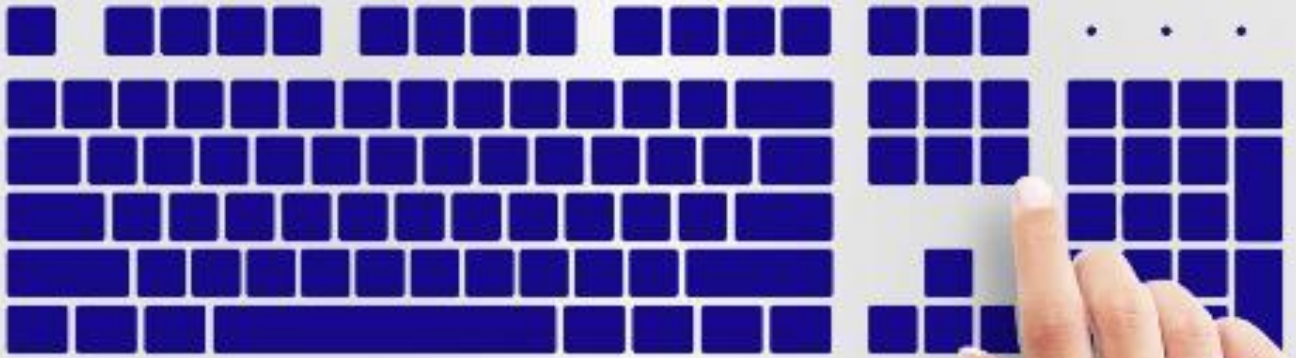

Python

Sürüm 3

Fırat Özgül

Python 3 için Türkçe Kılavuz

Sürüm 3

Yazan: Fırat Özgöl

16.05.2016

1	Bu Kitap Hakkında	1
1.1	Bu Kitabı Nereden İndirebilirim?	1
1.2	Bu Kitaptan Nasıl Yararlanabilirim?	1
1.3	Nereden Yardım Alabilirim?	2
1.4	Projeye Nasıl Yardımcı Olabilirim?	2
1.5	Kullanım Koşulları	2
2	Python Hakkında	4
2.1	Python Nedir?	4
2.2	Neden Programlama Öğrenmek İsteyeyim?	4
2.3	Neden Python?	5
2.4	Python Nasıl Telaffuz Edilir?	6
2.5	Platform Desteği	6
2.6	Farklı Python Sürümleri	6
2.7	Hangi Seriyi Öğrenmeliyim?	7
3	Python Nasıl Kurulur?	8
3.1	GNU/Linux Kullanıcıları	8
3.2	Windows Kullanıcıları	13
3.3	Python Kurulum ve Çalışma Dizini	14
4	Python Nasıl Çalıştırılır?	15
4.1	GNU/Linux Kullanıcıları	15
4.2	Windows Kullanıcıları	20
4.3	Hangi Komut Hangi Sürümü Çalıştırıyor?	22
4.4	Sistem Komut Satırı ve Python Komut Satırı	22
5	Etkileşimli Python	23
5.1	Etkileşimli Kabukta İlk Adımlar	24
5.2	Etkileşimli Kabuğun Hafızası	47
6	print() Fonksiyonu	49
6.1	Nedir, Ne İşe Yarar?	49
6.2	Nasıl Kullanılır?	50
6.3	Bir Fonksiyon Olarak print()	54
6.4	print() Fonksiyonunun Parametreleri	55
6.5	Birkaç Pratik Bilgi	65

7	Kaçış Dizileri	73
7.1	Ters Taksim (\)	75
7.2	Satır Başı (\n)	77
7.3	Sekme (\t)	80
7.4	Zil Sesi (\a)	81
7.5	Aynı Satır Başı (\r)	82
7.6	Düşey Sekme (\v)	83
7.7	İmleç Kaydırma (\b)	83
7.8	Küçük Unicode (\u)	84
7.9	Büyük Unicode (\U)	85
7.10	Uzun Ad (\N)	86
7.11	Onaltılı Karakter (\x)	87
7.12	Etkisizleştirme (r)	88
7.13	Sayfa Başı (\f)	90
7.14	Kaçış Dizilerine Toplu Bakış	91
8	Programları Kaydetme ve Çalıştırma	92
8.1	GNU/Linux	92
8.2	Windows	94
9	Çalışma Ortamı Tavsiyesi	96
9.1	Windows Kullanıcıları	96
9.2	GNU/Linux Kullanıcıları	98
9.3	Metin Düzenleyici Ayarları	98
9.4	MS-DOS Komut Satırı Ayarları	100
9.5	Program Örnekleri	100
10	Yorum ve Açıklama Cümleleri	104
10.1	Yorum İşareti	105
10.2	Yorum İşaretinin Farklı Kullanımları	106
11	Kullanıcıdan Bilgi Almak	109
11.1	input() Fonksiyonu	109
11.2	Tip Dönüşümleri	112
11.3	eval() ve exec() Fonksiyonları	123
11.4	format() Metodu	127
12	Koşullu Durumlar	133
12.1	Koşul Deyimleri	134
12.2	Örnek Uygulama	145
13	İşleçler	147
13.1	Aritmetik İşleçler	147
13.2	Karşılaştırma İşleçleri	153
13.3	Bool İşleçleri	154
13.4	Değer Atama İşleçleri	162
13.5	Aitlik İşleçleri	165
13.6	Kimlik İşleçleri	166
13.7	Uygulama Örnekleri	169
14	Döngüler (Loops)	180
14.1	while Döngüsü	181
14.2	for Döngüsü	188

14.3	İlgili Araçlar	194
14.4	Örnek Uygulamalar	201
15	Hata Yakalama	213
15.1	Hata Türleri	214
15.2	try... except...	216
15.3	try... except... as...	219
15.4	try... except... else...	220
15.5	try... except... finally...	222
15.6	raise	222
15.7	Bütün Hataları Yakalamak	223
15.8	Örnek Uygulama	224
16	Karakter Dizileri	226
16.1	Karakter Dizilerinin Öğelerine Erişmek	227
16.2	Karakter Dizilerini Dilimlemek	234
16.3	Karakter Dizilerini Ters Çevirmek	236
16.4	Karakter Dizilerini Alfabe Sırasına Dizmek	238
16.5	Karakter Dizileri Üzerinde Değişiklik Yapmak	240
16.6	Üç Önemli Fonksiyon	244
16.7	Notlar	250
17	Karakter Dizilerinin Metotları	252
17.1	replace()	252
17.2	split(), rsplit(), splitlines()	254
17.3	lower()	260
17.4	upper()	263
17.5	islower(), isupper()	265
17.6	endswith()	266
17.7	startswith()	267
18	Karakter Dizilerinin Metotları (Devamı)	269
18.1	capitalize()	269
18.2	title()	271
18.3	swapcase()	274
18.4	casefold()	275
18.5	strip(), lstrip(), rstrip()	275
18.6	join()	278
18.7	count()	280
18.8	index(), rindex()	284
18.9	find(), rfind()	287
18.10	center()	288
18.11	rjust(), ljust()	289
18.12	zfill()	290
18.13	partition(), rpartition()	291
18.14	encode()	292
18.15	expandtabs()	292
19	Karakter Dizilerinin Metotları (Devamı)	293
19.1	str.maketrans(), translate()	293
19.2	isalpha()	304
19.3	isdigit()	305

19.4	isalnum()	305
19.5	isdecimal()	306
19.6	isidentifier()	306
19.7	isnumeric()	306
19.8	isspace()	307
19.9	isprintable()	307
20	Karakter Dizilerini Biçimlendirmek	309
20.1	% İşareti ile Biçimlendirme (Eski Yöntem)	311
20.2	format() Metodu ile Biçimlendirme (Yeni Yöntem)	323
21	Listeler ve Demetler	332
21.1	Listeler	333
21.2	Demetler	367
22	Listelerin ve Demetlerin Metotları	372
22.1	Listelerin Metotları	372
22.2	Demetlerin Metotları	383
23	Sayma Sistemleri	385
23.1	Onlu Sayma Sistemi	385
23.2	Sekizli Sayma Sistemi	386
23.3	On Altılı Sayma Sistemi	388
23.4	İkili Sayma Sistemi	390
23.5	Sayma Sistemlerini Birbirine Dönüştürme	391
23.6	Sayma Sistemlerinin Birbirlerine Karşı Avantajları	394
24	Sayılar	396
24.1	Sayıların Metotları	397
24.2	Aritmetik Fonksiyonlar	400
25	Temel Dosya İşlemleri	404
25.1	Dosya Oluşturmak	404
25.2	Dosyaya Yazmak	405
25.3	Dosya Okumak	407
25.4	Dosyaları Otomatik Kapatma	409
25.5	Dosyayı İleri-Geri Sarmak	410
25.6	Dosyalarda Değişiklik Yapmak	412
25.7	Dosyaya Erişme Kipleri	416
26	Dosyaların Metot ve Nitelikleri	419
26.1	closed Niteliği	419
26.2	readable() Metodu	419
26.3	writable() Metodu	420
26.4	truncate() Metodu	420
26.5	mode Niteliği	421
26.6	name Niteliği	422
26.7	encoding Niteliği	422
27	İkili (Binary) Dosyalar	423
27.1	İkili Dosyalarla Örnekler	424
28	Basit bir İletişim Modeli	432

28.1	8 Bitlik bir Sistem	432
28.2	Hata Kontrolü	434
28.3	Karakterlerin Temsili	436
29	Karakter Kodlama (<i>Character Encoding</i>)	439
29.1	Giriş	439
29.2	ASCII	442
29.3	UNICODE	449
29.4	Konu ile ilgili Fonksiyonlar	458
30	Baytlar (Bytes) ve Bayt Dizileri (Bytearrays)	463
30.1	Giriş	463
30.2	Eskisi ve Yenisi	465
30.3	Bayt Tanımlamak	466
30.4	bytes() Fonksiyonu	467
30.5	Baytların Metotları	467
30.6	Bayt Dizileri	469
30.7	Bayt Dizilerinin Metotları	470
31	Sözlükler	472
31.1	Sözlük Tanımlamak	473
31.2	Sözlük Öğelerine Erişmek	474
31.3	Sözlüklerin Yapısı	478
31.4	Sözlüklere Öğeler Ekleme	481
31.5	Sözlük Öğeleri Üzerinde Değişiklik Yapmak	484
31.6	Sözlük Üreteçleri (<i>Dictionary Comprehensions</i>)	484
32	Sözlüklerin Metotları	486
32.1	keys()	486
32.2	values()	487
32.3	items()	488
32.4	get()	489
32.5	clear()	490
32.6	copy()	491
32.7	fromkeys()	492
32.8	pop()	493
32.9	popitem()	493
32.10	setdefault()	494
32.11	update()	494
33	Kümeler ve Dondurulmuş Kümeler	496
33.1	Kümeler	496
33.2	Dondurulmuş Kümeler (FrozenSet)	512
34	Fonksiyonlar	513
34.1	Fonksiyon Nedir ve Ne İşe Yarar?	513
34.2	Fonksiyon Tanımlamak ve Çağırma	517
34.3	Fonksiyonların Yapısı	521
34.4	Fonksiyonlar Ne İşe Yarar?	524
34.5	Parametreler ve Argümanlar	528
34.6	return Deyimi	537
34.7	Örnek bir Uygulama	539

34.8 Fonksiyonların Kapsamı ve global Deyimi	543
35 Gömülü Fonksiyonlar	548
35.1 abs()	548
35.2 round()	549
35.3 all()	550
35.4 any()	551
35.5 ascii()	552
35.6 repr()	553
35.7 bool()	554
35.8 bin()	554
35.9 bytes()	554
35.10 bytearray()	557
35.11 chr()	558
35.12 list()	558
35.13 set()	559
35.14 tuple()	559
35.15 frozenset()	559
35.16 complex()	560
35.17 float()	560
35.18 int()	560
35.19 str()	561
35.20 dict()	562
35.21 callable()	563
35.22 ord()	563
35.23 oct()	563
35.24 hex()	563
35.25 eval(), exec(), globals(), locals(), compile()	564
35.26 copyright()	567
35.27 credits()	568
35.28 license()	568
35.29 dir()	568
35.30 divmod()	568
35.31 enumerate()	569
35.32 exit()	570
35.33 help()	570
35.34 id()	571
35.35 input()	572
35.36 format()	572
35.37 filter()	572
35.38 hash()	575
35.39 isinstance()	575
35.40 len()	576
35.41 map()	576
35.42 max()	577
35.43 min()	579
35.44 open()	579
35.45 pow()	583
35.46 print()	584
35.47 quit()	584
35.48 range()	585

35.49	reversed()	587
35.50	sorted()	587
35.51	slice()	593
35.52	sum()	594
35.53	type()	595
35.54	zip()	595
35.55	vars()	596
36	İleri Düzey Fonksiyonlar	598
36.1	Lambda Fonksiyonları	598
36.2	Özyinelemeli (<i>Recursive</i>) Fonksiyonlar	602
37	Modüller	615
37.1	Modül Nedir?	615
37.2	Hazır Modüller	617
37.3	Modüllerin İçerik Aktarılması	618
37.4	Kendi Tanımladığımız Modüller	626
37.5	Üçüncü Şahıs Modülleri	634
37.6	<code>__all__</code> Listesi	635
37.7	Modüllerin Özel Nitelikleri	638
38	Nesne Tabanlı Programlama (OOP)	648
38.1	Giriş	648
38.2	Sınıflar	649
38.3	Sınıflar Ne İşe Yarar?	650
38.4	Sınıf Tanımlamak	658
38.5	Sınıf Nitelikleri	659
38.6	Sınıfların Örneklenmesi	661
38.7	Örnek Nitelikleri	667
38.8	<code>__init__</code> Fonksiyonu ve <code>self</code>	667
38.9	Örnek Metotları	673
39	Nesne Tabanlı Programlama (Devamı)	680
39.1	Sınıf Metotları	680
39.2	@classmethod Bezeyicisi ve <code>cls</code>	685
39.3	Alternatif İnşacılar	688
39.4	Statik Metotlar	697
39.5	@staticmethod Bezeyicisi	697
40	Nesne Tabanlı Programlama (Devamı)	701
40.1	Nesneler	701
40.2	Nesne Nedir?	701
40.3	Basit Bir Oyun	703
40.4	Her Şey Bir Nesnedir	713
40.5	Birinci Sınıf Öğeler	714
41	Nesne Tabanlı Programlama (Devamı)	717
41.1	Sınıf Üyeleri	717
41.2	@property Bezeyicisi	727
42	Nesne Tabanlı Programlama (Devamı)	738
42.1	Miras Alma	738
42.2	Taban Sınıflar	740

42.3	Alt Sınıflar	742
42.4	Miras Alma Türleri	744
42.5	super()	750
42.6	object Sınıfı	753
43	Nesne Tabanlı Programlama (Devamı)	756
43.1	Tkinter Hakkında	756
43.2	Prosedürel Bir Örnek	757
43.3	Sınıflı Bir Örnek	762
43.4	Çoklu Miras Alma	764
43.5	Dahil Etme	767
44	Nesne Tabanlı Programlama (Devamı)	769
44.1	İnşa, İkklendirme ve Sonlandırma	769
45	Paketler	771
45.1	Paket Nedir?	771
45.2	Paket Türleri	772
45.3	Paketlerin İçer Aktarılması	774
45.4	Kendi Oluşturduğumuz Paketler	777
46	Düzenli İfadeler	786
46.1	Düzenli İfadelerin Metotları	787
46.2	Metakarakterler	794
46.3	Eşleşme Nesnelerinin Metotları	810
46.4	Özel Diziler	812
46.5	Düzenli İfadelerin Derlenmesi	814
46.6	Düzenli İfadelerle Metin/Karakter Dizisi Değiştirme İşlemleri	816
46.7	Sonuç	820
47	Sqlite ile Veritabanı Programlama	821
47.1	Giriş	821
47.2	Neden Sqlite?	821
47.3	Sqlite'in Yapısı	822
47.4	Yardımcı Araçlar	823
47.5	Yeni Bir Veritabanı Oluşturmak	824
47.6	Varolan Bir Veritabanıyla Bağlantı Kurmak	826
47.7	İmleç Oluşturma	826
47.8	Tablo Oluşturma	827
47.9	Şartlı Tablo Oluşturma	828
47.10	Tabloya Veri Girme	829
47.11	Verilerin Veritabanına İşlenmesi	830
47.12	Veritabanının Kapatılması	831
47.13	Parametrelili Sorgular	832
47.14	Tablodaki Verileri Seçmek	833
47.15	Seçilen Verileri Almak	834
47.16	Veri Süzme	839
47.17	Veritabanı Güvenliği	840
47.18	Bölüm Soruları	845
48	Önemli Standart Kütüphane Modülleri	847
48.1	os Modülü	847

48.2	sys Modülü	865
48.3	random Modülü	877
48.4	datetime Modülü	881
48.5	time Modülü	892
49	Katkıda Bulunanlar	897
49.1	Barbaros Akkurt	898
49.2	Şebnem Duyar	899
49.3	Onur Eker	899
49.4	Emre Erözgün	899
49.5	Tayfun Yaşar	899
49.6	Metin Hırçın	899
49.7	Ahmet Öztekin	899
49.8	Mesut İdiz	900
49.9	Levent Civa	900
49.10	Fırat Ekinci	900
49.11	Talha Kesler	900
49.12	Ömer Gök	900
49.13	Yunus Emre Bulut	900
49.14	Erhan Paşaoğlu	900
49.15	Cemre Efe Karakaş	901
49.16	Salim Yıldırım	901
49.17	Çağatay Genlik	901
49.18	Valeh Asadlı	901
49.19	Halit Turan Arıcan	901
49.20	Levent Güler	901
49.21	Yaşar Celep	902
49.22	Uğur Uyar	902
49.23	Serdar Çağlar	902
49.24	Ahmet Onur Yıldırım	902
49.25	Anıl İlginöğlu	903
49.26	Hüseyin Ulaş Yeltürk	903
49.27	Nuri Acar	903
49.28	Azat Fırat Çimen	903
49.29	Aykut Kardeş	903
49.30	Sezer Bozkır	903
49.31	Alican Uzunhan	903
49.32	Özgür Özer	904
49.33	Kerim Yıldız	904
49.34	Muhammed Yılmaz	904
49.35	Ahmet Erdoğan	904
49.36	Abdurrahman Dursun	904
49.37	Tahir Uzelli	905
49.38	Mehmet Akbay	905
49.39	Mehmet Çelikyontar	905
49.40	Savaş Zengin	905
49.41	Tuncay Güven	905
49.42	Cafer Uluç	905
49.43	Nikita Türkmen	905
49.44	Axolotl Axolotl	905

Bu Kitap Hakkında

Elinizdeki kitap, Python programlama dili için kapsamlı bir Türkçe kaynak oluşturma projesi olan istihza.com'un bir ürünüdür. Bu kitabın amacı, herhangi bir sebeple Python programlama diline ilgi duyan, bu programlama dilini öğrenmek isteyen kişilere bu dili olabildiğince hızlı, ayrıntılı ve kolay bir şekilde öğretmektir.

Bu kitabın hedef kitlesi, programlamayı hiç bilmeyen kişilerdir. Bu sebeple, bu kitapta ders konularını olabildiğince ayrıntılı ve basitleştirilmiş bir şekilde ele almaya çalıştık. Ancak eğer geçmişten gelen bir programlama deneyiminiz varsa, üstelik programlamaya ilişkin kavramlara da aşinaysanız, bu kitabı sıkıcı bulabilirsiniz. Öyle bir durumda, bu belgelerin yerine, Python programlama diline ait [resmi kılavuzun](#), yine istihza.com projesinin bir ürünü olan [Türkçe çevirisini](#) takip etmeyi tercih edebilirsiniz. Fakat öğreneceğiniz ilk programlama dili Python ise, resmi kılavuzu anlamak size epey zor gelecektir.

1.1 Bu Kitabı Nereden İndirebilirim?

Bu kitabı İnternet üzerinden takip edebileceğiniz gibi, [depodan](#) PDF veya EPUB biçimlerinde bilgisayarınıza da indirebilirsiniz. Ancak bu kitabın henüz yazılma aşamasında olduğunu ve içeriğinin sık sık güncellendiğini aklınızdan çıkarmayın. Dolayısıyla, bilgisayarınıza indirdiğiniz PDF ve EPUB belgeleri güncelliğini çabucak yitirecektir. O yüzden, eğer mümkünse, kitabı çevrim içi kaynağından takip etmeniz veya bu mümkün değilse, PDF/EPUB belgelerini sık sık yeniden indirmeniz daha mantıklı olacaktır.

1.2 Bu Kitaptan Nasıl Yararlanabilirim?

Elinizdeki kitap, epey uzun ve ayrıntılı makalelerden oluşuyor. Dolayısıyla bu kitabı elinize alıp bir roman gibi okumaya çalışırsanız, sıkılıp öğrenme azminizi kaybedebilirsiniz. Bu kitabı sıkılmadan ve bıkkınlığa düşmeden takip edebilmeniz için size birkaç öneride bulunalım.

Programlama dillerini, sanki tarih, coğrafya veya felsefe çalışıyormuşsunuz gibi, kitaba gömülüp harıl harıl okuyarak öğrenemezsiniz. Programlama dillerini öğrenebilmek için sizin de etkin bir şekilde öğrenme sürecine katılmanız gerekir. Yani bu kitaptaki makalelere kafanızı gömmek yerine, bol bol örnek kod yazmaya çalışırsanız, öğrendiğiniz şeyler zihninizde daha kolay yer edecektir. Birincisi bu.

İkincisi, kimse sizden bu kitaptaki her ayrıntıyı ezberlemenizi beklemiyor. Maharet, bir konuya ilişkin bütün ayrıntıları akılda tutabilmekte değildir. İyi bir programcı, bir konuya dair nasıl araştırma yapacağını ve kaynaklardan nasıl faydalanacağını bilir. Bir yazılım geliştirici

adayı olarak sizin de öğrenmeniz gereken şey, gördüğünüz bütün konuları en ince ayrıntısına kadar ezberlemeye kalkışmaktan ziyade, o konuya ilişkin ilk aşamada fikir sahibi olmaya çalışmaktır. Python'da ilerledikçe, zaten belli alanlara ilgi duyacak, kendinizi o alanlarda geliştirmeye çalışacaksınız. Elbette çok uğraştığınız konulara ilişkin ayrıntılar da daha kolay aklınızda kalacaktır. Üstelik bir projeye ilişkin gerekliliklerin sizi yönlendirmesiyle, belli konularda daha ayrıntılı araştırma yapma fırsatı da bulacaksınız.

Üçüncüsü, bir konuyu çalışırken yeterince anlayamadığınızı hissederseniz, lütfen dudağınızı büzüp bir duvar köşesine kıvrılarak kendi kendinizi yılgınlığa düşürmeyin. Eğer bir konuyu anlamadıysanız, okuyup geçin. Okuyup geçmek içinize sinmiyorsa, aşağıda belirttiğimiz şekilde yardım isteyin.

1.3 Nereden Yardım Alabilirim?

Bu kitapta Python programlama diline ilişkin konuları olabildiğince temiz ve anlaşılır bir dille anlatmaya çalıştık. Ancak yine de bazı konular zihninizde tam olarak yer etmeyebilir. Üstelik kimi zaman, bir konuyu daha iyi anlayabilmek ya da bir sorunun üstesinden gelebilmek için bilen birilerinin yardımına da ihtiyaç duyabilirsiniz. İşte böyle durumlarda [istihza.com'un forum alanına](#) uğrayarak başka Python programcılarından yardım isteyebilirsiniz.

Forum alanı hem bilgi edinmek, hem de bildiklerinizi paylaşmak için oldukça elverişli bir ortamdır. Foruma ilk girişiniz muhtemelen yardım istemek için olacaktır. Ama ilerleyen zamanlarda Python bilginiz arttıkça bir de bakacaksınız ki yardım ararken yardım eder duruma gelmişsiniz. İşte forum; kendinizdeki değişimi görmek, bilgi düzeyinizdeki artışı takip etmek ve hatta yeni şeyler öğrenmek için bulunmaz bir fırsattır.

1.4 Projeye Nasıl Yardımcı Olabilirim?

Bu kitabın amacı, kitabı okuyanlara Python programlama dilini doğru ve ayrıntılı bir şekilde öğretmek olduğu kadar, bu programlama dilini öğretirken düzgün ve anlaşılır bir Türkçe de kullanmaktır. Bu bakımdan, kitapta bulabileceğiniz kod hatalarıyla birlikte, kitaptaki anlatım, yazım ve noktalama hatalarını da yazara iletirseniz, [istihza.com](#) projesine önemli bir katkıda bulunmuş olursunuz.

Ayrıca bkz.:

Projeye bu şekilde katkıda bulunanların listesini [Katkıda Bulunanlar](#) başlıklı sayfada görebilirsiniz.

Bunun dışında, projeye destek olmanın bir başka yolu, forum alanında sorulan soruları cevaplamaya çalışmaktır. Bu şekilde hem projeye destek olmuş, hem başkalarına yardım etmiş, hem de kendi bilginizi artırmış olursunuz.

1.5 Kullanım Koşulları

Bu kitaptaki bilgiler, [istihza.com](#)'un öteki kısımları gibi, Creative Commons lisansı altındadır. Bu lisansa göre, bu kitaptaki bütün bilgilerden herkes ücretsiz olarak yararlanabilir. Eğer isterseniz burada gördüğünüz belgelerin çıktısını alabilir, tanıdığınız veya tanımadığınız herkesle gönül rahatlığıyla paylaşabilirsiniz. Ancak bu belgeleri başka bir yerde

kullanacaksanız, istihza.com adresini kaynak olarak göstermeli ve bu belgeleri kesinlikle satmamalısınız. Arzu ederseniz belgeleri çoğaltıp **ücretsiz olarak** dağıtabilirsiniz.

Python Hakkında

Eğer yaşamınızın bir döneminde herhangi bir programlama dili ile az veya çok ilgilendiyseniz, Python adını duymuş olabilirsiniz. Önceden bir programlama dili deneyiminiz hiç olmamışsa dahi, Python adının bir yerlerden kulağınıza çalınmış olma ihtimali bir hayli yüksek. Bu satırları okuyor olduğunuza göre, Python adını en az bir kez duymuş olduğunuzu ve bu şeye karşı içinizde hiç değilse bir merak uyandığını varsayabiliriz.

Peki, en kötü ihtimalle kulak dolgunluğunuz olduğunu varsaydığımız bu şey hakkında acaba neler biliyorsunuz?

İşte biz bu ilk bölümde, fazla teknik ayrıntıya kaçmadan, Python hakkında kısa kısa bilgiler vererek Python'ın ne olduğunu ve bununla neler yapabileceğinizi anlatmaya çalışacağız.

2.1 Python Nedir?

Tahmin edebileceğiniz gibi Python (C, C++, Perl, Ruby ve benzerleri gibi) bir programlama dilidir ve tıpkı öteki programlama dilleri gibi, önünüzde duran kara kutuya, yani bilgisayara hükmetmenizi sağlar.

Bu programlama dili Guido Van Rossum adlı Hollandalı bir programcı tarafından 90'lı yılların başında geliştirilmeye başlanmıştır. Çoğu insan, isminin Python olmasına aldanarak, bu programlama dilinin, adını piton yılanından aldığını düşünür. Ancak zannedildiğinin aksine bu programlama dilinin adı piton yılanından gelmez. Guido Van Rossum bu programlama dilini, *The Monty Python* adlı bir İngiliz komedi grubunun, *Monty Python's Flying Circus* adlı gösterisinden esinlenerek adlandırmıştır. Ancak her ne kadar gerçek böyle olsa da, Python programlama dilinin pek çok yerde bir yılan figürü ile temsil edilmesi neredeyse bir gelenek halini almıştır.

Dediğimiz gibi, Python bir programlama dilidir. Üstelik pek çok dile kıyasla öğrenmesi kolay bir programlama dilidir. Bu yüzden, eğer daha önce hiç programlama deneyiminiz olmamışsa, programlama maceranızı Python'la başlamayı tercih edebilirsiniz.

2.2 Neden Programlama Öğrenmek İsteyeyim?

Günlük yaşamınıza şöyle bir bakın. Gerek iş yerinizde olsun, gerek evde bilgisayar başında olsun, belli işleri tekdüze bir şekilde tekrar ettiğinizi göreceksiniz. Mesela sürekli olarak yazılı belgelerle uğraşmanızı gerektiren bir işte çalışıyor olabilirsiniz. Belki de her gün onlarca belgeyi açıp bu belgelerde birtakım bilgiler arıyor, bu bilgileri düzeltiyor, yeniliyor veya

siliyorsunuzdur. Bu işlemlerin ne kadar vakit alıcı ve sıkıcı olduğunu düşünün. Eğer bir programlama dili biliyor olsaydınız, bütün bu işlemleri sizin yerinize bu programlama dili hallediyor olabilirdi.

İşte Python programlama dili böyle bir durumda devreye girer. Her gün saatler boyunca uğraştığınız işlerinizi, yalnızca birkaç satır Python kodu yardımıyla birkaç saniye içinde tamamlayabilirsiniz.

Ya da şöyle bir durum düşünün: Çalıştığınız iş yerinde PDF belgeleriyle bolca haşır neşir oluyor olabilirsiniz. Belki de yüzlerce sayfalık kaşeli ve imzalı belgeyi PDF haline getirmeniz gerekiyordur. Üstelik sizden bu belgeleri mümkün olduğunca tek parça halinde PDF'lemeniz isteniyor olabilir. Ama o yüzlerce sayfayı tarayıcıdan geçirirken işin tam ortasında bir aksilik oluyor, makine arızalanıyor ve belki de ister istemez belgeniz bölünüyordur.

İşte Python programlama dili böyle bir durumda da devreye girer. Eğer Python programlama dilini öğrenirseniz, İnternet'te saatlerce ücretsiz PDF birleştirme programı aramak veya profesyonel yazılımlara onlarca dolar para vermek yerine, belgelerinizi birleştirip işinizi görecektir programı kendiniz yazabilirsiniz.

Elbette Python'la yapabilecekleriniz yukarıda verdiğimiz basit örneklerle sınırlı değildir. Python'ı kullanarak masaüstü programlama, oyun programlama, taşınabilir cihaz programlama, web programlama ve ağ programlama gibi pek çok alanda çalışmalar yürütebilirsiniz.

2.3 Neden Python?

Python programlarının en büyük özelliklerinden birisi, C ve C++ gibi dillerin aksine, derlenmeye gerek olmadan çalıştırılabilmesidir. Python'da derleme işlemi ortadan kaldırıldığı için, bu dille oldukça hızlı bir şekilde program geliştirilebilir.

Ayrıca Python programlama dilinin basit ve temiz söz dizimi, onu pek çok programcı tarafından tercih edilen bir dil haline getirmiştir. Python'ın söz diziminin temiz ve basit olması sayesinde hem program yazmak, hem de başkası tarafından yazılmış bir programı okumak, başka dillere kıyasla çok kolaydır.

Python'ın yukarıda sayılan özellikleri sayesinde dünya çapında ün sahibi büyük kuruluşlar (Google, YouTube ve Yahoo! gibi) bünyelerinde her zaman Python programcılarını ihtiyaç duyuyor. Mesela pek çok büyük şirketin Python bilen programcılara iş imkanı sağladığını, Python'ın baş geliştiricisi Guido Van Rossum'un 2005 ile 2012 yılları arasında Google'da çalıştığını, 2012 yılının sonlarına doğru ise Dropbox şirketine geçtiğini söylersek, bu programlama dilinin önemi ve geçerliliği herhalde daha belirgin bir şekilde ortaya çıkacaktır.

Python programlama dili ve bu dili hakkıyla bilenler sadece uluslararası şirketlerin ilgisini çekmekle kalmıyor. Python son zamanlarda Türkiye'deki kurum ve kuruluşların da dikkatini çekmeye başladı. Bu dil artık yavaş yavaş Türkiye'deki üniversitelerin müfredatında da kendine yer buluyor.

Sözün özü, pek çok farklı sebepten, başka bir programlama dilini değil de, Python programlama dilini öğrenmek istiyor olabilirsiniz.

2.4 Python Nasıl Telaffuz Edilir?

Python programlama dili üzerine bu kadar söz söyledik. Peki yabancı bir kelime olan *python*'ı nasıl telaffuz edeceğimizi biliyor muyuz?

Geliştiricisi Hollandalı olsa da *python* İngilizce bir kelimedir. Dolayısıyla bu kelimenin telaffuzunda İngilizcenin kuralları geçerli. Ancak bu kelimeyi hakkıyla telaffuz etmek, ana dili Türkçe olanlar için pek kolay değil. Çünkü bu kelime içinde, Türkçede yer almayan ve telaffuzu peltek s'yi andıran [th] sesi var. İngilizce bilenler bu sesi *think* (düşünmek) kelimesinden hatırlayacaklardır. Ana dili Türkçe olanlar *think* kelimesini genellikle [tink] şeklinde telaffuz eder. Dolayısıyla *python* kelimesini de [paytın] şeklinde telaffuz edebilirsiniz.

Python kelimesini tamamen Türkçeleştirerek [piton] şeklinde telaffuz etmeyi yeğleyenler de var. Elbette siz de dilinizin döndüğü bir telaffuzu tercih etmekte özgürsünüz.

Bu arada, eğer *python* kelimesinin İngilizce telaffuzunu dinlemek istiyorsanız howjsay.com adresini ziyaret edebilir, Guido Van Rossum'un bu kelimeyi nasıl telaffuz ettiğini merak ediyorsanız da <http://goo.gl/bx9iju> adresindeki tanıtım videosunu izleyebilirsiniz.

2.5 Platform Desteği

Python programlama dili pek çok farklı işletim sistemi ve platform üzerinde çalışabilir. GNU/Linux, Windows, Mac OS X, AS/400, BeOS, MorphOS, MS-DOS, OS/2, OS/390, z/OS, RISCOS, S60, Solaris, VMS, Windows CE, HP-UX, iOS ve Android gibi, belki adını dahi duymadığınız pek çok ortamda Python uygulamaları geliştirebilirsiniz. Ayrıca herhangi bir ortamda yazdığınız bir Python programı, üzerinde hiçbir değişiklik yapılmadan veya ufak değişikliklerle başka ortamlarda da çalıştırılabilir.

Biz bu belgelerde Python programlama dilini GNU/Linux ve Microsoft Windows işletim sistemi üzerinden anlatacağız. Ancak sıkı sıkıya bel bağlayacağımız özel bir GNU/Linux dağıtımı veya Windows sürümü yok. Bu yüzden, hangi GNU/Linux dağıtımını veya hangi Windows sürümünü kullanıyor olursanız olun, buradaki bilgiler yardımıyla Python programlama dilini öğrenebilir, öğrendiklerinizi kendi işletim sisteminize uyarlayabilirsiniz.

Not: Bu satırların yazarının, *Ubuntu*, *CentOs*, *Windows 7* ve *Windows 10* kurulu bilgisayarlara erişimi olduğu için, bu kitaptaki ekran görüntüleri genellikle bu işletim sistemlerinden alınmış olacaktır.

2.6 Farklı Python Sürümleri

Eğer daha önce Python programlama dili ile ilgili araştırma yaptıysanız, şu anda piyasada iki farklı Python serisinin olduğu dikkatinizi çekmiş olmalı. 20.04.2016 tarihi itibarıyla piyasada olan en yeni Python sürümleri Python 2.7.11 ve Python 3.5.1'dir.

Eğer bir Python sürümü 2 sayısı ile başlıyorsa (mesela 2.7.11), o sürüm Python 2.x serisine aittir. Yok eğer bir Python sürümü 3 sayısı ile başlıyorsa (mesela 3.5.1), o sürüm Python 3.x serisine aittir.

Peki neden piyasada iki farklı Python sürümü var ve bu bizim için ne anlama geliyor?

Python programlama dili 1990 yılından bu yana geliştirilen bir dil. Bu süre içinde pek çok Python programı yazıldı ve insanların kullanımına sunuldu. Şu anda piyasada Python'ın 2.x serisinden bir sürümle yazılmış pek çok program bulunuyor. 3.x serisi ise ancak son yıllarda yaygınlık kazanmaya başladı.

Not: Biz bu kitapta kolaylık olsun diye Python'ın 3.x serisini Python3; 2.x serisini ise Python2 olarak adlandıracğız.

Python3, Python2'ye göre hem çok daha güçlüdür, hem de Python2'nin hatalarından arındırılmıştır. Python3'teki büyük değişikliklerden ötürü, Python2 ile yazılmış bir program Python3 altında çalışmayacaktır. Aynı durum bunun tersi için de geçerlidir. Yani Python3 kullanarak yazdığınız bir program Python2 altında çalışmaz.

Dediğimiz gibi, piyasada Python2 ile yazılmış çok sayıda program var. İşte bu sebeple Python geliştiricileri uzun bir süre daha Python2'yi geliştirmeye devam edecek. Elbette geliştiriciler bir yandan da Python3 üzerinde çalışmayı ve bu yeni seriyi geliştirmeyi sürdürecektir.

Farklı Python serilerinin var olmasından ötürü, Python ile program yazarken hangi seriye ait sürümlerden birini kullandığınızı bilmeniz, yazacağınız programın kaderi açısından büyük önem taşır.

2.7 Hangi Seriyi Öğrenmeliyim?

Dediğimiz gibi, şu anda piyasada iki farklı Python serisi var: Python3 ve Python2. Peki acaba hangi seriye ait bir sürümü öğrenmelisiniz?

[Kısa cevap]

Python3'ü öğrenmelisiniz.

[Uzun cevap]

Eğer Python programlama diline yeni başlıyorsanız Python3'ü öğrenmeniz daha doğru olacaktır. Ama eğer Python programlama dilini belirli bir proje üzerinde çalışmak üzere öğreniyorsanız, hangi sürümü öğrenmeniz gerektiği, projede kullanacağınız yardımcı modüllerin durumuna bağlıdır. Zira şu anda piyasada bulunan bütün Python modülleri/programları henüz Python3'e aktarılmış değil.

Eğer projenizde kullanmayı planladığınız yardımcı modüller halihazırda Python3'e aktarılmışsa Python3'ü öğrenebilirsiniz. Ancak eğer bu modüllerin henüz Python3 sürümü çıkmamışsa sizin de Python2 ile devam etmeniz daha uygun olabilir. Ama her halükarda Python3'ün bu dilin geleceği olduğunu ve günün birinde Python2'nin tamamen tedavülden kalkacağını da aklınızın bir köşesinde bulundurun.

Python Nasıl Kurulur?

Python ile program yazabilmemiz için bu programlama dilinin bilgisayarımızda kurulu olması gerekiyor. Bu programlama dilini kurmanızın gerekip gerekmediği, kullandığınız işletim sistemine bağlıdır. Biz burada hem GNU/Linux hem de Windows kullanıcılarının durumunu sırasıyla ve ayrı ayrı inceleyeceğiz. Dilerseniz öncelikle GNU/Linux kullanıcılarının durumuna bakalım:

Not: Bu kitap boyunca bazı konuların GNU/Linux ve Windows kullanıcıları için ayrı ayrı anlatıldığını göreceksiniz. Ancak konular bu şekilde ayrılmış da olsa, ben size her ikisini de okumanızı tavsiye ederim. Çünkü bu bölümlerde her iki kullanıcı grubunun da ilgisini çekebilecek bilgilere rastlayacaksınız. Ayrıca bu bölümler farklı kullanıcı gruplarına hitap ediyor olsa da, aslında bu bölümlerin birbirini tamamlayıcı nitelikte olduğunu göreceksiniz.

3.1 GNU/Linux Kullanıcıları

GNU/Linux dağıtımlarına Python programlama dilini kurarken bazı noktaları göz önünde bulundurmanız gerekiyor. İşte bu bölümde bu önemli noktaların neler olduğunu inceleyeceğiz.

3.1.1 Kurulu Python Sürümü

Hemen hemen bütün GNU/Linux dağıtımlarında Python programlama dili kurulu olarak gelir. Örneğin Ubuntu'da Python zaten kuruludur.

Ancak burada şöyle bir durum var:

Daha önce de belirttiğimiz gibi, şu anda piyasada iki farklı Python serisi bulunuyor. Bunlardan birinin Python'ın 2.x serisi, ötekini ise 3.x serisi olduğunu biliyorsunuz.

Sisteminizde kurulu olan Python sürümünü denetlemek için komut satırında öncelikle şu komutu vermeyi deneyin (büyük 'V' ile):

```
python -V
```

Eğer bu komuttan *Python 2.x.y* şeklinde bir çıktı alıyorsanız, yani x ve y'den önceki kısım 2 ile başlıyorsa sisteminizde Python2 kuruludur.

Ancak `python -V` komutundan *Python 2.x.y* şeklinde bir çıktı almanız sisteminizde **sadece** Python2'nin kurulu olduğunu göstermez. Sisteminizde Python2 ile birlikte Python3 de

halihazırda kurulu olabilir. Örneğin Ubuntu GNU/Linux'un **12.10** sürümünden itibaren hem Python2, hem de Python3 sistemde kurulu vaziyettedir.

Kullandığınız GNU/Linux dağıtımında durumun ne olduğunu denetlemek için yukarıdaki komutu bir de `python3 -V` şeklinde çalıştırmayı deneyebilirsiniz. Eğer bu komut size bir hata mesajı yerine bir sürüm numarası veriyorsa sisteminizde Python3 de kuruludur.

Sisteminizdeki Python sürümlerine ilişkin daha kesin bir rapor için ise şu komutu kullanabilirsiniz:

```
ls -g {/,usr{/,/local}}/bin | grep python
```

Buradan aldığınız çıktıyı inceleyerek de sisteminizde birden fazla Python sürümünün kurulu olup olmadığını görebilirsiniz. [Bununla ilgili bir tartışma için bkz. <http://goo.gl/RnRRc>]

Ayrıca kullandığınız GNU/Linux dağıtımında `whereis python` gibi bir komut vererek de sistemde kurulu Python sürümleri hakkında bilgi edinebilirsiniz.

Eğer sisteminizde Python3 kuruluysa ve siz de kurulu olan Python3 sürümünden memnunsanız herhangi bir şey yapmanıza gerek yok. Farklı bir Python sürümü kurmaya çalışmadan yolunuza devam edebilirsiniz.

3.1.2 Paket Deposundan Kurulum

Sistemlerinde öntanımlı olarak herhangi bir Python3 sürümü kurulu olmayan veya sistemlerinde kurulu öntanımlı Python3 sürümünden memnun olmayan GNU/Linux kullanıcılarının, Python3'ü elde etmek için tercih edebileceği iki yol var: Birincisi ve benim size önereceğim yol, öncelikle kullandığınız dağıtımın paket yöneticisini kontrol etmenizdir. Python3 sisteminizde kurulu olmasa bile, dağıtımınızın depolarında bu sürüm paketlenmiş halde duruyor olabilir. O yüzden sisteminize uygun bir şekilde paket yöneticinizi açıp orada 'python' kelimesini kullanarak bir arama yapmanızı öneririm. Örneğin Ubuntu GNU/Linux dağıtımının paket depolarında Python3 var. Dolayısıyla Ubuntu kullanıcıları, eğer sistemlerinde zaten kurulu değilse (ki muhtemelen kuruludur), bu paketi Ubuntu Yazılım Merkezi aracılığıyla veya doğrudan şu komutla kurabilir:

```
sudo apt-get install python3
```

Bu komut, Python3'ü bütün bağımlılıkları ile beraber bilgisayarınıza kuracaktır.

3.1.3 Kaynaktan Kurulum

Peki ya kullandığınız dağıtımın depolarında Python3 yoksa veya depodaki Python3 sürümü eskiyse ve siz daha yeni bir Python3 sürümü kullanmak istiyorsanız ne yapacaksınız?

Eğer dağıtımınızın depolarında Python3 paketini bulamazsanız veya depodaki sürüm sizi tatmin etmiyorsa, Python3'ü kaynaktan derlemeniz gerekecektir. Python3'ü kaynaktan derlerken iki seçeneğiniz var: Python3'ü `root` hakları ile kurmak veya Python3'ü yetkisiz kullanıcı olarak kurmak. Normal şartlar altında eğer kullandığınız sistemde `root` haklarına sahipseniz Python3'ü yetkili kullanıcı olarak kurmanızı tavsiye ederim.

root Hakları İle Kurulum

Python'ı kurmadan önce sistemimizde bulunması gereken bazı programlar var. Aslında bu programlar olmadan da Python kurulabilir, ancak eğer bu programları kurmazsanız Python'ın bazı özelliklerinden yararlanamazsınız. Bu programlar şunlardır:

1. tcl-dev
2. tk-dev
3. zlib1g-dev
4. ncurses-dev
5. libreadline-dev
6. libdb-dev
7. libgdbm-dev
8. libzip-dev
9. libssl-dev
10. libsqlite3-dev
11. libbz2-dev
12. liblzma-dev

Bu programları, kullandığınız GNU/Linux dağıtımının paket yöneticisi aracılığıyla kurabilirsiniz. Yalnız paket adlarının ve gerekli paket sayısının dağıtımlar arasında farklılık gösterebileceğini unutmayın. Yukarıdaki liste Ubuntu için geçerlidir. Mesela yukarıda *tcl-dev* olarak verdiğimiz paket adı başka bir dağıtımda sadece *tcl* olarak geçiyor ya da yukarıdaki paketlerin bazıları kullandığınız dağıtımda halihazırda kurulu olduğu için sizin daha az bağımlılık kurmanız gerekiyor olabilir.

Ubuntu'da yukarıdaki paketlerin hepsini şu komutla kurabilirsiniz:

```
sudo apt-get install tcl-dev tk-dev
zlib1g-dev ncurses-dev libreadline-dev
libdb-dev libgdbm-dev libzip-dev libssl-dev
libsqlite3-dev libbz2-dev liblzma-dev
```

Not: Farklı GNU/Linux dağıtımlarında, Python3'ü kaynaktan derleme işleminden önce halihazırda kurulu olması gereken paketlerin listesi için <http://goo.gl/zfLpX> adresindeki tabloyu inceleyebilirsiniz.

Yukarıdaki programları kurduktan sonra <https://www.python.org/ftp/python/3.5.1> adresine gidiyoruz. Bu adreste, üzerinde 'Python-3.5.1.tar.xz' yazan bağlantıya tıklayarak sıkıştırılmış kurulum dosyasını bilgisayarımıza indiriyoruz.

Daha sonra bu sıkıştırılmış dosyayı açıyoruz. Açılan klasörün içine girip, orada ilk olarak şu komutu veriyoruz:

```
./configure
```

Bu komut, Python programlama dilinin sisteminize kurulabilmesi için gereken hazırlık aşamalarını gerçekleştirir. Bu betiğin temel olarak yaptığı iş, sisteminizin Python programlama dilinin kurulmasına uygun olup olmadığını, derleme işlemi için gereken

yazılımların sisteminizde kurulu olup olmadığını denetlemektir. Bu betik ayrıca, bir sonraki adımda gerçekleştireceğimiz inşa işleminin nasıl yürüyeceğini tarif eden *Makefile* adlı bir dosya da oluşturur.

Bu arada bu komutun başındaki `./` işareti, o anda içinde bulunduğunuz dizinde yer alan *configure* adlı bir betiği çalıştırmayı sağlıyor. Eğer yalnızca *configure* komutu verirsiniz, işletim sistemi bu betiği `PATH` dizinleri içinde arayacak ve bulamayacağı için de hata verecektir.

`./configure` komutu hatasız olarak tamamlandıktan sonra ikinci olarak şu komutu veriyoruz:

```
make
```

Burada aslında `./configure` komutu ile oluşan *Makefile* adlı dosyayı *make* adlı bir program aracılığıyla çalıştırmış oluyoruz. *make* bir sistem komutudur. Bu komutu yukarıdaki gibi parametresiz olarak çalıştırdığımızda *make* komutu, o anda içinde bulunduğumuz dizinde bir *Makefile* dosyası arar ve eğer böyle bir dosya varsa onu çalıştırır. Eğer bir önceki adımda çalıştırdığımız `./configure` komutu başarısız olduysa, dizinde bir *Makefile* dosyası oluşmayacağı için yukarıdaki *make* komutu da çalışmayacaktır. O yüzden derleme işlemi sırasında verdiğimiz komutların çıktılarını takip edip, bir sonraki aşamaya geçmeden önce komutun düzgün sonlanıp sonlanmadığından emin olmamız gerekiyor.

make komutunun yaptığı iş, Python programlama dilinin sisteminize kurulması esnasında sistemin çeşitli yerlerine kopyalanacak olan dosyaları inşa edip oluşturmaktır. Bu komutun tamamlanması, kullandığınız bilgisayarın kapasitesine bağlı olarak biraz uzun sürebilir.

make komutu tamamlandıktan sonra, komut çıktısının son satırlarına doğru şöyle bir uyarı mesajı görebilirsiniz:

```
Python build finished, but the necessary bits
to build these modules were not found: [burada
eksik olan modül veya modüllerin adları sıralanır]
```

Burada Python, sistemimizde bazı paketlerin eksik olduğu konusunda bizi uyarıyor. Uyarı mesajında bir veya daha fazla paketin eksik olduğunu görebilirsiniz. Eğer öyleyse, eksik olduğu bildirilen bütün paketleri kurmamız gerekiyor.

Gerekli paketi ya da paketleri kurduktan sonra *make* komutunu tekrar çalıştırıyoruz. Endişe etmeyin, *make* komutunu ikinci kez verdiğimizde komutun tamamlanması birincisi kadar uzun sürmez. Eğer bu komutu ikinci kez çalıştırdığınızda yukarıdaki uyarı mesajı kaybolduysa şu komutla yolunuza devam edebilirsiniz:

```
sudo make altinstall
```

Daha önce kaynaktan program derlemiş olan GNU/Linux kullanıcılarının eli, *make* komutundan sonra *make install* komutunu vermeye gitmiş olabilir. Ama burada bizim *make install* yerine *make altinstall* komutunu kullandığımıza dikkat edin. *make altinstall* komutu, Python kurulurken klasör ve dosyalara sürüm numarasının da eklenmesini sağlar. Böylece yeni kurduğunuz Python, sistemdeki eski Python3 sürümünü silip üzerine yazmamış olur ve iki farklı sürüm yan yana varolabilir. Eğer *make altinstall* yerine *make install* komutunu verirsiniz sisteminizde zaten varolan eski bir Python3 sürümüne ait dosya ve izinlerin üzerine yazıp silerek o sürümü kullanılamaz hale getirebilirsiniz. Bu da sistemde beklenmedik problemlerin ortaya çıkmasına yol açabilir. Bu önemli ayrıntıyı kesinlikle gözden kaçırmamalısınız.

Ayrıca bkz.:

Python3'ün kaynaktan kurulumu ile ilgili bir tartışma için bkz. <http://www.istihza.com/forum/viewtopic.php?f=50&t=544>

Derleme aşamalarının hiçbirinde herhangi bir hata mesajı almadıysanız kurulum başarıyla gerçekleşmiş ve sisteminize Python programlama dilinin 3.x sürümü kurulmuş demektir.

Yetkisiz Kullanıcı Olarak Kurulum

Elbette `sudo make altinstall` komutunu verip Python'ı kurabilmek için *root* haklarına sahip olmanız gerekiyor. Ama eğer kullandığınız sistemde bu haklara sahip değilseniz Python'ı bu şekilde kuramazsınız. Kısıtlı haklara sahip olduğunuz bir sistemde Python'ı ancak kendi ev dizininize (\$HOME) kurabilirsiniz.

Eğer Python'ı yetkisiz kullanıcı olarak kuracaksanız, öncelikle yukarıda bahsettiğimiz Python bağımlılıklarının sisteminizde kurulu olup olmadığını kontrol etmeniz lazım. Kullandığınız sistemde herhangi bir Python sürümü halihazırda kuruluysa, bu bağımlılıklar da muhtemelen zaten kuruludur. Ama değilse, bunları kurması için ya sistem yöneticisine ricada bulunacaksınız, ya da bu bağımlılıkları da tek tek kendi ev dizininize kuracaksınız. Eğer sistem yöneticisini bu bağımlılıkları kurmaya ikna edemezseniz, internet üzerinden bulabileceğiniz bilgiler yardımıyla bu bağımlılıkları tek tek elle kendiniz kurabilirsiniz. Ancak bu işlemin epey zaman alacağını ve süreç sırasında pek çok başka bağımlılıkla da karşılaşacağınızı söyleyebilirim. O yüzden ne yapıp edip sistem yöneticisini bağımlılıkları kurmaya ikna etmenizi tavsiye ederim... Tabii sistem yöneticisini bu bağımlılıkları kurmaya ikna edebilirsiniz, istediğiniz Python sürümünü de kurmaya ikna edebileceğinizi düşünebiliriz! Ama biz burada sizin Python'ı kendinizin kuracağını varsayarak yolumuza devam edelim.

Python'ı yetkisiz olarak kurmak, *root* haklarıyla kurmaya çok benzer. Aralarında yalnızca bir-iki ufak fark vardır. Mesela Python'ı yetkisiz kullanıcı olarak kurarken, `./configure` komutunu şu şekilde vermeniz gerekiyor:

```
./configure --prefix=$HOME/python
```

Python'ı *root* haklarıyla kurduğunuzda Python */usr* dizini altına kurulacaktır. Ancak siz yetkisiz kullanıcı olduğunuz için */usr* dizinine herhangi bir şey kuramazsınız. İşte bu yüzden, `configure` betiğine verdiğimiz `-prefix` parametresi yardımıyla Python'ı, yazma yetkimiz olan bir dizine kuruyoruz. Mesela yukarıdaki komut Python'ın */usr* dizinine değil, ev dizininiz içinde *python* adlı bir klasöre kurulmasını sağlayacaktır. Elbette siz *python* yerine farklı bir dizin adı da belirleyebilirsiniz. Burada önemli olan nokta, `-prefix` parametresine vereceğiniz dizin adının, sizin yazmaya yetkili olduğunuz bir dizin olmasıdır.

Bu komutu çalıştırdıktan sonra `make` komutunu normal bir şekilde veriyoruz. Bunun ardından da `make install` (veya duruma göre `make altinstall`) komutuyla Python'ı ev dizinimize kuruyoruz. Burada `make install` komutunu `sudo'suz` kullandığımıza dikkat edin. Çünkü, dediğimiz gibi, siz yetkili kullanıcı olmadığınız için `sudo` komutunu kullanamazsınız.

Python'ı bu şekilde ev dizininiz altında bir klasöre kurduğunuzda Python ile ilgili bütün dosyaların bu klasör içinde yer aldığını göreceksiniz. Bu klasörü dikkatlice inceleyip neyin nerede olduğuna aşinalık kazanmaya çalışın. Eğer mümkünse *root* hakları ile kurulmuş bir Python sürümünü inceleyerek, dosyaların iki farklı kurulum türünde nerelere kopyalandığını karşılaştırın.

Böylece Python programlama dilini bilgisayarımıza nasıl kuracağımızı öğrenmiş olduk. Ama bu noktada bir uyarı yapmadan geçmeyelim: Python özellikle bazı GNU/Linux dağıtımlarında pek çok sistem aracıyla sıkı sıkıya bağlantılıdır. Yani Python, kullandığınız

dağıtımın belkemiği durumunda olabilir. Bu yüzden Python'ı kaynaktan derlemek bazı riskler taşıyabilir. Eğer yukarıda anlatıldığı şekilde, kaynaktan Python derleyecekseniz, karşı karşıya olduğunuz risklerin farkında olmalısınız. Ayrıca GNU/Linux üzerinde kaynaktan program derlemek konusunda tecrübeli değilseniz ve eğer yukarıdaki açıklamalar size kafa karıştırıcı geliyorsa, mesela 'Ben bu komutları nereye yazacağım?' diye bir soru geçiyorsa aklınızdan, kesinlikle dağıtımınızla birlikte gelen Python sürümünü kullanmalısınız. Python sürümlerini başa baş takip ettiği için, ben size Ubuntu GNU/Linux'u denemenizi önerebilirim. Ubuntu'nun depolarında Python'ın en yeni sürümlerini rahatlıkla bulabilirsiniz. Ubuntu'nun resmi sitesine ubuntu.com adresinden, yerel Türkiye sitesine ise forum.ubuntu-tr.net adresinden ulaşabilirsiniz. Eğer şu anda kullandığınız GNU/Linux dağıtımından vazgeçmek istemiyorsanız, sabit diskinizden küçük bir bölüm ayırıp bu bölüme sadece Python çalışmalarınız için Ubuntu dağıtımını da kurmayı tercih edebilirsiniz.

Yalnız küçük bir uyarı daha yapalım. Kaynaktan kurulum ile ilgili bu söylediklerimizden, Python'ın GNU/Linux'a kesinlikle kaynaktan derlenerek kurulmaması gerektiği anlamı çıkmamalı. Yukarıdaki uyarıların amacı, kullanıcının Python'ı kaynaktan derlerken sadece biraz daha dikkatli olması gerektiğini hatırlatmaktır. Örneğin bu satırların yazarı, kullandığı Ubuntu sisteminde Python3'ü kaynaktan derleyerek kullanmayı tercih ediyor ve herhangi bir problem yaşamıyor.

Bu önemli uyarıları da yaptığımıza göre gönül rahatlığıyla yolumuza devam edebiliriz.

Kurduğumuz yeni Python'ı nasıl çalıştıracığımızı biraz sonra göreceğiz. Ama önce Windows kullanıcılarının Python3'ü nasıl kuracaklarına bakalım.

3.2 Windows Kullanıcıları

Windows sürümlerinin hiçbirinde Python kurulu olarak gelmez. O yüzden Windows kullanıcıları, Python'ı sitesinden indirip kuracak.

Bunun için öncelikle <http://www.python.org/downloads> adresine gidiyoruz.

Bu adrese gittiğinizde, üzerinde 'Download Python 3.5.1' ve 'Download 2.7.11' yazan, yan yana iki düğme göreceksiniz. Daha önce de söylediğimiz gibi, eğer bir Python sürüm numarası '2' ile başlıyorsa o sürüm 2.x serisine, yok eğer '3' ile başlıyorsa 3.x serisine aittir. Dolayısıyla ilk düğme Python3 sürümünü, ikinci düğme ise Python2 sürümünü içerir.

Biz bu kitapta Python'ın 3.x serisini anlatacağımız için (yeni Python sürümleri çıktığında o düğmeler üzerinde yazan sürüm numaraları değişecek de olsa), '3' ile başlayan sürüm numarasını içeren düğmeye tıklamaya özen gösteriyoruz. Bu düğmeye tıkladığınızda bilgisayarınıza .exe uzantılı kurulum dosyası inecek. Bu dosyaya çift tıklayarak kurulum programını başlatabilirsiniz.

Not: Eğer indireceğiniz Python sürümünün mimarisini ve sürümünü kendiniz seçmek isterseniz <https://www.python.org/ftp/python/3.5.1> adresinden kendinize uygun olan sürümü bulup indirebilirsiniz.

Kurulum dosyasına çift tıkladığınızda karşınıza ilk gelen ekranda, pencerenin alt tarafında şu kutucukları göreceksiniz:

1. Install launcher for all users (recommended)
2. Add Python 3.5 to PATH

Burada ilk kutucuk zaten seçilidir. Bunu bu şekilde bırakabilirsiniz. İkinci kutucuk ise Python'ı yola eklememizi, böylece yalnızca `python` komutu vererek Python'ı başlatabilmemizi sağlayacak. O yüzden oradaki ikinci kutucuğu da işaretliyoruz.

Aynı pencerenin üst tarafında ise şu seçenekleri göreceksiniz:

1. -> Install Now
2. -> Customize Installation

Burada 'Install Now' yazan kısma tıklayarak kurulumu başlatıyoruz.

Eğer Python'ın bilgisayarda nereye kurulacağını ve başka birtakım kurulum özelliklerini değiştirmek istiyorsanız 'Customize Installation' yazılı kısma tıklayabilirsiniz. Ben bu kitapta sizin 'Install Now' yazan kısma tıklayarak kurulum yaptığınızı varsayacağım.

Not: Python'ın resmi sitesinde dolaşırken kurulum dosyaları arasında, 'web-based installer' (web tabanlı kurulum betiği) adlı bir kurulum dosyası görebilirsiniz. Bu kurulum dosyası, Python'ın çalışması için gereken dosyaları kurulum esnasında internetten indirip kuran, 1MB'dan küçük bir kurulum programı içerir. Dolayısıyla eğer kurulumu bu dosyadan yaparsanız, kesintisiz bir internet bağlantısına ihtiyacınız olacak.

Uyarı: Eğer Windows'ta Python'ı kurmaya çalışırken hata alıyorsanız, muhtemelen işletim sisteminiz güncel değildir. Örneğin Windows 7'de Python kurabilmeniz için, SP1 (Service Pack 1) kurulu olmalıdır. Windows güncellemelerini kurduktan sonra Python'ı kurmayı tekrar deneyin.

3.3 Python Kurulum ve Çalışma Dizini

Python programlama dilini, kullandığımız işletim sistemine nasıl kurabileceğimizi bilmek kadar önemli bir konu da Python'ı hangi dizine kurduğumuzu bilmektir. Zira programcılık maceramız boyunca karşılaşacağımız bazı sorunlar, Python'ın kurulu olduğu dizine gitmemizi gerektirecek, üstelik kendi yazdığımız bazı programlarda da Python'ın kurulu olduğu dizinde çeşitli işlemler yapmak ihtiyacı duyacağız. Ayrıca bazı durumlarda, o anda çalışan Python sürümünün hangi konumdan çalıştığını tespit etmemiz de gerekebilir.

İşte bu sebeplerden, Python'ın hangi dizine kurulduğunu mutlaka biliyor olmamız lazım.

Python'ın, işletim sisteminizde hangi dizine kurulduğu, Python'ı nasıl kurduğunuza bağlı olarak farklılık gösterir.

GNU/Linux dağıtımlarında Python genellikle `/usr/lib/python3.5` dizininde kurulur. Ama elbette, eğer siz Python'ı kaynaktan derlediyseniz, derleme sırasında `configure` betiğine verdiğiniz `-prefix` parametresi yardımıyla Python'ın kurulum dizinini kendiniz de belirlemiş olabilirsiniz.

Windows'ta Python programlama dilini aynen bu kitapta gösterdiğimiz şekilde kurduysanız, Python `%LOCALAPPDATA%\Programs\Python` dizini içine kurulacaktır. Ancak eğer kurulum penceresinde 'Customize Installation' düğmesine basarak kurulumu özelleştirdiyseniz ve 'Install for all users' seçeneğini işaretlediyseniz Python `%PROGRAMFILES%` veya `%PROGRAMFILES(x86)%` adlı çevre değişkenlerinin işaret ettiği dizin içine kurulacaktır.

Python Nasıl Çalıştırılır?

Bir önceki bölümde, Python'ı farklı platformlara nasıl kuracağımızı bütün ayrıntılarıyla anlattık. Bu bölümde ise kurduğumuz bu Python programını hem GNU/Linux'ta hem de Windows'ta nasıl çalıştıracağımızı göreceğiz. Öncelikle GNU/Linux kullanıcılarının Python'ı nasıl çalıştıracağına bakalım.

4.1 GNU/Linux Kullanıcıları

Geçen bölümlerde gördüğünüz gibi, Python3'ü GNU/Linux sistemleri üzerine farklı şekillerde kurabiliyoruz. Bu bölümde, her bir kurulum türü için Python3'ün nasıl çalıştırılacağını ayrı ayrı inceleyeceğiz.

4.1.1 Kurulu Python3'ü Kullananlar

Eğer sisteminizde zaten Python3 kurulu ise komut satırında yalnızca şu komutu vererek Python3'ü başlatabilirsiniz:

```
python
```

Ancak daha önce de dediğimiz gibi, 20.04.2016 tarihi itibarıyla pek çok GNU/Linux dağıtımında öntanımlı olarak Python2 kuruludur. Dolayısıyla `python` komutunu verdiğinizde çalışan sürüm muhtemelen Python2 olacaktır. Bu yüzden sistemimizde öntanımlı olarak hangi sürümün kurulu olduğuna ve `python` komutunun hangi sürümü başlattığına çok dikkat etmelisiniz.

Yine daha önce de söylediğimiz gibi, sisteminizde hem Python2 hem de Python3 zaten kurulu durumda olabilir. O yüzden yukarıdaki komutu bir de `python3` şeklinde vermeyi deneyebilirsiniz.

Örneğin Ubuntu GNU/Linux dağıtımının **12.10** sürümünden itibaren `python` komutu Python2'yi; `python3` komutu ise Python3'ü çalıştırıyor.

4.1.2 Python3'ü Depodan Kuranlar

Dediğimiz gibi, 20.04.2016 tarihi itibarıyla GNU/Linux dağıtımlarında öntanımlı Python sürümü ağırlıklı olarak Python2'dir. Dolayısıyla `python` komutu Python'ın 2.x sürümlerini çalıştırır. Bu durumdan ötürü, herhangi bir çakışmayı önlemek için GNU/Linux dağıtımları Python3 paketini farklı bir şekilde adlandırma yoluna gider. Şu anda piyasada bulunan

dağıtımların ezici çoğunluğu Python3 paketini 'python3' şeklinde adlandırıyor. O yüzden GNU/Linux kullanıcıları, eğer paket yöneticilerini kullanarak Python kurulumu gerçekleştirmiş iseler, komut satırında şu komutu vererek Python3'ü başlatabilirler:

```
python3
```

Bu komutun ardından şuna benzer bir ekranla karşılaşmış olmalısınız:

```
istihza@ubuntu:~$ # python3 Python 3.5.1 (default, 20.04.2016, 12:24:55) [GCC 4.4.7  
20120313 (Red Hat 4.4.7-3)] on linux Type "help", "copyright", "credits" or "license" for more  
information. >>>
```

Eğer yukarıdaki ekranı gördüyseniz Python'la programlama yapmaya hazırsınız demektir. Değilse, geriye dönüp işlerin nerede ters gittiğini bulmaya çalışabilirsiniz.

Bu aşamada işlerin nerede ters gitmiş olabileceğine dair birkaç ipucu verelim:

1. Python3 kurulurken paket yöneticinizin herhangi bir hata vermediğinden, programın sisteminize başarıyla kurulduğundan emin olun. Bunun için Python3'ün kurulu paketler listesinde görünüp görünmediğini denetleyebilirsiniz.
2. `python3` komutunu doğru verdiğinizden emin olun. Python programlama diline özellikle yeni başlayanların en sık yaptığı hatalardan biri *python* kelimesini yanlış yazmaktır. *Python* yerine yanlışlıkla *pyhton*, *pyton* veya *phyton* yazmış olabilirsiniz. Ayrıca `python3` komutunun tamamen küçük harflerden oluştuğuna dikkat edin. *Python* ve *python* bilgisayar açısından aynı şeyler değildir.
3. Kullandığınız dağıtımın Python3 paketini adlandırma politikası yukarıda anlattığımızdan farklı olabilir. Yani sizin kullandığınız dağıtım, belki de Python3 paketini farklı bir şekilde adlandırmıştır. Eğer durum böyleyse, dağıtımınızın yardım kaynaklarını (wiki, forum, irc, yardım belgeleri, kullanıcı listeleri, vb.) kullanarak ya da istihza.com/forum adresinde sorarak Python3'ün nasıl çalıştırılacağını öğrenmeyi deneyebilirsiniz.

Gelelim Python3'ü kaynaktan derlemiş olanların durumuna...

4.1.3 Python3'ü root Olarak Derleyenler

Eğer Python3'ü önceki bölümlerde anlattığımız şekilde kaynaktan *root* hakları ile derlediyseniz `python3` komutu çalışmayacaktır. Bunun yerine şu komutu kullanmanız gerekecek:

```
python3.5
```

Not: Kurduğunuz Python3 sürümünün 3.5 olduğunu varsayıyorum. Eğer farklı bir Python3 sürümü kurduysanız, elbette başlatıcı komut olarak o sürümün adını kullanmanız gerekecektir. Mesela: `python3.0` veya `python3.1`. Bu arada `python3.5` komutunda 35 sayısının rakamları arasında bir adet nokta işareti olduğunu gözden kaçırmıyoruz...

Tıpkı paket deposundan kurulumda olduğu gibi, eğer yukarıdaki komut Python'ı çalıştırmazı sağlamıyorsa, kurulum esnasında bazı şeyler ters gitmiş olabilir. Örneğin kaynaktan kurulumun herhangi bir aşamasında bir hata almış olabilirsiniz ve bu da Python'ın kurulumunu engellemiş olabilir.

Gördüğünüz gibi, Python'ı kaynaktan derleyenler Python programlama dilini çalıştırabilmek için Python'ın tam sürüm adını belirtiyor. Dilerseniz bu şekilde çalışmaya devam edebilirsiniz. Bunun hiçbir sakıncası yok. Ancak ben size kolaylık açısından, `/usr/bin/` dizini altına `py3`

adında bir sembolik bağ yerleştirmenizi tavsiye ederim. Böylece sadece `py3` komutunu vererek Python3'ü başlatabilirsiniz.

Peki bunu nasıl yapacağız?

Python kaynaktan derlendiğinde çalıştırılabilir dosya `/usr/local/bin/` dizini içine *Python3.5* (veya kurduğunuz Python3 sürümüne bağlı olarak *Python3.0* ya da *Python3.1*) adıyla kopyalanır. Bu nedenle Python3'ü çalıştırabilmek için `python3.5` komutunu kullanmamız gerekir. Python3'ü çalıştırabilmek için mesela sadece `py3` gibi bir komut kullanmak istiyorsak yapacağımız tek şey `/usr/local/bin/` dizini içindeki *python3.5* adlı dosyaya `/usr/bin` dizini altından, `py3` adlı bir sembolik bağ oluşturmak olacaktır. Bunun için `ln` komutunu kullanacağız:

```
ln -s /usr/local/bin/python3.5 /usr/bin/py3
```

Tabii bu komutu yetkili kullanıcı olarak vermeniz gerektiğini söylememe herhalde gerek yoktur. Bu komutu verdikten sonra artık sadece `py3` komutu ile Python programlama dilini başlatabilirsiniz.

Çok Önemli Bir Uyarı

Bir önceki adımda anlattığımız gibi Python3'ü resmi sitesinden indirip kendiniz derlediniz. Gayet güzel. Ancak bu noktada çok önemli bir konuya dikkatinizi çekmek isterim. En baştan beri söylediğimiz gibi, Python programlama dili GNU/Linux işletim sistemlerinde çok önemli bir yere sahiptir. Öyle ki bu programlama dili, kullandığınız dağıtımın belkemiği durumunda olabilir.

Örneğin Ubuntu GNU/Linux dağıtımında pek çok sistem aracı Python ile yazılmıştır. Bu yüzden, sistemdeki öntanımlı Python sürümünün ne olduğu ve dolayısıyla `python` komutunun hangi Python sürümünü çalıştırdığı çok önemlidir. Çünkü sisteminizdeki hayati bazı araçlar, `python` komutunun çalıştırdığı Python sürümüne bel bağlamış durumdadır. Dolayısıyla sizin bu `python` komutunun çalıştırdığı Python sürümüne dokunmamanız gerekir.

Mesela eğer kullandığınız işletim sisteminde `python` komutu Python'ın 2.x sürümlerinden birini çalıştırıyorsa sembolik bağlar veya başka araçlar vasıtasıyla `python` komutunu Python'ın başka bir sürümüne bağlamayın. Bu şekilde bütün sistemi kullanılmaz hale getirirsiniz. Elbette eğer kurulum aşamasında tarif ettiğimiz gibi, Python3'ü `make install` yerine `make altinstall` komutu ile kurmaya özen gösterdiyseniz, sonradan oluşturduğunuz bağ dosyasını silip `python` komutunu yine sistemdeki öntanımlı sürüme bağlayabilirsiniz. Bu şekilde her şey yine eski haline döner. Ama eğer Python'ı `make install` komutuyla kurmanızdan ötürü sistemdeki öntanımlı Python sürümüne ait dosyaları kaybettiyseniz sizin için yapılacak fazla bir şey yok... Sistemi tekrar eski kararlı haline getirmek için kan, ter ve gözyaşı dökceksiniz...

Aynı şekilde, kullandığınız dağıtımda `python3` komutunun öntanımlı olarak belirli bir Python sürümünü başlatıp başlatmadığı da önemlidir. Yukarıda `python` komutu ile ilgili söylediklerimiz `python3` ve buna benzer başka komutlar için de aynen geçerli.

Örneğin, Ubuntu GNU/Linux dağıtımında `python` komutu sistemde kurulu olan Python 2.x sürümünü; `python3` komutu ise sistemde kurulu olan Python 3.x sürümünü çalıştırdığından, biz kendi kurduğumuz Python sürümleri için, sistemdeki sürümlerle çakışmayacak isimler seçtik. Mesela kendi kurduğumuz Python3 sürümünü çalıştırmak için `py3` gibi bir komut tercih ettik.

İyi bir test olarak, Python programlama dilini kendiniz kaynaktan derlemeden önce şu komutun çıktısını iyice inceleyebilirsiniz:

```
ls -g {,/usr{,/local}}/bin | grep python
```

Bu komut iki farklı Python sürümünün kurulu olduğu sistemlerde şuna benzer bir çıktı verir (çıktı kırpılmıştır):

```
dh_python2
dh_python3
pdb2.7 -> ../lib/python2.7/pdb.py
pdb3.2 -> ../lib/python3.2/pdb.py
py3versions -> ../share/python3/py3versions.py
python -> python2.7
python2 -> python2.7
python2.7
python3 -> python3.2
python3.2 -> python3.2mu
python3.2mu
python3mu -> python3.2mu
pyversions -> ../share/python/pyversions.py
```

Yatık harflerle gösterdiğimiz kısımlara dikkat edin. Gördüğünüz gibi `python` ve `python2` komutları bu sistemde Python'ın 2.7 sürümünü çalıştırıyor. `python3` komutu ise Python'ın 3.2 sürümünü... Dolayısıyla yukarıdaki çıktıyı aldığımız bir sistemde kendi kurduğumuz Python sürümlerine 'python', 'python2' veya 'python3' gibi isimler vermekten kaçınmalıyız.

Sözün özü, bir GNU/Linux kullanıcısı olarak sistemdeki öntanımlı hiçbir Python sürümünü silmemeli, öntanımlı sürüme ulaşan komutları değiştirmemelisiniz. Eğer mesela sisteminizde `python3` komutu halihazırda bir Python sürümünü çalıştırıyorsa, siz yeni kurduğunuz Python sürümüne ulaşmak için öntanımlı adla çakışmayacak başka bir komut adı kullanın. Yani örneğin sisteminizde `python3` komutu Python'ın 3.2 sürümünü çalıştırıyorsa, siz yeni kurduğunuz sürümü çalıştırmak için `py3` gibi bir sembolik bağ oluşturun. Birakin öntanımlı komut (`python`, `python3` vb.) öntanımlı Python sürümünü çalıştırmaya devam etsin.

Asla unutmayın. Siz bir programcı adayı olarak, program yazacağınız işletim sistemini enine boyuna tanımakla yükümlüsünüz. Dolayısıyla işletim sisteminizi kararsız hale getirecek davranışları bilmeli, bu davranışlardan kaçınmalı, yanlış bir işlem yaptığınızda da nasıl geri döneceğinizi bilmelisiniz. Hele ki bir programı kaynaktan derlemeye karar vermişseniz...

Bu ciddi uyarıyı da yaptığımıza göre gönül rahatlığıyla yolumuza devam edebiliriz.

4.1.4 Python3'ü Ev Dizinine Kuranlar

Eğer Python3'ü kısıtlı kullanıcı hakları ile derleyip ev dizininize kurduysanız yukarıdaki komutlar Python'ı çalıştırmanızı sağlamayacaktır. Python3'ü ev dizinine kurmuş olan kullanıcılar Python3'ü çalıştırabilmek için, öncelikle komut satırı aracılığıyla Python3'ü kurdukları dizine, oradan da o dizin altındaki `bin/` klasörüne ulaşacak ve orada şu komutu verecek:

```
./python3.5
```

Diyelim ki Python3'ü `$HOME/python` adlı dizine kurdunuz. Önce şu komutla `$HOME/python/bin` adlı dizine ulaşıyoruz:

```
cd $HOME/python/bin
```

Ardından da şu komutu veriyoruz:

```
./python3.5
```

Not: Komutun başındaki ./ işaretinin ne işe yaradığını artık adınız gibi biliyorsunuz...

Not: Elbette ben burada kurduğunuz Python sürümünün 3.5 olduğunu varsaydım. Eğer farklı bir sürüm kurduysanız yukarıdaki komutu ona göre yazmanız gerekiyor.

Eğer isterseniz bu şekilde çalışmaya devam edebilirsiniz. Ancak her defasında Python'ın kurulu olduğu dizin altına gelip orada ./python3.5 komutunu çalıştırmak bir süre sonra eziyete dönüşecektir. İşlerinizi kolaylaştırmak için şu işlemleri takip etmelisiniz:

1. ev dizininizin altında bulunan *.profile* (veya kullandığınız dağıtıma göre *.bash_profile* ya da *.bashrc*) adlı dosyayı açın.
2. Bu dosyanın en sonuna şuna benzer bir satır yerleştirerek Python'ı çalıştırmamızı sağlayan dosyanın bulunduğu dizini yola ekleyin:

```
export PATH=$PATH:$HOME/python/bin/
```

3. *\$HOME/python/bin/* satırı Python3'ün çalıştırılabilir dosyasının hangi dizin altında olduğunu gösteriyor. Ben burada Python3'ün çalıştırılabilir dosyasının *\$HOME/python/bin* dizini içinde olduğunu varsaydım. O yüzden de *\$HOME/python/bin/* gibi bir satır yazdım. Ama eğer Python3'ün çalıştırılabilir dosyası sizde farklı bir dizindeyse bu satırı ona göre yazmalısınız.

4. Kendi sisteminize uygun satırı dosyaya ekledikten sonra dosyayı kaydedip çıkın. Dosyada yaptığımız değişikliğin etkin hale gelebilmesi için şu komutu verin:

```
source .profile
```

Elbette eğer sizin sisteminizdeki dosyanın adı *.bash_profile* veya *.bashrc* ise yukarıdaki komutu ona göre değiştirmelisiniz.

5. Daha sonra *\$HOME/python/bin/python3.5* adlı dosyaya *\$HOME/python/bin/* dizini altından mesela *py3* gibi bir sembolik bağ verin:

```
ln -s $HOME/python/bin/python3.5 $HOME/python/bin/py3
```

6. Bilgisayarınızı yeniden başlatın.
7. Artık hangi konumda bulunursanız bulunun, şu komutu vererek Python3'ü başlatabilirsiniz:

```
py3
```

Burada da eğer yukarıdaki komut Python3'ü çalıştırmamızı sağlamıyorsa, bazı şeyleri eksik veya yanlış yapmış olabilirsiniz. Yardım almak için istihza.com/forum adresine uğrayabilirsiniz.

Python3'ü başarıyla kurup çalıştırabildiğinizi varsayarak yolumuza devam edelim.

4.1.5 GNU/Linux'ta Farklı Sürümleri Birlikte Kullanmak

Daha önce de dediğimiz gibi, şu anda piyasada iki farklı Python serisi bulunuyor: Python2 ve Python3. Çok uzun zamandan beri kullanımda olduğu için, Python2 Python3'e kıyasla daha

yaygın. Eğer hem Python2 ile yazılmış programları çalıştırmak, hem de Python3 ile geliştirme yapmak istiyorsanız, sisteminizde hem Python2'yi hem de Python3'ü aynı anda bulundurmaya tercih edebilirsiniz. Peki bunu nasıl yapacaksınız?

En başta da söylediğimiz gibi, hemen hemen bütün GNU/Linux dağıtımlarında Python2 kurulu olarak gelir. Dolayısıyla eğer sisteminize ek olarak Python3'ü de kurduysanız (kaynaktan veya paket deposundan), başka herhangi bir şey yapmanıza gerek yok. Yukarıda anlattığımız yönergeleri takip ettiyseniz, konsolda `python` komutu verdiğinizde Python2 çalışacak, `python3` (veya `py3`) komutunu verdiğinizde ise Python3 çalışacaktır.

Ama eğer sisteminizde Python2 bile kurulu değilse, ki bu çok çok düşük bir ihtimaldir, Python2'yi paket yöneticiniz yardımıyla sisteminize kurabilirsiniz. Şu anda piyasada olup da paket deposunda Python bulundurmayan GNU/Linux dağıtımı pek azdır.

GNU/Linux'ta Python'ı nasıl çalıştıracığımızı ve farklı Python sürümlerini bir arada nasıl kullanacağımızı öğrendiğimize göre, Windows kullanıcılarının durumuna bakabiliriz.

4.2 Windows Kullanıcıları

Windows kullanıcıları Python3'ü iki şekilde başlatabilir:

1. *Başlat > Tüm Programlar > Python 3.5 > Python (Command Line)* yolunu takip ederek.
2. Komut satırında `python` komutunu vererek.

Eğer birinci yolu tercih ederseniz, Python'ın size sunduğu komut satırına doğrudan ulaşmış olursunuz. Ancak Python komut satırına bu şekilde ulaştığınızda bazı kısıtlamalarla karşı karşıya kalırsınız. Doğrudan Python'ın komut satırına ulaşmak yerine önce MS-DOS komut satırına ulaşp, oradan Python komut satırına ulaşmak özellikle ileride yapacağınız çalışmalar açısından çok daha mantıklı olacaktır. O yüzden komut satırına bu şekilde ulaşmak yerine ikinci seçeneği tercih etmenizi tavsiye ederim. Bunun için önceki bölümlerde gösterdiğimiz şekilde komut satırına ulaşın ve orada şu komutu çalıştırın:

```
python
```

Bu komutu verdiğinizde şuna benzer bir ekranla karşılaşacaksınız:

```
C:\Users\listihza> python3 Python 3.5.1 (v3.5.1:c0e311e010fc, 20.04.2016, 12:24:55) [MSC v.1600 32 bit (Intel)] on win32 Type "help", "copyright", "credits" or "license" for more information. >>>
```

Eğer bu komut yukarıdakine benzer bir ekran yerine bir hata mesajı veriyse kurulum sırasında bazı adımları eksik veya yanlış yapmış olabilirsiniz. Yukarıdaki komut çalışmıyorsa, muhtemelen kurulum sırasında *Add python3.5 to path* kutucuğunu işaretlemeyi unutmuşsunuzdur. Eğer öyleyse, kurulum dosyasını tekrar çalıştırıp, ilgili adımı gerçekleştirmeniz veya Python'ı kendiniz YOL'a eklemeniz gerekiyor.

`python` komutunu başarıyla çalıştırabildiğinizi varsayarak yolumuza devam edelim.

4.2.1 Windows'ta Farklı Sürümleri Birlikte Kullanmak

Daha önce de dediğimiz gibi, şu anda piyasada iki farklı Python serisi bulunuyor: Python2 ve Python3. Çok uzun zamandan beri kullanımda olduğu için, Python2 Python3'e kıyasla daha yaygın. Eğer hem Python2 ile yazılmış programları çalıştırmak, hem de Python3 ile geliştirme

yapmak istiyorsanız, sisteminizde hem Python2'yi hem de Python3'ü aynı anda bulundurmayı tercih edebilirsiniz. Peki bunu nasıl yapacaksınız?

Windows'ta bu işlemi yapmak çok kolaydır. python.org/download adresine giderek farklı Python sürümlerini bilgisayarınıza indirebilir ve bunları bilgisayarınıza normal bir şekilde kurabilirsiniz. Bu şekilde sisteminize istediğiniz sayıda farklı Python sürümü kurabilirsiniz. Peki bu farklı sürümlere nasıl ulaşacaksınız?

Python, bilgisayarımızdaki farklı Python sürümlerini çalıştırabilmemiz için bize 'py' adlı özel bir program sunar.

Not: Py programı yalnızca Windows'a özgüdür. GNU/Linux'ta böyle bir program bulunmaz.

Py programını çalıştırmak için, daha önce gösterdiğimiz şekilde sistem komut satırına ulaşırız ve orada şu komutu veriyoruz:

```
py
```

Bu komutu verdiğinizde (teorik olarak) sisteminize en son kurduğunuz Python sürümü çalışmaya başlayacaktır. Ancak bu her zaman böyle olmayabilir. Ya da aldığınız çıktı beklediğiniz gibi olmayabilir. O yüzden bu komutu verdiğinizde hangi sürümün başladığına dikkat edin.

Eğer sisteminizde birden fazla Python sürümü kurulu ise, bu betik yardımıyla istediğiniz sürümü başlatabilirsiniz. Mesela sisteminizde hem Python'ın 2.x sürümlerinden biri, hem de Python'ın 3.x sürümlerinden biri kurulu ise, şu komut yardımıyla Python 2.x'i başlatabilirsiniz:

```
py -2
```

Python 3.x'i başlatmak için ise şu komutu veriyoruz:

```
py -3
```

Eğer sisteminizde birden fazla Python2 veya birden fazla Python3 sürümü kurulu ise, ana ve alt sürüm numaralarını belirterek istediğiniz sürüme ulaşabilirsiniz:

```
py -2.6
```

```
py -2.7
```

```
py -3.4
```

```
py -3.5
```

Bu arada dikkat ettiyseniz, Python programlarını başlatabilmek için hem `python` hem de `py` komutunu kullanma imkanına sahibiz. Eğer sisteminizde tek bir Python sürümü kurulu ise, Python'ı başlatmak için `python` komutunu kullanmak isteyebilir, farklı sürümlerin bir arada bulunduğu durumlarda ise `py` ile bu farklı sürümlere tek tek erişmek isteyebilirsiniz.

Böylece Python'la ilgili en temel bilgileri edinmiş olduk. Bu bölümde öğrendiklerimiz sayesinde Python programlama dilini bilgisayarımıza kurabiliyor ve bu programlama dilini başarıyla çalıştırabiliyoruz.

4.3 Hangi Komut Hangi Sürümü Çalıştırıyor?

Artık Python programlama dilinin bilgisayarımıza nasıl kurulacağını ve bu programlama dilinin nasıl çalıştırılacağını biliyoruz. Ancak konunun öneminden ötürü, tekrar vurgulayıp, cevabını bilip bilmediğinizden emin olmak istediğimiz bir soru var: Kullandığınız işletim sisteminde acaba hangi komut, hangi Python sürümünü çalıştırıyor?

Bu kitapta anlattığımız farklı yöntemleri takip ederek, Python programlama dilini bilgisayarınıza farklı şekillerde kurmuş olabilirsiniz. Örneğin Python programlama dilini, kullandığınız GNU/Linux dağıtımının paket yöneticisi aracılığıyla kurduysanız, Python'ı başlatmak için `python3` komutunu kullanmanız gerekebilir. Aynı şekilde, eğer Python'ı Windows'a kurduysanız, bu programlama dilini çalıştırmak için `python` komutunu kullanıyor olabilirsiniz. Bütün bunlardan farklı olarak, eğer Python'ın kaynak kodlarını sitesinden indirip derlediyseniz, Python'ı çalıştırmak için kendi belirlediğiniz bambaşka bir adı da kullanıyor olabilirsiniz. Örneğin belki de Python'ı çalıştırmak için `py3` gibi bir komut kullanıyorsanız...

Python programlama dilini çalıştırmak için hangi komutu kullanıyor olursanız olun, lütfen bir sonraki konuya geçmeden önce kendi kendinize şu soruları sorun:

1. Kullandığım işletim sisteminde Python programı halihazırda kurulu mu?
2. Kullandığım işletim sisteminde toplam kaç farklı Python sürümü var?
3. `python` komutu bu Python sürümlerinden hangisini çalıştırıyor?
4. `python3` komutu çalışıyor mu?
5. Eğer çalışıyorsa, bu komut Python sürümlerinden hangisini çalıştırıyor?
6. Kaynaktan derlediğim Python sürümünü çalıştırmak için hangi komutu kullanıyorum?

Biz bu kitapta şunları varsayacağız:

1. Kullandığınız işletim sisteminde Python'ın **2.x** sürümlerini `python` komutuyla çalıştırıyorsunuz.
2. Kullandığınız işletim sisteminde Python'ın **3.x** sürümlerini `python3` komutuyla çalıştırıyorsunuz.

Bu kitaptan yararlanırken, bu varsayımları göz önünde bulundurmalı, eğer bunlardan farklı komutlar kullanıyorsanız, kodlarınızı ona göre ayarlamalısınız.

4.4 Sistem Komut Satırı ve Python Komut Satırı

Buraya kadar Python programlama dilini nasıl çalıştıracığımız konusundaki bütün bilgileri edindik. Ancak programlamaya yeni başlayanların çok sık yaptığı bir hata var: Sistem komut satırı ile Python komut satırını birbirine karıştırmak.

Asla unutmayın, kullandığınız işletim sisteminin komut satırı ile Python'ın komut satırı birbirinden farklı iki ortamdır. Yani Windows'ta `cmd`, Ubuntu'da ise `Ctrl+Alt+T` ile ulaştığınız ortam sistem komut satırı iken, bu ortamı açıp `python3` (veya `python` ya da `py3`) komutu vererek ulaştığınız ortam Python'ın komut satırıdır. Sistem komut satırında sistem komutları (mesela `cd`, `ls`, `dir`, `pwd`) verilirken, Python komut satırında, biraz sonra öğrenmeye başlayacağımız Python komutları verilir. Dolayısıyla `python3` (veya `python` ya da `py3`) komutunu verdikten sonra ulaştığınız ortamda `cd Desktop` ve `ls` gibi sistem komutlarını kullanmaya çalışmanız sizi hüsrana uğratacaktır.

Etkileşimli Python

Şu ana kadar öğrendiklerimiz sayesinde Python programlama dilinin farklı sistemlere nasıl kurulacağını ve nasıl çalıştırılacağını biliyoruz. Dolayısıyla Python'ı bir önceki bölümde anlattığımız şekilde çalıştırdığımız zaman şuna benzer bir ekranla karşılaşacağımızın farkındayız:

```
istihza@ubuntu:~$ # python3 Python 3.5.1 (default, 20.04.2016, 12:24:55) [GCC 4.4.7
20120313 (Red Hat 4.4.7-3)] on linux Type "help", "copyright", "credits" or "license" for more
information. >>>
```

Biz şimdiye kadar bu ekrana Python komut satırı demeyi tercih ettik. Dilerseniz bundan sonra da bu adı kullanmaya devam edebilirsiniz. Ancak teknik olarak bu ekrana etkileşimli kabuk (*interactive shell*) adı verildiğini bilmemizde fayda var. Etkileşimli kabuk, bizim Python programlama dili ile ilişki kurabileceğimiz, yani onunla etkileşebileceğimiz bir üst katmandır. Etkileşimli kabuk, asıl programımız içinde kullanacağımız kodları deneme imkanı sunar bize. Burası bir nevi test alanı gibidir. Örneğin bir Python kodunun çalışıp çalışmadığını denemek veya nasıl çalıştığını, ne sonuç verdiğini görmek istediğimizde bu ekran son derece faydalı bir araç olarak karşımıza çıkar. Bu ortam, özellikle Python'a yeni başlayanların bu programlama diline aşinalık kazanmasını sağlaması açısından da bulunmaz bir araçtır. Biz de bu bölümde etkileşimli kabuk üzerinde bazı çalışmalar yaparak, Python'a alışma turları atacağız.

Bu arada, geçen bölümde söylediğimiz gibi, bu ortamın sistem komut satırı adını verdiğimiz ortamdan farklı olduğunu aklımızdan çıkarmıyoruz. O zaman da dediğimiz gibi, sistem komut satırında sistem komutları, Python komut satırında (yani etkileşimli kabukta) ise Python komutları verilir. Mesela `echo %PATH%`, `cd Desktop`, `dir` ve `ls` birer sistem komutudur. Eğer bu komutları etkileşimli kabukta vermeye kalkışırsanız, bunlar birer Python komutu olmadığı için, Python size bir hata mesajı gösterecektir. Mesela Python'ın etkileşimli kabuğunda `cd Desktop` komutunu vererseniz şöyle bir hata alırsınız:

```
>>> cd Desktop

File "<stdin>", line 1
  cd Desktop
    ^
SyntaxError: invalid syntax
```

Çünkü `cd Desktop` bir Python komutu değildir. O yüzden bu komutu Python'ın etkileşimli kabuğunda veremeyiz. Bu komutu ancak ve ancak kullandığımız işletim sisteminin komut satırında verebiliriz.

Ne diyorduk? Etkileşimli kabuk bir veya birkaç satırlık kodları denemek/test etmek için gayet uygun bir araçtır. İsterseniz konuyu daha fazla lafa boğmayalım. Zira etkileşimli kabuğu

kullandıkça bunun ne büyük bir nimet olduğunu siz de anlayacaksınız. Özellikle derlenerek çalıştırılan programlama dilleri ile uğraşmış olan arkadaşlarım, etkileşimli kabuğun gücünü gördüklerinde göz yaşlarına hakim olamayacaklar.

Farklı işletim sistemlerinde `py3`, `py -3`, `python3` veya `python` komutunu vererek Python'ın komut satırına nasıl erişebileceğimizi önceki derslerde ayrıntılı olarak anlatmıştık. Etkileşimli kabuğa ulaşmakta sıkıntı yaşıyorsanız eski konuları tekrar gözden geçirmenizi tavsiye ederim.

Etkileşimli kabuk üzerinde çalışmaya başlamadan önce dilerseniz önemli bir konuyu açıklığa kavuşturalım: Etkileşimli kabuğu başarıyla çalıştırdık. Peki bu kabuktan çıkmak istersek ne yapacağız? Elbette doğrudan pencere üzerindeki çarpı tuşuna basarak bu ortamı terk edebilirsiniz. Ancak bu işlemi kaba kuvvete başvurmadan yapmanın bir yolu olmalı, değil mi?

Etkileşimli kabuktan çıkmanın birkaç farklı yolu vardır:

1. Pencere üzerindeki çarpı düğmesine basmak (kaba kuvvet)
2. Önce `Ctrl+Z` tuşlarına, ardından da `Enter` tuşuna basmak (Windows)
3. `Ctrl+Z` tuşlarına basmak (GNU/Linux)
4. Önce `F6` tuşuna, ardından da `Enter` tuşuna basmak (Windows)
5. `quit()` yazıp `Enter` tuşuna basmak (Bütün işletim sistemleri)
6. `import sys; sys.exit()` komutunu vermek (Bütün işletim sistemleri)

Siz bu farklı yöntemler arasından, kolayınıza hangisi geliyorsa onu seçebilirsiniz. Bu satırların yazarı, Windows'ta 2 numaralı; GNU/Linux'ta ise 3 numaralı seçeneği tercih ediyor.

5.1 Etkileşimli Kabukta İlk Adımlar

Python'da etkileşimli kabuğu nasıl çalıştıracığımızı ve bu ortamı nasıl terk edeceğimizi öğrendiğimize göre artık etkileşimli kabuk aracılığıyla Python programlama dilinde ilk adımlarımızı atmaya başlayabiliriz.

Şimdi kendi sistemimize uygun bir şekilde etkileşimli kabuğu tekrar çalıştıralım. Etkileşimli kabuğu çalıştırdığımızda ekranda görünen `>>>` işareti Python'ın bizden komut almaya hazır olduğunu gösteriyor. Python kodlarımızı bu `>>>` işaretinden hemen sonra, **hiç boşluk bırakmadan** yazacağız.

Buradaki 'hiç boşluk bırakmadan' kısmı önemli. Python'a yeni başlayanların en sık yaptığı hatalardan biri `>>>` işareti ile komut arasında boşluk bırakmalarıdır. Eğer bu şekilde boşluk bırakırsanız yazdığınız kod hata verecektir.

İsterseniz basit bir deneme yapalım. `>>>` işaretinden hemen sonra, hiç boşluk bırakmadan şu komutu yazalım:

```
>>> "Merhaba Zalim Dünya!"
```

Bu arada yukarıdaki kodlar içinde görünen `>>>` işaretini siz yazmayacaksınız. Bu işareti etkileşimli kabuğun görünümünü temsil etmek için yerleştirdik oraya. Siz `"Merhaba Zalim Dünya!"` satırını yazdıktan sonra doğruca `Enter` düğmesine basacaksınız.

Bu komutu yazıp `Enter` tuşuna bastığımızda şöyle bir çıktı almış olmalıyız:

```
'Merhaba Zalim Dünya!'
```

Böylece yarım yamalak da olsa ilk Python programımızı yazmış olduk...

Muhtemelen bu kod, içinde en ufak bir heyecan dahi uyandırmamıştır. Hatta böyle bir kod yazmak size anlamsız bile gelmiş olabilir. Ama aslında şu küçük kod parçası bile bize Python programlama dili hakkında çok önemli ipuçları veriyor. Gelin isterseniz bu tek satırlık kodu biraz inceleyelim...

5.1.1 Karakter Dizilerine Giriş

Dediğimiz gibi, yukarıda yazdığımız küçük kod parçası sizi heyecanlandırmamış olabilir, ama aslında bu kod Python programlama dili ve bu dilin yapısı hakkında çok önemli bilgileri içinde barındırıyor.

Teknik olarak söylemek gerekirse, yukarıda yazdığımız *"Merhaba Zalim Dünya!"* ifadesi bir karakter dizisidir. İngilizcede buna *string* adı verilir ve programlama açısından son derece önemli bir kavramdır bu. Kavramın adından da rahatlıkla anlayabileceğiniz gibi, bir veya daha fazla karakterden oluşan öğelere karakter dizisi (*string*) diyoruz.

Karakter dizileri bütün programcılık maceramız boyunca karşımıza çıkacak. O yüzden bu kavramı ne kadar erken öğrenirsek o kadar iyi.

Peki bir verinin karakter dizisi olup olmasının bize ne faydası var? Yani yukarıdaki cümle karakter dizisi olmuş olmamış bize ne?

Python'da, o anda elinizde bulunan bir verinin hangi tipte olduğunu bilmek son derece önemlidir. Çünkü bir verinin ait olduğu tip, o veriyle neler yapıp neler yapamayacağınızı belirler. Python'da her veri tipinin belli başlı özellikleri vardır. Dolayısıyla, elimizdeki bir verinin tipini bilmezsek o veriyi programlarımızda etkin bir şekilde kullanamayız. İşte yukarıda örneğini verdiğimiz *"Merhaba Zalim Dünya!"* adlı karakter dizisi de bir veri tipidir. Python'da karakter dizileri dışında başka veri tipleri de bulunur. Biraz sonra başka veri tiplerini de inceleyeceğiz.

Dikkat ederseniz *"Merhaba Zalim Dünya!"* adlı karakter dizisini tırnak içinde gösterdik. Bu da çok önemli bir bilgidir. Eğer bu cümleyi tırnak içine almazsak programımız hata verecektir:

```
>>> Merhaba Zalim Dünya!

File "<stdin>", line 1
  Merhaba Zalim Dünya!
    ^
SyntaxError: invalid syntax
```

Zaten tırnak işaretleri, karakter dizilerinin ayırt edici özelliğidir. Öyle ki, Python'da tırnak içinde gösterdiğiniz her şey bir karakter dizisidir. Örneğin şu bir karakter dizisidir:

```
>>> "a"
```

Gördüğünüz gibi, tırnak içinde gösterilen tek karakterlik bir öğe de Python'da karakter dizisi sınıfına giriyor.

Mesela şu, içi boş bir karakter dizisidir:

```
>>> ""
```

Şu da içinde bir adet boşluk karakteri barındıran bir karakter dizisi...

Not: Bu ‘fonksiyon’ kelimesinin kafanızı karıştırmasına izin vermeyin. İlerde fonksiyonları oldukça ayrıntılı bir şekilde inceleyeceğimiz için, `type()` ifadesinin bir fonksiyon olduğunu bilmeniz şimdilik yeterli olacaktır. Üstelik fonksiyon konusunu ayrıntılı bir şekilde anlatma vakti geldiğinde siz fonksiyonlara dair pek çok şeyi zaten öğrenmiş olacaksınız.

Burada amacımız “Elma” adlı ögenin tipini denetlemek. Denetlenecek ögeyi `type()` fonksiyonunun parantezleri arasında belirttiğimize dikkat edin. (Fonksiyonların parantezleri içinde belirtilen değerlere teknik dilde parametre adı verilir.)

Yukarıdaki çıktıda bizi ilgilendiren kısım, sondaki ‘str’ ifadesi. Tahmin edebileceğiniz gibi, bu ifade *string* kelimesinin kısaltmasıdır. Bu kelimenin Türkçede karakter dizisi anlamına geldiğini söylemiştik. O halde yukarıdaki çıktıya bakarak, “Elma” ögesinin bir karakter dizisi olduğunu söyleyebiliyoruz.

`type()` fonksiyonu yardımıyla kendi kendinize bazı denemeler yaparak konuyu iyice sindirmenizi tavsiye ederim. Mesela “½{656\$#gfd” ifadesinin hangi sınıfa girdiğini kontrol etmekle başlayabilirsiniz.

Peki karakter dizileri ile neler yapabiliriz? Şu anda Python bilginiz kısıtlı olduğu için karakter dizileri ile çok fazla şey yapamayız, ama ilerde bilginiz arttıkça, karakter dizileriyle sıkı sıkıya olacağız.

Esasında, henüz bilginiz kısıtlı da olsa karakter dizileriyle yine de ufak tefek bazı şeyler yapamayacak durumda değiliz. Mesela şu anki bilgilerimizi ve görür görmez size tanıdık gelecek bazı basit parçaları kullanarak, karakter dizilerini birbirleriyle birleştirebiliriz:

```
>>> "istihza" + ".com"
'istihza.com'
```

Burada `+` işaretini kullanarak karakter dizilerini nasıl birleştirebildiğimize dikkat edin. İki karakter dizisini `+` işareti ile birleştirdiğimizde karakter dizilerinin arasında boşluk olmadığına özellikle dikkatinizi çekmek isterim. Bu durumu şu örnekte daha net görebiliriz:

```
>>> "Fırat" + "Özgül"
'FıratÖzgül'
```

Gördüğünüz gibi, bu iki karakter dizisi, arada boşluk olmadan birbiriyle bitleştirildi. Araya boşluk eklemek için birkaç farklı yöntemden yararlanabilirsiniz:

```
>>> "Fırat" + " " + "Özgül"
'Fırat Özgül'
```

Burada iki karakter dizisi arasına bir adet boşluk karakteri yerleştirdik. Aynı etkiyi şu şekilde de elde edebilirsiniz:

```
>>> "Fırat" + " Özgül"
```

Burada da *Özgül* karakter dizisinin başına bir adet boşluk yerleştirerek istediğimiz çıktıyı elde ettik.

Bu arada, karakter dizilerini birleştirmek için mutlaka `+` işareti kullanmak zorunda değilsiniz. Siz `+` işaretini kullanmasanız da Python sizin karakter dizilerini birleştirmek istediğinizi anlayacak kadar zekidir:

```
>>> "www" "." "google" "." "com"
'www.google.com'
```

Ancak gördüğünüz gibi, `+` işaretini kullandığınızda kodlarınız daha okunaklı oluyor.

`+` işareti dışında karakter dizileri ile birlikte `*` (çarpı) işaretini de kullanabiliriz. O zaman şöyle bir etki elde ederiz:

```
>>> "w" * 3
'www'

>>> "yavaş " * 2
'yavaş yavaş '

>>> "-" * 10
'-----'

>>> "uzak" + " " * 5 + "çok uzak..."
'uzak      çok uzak...'
```

Gördüğünüz gibi, çok basit parçaları bir araya getirerek karmaşık çıktılar elde edebiliyoruz. Mesela son örnekte `"uzak"` adlı karakter dizisine önce 5 adet boşluk karakteri (`" " * 5`), ardından da `"çok uzak..."` adlı karakter dizisini ekleyerek istediğimiz çıktıyı aldık.

Burada `+` ve `*` adlı iki yeni araç görüyoruz. Bunlar aslında sayılarla birlikte kullanılan birer aritmetik işleçlerdir. Normalde `+` işleci toplama işlemleri için, `*` işleci ise çarpma işlemleri için kullanılır. Ama yukarıdaki örneklerde, `+` işaretinin 'birleştirme'; `*` işaretinin ise 'tekrarlama' anlamından ötürü bu iki işleci bazı durumlarda karakter dizileri ile birlikte de kullanabiliyoruz. Bunların dışında bir de `-` (eksi) ve `/` (bölü) işleçleri bulunur. Ancak bu işaretleri karakter dizileri ile birlikte kullanamıyoruz.

Karakter dizilerini sonraki bir bölümde bütün ayrıntılarıyla inceleyeceğiz. O yüzden şimdilik bu konuya bir ara verelim.

5.1.2 Sayılara Giriş

Dedik ki, Python'da birtakım veri tipleri bulunur ve karakter dizileri de bu veri tiplerinden yalnızca biridir. Veri tipi olarak karakter dizilerinin dışında, biraz önce aritmetik işleçler vesilesiyle sözünü ettiğimiz, bir de 'sayı' (*number*) adlı bir veri tipi vardır.

Herhalde sayıların ne anlama geldiğini tarif etmeye gerek yok. Bunlar bildiğimiz sayılardır. Mesela:

```
>>> 23
23

>>> 4567
4567
```



```
>>> 2.3
2.3
>>> (10+2j)
(10+2j)
```

Python'da sayıların farklı alt türleri bulunur. Mesela tamsayılar, kayan noktalı sayılar, karmaşık sayılar...

Yukarıdaki örnekler arasında geçen 23 ve 4567 birer tamsayıdır. İngilizcede bu tür sayılara *integer* adı verilir.

2.3 ise bir kayan noktalı sayıdır (*floating point number* veya kısaca *float*). Bu arada kayan noktalı sayılarda basamak ayracı olarak virgöl değil, nokta işareti kullandığımıza dikkat edin.

En sonda gördüğümüz 10+2j sayısı ise bir karmaşık sayıdır (*complex*). Ancak eğer matematikle yoğun bir şekilde uğraşmıyorsanız karmaşık sayılar pek karşınıza çıkmaz.

Sayıları temel olarak öğrendiğimize göre etkileşimli kabuğu basit bir hesap makinesi niyetine kullanabiliriz:

```
>>> 5 + 2
7
>>> 25 * 25
625
>>> 5 / 2
2.5
>>> 10 - 3
7
```

Yukarıdaki örneklerde kullandığımız aritmetik işleçlerden biraz önce bahsetmiştik. O yüzden bunlara yabancılık çektiğinizi zannetmiyorum. Ama biz yine de bu işleçleri ve görevlerini şöylece sıralayalım:

İşleç	Görevi
+	toplama
-	çıkarma
*	çarpma
/	bölme

Yukarıdaki örneklerde bir şey dikkatinizi çekmiş olmalı: Karakter dizilerini tanımlarken tırnak işaretlerini kullandık. Ancak sayılarda tırnak işareti yok. Daha önce de dediğimiz gibi, tırnak işaretleri karakter dizilerinin ayırt edici özelliğidir. Python'da tırnak içinde gösterdiğiniz her şey bir karakter dizisidir. Mesela şu örneklerle bakalım:

```
>>> 34657
34657
```

Bu bir sayıdır. Peki ya şu?

```
>>> "34657"

'34657'
```

Bu ise bir karakter dizisidir. Dilerseniz biraz önce öğrendiğimiz `type()` fonksiyonu yardımıyla bu verilerin tipini sorgulayalım:

```
>>> type(34657)

<class 'int'>
```

Buradaki `'int'` ifadesi İngilizce *"integer"*, yani tamsayı kelimesinin kısaltmasıdır. Demek ki `34657` sayısı bir tamsayı imiş. Bir de şuna bakalım:

```
>>> type("34657")

<class 'str'>
```

Gördüğünüz gibi, `34657` sayısını tırnak içine aldığımızda bu sayı artık sayı olma özelliğini yitiriyor ve bir karakter dizisi oluyor. Şu anda bu çok önemsiz bir ayrıntıymış gibi gelebilir size, ama aslında son derece önemli bir konudur bu. Bu durumun etkilerini şu örneklerde görebilirsiniz:

```
>>> 23 + 65

88
```

Burada normal bir şekilde iki sayıyı birbiriyle topladık.

Bir de şuna bakın:

```
>>> "23" + "65"

'2365'
```

Burada ise Python iki karakter dizisini yan yana yazmakla yetindi; yani bunları birleştirdi. Python açısından `"23"` ve `23` birbirinden farklıdır. `"23"` bir karakter dizisi iken, `23` bir sayıdır. Aynı şey `"65"` ve `65` için de geçerlidir. Yani Python açısından `"65"` ile *"Merhaba Zalim Dünya!"* arasında hiç bir fark yoktur. Bunların ikisi de karakter dizisi sınıfına girer. Ancak `65` ile `"65"` birbirinden farklıdır. `65` bir sayı iken, `"65"` bir karakter dizisidir.

Bu bilgi, özellikle aritmetik işlemlerde büyük önem taşır. Bunu derseniz şu örnekler üzerinde gösterelim:

```
>>> 45 + "45"

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
TypeError: unsupported operand type(s) for +: 'int' and 'str'
```

Gördüğünüz gibi, yukarıdaki kodlar hata veriyor. Bunun sebebi bir sayı (`45`) ile bir karakter dizisini (`"45"`) birbiriyle toplamaya çalışmamızdır. Asla unutmayın, aritmetik işlemler ancak sayılar arasında yapılır. Karakter dizileri ile herhangi bir aritmetik işlem yapılamaz.

Bir de şuna bakalım:

```
>>> 45 + 45
```

```
90
```

Bu kodlar ise düzgün çalışır. Çünkü burada iki sayıyı aritmetik işleme soktuk ve başarılı olduk. Son olarak şu örneği verelim:

```
>>> "45" + "45"
```

```
'4545'
```

Burada + işlecinin toplama anlamına gelmediğine dikkat edin. Bu işleç burada iki karakter dizisini birleştirme görevi üstleniyor. Yani yukarıdaki örneğin şu örnekten hiçbir farkı yoktur:

```
>>> "istihza." + "com"
```

```
'istihza.com'
```

Bu iki örnekte de yaptığımız şey karakter dizilerini birbiriyle birleştirmektir.

Gördüğünüz gibi, + işlecinin sağındaki ve solundaki değerler birer karakter dizisi ise bu işleç bu iki değeri birbiriyle birleştiriyor. Ama eğer bu değerler birer sayı ise + işleci bu değerleri birbiriyle aritmetik olarak topluyor.

* işleci de + işlemine benzer bir iş yapar. Yani eğer * işleci bir sayı ve bir karakter dizisi ile karşılaşarsa, o karakter dizisini, verilen sayı kadar tekrarlar. Örneğin:

```
>>> "w" * 3
```

```
'www'
```

Burada * işleci bir karakter dizisi ("w") ve bir sayı (3) arasında işlem yaptığı için, karakter dizisini, ilgili sayı kadar tekrarlıyor. Yani "w" karakter dizisini 3 kez tekrarlıyor.

Bir de şuna bakalım:

```
>>> 25 * 3
```

```
75
```

Burada ise * işleci iki adet sayı arasında işlem yaptığı için bu değerleri birbiriyle aritmetik olarak çarpıyor ve 75 değerini elde etmemizi sağlıyor.

Gördüğünüz gibi, o anda elimizde bulunan verilerin tipini bilmek gerçekten de büyük önem taşıyor. Çünkü eğer elimizdeki verilerin tipini bilmezsek nasıl sonuçlar elde edeceğimizi de kestiremeyiz.

Böylece karakter dizileri ile sayılar arasındaki farkı öğrenmiş olduk. Bu bilgiler size önemsizmiş gibi gelebilir, ama aslında karakter dizileri ile sayılar arasındaki farkı anlamak, Python programlama dilinin önemli bir bölümünü öğrenmiş olmak demektir. İleride yazacağınız en karmaşık programlarda bile, bazen programınızın çalışmamasının (veya daha kötüsü yanlış çalışmasının) nedeninin karakter dizileri ile sayıları birbirine karıştırmamız olduğunu göreceksiniz. O yüzden burada öğrendiğiniz hiçbir bilgi kırıntısını baştan savmamanızı (ve sabırsızlık ya da acelecilik etmemenizi) tavsiye ederim.

5.1.3 Değişkenler

Şimdi şöyle bir durum düşünün: Diyelim ki sisteme kayıt için kullanıcı adı ve parola belirlenmesini isteyen bir program yazıyorsunuz. Yazacağınız bu programda, belirlenebilecek kullanıcı adı ve parolanın toplam uzunluğu 40 karakteri geçmeyecek.

Bu programı yazarken ilk aşamada yapmanız gereken şey, kullanıcının belirlediği kullanıcı adı ve parolanın uzunluğunu tek tek denetlemek olmalı.

Mesela kullanıcı şöyle bir kullanıcı adı belirlemiş olsun:

```
firat_ozgul_1980
```

Kullanıcının belirlediği parola ise şu olsun:

```
rT%65#$hGfUY56123
```

İşte bizim öncelikle kullanıcıdan gelen bu verilerin teker teker uzunluğunu biliyor olmamız lazım, ki bu verilerin toplam 40 karakter sınırını aşıp aşmadığını denetleyebilelim.

Peki bu verilerin uzunluğunu nasıl ölçeceğiz? Elbette bunun için verilerdeki harfleri elle tek tek saymayacağız. Bunun yerine, Python programlama dilinin bize sunduğu bir aracı kullanacağız. Peki nedir bu araç?

Hatırlarsanız birkaç sayfa önce `type()` adlı bir fonksiyondan söz etmiştik. Bu fonksiyonun görevi bir verinin hangi tipte olduğunu bize bildirmektir. İşte tıpkı `type()` gibi, Python'da `len()` adlı başka bir fonksiyon daha bulunur. Bu fonksiyonun görevi ise karakter dizilerinin (ve ileride göreceğimiz gibi, başka veri tiplerinin) uzunluğunu ölçmektir. Yani bu fonksiyonu kullanarak bir karakter dizisinin toplam kaç karakterden oluştuğunu öğrenebiliriz.

Biz henüz kullanıcıdan nasıl veri alacağımızı bilmiyoruz. Ama şimdilik şunu söyleyebiliriz: Python'da kullanıcıdan herhangi bir veri aldığımızda, bu veri bize bir karakter dizisi olarak gelecektir. Yani kullanıcıdan yukarıdaki kullanıcı adı ve parolayı aldığımızı varsayarsak, bu veriler bize şu şekilde gelir:

```
"firat_ozgul_1980"
```

ve:

```
"rT%65#$hGfUY56123"
```

Gördüğünüz gibi, elde ettiğimiz veriler tırnak içinde yer alıyor. Yani bunlar birer karakter dizisi. Şimdi gelin yukarıda bahsettiğimiz `len()` fonksiyonunu kullanarak bu karakter dizilerinin uzunluğunu ölçelim.

Dediğimiz gibi, `len()` de tıpkı `type()` gibi bir fonksiyondur. Dolayısıyla `len()` fonksiyonunun kullanımı `type()` fonksiyonunun kullanımına çok benzer. Nasıl `type()` fonksiyonu bize, kendisine verdiğimiz parametrelerin **tipini** söylüyorsa, `len()` fonksiyonu da kendisine verdiğimiz parametrelerin **uzunluğunu** söyler.

Dikkatlice bakın:

```
>>> len("firat_ozgul_1980")
```

```
16
```

```
>>> len("rT%65#$hGfUY56123")
```

17

Demek ki `"firat_ozgul_1980"` adlı karakter dizisinde 16; `"rT%65#$hGfUY56123"` adlı karakter dizisinde ise 17 karakter varmış. Bizim istediğimiz şey bu iki değerın toplam uzunluğunun 40 karakteri aşmaması. Bunu denetlemek için yapmamız gereken şey bu iki değerin uzunluğunu birbiriyle toplamak olmalı. Yani:

```
>>> len("firat_ozgul_1980") + len("rT%65#$hGfUY56123")
```

Buradan alacağımız sonuç 33 olacaktır. Demek ki kullanıcı 40 karakter limitini aşmamış. O halde programımız bu kullanıcı adı ve parolayı kabul edebilir...

Bu arada, belki farkettiler, belki de farketmediler, ama burada da çok önemli bir durumla karşı karşıyayız. Gördüğünüz gibi `len()` fonksiyonu bize sayı değerli bir veri gönderiyor. Gelin isterseniz bunu teyit edelim:

```
>>> type(len("firat_ozgul_1980"))
```

```
<class 'int'>
```

`len()` fonksiyonunun bize sayı değerli bir veri göndermesi sayesinde bu fonksiyondan elde ettiğimiz değerleri birbiriyle toplayabiliyoruz:

```
>>> len("firat_ozgul_1980") + len("rT%65#$hGfUY56123")
```

33

Eğer `len()` fonksiyonu bize sayı değil de mesela karakter dizisi verseydi, bu fonksiyondan elde ettiğimiz değerleri yukarıdaki gibi doğrudan birbiriyle aritmetik olarak toplayamazdık. Öyle bir durumda, bu iki veriyi birbiriyle toplamaya çalıştığımızda, `+` işleci 16 ve 17 değerlerini birbiriyle toplamak yerine bu değerleri birbiriyle birleştirerek bize `'1617'` gibi bir sonuç verecekti.

Her zaman söylediğimiz gibi, Python'da veri tipi kavramını çok iyi anlamak ve o anda elimizde bulunan bir verinin hangi tipte olduğunu bilmek çok önemlidir. Aksi halde programlarımızda hata yapmamız kaçınılmazdır.

Eğer yukarıda anlattığımız şeyleri kafa karıştırıcı bulduysanız hiç endişe etmeyin. Birkaç bölüm sonra `input()` adlı bir fonksiyondan bahsettiğimizde şimdi söylediğimiz şeyleri çok daha net anlayacaksınız.

Biraz sonra `len()` fonksiyonundan bahsetmeye devam edeceğiz, ama isterseniz ondan önce çok önemli bir konuya değinelim.

Biraz önce şöyle bir örnek vermiştik:

```
>>> len("firat_ozgul_1980")
```

16

```
>>> len("rT%65#$hGfUY56123")
```

17

```
>>> len("firat_ozgul_1980") + len("rT%65#$hGfUY56123")
```

Bu kodlar, istediğimiz şeyi gayet güzel yerine getiriyor. Ama sizce de yukarıdaki kodlarda çok rahatsız edici bir durum yok mu?

Dikkat ederseniz, yukarıdaki örneklerde kullandığımız verileri, program içinde her ihtiyaç duyduğumuzda tekrar tekrar yazdık. Böylece aynı program içinde iki kez `"firat_ozgul_1980"`; iki kez de `"rT%65#$hGfUY56123"` yazmak zorunda kaldık. Halbuki bu verileri programlarımızın içinde her ihtiyaç duyduğumuzda tekrar tekrar yazmak yerine bir değişkene atasak ve gerektiğinde o değişkeni kullansak çok daha iyi olmaz mı? Herhalde olur...

Peki nedir bu değişken dediğimiz şey?

Python'da bir program içinde değerlere verilen isimlere değişken denir. Hemen bir örnek verelim:

```
>>> n = 5
```

Burada 5 sayısını bir değişkene atadık. Değişkenimiz ise n . Ayrıca 5 sayısını bir değişkene atamak için `=` işaretinden yararlandığımızda da çok dikkat edin. Buradan, `=` işaretinin Python programlama dilinde değer atama işlemleri için kullanıldığı sonucunu çıkarıyoruz.

$n = 5$ gibi bir komut yardımıyla 5 değerini n adlı değişkene atamamız sayesinde artık ne zaman 5 sayısına ihtiyaç duysak bu n değişkenini çağırmamız yeterli olacaktır:

```
>>> n
5
>>> n * 10
50
>>> n / 2
2.5
```

Gördüğünüz gibi, 5 değerini bir değişkene atadıktan sonra, bu 5 değerini kullanmamız gereken yerlerde sadece değişkenin adını kullandığımızda değişkenin değerini Python otomatik olarak yerine koyabiliyor. Yani $n = 5$ komutuyla n adlı bir değişken tanımladıktan sonra, artık ne zaman 5 sayısına ihtiyaç duysak n değişkenini çağırmamız yeterli olacaktır. Python o 5 değerini otomatik olarak yerine koyar.

Şimdi de π adlı başka bir değişken tanımlayalım:

```
>>> pi = 3.14
```

Bu π değişkeninin değeri ile n değişkeninin değerini toplayalım:

```
>>> pi + n
8.14
```

Gördüğünüz gibi, değerleri her defasında tekrar yazmak yerine bunları bir değişkene atayıp, gereken yerde bu değişkeni kullanmak çok daha pratik bir yöntem.

Aynı şeyi programımız için de yapabiliriz:

```
>>> kullanıcı_adı = "firat_ozgul_1980"
>>> parola = "rT%65#$hGfUY56123"
```

= işaretini kullanarak ilgili değerlere artık birer ad verdiğimiz, yani bu değerleri birer değişkene atadığımız için, bu değerleri kullanmamız gereken yerlerde değerlerin kendisini uzun uzun yazmak yerine, belirlediğimiz değişken adlarını kullanabiliriz. Mesela:

```
>>> len(kullanıcı_adı)
16
>>> len(parola)
17
>>> len(kullanıcı_adı) + len(parola)
33
>>> k_adı_uzunluğu = len(kullanıcı_adı)
>>> type(k_adı_uzunluğu)
<class 'int'>
```

Gördüğünüz gibi, değişken kullanımı işlerimizi bir hayli kolaylaştırıyor.

Değişken Adı Belirleme Kuralları

Python programlama dilinde, değişken adı olarak belirleyebileceğimiz kelime sayısı neredeyse sınırsızdır. Yani hemen hemen her kelimeyi değişken adı olarak kullanabiliriz. Ama yine de değişken adı belirlerken dikkat etmemiz gereken bazı kurallar var. Bu kuralların bazıları zorunluluk, bazıları ise yalnızca tavsiye niteliğindedir.

Şimdi bu kuralları tek tek inceleyelim:

1. Değişken adları bir sayı ile başlayamaz. Yani şu kullanım yanlıştır:

```
>>> 3_kilo_elma = "5 TL"
```

2. Değişken adları aritmetik işleçlerle başlayamaz. Yani şu kullanım yanlıştır:

```
>>> +değer = 4568
```

3. Değişken adları ya bir alfabe harfiyle ya da _ işaretiyle başlamalıdır:

```
>>> _değer = 4568
>>> değer = 4568
```

4. Değişken adları içinde Türkçe karakterler kullanabilirsiniz. Ancak ileride beklenmedik uyum sorunları çıkması ihtimaline karşı değişken adlarında Türkçe karakter kullanmaktan kaçınmak isteyebilirsiniz.

5. Aşağıdaki kelimeleri değişken adı olarak kullanamazsınız:

```
['False', 'None', 'True', 'and', 'as', 'assert', 'break', 'class',
'continue', 'def', 'del', 'elif', 'else', 'except', 'finally', 'for',
'from', 'global', 'if', 'import', 'in', 'is', 'lambda', 'nonlocal', 'not',
'or', 'pass', 'raise', 'return', 'try', 'while', 'with', 'yield']
```

Bunlar Python'da özel anlam ifade eden kelimelerdir. Etkileşimli kabuk zaten bu kelimeleri değişken adı olarak kullanmanıza izin vermez. Örneğin:

```
>>> elif = "hoş kız"

File "<stdin>", line 1
    elif = "hoş kız"
    ^
SyntaxError: invalid syntax

>>> as = "kare"

File "<stdin>", line 1
    as = "kare"
    ^
SyntaxError: invalid syntax

>>> False = 45

File "<stdin>", line 1
SyntaxError: assignment to keyword
```

Ama ilerde göreceğimiz gibi, programlarınızı bir dosyaya yazarken bu kelimeleri değişken adı olarak kullanmaya çalışırsanız programınız tespit etmesi çok güç hatalar üretecektir.

Bu arada elbette yukarıdaki listeyi bir çırpıda ezberlemeniz beklenmiyor sizden. Python programlama dilini öğrendikçe özel kelimeleri bir bakışta tanıyabilecek duruma geleceksiniz. Ayrıca eğer isterseniz şu komutları vererek, istediğiniz her an yukarıdaki listeye ulaşabilirsiniz:

```
>>> import keyword
>>> keyword.kwlist

['False', 'None', 'True', 'and', 'as', 'assert', 'break', 'class',
'continue', 'def', 'del', 'elif', 'else', 'except', 'finally', 'for',
'from', 'global', 'if', 'import', 'in', 'is', 'lambda', 'nonlocal', 'not',
'or', 'pass', 'raise', 'return', 'try', 'while', 'with', 'yield']
```

Size bir soru: Acaba bu listede kaç tane kelime var?

Bu soru karşısında listedeki kelimeleri tek tek elle saymaya kalkışan arkadaşlarıma teessüflerimi iletiyorum... Bu tür işler için hangi aracı kullanabileceğimizi artık çok iyi biliyor olmalısınız:

```
>>> len(keyword.kwlist)

33
```

Bu kodları şöyle yazabileceğimizi de biliyorsunuz:

```
>>> yasaklı_kelimeler = keyword.kwlist
>>> len(yasaklı_kelimeler)

33
```

Bu arada, yukarıdaki kodların bir kısmını henüz anlayamamış olabilirsiniz. Hiç endişe etmeyin. Yukarıdaki kodları vermemizin sebebi değişken adı olarak kullanılamayacak kelimelere kısa yoldan nasıl ulaşabileceğinizi gösterebilmek içindir. Bir-iki bölüm sonra burada yazdığımız kodları rahatlıkla anlayabilecek düzeye geleceksiniz.

Yukarıda verdiğimiz kodların çıktısından anladığımıza göre, toplam 33 tane kelime varmış değişken adı belirlerken kullanmaktan kaçınmamız gereken...

6. Yukarıdaki kelimeler dışında, Python programlama diline ait fonksiyon ve benzeri araçların adlarını da değişken adı olarak kullanmamalısınız. Örneğin yazdığınız programlarda değişkenlerinize *type* veya *len* adı vermeyin. Çünkü 'type' ve 'len' Python'a ait iki önemli fonksiyonun adıdır. Eğer mesela bir değişkene *type* adını vererseniz, o programda artık `type()` fonksiyonunu kullanamazsınız:

```
>>> type = 3456
```

Bu örnekte *type* adında bir değişken tanımladık. Şimdi mesela "elma" kelimesinin tipini denetlemek için `type()` fonksiyonunu kullanmaya çalışalım:

```
>>> type("elma")
Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
TypeError: 'int' object is not callable
```

Gördüğünüz gibi, artık `type()` fonksiyonu çalışmıyor. Çünkü siz 'type' kelimesini bir değişken adı olarak kullanarak, `type()` fonksiyonunu kullanılamaz hale getirdiniz.

Bu durumdan kurtulmak için etkileşimli kabuğu kapatıp tekrar açabilirsiniz. Ya da eğer etkileşimli kabuğu kapatmak istemiyorsanız şu komut yardımıyla *type* değişkenini ortadan kaldırmayı da tercih edebilirsiniz:

```
>>> del type
```

Böylece, (tahmin edebileceğiniz gibi *delete* (silme) kelimesinin kısaltması olan) `del` komutuyla *type* değişkenini silmiş oldunuz. Artık 'type' kelimesi yine `type()` fonksiyonunu çağırarak:

```
>>> type("elma")
<class 'str'>
```

7. Değişken adlarını belirlerken, değişkeni oluşturan kelimeler arasında boşluk bırakılamaz. Yani şu kullanım yanlıştır:

```
>>> kullanıcı adı = "istihza"
```

Yukarıdaki değişkeni şu şekilde tanımlayabiliriz:

```
>>> kullanıcı_adı = "istihza"
```

Ya da şöyle:

```
>>> kullanıcıAdı = "istihza"
```

8. Değişken adları belirlerken, değişken adının, değişkenin değerini olabildiğince betimlemesine dikkat etmemiz kodlarımızın okunaklılığını artıracaktır. Örneğin:

```
>>> personel_sayısı = 45
```

Yukarıdaki, tanımladığı değere uygun bir değişken adıdır. Şu ise kurallara uygun bir değişken adı olsa da yeterince betimleyici değildir:

```
>>> sayı = 45
```

9. Değişken adları ne çok kısa, ne de çok uzun olmalıdır. Mesela şu değişken adı, kodları okuyan kişiye, değişken değerinin anlamı konusunda pek fikir vermez:

```
>>> a = 345542353
```

Şu değişken adı ise gereksiz yere uzundur:

```
>>> türkiye_büyük_millet_meclisi_milletvekili_sayısı = 550
```

Değişken adlarının uzunluğunu makul seviyede tutmak esastır:

```
>>> tbmm_mv_sayısı = 550
```

Yukarıda verdiğimiz bütün bu örnekler bize, Python'da değişkenlerin, değerlere atanmış adlardan ibaret olduğunu gösteriyor. Değişkenler, yazdığımız programlarda bize çok büyük kolaylık sağlar. Mesela 123432456322 gibi bir sayıyı ya da "Türkiye Cumhuriyeti Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı" gibi bir karakter dizisini gerektiği her yerde tek tek elle yazmak yerine, bunları birer değişkene atayarak, gerektiğinde sadece bu değişken adını kullanmak çok daha mantıklı bir iştir.

Ayrıca zaten ileride kullanıcıdan veri almaya başladığınızda, aldığınız bu verileri, yazdığınız programda kullanabilmek için mutlaka bir değişkene atamanız gerekecek. O yüzden Python'daki değişken kavramını şimdiden iyi tanıyıp anlamakta büyük fayda var.

Uygulama Örnekleri

Gelin isterseniz yukarıda verdiğimiz bilgileri pekiştirmek için birkaç ufak alıştırmaya yapalım, alıştırmaya yaparken de sizi yine Python programlama diline ilişkin çok önemli bazı yeni bilgilerle tanıştıralım.

Diyelim ki aylık yol masrafımızı hesaplayan bir program yazmak istiyoruz. Elimizdeki verilerin şunlar olduğunu varsayalım:

1. Cumartesi-Pazar günleri çalışmıyoruz.
2. Dolayısıyla ayda 22 gün çalışıyoruz.
3. Evden işe gitmek için kullandığımız vasıtanın ücreti 1.5 TL
4. İşten eve dönmek için kullandığımız vasıtanın ücreti 1.4 TL

Aylık yol masrafımızı hesaplayabilmek için gidiş ve dönüş ücretlerini toplayıp, bunları çalıştığımız gün sayısı ile çarpmamız yeterli olacaktır. Elimizdeki bu bilgilere göre aylık yol masrafımızı hesaplamak için şöyle bir formül üretebiliriz:

```
masraf = gün sayısı x (gidiş ücreti + dönüş ücreti)
```

Dilerseniz hemen bunu bir Python programı haline getirelim:

```
>>> 22 * (1.5 + 1.4)
```

```
63.8
```

Demek ki bir ayda 63.8 TL'lik bir yol masrafımız varmış.

Bu arada, yukarıdaki örnekte bir şey dikkatinizi çekmiş olmalı. Aritmetik işlemi yaparken bazı sayıları parantez içine aldık. Python'da aritmetik işlemler yapılırken alıştığımız matematik kuralları geçerlidir. Yani mesela aynı anda bölme, çıkarma, toplama ve çarpma işlemleri yapılacaksa işlem öncelik sırası önce bölme ve çarpma, sonra toplama ve çıkarma şeklinde olacaktır. Elbette siz parantezler yardımıyla bu işlem sırasını değiştirebilirsiniz.

Bu anlattıklarımıza göre, eğer yukarıda yol masrafını hesaplayan programda parantezleri kullanmazsak, işlem öncelik kuralları gereğince Python önce 22 ile 1.5'i çarpıp, çıkan sonucu 1.4 ile toplayacağı için elde ettiğimiz sonuç yanlış çıkacaktır. Bizim burada doğru sonuç alabilmemiz için önce 1.5 ile 1.4'ü toplamamız, çıkan sonucu da 22 ile çarpmamız gerekiyor. Bu sıralamayı da parantezler yardımıyla elde ediyoruz.

Yine dikkat ederseniz, yukarıdaki örnek programda aslında çok verimsiz bir yol izledik. Gördüğünüz gibi, bu programda bütün değerleri tek tek elle kendimiz giriyoruz. Örneğin çalışılan gün sayısına karşılık gelen 22 değerini başka bir yerde daha kullanmak istesek aynı sayıyı tekrar elle doğrudan kendimiz girmek zorundayız. Mesela yılda kaç gün çalıştığımızı hesaplayalım:

```
>>> 22 * 12
```

```
264
```

Gördüğünüz gibi, burada da 22 sayısına ihtiyaç duyduk. Aslında değerleri bu şekilde her defasında tekrar tekrar elle girmek hem hata yapma riskini artırdığı, hem de bize fazladan iş çıkardığı için tercih edilmeyen bir yöntemdir. Bunun yerine, 22 sayısına bir isim verip, gereken yerlerde bu ismi kullanmak daha mantıklı olacaktır. Yani tıpkı kullanıcı ve parola örneğinde olduğu gibi, burada da verileri öncelikle bir değişkene atamak çok daha akıllıca bir iştir:

```
>>> gün = 22
>>> gidiş_ücreti = 1.5
>>> dönüş_ücreti = 1.4
>>> gün * (gidiş_ücreti + dönüş_ücreti)
```

```
63.8
```

Bütün değerleri birer değişkene atadığımız için, artık bu değişkenleri istediğimiz yerde kullanabiliriz. Mesela yılda toplam kaç gün çalıştığımızı bulmak istersek, ilgili değeri elle yazmak yerine, yukarıda tanımladığımız *gün* değişkenini kullanabiliriz:

```
>>> gün * 12
```

```
264
```

İlerleyen zamanda aylık çalışılan gün sayısı değişirse sadece *gün* değişkeninin değerini değiştirmemiz yeterli olacaktır:

```
>>> gün = 23
>>> gün * (gidiş_ücreti + dönüş_ücreti)
```

```
66.7
```

```
>>> gün * 12
```

```
276
```

Eğer bu şekilde değişken atamak yerine, değerleri gerektiği her yerde elle yazsaydık, bu değerlerde herhangi bir değişiklik yapmamız gerektiğinde program içinde geçen ilgili bütün değerleri bulup tek tek değiştirmemiz gerekecekti:

```
>>> 23 * (1.6 + 1.5)
```

```
71.3
```

```
>>> 23 * 12
```

```
276
```

Değişken kavramı şu anda gözünüze pek anlamlı görünmemiş olabilir. Ama programlarımızı ilerde dosyaya kaydettiğimiz zaman bu değişkenler çok daha kullanışlı araçlar olarak karşımıza çıkacaktır.

Dilerseniz bir örnek daha yaparak yukarıdaki bilgilerin kafamıza iyice yerleşmesini sağlayalım. Mesela bir dairenin alanını (yaklaşık olarak) hesaplayan bir program yazalım.

Öncelikle *çap* adlı bir değişken tanımlayarak dairenin çapını belirleyelim:

```
>>> çap = 16
```

Bu değeri kullanarak dairemizin yarıçapını hesaplayabiliriz. Bunun için *çap* değişkeninin değerinin yarısını almamız yeterli olacaktır:

```
>>> yarıçap = çap / 2
```

pi sayısını 3.14159 olarak alalım.

```
>>> pi = 3.14159
```

Bir dairenin alan formülü $(\pi)r^2$ 'dir:

```
>>> alan = pi * (yarıçap * yarıçap)
```

Son olarak *alan* değişkeninin değerini ekrana yazdırabiliriz:

```
>>> alan
```

```
201.06176
```

Böylece bir dairenin alanını yaklaşık olarak hesaplamış olduk. Dilerseniz programımızı bir de derli toplu olarak görelim:

```
>>> çap = 16
>>> yarıçap = çap / 2
>>> pi = 3.14159
>>> alan = pi * (yarıçap * yarıçap)
>>> alan
```

```
201.06176
```

Görüyorsunuz ya, değişkenler işimizi nasıl da kolaylaştırıyor. Eğer yukarıdaki programda değişken kullanmasaydık kodlarımız şöyle görünecekti:

```
>>> 3.14159 * ((16/2) * (16/2))
```

```
201.06176
```

Bu kodlar tek kullanımlıktır. Eğer yukarıdaki örnekte mesela dairenin çapını değiştirmeniz gerekirse, iki yerde elle değişiklik yapmanız gerekir. Ama değişkenleri kullandığımızda sadece *çap* değişkeninin değerini değiştirmeniz yeterli olacaktır. Ayrıca değişken kullanmadığınızda, ilgili değeri program boyunca aklınızda tutmanız gerekir. Örneğin *çap* değişkenini kullanmak yerine, gereken her yerde 16 değerini kullanacaksanız, bu 16 değerini sürekli aklınızda

tutmanız lazım. Ama bu değeri en başta bir değişkene atarsanız, 16 değerini kullanmanız gereken yerlerde, akılda tutması daha kolay bir ifade olan *çap* ismini kullanabilirsiniz.

Bu arada yeri gelmişken sizi yeni bir işleçle daha tanıştıralım. Şimdiye kadar Python'da toplama (+), çıkarma (-), çarpma (*), bölme (/) ve değer atama (=) işleçlerini gördük. Ama yukarıda verdiğimiz son örnek, başka bir işleç daha öğrenmemizi gerektiriyor...

Yukarıdaki şu örneğe tekrar bakalım:

```
alan = pi * (yarıçap * yarıçap)
```

Burada *yarıçap* değişkeninin karesini alabilmek için bu değeri kendisiyle çarptık. Aslında gayet mantıklı ve makul bir yöntem. Kare bulmak için değeri kendisiyle çarpıyoruz. Eğer bir sayının küpünü bulmak isteseydik o sayıyı üç kez kendisiyle çarpacaktık:

```
>>> 3 * 3 * 3
```

```
27
```

Peki ya bir sayının mesela beşinci kuvvetini hesaplamak istersek ne yapacağız? O sayıyı beş kez kendisiyle mi çarpacağız? Bu ne kadar vasat bir yöntem, değil mi?

Elbette bir sayının herhangi bir kuvvetini hesaplamak için o sayıyı kendisiyle kuvvetince çarpmayacağız. Python'da bu tür 'kuvvet hesaplamaları' için ayrı bir işleç (ve fonksiyon) bulunur.

Öncelikle kuvvet hesaplarını yapmamızı sağlayan işleçten söz edelim.

Python'da ****** adlı bir işleç bulunur. Bu işlecin görevi bir sayının kuvvetini hesaplamamızı sağlamaktır. Örneğin bir sayının 2. kuvvetini, ya da başka bir deyişle karesini hesaplamak istersek şöyle bir kod yazabiliriz:

```
>>> 12 ** 2
```

```
144
```

Burada 12 sayısının 2. kuvvetini, yani karesini hesapladık. Bu bilgiyi yukarıdaki formüle uygulayalım:

```
>>> alan = pi * (yarıçap ** 2)
```

Bu işleci herhangi bir sayının herhangi bir kuvvetini hesaplamak için kullanabiliriz elbette. Mesela 23 sayısının küpünü (yani 3. kuvvetini) hesaplayalım:

```
>>> 23 ** 3
```

```
12167
```

Aynı işleçten, bir sayının karekökünü hesaplamak için de yararlanabilirsiniz. Neticede bir sayının 0.5'inci kuvveti, o sayının kareköküdür:

```
>>> 144 ** 0.5
```

```
12.0
```

Gördüğünüz gibi, kuvvet hesaplama işlemleri için bu işleç son derece kullanışlı bir araç vazifesi görüyor. Ama eğer istersek aynı iş için özel bir fonksiyondan da yararlanabiliriz. Bu fonksiyonun adı `pow()`.

Peki bu fonksiyonu nasıl kullanacağız?

Daha önce öğrendiğimiz `type()` ve `len()` fonksiyonlarını nasıl kullanıyorsak `pow()` fonksiyonu da aynı şekilde kullanacağız.

`type()` ve `len()` fonksiyonlarını birtakım parametreler ile birlikte kullanıyorduk hatırlarsanız. Aynı şekilde `pow()` fonksiyonu da birtakım parametreler alır.

Daha önce öğrendiğimiz fonksiyonları tek bir parametre ile birlikte kullanmıştık. `pow()` fonksiyonu ise toplam üç farklı parametre alır. Ama genellikle bu fonksiyon yalnızca iki parametre ile kullanılır.

Bu fonksiyonu şöyle kullanıyoruz:

```
>>> pow(12, 2)

144

>>> pow(23, 3)

12167

>>> pow(144, 0.5)

12.0
```

Gördüğünüz gibi, `pow()` fonksiyonunun ilk parametresi asıl sayıyı, ikinci parametresi ise bu sayının hangi kuvvetini hesaplamak istediğimizi gösteriyor.

Bu arada, fonksiyonun parantezleri içinde belirttiğimiz parametreleri birbirinden virgül ile ayırdığımızı gözden kaçırmayın.

Dediğimiz gibi, `pow()` fonksiyonu, pek kullanılmayan üçüncü bir parametre daha alır. Bu fonksiyonun üçüncü parametresi şöyle kullanılır. Dikkatlice bakın:

```
>>> pow(16, 2, 2)

0
```

Bu komut şu anlama gelir:

16 sayısının 2'nci kuvvetini hesapla ve çıkan sayıyı 2'ye bölüp, bölme işleminden kalan sayıyı göster!

16 sayısının 2. kuvveti 256 sayıdır. 256 sayısını 2'ye böldüğümüzde, bölme işleminin kalanı 0'dır. Yani 256 sayısı 2'ye tam bölünür...

Bir örnek daha verelim:

```
>>> pow(11, 3, 4)

3
```

Demek ki, 11 sayısının 3. kuvveti olan 1331 sayısı 4'e bölündüğünde, bölme işleminden kalan sayı 3 imiş...

Dediğimiz gibi, `pow()` fonksiyonu genellikle sadece iki parametre ile kullanılır. Üçüncü parametrenin kullanım alanı oldukça dardır.

Değişkenlere Dair Bazı İpuçları

Değişkenin ne demek olduğunu öğrendiğimize göre, değişkenlere dair bazı ufak ipuçları verebiliriz.

Aynı Değere Sahip Değişkenler Tanımlama

Şimdi size şöyle bir soru sormama izin verin: Acaba aynı değere sahip iki değişkeni nasıl tanımlayabiliriz? Yani mesela değeri 4 sayısı olan iki farklı değişkeni nasıl belirleyeceğiz?

Aklınıza şöyle bir çözüm gelmiş olabilir:

```
>>> a = 4
>>> b = 4
```

Böylece ikisi de 4 değerine sahip *a* ve *b* adlı iki farklı değişken tanımlamış olduk. Bu tamamen geçerli bir yöntemdir. Ancak Python'da bu işlemi yapmanın daha kolay bir yolu var. Bakalım:

```
>>> a = b = 4
```

Bu kodlar bir öncekiyle tamamen aynı işlevi görür. Yani her iki kod da 4 değerine sahip *a* ve *b* değişkenleri tanımlamamızı sağlar:

```
>>> a
4
>>> b
4
```

Bu bilgiyi kullanarak mesela bir yıl içindeki her bir ayın çektiği gün sayısını ay adlarına atayabilirsiniz:

```
>>> ocak = mart = mayıs = temmuz = ağustos = ekim = aralık = 31
>>> nisan = haziran = eylül = kasım = 30
>>> şubat = 28
```

Böylece bir çırpıda değeri 31 olan yedi adet değişken, değeri 30 olan dört adet değişken, değeri 28 olan bir adet değişken tanımlamış olduk. Bu değişkenlerin değerine nasıl ulaşacağınızı biliyorsunuz:

```
>>> ocak
31
>>> haziran
30
>>> şubat
28
>>> mayıs
31
```

```
>>> ekim
31

>>> eylül
30
```

Eğer Python'ın aynı anda birden fazla değişkene tek bir değer atama özelliği olmasaydı yukarıdaki kodları şöyle yazmamız gerekirdi:

```
>>> ocak = 31
>>> şubat = 28
>>> mart = 31
>>> nisan = 30
>>> mayıs = 31
>>> haziran = 30
>>> temmuz = 31
>>> ağustos = 31
>>> eylül = 30
>>> ekim = 31
>>> kasım = 30
>>> aralık = 31
```

Bu değişkenleri nasıl bir program içinde kullanacağınız tamamen sizin hayal gücünüze kalmış. Mesela bu değişkenleri kullanarak aylara göre doğalgaz faturasını hesaplayan bir program yazabiliriz.

Hemen son gelen doğalgaz faturasını (örn. Mart ayı) elimize alıp inceliyoruz ve bu faturadan şu verileri elde ediyoruz:

Mart ayı doğalgaz faturasına göre sayaçtan ölçülen hacim 346 m^3 . Demek ki bir ayda toplam 346 m^3 doğalgaz harcamışız.

Fatura tutarı 273.87 TL imiş. Yani 346 m^3 doğalgaz tüketmenin bedeli 273.87 TL. Buna göre değişkenlerimizi tanımlayalım:

```
>>> aylık_sarfiyat = 346
>>> fatura_tutarı = 273.87
```

Bu bilgiyi kullanarak doğalgazın birim fiyatını hesaplayabiliriz. Formülümüz şöyle olmalı:

```
>>> birim_fiyat = fatura_tutarı / aylık_sarfiyat

>>> birim_fiyat

0.7915317919075144
```

Demek ki doğalgazın m^3 fiyatı (vergilerle birlikte yaklaşık) 0.79 TL'ye karşılık geliyormuş.

Bu noktada günlük ortalama doğalgaz sarfiyatımızı da hesaplamamız gerekiyor:

```
>>> günlük_sarfiyat = aylık_sarfiyat / mart
>>> günlük_sarfiyat

11.161290322580646
```

Demek ki Mart ayında günlük ortalama 11 m^3 doğalgaz tüketmişiz.

Bütün bu bilgileri kullanarak Nisan ayında gelecek faturayı tahmin edebiliriz:


```
>>> nisan_faturası = birim_fiyat * günlük_sarfiyat * nisan
>>> nisan_faturası

265.03548387096777
```

Şubat ayı faturası ise şöyle olabilir:

```
>>> şubat_faturası = birim_fiyat * günlük_sarfiyat * şubat
>>> şubat_faturası

247.36645161290326
```

Burada farklı değişkenlerin değerini değiştirerek daha başka işlemler de yapabilirsiniz. Örneğin pratik olması açısından *günlük_sarfiyat* değişkeninin değerini *15* yaparak hesaplamalarınızı buna göre güncelleyebilirsiniz.

Gördüğünüz gibi, aynı anda birden fazla değişken tanımlayabilmek işlerimizi epey kolaylaştırıyor.

Değişkenlerle ilgili bir ipucu daha verelim...

Değişkenlerin Değerini Takas Etme

Diyelim ki, işyerinizdeki personelin unvanlarını tuttuğunuz bir veritabanı var elinizde. Bu veritabanında şuna benzer ilişkiler tanımlı:

```
>>> osman = "Araştırma Geliştirme Müdürü"
>>> mehmet = "Proje Sorumlusu"
```

İlerleyen zamanda işverenin sizden Osman ve Mehmet'in unvanlarını değiştirmenizi talep edebilir. Yani Osman'ı Proje Sorumlusu, Mehmet'i de Araştırma Geliştirme Müdürü yapmanızı isteyebilir sizden.

Patronunuzun bu isteğini Python'da çok rahat bir biçimde yerine getirebilirsiniz. Dikkatlice bakın:

```
>>> osman, mehmet = mehmet, osman
```

Böylece tek hamlede bu iki kişinin unvanlarını takas etmiş oldunuz. Gelin isterseniz değişkenlerin son durumuna bakalım:

```
>>> osman

'Proje Sorumlusu'

>>> mehmet

'Araştırma Geliştirme Müdürü'
```

Gördüğünüz gibi, *osman* değişkeninin değerini *mehmet*'e; *mehmet* değişkeninin değerini ise *osman*'a başarıyla verebilmişiz.

Yukarıdaki yöntem Python'ın öteki diller üzerinde önemli bir üstünlüğüdür. Başka programlama dillerinde bu işlemi yapmak için geçici bir değişken tanımlamanız gerekir. Yani mesela:

```
>>> osman = "Araştırma Geliştirme Müdürü"
>>> mehmet = "Proje Sorumlusu"
```

Elimizdeki değerler bunlar. Biz şimdi Osman'ın değerini Mehmet'e; Mehmet'in değerini ise Osman'a aktaracağız. Bunun için öncelikle bir geçici değişken tanımlamalıyız:

```
>>> geçici = "Proje Sorumlusu"
```

Bu sayede *"Proje Sorumlusu"* değerini yedeklemiş olduk. Bu işlem sayesinde, takas sırasında bu değeri kaybetmeyeceğiz.

Şimdi Osman'ın değerini Mehmet'e aktaralım:

```
>>> mehmet = osman
```

Şimdi elimizde iki tane Araştırma Geliştirme Müdürü olmuş oldu:

```
>>> mehmet
'Araştırma Geliştirme Müdürü'

>>> osman
'Araştırma Geliştirme Müdürü'
```

Gördüğünüz gibi, `mehmet = osman` kodunu kullanarak *mehmet* değişkeninin değerini *osman* değişkeninin değeriyle değiştirdiğimiz için *"Proje Sorumlusu"* değeri ortadan kayboldu. Ama biz önceden bu değeri *geçici* adlı değişkene atadığımız için bu değeri kaybetmemiş olduk. Şimdi Osman'a *geçici* değişkeni içinde tuttuğumuz *"Proje Sorumlusu"* değerini verebiliriz:

```
>>> osman = geçici
```

Böylece istediğimiz takas işlemini gerçekleştirmiş olduk. Son durumu kontrol edelim:

```
>>> osman
'Proje Sorumlusu'

>>> mehmet
'Araştırma Geliştirme Müdürü'
```

Basit bir işlem için ne kadar büyük bir zaman kaybı, değil mi? Ama dediğimiz gibi, Python'da bu şekilde geçici bir değişken atamakla uğraşmamıza hiç gerek yok. Sadece şu formülü kullanarak değişkenlerin değerini takas edebiliriz:

```
a, b = b, a
```

Bu şekilde *a* değişkeninin değerini *b* değişkenine; *b* değişkeninin değerini ise *a* değerine vermiş oluyoruz. Eğer bu işlemi geri alıp her şeyi eski haline döndürmek istersek, tahmin edebileceğiniz gibi yine aynı yöntemden yararlanabiliriz:

```
b, a = a, b
```

Böylece değişkenler konusunu da oldukça ayrıntılı bir şekilde incelemiş olduk. Ayrıca bu esnada `len()` ve `pow()` adlı iki yeni fonksiyon ile `**` adlı bir işleç de öğrendik.

Hazır lafı geçmişken, `len()` fonksiyonunun bazı kısıtlamalarından söz edelim. Dediğimiz

gibi, bu fonksiyonu kullanarak karakter dizileri içinde toplam kaç adet karakter bulunduğunu hesaplayabiliyoruz. Örneğin:

```
>>> kelime = "muvaffakiyet"
>>> len(kelime)

12
```

Yalnız bu `len()` fonksiyonunu sayıların uzunluğunu ölçmek için kullanamıyoruz:

```
>>> len(123456)

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
TypeError: object of type 'int' has no len()
```

Gördüğünüz gibi, `len()` fonksiyonu, şu ana kadar öğrendiğimiz veri tipleri arasında yalnızca karakter dizileri ile birlikte kullanılabilir. Bu fonksiyonu sayılarla birlikte kullanamıyoruz.

Bu bölümün başında, o anda elimizde bulunan bir verinin tipini bilmemizin çok önemli olduğunu ve Python'da bir verinin tipinin, o veri ile neler yapıp neler yapamayacağınızı belirlediğini söylediğimizi hatırlıyorsunuz, değil mi? İşte `len()` fonksiyonu bu duruma çok güzel bir örnektir.

`len()` fonksiyonu sayılarla birlikte kullanılamaz. Dolayısıyla eğer elinizdeki verinin bir sayı olduğunu bilmezseniz, bu sayıyı `len()` fonksiyonu ile birlikte kullanmaya çalışabilir ve bu şekilde programınızın hata vererek çökmesine yol açabilirsiniz.

Ayrıca daha önce de söylediğimiz gibi, `len()` fonksiyonunu doğru kullanabilmek için, bu fonksiyonun bize sayı değerli bir çıktı verdiğini de bilmemiz gerekir.

`len()` fonksiyonu ile ilgili bu durumu da bir kenara not ettikten sonra yolumuza kaldığımız yerden devam edelim.

5.2 Etkileşimli Kabuğun Hafızası

Bir önceki bölümde Python'ın etkileşimli kabuğunun nasıl kullanılacağına dair epey örnek verdik ve etkileşimli kabuk üzerinden Python'ın bazı temel araçlarına kısa bir giriş yaptık. Şimdi isterseniz yeri gelmişken Python'ın etkileşimli kabuğunun bir başka yeteneğinden daha söz edelim.

Etkileşimli kabukta `_` adlı işaret (alt çizgi işareti), yapılan son işlemin veya girilen son öğenin değerini tutma işlevi görür. Yani:

```
>>> 2345 + 54355

56700
```

Eğer bu işlemin ardından `_` komutunu verirse şöyle bir çıktı alırız:

```
>>> _

56700
```

Gördüğünüz gibi, `_` komutu son girilen öğeyi hafızasında tutuyor. Bu özellikten çeşitli şekillerde yararlanabilirsiniz:

```
>>> _ + 15
```

```
56715
```

Burada `_` komutunun değeri bir önceki işlemin sonucu olan `56715` değeri olduğu için, `_` komutuna `15` eklediğimizde `56715` değerini elde ediyoruz. `_` komutunun değerini tekrar kontrol edelim:

```
>>> _
```

```
56715
```

Gördüğünüz gibi, `_` komutunun değeri artık `56715` sayısıdır...

`_` komutu yalnızca sayıları değil, karakter dizilerini de hafızasında tutabilir:

```
>>> "www"
```

```
'www'
```

```
>>> _
```

```
'www'
```

```
>>> _ + ".istihza.com"
```

```
'www.istihza.com'
```

Bu işaret öyle çok sık kullanılan bir araç değildir, ama zaman zaman işinizi epey kolaylaştırır. Yalnız, unutmamamız gereken şey, bu özelliğin sadece etkileşimli kabuk ortamında geçerli olmasıdır. `_` komutunun etkileşimli kabuk ortamı dışında herhangi bir geçerliliği yoktur.

Aslında burada söylenecek daha çok şey var. Ama biz şimdilik bunları sonraki konulara bırakacağız. Zira bu bölümdeki amacımız size konuların her ayrıntısını vermekten ziyade, Python'a ısınmanızı sağlamaktır.

---

print() Fonksiyonu

Geçen bölümde bir yandan Python'ın etkileşimli kabuğunu yakından tanıyıp bu vesileyle bazı önemli fonksiyon ve araçları öğrenirken, öbür yandan bu öğrendiklerimizi kullanarak örnek programlar yazdık. Gördüğünüz gibi, azıcık bir bilgiyle dahi az çok işe yarar programlar yazmak mümkün olabiliyor. Daha yararlı programlar yazabilmek için henüz öğrenmemiz gereken pek çok şey var. İşte bu bölümde, 'daha yararlı programlar yazmamızı' sağlayacak çok önemli bir araçtan söz edeceğiz. Öneminden dolayı ayrıntılı bir şekilde anlatacağımız bu aracın adı `print()` fonksiyonu.

Elbette bu bölümde sadece `print()` fonksiyonundan bahsetmeyeceğiz. Bu bölümde `print()` fonksiyonunun yanısıra Python'daki bazı önemli temel konuları da ele alacağız. Mesela bu bölümde Python'daki karakter dizilerine ve sayılara ilişkin çok önemli bilgiler vereceğiz. Ayrıca `print()` fonksiyonu vesilesiyle Python'daki 'fonksiyon' konusuna da sağlam bir giriş yapmış, bu kavram ile ilgili ilk bilgilerimizi almış olacağız. Sözün özü, bu bölüm bizim için, deyim yerindeyse, tam anlamıyla bir dönüm noktası olacak.

O halde isterseniz lafı daha fazla uzatmadan işe `print()` fonksiyonunun ne olduğu ve ne işe yaradığını anlatarak başlayalım.

6.1 Nedir, Ne İşe Yarar?

Şimdiye kadar etkileşimli kabukta gerek karakter dizilerini gerekse sayıları doğrudan ekrana yazdık. Yani şöyle bir şey yaptık:

```
>>> "Python programlama dili"

'Python programlama dili'

>>> 6567

6567
```

Etkileşimli kabuk da, ekrana yazdığımız bu karakter dizisi ve sayıyı doğrudan bize çıktı olarak verdi. Ancak ilerde Python kodlarımızı bir dosyaya kaydedip çalıştırdığımızda da göreceğiniz gibi, Python'ın ekrana çıktı verebilmesi için yukarıdaki kullanım yeterli değildir. Yani yukarıdaki kullanım yalnızca etkileşimli kabukta çalışır. Bu kodları bir dosyaya kaydedip çalıştırmak istediğimizde hiçbir çıktı alamayız. Python'da yazdığımız şeylerin ekrana çıktı olarak verilebilmesi için `print()` adlı özel bir fonksiyondan yararlanmamız gerekir.

O halde gelin bu `print()` fonksiyonunun ne işe yaradığını ve nasıl kullanıldığını anlamaya çalışalım:

`print()` de tıpkı daha önce gördüğümüz `type()`, `len()` ve `pow()` gibi bir fonksiyondur. Fonksiyonları ilerde daha ayrıntılı bir şekilde inceleyeceğimizi söylemiştik hatırlarsanız. O yüzden fonksiyon kelimesine takılarak, burada anlattığımız şeylerin kafanızı karıştırmamasına, moralinizi bozmasına izin vermeyin.

`print()` fonksiyonunun görevi ekrana çıktı vermemizi sağlamaktır. Hemen bununla ilgili bir örnek verelim:

```
>>> print("Python programlama dili")  
  
Python programlama dili
```

Bildiğiniz gibi burada gördüğümüz *"Python programlama dili"* bir karakter dizisidir. İşte `print()` fonksiyonunun görevi bu karakter dizisini ekrana çıktı olarak vermektir. Peki bu karakter dizisini `print()` fonksiyonu olmadan yazdığımızda da ekrana çıktı vermiş olmuyor muyuz? Aslında olmuyoruz. Dedğimiz gibi, ilerde programlarımızı dosyalara kaydedip çalıştırdığımızda, başında `print()` olmayan ifadelerin çıktıda görünmediğine şahit olacaksınız.

Daha önce de dediğimiz gibi, etkileşimli kabuk bir test ortamı olması açısından rahat bir ortamdır. Bu sebeple bu ortamda ekrana çıktı verebilmek için `print()` fonksiyonunu kullanmak zorunda değilsiniz. Yani başında `print()` olsa da olmasa da etkileşimli kabuk ekrana yazdırmak istediğiniz şeyi yazdırır. Ama iyi bir alışkanlık olması açısından, ekrana herhangi bir şey yazdıracağınızda ben size `print()` fonksiyonunu kullanmanızı tavsiye ederim.

`print()` son derece güçlü bir fonksiyondur. Gelin isterseniz bu güçlü ve faydalı fonksiyonu derin derin incelemeye koyulalım.

6.2 Nasıl Kullanılır?

Yukarıda verdiğimiz örnekte ilk gözümüze çarpan şey, karakter dizisini `print()` fonksiyonunun parantezleri içine yazmış olmamızdır. Biz bir fonksiyonun parantezleri içinde belirtilen öğelere 'parametre' dendiğini geçen bölümde öğrenmiştik. Tıpkı öğrendiğimiz öteki fonksiyonlar gibi, `print()` fonksiyonu da birtakım parametreler alır.

Bu arada `print()` fonksiyonunun parantezini açıp parametreyi yazdıktan sonra, parantezi kapatmayı unutmuyoruz. Python programlama diline yeni başlayanların, hatta bazen deneyimli programcıların bile en sık yaptığı hatalardan biri açtıkları parantezi kapatmayı unutmalarıdır.

Elbette, eğer istersek burada doğrudan *"Python programlama dili"* adlı karakter dizisini kullanmak yerine, önce bu karakter dizisini bir değişkene atayıp, sonra da `print()` fonksiyonunun parantezleri içinde bu değişkeni kullanabiliriz. Yani:

```
>>> dil = "Python programlama dili"  
>>> print(dil)  
  
Python programlama dili
```

Bu arada, hem şimdi verdiğimiz, hem de daha önce yazdığımız örneklerde bir şey dikkatinizi çekmiş olmalı. Şimdiye kadar verdiğimiz örneklerde karakter dizilerini hep çift tırnakla gösterdik. Ama aslında tek seçeneğimiz çift tırnak değildir. Python bize üç farklı tırnak seçeneği sunar:

1. Tek tırnak ('')
2. Çift tırnak ("")
3. Üç tırnak (""" """)

Dolayısıyla yukarıdaki örneği üç farklı şekilde yazabiliriz:

```
>>> print('Python programlama dili')
Python programlama dili

>>> print("Python programlama dili")
Python programlama dili

>>> print("""Python programlama dili""")
Python programlama dili
```

Gördüğünüz gibi çıktılar arasında hiçbir fark yok.

Peki çıktılarda hiçbir fark yoksa neden üç farklı tırnak çeşidi var?

İsterseniz bu soruyu bir örnek üzerinden açıklamaya çalışalım. Diyelim ki ekrana şöyle bir çıktı vermek istiyoruz:

```
Python programlama dilinin adı "python" yılanından gelmez
```

Eğer bu cümleyi çift tırnaklar içinde gösterirsek programımız hata verecektir:

```
>>> print("Python programlama dilinin adı "python" yılanından gelmez")
File "<stdin>", line 1
  print("Python programlama dilinin adı "python" yılanından gelmez")
                                     ^
SyntaxError: invalid syntax
```

Bunun sebebi, cümle içinde geçen 'python' kelimesinin de çift tırnaklar içinde gösterilmiş olmasıdır. Cümlelerin, yani karakter dizisinin kendisi de çift tırnak içinde gösterildiği için Python, karakter dizisini başlatan ve bitiren tırnakların hangisi olduğunu ayırt edemiyor. Yukarıdaki cümleyi en kolay şu şekilde ekrana yazdırabiliriz:

```
>>> print('Python programlama dilinin adı "python" yılanından gelmez')
Python programlama dilinin adı "python" yılanından gelmez
```

Burada karakter dizisini tek tırnak içine aldık. Karakter dizisi içinde geçen 'python' kelimesi çift tırnak içinde olduğu için, karakter dizisini başlatıp bitiren tırnaklarla 'python' kelimesindeki tırnakların birbirine karışması gibi bir durum söz konusu değildir.

Bir de şöyle bir örnek verelim: Diyelim ki aşağıdaki gibi bir çıktı elde etmek istiyoruz:

```
İstanbul'un 5 günlük hava durumu tahmini
```

Eğer bu karakter dizisini tek tırnak işaretleri içinde belirtirseniz Python size bir hata mesajı gösterecektir:

```
>>> print('İstanbul'un 5 günlük hava durumu tahmini')
```

```
File "<stdin>", line 1
  print('İstanbul'un 5 günlük hava durumu tahmini')
    ^
SyntaxError: invalid syntax
```

Bu hatanın sebebi 'İstanbul'un' kelimesi içinde geçen kesme işaretidir. Tıpkı bir önceki örnekte olduğu gibi, Python karakter dizisini başlatan ve bitiren tırnakların hangisi olduğunu kestiremiyor. Python, karakter dizisinin en başındaki tek tırnak işaretinin ardından 'İstanbul'un' kelimesi içindeki kesme işaretini görünce karakter dizisinin burada sona erdiğini zannediyor. Ancak karakter dizisini soldan sağa doğru okumaya devam edince bir yerlerde bir terslik olduğunu düşünüyor ve bize bir hata mesajı göstermekten başka çaresi kalmıyor. Yukarıdaki karakter dizisini en kolay şöyle tanımlayabiliriz:

```
>>> print("İstanbul'un 5 günlük hava durumu tahmini")
```

```
İstanbul'un 5 günlük hava durumu tahmini
```

Burada da, karakter dizisi içinde geçen kesme işaretiye takılmamak için karakter dizimizi çift tırnak işaretleri içine alıyoruz.

Yukarıdaki karakter dizilerini düzgün bir şekilde çıktı verebilmek için üç tırnak işaretlerinden de yararlanabiliriz:

```
>>> print("""Python programlama dilinin adı "piton" yılanından gelmez""")
```

```
Python programlama dilinin adı "piton" yılanından gelmez
```

```
>>> print("""İstanbul'un 5 günlük hava durumu tahmini""")
```

```
İstanbul'un 5 günlük hava durumu tahmini
```

Bütün bu örneklerden sonra kafanızda şöyle bir düşünce uyanmış olabilir:

Görünüşe göre üç tırnak işaretiyle her türlü karakter dizisini hatasız bir şekilde ekrana çıktı olarak verebiliyoruz. O zaman ben en iyisi bütün karakter dizileri için üç tırnak işaretini kullanayım!

Elbette, eğer isterseniz **pek çok karakter dizisi için** üç tırnak işaretini kullanabilirsiniz. Ancak Python'da karakter dizileri tanımlanırken genellikle tek tırnak veya çift tırnak işaretleri kullanılır. Üç tırnak işaretlerinin asıl kullanım yeri ise farklıdır. Peki nedir bu üç tırnak işaretlerinin asıl kullanım yeri?

Üç tırnak işaretlerini her türlü karakter dizisiyle birlikte kullanabiliyor olsak da, bu tırnak tipi çoğunlukla sadece birden fazla satıra yayılmış karakter dizilerini tanımlamada kullanılır. Örneğin şöyle bir ekran çıktısı vermek istediğinizi düşünün:

```
[H]=====HARMAN===== [-] [o] [x]
|
|   Programa Hoşgeldiniz!
|   Sürüm 0.8
|   Devam etmek için herhangi
|   bir düğmeye basın.
|
|=====|
```


Böyle bir çıktı verebilmek için eğer tek veya çift tırnak kullanmaya kalkışırsanız epey eziyet çekersiniz. Bu tür bir çıktı vermenin en kolay yolu üç tırnakları kullanmaktır:

```
>>> print("""
... [H]=====HARMAN===== [-] [o] [x]
... |
... |     Programa Hoşgeldiniz!
... |         Sürüm 0.8
... |     Devam etmek için herhangi
... |         bir düğmeye basın.
... |=====|
... """)
```

Burada bazı şeyler dikkatinizi çekmiş olmalı. Gördüğünüz gibi, üç tırnaklı yapı öteki tırnak tiplerine göre biraz farklı davranıyor. Şimdi şu örneğe bakın:

```
>>> print("""Game Over!
... """)
```

Buraya çok dikkatli bakın. Karakter dizisine üç tırnakla başladıktan sonra, kapanış tırnağını koymadan *Enter* tuşuna bastığımızda >>> işareti ... işaretine dönüştü. Python bu şekilde bize, 'yazmaya devam et!' demiş oluyor. Biz de buna uyarak yazmaya devam edelim:

```
>>> print("""Game Over!
... Insert Coin!""")
```

```
Game Over!
Insert Coin!
```

Kapanış tırnağı koyulmadan *Enter* tuşuna basıldığında >>> işaretinin ... işaretine dönüşmesi üç tırnağa özgü bir durumdur. Eğer aynı şeyi tek veya çift tırnaklarla yapmaya çalışırsanız programınız hata verir:

```
>>> print("Game Over!

File "<stdin>", line 1
  print("Game Over!
    ^
SyntaxError: EOL while scanning string literal
```

...veya:

```
>>> print('Game Over!

File "<stdin>", line 1
  print("Game Over!
    ^
SyntaxError: EOL while scanning string literal
```

Üç tırnak işaretlerinin tırnak kapanmadan *Enter* tuşuna basıldığında hata vermeme özelliği sayesinde, bu tırnak tipi özellikle birden fazla satıra yayılmış karakter dizilerinin gösterilmesi için birebirdir.

Gelin isterseniz üç tırnak kullanımına ilişkin bir örnek daha verelim:

```
>>> print("""Python programlama dili Guido Van Rossum
... adlı Hollandalı bir programcı tarafından 90'lı
```

```
... yılların başında geliştirilmeye başlanmıştır. Çoğu
... insan, isminin "Python" olmasına bakarak, bu programlama
... dilinin, adını piton yılanından aldığını düşünür.
... Ancak zannedildiğinin aksine bu programlama dilinin
... adı piton yılanından gelmez."""
```

Python programlama dili Guido Van Rossum adlı Hollandalı bir programcı tarafından 90'lı yılların başında geliştirilmeye başlanmıştır. Çoğu insan, isminin "Python" olmasına bakarak, bu programlama dilinin, adını piton yılanından aldığını düşünür. Ancak zannedildiğinin aksine bu programlama dilinin adı piton yılanından gelmez.

Elbette eğer istersek bu metni önce bir değişkene atamayı da tercih edebiliriz:

```
>>> python_hakkinda = """Python programlama dili Guido Van Rossum
... adlı Hollandalı bir programcı tarafından 90'lı
... yılların başında geliştirilmeye başlanmıştır. Çoğu
... insan, isminin "Python" olmasına bakarak, bu programlama
... dilinin, adını piton yılanından aldığını düşünür.
... Ancak zannedildiğinin aksine bu programlama dilinin
... adı piton yılanından gelmez."""
>>> print(python_hakkinda)
```

Python programlama dili Guido Van Rossum adlı Hollandalı bir programcı tarafından 90'lı yılların başında geliştirilmeye başlanmıştır. Çoğu insan, isminin "Python" olmasına bakarak, bu programlama dilinin, adını piton yılanından aldığını düşünür. Ancak zannedildiğinin aksine bu programlama dilinin adı piton yılanından gelmez.

Siz yukarıdaki çıktıyı tek veya çift tırnak kullanarak nasıl ekrana yazdırabileceğinizi düşünelim, biz önemli bir konuya geçiş yapalım!

6.3 Bir Fonksiyon Olarak print()

`print()` ifadesinin bir fonksiyon olduğunu söylemiştik hatırlarsanız. Dediğimiz gibi, fonksiyonlarla ilgili ayrıntılı açıklamaları ilerleyen derslerde vereceğiz. Ancak şimdi dilerseniz bundan sonra anlatacaklarımızı daha iyi kavrayabilmemiz için, fonksiyonlar hakkında bilmemiz gereken bazı temel şeyleri öğrenmeye çalışalım.

Gördüğümüz gibi, `print()` fonksiyonunu şöyle kullanıyoruz:

```
>>> print("Aramak istediğiniz kelimeyi yazın: ")
```

Burada `print()` bir fonksiyon, *"Aramak istediğiniz kelimeyi yazın:"* adlı karakter dizisi ise bu fonksiyonun parametresidir. Daha önce `len()` adlı başka bir fonksiyon daha öğrenmiştik hatırlarsanız. Onu da şöyle kullanıyorduk:

```
>>> len("elma")
```

Burada da `len()` bir fonksiyon, *"elma"* adlı karakter dizisi ise bu fonksiyonun parametresidir. Aslında biçim olarak `print()` ve `len()` fonksiyonlarının birbirinden hiçbir farkı olmadığını

görüyorsunuz.

Daha önce söylediğimiz ve bu örneklerden de anladığımız gibi, bir fonksiyonun parantezleri içinde belirtilen öğelere parametre adı veriliyor. Mesela aşağıdaki örnekte `print()` fonksiyonunu tek bir parametre ile kullanıyoruz:

```
>>> print('En az 8 haneli bir parola belirleyin.')
```

`print()` fonksiyonu, tıpkı `pow()` fonksiyonu gibi, birden fazla parametre alabilir:

```
>>> print('Fırat', 'Özgül')
```

```
Fırat Özgül
```

Bu örnekte bizim için çıkarılacak çok dersler var. Bir defa burada `print()` fonksiyonunu iki farklı parametre ile birlikte kullandık. Bunlardan ilki *Fırat* adlı bir karakter dizisi, ikincisi ise *Özgül* adlı başka bir karakter dizisi. Python'ın bu iki karakter dizisini nasıl birleştirdiğine dikkat edin. `print()` fonksiyonu bu iki karakter dizisini çıktı olarak verirken aralarına da birer boşluk yerleştirdi. Ayrıca, geçen derste de vurguladığımız gibi, parametrelerin birbirinden virgül ile ayrıldığını da gözden kaçırmıyoruz.

Gelin bununla ilgili bir iki örnek daha verelim elimizin alışması için:

```
>>> print("Python", "Programlama", "Dili")
```

```
Python Programlama Dili
```

```
>>> print('Fırat', 'Özgül', 'Adana', 1980)
```

```
Fırat Özgül Adana 1980
```

Bu arada dikkatinizi önemli bir noktaya çekmek istiyorum. Yukarıdaki örneklerde bazen tek tırnak, bazen de çift tırnak kullandık. Daha önce de söylediğimiz gibi, hangi tırnak tipini kullandığımız önemli değildir. Python hangi tırnak tipini kullandığımızdan ziyade, tırnak kullanımında tutarlı olup olmadığımızla ilgilenir. Yani Python için önemli olan, karakter dizisini hangi tırnakla başlatmışsak, o tırnakla bitirmemizdir. Yani şu tip kullanımlar geçerli değildir:

```
>>> print("karakter dizisi')
```

```
>>> print('karakter dizisi")
```

Karakter dizisini tanımlamaya başlarken kullandığımız tırnak tipi ile karakter dizisini tanımlamayı bitirirken kullandığımız tırnak tipi birbirinden farklı olduğu için bu iki kullanım da hata verecektir.

6.4 print() Fonksiyonunun Parametreleri

Şimdiye kadar verdiğimiz örneklerde belki çok da belli olmuyordur, ama aslında `print()` fonksiyonu son derece güçlü bir araçtır. İşte şimdi biz bu fonksiyonun gücünü gözler önüne seren özelliklerini incelemeye başlayacağız. Bu bölümü dikkatle takip etmeniz, ileride yapacağımız çalışmaları daha rahat anlayabilmeniz açısından büyük önem taşır.

6.4.1 sep

`print()` fonksiyonu ile ilgili olarak yukarıda verdiğimiz örnekleri incelediğimizde, bu fonksiyonun kendine özgü bir davranış şekli olduğunu görüyoruz. Mesela bir önceki bölümde verdiğimiz şu örneğe bakalım:

```
>>> print('Fırat', 'Özgül')  
Fırat Özgül
```

Burada `print()` fonksiyonunu iki farklı parametre ile birlikte kullandık. Bu fonksiyon, kendisine verdiğimiz bu parametreleri belli bir düzene göre birbiriyle birleştirdi. Bu düzen gereğince `print()`, kendisine verilen parametreleri birleştirirken, parametreler arasına bir boşluk yerleştiriyor. Bunu daha net görmek için şöyle bir örnek daha verelim:

```
>>> print("Python", "PHP", "C++", "C", "Erlang")  
Python PHP C++ C Erlang
```

Gördüğümüz gibi, `print()` fonksiyonu gerçekten de, kendisine verilen parametreleri birleştirirken, parametrelerin her biri arasına bir boşluk yerleştiriyor. Halbuki bu boşluğu biz talep etmedik! Python bize bu boşluğu eşantıyon olarak verdi. Çoğu durumda istediğimiz şey bu olacaktır, ama bazı durumlarda bu boşluğu istemeyebiliriz. Örneğin:

```
>>> print("http://", "www.", "istihza.", "com")  
http:// www. istihza. com
```

Ya da boşluk karakteri yerine daha farklı bir karakter kullanmak istiyor da olabiliriz. Peki böyle bir durumda ne yapmamız gerekir?

İşte bu noktada bazı özel araçlardan yararlanarak `print()` fonksiyonunun öntanımlı davranış kalıpları üzerinde değişiklikler yapabiliriz.

Peki nedir `print()` fonksiyonunu özelleştirmemizi sağlayacak bu araçlar?

Hatırlarsanız, Python'da fonksiyonların parantezleri içindeki değerlere parametre adı verildiğini söylemiştik. Mesela `print()` fonksiyonunu bir ya da daha fazla parametre ile birlikte kullanabileceğimizi biliyoruz:

```
>>> print("Mehmet", "Öz", "İstanbul", "Çamlıca", 156, "/", 45)  
Mehmet Öz İstanbul Çamlıca 156 / 45
```

`print()` fonksiyonu içinde istediğimiz sayıda karakter dizisi ve/veya sayı değerli parametre kullanabiliriz.

Fonksiyonların bir de daha özel görünümlü parametreleri vardır. Mesela `print()` fonksiyonunun `sep` adlı özel bir parametresi bulunur. Bu parametre `print()` fonksiyonunda görünmese bile her zaman oradadır. Yani diyelim ki şöyle bir kod yazdık:

```
>>> print("http://", "www.", "google.", "com")
```

Burada herhangi bir `sep` parametresi görmüyoruz. Ancak Python yukarıdaki kodu aslında şöyle algılar:

```
>>> print("http://", "www.", "google.", "com", sep=" ")
```

sep ifadesi, İngilizcede *separator* (ayırıcı, ayraç) kelimesinin kısaltmasıdır. Dolayısıyla `print()` fonksiyonundaki bu *sep* parametresi, ekrana basılacak öğeler arasına hangi karakterin yerleştirileceğini gösterir. Bu parametrenin öntanımlı değeri bir adet boşluk karakteridir (" "). Yani siz bu özel parametrenin değerini başka bir şeyle değiştirmezseniz, Python bu parametrenin değerini bir adet boşluk karakteri olarak alacak ve ekrana basılacak öğeleri birbirinden birer boşlukla ayıracaktır. Ancak eğer biz istersek bu *sep* parametresinin değerini değiştirebiliriz. Böylece Python, karakter dizilerini birleştirirken araya boşluk değil, bizim istediğimiz başka bir karakteri yerleştirebilir. Gelin şimdi bu parametrenin değerini nasıl değiştireceğimizi görelim:

```
>>> print("http://", "www.", "istihza.", "com", sep="")
```

```
http://www.istihza.com
```

Gördüğünüz gibi, karakter dizilerini başarıyla birleştirip, geçerli bir internet adresi elde ettik.

Burada yaptığımız şey aslında çok basit. Sadece *sep* parametresinin 'bir adet boşluk karakteri' olan öntanımlı değerini silip, yerine 'boş bir karakter dizisi' değerini yazdık. Bu iki kavramın birbirinden farklı olduğunu söylediğimizi hatırlıyorsunuz, değil mi?

Gelin bir örnek daha yapalım:

```
>>> print("T", "C", sep=".")
```

```
T.C
```

Burada Python'a şöyle bir emir vermiş olduk:

"T" ve "C" karakter dizilerini birbiriyle birleştir! Bunu yaparken de bu karakter dizilerinin arasına nokta işareti yerleştir!

sep parametresinin öteki parametrelerden farkı her zaman ismiyle birlikte kullanılmasıdır. Zaten teknik olarak da bu tür parametrelere 'isimli parametreler' adı verilir. Örneğin:

```
>>> print("Adana", "Mersin", sep="-")
```

```
Adana-Mersin
```

Eğer burada *sep* parametresinin ismini belirtmeden, doğrudan parametrenin değerini yazarsak, bu değer öteki parametrelerden hiçbir farkı kalmayacaktır:

```
>>> print("Adana", "Mersin", "-")
```

```
Adana Mersin -
```

Gelin isterseniz bu parametreyle ilgili bir örnek daha yapalım:

'Bir mumdur iki mumdur...' diye başlayan türküyü biliyorsunuzdur. Şimdi bu türküyü Python'la nasıl yazabileceğimizi görelim!

```
>>> print("bir", "iki", "üç", "dört", "on dört", sep="mumdur")
```

```
birmumdurikimumdurüçmumdurdörtmumduron dört
```

Burada bir terslik olduğu açık! Karakter dizileri birbirlerine sıkışık düzende birleştirildi. Bunların arasında birer boşluk olsa tabii daha iyi olurdu. Ancak biliyorsunuz *sep*

parametresinin öntanımlı değerini silip, yerine *"mumdur"* değerini yerleştirdiğimiz için, Python'ın otomatik olarak yerleştirdiği boşluk karakteri kayboldu. Ama eğer istersek o boşluk karakterlerini kendimiz de ayarlayabiliriz:

```
>>> print("bir", "iki", "üç", "dört", "on dört", sep=" mumdur ")
bir mumdur iki mumdur üç mumdur dört mumdur on dört
```

Gördüğünüz gibi, *sep* parametresine verdiğimiz *"mumdur"* değerinin sağında ve solunda birer boşluk bırakarak sorunumuzu çözebildik. Bu sorunu çözmenin başka bir yolu daha var. Hatırlarsanız etkileşimli kabukta ilk örneklerimizi verirken karakter dizilerini birleştirmek için *+* işaretinden de yararlanabileceğimizi söylemiştik. Dolayısıyla *sep* parametresini şöyle de yazabiliriz:

```
>>> print("bir", "iki", "üç", "dört", "on dört", sep=" " + "mumdur" + " ")
```

Burada da, *"mumdur"* adlı karakter dizisinin başında ve sonunda birer boşluk bırakmak yerine, gerekli boşlukları *+* işareti yardımıyla bu karakter dizisine birleştirdik. Hatta istersek *+* işlecini kullanmak zorunda olmadığımızı dahi biliyorsunuz:

```
>>> print("bir", "iki", "üç", "dört", "on dört", sep=" " "mumdur" " ")
```

Ama gördüğünüz gibi bir problemimiz daha var. Türkünün sözleri şu şekilde olmalıydı:

bir mumdur iki mumdur üç mumdur dört mumdur on dört mumdur

Ama sondaki 'mumdur' kelimesi yukarıdaki çıktıda yok. Normal olan da bu aslında. *sep* parametresi, karakter dizilerinin **arasına** bir değer yerleştirir. Karakter dizilerinin son tarafıyla ilgilenmez. Bu iş için `print()` fonksiyonu başka bir parametreye sahiptir.

Bu arada, yukarıdaki örneklerde hep karakter dizilerini kullanmış olmamız sizi yanıltmasın. *sep* parametresi yalnızca karakter dizilerinin değil sayıların arasına da istediğiniz bir değer yerleştirilmesini sağlayabilir. Mesela:

```
>>> print(1, 2, 3, 4, 5, sep="-")
1-2-3-4-5
```

Ancak *sep* parametresine değer olarak yalnızca karakter dizilerini ve *None* adlı özel bir sözcüğü verebiliriz. (*None* sözcüğünden ileride söz edeceğiz):

```
>>> print(1, 2, 3, 4, 5, sep=0)

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
TypeError: sep must be None or a string, not int
```

Gördüğünüz gibi, *sep* parametresine bir sayı olan *0* değerini veremiyoruz.

Peki bu parametreye *None* değeri verirsek ne olur? Bu parametreye *None* değeri verildiğinde, `print()` fonksiyonu bu parametre için öntanımlı değeri (yani bir adet boşluk) kullanır:

```
>>> print('a', 'b', sep=None)
a b
```

Eğer amacınız parametreleri birbirine bitirtmekse, yani *sep* parametresinin öntanımlı değeri olan boşluk karakterini ortadan kaldırmaksa, *sep* parametresine boş bir karakter dizisi vermeniz gerektiğini biliyorsunuz:

```
>>> print('a', 'b', sep='')
ab
```

`print()` fonksiyonunun *sep* parametresini bütün ayrıntılarıyla incelediğimize göre, bu fonksiyonun bir başka özel parametresinden söz edebiliriz.

6.4.2 end

Bir önceki bölümde şöyle bir laf etmiştik:

`print()` fonksiyonun *sep* adlı özel bir parametresi bulunur. Bu parametre `print()` fonksiyonunda görünmese bile her zaman oradadır.

Aynı bu şekilde, `print()` fonksiyonunun *end* adlı özel bir parametresi daha bulunur. Tıpkı *sep* parametresi gibi, *end* parametresi de `print()` fonksiyonunda görünmese bile her zaman oradadır.

Bildiğiniz gibi, *sep* parametresi `print()` fonksiyonuna verilen parametreler birleştirilirken araya hangi karakterin gireceğini belirliyordu. *end* parametresi ise bu parametrelerin sonuna neyin geleceğini belirler.

`print()` fonksiyonu öntanımlı olarak, parametrelerin sonuna 'satır başı karakteri' ekler. Peki bu satır başı karakteri (veya 'yeni satır karakteri') denen şey de ne oluyor?

Dilerseniz bunu bir örnek üzerinde görelim.

Şöyle bir kodumuz olsun:

```
>>> print("Pardus ve Ubuntu birer GNU/Linux dağıtımdır.")
```

Bu kodu yazıp *Enter* tuşuna bastığımız anda `print()` fonksiyonu iki farklı işlem gerçekleştirir:

1. Öncelikle karakter dizisini ekrana yazdırır.
2. Ardından bir alt satıra geçip bize `>>>` işaretini gösterir.

İşte bu ikinci işlem, karakter dizisinin sonunda bir adet satır başı karakteri olmasından, daha doğrusu `print()` fonksiyonunun, satır başı karakterini karakter dizisinin sonuna eklemesinden kaynaklanır. Bu açıklama biraz kafa karıştırıcı gelmiş olabilir. O halde biraz daha açıklayalım. Şu örneğe bakın:

```
>>> print("Pardus\nUbuntu")

Pardus
Ubuntu
```

Burada "*Pardus*" ve "*Ubuntu*" karakter dizilerinin tam ortasında çok özel bir karakter dizisi daha görüyorsunuz. Bu karakter dizisi şudur: `\n`. İşte bu özel karakter dizisine satır başı karakteri (*newline*) adı verilir. Bu karakterin görevi, karakter dizisini, bulunduğu noktadan bölüp, karakter dizisinin geri kalanını bir alt satıra geçirmektir. Zaten çıktıda da bu işlevi yerine getirdiğini görüyorsunuz. Karakter dizisi "*Pardus*" kısmından sonra ikiye bölünüyor ve bu karakter dizisinin geri kalan kısmı olan "*Ubuntu*" karakter dizisi bir alt satıra yazdırılıyor. Bunu daha iyi anlamak için bir örnek daha verelim:

```
>>> print("birinci satır\nikinci satır\nüçüncü satır")

birinci satır
ikinci satır
üçüncü satır
```

Peki size bir soru sorayım: Acaba yukarıdaki kodları daha verimli bir şekilde nasıl yazabiliriz? Evet, doğru tahmin ettiniz... Tabii ki *sep* parametresini kullanarak:

```
>>> print("birinci satır", "ikinci satır", "üçüncü satır", sep="\n")

birinci satır
ikinci satır
üçüncü satır
```

Burada yaptığımız şey çok basit. *sep* parametresinin değerini `\n`, yani yeni satır karakteri (veya satır başı karakteri) olarak değiştirdik. Böylece karakter dizileri arasına birer `\n` karakteri yerleştirerek her bir karakter dizisinin farklı satıra yazdırılmasını sağladık.

İşte *end* parametresinin öntanımlı değeri de bu `\n` karakteridir ve bu parametre `print()` fonksiyonunda görünmese bile her zaman oradadır.

Yani diyelim ki şöyle bir kod yazdık:

```
>>> print("Bugün günlerden Salı")
```

Burada herhangi bir *end* parametresi görmüyoruz. Ancak Python yukarıdaki kodu aslında şöyle algılar:

```
>>> print("Bugün günlerden Salı", end="\n")
```

Biraz önce de dediğimiz gibi, bu kodu yazıp *Enter* tuşuna bastığımız anda `print()` fonksiyonu iki farklı işlem gerçekleştirir:

1. Öncelikle karakter dizisini ekrana yazdırır.
2. Ardından bir alt satıra geçip bize `>>>` işaretini gösterir.

Bunun ne demek olduğunu anlamak için *end* parametresinin değerini değiştirmemiz yeterli olacaktır:

```
>>> print("Bugün günlerden Salı", end=".")
```

```
Bugün günlerden Salı.>>>
```

Gördüğünüz gibi, *end* parametresinin öntanımlı değeri olan `\n` karakterini silip yerine `.` (nokta) işareti koyduğumuz için, komutu yazıp *Enter* tuşuna bastığımızda `print()` fonksiyonu satır başına geçmedi. Yeni satıra geçebilmek için *Enter* tuşuna kendimiz basmalıyız. Elbette, eğer yukarıdaki kodları şöyle yazarsanız, `print()` fonksiyonu hem karakter dizisinin sonuna nokta ekleyecek, hem de satır başına geçecektir:

```
>>> print("Bugün günlerden Salı", end=".\\n")
```

```
Bugün günlerden Salı.
```

Şimdi bu öğrendiklerimizi türkümöze uygulayalım:


```
>>> print("bir", "iki", "üç", "dört", "on dört",
... sep=" mumdur ", end=" mumdur\n")
```

Not: Burada kodlarımızın sağa doğru çirkin bir şekilde uzamasını engellemek için “on dört” karakter dizisini yazıp virgülü koyduktan sonra *Enter* tuşuna basarak bir alt satıra geçtik. Bir alt satıra geçtiğimizde >>> işaretinin ... işaretine dönüştüğüne dikkat edin. Python’da doğru kod yazmak kadar, yazdığımız kodların düzgün görünmesi de önemlidir. O yüzden yazdığımız her bir kod satırının mümkün olduğunca 79 karakteri geçmemesini sağlamalıyız. Eğer yazdığınız bir satır 79 karakteri aşıyorsa, aşan kısmı yukarıda gösterdiğimiz şekilde alt satıra alabilirsiniz.

end parametresi de, tıpkı *sep* parametresi gibi, her zaman ismiyle birlikte kullanılması gereken bir parametredir. Yani eğer *end* parametresinin ismini belirtmeden sadece değeri kullanmaya çalışırsak Python ne yapmaya çalıştığımızı anlayamaz.

Yine tıpkı *sep* parametresi gibi, *end* parametresinin değeri de sadece bir karakter dizisi veya *None* olabilir:

```
>>> print(1, 2, 3, 4, 5, end=0)

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
TypeError: end must be None or a string, not int
```

Gördüğümüz gibi, *end* parametresine bir sayı olan 0 değerini veremiyoruz.

Eğer bu parametreye *None* değeri verirsek, tıpkı *sep* parametresinde olduğu gibi, *print()* fonksiyonu bu parametre için öntanımlı değeri (yani satır başı karakteri) kullanır:

```
>>> print('a', 'b', end=None)

a b
```

Eğer amacınız yeni satıra geçilmesini engellemekse, yani *end* parametresinin öntanımlı değeri olan *\n* kaçış dizisini ortadan kaldırmaksa, *end* parametresine boş bir karakter dizisi vermelisiniz:

```
>>> print('a', 'b', end='')

a b>>>
```

6.4.3 file

Not: Burada henüz öğrenmediğimiz bazı şeyler göreceksiniz. Hiç endişe etmeyin. Bunları ilerde bütün ayrıntılarıyla öğreneceğiz. Şimdilik konu hakkında biraz olsun fikir sahibi olmanızı sağlayabilirsek kendimizi başarılı sayacağız.

print() fonksiyonunun *sep* ve *end* dışında üçüncü bir özel parametresi daha bulunur. Bu parametrenin adı *file*’dir. Görevi ise, *print()* fonksiyonuna verilen karakter dizisi ve/veya sayıların, yani parametrelerin nereye yazılacağını belirtmektir.

Bu parametrenin öntanımlı değeri *sys.stdout*’tur. Peki bu ne anlama geliyor? *sys.stdout*, ‘standart çıktı konumu’ anlamına gelir. Peki ‘standart çıktı konumu’ ne demek?

Standart çıktı konumu; bir programın, ürettiği çıktıları verdiği yerdir. Aslında bu kavramın ne demek olduğu adından da anlaşılıyor:

standart çıktı konumu = çıktıların standart olarak verildiği konum.

Mesela Python öntanımlı olarak, ürettiği çıktıları ekrana verir. Eğer o anda etkileşimli kabukta çalışıyorsanız, Python ürettiği çıktıları etkileşimli kabuk üzerinde gösterir. Eğer yazdığınız bir programı komut satırında çalıştırıyorsanız, üretilen çıktılar komut satırında görünür. Dolayısıyla Python'ın standart çıktı konumu etkileşimli kabuk veya komut satırıdır. Yani `print()` fonksiyonu yardımıyla bastığınız çıktılar etkileşimli kabukta ya da komut satırında görünecektir.

Şimdi bu konuyu daha iyi anlayabilmek için birkaç örnek yapalım.

Normal şartlar altında `print()` fonksiyonunun çıktısını etkileşimli kabukta görürüz:

```
>>> print("Ben Python, Monty Python!")
```

```
Ben Python, Monty Python!
```

Ama eğer istersek `print()` fonksiyonunun, çıktılarını ekrana değil, bir dosyaya yazdırmasını da sağlayabiliriz. Mesela biz şimdi `print()` fonksiyonunun *deneme.txt* adlı bir dosyaya çıktı vermesini sağlayalım.

Bunun için sırasıyla şu kodları yazalım:

```
>>> dosya = open("deneme.txt", "w")
>>> print("Ben Python, Monty Python!", file=dosya)
>>> dosya.close()
```

Herhangi bir çıktı almadınız, değil mi? Evet. Çünkü yazdığımız bu kodlar sayesinde `print()` fonksiyonu, çıktılarını *deneme.txt* adlı bir dosyaya yazdırdı.

Gelin isterseniz yukarıdaki kodları satır satır inceleyelim:

1. Öncelikle *deneme.txt* adlı bir dosya oluşturduk ve bu dosyayı *dosya* adlı bir değişkene atadık. Burada kullandığımız `open()` fonksiyonuna çok takılmayın. Bunu birkaç bölüm sonra inceleyeceğiz. Biz şimdilik bu şekilde dosya oluşturulduğunu bilelim yeter. Bu arada `open` fonksiyonunun da biçim olarak `type()`, `len()`, `pow()` ve `print()` fonksiyonlarına ne kadar benzediğine dikkat edin. Gördüğünüz gibi `open()` fonksiyonu da tıpkı `type()`, `len()`, `pow()` ve `print()` fonksiyonları gibi birtakım parametreler alıyor. Bu fonksiyonun ilk parametresi "*deneme.txt*" adlı bir karakter dizisi. İşte bu karakter dizisi bizim oluşturmak istediğimiz dosyanın adını gösteriyor. İkinci parametre ise "*w*" adlı başka bir karakter dizisi. Bu da *deneme.txt* dosyasının yazma kipinde (modunda) açılacağını gösteriyor. Ama dediğim gibi, siz şimdilik bu ayrıntılara fazla takılmayın. İlerleyen derslerde, bu konuları adınızı bilir gibi bileceğinizden emin olabilirsiniz.

2. Oluşturduğumuz bu *deneme.txt* adlı dosya, o anda bulunduğunuz dizin içinde oluşacaktır. Bu dizinin hangisi olduğunu öğrenmek için şu komutları verebilirsiniz:

```
>>> import os
>>> os.getcwd()
```

Bu komutun çıktısında hangi dizinin adı görünüyorsa, *deneme.txt* dosyası da o dizinin içindedir. Mesela bendeki çıktı */home/istihza/Desktop*. Demek ki oluşturduğum *deneme.txt* adlı dosya masaüstüdeymiş. Ben bu komutları Ubuntu üzerinde verdim. Eğer Windows üzerinde verseydim şuna benzer bir çıktı alacaktım: *C:\Users\istihza\Desktop*

3. Ardından da normal bir şekilde `print()` fonksiyonumuzu çalıştırdık. Ama gördüğümüz gibi `print()` fonksiyonu bize herhangi bir çıktı vermedi. Çünkü, daha önce de söylediğimiz gibi, `print()` fonksiyonunu biz ekrana değil, dosyaya çıktı verecek şekilde ayarladık. Bu işlemi, *file* adlı bir parametreye, biraz önce tanımladığımız *dosya* değişkenini yazarak yaptık.

4. Son komut yardımıyla da, yaptığımız değişikliklerin dosyada görünebilmesi için ilk başta açtığımız dosyayı kapatıyoruz.

Şimdi *deneme.txt* adlı dosyayı açın. Biraz önce `print()` fonksiyonuyla yazdırdığımız “Ben Python, Monty Python!” karakter dizisinin dosyaya işlenmiş olduğunu göreceksiniz.

Böylece `print()` fonksiyonunun standart çıktı konumunu değiştirmiş olduk. Yani `print()` fonksiyonunun *file* adlı parametresine farklı bir değer vererek, `print()` fonksiyonunun etkileşimli kabuğa değil dosyaya yazmasını sağladık.

Tıpkı *sep* ve *end* parametreleri gibi, *file* parametresi de, siz görmeseniz bile her zaman `print()` fonksiyonunun içinde vardır. Yani diyelim ki şöyle bir komut verdik:

```
>>> print("Tahir olmak da ayıp değil", "Zühre olmak da")
```

Python bu komutu şöyle algılar:

```
>>> print("Tahir olmak da ayıp değil", "Zühre olmak da",
... sep=" ", end="\n", file=sys.stdout)
```

Yani kendisine parametre olarak verilen değerleri ekrana yazdırırken sırasıyla şu işlemleri gerçekleştirir:

1. Parametrelerin arasına birer boşluk koyar (*sep*=" "),
2. Ekrana yazdırma işlemi bittikten sonra parametrelerin sonuna satır başı karakteri ekler (*end*="\n")
3. Bu çıktıyı standart çıktı konumuna gönderir (*file*=`sys.stdout`).

İşte biz burada *file* parametresinin değeri olan standart çıktı konumuna başka bir değer vererek bu konumu değiştiriyoruz.

Gelin isterseniz bununla ilgili bir örnek daha yapalım. Mesela kişisel bilgilerimizi bir dosyaya kaydedelim. Öncelikle bilgileri kaydedeceğimiz dosyayı oluşturalım:

```
>>> f = open("kişisel_bilgiler.txt", "w")
```

Bu kodlarla, *kişisel_bilgiler.txt* adını taşıyan bir dosyayı yazma kipinde (*w*) açmış ve bu dosyayı *f* adlı bir değişkene atamış olduk. Şimdi bilgileri yazmaya başlayabiliriz:

```
>>> print("Fırat Özgül", file=f)
>>> print("Adana", file=f)
>>> print("Ubuntu", file=f)
```

İşimiz bittiğinde dosyayı kapatmayı unutmuyoruz. Böylece bütün bilgiler dosyaya yazılmış oluyor:

```
>>> f.close()
```

Oluşturduğumuz *kişisel_bilgiler.txt* adlı dosyayı açtığımızda, `print()` fonksiyonuna verdiğimiz parametrelerin dosyaya yazdırıldığını görüyoruz.

En başta da söylediğim gibi, bu bölümde henüz öğrenmediğimiz bazı şeylerle karşılaştık. Eğer yukarıda verilen örnekleri anlamakta zorlandıysanız hiç endişe etmenize gerek yok. Birkaç bölüm sonra burada anlattığımız şeyler size çocuk oyuncağı gibi gelecek...

6.4.4 flush

Şimdiye kadar `print()` fonksiyonunun *sep*, *end* ve *file* adlı özel birtakım parametreleri olduğunu öğrendik. `print()` fonksiyonunun bunların dışında başka bir özel parametresi daha bulunur. Bu parametrenin adı *flush*. İşte şimdi biz `print()` fonksiyonunun bu *flush* adlı parametresinden söz edeceğiz.

Bildiğiniz gibi, `print()` gibi bir komut verdiğimizde Python, yazdırmak istediğimiz bilgiyi standart çıktı konumuna gönderir. Ancak Python'da bazı işlemler standart çıktı konumuna gönderilmeden önce bir süre tamponda bekletilir ve daha sonra bekleyen bu işlemler topluca standart çıktı konumuna gönderilir. Peki ilk başta çok karmaşıkmiş gibi görünen bu ifade ne anlama geliyor?

Aslında siz bu olguya hiç yabancı değilsiniz. *file* parametresini anlatırken verdiğimiz şu örneği tekrar ele alalım:

```
>>> f = open("kişisel_bilgiler.txt", "w")
```

Bu komutla *kişisel_bilgiler.txt* adlı bir dosyayı yazma kipinde açtık. Şimdi bu dosyaya bazı bilgiler ekleyelim:

```
>>> print("Fırat Özgül", file=f)
```

Bu komutla *kişisel_bilgiler.txt* adlı dosyaya 'Fırat Özgül' diye bir satır eklemiş olduk.

Şimdi bilgisayarınızda oluşan bu *kişisel_bilgiler.txt* dosyasını açın. Gördüğünüz gibi dosyada hiçbir bilgi yok. Dosya şu anda boş görünüyor. Halbuki biz biraz önce bu dosyaya 'Fırat Özgül' diye bir satır eklemiştik, değil mi?

Python bizim bu dosyaya eklemek istediğimiz satırı tampona kaydetti. Dosyaya yazma işlemleri sona erdiğinde ise Python, tamponda bekleyen bütün bilgileri standart çıktı konumuna (yani bizim durumumuzda *f* adlı değişkenin tuttuğu *kişisel_bilgiler.txt* adlı dosyaya) boşaltacak.

Dosyaya başka bilgiler de yazalım:

```
>>> print("Adana", file=f)
>>> print("Ubuntu", file=f)
```

Dosyaya yazacağımız şeyler bu kadar. Artık yazma işleminin sona erdiğini Python'a bildirmek için şu komutu veriyoruz:

```
>>> f.close()
```

Böylece dosyamızı kapatmış olduk. Şimdi *kişisel_bilgiler.txt* adlı dosyaya çift tıklayarak dosyayı tekrar açın. Orada 'Fırat Özgül', 'Adana' ve 'Ubuntu' satırlarını göreceksiniz.

Gördüğünüz gibi, gerçekten de Python dosyaya yazdırmak istediğimiz bütün verileri önce tamponda bekletti, daha sonra dosya kapatılınca tamponda bekleyen bütün verileri dosyaya boşalttı. İşte *flush* parametresi ile, bahsettiğimiz bu boşaltma işlemini kontrol edebilirsiniz. Şimdi dikkatlice inceleyin:

```
>>> f = open("kişisel_bilgiler.txt", "w")
```

Dosyamızı oluşturduk. Şimdi bu dosyaya bazı bilgiler ekleyelim:

```
>>> print("Merhaba Dünya!", file=f, flush=True)
```

Gördüğünüz gibi, burada *flush* adlı yeni bir parametre kullandık. Bu parametreye verdiğimiz değer *True*. Şimdi dosyaya çift tıklayarak dosyayı açın. Gördüğünüz gibi, henüz dosyayı kapatmadığımız halde bilgiler dosyaya yazıldı. Bu durum, tahmin edebileceğiniz gibi, *flush* parametresine *True* değeri vermemiz sayesinde. Bu parametre iki değer alabilir: *True* ve *False*. Bu parametrenin öntanımlı değeri *False*'tur. Yani eğer biz bu parametreye herhangi bir değer belirtmezsek Python bu parametrenin değerini *False* olarak kabul edecek ve bilgilerin dosyaya yazılması için dosyanın kapatılmasını bekleyecektir. Ancak bu parametreye *True* değerini verdiğimizde ise veriler tamponda bekletilmeksizin standart çıktı konumuna gönderilecektir.

Yazdığınız bir programda, yapmak istediğiniz işin niteliğine göre, bir dosyaya yazmak istediğiniz bilgilerin bir süre tamponda bekletilmesini veya hiç bekletilmeden doğrudan dosyaya yazılmasını isteyebilirsiniz. İhtiyacınıza bağlı olarak da *flush* parametresinin değerini *True* veya *False* olarak belirleyebilirsiniz.

6.5 Birkaç Pratik Bilgi

Buraya gelene kadar `print()` fonksiyonu ve bu fonksiyonun parametreleri hakkında epey söz söyledik. Dilerseniz şimdi de, programcılık maceranızda işinize yarayacak, işlerinizi kolaylaştıracak bazı ipuçları verelim.

6.5.1 Yıldızlı Parametreler

Şimdi size şöyle bir soru sormama izin verin: Acaba aşağıdaki gibi bir çıktıyı nasıl elde ederiz?

```
L.i.n.u.x
```

Aklınıza hemen şöyle bir cevap gelmiş olabilir:

```
>>> print("L", "i", "n", "u", "x", sep=".")
```

```
L.i.n.u.x
```

Yukarıdaki, gerçekten de doğru bir çözümdür. Ancak bu soruyu çözmenin çok daha basit bir yolu var. Şimdi dikkatle bakın:

```
>>> print(*"Linux", sep=".")
```

```
L.i.n.u.x
```

Konuyu açıklamaya geçmeden önce bir örnek daha verelim:

```
>>> print(*"Galatasaray")
```

```
G a l a t a s a r a y
```

Burada neler döndüğünü az çok tahmin ettiğinizi zannediyorum. Son örnekte de gördüğünüz gibi, *"Galatasaray"* karakter dizisinin başına eklediğimiz yıldız işareti; *"Galatasaray"* karakter

dizisinin her bir ögesini parçalarına ayırarak, bunları tek tek `print()` fonksiyonuna yolluyor. Yani sanki `print()` fonksiyonunu şöyle yazmışız gibi oluyor:

```
>>> print("G", "a", "l", "a", "t", "a", "s", "a", "r", "a", "y")
G a l a t a s a r a y
```

Dediğimiz gibi, bir fonksiyona parametre olarak verdiğimiz bir karakter dizisinin başına eklediğimiz yıldız işareti, bu karakter dizisini tek tek öğelerine ayırıp, bu öğeleri yine tek tek ve sanki her bir öğe ayrı bir parametreymiş gibi o fonksiyona gönderdiği için doğal olarak yıldız işaretini ancak, birden fazla parametre alabilen fonksiyonlara uygulayabiliriz.

Örneğin `len()` fonksiyonu sadece tek bir parametre alabilir:

```
>>> len("Galatasaray")
11
```

Bu fonksiyonu birden fazla parametre ile kullanamayız:

```
>>> len("Galatasaray", "Fenerbahçe", "Beşiktaş")
Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
TypeError: len() takes exactly one argument (3 given)
```

Hata mesajında da söylendiği gibi, `len()` fonksiyonu yalnızca tek bir parametre alabilirken, biz 3 parametre vermeye çalışmışız...

Dolayısıyla yıldızlı parametreleri `len()` fonksiyonuna uygulayamayız:

```
>>> len(*"Galatasaray")
Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
TypeError: len() takes exactly one argument (11 given)
```

Bir parametrenin başına yıldız eklediğimizde, o parametreyi oluşturan bütün öğeler tek tek fonksiyona gönderildiği için, sanki `len()` fonksiyonuna 1 değil de, 11 ayrı parametre vermişiz gibi bir sonuç ortaya çıkıyor.

Yıldızlı parametreleri bir fonksiyona uygulayabilmemiz için o fonksiyonun birden fazla parametre alabilmesinin yanısıra, yapısının da yıldızlı parametre almaya uygun olması gerekir. Mesela `open()`, `type()` ve biraz önce bahsettiğimiz `len()` fonksiyonlarının yapısı yıldızlı parametre almaya uygun değildir. Dolayısıyla yıldızlı parametreleri her fonksiyonla birlikte kullanamayız, ama `print()` fonksiyonu yıldızlı parametreler için son derece uygun bir fonksiyondur:

```
>>> print(*"Galatasaray")
G a l a t a s a r a y

>>> print(*"TBMM", sep=".")
T.B.M.M

>>> print(*"abcçdefgğh", sep="/")
```

```
a/b/c/ç/d/e/f/g/ğ/h
```

Bu örneklerden de gördüğünüz gibi, `print()` fonksiyonuna verdiğimiz bir parametrenin başına yıldız eklediğimizde, o parametre tek tek parçalarına ayrılıp `print()` fonksiyonuna gönderildiği için, sonuç olarak `sep` parametresinin karakter dizisi öğelerine tek tek uygulanmasını sağlamış oluyoruz.

Hatırlarsanız `sep` parametresinin öntanımlı değerinin bir adet boşluk karakteri olduğunu söylemiştik. Yani aslında Python yukarıdaki ilk komutu şöyle görüyor:

```
>>> print("Galatasaray", sep=" ")
```

Dolayısıyla, yıldız işareti sayesinde *"Galatasaray"* adlı karakter dizisinin her bir öğesinin arasına bir adet boşluk karakteri yerleştiriliyor. Bir sonraki *"TBMM"* karakter dizisinde ise, `sep` parametresinin değerini nokta işareti olarak değiştirdiğimiz için *"TBMM"* karakter dizisinin her bir öğesinin arasına bir adet nokta işareti yerleştiriliyor. Aynı şekilde *"abcçdefgğh"* karakter dizisinin her bir öğesini tek tek `print()` fonksiyonuna yollayarak, `sep` parametresine verdiğimiz / işareti yardımıyla her öğenin arasına bu / işaretini yerleştirebiliyoruz.

Yıldızlı parametrelerle ilgili tek kısıtlama, bunların sayılarla birlikte kullanılamayacak olmasıdır:

```
>>> print(*2345)
```

```
Traceback (most recent call last):
```

```
File "<stdin>", line 1, in <module>
```

```
TypeError: print() argument after * must be a sequence, not int
```

Çünkü yıldızlı parametreler ancak ve ancak dizi özelliği taşıyan veri tipleriyle birlikte kullanılabilir. Mesela karakter dizileri bu türden bir veri tipidir. İlerde dizi özelliği taşıyan ve bu sayede yıldızlı parametrelerle birlikte kullanılabilecek başka veri tiplerini de öğreneceğiz.

Yukarıda verdiğimiz örnekler bize yıldızlı parametrelerin son derece kullanışlı araçlar olduğunu gösteriyor. İleride de bu parametrelerden bol bol yararlanacağız. Biz şimdi bu konuyu burada kapatıp başka bir şeyden söz edelim.

6.5.2 sys.stdout'u Kalıcı Olarak Değiştirmek

Önceki başlıklar altında verdiğimiz örneklerden de gördüğünüz gibi, `print()` fonksiyonunun `file` parametresi yardımıyla Python'ın standart çıktı konumunu geçici olarak değiştirebiliyoruz. Ama bazı durumlarda, yazdığınız programlarda, o programın işleyişi boyunca standart dışı bir çıktı konumu belirlemek isteyebilirsiniz. Yani standart çıktı konumunu geçici olarak değil, kalıcı olarak değiştirmeniz gerekebilir. Mesela yazdığınız programda bütün çıktıları bir dosyaya yazdırmayı tercih edebilirsiniz. Elbette bu işlemi her defasında `file` parametresini, çıktıları yazdırmak istediğiniz dosyanın adı olarak belirleyerek yapabilirsiniz. Tıpkı şu örnekte olduğu gibi:

```
>>> f = open("dosya.txt", "w")
>>> print("Fırat Özgül", file=f)
>>> print("Adana", file=f)
>>> print("Ubuntu", file=f)
>>> f.close()
```


Gördüğünüz gibi, her defasında *file* parametresine *f* değerini vererek işimizi hallettik. Ama bunu yapmanın daha pratik bir yöntemi var. Dilerseniz yazdığınız programın tüm işleyişi boyunca çıktıları başka bir konuma yönlendirebilirsiniz. Bunun için hem şimdiye kadar öğrendiğimiz, hem de henüz öğrenmediğimiz bazı bilgileri kullanacağız.

İlk önce şöyle bir kod yazalım:

```
>>> import sys
```

Bu kod yardımıyla *sys* adlı özel bir ‘modül’ programımıza dahil etmiş, yani içe aktarmış olduk. Peki ‘modül’ nedir, ‘içe aktarmak’ ne demek?

Aslında biz bu ‘modül’ ve ‘içe aktarma’ kavramlarına hiç de yabancı değiliz. Önceki derslerde, pek üzerinde durmamış da olsak, biz Python’daki birkaç modülle zaten tanışmıştık. Mesela *os* adlı bir modül içindeki *getcwd()* adlı bir fonksiyonu kullanarak, o anda hangi dizinde bulunduğumuzu öğrenebilmiştik:

```
>>> import os
>>> os.getcwd()
```

Aynı şekilde *keyword* adlı başka bir modül içindeki *kwlist* adlı değişkeni kullanarak, hangi kelimelerin Python’da değişken adı olarak kullanılamayacağını da listeleyebilmiştik:

```
>>> import keyword
>>> keyword.kwlist
```

İşte şimdi de, *os* ve *keyword* modüllerine ek olarak *sys* adlı bir modülden söz ediyoruz. Gelin isterseniz öteki modülleri şimdilik bir kenara bırakıp, bu *sys* denen modüle dikkatimizi verelim.

Dediğimiz gibi, *sys* modülü içinde pek çok önemli değişken ve fonksiyon bulunur. Ancak bir modül içindeki değişken ve fonksiyonları kullanabilmek için o modülü öncelikle programımıza dahil etmemiz, yani içe aktarmamız gerekiyor. Bunu *import* komutuyla yapıyoruz:

```
>>> import sys
```

Artık *sys* modülü içindeki bütün fonksiyon ve değişkenlere ulaşabileceğiz.

sys modülü içinde bulunan pek çok değişken ve fonksiyondan biri de *stdout* adlı değişkendir. Bu değişkenin değerine şöyle ulaşabilirsiniz:

```
>>> sys.stdout
```

Bu komut şuna benzer bir çıktı verir:

```
<_io.TextIOWrapper name='<stdout>' mode='w' encoding='cp1254'>
```

Bu çıktıdaki *name='<stdout>'* kısmına dikkat edin. Bu ifadeye birazdan geri döneceğiz. Biz şimdi başka bir şeyden söz edelim.

Hatırlarsanız etkileşimli kabuğu nasıl kapatabileceğimizi anlatırken, etkileşimli kabuktan çıkmanın bir yolunun da şu komutları vermek olduğunu söylemiştik:

```
>>> import sys; sys.exit()
```

Bu komutu tek satırda yazmıştık, ama istersek şöyle de yazabiliriz elbette:


```
>>> import sys
>>> sys.exit()
```

Dedik ya, `sys` modülü içinde pek çok değişken ve fonksiyon bulunur. Nasıl `stdout` `sys` modülü içindeki değişkenlerden biri ise, `exit()` de `sys` modülü içinde bulunan fonksiyonlardan biridir.

Biz ‘modüller’ konusunu ilerleyen derslerde ayrıntılı bir şekilde inceleyeceğiz. Şimdilik modüllere ilişkin olarak yalnızca şunları bilelim yeter:

1. Python’da modüller `import` komutu ile içe aktarılır. Örneğin `sys` adlı modülü içe aktarmak için `import sys` komutunu veriyoruz.
2. Modüller içinde pek çok faydalı değişken ve fonksiyon bulunur. İşte bir modülü içe aktardığımızda, o modül içindeki bu değişken ve fonksiyonları kullanma imkanı elde ederiz.
3. `sys` modülü içindeki değişkenlere bir örnek `stdout`; fonksiyonlara örnek ise `exit()` fonksiyonudur. Bir modül içindeki bu değişken ve fonksiyonlara ‘modül_adı.değişken_ya_da_fonksiyon’ formülünü kullanarak erişebiliriz. Örneğin:

```
>>> sys.stdout
>>> sys.exit()
```

4. Hatırlarsanız bundan önce de, `open()` fonksiyonu ile dosya oluşturmayı anlatırken, oluşturulan dosyanın hangi dizinde olduğunu bulabilmek amacıyla, o anda içinde bulunduğumuz dizini tespit edebilmek için şu kodları kullanmıştık:

```
>>> import os
>>> os.getcwd()
```

Burada da `os` adlı başka bir modül görüyoruz. İşte `os` da tıpkı `sys` gibi bir modüldür ve tıpkı `sys` modülünde olduğu gibi, `os` modülünün de içinde pek çok yararlı değişken ve fonksiyon bulunur. `getcwd()` adlı fonksiyon da `os` modülü içinde yer alan ve o anda hangi dizin altında bulunduğumuzu gösteren bir fonksiyondur. Elbette, yine tıpkı `sys` modülünde olduğu gibi, `os` modülü içindeki bu yararlı değişken ve fonksiyonları kullanabilmek için de öncelikle bu `os` modülünü içe aktarmamız, yani programımıza dahil etmemiz gerekiyor. `os` modülünü `import` komutu aracılığıyla uygun bir şekilde içe aktardıktan sonra, modül içinde yer alan `getcwd()` adlı fonksiyona yine ‘modül_adı.fonksiyon’ formülünü kullanarak erişebiliyoruz.

Modüllere ilişkin şimdilik bu kadar bilgi yeter. Modülleri bir kenara bırakıp yolumuza devam edelim...

Eğer `sys.exit()` komutunu verip etkileşimli kabuktan çıktıysanız, etkileşimli kabuğa tekrar girin ve `sys` modülünü yeniden içe aktarın:

```
>>> import sys
```

Not: Bir modülü aynı etkileşimli kabuk oturumu içinde bir kez içe aktarmak yeterlidir. Bir modülü bir kez içe aktardıktan sonra, o oturum süresince bu modül içindeki değişken ve fonksiyonları kullanmaya devam edebilirsiniz. Ama tabii ki etkileşimli kabuğu kapatıp tekrar açtıktan sonra, bir modülü kullanabilmek için o modülü tekrar içe aktarmanız gerekir.

Şimdi şu kodu yazın:

```
>>> f = open("dosya.txt", "w")
```

Bu kodun anlamını biliyorsunuz. Burada *dosya.txt* adlı bir dosyayı yazma kipinde açmış olduk. Tahmin edebileceğiniz gibi, çıktılarımızı ekran yerine bu dosyaya yönlendireceğiz.

Şimdi de şöyle bir kod yazalım:

```
>>> sys.stdout = f
```

Bildiğiniz gibi, *sys.stdout* değeri Python'ın çıktıları hangi konuma vereceğini belirliyor. İşte biz burada *sys.stdout*'un değerini biraz önce oluşturduğumuz *f* adlı dosya ile değiştiriyoruz. Böylece Python bütün çıktıları *f* değişkeni içinde belirttiğimiz *dosya.txt* adlı dosyaya gönderiyor.

Bu andan sonra yazacağınız her şey *dosya.txt* adlı dosyaya gidecektir:

```
>>> print("deneme metni", flush=True)
```

Gördüğünüz gibi, burada *file* parametresini kullanmadığımız halde çıktılarımız ekrana değil, *dosya.txt* adlı bir dosyaya yazdırıldı. Peki ama bu nasıl oldu? Aslında bunun cevabı çok basit: Biraz önce *sys.stdout = f* komutuyla *sys.stdout*'un değerini *f* değişkeninin tuttuğu dosya ile değiştirdik. Bu işlemi yapmadan önce *sys.stdout*'un değeri şuydu hatırlarsanız:

```
<_io.TextIOWrapper name='<stdout>' mode='w' encoding='cp1254'>
```

Ama *sys.stdout = f* komutundan sonra her şey değişti. Kontrol edelim:

```
>>> print(sys.stdout, flush=True)
```

Elbette bu komuttan herhangi bir çıktı almadınız. Çıktının ne olduğunu görmek için *dosya.txt* adlı dosyayı açın. Orada şu satırı göreceksiniz:

```
<_io.TextIOWrapper name='dosya.txt' mode='w' encoding='cp1254'>
```

Gördüğünüz gibi, özgün *stdout* çıktısındaki *name='<stdout>'* değeri *name='dosya.txt'* olmuş. Dolayısıyla artık bütün çıktılar *dosya.txt* adlı dosyaya gidiyor...

Bu arada, yukarıdaki çıktıda görünen *name*, *mode* ve *encoding* değerlerine şu şekilde ulaşabilirsiniz:

```
>>> sys.stdout.name
>>> sys.stdout.mode
>>> sys.stdout.encoding
```

Burada *sys.stdout.name* komutu standart çıktı konumunun o anki adını verecektir. *sys.stdout.mode* komutu ise standart çıktı konumunun hangi kipe sahip olduğunu gösterir. Standart çıktı konumu genellikle yazma kipinde (*w*) bulunur. *sys.stdout.encoding* kodu ise standart çıktı konumunun sahip olduğu kodlama biçimini gösterir. Kodlama biçimi, standart çıktı konumuna yazdıracağınız karakterlerin hangi kodlama biçimi ile kodlanacağını belirler. Kodlama biçimi Windows'ta genellikle 'cp1254', GNU/Linux'ta ise 'utf-8'dir. Eğer bu kodlama biçimi yanlış olursa, mesela dosyaya yazdıracağınız karakterler içindeki Türkçe harfler düzgün görüntülenemez. Eğer burada söylediklerimiz size şu anda anlaşılmasa geliyorsa, söylediklerimizi dikkate almadan yolunuza devam edebilirsiniz. Birkaç bölüm sonra bu söylediklerimiz size daha fazla şey ifade etmeye başlayacak nasıl olsa.

Peki standart çıktı konumunu eski haline döndürmek isterseniz ne yapacaksınız? Bunun için etkileşimli kabuktan çıkıp tekrar girebilirsiniz. Etkileşimli kabuğu tekrar açtığınızda her şeyin eski haline döndüğünü göreceksiniz. Aynı şekilde, eğer bu kodları bir program dosyasına yazmış olsaydınız, programınız kapandığında her şey eski haline dönecekti.

Peki standart çıktı konumunu, etkileşimli kabuktan çıkmadan veya programı kapatmadan eski haline döndürmenin bir yolu var mı? Elbette var. Dikkatlice bakın:

```
>>> import sys
>>> f = open("dosya.txt", "w")
>>> sys.stdout, f = f, sys.stdout
>>> print("deneme", flush=True)
>>> f, sys.stdout = sys.stdout, f
>>> print("deneme")

deneme
```

Uyarı: Eğer yukarıdaki kodları çalıştıramıyorsanız, aynı etkileşimli kabuk oturumunda önceden verdiğiniz kodlar bu kodların doğru çıktı vermesini engelliyor olabilir. Bu sorunu aşmak için, etkileşimli kabuğu kapatıp tekrar açın ve yukarıdaki komutları tekrar verin.

Aslında burada anlayamayacağınız hiçbir şey yok. Burada yaptığımız şeyi geçen bölümlerde değişkenlerin değerini nasıl takas edeceğimizi anlatırken de yapmıştık. Hatırlayalım:

```
>>> osman = "Araştırma Geliştirme Müdürü"
>>> mehmet = "Proje Sorumlusu"
>>> osman, mehmet = mehmet, osman
```

Bu kodlarla Osman ve Mehmet'in unvanlarını birbiriyle takas etmiştik. İşte yukarıda yaptığımız şey de bununla aynıdır. `sys.stdout, f = f, sys.stdout` dediğimizde `f` değerini `sys.stdout`'a, `sys.stdout`'un değerini ise `f`'ye vermiş oluyoruz. `f, sys.stdout = sys.stdout, f` dediğimizde ise, bu işlemin tam tersini yaparak her şeyi eski haline getirmiş oluyoruz.

Python'ın bize sunduğu bu kolaylıktan faydalananarak değişkenlerin değerini birbiriyle kolayca takas edebiliyoruz. Eğer böyle bir kolaylık olmasaydı yukarıdaki kodları şöyle yazabilirdik:

```
>>> import sys
>>> f = open("dosya.txt", "w")
>>> özgün_stdout = sys.stdout
>>> sys.stdout = f
>>> print("deneme", flush=True)
>>> sys.stdout = özgün_stdout
>>> print("deneme")

deneme
```

Gördüğünüz gibi, `sys.stdout`'un değerini kaybetmemek için, `sys.stdout` değerini `f` adlı dosyaya göndermeden önce şu kod yardımıyla yedekliyoruz:

```
>>> özgün_stdout = sys.stdout
```

`sys.stdout`'un özgün değerini `özgün_stdout` değişkenine atadığımız için, bu değere sonradan tekrar ulaşabileceğiz. Zaten yukarıdaki kodlardan da gördüğünüz gibi, `sys.stdout`'un özgün değerine dönmek istediğimizde şu kodu yazarak isteğimizi gerçekleştirebiliyoruz:

```
>>> sys.stdout = özgün_stdout
```

Böylece `stdout` değeri eski haline dönmüş oluyor ve bundan sonra yazdırdığımız her şey yeniden ekrana basılmaya başlıyor.

...ve böylece uzun bir bölümü daha geride bıraktık. Bu bölümde hem `print()` fonksiyonunu bütün ayrıntılarıyla incelemiş olduk, hem de Python programlama diline dair başka çok

önemli kavramlardan söz ettik. Bu bakımdan bu bölüm bize epey şey öğretti. Artık öğrendiğimiz bu bilgileri de küfemize koyarak başımız dik bir şekilde yola devam edebiliriz.

Kaçış Dizileri

Python'da karakter dizilerini tanımlayabilmek için tek, çift veya üç tırnak işaretlerinden faydalandığımızı geçen bölümde öğrenmiştik. Python bir verinin karakter dizisi olup olmadığına bu tırnak işaretlerine bakarak karar verdiği için, tek, çift ve üç tırnak işaretleri Python açısından özel bir önem taşıyor. Zira Python'ın gözünde bir başlangıç tırnağı ile bitiş tırnağı arasında yer alan her şey bir karakter dizisidir.

Örneğin ilk olarak bir " işareti koyup ardından *"elma"* şeklinde devam ettiğinizde, Python ilk tırnağı gördükten sonra karakter dizisini tanımlayabilmek için ikinci bir tırnak işareti aramaya başlar. Siz *"elma"* şeklinde kodunuzu tamamladığınızda ise Python bellekte *"elma"* adlı bir karakter dizisi oluşturur.

Bu noktada size şöyle bir soru sormama izin verin: Acaba tırnak işaretleri herhangi bir metin içinde kaç farklı amaçla kullanılabilir?

İsterseniz bu sorunun cevabını örnekler üzerinde vermeye çalışalım:

Ahmet, "Bugün sinemaya gidiyorum," dedi.

Burada tırnak işaretlerini, bir başkasının sözlerini aktarmak için kullandık.

'book' kelimesi Türkçede 'kitap' anlamına gelir.

Burada ise tırnak işaretlerini bazı kelimeleri vurgulamak için kullandık.

Bir de şuna bakalım:

Yarın Adana'ya gidiyorum.

Burada da tırnak işaretini, çekim eki olan *'-(y)a'* ile özel isim olan 'Adana' kelimesini birbirinden ayırmak için kesme işareti görevinde kullandık.

Şimdi yukarıda verdiğimiz ilk cümleyi bir karakter dizisi olarak tanımlamaya çalışalım:

```
>>> 'Ahmet, "Bugün sinemaya gidiyorum," dedi.'
```

Burada karakter dizisini tanımlamaya tek tırnak işareti ile başladık. Böylece Python bu karakter dizisini tanımlama işlemini bitirebilmek için ikinci bir tek tırnak işareti daha aramaya koyuldu ve aradığı tek tırnak işaretini cümlemin sonunda bularak, karakter dizisini düzgün bir şekilde oluşturabildi.

Dediğimiz gibi, Python'ın gözünde tırnak işaretleri bir karakter dizisini başka veri tiplerinden ayırt etmeye yarayan bir ölçüttür. Ama biz insanlar, yukarıda verdiğimiz örnek cümlelerden de göreceğiniz gibi, programlama dillerinden farklı olarak, tırnak işaretlerini bir metin içinde daha farklı amaçlar için de kullanabiliyoruz.

Şimdi yukarıdaki karakter dizisini şöyle tanımlamaya çalıştığımızı düşünün:

```
>>> "Ahmet, "Bugün sinemaya gidiyorum," dedi."
```

İşte burada Python'ın çıkarları ile bizim çıkarlarımız birbiriyle çatıştı. Python karakter dizisini başlatan ilk çift tırnak işaretini gördükten sonra, karakter dizisini tanımlama işlemini bitirebilmek için ikinci bir tırnak işareti daha aramaya koyuldu. Bu arayış sırasında da 'Bugün' kelimesinin başındaki çift tırnak işaretini gördü ve karakter dizisinin şu olduğunu zannetti:

```
>>> "Ahmet, "
```

Buraya kadar bir sorun yok. Bu karakter dizisi Python'ın sözdizimi kurallarına uygun.

Karakter dizisi bu şekilde tanımlandıktan sonra Python cümlelerin geri kalanını okumaya devam ediyor ve herhangi bir tırnak işareti ile başlamayan ve kendisinden önce gelen öğeden herhangi bir virgül işareti ile ayrılmamış 'Bugün' kelimesini görüyor. Eğer bir kelime tırnak işareti ile başlamıyorsa bu kelime ya bir değişkendir ya da sayıdır. Ama 'Bugün' kelimesi ne bir değişken, ne de bir sayı olduğu, üstelik önceki öğeden de virgülle ayrılmadığı için Python'ın hata vermekten başka çaresi kalmıyor. Çünkü biz burada 'Bugün' kelimesinin baş tarafındaki çift tırnak işaretini karakter dizisi tanımlamak için değil, başkasının sözlerini aktarmak amacıyla kullandık. Ancak elbette bir programlama dili bizim amacımızın ne olduğunu kestiremez ve hata mesajını suratımıza yapıştirir:

```
File "<stdin>", line 1
    "Ahmet, "Bugün sinemaya gidiyorum," dedi."
    ~
SyntaxError: invalid syntax
```

Peki biz böyle bir durumda ne yapmalıyız?

Bu hatayı engellemek için karakter dizisini tanımlamaya çift tırnak yerine tek tırnakla ya da üç tırnakla başlayabiliriz:

```
>>> 'Ahmet, "Bugün sinemaya gidiyorum," dedi.'
```

... veya:

```
>>> """Ahmet, "Bugün sinemaya gidiyorum," dedi."""
```

Böylece karakter dizisini başlatan işaret 'Bugün sinemaya gidiyorum,' cümlesinin başındaki ve sonundaki işaretlerden farklı olduğu için, Python okuma esnasında bu cümleye takılmaz ve doğru bir şekilde, karakter dizisini kapatan tırnak işaretini bulabilir.

Bu yöntem tamamen geçerli ve mantıklıdır. Ama eğer istersek, aynı karakter dizisini çift tırnakla tanımlayıp, yine de hata almayı engelleyebiliriz. Peki ama nasıl?

İşte burada 'kaçış dizileri' adı verilen birtakım araçlardan faydalanacağız.

Peki nedir bu 'kaçış dizisi' denen şey?

Kaçış dizileri, Python'da özel anlam taşıyan işaret veya karakterleri, sahip oldukları bu özel anlam dışında bir amaçla kullanmamızı sağlayan birtakım araçlardır. Mesela yukarıda da örneklerini verdiğimiz gibi, tırnak işaretleri Python açısından özel anlam taşıyan işaretlerdir. Normalde Python bu işaretleri karakter dizilerini tanımlamak için kullanır. Ama eğer siz mesela bir metin içinde bu tırnak işaretlerini farklı bir amaçla kullanacaksanız Python'ı bu durumdan haberdar etmeniz gerekiyor. İşte kaçış dizileri, Python'ı böyle bir durumdan haberdar etmemize yarayan araçlardır.

Python'da pek çok kaçış dizisi bulunur. Biz burada bu kaçış dizilerini tek tek inceleyeceğiz. O halde hemen işe koyulalım.

7.1 Ters Taksim (\)

Yukarıda verdiğimiz örneklerde, çift tırnakla gösterdiğimiz karakter dizilerinin içinde de çift tırnak işareti kullanabilmek için birkaç farklı yöntemden yararlanabildiğimizi öğrenmiştik. Buna göre, eğer bir karakter dizisi içinde çift tırnak işareti geçiyorsa, o karakter dizisini tek tırnakla; eğer tek tırnak geçiyorsa da o karakter dizisini çift tırnakla tanımlayarak bu sorunun üstesinden gelebiliyorduk. Ama daha önce de söylediğimiz gibi, 'kaçış dizileri' adı verilen birtakım araçları kullanarak, mesela içinde çift tırnak geçen karakter dizilerini yine çift tırnakla tanımlayabiliriz.

Dilerseniz, kaçış dizisi kavramını açıklamaya geçmeden önce bununla ilgili birkaç örnek verelim. Bu sayede ne ile karşı karşıya olduğumuz, zihninizde biraz daha belirginleşebilir:

```
>>> print('Yarın Adana\'ya gidiyorum.')
```

```
Yarın Adana'ya gidiyorum.
```

Bir örnek daha verelim:

```
>>> print("\"book\" kelimesi Türkçede \"kitap\" anlamına gelir.")
```

```
"book" kelimesi Türkçede "kitap" anlamına gelir.
```

Burada da cümle içinde çift tırnak işaretlerini kullandığımız halde, \ işaretleri sayesinde karakter dizilerini yine çift tırnakla tanımlayabildik.

Bir de şu örneğe bakalım:

```
>>> print("Python programlama dilinin adı \"python\" yılanından gelmez")
```

Bütün bu örneklerde, karakter dizisini hem çift tırnakla tanımlayıp hem de karakter dizisi içinde çift tırnak işaretlerini kullandığımız halde, herhangi bir hata almadığımızı görüyorsunuz. Yukarıdaki kodlarda hata almamızı önleyen şeyin \ işareti olduğu belli. Ama dilerseniz bu işaretin, hata almamızı nasıl önlediğini anlatmadan önce son bir örnek daha verelim.

Hatırlarsanız önceki sayfalarda şöyle bir karakter dizisi ile karşılaşmıştık:

```
>>> print('İstanbul'un 5 günlük hava durumu tahmini')
```

```
File "<stdin>", line 1
    print('İstanbul'un 5 günlük hava durumu tahmini')
    ^
```

```
SyntaxError: invalid syntax
```

Burada da 'İstanbul'un' kelimesi içinde geçen tırnak işareti nedeniyle karakter dizisini tek tırnak kullanarak tanımlayamıyorduk. Bu karakter dizisini hatasız bir şekilde tanımlayabilmek için ya çift tırnak ya da üç tırnak kullanmamız gerekiyordu:

```
>>> print("İstanbul'un 5 günlük hava durumu tahmini")
```

```
İstanbul'un 5 günlük hava durumu tahmini
```

... veya:

```
>>> print("""İstanbul'un 5 günlük hava durumu tahmini""")
İstanbul'un 5 günlük hava durumu tahmini
```

Tıpkı önceki örneklerde olduğu gibi, yukarıdaki karakter dizisini de aslında tek tırnakla tanımlayıp hata oluşmasını önleyebiliriz. Hemen görelim:

```
>>> print('İstanbul\'un 5 günlük hava durumu tahmini')
İstanbul'un 5 günlük hava durumu tahmini
```

Bütün örneklerde \ işaretini kullandığımızı görüyorsunuz. İşte bu tür işaretlere Python'da kaçış dizisi (*escape sequence*) adı verilir. Bu işaretler karakter dizilerini tanımlarken oluşabilecek hatalardan kaçmamızı sağlar. Peki bu \ işareti nasıl oluyor da karakter dizisini tanımlarken hata almamızı önüyor? Gelin bu süreci adım adım tarif edelim:

Python bir karakter dizisi tanımladığımızda, karakter dizisini soldan sağa doğru okumaya başlar. Mesela yukarıdaki örnekte ilk olarak karakter dizisini tanımlamaya tek tırnakla başladığımızı görür.

Python karakter dizisini başlatan bu tek tırnak işaretini gördüğü zaman, soldan sağa doğru ilerleyerek karakter dizisini bitirecek olan tek tırnak işaretini aramaya başlar.

Soldan sağa doğru ilerlerken 'İstanbul'un' kelimesi içinde geçen kesme işaretini görür ve karakter dizisinin burada sona erdiğini düşünür. Ancak karakter dizisini sona erdiren işaret bu olmadığı için Python'ın hata vermekten başka çaresi kalmaz.

İşte biz 'İstanbul'un' kelimesi içinde geçen bu kesme işaretinin sol tarafına bir adet \ işareti yerleştirerek Python'a, 'Aradığın işaret bu değil. Sen karakter dizisini okumaya devam et. Biraz sonra aradığın tırnağı bulacaksın!' mesajı vermiş, yani orada tırnak işaretini farklı bir amaçla kullandığımız konusunda Python'ı bilgilendirmiş oluruz.

Şurada da aynı durum söz konusu:

```
>>> print("Python programlama dilinin adı \"python\" yılanından gelmez")
```

Tıpkı bir önceki örnekte olduğu gibi, burada da Python karakter dizisini soldan sağa doğru okumaya başlıyor, karakter dizisini başlatan çift tırnak işaretini görüyor ve bunun üzerine Python karakter dizisini bitirecek olan çift tırnak işaretini aramaya koyuluyor.

Karakter dizisini soldan sağa doğru okuduğu sırada, karakter dizisi içinde geçen 'python' kelimesini görüyor. Eğer burada bir önlem almazsak Python bu kelimenin başındaki çift tırnak işaretini, karakter dizisini sona erdiren tırnak olarak algılar ve durum aslında böyle olmadığı için de hata verir.

Bu hatayı önlemek için 'python' kelimesinin başındaki çift tırnağın soluna bir adet \ işareti yerleştirerek Python'a, 'Aradığın tırnak bu değil!' mesajı veriyoruz. Yani bir bakıma, \ adlı kaçış dizisi kendisini tırnak işaretine siper edip Python'ın bu tırnağı görmesine mani oluyor...

Bunun üzerine Python bu çift tırnak işaretini görmezden gelerek, soldan sağa doğru okumaya devam eder ve yol üzerinde 'python' kelimesinin sonundaki çift tırnak işaretini görür. Eğer burada da bir önlem almazsak Python yine bir hata verecektir.

Tıpkı biraz önce yaptığımız gibi, bu tırnak işaretinin de soluna bir adet \ işareti yerleştirerek Python'a, 'Aradığın tırnak bu da değil. Sen yine okumaya devam et!' mesajı veriyoruz.

Bu mesajı alan Python karakter dizisini soldan sağa doğru okumaya devam ediyor ve sonunda karakter dizisini bitiren çift tırnak işaretini bularak bize hatasız bir çıktı veriyor.

Böylece \ işareti üzerinden hem kaçış dizilerinin ne olduğunu öğrenmiş, hem de bu kaçış dizisinin nasıl kullanılacağına dair örnekler vermiş olduk. Ancak \ kaçış dizisinin yetenekleri yukarıdakilerle sınırlı değildir. Bu kaçış dizisini, uzun karakter dizilerini bölmek için de kullanabiliriz. Şimdi şu örneği dikkatlice inceleyin:

```
>>> print("Python 1990 yılında Guido Van Rossum \
... tarafından geliştirilmeye başlanmış, oldukça \
... güçlü ve yetenekli bir programlama dilidir.")

Python 1990 yılında Guido Van Rossum tarafından geliştirilmeye
başlanmış, oldukça güçlü ve yetenekli bir programlama dilidir.
```

Normal şartlar altında, bir karakter dizisini tanımlamaya tek veya çift tırnakla başlamışsak, karakter dizisinin kapanış tırnağını koymadan *Enter* tuşuna bastığımızda Python bize bir hata mesajı gösterir:

```
>>> print("Python 1990 yılında Guido Van Rossum

File "<stdin>", line 1
    print("Python 1990 yılında Guido Van Rossum
          ~
SyntaxError: EOL while scanning string literal
```

İşte \ kaçış dizisi bizim burada olası bir hatadan kaçmamızı sağlar. Eğer *Enter* tuşuna basmadan önce bu işareti kullanırsak Python tıpkı üç tırnak işaretlerinde şahit olduğumuz gibi, hata vermeden bir alt satıra geçecektir. Bu sırada, yani \ kaçış dizisini koyup *Enter* tuşuna bastığımızda >>> işaretinin ... işaretine dönüştüğünü görüyorsunuz. Bu işaretin, Python'ın bize verdiği bir 'Yazmaya devam et!' mesajı olduğunu biliyorsunuz.

7.2 Satır Başı (\n)

Python'daki en temel kaçış dizisi biraz önce örneklerini verdiğimiz \ işaretidir. Bu kaçış dizisi başka karakterlerle birleşerek, farklı işlevlere sahip yeni kaçış dizileri de oluşturabilir. Aslında bu olguya yabancı değiliz. Önceki sayfalarda bu duruma bir örnek vermiştik. Hatırlarsanız `print()` fonksiyonunu anlatırken *end* parametresinin ön tanımlı değerinin `\n`, yani satır başı karakteri olduğunu söylemiştik.

Not: Satır başı karakterine 'yeni satır karakteri' dendiği de olur.

Satır başı karakterini ilk öğrendiğimizde bu karakteri anlatırken bazı örnekler de vermiştik:

```
>>> print("birinci satır\nikinci satır\nüçüncü satır")

birinci satır
ikinci satır
üçüncü satır
```

Gördüğünüz gibi, `\n` adlı kaçış dizisi, bir alt satıra geçilmesini sağlıyor. İşte aslında `\n` kaçış dizisi de, \ ile 'n' harfinin birleşmesinden oluşmuş bir kaçış dizisidir. Burada \ işaretinin görevi, 'n' harfinin özel bir anlam kazanmasını sağlamaktır. \ işareti ile 'n' harfi birleştiğinde 'satır başı karakteri' denen özel bir karakter dizisi ortaya çıkarıyor.

Gelin bu kaçış dizisi ile ilgili bir örnek verelim. Şimdi şu kodları dikkatlice inceleyin:

```
>>> başlık = "Türkiye'de Özgür Yazılımın Geçmişi"
>>> print(başlık, "\n", "-"*len(başlık), sep="")
```

```
Türkiye'de Özgür Yazılımın Geçmişi
-----
```

Burada, *başlık* adlı değişkenin tuttuğu “Türkiye’de Özgür Yazılımın Geçmişi” adlı karakter dizisinin altını çizdik. Dikkat ederseniz, başlığın altına koyduğumuz çizgiler başlığın uzunluğunu aşmıyor. Yazdığımız program, başlığın uzunluğu kadar çizgiyi başlığın altına ekliyor. Bu programda başlık ne olursa olsun, programımız çizgi uzunluğunu kendisi ayarlayacaktır. Örneğin:

```
>>> başlık = "Python Programlama Dili"
>>> print(başlık, "\n", "-"*len(başlık), sep="")
```

```
Python Programlama Dili
-----
```

```
>>> başlık = "Alışveriş Listesi"
>>> print(başlık, "\n", "-"*len(başlık), sep="")
```

```
Alışveriş Listesi
-----
```

Gelin isterseniz bu kodlardaki `print()` satırını şöyle bir inceleyelim. Kodumuz şu:

```
>>> print(başlık, "\n", "-"*len(başlık), sep="")
```

Burada öncelikle *başlık* adlı değişkeni `print()` fonksiyonunun parantezleri içine yazdık. Böylece *başlık* değişkeninin değeri ekrana yazdırılacak.

`print()` fonksiyonunun ikinci parametresinin `\n` adlı kaçış dizisi olduğunu görüyoruz. Bu kaçış dizisini eklememiz sayesinde Python ilk parametreyi çıktı olarak verdikten sonra bir alt satıra geçiyor. Bu parametrenin tam olarak ne işe yaradığını anlamak için, yukarıdaki satırı bir de o parametre olmadan çalıştırmayı deneyebilirsiniz:

```
>>> print(başlık, "-"*len(başlık), sep="")
```

```
Alışveriş Listesi-----
```

`print()` fonksiyonunun üçüncü parametresinin ise şu olduğunu görüyoruz: `"-"*len(başlık)`.

İşte *başlık* değişkeninin altına gerekli sayıda çizgiyi çizen kodlar bunlardır. Burada `len()` fonksiyonunu nasıl kullandığımıza çok dikkat edin. Bu kod sayesinde *başlık* değişkeninin uzunluğu (`len(başlık)`) sayısınca `-` işaretini ekrana çıktı olarak verebiliyoruz.

Yukarıdaki kodlarda `print()` fonksiyonunun son parametresi ise `sep=""`. Peki bu ne işe yarıyor? Her zaman olduğu gibi, bu kod parçasının ne işe yaradığını anlamak için programı bir de o kodlar olmadan çalıştırmayı deneyebilirsiniz:

```
>>> print(başlık, "\n", "-"*len(başlık))
```

```
Alışveriş Listesi
-----
```

Gördüğünüz gibi, *başlık* değişkeninin tam altına gelmesi gereken çizgi işaretleri sağa kaymış. Bunun nedeni *sep* parametresinin öntanımlı değerinin bir adet boşluk karakteri olmasıdır. *sep* parametresinin öntanımlı değeri nedeniyle çizgilerin baş tarafına bir adet boşluk karakteri ekleniyor çıktıda. O yüzden bu çizgiler sağa kaymış görünüyor. İşte biz yukarıdaki kodlarda *sep* parametresinin öntanımlı değerini değiştirip, boşluk karakteri yerine boş bir karakter dizisi yerleştiriyoruz. Böylece çizgiler çıktıda sağa kaymıyor.

Satır başı karakteri, programlama maceramız sırasında en çok kullanacağımız kaçış dizilerinden biri ve hatta belki de birincisidir. O yüzden bu kaçış dizisini çok iyi öğrenmenizi tavsiye ederim.

Ayrıca bu kaçış dizisini (ve tabii öteki kaçış dizilerini) tanıyıp öğrenmeniz, yazacağınız programların selameti açısından da büyük önem taşır. Eğer bir karakter dizisi içinde geçen kaçış dizilerini ayırt edemezseniz Python size hiç beklemediğiniz çıktılar verebilir. Hatta yazdığınız programlar kaçış dizilerini tanımıyor olmanızdan ötürü bir anda hata verip çökebilir. Peki ama nasıl?

Şimdi şu örneğe dikkatlice bakın:

Diyelim ki bilgisayarınızın 'C:\' dizindeki 'nisan' adlı bir klasörün içinde yer alan *masraflar.txt* adlı bir dosyayı yazdığınız bir program içinde kullanmanız gerekiyor. Mesela bu dosyayı, tam adresiyle birlikte kullanıcılarınıza göstermek istiyorsunuz.

İlk denememizi yapalım:

```
>>> print("C:\\nisan\\masraflar.txt")
```

Buradan şöyle bir çıktı aldık:

```
C:
isan\\masraflar.txt
```

Gördüğünüz gibi, bu çıktıyı normal yollardan vermeye çalıştığımızda Python bize hiç de beklemediğimiz bir çıktı veriyor. Peki ama neden?

Python'da karakter dizileri ile çalışırken asla aklımızdan çıkarmamız gereken bir şey var: Eğer yazdığımız herhangi bir karakter dizisinin herhangi bir yerinde \ işaretini kullanmışsak, bu işareten hemen sonra gelen karakterin ne olduğuna çok dikkat etmemiz gerekir. Çünkü eğer dikkat etmezsek, farkında olmadan Python için özel anlam taşıyan bir karakter dizisi oluşturmuş olabiliriz. Bu da kodlarımızın beklediğimiz gibi çalışmasını engeller.

Yukarıdaki sorunun kaynağını anlamak için "C:\\nisan\\masraflar.txt" adlı karakter dizisine çok dikkatlice bakın. Python bu karakter dizisinde bizim '\\nisan' olarak belirttiğimiz kısmın başındaki \\n karakterlerini bir kaçış dizisi olarak algıladı. Çünkü \\n adlı karakter dizisi, 'satır başı kaçış dizisi' adını verdiğimiz, Python açısından özel anlam taşıyan bir karakter dizisine işaret ediyor. Zaten yukarıdaki tuhaf görünen çıktıya baktığınızda da, bu kaçış dizisinin olduğu noktadan itibaren karakter dizisinin bölünüp yeni bir satıra geçildiğini göreceksiniz. İşte biz yukarıdaki örnekte alelade bir dizin adı belirttiğimizi zannederken aslında hiç farkında olmadan bir kaçış dizisi üretmiş oluyoruz. Bu nedenle, daha önce de söylediğimiz gibi, karakter dizileri içinde farkında olarak veya olmayarak kullandığımız kaçış dizilerine karşı her zaman uyanık olmalıyız. Aksi takdirde, yukarıda olduğu gibi hiç beklemediğimiz çıktılarla karşılaşabiliriz.

Esasen yukarıdaki problem bir dereceye kadar (ve yerine göre) 'masum bir kusur' olarak görülebilir. Çünkü bu hata programımızın çökmesine yol açmıyor. Ama bir karakter dizisi içindeki gizli kaçış dizilerini gözden kaçırmak, bazı durumlarda çok daha yıkıcı sonuçlara yol açabilir. Mesela yukarıdaki sorunlu dizin adını ekrana yazdırmak yerine `open()`

fonksiyonunu kullanarak, bu karakter dizisi içinde belirttiğimiz *masraflar.txt* adlı dosyayı açmaya çalıştığımızı düşünün:

```
>>> open("C:\nisan\masraflar.txt")

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
OSError: [Errno 22] Invalid argument: 'C:\nisan\masraflar.txt'
```

Eğer sorunun gözden kaçan bir kaçış dizisinden kaynaklandığını farkedemezseniz, bu sorunu çözebilmek için saatlerinizi ve hatta günlerinizi harcamak zorunda kalabilirsiniz. Çünkü yukarıdaki hata mesajı sorunun nedenine dair hiçbir şey söylemiyor. Ancak ve ancak yukarıdaki karakter dizisi içinde sinsice gizlenen bir `\n` kaçış dizisi olduğu gözünüze çarparsa bu sorunu çözme yolunda bir adım atabilirsiniz.

Diyelim ki sorunun `'\nisan'` ifadesinin başındaki `\n` karakterlerinin Python tarafından bir kaçış dizisi olarak algılanmasından kaynaklandığını farkettiliz. Peki bu sorunu nasıl çözeceksiniz?

Bu sorunun birkaç farklı çözüm yolu var. Biz şimdilik sadece ikisini göreceğiz. Bu bölümün sonuna vardığınızda öteki çözüm yolunu da öğrenmiş olacaksınız.

Yukarıdaki problemi, ilgili kaçış dizisi içindeki ters taksim işaretini çiftleyerek çözebilirsiniz:

```
>>> open("C:\\nisan\\masraflar")
```

Tabii tutarlılık açısından karakter dizisi içindeki bütün ters taksim işaretlerini çiftlemek mantıklı olacaktır:

```
>>> open("C:\\\\nisan\\\\masraflar")
```

Bunun dışında, bu örnek için, dizin adlarını ters taksim yerine düz taksim işaretiyle ayırmayı tercih edebilirsiniz:

```
>>> open("C:/nisan/masraflar")
```

Dediğimiz gibi, üçüncü (ve aslında daha kullanışlı olan) yöntemi biraz sonra inceleyeceğiz. Biz şimdilik kaçış dizilerini anlatmaya devam edelim.

7.3 Sekme (\t)

Python'da `\` işareti sadece `'n'` harfiyle değil, başka harflerle de birleşebilir. Örneğin `\` işaretini `'t'` harfiyle birleştirerek yine özel bir anlam ifade eden bir kaçış dizisi elde edebiliriz:

```
>>> print("abc\tdef")
```

```
abc def
```

Burada `\t` adlı kaçış dizisi, `"abc"` ifadesinden sonra sanki *Tab* (sekme) tuşuna basılmış gibi bir etki oluşturarak `"def"` ifadesini sağa doğru itiyor. Bir de şu örneğe bakalım:

```
>>> print("bir", "iki", "üç", sep="\t")
```

```
bir      iki      üç
```

Bir örnek daha:

```
>>> print(*"123456789", sep="\t")
```

```
1 2 3 4 5 6 7 8 9
```

Gördüğünüz gibi, parametreler arasında belli aralıkta bir boşluk bırakmak istediğimizde `\t` adlı kaçış dizisinden yararlanabiliyoruz.

Tıpkı `\n` kaçış dizisinde olduğu gibi, karakter dizilerinde `\t` kaçış dizisinin varlığına karşı da uyanık olmalıyız:

```
>>> open("C:\nisan\masraflar\toplam_masraf.txt")
```

```
Traceback (most recent call last):
```

```
File "<stdin>", line 1, in <module>
```

```
OSError: [Errno 22] Invalid argument: 'C:\nisan\masraflar\toplam_masraf.txt'
```

Burada da `\n` ile yaşadığımız soruna benzer bir durum var. Biz *toplam_masraf.txt* adlı bir dosyaya atıfta bulunmaya çalışıyoruz, ama Python bu ifadenin başındaki `t` harfinin, kendisinden önce gelen `\` işareti ile birleşmesinden ötürü, bunu `\t` kaçış dizisi olarak algılıyor ve ona göre davranıyor.

Belki yukarıdaki kodları şöyle yazarsak durumu anlamak daha kolay olabilir:

```
>>> print("C:\nisan\masraflar\toplam_masraf.txt")
```

```
C:
```

```
isan\masraflar      oplam_masraf.txt
```

Gördüğünüz gibi, Python `\n` kaçış dizisini gördüğü noktada alt satırın başına geçiyor ve `\t` kaçış dizisini gördüğü noktada da önceki ve sonraki öğeler arasında bir sekme boşluğu bırakıyor. Bu durumu engellemek için ne yapmanız gerektiğini biliyorsunuz: Ya ters taksim işaretlerini çiftleyeceksiniz:

```
>>> print("C:\\nisan\\masraflar\\toplam_masraf.txt")
```

Ya da dizin adı ayraç olarak düz taksim işaretini kullanacaksınız:

```
>>> print("C:/nisan/masraflar/toplam_masraf.txt")
```

Daha önce de söylediğimiz gibi, üçüncü ve daha pratik olan yolu biraz sonra göreceğiz. Şimdilik sadece biraz sabır...

7.4 Zil Sesi (\a)

`\` işaretinin birleştiğinde farklı bir anlam türettiği bir başka harf de `'a'` harfidir. `\` işareti `'a'` harfiyle birleşerek `!bip!` benzeri bir zil sesi üretilmesini sağlayabilir:

```
>>> print("\a")
```

```
!bip!
```

İsterseniz yukarıdaki komutu şu şekilde yazarak, kafa şişirme katsayısını artırabilirsiniz:

```
>>> print("\a" * 10)
```

Bu şekilde !bip! sesi 10 kez tekrar edilecektir. Ancak bu kaçış dizisi çoğunlukla sadece Windows üzerinde çalışacaktır. Bu kaçış dizisinin GNU/Linux üzerinde çalışma garantisi yoktur. Hatta bu kaçış dizisi bütün Windows sistemlerinde dahi çalışmayabilir. Dolayısıyla bu kaçış dizisinin işlevine bel bağlamak pek mantıklı bir iş değildir.

Tıpkı \n ve \t kaçış dizilerinde olduğu gibi bu kaçış dizisinin varlığına karşı da uyanık olmalıyız. Burada da mesela 'C:\aylar' gibi bir dizin adı tanımlamaya çalışırken aslında \a kaçış dizisini oluşturuyor olabilirsiniz farkında olmadan.

7.5 Aynı Satır Başı (\r)

Bu kaçış dizisi, bir karakter dizisinde aynı satırın en başına dönülmesini sağlar. Bu kaçış dizisinin işlevini tanımına bakarak anlamak biraz zor olabilir. O yüzden dilerseniz bu kaçış dizisinin ne işe yaradığını bir örnek üzerinde göstermeye çalışalım:

```
>>> print("Merhaba\rZalim Dünya!")
```

```
Zalim Dünya!
```

Burada olan şey şu: Normal şartlar altında, print() fonksiyonu içine yazdığımız bir karakter dizisindeki bütün karakterler soldan sağa doğru tek tek ekrana yazdırılır:

```
>>> print("Merhaba Zalim Dünya!")
```

```
Merhaba Zalim Dünya!
```

Ancak eğer karakter dizisinin herhangi bir yerine \r adlı kaçış dizisini yerleştirirsek, bu kaçış dizisinin bulunduğu konumdan itibaren **aynı** satırın başına dönülecek ve \r kaçış dizisinden sonra gelen bütün karakterler satır başındaki karakterlerin üzerine yazacaktır. Şu örnek daha açıklayıcı olabilir:

```
>>> print("Merhaba\rDünya")
```

```
Dünyaba
```

Burada, "Merhaba" karakter dizisi ekrana yazdırıldıktan sonra \r kaçış dizisinin etkisiyle satır başına dönülüyor ve bu kaçış dizisinden sonra gelen "Dünya" karakter dizisi "Merhaba" karakter dizisinin üzerine yazıyor. Tabii "Dünya" karakter dizisi içinde 5 karakter, "Merhaba" karakter dizisi içinde ise 7 karakter olduğu için, "Merhaba" karakter dizisinin son iki karakteri ("ba") dışarda kalıyor. Böylece ortaya "Dünyaba" gibi bir şey çıkıyor.

Önceki kaçış dizilerinde olduğu gibi, bu kaçış dizisini de farkında olmadan karakter dizisi içinde kullanırsanız beklemediğiniz çıktılar alırsınız:

```
>>> print("C:\ülke\türkiye\iller\rize\nüfus.txt")
```

```
izeülke      ürkiye\iller
üfus.txt
```

Burada farkında olmadan sadece bir değil, üç kaçış dizisi birden oluşturduk!

7.6 Düşey Sekme (\v)

Eğer \ işaretini 'v' harfiyle birlikte kullanırsak düşey sekme denen şeyi elde ederiz. Hemen bir örnek verelim:

```
>>> print("düşey\vsekme")

düşey
      sekme
```

Yalnız bu \v adlı kaçış dizisi her işletim sisteminde çalışmayabilir. Dolayısıyla, birden fazla platform üzerinde çalışmak üzere tasarladığınız programlarınızda bu kaçış dizisini kullanmanızı önermem.

7.7 İmleç Kaydırma (\b)

\ kaçış dizisinin, biraraya geldiğinde özel bir anlam kazandığı bir başka harf de b'dir. \b kaçış dizisinin görevi, imleci o anki konumundan sola kaydırmaktır. Bu tanım pek anlaşılır değil. O yüzden bir örnek verelim:

```
>>> print("yahoo.com\b")
```

Bu kodu çalıştırdığınızda herhangi bir değişiklik görmeyeceksiniz. Ama aslında en sonda gördüğümüz \b kaçış dizisi, imleci bir karakter sola kaydırdı. Dikkatlice bakın:

```
>>> print("yahoo.com\b.uk")
```

Gördüğünüz gibi, \b kaçış dizisinin etkisiyle imleç bir karakter sola kaydırdığı için, 'com' kelimesinin son harfi silindi ve bunun yerine \b kaçış dizisinden sonra gelen .uk karakterleri yerleştirildi. Dolayısıyla biz de şu çıktıyı aldık:

```
yahoo.co.uk
```

Bir örnek daha verelim...

Bildiğiniz gibi, print() fonksiyonu, kendisine verilen parametreler arasına birer boşluk yerleştirir:

```
>>> print('istihza', '.', 'com')

istihza . com
```

Biz bu öğeleri birbirine bitiştirmek için şöyle bir yol izleyebileceğimizi biliyoruz:

```
>>> print('istihza', '.', 'com', sep='')

istihza.com
```

İşte aynı etkiyi \b kaçış dizisini kullanarak da elde edebiliriz:

```
>>> print('istihza', '\b.', '\bcom')

istihza.com
```

Gördüğünüz gibi, \b kaçış dizisi, '.' ve 'com' parametrelerinden önce imleci birer karakter sola kaydırarak, parametreler arasındaki boşluk karakterleri ortadan kaldırdı.

Bu kaçış dizisini kullanarak şöyle gereksiz işler peşinde de koşabilirsiniz:

```
>>> print('istihza\b\b\bsn')  
  
istisna
```

Burada `\b` kaçış dizisini üst üste birkaç kez kullanarak imleci birkaç karakter sola kaydirdık ve `'sn'` harflerini `'hz'` harflerinin üzerine bindirdik. Böylece `'istihza'` kelimesi `'istisna'` kelimesine dönüşmüş oldu...

Daha fazla uzatmadan, bu kaçış dizisinin Python'da çok nadir kullanıldığı bilgisini vererek yolumuza devam edelim...

7.8 Küçük Unicode (\u)

Tıpkı bundan önceki kaçış dizileri gibi, karakter dizileri içindeki varlığı konusunda dikkatli olmamız gereken bir başka kaçış dizisi de `\u` adlı kaçış dizisidir. Eğer bu kaçış dizisini tanımaz ve dikkatli kullanmazsak, yazdığımız programlar tespit etmesi çok güç hatalar üretebilir.

Örneğin şöyle bir çıktı vermek istediğinizi düşünün:

Dosya konumu: C:\users\zeynep\gizli\dosya.txt

Bu çıktıyı normal yollardan vermeye çalışırsak Python bize bir hata mesajı gösterecektir:

```
>>> print("Dosya konumu: C:\users\zeynep\gizli\dosya.txt")  
  
File "<stdin>", line 1  
SyntaxError: (unicode error) 'unicodeescape' codec can't decode bytes in  
position 16-18: truncated \uXXXX escape
```

Belki sağda solda `'UNICODE'` diye bir şey duymuşsunuzdur. Eğer şimdiye kadar böyle bir şey duymadıysanız veya duyduysanız bile ne olduğunu bilmiyorsanız hiç ziyanı yok. Birkaç bölüm sonra bunun ne anlama geldiğini bütün ayrıntılarıyla anlatacağız. Biz şimdilik sadece şunu bilelim: `UNICODE`, karakterlerin, harflerin, sayıların ve bilgisayar ekranında gördüğümüz öteki bütün işaretlerin her biri için tek ve benzersiz bir numaranın tanımlandığı bir sistemdir. Bu sistemde, `'kod konumu'` (*code point*) adı verilen bu numaralar özel bir şekilde gösterilir. Örneğin `'ı'` harfi `UNICODE` sisteminde şu şekilde temsil edilir:

```
u+0131
```

Aynı şekilde `'a'` harfi bu sistemde şu kod konumu ile gösterilir:

```
u+0061
```

Python programlama dilinde ise, yukarıdaki kod konumu düzeni şöyle gösterilir:

```
\\u0131
```

Gördüğünüz gibi, Python `UNICODE` sistemindeki her bir kod konumunu gösterebilmek için, önce `\u` şeklinde bir kaçış dizisi tanımlıyor, ardından `UNICODE` sisteminde `+` işaretinden sonra gelen sayıyı bu kaçış dizisinin hemen sağına ekliyor. Gelin kendi kendimize birkaç deneme çalışması yapalım:

```
>>> '\\u0130'  
  
'İ'
```



```
>>> '\u0070'

'p'

>>> "\ufdsf"

File "<stdin>", line 1
SyntaxError: (unicode error) 'unicodeescape' codec can't decode bytes in
position 0-4: truncated \uXXXX escape
```

Gördüğünüz gibi, eğer `\u` kaçış dizisinden sonra doğru bir kod konumu belirtmezsek Python bize bir hata mesajı gösteriyor...

Bu hata mesajının, biraz önce `print("Dosya konumu: C:\users\zeynep\gizli\dosya.txt")` kodunu yazdıktan sonra aldığımız hata ile aynı olduğuna dikkat edin. Tıpkı `\ufdsf` örneğinde olduğu gibi, `\users` ifadesi de varolan bir UNICODE kod konumuna karşılık gelmediği için, Python'ın hata vermekten başka çaresi kalmıyor.

Biz bu örnekte `'users'` kelimesini kullanmaya çalışıyoruz, ama `'u'` harfinden hemen önce gelen `\` kaçış dizisi nedeniyle, hiç farkında olmadan Python açısından önemli bir karakter dizisi (`\u`) meydana getirmiş oluyoruz. O yüzden, böyle can sıkıcı hatalarla karşılaşmamak için olası kaçış dizilerine karşı her zaman uyanık olmamız gerekiyor.

Peki biz bu kaçış dizisi yüzünden, yazdığımız programlarda *Dosya konumu: C:\users\zeynep\gizli\dosya.txt*) gibi bir çıktı veremeyecek miyiz?

Verebileceğimizi, ama bunun bir yolu yordamı olduğunu biliyorsunuz. Biz yine de tekrar edelim:

```
>>> print("Dosya konumu: C:\\users\\zeynep\\gizli\\dosya.txt")

Dosya konumu: C:\users\zeynep\gizli\dosya.txt
```

Gördüğünüz gibi, karakter dizisi içinde geçen bütün `\` işaretlerini çiftleyerek sorunumuzu çözdük. Buradaki gibi bir sorunla karşılaşmamak için, dizin adlarını ayırırken ters taksim işareti yerine düz taksim işaretini kullanmayı da tercih edebilirsiniz:

```
>>> print("Dosya konumu: C:/users/zeynep/gizli/dosya.txt")
```

Biraz sonra bu sorunu halletmenin üçüncü ve daha kolay bir yönteminden daha söz edeceğiz. Ama biz şimdilik bu kaçış dizisini bir kenara bırakıp başka bir kaçış dizisini incelemeye geçelim.

7.9 Büyük Unicode (\U)

Bu kaçış dizisi biraz önce gördüğümüz `\u` adlı kaçış dizisiyle hemen hemen aynı anlama gelir. Bu kaçış dizisi de, tıpkı `\u` gibi, UNICODE kod konumlarını temsil etmek için kullanılır. Ancak `U` ile gösterilen kod konumları `u` ile gösterilenlere göre biraz daha uzundur. Örneğin, hatırlarsanız `u` kaçış dizisini kullanarak `'ı'` harfinin UNICODE kod konumunu şöyle temsil ediyorduk:

```
>>> '\u0131'

'ı'
```

Eğer aynı kod konumunu *U* adlı kaçış dizisi ile göstermek istersek şöyle bir şey yazmamız gerekir:

```
>>> '\U00000131'
```

Gördüğünüz gibi, burada *\U* kaçış dizisinden sonra gelen kısım toplam 8 haneli bir sayıdan oluşuyor. *u* kaçış dizisinde ise bu kısmı toplam 4 haneli bir sayı olarak yazıyorduk. İşte *\u* kaçış dizisi ile *U* kaçış dizisi arasındaki fark budur. *u* kaçış dizisi hakkında söylediğimiz öteki her şey *U* kaçış dizisi için de geçerlidir.

7.10 Uzun Ad (\N)

UNICODE sistemi ile ilgili bir başka kaçış dizisi de *\N* adlı kaçış dizisidir.

Dediğimiz gibi, UNICODE sistemine ilişkin ayrıntılardan ilerleyen derslerde söz edeceğiz, ama bu sistemle ilgili ufak bir bilgi daha verelim.

UNICODE sisteminde her karakterin tek ve benzersiz bir kod konumu olduğu gibi, tek ve benzersiz bir de uzun adı vardır. Örneğin 'a' harfinin UNICODE sistemindeki uzun adı şudur:

```
LATIN SMALL LETTER A
```

Bir karakterin UNICODE sistemindeki uzun adını öğrenmek için *unicodedata* adlı bir modülden yararlanabilirsiniz:

```
>>> import unicodedata
>>> unicodedata.name('a')
```

```
LATIN SMALL LETTER A
```

```
>>> unicodedata.name('ş')
```

```
LATIN CAPITAL LETTER S WITH CEDILLA
```

Bu arada, daha önce de söylediğimiz gibi, bu 'modül' kavramına şimdilik takılmayın. İlerde modülleri ayrıntılı olarak inceleyeceğiz. Şimdilik *unicodedata* denen şeyin, (tıpkı daha önce örneklerini gördüğümüz *os*, *sys* ve *keyword* gibi) bir modül olduğunu ve bu modül içindeki *name* adlı bir fonksiyonu kullanarak, parantez içinde belirttiğimiz herhangi bir karakterin UNICODE sistemindeki uzun adını elde edebileceğimizi bilelim yeter.

İşte *\N* kaçış dizisi bu uzun isimleri, Python programlarımızda kullanma imkanı verir bize. Bu kaçış dizisini, karakterlerin UNICODE sistemindeki uzun adları ile birlikte kullanarak asıl karakterleri elde edebiliriz. Dikkatlice bakın:

```
>>> print("\N{LATIN SMALL LETTER A}")

a

>>> print("\N{LATIN CAPITAL LETTER S WITH CEDILLA}")

ş

>>> print("\N{Nisan}")

File "<stdin>", line 1
```

```
SyntaxError: (unicode error) 'unicodeescape' codec can't decode bytes in
position 0-1: malformed \N character escape
```

Gördüğünüz gibi, herhangi bir karşılığı olmayan bir uzun ad belirttiğimizde Python bize bir hata mesajı gösteriyor. Çünkü Python \N kaçış dizisinin hemen ardından { işaretinin getirilmesini ve sonra da UNICODE sistemi dahilinde geçerli bir uzun ad belirtilmesini bekliyor. Yukarıdaki örnekte \N kaçış dizisinden sonra { işareti yok. Zaten \N kaçış dizisinin hemen ardından gelen 'isan' ifadesi de doğru bir uzun ada işaret etmiyor. Dolayısıyla da Python'ın bize hata mesajı göstermekten başka çaresi kalmıyor...

\u, \U ve \W kaçış dizileri, UNICODE sistemi ile ilgili çalışmalar yapmak isteyen programcılar için Python programlama dilinin sunduğu faydalı araçlardan yalnızca birkaçıdır. Ancak bu araçların sizin işinize yaramayacağını asla düşünmeyin. Zira \u, \U ve \W kaçış dizileri ile ilgili yukarıdaki durum hiç beklemediğiniz bir anda sizi de vurabilir. Çünkü bu kaçış dizilerinin oluşturduğu risk hiç de öyle nadir karşılaşılabilecek bir sorun değildir.

Bildiğiniz gibi Windows 7'de kullanıcının dosyalarını içeren dizin adı C:\Users\kullanıcı_adı şeklinde gösteriliyor. Dolayısıyla Windows kullananlar UNICODE kaçış dizilerinden kaynaklanan bu tuzağa her an düşebilir. Ya da eğer adınız 'u' veya 'n' harfi ile başlıyorsa yine bu tuzağa düşme ihtimaliniz epey yüksek olacak, C:\Users\umut veya C:\Users\Nihat gibi bir dizin adı belirtirken çok dikkatli olmanız gerekecektir. Zira özellikle dosyalar üzerinde işlem yaparken, bu tür dizin adlarını sık sık kullanmak durumunda kalacaksınız. Bu yüzden, alelaide bir kelime yazdığınızı zannederken hiç farkında olmadan bir kaçış dizisi tanımlıyor olma ihtimalini her zaman göz önünde bulundurmalı ve buna uygun önlemleri almış olmalısınız.

7.11 Onaltılı Karakter (\x)

'x' harfi de \ işareti ile birleştiğinde özel anlam kazanarak bir kaçış dizisi meydana getirir.

\x kaçış dizisini kullanarak, onaltılı (*hexadecimal*) sayma sistemindeki bir sayının karakter karşılığını gösterebilirsiniz. Dikkatlice bakın:

```
>>> "\x41"
'A'
```

Onaltılı sayma sistemindeki 41 sayısı 'A' harfine karşılık gelir. Eğer hangi karakterlerin hangi sayılara karşılık geldiğini merak ediyorsanız <http://www.ascii.cl/> adresindeki tabloyu inceleyebilirsiniz. Bu tabloda 'hex' sütunu altında gösterilen sayılar onaltılı sayılar olup, 'symbol' sütununda gösterilen karakterlere karşılık gelirler. Örneğin 'hex' sütunundaki 4E sayısı 'symbol' sütunundaki 'N' harfine karşılık gelir. Bu durumu Python'la da teyit edebilirsiniz:

```
>>> "\x4E"
N
```

Eğer sayılarla karakterler arasındaki bağlantının tam olarak ne olduğunu bilmiyorsanız hiç endişe etmeyin. Birkaç bölüm sonra sayılarla karakterler arasında nasıl bir bağ olduğunu gayet ayrıntılı bir şekilde anlatacağız. Biz şimdilik yalnızca \x karakter dizisinin özel bir kaçış dizisine karşılık geldiğini ve bu kaçış dizisini karakter dizileri içinde kullanırken dikkatli olmamız gerektiğini bilelim yeter:

```
>>> print("C:\Users\Ayşe\xp_dosyaları")

File "<stdin>", line 1
SyntaxError: (unicode error) 'unicodeescape' codec can't decode bytes in
position 2-4: truncated \UXXXXXXXX escape
```

Gördüğünüz gibi, Python `\x` ifadesinden sonra onaltılı bir sayı belirtmenizi bekliyor. Halbuki biz burada `\x` ifadesini 'xp_dosyaları' adlı dizini gösterebilmek için kullanmıştık. Ama görünüşe göre yanlışlıkla Python için özel bir anlam ifade eden bir karakter dizisi oluşturmuşuz...

7.12 Etkisizleştirme (r)

Dediğimiz gibi, Python'daki en temel kaçış dizisi `\` işaretidir. Bu işaret bazı başka harflerle birleşerek yeni kaçış dizileri de oluşturabilir.

Python'da `\` işaretinin dışında temel bir kaçış dizisi daha bulunur. Bu kaçış dizisi 'r' harfidir. Şimdi bu kaçış dizisinin nasıl kullanılacağını ve ne işe yaradığını inceleyelim:

Şöyle bir çıktı vermek istediğimizi düşünün:

```
Kurulum dizini: C:\aylar\nisan\toplam masraf
```

Bildiğimiz yoldan bu çıktıyı vermeye çalışırsak neler olacağını adınız gibi biliyorsunuz:

```
>>> print("Kurulum dizini: C:\aylar\nisan\toplam masraf")

Kurulum dizini: C:ylar
isan          oplam masraf
```

Not: Eğer Windows üzerinde çalışıyorsanız bu komutu verdikten sonra bir !bip! sesi de duymuş olabilirsiniz...

Python tabii ki, karakter dizisi içinde geçen '`\a`ylar', '`\n`isan', ve '`\t`oplam masraf' ifadelerinin ilk karakterlerini yanlış anladı! `\a`, `\n` ve `\t` gibi ifadeler Python'ın gözünde birer kaçış dizisi. Dolayısıyla Python `\a` karakterlerini görünce bir !bip! sesi çıkarıyor, `\n` karakterlerini görünce satır başına geçiyor ve `\t` karakterlerini görünce de *Tab* tuşuna basılmış gibi bir tepki veriyor. Sonuç olarak da yukarıdaki gibi bir çıktı üretiyor.

Daha önce bu durumu şöyle bir kod yazarak engellemiştik:

```
>>> print("Kurulum dizini: C:\\aylar\\nisan\\toplam masraf")

Kurulum dizini: C:\aylar\nisan\toplam masraf
```

Burada, `\` işaretlerinin her birini çiftleyerek sorunun üstesinden geldik. Yukarıdaki yöntem doğru ve kabul görmüş bir çözümdür. Ama bu sorunun üstesinden gelmenin çok daha basit ve pratik bir yolu var. Bakalım:

```
>>> print(r"Kurulum dizini: C:\aylar\nisan\toplam masraf")

Kurulum dizini: C:\aylar\nisan\toplam masraf
```

Gördüğünüz gibi, karakter dizisinin baş kısmının dış tarafına bir adet *r* harfi yerleştirerek sorunun üstesinden geliyoruz. Bu kaçış dizisinin, kullanım açısından öteki kaçış dizilerinden farklı olduğuna dikkat edin. Öteki kaçış dizileri karakter dizisinin içinde yer alırken, bu kaçış dizisi karakter dizisinin dışına yerleştiriliyor.

Bu kaçış dizisinin tam olarak nasıl işlediğini görmek için dilerseniz bir örnek daha verelim:

```
>>> print("Kaçış dizileri: \, \n, \t, \a, \\, r")

Kaçış dizileri: \,
,   , \, r
```

Burada da Python bizim yapmak istediğimiz şeyi anlayamadı ve karakter dizisi içinde geçen kaçış dizilerini doğrudan ekrana yazdırmak yerine bu kaçış dizilerinin işlevlerini yerine getirmesine izin verdi. Tıpkı biraz önceki örnekte olduğu gibi, istersek kaçış dizilerini çiftleyerek bu sorunu aşabiliriz:

```
>>> print("Kaçış dizileri: \\, \\n, \\t, \\a, \\, r")

Kaçış dizileri: \, \n, \t, \a, \, r
```

Ama tabii ki bunun çok daha kolay bir yöntemi olduğunu biliyorsunuz:

```
>>> print(r"Kaçış dizileri: \, \n, \t, \a, \\, r")

Kaçış dizileri: \, \n, \t, \a, \\, r
```

Gördüğünüz gibi, karakter dizisinin başına getirdiğimiz *r* kaçış dizisi, karakter dizisi içinde geçen kaçış dizilerinin işlevlerini yerine getirmesine engel olarak, istediğimiz çıktıyı elde etmemizi sağlıyor.

Bu arada bu kaçış dizisini, daha önce öğrendiğimiz *lr* adlı kaçış dizisi ile karıştırmamaya dikkat ediyoruz.

Python'daki bütün kaçış dizilerinden söz ettiğimize göre, konuyu kapatmadan önce önemli bir ayrıntıdan söz edelim.

Python'da karakter dizilerinin sonunda sadece çift sayıda ** işareti bulunabilir. Tek sayıda ** işareti kullanıldığında karakter dizisini bitiren tırnak işareti etkisizleşeceği için çakışma sorunu ortaya çıkar. Bu etkisizleşmeyi, karakter dizisinin başına koyduğunuz *'r'* kaçış dizisi de engelleyemez. Yani:

```
>>> print("Kaçış dizisi: \")
```

Bu şekilde bir tanımlama yaptığımızda Python bize bir hata mesajı gösterir. Çünkü kapanış tırnağının hemen öncesine yerleştirdiğimiz ** kaçış dizisi, Python'ın karakter dizisini kapatan tırnak işaretini görmezden gelmesine yol açarak bu tırnağı etkisizleştiriyor. Böylece sanki karakter dizisini tanımlarken kapanış tırnağını hiç yazmamışız gibi bir sonuç ortaya çıkıyor:

```
>>> print("Kaçış dizisi: \")
File "<stdin>", line 1
    print("Kaçış dizisi: \")
                                ^
SyntaxError: EOL while scanning string literal
```

Üstelik bu durumu, *r* adlı kaçış dizisi de engelleyemiyor:

```
>>> print(r"Kaçış dizisi: \")
File "<stdin>", line 1
    print(r"Kaçış dizisi: \")
    ^
SyntaxError: EOL while scanning string literal
```

Çözüm olarak birkaç farklı yöntemden yararlanabilirsiniz. Mesela karakter dizisini kapatmadan önce karakter dizisinin sonundaki \ işaretinin sağına bir adet boşluk karakteri yerleştirmeyi deneyebilirsiniz:

```
>>> print("Kaçış dizisi: \ ")
```

Veya kaçış dizisini çiftleyebilirsiniz:

```
>>> print("Kaçış dizisi: \\")
```

Ya da karakter dizisi birleştirme yöntemlerinden herhangi birini kullanabilirsiniz:

```
>>> print("Kaçış dizisi: " + "\\")
>>> print("Kaçış dizisi:", "\\")
>>> print("Kaçış dizisi: " "\\")
```

Böyle bir durumla ilk kez karşılaştığınızda bunun Python programlama dilinden kaynaklanan bir hata olduğunu düşünebilirsiniz, ancak bu durum Python'ın resmi internet sitesinde 'Sıkça Sorulan Sorular' bölümüne alınacak kadar önemli bir tasarım tercihidir: <http://goo.gl/i3tkk>

7.13 Sayfa Başı (\f)

\f artık günümüzde pek kullanılmayan bir kaçış dizisidir. Bu kaçış dizisinin görevi, özellikle eski yazıcılarda, bir sayfanın sona erip yeni bir sayfanın başladığını göstermektir. Dolayısıyla eski model yazıcılar, bu karakteri gördükleri noktada mevcut sayfayı sona erdirip yeni bir sayfaya geçer.

Bu kaçış dizisinin tam olarak ne işe yaradığını test etmek için şu kodları çalıştırın:

```
>>> f = open("deneme.txt", "w")
>>> print("deneme\fdeneme", file=f)
>>> f.close()
```

Şimdi bu kodlarla oluşturduğunuz *deneme.txt* adlı dosyayı LibreOffice veya Microsoft Word gibi bir programla açın. 'deneme' satırlarının iki farklı sayfaya yazdırıldığını göreceksiniz. Bu arada, eğer Microsoft Word dosyayı açarken bir hata mesajı gösterirse, o hata mesajına birkaç kez 'tamam' diyerek hata penceresini kapatın. Dosya normal bir şekilde açılacaktır.

Dediğimiz gibi, bu kaçış dizisi artık pek kullanılmıyor. Ama yine de bu kaçış dizisine karşı da uyanık olmalısınız. Çünkü bu kaçış dizisi de beklemediğiniz çıktılar almanıza yol açabilir. Mesela şu örneğe bir bakalım:

```
>>> "\fırat"

'\x0cırat'
```

Gördüğünüz gibi, siz aslında '\fırat' yazmak isterken, Python bu kelimenin baş tarafındaki \f karakter dizisini bir kaçış dizisi olarak değerlendirip ona göre bir çıktı verdi.

Bütün bu anlattıklarımızın ardından, kaçış dizilerinin, birleştirildikleri karakterlerin farklı bir anlam yüklenmesini sağlayan birtakım işaretler olduğunu anlıyoruz. Örneğin \ işaretleri ' (tek tırnak) işareti ile bir araya gelerek, tek tırnak işaretinin karakter dizisi tanımlama dışında başka bir anlam yüklenmesini sağlıyor. Aynı şekilde yine \ işareti " (çift tırnak) işareti ile birleşerek çift tırnak işaretinin de karakter dizisi tanımlama dışında bir anlama kavuşmasını sağlıyor. Böylece tırnak işaretlerini karakter dizileri içinde rahatlıkla kullanabiliyoruz.

Ya da yine \ işareti 'n' harfi ile bir araya gelip, bu harfin satır başına geçilmesini sağlayan bir kaçış dizisi oluşturmasını mümkün kılıyor. Veya aynı işaret 't' harfiyle birleşip, öğeler arasında sekme oluşturulmasını sağlayabiliyor. Bu araçlar sayesinde ekrana yazdırdığımız bir metnin akışını kontrol etme imkanına kavuşuyoruz.

7.14 Kaçış Dizilerine Toplu Bakış

Biraz sonra bu önemli konuyu kapatacağız. Ama derseniz kapatmadan önce, bu bölümde öğrendiğimiz kaçış dizilerini şöyle bir topluca görelim:

Kaçış Dizisi	Anlamı
\'	Karakter dizisi içinde tek tırnak işaretini kullanabilmemizi sağlar.
\"	Karakter dizisi içinde çift tırnak işaretini kullanabilmemizi sağlar.
\\	Karakter dizisi içinde \ işaretini kullanabilmemizi sağlar.
\n	Yeni bir satıra geçmemizi sağlar.
\t	Karakterler arasında sekme boşluğu bırakmamızı sağlar.
\u	UNICODE kod konumlarını gösterebilmemizi sağlar.
\U	UNICODE kod konumlarını gösterebilmemizi sağlar.
\W	Karakterleri UNICODE adlarına göre kullanabilmemizi sağlar.
\x	Onaltılı sistemdeki bir sayının karakter karşılığını gösterebilmemizi sağlar.
\a	Destekleyen sistemlerde, kasa hoparlöründen bir 'bip' sesi verilmesini sağlar.
\r	Aynı satırın başına dönülmesini sağlar.
\v	Destekleyen sistemlerde düşey sekme oluşturulmasını sağlar.
\b	İmlecin sola doğru kaydırılmasını sağlar
\f	Yeni bir sayfaya geçilmesini sağlar.
r	Karakter dizisi içinde kaçış dizilerini kullanabilmemizi sağlar.

Kaçış dizileriyle ilgili son olarak şunu söyleyebiliriz: Kaçış dizileri, görmezden gelebileceğiniz, 'öğrenmesem de olur,' diyebileceğiniz önemsiz birtakım işaretler değildir. Bu konu boyunca verdiğimiz örneklerden de gördüğünüz gibi, kaçış dizileri, kullanıcıya göstereceğiniz metinlerin biçimini doğrudan etkiliyor. Bütün bu örnekler, bu kaçış dizilerinin yersiz veya yanlış kullanılmasının ya da bunların bir metin içinde gözden kaçmasının, yazdığınız programların hata verip çökmesine, yani programınızın durmasına sebep olabileceğini de gösteriyor bize.

Böylece bir bölümü daha bitirmiş olduk. Artık Python'la 'gerçek' programlar yazmamızın önünde hiçbir engel kalmadı.

Programları Kaydetme ve Çalıştırma

Bu noktaya kadar bütün işlerimizi Python'ın etkileşimli kabuğu üzerinden hallettik. Her ne kadar etkileşimli kabuk son derece kullanışlı bir ortam da olsa, bizim asıl çalışma alanımız değildir. Daha önce de dediğimiz gibi, etkileşimli kabuğu genellikle ufak tefek Python kodlarını test etmek için kullanacağız. Ama asıl programlarımızı tabii ki etkileşimli kabuğa değil, program dosyasına yazacağız.

Ne dedik? Özellikle küçük kod parçaları yazıp bunları denemek için etkileşimli kabuk mükemmel bir ortamdır. Ancak kodlar çoğalıp büyümeye başlayınca bu ortam yetersiz gelmeye başlayacaktır. Üstelik tabii ki yazdığınız kodları bir yere kaydedip saklamak isteyeceksiniz. İşte burada metin düzenleyiciler devreye girecek.

Python kodlarını yazmak için istediğiniz herhangi bir metin düzenleyiciyi kullanabilirsiniz. Hatta Notepad bile olur. Ancak Python kodlarını ayırt edip renklendirebilen bir metin düzenleyici ile yola çıkmak her bakımdan hayatınızı kolaylaştıracaktır.

Not: Python kodlarınızı yazmak için Microsoft Word veya OpenOffice.Org OOWriter gibi, belgeleri ikili (*binary*) düzende kaydeden programlar uygun değildir. Kullanacağınız metin düzenleyici, belgelerinizi düz metin (*plain text*) biçiminde kaydedebilmeli.

Biz bu bölümde farklı işletim sistemlerinde, metin düzenleyici kullanılarak Python programlarının nasıl yazılacağını ve bunların nasıl çalıştırılacağını tek tek inceleyeceğiz.

Daha önce de söylediğimiz gibi, hangi işletim sistemini kullanıyor olursanız olun, hem Windows hem de GNU/Linux başlığı altında yazılanları okumalısınız.

Dilerseniz önce GNU/Linux ile başlayalım:

8.1 GNU/Linux

Eğer kullandığınız sistem GNU/Linux'ta Unity veya GNOME masaüstü ortamı ise başlangıç düzeyi için Gedit adlı metin düzenleyici yeterli olacaktır.

Eğer kullandığınız sistem GNU/Linux'ta KDE masaüstü ortamı ise Kwrite veya Kate adlı metin düzenleyicilerden herhangi birini kullanabilirsiniz. Şu aşamada kullanım kolaylığı ve sadeliği nedeniyle Kwrite önerilebilir.

İşe yeni bir Gedit belgesi açarak başlayalım. Yeni bir Gedit belgesi açmanın en kolay yolu *Alt+F2* tuşlarına bastıktan sonra çıkan ekranda:


```
gedit
```

yazıp *Enter* düğmesine basmaktır.

Eğer Gedit yerine mesela Kwrite kullanıyorsanız, yeni bir Kwrite belgesi oluşturmak için *Alt+F2* tuşlarına bastıktan sonra:

```
kwrite
```

komutunu vermelisiniz. Elbette kullanacağınız metin düzenleyiciye, komut vermek yerine, dağıtımınızın menüleri aracılığıyla da ulaşabilirsiniz.

Python kodlarımızı, karşımıza çıkan bu boş metin dosyasına yazıp kaydedeceğiz.

Aslında kodları metin dosyasına yazmakla etkileşimli kabuğa yazmak arasında çok fazla fark yoktur. Dilerseniz hemen bir örnek vererek ne demek istediğimizi anlatmaya çalışalım:

1. Boş bir Gedit ya da Kwrite belgesi açıyoruz ve bu belgeye şu kodları eksiksiz bir şekilde yazıyoruz:

```
tarih = "02.01.2012"
gün = "Pazartesi"
vakit = "öğleden sonra"

print(tarih, gün, vakit, "buluşalım", end=".\\n")
```

2. Bu kodları yazıp bitirdikten sonra dosyayı masaüstüne *randevu.py* adıyla kaydedelim.

3. Sonra işletim sistemimize uygun bir şekilde komut satırına ulaşalım.

4. Ardından komut satırı üzerinden masaüstüne gelelim. (Bunun nasıl yapılacağını hatırlıyorsunuz, değil mi?)

5. Son olarak şu komutla programımızı çalıştıralım:

```
python3 randevu.py
```

Şöyle bir çıktı almış olmalıyız:

```
02.01.2012 Pazartesi öğleden sonra buluşalım.
```

Eğer bu çıktı yerine bir hata mesajı alıyorsanız bunun birkaç farklı sebebi olabilir:

1. Kodlarda yazım hatası yapmış olabilirsiniz. Bu ihtimali bertaraf etmek için yukarıdaki kodlarla kendi yazdığınız kodları dikkatlice karşılaştırın.
2. Kodlarınızı kaydettiğiniz *randevu.py* adlı dosyanın adını yanlış yazmış olabilirsiniz. Dolayısıyla `python3 randevu.py` komutu, var olmayan bir dosyaya atıfta bulunuyor olabilir.
3. `python3 randevu.py` komutunu verdiğiniz dizin konumu ile *randevu.py* dosyasının bulunduğu dizin konumu birbirinden farklı olabilir. Yani siz *randevu.py* dosyasını masaüstüne kaydetmişsinizdir, ama `python3 randevu.py` komutunu yanlışlıkla başka bir dizin altında veriyor olabilirsiniz. Bu ihtimali ortadan kaldırmak için, önceki derslerde öğrendiğimiz yöntemleri kullanarak hangi dizin altında bulunduğunuzu kontrol edin. O anda içinde bulunduğunuz dizinin içeriğini listeleyerek, *randevu.py* dosyasının orada görünüp görünmediğini kontrol edebilirsiniz. Eğer program dosyanız bu listede görünmüyorsa, elbette `python3 randevu.py` komutu çalışmayacaktır.

4. Geçen derslerde anlattığımız şekilde Python3'ü kaynaktan *root* haklarıyla derlemenize rağmen, derleme sonrasında */usr/bin/* dizini altına *python3* adlı bir sembolik bağ oluşturmadığınız için *python3* komutu çalışmıyor olabilir.
5. Eğer Python3'ü yetkisiz kullanıcı olarak derlediyseniz, *\$HOME/python/bin/* dizini altında hem *python3* adlı bir sembolik bağ oluşturmuş, hem de *\$HOME/python/bin/* dizinini YOL'a (*PATH*) eklemiş olmanız gerekirken bunları yapmamış olabilirsiniz.
6. Asla unutmayın, Python'ın etkileşimli kabuğunu başlatmak için hangi komutu kullanıyorsanız, *randevu.py* dosyasını çalıştırmak için de aynı komutu kullanacaksınız. Yani eğer Python'ın etkileşimli kabuğunu *python3.5* gibi bir komutla çalıştırıyorsanız, programınızı da *python3.5 randevu.py* şeklinde çalıştırmanız gerekir. Aynı şekilde, eğer etkileşimli kabuğu mesela *python* (veya *py3*) gibi bir komutla çalıştırıyorsanız, programınızı da *python randevu.py* (veya *py3 randevu.py*) şeklinde çalıştırmalısınız. Neticede etkileşimli kabuğu çalıştırırken de, bir program dosyası çalıştırırken de aslında temel olarak Python programlama dilini çalıştırmış oluyorsunuz. Python programını çalıştırırken bir dosya adı belirtmezseniz, yani Python'ı başlatan komutu tek başına kullanırsanız etkileşimli kabuk çalışmaya başlar. Ama eğer Python'ı başlatan komutla birlikte bir program dosyası ismi de belirtirseniz, o belirttiğiniz program dosyası çalışmaya başlar.

Kodlarınızı düzgün bir şekilde çalıştırabildiğinizi varsayarak yolumuza devam edelim...

Gördüğünüz gibi, kod dosyamızı çalıştırmak için *python3* komutundan yararlanıyoruz. Bu arada tekrar etmekte fayda var: Python'ın etkileşimli kabuğunu çalıştırmak için hangi komutu kullanıyorsanız, dosyaya kaydettiğiniz programlarınızı çalıştırmak için de aynı komutu kullanacaksınız.

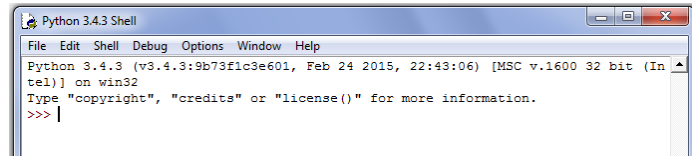
Gelelim Windows kullanıcılarına...

8.2 Windows

Daha önce de söylediğimiz gibi, Python kodlarımızı yazmak için istediğimiz bir metin düzenleyiciyi kullanabiliriz. Hatta Notepad'i bile kullansak olur. Ancak Notepad'den biraz daha gelişmiş bir metin düzenleyici ile başlamak işinizi kolaylaştıracaktır.

Python programlama dilini öğrenmeye yeni başlayan Windows kullanıcıları için en uygun metin düzenleyici IDLE'dır. *Başlat > Tüm Programlar > Python3.5 > IDLE (Python GUI)* yolunu takip ederek IDLE'a ulaşabilirsiniz.

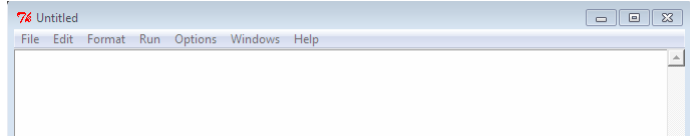
IDLE'ı açtığınızda şöyle bir ekranla karşılaşacaksınız:

Aslında bu ekran size bir yerlerden tanıdık geliyor olmalı. Dikkat ederseniz beyaz ekranın en sonunda bordo renkli bir *>>>* işareti var. Evet, tahmin ettiğiniz gibi, burası aslında Python'ın etkileşimli kabuğudur. Yani o siyah etkileşimli kabuk ekranında ne yapabilirseniz burada da aynı şeyi yapabilirsiniz. Dilerseniz kendi kendinize bazı denemeler yapın. Ama şu anda biz IDLE'ın bu özelliğini değil, metin düzenleyici olma özelliğini kullanacağız. O yüzden yolumuza devam ediyoruz.

Not: Dediğimiz gibi, yukarıda görünen ekran aslında Python'ın etkileşimli kabuğudur. Dolayısıyla biraz sonra göstereceğimiz kodları buraya yazmayacağız. Python programlama diline yeni başlayanların en sık yaptığı hatalardan biri de, kaydetmek istedikleri kodları yukarıda görünen ekrana yazmaya çalışmalarıdır. Unutmayın, Python'ın etkileşimli kabuğunda ne yapabiliyorsanız, IDLE'i açtığınızda ilk karşınıza çıkan ekranda da onu yapabilirsiniz. Python'ın etkileşimli kabuğunda yazdığınız kodlar etkileşimli kabuğu kapattığınızda nasıl kayboluyorsa, yukarıdaki ekrana yazdığınız kodlar da IDLE'i kapattığınızda kaybolur...

Bir önceki ekranda sol üst köşede *File* [Dosya] menüsü görüyorsunuz. Oraya tıklayın ve menü içindeki *New Window* [Yeni Pencere] düğmesine basın. Şöyle bir ekranla karşılaşacaksınız:

İşte Python kodlarımızı bu beyaz ekrana yazacağız. Şimdi bu ekrana şu satırları yazalım:

```
tarih = "02.01.2012"
gün = "Pazartesi"
vakit = "öğleden sonra"

print(tarih, gün, vakit, "buluşalım", end=".\\n")
```

Bu noktadan sonra yapmamız gereken şey dosyamızı kaydetmek olacak. Bunun için *File > Save as* yolunu takip ederek programımızı masaüstüne *randevu.py* adıyla kaydediyoruz.

Şu anda programımızı yazdık ve kaydettik. Artık programımızı çalıştırabiliriz. Bunun için IDLE'da *Run > Run Module* yolunu takip etmeniz veya kısaca *F5* tuşuna basmanız yeterli olacaktır. Bu iki yöntemden birini kullanarak programınızı çalıştırdığınızda şöyle bir çıktı elde edeceksiniz:

```
02.01.2012 Pazartesi öğleden sonra buluşalım.
```

Tebrikler! İlk Python programınızı yazıp çalıştırdınız... Eğer çalıştıramadıysanız veya yukarıdaki çıktı yerine bir hata mesajı aldıysanız muhtemelen kodları yazarken yazım hatası yapmışsınızdır. Kendi yazdığınız kodları buradaki kodlarla dikkatlice karşılaştırıp tekrar deneyin.

Şimdi gelin isterseniz yukarıda yazdığımız kodları şöyle bir kısaca inceleyelim.

Programımızda üç farklı değişken tanımladığımıza dikkat edin. Bu değişkenler *tarih*, *gün* ve *vakit* adlı değişkenlerdir. Daha sonra bu değişkenleri birbiriyle birleştiriyoruz. Bunun için *print()* fonksiyonundan nasıl yararlandığımızı görüyorsunuz. Ayrıca *print()* fonksiyonunu kullanım biçimimize de dikkat edin. Buradaki *end* parametresinin anlamını ve bunun ne işe yaradığını artık gayet iyi biliyorsunuz. *end* parametresi yardımıyla cümlelerin en sonuna bir adet nokta yerleştirip, *\\n* adlı kaçış dizisi yardımıyla da bir alt satıra geçiyoruz.

Böylece basit bir Python programının temel olarak nasıl yazılıp bir dosyaya kaydedileceğini ve bu programın nasıl çalıştırılacağını öğrenmiş olduk.

Çalışma Ortamı Tavsiyesi

Bu bölümde, Python programları geliştirirken rahat bir çalışma ortamı elde edebilmek için yapmanız gerekenleri sıralayacağız. Öncelikle Windows kullanıcılarından başlayalım.

9.1 Windows Kullanıcıları

Windows'ta bir Python programı yazıp kaydettikten sonra bu programı komut satırından çalıştırabilmek için, MS-DOS'u açıp, öncelikle `cd` komutuyla programın bulunduğu dizine ulaşmamız gerekir. İlgili dizine ulaştıktan sonra programımızı `python program_adı` komutuyla çalıştırabiliriz. Ancak bir süre sonra, programı çalıştırmak için her defasında programın bulunduğu dizine ulaşmaya çalışmak sıkıcı bir hal alacaktır. Ama bu konuda çaresiz değiliz.

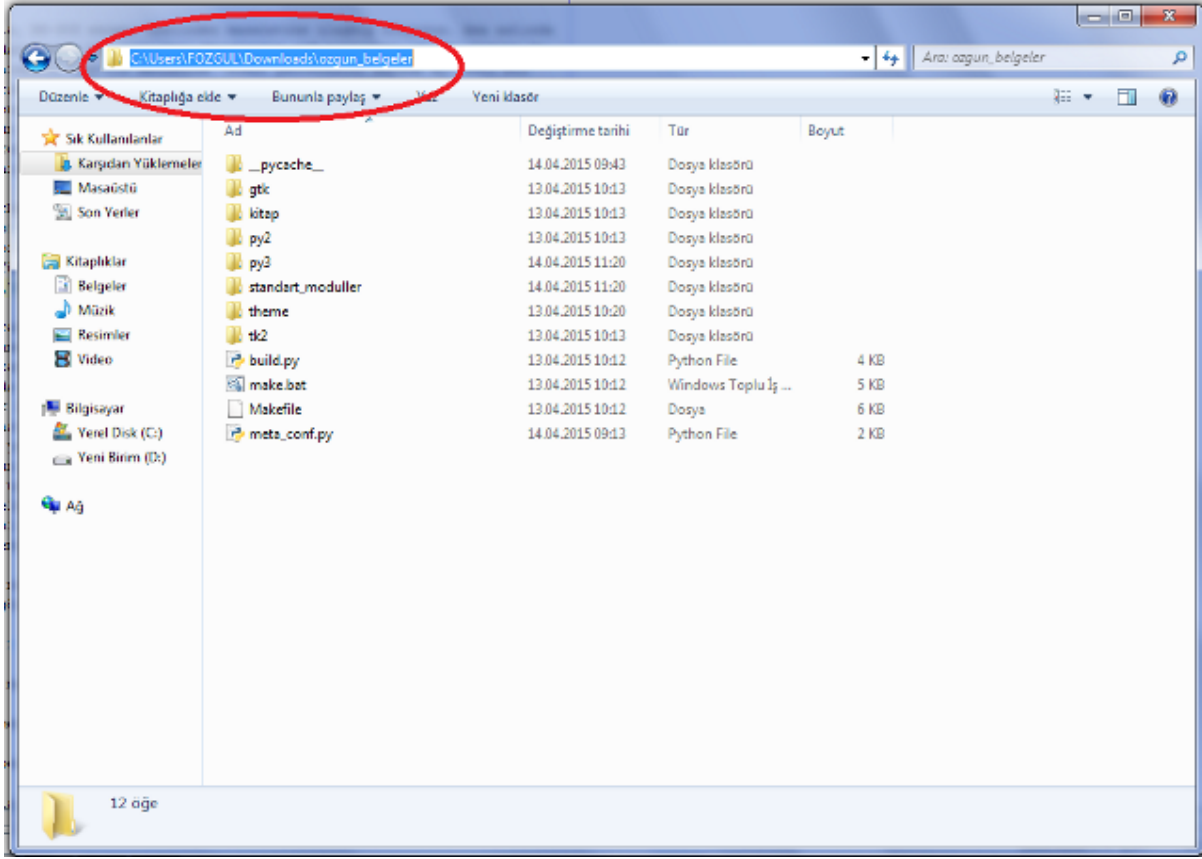
Windows 7, istediğimiz dizin altında bir MS-DOS ekranı açabilmemiz için bize çok güzel bir kolaylık sunuyor. Normal şartlar altında mesela masaüstünde bir MS-DOS ekranı açabilmek için şu yolu izlemeniz gerekiyor:

1. Windows logolu tuşa ve *R* tuşuna birlikte bas,
2. Açılan pencereye `cmd` yazıp *Enter* düğmesine bas,
3. Bu şekilde ulaştığınız MS-DOS ekranında `cd Desktop` komutunu ver.

Bu üç adımla, MS-DOS ekranı üzerinden masaüstüne ulaşmış oluyoruz. Ama aslında bunun çok daha kolay bir yolu var: Masaüstüne sağ tıklarken *Shift* tuşunu da basılı tutarsanız, sağ-tık menüsünde 'Komut penceresini burada aç' adlı bir satır görürsünüz. İşte bu satıra tıklayarak, MS-DOS komut satırını tek harekette masaüstü konumunda çalıştırabilirsiniz. Elbette bu özellik sadece masaüstü için değil, bütün konumlar için geçerlidir. Yani bilgisayarınızda herhangi bir yere sağ tıklarken *Shift* tuşunu da basılı tutarak o konumda bir MS-DOS penceresi açabilirsiniz.

Ayrıca, herhangi bir klasör açıkken dosya tarayıcısının adres çubuğuna `cmd` yazıp *Enter* düğmesine basarak da, o klasörün bulunduğu konumda bir komut ekranı açabilirsiniz. Örneğin eğer o anda önünüzde 'İndirilenler' (veya 'Karşıdan Yüklenenler') dizini açıksa, adres çubuğuna (aşağıdaki resimde kırmızı ile gösterilen bölge) `cmd` yazarak `C:\Users\Kullanıcı\Downloads>` konumunda bir komut ekranı açabilirsiniz.

İkinci olarak, çalışma kolaylığı açısından Windows'ta dosya uzantılarının her zaman görünmesini sağlamanızı da tavsiye ederim. Windows ilk kurulduğunda hiçbir dosyanın uzantısı görünmez. Yani mesela `deneme.txt` adlı bir dosya Windows ilk kurulduğunda `deneme` şeklinde görünecektir. Bu durumda, bir dosyanın uzantısını değiştirmek

istediğinizde bazı sıkıntılar yaşarsınız. Örneğin, masaüstünde bir metin dosyası oluşturduğunuz varsayalım. Diyelim ki amacınız bu dosyanın içine bir şeyler yazıp daha sonra mesela bu dosyanın uzantısını `.bat` veya `.py` yapmak olsun. Böyle bir durumda, dosya uzantılarını göremediğiniz için, metin dosyasının uzantısını değiştirmeye çalıştığınızda `deneme.bat.txt` gibi bir dosya adı elde edebilirsiniz. Tabii ki bu dosya bir `.bat` dosyası değil, bir `.txt`, yani metin dosyasıdır. Dolayısıyla aslında dosya uzantısını değiştirememiş oluyorsunuz.

Yukarıdaki nedenlerden ötürü, ben size şu yolu takip ederek dosya uzantılarını her zaman görünür hale getirmenizi öneririm:

1. *Başlat* > *Denetim Masası* yolunu takip ederek denetim masasına ulaşın,
2. Denetim masasında 'Görünüm ve Kişiselleştirme' seçeneğine tıklayın,
3. Açılan menünün sağ tarafında 'Klasör Seçenekleri' satırına tıklayın,
4. Açılan pencerede 'Görünüm' sekmesine tıklayın,
5. 'Gelişmiş Ayarlar' listesinde 'Bilinen dosya türleri için uzantıları gizle' seçeneğinin yanındaki onay işaretini kaldırın,
6. *Uygula* ve *Tamam* düğmelerine basarak bütün pencereleri kapatın,
7. Artık bütün dosyalarınızın uzantısı da görüneceği için, uzantı değiştirme işlemlerini çok daha kolay bir şekilde halledebilirsiniz.

9.2 GNU/Linux Kullanıcıları

Eğer KDE temelli bir GNU/Linux dağıtımı kullanıyorsanız, yazıp kaydettiğiniz Python programını barındıran dizin açıkken *F4* tuşuna bastığınızda, komut satırı o dizin altında açılacaktır.

Unity ve GNOME kullanıcılarının ise benzer bir kolaylığa ulaşmak için *nautilus-open-terminal* adlı betiği sistemlerine kurmaları gerekiyor. Eğer Ubuntu kullanıyorsanız bu betiği şu komutla kurabilirsiniz:

```
sudo apt-get install nautilus-open-terminal
```

Bu betiği kurduktan sonra bilgisayarınızı yeniden başlatın veya şu komutu verin:

```
killall nautilus
```

Artık komut satırını hangi dizin altında başlatmak istiyorsanız o dizine sağ tıklayın. Menüler arasında *Open in Terminal* [Uçbirimde aç] adlı bir seçenek göreceksiniz. Buna tıkladığınızda o dizin altında bir komut satırı penceresi açılacaktır.

9.3 Metin Düzenleyici Ayarları

Daha önce de söylediğimiz gibi, Python ile program yazmak için istediğiniz metin düzenleyiciyi kullanabilirsiniz. Ama kodlarınızın kusursuz görünmesi ve hatasız çalışması için kullandığınız metin düzenleyicide birtakım ayarlamalar yapmanız gerekir. İşte bu bölümde bu ayarların neler olduğunu göstereceğiz.

Eğer programlarınızı IDLE ile yazıyorsanız aslında bir şey yapmanıza gerek yok. IDLE Python ile program yazmak üzere tasarlanmış bir düzenleyici olduğu için bu programın bütün ayarları Python ile uyumludur. Ama eğer IDLE dışında bir metin düzenleyici kullanıyorsanız bu düzenleyicide temel olarak şu ayarları yapmanız gerekir:

1. Sekme genişliğini [*TAB width*] 4 olarak ayarlayın.
2. Girinti genişliğini [*Indent width*] 4 olarak ayarlayın.
3. Girintilemede sekme yerine boşluk kullanmayı tercih edin [*Use spaces instead of tabs*]
4. Tercih edilen kodlama biçimini [*Preferred encoding*] utf-8 olarak ayarlayın.

Özellikle son söylediğimiz ‘kodlama biçimi’ ayarı çok önemlidir. Bu ayarın yanlış olması halinde, yazdığınız programı çalıştırmak istediğinizde şöyle bir hata alabilirsiniz:

```
SyntaxError: Non-UTF-8 code starting with '\xfe' in file deneme.py on line 1, but no encoding declared; see http://python.org/dev/peps/pep-0263/ for details
```

Eğer yazdığınız bir program böyle bir hata mesajı üretiyorsa, ilk olarak metin düzenleyicinizin kodlama biçimi (*encoding*) ayarlarını kontrol edin. Metin düzenleyiciler genellikle tercih edilen kodlama biçimini aşağıdaki örnek resimde görüldüğü gibi, durum çubuğunda sürekli olarak gösterir.

```
dan çalıştırabilmek için, MS-DOS'u açıp, öncelikle
tıktan sonra programımızı ``python program_adi``
faslında programın bulunduğu dizine ulaşmaya
```

Plain Text utf_8 LF Line: 359 Column: 14

Ancak kodlama biçimi doğru bir şekilde utf-8 olarak ayarlanmış metin düzenleyicilerde, özellikle internet üzerinden kod kopyalanıp yapıştırılması sırasında bu ayar siz farkında olmadan değişebilir. Böyle bir durumda da program çalışırken yukarıda bahsedilen hatayı alabilirsiniz. Dolayısıyla, programınızı yazdığınız metin düzenleyicinin kodlama ayarlarının siz farkında olmadan değişme ihtimaline karşı uyanık olmanız gerekir.

Elbette piyasada yüzlerce metin düzenleyici olduğu için yukarıda bahsedilen ayarların her metin düzenleyicide nasıl yapılacağını tek tek göstermemiz mümkün değil. Ancak iyi bir metin düzenleyicide yukarıdaki ayarların hepsi bulunur. Tek yapmanız gereken, bu ayarların, kullandığınız metin düzenleyicide nereden yapıldığını bulmak. Eğer kullandığınız metin düzenleyiciyi ayarlamakta zorlanıyorsanız, her zamanki gibi istihza.com/forum adresinde sıkıntınızı dile getirebilirsiniz.

‘Kodlama biçimi’ kavramından söz etmişken, Python’la ilgili önemli bir konuya daha değinelim. En başta da söylediğimiz gibi, şu anda piyasada Python iki farklı seri halinde geliştiriliyor. Bunlardan birinin 2.x serisi, öbürünün de 3.x serisi olduğunu biliyoruz. Python’ın 2.x serisinde Türkçe karakterlerin gösterimi ile ilgili çok ciddi problemler vardı. Örneğin Python’ın 2.x serisinde şöyle bir kod yazamıyorduk:

```
print("Günaydın Şirin Baba!")
```

Bu kodu bir dosyaya kaydedip, Python’ın 2.x serisine ait bir sürümle çalıştırmak istediğimizde Python bize şöyle bir hata mesajı veriyordu:

```
SyntaxError: Non-ASCII character '\xc3' in file
test.py on line 1, but no encoding declared;
see http://www.python.org/peps/pep-0263.html for details
```

Bunun sebebi, Python’ın 2.x sürümlerinde *ASCII* adlı kodlama biçiminin kullanılıyor olmasıdır. Zaten hata mesajına baktığımızda da, Python’ın *ASCII* olmayan karakterlerin varlığından şikayet ettiğini görüyoruz.

Yukarıdaki kodların çalışabilmesi için programımıza şöyle bir ekleme yapmamız gerekiyordu:

```
# -*- coding: utf-8 -*-
print("Günaydın Şirin Baba!")
```

Buradaki ilk satıra dikkat edin. Bu kodlarla yaptığımız şey, Python’ın *ASCII* adlı kodlama biçimi yerine *UTF-8* adlı kodlama biçimini kullanmasını sağlamaktır. *ASCII* adlı kodlama biçimi Türkçe karakterleri gösteremez, ama *UTF-8* adlı kodlama biçimi Türkçe karakterleri çok rahat bir şekilde gösterebilir.

Not: Kodlama biçimlerinden, ileride ayrıntılı bir şekilde söz edeceğiz. O yüzden bu anlattıklarımızda eğer anlamadığınız yerler olursa bunlara takılmanıza gerek yok.

Python’ın 3.x serisinin gelişi ile birlikte Python’da öntanımlı olarak *ASCII* yerine *UTF-8* kodlama biçimi kullanılmaya başlandı. Dolayısıyla yazdığımız programlara `# -*- coding: utf-8 -*-` satırını eklememize gerek kalmadı. Çünkü zaten Python *UTF-8* kodlama biçimini

öntanımlı olarak kendisi kullanıyor. Ama eğer *UTF-8* dışında başka bir kodlama biçimine ihtiyaç duyarsanız yine bu satırdan yararlanabilirsiniz.

Örneğin GNU/Linux dağıtımlarının geleneksel olarak *UTF-8* kodlama biçimi ile arası iyidir. Dolayısıyla eğer GNU/Linux üzerinde Python programları geliştiriyorsanız bu satırı hiç yazmadan bir ömür geçirebilirsiniz. Ama Windows işletim sistemleri *UTF-8*'i desteklemekle birlikte, bu destek GNU/Linux'taki kadar iyi değildir. Dolayısıyla zaman zaman Windows'ta *UTF-8* dışında başka bir kodlama biçimini kullanmanız gerekebilir. Örneğin yazdığınız bir programda Türkçe karakterleri göremiyorsanız, programınızın ilk satırını şöyle düzenleyebilirsiniz:

```
# -*- coding: cp1254 -*-
```

Burada *UTF-8* yerine *cp1254* adlı kodlama biçimini kullanmış oluyoruz. Windows işletim sisteminde *cp1254* adlı kodlama biçimi *UTF-8*'e kıyasla daha fazla desteklenir.

9.4 MS-DOS Komut Satırı Ayarları

Eğer yukarıda anlattığımız bütün ayarları doğru bir şekilde yapmanıza rağmen, özellikle MS-DOS komut satırında hala Türkçe karakterleri düzgün görüntüleyemiyorsanız, kullandığınız Windows sürümünün komut satırı, öntanımlı olarak Türkçe karakterleri gösteremeyen bir yazı tipine ayarlanmış olabilir. Dolayısıyla Türkçe karakterleri gösterebilmek için öncelikle uygun bir yazı tipi seçmeniz gerekir. Bunun için şu basamakları takip ediyoruz:

1. Komut satırını açıyoruz,
2. Açılan pencerenin başlık çubuğuna sağ tıklayarak, 'özellikler' menüsüne giriyoruz,
3. 'Yazı tipi' sekmesinde yazı tipi olarak 'Lucida Console'u (veya varsa 'Consolas') seçiyoruz,
4. 'Tamam' düğmesine basıyoruz.
5. Eğer önünüze bir onay penceresi açılırsa, 'Özellikleri aynı başlıkla ileride oluşturulacak pencereler için kaydet' seçeneğini işaretleyip 'Tamam'a bastıktan sonra çıkıyoruz.
6. Bu işlemin nasıl yapılacağını gösteren bir videoyu <http://media.istihza.com/videos/ms-dos.swf> adresinden izleyebilirsiniz.

Böylece MS-DOS komut satırı için Türkçe karakterleri gösterebilen bir yazı tipi belirlemiş olduk. Ancak bu, Türkçe karakterleri düzgün görüntülemeye yetmeyebilir. Eğer Türkçe karakterler hala düzgün görünmüyorsa, kullandığınız sistemde MS-DOS'un dil kodlaması Türkçe karakterleri görüntülemeye uygun olmayabilir. Türkçe karakterleri gösterebilen bir dil kodlaması belirlemek için komut satırında şu komutu verin:

```
chcp 1254
```

CP1254, Türkçe karakterleri de içeren bir dil kodlamasıdır. Bu komutu verdikten sonra artık Türkçe karakterleri düzgün görüntüleyebiliyor olmanız lazım.

9.5 Program Örnekleri

Yukarıda Python ve programlamaya ilişkin pek çok teknik bilgi verdik. Bunları öğrenmemiz, işlerimizi kuru kuruya ezberleyerek değil, anlayarak yapmamızı sağlaması açısından büyük

önem taşıyordu. Ancak yukarıda pratiğe yönelik pek bir şey sunamadık. İşte bu bölümde pratik eksikliğimizi biraz olsun kapamaya dönük örnekler yapacağız.

Hatırlarsanız Python'la tanışmamızı sağlayan ilk örneğimiz ekrana basit bir *"Merhaba Zalim Dünya!"* cümlesi yazdırmaktı. Bu ilk örneği etkileşimli kabukta verdiğimiz hatırlıyorsunuz:

```
>>> "Merhaba Zalim Dünya!"
```

Ama artık programlarımızı dosyaya kaydetmeyi öğrendiğimize göre bu kodları etkileşimli kabuğa yazmak yerine bir dosyaya yazmayı tercih edebiliriz. Bu sayede yazdığımız kodlar kalıcılık kazanacaktır.

Hemen bir deneme yapalım. Boş bir metin belgesi açıp oraya şu satırı yazalım:

```
"Merhaba Zalim Dünya!"
```

Şimdi de bu dosyayı daha önce anlattığımız şekilde masaüstüne *deneme.py* adıyla kaydedip programımızı çalıştıralım.

Ne oldu? Programınız hiçbir çıktı vermeden kapandı, değil mi?

Hemen hatırlayacağınız gibi, `print()` fonksiyonu içine alınmayan ifadelerin ekrana çıktı olarak verilebilmesi sadece etkileşimli kabuğa özgü bir durumdur. Programlarımızı dosyadan çalıştırırken, `print()` fonksiyonu içine alınmayan ifadeler ekranda görünmeyecektir. Yukarıdaki örnek bu durumun bir göstergesidir. Dolayısıyla yukarıdaki ifadenin ekrana çıktı olarak verilebilmesi için o kodu şöyle yazmamız gerekiyor:

```
print("Merhaba Zalim Dünya!")
```

Programınızı bu şekilde tekrar çalıştırdığınızda şöyle bir çıktı alıyoruz:

```
Merhaba Zalim Dünya!
```

Bu oldukça basit bir örnekti. Şimdi biraz daha karmaşık bir örnek verelim.

Yine hatırlayacağınız gibi, önceki bölümlerden birinde aylık yol masrafımızı hesaplayan bir program yazmıştık.

Orada elimizdeki verilerin şunlar olduğunu varsaymıştık:

1. Cumartesi-Pazar günleri çalışmıyoruz.
2. Dolayısıyla ayda 22 gün çalışıyoruz.
3. Evden işe gitmek için kullandığımız vasıtanın ücreti 1.5 TL
4. İşten eve dönmek için kullandığımız vasıtanın ücreti 1.4 TL

Elimizdeki bu bilgilere göre aylık yol masrafımızı hesaplamak için de şöyle bir formül üretmiştik:

```
masraf = gün sayısı x (gidiş ücreti + dönüş ücreti)
```

Gelin şimdi yukarıdaki bilgileri kullanarak programımızı dosyaya yazalım:

```
gün = 22
gidiş_ücreti = 1.5
dönüş_ücreti = 1.4

masraf = gün * (gidiş_ücreti + dönüş_ücreti)
```

```
print(masraf)
```

Tıpkı öncekiler gibi, bu programı da masaüstüne *deneme.py* adıyla kaydedelim ve komut satırında masaüstünün bulunduğu konuma giderek `python3 deneme.py` komutuyla programımızı çalıştıralım. Programı çalıştırdığımızda şöyle bir çıktı alıyoruz:

63.8

Programımız gayet düzgün çalışıyor. Ancak gördüğümüz gibi, elde ettiğimiz çıktı çok yavan. Ama eğer isterseniz yukarıdaki programa daha profesyonel bir görünüm de kazandırabilirsiniz. Dikkatlice inceleyin:

```
gün = 22
gidiş_ücreti = 1.5
dönüş_ücreti = 1.4

masraf = gün * (gidiş_ücreti + dönüş_ücreti)

print("-"*30)
print("çalışılan gün sayısı\t:", gün)
print("işe gidiş ücreti\t:", gidiş_ücreti)
print("işten dönüş ücreti\t:", dönüş_ücreti)
print("-"*30)

print("AYLIK YOL MASRAFI\t:", masraf)
```

Bu defa programımız şöyle bir çıktı verdi:

```
-----
çalışılan gün sayısı      : 22
işe gidiş ücreti         : 1.5
işten dönüş ücreti      : 1.4
-----
AYLIK YOL MASRAFI       : 63.8
```

Gördüğümüz gibi, bu kodlar sayesinde kullanıcıya daha ayrıntılı bilgi vermiş olduk. Üstelik elde ettiğimiz çıktı daha şık görünüyor.

Yukarıdaki kodlarda şimdiye kadar öğrenmediğimiz hiçbir şey yok. Yukarıdaki kodların tamamını anlayabilecek kadar Python bilgimiz var. Bu kodlarda çok basit parçaları bir araya getirerek istediğimiz çıktıyı nasıl elde ettiğimizi dikkatlice inceleyin. Mesela elde etmek istediğimiz çıktının görünüşünü güzelleştirmek için iki yerde şu satırı kullandık:

```
print("-"*30)
```

Böylece 30 adet - işaretini yan yana basmış olduk. Bu sayede elde ettiğimiz çıktı daha derli toplu bir görünüme kavuştu. Ayrıca kodlarımız içinde `\t` adlı kaçış dizisinden de yararlandık. Böylelikle ekrana basılan çıktılar alt alta düzgün bir şekilde hizalanmış oldu.

Bu arada, yukarıdaki kodlar sayesinde değişken kullanımının işlerimizi ne kadar kolaylaştırdığına da birebir tanık olduk. Eğer değişkenler olmasaydı yukarıdaki kodları şöyle yazacaktık:

```
print("-"*30)
print("çalışılan gün sayısı\t:", 22)
print("işe gidiş ücreti\t:", 1.5)
print("işten dönüş ücreti\t:", 1.4)
```

```
print("-"*30)

print("AYLIK YOL MASRAFI\t:", 22 * (1.5 + 1.4))
```

Eğer günün birinde mesela çalışılan gün sayısı değişirse yukarıdaki kodların iki farklı yerinde değişiklik yapmamız gerekecekti. Bu kodların çok büyük bir programın parçası olduğunu düşünün. Kodların içinde değer arayıp bunları tek tek değiştirmeye kalkışmanın ne kadar hataya açık bir yöntem olduğunu tahmin edebilirsiniz. Ama değişkenler sayesinde, sadece tek bir yerde değişiklik yaparak kodlarımızı güncel tutabiliriz. Mesela çalışılan gün sayısı 20'ye düşmüş olsun:

```
gün = 20
gidiş_ücreti = 1.5
dönüş_ücreti = 1.4

masraf = gün * (gidiş_ücreti + dönüş_ücreti)

print("-"*30)
print("çalışılan gün sayısı\t:", gün)
print("işe gidiş ücreti\t:", gidiş_ücreti)
print("işten dönüş ücreti\t:", dönüş_ücreti)
print("-"*30)

print("AYLIK YOL MASRAFI\t:", masraf)
```

Gördüğünüz gibi, sadece en baştaki *gün* adlı değişkenin değerini değiştirerek istediğimiz sonucu elde ettik.

Kendiniz isterseniz yukarıdaki örnekleri çeşitlendirebilirsiniz.

Gördüğünüz gibi, Python'da az da olsa işe yarar bir şeyler yazabilmek için çok şey bilmemize gerek yok. Sırf şu ana kadar öğrendiklerimizi kullanarak bile ufak tefek programlar yazabiliyoruz.

Yorum ve Açıklama Cümleleri

Python'la ilgili şimdiye kadar öğrendiğimiz bilgileri kullanarak yazabileceğimiz en karmaşık programlardan biri herhalde şöyle olacaktır:

```
isim    = "Fırat"
soyisim = "Özgül"
işsis   = "Ubuntu"
şehir   = "İstanbul"

print("isim      : ", isim,      "\n",
      "soyisim    : ", soyisim,   "\n",
      "işletim sistemi: ", işsis,   "\n",
      "şehir      : ", şehir,     "\n",
      sep="")
```

Yukarıdaki kodları rahatlıkla anlayabildiğinizi zannediyorum. Ama isterseniz yine de bu kodları satır satır inceleyelim:

İlk olarak *isim*, *soyisim*, *işsis* ve *şehir* adında dört farklı değişken tanımladık. Bu değişkenlerin değeri sırasıyla *Fırat*, *Özgül*, *Ubuntu* ve *İstanbul*.

Daha sonra da tanımladığımız bu değişkenleri belli bir düzen içinde kullanıcılarımıza gösterdik, yani ekrana yazdırdık. Elbette bu iş için `print()` fonksiyonunu kullandık. Bildiğiniz gibi, `print()` birden fazla parametre alabilen bir fonksiyondur. Yani `print()` fonksiyonunun parantezleri içine istediğimiz sayıda öge yazabiliriz.

Eğer `print()` fonksiyonunun yukarıdaki kullanımı ilk bakışta gözünüze anlaşılmaz göründüyse, fonksiyonda geçen ve ne işe yaradığını anlayamadığınız öğeleri, bir de çıkartarak yazmayı deneyebilirsiniz bu fonksiyonu.

Python'la yazılmış herhangi bir programın tam olarak nasıl işlediğini anlamanın en iyi yolu program içindeki kodlarda bazı değişiklikler yaparak ortaya çıkan sonucu incelemektir. Örneğin `print()` fonksiyonunda *sep* parametresinin değerini boş bir karakter dizisi yapmamızın nedenini anlamak için, fonksiyondaki bu *sep* parametresini kaldırıp, programı bir de bu şekilde çalıştırmayı deneyebilirsiniz.

Yukarıdaki örnekte bütün öğeleri tek bir `print()` fonksiyonu içine yazdık. Ama tabii eğer isterseniz birden fazla `print()` fonksiyonu da kullanabilirsiniz. Şöyle:

```
isim    = "Fırat"
soyisim = "Özgül"
işsis   = "Ubuntu"
şehir   = "İstanbul"
```

```
print("isim      : ", isim)
print("soyisim   : ", soyisim)
print("işletim sistemi: ", işsis)
print("şehir     : ", şehir)
```

Yukarıdaki kodlarla ilgili birkaç noktaya daha dikkatinizi çekmek istiyorum:

Birincisi, gördüğünüz gibi kodları yazarken biraz şekil vererek yazdık. Bunun sebebi kodların görünüş olarak anlaşılır olmasını sağlamak. Daha önce de dediğimiz gibi, Python'da doğru kod yazmak kadar, yazdığınız kodların anlaşılır olması da önemlidir. Bu sebepten, Python'la kod yazarken, mesela kodlarımızdaki her bir satırın uzunluğunun 79 karakteri geçmemesine özen gösteriyoruz. Bunu sağlamak için, kodlarımızı yukarıda görüldüğü şekilde belli noktalardan bölmemiz gerekebilir.

Esasında yukarıdaki kodları şöyle de yazabilirdik:

```
isim = "Fırat"
soyisim = "Özgül"
işsis = "Ubuntu"
şehir = "İstanbul"

print("isim: ", isim, "\n", "soyisim: ", soyisim, "\n",
      "işletim sistemi: ", işsis, "\n", "şehir: ", şehir, "\n", sep="")
```

Ancak bu şekilde kod yapısı biraz karmaşık görünüyor. Ayrıca parantez içindeki öğeleri yan yana yazdığımız için, *isim*;, *soyisim*;, *işletim sistemi*; ve *şehir*: ifadelerini alt alta düzgün bir şekilde hizalamak da kolay olmayacaktır.

Belki bu basit kodlarda çok fazla dikkati çekmiyordur, ama özellikle büyük boyutlu programlarda kodlarımızı hem yapı hem de görüntü olarak olabildiğince anlaşılır bir hale getirmek hem kodu okuyan başkaları için, hem de kendimiz için büyük önem taşır. Unutmayın, bir programı yazdıktan 5-6 ay sonra geri dönüp baktığınızda kendi yazdığınız kodlardan siz dahi hiçbir şey anlamadığınızı farkedebilirsiniz!

Bir program yazarken kodların olabildiğince okunaklı olmasını sağlamanın bir kaç yolu vardır. Biz bunlardan bazılarını yukarıda gördük. Ancak bir programı okunaklı hale getirmenin en iyi yolu kodlar içine bazı yorum cümleleri ekleyerek kodları açıklamaktır.

İşte bu bölümde, Python programlama dili ile yazdığımız kodlara nasıl yorum ve açıklama cümleleri ekleyeceğimizi inceleyeceğiz.

10.1 Yorum İşareti

Programcılıkta en zor şey başkasının yazdığı kodları okuyup anlamaktır. Hatta yazılmış bir programı düzeltmeye çalışmak, bazen o programı sıfırdan yazmaktan daha zor olabilir. Bunun nedeni, program içindeki kodların ne işe yaradığını anlamamanın zorluğudur. Programı yazan kişi kendi düşüncesine göre bir yol izlemiş ve programı geliştirirken karşılaştığı sorunları çözmek için kimi yerlerde enteresan çözümler üretmiş olabilir. Ancak kodlara dışarıdan bakan birisi için o programın mantık düzenini ve içindeki kodların tam olarak ne yaptığını anlamak bir hayli zor olacaktır. Böyle durumlarda, kodları okuyan programcının en büyük yardımcısı, programı geliştiren kişinin kodlar arasına eklediği notlar olacaktır. Tabii programı geliştiren kişi kodlara yorum ekleme zahmetinde bulunmuşsa...

Python'da yazdığımız kodları başkalarının da anlayabilmesini sağlamak için, programımızın

yorumlarla desteklenmesi tavsiye edilir. Elbette programınızı yorumlarla desteklemesiniz de programınız sorunsuz bir şekilde çalışacaktır. Ama programı yorumlarla desteklemek en azından nezaket gereğidir.

Ayrıca işin başka bir boyutu daha var. Sizin yazdığınız kodları nasıl başkaları okurken zorlanıyorsa, kendi yazdığınız kodları okurken siz bile zorlanabilirsiniz. Özellikle uzun süredir ilgilenmediğiniz eski programlarınızı gözden geçirirken böyle bir sorunla karşılaşabilirsiniz. Programın içindeki bir kod parçası, programın ilk yazılışının üzerinden 5-6 ay geçtikten sonra size artık hiçbir şey ifade etmiyor olabilir. Kodlara bakıp, 'Acaba burada ne yapmaya çalışmışım?' diye düşündüğünüz zamanlar da olacaktır. İşte bu tür sıkıntıları ortadan kaldırmak veya en aza indirmek için kodlarımızın arasına açıklayıcı notlar ekleyeceğiz.

Python'da yorumlar `#` işareti ile gösterilir. Mesela bu bölümün ilk başında verdiğimiz kodları yorumlarla destekleyelim:

```
isim      = "Fırat"
soyisim   = "Özgül"
işsis     = "Ubuntu" #işletim sistemi
şehir     = "İstanbul"

#isim, soyisim, işsis ve şehir adlı değişkenleri
#alt alta, düzgün bir şekilde ekrana basıyoruz.
#Uygun yerlerde alt satıra geçebilmek için "\n"
#adlı kaçış dizisini kullanıyoruz.
print("isim      : ", isim,      "\n",
      "soyisim    : ", soyisim,   "\n",
      "işletim sistemi: ", işsis,   "\n",
      "şehir      : ", şehir,     "\n",
      sep="") #parametreler arasında boşluk bırakmıyoruz.
```

Burada dikkat edeceğimiz nokta her yorum satırının başına `#` işaretini koymayı unutmamaktır.

Yazdığımız yorumlar Python'a hiç bir şey ifade etmez. Python bu yorumları tamamen görmezden gelecektir. Bu yorumlar bilgisayardan ziyade kodları okuyan kişi için bir anlam taşır.

Elbette yazdığınız yorumların ne kadar faydalı olacağı, yazdığınız yorumların kalitesine bağlıdır. Dediğimiz gibi, yerli yerinde kullanılmış yorumlar bir programın okunaklılığını artırır, ama her tarafı yorumlarla kaplı bir programı okumak da bazen hiç yorum girilmemiş bir programı okumaktan daha zor olabilir! Dolayısıyla Python'da kodlarımıza yorum eklerken önemli olan şey, kaç yapmaya çalışırken göz çıkarmamaktır. Yani yorumlarımızı, bir kodun okunaklılığını artırmaya çalışırken daha da bozmayacak şekilde yerleştirmeye dikkat etmeliyiz.

10.2 Yorum İşaretinin Farklı Kullanımları

Yukarıda yorum (`#`) işaretini kullanarak, yazdığımız Python kodlarını nasıl açıklayacağımızı öğrendik. Python'da yorum işaretleri çoğunlukla bu amaç için kullanılır. Yani kodları açıklamak, bu kodları hem kendimiz hem de kodları okuyan başkaları için daha anlaşılır hale getirmek için... Ama Python'da `#` işareti asıl amacının dışında bazı başka amaçlara da hizmet edebilir.

10.2.1 Etkisizleştirme Amaçlı

Dediğimiz gibi, yorum işaretinin birincil görevi, tabii ki, kodlara açıklayıcı notlar eklememizi sağlamaktır. Ama bu işaret başka amaçlar için de kullanılabilir. Örneğin, diyelim ki yazdığımız programa bir özellik eklemeyi düşünüyoruz, ama henüz bu özelliği yeni sürüme eklemek istemiyoruz. O zaman şöyle bir şey yapabiliriz:

```
isim      = "Fırat"
soyisim   = "Özgül"
işsis     = "Ubuntu"
şehir     = "İstanbul"
#uyruğu   = "T.C"

print("isim      : ", isim,      "\n",
      "soyisim    : ", soyisim,   "\n",
      "işletim sistemi: ", işsis,   "\n",
      "şehir      : ", şehir,     "\n",
      #"uyruğu    : ", uyruğu,    "\n",
      sep="")
```

Burada, programa henüz eklemek istemediğimiz bir özelliği, yorum içine alarak şimdilik iptal ediyoruz yani etkisizleştiriyoruz (İngilizcede bu yorum içine alma işlemine *comment out* deniyor). Python yorum içinde bir kod bile yer alsın o kodları çalıştırmayacaktır. Çünkü Python *#* işareti ile başlayan satırların içeriğini görmez (*#!/usr/bin/env python3* ve *# -*- coding: utf-8 -*-* satırları hariç).

Peki eklemek istemediğimiz özelliği yorum içine almaktansa doğrudan silsek olmaz mı? Elbette olur. Ama programın daha sonraki bir sürümüne ilave edeceğimiz bir özelliği yorum içine almak yerine silecek olursak, vakti geldiğinde o özelliği nasıl yaptığımızı hatırlamakta zorlanabiliriz! Hatta bir süre sonra programımıza hangi özelliği ekleyeceğimizi dahi unutmuş olabiliriz. 'Hayır, ben hafızama güveniyorum!' diyorsanız karar sizin.

Yorum içine alarak iptal ettiğiniz bu kodları programa ekleme vakti geldiğinde yapacağınız tek şey, kodların başındaki *#* işaretlerini kaldırmak olacaktır. Hatta bazı metin düzenleyiciler bu işlemi tek bir tuşa basarak da gerçekleştirme yeteneğine sahiptir. Örneğin IDLE ile çalışıyorsanız, yorum içine almak istediğiniz kodları fare ile seçtikten sonra *Alt+3* tuşlarına basarak ilgili kodları yorum içine alabilirsiniz. Bu kodları yorumdan kurtarmak için ise ilgili alanı seçtikten sonra *Alt+4* tuşlarına basmanız yeterli olacaktır (yorumdan kurtarma işlemine İngilizcede *uncomment* diyorlar).

10.2.2 Süsleme Amaçlı

Bütün bunların dışında, isterseniz yorum işaretini kodlarınızı süslemek için dahi kullanabilirsiniz:

```
#####
#~~~~~#
#          FALANCA v.1          #
#          Yazan: Keramet Su    #
#          Lisans: GPL v2       #
#~~~~~#
#####

isim      = "Fırat"
soyisim   = "Özgül"
```

```
işsis = "Ubuntu"
şehir = "İstanbul"

print("isim      : ", isim,      "\n",
      "soyisim   : ", soyisim,   "\n",
      "işletim sistemi: ", işsis,   "\n",
      "şehir      : ", şehir,     "\n",
      sep="")
```

Yani kısaca, Python'un görmesini, çalıştırmasını istemediğimiz her şeyi yorum içine alabiliriz. Unutmamamız gereken tek şey, yorumların yazdığımız programların önemli bir parçası olduğu ve bunları mantıklı, makul bir şekilde kullanmamız gerektiğidir.

Kullanıcıdan Bilgi Almak

Şimdiye kadar Python programlama dili ile ilgili epey bilgi edindik. Ama muhtemelen buraya kadar öğrendiklerimiz sizi heyecanlandırmaktan bir hayli uzaktı. Zira şu ana kadar hep tek yönlü bir programlama faaliyeti yürüttük.

Mesela şimdiye kadar öğrendiklerimizi kullanarak ancak şöyle bir program yazabildik:

```
isim = "Mübeccel"

print("Merhaba", isim, end="!\n")
```

Bu programı çalıştırdığımızda şöyle bir çıktı alacağımızı biliyorsunuz:

```
Merhaba Mübeccel!
```

Bu programın ne kadar sıkıcı olduğunu herhalde söylemeye gerek yok. Bu programda *isim* değişkenini doğrudan kendimiz yazdığımız için programımız hiçbir koşulda *Merhaba Mübeccel* dışında bir çıktı veremez. Çünkü bu program, tek yönlü bir programlama faaliyetinin ürünüdür.

Halbuki bu değişkenin değerini kendimiz yazmasak, bu değeri kullanıcıdan alsak ne hoş olurdu, değil mi?

Python'da kullanıcıdan herhangi bir veri alıp, yazdığımız programları tek taraflı olmaktan kurtarmak için `input()` adlı bir fonksiyondan faydalaniyoruz.

İşte biz bu bölümde, programcılık maceramızı bir üst seviyeye taşıyacak çok önemli bir araç olan bu `input()` fonksiyonunu derinlemesine inceleyeceğiz. Ama bu bölümde sadece bu fonksiyonu ele almayacağız elbette. Burada kullanıcıdan veri almanın yanısıra, aldığımız bu veriyi nasıl dönüştüreceğimizi ve bu veriyi, yazdığımız programlarda nasıl kullanacağımızı da derin derin inceleyeceğiz.

İlkin `input()` fonksiyonunu anlatarak yola koyulalım.

11.1 input() Fonksiyonu

`input()` da daha önce öğrendiğimiz `type()`, `len()` ve `print()` gibi bir fonksiyondur. Esasında biz bu fonksiyonu ilk kez burada görmüyoruz. Windows ve GNU/Linux kullanıcıları, yazdıkları bir programı çift tıklayarak çalıştırabilmek için bu fonksiyonu kullandıklarını hatırlıyor olmalılar. Mesela şu programı ele alalım:

```
#!/usr/bin/env python3

kartvizit = """
İstihza Anonim Şirketi
Fırat Özgül
Tel: 0212 123 23 23
Faks: 0212 123 23 24
e.posta: kistihza@yahoo.com
"""

print(kartvizit)
```

Bu programı yazıp kaydettikten sonra bu programın simgesi üzerine çift tıkladığımızda siyah bir komut ekranının çok hızlı bir şekilde açılıp kapandığını görürüz. Aslında programımız çalışıyor, ama programımız yapması gereken işi yaptıktan hemen sonra kapandığı için biz program penceresini görmüyoruz.

Programımızın çalıştıktan sonra hemen kapanmamasını sağlamak için son satıra bir `input()` fonksiyonu yerleştirmemiz gerektiğini biliyoruz:

```
#!/usr/bin/env python3

kartvizit = """
İstihza Anonim Şirketi
Fırat Özgül
Tel: 0212 123 23 23
Faks: 0212 123 23 24
e.posta: kistihza@yahoo.com
"""

print(kartvizit)

input()
```

Bu sayede programımız kullanıcıdan bir giriş bekleyecek ve o girişi alana kadar da kapanmayacaktır. Programı kapatmak için *Enter* düğmesine basabiliriz.

`input()` bir fonksiyondur dedik. Henüz fonksiyon kavramının ayrıntılarını öğrenmemiş olsak da, şimdiye kadar pek çok fonksiyon gördüğümüz için artık bir fonksiyonla karşılaştığımızda bunun nasıl kullanılacağını az çok tahmin edebiliyoruz. Tıpkı düşündüğünüz ve yukarıdaki örnekten de gördüğünüz gibi, birer fonksiyon olan `type()`, `print()`, `len()` ve `open()` fonksiyonlarını nasıl kullanıyorsak `input()` fonksiyonunu da öyle kullanacağız.

Dilerseniz lafı daha fazla uzatmadan örnek bir program yazalım:

```
isim = input("İsminiz nedir? ")

print("Merhaba", isim, end="!\n")
```

Bu programı kaydedip çalıştırdığınızda, sorulan soruya verdiğiniz cevaba göre çıktı farklı olacaktır. Örneğin eğer bu soruya 'Niyazi' cevabını vermişseniz çıktınız *Merhaba Niyazi!* şeklinde olacaktır.

Görüyorsunuz ya, tıpkı daha önce gördüğümüz fonksiyonlarda olduğu gibi, `input()` fonksiyonunda da parantez içine bir parametre yazıyoruz. Bu fonksiyona verilen parametre, kullanıcıdan veri alınırken kullanıcıya sorulacak soruyu gösteriyor. Gelin isterseniz bir örnek daha yapalım elimizin alışması için:

```
yaş = input("Yaşınız: ")

print("Demek", yaş, "yaşındasın.")
print("Genç mi yoksa yaşlı mı olduğuna karar veremedim.")
```

`input()` fonksiyonunun ne kadar kullanışlı bir araç olduğu ortada. Bu fonksiyon sayesinde, şimdiye kadar tek sesli bir şekilde yürüttüğümüz programcılık faaliyetlerimizi çok sesli bir hale getirebileceğiz. Mesela önceki bölümlerden birinde yazdığımız, daire alanı hesaplayan programı hatırlarsınız. O zaman henüz dosyalarımızı kaydetmeyi ve `input()` fonksiyonunu öğrenmediğimiz için o programı etkileşimli kabukta şu şekilde yazmıştık:

```
>>> çap = 16
>>> yarıçap = çap / 2
>>> pi = 3.14159
>>> alan = pi * (yarıçap * yarıçap)
>>> alan

201.06176
```

Ama artık hem dosyalarımızı kaydetmeyi biliyoruz, hem de `input()` fonksiyonunu öğrendik. Dolayısıyla yukarıdaki programı şu şekilde yazabiliriz:

```
#Kullanıcıdan dairenin çapını girmesini istiyoruz.
çap = input("Dairenin çapı: ")

#Kullanıcının verdiği çap bilgisini kullanarak
#yarıçapı hesaplayalım. Buradaki int() fonksiyonunu
#ilk kez görüyoruz. Biraz sonra bunu açıklayacağız
yarıçap = int(çap) / 2

#pi sayımız sabit
pi = 3.14159

#Yukarıdaki bilgileri kullanarak artık
#dairenin alanını hesaplayabiliriz
alan = pi * (yarıçap * yarıçap)

#Son olarak, hesapladığımız alanı yazdırıyoruz
print("Çapı", çap, "cm olan dairenin alanı: ", alan, "cm2'dir")
```

Gördüğünüz gibi, `input()` fonksiyonunu öğrenmemiz sayesinde artık yavaş yavaş işe yarar programlar yazabiliyoruz.

Ancak burada, daha önce öğrenmediğimiz bir fonksiyon dikkatinizi çekmiş olmalı. Bu fonksiyonun adı `int()`. Bu yeni fonksiyon dışında, yukarıdaki bütün kodları anlayabilecek kadar Python bilgisine sahibiz.

`int()` fonksiyonunun ne işe yaradığını anlamak için isterseniz ilgili satırı `yarıçap = çap / 2` şeklinde yazarak çalıştırmayı deneyin bu programı.

Dediğim gibi, eğer o satırdaki `int()` fonksiyonunu kaldırarak programı çalıştırdıysanız şuna benzer bir hata mesajı almış olmalısınız:

```
Traceback (most recent call last):
  File "deneme.py", line 8, in <module>
    yarıçap = çap / 2
TypeError: unsupported operand type(s) for /: 'str' and 'int'
```

Gördüğünüz gibi programımız bölme işlemini yapamadı. Buradan anlıyoruz ki, bu `int()` fonksiyonu programımızdaki aritmetik işlemin düzgün bir şekilde yapılabilmesini sağlıyor. Gelelim bu fonksiyonun bu işlevi nasıl yerine getirdiğini incelemeye.

11.2 Tip Dönüşümleri

Bir önceki bölümün sonunda verdiğimiz örnek programda `int()` adlı bir fonksiyon görmüş, bu fonksiyonu anlatmayı o zaman ertelemiştik. Çok gecikmeden, bu önemli fonksiyonun ne işe yaradığını öğrenmemiz gerekiyor. İsterseniz bir örnek üzerinden gidelim.

Diyelim ki kullanıcıdan aldığı sayının karesini hesaplayan bir program yazmak istiyoruz. Öncelikle şöyle bir şey deneyelim:

```
sayı = input("Lütfen bir sayı girin: ")

#Girilen sayının karesini bulmak için sayı değişkeninin 2.
#kuvvetini alıyoruz. Aynı şeyi pow() fonksiyonu ile de
#yapabileceğimizi biliyorsunuz. Örn.: pow(sayı, 2)
print("Girdiğiniz sayının karesi: ", sayı ** 2)
```

Bu kodları çalıştırdığımız zaman, programımız kullanıcıdan bir sayı girmesini isteyecek, ancak kullanıcı bir sayı girip *Enter* tuşuna bastığında şöyle bir hata mesajıyla karşılaşacaktır:

```
Traceback (most recent call last):
  File "test.py", line 5, in <module>
    print("Girdiğiniz sayının karesi: ", sayı ** 2)
TypeError: unsupported operand type(s) for **: 'str' and 'int'
```

Hata mesajına baktığınızda, 'TypeError' ifadesinden, bunun veri tipine ilişkin bir hata olduğunu tahmin edebilirsiniz. Eğer İngilizce biliyorsanız yukarıdaki hata mesajının anlamını rahatlıkla çıkarabilirsiniz. İngilizce bilmeseniz de en sondaki 'str' ve 'int' kelimeleri size karakter dizisi ve sayı adlı veri tiplerini hatırlatacaktır. Demek ki ortada veri tiplerini ilgilendiren bir sorun var...

Peki burada tam olarak neler dönüyor?

Hatırlayacaksınız, geçen derslerden birinde `len()` fonksiyonunu anlatırken şöyle bir şey söylemiştik:

Biz henüz kullanıcıdan nasıl veri alacağımızı bilmiyoruz. Ama şimdilik şunu söyleyebiliriz: Python'da kullanıcıdan herhangi bir veri aldığımızda, bu veri bize bir karakter dizisi olarak gelecektir.

Gelin isterseniz yukarıda anlattığımız durumu teyit eden bir program yazalım:

```
#Kullanıcıdan herhangi bir veri girmesini istiyoruz
sayı = input("Herhangi bir veri girin: ")

#Kullanıcının girdiği verinin tipini bir
#değişkene atıyoruz
tip = type(sayı)

#Son olarak kullanıcının girdiği verinin tipini
#ekrana basıyoruz.
print("Girdiğiniz verinin tipi: ", tip)
```

Bu programı çalıştırdığımızda ne tür bir veri girsek girelim, girdiğimiz verinin tipi *str*, yani karakter dizisi olacaktır. Demek ki gerçekten de, kullanıcıdan veri almak için kullandığımız `input()` fonksiyonu bize her koşulda bir karakter dizisi veriyormuş.

Geçen derslerde şöyle bir şey daha söylemiştik:

Python'da, o anda elinizde bulunan bir verinin hangi tipte olduğunu bilmek son derece önemlidir. Çünkü bir verinin ait olduğu tip, o veriyle neler yapıp neler yapamayacağınızı belirler.

Şu anda karşı karşıya olduğumuz durum da buna çok güzel bir örnektir. Eğer o anda elimizde bulunan verinin tipini bilmezsek tıpkı yukarıda olduğu gibi, o veriyi programımızda kullanmaya çalışırken programımız hata verir ve çöker.

Her zaman üstüne basa basa söylediğimiz gibi, aritmetik işlemler yalnızca sayılarla yapılır. Karakter dizileri ile herhangi bir aritmetik işlem yapılamaz. Dolayısıyla, `input()` fonksiyonundan gelen veri bir karakter dizisi olduğu için ve biz de programımızda girilen sayının karesini hesaplamak amacıyla bu fonksiyondan gelen verinin 2. kuvvetini, yani karesini hesaplamaya çalıştığımız için programımız hata verecektir.

Yukarıdaki programda neler olup bittiğini daha iyi anlayabilmek için Python'ın etkileşimli kabuğunda şu işlemleri yapabiliriz:

```
>>> "23" ** 2

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
TypeError: unsupported operand type(s) for ** or pow(): 'str' and 'int'
```

Gördüğünüz gibi, programımızdan aldığımız hata ile yukarıdaki hata tamamen aynı (hata mesajlarında bizi ilgilendiren kısım en son satırdır). Tıpkı burada olduğu gibi, hata veren programda da 'Lütfen bir sayı girin: ' sorusuna örneğin 23 cevabını verdiğimizde programımız aslında "23" ** 2 gibi bir işlem yapmaya çalışıyor. Bir karakter dizisinin kuvvetini hesaplamak mümkün olmadığı, kuvvet alma işlemi yalnızca sayılarla yapılabileceği için de hata vermekten başka çaresi kalmıyor.

Ancak bazen öyle durumlarla karşılaşabilirsiniz ki, programınız hiçbir hata vermez, ama elde edilen sonuç aslında tamamen beklentinizin dışındadır. Mesela şu basit örneği inceleyelim:

```
sayı1 = input("Toplama işlemi için ilk sayıyı girin: ")
sayı2 = input("Toplama işlemi için ikinci sayıyı girin: ")

print(sayı1, "+", sayı2, "=", sayı1 + sayı2)
```

Bu kodları çalıştırdığımızda şöyle bir manzarayla karşılaşırız:

```

istihza@istihza: ~/Desktop
File Edit View Search Terminal Help
istihza@istihza:~$ cd Desktop/
istihza@istihza:~/Desktop$ python3 deneme.py
Toplama işlemi için ilk sayıyı girin: 12
Toplama işlemi için ikinci sayıyı girin: 34
12 + 34 = 1234
istihza@istihza:~/Desktop$

```

`input()` fonksiyonunun alttan alta neler çevirdiğini bu örnek yardımıyla çok daha iyi anladığınızı zannediyorum. Gördüğünüz gibi yukarıdaki program herhangi bir hata vermedi. Ama beklediğimiz çıktıyı da vermedi. Zira biz programımızın iki sayıyı toplamasını istiyorduk. O ise kullanıcının girdiği sayıları yan yana yazmakla yetindi. Yani bir aritmetik işlem yapmak yerine, verileri birbiriyle bitiştiirdi. Çünkü, dediğim gibi, `input()` fonksiyonunun kullanıcıdan aldığı şey bir karakter dizisidir. Dolayısıyla bu fonksiyon yukarıdaki gibi bir durumla karşılaştığı zaman karakter dizileri arasında bir birleştirme işlemi gerçekleştirir. Tıpkı ilk derslerimizde etkileşimli kabukta verdiğimiz şu örnekte olduğu gibi:

```

>>> "23" + "23"
2323

```

Bu son örnekten ayrıca şunu çıkarıyoruz: Yazdığınız bir programın herhangi bir hata vermemesi o programın doğru çalıştığı anlamına gelmeyebilir. Dolayısıyla bu tür durumlara karşı her zaman uyanık olmanızda fayda var.

Peki yukarıdaki gibi durumlarla karşılaşmamak için ne yapacağız?

İşte bu noktada devreye tip dönüştürücü adını verdiğimiz birtakım fonksiyonlar girecek.

11.2.1 int()

Dediğimiz gibi, `input()` fonksiyonundan gelen veri her zaman bir karakter dizisidir. Dolayısıyla bu fonksiyondan gelen veriyle herhangi bir aritmetik işlem yapabilmek için öncelikle bu veriyi bir sayıya dönüştürmemiz gerekir. Bu dönüştürme işlemi için `int()` adlı özel bir dönüştürücü fonksiyondan yararlanacağız. Gelin isterseniz Python'ın etkileşimli kabuğunda bu fonksiyonla bir kaç deneme yaparak bu fonksiyonun ne işe yaradığını ve nasıl kullanıldığını anlamaya çalışalım. Zira etkileşimli kabuk bu tür deneme işlemleri için biçilmiş kaftandır:

```
>>> karakter_dizisi = "23"
>>> sayı = int(karakter_dizisi)
>>> print(sayı)
```

```
23
```

Burada öncelikle "23" adlı bir karakter dizisi tanımladık. Ardından da `int()` fonksiyonunu kullanarak bu karakter dizisini bir tamsayıya (*integer*) dönüştürdük. İsminden de anlayacağınız gibi `int()` fonksiyonu İngilizce *integer* (tamsayı) kelimesinin kısaltmasıdır ve bu fonksiyonun görevi bir veriyi tamsayıya dönüştürmektir.

Ancak burada dikkat etmemiz gereken bir şey var. Herhangi bir verinin sayıya dönüştürülebilmesi için o verinin sayı değerli bir veri olması gerekir. Örneğin "23", sayı değerli bir karakter dizisidir. Ama mesela "elma" sayı değerli bir karakter dizisi değildir. Bu yüzden "elma" karakter dizisi sayıya dönüştürülemez:

```
>>> karakter_dizisi = "elma"
>>> sayı = int(karakter_dizisi)

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
ValueError: invalid literal for int() with base 10: 'elma'
```

Gördüğünüz gibi, sayı değerli olmayan bir veriyi sayıya dönüştürmeye çalıştığımızda Python bize bir hata mesajı gösteriyor. Yazdığımız programlarda bu duruma özellikle dikkat etmemiz gerekiyor.

Şimdi bu bölümün başında yazdığımız ve hata veren programımıza dönelim yine:

```
sayı = input("Lütfen bir sayı girin: ")

print("Girdiğiniz sayının karesi: ", sayı ** 2)
```

Bu kodların hata vereceğini biliyoruz. Ama artık, öğrendiğimiz `int()` dönüştürücüsünü kullanarak programımızı hata vermeyecek şekilde yeniden yazabiliriz:

```
veri = input("Lütfen bir sayı girin: ")

#input() fonksiyonundan gelen karakter dizisini
#sayıya dönüştürüyoruz.
sayı = int(veri)

print("Girdiğiniz sayının karesi: ", sayı ** 2)
```

Artık programımız hatasız bir şekilde çalışıyor.

Bir de öteki örneğimizi ele alalım:

```
sayı1 = input("Toplama işlemi için ilk sayıyı girin: ")
sayı2 = input("Toplama işlemi için ikinci sayıyı girin: ")

print(sayı1, "+", sayı2, "=", sayı1 + sayı2)
```

Bu kodların beklediğimiz çıktıyı vermeyeceğini biliyoruz. Ama eğer bu kodları şöyle yazarsak işler değişir:

```
v1 = input("Toplama işlemi için ilk sayıyı girin: ")
v2 = input("Toplama işlemi için ikinci sayıyı girin: ")
```

```
say1 = int(v1) #v1 adlı karakter dizisini sayıya dönüştürüyoruz.
say2 = int(v2) #v2 adlı karakter dizisini sayıya dönüştürüyoruz.

print(say1, "+", say2, "=", say1 + say2)
```

Gördüğünüz gibi, `input()` fonksiyonundan gelen karakter dizilerini sayıya dönüştürerek istediğimiz çıktıyı alabiliyoruz.

11.2.2 `str()`

Python'daki tip dönüştürücüleri elbette sadece `int()` fonksiyonuyla sınırlı değildir. Gördüğünüz gibi, `int()` fonksiyonu sayı değerli verileri (mesela karakter dizilerini) tam sayıya dönüştürüyor. Bunun bir de tersi mümkündür. Yani karakter dizisi olmayan verileri karakter dizisine dönüştürmemiz de mümkündür. Bu işlem için `str()` adlı başka bir tip dönüştürücüden yararlanıyoruz:

```
>>> sayı = 23
>>> kardiz = str(sayı)
>>> print(kardiz)

23

>>> print(type(kardiz))

<class 'str'>
```

Gördüğünüz gibi, bir tam sayı olan 23'ü `str()` adlı bir fonksiyondan yararlanarak karakter dizisi olan "23" ifadesine dönüştürdük. Son satırda da, elde ettiğimiz şeyin bir karakter dizisi olduğundan emin olmak için `type()` fonksiyonunu kullanarak verinin tipini denetledik.

Yukarıdaki örneklerden gördüğümüz gibi, aritmetik işlemler yapmak istediğimizde karakter dizilerini sayıya çevirmemiz gerekiyor. Peki acaba hangi durumlarda bunun tersini yapmamız, yani sayıları karakter dizilerine çevirmemiz gerekir? Python bilginiz ve tecrübeniz arttıkça bunların hangi durumlar olduğunu kendiniz de göreceksiniz. Mesela biz daha şimdiden, sayıları karakter dizisine çevirmemiz gereken bir durumla karşılaştık. Hatırlarsanız, `len()` fonksiyonunu anlatırken, bu fonksiyonun sayılarla birlikte kullanılamayacağını söylemiştik:

```
>>> len(12343423432)

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
TypeError: object of type 'int' has no len()
```

Peki ya yazdığınız programda bir sayının kaç haneden oluştuğunu hesaplamamız gerekirse ne yapacaksınız? Yani mesela yukarıdaki sayının 11 haneli olduğunu bilmeniz gerekiyorsa ne olacak?

İşte böyle bir durumda `str()` fonksiyonundan yararlanabilirsiniz:

```
>>> sayı = 12343423432
>>> kardiz = str(sayı)
>>> len(kardiz)

11
```


Bildiğiniz gibi, `len()` fonksiyonu, şu ana kadar öğrendiğimiz veri tipleri içinde sadece karakter dizileri üzerinde işlem yapabiliyor. Biz de bu yüzden, sayımızın kaç haneli olduğunu öğrenebilmek için, öncelikle bu sayıyı bir karakter dizisine çeviriyoruz. Daha sonra da elde ettiğimiz bu karakter dizisini `len()` fonksiyonuna parametre olarak veriyoruz. Böylece sayının kaç haneli olduğu bilgisini elde etmiş oluyoruz.

Bu arada elbette yukarıdaki işlemi tek satırda da halledebilirsiniz:

```
>>> len(str(12343423432))
11
```

Bu şekilde iç içe geçmiş fonksiyonlar yazdığımızda, Python fonksiyonları içten dışa doğru tek tek değerlendirecektir. Mesela yukarıdaki örnekte Python önce `str(12343423432)` ifadesini değerlendirecek ve çıkan sonucu `len()` fonksiyonuna gönderecektir. İç içe geçmiş fonksiyonları yazarken dikkat etmemiz gereken önemli bir nokta da, açtığımız her bir parantezi tek tek kapatmayı unutmamaktır.

11.2.3 float()

Hatırlarsanız ilk bölümlerde sayılardan söz ederken tamsayıların (*integer*) dışında kayan noktalı sayıların (*float*) da olduğundan söz etmiştik. İşte eğer bir tamsayıyı veya sayı değerli bir karakter dizisini kayan noktalı sayıya dönüştürmek istersek `float()` adlı başka bir dönüştürücüden yararlanacağız:

```
>>> a = 23
>>> type(a)
<class 'int'>

>>> float(a)
23.0
```

Gördüğünüz gibi, 23 tamsayısı, `float()` fonksiyonu sayesinde 23.0'a yani bir kayan noktalı sayıya dönüştü.

Aynı şeyi, sayı değerli karakter dizileri üzerine uygulamak da mümkündür:

```
>>> b = "23"
>>> type(b)
<class 'str'>

>>> float(b)
23.0
```

11.2.4 complex()

Sayılardan söz ederken, eğer matematikle çok fazla içli dışlı değilseniz pek karşılaşmayacağınız, 'karmaşık sayı' adlı bir sayı türünden de bahsetmiştik. Karmaşık sayılar Python'da 'complex' ifadesiyle gösteriliyor. Mesela şunun bir karmaşık sayı olduğunu biliyoruz:

```
>>> 12+0j
```

Kontrol edelim:

```
>>> type(12+0j)
<class 'complex'>
```

İşte eğer herhangi bir sayıyı karmaşık sayıya dönüştürmeniz gerekirse `complex()` adlı bir fonksiyondan yararlanabilirsiniz. Örneğin:

```
>>> complex(15)
(15+0j)
```

Böylece Python'daki bütün sayı dönüştürücüleri öğrenmiş olduk.

Gelin isterseniz, bu bölümde anlattığımız konuları şöyle bir tekrar ederek bilgilerimizi sağlamlaştırmaya çalışalım.

```
>>> a = 56
```

Bu sayı bir tamsayıdır. İngilizce olarak ifade etmek gerekirse, *integer*. Bunun bir tamsayı olduğunu şu şekilde teyit edebileceğimizi gayet iyi biliyorsunuz:

```
>>> type(a)
<class 'int'>
```

Burada aldığımız `<class int>` çıktısı, bize *a* değişkeninin tuttuğu sayının bir tamsayı olduğunu söylüyor. 'int' ifadesi, *integer* (tamsayı) kelimesinin kısaltmasıdır.

Bir de şu sayıya bakalım:

```
>>> b = 34.5
>>> type(b)
<class 'float'>
```

Bu çıktı ise bize 34.5 sayısının bir kayan noktalı sayı olduğunu söylüyor. *float* kelimesi *Floats* veya *Floating Point Number* ifadesinin kısaltmasıdır. Yani 'kayan noktalı sayı' demektir.

Bu arada, bu `type()` adlı fonksiyonu sadece sayılara değil, başka şeylere de uygulayabileceğimizi biliyorsunuz. Mesela bir örnek vermek gerekirse:

```
>>> meyve = "karpuz"
>>> type(meyve)
<class 'str'>
```

Gördüğünüz gibi, `type()` fonksiyonu bize *meyve* adlı değişkenin değerinin bir 'str' yani *string* yani karakter dizisi olduğunu bildirdi.

Bu veri tipleri arasında, bazı özel fonksiyonları kullanarak dönüştürme işlemi yapabileceğimizi öğrendik. Mesela:

```
>>> sayı = 45
```

sayı adlı değişkenin tuttuğu verinin değeri bir tamsayıdır. Biz bu tamsayıyı kayan noktalı sayıya dönüştürmek istiyoruz. Yapacağımız işlem çok basit:

```
>>> float(sayı)
```

```
45.0
```

Gördüğünüz gibi, 45 adlı tamsayıyı, 45.0 adlı bir kayan noktalı sayıya dönüştürdük. Şimdi `type(45.0)` komutu bize `<class 'float'>` çıktısını verecektir.

Eğer kayan noktalı bir sayıyı tamsayıya çevirmek istersek şu komutu veriyoruz. Mesela kayan noktalı sayımız, 56.5 olsun:

```
>>> int(56.5)
```

```
56
```

Yukarıdaki örneği tabii ki şöyle de yazabiliriz:

```
>>> a = 56.5
```

```
>>> int(a)
```

```
56
```

Dönüştürme işlemi sayılar arasında yapabileceğimiz gibi, sayılar ve karakter dizileri arasında da yapabiliriz. Örneğin şu bir karakter dizisidir:

```
>>> nesne = "45"
```

Yukarıdaki değeri tırnak içinde belirttiğimiz için bu değer bir karakter dizisidir. Şimdi bunu bir tamsayıya çevireceğiz:

```
>>> int(nesne)
```

```
45
```

Dilersek, aynı karakter dizisini kayan noktalı sayıya da çevirebiliriz:

```
>>> float(nesne)
```

```
45.0
```

Hatta bir sayıyı karakter dizisine de çevirebiliriz. Bunun için *string* (karakter dizisi) kelimesinin kısaltması olan *str* ifadesini kullanacağız:

```
>>> s = 6547
```

```
>>> str(s)
```

```
'6547'
```

Bir örnek de kayan noktalı sayılarla yapalım:

```
>>> s = 65.7
```

```
>>> str(s)
```

```
'65.7'
```

Yalnız şunu unutmayın: Bir karakter dizisinin sayıya dönüştürülebilmesi için o karakter dizisinin sayı değerli olması lazım. Yani "45" değerini sayıya dönüştürebiliriz. Çünkü "45" değeri, tırnaklardan ötürü bir karakter dizisi de olsa, neticede sayı değerli bir karakter dizisidir. Ama mesela "elma" karakter dizisi böyle değildir. Dolayısıyla, şöyle bir maceraya girişmek bizi hüsrana uğratacaktır:

```
>>> nesne = "elma"
>>> int(nesne)

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
ValueError: invalid literal for int() with base 10: 'elma'
```

Gördüğünüz gibi, Python böyle bir işlem denemesi karşısında hata veriyor...

Bu bölümde pek çok yeni şey öğrendik. Bu bölümün en önemli getirisi `input()` fonksiyonunu öğrenmemiz oldu. Bu fonksiyon sayesinde kullanıcıyla iletişim kurmayı başardık. Artık kullanıcıdan veri alıp, bu verileri programlarımız içinde işleyebiliyoruz.

Yine bu bölümde dikkatinizi çektiğimiz başka bir konu da sayılar ve karakter dizileri arasındaki ilişkiydi. `input()` fonksiyonuyla elde edilen çıktının bir karakter dizisi olduğunu öğrendik. Bildiğimiz gibi, aritmetik işlemler ancak sayılar arasında yapılabilir. Dolayısıyla `input()` fonksiyonuyla gelen karakter dizisini bir sayıyla çarpmaya kalkarsak hata alıyoruz. Burada yapmamız gereken şey, elimizdeki verileri dönüştürmek. Yani `input()` fonksiyonundan gelen karakter dizisini bir sayıyla çarpmak istiyorsak, öncelikle aldığımız karakter dizisini sayıya dönüştürmemiz gerekiyor. Dönüştürme işlemleri için kullandığımız fonksiyonlar şunlardı:

`int()` Sayı değerli bir karakter dizisini veya kayan noktalı sayıyı tamsayıya (*integer*) çevirir.

`float()` Sayı değerli bir karakter dizisini veya tamsayıyı kayan noktalı sayıya (*float*) çevirir.

`str()` Bir tamsayı veya kayan noktalı sayıyı karakter dizisine (*string*) çevirir.

`complex()` Herhangi bir sayıyı veya sayı değerli karakter dizisini karmaşık sayıya (*complex*) çevirir.

Ayrıca bu bölümde öğrendiklerimiz, şöyle önemli bir tespitte bulunmamıza da olanak tanıdı:

Her tamsayı ve/veya kayan noktalı sayı bir karakter dizisine dönüştürülebilir. Ama her karakter dizisi tamsayıya ve/veya kayan noktalı sayıya dönüştürülemez.

Örneğin, 5654 gibi bir tamsayıyı veya 543.34 gibi bir kayan noktalı sayıyı `str()` fonksiyonu yardımıyla karakter dizisine dönüştürebiliriz:

```
>>> str(5654)
>>> str(543.34)
```

"5654" veya "543.34" gibi bir karakter dizisini `int()` veya `float()` fonksiyonu yardımıyla tamsayıya ya da kayan noktalı sayıya da dönüştürebiliriz:

```
>>> int("5654")
>>> int("543.34")

>>> float("5654")
>>> float("543.34")
```

Ama "elma" gibi bir karakter dizisini ne `int()` ne de `float()` fonksiyonuyla tamsayıya veya kayan noktalı sayıya dönüştürebiliriz! Çünkü "elma" verisi sayı değerli değildir.

Bu bölümü kapatmadan önce, dilerseniz şimdiye kadar öğrendiklerimizi de içeren örnek bir program yazalım. Bu program, Python maceramız açısından bize yeni kapılar da açacak.

Önceki derslerimizin birinde verdiğimiz doğalgaz faturası hesaplayan programı hatırlarsınız. İşte artık `input()` fonksiyonu sayesinde bu doğalgaz faturası hesaplama programını da daha ilginç bir hale getirebiliriz:

```
#Her bir ayın kaç gün çektiğini tanımlıyoruz
ocak = mart = mayıs = temmuz = ağustos = ekim = aralık = 31
nisan = haziran = eylül = kasım = 30
şubat = 28

#Doğalgazın vergiler dahil metreküp fiyatı
birimFiyat = 0.79

#Kullanıcı ayda ne kadar doğalgaz tüketmiş?
aylıkSarfiyat = input("Aylık doğalgaz sarfiyatınızı metreküp olarak giriniz: ")

#Kullanıcı hangi aya ait faturasını öğrenmek istiyor?
dönem = input("""Hangi aya ait faturayı hesaplamak istersiniz?
(Lütfen ay adını tamamı küçük harf olacak şekilde giriniz)\n""")

#Yukarıdaki input() fonksiyonundan gelen veriyi
#Python'ın anlayabileceği bir biçime dönüştürüyoruz
ay = eval(dönem)

#Kullanıcının günlük doğalgaz sarfiyatı
günlükSarfiyat = int(aylıkSarfiyat) / ay

#Fatura tutarı
fatura = birimFiyat * günlükSarfiyat * ay

print("günlük sarfiyatınız: \t", günlükSarfiyat, " metreküp\n",
      "tahmini fatura tutarı: \t", fatura, " TL", sep="")
```

Burada yine bilmediğimiz bir fonksiyonla daha karşılaştık. Bu fonksiyonun adı `eval()`. Biraz sonra `eval()` fonksiyonunu derinlemesine inceleyeceğiz. Ama bu fonksiyonu anlatmaya geçmeden önce dilerseniz yukarıdaki kodları biraz didikleyelim.

İlk satırların ne işe yaradığını zaten biliyorsunuz. Bir yıl içindeki bütün ayların kaç gün çektiğini gösteren değişkenlerimizi tanımladık. Burada her bir değişkeni tek tek tanımlamak yerine değişkenleri topluca tanımladığımıza dikkat edin. İsteseydik tabii ki yukarıdaki kodları şöyle de yazabilirdik:

```
#Her bir ayın kaç gün çektiğini tanımlıyoruz
ocak = 31
şubat = 28
mart = 31
nisan = 30
mayıs = 31
haziran = 30
temmuz = 31
ağustos = 31
eylül = 30
ekim = 31
kasım = 30
aralık = 31

#Doğalgazın vergiler dahil m3 fiyatı
birimFiyat = 0.79
```

```
#Kullanıcı ayda ne kadar doğalgaz tüketmiş?
aylıkSarfiyat = input("Aylık doğalgaz sarfiyatınızı m3 olarak giriniz: ")

#Kullanıcı hangi aya ait faturasını öğrenmek istiyor?
dönem = input("""Hangi aya ait faturayı hesaplamak istersiniz?
(Lütfen ay adını tamamı küçük harf olacak şekilde giriniz)\n""")

#Yukarıdaki input() fonksiyonundan gelen veriyi
#Python'ın anlayabileceği bir biçime dönüştürüyoruz
ay = eval(dönem)

#Kullanıcının günlük doğalgaz sarfiyatı
günlükSarfiyat = int(aylıkSarfiyat) / ay

#Fatura tutarı
fatura = birimFiyat * günlükSarfiyat * ay

print("günlük sarfiyatınız: \t", günlükSarfiyat, " metreküp\n",
      "tahmini fatura tutarı: \t", fatura, " TL", sep="")
```

Ama tabii ki, değişkenleri tek tek tanımlamak yerine topluca tanımlamak, daha az kod yazmanızı sağlamanın yanı sıra, programınızın çalışma performansı açısından da daha iyidir. Yani değişkenleri bu şekilde tanımladığınızda programınız daha hızlı çalışır.

Programımızı incelemeye devam edelim...

Değişkenleri tanımladıktan sonra doğalgazın vergiler dahil yaklaşık birim fiyatını da bir değişken olarak tanımladık. 0.79 değerini zaten birkaç bölüm önce hesaplayıp bulduğumuz için, aynı işlemleri tekrar programımıza eklememize gerek yok. Doğrudan nihai değeri programımıza yazsak yeter...

Birim fiyatı belirledikten sonra kullanıcıya aylık doğalgaz sarfiyatını soruyoruz. Kullanıcının bu değeri m³ olarak girmesini bekliyoruz. Elbette bu veriyi kullanıcıdan alabilmek için `input()` fonksiyonunu kullanıyoruz.

Daha sonra kullanıcıya hangi aya ait doğalgaz faturasını ödemek istediğini soruyoruz. Bu bilgi, bir sonraki satırda günlük doğalgaz sarfiyatını hesaplarken işimize yarayacak. Çünkü kullanıcının girdiği ayın çektiği gün sayısına bağlı olarak günlük sarfiyat değişecektir. Günlük sarfiyatı hesaplamak için aylık sarfiyatı, ilgili ayın çektiği gün sayısına bölüyoruz. Bu arada bir önceki satırda `dönem` değişkenini `eval()` adlı bir fonksiyonla birlikte kullandığımızı görüyorsunuz. Bunu biraz sonra inceleyeceğiz. O yüzden bu satırları atlayıp son satıra gelelim.

Son satırda `print()` fonksiyonunu kullanarak, kullanıcıdan aldığımız verileri düzgün bir şekilde kendisine gösteriyoruz. Programımız kullanıcıya günlük doğalgaz sarfiyatını ve ay sonunda karşılaşacağı tahmini fatura tutarını bildiriyor. `print()` fonksiyonu içinde kullandığımız kaçış dizilerine özellikle dikkatinizi çekmek istiyorum. Burada düzgün bir çıktı elde etmek için `\t` ve `\n` adlı kaçış dizilerinden nasıl yararlandığımızı görüyorsunuz. Bu kaçış dizilerinin buradaki işlevini tam olarak anlayabilmek için, bu kodları bir de bu kaçış dizileri olmadan yazmayı deneyebilirsiniz.

Bu bilgileri, önemlerinden ötürü aklımızda tutmaya çalışalım. Buraya kadar anlatılan konular hakkında zihninizde belirsizlikler varsa veya bazı noktaları tam olarak kavrayamadıysak, şimdiye kadar öğrendiğimiz konuları tekrar gözden geçirmemiz bizim için epey faydalı olacaktır. Zira bundan sonraki bölümlerde, yeni bilgilerin yanı sıra, buraya kadar öğrendiğimiz şeyleri de yoğun bir şekilde pratiğe dökeceğiz. Bundan sonraki konuları takip edebilmemiz

açısından, buraya kadar verdiğimiz temel bilgileri iyice sindirmiş olmak işimizi bir hayli kolaylaştıracaktır.

11.3 eval() ve exec() Fonksiyonları

Bir önceki bölümün son örnek programında `eval()` adlı bir fonksiyonla karşılaşmıştık. İşte şimdi bu önemli fonksiyonun ne işe yaradığını anlamaya çalışacağız. Ancak `eval()` fonksiyonunu anlatmaya başlamadan önce şu uyarıyı yapalım:

eval() ŞEYTANİ GÜÇLERİ OLAN BİR FONKSİYONDUR!

Bunun neden böyle olduğunu hem biz anlatacağız, hem de zaten bu fonksiyonu tanıdıkça neden `eval()`'e karşı dikkatli olmanız gerektiğini kendiniz de anlayacaksınız.

Dilerseniz işe basit bir `eval()` örneği vererek başlayalım:

```
print("""
Basit bir hesap makinesi uygulaması.

İşleçler:

+   toplama
-   çıkarma
*   çarpma
/   bölme

Yapmak istediğiniz işlemi yazıp ENTER
tuşuna basın. (Örneğin 23 ve 46 sayılarını
çarpmak için 23 * 46 yazdıktan sonra
ENTER tuşuna basın.)
""")

veri = input("İşleminiz: ")
hesap = eval(veri)

print(hesap)
```

İngilizcede *evaluate* diye bir kelime bulunur. Bu kelime, 'değerlendirmeye tabi tutmak, işleme sokmak, işlemek' gibi anlamlar taşır. İşte `eval()` fonksiyonundaki *eval* kelimesi bu *evaluate* kelimesinin kısaltmasıdır. Yani bu fonksiyonun görevi, kendisine verilen karakter dizilerini değerlendirmeye tabi tutmak ya da işlemektir. Peki bu tam olarak ne anlama geliyor?

Aslında yukarıdaki örnek programı çalıştırdığımızda bu sorunun yanıtını kendi kendimize verebiliyoruz. Bu programı çalıştırarak, "*İşleminiz:* " ifadesinden sonra, örneğin, *45 * 76* yazıp *Enter* tuşuna basarsak programımız bize *3420* çıktısı verecektir. Yani programımız hesap makinesi işlevini yerine getirip *45* sayısı ile *76* sayısını çarpacaktır. Dolayısıyla, yukarıdaki programı kullanarak her türlü aritmetik işlemi yapabilirsiniz. Hatta bu program, son derece karmaşık aritmetik işlemlerin yapılmasına dahi müsaade eder.

Peki programımız bu işlevi nasıl yerine getiriyor? İsterseniz kodların üzerinden tek tek geçelim.

Öncelikle programımızın en başına kullanım kılavuzuna benzer bir metin yerleştirdik ve bu metni `print()` fonksiyonu yardımıyla ekrana bastık.

Daha sonra kullanıcıdan alacağımız komutları *veri* adlı bir değişkene atadık. Tabii ki kullanıcıyla iletişimi her zaman olduğu gibi `input()` fonksiyonu yardımıyla sağlıyoruz.

Ardından, kullanıcıdan gelen veriyi `eval()` fonksiyonu yardımıyla değerlendirmeye tabi tutuyoruz. Yani kullanıcının girdiği komutları işleme sokuyoruz. Örneğin, kullanıcı `46 / 2` gibi bir veri girdiyse, biz `eval()` fonksiyonu yardımıyla bu `46 / 2` komutunu işletiyoruz. Bu işlemin sonucunu da *hesap* adlı başka bir değişken içinde depoluyoruz.

Eğer burada `eval()` fonksiyonunu kullanmazsak, programımız, kullanıcının girdiği `45 * 76` komutunu hiçbir işleme sokmadan dümdüz ekrana basacaktır. Yani:

```
print("""
Basit bir hesap makinesi uygulaması.

İşlemler:

+   toplama
-   çıkarma
*   çarpma
/   bölme

Yapmak istediğiniz işlemi yazıp ENTER
tuşuna basın. (Örneğin 23 ve 46 sayılarını
çarpmak için 23 * 46 yazdıktan sonra
ENTER tuşuna basın.)
""")

veri = input("İşleminiz: ")

print(veri)
```

Eğer programımızı yukarıdaki gibi, `eval()` fonksiyonu olmadan yazarsak, kullanıcımız `45 * 76` gibi bir komut girdiğinde alacağı cevap dümdüz bir `45 * 76` çıktısı olacaktır. İşte `eval()` fonksiyonu, kullanıcının girdiği her veriyi bir Python komutu olarak algılar ve bu veriyi işleme sokar. Yani `45 * 76` gibi bir şey gördüğünde, bu şeyi doğrudan ekrana yazdırmak yerine, işlemin sonucu olan `3420` sayısını verir.

`eval()` fonksiyonunun, yukarıda anlattığımız özelliklerini okuduktan sonra, 'Ne güzel bir fonksiyon! Her işimi görür bu!' dediğinizi duyar gibiyim. Ama aslında durum hiç de öyle değil. Neden mi?

Şimdi yukarıdaki programı tekrar çalıştırın ve "İşleminiz: " ifadesinden sonra şu cevabı verin:

```
print("Merhaba Python!")
```

Bu komut şöyle bir çıktı vermiş olmalı:

```
Merhaba Python!
None
```

Not: Buradaki *None* değerini görmezden gelin. Bunu fonksiyonlar konusunu anlatırken inceleyeceğiz.

Gördüğünüz gibi, yazdığımız program, kullanıcının girdiği Python komutunun işletilmesine sebep oldu. Bu noktada, 'Eee, ne olmuş!' demiş olabilirsiniz. Gelin bir de şuna bakalım. Şimdi programı tekrar çalıştırıp şu cevabı verin:


```
open("deneme.txt", "w")
```

Bu cevap, bilgisayarınızda *deneme.txt* adlı bir dosya oluşturulmasına sebep oldu. Belki farkındasınız, belki farkında değilsiniz, ama aslında şu anda kendi yazdığınız program sizin kontrolünüzden tamamen çıktı. Siz aslında bir hesap makinesi programı yazmıştınız. Ama `eval()` fonksiyonu nedeniyle kullanıcıya rastgele Python komutlarını çalıştırma imkanı verdiğiniz için programınız sadece aritmetik işlemleri hesaplamak için kullanılmayabilir. Böyle bir durumda kötü niyetli (ve bilgili) bir kullanıcı size çok büyük zarar verebilir. Mesela kullanıcının, yukarıdaki programa şöyle bir cevap verdiğini düşünün:

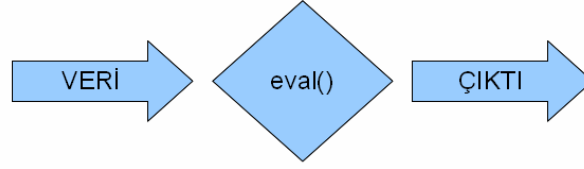
```
--import__("os").system("dir")
```

Burada anlamadığınız şeyleri şimdilik bir kenara bırakıp, bu komutun sonuçlarına odaklanın. Gördüğünüz gibi, yukarıdaki programa bu cevabı vererek mevcut dizin altındaki bütün dosyaları listeleyebildik. Yani programımız bir anda amacını aştı. Artık bu aşamadan sonra bu programı şeytani bir amaca yönelik olarak kullanmak tamamen programı kullanan kişiye kalmış... Bu programın, bir web sunucusu üzerinde çalışan bir uygulama olduğunu ve bu programı kullananların yukarıdaki gibi masumane bir şekilde dizin içindeki dosyaları listeleyen bir komut yerine, dizin içindeki dosyaları ve hatta sabit disk üzerindeki her şeyi silen bir komut yazdığını düşünün... Yanlış yazılmış bir program yüzünden bütün verilerinizi kaybetmeniz işten bile değildir. (Bahsettiğim o, 'bütün sabit diski silen komutu' kendi sisteminizde vermemeniz gerektiğini söylemeye gerek yok, değil mi?)

Eğer *SQL Injection* kavramını biliyorsanız, yukarıdaki kodların yol açtığı güvenlik açığını gayet iyi anlamış olmalısınız. Zaten internet üzerinde yaygın bir şekilde kullanılan ve web sitelerini hedef alan *SQL Injection* tarzı saldırılar da aynı mantık üzerinden gerçekleştiriliyor. *SQL Injection* metoduyla bir web sitesine saldıran *cracker*'lar, o web sitesini programlayan kişinin (çoğunlukla farkında olmadan) kullanıcıya verdiği rastgele SQL komutu işletme yetkisini kötüye kullanarak gizli ve özel bilgileri ele geçirebiliyorlar. Örneğin *SQL Injection* metodu kullanılarak, bir web sitesine ait veritabanının içeriği tamamen silinebilir. Aynı şekilde, yukarıdaki `eval()` fonksiyonu da kullanıcılarınıza rastgele Python komutlarını çalıştırma yetkisi verdiği için kötü niyetli bir kullanıcının programınıza sızmasına yol açabilecek potansiyele sahiptir.

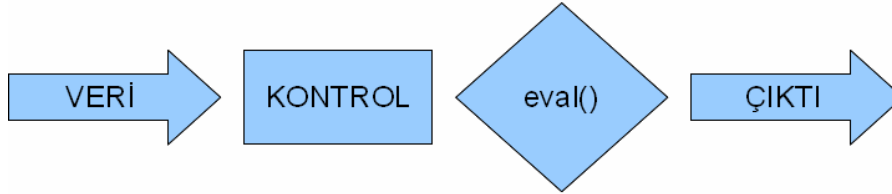
Peki `eval()` fonksiyonunu asla kullanmayacak mıyız? Elbette kullanacağız. Bu fonksiyonun kullanımını gerektiren durumlarla da karşılaşabilirsiniz. Ama şunu asla aklınızdan çıkarmayın: `eval()` fonksiyonu her ne kadar son derece yetenekli ve güçlü bir araç da olsa yanlış ellerde yıkıcı sonuçlar doğurabilir. Program yazarken, eğer `eval()` kullanmanızı gerektiren bir durumla karşı karşıya olduğunuzu düşünüyorsanız, bir kez daha düşünün. `eval()` ile elde edeceğiniz etkiyi muhtemelen başka ve çok daha iyi yöntemlerle de elde edebilirsiniz. Üstelik performans açısından `eval()` pek iyi bir tercih değildir, çünkü bu fonksiyon (çoğu durumda farketmeseniz de) aslında yavaş çalışır. O yüzden, `eval()` fonksiyonunu kullanacağınız zaman, bunun artı ve eksilerini çok iyi tartın: Bu fonksiyonu kullanmak size ne kazandırıyor, ne kaybettiriyor?

Ayrıca `eval()` fonksiyonu kullanılacağı zaman, kullanıcıdan gelen veri bu fonksiyona parametre olarak verilmeden önce sıkı bir kontrolden geçirilir. Yani kullanıcının girdiği veri `eval()` aracılığıyla doğrudan değerlendirmeye tabi tutulmaz. Araya bir kontrol mekanizması yerleştirilir. Örneğin, yukarıdaki hesap makinesi programında kullanıcının gireceği verileri sadece sayılar ve işleçlerle sınırlandırabilirsiniz. Yani kullanıcınızın, izin verilen değerler harici bir değer girmesini engelleyebilirsiniz. Bu durumu somutlaştırmak için şöyle bir diyagram çizebiliriz:

Yukarıdaki diyagram `eval()` fonksiyonunun yanlış uygulanış biçimini gösteriyor. Gördüğünüz gibi, veri doğrudan `eval()` fonksiyonuna gidiyor ve çıktı olarak veriliyor. Böyle bir durumda, `eval()` fonksiyonu kullanıcıdan gelen verinin ne olduğuna bakmadan, veriyi doğrudan komut olarak değerlendirip işleteceği için programınızı kullanıcının insafına terketmiş oluyorsunuz.

Aşağıdaki diyagram ise `eval()` fonksiyonunun doğru uygulanış biçimini gösteriyor:

Burada ise, veri `eval()` fonksiyonuna ulaşmadan önce kontrolden geçiriliyor. Eğer veri ancak kontrol aşamasından geçerse `eval()` fonksiyona ulaşabilecek ve oradan da çıktı olarak verilebilecektir. Böylece kullanıcıdan gelen komutları süzme imkanına sahip oluyoruz.

Gördüğünüz gibi, Python `eval()` gibi bir fonksiyon yardımıyla karakter dizileri içinde geçen Python kodlarını ayıklayıp bunları çalıştırabiliyor. Bu sayede, mesela bize `input()` fonksiyonu aracılığıyla gelen bir karakter dizisi içindeki Python kodlarını işletme imkanına sahip olabiliyoruz. Bu özellik, dikkatli kullanıldığında, işlerinizi epey kolaylaştırabilir.

Python'da `eval()` fonksiyonuna çok benzeyen `exec()` adlı başka bir fonksiyon daha bulunur. `eval()` ile yapamadığımız bazı şeyleri `exec()` ile yapabiliriz. Bu fonksiyon yardımıyla, karakter dizileri içindeki çok kapsamlı Python kodlarını işletebilirsiniz.

Örneğin `eval()` fonksiyonu bir karakter dizisi içindeki değişken tanımlama işlemini yerine getiremez. Yani `eval()` ile şöyle bir şey yapamazsınız:

```
>>> eval("a = 45")
```

Ama `exec()` ile böyle bir işlem yapabilirsiniz:

```
>>> exec("a = 45")
```

Böylece `a` adlı bir değişken tanımlamış olduk. Kontrol edelim:

```
>>> print(a)
```

```
45
```

`eval()` ve `exec()` fonksiyonları özellikle kullanıcıdan alınan verilerle doğrudan işlem yapmak gereken durumlarda işinize yarar. Örneğin bir hesap makinesi yaparken `eval()` fonksiyonundan yararlanabilirsiniz.

Aynı şekilde mesela insanlara Python programlama dilini öğreten bir program yazıyorsanız `exec()` fonksiyonunu şöyle kullanabilirsiniz:

```
d1 = """

Python'da ekrana çıktı verebilmek için print() adlı bir
fonksiyondan yararlanıyoruz. Bu fonksiyonu şöyle kullanabilirsiniz:

>>> print("Merhaba Dünya")

Şimdi de aynı kodu siz yazın!

>>> """

girdi = input(d1)

exec(girdi)

d2 = """

Gördüğünüz gibi print() fonksiyonu, kendisine
parametre olarak verilen değerleri ekrana basıyor.

Böylece ilk dersimizi tamamlamış olduk. Şimdi bir
sonraki dersimize geçebiliriz."""

print(d2)
```

Burada `exec()` ile yaptığımız işi `eval()` ile de yapabiliriz. Ama mesela eğer bir sonraki derste ‘Python’da değişkenler’ konusunu öğretecekseniz, `eval()` yerine `exec()` fonksiyonunu kullanmak durumunda kalabilirsiniz.

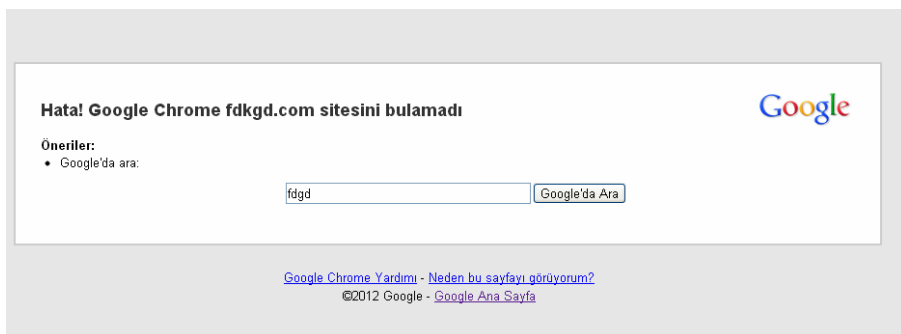
`eval()` fonksiyonunu anlatırken güvenlik ile ilgili olarak söylediğimiz her şey `exec()` fonksiyonu için de geçerlidir. Dolayısıyla bu iki fonksiyonu çok dikkatli bir şekilde kullanmanız ve bu fonksiyonların doğurduğu güvenlik açığının bilincinde olmanız gerekiyor.

Henüz Python bilgilerimiz çok kısıtlı olduğu için `eval()` ve `exec()` fonksiyonlarını bütün ayrıntılarıyla inceleyemiyoruz. Ama bilgimiz arttıkça bu fonksiyonların ne kadar güçlü (ve tehlikeli) araçlar olduğunu siz de göreceksiniz.

11.4 format() Metodu

Python programlama dili içindeki çok temel bazı araçları incelediğimize göre, bu noktada Python’daki küçük ama önemli bir konuya değinelim bu bölümü kapatmadan önce.

İnternette dolaşırken mutlaka şuna benzer bir sayfayla karşılaşmış olmalısınız:

Burada belli ki adres çubuğuna `fdkgd.com` diye bir URL yazmışız, ama böyle bir internet adresi olmadığı için, kullandığımız internet tarayıcısı bize şöyle bir mesaj vermiş:

```
Hata! Google Chrome fdkgd.com sitesini bulamadı
```

Şimdi de `dadasdaf.com` adresini arayalım...

Yine böyle bir adres olmadığı için, bu defa tarayıcımız bize şöyle bir uyarı gösterecek:

```
Hata! Google Chrome dadasdaf.com sitesini bulamadı
```

Gördüğünüz gibi, hata mesajlarında değişen tek yer, aradığımız sitenin adresi. Yani internet tarayıcımız bu hata için şöyle bir taslağa sahip:

```
Hata! Google Chrome ... sitesini bulamadı
```

Burada ... ile gösterdiğimiz yere, bulunamayan URL yerleştiriliyor. Peki böyle bir şeyi Python programlama dili ile nasıl yapabiliriz?

Çok basit:

```
#Öncelikle kullanıcıdan bir internet adresi girmesini istiyoruz
url = input("Lütfen ulaşmak istediğiniz sitenin adresini yazın: ")

#Şimdi de bu adresin bulunamadığı konusunda kullanıcıyı bilgilendiriyoruz
print("Hata! Google Chrome", url, "sitesini bulamadı")
```

Gördüğünüz gibi, şimdiye kadar öğrendiğimiz bilgileri kullanarak böyle bir programı rahatlıkla yazabiliyoruz.

Peki ya biz kullanıcının girdiği internet adresini mesela tırnak içinde göstermek istersek ne olacak? Yani örneğin şöyle bir çıktı vermek istersek:

```
Hata! Google Chrome 'fdsfd.com' sitesini bulamadı
```

Bunun için yine karakter dizisi birleştirme yönteminden yararlanabilirsiniz:

```
#Öncelikle kullanıcıdan bir internet adresi girmesini istiyoruz
url = input("Lütfen ulaşmak istediğiniz sitenin adresini yazın: ")

#Şimdi de bu adresin bulunamadığı konusunda kullanıcıyı bilgilendiriyoruz
print("Hata! Google Chrome", "'" + url + "'", "sitesini bulamadı")
```

Burada, + işaretlerini kullanarak, kullanıcının girdiği adresin sağına ve soluna birer tırnak işaretini nasıl yerleştirdiğimize dikkat edin.

Gördüğünüz gibi bu yöntem işe yarıyor, ama ortaya çıkan karakter dizisi de oldukça karmaşık görünüyor. İşte bu tür 'karakter dizisi biçimlendirme' işlemleri için Python bize çok faydalı bir araç sunuyor. Bu aracın adı `format()`.

Bu aracı şöyle kullanıyoruz:

```
#Öncelikle kullanıcıdan bir internet adresi girmesini istiyoruz
url = input("Lütfen ulaşmak istediğiniz sitenin adresini yazın: ")

#Şimdi de bu adresin bulunamadığı konusunda kullanıcıyı bilgilendiriyoruz
print("Hata! Google Chrome {} sitesini bulamadı".format(url))
```

Bir de bulunamayan internet adresini tırnak içine alalım:

```
print("Hata! Google Chrome '{}' sitesini bulamadı".format(url))
```

Görüyorsunuz ya, biraz önce karakter dizisi birleştirme yöntemini kullanarak gerçekleştirdiğimiz işlemi, çok daha basit bir yolla gerçekleştirme imkanı sunuyor bize bu `format()` denen araç...

Peki `format()` nasıl çalışıyor?

Bunu anlamak için şu basit örneklerle bir bakalım:

```
>>> print("{} ve {} iyi bir ikilidir".format("Python", "Django"))
'Python ve Django iyi bir ikilidir'

>>> print("{} {}'yi seviyor!".format("Ali", "Ayşe"))
'Ali Ayşe'yi seviyor!'

>>> print("{} {} yaşında bir {}dur".format("Ahmet", "18", "futbolcu"))
'Ahmet 18 yaşında bir futbolcudur'
```

Elbette bu örnekleri şöyle de yazabilirdik:

```
>>> metin = "{} ve {} iyi bir ikilidir"
>>> metin.format("Python", "Django")

'Python ve Django iyi bir ikilidir'

>>> metin = "{} {}'yi seviyor!"
>>> metin.format("Ali", "Ayşe")

'Ali Ayşe'yi seviyor!'

>>> metin = "{} {} yaşında bir {}dur"
>>> metin.format("Ahmet", "18", "futbolcu")

'Ahmet 18 yaşında bir futbolcudur'
```

Burada taslak metni doğrudan `format()` metoduna parametre olarak vermeden önce bir değişkene atadık. Böylece bu metni daha kolay bir şekilde kullanabildik.

Bu örneklerin, `format()` denen aracı anlamak konusunda size epey fikir verdiğini zannediyorum. Ama isterseniz bu aracın ne olduğunu ve nasıl çalıştığını daha ayrıntılı olarak incelemeye geçmeden önce başka bir örnek daha verelim.

Varsayalım ki kullanıcıdan aldığı bilgiler doğrultusunda, özel bir konu üzerine dilekçe oluşturan bir program yazmak istiyorsunuz.

Dilekçe taslağımız şu şekilde olsun:

```

tarih:

T.C.
... ÜNİVERSİTESİ
... Fakültesi Dekanlığına
```

Fakülteniz .....Bölümü ..... numaralı öğrencisiyim. Ekte sunduğum belgede belirtilen mazeretim gereğince ..... Eğitim-Öğretim Yılı ..... yarıyılında öğrenime ara izni (kayıt dondurma) istiyorum.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

İmza

Ad-Soyadı :
T.C. Kimlik No. :
Adres :
Tel. :
Ekler :

Amacınız bu dilekçedeki boşluklara gelmesi gereken bilgileri kullanıcıdan alıp, eksiksiz bir dilekçe ortaya çıkarmak.

Kullanıcıdan bilgi alma kısmı kolay. `input()` fonksiyonunu kullanarak gerekli bilgileri kullanıcıdan alabileceğimizi biliyorsunuz:

```
tarikh          = input("tarikh: ")
universite      = input("üniversite adı: ")
fakülte         = input("fakülte adı: ")
bölüm           = input("bölüm adı: ")
öğrenci_no      = input("öğrenci no. :")
öğretim_yılı    = input("öğretim yılı: ")
yarıyıl         = input("yarıyıl: ")
ad              = input("öğrencinin adı: ")
soyad           = input("öğrencinin soyadı: ")
tc_kimlik_no     = input("TC Kimlik no. :")
adres           = input("adres: ")
tel             = input("telefon: ")
ekler           = input("ekler: ")
```

Bilgileri kullanıcıdan aldık. Peki ama bu bilgileri dilekçe taslağı içindeki boşluklara nasıl yerleştireceğiz?

Şu ana kadar öğrendiğimiz `print()` fonksiyonunu ve `\t` ve `\n` gibi kaçış dizilerini kullanarak istediğiniz çıktıyı elde etmeyi deneyebilirsiniz. Ama denediğinizde siz de göreceksiniz ki, bu tür yöntemleri kullanarak yukarıdaki dilekçe taslağını doldurmak inanılmaz zor ve vakit alıcı olacaktır. Halbuki bunların hiçbirine gerek yok. Çünkü Python bize bu tür durumlarda kullanılmak üzere çok pratik bir araç sunuyor. Şimdi çok dikkatlice inceleyin şu kodları:

```
dilekçe = """
                                                    tarih: {}

T.C.
{} ÜNİVERSİTESİ
{} Fakültesi Dekanlığına

Fakülteniz {} Bölümü {} numaralı öğrencisiyim. Ekte sunduğum belgede
belirtilen mazeretim gereğince {} Eğitim-Öğretim Yılı {}.
yarıyılında öğrenime ara izni (kayıt dondurma) istiyorum.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.
```

```

İmza

Ad          : {}
Soyad       : {}
T.C. Kimlik No. : {}
Adres       : {}
Tel.        : {}
Ekler       : {}
"""

tarih       = input("tarih: ")
universite  = input("üniversite adı: ")
fakülte     = input("fakülte adı: ")
bölüm       = input("bölüm adı: ")
öğrenci_no  = input("öğrenci no. :")
öğretim_yılı = input("öğretim yılı: ")
yarıyıl     = input("yarıyıl: ")
ad          = input("öğrencinin adı: ")
soyad       = input("öğrencinin soyadı: ")
tc_kimlik_no = input("TC Kimlik no. :")
adres       = input("adres: ")
tel         = input("telefon: ")
ekler       = input("ekler: ")

print(dilekçe.format(tarih, universite, fakülte, bölüm,
                     öğrenci_no, öğretim_yılı, yarıyıl,
                     ad, soyad, tc_kimlik_no,
                     adres, tel, ekler))

```

Bu kodlara (ve bundan önceki örneklere) bakarak birkaç tespitte bulunalım:

1. Taslak metinde kullanıcıdan alınacak bilgilerin olduğu yerlere birer {} işareti yerleştirdik.
2. Taslaktaki eksiklikleri tamamlayacak verileri input() fonksiyonu yardımıyla kullanıcıdan tek tek aldık.
3. Son olarak, print() fonksiyonu yardımıyla metni tam bir şekilde ekrana çıktı olarak verdik.

Şimdi son tespitimizi biraz açıklayalım. Gördüğümüz gibi, print() fonksiyonu içinde dilekçe.format() gibi bir yapı var. Burada *dilekçe* değişkenine nokta işareti ile bağlanmış format() adlı, fonksiyon benzeri bir araç görüyoruz. Bu araca teknik dilde 'metot' adı verilir. format() metodunun parantezleri içinde ise, kullanıcıdan alıp birer değişkene atadığımız veriler yer alıyor.

Dilerseniz yukarıda olan biteni daha net anlayabilmek için bu konunun başına verdiğimiz örneklere geri dönelim.

İlk olarak şöyle bir örnek vermiştik:

```

#Öncelikle kullanıcıdan bir internet adresi girmesini istiyoruz
url = input("Lütfen ulaşmak istediğiniz sitenin adresini yazın: ")

#Şimdi de bu adresin bulunamadığı konusunda kullanıcıyı bilgilendiriyoruz
print("Hata! Google Chrome {} sitesini bulamadı".format(url))

```

Burada kullanıcının gireceği internet adresinin yerini tutması için {} işaretlerinden

yararlanarak şöyle bir karakter dizisi oluşturduk:

```
"Hata! Google Chrome {} sitesini bulamadı"
```

Gördüğünüz gibi, {} işareti karakter dizisi içinde URL'nin geleceği yeri tutuyor. Bu {} işaretinin yerine neyin geleceğini format() metodunun parantezleri içinde belirtiyoruz. Dikkatlice bakın:

```
print("Hata! Google Chrome {} sitesini bulamadı".format(url))
```

Elbette eğer istersek yukarıdaki örneği şöyle de yazabilirdik:

```
url = input("Lütfen ulaşmak istediğiniz sitenin adresini yazın: ")

#Kullanıcıya gösterilecek hata için bir taslak metin oluşturuyoruz
hata_taslağı = "Hata! Google Chrome {} sitesini bulamadı"

print(hata_taslağı.format(url))
```

Burada hata metnini içeren karakter dizisini doğrudan format() metoduna bağlamak yerine, bunu bir değişkene atayıp, format() metodunu bu değişkene bağladık.

Bunun dışında şu örnekleri de vermiştik:

```
>>> metin = "{} ve {} iyi bir ikilidir"
>>> metin.format("Python", "Django")

'Python ve Django iyi bir ikilidir'

>>> metin = "{} {}'yi seviyor!"
>>> metin.format("Ali", "Ayşe")

'Ali Ayşe'yi seviyor!'

>>> metin = "{} {} yaşında bir {}dur"
>>> metin.format("Ahmet", "18", "futbolcu")

'Ahmet 18 yaşında bir futbolcudur'
```

Burada da, gördüğümüz gibi, öncelikle bir karakter dizisi tanımlıyoruz. Bu karakter dizisi içindeki değişken değerleri ise {} işaretleri ile gösteriyoruz. Daha sonra format() metodunu alıp bu karakter dizisine bağlıyoruz. Karakter dizisi içindeki {} işaretleri ile gösterdiğimiz yerlere gelecek değerleri de format() metodunun parantezleri içinde gösteriyoruz. Yalnız burada şuna dikkat etmemiz lazım: Karakter dizisi içinde kaç tane {} işareti varsa, format() metodunun parantezleri içinde de o sayıda değer olması gerekiyor.

Bu yapının, yazdığımız programlarda işimizi ne kadar kolaylaştıracağını tahmin edebilirsiniz. Kısa karakter dizilerinde pek belli olmayabilir, ama özellikle çok uzun ve boşluklu karakter dizilerini biçimlendirirken format() metodunun hayat kurtardığına kendiniz de şahit olacaksınız.

İlerleyen derslerimizde format() metodunu ve karakter dizisi biçimlendirme konusunu çok daha ayrıntılı bir şekilde inceleyeceğiz. Ancak yukarıda verdiğimiz bilgiler format() metodunu verimli bir şekilde kullanabilmenizi sağlamaya yetecek düzeydedir.

Koşullu Durumlar

Artık Python programlama dilinde belli bir noktaya geldik sayılır. Ama eğer farketmiyorsanız, yine de elimizi kolumuzu bağlayan, istediğimiz şeyleri yapmamıza engel olan bir şeyler var. İşte bu bölümde, Python programlama dilinde hareket alanımızı bir hayli genişletecek araçları tanıyacağız.

Aslında sadece bu bölümde değil, bu bölümü takip eden her bölümde, hareket alanımızı kısıtlayan duvarları tek tek yıktığımıza şahit olacaksınız. Özellikle bu bölümde inceleyeceğimiz 'koşullu durumlar' konusu, tabir yerindeyse, Python'da boyut atlamamızı sağlayacak.

O halde hiç vakit kaybetmeden yola koyulalım...

Şimdiye kadar öğrendiğimiz Python bilgilerini kullanarak şöyle bir program yazabileceğimizi biliyorsunuz:

```
yaş = 15

print("""Programa hoşgeldiniz!

Programımızı kullanabilmek için en az
13 yaşında olmalısınız.""")

print("Yaşınız: ", yaş)
```

Burada yaptığımız şey çok basit. Öncelikle, değeri 15 olan, *yaş* adlı bir değişken tanımladık. Daha sonra, programımızı çalıştıran kullanıcılar için bir hoşgeldin mesajı hazırladık. Son olarak da *yaş* değişkeninin değerini ekrana yazdırdık.

Bu programın özelliği tek sesli bir uygulama olmasıdır. Yani bu programda kullanıcıyla herhangi bir etkileşim yok. Burada bütün değerleri/değişkenleri programcı olarak kendimiz belirliyoruz. Bu programın ne kadar yavan olduğunu herhalde söylemeye gerek yok.

Ancak yine önceki derslerde öğrendiğimiz `input()` fonksiyonu yardımıyla yukarıdaki programın üzerindeki yavanlığı bir nebze de olsa atabilir, bu programı rahatlıkla çok sesli bir hale getirebilir, yani kullanıcıyla etkileşim içine girebiliriz.

Yukarıdaki tek sesli uygulamayı, `input()` fonksiyonunu kullanarak çok sesli bir hale nasıl getireceğimizi gayet iyi bildiğinize eminim:

```
print("""Programa hoşgeldiniz!

Programımızı kullanabilmek için en az
13 yaşında olmalısınız.""")
```

```
print("Lütfen yaşınızı girin.\n")

yaş = input("Yaşınız: \t")

print("Yaşınız: ", yaş)
```

Tıpkı bir önceki uygulamada olduğu gibi, burada da yaptığımız şey çok basit. İlk örnekte `yaş` değişkeninin değerini kendimiz elle yazmıştık. İkinci örnekte ise bu `yaş` değişkenini kullanıcıdan alıyoruz ve tıpkı ilk örnekte olduğu gibi, bu değişkenin değerini ekrana yazdırıyoruz.

Bu arada, yukarıdaki uygulamada yer verdiğimiz `\n` ve `\t` adlı kaçış dizileri de artık sizin için oldukça tanındı. `\n` kaçış dizisi yardımıyla bir alt satıra geçtiğimizi, `\t` adlı kaçış dizisi yardımıyla da bir sekmelik boşluk bıraktığımızı biliyorsunuz.

Gördüğünüz gibi, şu ana kadar öğrendiklerimizle ancak kullanıcıdan gelen yaş bilgisini ekrana yazdırabiliyoruz. Öğrendiğimiz `input()` fonksiyonu bize kullanıcıdan bilgi alma imkanı sağlıyor. Ama kullanıcıdan gelen bu bilgiyi şimdilik ancak olduğu gibi kullanabiliyoruz. Yani mesela yukarıdaki örneği dikkate alarak konuşacak olursak, kullanıcının yaşı eğer 13'ün üzerindeyse onu programa kabul edecek, yok eğer 13 yaşın altındaysa da programdan atacak bir mekanizma üretemiyoruz. Yapabildiğimiz tek şey, kullanıcının girdiği veriyi ekrana yazdırmak.

Yukarıda verdiğimiz örneklerle nereye varmaya çalıştığımızı az çok tahmin etmişsinizdir. Dikkat ederseniz yukarıda sözünü ettiğimiz şey koşullu bir durum. Yani aslında yapmak istediğimiz şey, kullanıcının yaşını denetleyip, onun programa kabul edilmesini 13 yaşından büyük olma koşuluna bağlamak.

İsterseniz tam olarak neden bahsettiğimizi anlayabilmek için, birkaç vaka örneği verelim.

Diyelim ki Google'ın Gmail hizmeti aracılığıyla bir e.posta hesabı aldınız. Bu hesaba gireceğiniz zaman Gmail size bir kullanıcı adı ve parola sorar. Siz de kendinize ait kullanıcı adını ve parolayı sayfadaki kutucuklara yazarsınız. Eğer yazdığınız kullanıcı adı ve parola doğruysa hesabınıza erişebilirsiniz. Ama eğer kullanıcı adınız ve parolanız doğru değilse hesabınıza erişemezsiniz. Yani e.posta hesabınıza erişmeniz, kullanıcı adı ve parolayı doğru girme koşuluna bağlıdır.

Ya da şu vaka örneğini düşünelim: Diyelim ki Pardus'ta komut satırı aracılığıyla güncelleme işlemi yapacaksınız. `sudo pisi up` komutunu verdiğiniz zaman güncellemelerin listesi size bildirilecek, bu güncellemeleri yapmak isteyip istemediğiniz sorulacaktır. Eğer evet cevabı vererseniz güncelleme işlemi başlar. Ama eğer hayır cevabı vererseniz güncelleme işlemi başlamaz. Yani güncelleme işleminin başlaması kullanıcının evet cevabı vermesi koşuluna bağlıdır.

İşte bu bölümde biz bu tür koşullu durumlardan söz edeceğiz.

12.1 Koşul Deyimleri

Hiç kuşkusuz, koşula bağlı durumlar Python'daki en önemli konulardan biridir. Giriş bölümünde bahsettiğimiz koşullu işlemleri yapabilmek için 'koşul deyimleri' adı verilen birtakım araçlardan yararlanacağız. Gelin şimdi bu araçların neler olduğunu görelim.

12.1.1 if

Python programlama dilinde koşullu durumları belirtmek için üç adet deyimden yararlanıyoruz:

- if
- elif
- else

İsterseniz önce if deyimi ile başlayalım...

Eğer daha önceden herhangi bir programlama dilini az da olsa kurcalama fırsatınız olduysa, bir programlama dilinde if deyimlerinin ne işe yaradığını az çok biliyorsunuzdur. Daha önceden hiç programcılık deneyiminiz olmamışsa da ziyarı yok. Zira bu bölümde if deyimlerinin ne işe yaradığını ve nerelerde kullanıldığını enine boyuna tartışacağız.

İngilizce bir kelime olan *'if'*, Türkçede *'eğer'* anlamına gelir. Anlamından da çıkarabileceğimiz gibi, bu kelime bir koşul bildiriyor. Yani *'eğer bir şey falanca ise...'* ya da *'eğer bir şey filanca ise...'* gibi... İşte biz Python'da bir koşula bağlamak istediğimiz durumları if deyimi aracılığıyla göstereceğiz.

Gelin isterseniz bu deyimi nasıl kullanacağımıza dair ufak bir örnek vererek işe başlayalım:

Öncelikle elimizde şöyle bir değişken olsun:

```
n = 255
```

Yukarıda verdiğimiz değişkenin değerinin bir karakter dizisi değil, aksine bir sayı olduğunu görüyoruz. Şimdi bu değişkenin değerini sorgulayalım:

```
if n > 10:
```

Burada sayının 10'dan büyük olup olmadığına bakıyoruz.

Burada gördüğümüz > işaretinin ne demek olduğunu açıklamaya gerek yok sanırım. Hepimizin bildiği 'büyüktür' işareti Python'da da aynen bildiğimiz şekilde kullanılıyor. Mesela 'küçüktür' demek isteseydik, < işaretini kullanacaktık. İsterseniz hemen şurada araya girip bu işaretleri yeniden hatırlayalım:

İşleç	Anlamı
>	büyüktür
<	küçüktür
>=	büyük eşittir
<=	küçük eşittir
==	eşittir
!=	eşit değildir

Gördüğünüz gibi hiçbirine bize yabancı gelecek gibi değil. Yalnızca en sondaki 'eşittir' (==) ve 'eşit değildir' (!=) işaretleri biraz değişik gelmiş olabilir. Burada 'eşittir' işaretinin = olmadığına dikkat edin. Python'da = işaretini değer atama işlemleri için kullanıyoruz. == işaretini ise iki adet değerin birbirine eşit olup olmadığını denetlemek için... Mesela:

```
>>> a = 26
```

Burada değeri 26 olan a adlı bir değişken belirledik. Yani a değişkenine değer olarak 26 sayısını atadık. Ayrıca burada, değer atama işleminin ardından *Enter* tuşuna bastıktan sonra Python hiçbir şey yapmadan bir alt satıra geçti. Bir de şuna bakalım:

```
>>> a == 26
```

```
True
```

Burada ise yaptığımız şey *a* değişkeninin değerinin 26 olup olmadığını sorgulamak *a == 26* komutunu verdikten sonra Python bize *True* diye bir çıktı verdi. Bu çıktının anlamını biraz sonra öğreneceğiz. Ama şimdi isterseniz konuyu daha fazla dağıtmayalım. Biz şimdilik sadece *=* ve *==* işaretlerinin birbirinden tamamen farklı anlamlara geldiğini bilelim yeter.

Ne diyorduk?

```
if n > 10:
```

Bu ifadeyle Python'a şöyle bir şey demiş oluyoruz:

Eğer *n* sayısının değeri 10'dan büyükse...

Burada kullandığımız işaretlere dikkat edin. En sonda bir adet *:* işaretinin olduğunu gözden kaçırmıyoruz. Bu tür işaretler Python için çok önemlidir. Bunları yazmayı unutursak Python gözümüzün yaşına bakmayacaktır.

Dedik ki, *if n > 10:* ifadesi, 'eğer *n* değişkeninin değeri 10'dan büyükse...' anlamına gelir. Bu ifadenin eksik olduğu apaçık ortada. Yani belli ki bu cümlemin bir de devamı olması gerekiyor. O halde biz de devamını getirelim:

```
if n > 10:
    print("sayı 10'dan büyüktür!")
```

Burada çok önemli bir durumla karşı karşıyayız. Dikkat ederseniz, ikinci satırı ilk satıra göre girintili yazdık. Elbette bunu şirinlik olsun diye yapmadık. Python programlama dilinde girintiler çok büyük önem taşır. Hatta ne kadarlık bir girinti verdiğiniz bile önemlidir. Eğer Python kodlarına duyarlı bir metin düzenleyici kullanıyorsanız, kullandığınız metin düzenleyici çoğu durumda sizin yerinize uygun bir şekilde girintilemeyi yapacaktır. Mesela IDLE adlı geliştirme ortamını kullananlar, ilk satırdaki *:* işaretini koyup *Enter* tuşuna bastıklarında otomatik olarak girinti verildiğini farkedeceklerdir. Eğer kullandığınız metin düzenleyici, satırları otomatik olarak girintilemiyorsa sizin bu girintileme işlemini elle yapmanız gerekecektir. Yalnız elle girintilerken, ne kadar girinti vereceğimize dikkat etmeliyiz. Genel kural olarak 4 boşlukluk bir girintileme uygun olacaktır. Girintileme işlemini klavyedeki sekme (*Tab*) tuşuna basarak da yapabilirsiniz. Ama aynı program içinde sekmelerle boşlukları karıştırmayın. Yani eğer girintileme işlemini klavyedeki boşluk (*Space*) tuşuna basarak yapıyorsanız, program boyunca aynı şekilde yapın. (Ben size girinti verirken *Tab* tuşu yerine *Space* tuşunu kullanmanızı tavsiye ederim). Kısaca söylemek gerekirse; Python'da girintileme ve girintilemede tutarlılık çok önemlidir. Özellikle büyük programlarda, girintilemeler açısından tutarsızlık gösterilmesi programın çalışmamasına sebep olabilir.

Not: Python'da girintileme konusuyla ilgili daha ayrıntılı bilgi için: <http://www.istihza.com/blog/python-ve-metin-duzenleyiciler.html/>

Eğer yukarıdaki *if* bloğunu bir metin düzenleyici içine değil de doğrudan etkileşimli kabuğa yazmışsanız bazı şeyler dikkatinizi çekmiş olmalı. Etkileşimli kabukta *if sayı > 10:* satırını yazıp *Enter* tuşuna bastığınızda şöyle bir görüntüyle karşılaşmış olmalısınız:

```
>>> if n > 10:
... 
```

Dikkat ederseniz, `>>>` işareti, `...` işaretine dönüştü. Eğer bu noktada herhangi bir şey yazmadan *Enter* tuşuna basacak olursanız Python size şöyle bir hata mesajı verecektir:

```
File "<stdin>", line 2
^
IndentationError: expected an indented block
```

Hata mesajında da söylendiği gibi, Python bizden girintilenmiş bir blok beklerken, biz onun bu beklentisini karşılamamışız. Dolayısıyla bize yukarıdaki hata mesajını göstermiş. `...` işaretini gördükten sonra yapmamız gereken şey, dört kez boşluk (*Space*) tuşuna basarak girinti oluşturmak ve `if` bloğunun devamını yazmak olmalıydı. Yani şöyle:

```
>>> if n > 10:
...     print("sayı 10'dan büyüktür!")
... 
```

Gördüğünüz gibi, `print()` fonksiyonunu yazıp *Enter* tuşuna bastıktan sonra yine `...` işaretini gördük. Python burada bizden yeni bir satır daha bekliyor. Ama bizim yazacak başka bir kodumuz olmadığı için tekrar *Enter* tuşuna basıyoruz ve nihai olarak şöyle bir görüntü elde ediyoruz:

```
>>> if n > 10:
...     print("sayı 10'dan büyüktür!")
... 
sayı 10'dan büyüktür!
>>>
```

Demek ki 250 sayısı 10'dan büyükmüş! Ne büyük bir buluş! Merak etmeyin, daha çok şey öğrendikçe daha mantıklı programlar yazacağız. Burada amacımız işin temelini kavramak. Bunu da en iyi, (çok mantıklı olmasa bile) basit programlar yazarak yapabiliriz.

Şimdi metin düzenleyicimizi açarak daha mantıklı şeyler yazmaya çalışalım. Zira yukarıdaki örnekte değişkeni kendimiz belirlediğimiz için, bu değişkenin değerini `if` deyimleri yardımıyla denetlemek pek akla yatkın görünmüyor. Ne de olsa değişkenin değerinin ne olduğunu biliyoruz. Dolayısıyla bu değişkenin 10 sayısından büyük olduğunu da biliyoruz! Bunu `if` deyiimiyle kontrol etmek çok gerekli değil. Ama şimdi daha makul bir iş yapacağız. Değişkeni biz belirlemek yerine kullanıcıya belirleteceğiz:

```
sayı = int(input("Bir sayı giriniz: "))

if sayı > 10:
    print("Girdiğiniz sayı 10'dan büyüktür!")

if sayı < 10:
    print("Girdiğiniz sayı 10'dan küçüktür!")

if sayı == 10:
    print("Girdiğiniz sayı 10'dur!")
```

Gördüğünüz gibi, art arda üç adet `if` bloğu kullandık. Bu kodlara göre, eğer kullanıcının girdiği sayı 10'dan büyükse, ilk `if` bloğu işletilecek; eğer sayı 10'dan küçükse ikinci `if` bloğu işletilecek; eğer sayı 10'a eşit ise üçüncü `if` bloğu işletilecektir. Peki ya kullanıcı muziplik yapıp sayı yerine harf yazarsa ne olacak? Böyle bir ihtimal için programımıza herhangi bir denetleyici yerleştirmedik. Dolayısıyla eğer kullanıcı sayı yerine harf girerse programımız hata verecek, yani çökecektir. Bu tür durumlara karşı nasıl önlem alacağımızı ilerleyen derslerimizde göreceğiz. Biz şimdilik bildiğimiz yolda yürüelim.

Yukarıdaki örnekte `input()` ile gelen karakter dizisini, `int()` fonksiyonu yardımıyla bir sayıya dönüştürdüğümüze dikkat edin. Kullanıcıdan gelen veriyi büyüklük-küçüklük ölçütüne göre inceleyeceğimiz için, gelen veriyi bir sayıya dönüştürmemiz gerekiyor. Bunu da `int()` fonksiyonu ile yapabileceğimizi biliyorsunuz.

Elbette yukarıdaki dönüştürme işlemini şöyle de yapabilirdik:

```
sayı = input("Bir sayı giriniz: ")
sayı = int(sayı)
```

Burada önce `input()` fonksiyonuyla veriyi aldık, daha sonra bu veriyi ayrı bir yerde sayıya dönüştürüp tekrar `sayı` adlı değişkene atadık.

if deyimlerini kullanıcı adı veya parola denetlerken de kullanabiliriz. Mesela şöyle bir program taslağı yazabiliriz:

```
print("""
Dünyanın en gelişmiş e.posta hizmetine
hoşgeldiniz. Yalnız hizmetimizden
yararlanmak için önce sisteme giriş
yapmalısınız.
""")

parola = input("Parola: ")

if parola == "12345678":
    print("Sisteme Hoşgeldiniz!")
```

Gördüğünüz gibi, programın başında üç tırnak işaretlerinden yararlanarak uzun bir metni kullanıcıya gösterdik. Bu bölümü, kendiniz göze hoş gelecek bir şekilde süsleyebilirsiniz de. Eğer kullanıcı, kendisine parola sorulduğunda cevap olarak "12345678" yazarsa kullanıcıyı sisteme alıyoruz.

Yukarıdaki örnekte, kullanıcının girdiği parola "12345678" ise kendisine "Sisteme Hoşgeldiniz!" mesajını gösteriyoruz. Mantık olarak bunun tersini yapmak da mümkündür. Yani:

```
if parola != "12345678":
    print("Ne yazık ki yanlış parola girdiniz!")
```

Burada ise bir önceki örneğin mantığını ters çevirdik. Önceki örnekte `parola` değişkeni "12345678" adlı karakter dizisine eşitse (`if parola == "12345678"`) bir işlem yapıyorduk. Yukarıdaki örnekte ise `parola` değişkeni "12345678" adlı karakter dizisine eşit değilse (`if parola != "12345678"`) bir işlem yapıyoruz.

Bu iki örneğin de aslında aynı kapağı çıktığını görüyorsunuz. Tek değişiklik, kullanıcıya gösterilen mesajlardadır.

Böylece Python'daki koşullu durumlar üzerindeki incelememizin ilk ve en önemli aşamasını geride bırakmış olduk. Dikkat ettiyseniz **if** deyimini sayesinde programlarımıza karar vermeyi öğrettik. Bu deyim yardımıyla, kullanıcıdan aldığımız herhangi bir verinin niteliği üzerinde kapsamlı bir karar verme işlemi yürütebiliyoruz. Yani artık programlarımız kullanıcıdan alınan veriyi olduğu gibi kabul etmekle yetinmiyor. Kullanıcının girdiği verinin ne olduğuna bağlı olarak programlarımızın farklı işlemler yapmasını da sağlayabiliyoruz.

Daha önce de söylediğimiz gibi, **if** deyimini dışında Python'da koşullu durumları ifade etmek için kullandığımız, **elif** ve **else** adlı iki deyim daha vardır. Bunlar **if** ile birlikte kullanılırlar. Gelin isterseniz bu iki deyimden, adı **elif** olana bakalım.

12.1.2 elif

Python'da, if deyimleriyle birlikte kullanılan ve yine koşul belirten bir başka deyim de elif deyimidir. Buna şöyle bir örnek verebiliriz:

```
yaş = int(input("Yaşınız: "))

if yaş == 18:
    print("18 iyidir!")

elif yaş < 0:
    print("Yok canım, daha neler!...")

elif yaş < 18:
    print("Genç bir kardeşimizsin!")

elif yaş > 18:
    print("Eh, artık yaş yavaş yavaş kemale eriyor!")
```

Yukarıdaki örneği şöyle yazmayı da deneyebilirsiniz:

```
yaş = int(input("Yaşınız: "))

if yaş == 18:
    print("18 iyidir!")

if yaş < 0:
    print("Yok canım, daha neler!...")

if yaş < 18:
    print("Genç bir kardeşimizsin!")

if yaş > 18:
    print("Eh, artık yaş yavaş yavaş kemale eriyor!")
```

Bu iki programın da aynı işlevi gördüğünü düşünebilirsiniz. Ancak ilk bakışta pek belli olmasa da, aslında yukarıdaki iki program birbirinden farklı davranacaktır. Örneğin ikinci programda eğer kullanıcı eksi değerli bir sayı girerse hem if yaş < 0 bloğu, hem de if yaş < 18 bloğu çalışacaktır. İsterseniz yukarıdaki programı çalıştırıp, cevap olarak eksi değerli bir sayı verin. Ne demek istediğimiz gayet net anlaşılacaktır.

Bu durum if ile elif arasındaki çok önemli bir farktan kaynaklanır. Buna göre if bize olası bütün sonuçları listeler, elif ise sadece doğru olan ilk sonucu verir. Bu soyut tanımlamayı biraz daha somutlaştıralım:

```
a = int(input("Bir sayı giriniz: "))

if a < 100:
    print("verdiğiniz sayı 100'den küçüktür.")

if a < 50:
    print("verdiğiniz sayı 50'den küçüktür.")

if a == 100:
    print("verdiğiniz sayı 100'dür.")

if a > 100:
```

```
print("verdiğiniz sayı 100'den büyüktür.")

if a > 150:
    print("verdiğiniz sayı 150'den büyüktür.")
```

Yukarıdaki kodları çalıştırdığımızda, doğru olan bütün sonuçlar listelenecektir. Yani mesela kullanıcı 40 sayısını girmişse, ekrana verilecek çıktı şöyle olacaktır:

```
verdiğiniz sayı 100'den küçüktür.
verdiğiniz sayı 50'den küçüktür.
```

Burada 40 sayısı hem 100'den, hem de 50'den küçük olduğu için iki sonuç da çıktı olarak verilecektir. Ama eğer yukarıdaki kodları şöyle yazarsak:

```
a = int(input("Bir sayı giriniz: "))

if a < 100:
    print("verdiğiniz sayı 100'den küçüktür.")

elif a < 50:
    print("verdiğiniz sayı 50'den küçüktür.")

elif a == 100:
    print("verdiğiniz sayı 100'dür.")

elif a > 150:
    print("verdiğiniz sayı 150'den büyüktür.")

elif a > 100:
    print("verdiğiniz sayı 100'den büyüktür.")
```

Kullanıcının 40 sayısını girdiğini varsaydığımızda, bu defa programımız yalnızca şu çıktıyı verecektir:

```
verdiğiniz sayı 100'den küçüktür.
```

Gördüğünüz gibi, `elif` deyimlerini kullandığımız zaman, ekrana yalnızca doğru olan ilk sonuç veriliyor. Yukarıda 40 sayısı hem 100'den hem de 50'den küçük olduğu halde, Python bu sayının 100'den küçük olduğunu görür görmez sonucu ekrana basıp, öteki koşul bloklarını incelemeyi bırakıyor. `if` deyimlerini arka arkaya sıraladığımızda ise, Python bütün olasılıkları tek tek değerlendirip, geçerli olan bütün sonuçları ekrana döküyor.

Bir sonraki bölümde `else` deyimini öğrendiğimiz zaman, `elif`'in tam olarak ne işe yaradığını çok daha iyi anlamanızı sağlayacak bir örnek vereceğiz.

Not: Şimdiye kadar verdiğimiz örneklerden de rahatlıkla anlayabileceğiniz gibi, ilk koşul bloğunda asla `elif` deyimini kullanılamaz. Bu deyim kullanılabilmesi için kendisinden önce en az bir adet `if` bloğu olmalıdır. Yani Python'da koşullu durumları ifade ederken ilk koşul bloğumuz her zaman `if` deyimini ile başlamalıdır.

`elif`'i de incelediğimize göre, koşul bildiren deyimlerin sonuncusuna göz atabiliriz: `else`

12.1.3 else

Şimdiye kadar Python'da koşul bildiren iki deyimi öğrendik. Bunlar `if` ve `elif` idi. Bu bölümde ise koşul deyimlerinin sonuncusu olan `else` deyimini göreceğiz. Öğrendiğimiz şeyleri şöyle bir gözden geçirecek olursak, temel olarak şöyle bir durumla karşı karşıya olduğumuzu görürüz:

```
if falanca:
    bu işlemi yap

if filanca:
    şu işlemi yap
```

Veya şöyle bir durum:

```
if falanca:
    bu işlemi yap

elif filanca:
    şu işlemi yap
```

`if` ile `elif` arasındaki farkı biliyoruz. Eğer `if` deyimlerini art arda sıralayacak olursak, Python doğru olan bütün sonuçları listeleyecektir. Ama eğer `if` deyiminden sonra `elif` deyimini kullanırsak, Python doğru olan ilk sonucu listelemekle yetinecektir.

Bu bölümde göreceğimiz `else` deyimi, yukarıdaki tabloya bambaşka bir boyut kazandırıyor. Dikkat ederseniz şimdiye kadar öğrendiğimiz deyimleri kullanabilmek için ilgili bütün durumları tanımlamamız gerekiyordu. Yani:

```
eğer böyle bir durum varsa:
    bunu yap

eğer şöyle bir durum varsa:
    şunu yap

eğer filancaysa:
    şöyle git

eğer falancaysa:
    böyle gel
```

gibi...

Ancak her durum için bir `if` bloğu yazmak bir süre sonra yorucu ve sıkıcı olacaktır. İşte bu noktada devreye `else` deyimi girecek. `else`'in anlamı kabaca şudur:

Eğer yukarıdaki koşulların hiçbiri gerçekleşmezse...

Gelin isterseniz bununla ilgili şöyle bir örnek verelim:

```
soru = input("Bir meyve adı söyleyin bana:")

if soru == "elma":
    print("evet, elma bir meyvedir...")

elif soru == "karpuz":
    print("evet, karpuz bir meyvedir...")

elif soru == "armut":
```

```
print("evet, armut bir meyvedir...")

else:
    print(soru, "gerçekten bir meyve midir?")
```

Eğer kullanıcı soruya ‘elma’, ‘karpuz’ veya ‘armut’ cevabı verirse, *evet, ... bir meyvedir* çıktısı verilecektir. Ama eğer kullanıcı bu üçü dışında bir cevap verirse, ... *gerçekten bir meyve midir?* çıktısını görürüz. Burada `else` deyimi, programımıza şu anlamı katıyor:

Eğer kullanıcı yukarıda belirlenen meyve adlarından hiç birini girmez, bunların yerine bambaşka bir şey yazarsa, o zaman `else` bloğu içinde belirtilen işlemi gerçekleştir.

Dikkat ederseniz yukarıdaki kodlarda `if` deyimlerini art arda sıralamak yerine ilk `if`’ten sonra `elif` ile devam ettik. Peki şöyle bir şey yazarsak ne olur?

```
soru = input("Bir meyve adı söyleyin bana:")

if soru == "elma":
    print("evet, elma bir meyvedir...")

if soru == "karpuz":
    print("evet, karpuz bir meyvedir...")

if soru == "armut":
    print("evet, armut bir meyvedir...")

else:
    print(soru, "gerçekten bir meyve midir?")
```

Bu kodlar beklediğiniz sonucu vermeyecektir. İsterseniz yukarıdaki kodları çalıştırıp ne demek istediğimizi daha iyi anlayabilirsiniz. Eğer yukarıda olduğu gibi `if` deyimlerini art arda sıralar ve son olarak da bir `else` bloğu tanımlarsak, ekrana ilk bakışta anlamsız gibi görünen bir çıktı verilecektir:

```
evet, elma bir meyvedir...
elma gerçekten bir meyve midir?
```

Burada olan şey şu:

Soruya ‘elma’ cevabını verdiğimizizi düşünelim. Bu durumda, Python ilk olarak ilk `if` bloğunu değerlendirecek ve soruya verdiğimiz cevap ‘elma’ olduğu için *evet, elma bir meyvedir...* çıktısını verecektir.

`if` ile `elif` arasındaki farkı anlatırken, hatırlarsanız art arda gelen `if` bloklarında Python’ın olası bütün sonuçları değerlendireceğini söylemiştik. İşte burada da böyle bir durum söz konusu. Gördüğümüz gibi, ilk `if` bloğundan sonra yine bir `if` bloğu geliyor. Bu nedenle Python olası bütün sonuçları değerlendirebilmek için blokları okumaya devam edecek ve sorunun cevabı ‘karpuz’ olmadığı için ikinci `if` bloğunu atlayacaktır.

Sonraki blok yine bir `if` bloğu olduğu için Python kodları okumaya devam ediyor. Ancak sorunun cevabı ‘armut’ da olmadığı için, Python sonraki `if` bloğunu da geçiyor ve böylece `else` bloğuna ulaşıyor.

Yukarıda verdiğimiz örnekteki gibi art arda `if` deyimlerinin sıralanıp en sona `else` deyiminin yerleştirildiği durumlarda `else` deyimi sadece bir önceki `if` deyimini dikkate alarak işlem yapar. Yani yukarıdaki örnekte kullanıcının verdiği cevap ‘armut’ olmadığı için `else` deyiminin

olduğu blok çalışmaya başlar. Yukarıdaki örneğe 'armut' cevabını verirsiniz ne demek istediğimi biraz daha iyi anlayabilirsiniz. 'armut' cevabı verilmesi durumunda sadece `if soru == "armut"` ifadesinin olduğu blok çalışır, `else` bloğu ise çalışmaz. Çünkü dediğim gibi, eğer `else` bloğundan önce art arda gelen `if` blokları varsa, `else` deyimi yalnızca kendisinden önceki son `if` bloğunu dikkate alır ve sanki yukarıdaki örnek şöyleymiş gibi davranır:

```
if soru == "armut":
    print("evet, armut bir meyvedir...")

else:
    print(soru, "gerçekten bir meyve midir?")
```

Bu tür durumlarda `else` deyimi bir önceki `if` bloğundan önce gelen bütün `if` bloklarını görmezden gelir ve böylece şu anlamsız görünen çıktı elde edilir:

```
evet, elma bir meyvedir...
elma gerçekten bir meyve midir?
```

Sözün özü, kullanıcının cevabı 'elma' olduğu için, yukarıdaki çıktıda yer alan ilk cümle ilk `if` bloğunun çalışması sonucu ekrana basılıyor. İkinci cümle ise `else` bloğundan bir önceki `if` bloğu kullanıcının cevabıyla uyuşmadığı için ekrana basılıyor.

Yalnız bu dediğimizden, `else` ifadesi `if` ile birlikte kullanılmaz, anlamı çıkarılmamalı. Mesela şöyle bir örnek yapılabilir:

```
soru = input("Programdan çıkmak istediğinize emin misiniz? \
Eminseniz 'e' harfine basın : ")

if soru == "e":
    print("Güle güle!")

else:
    print("Peki, biraz daha sohbet edelim!")
```

Burada eğer kullanıcının cevabı 'e' ise `if` bloğu işletilecek, eğer cevap 'e' dışında herhangi bir şey ise `else` bloğu çalışacaktır. Gayet mantıklı bir süreç. Ama eğer yukarıdaki örneğe bir `if` bloğu daha eklerseniz işler beklediğiniz gibi gitmez:

```
soru = input("Programdan çıkmak istediğinize emin misiniz? \
Eminseniz 'e' harfine basın : ")

if soru == "e":
    print("Güle güle!")

if soru == "b":
    print("Kararsız kaldım şimdi!")

else:
    print("Peki, biraz daha sohbet edelim!")
```

Bu soruya 'e' cevabı verdiğimizizi düşünelim. Bu cevap ilk `if` bloğuyla uyuyor ve böylece ekrana *Güle güle!* çıktısı veriliyor. İlk `if` bloğundan sonra tekrar bir `if` bloğu daha geldiği için Python bütün olasılıkları değerlendirmek amacıyla blokları okumaya devam ediyor ve cevap 'b' olmadığı için ikinci `if` bloğunu atlıyor ve böylece `else` bloğuna ulaşıyor. Bir önceki örnekte de söylediğimiz gibi, `else` bloğu art arda gelen `if` blokları gördüğünde sadece bir önceki `if` bloğunu dikkate aldığı ve kullanıcının cevabı da 'b' olmadığı için ekrana *Peki, biraz daha sohbet edelim!* çıktısını veriyor ve ilk bakışta tuhaf görünen şöyle bir çıktı üretiyor:

```
Güle güle!  
Peki, biraz daha sohbet edelim!
```

Dolayısıyla, eğer programınızda bir `else` bloğuna yer verecekseniz, ondan önce gelen koşullu durumların ilkinin `if` ile sonrakileri ise `elif` ile bağlayın. Yani:

```
if koşul_1:  
    sonuç_1  
  
elif koşul_2:  
    sonuç_2  
  
elif koşul_3:  
    sonuç_3  
  
else:  
    sonuç_4
```

Ama eğer `else` bloğundan önce sadece tek bir koşul bloğu yer alacaksa bunu `if` ile bağlayın. Yani:

```
if koşul_1:  
    sonuç_1  
  
else:  
    sonuç_2
```

Programlarımızın doğru çalışması ve istediğimiz sonucu verebilmesi için bu tür ayrıntılara olabildiğince dikkat etmemiz gerekiyor. Neticede koşullu durumlar mantıkla ilgilidir. Dolayısıyla koşullu durumlarla muhatap olurken mantığınızı hiçbir zaman devre dışı bırakmamalısınız.

Bir önceki bölümde `elif` deyiminin tam olarak ne işe yaradığını anlamamızı sağlayacak bir örnek vereceğimizi söylemiştik. Şimdi bu örneğe bakalım:

```
boy = int(input("boyunuz kaç cm?"))  
  
if boy < 170:  
    print("boyunuz kısa")  
  
elif boy < 180:  
    print("boyunuz normal")  
  
else:  
    print("boyunuz uzun")
```

Yukarıda yedi satırla hallettiğimiz işi sadece `if` deyimleriyle yapmaya çalışırsanız bunun ne kadar zor olduğunu göreceksiniz. Diyelim ki kullanıcı '165' cevabını verdi. Python bu 165 sayısının 170'ten küçük olduğunu görünce *boyunuz kısa* cevabını verecek, öteki satırları değerlendirmeyecektir. 165 sayısı, `elif` ile gösterdiğimiz koşullu duruma da uygun olduğu halde ($165 < 180$), koşul ilk blokta karşılandığı için ikinci blok değerlendirmeye alınmayacaktır.

Kullanıcının '175' cevabını verdiğini varsayalım: Python 175 sayısını görünce önce ilk koşula bakacak, verilen 175 sayısının ilk koşulu karşılamadığını görecektir ($175 > 170$). Bunun üzerine Python kodları incelemeye devam edecek ve `elif` bloğunu değerlendirmeye alacaktır.

175 sayısının 180'den küçük olduğunu görünce de çıktı olarak *boyunuz normal* cevabını verecektir.

Peki ya kullanıcı '190' cevabını verirse ne olacak? Python yine önce ilk `if` bloğuna bakacak ve 190 cevabının bu bloğa uymadığını görecektir. Dolayısıyla ilk bloğu bırakıp ikinci bloğa bakacaktır. 190 cevabının bu bloğa da uymadığını görünce, bir sonraki bloğu değerlendirmeye alacaktır. Bir sonraki blokta ise `else` deyimimiz var. Bu bölümde öğrendiğimiz gibi, `else` deyimi, 'eğer kullanıcının cevabı yukarıdaki koşulların hiçbirine uymazsa bu bloğu çalıştır,' anlamına geliyor. Kullanıcının girdiği 190 cevabı ne birinci ne de ikinci blokta koşula uyduğu için, normal bir şekilde `else` bloğu işletilecek, dolayısıyla da ekrana *boyunuz uzun* çıktısı verilecektir.

Böylece Python'da `if`, `elif` ve `else` deyimlerini incelemiş olduk. Ancak tabii ki bu deyimlerle işimiz henüz bitmedi. Elimizdeki bilgiler şimdilik bu deyimleri ancak bu kadar incelememize yetiyor, ama ilerleyen sayfalarda bazı başka araçları da bilgi dağarcığımıza kattıktan sonra bu deyimlerin daha farklı yönlerini öğrenme imkanına kavuşacağız.

12.2 Örnek Uygulama

Önceki derslerimizde `len()` fonksiyonunu anlatırken şöyle bir program tasarısından bahsetmiştik hatırlarsanız:

Diyelim ki sisteme kayıt için kullanıcı adı ve parola belirlenmesini isteyen bir program yazıyorsunuz. Yazacağınız bu programda, belirlenebilecek kullanıcı adı ve parolanın toplam uzunluğu 40 karakteri geçmeyecek.

O zaman henüz koşullu durumları öğrenmemiş olduğumuz için, yukarıda bahsettiğimiz programın ancak şu kadarlık kısmını yazabilmiştik:

```
kullanıcı_adı = input("Kullanıcı adınız: ")
parola        = input("Parolanız      : ")

toplam_uzunluk = len(kullanıcı_adı) + len(parola)
```

Burada yapabildiğimiz tek şey, kullanıcıdan kullanıcı adı ve parola bilgilerini alıp, bu bilgilerin karakter uzunluğunu ölçebilmektir. Ama artık koşullu durumları öğrendiğimize göre bu programı eksiksiz olarak yazabiliriz. Şu kodları dikkatlice inceleyin:

```
kullanıcı_adı = input("Kullanıcı adınız: ")
parola        = input("Parolanız      : ")

toplam_uzunluk = len(kullanıcı_adı) + len(parola)

mesaj = "Kullanıcı adı ve parolanız toplam {} karakterden oluşuyor!"

print(mesaj.format(toplam_uzunluk))

if toplam_uzunluk > 40:
    print("Kullanıcı adınız ile parolanızın ",
          "toplam uzunluğu 40 karakteri geçmemeli!")
else:
    print("Sisteme hoşgeldiniz!")
```

Burada öncelikle kullanıcıdan kullanıcı adı ve parola bilgilerini alıyoruz. Daha sonra da kullanıcıdan gelen bu bilgilerin toplam karakter uzunluğunu hesaplıyoruz. Bunun için `len()`

fonksiyonundan yararlanmamız gerektiğini hatırlıyor olmalısınız.

Eğer toplam uzunluk 40 karakterden fazla ise, `if` bloğunda verilen mesajı gösteriyoruz. Bunun dışındaki bütün durumlarda ise `else` bloğunu devreye sokuyoruz.

İşleçler

Bu bölümde, aslında pek de yabancı olmamız ve hatta önceki derslerimizde üstünkörü de olsa değindiğimiz bir konuyu çok daha ayrıntılı bir şekilde ele alacağız. Burada anlatacağımız konu size yer yer sıkıcı gelebilir. Ancak bu konuyu hakkıyla öğrenmenizin, programcılık maceranız açısından hayati önemde olduğunu rahatlıkla söyleyebilirim.

Gelelim konumuza...

Bu bölümün konusu işleçler. Peki nedir bu 'işleç' denen şey?

İngilizce'de *operator* adı verilen işleçler, sağında ve solunda bulunan değerler arasında bir ilişki kuran işaretlerdir. Bir işlecin sağında ve solunda bulunan değerlere ise işlenen (*operand*) adı veriyoruz.

Not: Türkçede işleç yerine operatör, işlenen yerine de operant dendiğine tanık olabilirsiniz.

Biz bu bölümde işleçleri altı başlık altında inceleyeceğiz:

1. Aritmetik İşleçler
2. Karşılaştırma İşleçleri
3. Bool İşleçleri
4. Değer Atama İşleçleri
5. Aitlik İşleçleri
6. Kimlik İşleçleri

Gördüğünüz gibi, işlememiz gereken konu çok, gitmemiz gereken yol uzun. O halde hiç vakit kaybetmeden, aritmetik işleçlerle yolculuğumuza başlayalım.

13.1 Aritmetik İşleçler

Dedik ki, sağında ve solunda bulunan değerler arasında bir ilişki kuran işaretlere işleç (*operator*) adı verilir. Önceki derslerimizde temel işleçlerin bazılarını öğrenmiştik. İsterseniz bunları şöyle bir hatırlayalım:

+	toplama
-	çıkarma
*	çarpma
/	bölme
**	kuvvet

Bu işleçlere aritmetik işleçler adı verilir. Aritmetik işleçler; matematikte kullanılan ve sayılarla aritmetik işlemler yapmamızı sağlayan yardımcı araçlardır.

Dilerseniz bu tanıımı bir örnekle somutlaştıralım:

```
>>> 45 + 33
```

```
78
```

Burada 45 ve 33 değerlerine işlenen (*operand*) adı verilir. Bu iki değer arasında yer alan + işareti ise bir işleçtir (*operator*). Dikkat ederseniz + işleci 45 ve 33 adlı işlenenler arasında bir toplama ilişkisi kuruyor.

Bir örnek daha verelim:

```
>>> 23 * 46
```

```
1058
```

Burada da 23 ve 46 değerleri birer işlenendir. Bu iki değer arasında yer alan * işareti ise, işlenenler arasında bir çarpma ilişkisi kuran bir işleçtir.

Ancak bir noktaya özellikle dikkatinizi çekmek istiyorum. Daha önceki derslerimizde de değindiğimiz gibi, + ve * işleçleri Python'da birden fazla anlama gelir. Örneğin yukarıdaki örnekte + işleci, işlenenler arasında bir toplama ilişkisi kuruyor. Ama aşağıdaki durum biraz farklıdır:

```
>>> "istihza" + ".com"
```

```
'istihza.com'
```

Burada + işleci işlenenler ("istihza" ve ".com") arasında bir birleştirme ilişkisi kuruyor.

Tıpkı + işlecinde olduğu gibi, * işleci de Python'da birden fazla anlama gelir. Bu işlecin, çarpma ilişkisi kurma işlevi dışında tekrar etme ilişkisi kurma işlevi de vardır. Yani:

```
>>> "hızlı " * 2
```

```
'hızlı hızlı '
```

...veya:

```
>>> "-" * 30
```

```
'-----'
```

Burada * işlecinin, sayılar arasında çarpma işlemi yapmak dışında bir görev üstlendiğini görüyoruz.

Python'da bu tür farklar, yazacağınız programın sağlıklı çalışabilmesi açısından büyük önem taşır. O yüzden bu tür farklara karşı her zaman uyanık olmamız gerekiyor.

+ ve * işleçlerinin aksine / ve - işleçleri ise işlenenler arasında sadece bölme ve çıkarma ilişkisi kurar. Bu işleçler tek işlevlidir:


```
>>> 25 / 4
6.25
>>> 10 - 5
5
```

Önceki derslerde gördüğümüz ve yukarıda da tekrar ettiğimiz dört adet temel aritmetik işlece şu iki aritmetik işleci de ekleyelim:

%	modülüs
//	taban bölme

İlk önce modülüsün ne olduğunu ve ne işe yaradığını anlamaya çalışalım.

Şu bölme işlemine bir bakın:

$$\begin{array}{r} 30 \overline{) 4} \\ \underline{28} \\ 02 \end{array}$$

Burada 02 sayısı bölme işleminin kalanıdır. İşte modülüs denen işleç de bölme işleminden kalan bu değeri gösterir. Yani:

```
>>> 30 % 4
2
```

Gördüğünüz gibi modülüs işleci (%) gerçekten de bölme işleminden kalan sayıyı gösteriyor... Peki bu bilgi ne işimize yarar?

Mesela bu bilgiyi kullanarak bir sayının tek mi yoksa çift mi olduğunu tespit edebiliriz:

```
sayı = int(input("Bir sayı girin: "))

if sayı % 2 == 0:
    print("Girdiğiniz sayı bir çift sayıdır.")
else:
    print("Girdiğiniz sayı bir tek sayıdır.")
```

Eğer bir sayı 2'ye bölündüğünde kalan değer 0 ise o sayı çifttir. Aksi halde o sayı tektir. Mesela:

```
>>> 14 % 2
0
```

Gördüğünüz gibi, bir çift sayı olan 14'ü 2'ye böldüğümüzde kalan sayı 0 oluyor. Çünkü çift sayılar 2'ye tam bölünürler.

Bir de şuna bakalım:

```
>>> 15 % 2
1
```

Bir tek sayı olan 15 ise 2'ye bölündüğünde kalan sayı 1 oluyor. Yani 15 sayısı 2'ye tam bölünmüyor. Bu bilgiden yola çıkarak 15 sayısının bir tek sayı olduğunu söyleyebiliriz.

Bir sayının tek mi yoksa çift mi olduğunu tespit etme işlemini küçümsememenizi tavsiye ederim. Bir sayının tek mi yoksa çift mi olduğu bilgisinin, arayüz geliştirirken dahi işinize yarayacağından emin olabilirsiniz.

Elbette modülüs işlecini bir sayının yalnızca 2'ye tam bölünüp bölünmediğini denetlemek için kullanmıyoruz. Bu işleci kullanarak herhangi bir sayının herhangi bir sayıya tam bölünüp bölünmediğini de denetleyebilirsiniz. Örneğin:

```
>>> 45 % 4
1
>>> 36 % 9
0
```

Bu bilgiyi kullanarak mesela şöyle bir program yazabilirsiniz:

```
bölünen = int(input("Bir sayı girin: "))
bölen = int(input("Bir sayı daha girin: "))

şablon = "{} sayısı {} sayısına tam".format(bölünen, bölen)

if bölünen % bölen == 0:
    print(şablon, "bölünüyor!")
else:
    print(şablon, "bölünmüyor!")
```

Programımız, kullanıcının girdiği ilk sayının ikinci sayıya tam bölünüp bölünmediğini hesaplıyor ve sonuca göre kullanıcıyı bilgilendiriyor. Bu kodlarda özellikle şu satıra dikkat edin:

```
if bölünen % bölen == 0:
    ...
```

Programımızın temelini bu kod oluşturuyor. Çünkü bir sayının bir sayıya tam bölünüp bölünmediğini bu kodla belirliyoruz. Eğer bir sayı başka bir sayıya bölündüğünde kalan değer, yani modülüs 0 ise, o sayı öbür sayıya tam bölünüyor demektir.

Ayrıca bir sayının son basamağını elde etmek için de modülüsten yararlanabilirsiniz. Herhangi bir tamsayı 10'a bölündüğünde kalan (yani modülüs), bölünen sayının son basamağı olacaktır:

```
>>> 65 % 10
5
>>> 543 % 10
3
```

Programlama tecrübeniz arttıkça, aslında modülüsün ne kadar faydalı bir araç olduğunu kendi gözlerinizle göreceksiniz.

Modülüs işlecini örnekler eşliğinde ayrıntılı bir şekilde incelediğimize göre sıra geldi taban bölme işlecini açıklamaya...

Öncelikle şu örneği inceleyelim:

```
>>> 5 / 2  
2.5
```

Burada, bildiğimiz bölme işlecini (/) kullanarak basit bir bölme işlemi yaptık. Elde ettiğimiz sonuç doğal olarak 2.5.

Matematikte bölme işleminin sonucunun kesirli olması durumuna 'kesirli bölme' adı verilir. Bunun tersi ise tamsayı bölme veya taban bölmedir. Eğer herhangi bir sebeple kesirli bölme işlemi değil de taban bölme işlemi yapmanız gerekirse // işlecinden yararlanabilirsiniz:

```
>>> 5 // 2  
2
```

Gördüğümüz gibi, // işleci sayesinde bölme işleminin sonucu kesirli değil, tamsayı olarak elde ediliyor.

Yukarıda yaptığımız taban bölme işlemi şununla aynı anlama gelir:

```
>>> int(5 / 2)  
2
```

Daha açık ifade etmemiz gerekirse:

```
>>> a = 5 / 2  
>>> a  
2.5  
  
>>> int(a)  
2
```

Burada olan şu: $5 / 2$ işleminin sonucu bir kayan noktalı sayıdır (2.5). Bunu şu şekilde teyit edebiliriz:

```
>>> a = 5 / 2  
>>> type(a)  
<class 'float'>
```

Buradaki *float* çıktısının *floating point number*, yani kayan noktalı sayı anlamına geldiğini biliyorsunuz.

Bu kayan noktalı sayının sadece tabanını elde etmek için bu sayıyı tamsayıya (*integer*) çevirmemiz yeterli olacaktır. Yani:

```
>>> int(a)  
2
```

Bu arada yeri gelmişken `round()` adlı bir gömülü fonksiyondan bahsetmeden geçmeyelim. Eğer bir sayının değerini yuvarlamanız gerekirse `round()` fonksiyonundan yararlanabilirsiniz. Bu fonksiyon şöyle kullanılır:

```
>>> round(2.55)
```

```
3
```

Gördüğünüz gibi, `round()` fonksiyonuna parametre olarak bir sayı veriyoruz. Bu fonksiyon da bize o sayının yuvarlanmış halini döndürüyor. Bu fonksiyonu kullanarak yuvarlanacak sayının noktadan sonraki hassasiyetini de belirleyebilirsiniz. Örneğin:

```
>>> round(2.55, 1)
```

```
2.5
```

Burada ikinci parametre olarak `1` sayısını verdiğimiz için, noktadan sonraki bir basamak görüntüleniyor. Bir de şuna bakalım:

```
>>> round(2.68, 1)
```

```
2.7
```

Burada da yuvarlama işlemi yapılırken noktadan sonra bir basamak korunuyor. Eğer `1` sayısı yerine `2` sayısını kullanırsanız, yukarıdaki örnek şu çıktıyı verir:

```
>>> round(2.68, 2)
```

```
2.68
```

`round()` fonksiyonunun çalışma prensibini anlamak için kendi kendinize örnekler yapabilirsiniz.

Şimdiye kadar öğrendiğimiz ve yukarıdaki tabloda andığımız bir başka aritmetik işlem de kuvvet işlemi (`**`) idi. Mesela bu işlemci kullanarak bir sayının karesini hesaplayabileceğimizi biliyorsunuz:

```
>>> 25 ** 2
```

```
625
```

Bir sayının `2.` kuvveti o sayının karesidir. Bir sayının `0.5.` kuvveti ise o sayının kareköküdür:

```
>>> 625 ** 0.5
```

```
25.0
```

Bu arada, eğer karekökün kayan noktalı sayı cinsinden olması hoşunuza gitmediyse, bu sayıyı `int()` fonksiyonu ile tam sayıya çevirebileceğinizi biliyorsunuz:

```
>>> int(625 ** 0.5)
```

```
25
```

Kuvvet hesaplamaları için `**` işlemcinin yanısıra `pow()` adlı bir fonksiyondan da yararlanabileceğimizi öğrenmiştik:

```
>>> pow(25, 2)
```

```
625
```

Bildiğiniz gibi `pow()` fonksiyonu aslında toplam üç parametre alabiliyor:

```
>>> pow(25, 2, 5)
```

```
0
```

Bu işlemin şununla aynı anlama geliyor:

```
>>> (25 ** 2) % 5
```

```
0
```

Yani `pow(25, 2, 5)` gibi bir komut verdiğimizde, 25 sayısının 2. kuvvetini alıp, elde ettiğimiz sayının 5'e bölünmesinden kalan sayıyı hesaplamış oluyoruz.

Böylece aritmetik işlemleri tamamlamış olduk. Artık karşılaştırma işlemlerini inceleyebiliriz.

13.2 Karşılaştırma İşlemleri

Adından da anlaşılacağı gibi, karşılaştırma işlemleri, **işlenenler (operands)** arasında bir karşılaştırma ilişkisi kuran işlemlerdir. Bu işlemleri şöyle sıralayabiliriz:

<code>==</code>	eşittir
<code>!=</code>	eşit değildir
<code>></code>	büyüktür
<code><</code>	küçüktür
<code>>=</code>	büyük eşittir
<code><=</code>	küçük eşittir

Bu işlemlerin hiçbirisi size yabancı değil, zira bunların hepsini aslında daha önceki derslerde verdiğimiz örneklerde kullanmıştık. Burada da bunlarla ilgili basit bir örnek vererek yolumuza devam edelim:

```
parola = "xyz05"

soru = input("parolanız: ")

if soru == parola:
    print("doğru parola!")

elif soru != parola:
    print("yanlış parola!")
```

Burada `soru` değişkeniyle kullanıcıdan alınan verinin, programın başında tanımladığımız `parola` değişkeninin değerine eşit olup olmadığını sorguluyoruz. Buna göre, eğer kullanıcıdan gelen veri parolayla eşleşiyorsa (`if soru == parola`), kullanıcıyı parolanın doğru olduğu konusunda bilgilendiriyoruz (`print("doğru parola!")`). Ama eğer kullanıcıdan gelen veri parolayla eşleşmiyorsa (`elif soru != parola`), o zaman da kullanıcıya parolanın yanlış olduğunu bildiriyoruz (`print("yanlış parola!")`).

Yukarıdaki örnekte `==` (eşittir) ve `!=` (eşit değildir) işlemlerinin kullanımını örnekledik. Öteki karşılaştırma işlemlerinin de nasıl kullanıldığını biliyorsunuz. Basit bir örnek verelim:

```
sayı = input("sayı: ")

if int(sayı) <= 100:
    print("sayı 100 veya 100'den küçük")
```

```
elif int(sayı) >= 100:
    print("sayı 100 veya 100'den büyük")
```

Böylece karşılaştırma işleçlerini de incelemiş olduk. O halde gelelim bool işleçlerine...

13.3 Bool İşleçleri

Bu bölümde bool işleçlerinden söz edeceğiz, ancak bool işleçlerine geçmeden önce biraz bool kavramından bahsetmemiz yerinde olacaktır.

Nedir bu bool denen şey?

Bilgisayar bilimi iki adet değer üzerine kuruludur: *1* ve *0*. Yani sırasıyla *True* ve *False*. Bilgisayar biliminde herhangi bir şeyin değeri ya *True*, ya da *False*'tur. İşte bu *True* ve *False* olarak ifade edilen değerlere bool değerleri adı verilir (George Boole adlı İngiliz matematikçi ve filozofun adından). Türkçe olarak söylemek gerekirse, *True* değerinin karşılığı *Doğru*, *False* değerinin karşılığı ise *Yanlış*'tır.

Örneğin:

```
>>> a = 1
```

Burada *a* adlı bir değişken tanımladık. Bu değişkenin değeri *1*. Şimdi bu değişkenin değerini sorgulayalım:

```
>>> a == 1 #a değeri 1'e eşit mi?
```

```
True
```

Gördüğünüz gibi, *a == 1* sorgusu *True* (Doğru) çıktısı veriyor. Çünkü *a* değişkeninin değeri gerçekten de *1*. Bir de şunu deneyelim:

```
>>> a == 2
```

```
False
```

Burada da *a* değişkeninin değerinin *2* sayısına eşdeğer olup olmadığını sorguladık. *a* değişkeninin değeri *2* olmadığı için de Python bize *False* (Yanlış) çıktısı verdi.

Gördüğünüz gibi, bool işleçleri herhangi bir ifadenin doğruluğunu veya yanlışlığını sorgulamak için kullanılabilir. Buna göre, eğer bir sorgulamanın sonucu doğru ise *True*, eğer yanlış ise *False* çıktısı alıyoruz.

Bool işleçleri sadece yukarıda verdiğimiz örneklerdeki gibi, salt bir doğruluk-yanlışlık sorgulamaya yarayan araçlar değildir. Bilgisayar biliminde her şeyin bir bool değeri vardır. Bununla ilgili genel kuralımız şu: *0* değeri ve boş veri tipleri *False*'tur. Bunlar dışında kalan her şey ise *True*'dur.

Bu durumu *bool()* adlı özel bir fonksiyondan yararlanarak teyit edebiliriz:

```
>>> bool(3)
```

```
True
```

```
>>> bool("elma")
```

```

True
>>> bool(" ")
True
>>> bool("   ")
True
>>> bool("fdsfsdg")
True
>>> bool("0")
True
>>> bool(0)
False
>>> bool("")
False

```

Gördüğünüz gibi, gerçekten de `0` sayısının ve boş karakter dizilerinin bool değeri *False*'tur. Geri kalan her şey ise *True*'dur.

Not: `0`'ın bir sayı, `"0"`'ın ise bir karakter dizisi olduğunu unutmayın. Sayı olan `0`'ın bool değeri *False*'tur, ama karakter dizisi olan `"0"`'ın değeri *True*'dur.

Yukarıdaki örneklerle göre, içinde herhangi bir değer barındıran karakter dizileri (`0` hariç) *True* çıktısı veriyor. Burada söylediğimiz şey bütün veri tipleri için geçerlidir. Eğer herhangi bir veri tipi herhangi bir değer içermiyorsa o veri tipi *False* çıktısı verir.

Peki bu bilgi bizim ne işimize yarar? Yani mesela boş veri tiplerinin *False*, içinde bir veri barındıran veri tiplerinin ise *True* olması bizim için neden bu kadar önemli? Bunu birazdan açıklayacağız. Ama önce isterseniz, bool değerleri ile ilgili çok önemli bir konuya değinelim.

Belki kendiniz de farketmişsinizdir; bool değerleri Python'da koşul belirten `if`, `elif` ve `else` deyimlerinin de temelini oluşturur. Şu örneği ele alalım mesela:

```

isim = input("İsminiz: ")

if isim == "Ferhat":
    print("Ne güzel bir isim bu!")
else:
    print(isim, "ismini pek sevmem!")

```

Burada `if isim == "Ferhat"` dediğimizde, aslında Python'a şu emri vermiş oluyoruz:

Eğer `isim == "Ferhat"` ifadesi *True* ise...

Bunu teyit etmek için şöyle bir kod yazabilirsiniz:

```
isim = input("İsminiz: ")  
  
print(isim == "Ferhat")
```

Eğer burada kullanıcı 'Ferhat' ismini girecek olursa programımız *True* çıktısı verir. Ama eğer kullanıcı başka bir isim girerse bu kez *False* çıktısını alırız. İşte koşul bildiren deyimler, karar verme görevini, kendilerine verilen ifadelerin bool değerlerine bakarak yerine getirir. Dolayısıyla yukarıdaki örneği şu şekilde Türkçeye çevirebiliriz:

Eğer `isim == "Ferhat"` ifadesinin bool değeri *True* ise, *Ne güzel bir isim bu!* çıktısı ver! Ama eğer `isim == "Ferhat"` ifadesinin bool değeri *True* dışında herhangi bir şey ise (yani *False* ise), ... *ismini pek sevmem!* çıktısı ver!

Koşul bildiren deyimlerle bool değerleri arasındaki ilişkiyi daha iyi anlamak için bir örnek daha verelim:

Hatırlarsanız içi boş veri tiplerinin bool değerinin her zaman *False* olacağını söylemiştik. Yani:

```
>>> a = ""  
  
>>> bool(a)  
  
False
```

Herhangi bir değere sahip veri tiplerinin bool değeri ise her zaman *True* olur (0 hariç):

```
>>> a = "gdfg"  
  
>>> bool(a)  
  
True
```

İçi boş veri tiplerinin bool değerinin her zaman *False* olacağı bilgisini kullanarak şöyle bir uygulama yazabiliriz:

```
kullanıcı = input("Kullanıcı adınız: ")  
  
if bool(kullanıcı) == True:  
    print("Teşekkürler!")  
else:  
    print("Kullanıcı adı alanı boş bırakılamaz!")
```

Burada şöyle bir emir verdik:

"Eğer *kullanıcı* değişkeninin bool değeri *True* ise *Teşekkürler!* çıktısı ver! Değilse *Kullanıcı adı alanı boş bırakılamaz!* uyarısını göster!

Eğer kullanıcı, kullanıcı adına herhangi bir şey yazdıktan sonra *Enter* tuşuna basarsa *kullanıcı* değişkeni, kullanıcının girdiği değeri gösterecek ve böylece `bool(kullanıcı)` komutu *True* çıktısı verecektir. Bu sayede de kodlarımızın içindeki *if* bloğu çalışmaya başlayacaktır.

Ama eğer kullanıcı, kullanıcı adını yazmadan *Enter* tuşuna basarsa, *kullanıcı* değişkeni boş kalacağı için (yani `kullanıcı = ""` gibi bir durum ortaya çıkacağı için) `bool(kullanıcı)` komutu *False* çıktısı verecek ve böylece *else* bloğu çalışacaktır.

Yalnız bu noktada şöyle bir uyarı yapalım. Yukarıdaki komutlar sözdizimi açısından tamamen doğru olsa da, etrafta yukarıdakine benzer bir kullanımı pek görmezsiniz. Aynı iş için genellikle şöyle bir şeyler yazılır:


```
kullanıcı = input("Kullanıcı adınız: ")

if kullanıcı:
    print("Teşekkürler!")
```

Gördüğünüz gibi, `if bool(kullanıcı) == True:` kodunu `if kullanıcı:` şeklinde kısaltabiliyoruz. Bu ikisi tamamen aynı anlama gelir. Yani ikisi de 'kullanıcı değişkeninin bool değeri *True* ise...' demektir.

Bool kavramına aşinalık kazandığımıza göre şimdi bool işleçlerini incelemeye başlayabiliriz.

Bool işleçleri, bool değerlerinden birini elde etmemizi sağlayan işleçlerdir. Bu işleçler şunlardır:

and

or

not

Eğer mantık dersleri aldıysanız bu işleçler size hiç yabancı gelmeyecektir. Eğer lisede mantık dersleri almadıysanız veya aldığınız derslerden hiçbir şey hatırlamıyorsanız, yine de ziyarı yok. Biz burada bu işleçleri bütün ayrıntılarıyla inceleyeceğiz.

Önce *and* ile başlayalım...

Türkçe söylemek gerekirse *and* 've' anlamına gelir. Peki bu *and* ne işimize yarar? Çok basit bir örnek verelim:

Hatırlarsanız geçen bölümde koşullu durumlara örnek verirken şöyle bir durumdan bahsetmiştik:

Diyelim ki Google'ın Gmail hizmeti aracılığıyla bir e.posta hesabı aldınız. Bu hesaba gireceğiniz zaman Gmail size bir kullanıcı adı ve parola sorar. Siz de kendinize ait kullanıcı adını ve parolayı sayfadaki kutucuklara yazarsınız. Eğer yazdığınız kullanıcı adı ve parola doğruysa hesabınıza erişebilirsiniz. Ama eğer kullanıcı adınız ve parolanız doğru değilse hesabınıza erişemezsiniz. Yani e.posta hesabınıza erişmeniz, kullanıcı adı ve parolayı doğru girme koşuluna bağlıdır.

Burada çok önemli bir nokta var. Kullanıcının Gmail sistemine girebilmesi için hem kullanıcı adını hem de parolayı doğru yazması gerekiyor. Yani kullanıcı adı veya paroladan herhangi biri yanlış ise sisteme giriş mümkün olmayacaktır.

Yukarıdaki durumu taklit eden bir programı, şu ana kadar olan bilgilerimizi kullanarak şöyle yazabiliyoruz:

```
kullanıcı_adı = input("Kullanıcı adınız: ")
parola = input("Parolanız: ")

if kullanıcı_adı == "aliveli":
    if parola == "12345678":
        print("Programa hoşgeldiniz")
    else:
        print("Yanlış kullanıcı adı veya parola!")
else:
    print("Yanlış kullanıcı adı veya parola!")
```

Burada yeni bir bilgiyle daha karşılaşyoruz. Gördüğümüz gibi, burada `if` deyimlerini iç içe kullandık. Python'da istediğiniz kadar iç içe geçmiş `if` deyimi kullanabilirsiniz. Ancak yazdığınız bir programda eğer üçten fazla iç içe `if` deyimi kullandıysanız, benimsediğiniz yöntemi yeniden gözden geçirmenizi tavsiye ederim. Çünkü iç içe geçmiş `if` deyimleri bir süre sonra anlaşılması güç bir kod yapısı ortaya çıkarabilir. Neyse... Biz konumuza dönelim.

Yukarıdaki yazdığımız programda kullanıcının sisteme giriş yapabilmesi için hem kullanıcı adını hem de parolayı doğru girmesi gerekiyor. Kullanıcı adı ve paroladan herhangi biri yanlışsa sisteme girişe izin verilmiyor. Ancak yukarıdaki yöntem dolambaçlıdır. Halbuki aynı işlevi yerine getirmenin, Python'da çok daha kolay bir yolu var. Bakalım:

```
kullanıcı_adı = input("Kullanıcı adınız: ")
parola = input("Parolanız: ")

if kullanıcı_adı == "aliveli" and parola == "12345678":
    print("Programa hoşgeldiniz")

else:
    print("Yanlış kullanıcı adı veya parola!")
```

Burada *and* işlecini nasıl kullandığımızı görüyorsunuz. Bu işleci kullanarak iki farklı ifadeyi birbirine bağladık. Böylece kullanıcının sisteme girişini hem kullanıcı adının hem de parolanın doğru olması koşuluna dayandırdık.

Peki *and* işlecinin çalışma mantığı nedir? Dediğim gibi, *and* Türkçede 've' anlamına geliyor. Bu işleci daha iyi anlayabilmek için şu cümleler arasındaki farkı düşünün:

1. Toplantıya Ali ve Veli katılacak.
2. Toplantıya Ali veya Veli katılacak.

İlk cümlede 've' bağlacı kullanıldığı için, bu cümlenin gereğinin yerine getirilebilmesi, hem Ali'nin hem de Veli'nin toplantıya katılmasına bağlıdır. Sadece Ali veya sadece Veli'nin toplantıya katılması durumunda bu cümlenin gereği yerine getirilememiş olacaktır.

İkinci cümlede ise toplantıya Ali ve Veli'den herhangi birisinin katılması yeterlidir. Toplantıya sadece Ali'nin katılması, sadece Veli'nin katılması veya her ikisinin birden katılması, bu cümlenin gereğinin yerine getirilebilmesi açısından yeterlidir.

İşte Python'daki *and* işleci de aynı bu şekilde işler. Şu örneklerle bir bakalım:

```
>>> a = 23
>>> b = 10
>>> a == 23

True

>>> b == 10

True

>>> a == 23 and b == 10

True
```

Burada değeri 23 olan bir adet *a* değişkeni ve değeri 10 olan bir adet *b* değişkeni tanımladık. Daha sonra bu iki değişkenin değerini tek tek sorguladık ve bunların gerçekten de sırasıyla 23 ve 10 sayısına eşit olduğunu gördük. Son olarak da bunları *and* işleci ile birbirine bağlayarak

sorguladık. *a* değişkeninin değeri 23, *b* değişkeninin değeri de 10 olduğu için, yani *and* ile bağlanan her iki önerme de *True* çıktısı verdiği için *a == 23 and b == 10* ifadesi *True* değeri verdi.

Bir de şuna bakalım:

```
>>> a = 23
>>> b = 10
>>> a == 23

True

>>> b == 54

False

>>> a == 23 and b == 54

False
```

Burada ise *a* değişkeninin değeri 23'tür. Dolayısıyla *a == 23* ifadesi *True* çıktısı verir. Ancak *b* değişkeninin değeri 54 değildir. O yüzden de *b == 54* komutu *False* çıktısı verir. Gördüğünüz gibi, *and* işleci ile bağlanan önermelerden herhangi biri *False* olduğunda çıktımız da *False* oluyor. Unutmayın: *and* işlecinin *True* çıktısı verebilmesi için bu işleç tarafından bağlanan her iki önermenin de *True* olması gerekir. Eğer önermelerden biri bile *True* değilse çıktı da *True* olmayacaktır.

Tahmin edebileceğiniz gibi, *and* işleci en yaygın *if* deyimleriyle birlikte kullanılır. Mesela yukarıda kullanıcıdan kullanıcı adı ve parola alırken de bu *and* işlecinden yararlanmıştık.

Gelelim *or* işlecine...

Tıpkı *and* gibi bir bool işleci olan *or*'un Türkçede karşılığı 'veya'dır. Yukarıda 'Toplantıya Ali veya Veli katılacak.' cümlesini tartışırken aslında bu *or* kelimesinin anlamını açıklamıştık. Hatırlarsanız *and* işlecinin *True* çıktısı verebilmesi için bu işleçle bağlanan bütün önermelerin *True* değerine sahip olması gerekiyordu. *or* işlecinin *True* çıktısı verebilmesi için ise *or* işleciyle bağlanan önermelerden herhangi birinin *True* çıktısı vermesi yeterli olacaktır. Söylediğimiz bu şeyleri birkaç örnek üzerinde somutlaştıralım:

```
>>> a = 23
>>> b = 10
>>> a == 23

True

>>> b == 10

True

>>> a == 11

False

>>> a == 11 or b == 10

True
```

Gördüğünüz gibi, *a == 11* ifadesinin bool değeri *False* olduğu halde, *b == 10* ifadesinin bool

değeri *True* olduğu için `a == 11 or b == 10` ifadesi *True* değerini veriyor.

and ve *or* işleçlerini öğrendiğimize göre, bir sınavdan alınan notların harf karşılıklarını gösteren bir uygulama yazabiliriz:

```
x = int(input("Notunuz: "))

if x > 100 or x < 0:
    print("Böyle bir not yok")

elif x >= 90 and x <= 100:
    print("A aldınız.")

elif x >= 80 and x <= 89:
    print("B aldınız.")

elif x >= 70 and x <= 79:
    print("C aldınız.")

elif x >= 60 and x <= 69:
    print("D aldınız.")

elif x >= 0 and x <= 59:
    print("F aldınız.")
```

Bu programda eğer kullanıcı 100'den büyük ya da 0'dan küçük bir sayı girerse *Böyle bir not yok* uyarısı alacaktır. 0-100 arası notlarda ise, her bir not aralığına karşılık gelen harf görüntülenecektir. Eğer isterseniz yukarıdaki kodları şu şekilde de kısaltabilirsiniz:

```
x = int(input("Notunuz: "))

if x > 100 or x < 0:
    print("Böyle bir not yok")

elif x >= 90 <= 100:
    print("A aldınız.")

elif x >= 80 <= 89:
    print("B aldınız.")

elif x >= 70 <= 79:
    print("C aldınız.")

elif x >= 60 <= 69:
    print("D aldınız.")

elif x >= 0 <= 59:
    print("F aldınız.")
```

Gördüğünüz gibi, `and x` kısımlarını çıkardığımızda da bir önceki kodlarla aynı anlamı yakalayabiliyoruz.

Hatta yukarıdaki kodları şöyle de yazabilirsiniz:

```
x = int(input("Notunuz: "))

if x > 100 or x < 0:
    print("Böyle bir not yok")
```

```
#90 sayısı x'ten küçük veya x'e eşit,
#x sayısı 100'den küçük veya 100'e eşit ise,
#Yani x, 90 ile 100 arasında bir sayı ise
elif 90 <= x <= 100:
    print("A aldınız.")

#80 sayısı x'ten küçük veya x'e eşit,
#x sayısı 89'dan küçük veya 89'a eşit ise,
#Yani x, 80 ile 89 arasında bir sayı ise
elif 80 <= x <= 89:
    print("B aldınız.")

elif 70 <= x <= 79:
    print("C aldınız.")

elif 60 <= x <= 69:
    print("D aldınız.")

elif 0 <= x <= 59:
    print("F aldınız.")
```

Bu kodlar bir öncekiyle aynı işi yapar. Yorumlardan da göreceğiniz gibi, bu iki kod arasında sadece mantık farkı var.

Son bool işlemimiz *not*. Bu kelimenin İngilizce'deki anlamı 'değil'dir. Bu işlemci şöyle kullanıyoruz:

```
>>> a = 23
>>> not a

False

>>> a = ""
>>> not a

True
```

Bu işlem, özellikle kullanıcı tarafından bir değişkene veri girilip girilmediğini denetlemek için kullanılabilir. Örneğin:

```
parola = input("parola: ")

if not parola:
    print("Parola boş bırakılamaz!")
```

Eğer kullanıcı herhangi bir parola belirlemeden doğrudan *Enter* tuşuna basacak olursa *parola* değişkeninin değeri boş bir karakter dizisi olacaktır. Yani *parola = ""*. Boş veri tiplerinin bool değerinin *False* olacağını biliyoruz. Dolayısıyla, yukarıdaki gibi bir örnekte, kullanıcı parolayı boş geçtiğinde *not parola* kodu *True* verecek ve böylece ekrana "*Parola boş bırakılamaz!*" karakter dizisi yazdırılacaktır. Eğer yukarıdaki örneğin mantığını kavramakta zorluk çekiyorsanız şu örnekleri incelemenizi öneririm:

```
>>> parola = ""
>>> bool(parola)

False
```

```
>>> bool(not parola)

True

>>> parola = "1243"
>>> bool(parola)

True

>>> bool(not parola)

False
```

Aslında yukarıdaki örneklerde şuna benzer sorular sormuş gibi oluyoruz:

```
>>> parola = ""
>>> bool(parola) #parola boş bırakılmamış, değil mi?

>>> False #Hayır, parola boş bırakılmış.

>>> bool(not parola) #parola boş bırakılmış, değil mi?

>>> True #Evet, parola boş bırakılmış
```

Kendi kendinize pratik yaparak bu işlecin görevini daha iyi anlayabilirsiniz.

Böylece kısmen çetrefilli bir konu olan bool işleçlerini de geride bırakmış olduk. Sırada değer atama işleçleri var.

13.4 Değer Atama İşleçleri

Bu noktaya kadar yaptığımız çalışmalarda sadece tek bir değer atama işleci gördük. Bu işleç = işlecidir. Adından da anlaşılacağı gibi, bu işlecin görevi bir değişkene değer atamaktır. Mesela:

```
>>> a = 23
```

Burada = işleci *a* değişkenine 23 değerini atama işlevi görüyor.

Python'daki tek değer atama işleci elbette = değildir. Bunun dışında başka değer atama işleçleri de bulunur. Tek tek inceleyelim:

+= işleci

Bu işlecin ne işe yaradığını anlamak için şöyle bir örnek düşünün:

```
>>> a = 23
```

a değerine mesela 5 ekleyip bu değeri 28'e eşitlemek için ne yapmamız lazım? Tabii ki şunu:

```
>>> a = a + 5
>>> print(a)

28
```

Burada yaptığımız şey çok basit: *a* değişkeninin taşıdığı değere 5 ilave ediyoruz ve daha sonra bu değeri tekrar *a* değişkenine atıyoruz. Aynı işlemi çok daha kolay bir şekilde de yapabiliriz:

```
>>> a += 5
>>> print(a)
```

```
28
```

Bu kod, yukarıdakiyle tamamen aynı anlama gelir. Ama bir önceki koda göre çok daha verimlidir. Çünkü `a += 5` kodunda Python `a` değişkeninin değerini sadece bir kez kontrol ettiği için, işlemi `a = a + 5` koduna göre daha hızlı yapacaktır.

-= işleci

Bir önceki `+=` işleci toplama işlemi yapıp, ortaya çıkan değeri tekrar aynı değişkene atıyordu. `-=` işleci de buna benzer bir işlem gerçekleştirir:

```
>>> a = 23
>>> a -= 5
>>> print(a)
```

```
18
```

Yukarıdaki kullanım şununla tamamen aynıdır:

```
>>> a = 23
>>> a = a - 5
>>> print(a)
```

```
18
```

Ancak tıpkı `+=` işlecinde olduğu gibi, `-=` işleci de alternatifine göre daha hızlı çalışan bir araçtır.

/= işleci

Bu işlecin çalışma mantığı da yukarıdaki işleçlerle aynıdır:

```
>>> a = 30
>>> a /= 3
>>> print(a)
```

```
10
```

Yukarıdaki işlem de şununla tamamen aynıdır:

```
>>> a = 30
>>> a = a / 3
>>> print(a)
```

```
10
```

***= işleci**

Bu da ötekiler gibi, çarpma işlemi yapıp, bu işlemin sonucunu aynı değişkene atar:

```
>>> a = 20
>>> a *= 2
>>> print(a)
```

```
40
```

Bu işlecin eşdeğeri de şudur:

```
>>> a = 20
>>> a = a * 2
>>> print(a)
```

40

%= işleci

Bu işlemimiz ise bölme işleminden kalan sayıyı aynı değişkene atar:

```
>>> a = 40
>>> a %= 3
>>> print(a)
```

1

Bu işleç de şuna eşdeğerdir:

```
>>> a = 40
>>> a = a % 3
>>> print(a)
```

1

****= işleci**

Bu işlecin ne yaptığını tahmin etmek zor değil. Bu işlemimiz, bir sayının kuvvetini hesapladıktan sonra çıkan değeri aynı değişkene atıyor:

```
>>> a = 12
>>> a **= 2
>>> print(a)
```

144

Eşdeğeri:

```
>>> a = 12
>>> a = a ** 2
>>> print(a)
```

144

//= işleci

Değer atama işleçlerinin sonuncusu olan //= işlecinin görevi ise taban bölme işleminin sonucunu aynı değişkene atamaktır:

```
>>> a = 5
>>> a //= 2
>>> print(a)
```

2

Eşdeğeri:

```
>>> a = 5
>>> a = a // 2
>>> print(a)
```


2

Bu işlemler arasından, özellikle `+=` ve `-=` işlemleri işinize bir hayli yarayacak.

Bu arada eğer bu işlemleri kullanırken mesela `+=` mi yoksa `=+` mı yazacağınızı karıştırıyorsanız, şöyle düşünebilirsiniz:

```
>>> a = 5
>>> a += 5
>>> print(a)
```

10

Burada, değeri 5 olan bir `a` değişkenine 5 daha ekleyip, çıkan sonucu tekrar `a` değişkenine atadık. Böylece değeri 10 olan bir `a` değişkeni elde ettik. `+=` işleminin doğru kullanımı yukarıdaki gibidir. Bir de yukarıdaki örneği şöyle yazmayı deneyelim:

```
>>> a = 5
>>> a =+ 5
>>> print(a)
```

5

Burada `+` işleci ile `=` işlecinin yerini değiştirdik.

`a =+ 5` satırına dikkatlice bakın. Aslında burada yaptığımız şeyin `a = +5` işlemi olduğunu, yani `a` değişkenine `+5` gibi bir değer verdiğimizizi göreceksiniz. Durum şu örnekte daha net görünecektir:

```
>>> a = 5
>>> a =- 5
>>> print(a)
>>> -5
```

Gördüğünüz gibi, `a =- 5` yazdığımızda, aslında yaptığımız şey `a` değişkenine `-5` değerini vermekten ibarettir. Yani `a = -5`.

13.5 Aitlik İşlemleri

Aitlik işlemleri, bir karakter dizisi ya da sayının, herhangi bir veri tipi içinde bulunup bulunmadığını sorgulamamızı sağlayan işlemlerdir.

Python'da bir tane aitlik işleci bulunur. Bu işlem `in` işlecidir. Bu işlemi şöyle kullanıyoruz:

```
>>> a = "abcd"
>>> "a" in a
```

True

```
>>> "f" in a
```

False

Gördüğünüz gibi, `in` adlı bu işlem, bir öğenin, veri tipi içinde bulunup bulunmadığını sorguluyor. Eğer bahsedilen öğe, veri tipi içinde geçiyorsa `True` çıktısı, eğer geçmiyorsa `False` çıktısı alıyoruz.

Henüz bu *in* işlecini verimli bir şekilde kullanmamızı sağlayacak araçlardan yoksunuz. Ancak birkaç sayfa sonra öğreneceğimiz yeni araçlarla birlikte bu işleci çok daha düzgün ve verimli bir şekilde kullanabilecek duruma geleceğiz.

13.6 Kimlik İşleçleri

Python'da her şeyin (ya da başka bir deyişle her nesnenin) bir kimlik numarası (*identity*) vardır. Kabaca söylemek gerekirse, bu kimlik numarası denen şey esasında o nesnenin bellekteki adresini gösterir.

Peki bir nesnenin kimlik numarasına nasıl ulaşırız?

Python'da bu işi yapmamızı sağlayacak `id()` adlı bir fonksiyon bulunur (İngilizcedeki *identity* (kimlik) kelimesinin kısaltması). Şimdi bir örnek üzerinde bu `id()` fonksiyonunu nasıl kullanacağımıza bakalım:

```
>>> a = 100
>>> id(a)

137990748
```

Çıktıda gördüğümüz `137990748` sayısı `a` değişkeninin tuttuğu `100` sayısının kimlik numarasını gösteriyor.

Bir de şu örneklerle bakalım:

```
>>> a = 50
>>> id(a)

505494576

>>> kardiz = "Elveda Zalim Dünya!"
>>> id(kardiz)

14461728
```

Gördüğünüz gibi, Python'daki her nesnenin kimliği eşsiz, tek ve benzersizdir.

Yukarıda verdiğimiz ilk örnekte bir `a` değişkeni tanımlayıp bunun değerini `100` olarak belirlemiş ve `id(a)` komutuyla da bu nesnenin kimlik numarasına ulaşmıştık. Yani:

```
>>> a = 100
>>> id(a)

137990748
```

Bir de şu örneğe bakalım:

```
>>> b = 100
>>> id(b)

137990748
```

Gördüğünüz gibi, Python `a` ve `b` değişkenlerinin değeri için aynı kimlik numarasını gösterdi. Bu demek oluyor ki, Python iki adet `100` sayısı için bellekte iki farklı nesne oluşturmuyor. İlk kullanımda önbelleğine aldığı sayıyı, ikinci kez ihtiyaç olduğunda bellekten alıp kullanıyor. Bu tür bir önbellekleme mekanizmasının gerekçesi performansı artırmaktır.

Ama bir de şu örneklere bakalım:

```
>>> a = 1000
>>> id(a)

15163440

>>> b = 1000
>>> id(b)

14447040

>>> id(1000)

15163632
```

Bu defa Python *a* değişkeninin tuttuğu *1000* sayısı, *b* değişkeninin tuttuğu *1000* sayısı ve tek başına yazdığımız *1000* sayısı için farklı kimlik numaraları gösterdi. Bu demek oluyor ki, Python *a* değişkeninin tuttuğu *1000* sayısı için, *b* değişkeninin tuttuğu *1000* sayısı için ve doğrudan girdiğimiz *1000* sayısı için bellekte üç farklı nesne oluşturuyor. Yani bu üç adet *1000* sayısı Python açısından birbirinden farklı...

Yukarıdaki durumu görebileceğimiz başka bir yöntem de Python'daki *is* adlı kimlik işlecini kullanmaktır. Deneyelim:

```
>>> a is 1000

False

>>> b is 1000

False
```

Gördüğünüz gibi, Python *False* (Yanlış) çıktısını suratımıza bir tokat gibi çarptı... Peki bu ne anlama geliyor?

Bu şu anlama geliyor: Demek ki görünüşte aynı olan iki nesne aslında birbirinin aynı olmayabiliyor. Bunun neden bu kadar önemli olduğunu ilerleyen derslerde çok daha iyi anlayacağız.

Yukarıdaki durumun bir başka yansıması daha vardır. Özellikle Python'a yeni başlayıp da bu dilde yer alan *is* işlecini öğrenenler, bu işlecin *==* işleciyle aynı işleve sahip olduğu yanlışısına kapılabiliyor ve *is* işlecini kullanarak iki nesne arasında karşılaştırma işlemi yapmaya kalkışabiliyor.

Ancak Python'da *is* işlecini kullanarak iki nesne arasında karşılaştırma yapmak güvenli değildir. Yani *is* ve *==* işleçleri birbirleriyle aynı işlevi görmez. Bu iki işleç nesnelerin farklı yönlerini sorgular: *is* işleci nesnelerin kimliklerine bakıp o nesnelerin aynı nesneler olup olmadığını kontrol ederken, *==* işleci nesnelerin içeriğine bakarak o nesnelerin aynı değere sahip olup olmadıklarını sorgular. Bu iki tanım arasındaki ince farka dikkat edin.

Yani:

```
>>> a is 1000

False
```

Ama:

```
>>> a == 1000
```

```
True
```

Burada *is* işleci *a* değişkeninin tuttuğu veri ile *1000* sayısının aynı kimlik numarasına sahip olup olmadığını sorgularken, *==* işleci *a* değişkeninin tuttuğu verinin *1000* olup olmadığını denetliyor. Yani *is* işlecinin yaptığı şey kabaca şu oluyor:

```
>>> id(a) == id(1000)
```

```
False
```

Şimdiye kadar denediğimiz örnekler hep sayıydı. Şimdi isterseniz bir de karakter dizilerinin durumuna bakalım:

```
>>> a = "python"
```

```
>>> a is "python"
```

```
True
```

Burada *True* çıktısını aldık. Bir de *==* işleci ile bir karşılaştırma yapalım:

```
>>> a == "python"
```

```
True
```

Bu da normal olarak *True* çıktısı veriyor. Ama şu örneğe bakarsak:

```
>>> a = "python güçlü ve kolay bir programlama dilidir"
```

```
>>> a is "python güçlü ve kolay bir programlama dilidir"
```

```
False
```

Ama:

```
>>> a == "python güçlü ve kolay bir programlama dilidir"
```

```
True
```

is ve *==* işleçlerinin nasıl da farklı sonuçlar verdiğini görüyorsunuz. Çünkü bunlardan biri nesnelerin kimliğini sorgularken, öbürü nesnelerin içeriğini sorguluyor. Ayrıca burada dikkatimizi çekmesi gereken başka bir nokta da *"python"* karakter dizisinin önbelleğe alınıp gerektiğinde tekrar tekrar kullanılıyorken, *"python güçlü ve kolay bir programlama dilidir"* karakter dizisinin ise önbelleğe alınmıyor olmasıdır. Aynı karakter dizisinin tekrar kullanılması gerektiğinde Python bunun için bellekte yeni bir nesne daha oluşturuyor.

Peki neden Python, örneğin, *100* sayısını ve *"python"* karakter dizisini önbelleklerken *1000* sayısını ve *"python güçlü ve kolay bir programlama dilidir"* karakter dizisini önbelleğe almıyor. Sebebi şu: Python kendi iç mekanizmasının işleyişi gereğince 'ufak' nesneleri önbelleğe alırken 'büyük' nesneler için her defasında yeni bir depolama işlemi yapıyor. Peki ufak ve büyük kavramlarının ölçütü nedir? İsterseniz Python açısından ufak kavramının sınırının ne olabileceğini şöyle bir kod yardımıyla sorgulayabiliriz:

```
>>> for k in range(-1000, 1000):  
...     for v in range(-1000, 1000):  
...         if k is v:  
...             print(k)
```

Not: Burada henüz öğrenmediğimiz şeyler var. Bunları birkaç bölüm sonra ayrıntılı bir şekilde inceleyeceğiz.

Bu kod -1000 ve 1000 aralığındaki iki sayı grubunu karşılaştırıp, kimlikleri aynı olan sayıları ekrana döküyor. Yani bir bakıma Python'un hangi sayıya kadar önbellekleme yaptığını gösteriyor. Buna göre -5 ile 257 arasında kalan sayılar Python tarafından ufak olarak değerlendiriliyor ve önbelleğe alınıyor. Bu aralığın dışında kalan sayılar için ise bellekte her defasında ayrı bir nesne oluşturuluyor.

Burada aldığımız sonuca göre şöyle bir denetleme işlemi yapalım:

```
>>> a = 256
>>> a is 256

True

>>> a = 257
>>> a is 257

False

>>> a = -5
>>> a is -5

True

>>> a = -6
>>> a is -6

False
```

Böylece Python'daki kimlik işlemlerini de incelemiş olduk. Belki programcılık maceranız boyunca `id()` fonksiyonunu hiç kullanmayacaksınız, ancak bu fonksiyonun arkasındaki mantığı anlamak, Python'ın kimi yerlerde alttan alta neler çevirdiğini çok daha kolay kavramanızı sağlayacaktır.

Not: <http://forum.ceviz.net/showthread.php?t=87565> adresindeki tartışmaya bakınız.

Böylece Python'daki bütün işlemleri ayrıntılı bir şekilde incelemiş olduk. Dilerseniz şimdi bu konuyla ilgili birkaç uygulama örneği yapalım.

13.7 Uygulama Örnekleri

13.7.1 Basit Bir Hesap Makinesi

Şu ana kadar Python'da pek çok şey öğrendik. Bu öğrendiğimiz şeylerle artık kısmen yararlı bazı programlar yazabiliriz. Elbette henüz yazacağımız programlar pek yetenekli olamayacak olsa da, en azından bize öğrendiklerimizle pratik yapma imkanı sağlayacak. Bu bölümde, `if`, `elif`, `else` yapılarını ve öğrendiğimiz temel aritmetik işlemleri kullanarak çok basit bir hesap makinesi yapmayı deneyeceğiz. Bu arada, bu derste yeni şeyler öğrenerek ufkumuzu ve bilgimizi genişletmeyi de ihmal etmeyeceğiz.

İsterseniz önce kullanıcıya bazı seçenekler sunarak işe başlayalım:

```
giriş = """
(1) topla
(2) çıkar
(3) çarp
(4) böl
(5) karesini hesapla
(6) kare kök hesapla
"""

print(giriş)
```

Burada kullanıcıya bazı seçenekler sunduk. Bu seçenekleri ekrana yazdırmak için üç tırnak işaretlerinden yararlandığımıza dikkat edin. Birden fazla satıra yayılmış bu tür ifadeleri en kolay üç tırnak işaretleri yardımıyla yazdırabileceğimizi biliyorsunuz artık.

Biz burada bütün seçenekleri tek bir değişken içine yerleştirdik. Esasında her bir seçenek için ayrı bir değişken tanımlamak da mümkündür. Yani aslında yukarıdaki kodları şöyle de yazabiliriz:

```
seçenek1 = "(1) topla"
seçenek2 = "(2) çıkar"
seçenek3 = "(3) çarp"
seçenek4 = "(4) böl"
seçenek5 = "(5) karesini hesapla"
seçenek6 = "(6) karekök hesapla"

print(seçenek1, seçenek2, seçenek3, seçenek4, seçenek5)
```

Yalnız burada dikkat ederseniz, seçenekler hep yan yana diziliyor. Eğer programınızda yukarıdaki şekli kullanmak isterseniz, bu seçeneklerin yan yana değil de, alt alta görünmesini sağlamak için, önceki derslerimizde öğrendiğimiz *sep* parametresini kullanabilirsiniz:

```
seçenek1 = "(1) topla"
seçenek2 = "(2) çıkar"
seçenek3 = "(3) çarp"
seçenek4 = "(4) böl"
seçenek5 = "(5) karesini hesapla"
seçenek6 = "(6) karekök hesapla"

print(seçenek1, seçenek2, seçenek3, seçenek4, seçenek5, seçenek6, sep="\n")
```

Burada *sep* parametresinin değeri olarak `\n` kaçış dizisini belirlediğimize dikkat edin. `\n` kaçış dizisinin ne işe yaradığını hatırlıyorsunuz. Bu dizi, satır başına geçmemizi sağlıyordu. Burada, ayrıca olarak satır başı kaçış dizisini belirlediğimiz için her bir seçenek yan yana değil, alt alta görünecektir. Elbette *sep* parametresi için istediğiniz değeri belirleyebilirsiniz. Mesela her bir seçeneği satır başı işaretiyle ayırmak yerine, çift tire gibi bir işaretle ayırmayı da tercih edebilirsiniz:

```
print(seçenek1, seçenek2, seçenek3, seçenek4, seçenek5, seçenek6, sep="--")
```

Programınızda nasıl bir giriş paragrafı belirleyeceğiniz konusunda özgürsünüz. Gelin isterseniz biz birinci şekilde yolumuza devam edelim:

```
giriş = """
(1) topla
(2) çıkar
(3) çarp
```

```
(4) böl
(5) karesini hesapla
(6) karekök hesapla
"""

print(giriş)
```

Burada *giriş* adlı bir değişken oluşturduk. Bu değişkenin içinde barındırdığı değeri kullanıcıların görebilmesi için `print()` fonksiyonu yardımıyla bu değişkeni ekrana yazdırıyoruz. Devam edelim:

```
soru = input("Yapmak istediğiniz işlemin numarasını girin: ")
```

Bu kod yardımıyla kullanıcıya bir soru soruyoruz. Kullanıcıdan yapmasını istediğimiz şey, yukarıda belirlediğimiz giriş seçenekleri içinden bir sayı seçmesi. Kullanıcı 1, 2, 3, 4, 5 veya 6 seçeneklerinden herhangi birini seçebilir. Kullanıcıyı, seçtiği numaranın karşısında yazan işleme yönlendireceğiz. Yani mesela eğer kullanıcı klavyedeki 1 tuşuna basarsa hesap makinemiz toplama işlemi yapacaktır. 2 tuşu ise kullanıcıyı çıkarma işlemine yönlendirir...

`input()` fonksiyonunu işlediğimiz bölümde, bu fonksiyonun değer olarak her zaman bir karakter dizisi (*string*) verdiğini söylemiştik. Yukarıdaki kodun çıktısı da doğal olarak bir karakter dizisi olacaktır. Bizim şu aşamada kullanıcıdan karakter dizisi almamızın bir sakıncası yok. Çünkü kullanıcının gireceği 1, 2, 3, 4, 5 veya 6 değerleriyle herhangi bir aritmetik işlem yapmayacağız. Kullanıcının gireceği bu değerler, yalnızca bize onun hangi işlemi yapmak istediğini belirtecek. Dolayısıyla `input()` fonksiyonunu yukarıdaki şekilde kullanıyoruz.

İsterseniz şimdiye kadar gördüğümüz kısma topluca bakalım:

```
giriş = """
(1) topla
(2) çıkar
(3) çarp
(4) böl
(5) karesini hesapla
(6) karekök hesapla
"""

print(giriş)

soru = input("Yapmak istediğiniz işlemin numarasını girin: ")
```

Bu kodları çalıştırdığımızda, ekranda giriş paragrafımız görünecek ve kullanıcıya, yapmak istediği işlemin ne olduğu sorulacaktır. Henüz kodlarımız eksik olduğu için, kullanıcı hangi sayıyı girerse girsin, programımız hiç bir iş yapmadan kapanacaktır. O halde yolumuza devam edelim:

```
if soru == "1":
```

Böylece ilk `if` deyimimizi tanımlamış olduk. Buradaki yazım şekline çok dikkat edin. Bu kodlarla Python'a şu emri vermiş oluyoruz:

Eğer *soru* adlı değişkenin değeri 1 ise, yani eğer kullanıcı klavyede 1 tuşuna basarsa...

`if` deyimlerinin en sonuna : işaretini koymayı unutmuyoruz. Python'a yeni başlayanların en çok yaptığı hatalardan birisi, sondaki bu : işaretini koymayı unutmalarıdır. Bu işaret bize çok ufak bir ayrıntıymış gibi görünse de Python için manevi değeri çok büyüktür!

Python'un bize öfkeli mesajlar göstermesini istemiyorsak bu işareti koymayı unutmayacağız. Bu arada, burada `==` işaretini kullandığımıza da dikkat edin. Bunun ne anlama geldiğini önceki derslerimizde öğrenmiştik. Bu işaret, iki şeyin aynı değere sahip olup olmadığını sorgulamamızı sağlıyor. Biz burada *soru* adlı değişkenin değerinin `1` olup olmadığını sorguladık. *soru* değişkeninin değeri kullanıcı tarafından belirleneceği için henüz bu değişkenin değerinin ne olduğunu bilmiyoruz. Bizim programımızda kullanıcı klavyeden `1`, `2`, `3`, `4`, `5` veya `6` değerlerinden herhangi birini seçebilir. Biz yukarıdaki kod yardımıyla, eğer kullanıcı klavyede `1` tuşuna basarsa ne yapılacağını belirleyeceğiz. O halde devam edelim:

```
if soru == "1":
    sayı1 = int(input("Toplama işlemi için ilk sayıyı girin: "))
    sayı2 = int(input("Toplama işlemi için ikinci sayıyı girin: "))
    print(sayı1, "+", sayı2, "=", sayı1 + sayı2)
```

Böylece ilk `if` bloğumuzu tanımlamış olduk.

`if` deyimimizi yazdıktan sonra ne yaptığımız çok önemli. Buradaki girintileri, programımız güzel görünsün diye yapmıyoruz. Bu girintilerin Python için bir anlamı var. Eğer bu girintileri vermezsek programımız çalışmayacaktır. Eğer Python kodlarına duyarlı bir metin düzenleyici kullanıyorsanız, `:` işaretini koyup *Enter* tuşuna bastıktan sonra otomatik olarak girinti verilecektir. Eğer kullandığınız metin düzenleyici size böyle bir kolaylık sunmuyorsa *Enter* tuşuna bastıktan sonra klavyedeki boşluk (*SPACE*) tuşunu kullanarak dört vuruşluk bir girinti oluşturabilirsiniz. Bu girintiler, ilk satırda belirlediğimiz `if` deyimiyile gösterilecek işlemlere işaret ediyor. Dolayısıyla burada yazılan kodları Pythoncadan Türkçeye çevirecek olursak şöyle bir şey elde ederiz:

```
eğer sorunun değeri '1' ise:
    Toplama işlemi için ilk sayı girilsin. Bu değere 'sayı1' diyelim.
    Sonra ikinci sayı girilsin. Bu değere de 'sayı2' diyelim.
    En son, 'sayı1', '+' işleci, 'sayı2', '=' işleci ve 'sayı1 + sayı2'
    ekrana yazdırılsın...
```

Gelin isterseniz buraya kadar olan bölümü yine topluca görelim:

```
giriş = """
(1) topla
(2) çıkar
(3) çarp
(4) böl
(5) karesini hesapla
(6) karekök hesapla
"""

print(giriş)

soru = input("Yapmak istediğiniz işlemin numarasını girin: ")

if soru == "1":
    sayı1 = int(input("Toplama işlemi için ilk sayıyı girin: "))
    sayı2 = int(input("Toplama işlemi için ikinci sayıyı girin: "))
    print(sayı1, "+", sayı2, "=", sayı1 + sayı2)
```

Bu kodları çalıştırıp, klavyede `1` tuşuna bastığımızda, bizden bir sayı girmemiz istenecektir. İlk sayımızı girdikten sonra bize tekrar bir sayı girmemiz söylenecek. Bu emre de uyup *Enter* tuşuna basınca, girdiğimiz bu iki sayının toplandığını göreceğiz. Fena sayılmaz, değil mi?

Şimdi programımızın geri kalan kısmını yazıyoruz. İşin temelini kavradığımıza göre birden

fazla kod bloğunu aynı anda yazabiliriz:

```
elif soru == "2":
    sayı3 = int(input("Çıkarma işlemi için ilk sayıyı girin: "))
    sayı4 = int(input("Çıkarma işlemi için ikinci sayıyı girin: "))
    print(sayı3, "-", sayı4, "=", sayı3 - sayı4)

elif soru == "3":
    sayı5 = int(input("Çarpma işlemi için ilk sayıyı girin: "))
    sayı6 = int(input("Çarpma işlemi için ikinci sayıyı girin: "))
    print(sayı5, "x", sayı6, "=", sayı5 * sayı6)

elif soru == "4":
    sayı7 = int(input("Bölme işlemi için ilk sayıyı girin: "))
    sayı8 = int(input("Bölme işlemi için ikinci sayıyı girin: "))
    print(sayı7, "/", sayı8, "=", sayı7 / sayı8)

elif soru == "5":
    sayı9 = int(input("Karesini hesaplamak istediğiniz sayıyı girin: "))
    print(sayı9, "sayısının karesi =", sayı9 ** 2)

elif soru == "6":
    sayı10 = int(input("Karekökünü hesaplamak istediğiniz sayıyı girin: "))
    print(sayı10, "sayısının karekökü = ", sayı10 ** 0.5)
```

Bunlarla birlikte kodlarımızın büyük bölümünü tamamlamış oluyoruz. Bu bölümdeki tek fark, ilk if bloğunun aksine, burada elif bloklarını kullanmış olmamız. Eğer burada bütün blokları if kullanarak yazarsanız, biraz sonra kullanacağımız else bloğu her koşulda çalışacağı için beklentinizin dışında sonuçlar elde edersiniz.

Yukarıdaki kodlarda az da olsa farklılık gösteren tek yer son iki elif bloğumuz. Esasında buradaki fark da pek büyük bir fark sayılmaz. Neticede tek bir sayının karesini ve karekökünü hesaplayacağımız için, kullanıcıdan yalnızca tek bir giriş istiyoruz.

Şimdi de son bloğumuzu yazalım. Az evvel çöktürdüğümüz gibi, bu son blok bir else bloğu olacak:

```
else:
    print("Yanlış giriş.")
    print("Aşağıdaki seçeneklerden birini giriniz:", giriş)
```

Çok basit bir else bloğu ile işimizi bitirdik. Bu bloğun ne işe yaradığını biliyorsunuz:

Eğer kullanıcının girdiği değer yukarıdaki bloklardan hiç birine uymuyorsa bu else bloğunu işlet!

gibi bir emir vermiş oluyoruz bu else bloğu yardımıyla. Mesela kullanıcımız 1, 2, 3, 4, 5 veya 6 seçeneklerini girmek yerine 7 yazarsa, bu blok işletilecek.

Gelin isterseniz son kez kodlarımızı topluca bir görelim:

```
giriş = """
(1) topla
(2) çıkar
(3) çarp
(4) böl
(5) karesini hesapla
(6) karekök hesapla
"""
```

```
print(giriş)

soru = input("Yapmak istediğiniz işlemin numarasını girin: ")

if soru == "1":
    sayı1 = int(input("Toplama işlemi için ilk sayıyı girin: "))
    sayı2 = int(input("Toplama işlemi için ikinci sayıyı girin: "))
    print(sayı1, "+", sayı2, "=", sayı1 + sayı2)

elif soru == "2":
    sayı3 = int(input("Çıkarma işlemi için ilk sayıyı girin: "))
    sayı4 = int(input("Çıkarma işlemi için ikinci sayıyı girin: "))
    print(sayı3, "-", sayı4, "=", sayı3 - sayı4)

elif soru == "3":
    sayı5 = int(input("Çarpma işlemi için ilk sayıyı girin: "))
    sayı6 = int(input("Çarpma işlemi için ikinci sayıyı girin: "))
    print(sayı5, "x", sayı6, "=", sayı5 * sayı6)

elif soru == "4":
    sayı7 = int(input("Bölme işlemi için ilk sayıyı girin: "))
    sayı8 = int(input("Bölme işlemi için ikinci sayıyı girin: "))
    print(sayı7, "/", sayı8, "=", sayı7 / sayı8)

elif soru == "5":
    sayı9 = int(input("Karesini hesaplamak istediğiniz sayıyı girin: "))
    print(sayı9, "sayısının karesi =", sayı9 ** 2)

elif soru == "6":
    sayı10 = int(input("Karekökünü hesaplamak istediğiniz sayıyı girin: "))
    print(sayı10, "sayısının karekökü = ", sayı10 ** 0.5)

else:
    print("Yanlış giriş.")
    print("Aşağıdaki seçeneklerden birini giriniz:", giriş)
```

Genel olarak baktığımızda, bütün programın aslında basit bir 'if, elif, else' yapısından ibaret olduğunu görüyoruz. Ayrıca bu kodlardaki simetriye de dikkatinizi çekmek isterim. Gördüğünüz gibi her 'paragraf' bir if, elif veya else bloğundan oluşuyor ve her blok kendi içinde girintili bir yapı sergiliyor. Temel olarak şöyle bir şeyle karşı karşıyayız:

```
Eğer böyle bir durum varsa:
    şöyle bir işlem yap

Yok eğer şöyle bir durum varsa:
    böyle bir işlem yap

Eğer bambaşka bir durum varsa:
    şöyle bir şey yap
```

Böylelikle şirin bir hesap makinesine sahip olmuş olduk! Hesap makinemiz pek yetenekli değil, ama olsun... Henüz bildiklerimiz bunu yapmamıza müsaade ediyor. Yine de başlangıçtan bu noktaya kadar epey yol katettiğimizi görüyorsunuz.

Şimdi bu programı çalıştırın ve neler yapabildiğine göz atın. Bu arada kodları da iyice inceleyin. Programı yeterince anladıktan sonra, program üzerinde kendinize göre bazı değişiklikler yapın, yeni özellikler ekleyin. Eksikliklerini, zayıf yönlerini bulmaya çalışın.

Böylece bu dersten azami faydayı sağlamış olacaksınız.

13.7.2 Sürüme Göre İşlem Yapan Program

Bildiğiniz gibi, şu anda piyasada iki farklı Python serisi bulunuyor: Python2 ve Python3. Daha önce de söylediğimiz gibi, Python'ın 2.x serisi ile çalışan bir program Python'ın 3.x serisi ile muhtemelen çalışmayacaktır. Aynı şekilde bunun tersi de geçerlidir. Yani 3.x ile çalışan bir program 2.x ile büyük ihtimalle çalışmayacaktır.

Bu durum, yazdığınız programların farklı Python sürümleri ile çalıştırılma ihtimaline karşı bazı önlemler almanızı gerektirebilir. Örneğin yazdığınız bir programda kullanıcılarınızdan beklentiniz, programınızı Python'ın 3.x sürümlerinden biri ile çalıştırmaları olabilir. Eğer programınız Python'ın 2.x sürümlerinden biri ile çalıştırılırsa kullanıcıya bir uyarı mesajı göstermek isteyebilirsiniz.

Hatta yazdığınız bir program, aynı serinin farklı sürümlerinde dahi çalışmayı engelleyecek özellikler içeriyor olabilir. Örneğin `print()` fonksiyonunun `flush` adlı parametresi dile 3.3 sürümü ile birlikte eklendi. Dolayısıyla bu parametreyi kullanan bir program, kullanıcının 3.3 veya daha yüksek bir Python sürümü kullanmasını gerektirir. Böyle bir durumda, programınızı çalıştıran Python sürümünün en düşük 3.3 olmasını temin etmeniz gerekir.

Peki bunu nasıl yapacaksınız?

Burada aklınızda ilk olarak, kodlarınıza `#!/usr/bin/env python3.3` veya `#!/python3.3` gibi bir satır eklemek gelmiş olabilir. Ama unutmayın, bu çözüm ancak kısıtlı bir işlevsellik sunabilir. Programımıza böyle bir satır eklediğimizde, programımızın Python'ın 3.3 sürümü ile çalıştırılması gerektiğini belirtiyoruz. Ama 3.3 dışı bir sürümle çalıştırıldığında ne olacağını belirtmiyoruz. Böyle bir durumda, eğer programımız 3.3 dışı bir sürümle çalıştırılırsa çökecektir. Bizim burada daha kapsamlı ve esnek bir çözüm bulmamız gerekiyor.

Hatırlarsanız önceki derslerden birinde `sys` adlı bir modülden söz etmiştik. Bildiğiniz gibi, bu modül içinde pek çok yararlı değişken ve fonksiyon bulunuyor. Önceki derslerimizde, bu modül içinde bulunan `exit()` fonksiyonu ile `stdout` ve `version` değişkenlerini gördüğümüzü hatırlıyor olmalısınız. `sys` modülü içinde bulunan `exit()` fonksiyonunun programdan çıkmamızı sağladığını, `stdout` değişkeninin standart çıktı konumu bilgisini tuttuğunu ve `version` değişkeninin de kullandığımız Python sürümü hakkında bilgi verdiğini biliyoruz. İşte yukarıda bahsettiğimiz programda da bu `sys` modülünden yararlanacağız.

Bu iş için, `version` değişkenine çok benzeyen `version_info` adlı bir değişkeni kullanacağız.

Bu değişkenin nasıl kullanıldığına etkileşimli kabukta beraberce bakalım...

`sys` modülü içindeki araçları kullanabilmek için öncelikle bu modülü içe aktarmamız gerektiğini biliyorsunuz:

```
>>> import sys
```

Şimdi de bu modül içindeki `version_info` adlı değişkene erişelim:

```
>>> sys.version_info
```

Bu komut bize şöyle bir çıktı verir:

```
sys.version_info(major=|major3|, minor=|minor3|, micro=|micro3|, releaselevel='final', serial=|serial3|)
```

Gördüğünüz gibi, bu değişken de bize tıpkı `version` adlı değişken gibi, kullandığımız Python sürümü hakkında bilgi veriyor.

Ben yukarıdaki komutu Python3'te verdiğinizi varsaydım. Eğer yukarıdaki komutu Python3 yerine Python2'de verseydik şöyle bir çıktı alacaktık:

```
sys.version_info(major=|major2|, minor=|minor2|, micro=|micro2|, releaselevel='final', serial
```

version_info ve *version* değişkenlerinin verdikleri çıktının birbirlerinden farklı yapıda olduğuna dikkat edin. *version* değişkeni, *version_info* değişkeninden farklı olarak şöyle bir çıktı verir:

```
`3.5.1 (default, 20.04.2016, 12:24:55)
[GCC 4.4.7 20120313 (Red Hat 4.4.7-3)] on linux'
```

version_info değişkeninin verdiği çıktı bizim şu anda yazmak istediğimiz programa daha uygun. Bunun neden böyle olduğunu biraz sonra siz de anlayacaksınız.

Gördüğünüz gibi, *version_info* değişkeninin çıktısında *major* ve *minor* gibi bazı değerler var. Çıktıdan da rahatlıkla anlayabileceğiniz gibi, *major*, kullanılan Python serisinin ana sürüm numarasını; *minor* ise alt sürüm numarasını verir. Çıktıda bir de *micro* adlı bir değer var. Bu da kullanılan Python serisinin en alt sürüm numarasını verir.

Bu değere şu şekilde erişiyoruz:

```
>>> sys.version_info.major
```

Öteki değerlere de aynı şekilde ulaşıyoruz:

```
>>> sys.version_info.minor
>>> sys.version_info.micro
```

İşte bu çıktılardaki *major* (ve yerine göre bununla birlikte *minor* ve *micro*) değerini kullanarak, programımızın hangi Python sürümü ile çalıştırılması gerektiğini kontrol edebiliriz. Şimdi programımızı yazalım:

```
import sys

_2x_metni = """
Python'ın 2.x sürümlerinden birini kullanıyorsunuz.
Programı çalıştırmak için sisteminizde Python'ın
3.x sürümlerinden biri kurulu olmalı."""

_3x_metni = "Programa hoşgeldiniz."

if sys.version_info.major < 3:
    print(_2x_metni)
else:
    print(_3x_metni)
```

Gelin isterseniz öncelikle bu kodları biraz inceleyelim.

İlk olarak modülümüzü içe aktarıyoruz. Bu modül içindeki araçları kullanabilmemiz için bunu yapmamız şart:

```
import sys
```

Ardından Python'ın 2.x sürümlerinden herhangi birini kullananlar için bir uyarı metni oluşturuyoruz:

```
_2x_metni = """
Python'ın 2.x sürümlerinden birini kullanıyorsunuz.
```

```
Programı çalıştırabilmek için sisteminizde Python'ın
3.x sürümlerinden biri kurulu olmalı."""
```

Bildiğiniz gibi Python'da değişken adları bir sayıyla başlamaz. O yüzden değişken isminin başına bir tane alt çizgi işareti koyduğumuza dikkat edin.

Bu da Python3 kullanıcıları için:

```
_3x_metni = "Programa hoşgeldiniz."
```

Artık sürüm kontrolü kısmına geçebiliriz. Eğer major parametresinin değeri 3'ten küçükse `_2x_metni`ni yazdırıyoruz. Bunun dışındaki bütün durumlar için ise `_3x_metni`ni basıyoruz:

```
if sys.version_info.major < 3:
    print(_2x_metni)
else:
    print(_3x_metni)
```

Gördüğünüz gibi, kullanılan Python sürümünü kontrol etmek ve eğer program istenmeyen bir Python sürümüyle çalıştırılıyorsa ne yapılacağını belirlemek son derece kolay.

Yukarıdaki çok basit bir kod parçası olsa da bize Python programlama diline ve bu dilin farklı sürümlerine dair son derece önemli bazı bilgiler veriyor.

Eğer bu programı Python'ın 3.x sürümlerinden biri ile çalıştırdıysanız şu çıktıyı alacaksınız:

```
Programa hoşgeldiniz.
```

Ama eğer bu programı Python'ın 2.x sürümlerinden biri ile çalıştırdıysanız, beklentinizin aksine, şöyle bir hata mesajı alacaksınız:

```
File "test.py", line 5
SyntaxError: Non-ASCII character '\xc4' in file test.py on line 6, but no
encoding declared; see http://www.python.org/peps/pep-0263.html for details
```

Biz `_2x_metni` adlı değişkenin ekrana basılmasını beklerken Python bize bir hata mesajı gösterdi. Aslında siz bu hata mesajına hiç yabancı değilsiniz. Bunu daha önce de görmüştünüz. Hatırlarsanız önceki derslerimizde karakter kodlamalarından bahsederken, Python'ın 2.x sürümlerinde öntanımlı karakter kodlamasının ASCII olduğundan söz etmiştik. Bu yüzden programlarımızda Türkçe karakterleri kullanırken bazı ilave işlemler yapmamız gerekiyordu.

Burada ilk olarak karakter kodlamasını *UTF-8* olarak değiştirmemiz gerekiyor. Bunun nasıl yapılacağını biliyorsunuz. Programımızın ilk satırına şu kodu ekliyoruz:

```
# -*- coding: utf-8 -*-
```

Bu satır Python3 için gerekli değil. Çünkü Python3'te öntanımlı karakter kodlaması zaten *UTF-8*. Ama Python2'de öntanımlı karakter kodlaması *ASCII*. O yüzden Python2 kullanıcılarını da düşünerek *UTF-8* kodlamasını açıkça belirtiyoruz. Böylece programımızın Python'ın 2.x sürümlerinde Türkçe karakterler yüzünden çökmesini önliyoruz.

Ama burada bir problem daha var. Programımız Türkçe karakterler yüzünden çökmüyor çökmemesine ama, bu defa da Türkçe karakterleri düzgün göstermiyor:

```
Python'ın 2.x sürümlerinden birini kullanıyorsunuz.
Programın çalıştırabilmek için sisteminizde Python'ın
3.x sürümlerinden biri kurulu olmalı.
```

Programımızı Python'ın 2.x sürümlerinden biri ile çalıştıranların uyarı mesajını düzgün bir şekilde görüntüleyebilmesini istiyorsanız, Türkçe karakterler içeren karakter dizilerinin en başına bir 'u' harfi eklemelisiniz. Yani *_2x_metni* adlı değişkeni şöyle yazmalısınız:

```
_2x_metni = u"""
Python'ın 2.x sürümlerinden birini kullanıyorsunuz.
Programı çalıştırabilmek için sisteminizde Python'ın
3.x sürümlerinden biri kurulu olmalı."""
```

Bu karakter dizisinin en başına bir 'u' harfi ekleyerek bu karakter dizisini 'unicode' olarak tanımlamış olduk. Eğer 'unicode' kavramını bilmiyorsanız endişe etmeyin. İlerde bu kavramdan bolca söz edeceğiz. Biz şimdilik, içinde Türkçe karakterler geçen karakter dizilerinin Python2 kullanıcıları tarafından düzgün görüntülenebilmesi için başlarına bir 'u' harfi eklenmesi gerektiğini bilelim yeter.

Eğer siz bir Windows kullanıcısıysanız ve bütün bu işlemlerden sonra bile Türkçe karakterleri düzgün görüntüleyemiyorsanız, bu durum muhtemelen MS-DOS komut satırının kullandığı yazı tipinin Türkçe karakterleri gösterememesinden kaynaklanıyordur. Bu problemi çözmek için MS-DOS komut satırının başlık çubuğuna sağ tıklayıp 'özellikler' seçeneğini seçerek yazı tipini 'Lucida Console' olarak değiştirin. Bu işlemin ardından da komut satırında şu komutu verin:

```
chcp 1254
```

Böylece Türkçe karakterleri düzgün görüntüleyebilirsiniz.

Not: MS-DOS'taki Türkçe karakter problemi hakkında daha ayrıntılı bilgi için <http://goo.gl/eRY1P> adresindeki makalemizi inceleyebilirsiniz.

Şimdiye kadar anlattıklarımızdan öğrendiğiniz gibi, *sys* modülü içinde sürüm denetlemeye yarayan iki farklı değişken var. Bunlardan biri *version*, öbürü ise *version_info*.

Python3'te bu değişkenlerin şu çıktıları verdiğiniz biliyoruz:

version:

```
`3.5.1 (default, 20.04.2016, 12:24:55)
[GCC 4.4.7 20120313 (Red Hat 4.4.7-3)] on linux'
```

version_info:

```
sys.version_info(major=|major3|, minor=|minor3|, micro=|micro3|, releaselevel='final', serial=|serial3|)
```

Gördüğünüz gibi, çıktıların hem yapıları birbirinden farklı, hem de verdikleri bilgiler arasında bazı farklar da var. Mesela *version* değişkeni, kullandığımız Python sürümünün hangi tarih ve saatte, hangi işletim sistemi üzerinde derlendiği bilgisini de veriyor. Ancak kullanılan Python sürümünün ne olduğunu tespit etmek konusunda *version_info* biraz daha pratik görünüyor. Bu değişkenin bize *major*, *minor* ve *micro* gibi parametreler aracılığıyla sunduğu sayı değerli verileri işlemlerle birlikte kullanarak bu sayılar üzerinde aritmetik işlemler yapıp, kullanılan Python sürümünü kontrol edebiliyoruz.

version değişkeni bize bir karakter dizisi verdiği için, bu değişkenin değerini kullanarak herhangi bir aritmetik işlem yapamıyoruz. Mesela *version_info* değişkeniyle yukarıda yaptığımız büyüktür-küçüktür sorgulamasını *version* değişkeniyle tabii ki yapamayız.

Yukarıdaki örnekte seriler arası sürüm kontrolünü nasıl yapacağımızı gördük. Bunun için kullandığımız kod şuydu:

```
if sys.version_info.major < 3:
    ...
```

Burada kullanılan Python serisinin 3.x'ten düşük olduğu durumları sorguladık. Peki aynı serinin farklı sürümlerini denetlemek istersek ne yapacağız? Mesela Python'ın 3.2 sürümünü sorgulamak istersek nasıl bir kod kullanacağız?

Bunun için şöyle bir şey yazabiliriz:

```
if sys.version_info.major == 3 and sys.version_info.minor == 2:
    ...
```

Gördüğünüz gibi burada *version_info* değişkeninin hem *major* hem de *minor* parametrelerini kullandık. Ayrıca hem ana sürüm, hem de alt sürüm için belli bir koşul talep ettiğimizden ötürü *and* adlı Bool işlecinden de yararlandık. Çünkü koşulun gerçekleşmesi, ana sürümün 3 **ve** alt sürümün 2 olmasına bağlı.

Yukarıdaki işlem için *version* değişkenini de kullanabilirdik. Dikkatlice bakın:

```
if "3.2" in sys.version:
    ...
```

Bildiğiniz gibi, *version* değişkeni Python'ın 3.x sürümlerinde şuna benzer bir çıktı veriyor:

```
`3.5.1 (default, 20.04.2016, 12:24:55)
[GCC 4.4.7 20120313 (Red Hat 4.4.7-3)] on linux'
```

İşte biz burada *in* işlecini kullanarak, *version* değişkeninin verdiği karakter dizisi içinde '3.2' diye bir ifade aradık.

Bu konuyu daha iyi anlamak için kendi kendinize bazı denemeler yapmanızı tavsiye ederim. Ne kadar çok örnek kod yazarsanız, o kadar çok tecrübe kazanırsınız.

Döngüler (Loops)

Şimdiye kadar öğrendiklerimiz sayesinde Python'la ufak tefek programlar yazabilecek düzeye geldik. Mesela öğrendiğimiz bilgiler yardımıyla bir önceki bölümde çok basit bir hesap makinesi yazabilmiştik. Yalnız o hesap makinesinde farketmiştiniz çok önemli bir eksiklik vardı. Hesap makinemizle hesap yaptıktan sonra programımız kapanıyor, yeni hesap yapabilmek için programı yeniden başlatmamız gerekiyordu.

Hesap makinesi programındaki sorun, örneğin, aşağıdaki program için de geçerlidir:

```
tuttugum_sayı = 23

bilbakalım = int(input("Aklımdan bir sayı tuttum. Bil bakalım kaç tuttum? "))

if bilbakalım == tuttugum_sayı:
    print("Tebrikler! Bildiniz...")
else:
    print("Ne yazık ki tuttuğum sayı bu değildi...")
```

Burada *tuttugum_sayı* adlı bir değişken belirledik. Bu değişkenin değeri 23. Kullanıcıdan tuttuğumuz sayıyı tahmin etmesini istiyoruz. Eğer kullanıcının verdiği cevap *tuttugum_sayı* değişkeninin değeriyle aynıysa (yani 23 ise), ekrana 'Tebrikler!...' yazısı dökülecektir. Aksi halde 'Ne yazık ki...' cümlesi ekrana dökülecektir.

Bu program iyi, hoş, ama çok önemli bir eksiği var. Bu programı yalnızca bir kez kullanabiliyoruz. Yani kullanıcı yalnızca bir kez tahminde bulunabiliyor. Eğer kullanıcı bir kez daha tahminde bulunmak isterse programı yeniden çalıştırması gerekecek. Bunun hiç iyi bir yöntem olmadığı ortada. Halbuki yazdığımız bir program, ilk çalışmanın ardından kapanmasa, biz bu programı tekrar tekrar çalıştırabilsek, programımız sürekli olarak başa dönse ve program ancak biz istediğimizde kapansa ne iyi olurdu değil mi? Yani mesela yukarıdaki örnekte kullanıcı bir sayı tahmin ettikten sonra, eğer bu sayı bizim tuttuğumuz sayıyla aynı değilse, kullanıcıya tekrar tahmin etme fırsatı verebilsek çok hoş olurdu...

Yukarıda açıklamaya çalıştığımız süreç, yani bir sürecin tekrar tekrar devam etmesi Python'da 'döngü' (*loop*) olarak adlandırılır.

İşte bu bölümde, programlarımızın sürekli olarak çalışmasını nasıl sağlayabileceğimizi, yani programlarımızı bir döngü içine nasıl sokabileceğimizi öğreneceğiz.

Python'da programlarımızı tekrar tekrar çalıştırabilmek için döngü adı verilen bazı ifadelerden yararlanacağız.

Python'da iki tane döngü bulunur: `while` ve `for`

Dilerseniz işe `while` döngüsü ile başlayalım.

14.1 while Döngüsü

İngilizce bir kelime olan `while`, Türkçede ‘... iken, ... olduğu sürece’ gibi anlamlara gelir. Python’da `while` bir döngüdür. Bir önceki bölümde söylediğimiz gibi, döngüler sayesinde programlarımızın sürekli olarak çalışmasını sağlayabiliriz.

Bu bölümde Python’da `while` döngüsünün ne olduğunu ve ne işe yaradığını anlamaya çalışacağız. Öncelikle `while` döngüsünün temellerini kavrayarak işe başlayalım.

Basit bir `while` döngüsü kabaca şuna benzer:

```
a = 1

while a == 1:
```

Burada `a` adlı bir değişken oluşturduk. Bu değişkenin değeri `1`. Bir sonraki satırda ise `while a == 1:` gibi bir ifade yazdık. En başta da söylediğimiz gibi `while` kelimesi, ‘... iken, olduğu sürece’ gibi anlamlar taşıyor. Python programlama dilindeki anlamı da buna oldukça yakındır. Burada `while a == 1` ifadesi programımıza şöyle bir anlam katıyor:

a değişkeninin değeri 1 olduğu sürece...

Gördüğünüz gibi cümlemiz henüz eksik. Yani belli ki bunun bir de devamı olacak. Ayrıca `while` ifadesinin sonundaki `:` işaretinden anladığımız gibi, bundan sonra gelecek satır girintili yazılacak. Devam edelim:

```
a = 1

while a == 1:
    print("bilgisayar çıldırdı!")
```

Burada Python’a şu emri vermiş olduk:

a değişkeninin değeri 1 olduğu sürece, ekrana ‘bilgisayar çıldırdı!’ yazısını dök!

Bu programı çalıştırdığımızda Python verdiğimiz emre sadakatle uyacak ve `a` değişkeninin değeri `1` olduğu müddetçe de bilgisayarımızın ekranına ‘bilgisayar çıldırdı!’ yazısını dönecektir. Programımızın içinde `a` değişkeninin değeri `1` olduğu ve bu değişkenin değerini değiştirecek herhangi bir şey bulunmadığı için Python hiç sıkılmadan ekrana ‘bilgisayar çıldırdı!’ yazısını basmaya devam edecektir. Eğer siz durdurmazsanız bu durum sonsuza kadar devam edebilir. Bu çılgınlığa bir son vermek için klavyenizde `Ctrl+C` veya `Ctrl+Z` tuşlarına basarak programı durmaya zorlayabilirsiniz.

Burada programımızı sonsuz bir döngüye sokmuş olduk (*infinite loop*). Esasında sonsuz döngüler genellikle bir program hatasına işaret eder. Yani çoğu durumda programcının arzu ettiği şey bu değildir. O yüzden doğru yaklaşım, döngüye soktuğumuz programlarımızı durduracak bir ölçüt belirlemektir. Yani öyle bir kod yazmalıyız ki, `a` değişkeninin `1` olan değeri bir noktadan sonra artık `1` olmasın ve böylece o noktaya ulaşıldığında programımız dursun. Kullanıcının `Ctrl+C` tuşlarına basarak programı durdurmak zorunda kalması pek hoş olmuyor. Gelin isterseniz bu soyut ifadeleri biraz somutlaştıralım.

Öncelikle şu satırı yazarak işe başlıyoruz:

```
a = 1
```

Burada normal bir şekilde *a* değişkenine 1 değerini atadık. Şimdi devam ediyoruz:

```
a = 1
while a < 10:
```

`while` ile verdiğimiz ilk örnekte `while a == 1` gibi bir ifade kullanmıştık. Bu ifade;

a'nın değeri 1 olduğu müddetçe...

gibi bir anlama geliyordu.

`while a < 10` ifadesi ise;

a'nın değeri 10'dan küçük olduğu müddetçe...

anlamına gelir. İşte burada programımızın sonsuz döngüye girmesini engelleyecek bir ölçüt koymuş olduk. Buna göre, *a* değişkeninin şimdiki değeri 1'dir. Biz, *a*'nın değeri 10'dan küçük olduğu müddetçe bir işlem yapacağız. Devam edelim:

```
a = 1
while a < 10:
    print("bilgisayar yine çıldırdı!")
```

Ne oldu? İstedikimizi elde edemedik, değil mi? Programımız yine sonsuz döngüye girdi. Bu sonsuz döngüyü kırmak için *Ctrl+C* (veya *Ctrl+Z*)'ye basmamız gerekecek yine...

Sizce buradaki hata nereden kaynaklandı? Yani neyi eksik yaptık da programımız sonsuz döngüye girmekten kurtulamadı? Aslında bunun cevabı çok basit. Biz yukarıdaki kodları yazarak Python'a şu emri vermiş olduk:

a'nın değeri 10'dan küçük olduğu müddetçe ekrana 'bilgisayar yine çıldırdı!' yazısını bas!

a değişkeninin değeri 1. Yani 10'dan küçük. Dolayısıyla Python'ın ekrana o çıktıyı basmasını engelleyecek herhangi bir şey yok...

Şimdi bu problemi nasıl aşacağımızı görelim:

```
a = 1
while a < 10:
    a += 1
    print("bilgisayar yine çıldırdı!")
```

Burada `a += 1` satırını ekledik kodlarımızın arasına. `+=` işlecini anlatırken söylediğimiz gibi, bu satır, *a* değişkeninin değerine her defasında 1 ekliyor ve elde edilen sonucu tekrar *a* değişkenine atıyor. En sonunda *a*'nın değeri 10'a ulaşınca da, Python ekrana 'bilgisayar yine çıldırdı!' cümlesini yazmayı bırakıyor. Çünkü `while` döngüsü içinde belirttiğimiz ölçüte göre, programımızın devam edebilmesi için *a* değişkeninin değerinin 10'dan küçük olması gerekiyor. *a*'nın değeri 10'a ulaştığı anda bu ölçüt bozulacaktır. Gelin isterseniz bu kodları Python'ın nasıl algıladığına bir bakalım:

1. Python öncelikle `a = 1` satırını görüyor ve *a*'nın değerini 1 yapıyor.
2. Daha sonra *a*'nın değeri 10'dan küçük olduğu müddetçe... (`while a < 10`) satırını görüyor.

3. Ardından a 'nın değerini, 1 artırıyor ($a += 1$) ve a 'nın değeri 2 oluyor.
4. a 'nın değeri (yani 2) 10'dan küçük olduğu için Python ekrana ilgili çıktıyı veriyor.
5. İlk döngüyü bitiren Python başa dönüyor ve a 'nın değerinin 2 olduğunu görüyor.
6. a 'nın değerini yine 1 artırıyor ve a 'yı 3 yapıyor.
7. a 'nın değeri hâlâ 10'dan küçük olduğu için ekrana yine ilgili çıktıyı veriyor.
8. İkinci döngüyü de bitiren Python yine başa dönüyor ve a 'nın değerinin 3 olduğunu görüyor.
9. Yukarıdaki adımları tekrar eden Python, a 'nın değeri 9 olana kadar ilerlemeye devam ediyor.
10. a 'nın değeri 9'a ulaştığında Python a 'nın değerini bir kez daha artırıncı bu değer 10'a ulaşıyor.
11. Python a 'nın değerinin artık 10'dan küçük olmadığını görüyor ve programdan çıkıyor.

Yukarıdaki kodları şöyle yazarsak belki durum daha anlaşılır olabilir:

```
a = 1

while a < 10:
    a += 1
    print(a)
```

Burada Python'un arkada ne işler çevirdiğini daha net görebiliyoruz. Kodlarımız içine eklediğimiz `while` döngüsü sayesinde Python her defasında a değişkeninin değerini kontrol ediyor ve bu değer 10'dan küçük olduğu müddetçe a değişkeninin değerini 1 artırıp, yeni değeri ekrana basıyor. Bu değişkenin değeri 10'a ulaştığında ise, bu değerin artık 10'dan küçük olmadığını anlayıp bütün işlemleri durduruyor.

Gelin isterseniz bu `while` döngüsünü daha önce yazdığımız hesap makinemize uygulayalım:

```
giriş = """
(1) topla
(2) çıkar
(3) çarp
(4) böl
(5) karesini hesapla
(6) karekök hesapla
"""

print(giriş)

anahtar = 1

while anahtar == 1:
    soru = input("Yapmak istediğiniz işlemin numarasını girin (Çıkmak için q): ")

    if soru == "q":
        print("Çıkılıyor...")
        anahtar = 0

    elif soru == "1":
        sayı1 = int(input("Toplama işlemi için ilk sayıyı girin: "))
        sayı2 = int(input("Toplama işlemi için ikinci sayıyı girin: "))
```

```

print(sayı1, "+", sayı2, "=", sayı1 + sayı2)

elif soru == "2":
    sayı3 = int(input("Çıkarma işlemi için ilk sayıyı girin: "))
    sayı4 = int(input("Çıkarma işlemi için ikinci sayıyı girin: "))
    print(sayı3, "-", sayı4, "=", sayı3 - sayı4)

elif soru == "3":
    sayı5 = int(input("Çarpma işlemi için ilk sayıyı girin: "))
    sayı6 = int(input("Çarpma işlemi için ikinci sayıyı girin: "))
    print(sayı5, "x", sayı6, "=", sayı5 * sayı6)

elif soru == "4":
    sayı7 = int(input("Bölme işlemi için ilk sayıyı girin: "))
    sayı8 = int(input("Bölme işlemi için ikinci sayıyı girin: "))
    print(sayı7, "/", sayı8, "=", sayı7 / sayı8)

elif soru == "5":
    sayı9 = int(input("Karesini hesaplamak istediğiniz sayıyı girin: "))
    print(sayı9, "sayısının karesi =", sayı9 ** 2)

elif soru == "6":
    sayı10 = int(input("Karekökünü hesaplamak istediğiniz sayıyı girin: "))
    print(sayı10, "sayısının karekökü = ", sayı10 ** 0.5)

else:
    print("Yanlış giriş.")
    print("Aşağıdaki seçeneklerden birini giriniz:", giriş)

```

Burada ilave olarak şu satırları görüyorsunuz:

```

anahtar = 1

while anahtar == 1:
    soru = input("Yapmak istediğiniz işlemin numarasını girin (Çıkmak için q): ")

    if soru == "q":
        print("çıkılıyor...")
        anahtar = 0

```

Bu kodlarda yaptığımız şey aslında çok basit. Öncelikle değeri 1 olan *anahtar* adlı bir değişken tanımladık. Bir alt satırda ise, programımızın sürekli olarak çalışmasını sağlayacak olan *while* döngümüzü yazıyoruz. Programımız, *anahtar* değişkeninin değeri 1 olduğu müddetçe çalışmaya devam edecek. Daha önce de dediğimiz gibi, eğer bu *anahtar* değişkeninin değerini programın bir noktasında değiştirmesek programımız sonsuza kadar çalışmaya devam edecektir. Çünkü biz programımızı *anahtar* değişkeninin değeri 1 olduğu sürece çalışmaya ayarladık. İşte programımızın bu tür bir sonsuz döngüye girmesini önlemek için bir *if* bloğu oluşturuyoruz. Buna göre, eğer kullanıcı klavyede *q* tuşuna basarsa programımız önce *çıkılıyor...* çıktısı verecek, ardından da *anahtar* değişkeninin 1 olan değerini 0 yapacaktır. Böylece artık *anahtar*'ın değeri 1 olmayacağı için programımız çalışmaya son verecektir.

Buradaki mantığın ne kadar basit olduğunu görmeyi isterim. Önce bir değişken tanımlıyoruz, ardından bu değişkenin değeri aynı kaldığı müddetçe programımızı çalışmaya ayarlıyoruz. Bu döngüyü kırmak için de başta tanımladığımız o değişkene başka bir değer atıyoruz. Burada *anahtar* değişkenine atadığımız 1 ve 0 değerleri tamamen tesadüfidir. Yani siz bu değerleri istediğiniz gibi değiştirebilirsiniz. Mesela yukarıdaki kodları şöyle de

yazabilirsiniz:

```
anahtar = "hoyda bre!"

#anahtar'ın değeri 'hoyda bre!' olduğu müddetçe aşağıdaki bloğu
#çalıştırmaya devam et.
while anahtar == "hoyda bre!":
    soru = input("Yapmak istediğiniz işlemin numarasını girin (Çıkmak için q): ")

    if soru == "q":
        print("çıkılıyor...")
        anahtar = "dur yolcu!"
        #anahtar'ın değeri artık 'hoyda bre!' değil, 'dur yolcu'
        #olduğu için döngüden çık ve böylece programı sona erdirmiş ol.
```

Gördüğünüz gibi, amaç herhangi bir değişkene herhangi bir değer atamak ve o değer aynı kaldığı müddetçe programın çalışmaya devam etmesini sağlamak. Kurduğumuz bu döngüyü kırmak için de o değişkene herhangi başka bir değer atamak...

Yukarıda verdiğimiz son örnekte önce *anahtar* adlı bir değişken atayıp, *while* döngüsünün işleyişini bu değişkenin değerine göre yapılandırdık. Ama aslında yukarıdaki kodları çok daha basit bir şekilde de yazabiliriz. Dikkatlice bakın:

```
while True:
    soru = input("Yapmak istediğiniz işlemin numarasını girin (Çıkmak için q): ")

    if soru == "q":
        print("çıkılıyor...")
        break
```

Bu yapıyı hesap makinemize uygulayalım:

```
giriş = """
(1) topla
(2) çıkar
(3) çarp
(4) böl
(5) karesini hesapla
(6) karekök hesapla
"""

print(giriş)

while True:
    soru = input("Yapmak istediğiniz işlemin numarasını girin (Çıkmak için q): ")

    if soru == "q":
        print("çıkılıyor...")
        break

    elif soru == "1":
        sayı1 = int(input("Toplama işlemi için ilk sayıyı girin: "))
        sayı2 = int(input("Toplama işlemi için ikinci sayıyı girin: "))
        print(sayı1, "+", sayı2, "=", sayı1 + sayı2)

    elif soru == "2":
        sayı3 = int(input("Çıkarma işlemi için ilk sayıyı girin: "))
        sayı4 = int(input("Çıkarma işlemi için ikinci sayıyı girin: "))
```

```
print(sayı3, "-", sayı4, "=", sayı3 - sayı4)

elif soru == "3":
    sayı5 = int(input("Çarpma işlemi için ilk sayıyı girin: "))
    sayı6 = int(input("Çarpma işlemi için ikinci sayıyı girin: "))
    print(sayı5, "x", sayı6, "=", sayı5 * sayı6)

elif soru == "4":
    sayı7 = int(input("Bölme işlemi için ilk sayıyı girin: "))
    sayı8 = int(input("Bölme işlemi için ikinci sayıyı girin: "))
    print(sayı7, "/", sayı8, "=", sayı7 / sayı8)

elif soru == "5":
    sayı9 = int(input("Karesini hesaplamak istediğiniz sayıyı girin: "))
    print(sayı9, "sayısının karesi =", sayı9 ** 2)

elif soru == "6":
    sayı10 = int(input("Karekökünü hesaplamak istediğiniz sayıyı girin: "))
    print(sayı10, "sayısının karekökü = ", sayı10 ** 0.5)

else:
    print("Yanlış giriş.")
    print("Aşağıdaki seçeneklerden birini giriniz:", giriş)
```

Bu yapı sayesinde *anahtar* gibi bir değişken atama zorunluluğundan kurtulmuş olduk. Yukarıdaki kodların nasıl çalıştığını açıklayalım:

while True ifadesi şöyle bir anlama gelir:

True olduğu müddetçe...

Peki ne *True* olduğu müddetçe? Burada neyin *True* olması gerektiğini belirtmediğimiz için, aslında bu kod parçası şu anlama geliyor:

Aksi belirtilmediği sürece çalışmaya devam et!

Eğer yukarıdaki açıklamayı biraz bulanık bulduysanız şu örneği inceleyebilirsiniz:

```
while True:
    print("Bilgisayar çıldırdı!")
```

Bu kodları çalıştırdığınızda ekrana sürekli olarak *Bilgisayar çıldırdı!* çıktısı verilecektir. Bu döngüden çıkabilmek için *Ctrl+C* tuşlarına basmanız gerekiyor. Yukarıdaki kodların sonsuz döngüye girmesinin sorumlusu *while True* satırıdır. Çünkü burada biz Python'a;

Aksi belirtilmediği sürece çalışmaya devam et!

emri veriyoruz. Python da bu emrimizi sadakatle yerine getiriyor. Böyle bir durumda sonsuz döngüyü engellemek için programımızın bir yerinde Python'a bu döngüden çıkmasını sağlayacak bir emir vermemiz gerekiyor. Biz hesap makinesi programımızda bu döngüyü şu şekilde kırdık:

```
if soru == "q":
    print("Çıkılıyor...")
    break
```

Dikkat ederseniz burada *break* adlı yeni bir araç görüyoruz. Bu aracın tam olarak ne işe yaradığını ilerleyen sayfalarda inceleyeceğiz. Şimdilik yalnızca şunu bilelim: *break* kelimesi İngilizce'de 'kırmak, koparmak, bozmak' gibi anlamlara gelir. Bu aracın yukarıdaki görevi

döngüyü 'kırmak'tır. Dolayısıyla kullanıcı klavyede *q* tuşuna bastığında, `while True` ifadesi ile çalışmaya başlayan döngü kırılacak ve programımız sona erecektir.

Bu yapıyı daha iyi anlayabilmek için şöyle basit bir örnek daha verelim:

```
#Aksi belirtilmediği sürece kullanıcıya
#aşağıdaki soruyu sormaya devam et!
while True:
    soru = input("Nasılsınız, iyi misiniz?")

    #Eğer kullanıcı 'q' tuşuna basarsa...
    if soru == "q":
        break #döngüyü kır ve programdan çık.
```

Görüyorsunuz, aslında mantık gayet basit:

Bir döngü oluştur ve bu döngüden çıkmak istediğinde, programın bir yerinde bu döngüyü sona erdirecek bir koşul meydan getir.

Bu mantığı yukarıdaki örneğe şu şekilde uyguladık:

while True: ifadesi yardımıyla bir döngü oluştur ve kullanıcı bu döngüden çıkmak istediğinde (yani *q* tuşuna bastığında), döngüyü kır ve programı sona erdir.

Gelin isterseniz bu konuyu daha net kavramak için bir örnek daha verelim:

```
tekrar = 1

while tekrar <= 3:
    tekrar += 1
    input("Nasılsınız, iyi misiniz?")
```

Burada programımız kullanıcıya üç kez 'Nasılsınız, iyi misiniz?' sorusunu soracak ve ardından kapanacaktır. Bu kodlarda `while` döngüsünü nasıl kullandığımıza dikkat edin. Aslında programın mantığı çok basit:

1. Öncelikle değeri 1 olan *tekrar* adlı bir değişken tanımlıyoruz.
2. Bu değişkenin değeri 3'e eşit veya 3'ten küçük olduğu müddetçe (`while tekrar <= 3`) değişkenin değerine 1 ekliyoruz (`tekrar += 1`).
3. Başka bir deyişle `bool(tekrar <= 3)` ifadesi *True* olduğu müddetçe değişkenin değerine 1 ekliyoruz.
4. *tekrar* değişkenine her 1 ekleyişimizde kullanıcıya 'Nasılsınız, iyi misiniz?' sorusunu soruyoruz (`input("Nasılsınız, iyi misiniz?")`).
5. *tekrar* değişkeninin değeri 3'ü aştığında `bool(tekrar <= 3)` ifadesi artık *False* değeri verdiği için programımız sona eriyor.

Yukarıdaki uygulamada Python'ın alttan alta neler çevirdiğini daha iyi görmek için bu uygulamayı şöyle yazmayı deneyin:

```
tekrar = 1

while tekrar <= 3:
    print("tekrar: ", tekrar)
    tekrar += 1
    input("Nasılsınız, iyi misiniz?")
    print("bool değeri: ", bool(tekrar <= 3))
```

Daha önce de dediğimiz gibi, bir Python programının nasıl çalıştığını anlamamanın en iyi yolu, program içinde uygun yerlere `print()` fonksiyonları yerleştirerek arka planda hangi kodların hangi çıktıları verdiğini izlemektir. İşte yukarıda da bu yöntemi kullandık. Yani *tekrar* değişkeninin değerini ve `bool(tekrar <= 3)` ifadesinin çıktısını ekrana yazdırarak arka tarafta neler olup bittiğini canlı canlı görme imkanına kavuştuk.

Yukarıdaki programı çalıştırdığımızda şuna benzer çıktılar görüyoruz:

```
tekrar: 1
Nasılsınız, iyi misiniz? evet
bool değeri: True
tekrar: 2
Nasılsınız, iyi misiniz? evet
bool değeri: True
tekrar: 3
Nasılsınız, iyi misiniz? evet
bool değeri: False
```

Gördüğünüz gibi, *tekrar* değişkeninin değeri her döngüde 1 artıyor. `tekrar <= 3` ifadesinin bool değeri, *tekrar* adlı değişkenin değeri 3'ü aşana kadar hep *True* olacaktır. Bu değişkenin değeri 3'ü aştığı anda `tekrar <= 3` ifadesinin bool değeri *False*'a dönüyor ve böylece `while` döngüsü sona eriyor.

Peki size şöyle bir soru sorsam: Acaba `while` döngüsünü kullanarak 1'den 100'e kadar olan aralıktaki çift sayıları nasıl bulursunuz?

Çok basit:

```
a = 0

while a < 100:
    a += 1
    if a % 2 == 0:
        print(a)
```

Gördüğünüz gibi, `while` döngüsünün içine bir adet `if` bloğu yerleştirdik.

Yukarıdaki kodları şu şekilde Türkçeye çevirebiliriz:

a değişkeninin değeri 100'den küçük olduğu müddetçe *a* değişkeninin değerini 1 artır. Bu değişkenin değerini her artırışında yeni değerin 2'ye tam bölünüp bölünmediğini kontrol et. Eğer *a* modülüs 2 değeri 0 ise (`if a % 2 == 0`), yani *a*'nın değeri bir çift sayı ise, bu değeri ekrana yazdır.

Gördüğünüz gibi, `while` döngüsü son derece kullanışlı bir araçtır. Üstelik kullanımı da son derece kolaydır. Bu döngüyle bol bol pratik yaparak bu döngüyü rahatça kullanabilecek duruma gelebilirsiniz.

En başta da söylediğimiz gibi, Python'da `while` dışında bir de `for` döngüsü vardır. En az `while` kadar önemli bir döngü olan `for` döngüsünün nasıl kullanıldığını anlamaya çalışalım şimdi de.

14.2 for Döngüsü

Etrafta yazılmış Python programlarının kaynak kodlarını incelediğinizde, içinde `for` döngüsü geçmeyen bir program kolay kolay bulamazsınız. Belki `while` döngüsünün kullanılmadığı

programlar vardır. Ancak `for` döngüsü Python'da o kadar yaygındır ve o kadar geniş bir kullanım alanına sahiptir ki, hemen hemen bütün Python programları bu `for` döngüsünden en az bir kez yararlanır.

Peki nedir bu `for` döngüsü denen şey?

`for` da tıpkı `while` gibi bir döngüdür. Yani tıpkı `while` döngüsünde olduğu gibi, programlarımızın birden fazla sayıda çalışmasını sağlar. Ancak `for` döngüsü `while` döngüsüne göre biraz daha yeteneklidir. `while` döngüsü ile yapamayacağınız veya yaparken çok zorlanacağınız şeyleri `for` döngüsü yardımıyla çok kolay bir şekilde halledebilirsiniz.

Yalnız, söylediğimiz bu cümleden, `for` döngüsünün `while` döngüsüne bir alternatif olduğu sonucunu çıkarmayın. Evet, `while` ile yapabildiğiniz bir işlemi `for` ile de yapabilirsiniz çoğu zaman, ama bu döngülerin, belli vakalar için tek seçenek olduğu durumlar da vardır. Zira bu iki döngünün çalışma mantığı birbirinden farklıdır.

Şimdi gelelim `for` döngüsünün nasıl kullanılacağına...

Dikkatlice bakın:

```
tr_harfler = "şçöğüİı"

for harf in tr_harfler:
    print(harf)
```

Burada öncelikle `tr_harfler` adlı bir değişken tanımladık. Bu değişken Türkçeye özgü harfleri tutuyor. Daha sonra bir `for` döngüsü kurarak, `tr_harfler` adlı değişkenin her bir ögesini tek tek ekrana yazdırdık.

Peki bu `for` döngüsünü nasıl kurduk?

`for` döngülerinin söz dizimi şöyledir:

```
for değişken_adı in değişken:
    yapılacak_işlem
```

Bu söz dizimini Türkçe olarak şöyle ifade edebiliriz:

```
değişken içindeki her bir öğeyi değişken_adı olarak adlandır:
ve bu öğelerle bir işlem yap.
```

Bu soyut yapıları kendi örneğimize uygulayarak durumu daha net anlamaya çalışalım:

```
tr_harfler adlı değişken içindeki her bir öğeyi harf olarak adlandır:
ve harf olarak adlandırılan bu öğeleri ekrana yazdır.
```

Yukarıdaki örnekte bir `for` döngüsü yardımıyla `tr_harfler` adlı değişken içindeki her bir öğeyi ekrana yazdırdık. Esasında `for` döngüsünün yeteneklerini düşündüğümüzde bu örnek pek heyecan verici değil. Zira aynı işi aslında `print()` fonksiyonu ile de yapabildik:

```
tr_harfler = "şçöğüİı"
print(*tr_harfler, sep="\n")
```

Aslında bu işlemi `while` ile de yapmak mümkün (Bu kodlardaki, henüz öğrenmediğimiz kısmı şimdilik görmezden gelin):

```
tr_harfler = "şçöğüİı"
a = 0
```

```
while a < len(tr_harfler):
    print(tr_harfler[a], sep="\n")
    a += 1
```

while döngüsü kullanıldığında işi uzattığımızı görüyorsunuz. Dedğimiz gibi, for döngüsü while döngüsüne göre biraz daha yeteneklidir ve while ile yapması daha zor (veya uzun) olan işlemleri for döngüsü ile çok daha kolay bir şekilde yapabiliriz. Ayrıca for döngüsü ile while döngüsünün çalışma mantıkları birbirinden farklıdır. for döngüsü, üzerinde döngü kurulabilecek veri tiplerinin her bir öğesinin üzerinden tek tek geçer ve bu öğelerin herbiri üzerinde bir işlem yapar. while döngüsü ise herhangi bir ifadenin bool değerini kontrol eder ve bu değer bool değeri *False* olana kadar, belirlenen işlemi yapmayı sürdürür.

Bu arada, biraz önce ‘üzerinde döngü kurulabilecek veri tipleri’ diye bir kavramdan söz ettik. Örneğin karakter dizileri, üzerinde döngü kurulabilecek bir veri tipidir. Ama sayılar öyle değildir. Yani sayılar üzerinde döngü kuramayız. Mesela:

```
>>> sayılar = 123456789
>>> for sayı in sayılar:
...     print(sayı)
...
Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
TypeError: 'int' object is not iterable
```

Buradaki hata mesajından da göreceğiniz gibi *int* (tam sayı) türündeki nesneler üzerinde döngü kuramıyoruz. Hata mesajında görünen *not iterable* (üzerinde döngü kurulamaz) ifadesiyle kastedilen de budur.

Gelin isterseniz for döngüsü ile bir örnek daha vererek durumu iyice anlamaya çalışalım:

```
sayılar = "123456789"

for sayı in sayılar:
    print(int(sayı) * 2)
```

Burada *sayılar* adlı değişkenin her bir öğesini *sayı* olarak adlandırdıktan sonra, *int()* fonksiyonu yardımıyla bu öğeleri tek tek sayıya çevirdik ve her bir öğeyi 2 ile çarptık.

for döngüsünün mantığını az çok anlamış olmalısınız. Bu döngü bir değişken içindeki her bir öğeyi tek tek ele alıp, iki nokta üst üste işaretinden sonra yazdığımız kod bloğunu bu öğelere tek tek uyguluyor.

for kelimesi İngilizcede ‘için’ anlamına gelir. Döngünün yapısı içinde geçen *in* ifadesini de tanıyorsunuz. Biz bu ifadeyi ‘Aitlik İşleçleri’ konusunu işlerken de görmüştük. Hatırlarsanız *in* işleci bir öğenin bir veri tipi içinde bulunup bulunmadığını sorguluyordu. Mesela:

```
>>> a = "istihza.com"
>>> "h" in a

True
```

"h" öğesi *"istihza.com"* adlı karakter dizisi içinde geçtiği için *"h" in a* kodu *True* çıktısı veriyor. Bir de şuna bakın:

```
>>> "b" in a

False
```

"b" ögesi "istihza.com" karakter dizisi içinde bulunmuyor. Dolayısıyla "b" in a sorgulaması *False* çıktısı veriyor.

in kelimesi İngilizcede 'içinde' anlamına geliyor. Dolayısıyla *for falanca in filanca:* yazdığımızda aslında şöyle bir şey demiş oluyoruz:

filanca içinde *falanca* adını verdiğimiz her bir öge için...

Yani şu kod:

```
for s in "istihza":
    print(s)
```

Şu anlama geliyor:

"istihza" karakter dizisi içinde s adını verdiğimiz her bir öge için: *s* ögesini ekrana basma işlemi gerçekleştir!

Ya da şu kod:

```
sayılar = "123456789"

for i in sayılar:
    if int(i) > 3:
        print(i)
```

Şu anlama geliyor:

sayılar değişkeni içinde i adını verdiğimiz her bir öge için:

eğer sayıya dönüştürülmüş i değeri 3'ten büyükse: *i* ögesini ekrana basma işlemi gerçekleştir!

Yukarıdaki temsili kodların Türkçesi bozuk olsa da *for* döngüsünün çalışma mantığını anlamaya yardımcı olacağını zannediyorum. Ama yine de, eğer bu döngünün mantığını henüz kavrayamadıysanız hiç endişe etmeyin. Zira bu döngüyü oldukça sık bir biçimde kullanacağımız için, siz istemeseniz de bu döngü kafanızda yer etmiş olacak.

Bu *for* döngüsünü biraz daha iyi anlayabilmek için son bir örnek yapalım:

```
tr_harfler = "şçöğüİı"

parola = input("Parolanız: ")

for karakter in parola:
    if karakter in tr_harfler:
        print("parolada Türkçe karakter kullanılamaz")
```

Bu program, kullanıcıya bir parola soruyor. Eğer kullanıcının girdiği parola içinde Türkçe karakterlerden herhangi biri varsa kullanıcıyı Türkçe karakter kullanmaması konusunda uyarıyor. Buradaki *for* döngüsünü nasıl kurduğumuzu görüyorsunuz. Aslında burada şu Türkçe cümleyi Pythonca'ya çevirmiş olduk:

parola değişkeni içinde karakter adını verdiğimiz her bir öge için:

eğer karakter değişkeni tr_harfler adlı değişken içinde geçiyorsa:
'parolada Türkçe karakter kullanılamaz' uyarısını göster!

Burada kullandığımız *for* döngüsü sayesinde kullanıcının girdiği *parola* adlı değişken içindeki bütün karakterlere tek tek bakıp, eğer bakılan karakter *tr_harfler* adlı değişken içinde

geçiyorsa kullanıcıyı uyarıyoruz.

Aslında `for` döngüsüyle ilgili söyleyeceklerimiz bu kadar değil. Ama henüz bu döngüyle kullanılan önemli araçları tanımlıyoruz. Gerçi zaten bu döngüyü bundan sonra sık sık kullandığımızı göreceksiniz.

Gelin isterseniz yeni bir konuya geçmeden önce döngülerle ilgili ufak bir örnek verelim:

Örneğin kullanıcıya bir parola belirletirken, belirlenecek parolanın 8 karakterden uzun, 3 karakterden kısa olmamasını sağlayalım:

```
while True:
    parola = input("Bir parola belirleyin: ")

    if not parola:
        print("parola bölümü boş geçilemez!")

    elif len(parola) > 8 or len(parola) < 3:
        print("parola 8 karakterden uzun 3 karakterden kısa olmamalı")

    else:
        print("Yeni parolanız", parola)
        break
```

Burada öncelikle, programınızın sürekli olarak çalışmasını sağlamak için bir `while` döngüsü oluşturduk. Buna göre, aksi belirtilmedikçe (`while True`) programımız çalışmaya devam edecek.

`while` döngüsünü kurduktan sonra kullanıcıya bir parola soruyoruz (`parola = input("Bir parola belirleyin: ")`)

Eğer kullanıcı herhangi bir parola belirlemeden doğrudan *Enter* tuşuna basarsa, yani *parola* değişkeninin `bool` değeri *False* olursa (`if not parola`), kullanıcıya 'parola bölümü boş geçilemez!' uyarısı veriyoruz.

Eğer kullanıcı tarafından belirlenen parolanın uzunluğu 8 karakterden fazlaysa ya da 3 karakterden kısaysa, 'parola 8 karakterden uzun 3 karakterden kısa olmamalı' uyarısı veriyoruz.

Yukarıdaki koşullar harici durumlar için ise (`else`), belirlenen yeni parolayı kullanıcıya gösterip döngüden çıkıyoruz (`break`).

Bu arada, hatırlarsanız `eval()` fonksiyonunu anlatırken şöyle bir örnek vermiştik:

```
print("""
Basit bir hesap makinesi uygulaması.

İşleçler:

+   toplama
-   çıkarma
*   çarpma
/   bölme

Yapmak istediğiniz işlemi yazıp ENTER
tuşuna basın. (Örneğin 23 ve 46 sayılarını
çarpmak için 23 * 46 yazdıktan sonra
ENTER tuşuna basın.)
""")
```

```

veri = input("İşleminiz: ")
hesap = eval(veri)

print(hesap)

```

Bu programdaki eksiklikleri ve riskleri biliyorsunuz. Böyle bir program yazdığınızda, `eval()` fonksiyonunu kontrolsüz bir şekilde kullandığınız için önemli bir güvenlik açığına sebep oluyorsunuz. Gelin isterseniz bu derste öğrendiğimiz bilgileri de kullanarak yukarıdaki `eval()` fonksiyonu için basit bir kontrol mekanizması kuralım:

```

izinli_karakterler = "0123456789+ -/*="

print("""
Basit bir hesap makinesi uygulaması.

İşlemler:

+   toplama
-   çıkarma
*   çarpma
/   bölme

Yapmak istediğiniz işlemi yazıp ENTER
tuşuna basın. (Örneğin 23 ve 46 sayılarını
çarpmak için 23 * 46 yazdıktan sonra
ENTER tuşuna basın.)
""")

while True:
    veri = input("İşleminiz: ")
    if veri == "q":
        print("Çıkılıyor...")
        break

    for s in veri:
        if s not in izinli_karakterler:
            print("Neyin peşindesin?!")
            quit()

    hesap = eval(veri)

    print(hesap)

```

Burada öncelikle programımızı bir `while` döngüsü içine aldık. Böylece programımızın ne zaman sona ereceğini kendimiz belirleyebileceğiz. Buna göre eğer kullanıcı klavyede 'q' tuşuna basarsa `while` döngüsü sona erecek.

Bu programda bizi özellikle ilgilendiren kısım şu:

```

izinli_karakterler = "0123456789+ -/*="

for s in veri:
    if s not in izinli_karakterler:
        print("Neyin peşindesin?!")
        quit()

hesap = eval(veri)

```

Gördüğünüz gibi, ilk olarak *izinli_karakterler* adlı bir değişken tanımladık. Program içinde kullanılmasına izin verdiğimiz karakterleri bu değişken içine yazıyoruz. Buna göre kullanıcı yalnızca 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 ve 9 sayılarını, +, -, /, * ve = işleçlerini, ayrıca boşluk karakterini (' ') kullanabilecek.

Kullanıcının girdiği veri üzerinde bir `for` döngüsü kurarak, veri içindeki her bir karakterin *izinli_karakterler* değişkeni içinde yer alıp almadığını denetliyoruz. İzin verilen karakterler dışında herhangi bir karakterin girilmesi *Neyin peşindesin?!* çıktısının verilip programdan tamamen çıkılmasına (`quit()`) yol açacaktır.

Eğer kullanıcı izinli karakterleri kullanarak bir işlem gerçekleştirmişse `hesap = eval(veri)` kodu aracılığıyla, kullanıcının yaptığı işlemi `eval()` fonksiyonuna gönderiyoruz.

Böylece `eval()` fonksiyonunu daha güvenli bir hale getirebilmek için basit bir kontrol mekanizmasının nasıl kurulabileceğini görmüş olduk. Kurduğumuz kontrol mekanizmasının esası, kullanıcının girebileceği veri türlerini sınırlamaya dayanıyor. Böylece kullanıcı mesela şöyle tehlikeli bir komut giremiyor:

```
__import__("os").system("dir")
```

Çünkü bu komutu yazabilmesi için gereken karakterler *izinli_karakterler* değişkeni içinde tanımlı değil. Kullanıcı yalnızca basit bir hesap makinesinde kullanılabilecek olan sayıları ve işleçleri girebiliyor.

14.3 İlgili Araçlar

Elbette döngüler tek başlarına bir şey ifade etmezler. Döngülerle işe yarar kodlar yazabilmemiz için bazı araçlara ihtiyacımız var. İşte bu bölümde döngüleri daha verimli kullanmamızı sağlayacak bazı fonksiyon ve deyimlerden söz edeceğiz. İlk olarak `range()` adlı bir fonksiyondan bahsedelim.

14.3.1 range Fonksiyonu

range kelimesi İngilizcede 'aralık' anlamına gelir. Biz Python'da `range()` fonksiyonunu belli bir aralıkta bulunan sayıları göstermek için kullanıyoruz. Örneğin:

```
>>> for i in range(0, 10):
...     print(i)
...
0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
```

Gördüğünüz gibi, `range(0, 10)` kodu sayesinde ve `for` döngüsünü de kullanarak, 0 ile 10 (10 hariç) aralığındaki sayıları ekrana yazdırdık.

Yukarıdaki kodda `range()` fonksiyonuna `0` ve `10` olmak üzere iki adet parametre verdiğimiz görüyorsunuz. Burada `0` sayısı, aralıktaki ilk sayıyı, `10` sayısı ise aralıktaki son sayıyı gösteriyor. Yani `range()` fonksiyonunun formülü şöyledir:

```
range(ilk_sayı, son_sayı)
```

Bu arada, `range(ilk_sayı, son_sayı)` kodunun verdiği çıktıya `ilk_sayı`'nın dahil olduğuna, ama `son_sayı`'nın dahil olmadığına dikkat edin.

Eğer `range()` fonksiyonunun ilk parametresi `0` olarsa, bu parametreyi belirtmek de olur. Yani mesela `0`'dan `10`'a kadar olan sayıları listeleyeceksek `range()` fonksiyonunu şöyle yazmamız yeterli olacaktır:

```
>>> for i in range(10):
...     print(i)
```

`range()` fonksiyonunun `ilk_sayı` parametresi verilmediğinde Python ilk parametreyi `0` olarak alır. Yani `range(10)` gibi bir kodu Python `range(0, 10)` olarak algılar. Elbette, eğer aralıktaki ilk sayı `0`'dan farklı olarsa bu sayıyı açık açık belirtmek gerekir:

```
>>> for i in range(3, 20):
...     print(i)
```

Burada `3`'ten itibaren `20`'ye kadar olan sayılar ekrana dökülecektir.

Hatırlarsanız, biraz önce, kullanıcının `3` karakterden kısa, `8` karakterden uzun parola belirlemesini engelleyen bir uygulama yazmıştık. O uygulamayı `range()` fonksiyonunu kullanarak da yazabiliriz:

```
while True:
    parola = input("parola belirleyin: ")

    if not parola:
        print("parola bölümü boş geçilemez!")

    elif len(parola) in range(3, 8): #eğer parolanın uzunluğu 3 ile 8 karakter
        #aralığında ise...
        print("Yeni parolanız", parola)
        break

    else:
        print("parola 8 karakterden uzun 3 karakterden kısa olmamalı")
```

Bu fonksiyonu kullanarak bir döngünün kaç kez çalışacağını da belirleyebilirsiniz. Aşağıdaki kodları dikkatlice inceleyin:

```
for i in range(3):
    parola = input("parola belirleyin: ")
    if i == 2:
        print("parolayı 3 kez yanlış girdiniz.",
              "Lütfen 30 dakika sonra tekrar deneyin!")

    elif not parola:
        print("parola bölümü boş geçilemez!")

    elif len(parola) in range(3, 8):
        print("Yeni parolanız", parola)
        break
```

```
else:
    print("parola 8 karakterden uzun 3 karakterden kısa olmamalı")
```

Burada if `i == 2` kodu sayesinde `for` döngüsü içinde belirttiğimiz `i` adlı değişkenin değeri 2 olduğu anda 'parolayı 3 kez yanlış girdiniz...' uyarısı gösterilecektir. Daha önce de birkaç yerde ifade ettiğimiz gibi, eğer yukarıdaki kodların çalışma mantığını anlamakta zorlanıyorsanız, programın uygun yerlerine `print()` fonksiyonu yerleştirerek arka planda Python'ın neler çevirdiğini daha net görebilirsiniz. Örneğin:

```
for i in range(3):
    print(i)
    parola = input("parola belirleyin: ")
    if i == 2:
        print("parolayı 3 kez yanlış girdiniz.",
              "Lütfen 30 dakika sonra tekrar deneyin!")

    elif not parola:
        print("parola bölümü boş geçilemez!")

    elif len(parola) in range(3, 8):
        print("Yeni parolanız", parola)
        break

    else:
        print("parola 8 karakterden uzun 3 karakterden kısa olmamalı")
```

Gördüğünüz gibi, `i` değişkeninin başlangıçtaki değeri 0. Bu değer her döngüde 1 artıyor ve bu değişkenin değeri 2 olduğu anda if `i == 2` bloğu devreye giriyor.

`range()` fonksiyonunun yetenekleri yukarıda anlattıklarımızla sınırlı değildir. Bu fonksiyonun bazı başka maharetleri de bulunur. Hatırlarsanız yukarıda bu fonksiyonun formülünü şöyle vermiştik:

```
range(ilk_sayı, son_sayı)
```

Buna göre `range()` fonksiyonu iki parametre alıyor. Ama aslında bu fonksiyonun üçüncü bir parametresi daha vardır. Buna göre formülümüzü güncelleyelim:

```
range(ilk_sayı, son_sayı, atlama_değeri)
```

Formüldeki son parametre olan *atlama_değeri*, aralıktaki sayıların kaçar kaçar ilerleyeceğini gösterir. Yani:

```
>>> for i in range(0, 10, 2):
...     print(i)
...
0
2
4
6
8
```

Gördüğünüz gibi, son parametre olarak verdiğimiz 2 sayısı sayesinde 0'dan 10'a kadar olan sayılar ikişer ikişer atlayarak ekrana dökülüyor.

Bu arada, bir şey dikkatinizi çekmiş olmalı:

`range()` fonksiyonu üç farklı parametre alan bir fonksiyon. Eğer ilk parametre `0` olacaksa bu parametreyi belirtmek zorunda olmadığımızı biliyoruz. Yani:

```
>>> range(10)
```

Python bu kodu `range(0, 10)` olarak algılayıp buna göre değerlendiriyor. Ancak eğer `range()` fonksiyonunda üçüncü parametreyi de kullanacaksak, yani `range(0, 10, 2)` gibi bir komut vereceksek, üç parametrenin tamamını da belirtmemiz gerekiyor. Eğer burada bütün parametreleri belirtmezsek Python hangi sayının hangi parametreye karşılık geldiğini anlayamaz. Yani mesela `0`'dan `10`'a kadar olan sayıları ikişer ikişer atlayarak ekrana dökmek için şöyle bir şey yazmaya çalıştığımızı düşünün:

```
>>> for i in range(10, 2):
...     print(i)
```

Burada Python ne yapmaya çalıştığınızı anlayamaz. Parantez içinde ilk değer olarak `10`, ikinci değer olarak ise `2` yazdığınız için, Python bu `10` sayısını başlangıç değeri; `2` sayısını ise bitiş değeri olarak algılayacaktır. Dolayısıyla da Python bu durumda sizin `10`'dan `2`'ye kadar olan sayıları listelemek istediğinizi zannedecek, `range()` fonksiyonuyla bu şekilde geriye doğru sayamayacağımız için de boş bir çıktı verecektir. Bu yüzden, Python'un şaşırması için yukarıdaki örneği şu şekilde yazmalıyız:

```
>>> for i in range(0, 10, 2):
...     print(i)
```

Kısacası, eğer `range()` fonksiyonunun kaçar kaçar sayacağını da belirtmek istiyorsak, parantez içinde, gerekli bütün parametreleri belirtmeliyiz.

Gördüğünüz gibi, `range()` fonksiyonunu kullanarak belirli bir aralıktaki sayıları alabiliyoruz. Peki bu sayıları tersten alabilir miyiz? Elbette:

```
>>> for i in range(10, 0, -1):
...     print(i)
...
10
9
8
7
6
5
4
3
2
1
```

Burada `range()` fonksiyonunu nasıl yazdığımıza çok dikkat edin. Sayıları tersten alacağımız için, ilk parametre `10`, ikinci parametre ise `0`. Üçüncü parametre olarak ise eksi değerli bir sayı veriyoruz. Eğer sayıları hem tersten, hem de mesela `3`'er `3`'er atlayarak yazmak isterseniz şöyle bir komut verebilirsiniz:

```
>>> for i in range(10, 0, -3):
...     print(i)
...
10
7
4
1
```

Bu arada, etkileşimli kabukta `range(10)` gibi bir komut verdiğinizde `range(0, 10)` çıktısı aldığınızı görüyorsunuz. Bu çıktı, verdiğimiz komutun 0 ile 10 arası sayıları elde etmemizi sağlayacağını belirtiyor, ama bu sayıları o anda bize göstermiyor. Daha önce verdiğimiz örneklerden de anlaşılabileceği gibi, 0-10 aralığındaki sayıları görebilmek için `range(10)` ifadesi üzerinde bir `for` döngüsü kurmamız gerekiyor. `range(10)` ifadesinin taşıdığı sayıları görebilmek için `for` döngüsü kurmak tek seçenek değildir. Bu işlem için yıldızlı parametrelerden de yararlanabiliriz. `print()` fonksiyonunu incelediğimiz derste yıldızlı parametrelerin nasıl kullanıldığını göstermiştik. Dilerseniz şimdi bu parametre tipini `range()` fonksiyonuna nasıl uygulayabileceğimizi görelim:

```
>>> print(*range(10))
0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
```

`print()` fonksiyonunun `sep` parametresi yardımıyla bu çıktıyı istediğiniz gibi düzenleyebileceğinizi biliyorsunuz. Mesela çıktıdaki sayıları birbirlerinden virgülle ayırmak için şöyle bir komut verebiliyoruz:

```
>>> print(*range(10), sep=", ")
0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9
```

Böylece `range()` fonksiyonunu enine boyuna incelemiş ve bu fonksiyonun ne işe yaradığını, nasıl kullanılacağını anlamamızı sağlayan örnekler vermiş olduk. Artık başka bir konuyu geçebiliriz.

14.3.2 pass Deyimi

`pass` kelimesi İngilizcede ‘geçmek, pas geçmek’ gibi anlamlara gelir. Python’daki kullanımı da bu anlama oldukça yakındır. Biz bu deyimini Python’da ‘görmezden gel, hiçbir şey yapma’ anlamında kullanacağız.

Dilerseniz `pass` deyimini tarif etmeye çalışmak yerine bu deyim bir örnek üzerinde açıklamaya çalışalım.

Hatırlarsanız yukarıda şöyle bir örnek vermiştik:

```
while True:
    parola = input("parola belirleyin: ")

    if not parola:
        print("parola bölümü boş geçilemez!")

    elif len(parola) in range(3, 8): #eğer parolanın uzunluğu 3 ile 8 karakter
        #aralığında ise...
        print("Yeni parolanız", parola)
        break

    else:
        print("parola 8 karakterden uzun 3 karakterden kısa olmamalı")
```

Burada mesela eğer kullanıcı parolayı boş bırakırsa ‘parola bölümü boş geçilemez!’ uyarısı gösteriyoruz. Şimdi o `if` bloğunu şöyle yazdığımızı düşünün:

```

while True:
    parola = input("parola belirleyin: ")

    if not parola:
        pass

    elif len(parola) in range(3, 8): #eğer parolanın uzunluğu 3 ile 8 karakter
        #aralığında ise...
        print("Yeni parolanız", parola)
        break

    else:
        print("parola 8 karakterden uzun 3 karakterden kısa olmamalı")

```

Burada, eğer kullanıcı parolayı boş bırakırsa programımız hiçbir şey yapmadan yoluna devam edecektir. Yani burada `pass` deyimi yardımıyla programımıza şu emri vermiş oluyoruz:

Eğer kullanıcı parolayı boş geçerse görmezden gel. Hiçbir şey yapmadan yoluna devam et!

Başka bir örnek daha verelim:

```

while True:
    sayı = int(input("Bir sayı girin: "))

    if sayı == 0:
        break

    elif sayı < 0:
        pass

    else:
        print(sayı)

```

Burada eğer kullanıcı 0 sayısını girerse programımız sona erer (`break` deyimini biraz sonra inceleyeceğiz). Eğer kullanıcı 0'dan küçük bir sayı girerse, yani kullanıcının girdiği sayı eksi değerli ise, `pass` deyiminin etkisiyle programımız hiçbir şey yapmadan yoluna devam eder. Bu koşulların dışındaki durumlarda ise programımız kullanıcının girdiği sayıları ekrana yazdıracaktır.

Yukarıda anlatılan durumların dışında, `pass` deyimini kodlarınız henüz taslak aşamasında olduğu zaman da kullanabilirsiniz. Örneğin, diyelim ki bir kod yazıyorsunuz. Programın gidişatına göre, bir noktada yapmanız gereken bir işlem var, ama henüz ne yapacağınıza karar vermediniz. Böyle bir durumda `pass` deyiminden yararlanabilirsiniz. Mesela birtakım `if` deyimleri yazmayı düşünüyor olun:

```

if .....:
    böyle yap

elif .....:
    şöyle yap

else:
    pass

```

Burada henüz `else` bloğunda ne yapılacağına karar vermemiş olduğunuz için, oraya bir `pass` koyarak durumu şimdilik geçiştiriyorsunuz. Program son haline gelene kadar oraya bir şeyler

yazmış olacaksınız.

Sözün özü, `pass` deyimlerini, herhangi bir işlem yapılmasının gerekli olmadığı durumlar için kullanıyoruz. İlerde işe yarar programlar yazdığınızda, bu `pass` deyiminin görüldüğünden daha faydalı bir araç olduğunu anlayacaksınız.

14.3.3 break Deyimi

Python'da `break` özel bir deyimdir. Bu deyim yardımıyla, devam eden bir süreci kesintiye uğratabiliriz. Bu deyim kullanıldığı basit bir örnek verelim:

```
>>> while True:
...     parola = input("Lütfen bir parola belirleyiniz:")
...     if len(parola) < 5:
...         print("Parola 5 karakterden az olmamalı!")
...     else:
...         print("Parolanız belirlendi!")
...         break
```

Burada, eğer kullanıcının girdiği parolanın uzunluğu 5 karakterden azsa, *Parola 5 karakterden az olmamalı!* uyarısı gösterilecektir. Eğer kullanıcı 5 karakterden uzun bir parola belirlemişse, kendisine 'Parolanız belirlendi!' mesajını gösterip, `break` deyimini yardımıyla programdan çıkıyoruz.

Gördüğünüz gibi, `break` ifadesinin temel görevi bir döngüyü sona erdirmek. Buradan anlayacağımız gibi, `break` ifadesinin her zaman bir döngü içinde yer alması gerekiyor. Aksi halde Python bize şöyle bir hata verecektir:

```
SyntaxError: 'break' outside loop
```

Yani:

```
SözDizimiHatası: ``break`` döngü dışında ..
```

14.3.4 continue Deyimi

`continue` ilginç bir deyimdir. İsterseniz `continue` deyimini anlatmaya çalışmak yerine bununla ilgili bir örnek verelim:

```
while True:
    s = input("Bir sayı girin: ")
    if s == "iptal":
        break

    if len(s) <= 3:
        continue

    print("En fazla üç haneli bir sayı girebilirsiniz.")
```

Burada eğer kullanıcı klavyede *iptal* yazarsa programdan çıkılacaktır. Bunu;

```
if s == "iptal":
    break
```

satırıyla sağlamayı başardık.

Eğer kullanıcı tarafından girilen sayı üç haneli veya daha az haneli bir sayı ise, `continue` ifadesinin etkisiyle:

```
>>> print("En fazla üç haneli bir sayı girebilirsiniz.")
```

satırı es geçilecek ve döngünün en başına gidilecektir.

Eğer kullanıcının girdiği sayıdaki hane üçten fazlaysa ekrana:

```
En fazla üç haneli bir sayı girebilirsiniz.
```

cümlesi yazdırılacaktır.

Dolayısıyla buradan anladığımıza göre, `continue` deyiminin görevi kendisinden sonra gelen her şeyin es geçilip döngünün başına dönülmesini sağlamaktır. Bu bilgiye göre, yukarıdaki programda eğer kullanıcı, uzunluğu üç karakterden az bir sayı girerse `continue` deyiminin etkisiyle programımız döngünün en başına geri gidiyor. Ama eğer kullanıcı, uzunluğu üç karakterden fazla bir sayı girerse, ekrana 'En fazla üç haneli bir sayı girebilirsiniz,' cümlesinin yazdırıldığını görüyoruz.

14.4 Örnek Uygulamalar

Python programlama dilinde döngülerin neye benzediğini öğrendik. Bu bölümde ayrıca döngülerle birlikte kullanabileceğimiz başka araçları da tanıdık. Şimdi dilerseniz bu öğrendiklerimizi pekiştirmek için birkaç ufak çalışma yapalım.

14.4.1 Karakter Dizilerinin İçeriğini Karşılaştırma

Diyelim ki elinizde şöyle iki farklı metin var:

```
ilk_metin = "asdasfddgdhffjfdgdşfkgjdfklgşjdfklgdfkghdfjghjklsdhajsdhjkjhkhjjh"
ikinci_metin = "sdfsuidoryeuıfsjkdfhdjklghjdfklruseldhffjldshfljskeuf"
```

Siz burada, *ilk_metin* adlı değişken içinde bulunan, ama *ikinci_metin* adlı değişken içinde bulunmayan öğeleri ayıklamak istiyorsunuz. Yani bu iki metnin içeriğini karşılaştırıp, farklı öğeleri bulmayı amaçlıyorsunuz. Bu işlem için, bu bölümde öğrendiğimiz döngülerden ve daha önce öğrendiğimiz başka araçlardan yararlanabilirsiniz. Şimdi dikkatlice bakın:

```
ilk_metin = "asdasfddgdhffjfdgdşfkgjdfklgşjdfklgdfkghdfjghjklsdhajsdhjkjhkhjjh"
ikinci_metin = "sdfsuidoryeuıfsjkdfhdjklghjdfklruseldhffjldshfljskeuf"

for s in ilk_metin:
    if not s in ikinci_metin:
        print(s)
```

Bu kodları bir dosyaya kaydedip çalıştırdığımızda şu çıktıyı alıyoruz:

```
a
a
ş
ş
a
```

Demek ki *ilk_metin* adlı değişkende olup da *ikinci_metin* adlı değişkende olmayan öğeler bunlarmış...

Bu kodlarda anlayamayacağınız hiçbir şey yok. Ama derseniz biz yine de bu kodları tek tek inceleyelim.

İlk olarak değişkenlerimizi tanımladık:

```
ilk_metin = "asdasddgdhdfjfdgdşfkgjdfklgşjdfklgdfkghdfjghjklsdhajlsdhjkjhkhjjh"  
ikinci_metin = "sdfsuidoryeuıfsjkdfhdjklghjdfklruseldhdfjldshfljskeuf"
```

Amacımız *ilk_metin*'de olan, ama *ikinci_metin*'de olmayan öğeleri görmek. Bunun için *ilk_metin*'deki öğeleri **tek tek** *ikinci_metin*'deki öğelerle karşılaştırmamız gerekiyor. Tahmin edebileceğiniz gibi, bir metnin bütün öğelerine tek tek bakabilmenin en iyi yolu `for` döngülerini kullanmaktır. O halde döngümüzü yazalım:

```
for s in ilk_metin: #ilk_metin'deki, 's' adını verdiğimiz bütün öğeler için  
    if not s in ikinci_metin: #eğer 's' adlı bu öğe ikinci_metin'de yoksa  
        print(s) #'s' adlı öğeyi ekrana bas
```

Gördüğünüz gibi, döngüleri (`for`), `bool` işleçlerini (`not`) ve aitlik işleçlerini (`in`) kullanarak, istediğimiz şeyi rahatlıkla yapabiliyoruz. Burada kullandığımız `if` deyimi, bir önceki satırda `for` döngüsü ile üzerinden geçtiğimiz öğeleri süzmemizi sağlıyor. Burada temel olarak şu üç işlemi yapıyoruz:

1. *ilk_metin* içindeki bütün öğelerin üzerinden geçiyoruz,
2. Bu öğeleri belli bir ölçüte göre süzüyoruz,
3. Ölçüte uyan öğeleri ekrana basıyoruz.

Elbette yukarıda yaptığımız işlemin tersini yapmak da mümkündür. Biz yukarıdaki kodlarda *ilk_metin*'de olan, ama *ikinci_metin*'de olmayan öğeleri süzdük. Eğer istersek *ikinci_metin*'de olan, ama *ilk_metin*'de olmayan öğeleri de süzebiliriz. Mantığımız yine aynı:

```
ilk_metin = "asdasddgdhdfjfdgdşfkgjdfklgşjdfklgdfkghdfjghjklsdhajlsdhjkjhkhjjh"  
ikinci_metin = "sdfsuidoryeuıfsjkdfhdjklghjdfklruseldhdfjldshfljskeuf"  
  
for s in ikinci_metin: #ikinci_metin'deki, 's' adını verdiğimiz bütün öğeler için  
    if not s in ilk_metin: #eğer 's' adlı bu öğe ilk_metin'de yoksa  
        print(s) #'s' adlı öğeyi ekrana bas
```

Bu da bize şu çıktıyı veriyor:

```
u  
l  
o  
r  
y  
e  
u  
l  
r  
u  
e  
e  
e  
u
```

Gördüğünüz gibi, yaptığımız tek şey, *ilk_metin* ile *ikinci_metin*'in yerlerini değiştirmek oldu. Kullandığımız mantık ise değişmedi.

Bu arada, yukarıdaki çıktıda bizi rahatsız eden bir durum var. Çıktıda bazı harfler birbirini tekrar ediyor. Aslında temel olarak sadece şu harfler var:

```
u
l
o
r
y
e
```

Ama metin içinde bazı harfler birden fazla sayıda geçtiği için, doğal olarak çıktıda da bu harfler birden fazla sayıda görünüyor. Ama tabii ki, eğer biz istersek farklı olan her harften yalnızca bir tanesini çıktıda görmeyi de tercih edebiliriz. Bunun için şöyle bir kod yazabiliriz:

```
ilk_metin = "asdasfddgdhffjfdgdşfkgjdfklgşjdfklgdfkghdfjghjklsdhajlsdhjkhkhjjh"
ikinci_metin = "sdfsuidoryeuifsjkdfhdjklghjdfklruseldhfhjldshfljskeef"

fark = ""

for s in ikinci_metin:
    if not s in ilk_metin:
        if not s in fark:
            fark += s
print(fark)
```

Burada da anlayamayacağımız hiçbir şey yok. Bu kodlardaki bütün parçaları tanıyoruz. Herzamanki gibi öncelikle değişkenlerimizi tanımladık:

```
ilk_metin = "asdasfddgdhffjfdgdşfkgjdfklgşjdfklgdfkghdfjghjklsdhajlsdhjkhkhjjh"
ikinci_metin = "sdfsuidoryeuifsjkdfhdjklghjdfklruseldhfhjldshfljskeef"
```

Daha sonra *fark* adlı boş bir karakter dizisi tanımlıyoruz. Metinler içindeki farklı karakter dizilerini *fark* adlı bu karakter dizisi içinde depolayacağız.

Ardından da *for* döngümüzü yazıyoruz:

```
for s in ikinci_metin:      # ikinci_metin'de 's' dediğimiz bütün öğeler için
    if not s in ilk_metin:  # eğer 's' ilk_metin'de yoksa
        if not s in fark:  # eğer 's' fark'ta da yoksa
            fark += s       # bu öğeyi fark değişkenine ekle
print(fark)                # fark değişkenini ekrana bas
```

Uyguladığımız mantığın ne kadar basit olduğunu görüyorsunuz. Bu kodlarda basitçe şu işlemleri yapıyoruz:

1. *ikinci_metin* değişkeni içindeki bütün öğelerin üzerinden tek tek geç,
2. Eğer bu değişkendeki herhangi bir öğe *ilk_metin*'de ve *fark*'ta yoksa o öğeyi *fark*'a ekle.
3. Son olarak da *fark*'ı ekrana bas.

Bu kodlarda dikkatimizi çeken ve üzerinde durmamız gereken bazı noktalar var. Burada özellikle *fark* değişkenine öğe ekleme işlemini nasıl yaptığımıza dikkat edin.

Python programlama dilinde önceden oluşturduğumuz bir karakter dizisini başka bir karakter dizisi ile birleştirdiğimizde bu işlem ilk oluşturduğumuz karakter dizisini etkilemez. Yani:

```
>>> a = 'istihza'
>>> a + '.com'
```

```
'istihza.com'
```

Burada sanki *a* adlı özgün karakter dizisini değiştirmişiz ve *'istihza.com'* değerini elde etmişiz gibi görünüyor. Ama aslında *a*'nın durumunda hiçbir değişiklik yok:

```
>>> a
```

```
'istihza'
```

Gördüğünüz gibi, *a* değişkeninin değeri hâlâ *'istihza'*. Bu durumun nedeni, birleştirme işlemlerinin bir değiştirme işlemi olmamasıdır. Yani mesela iki karakter dizisini birleştirdiğinizde birleşen karakter dizileri üzerinde herhangi bir değişiklik olmaz. Bu durumda yapabileceğimiz tek şey, karakter dizisine eklemek istediğimiz öğeyi de içeren yeni bir karakter dizisi oluşturmaktır. Yani:

```
>>> a = 'istihza'
>>> a = a + '.com'
>>> print(a)
```

```
istihza.com
```

Burada sanki değeri *'istihza'* olan *a* adlı bir değişkene *'com'* değerini eklemişiz gibi görünüyor, ama aslında biz burada *a* değişkenini yok edip, *'istihza.com'* değerini içeren, *a* adlı başka bir değişken tanımladık. Bu durumu nasıl teyit edeceğinizi biliyorsunuz:

```
>>> a = 'istihza'
>>> id(a)

15063200

>>> a = a + '.com'
>>> id(a)

15067960
```

Burada *id()* fonksiyonunu kullanarak karakter dizilerinin kimliklerini sorguladık. Gördüğünüz gibi, isimleri aynı da olsa, aslında ortada iki farklı *a* değişkeni var. Kimlik numaralarının farklı olmasından anladığımıza göre, ilk başta tanımladığımız *a* değişkeni ile *a = a + '.com'* satırıyla oluşturduğumuz *a* değişkeni birbirinden farklı.

Bu arada, eğer istersek yukarıdaki değer atama işlemini, önceki bölümlerde öğrendiğimiz değer atama işlemleri yardımıyla kısaltabileceğimizi de biliyorsunuz:

```
>>> a += '.com'
```

İşte *ilk_metin* ile *ikinci_metin* değişkenleri arasındaki farklı harfleri yalnızca birer kez yazdırmak için kullandığımız kodlarda da yukarıdaki işlemi yaptık:

```
ilk_metin = "asdasfddgdhjfjfdgdşfkgjdfklgşjdfklgjdghdfjghjklshajlsdhjkjhkhjjh"
ikinci_metin = "sdfsuidoryeufsjkdfhdjklghjdfklruseldhflkdshfljskeeuf"

fark = ''

for s in ikinci_metin:
    if not s in ilk_metin:
        if not s in fark:
            fark += s

print(fark)
```


Gördüğünüz gibi, önce boş bir *fark* değişkeni oluşturduk. Daha sonra bu değişkene `for` döngüsü içinde yeni değerler atayabilmek (daha doğrusu atarmış gibi yapmak) için `fark += s` gibi bir kod kullandık. Böylece `for` döngüsünün her dönüşünde *s* adını verdiğimiz her bir öğeyi tek tek *fark* değişkenine yolladık. Böylece program sonunda elimizde, farklı öğeleri yalnızca birer kez içeren *fark* adlı bir değişken olmuş oldu. Dediğimiz gibi, ilk başta tanımladığımız boş *fark* değişkeni ile, program sonunda farklı değerleri içeren *fark* değişkeni aslında aynı değil. Yani biz ilk *fark* değişkenine döngünün her dönüşünde yeni bir öğe eklemek yerine, döngünün her dönüşünde yeni bir *fark* değişkeni oluşturmuş oluyoruz. Ama programın sonunda sanki *fark* değişkenine her defasında yeni bir değer atamışız gibi görünüyor ve bu da bizim işimizi görmemize yetiyor...

Programın başındaki ve sonundaki *fark* değişkenlerinin aslında birbirinden farklı olduğunu teyit etmek için şu kodları kullanabilirsiniz:

```
ilk_metin = "asdasfddgdhffjfdgdşfkgjdfklgşjdfklgjdkgdhfjghjklshajlsdhjkhkhjjh"
ikinci_metin = "sdfsuidoryeufsjkdfhdjklghjdfklruseldhfhjldshfljskeef"

fark = ""
print("fark'ın ilk tanımlandığı zamanki kimlik numarası: ", id(fark))

for s in ikinci_metin:
    if not s in ilk_metin:
        if not s in fark:
            fark += s

print("fark'ın program sonundaki kimlik numarası: ", id(fark))
```

Gördüğünüz gibi, gerçekten de ortada iki farklı *fark* değişkeni var. Bu durumu `id()` fonksiyonu yardımıyla doğrulayabiliyoruz.

Peki bu bilginin bize ne faydası var?

Şimdilik şu kadarını söyleyelim: Eğer o anda muhatap olduğunuz bir veri tipinin mizacını, huyunu-suyunu bilmezseniz yazdığınız programlarda çok kötü sürprizlerle karşılaşabilirsiniz. Birkaç bölüm sonra başka veri tiplerini de öğrendikten sonra bu durumu daha ayrıntılı bir şekilde inceleyeceğiz.

Bu arada, tahmin edebileceğiniz gibi yukarıdaki `for` döngüsünü şöyle de yazabilirdik:

```
for s in ikinci_metin:
    if not s in ilk_metin and not s in fark:
        fark += s
```

Burada iki farklı `if` deyimini iki farklı satırda yazmak yerine, bu deyimleri `and` işleci ile birbirine bağladık.

Bu örnek ile ilgili söyleyeceklerimiz şimdilik bu kadar. Gelin biz şimdi isterseniz bilgilerimizi pekiştirmek için başka bir örnek daha yapalım.

14.4.2 Dosyaların İçeriğini Karşılaştırma

Bir önceki örnekte karakter dizilerinin içeriğini nasıl karşılaştırabileceğimizi gösteren bir örnek vermiştik. Şimdi de, gerçek hayatta karşınıza çıkması daha olası bir durum olması bakımından, dosyaların içeriğini nasıl karşılaştıracığımıza dair bir örnek verelim.

Esasında karakter dizilerinin içeriğini birbirleriyle nasıl karşılaştırıyorsak, dosyaların içeriğini de benzer şekilde karşılaştırabiliriz. Mesela içeriği şu olan *isimler1.txt* adlı bir dosyamız olduğunu varsayalım:

```
Ahmet
Mehmet
Sevgi
Sinan
Deniz
Ege
Efe
Ferhat
Fırat
Zeynep
Hazan
Mahmut
Celal
Cemal
Özhan
Özkan
```

Yine içeriği şu olan bir de *isimler2.txt* adlı başka bir dosya daha olduğunu düşünelim:

```
Gürsel
Mehmet
Sevgi
Sami
Deniz
Ege
Efe
Ferhat
Fırat
Tülay
Derya
Hazan
Mahmut
Tezcan
Cemal
Özhan
Özkan
Özcan
Dilek
```

Amacımız bu iki dosyanın içeriğini karşılaştırıp, farklı öğeleri ortaya sermek. Dediğimiz gibi, bir önceki örnekte izlediğimiz yolu burada da takip edebiliriz. Dikkatlice bakın:

```
d1 = open("isimler1.txt") # dosyayı açıyoruz
d1_satırlar = d1.readlines() # satırları okuyoruz

d2 = open("isimler2.txt")
d2_satırlar = d2.readlines()

for i in d2_satırlar:
    if not i in d1_satırlar:
        print(i)

d1.close()
d2.close()
```

Gerçekten de mantığın bir önceki örnekle tamamen aynı olduğunu görüyorsunuz. Biz henüz Python'da dosyaların nasıl işleneceğini öğrenmedik, ama daha önce gördüğümüz `open()` fonksiyonu yardımıyla en azından dosyaları açabilecek kadar biliyoruz dosya işlemlerinin nasıl yürütüleceğini...

Burada farklı olarak `readlines()` adlı bir metod görüyoruz. Biz burada bu metodun ayrıntılarına inmeyeceğiz, ama şimdilik dosya içeriğinin satırlar halinde okunmasını sağladığını bilelim yeter.

Bu arada, eğer çıktıda Türkçe karakterleri düzgün görüntüleyemiyorsanız `open()` fonksiyonunun `encoding` adlı bir parametresi vasıtasıyla içeriği *UTF-8* olarak kodlayabilirsiniz:

```
d1 = open("isimler1.txt", encoding="utf-8") # dosyayı açıyoruz
d1_satirlar = d1.readlines() # satırları okuyoruz

d2 = open("isimler2.txt", encoding="utf-8")
d2_satirlar = d2.readlines()

for i in d2_satirlar:
    if not i in d1_satirlar:
        print(i)

d1.close()
d2.close()
```

Bu şekilde Türkçe karakterleri düzgün bir şekilde görüntüleyebiliyor olmanız lazım. Eğer Windows'ta Türkçe karakterleri hala düzgün görüntüleyemiyorsanız `encoding` parametresinde 'utf-8' yerine 'cp1254' adlı dil kodlamasını kullanmayı deneyebilirsiniz:

```
encoding = "cp1254"
```

Yukarıdaki örneklerde bir içerik karşılaştırması yapıp, **farklı** öğeleri ayıkladık. Aynı şekilde **benzer** öğeleri ayıklamak da mümkündür. Bu işlemin nasıl yapılacağını az çok tahmin ettiğinizi zannediyorum:

```
d1 = open("isimler1.txt")
d1_satirlar = d1.readlines()

d2 = open("isimler1.txt")
d2_satirlar = d2.readlines()

for i in d2_satirlar:
    if i in d1_satirlar:
        print(i)

d1.close()
d2.close()
```

Burada bir öncekinden farklı olarak `if not i in d2_satirlar` kodu yerine, doğal olarak, `if i in d2_satirlar` kodunu kullandığımıza dikkat edin.

Dosyalar üzerinde yaptığımız işlemleri tamamladıktan sonra `close()` metodu ile bunları kapatmayı unutuyoruz:

```
d1.close()
d2.close()
```

14.4.3 Karakter Dizisindeki Karakterleri Sayma

Yukarıdaki örneklerde içerik karşılaştırmaya ilişkin birkaç örnek verdik. Şimdi yine bilgilerimizi pekiştirmek için başka bir konuya ilişkin örnekler verelim.

Mesela elimizde şöyle bir metin olduğunu varsayalım:

Bu programlama dili Guido Van Rossum adlı Hollandalı bir programcı tarafından 90'lı yılların başında geliştirilmeye başlanmıştır. Çoğu insan, isminin Python olmasına aldanarak, bu programlama dilinin, adını piton yılanından aldığını düşünür. Ancak zannedildiğinin aksine bu programlama dilinin adı piton yılanından gelmez. Guido Van Rossum bu programlama dilini, The Monty Python adlı bir İngiliz komedi grubunun, Monty Python's Flying Circus adlı gösterisinden esinlenerek adlandırmıştır. Ancak her ne kadar gerçek böyle olsa da, Python programlama dilinin pek çok yerde bir yılan figürü ile temsil edilmesi neredeyse bir gelenek halini almıştır.

Yapmamız gereken bir istatistik çalışması gereğince bu metinde her harfin kaç kez geçtiğini hesaplamamız gerekiyor.

Bunun için şöyle bir program yazabiliriz:

```
metin = """Bu programlama dili Guido Van Rossum adlı Hollandalı bir programcı
tarafından 90'lı yılların başında geliştirilmeye başlanmıştır. Çoğu insan,
isminin Python olmasına aldanarak, bu programlama dilinin, adını piton
yılanından aldığını düşünür. Ancak zannedildiğinin aksine bu programlama dilinin
adı piton yılanından gelmez. Guido Van Rossum bu programlama dilini, The Monty
Python adlı bir İngiliz komedi grubunun, Monty Python's Flying Circus adlı
gösterisinden esinlenerek adlandırmıştır. Ancak her ne kadar gerçek böyle olsa
da, Python programlama dilinin pek çok yerde bir yılan figürü ile temsil
edilmesi neredeyse bir gelenek halini almıştır."""

harf = input("Sorgulamak istediğiniz harf: ")

sayı = ''

for s in metin:
    if harf == s:
        sayı += harf

print(len(sayı))
```

Burada öncelikle metnimizi bir değişken olarak tanımladık. Ardından da kullanıcıya hangi harfi sorgulamak istediğini sorduk.

Bu kodlarda tanımladığımız `sayı` adlı değişken, sorgulanan harfi, metinde geçtiği sayıda içinde barındıracaktır. Yani mesela metin 5 tane `a` harfi varsa `sayı` değişkeninin değeri `aaaaa` olacaktır.

Sonraki satırlarda `for` döngümüzü tanımlıyoruz:

```
for s in metin:          # metin içinde 's' adını verdiğimiz her bir öge için
    if harf == s:        # eğer kullanıcıdan gelen harf 's' ile aynıysa
        sayı += harf     # kullanıcıdan gelen bu harfi sayı değişkenine yolla
```

Dediğimiz gibi, `sayı` değişkeni, sorgulanan harfi, metinde geçtiği sayıda barındırıyor. Dolayısıyla bir harfin metinde kaç kez geçtiğini bulmak için `sayı` değişkeninin uzunluğunu yazdırmamız yeterli olacaktır:

```
print(len(sayı))
```

Dilerseniz yukarıdaki programı yazmak için daha farklı bir mantık da kullanabilirsiniz. Dikkatlice bakın:

```
metin = """Bu programlama dili Guido Van Rossum adlı Hollandalı bir programcı
tarafından 90'lı yılların başında geliştirilmeye başlanmıştır. Çoğu insan,
isminin Python olmasına aldanarak, bu programlama dilinin, adını piton
yılanından aldığını düşünür. Ancak zannedildiğinin aksine bu programlama dilinin
adı piton yılanından gelmez. Guido Van Rossum bu programlama dilini, The Monty
Python adlı bir İngiliz komedi grubunun, Monty Python's Flying Circus adlı
gösterisinden esinlenerek adlandırmıştır. Ancak her ne kadar gerçek böyle olsa
da, Python programlama dilinin pek çok yerde bir yılan figürü ile temsil
edilmesi neredeyse bir gelenek halini almıştır."""

harf = input("Sorgulamak istediğiniz harf: ")

sayı = 0

for s in metin:
    if harf == s:
        sayı += 1

print(sayı)
```

Burada *sayı* değişkeninin ilk değeri 0 olarak belirledik. Döngü içinde de, sorgulanan harfin metin içinde her geçişinde *sayı* değişkeninin değerini 1 sayı artırdık. Dolayısıyla sorgulanan harfin metinde kaç kez geçtiğini bulmak için *sayı* değişkeninin son değerini yazdırmamız yeterli oldu.

14.4.4 Dosya içindeki Karakterleri Sayma

Dilerseniz bir önceki örnekte kullandığımız metnin program içinde bir değişken değil de, mesela bir dosyadan okunan bir metin olduğunu varsayalım şimdi:

```
hakkında = open("hakkında.txt", encoding="utf-8")

harf = input("Sorgulamak istediğiniz harf: ")

sayı = 0

for karakter_dizisi in hakkında:
    for karakter in karakter_dizisi:
        if harf == karakter:
            sayı += 1
print(sayı)

hakkında.close()
```

Burada yaptığımız ilk iş elbette dosyamızı açmak oldu:

```
hakkında = open("hakkında.txt", encoding="utf-8")
```

Bu komutla, *hakkında.txt* adlı dosyayı *UTF-8* kodlaması ile açtık. Daha sonra kullanıcıya, sorgulamak istediği harfi soruyoruz:

```
harf = input("Sorgulamak istediğiniz harf: ")
```

Ardından da sorgulanan harfin dosyada kaç kez geçtiği bilgisini tutacak olan *sayı* adlı bir değişken tanımlıyoruz:

```
sayı = 0
```

Sıra geldi for döngümüzü tanımlamaya:

```
for karakter_dizisi in hakkında:
    for karakter in karakter_dizisi:
        if harf == karakter:
            sayı += 1
```

Bu döngüyü anlamakta bir miktar zorlanmış olabilirsiniz. Her zaman söylediğimiz gibi, Python'da bir kod parçasını anlamanın en iyi yöntemi, gerekli yerlere `print()` fonksiyonları yerleştirerek, programın verdiği çıktıları incelemektir:

```
for karakter_dizisi in hakkında:
    print(karakter_dizisi)
    #for karakter in karakter_dizisi:
    #    if harf == karakter:
    #        sayı += 1
```

Gördüğünüz gibi, ilk for döngüsünün hemen sonrasına bir `print()` fonksiyonu yerleştirerek bu döngünün verdiği çıktıları inceliyoruz. Bu arada, amacımıza hizmet etmeyen satırları da yorum içine alarak etkisizleştirdiğimize dikkat edin.

Çıktıya baktığımız zaman, şöyle bir durumla karşılaşyoruz:

Bu programlama dili Guido Van Rossum adlı Hollandalı bir programcı tarafından 90'lı yılların başında geliştirilmeye başlanmıştır. Çoğu insan, isminin Python olmasına aldanarak, bu programlama dilinin, adını piton yılanından aldığını düşünür. Ancak zannedildiğinin aksine bu programlama dilinin adı piton yılanından gelmez. Guido Van Rossum bu programlama dilini, The Monty Python adlı bir İngiliz komedi grubunun, Monty Python's Flying Circus adlı gösterisinden esinlenerek adlandırmıştır. Ancak her ne kadar gerçek böyle olsa da, Python programlama dilinin pek çok yerde bir yılan figürü ile temsil edilmesi neredeyse bir gelenek halini almıştır.

Burada herbir satır ayrı bir karakter dizisidir. Eğer herbir satırın ayrı bir karakter dizisi olduğunu daha net bir şekilde görmek istiyorsanız `repr()` adlı özel bir fonksiyondan yararlanabilirsiniz:

```
for karakter_dizisi in hakkında:
    print(repr(karakter_dizisi))
    #for karakter in karakter_dizisi:
    #    if harf == karakter:
    #        sayı += 1
```

Bu kodlar bu kez şöyle bir çıktı verir:

```
'Bu programlama dili Guido Van Rossum adlı Hollandalı bir programcı\n'
'tarafından 90'lı yılların başında geliştirilmeye başlanmıştır. Çoğu insan,\n'
'isminin Python olmasına aldanarak, bu programlama dilinin, adını python\n'
'yılanından aldığını düşünür. Ancak zannedildiğinin aksine bu programlama dilinin\n'
'adı python yılanından gelmez. Guido Van Rossum bu programlama dilini, The Monty\n'
'Python adlı bir İngiliz komedi grubunun, Monty Python's Flying Circus adlı\n'
'gösterisinden esinlenerek adlandırmıştır. Ancak her ne kadar gerçek böyle olsa\n'
'da, Python programlama dilinin pek çok yerde bir yılan figürü ile temsil\n'
'edilmesi neredeyse bir gelenek halini almıştır.'
```

Bu çıktıya çok dikkatlice bakın. `repr()` fonksiyonu sayesinde Python'ın alttan alta neler çevirdiğini bariz bir biçimde görüyoruz. Karakter dizisinin başlangıç ve bitişi gösteren tırnak işaretleri ve `\n` kaçış dizilerinin görünür vaziyette olması sayesinde her bir satırın ayrı bir karakter dizisi olduğunu daha net bir şekilde görebiliyoruz.

Biz yazdığımız kodlarda, kullanıcıdan bir harf girmesini istiyoruz. Kullandığımız algoritma gereğince bu harfi metindeki karakter dizileri içinde geçen her bir karakterle tek tek karşılaştırmamız gerekiyor. `input()` metodu aracılığıyla kullanıcıdan tek bir karakter alıyoruz. Kullandığımız `for` döngüsü ise bize bir karakter yerine her satırda bir karakter dizisi veriyor. Dolayısıyla mesela kullanıcı 'a' harfini sorgulamışsa, ilk `for` döngüsü bu harfin karşısına *'Bu programlama dili Guido Van Rossum adlı Hollandalı bir programcı'* adlı karakter dizisini çıkaracaktır. Dolayısıyla bizim bir seviye daha alta inerek, ilk `for` döngüsünden elde edilen değişken üzerinde başka bir `for` döngüsü daha kurmamız gerekiyor. Bu yüzden şöyle bir kod yazıyoruz:

```
for karakter_dizisi in hakkında:
    for karakter in karakter_dizisi:
        ...
```

Böylece iç içe iki `for` döngüsü oluşturmuş oluyoruz. İsterseniz bu anlattığımız şeyleri daha net görmek için yine `print()` fonksiyonundan yararlanabilirsiniz:

```
hakkında = open("hakkında.txt", encoding="utf-8")

harf = input("Sorgulamak istediğiniz harf: ")

sayı = 0

for karakter_dizisi in hakkında:
    for karakter in karakter_dizisi:
        print(karakter)
        if harf == karakter:
            sayı += 1
# print(sayı)
```

`karakter` değişkeninin değerini ekrana yazdırarak Python'ın alttan alta neler çevirdiğini daha net görebiliyoruz.

Kodların geri kalanında ise, kullanıcının sorguladığı harfin, `for` döngüsü ile üzerinden geçtiğimiz `karakter_dizisi` adlı değişken içindeki karakterlerle eşleşip eşleşmediğini denetliyoruz. Eğer eşleşiyorsa, her eşleşmede `sayı` değişkeninin değerini 1 sayı artırıyoruz. Böylece en elimizde sorgulanan harfin metin içinde kaç kez geçtiği bilgisi olmuş oluyor.

Son olarak da, ilk başta açtığımız dosyayı kapatıyoruz:

```
hakkında.close()
```

Nihayet bir konunun daha sonuna ulaştık. Döngüler ve döngülerle ilişkili araçları da epey ayrıntılı bir şekilde incelediğimize göre gönül rahatlığıyla bir sonraki konuya geçebiliriz.

Hata Yakalama

Şimdiye kadar yazdığımız bütün programlar, dikkat ettiyseniz tek bir ortak varsayım üzerine kurulu. Buna göre biz, yazdığımız programın kullanıcı tarafından nasıl kullanılmasını istiyorsak, her zaman o şekilde kullanılacağını varsayıyoruz. Örneğin sayıları toplayan bir program yazdığımızda, kullanıcının her zaman sayı değerli bir veri gireceğini düşünüyoruz. Ancak bütün iyi niyetimize rağmen, yazdığımız programlarda işler her zaman beklediğimiz gibi gitmeyebilir. Örneğin, dediğimiz gibi, yazdığımız programı, kullanıcının bir sayı girmesi temeli üzerine kurgulamışsak, kullanıcının her zaman sayı değerli bir veri gireceğinden emin olamayız

Mesela şöyle bir program yazdığımızı düşünün:

```
veri1 = input("Karekökünü hesaplamak istediğiniz sayı: ")
karekök = int(veri1) ** 0.5

print(veri1, "sayısının karekökü: ", karekök)

veri2 = input("Karesini hesaplamak istediğiniz sayı: ")
kare = int(veri2) ** 2

print(veri2, "sayısının karesi: ", kare)
```

Bu kodlardaki sorunu anlamaya çalışmadan önce dilerseniz kodları şöyle bir inceleyelim.

Gördüğünüz gibi, burada kullanıcının gireceği sayılara göre karekök ve kare alma işlemleri yapıyoruz. Bu kodlarda gördüğümüz `**` işleci yardımıyla bir sayının herhangi bir kuvvetini hesaplayabileceğimizi biliyorsunuz. Mesela 21^7 'nin kaç ettiğini hesaplamak için `**` işlecini kullanabiliyoruz:

```
>>> 21 ** 7
1801088541
```

Yine bildiğiniz gibi, bu işleçten, bir sayının karesini hesaplamak için de yararlanabiliyoruz. Çünkü neticede bir sayının karesi, o sayının 2. kuvvetidir:

```
>>> 12 ** 2
144
```

Aynı şekilde, eğer bir sayının, 0.5'inci kuvvetini hesaplarsak o sayının karekökünü bulmuş oluyoruz. (Bu bilgileri önceki konulardan hatırlıyor olmalısınız):

```
>>> 144 ** 0.5
```

```
12
```

Kodlarımızı incelediğimize göre, bu programdaki aksaklıkları irdelemeye başlayabiliriz.

Bu program, kullanıcı sayı değerli bir veri girdiği müddetçe sorunsuz bir şekilde çalışacaktır. Peki ya kullanıcı sayı değerli bir veri yerine başka bir şey girerse ne olur?

Örneğin kullanıcı yukarıdaki programa bir sayı yerine, (bilerek veya bilmeyerek) içinde harf barındıran bir veri girerse şuna benzer bir hata alır:

```
Traceback (most recent call last):
  File "deneme.py", line 2, in <module>
    karekök = int(veri1) ** 0.5
ValueError: invalid literal for int() with base 10: 'fds'
```

Yazdığınız programların bu tür hatalar vermesi normaldir. Ancak son kullanıcı açısından düşündüğümüzde, kullanıcının yukarıdaki gibi bir hata mesajı görmesi yerine, hatanın neden kaynaklandığını ya da neyi yanlış yaptığını daha açık bir şekilde ifade eden bir mesaj alması çok daha mantıklı olacaktır. Zira yukarıdaki hata mesajı programcılar açısından anlamlı olabilir, ancak son kullanıcı açısından büsbütün anlaşılmazdır!

Dediğimiz gibi, programınızın çalışma esnasında bu tür hatalar vermesi normal. Çünkü yapmaya çalıştığınız işlem, kullanıcının belli tipte bir veri girmesine bağlı. Burada sizin bir programcı olarak göreviniz, yazdığınız programın çalışma esnasında vermesi muhtemel hataları önceden kestirip, programınızda buna göre bazı önlemler almanızdır. İşte biz de bu bölümde bu önlemleri nasıl alacağımızı anlamaya çalışacağız.

15.1 Hata Türleri

Biz bu bölümde hatalardan bahsedeceğimizi söylemiştik. Ancak her şeyden önce 'hata' kavramının çok boyutlu olduğunu hatırlatmakta fayda var. Özellikle programcılık açısından hata kavramının ne anlama geldiğini biraz incelememiz gerekiyor.

Biz bu bölümde hataları üç farklı başlık altında ele alacağız:

1. Programcı Hataları (*Error*)
2. Program Kusurları (*Bug*)
3. İstisnalar (*Exception*)

Öncelikle programcı hatalarından bahsedelim.

Programcıdan kaynaklanan hatalar doğrudan doğruya programı yazan kişinin dikkatsizliğinden ötürü ortaya çıkan bariz hatalardır. Örneğin şu kod bir programcı hatası içerir:

```
>>> print "Merhaba Python!"
```

Bu kodu çalıştırdığınızda şöyle bir hata mesajı görürsünüz:

```
>>> print "Merhaba Python!"

File "<stdin>", line 1
  print "Merhaba Python!"
```

```
SyntaxError: invalid syntax
```

Bu hata mesajında bizi ilgilendiren kısım son cümlede yer alıyor: `SyntaxError`, yani Söz dizimi hatası.

Bu hatalar, programlama diline ilişkin bir özelliğin yanlış kullanımından veya en basit şekilde programcının yaptığı yazım hatalarından kaynaklanır. Programcının hataları genellikle `SyntaxError` şeklinde ortaya çıkar. Bu hatalar çoğunlukla programcı tarafından farkedilir ve program kullanıcıya ulaşmadan önce programcı tarafından düzeltilir. Bu tür hataların tespiti diğer hatalara kıyasla kolaydır. Çünkü bu tür hatalar programınızın çalışmasını engellediği için bunları farketmemek pek mümkün değildir...

Program kusurları, başka bir deyişle *bug*'lar ise çok daha karmaşıktır. Kusurlu programlar çoğu zaman herhangi bir hata vermeden çalışır. Ancak programın ürettiği çıktılar beklediğiniz gibi değildir. Örneğin yazdığınız programda bir formül hatası yapmış olabilirsiniz. Bu durumda programınız hiçbir şey yokmuş gibi çalışır, ancak formül hatalı olduğu için hesaplamaların sonuçları yanlıştır. Örneğin daha önceki derslerimizde yazdığımız şu program yukarıdaki gibi bir kusur içerir:

```
sayı1 = input("Toplama işlemi için ilk sayıyı girin: ")
sayı2 = input("Toplama işlemi için ikinci sayıyı girin: ")

print(sayı1, "+", sayı2, "=", sayı1 + sayı2)
```

Bu programda kullanıcı veri girdiği zaman, programımız toplama işlemi değil karakter dizisi birleştirme işlemi yapacaktır. Böyle bir program çalışma sırasında hata vermeyeceği için buradaki sorunu tespit etmek, özellikle büyük programlarda çok güçtür. Yani sizin düzgün çalıştığını zannettiğiniz program aslında gizliiden gizliye bir *bug* barındırıyor olabilir.

Aynı şekilde, mesela `eval()` fonksiyonunun dikkatsizce kullanıldığı programlar da güvenlik açısından kusurludur. Yani bu tür programlar bir güvenlik kusuru (*security bug* veya *security flaw*) barındırır.

Dediğimiz gibi, program kusurları çok boyutlu olup, burada anlattığımızdan çok daha karmaşıktır.

Gelelim üçüncü kategori olan istisnalara (*exceptions*)...

İstisnalar, adından da az çok anlaşılacağı gibi, bir programın çalışması sırasında ortaya çıkan, normalden farklı, istisnai durumlardır. Örneğin şu programa bakalım:

```
ilk_sayı = input("ilk sayı: ")
ikinci_sayı = input("ikinci sayı: ")

ilk_sayı = int(ilk_sayı)
ikinci_sayı = int(ikinci_sayı)

print(ilk_sayı, "/", ikinci_sayı, "=", ilk_sayı / ikinci_sayı)
```

Burada ilk sayıyı ikinci sayıya bölen bir program yazdık. Bu program her türlü bölme işlemini yapabilir. Ama burada hesaba katmamız gereken iki şey var:

1. Kullanıcı sayı yerine, sayı değerli olmayan bir veri tipi girebilir. Mesela ilk sayıya karşılık 23, ikinci sayıya karşılık 'fdsfd' gibi bir şey yazabilir.

2. Kullanıcı bir sayıyı 0'a bölmeye çalışabilir. Mesela ilk sayıya karşılık 23, ikinci sayıya karşılık 0 yazabilir.

İlk durumda programımız şöyle bir hata verir:

```
ilk sayı: 23
ikinci sayı: fdsfd
Traceback (most recent call last):
  File "deneme.py", line 5, in <module>
    ikinci_sayı = int(ikinci_sayı)
ValueError: invalid literal for int() with base 10: 'fdsfd'
```

Buradaki sorun, sayı değerli olmayan bir verinin, `int()` fonksiyonu aracılığıyla sayıya çevrilmeye çalışılıyor olması.

İkinci durumda ise programımız şöyle bir hata verir:

```
ilk sayı: 23
ikinci sayı: 0
Traceback (most recent call last):
  File "deneme.py", line 7, in <module>
    print(ilk_sayı, "/", ikinci_sayı, "=", ilk_sayı / ikinci_sayı)
ZeroDivisionError: division by zero
```

Buradaki sorun ise, bir sayının 0'a bölünmeye çalışılıyor olması. Matematikte sayılar 0'a bölünemez...

İşte bu iki örnekte gördüğümüz `ValueError` ve `ZeroDivisionError` birer istisnadır. Yani kullanıcıların, kendilerinden sayı beklenirken sayı değerli olmayan veri girmesi veya bir sayıyı 0'a bölmeye çalışması istisnai birer durumdur ve yazdığımız programların *exception* (istisna) üretmesine yol açar.

Böylece hata (*error*), kusur (*bug*) ve istisna (*exception*) arasındaki farkları şöyle bir gözden geçirmiş olduk. Yalnız burada şunu söylemekte yarar var: Bu üç kavram arasındaki fark belli belirsizdir. Yani bu kavramların çoğu yerde birbirlerinin yerine kullanıldığını da görebilirsiniz. Örneğin *exception* kavramı için Türkçe'de çoğu zaman 'hata' kelimesini kullanıyoruz. Zaten dikkat ederseniz bu bölümün başlığı da 'İstisna Yakalama' değil, 'Hata Yakalama'dır. Aynı şekilde, İngilizcede de bu kavramların çoğu yerde birbirleri yerine kullanıldığını görebilirsiniz. Dolayısıyla, konuya karşı özel bir ilginiz yoksa, hata, kusur ve istisna kavramlarını birbirinden ayırmak için kendinizi zorlamanıza gerek yok. Bu üç kavram çoğu zaman birbirinin yerine kullanılıyor da olsa, aslında aralarında bazı farklar olduğunu öğrenmişseniz bu bölüm amacına ulaşmış demektir.

Konuyla ilgili temel bilgileri edindiğimize göre asıl meseleye geçebiliriz...

15.2 try... except...

Bir önceki bölümde hatalardan ve hataları yakalamaktan söz ettik. Peki bu hataları nasıl yakalayacağız?

Python'da hata yakalama işlemleri için `try... except...` bloklarından yararlanılır. Hemen bir örnek verelim:

```
ilk_sayı = input("ilk sayı: ")
ikinci_sayı = input("ikinci sayı: ")
```

```
try:
    sayı1 = int(ilk_sayı)
    sayı2 = int(ikinci_sayı)
    print(sayı1, "/", sayı2, "=", sayı1 / sayı2)
except ValueError:
    print("Lütfen sadece sayı girin!")
```

Biliyoruz ki, bir veriyi sayıya dönüştürmek istediğimizde eğer kullanıcı sayı değerli bir veri yerine harf değerli bir veri girerse programımız çöker. Dolayısıyla `int(ilk_sayı)` ve `int(ikinci_sayı)` kodları, kullanıcının gireceği veri türüne göre hata üretme potansiyeline sahiptir. O yüzden, burada hata vereceğini bildiğimiz o kodları `try` bloğu içine aldık.

Yine bildiğimiz gibi, veri dönüştürme işlemi sırasında kullanıcının uygun olmayan bir veri girmesi halinde üretilecek hata bir `ValueError`'dır. Dolayısıyla `except` bloğu içine yazacağımız hata türünün adı da `ValueError` olacaktır. O yüzden `ValueError` adlı hatayı yakalayabilmek için şu satırları yazdık:

```
except ValueError:
    print("Lütfen sadece sayı girin!")
```

Burada bu kodlarla Python'a şu emri vermiş olduk:

Eğer `try` bloğu içinde belirtilen işlemler sırasında bir `ValueError` ile karşılaşarsan bunu görmezden gel ve normal şartlar altında kullanıcıya göstereceğin hata mesajını gösterme. Onun yerine kullanıcıya Lütfen sadece sayı girin! uyarısını göster.

Yukarıda Türkçeye çevirdiğimiz emri Pythoncada nasıl ifade ettiğimize dikkat edin. Temel olarak şöyle bir yapıyla karşı karşıyayız:

```
try:
    hata verebileceğini bildiğimiz kodlar
except HataAdı:
    hata durumunda yapılacak işlem
```

Gelin isterseniz bir örnek daha verelim.

Hatırlarsanız bir sayının 0'a bölünmesinin mümkün olmadığını, böyle bir durumda programımızın hata vereceğini söylemiştik. Bu durumu teyit etmek için etkileşimli kabukta şu kodu deneyebilirsiniz:

```
>>> 2 / 0
```

Bu kod şöyle bir hata mesajı verecektir:

```
>>> 2 / 0

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
ZeroDivisionError: division by zero
```

Daha önce de söylediğimiz gibi, bu hata mesajında bizi ilgilendiren kısım `ZeroDivisionError`. Demek ki bir sayı 0'a bölündüğünde Python `ZeroDivisionError` veriyormuş. O halde şöyle bir kod yazabiliriz:

```
ilk_sayı = input("ilk sayı: ")
ikinci_sayı = input("ikinci sayı: ")
```

```
try:
    sayı1 = int(ilk_sayı)
    sayı2 = int(ikinci_sayı)
    print(sayı1, "/", sayı2, "=", sayı1 / sayı2)
except ZeroDivisionError:
    print("Bir sayıyı 0'a bölemezsiniz!")
```

Gördüğünüz gibi, Python'ın `ZeroDivisionError` vereceğini bildiğimiz durumlara karşı bu hata türünü yakalama yoluna gidiyoruz. Böylece kullanıcıya anlamsız ve karmaşık hata mesajları göstermek ve daha da kötüsü, programımızın çökmesine sebep olmak yerine daha anlaşılır mesajlar üretiyoruz.

Yukarıdaki kodlarda özellikle bir nokta dikkatinizi çekmiş olmalı: Dikkat ederseniz yukarıdaki kodlar aslında bir değil iki farklı hata üretme potansiyeline sahip. Eğer kullanıcı sayı değerli veri yerine harf değerli bir veri girerse `ValueError`, eğer bir sayıyı 0'a bölmeye çalışırsa da `ZeroDivisionError` hatası alıyoruz. Peki aynı kodlarda iki farklı hata türünü nasıl yakalayacağız?

Çok basit:

```
ilk_sayı = input("ilk sayı: ")
ikinci_sayı = input("ikinci sayı: ")

try:
    sayı1 = int(ilk_sayı)
    sayı2 = int(ikinci_sayı)
    print(sayı1, "/", sayı2, "=", sayı1 / sayı2)
except ZeroDivisionError:
    print("Bir sayıyı 0'a bölemezsiniz!")
except ValueError:
    print("Lütfen sadece sayı girin!")
```

Gördüğünüz gibi çözüm gayet mantıklı. Birden fazla hata türü üreteceğini bildiğimiz kodları yine tek bir `try` bloğu içine alıyoruz. Hata türlerini ise ayrı `except` blokları içinde ele alıyoruz.

Bir program yazarken, en iyi yaklaşım, yukarıda yaptığımız gibi, her hata türü için kullanıcıya ayrı bir uyarı mesajı göstermektir. Böylece kullanıcılarımız bir hatayla karşılaştıklarında sorunu nasıl çözebilecekleri konusunda en azından bir fikir sahibi olabilirler.

Dediğimiz gibi, her hata için ayrı bir mesaj göstermek en iyisidir. Ama tabii dilerseniz hata türlerini gruplayıp hepsi için tek bir hata mesajı göstermeyi de tercih edebilirsiniz. Bunu nasıl yapacağımızı görelim:

```
ilk_sayı = input("ilk sayı: ")
ikinci_sayı = input("ikinci sayı: ")

try:
    sayı1 = int(ilk_sayı)
    sayı2 = int(ikinci_sayı)
    print(sayı1, "/", sayı2, "=", sayı1 / sayı2)
except (ValueError, ZeroDivisionError):
    print("Bir hata oluştu!")
```

Gördüğünüz gibi, burada `ValueError` ve `ZeroDivisionError` adlı hata türlerini tek bir parantez içinde topladık. Burada dikkat edeceğimiz nokta, bu hata türlerini gruplarken bunları parantez içine almak ve birbirlerinden virgülle ayırmaktır.

Bu arada, gördüğünüz gibi yukarıdaki programlar sadece bir kez çalışıp kapanıyor. Ama biz bu programları tekrar tekrar nasıl çalıştırabileceğimizi gayet iyi biliyoruz:

```
while True:
    ilk_sayı = input("ilk sayı (Programdan çıkmak için q tuşuna basın): ")

    if ilk_sayı == "q":
        break

    ikinci_sayı = input("ikinci sayı: ")

    try:
        sayı1 = int(ilk_sayı)
        sayı2 = int(ikinci_sayı)
        print(sayı1, "/", sayı2, "=", sayı1 / sayı2)
    except (ValueError, ZeroDivisionError):
        print("Bir hata oluştu!")
        print("Lütfen tekrar deneyin!")
```

Python'da hata yakalamanın en yaygın yolu yukarıda gösterdiğimiz gibi kodları try... except blokları içine almaktır. Programcılık maceranızın büyük bölümünde bu yapıyı kullanacaksınız. Ama bazen, karşı karşıya olduğunuz duruma veya ihtiyacınıza göre try... except bloklarının farklı varyasyonlarını kullanmanız gerekebilir. İşte şimdi biz de bu farklı varyasyonların neler olduğunu incelemeye çalışacağız.

15.3 try... except... as...

Bildiğiniz gibi, Python bir programın çalışması esnasında hata üretirken çıktıda hata türünün adıyla birlikte kısa bir hata açıklaması veriyor. Yani mesela şöyle bir çıktı üretiyor:

```
ValueError: invalid literal for int() with base 10: 'f'
```

Burada 'ValueError' hata türünün adı, 'invalid literal for int() with base 10: 'f' ise hatanın açıklamasıdır. Eğer istersek, yazdığımız programda bu hata açıklamasına erişebiliriz. Dikkatlice bakın:

```
ilk_sayı = input("ilk sayı: ")
ikinci_sayı = input("ikinci sayı: ")

try:
    sayı1 = int(ilk_sayı)
    sayı2 = int(ikinci_sayı)
    print(sayı1, "/", sayı2, "=", sayı1 / sayı2)
except ValueError as hata:
    print(hata)
```

Bu programı çalıştırıp sayı değerli olmayan bir veri girersek hata çıktısı şöyle olacaktır:

```
invalid literal for int() with base 10: 'f'
```

Gördüğünüz gibi, bu defa çıktıda hata türünün adı (ValueError) görünmüyor. Onun yerine sadece hata açıklaması var.

Diyelim ki kullanıcıya olası bir hata durumunda hem kendi yazdığınız hata mesajını, hem de özgün hata mesajını göstermek istiyorsunuz. İşte yukarıdaki yapı böyle durumlarda işe yarayabilir:

```
ilk_sayı = input("ilk sayı: ")
ikinci_sayı = input("ikinci sayı: ")

try:
    sayı1 = int(ilk_sayı)
    sayı2 = int(ikinci_sayı)
    print(sayı1, "/", sayı2, "=", sayı1 / sayı2)
except ValueError as hata:
    print("Sadece sayı girin!")
    print("orijinal hata mesajı: ", hata)
```

Bu arada, biraz önce yaptığımız gibi, hata türlerini grupladığınızda da bu yöntemi kullanabilirsiniz:

```
ilk_sayı = input("ilk sayı: ")
ikinci_sayı = input("ikinci sayı: ")

try:
    sayı1 = int(ilk_sayı)
    sayı2 = int(ikinci_sayı)
    print(sayı1, "/", sayı2, "=", sayı1 / sayı2)
except (ValueError, ZeroDivisionError) as hata:
    print("Bir hata oluştu!")
    print("orijinal hata mesajı: ", hata)
```

Burada `except falancaHata as filanca` yapısını kullanarak `falancaHata'yı` *filanca* olarak isimlendiriyor ve daha sonra bu ismi istediğimiz gibi kullanabiliyoruz. Böylece bütün hata türleri için hem kendi yazdığınız mesajı görüntüleyebiliyor, hem de özgün hata mesajını da çıktıya eklediğimiz için, kullanıcıya hata hakkında en azından bir fikir sahibi olma imkanı vermiş oluyoruz.

15.4 try... except... else...

Daha önce de dediğimiz gibi, Python'da hata yakalama işlemleri için çoğunlukla `try... except...` bloklarını bilmek yeterli olacaktır. İşlerimizin büyük kısmını sadece bu blokları kullanarak halledebiliriz. Ancak Python bize bu konuda, zaman zaman işimize yarayabilecek başka araçlar da sunmaktadır. İşte `try... except... else...` blokları da bu araçlardan biridir. Bu bölümde kısaca bu blokların ne işe yaradığından söz edeceğiz.

Öncelikle `try... except... else...` bloğunun ne işe yaradığına bakalım. Esasında biz bu `else` deyimini daha önce de 'koşullu ifadeler' konusunu işlerken görmüştük. Buradaki kullanımı da zaten hemen hemen aynıdır. Diyelim ki elimizde şöyle bir şey var:

```
try:
    bölünen = int(input("bölünecek sayı: "))
    bölen = int(input("bölen sayı: "))
    print(bölünen/bölen)
except ValueError:
    print("hata!")
```

Burada eğer kullanıcı sayı yerine harf girerse `ValueError` hatası alırız. Bu hatayı `except ValueError:` ifadesiyle yakalıyoruz ve hata verildiğinde kullanıcıya bir mesaj göstererek programımızın çökmesini engelliyoruz. Ama biliyoruz ki, bu kodları çalıştırdığımızda Python'ın verebileceği tek hata `ValueError` değildir. Eğer kullanıcı bir sayıyı 0'a bölmeye çalışırsa Python

ZeroDivisionError adlı hatayı verecektir. Dolayısıyla bu hatayı da yakalamak için şöyle bir şey yazabiliriz:

```
try:
    bölünen = int(input("bölünecek sayı: "))
    bölen = int(input("bölen sayı: "))
    print(bölünen/bölen)
except ValueError:
    print("Lütfen sadece sayı girin!")
except ZeroDivisionError:
    print("Bir sayıyı 0'a bölemezsiniz!")
```

Bu şekilde hem ValueError hatasını hem de ZeroDivisionError hatasını yakalamış oluruz. Bu kodların özelliği, except... bloklarının tek bir try... bloğunu temel almasıdır. Yani biz burada bütün kodlarımızı tek bir try... bloğu içine tıktırıyoruz. Bu blok içinde gerçekleşen hataları da daha sonra tek tek except... blokları yardımıyla yakalıyoruz. Ama eğer biz istersek bu kodlarda verilebilecek hataları gruplamayı da tercih edebiliriz:

```
try:
    bölünen = int(input("bölünecek sayı: "))
    bölen = int(input("bölen sayı: "))
except ValueError:
    print("Lütfen sadece sayı girin!")
else:
    try:
        print(bölünen/bölen)
    except ZeroDivisionError:
        print("Bir sayıyı 0'a bölemezsiniz!")
```

Burada yaptığımız şey şu: İlk try... except... bloğu yardımıyla öncelikle int(input()) fonksiyonu ile kullanıcıdan gelecek verinin sayı olup olmadığını denetliyoruz. Ardından bir else... bloğu açarak, bunun içinde ikinci try... except... bloğumuzu devreye sokuyoruz. Burada da bölme işlemini gerçekleştiriyoruz. Kullanıcının bölme işlemi sırasında 0 sayısını girmesi ihtimaline karşı da except ZeroDivisionError ifadesi yardımıyla olası hatayı göğüsliyoruz. Bu şekilde bir kodlamanın bize getireceği avantaj, hatalar üzerinde belli bir kontrol sağlamamıza yardımcı olmasıdır. Yukarıdaki kodlar sayesinde hatalara bir nevi 'teker teker gelin!' mesajı vermiş oluyoruz. Böylelikle her blok içinde sadece almayı beklediğimiz hatayı karşılıyoruz. Mesela yukarıda ilk try... bloğu içindeki dönüştürme işlemi yalnızca ValueError hatası verebilir. else: bloğundan sonraki try... bloğunda yer alan işlem ise ancak ZeroDivisionError verecektir. Biz yukarıda kullandığımız yapı sayesinde her bir hatayı tek tek ve yeri geldiğinde karşılıyoruz. Bu durumun aksine, bölümün ilk başında verdiğimiz try... except bloğunda hem ValueError hem de ZeroDivisionError hatalarının gerçekleşme ihtimali bulunuyor. Dolayısıyla biz orada bütün hataları tek bir try... bloğu içine sıkıştırmış oluyoruz. İşte else: bloğu bu sıkışıklığı gidermiş oluyor. Ancak sizi bir konuda uyarmak isterim: Bu yapı, her akla geldiğinde kullanılacak bir yapı değildir. Büyük programlarda bu tarz bir kullanım kodlarınızın darmadağın olmasına, kodlarınız üzerindeki denetimi tamamen kaybetmenize de yol açabilir. Sonunda da elinizde bölük pörçük bir kod yığını kalabilir. Zaten açıkça söylemek gerekirse try... except... else... yapısının çok geniş bir kullanım alanı yoktur. Bu yapı ancak çok nadir durumlarda kullanılmayı gerektirebilir. Dolayısıyla bu üçlü yapıyı hiç kullanmadan bir ömrü rahatlıkla geçirebilirsiniz.

15.5 try... except... finally...

try... except... else... yapılarının dışında, Python'ın bize sunduğu bir başka yapı da try... except... finally... yapılarıdır. Bunu şöyle kullanıyoruz:

```
try:
    ...bir takım işler...
except birHata:
    ...hata alınınca yapılacak işlemler...
finally:
    ...hata olsa da olmasa da yapılması gerekenler...
```

finally.. bloğunun en önemli özelliği, programın çalışması sırasında herhangi bir hata gerçekleşse de gerçekleşmese de işletilecek olmasıdır. Eğer yazdığınız programda mutlaka ama mutlaka işletilmesi gereken bir kısım varsa, o kısmı finally... bloğu içine yazabilirsiniz.

finally... bloğu özellikle dosya işlemlerinde işimize yarayabilir. Henüz Python'da dosyalarla nasıl çalışacağımızı öğrenmedik, ama ben şimdilik size en azından dosyalarla çalışma prensibi hakkında bir şeyler söyleyeyim.

Genel olarak Python'da dosyalarla çalışabilmek için öncelikle bilgisayarda bulunan bir dosyayı okuma veya yazma kipinde açarız. Dosyayı açtıktan sonra bu dosyayla ihtiyacımız olan birtakım işlemler gerçekleştiririz. Dosyayla işlem bittikten sonra ise dosyamızı mutlaka kapatmamız gerekir. Ancak eğer dosya üzerinde işlem yapılırken bir hata ile karşılaşılırsa dosyamızı kapatma işlemi gerçekleştirdiğimiz bölüme hiç ulaşamayabiliriz. İşte finally... bloğu böyle bir durumda işimize yarayacaktır:

```
try:
    dosya = open("dosyaadi", "r")
    ...burada dosyayla bazı işlemler yapıyoruz...
    ...ve ansızın bir hata oluşuyor...
except IOError:
    print("bir hata oluştu!")
finally:
    dosya.close()
```

Burada finally... bloğu içine yazdığımız dosya.close() ifadesi dosyamızı güvenli bir şekilde kapatmaya yarıyor. Bu blok, yazdığımız program hata verse de vermese de işletilecektir.

15.6 raise

Bazen, yazdığımız bir programda, kullanıcının yaptığı bir işlem normal şartlar altında hata vermeyecek olsa bile biz ona 'Python tarzı' bir hata mesajı göstermek isteyebiliriz. Böyle bir durumda ihtiyacımız olan şey Python'ın bize sunduğu raise adlı deyimdir. Bu deyim yardımıyla duruma özgü hata mesajları üretebiliriz. Bir örnek verelim:

```
bölünen = int(input("bölünecek sayı: "))

if bölünen == 23:
    raise Exception("Bu programda 23 sayısını görmek istemiyorum!")

bölen = int(input("bölen sayı: "))
print(bölünen/bölen)
```

Burada eğer kullanıcı 23 sayısını girerse, kullanıcıya bir hata mesajı gösterilip programdan çıkılacaktır. Biz bu kodlarda Exception adlı genel hata mesajını kullandık. Burada Exception yerine her istediğimizi yazamayız. Yazabileceklerimiz ancak Python'da tanımlı hata mesajları olabilir. Örneğin NameError, TypeError, ZeroDivisionError, IOError, vb...

Bir örnek verelim:

```
tr_karakter = "şçğüöıİ"

parola = input("Parolanız: ")

for i in parola:
    if i in tr_karakter:
        raise TypeError("Parolada Türkçe karakter kullanılamaz!")
    else:
        pass

print("Parola kabul edildi!")
```

Bu kodlar çalıştırıldığında, eğer kullanıcı, içinde Türkçe karakter geçen bir parola yazarsa kendisine TypeError tipinde bir hata mesajı gösteriyoruz. Eğer kullanıcının parolası Türkçe karakter içermiyorsa hiçbir şey yapmadan geçiyoruz ve bir sonraki satırda kendisine 'Parola kabul edildi!' mesajını gösteriyoruz.

raise deyimini, bir hata mesajına ek olarak bir işlem yapmak istediğimizde de kullanabiliriz. Örneğin:

```
try:
    bölünen = int(input("bölünecek sayı: "))
    bölen = int(input("bölen sayı: "))
    print(bölünen/bölen)
except ZeroDivisionError:
    print("bir sayıyı 0'a bölemezsiniz")
    raise
```

Burada, eğer kullanıcı bir sayıyı 0'a bölmeye çalışırsa, normal bir şekilde ZeroDivisionError hatası verilecek ve programdan çıkılacaktır. Ama bu hata mesajıyla birlikte kullanıcıya 'bir sayıyı 0'a bölemezsiniz,' uyarısını da gösterme imkanını elde edeceğiz. Yani burada except ZeroDivisionError bloğunu herhangi bir hatayı engellemek için değil, hataya ilave bilgi eklemek için kullanıyoruz. Bunu yapmamızı sağlayan şey tabii ki bu kodlar içinde görünen raise adlı deyimdir...

15.7 Bütün Hataları Yakalamak

Şimdiye kadar yaptığımız bütün örneklerde except... bloğunu bir hata mesajı adıyla birlikte kullandık. Yani örneklerimiz şuna benziyordu:

```
try:
    ...birtakım işler...
except ZeroDivisionError:
    ...hata mesajı...
```

Yukarıdaki kod yardımıyla sadece ZeroDivisionError adlı hatayı yakalayabiliriz. Eğer yazdığımız program başka bir hata daha veriyorsa, o hata mesajı yukarıdaki blokların kapsamı

dışında kalacaktır. Ama eğer istersek yukarıdaki kodu şu şekilde yazarak olası bütün hataları yakalayabiliriz:

```
try:
    ...birtakım işler...
except:
    ...hata mesajı...
```

Gördüğünüz gibi, burada herhangi bir hata adı belirtmedik. Böylece Python, yazdığımız programda hangi hata oluşursa oluşsun hepsini yakalayabilecektir.

Bu yöntem gözünüze çok pratik görünmüş olabilir, ama aslında hiç de öyle sayılmaz. Hatta oldukça kötü bir yöntem olduğunu söyleyebiliriz bunun. Çünkü bu tarz bir kod yazımının bazı dezavantajları vardır. Örneğin bu şekilde bütün hata mesajlarını aynı kefeye koyarsak, programımızda ne tür bir hata oluşursa oluşsun, kullanıcıya hep aynı mesajı göstermek zorunda kalacağız. Bu da, herhangi bir hata durumunda kullanıcıyı ne yapması gerektiği konusunda doğru düzgün bilgilendiremeyeceğimiz anlamına geliyor. Yani kullanıcı bir hataya sebep olduğunda tersliğin nereden kaynaklandığını tam olarak kestiremeyecektir.

Ayrıca, eğer kendimiz bir program geliştirirken sürekli olarak bu tarz bir yazımı benimsersek, kendi kodlarımızdaki hataları da maskeleyebiliriz. Dolayısıyla, Python yukarıdaki geniş kapsamlı `except...` bloğu nedeniyle programımızdaki bütün hataları gizleyeceği için, programımızdaki potansiyel aksaklıkları görme imkanımız olmaz. Dolayısıyla bu tür bir yapıdan olabildiğince kaçınmakta fayda var. Ancak elbette böyle bir kod yazmanızı gerektiren bir durumla da karşılaşabilirsiniz. Örneğin:

```
try:
    birtakım kodlar
except ValueError:
    print("Yanlış değer")
except ZeroDivisionError:
    print("Sıfıra bölme hatası")
except:
    print("Beklenmeyen bir hata oluştu!")
```

Burada olası bütün hata türlerini yakaladıktan sonra, bunların dışında bizim o anda öngöremediğimiz bir hatanın oluşması ihtimaline karşı `except:` kodunu kullanarak kullanıcıya genel bir hata mesajı göstermeyi tercih edebiliriz. Böylece beklenmeyen bir hata meydana gelmesi durumunda da programımız çökmek yerine çalışmaya devam edebilecektir.

15.8 Örnek Uygulama

Hata yakalama konusunu bütün ayrıntılarıyla inceledik. Gelin şimdi isterseniz ufak bir örnek yapalım.

Hatırlarsanız bir kaç bölüm önce şöyle bir uygulama yazmıştık:

```
import sys

_2x_metni = """
Python'ın 2.x sürümlerinden birini kullanıyorsunuz.
Programı çalıştırabilmek için sisteminizde Python'ın
3.x sürümlerinden biri kurulu olmalı."""

_3x_metni = "Programa hoşgeldiniz."
```

```
if sys.version_info.major < 3:
    print(_2x_metni)
else:
    print(_3x_metni)
```

Bu programın ne iş yaptığını biliyorsunuz. Bu program yardımıyla, kullanıcılarımızın bilgisayarlarındaki Python sürümünü kontrol edip, programımızın kullanılan sürüme göre tepki vermesini sağlıyoruz.

Ancak burada çok ciddi bir problem var. Python'ın 2.7 öncesi sürümlerinde `sys` modülünün `version_info()` metodu farklı çıktılar verir. Mesela Python'ın 2.7 öncesi sürümlerinde `version_info()` metodunun *major*, *minor* veya *micro* gibi nitelikleri bulunmaz. Bu nitelikler Python programlama diline 2.7 sürümüyle birlikte geldi. Dolayısıyla yukarıdaki programı Python'ın 2.7 öncesi sürümlerinden biriyle çalıştıran kullanıcılarınız istediğiniz çıktıyı alamayacak, Python bu kullanıcılara şuna benzer bir hata mesajı göstererek programın çökmesine sebep olacaktır:

```
AttributeError: 'tuple' object has no attribute 'major'
```

Python'ın 2.7 öncesi sürümlerinin kurulu olduğu bilgisayarlarda da programınızın en azından çökmemesi ve makul bir çıktı verebilmesi için yukarıdaki kodlar şöyle yazabilirsiniz:

```
import sys

_2x_metni = """
Python'ın 2.x sürümlerinden birini kullanıyorsunuz.
Programı çalıştırmak için sisteminizde Python'ın
3.x sürümlerinden biri kurulu olmalı."""

_3x_metni = "Programa hoşgeldiniz."

try:
    if sys.version_info.major < 3:
        print(_2x_metni)
    else:
        print(_3x_metni)
except AttributeError:
    print(_2x_metni)
```

Gördüğünüz gibi, `AttributeError` adlı hatayı vereceğini bildiğimiz kısmı bir `try... except` bloğu içine aldık. Eğer programımız `AttributeError` hatasını veriyorsa, programımızın çalıştırıldığı sistem Python'ın 2.7 sürümünden daha düşük bir sürümü kullanıyor demektir. O yüzden kullanıcıya `_2x_metni`'ni gösteriyoruz.

Elbette yukarıdaki programı yazmanın çok daha düzgün yolları vardır. Ama biz hata yakalama yöntemlerinin buna benzer durumlarda da bir alternatif olarak kullanılabileceğini bilelim. Ayrıca, dediğimiz gibi, `try... except` blokları yukarıdaki sorunun çözümü için en uygun araçlar olmasa da, bazı durumlarda hatayı önlemenin makul tek yoludur.

Karakter Dizileri

Buraya gelene kadar Python programlama diline ilişkin epey bilgi edindik. Artık yazdığımız programlarda `input()` fonksiyonu sayesinde kullanıcıyla iletişim kurabiliyor; `if`, `elif`, `else` deyimleri yardımıyla programlarımızın karar vermesini sağlayabiliyor; işleçler ve döngüler yoluyla programlarımızı istediğimiz sayıda çalıştırabiliyoruz. Eğer buraya kadar olan bölümleri dikkatlice takip ettiyseniz, şu ana kadar öğrendiklerinize dayanarak, Python'ı giriş düzeyinde bildiğinizi rahatlıkla iddia edebilirsiniz. Zira şimdiye kadar öğrendiklerinizi kullanarak ufak tefek de olsa işe yarar programlar yazabilecek durumdasınız.

Buraya kadar öğrendiğimiz bilgiler Python programlama dilinin temellerini oluşturuyordu. Temel Python bilgilerini edindiğimize göre, artık başlangıç-orta düzey arası konuları incelemeye başlayabileceğiz.

Bu bölümde, önceki derslerde üstünkörü bakıp geçtiğimiz bir konu olan karakter dizilerini çok daha derinlemesine ele alacağız. Python programlama dili içindeki önemi nedeniyle bu bölüm epey uzun olacak.

Aslında biz karakter dizisi kavramının ne olduğunu biliyoruz. Çok kaba bir şekilde ifade etmek gerekirse, karakter dizileri, adından da anlaşılacağı gibi, karakterlerin bir araya gelmesiyle oluşan bir dizidir. Karakter dizileri; tek, çift veya üç tırnak içinde gösterilen, öteki veri tiplerinden de bu tırnaklar aracılığıyla ayırt edilen özel bir veri tipidir. Teknik olarak ifade etmek gerekirse, bir nesneyi `type()` fonksiyonu yardımıyla sorguladığımızda, eğer `<class 'str'>` çıktısı alıyorsak bu nesne bir karakter dizisidir.

Her ne kadar ayrıntılarına girmemiş de olsak, dediğimiz gibi, biz karakter dizilerini daha ilk bölümlerden bu yana her fırsatta kullanıyoruz. Dolayısıyla bu veri tipinin ne olduğu konusunda bir sıkıntımız yok. Bu bölümde, şimdiye kadar karakter dizileri ile ilgili öğrendiğimiz şeylere ek olarak, karakter dizilerin metotlarından da söz edeceğiz.

Peki bu 'metot' denen şey de ne oluyor?

Kabaca ifade etmek gerekirse, metotlar Python'da nesnelerin niteliklerini değiştirmemizi, sorgulamamızı veya bu nesnelere yeni özellikler katmamızı sağlayan araçlardır. Metotlar sayesinde karakter dizilerini istediğimiz gibi eğip bükebileceğiz.

Elbette bu bölümde bahsedeceğimiz tek şey karakter dizilerinin metotları olmayacak. Bu bölümde aynı zamanda karakter dizilerinin yapısı ve özelliklerine dair söyleyeceklerimiz de olacak.

Python'da şimdiye kadar yapabildiğimiz şeylerin sizi tatmin etmekten uzak olduğunu, daha fazlasını yapabilmek için sabırsızlandığınızı tahmin edebiliyorum. O halde ne duruyoruz, hiç vakit kaybetmeden yola koyulalım.

16.1 Karakter Dizilerinin Öğelerine Erişmek

Python ile programlama yaparken karakter dizileri ile iki şekilde karşılaşabilirsiniz: Birincisi, bir karakter dizisini doğrudan kendiniz tanımlamış olabilirsiniz. İkincisi, karakter dizisi size başka bir kaynak aracılığıyla gelmiş olabilir (mesela `input()` fonksiyonu yardımıyla kullanıcıdan aldığınız bir veri).

Python'da kendi tanımladığınız ya da herhangi başka bir kaynaktan gelen karakter dizilerine erişmenin birkaç farklı yolu vardır. Örneğin:

```
>>> nesne = "karakter dizisi"
```

Burada değeri *"karakter dizisi"* olan *nesne* adlı bir değişken tanımladık. Yazdığımız programlarda bu değişkene erişmek için, değişkenin adını kullanmamız yeterlidir. Örneğin:

```
>>> print(nesne)
```

Bu komut bize karakter dizisinin tamamını verecektir.

Bir karakter dizisini yukarıda gördüğümüz gibi kendimiz tanımlayabiliriz. Bunun dışında, mesela `input()` fonksiyonuyla kullanıcıdan aldığımız verilerin de birer karakter dizisi olacağını biliyoruz:

```
veri = input("Herhangi bir şey: ")
```

Tıpkı kendi tanımladığımız karakter dizilerinde olduğu gibi, kullanıcıdan gelen karakter dizilerini de aşağıdaki komut yardımıyla ekranda görüntüleyebiliriz:

```
print(veri)
```

Bu komut da bize *veri* değişkeninin tuttuğu karakter dizisinin tamamını verecektir.

Ayrıca istersek bu karakter dizilerini bir `for` döngüsü içine alabilir, böylece bu dizinin öğelerine tek tek de erişebiliriz:

```
for karakter in nesne:
    print(karakter)
```

`for` döngüsüyle elde ettiğimiz bu etkiyi şu kodlar yardımıyla da elde edebileceğimizi gayet iyi biliyor olmalısınız:

```
print(*nesne, sep="\n")
```

Önceki derslerde verdiğimiz örneklerden de bildiğiniz gibi, karakter dizilerinin öğelerine yukarıdaki yöntemlerle tek tek erişebilmemiz sayesinde herhangi bir işlemi karakter dizilerinin bütün öğelerine bir çırpıda uygulayabiliyoruz. Mesela:

```
nesne = "123456789"

for n in nesne:
    print(int(n) * 2)
```

Burada *nesne* değişkeni içindeki sayı değerli karakter dizilerini *n* olarak adlandırdıktan sonra, *n* değişkenlerinin her birini tek tek 2 sayısı ile çarptık. Yani çarpma işlemi karakter dizisinin bütün öğelerine tek seferde uygulayabildik. Bu arada, yukarıdaki örnekte *nesne* değişkeninin her bir öğesini `for` döngüsü içinde `int()` fonksiyonu yardımıyla tam sayıya çevirdiğimizi görüyorsunuz. Daha önce de defalarca söylediğimiz gibi, Python'da o anda

elinizde olan verinin tipini bilmeniz çok önemlidir. Eğer kendi yazdığınız veya mesela `input()` fonksiyonundan gelen bir verinin karakter dizisi olduğunu bilmezseniz yukarıdaki kodları şu şekilde yazma gafletine düşebilirsiniz:

```
nesne = "123456789"

for n in nesne:
    print(n * 2)
```

Bu kodlar çalıştırıldıktan sonra hiç beklemediğiniz sonuçlar verecektir:

```
11
22
33
44
55
66
77
88
99
```

Gördüğünüz gibi, aslında *nesne* içindeki öğeleri 2 ile çarpmak isterken, biz her bir öğeyi iki kez ekrana yazdırmış olduk. Çünkü bildiğiniz gibi karakter dizileri ile aritmetik işlemler yapamıyoruz. Eğer sayı değerli karakter dizileri arasında aritmetik işlem yapacaksak öncelikle bu karakter dizilerini sayıya çevirmemiz gerekir. Ayrıca gerçek bir program içinde yukarıdaki gibi bir durumun ne kadar yıkıcı sonuçlar doğurabileceğini düşünün. Yukarıdaki program çalışma sırasında hiçbir hata vermeyeceği için, siz programınızın düzgün çalıştığını zannederek hayatınıza devam edeceksiniz. Ama belki de yukarıdaki sinsi hata yüzünden, programınızı kullanan bir şirket veri, zaman ve para kaybına uğrayacak.

Yukarıdaki örneklerde bir şey daha dikkatinizi çekmiş olmalı: Gördüğünüz gibi, karakter dizisinin öğelerine erişirken bu öğelerin tamamını elde ediyoruz. Mesela `print(nesne)` komutunu verdiğimizde veya *nesne* değişkenini bir döngü içine aldığımızda sonuç olarak elde ettiğimiz şey, ilgili karakter dizisinin tamamıdır. Yani aslında karakter dizisinin hangi öğesine erişeceğimizi seçemiyoruz. Peki ya biz bir karakter dizisinin öğelerinin tamamına değil de, sadece tek bir öğesine erişmek istersek ne yapacağız? Mesela yukarıdaki örnekte *nesne* adlı değişken içindeki sayıların tamamını değil de sadece tek bir öğesini (veya belli bir ölçüte göre yalnızca bazı öğelerini) 2 ile çarpmak istersek nasıl bir yol izleyeceğiz?

Python'da karakter dizilerinin içindeki öğelerin bir sırası vardır. Örneğin "*Python*" dediğimizde, bu karakter dizisinin ilk öğesi olan "*P*" karakterinin sırası 0'dır. "*y*" karakteri ise 1. sıradadır. Aynı şekilde devam edersek, "*t*" karakteri 2., "*h*" karakteri 3., "*o*" karakteri 4., "*n*" karakteri ise 5. sırada yer alır.

Bu anlattığımız soyut durumu bir örnekle somutlaştırmaya çalışalım:

Dedik ki, "*Python*" gibi bir karakter dizisinin her bir öğesinin belli bir sırası vardır. İşte eğer biz bu karakter dizisinin bütün öğelerini değil de, sadece belli karakterlerini almak istersek, karakter dizisindeki öğelerin sahip olduğu bu sıradan yararlanacağız.

Diyelim ki "*Python*" karakter dizisinin ilk karakterini almak istiyoruz. Yani biz bu karakter dizisinin sadece "*P*" harfine ulaşmayı amaçlıyoruz.

Bu isteğimizi nasıl yerine getirebileceğimizi basit bir örnek üzerinde göstermeye çalışalım:

```
>>> kardiz = "Python"
```


Burada değeri “Python” olan *kardiz* adlı bir değişken tanımladık. Şimdi bu karakter dizisinin ilk ögesine erişeceğiz:

```
>>> kardiz[0]

'P'
```

Burada yaptığımız işleme çok dikkat edin. Karakter dizisinin istediğimiz bir ögesine ulaşmak için, ilgili ögenin sırasını köşeli parantezler içinde belirttik. Biz bu örnekte karakter dizisinin ilk ögesine ulaşmak istediğimiz için köşeli parantez içinde *0* sayısını kullandık.

Şimdi de, ilk verdiğimiz örnekteki *nesne* değişkeni içinde yer alan sayılar arasından sadece birini 2 ile çarpmak istediğimizi düşünelim:

```
>>> nesne = "123456789"
>>> int(nesne[1]) * 2

4
```

Burada da öncelikle *nesne* değişkeninin birinci sırasında yer alan ögeyi (dikkat: sıfıncı sırada yer alan ögeyi değil!) elde etmek için köşeli parantezler içinde *1* sayısını kullandık. Daha sonra *int()* fonksiyonu yardımıyla bu karakter dizisini tam sayıya çevirdik, ki bununla aritmetik işlem yapabilelim... Son olarak da elimizdeki tam sayıyı 2 ile çarparak istediğimiz sonuca ulaştık.

Elbette yukarıdaki kodları şöyle de yazabilirdik:

```
>>> nesne = "123456789"
>>> sayı = int(nesne[1])
>>> sayı * 2

4
```

Belki farkındasınız, belki de değilsiniz, ama aslında şu noktada karakter dizilerinin çok önemli bir özelliği ile karşı karşıyayız. Gördüğünüz gibi, yukarıda bahsettiğimiz sıra kavramı sayesinde Python’da karakter dizilerinin bütün öğelerine tek tek ve herhangi bir sıra gözetmeksizin erişmemiz mümkün. Mesela yukarıdaki ilk örnekte *kardiz[0]* gibi bir yapı kullanarak karakter dizisinin sıfıncı (yani ilk) ögesini, *nesne[1]* gibi bir yapı kullanarak da karakter dizisinin birinci (yani aslında ikinci) ögesini alabildik.

Bu yapının mantığını kavramak için şu örnekleri dikkatlice inceleyin:

```
>>> kardiz = "Python"

>>> kardiz[0]

'P'

>>> kardiz[1]

'y'

>>> kardiz[3]

'h'

>>> kardiz[5]
```

```
'n'

>>> kardiz[2]

't'

>>> kardiz[4]

'o'

>>> nesne = "123456789"

>>> nesne[0]

'1'

>>> nesne[1]

'2'

>>> nesne[2]

'3'

>>> nesne[3]

'4'

>>> nesne[4]

'5'

>>> nesne[5]

'6'

>>> nesne[6]

'7'

>>> nesne[7]

'8'

>>> nesne[8]

'9'
```

Burada şöyle bir formül yazabiliriz:

```
karakter_dizisi[öge_sırası]
```

Bu formülü uygulayarak karakter dizilerinin her bir ögesine tek tek erişmemiz mümkün. Burada çok önemli bir noktaya daha dikkatinizi çekmek isterim. Yukarıdaki örneklerden de gördüğümüz gibi, Python'da öge sıralaması 0'dan başlıyor. Yani bir karakter dizisinin ilk ögesinin sırası 0 oluyor. Python programlama dilini özellikle yeni öğrenenlerin en sık yaptığı hatalardan biri de bir karakter dizisinin ilk ögesine ulaşmak için 1 sayısını kullanmalarıdır.

Asla unutmayın, Python saymaya her zaman 0'dan başlar. Dolayısıyla bir karakter dizisinin ilk öğesinin sırası 0'dır. Eğer ilk öğeye ulaşayım derken 1 sayısını kullanırsanız ulaştığınız öğe ilk öğe değil, ikinci öğe olacaktır. Bu ayrıntıyı gözden kaçırmamaya dikkat etmelisiniz.

Karakter dizilerinin öğelerine tek tek erişirken dikkat etmemiz gereken önemli noktalardan biri de, öğe sırası belirtirken, karakter dizisinin toplam uzunluğu dışına çıkmamaktır. Yani mesela 7 karakterlik bir karakter dizimiz varsa, bu karakter dizisinin son öğesinin sırası 6 olacaktır. Çünkü biliyorsunuz, Python saymaya 0'dan başlıyor. Dolayısıyla ilk karakterin sırası 0 olacağı için, 7 karakterlik bir karakter dizisinde son öğenin sırası 6 olacaktır. Örneğin:

```
>>> kardiz = "istihza"
>>> len(kardiz)

7
```

Gördüğümüz gibi, "istihza" adlı karakter dizisinin uzunluğu 7. Yani bu karakter dizisi içinde 7 adet karakter var. Bu karakter dizisini incelemeye devam edelim:

```
>>> kardiz[0]

'i'
```

Dediğimiz gibi, karakter dizisinin ilk öğesinin sırası 0. Dolayısıyla son öğenin sırası 6 olacaktır:

```
>>> kardiz[6]

'a'
```

Bu durumu şöyle formüle edebiliriz:

```
>>> kardiz[len(kardiz)-1]
```

Yani;

Bir karakter dizisinin uzunluğunun 1 eksiği, o karakter dizisinin son öğesini verir.

Yukarıdaki formülü eğer şöyle yazsaydık hata alırdık:

```
>>> kardiz[len(kardiz)]

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
IndexError: string index out of range
```

Çünkü len(kardiz) kodu bize karakter dizisinin uzunluğunu veriyor. Yani yukarıdaki "istihza" karakter dizisini göz önüne alırsak, len(kardiz) çıktısı 7 olacaktır. Dolayısıyla "istihza" karakter dizisinin son öğesine ulaşmak istersek bu değer 1 eksiğini almamız gerekiyor. Yani len(kardiz)-1.

Şu ana kadar öğe sırası olarak hep artı değerli sayılar kullandık. Ancak istersek öğe sırası olarak eksi değerli sayıları da kullanabiliriz. Eğer bir karakter dizisine öğe sırası olarak eksi değerli bir sayı verirsek Python o karakter dizisini sondan başa doğru okumaya başlayacaktır. Yani:

```
>>> kardiz[-1]

'a'
```

Gördüğünüz gibi `-1` sayısı karakter dizisini tersten okuyup, sondan başa doğru ilk öğeyi veriyor. Dolayısıyla, yukarıda anlattığımız `len(kardiz)-1` yönteminin yanısıra, `-1` sayısını kullanarak da karakter dizilerinin son karakterini elde edebiliyoruz. Bir de şuna bakalım:

```
>>> kardiz[-2]
'z'
```

Dediğimiz gibi, eksi değerli sayılar karakter dizisindeki karakterleri sondan başa doğru elde etmemizi sağlar. Dolayısıyla `-2` sayısı, karakter dizisinde sondan bir önceki karakteri verecektir.

Karakter dizilerinin öğelerine tek tek erişmek amacıyla öğe sırası belirtirken, karakter dizisinin toplam uzunluğu dışına çıkmamamız gerektiğini söylemiştik. Peki karakter dizisinin uzunluğunu aşan bir sayı verirsek ne olur? Ne olacağını yukarıdaki örneklerden birinde görmüştük aslında. Ama konunun öneminden dolayı bir kez daha tekrar edelim.

```
>>> kardiz = "istihza"
>>> kardiz[7]

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
IndexError: string index out of range
```

...veya:

```
>>> kardiz[-8]

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
IndexError: string index out of range
```

Eğer karakter dizisinin uzunluğunu aşan bir sayı belirtirsek Python bize `IndexError` türünde bir hata mesajı verecektir.

Gördüğünüz gibi, `kardiz[0]`, `kardiz[1]`, `kardiz[2]`, vb. komutlarla karakter dizisinin öğelerine erişebiliyoruz. Burada öğe sıralarını tek tek yazmak yerine `range()` fonksiyonunu kullanarak da öğelere tek tek erişebilirsiniz:

```
for i in range(7):
    print(kardiz[i])
```

Bu kodlarda, `kardiz[0]`, `kardiz[1]`, `kardiz[2]` şeklinde öğe sıralarını tek tek elle yazmak yerine, `range(7)` aralığındaki sayıları bir *for* döngüsüne alıyoruz. Böylece Python `kardiz[öge_sırası]` gibi bir yapı içinde *öge_sırası* yerine `range(7)` aralığındaki bütün sayıları (yani `0`, `1`, `2`, `3`, `4`, `5`, `6` sayılarını) tek tek uyguluyor.

Burada aklınıza hemen şöyle bir soru gelmiş olabilir:

Biz kendi tanımladığımız karakter dizisinin uzunluğunun toplam 7 karakter olduğunu bildiğimiz için yukarıdaki örnekte `range()` fonksiyonunu `range(7)` şeklinde kullanabildik. Ama başka kaynaktan gelen bir karakter dizisinin uzunluğunu nasıl bileceğiz?

Aslında bu sorunun cevabı çok basit. Uzunluğunu bilmediğiniz karakter dizileri için `range()` fonksiyonuyla birlikte `len()` fonksiyonundan yararlanabilirsiniz. Nasıl mı? Hemen bir örnek verelim:

```
for karakter in range(len(kardiz)):
    print(kardiz[karakter])
```

Burada `range()` fonksiyonuna verdiğimiz `len(kardiz)` parametresine dikkatlice bakın. Biz `kardiz` adlı değişkenin tuttuğu karakter dizisinin 7 karakterden oluştuğunu biliyoruz. Ama eğer bu karakter dizisini biz belirlememişsek, karakter dizisinin tam olarak kaç karakterden oluşacağını bilemeyiz. Bu kodlarda `len(kardiz)` ifadesini kullanarak, sabit bir değer belirlemekten kaçınmış oluyoruz. Böylece, mesela kullanıcıdan aldığımız bir karakter dizisinin kaç karakterden oluştuğunu belirleme görevini Python'a bırakmış oluyoruz. Karakter dizisinin uzunluğu ne ise (`len(kardiz)`), Python `range()` fonksiyonuna o sayıyı parametre olarak kendisi atayacaktır.

Yukarıdaki durumu daha iyi anlayabilmek için bir örnek daha verelim. Diyelim ki kullanıcıya ismini sorup, kendisine şöyle bir çıktı vermek istiyorsunuz:

```
isminizin 1. harfi ...
isminizin 2. harfi ...
isminizin 3. harfi ...
...
```

Bunu yapabilmek için şöyle bir uygulama yazabilirsiniz:

```
isim = input("isminiz: ")

for i in range(len(isim)):
    print("isminizin {}. harfi: {}".format(i, isim[i]))
```

Gördüğünüz gibi, kullanıcının girdiği kelimenin uzunluğu kaç ise o sayı otomatik olarak `range()` fonksiyonuna atanıyor. Diyelim ki kullanıcı Ferhat ismini girmiş olsun. Bu kelimedeki toplam 6 karakter var. Dolayısıyla Python `for` satırını şöyle yorumlayacaktır:

```
for i in range(6):
    ...
```

Python `for` döngüsünün ilk turunda şöyle bir işlem gerçekleştirir:

```
print("isminizin {}. harfi: {}".format(0, isim[0]))
```

İkinci turda ise şöyle bir işlem:

```
print("isminizin {}. harfi: {}".format(1, isim[1]))
```

Bu döngü 6 sayısına gelene kadar devam eder. Burada `i` adlı değişkenin değerinin her döngüde nasıl değiştiğine dikkat edin. Python `i` adını verdiğimiz değişkene, `for` döngüsünün her turunda sırasıyla 0, 1, 2, 3, 4 ve 5 sayılarını atayacağı için `isim` adlı değişkenin öğeleri `isim[öge_sırası]` formülü sayesinde tek tek ekrana dökülecektir.

Figure 16.1: Annenizin kızlık soyadının 0. harfi [kaynak]

Yalnız bu kodların çıktısında iki nokta dikkatinizi çekmiş olmalı. Birincisi, *isminizin 0.*

harfi f gibi bir çıktıyı kullanıcılarınız yadırgayabilir. Çünkü '0. harf' çok yapay duran bir ifade. Onun yerine ilk harfi '1. harf' olarak adlandırmamız çok daha mantıklı olacaktır. Bunun için kodlarınıza şu basit eklemeyi yapabilirsiniz:

```
isim = input("isminiz: ")

for i in range(len(isim)):
    print("isminizin {}. harfi: {}".format(i+1, isim[i]))
```

Burada ilk *i* değişkeninin değerini 1 sayı artırdık. Böylece 0 sayısı 1'e, 1 sayısı 2'ye, 2 sayısı 3'e... dönüşmüş oldu. Bu şekilde kullanıcılarınıza çok daha doğal görünen bir çıktı verebilmiş oluyorsunuz. Eğer bu işlemi yapmazsanız, kullanıcılarınızın 'doğal görünmeyen' bir çıktı almalarının yanısıra, programınızın verdiği çıktı kimi durumlarda epey yanıltıcı da olabilir...

16.2 Karakter Dizilerini Dilimlemek

Bir önceki bölümde bir karakter dizisinin istediğimiz ögesini, o ögenin sırasını belirterek nasıl elde edebileceğimizi gördük. Bu bölümde de benzer bir şey yapacağız. Ama burada yapacağımız şey, bir önceki bölümde yaptığımız işleme göre biraz daha kapsamlı bir işlem olacak.

Bu bölümde karakter dizilerini 'dilimlemekten' söz edeceğiz. Peki 'dilimlemek' derken neyi kastediyoruz? Aslında burada gerçek anlamda 'karpuz gibi dilimlemekten' söz ediyoruz... Şu örnek, ne demek istediğimizi daha net ortaya koyacaktır:

```
>>> site = "www.istihza.com"
>>> site[4:11]

'istihza'

>>> site[12:16]

'com'

>>> site[0:3]

'www'
```

Gördüğünüz gibi, karakter dizisine köşeli parantez içinde bazı değerler vererek bu karakter dizisini dilim dilim ayırdık. Peki bunu nasıl yaptık? Yukarıdaki örneklerde şöyle bir yapı gözümüze çarpıyor:

```
karakter_dizisi[alınacak_ilk_ögenin_sırası:alınacak_son_ögenin_sırasının_bir_fazlası]
```

Bu formülü çok basit bir örneğe uygulayalım:

```
>>> karakter_dizisi = "istanbul"
>>> karakter_dizisi[0:3]

'ist'
```

Burada alacağımız ilk ögenin sıra numarası 0. Yani *"istanbul"* karakter dizisindeki 'i' harfi. Alacağımız son ögenin sıra numarasının 1 fazlası ise 3. Yani 2. sıradaki 't' harfi. İşte `karakter_dizisi[0:3]` dediğimizde, Python 0. öge ile 3. öge arasında kalan bütün ögeleri bize verecektir. Bizim örneğimizde bu aralıktaki ögeler 'i', 's' ve 't' harfleri. Dolayısıyla Python bize 'istanbul' kelimesindeki 'ist' kısmını dilimleyip veriyor.

Bu bilgileri kullanarak şöyle bir uygulama yazalım:

```
site1 = "www.google.com"
site2 = "www.istihza.com"
site3 = "www.yahoo.com"
site4 = "www.gnu.org"

for isim in site1, site2, site3, site4:
    print("site: ", isim[4:-4])
```

Bu örnek Python'da dilimleme işlemlerinin yapısı ve özellikleri hakkında bize epey bilgi veriyor. Gördüğünüz gibi, hem artı hem de eksi değerli sayıları kullanabiliyoruz. Önceki bölümden hatırlayacağınız gibi, eğer verilen sayı eksi değerliyse Python karakter dizisini sağdan sola (yani sondan başa doğru) okuyacaktır. Yukarıdaki örnekte `isim[4:-4]` yapısını kullanarak, *site1*, *site2*, *site3*, *site4* adlı karakter dizilerini, ilk dört ve son dört karakterler hariç olacak şekilde dilimledik. Böylece elimizde ilk dört ve son dört karakter arasındaki bütün karakterler kalmış oldu. Yani *"google"*, *"istihza"*, *"yahoo"* ve *"gnu"*.

Bütün bu anlattıklarımızı daha iyi anlayabilmek için bir örnek daha verelim:

```
ata1 = "Akıllı bizi arayıp sormaz deli bacadan akar!"
ata2 = "Ağa güçlü olunca kul suçlu olur!"
ata3 = "Avcı ne kadar hile bilirse ayı da o kadar yol bilir!"
ata4 = "Lafla pilav pişse deniz kadar yağ benden!"
ata5 = "Zenginin gönlü oluncaya kadar fukaranın canı çıkar!"
```

Burada beş adet atasözü verdik. Bizim görevimiz, bu atasözlerinin sonunda bulunan ünlem işaretlerini ortadan kaldırmak:

```
for ata in ata1, ata2, ata3, ata4, ata5:
    print(ata[0:-1])
```

Burada yaptığımız şey şu: *ata1*, *ata2*, *ata3*, *ata4* ve *ata5* adlı değişkenlerin her birini *ata* olarak adlandırdıktan sonra *ata* adlı değişkenin en başından en sonuna kadar olan kısmı dilimleyip aldık. Yani `ata[0]` ile `ata[-1]` arasında kalan bütün karakterleri elde etmiş olduk. Peki bu ünlem işaretlerini kaldırdıktan sonra bunların yerine birer nokta koymak istersek ne yapacağız?

O da çok basit bir işlem:

```
for ata in ata1, ata2, ata3, ata4, ata5:
    print(ata[0:-1] + ".")
```

Gördüğünüz gibi, son karakter olan ünlem işaretini attıktan sonra onun yerine bir nokta işareti koymak için yaptığımız tek şey, dilimlediğimiz karakter dizisine, artı işareti (+) yardımıyla bir . karakteri eklemekten ibarettir.

Böylece karakter dizilerini nasıl dilimleyeceğimizi öğrenmiş olduk. Bu konuyu kapatmadan önce dilimlemeye ilişkin bazı ayrıntılardan söz edelim. Diyelim ki elimizde şöyle bir karakter dizisi var:

```
>>> kardiz = "Sana Gül Bahçesi Vadetmedim"
```

Bu karakter dizisi içinden sadece 'Sana' kısmını dilimlemek için şöyle bir şey yazabileceğimizi biliyorsunuz:

```
>>> kardiz[0:4]
```

```
'Sana'
```

Burada 0. karakterden 4. karaktere kadar olan kısmı dilimlemiş oluyoruz. Python bize bu tür durumlarda şöyle bir kolaylık sağlar: Eğer karakter dizisi içinden alınan ilk karakterin sırasını gösteren sayı 0 ise, bu sayıyı belirtmesek de olur. Yani `kardiz[0:4]` kodunu şöyle de yazabiliriz:

```
>>> kardiz[:4]
```

```
'Sana'
```

Gördüğünüz gibi, ilk sıra sayısını yazmazsak Python ilk sayıyı 0 kabul ediyor.

Şimdi de aynı karakter dizisi içindeki 'Vadetmedim' kısmını dilimlemeye çalışalım:

```
>>> kardiz[17:27]
```

```
'Vadetmedim'
```

Burada da 17. karakter ile 27. karakter arasında kalan bütün karakterleri dilimledik. Tıpkı, alacağımız ilk karakterin sırası 0 olduğunda bu sayıyı belirtmemize gerek olmadığı gibi, alacağımız son karakterin sırası karakter dizisinin sonuncu karakterine denk geliyorsa o sayıyı da yazmamıza gerek yok. Yani yukarıdaki `kardiz[17:27]` kodunu şöyle de yazabiliriz:

```
>>> kardiz[17:]
```

```
'Vadetmedim'
```

Python'daki bu dilimleme özelliğini kullanarak karakter dizilerini istediğiniz gibi eğip bükebilir, evirip çevirebilirsiniz.

Python'daki bu dilimleme yapısı ilk bakışta gözünüze biraz karmaşıkmiş gibi görünebilir. Ama aslında hiç de öyle değildir. Bu yapının mantığını bir kez kavradıktan sonra kodlarınızı hatasız bir şekilde yazabilirsiniz.

Dilimleme yapısını daha iyi anlayabilmek için kendi kendinize bazı denemeler yapmanızı tavsiye ederim. Bu yapının nasıl çalıştığını anlamanın en iyi yolu bol bol örnek kod yazmaktır.

16.3 Karakter Dizilerini Ters Çevirmek

Eğer amacınız bir karakter dizisini ters çevirmek, yani karakter dizisi içindeki her bir öğeyi tersten yazdırmaksa biraz önce öğrendiğimiz dilimleme yöntemini kullanabilirsiniz. Dikkatlice bakın:

```
>>> kardiz[::-1]
```

```
'midemtedaV iseçhaB lüG anaS'
```


Gördüğünüz gibi, “*Sana Gül Bahçesi Vadetmedim*” adlı karakter dizisi içindeki bütün karakterler sondan başa doğru ekrana dizildi.

Aslında bu komutla Python’a şöyle bir emir vermiş oluyoruz:

kardiz değişkeni içindeki bütün karakterleri, en son karakterden ilk karaktere kadar sondan başa doğru tek tek ekrana yazdır!

Bildiğiniz gibi, eğer almak istediğimiz karakter, dizi içindeki ilk karakterse bu karakterin dizi içindeki sırasını belirtmemize gerek yok. Aynı şekilde, eğer almak istediğimiz karakter, dizi içindeki son karakterse, bu karakterin de dizi içindeki sırasını belirtmemize gerek yok. İşte yukarıdaki örnekte bu kuraldan yararlandık.

Eğer bir karakter dizisinin tamamının değil de, sadece belli bir kısmının ters çevrilmiş halini elde etmek istiyorsanız elbette yapmanız gereken şey, almak istediğiniz ilk ve son karakterlerin sırasını parantez içinde belirtmek olacaktır. Mesela yukarıdaki karakter dizisinde sadece ‘Gül’ kelimesini ters çevirmek istersek şöyle bir şey yazabiliriz:

```
>>> kardiz[7:4:-1]

'lüG'
```

Yukarıdaki örnek, karakter dizisi dilimlemeye ilişkin olarak bize bazı başka ipuçları da veriyor. Gördüğünüz gibi, köşeli parantez içinde toplam üç adet parametre kullanabiliyoruz. Yani formülümüz şöyle:

```
kardiz[ilk_karakter:son_karakter:atlama_sayısı]
```

Bir örnek verelim:

```
>>> kardiz = "istanbul"
>>> kardiz[0:8:1]

'istanbul'
```

Burada “*istanbul*” adlı karakter dizisinin bütün öğelerini birer birer ekrana döktük. Bir de şuna bakalım:

```
>>> kardiz[0:8:2]

'itnu'
```

Burada ise “*istanbul*” adlı karakter dizisinin bütün öğelerini ikişer ikişer atlayarak ekrana döktük. Yani bir karakter yazıp bir karakter atladık (*istanbul*).

Python’ın kuralları gereğince yukarıdaki kodu şöyle yazabileceğimizi de biliyorsunuz:

```
>>> kardiz[::-2]

'itnu'
```

Eğer karakter dizisini ters çevirmek istiyorsak, yukarıdaki örneği eksi değerli bir atlama sayısı ile yazmamız gerekir:

```
>>> kardiz = "istanbul"
>>> kardiz[::-1]

'lubnatsi'
```

```
>>> kardiz[::-2]

'lbas'
```

Dediğimiz gibi, yukarıdaki yöntemi kullanarak karakter dizilerini ters çevirebilirsiniz. Ama eğer isterseniz `reversed()` adlı bir fonksiyondan da yararlanabiliriz.

Gelelim bu fonksiyonun nasıl kullanılacağına... Önce şöyle bir deneme yapalım:

```
>>> reversed("Sana Gül Bahçesi Vadetmedim")

<reversed object at 0x00E8E250>
```

Gördüğünüz gibi, bu fonksiyonu düz bir şekilde kullandığımızda bize bir 'reversed' nesnesi vermekle yetiniyor. Buna benzer bir olguyla `range()` fonksiyonunda da karşılaşmıştık:

```
>>> range(10)

range(0, 10)
```

Hatırlarsanız, `range(10)` gibi bir komutun içeriğini görebilmek için bu komut üzerinde bir `for` döngüsü kurmamız gerekiyordu:

```
for i in range(10):
    print(i)
```

...veya:

```
print(*range(10))
```

Aynı durum `reversed()` fonksiyonu için de geçerlidir:

```
for i in reversed("Sana Gül Bahçesi Vadetmedim"):
    print(i, end="")
```

...veya:

```
print(*reversed("Sana Gül Bahçesi Vadetmedim"), sep="")
```

Dilimleme veya `reversed()` fonksiyonunu kullanma yöntemlerinden hangisi kolayınıza geliyorsa onu tercih edebilirsiniz.

16.4 Karakter Dizilerini Alfabe Sırasına Dismek

Python'da karakter dizilerinin öğelerine tek tek ulaşma, öğeleri dilimleme ve ters çevirmenin yanısıra, bu öğeleri alfabe sırasına dismek de mümkündür. Bunun için `sorted()` adlı bir fonksiyondan yararlanacağız:

```
>>> sorted("kitap")

['a', 'i', 'k', 'p', 't']
```

Nasıl `input()` fonksiyonu çıktı olarak bir karakter dizisi ve `len()` fonksiyonu bir sayı veriyorsa, `sorted()` fonksiyonu da bize çıktı olarak, birkaç bölüm sonra inceleyeceğimiz 'liste' adlı bir veri tipi verir.

Ama tabii eğer isterseniz bu çıktıyı alıştığınız biçimde alabilirsiniz:

```
print(*sorted("kitap"), sep="")
```

...veya:

```
for i in sorted("kitap"):
    print(i, end="")
```

Bir örnek daha verelim:

```
>>> sorted("elma")

['a', 'e', 'l', 'm']
```

Gördüğünüz gibi, `sorted()` fonksiyonunu kullanmak çok kolay, ama aslında bu fonksiyonun önemli bir problemi var. Dikkatlice bakın:

```
>>> sorted("çiçek")

['e', 'i', 'k', 'ç', 'ç']
```

Burada Türkçe bir karakter olan 'ç' harfinin düzgün sıralanamadığını görüyoruz. Bu sorun bütün Türkçe karakterler için geçerlidir.

Bu sorunu aşmak için şöyle bir yöntem deneyebilirsiniz:

```
>>> import locale
>>> locale.setlocale(locale.LC_ALL, "Turkish_Turkey.1254") #Windows için
>>> locale.setlocale(locale.LC_ALL, "tr_TR") #GNU/Linux için
>>> sorted("çiçek", key=locale.strxfrm)

['ç', 'ç', 'e', 'i', 'k']
```

Burada `locale` adlı bir modülden yararlandık. `locale` de tıpkı `sys`, `os` ve `keyword` gibi bir modül olup, içinde pek çok değişken ve fonksiyon barındırır.

`locale` modülü bize belli bir dilin kendine has özelliklerine göre programlama yapma imkanı verir. Örneğin bu modülün içinde yer alan fonksiyonlardan biri olan `setlocale()` fonksiyonunu kullanarak, programımızda öntanımlı dil ayarlarına uygun bir şekilde programlama yapma olanağı sağlarız.

Bu modülü ilerleyen derslerde daha ayrıntılı bir şekilde inceleyeceğiz. O yüzden `locale` modülünü bir kenara bırakıp yolumuza devam edelim.

Yukarıdaki örnekte Türkçe karakterleri doğru sıralayabilmek için `sorted()` fonksiyonunu nasıl kullandığımıza dikkat edin:

```
>>> sorted("çiçek", key=locale.strxfrm)
```

Burada `sorted()` metodunun `key` adlı özel bir parametresine `locale.strxfrm` değerini vererek Türkçeye duyarlı bir sıralama yapılmasını sağladık. Yukarıdaki yöntem pek çok durumda işinize yarar. Ancak bu yöntem tek bir yerde işe yaramaz. Dikkatlice bakın:

```
>>> sorted("afgdhki", key=locale.strxfrm)

['a', 'd', 'f', 'g', 'h', 'i', 'ı', 'k']
```

Gördüğünüz gibi, bu yöntem 'ı' harfini 'i' harfinden önce getiriyor. Halbuki Türk alfabesine göre bunun tersi olmalıydı. Buna benzer problemlerle İngiliz alfabesi dışındaki pek çok alfabede karşılaşabilirsiniz. Dolayısıyla bu sadece Türkçeye özgü bir sorun değil.

Bu soruna karşı şöyle bir kod da yazabilirsiniz:

```
>>> harfler = "abcçdefğğhıijklmnoöprşstüüvyz"
>>> çevrim = {i: harfler.index(i) for i in harfler}
>>> sorted("afgdhki", key=çevrim.get)

['a', 'd', 'f', 'g', 'h', 'ı', 'i', 'k']
```

Gördüğünüz gibi burada ilk iş olarak Türk alfabesindeki bütün harfleri *harfler* adlı bir değişkene atadık. Daha sonra ise şöyle bir kod yazdık:

```
>>> çevrim = {i: harfler.index(i) for i in harfler}
```

Burada henüz öğrenmediğimiz bir yapı var, ama ne olup bittiğini daha iyi anlamak için bu *çevrim* değişkeninin içeriğini kontrol etmeyi deneyebilirsiniz:

```
>>> print(çevrim)

{'ğ': 8, 'ı': 10, 'v': 26, 'g': 7, 'ş': 22, 'a': 0, 'c': 2, 'b': 1, 'e': 5,
'd': 4, 'ç': 3, 'f': 6, 'i': 11, 'h': 9, 'k': 13, 'j': 12, 'm': 15, 'l': 14,
'o': 17, 'n': 16, 'p': 19, 's': 21, 'r': 20, 'u': 24, 't': 23, 'ö': 18,
'y': 27, 'z': 28, 'ü': 25}
```

Bu çıktıya dikkatlice bakarsanız, her bir harfin bir sayıya karşılık gelecek şekilde birbiriyle eşleştirildiğini göreceksiniz. Mesela 'ğ' harfi 8 ile, 'ı' harfi 10 ile eşleşmiş. Yine dikkatlice bakarsanız, biraz önce bize sorun çıkaran 'ı' harfinin 10, 'i' harfinin ise 11 ile eşleştiğini göreceksiniz. Evet, doğru tahmin ettiniz. Harfleri sayılarla eşleştirerek, Python'ın harfler yerine sayıları sıralamasını sağlayacağız. Bunu da yine *key* parametresini kullanarak yapıyoruz:

```
>>> sorted("afgdhki", key=çevrim.get)
```

Bu yapıyı daha iyi anlayabilmek için kendi kendinize bazı denemeler yapın. Eğer burada olan biteni anlamakta zorlanıyorsanız hiç endişe etmeyin. Bir-iki bölüm sonra bunları da kolayca anlayabilecek duruma geleceksiniz. Bizim burada bu bilgileri vermekteki amacımız, Python'ın Türkçe harflerle sıralama işlemini sorunsuz bir şekilde yapabileceğini göstermektir. Bu esnada bir-iki yeni bilgi kırıntısı da kapmanızı sağlayabildiysek kendimizi başarılı sayacağız.

16.5 Karakter Dizileri Üzerinde Değişiklik Yapmak

Bu kısımda karakter dizilerinin çok önemli bir özelliğinden söz edeceğiz. Konumuz karakter dizileri üzerinde değişiklik yapmak. İsterseniz neyle karşı karşıya olduğumuzu anlayabilmek için çok basit bir örnek verelim.

Elimizde şöyle bir karakter dizisi olduğunu düşünün:

```
>>> meyve = "elma"
```

Amacımız bu karakter dizisinin ilk harfini büyütmek olsun.

Bunun için dilimleme yönteminden yararlanabileceğimizi biliyorsunuz:

```
>>> "E" + meyve[1:]
'Elma'
```

Burada “E” harfi ile, *meyve* değişkeninin ilk harfi dışında kalan bütün harfleri birleştirdik.

Bir örnek daha verelim.

Elimizde şöyle dört adet internet sitesi adresi olsun:

```
site1 = "www.google.com"
site2 = "www.istihza.com"
site3 = "www.yahoo.com"
site4 = "www.gnu.org"
```

Bizim amacımız bu adreslerin her birinin baş tarafına *http://* ifadesini eklemek. Bunun için de yine karakter dizisi birleştirme işlemlerinden yararlanabiliriz. Dikkatlice inceleyin:

```
site1 = "www.google.com"
site2 = "www.istihza.com"
site3 = "www.yahoo.com"
site4 = "www.gnu.org"

for i in site1, site2, site3, site4:
    print("http://", i, sep="")
```

Eğer *www.* kısımlarını atmak isterseniz karakter dizisi birleştirme işlemleri ile birlikte dilimleme yöntemini de kullanmanız gerekir:

```
for i in site1, site2, site3, site4:
    print("http://", i[4:], sep="")
```

Belki farkındayız, belki de değiliz, ama aslında yukarıdaki örnekler karakter dizileri hakkında bize çok önemli bir bilgi veriyor. Dikkat ettiyseniz yukarıdaki örneklerde karakter dizileri üzerinde bir değişiklik yapmışız gibi görünüyor. Esasında öyle de denebilir. Ancak burada önemli bir ayrıntı var. Yukarıdaki örneklerde gördüğümüz değişiklikler kalıcı değildir. Yani aslında bu değişikliklerin orijinal karakter dizisi üzerinde hiçbir etkisi yoktur. Gelin isterseniz bunu teyit edelim:

```
>>> kardiz = "istihza"
>>> "İ" + kardiz[1:]
'İstihza'
```

Dediğimiz gibi, sanki burada “*istihza*” karakter dizisini “*İstihza*” karakter dizisine çevirmişiz gibi duruyor. Ama aslında öyle değil:

```
>>> print(kardiz)

istihza
```

Gördüğünüz gibi, *kardiz* değişkeninin orijinalinde hiçbir değişiklik yok. Ayrıca burada “İ” + *kardiz*[1:] satırı ile elde ettiğiniz sonuca tekrar ulaşmanızın imkanı yok. Bu değişiklik kaybolmuş durumda. Peki bunun sebebi nedir?

Bunun nedeni, karakter dizilerinin değiştirilemeyen (*immutable*) bir veri tipi olmasıdır. Python’da iki tür veri tipi bulunur: değiştirilemeyen veri tipleri (*immutable datatypes*) ve değiştirilebilen veri tipleri (*mutable datatypes*). Bizim şimdiye kadar gördüğümüz veri tipleri

(sayılar ve karakter dizileri), değiştirilemeyen veri tipleridir. Henüz değiştirilebilen bir veri tipi görmedik. Ama birkaç bölüm sonra değiştirilebilen veri tiplerini de inceleyeceğiz.

Neyse... Dediğimiz gibi, karakter dizileri üzerinde yaptığımız değişikliklerin kalıcı olmamasını nedeni, karakter dizilerinin değiştirilemeyen bir veri tipi olmasıdır. Python'da bir karakter dizisini bir kez tanımladıktan sonra bu karakter dizisi üzerinde artık değişiklik yapamazsınız. Eğer bir karakter dizisi üzerinde değişiklik yapmanız gerekiyorsa, yapabileceğiniz tek şey o karakter dizisini yeniden tanımlamaktır. Mesela yukarıdaki örnekte *kardiz* değişkeninin tuttuğu karakter dizisini değiştirmek isterseniz şöyle bir kod yazabilirsiniz:

```
>>> kardiz = "İ" + kardiz[1:]
>>> print(kardiz)
```

İstihza

Burada yaptığımız şey *kardiz* değişkeninin değerini değiştirmek değildir. Biz burada aslında bambaşka bir *kardiz* değişkeni daha tanımlıyoruz. Yani ilk *kardiz* değişkeni ile sonraki *kardiz* değişkeni aynı şeyler değil. Bunu teyit etmek için önceki derslerimizde gördüğümüz `id()` fonksiyonundan yararlanabilirsiniz:

```
>>> kardiz = "istihza"
>>> id(kardiz)
```

3075853248

```
>>> kardiz = "İ" + kardiz[1:]
>>> id(kardiz)
```

3075853280

Gördüğünüz gibi, ilk *kardiz* değişkeni ile sonraki *kardiz* değişkeni farklı kimlik numaralarına sahip. Yani bu iki değişken bellek içinde farklı adreslerde tutuluyor. Daha doğrusu, ikinci *kardiz*, ilk *kardiz*'i silip üzerine yazıyor.

Her ne kadar `kardiz = "İ" + kardiz[1:]` kodu *kardiz*'in değerini aslında değiştirmiyor olsa da, sanki *kardiz* değişkeninin tuttuğu karakter dizisi değişiyormuş gibi bir etki elde ediyoruz. Bu da bizi memnun etmeye yetiyor...

Yukarıdaki örnekte karakter dizisinin baş kısmı üzerinde değişiklik yaptık. Eğer karakter dizisinin ortasında kalan bir kısmı değiştirmek isterseniz de şöyle bir şey yazabilirsiniz:

```
>>> kardiz = "istihza"
>>> kardiz = kardiz[:3] + "İH" + kardiz[5:]
>>> kardiz
```

'istİHza'

Gördüğünüz gibi, yukarıdaki kodlarda karakter dizilerini dilimleyip birleştirerek, yani bir bakıma kesip biçerek istediğimiz çıktıyı elde ettik.

Mesela ilk örnekte *kardiz* değişkeninin ilk karakteri dışında kalan kısmını (`kardiz[1:]`) "İ" harfi ile birleştirdik ("`İ" + kardiz[1:]`").

İkinci örnekte ise *kardiz* değişkeninin ilk üç karakterine "İH" ifadesini ekledik ve sonra buna *kardiz* değişkeninin 5. karakterinden sonraki kısmını ilave ettik.

Karakter dizileri üzerinde değişiklik yapmanızın hangi durumlarda gerekli olacağını gösteren bir örnek daha verip bu konuyu kapatalım.

Diyelim ki, bir kelime içindeki sesli ve sessiz harfleri birbirinden ayırmanız gereken bir program yazıyorsunuz. Yani mesela amacınız ‘istanbul’ kelimesi içinde geçen ‘i’, ‘a’ ve ‘u’ harflerini bir yerde, ‘s’, ‘t’, ‘n’, ‘b’ ve ‘l’ harflerini ise ayrı bir yerde toplamak. Bunun için şöyle bir program yazabilirsiniz:

```
sesli_harfler = "aeioöüü"
sessiz_harfler = "bcçdfgğhijklmnprrsstvyz"

sesliler = ""
sessizler = ""

kelime = "istanbul"

for i in kelime:
    if i in sesli_harfler:
        sesliler += i
    else:
        sessizler += i

print("sesli harfler: ", sesliler)
print("sessiz harfler: ", sessizler)
```

Burada öncelikle şu kodlar yardımıyla Türkçedeki sesli ve sessiz harfleri belirliyoruz:

```
sesli_harfler = "aeioöüü"
sessiz_harfler = "bcçdfgğhijklmnprrsstvyz"
```

Ardından da, sesli ve sessiz harflerini ayıklayacağımız kelimedeki sesli harfler ve sessiz harfler için boş birer karakter dizisi tanımlıyoruz:

```
sesliler = ""
sessizler = ""
```

Programımız içinde ilgili harfleri, o harfin ait olduğu değişkene atayacağız.

Kelimemiz “*istanbul*”:

```
kelime = "istanbul"
```

Şimdi bu kelime üzerinde bir `for` döngüsü kuruyoruz ve kelime içinde geçen her bir harfe tek tek bakıyoruz. Kelime içinde geçen harflerden, *sesli_harfler* değişkeninde tanımlı karakter dizisinde geçenleri *sesliler* adlı değişkene atıyoruz. Aksi durumda ise, yani kelime içinde geçen harflerden, *sessiz_harfler* değişkeninde tanımlı karakter dizisinde geçenleri, *sessizler* adlı değişkene gönderiyoruz:

```
for i in kelime:
    if i in sesli_harfler:
        sesliler += i
    else:
        sessizler += i
```

Bunun için `for` döngüsü içinde basit bir ‘if-else’ bloğu tanımladığımızı görüyorsunuz. Ayrıca bunu yaparken, *sesliler* ve *sessizler* adlı değişkenlere, `for` döngüsünün her bir dönüşünde yeni bir harf gönderip, bu değişkenleri, döngünün her dönüşünde yeni baştan tanımladığımıza dikkat edin. Çünkü, dediğimiz gibi, karakter dizileri değiştirilemeyen veri tipleridir. Bir karakter dizisi üzerinde değişiklik yapmak istiyorsak, o karakter dizisini baştan tanımlamamız gerekir.

16.6 Üç Önemli Fonksiyon

Karakter dizilerinin temel özellikleri hakkında söyleyeceklerimizin sonuna geldik sayılır. Biraz sonra karakter dizilerinin çok önemli bir parçası olan metotlardan söz edeceğiz. Ama isterseniz metotlara geçmeden önce, çok önemli üç fonksiyondan söz edelim. Bu fonksiyonlar sadece karakter dizileri ile değil, başka veri tipleri ile çalışırken de işlerimizi bir hayli kolaylaştıracak.

16.6.1 dir()

İlk olarak `dir()` adlı özel bir fonksiyondan söz edeceğiz. Bu metot bize Python'daki bir nesnenin özellikleri hakkında bilgi edinme imkanı verecek. Mesela karakter dizilerinin bize hangi metotları sunduğunu görmek için bu fonksiyonu şöyle kullanabiliriz:

```
>>> dir(str)

['__add__', '__class__', '__contains__', '__delattr__', '__doc__', '__eq__',
'__format__', '__ge__', '__getattribute__', '__getitem__', '__getnewargs__',
'__gt__', '__hash__', '__init__', '__iter__', '__le__', '__len__', '__lt__',
'__mod__', '__mul__', '__ne__', '__new__', '__reduce__', '__reduce_ex__',
'__repr__', '__rmod__', '__rmul__', '__setattr__', '__sizeof__', '__str__',
'__subclasshook__', 'capitalize', 'center', 'count', 'encode', 'endswith',
'expandtabs', 'find', 'format', 'format_map', 'index', 'isalnum', 'isalpha',
'isdecimal', 'isdigit', 'isidentifier', 'islower', 'isnumeric', 'isprintable',
'isspace', 'istitle', 'isupper', 'join', 'ljust', 'lower', 'lstrip',
'maketrans', 'partition', 'replace', 'rfind', 'rindex', 'rjust', 'rpartition',
'rsplit', 'rstrip', 'split', 'splitlines', 'startswith', 'strip', 'swapcase',
'title', 'translate', 'upper', 'zfill']
```

İngilizcede ‘karakter dizisi’nin karşılığının *string*, bu kelimenin kısaltmasının da ‘str’ olduğunu hatırlıyor olmalısınız. İşte `dir()` fonksiyonuna parametre olarak bu ‘str’ kelimesini verdiğimizde, Python bize karakter dizilerinin bütün metotlarını listeliyor.

Karakter dizileri dışında, şimdiye kadar öğrendiğimiz başka bir veri tipi de sayılar. Biz Python’da sayıların tam sayılar (*integer*), kayan noktalı sayılar (*float*) ve karmaşık sayılar (*complex*) olarak üçe ayrıldığını da biliyoruz. Örnek olması açısından `dir()` fonksiyonunu bir de sırasıyla, tam sayılar, kayan noktalı sayılar ve karmaşık sayılar üzerinde de uygulayalım:

```
>>> dir(int)

>>> dir(float)

>>> dir(complex)
```

Gördüğünüz gibi, `dir()` fonksiyonunu kullanmak için, metotlarını listelemek istediğimiz nesneyi alıp `dir()` fonksiyonuna parametre olarak veriyoruz. Örneğin yukarıda karakter dizileri için *str*; tam sayılar için *int*; kayan noktalı sayılar için *float*; karmaşık sayılar için ise *complex* parametrelerini kullandık.

`dir()` fonksiyonunu kullanabilmek için tek yöntemimiz, sorgulamak istediğimiz nesnenin adını kullanmak değil. Mesela karakter dizilerinin metotlarını sorgulamak için ‘str’ kelimesini kullanabileceğimiz gibi, herhangi bir karakter dizisini de kullanabiliriz. Yani:


```
>>> dir("")
```

Burada `dir()` fonksiyonuna parametre olarak boş bir karakter dizisi verdik. Bu kodun `dir(str)` kodundan hiçbir farkı yoktur. Bu komut da bize karakter dizilerinin metotlarını listeler.

Aynı etkiyi dilersek şöyle de elde edebiliriz:

```
>>> a = "karakter"
>>> dir(a)
```

Karakter dizilerinin metotlarını listelemek için, siz hangi yöntem kolayınıza geliyorsa onu kullanabilirsiniz. Bu satırların yazarı genellikle şu yöntemi kullanıyor:

```
>>> dir("")
```

`dir("")` komutunun çıktısından da göreceğiniz gibi, karakter dizilerinin epey metodu var. Metot listesi içinde bizi ilgilendirenler başında veya sonunda `_` işareti olmayanlar. Yani şunlar:

```
>>> for i in dir(""):
...     if "_" not in i[0]:
...         print(i)
... 
```

Bu arada bu metotları listelemek için nasıl bir kod kullandığımıza dikkat edin:

```
for i in dir(""):
    if "_" not in i[0]:
        print(i)
```

Burada `dir("")` komutunun içerdiği her bir metoda tek tek bakıyoruz. Bu metotlar içinde, ilk harfi `_` karakteri olmayan bütün metotları listeliyoruz. Böylece istediğimiz listeyi elde etmiş oluyoruz. İsterseniz ilgilendiğimiz metotların sayısını da çıktıya ekleyebiliriz:

```
sayaç = 0

for i in dir(""):
    if "_" not in i[0]:
        sayaç += 1
        print(i)

print("Toplam {} adet metot ile ilgileniyoruz.".format(sayaç))
```

Burada da, ilk karakteri `_` olmayan her bir metot için `sayaç` değişkeninin değerini 1 artırıyoruz. Böylece programın sonunda `sayaç` değişkeni ilgilendiğimiz metot sayısını göstermiş oluyor.

Eğer her metodun soluna, sıra numarasını da eklemek isterseniz elbette şöyle bir kod da yazabilirsiniz:

```
sayaç = 0

for i in dir(""):
    if "_" not in i[0]:
        sayaç += 1
        print(sayaç, i)

print("Toplam {} adet metot ile ilgileniyoruz.".format(sayaç))
```

Bu noktada bir parantez açalım. Yukarıdaki yöntemi kullanarak metotları numaralandırabilirsiniz. Ama aslında Python bize numaralandırma işlemleri için özel bir fonksiyon sunar. Şimdi isterseniz bu özel fonksiyonu inceleyelim.

16.6.2 enumerate()

Eğer yazdığınız bir programda numaralandırmaya ilişkin işlemler yapmanız gerekiyorsa Python'ın size sunduğu çok özel bir fonksiyondan yararlanabilirsiniz. Bu fonksiyonun adı `enumerate()`.

Gelelim bu fonksiyonun nasıl kullanılacağına... Önce şöyle bir deneme yapalım:

```
>>> enumerate("istihza")
<enumerate object at 0x00E3BC88>
```

Tıpkı `reversed()` fonksiyonunun bir 'reversed' nesnesi vermesi gibi, bu fonksiyonun da bize yalnızca bir 'enumerate' nesnesi verdiğini görüyorsunuz.

`reversed()` fonksiyonunu kullanabilmek için şöyle bir kod yazmıştık:

```
>>> print(*reversed("istihza"))
```

`enumerate()` için de benzer bir şeyi deneyebiliriz:

```
>>> print(*enumerate("istihza"))
```

Burada şu çıktıyı aldık:

```
(0, 'i') (1, 's') (2, 't') (3, 'i') (4, 'h') (5, 'z') (6, 'a')
```

Enumerate kelimesi İngilizcede 'numaralamak, numaralandırmak' gibi anlamlara gelir. Dolayısıyla `enumerate()` fonksiyonu, kendisine parametre olarak verilen değer hakkında bize iki farklı bilgi verir: Bir öğe ve bu öğeye ait bir sıra numarası. Yukarıdaki çıktıda gördüğünüz şey de işte her bir öğenin kendisi ve o öğeye ait bir sıra numarasıdır.

Yukarıdaki çıktıyı daha iyi anlayabilmek için bir `for` döngüsü kullanmak daha açıklayıcı olabilir:

```
>>> for i in enumerate("istihza"):
...     print(i)
...
(0, 'i')
(1, 's')
(2, 't')
(3, 'i')
(4, 'h')
(5, 'z')
(6, 'a')
```

Gördüğünüz gibi, gerçekten de bu fonksiyon bize bir öğe (mesela 'i' harfi) ve bu öğeye ait bir sıra numarası (mesela 0) veriyor.

Hatırlarsanız, `enumerate()` fonksiyonunu öğrenmeden önce, `dir("")` komutundan elde ettiğimiz çıktıları şu şekilde numaralandırabileceğimizi söylemiştik:

```
sayaç = 0
```

```
for i in dir(""):
    if "_" not in i[0]:
        sayaç += 1
    print(sayaç, i)
```

Ama artık `enumerate()` fonksiyonunu öğrendiğimize göre, aynı işi çok daha verimli bir şekilde gerçekleştirebiliriz:

```
for sıra, metot in enumerate(dir("")):
    print(sıra, metot)
```

`enumerate()` metodunun verdiği her bir çıktının iki ögesi olduğunu biliyoruz (öğenin kendisi ve o öğenin sıra numarası). Yukarıdaki kodlar yardımıyla, bu öğelerin her birini ayrı bir değişkene (*sıra* ve *metot*) atamış oluyoruz. Böylece bu çıktıyı manipüle etmek bizim için daha kolay oluyor. Mesela bu özelliği kullanarak *metot* ve *sıra* numarasının yerlerini değiştirebiliriz:

```
>>> for sıra, metot in enumerate(dir("")):
...     print(metot, sıra)
...
__add__ 0
__class__ 1
__contains__ 2
__delattr__ 3
__doc__ 4
__eq__ 5
__format__ 6
__ge__ 7
(...)

```

Pratik olması açısından şöyle bir örnek daha verelim:

```
>>> for sıra, metot in enumerate(dir("")):
...     print(sıra, metot, len(metot))
...
0 __add__ 7
1 __class__ 9
2 __contains__ 12
3 __delattr__ 11
4 __doc__ 7
5 __eq__ 6
(...)

```

Burada, `dir("")` ile elde ettiğimiz metotların sırasını (*sıra*), bu metotların adlarını (*metot*) ve her bir metodun kaç karakterden oluştuğunu (`len(metot)`) gösteren bir çıktı elde ettik.

Bu arada, gördüğünüz gibi, `enumerate()` fonksiyonu numaralandırmaya 0'dan başlıyor. Elbette eğer isterseniz bu fonksiyonun numaralandırmaya kaçtan başlayacağını kendiniz de belirleyebilirsiniz. Dikkatlice bakın:

```
>>> for sıra, harf in enumerate("istihza", 1):
...     print(sıra, harf)
...
1 i
2 s
3 t

```

```
4 i
5 h
6 z
7 a
```

Burada 'istihza' kelimesi içindeki harfleri numaralandırdık. Bunu yaparken de numaralandırmaya 1'den başladık. Bunun için `enumerate()` fonksiyonuna ikinci bir parametre verdiğimizize dikkat edin.

`enumerate()` fonksiyonunu da incelediğimize göre önemli bir başka fonksiyondan daha söz edebiliriz.

16.6.3 `help()`

Python'la ilgili herhangi bir konuda yardıma ihtiyacınız olduğunda, internetten araştırma yaparak pek çok ayrıntılı belgeye ulaşabilirsiniz. Ama eğer herhangi bir nesne hakkında hızlı bir şekilde ve İngilizce olarak yardım almak isterseniz `help()` adlı özel bir fonksiyondan yararlanabilirsiniz.

Bu fonksiyonu iki farklı şekilde kullanıyoruz. Birinci yöntemde, etkileşimli kabuğa `help()` yazıp *Enter* düğmesine basıyoruz:

```
>>> help()

Welcome to Python 3.3! This is the interactive help utility.

If this is your first time using Python, you should definitely check out
the tutorial on the Internet at http://docs.python.org/3.3/tutorial/.

Enter the name of any module, keyword, or topic to get help on writing
Python programs and using Python modules. To quit this help utility and
return to the interpreter, just type "quit".

To get a list of available modules, keywords, or topics, type "modules",
"keywords", or "topics". Each module also comes with a one-line summary
of what it does; to list the modules whose summaries contain a given word
such as "spam", type "modules spam".

help>
```

Gördüğünüz gibi, Python bu komutu verdiğimizde özel bir yardım ekranı açıyor bize. Bu ekranda `>>>` yerine `help>` ifadesinin olduğuna dikkat edin. Mesela `dir()` fonksiyonu hakkında bilgi almak için `help>` ifadesinden hemen sonra, hiç boşluk bırakmadan, şu komutu verebiliriz:

```
help> dir
```

Bu komut bize şu çıktıyı veriyor:

```
Help on built-in function dir in module builtins:

dir(...)
    dir([object]) -> list of strings

    If called without an argument, return the names in the current scope.
    Else, return an alphabetized list of names comprising (some of) the attributes
```

```

of the given object, and of attributes reachable from it.
If the object supplies a method named __dir__, it will be used; otherwise
the default dir() logic is used and returns:
    for a module object: the module's attributes.
    for a class object: its attributes, and recursively the attributes of its bases.
    for any other object: its attributes, its class's attributes, and
    recursively the attributes of its class's base classes.

```

Gördüğünüz gibi, `dir()` fonksiyonunun ne işe yaradığı ve nasıl kullanıldığı konusunda ayrıntılı bir bilgi ediniyoruz. Bu arada, hakkında bilgi almak istediğimiz fonksiyonu parantezsiz yazdığımıza dikkat edin.

Örnek olması açısından mesela bir de `len()` fonksiyonu hakkında bilgi edinelim:

```

help> len

Help on built-in function len in module builtins:

len(...)
    len(object) -> integer

    Return the number of items of a sequence or mapping.

```

'help' ekranından çıkmak için *Enter* düğmesine basabilir veya `quit` komutu verebilirsiniz.

En başta da dediğimiz gibi Python'da etkileşimli kabuk üzerinde İngilizce yardım almak için iki farklı yöntem kullanabiliyoruz. Bu yöntemlerden ilkinin yukarıda anlattık. İkincisi ise doğrudan etkileşimli kabukta şu komutu kullanmaktır: (Mesela `dir()` fonksiyonu hakkında yardım alalım...)

```

>>> help(dir)

Help on built-in function dir in module builtins:

dir(...)
    dir([object]) -> list of strings

    If called without an argument, return the names in the current scope.
    Else, return an alphabetized list of names comprising (some of) the attributes
    of the given object, and of attributes reachable from it.
    If the object supplies a method named __dir__, it will be used; otherwise
    the default dir() logic is used and returns:
        for a module object: the module's attributes.
        for a class object: its attributes, and recursively the attributes of its bases.
        for any other object: its attributes, its class's attributes, and
        recursively the attributes of its class's base classes.

```

Gördüğünüz gibi, 'help' ekranını açmadan, doğrudan etkileşimli kabuk üzerinden de `help()` fonksiyonunu herhangi bir fonksiyon gibi kullanıp, hakkında yardım almak istediğimiz nesneyi `help()` fonksiyonunun parantezleri içine parametre olarak yazabiliyoruz.

Böylece `dir()`, `enumerate()` ve `help()` adlı üç önemli fonksiyonu da geride bırakmış olduk. Dilerseniz şimdi karakter dizilerine dair birkaç ufak not düşelim.

16.7 Notlar

Hatırlarsanız döngüleri anlatırken şöyle bir örnek vermiştik:

```
tr_harfler = "şçöğüıı"
a = 0

while a < len(tr_harfler):
    print(tr_harfler[a], sep="\n")
    a += 1
```

Bu kodların for döngüsü ile yazılabilecek olan şu kodlara alternatif olduğundan söz etmiştik:

```
tr_harfler = "şçöğüıı"

for tr_harf in tr_harfler:
    print(tr_harf)
```

Yukarıdaki while örneğini verirken, henüz karakter dizilerinin öğelerine tek tek nasıl erişebileceğimizi öğrenmemiştik. Ama artık bu konuyu da öğrendiğimiz için yukarıdaki while döngüsünü rahatlıkla anlayabiliyoruz:

```
while a < len(tr_harfler):
    print(tr_harfler[a], sep="\n")
    a += 1
```

Burada yaptığımız şey şu: *a* değişkeninin değeri *tr_harfler* değişkeninin uzunluğundan (*len(tr_harfler)*) küçük olduğu müddetçe *a* değişkeninin değerini 1 sayı artırıp yine *a* değişkenine gönderiyoruz (*a += 1*).

while döngüsünün her dönüşünde de, *a* değişkeninin yeni değeri yardımıyla *tr_harfler* adlı karakter dizisinin öğelerine tek tek ve sırayla erişiyoruz (*print(tr_harfler[a])*).

Yine hatırlarsanız, önceki derslerimizde *sys* adlı bir modül içindeki *version* adlı bir değişkenden söz etmiştik. Bu değişken bize kullandığımız Python'ın sürümünü bir karakter dizisi olarak veriyordu:

```
>>> import sys
>>> sys.version
```

Buradan şu çıktıyı alıyoruz:

```
`3.5.1 (default, 20.04.2016, 12:24:55)
[GCC 4.4.7 20120313 (Red Hat 4.4.7-3)] on linux'
```

Bu çıktıda, kullandığımız Python sürümünün dışında başka birtakım bilgiler de var. İşte biz eğer istersek, bu bölümde öğrendiğimiz bilgileri kullanarak bu karakter dizisinin istediğimiz kısmını, mesela sadece sürüm bilgisini karakter dizisinin içinden dilimleyip alabiliriz:

```
>>> sys.version[:5]
```

```
`3.5.1'
```

Elbette, yukarıdaki karakter dizisini elde etmek için, kullanması ve yönetmesi daha kolay bir araç olan *version_info* değişkeninden de yararlanabiliriz:

```
>>> '{}.{}.{}'.format(sys.version_info.major, sys.version_info.minor, sys.version_info.micro)
```

```
`3.5.1'
```

Ancak burada şöyle bir sorun olduğunu biliyorsunuz: Python'ın 2.7 öncesi sürümlerinde *version_info*'nın *major*, *minor* ve *micro* gibi nitelikleri yok. Dolayısıyla 2.7 öncesi sürümlerde *version_info*'yu kullanırken hata almamak için `try... except` bloklarından yararlanabileceğimizi görmüştük. Ancak *version_info*'yu bütün Python sürümlerinde güvenli bir şekilde kullanmanın başka bir yöntemi daha var. Dikkatlice bakın:

```
>>> major = sys.version_info[0]
>>> minor = sys.version_info[1]
>>> micro = sys.version_info[2]

>>> print(major, minor, micro, sep=".")
```

3.5.1

Bu yöntem bütün Python sürümlerinde çalışır. Dolayısıyla, farklı Python sürümlerinde çalışmasını tasarladığınız programlarınızda sürüm kontrolünü *sys.version_info*'nın *major*, *minor* veya *micro* nitelikleri ile yapmak yerine yukarıdaki yöntemle yapabilirsiniz:

```
if sys.version_info[1] < 3:
    print("Kullandığınız Python sürümü eski!")
```

Gördüğünüz gibi, karakter dizisi dilimleme işlemleri pek çok farklı kullanım alanına sahip. Programlama maceranız boyunca karakter dizilerinin bu özelliğinden bol bol yararlanacağınızdan hiç kuşkunuz olmasın.

Karakter Dizilerinin Metotları

Geçen bölümde karakter dizilerinin genel özelliklerinden söz ettik. Bu ikinci bölümde ise karakter dizilerini biraz daha ayrıntılı bir şekilde incelemeye ve karakter dizilerinin yepyeni özelliklerini görmeye başlayacağız.

Hatırlarsanız, geçen bölümün en başında, metot diye bir şeyden söz edeceğimizi söylemiştik. Orada da kabaca tarif ettiğimiz gibi, metotlar Python'da nesnelerin niteliklerini değiştirmemizi, sorgulamamızı veya bu nesnelere yeni özellikler katmamızı sağlayan araçlardır. Metotlar sayesinde karakter dizilerini istediğimiz gibi eğip bükebileceğiz.

Geçen bölümün sonlarına doğru, bir karakter dizisinin hangi metotlara sahip olduğunu şu komut yardımıyla listeleyebileceğimizi öğrenmiştik:

```
>>> dir("")
```

Bu komutu verdiğinizde aldığınız çıktıdan da gördüğünüz gibi, karakter dizilerinin 40'ın üzerinde metodu var. Dolayısıyla metot sayısının çokluğu gözünüzü korkutmuş olabilir. Ama aslında buna hiç lüzum yok. Çünkü programcılık maceranızda bu metotların bazılarını ya çok nadiren kullanacaksınız, ya da hiç kullanmayacaksınız. Çok kullanılan metotlar belli başlıdır. Elbette bütün metotlar hakkında fikir sahibi olmak gerekir. Zaten siz de göreceksiniz ki, bu metotlar kullandıkça aklınızda kalacak. Doğal olarak çok kullandığınız metotları daha kolay öğreneceksiniz. Eğer bir program yazarken hangi metodu kullanmanız gerektiğini veya kullanacağınız metodun ismini hatırlayamazsanız etkileşimli kabukta `dir("")` gibi bir komut verip çıkan sonucu incelemek pek zor olmasa gerek. Ayrıca hatırlayamadığınız bir metot olması durumunda dönüp bu sayfaları tekrar gözden geçirme imkanına da sahipsiniz. Unutmayın, bütün metotları ve bu metotların nasıl kullanıldığını ezbere bilmeniz zaten beklenmiyor. Metotları hatırlayamamanız gayet normal. Böyle bir durumda referans kitaplarına bakmak en doğal hakkınız.

17.1 replace()

Karakter dizisi metotları arasında inceleyeceğimiz ilk metot `replace()` metodu olacak. *replace* kelimesi Türkçede 'değiştirmek, yerine koymak' gibi anlamlar taşır. İşte bu metodun yerine getirdiği görev de tam olarak budur. Yani bu metodu kullanarak bir karakter dizisi içindeki karakterleri başka karakterlerle değiştirebileceğiz.

Peki bu metodu nasıl kullanacağız? Hemen bir örnek verelim:

```
>>> kardiz = "elma"
```


Burada “elma” değerini taşıyan *kardiz* adlı bir karakter dizisi tanımladık. Şimdi bu karakter dizisinin içinde geçen “e” harfini “E” ile değiştirelim. Dikkatlice bakın:

```
>>> kardiz.replace("e", "E")
'Elma'
```

Gördüğünüz gibi, `replace()` son derece yararlı ve kullanımı oldukça kolay bir metot. Bu arada bu ilk metodumuz sayesinde Python’daki metotların nasıl kullanılacağı konusunda da bilgi edinmiş olduk. Yukarıdaki örneklerin bize gösterdiği gibi şöyle bir formülle karşı karşıyayız:

```
karakter_dizisi.metot(parametre)
```

Metotlar karakter dizilerinden nokta ile ayrılır. Python’da bu yönteme ‘noktalı gösterim’ (*dot notation*) adı verilir.

Bu arada metotların görünüş ve kullanım olarak fonksiyonlara ne kadar benzediğine dikkat edin. Tıpkı fonksiyonlarda olduğu gibi, metotlar da birtakım parametreler alabiliyor.

Yukarıdaki örnekte, `replace()` metodunun iki farklı parametre aldığını görüyoruz. Bu metoda verdiğimiz ilk parametre değiştirmek istediğimiz karakter dizisini gösteriyor. İkinci parametre ise birinci parametrede belirlediğimiz karakter dizisinin yerine ne koyacağımızı belirtiyor. Yani `replace()` metodu şöyle bir formüle sahiptir:

```
karakter_dizisi.replace(eski_karakter_dizisi, yeni_karakter_dizisi)
```

Gelin isterseniz elimizin alışması için `replace()` metoduyla birkaç örnek daha verelim:

```
>>> kardiz = "memleket"
>>> kardiz.replace("ket", "KET")
'memleKET'
```

Burada gördüğünüz gibi, `replace()` metodu aynı anda birden fazla karakteri değiştirme yeteneğine de sahip.

`replace()` metodunun iki parametreden oluştuğunu, ilk parametrenin değiştirilecek karakter dizisini, ikinci parametrenin ise ilk karakter dizisinin yerine geçecek yeni karakter dizisini gösterdiğini söylemiştik. Aslında `replace()` metodu üçüncü bir parametre daha alır. Bu parametre ise bir karakter dizisi içindeki karakterlerin kaç tanesinin değiştirileceğini gösterir. Eğer bu parametreyi belirtmezsek `replace()` metodu ilgili karakterlerin tamamını değiştirir. Yani:

```
>>> kardiz = "memleket"
>>> kardiz.replace("e", "")
'mmlkt'
```

Gördüğünüz gibi, `replace()` metodunu iki parametre ile kullanıp üçüncü parametreyi belirtmediğimizde, “memleket” kelimesi içindeki bütün “e” harfleri boş karakter dizisi ile değiştiriliyor (yani bir anlamda siliniyor).

Şimdi şu örneğe bakalım:

```
>>> kardiz.replace("e", "", 1)
'mmleket'
```

Burada `replace()` metodunu üçüncü bir parametre ile birlikte kullandık. Üçüncü parametre olarak 1 sayısını verdiğimiz için `replace()` metodu sadece tek bir “e” harfini sildi.

Bu üçüncü parametreyi, silmek istediğiniz harf sayısı kadar artırabilirsiniz. Mesela:

```
>>> kardiz.replace("e", "", 2)

'mmlket'

>>> kardiz.replace("e", "", 3)

'mmlkt'
```

Burada ilk örnekte üçüncü parametre olarak 2 sayısını kullandığımız için, ‘replace’ işleminden karakter dizisi içindeki 2 adet “e” harfi etkilendi. Üçüncü örnekte ise “memleket” adlı karakter dizisi içinde geçen üç adet “e” harfi değişiklikten etkilendi.

Karakter dizileri konusunun ilk bölümünde ‘değiştirilebilirlik’ (*mutability*) üzerine söylediğimiz şeylerin burada da geçerli olduğunu unutmayın. Orada da söylediğimiz gibi, karakter dizileri değiştirilemeyen veri tipleridir. Dolayısıyla eğer bir karakter dizisi üzerinde değişiklik yapmak istiyorsanız, o karakter dizisini baştan tanımlamalısınız. Örneğin:

```
>>> meyve = "elma"
>>> meyve = meyve.replace("e", "E")
>>> meyve

'Elma'
```

Böylece `replace()` metodunu incelemiş olduk. Sırada üç önemli metot var.

17.2 split(), rsplit(), splitlines()

Şimdi size şöyle bir soru sorduğumu düşünün: Acaba aşağıdaki karakter dizisinde yer alan bütün kelimelerin ilk harfini nasıl alırsız?

```
>>> kardiz = "İstanbul Büyükşehir Belediyesi"
```

Yani diyorum ki burada “İBB” gibi bir çıktıyı nasıl elde ederiz?

Sadece bu karakter dizisi söz konusu ise, elbette karakter dizilerinin dilimlenme özelliğinden yararlanarak, *kardiz* değişkeni içindeki “İ”, “B”, ve “B” harflerini tek tek alabiliriz:

```
>>> print(kardiz[0], kardiz[9], kardiz[20], sep=" ")

İBB
```

Ancak bu yöntemin ne kadar kullanışsız olduğu ortada. Çünkü bu metot yalnızca “İstanbul Büyükşehir Belediyesi” adlı karakter dizisi için geçerlidir. Eğer karakter dizisi değişirse bu yöntem de çöpe gider. Bu soruna genel bir çözüm üretebilsek ne güzel olurdu, değil mi?

İşte Python’da bu sorunu çözmemizi sağlayacak çok güzel bir metot bulunur. Bu metodun adı `split()`.

Bu metodun görevi karakter dizilerini belli noktalardan bölmektir. Zaten *split* kelimesi Türkçede ‘bölmek, ayırmak’ gibi anlamlara gelir. İşte bu metot, üzerine uygulandığı karakter dizilerini parçalarına ayırır. Örneğin:

```
>>> kardiz = "İstanbul Büyükşehir Belediyesi"
>>> kardiz.split()

['İstanbul', 'Büyükşehir', 'Belediyesi']
```

Gördüğünüz gibi bu metot sayesinde “İstanbul Büyükşehir Belediyesi” adlı karakter dizisini kelimelere bölmeyi başardık. Eğer bu çıktı üzerine bir `for` döngüsü uygularsak şöyle bir sonuç elde ederiz:

```
>>> for i in kardiz.split():
...     print(i)
...
İstanbul
Büyükşehir
Belediyesi
```

Artık bu bilgiyi kullanarak şöyle bir program yazabiliriz:

```
kardiz = input("Kısaltmasını öğrenmek istediğiniz kurum adını girin: ")

for i in kardiz.split():
    print(i[0], end="")
```

Burada kullanıcı hangi kurum adını girerse girsin, bu kurum adının her kelimesinin ilk harfi ekrana dökülecektir. Örneğin kullanıcı burada “Türkiye Büyük Millet Meclisi” ifadesini girmişse `split()` metodu öncelikle bu ifadeyi alıp şu şekle dönüştürür:

```
['Türkiye', 'Büyük', 'Millet', 'Meclisi']
```

Daha sonra biz bu çıktı üzerinde bir `for` döngüsü kurarsak bu kelime grubunun her bir ögesine tek tek müdahale etme imkanına erişiriz. Örneğin yukarıdaki programda bu kelime grubunun her bir ögesinin ilk harfini tek tek ekrana döktük ve “TBMM” çıktısını elde ettik.

Yukarıdaki örneklerde `split()` metodunu herhangi bir parametre içermeyecek şekilde kullandık. Yani metodun parantezleri içine herhangi bir şey eklemedik. `split()` metodunu bu şekilde parametresiz olarak kullandığımızda bu metot karakter dizilerini bölerken boşluk karakterini ölçüt alacaktır. Yani karakter dizisi içinde karşılaştığı her boşluk karakterinde bir bölme işlemi uygulayacaktır. Ama bazen istediğimiz şey, bir karakter dizisini boşluklardan bölmek değildir. Mesela şu örneğe bakalım:

```
>>> kardiz = "Bolvadin, Kilis, Siverek, İskenderun, İstanbul"
```

Eğer bu karakter dizisi üzerine `split()` metodunu parametresiz olarak uygularsak şöyle bir çıktı elde ederiz:

```
['Bolvadin,', 'Kilis,', 'Siverek,', 'İskenderun,', 'İstanbul']
```

`split()` metoduna herhangi bir parametre vermediğimiz için bu metot karakter dizisi içindeki kelimeleri boşluklardan böldü. Bu yüzden karakter dizisi içindeki virgül işaretleri de bölünen kelimeler içinde görünüyor:

```
>>> kardiz = kardiz.split()
>>> for i in kardiz:
...     print(i)
...
Bolvadin,
```

```
Kilis,  
Siverek,  
İskenderun,  
İstanbul
```

Bu arada tıpkı `replace()` metodunu anlatırken gösterdiğimiz gibi, `kardiz.split()` ifadesini de yine *kardiz* adını taşıyan bir değişkene atadık. Böylece `kardiz.split()` komutu ile elde ettiğimiz değişiklik kaybolmamış oldu. Karakter dizilerinin değiştirilemeyen bir veri tipi olduğunu biliyorsunuz. Dolayısıyla yukarıdaki karakter dizisi üzerine `split()` metodunu uyguladığımızda aslında orijinal karakter dizisi üzerinde herhangi bir değişiklik yapmış olmuyoruz. Çıktıda görünen değişikliğin orijinal karakter dizisini etkileyebilmesi için eski karakter dizisini silip, yerine yeni değerleri yazmamız gerekiyor. Bunu da `kardiz = kardiz.split()` gibi bir komutla hallediyoruz.

Nerede kalmıştık? Gördüğünüz gibi `split()` metodu parametresiz olarak kullanıldığında karakter dizisini boşluklardan bölüyor. Ama yukarıdaki örnekte karakter dizisini boşluklardan değil de virgüllerden bölssek çok daha anlamlı bir çıktı elde edebiliriz.

Dikkatlice inceleyin:

```
>>> kardiz = "Bolvadin, Kilis, Siverek, İskenderun, İstanbul"  
>>> kardiz = kardiz.split(",")  
>>> print(kardiz)  
  
['Bolvadin', ' Kilis', ' Siverek', ' İskenderun', ' İstanbul']  
  
>>> for i in kardiz:  
...     print(i)  
...  
Bolvadin  
Kilis  
Siverek  
İskenderun  
İstanbul
```

Gördüğünüz gibi, `split()` metodu tam da istediğimiz gibi, karakter dizisini bu kez boşluklardan değil virgüllerden böldü. Peki bunu nasıl başardı? Aslında bu sorunun cevabı gayet net bir şekilde görünüyor. Dikkat ederseniz yukarıdaki örnekte `split()` metoduna parametre olarak virgül karakter dizisini verdik. Yani şöyle bir şey yazdık:

```
kardiz.split(",")
```

Bu sayede `split()` metodu karakter dizisini virgüllerden bölmeyi başardı. Tahmin edebileceğiniz gibi, `split()` metoduna hangi parametreyi vererseniz bu metot ilgili karakter dizisini o karakterin geçtiği yerlerden bölecektir. Yani mesela siz bu metoda `"I"` parametresini vererseniz, bu metot da `'I'` harfi geçen yerden karakter dizisini bölecektir:

```
>>> kardiz.split("I")  
  
['Bo', 'vadin, Ki', 'is, Siverek, İskenderun, İstanbu', '']  
  
>>> for i in kardiz.split("I"):  
...     print(i)  
...  
Bo  
vadin, Ki  
is, Siverek, İskenderun, İstanbu
```

Eğer parametre olarak verdiğiniz değer karakter dizisi içinde hiç geçmiyorsa karakter dizisi üzerinde herhangi bir değişiklik yapılmaz:

```
>>> kardiz.split("z")

['Bolvadin, Kilis, Siverek, İskenderun, İstanbul']
```

Aynı şey, `split()` metodundan önce öğrendiğimiz `replace()` metodu için de geçerlidir. Yani eğer değiştirilmek istenen karakter, karakter dizisi içinde yer almıyorsa herhangi bir işlem yapılmaz.

`split()` metodu çoğunlukla, yukarıda anlattığımız şekilde parametresiz olarak veya tek parametre ile kullanılır. Ama aslında bu metod ikinci bir parametre daha alır. Bu ikinci parametre, karakter dizisinin kaç kez bölüneceğini belirler:

```
>>> kardiz = "Ankara Büyükşehir Belediyesi"

>>> kardiz.split(" ", 1)

['Ankara', 'Büyükşehir Belediyesi']

>>> kardiz.split(" ", 2)

['Ankara', 'Büyükşehir', 'Belediyesi']
```

Gördüğünüz gibi, ilk örnekte kullandığımız `1` sayısı sayesinde bölme işlemi karakter dizisi üzerine bir kez uygulandı. İkinci örnekte ise `2` sayısının etkisiyle karakter dizimiz iki kez bölme işlemine maruz kaldı.

Elbette, `split()` metodunun ikinci parametresini kullanabilmek için ilk parametreyi de mutlaka yazmanız gerekir. Aksi halde Python ne yapmaya çalıştığınızı anlayamaz:

```
>>> kardiz.split(2)

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
TypeError: Can't convert 'int' object to str implicitly
```

Gördüğünüz gibi, ilk parametreyi es geçip doğrudan ikinci parametreyi yazmaya çalıştığımızda Python parametre olarak verdiğimiz `2` sayısının bölme ölçütü olduğunu zannediyor. Yukarıdaki hatayı engellemek için bölme ölçütünü de açıkça belirtmemiz gerekir. Yukarıdaki örnekte bölme ölçütümüz bir adet boşluk karakteri idi. Bildiğiniz gibi, bölme ölçütü herhangi bir şey olabilir. Mesela virgöl.

```
>>> arkadaşlar = "Ahmet, Mehmet, Kezban, Mualla, Süreyya, Veli"
>>> arkadaşlar.split(",", 3)

['Ahmet', ' Mehmet', ' Kezban', ' Mualla, Süreyya, Veli']
```

Burada da bölme ölçütü olarak virgöl karakterini kullandık ve *arkadaşlar* adlı karakter dizisi üzerine 3 kez bölme işlemi uyguladık. İlk bölme işlemi *"Ahmet"* karakter dizisini; ikinci bölme işlemi *"Mehmet"* karakter dizisini; üçüncü bölme işlemi ise *"Kezban"* karakter dizisini ayırdı. *arkadaşlar* adlı karakter dizisinin geri kalanını oluşturan *"Mualla, Süreyya, Veli"* kısmı ise herhangi bir bölme işlemine tabi tutulmadan tek parça olarak kaldı.

`split()` metoduyla son bir örnek verip yolumuza devam edelim.

Bildiğiniz gibi `sys` modülünün *version* değişkeni bize bir karakter dizisi veriyor:

```
`3.5.1 (default, 20.04.2016, 12:24:55)
[GCC 4.4.7 20120313 (Red Hat 4.4.7-3)] on linux'
```

Bu karakter dizisi içinden yalnızca sürüm kısmını ayıklamak için karakter dizilerinin dilimlenme özelliğinden yararlanabiliyoruz:

```
>>> sürüm = sys.version
>>> print(sürüm[:5])
```

3.5.1

Bu işlemin bir benzerini `split()` metoduyla da yapabiliriz. Dikkatlice inceleyin:

```
>>> sürüm = sys.version
>>> sürüm.split()

['3.3.0', '(v3.3.0:bd8afb90ebf2,', 'Sep', '29', '2012,', '10:55:48)',
 '[MSC', 'v.1600', '32', 'bit', '(Intel)']']
```

Gördüğünüz gibi, `sys.version` komutuna `split()` metodunu uyguladığımızda, üzerinde işlem yapması çok daha kolay olan bir veri tipi elde ediyoruz. Bu veri tipinin adı 'liste'. Önceki derslerimizde öğrendiğimiz `dir()` fonksiyonunun da liste adlı bu veri tipini verdiğini hatırlıyor olmalısınız. İlerleyen derslerde, tıpkı karakter dizileri ve sayılar adlı veri tipleri gibi, liste adlı veri tipini de bütün ayrıntılarıyla inceleyeceğiz. Şimdilik biz sadece **bazı durumlarda** liste veri tipinin karakter dizilerine kıyasla daha kullanışlı bir veri tipi olduğunu bilelim yeter.

Yukarıdaki örnekten de gördüğünüz gibi, `sys.version` komutunun çıktısını `split()` metodu yardımıyla boşluklardan bölerek bir liste elde ettik. Bu listenin ilk ögesi, kullandığımız Python serisinin sürüm numarasını verecektir:

```
>>> print(sürüm.split()[0])
```

3.5.1

Böylece `split()` metodunu öğrenmiş olduk. Gelelim `rsplit()` metoduna...

`rsplit()` metodu her yönüyle `split()` metoduna benzer. `split()` ile `rsplit()` arasındaki tek fark, `split()` metodunun karakter dizisini soldan sağa, `rsplit()` metodunun ise sağdan sola doğru okumasıdır. Şu örnekleri dikkatlice inceleyerek bu iki metot arasındaki farkı bariz bir şekilde görebilirsiniz:

```
>>> kardiz.split(" ", 1)

['Ankara', 'Büyükşehir Belediyesi']

>>> kardiz.rsplit(" ", 1)

['Ankara Büyükşehir', 'Belediyesi']
```

Gördüğünüz gibi, `split()` metodu karakter dizisini soldan sağa doğru okuduğu için bölme işlemini *"Ankara"* karakter dizisine uyguladı. `rsplit()` metodu ise karakter dizisini sağdan sola doğru okuduğu için bölme işlemini *"Belediyesi"* adlı karakter dizisine uyguladı.

`rsplit()` metodunun pek yaygın kullanılan bir metot olmadığını belirterek `splitlines()` metoduna geçelim.

Bildiğiniz gibi, `split()` metodunu bir karakter dizisini kelime kelime ayırabilmek için kullanabiliyoruz. `splitlines()` metodunu ise bir karakter dizisini satır satır ayırmak için

kullanabiliriz. Mesela elinizde uzun bir metin olduğunu ve amacınızın bu metin içindeki her bir satırı ayrı ayrı almak olduğunu düşünün. İşte `splitlines()` metoduyla bu amacınızı gerçekleştirebilirsiniz. Hemen bir örnek verelim:

```
metin = """Python programlama dili Guido Van Rossum adlı Hollandalı bir programcı
tarafından 90'lı yılların başında geliştirilmeye başlanmıştır. Çoğu insan, isminin
Python olmasına bakarak, bu programlama dilinin, adını piton yılanından aldığını
düşünür. Ancak zannedildiğinin aksine bu programlama dilinin adı piton yılanından
gelmez. Guido Van Rossum bu programlama dilini, The Monty Python adlı bir İngiliz
komedi grubunun, Monty Python's Flying Circus adlı gösterisinden esinlenerek
adlandırmıştır. Ancak her ne kadar gerçek böyle olsa da, Python programlama
dilinin pek çok yerde bir yılan figürü ile temsil edilmesi neredeyse bir gelenek
halini almıştır diyebiliriz."""
```

```
print(metin.splitlines())
```

Bu programı çalıştırdığınızda şöyle bir çıktı alırsınız:

```
['Python programlama dili Guido Van Rossum adlı Hollandalı bir programcı ',
'tarafından 90'lı yılların başında geliştirilmeye başlanmıştır. Çoğu insan,
isminin', 'Python olmasına bakarak, bu programlama dilinin, adını piton
yılanından aldığını ', 'düşünür. Ancak zannedildiğinin aksine bu programlama
dilinin adı piton yılanından ', 'gelmez. Guido Van Rossum bu programlama
dilini, The Monty Python adlı bir İngiliz ', 'komedi grubunun, Monty Python's
Flying Circus adlı gösterisinden esinlenerek ', 'adlandırmıştır. Ancak her ne
kadar gerçek böyle olsa da, Python programlama ', 'dilinin pek çok yerde bir
yılan figürü ile temsil edilmesi neredeyse bir gelenek ', 'halini almıştır
diyebiliriz.']
```

Gördüğünüz gibi, metnimiz *Enter* tuşuna bastığımız noktalardan bölündü. Biz henüz bu çıktıyı nasıl değerlendireceğimizi ve bu çıktıdan nasıl yararlanacağımızı bilmiyoruz. Ayrıca şu anda bu çıktı gözünüze çok anlamlı görünmemiş olabilir. Ama 'Listeler' adlı konuyu öğrendiğimizde bu çıktı size çok daha anlamlı görünecek.

`splitlines()` metodu yukarıdaki gibi parametresiz olarak kullanılabileceği gibi, bir adet parametre ile de kullanılabilir. Bunu bir örnek üzerinde gösterelim:

```
metin = """Python programlama dili Guido Van Rossum adlı Hollandalı bir programcı
tarafından 90'lı yılların başında geliştirilmeye başlanmıştır. Çoğu insan, isminin
Python olmasına bakarak, bu programlama dilinin, adını piton yılanından aldığını
düşünür. Ancak zannedildiğinin aksine bu programlama dilinin adı piton yılanından
gelmez. Guido Van Rossum bu programlama dilini, The Monty Python adlı bir İngiliz
komedi grubunun, Monty Python's Flying Circus adlı gösterisinden esinlenerek
adlandırmıştır. Ancak her ne kadar gerçek böyle olsa da, Python programlama
dilinin pek çok yerde bir yılan figürü ile temsil edilmesi neredeyse bir gelenek
halini almıştır diyebiliriz."""
```

```
print(metin.splitlines(True))
```

Bu programı çalıştırdığımızda şuna benzer bir sonuç elde ederiz:

```
['Python programlama dili Guido Van Rossum adlı Hollandalı bir programcı \n',
'tarafından 90'lı yılların başında geliştirilmeye başlanmıştır. Çoğu insan,
isminin \n', 'Python olmasına bakarak, bu programlama dilinin, adını piton
yılanından aldığını \n', 'düşünür. Ancak zannedildiğinin aksine bu programlama
dilinin adı piton yılanından \n', 'gelmez. Guido Van Rossum bu programlama
dilini, The Monty Python adlı bir İngiliz \n', 'komedi grubunun, Monty
Python's Flying Circus adlı gösterisinden esinlenerek \n', 'adlandırmıştır.
```


Ancak her ne kadar gerçek böyle olsa da, Python programlama \n', 'dilinin pek çok yerde bir yılan figürü ile temsil edilmesi neredeyse bir gelenek \n', 'halini almıştır diyebiliriz.']

Gördüğünüz gibi, parametresiz kullanımda, program çıktısında satır başı karakterleri (\n) görünmüyor. Ama eğer `splitlines()` metoduna parametre olarak `True` verirse program çıktısında satır başı karakterleri de görünüyor. Yazdığınız programlarda ihtiyacınıza göre `splitlines()` metodunu parametrelili olarak veya parametresiz bir şekilde kullanabilirsiniz.

17.3 lower()

Mutlaka karşılaşmışsınızdır. Bazı programlarda kullanıcıdan istenen veriler büyük-küçük harfe duyarlıdır. Yani mesela kullanıcıdan bir parola isteniyorsa, kullanıcının bu parolayı büyük-küçük harfe dikkat ederek yazması gerekir. Bu programlar açısından, örneğin 'parola' ve 'Parola' aynı kelimeler değildir. Mesela kullanıcının parolası 'parola' ise, bu kullanıcı programa 'Parola' yazarak giremez.

Bazı başka programlarda ise bu durumun tam tersi söz konusudur. Yani büyük-küçük harfe duyarlı programların aksine bazı programlar da kullanıcıdan gelen verinin büyük harfli mi yoksa küçük harfli mi olduğunu önemsemez. Kullanıcı doğru kelimeyi büyük harfle de yazsa, küçük harfle de yazsa program istenen işlemi gerçekleştirir. Mesela Google'da yapılan aramalar bu mantık üzerine çalışır. Örneğin 'kitap' kelimesini Google'da aratıyorsanız, bu kelimeyi büyük harfle de yazsanız, küçük harfle de yazsanız Google size aynı sonuçları gösterecektir. Google açısından, aradığınız kelimeyi büyük ya da küçük harfle yazmanızın bir önemi yoktur.

Şimdi şöyle bir program yazdığımızı düşünün:

```
kişi = input("Aradığınız kişinin adı ve soyadı: ")

if kişi == "Ahmet Öz":
    print("email: aoz@hmail.com")
    print("tel   : 02121231212")
    print("şehir: istanbul")

elif kişi == "Mehmet Söz":
    print("email: msoz@zmail.com")
    print("tel   : 03121231212")
    print("şehir: ankara")

elif kişi == "Mahmut Göz":
    print("email: mgoz@jmail.com")
    print("tel   : 02161231212")
    print("şehir: istanbul")

else:
    print("Aradığınız kişi veritabanında yok!")
```

Bu programın doğru çalışabilmesi için kullanıcının, örneğin, Ahmet Öz adlı kişiyi ararken büyük-küçük harfe dikkat etmesi gerekir. Eğer kullanıcı Ahmet Öz yazarsa o kişiyle ilgili bilgileri alabilir, ama eğer mesela Ahmet öz yazarsa bilgileri alamaz. Peki acaba biz bu sorunun üstesinden nasıl gelebiliriz? Yani programımızın büyük-küçük harfe duyarlı olmamasını nasıl sağlayabiliriz?

Bu işi yapmanın iki yolu var: Birincisi if bloklarını her türlü ihtimali düşünerek yazabiliriz. Mesela:

```
if kişi == "Ahmet Öz" or "Ahmet öz" or "ahmet öz":
    ...
```

Ama burada bazı problemler var. Birincisi, kullanıcının kaç türlü veri girebileceğini kestiremeyebilirsiniz. İkincisi, kestirebilseniz bile, her kişi için olasılıkları girmeye çalışmak eziyetten başka bir şey değildir...

İşte burada imdadımıza lower() metodu yetişecek. Dikkatlice inceleyin:

```
kişi = input("Aradığınız kişinin adı ve soyadı: ")
kişi = kişi.lower()

if kişi == "ahmet öz":
    print("email: aoz@hmail.com")
    print("tel   : 02121231212")
    print("şehir: istanbul")

elif kişi == "mehmet söz":
    print("email: msoz@zmail.com")
    print("tel   : 03121231212")
    print("şehir: ankara")

elif kişi == "mahmut göz":
    print("email: mgoz@jmail.com")
    print("tel   : 02161231212")
    print("şehir: istanbul")

else:
    print("Aradığınız kişi veritabanında yok!")
```

Artık kullanıcı 'ahmet öz' de yazsa, 'Ahmet Öz' de yazsa, hatta 'AhMeT öZ' de yazsa programımız doğru çalışacaktır. Peki bu nasıl oluyor? Elbette lower() metodu sayesinde...

Yukarıdaki örneklerin de bize gösterdiği gibi, lower() metodu, karakter dizisindeki bütün harfleri küçük harfe çeviriyor. Örneğin:

```
>>> kardiz = "ELMA"
>>> kardiz.lower()

'elma'

>>> kardiz = "arMuT"
>>> kardiz.lower()

'armut'

>>> kardiz = "PYTHON PROGRAMLAMA"
>>> kardiz.lower()

'python programlama'
```

Eğer karakter dizisi zaten tamamen küçük harflerden oluşuyorsa bu metot hiçbir işlem yapmaz:

```
>>> kardiz = "elma"
>>> kardiz.lower()

'elma'
```

İşte verdiğimiz örnek programda da `lower()` metodunun bu özelliğinden yararlandık. Bu metod sayesinde, kullanıcı ne tür bir kelime girerse girsün, bu kelimeler her halükarda küçük harfe çevrileceği için, `if` blokları kullanıcıdan gelen veriyi yakalayabilecektir.

Gördüğünüz gibi, son derece kolay ve kullanışlı bir metod bu. Ama bu metodun bir problemi var. Şu örneği dikkatlice inceleyin:

```
>>> il = "İSTANBUL"
>>> print(il.lower())

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
  File "C:\Python33\lib\encodings\cp857.py", line 19, in encode
    return codecs.charmap_encode(input,self.errors,encoding_map)[0]
UnicodeEncodeError: 'charmap' codec can't encode character '\u0307' in position
1: character maps to <undefined>
```

Buradaki problem 'İ' harfinden kaynaklanıyor. Python programlama dili bu harfi Türkçeye uygun bir şekilde küçültemediği için yukarıdaki hatayı alıyoruz. Yukarıdaki hatanın tam olarak ne anlama geldiğini birkaç bölüm sonra anlayacaksınız. Biz şimdilik sadece Python'ın 'İ' harfini Türkçeye uygun olarak küçültemediğini bilelim yeter.

Bir de şu örneğe bakalım:

```
>>> il = "ADIYAMAN"
>>> print(il.lower())

adiyaman
```

Gördüğünüz gibi, Python programlama dili 'I' harfini de düzgün küçültemiyor. 'I' harfinin küçük biçimi 'i' olması gerekirken, bu metod 'I' harfini 'i' diye küçültüyor. Yani:

```
>>> "I".lower()

'i'
```

Peki bu durumda ne yapacağız? Elimiz kolumuz bağlı oturacak mıyız? Elbette hayır! Biz bu tür küçük sorunları aşabilecek kadar Python bilgisine sahibiz. 'İ' ve 'I' harfleri ile ilgili problemi, yalnızca mevcut bilgilerimizi kullanarak rahatlıkla çözebiliriz:

```
iller = "ISPARTA, ADIYAMAN, DİYARBAKIR, AYDIN, BALIKESİR, AĞRI"

iller = iller.replace("I", "i").replace("İ", "i").lower()
print(iller)
```

Bu kodlarla yaptığımız şey çok basit:

1. İlk `replace()` metoduyla karakter dizisi içinde geçen bütün 'I' harflerini, 'i' ile değiştiriyoruz.
2. İkinci `replace()` metoduyla karakter dizisi içinde geçen bütün 'İ' harflerini 'i' ile değiştiriyoruz.

3. Bu iki işlemin ardından karakter dizisi içinde geçen 'I' ve 'İ' harflerini küçültmüş olduk. Ancak öteki harfler henüz küçülmedi. O yüzden de karakter dizimiz üzerine bir de `lower()` metodunu uyguluyoruz. Böylece bütün harfler düzgün bir şekilde küçültmüş oluyor.
4. Bu kodlarda farklı metotları uç uca nasıl eklediğimize dikkat edin.

Bu örnek size şunu göstermiş olmalı: Aslında programlama dediğimiz şey gerçekten de çok basit parçaların uygun bir şekilde birleştirilmesinden ibaret. Tıpkı bir yap-bozun parçalarını birleştirmek gibi...

Ayrıca bu örnek sizi bir gerçekle daha tanıştırıyor: Gördüğünüz gibi, artık Python'da o kadar ilerlediniz ki Python'ın problemlerini tespit edip bu problemlere çözüm dahi üretebiliyorsunuz!

17.4 upper()

Bu metot biraz önce öğrendiğimiz `lower()` metodunun yaptığı işin tam tersini yapar. Hatırlarsanız `lower()` metodu yardımıyla karakter dizileri içindeki harfleri küçültüyorduk. `upper()` metodu ise bu harfleri büyütmemizi sağlar.

Örneğin:

```
>>> kardiz = "kalem"
>>> kardiz.upper()

'KALEM'
```

`lower()` metodunu anlatırken, kullanıcıdan gelen verileri belli bir düzene sokmak konusunda bu metodun oldukça faydalı olduğunu söylemiştik. Kullanıcıdan gelen verilerin `lower()` metodu yardımıyla standart bir hale getirilmesi sayesinde, kullanıcının girdiği kelimelerin büyük-küçük harfli olmasının önemli olmadığı programlar yazabiliyoruz. Elbette eğer isterseniz kullanıcıdan gelen bütün verileri `lower()` metoduyla küçük harfe çevirmek yerine, `upper()` metoduyla büyük harfe çevirmeyi de tercih edebilirsiniz. Python programcıları genellikle kullanıcı verilerini standart bir hale getirmek için bütün harfleri küçültmeyi tercih eder, ama tabii ki sizin bunun tersini yapmak istemenizin önünde hiçbir engel yok.

Diyelim ki, şehirlere göre hava durumu bilgisi veren bir program yazmak istiyorsunuz. Bunun için şöyle bir kod yazarak işe başlayabilirsiniz:

```
şehir = input("Hava durumunu öğrenmek için bir şehir adı girin: ")

if şehir == "ADANA":
    print("parçalı bulutlu")

elif şehir == "ERZURUM":
    print("karla karışık yağmurlu")

elif şehir == "ANTAKYA":
    print("açık ve güneşli")

else:
    print("Girdiğiniz şehir veritabanında yok!")
```

Burada programımızın doğru çalışabilmesi, kullanıcının şehir adlarını büyük harfle girmesine bağlıdır. Örneğin programımız 'ADANA' cevabını kabul edecek, ama mesela 'Adana' cevabını

kabul etmeyecektir. Bunu engellemek için `lower()` metodunu kullanabileceğimizi biliyoruz. Bu sorunu çözmek için aynı şekilde `upper()` metodunu da kullanabiliriz:

```
şehir = input("Hava durumunu öğrenmek için bir şehir adı girin: ")
şehir = şehir.upper()

if şehir == "ADANA":
    print("parçalı bulutlu")

elif şehir == "ERZURUM":
    print("karla karışık yağmurlu")

elif şehir == "ANTAKYA":
    print("açık ve güneşli")

else:
    print("Girdiğiniz şehir veritabanında yok!")
```

Burada yazdığımız `şehir = şehir.upper()` kodu sayesinde artık kullanıcı şehir adını büyük harfle de girse, küçük harfle de girse programımız düzgün çalışacaktır.

Hatırlarsanız `lower()` metodunu anlatırken bu metodun bazı Türkçe karakterlerle problemi olduğunu söylemiştik. Aynı sorun, tahmin edebileceğiniz gibi, `upper()` metodu için de geçerlidir.

Dikkatlice inceleyin:

```
>>> kardiz = "istanbul"
>>> kardiz.upper()

'İSTANBUL'
```

`lower()` metodu Türkçe'deki 'İ' harfini 'i' şeklinde küçültüyordu. `upper()` metodu ise 'i' harfini yanlış olarak 'I' şeklinde büyütüyor. Elbette bu sorun da çözülemeyecek gibi değil. Burada da `lower()` metodu için uyguladığımız yöntemin bir benzerini uygulayacağız:

```
iller = "istanbul, izmir, siirt, mersin"

iller = iller.replace("i", "İ").upper()
print(iller)
```

Bu kodlarla, önce karakter dizisi içinde geçen 'i' harflerini 'İ' ile değiştiriyoruz. Böylece şöyle bir şey elde etmiş oluyoruz:

```
İstanbul, İzmir, siirt, mersin
```

Gördüğünüz gibi öteki harfler eski hallerinde kaldı. Öteki harfleri de büyütebilmek için karakter dizisine `upper()` metodunu uygulamamız yeterli olacaktır.

Bir sorunun daha üstesinden geldiğimize göre kendimizden emin bir şekilde bir sonraki metodumuzu incelemeye geçebiliriz.

17.5 islower(), isupper()

Yukarıda öğrendiğimiz `lower()` ve `upper()` adlı metotlar karakter dizileri üzerinde bazı değişiklikler yapmamıza yardımcı oluyor. Karakter dizileri üzerinde birtakım değişiklikler yapmamızı sağlayan bu tür metotlara 'değiştirici metotlar' adı verilir. Bu tür metotların dışında bir de 'sorgulayıcı metotlar'dan söz edebiliriz. Sorgulayıcı metotlar, değiştirici metotların aksine, bir karakter dizisi üzerinde değişiklik yapmamızı sağlamaz. Bu tür metotların görevi karakter dizilerinin durumunu sorgulamaktır. Sorgulayıcı metotlara örnek olarak `islower()` ve `isupper()` metotlarını verebiliriz.

Bildiğiniz gibi, `lower()` metodu bir karakter dizisini tamamen küçük harflerden oluşacak şekle getiriyordu. `islower()` metodu ise bir karakter dizisinin tamamen küçük harflerden oluşup oluşmadığını sorguluyor.

Hemen bir örnek verelim:

```
>>> kardiz = "istihza"
>>> kardiz.islower()

True
```

"istihza" tamamen küçük harflerden oluşan bir karakter dizisi olduğu için `islower()` sorgusu *True* çıktısı veriyor. Bir de şuna bakalım:

```
>>> kardiz = "Ankara"
>>> kardiz.islower()

False
```

"Ankara" ise içinde bir adet büyük harf barındırdığı için `islower()` sorgusuna *False* cevabı veriyor.

Yazdığınız programlarda, örneğin, kullanıcıdan gelen verinin sadece küçük harflerden oluşmasını istiyorsanız bu metottan yararlanarak kullanıcıdan gelen verinin gerçekten tamamen küçük harflerden oluşup oluşmadığını denetleyebilirsiniz:

```
veri = input("Adınız: ")

if not veri.islower():
    print("Lütfen isminizi sadece küçük harflerle yazın")
```

`isupper()` metodu da `islower()` metodunun yaptığı işin tam tersini yapar. Bildiğiniz gibi, `upper()` metodu bir karakter dizisini tamamen büyük harflerden oluşacak şekle getiriyordu. `isupper()` metodu ise bir karakter dizisinin tamamen büyük harflerden oluşup oluşmadığını sorguluyor:

```
>>> kardiz = "İSTİHZA"
>>> kardiz.isupper()

True

>>> kardiz = "python"
>>> kardiz.isupper()

False
```

Tıpkı `islower()` metodunda olduğu gibi, `isupper()` metodunu da kullanıcıdan gelen verinin büyük harfli mi yoksa küçük harfli mi olduğunu denetlemek için kullanabilirsiniz.

Örneğin, internet kültüründe kullanıcıların forum ve e.posta listesi gibi yerlerde tamamı büyük harflerden oluşan kelimelerle yazması kaba bir davranış olarak kabul edilir. Kullanıcıların tamamı büyük harflerden oluşan kelimeler kullanmasını engellemek için yukarıdaki metotlardan yararlanabilirsiniz:

```
veri = input("mesajınız: ")
böl = veri.split()

for i in böl:
    if i.isupper():
        print("Tamamı büyük harflerden oluşan kelimeler kullanmayın!")
```

Burada kullanıcının girdiği mesaj içindeki her kelimeyi tek tek sorgulayabilmek için öncelikle `split()` metodu yardımıyla karakter dizisini parçalarına ayırdığımıza dikkat edin. `böl = veri.split()` satırının tam olarak ne işe yaradığını anlamak için bu programı bir de o satır olmadan çalıştırmayı deneyebilirsiniz.

`islower()` ve `isupper()` metotları programlamada sıklıkla kullanılan karakter dizisi metotlarından ikisidir. Dolayısıyla bu iki metodu iyi öğrenmek programlama maceranız sırasında işlerinizi epey kolaylaştıracaktır.

17.6 endswith()

Tıpkı `isupper()` ve `islower()` metotları gibi, `endswith()` metodu da sorgulayıcı metotlardan biridir. `endswith()` metodu karakter dizileri üzerinde herhangi bir değişiklik yapmamızı sağlamaz. Bu metodun görevi karakter dizisinin durumunu sorgulamaktır.

Bu metot yardımıyla bir karakter dizisinin hangi karakter dizisi ile bittiğini sorgulayabiliyoruz. Yani örneğin:

```
>>> kardiz = "istihza"
>>> kardiz.endswith("a")

True
```

Burada, değeri *"istihza"* olan *kardiz* adlı bir karakter dizisi tanımladık. Daha sonra da `kardiz.endswith("a")` ifadesiyle bu karakter dizisinin *"a"* karakteri ile bitip bitmediğini sorguladık. Gerçekten de *"istihza"* karakter dizisinin sonunda *"a"* karakteri bulunduğu için Python bize *True* cevabı verdi. Bir de şuna bakalım:

```
>>> kardiz.endswith("z")

False
```

Bu defa da *False* çıktısı aldık. Çünkü karakter dizimiz *'z'* harfiyle bitmiyor.

Gelin isterseniz elimizi alıştırmak için bu metotla birkaç örnek daha yapalım:

```
d1 = "python.ogg"
d2 = "tkinter.mp3"
d3 = "pygtk.ogg"
d4 = "movie.avi"
d5 = "sarki.mp3"
```

```

d6 = "filanca.ogg"
d7 = "falanca.mp3"
d8 = "dosya.avi"
d9 = "perl.ogg"
d10 = "c.avi"
d11 = "c++.mp3"

for i in d1, d2, d3, d4, d5, d6, d7, d8, d9, d10, d11:
    if i.endswith(".mp3"):
        print(i)

```

Bu örnekte, elimizde farklı uzantılara sahip bazı dosyalar olduğunu varsaydık ve bu dosya adlarının herbirini ayrı birer değişken içinde depoladık. Gördüğünüz gibi, dosya uzantıları *.ogg*, *.mp3* veya *.avi*. Bizim burada amacımız elimizdeki mp3 dosyalarını listelemek. Bu işlem için `endswith()` metodundan yararlanabiliyoruz. Burada yaptığımız şey şu:

Öncelikle *d1*, *d2*, *d3*, *d4*, *d5*, *d6*, *d7*, *d8*, *d9*, *d10* ve *d11* adlı değişkenleri bir `for` döngüsü içine alıyoruz ve bu değişkenlerinin herbirinin içeriğini tek tek kontrol ediyoruz (`for i in d1, d2, d3, d4, d5, d6, d7, d8, d9, d10, d11:`). Ardından, eğer baktığımız bu değişkenlerin değerleri *".mp3"* ifadesi ile bitiyorsa (`if i.endswith(".mp3"):`), ölçüte uyan bütün karakter dizilerini ekrana döküyoruz (`print(i)`).

Yukarıdaki örneği, derseniz, `endswith()` metodunu kullanmadan şöyle de yazabilirsiniz:

```

for i in d1, d2, d3, d4, d5, d6, d7, d8, d9, d10, d11:
    if i[-4:len(i)] == ".mp3":
        print(i)

```

Burada karakter dizilerinin dilimlenebilme özelliğinden yararlandık. Ancak gördüğünüz gibi, dilimlenecek kısmı ayarlamaya uğraşmak yerine `endswith()` metodunu kullanmak çok daha mantıklı ve kolay bir yöntemdir.

Yukarıdaki örnekte de gördüğünüz gibi, `endswith()` metodu özellikle dosya uzantılarına göre dosya türlerini tespit etmede oldukça işe yarar bir metottur.

17.7 startswith()

Bu metot, biraz önce gördüğümüz `endswith()` metodunun yaptığı işin tam tersini yapar. Hatırlarsanız `endswith()` metodu bir karakter dizisinin hangi karakter veya karakterlerle bittiğini denetliyordu. `startswith()` metodu ise bir karakter dizisinin hangi karakter veya karakterlerle başladığını denetler:

```

>>> kardiz = "python"
>>> kardiz.startswith("p")

True

>>> kardiz.startswith("a")

False

```

Gördüğünüz gibi, eğer karakter dizisi gerçekten belirtilen karakterle başlıyorsa Python *True* çıktısı, yok eğer belirtilen karakterle başlamıyorsa *False* çıktısı veriyor.

Bu metodun gerçek hayatta nasıl kullanılabileceğine dair bir örnek verelim:

```
d1 = "python.ogg"
d2 = "tkinter.mp3"
d3 = "pygtk.ogg"
d4 = "movie.avi"
d5 = "sarki.mp3"
d6 = "filanca.ogg"
d7 = "falanca.mp3"
d8 = "dosya.avi"
d9 = "perl.ogg"
d10 = "c.avi"
d11 = "c++.mp3"

for i in d1, d2, d3, d4, d5, d6, d7, d8, d9, d10, d11:
    if i.startswith("p"):
        print(i)
```

Burada 'p' harfiyle başlayan bütün dosyaları listeledik. Elbette aynı etkiyi şu şekilde de elde edebilirsiniz:

```
for i in d1, d2, d3, d4, d5, d6, d7, d8, d9, d10, d11:
    if i[0] == "p":
        print(i)
```

Sadece tek bir harfi sorguluyorsanız yukarıdaki yöntem de en az `startswith()` metodunu kullanmak kadar pratiktir. Ama birden fazla karakteri sorguladığınız durumlarda elbette `startswith()` çok daha mantıklı bir tercih olacaktır:

```
for i in d1, d2, d3, d4, d5, d6, d7, d8, d9, d10, d11:
    if i.startswith("py"):
        print(i)
```

Yukarıda yazdığımız kodu dilimleme tekniğinden yararlanarak yeniden yazmak isterseniz şöyle bir şeyler yapmanız gerekiyor:

```
for i in d1, d2, d3, d4, d5, d6, d7, d8, d9, d10, d11:
    if i[:2] == "py":
        print(i)
```

Dediğim gibi, birden fazla karakteri sorguladığınız durumlarda, dilimlemek istediğiniz kısmın karakter dizisi içinde hangi aralığa denk geldiğini hesaplamaya uğraşmak yerine, daha kolay bir yöntem olan `startswith()` metodundan yararlanmayı tercih edebilirsiniz.

Böylece karakter dizilerinin 2. bölümünü de bitirmiş olduk. Sonraki bölümde yine karakter dizilerinin metotlarından söz etmeye devam edeceğiz.

Karakter Dizilerinin Metotları (Devamı)

Karakter dizileri konusunun en başında söylediğimiz gibi, karakter dizileri metot yönünden bir hayli zengin bir veri tipidir. Bir önceki bölümde karakter dizileri metotlarının bir kısmını incelemiştik. Bu bölümde yine metotları incelemeye devam edeceğiz.

18.1 capitalize()

Hatırlarsanız, bir önceki bölümde öğrendiğimiz `startswith()` ve `endswith()` metotları karakter dizileri üzerinde herhangi bir değişiklik yapmıyordu. Bu iki metodun görevi, karakter dizilerini sorgulamamızı sağlamaktı. Şimdi göreceğimiz `capitalize()` metodu ise karakter dizileri üzerinde değişiklik yapmamızı sağlayacak. Dolayısıyla bu `capitalize()` metodu da 'değiştirici metotlar'dan biridir diyebiliriz.

Hatırlarsanız, `upper()` ve `lower()` metotları bir karakter dizisi içindeki bütün karakterleri etkiliyordu. Yani mesela `upper()` metodunu bir karakter dizisine uygularsak, o karakter dizisi içindeki bütün karakterler büyük harfe dönecektir. Aynı şekilde `lower()` metodu da bir karakter dizisi içindeki bütün karakterleri küçük harfe çevirir.

Şimdi göreceğimiz `capitalize()` metodu da `upper()` ve `lower()` metotlarına benzemekle birlikte onlardan biraz daha farklı davranır: `capitalize()` metodunun görevi karakter dizilerinin yalnızca ilk harfini büyüttür. Örneğin:

```
>>> a = "python"
>>> a.capitalize()

'Python'
```

Bu metodu kullanırken dikkat etmemiz gereken bir nokta var: Bu metot bir karakter dizisinin yalnızca ilk harfini büyütür. Yani birden fazla kelimeden oluşan karakter dizilerine bu metodu uyguladığımızda bütün kelimelerin ilk harfi büyümür. Yalnızca ilk kelimenin ilk harfi büyür. Yani:

```
>>> a = "python programlama dili"
>>> a.capitalize()

'Python programlama dili'
```

"python programlama dili" üç kelimeden oluşan bir karakter dizisidir. Bu karakter dizisi üzerine `capitalize()` metodunu uyguladığımızda bu üç kelimenin tamamının ilk harfleri büyümüyor. Yalnızca ilk 'python' kelimesinin ilk harfi bu metottan etkileniyor.

Bu arada `capitalize()` metodunu kullanırken bir şey dikkatinizi çekmiş olmalı. Bu metodun da, tıpkı `upper()` ve `lower()` metodlarında olduğu gibi, Türkçe karakterlerden bazıları ile ufak bir problemi var. Mesela şu örneğe bir bakın:

```
>>> kardiz = "istanbul"
>>> kardiz.capitalize()

'Istanbul'
```

'istanbul' kelimesinin ilk harfi büyütüldüğünde 'İ' olması gerekirken 'I' oldu. Bildiğiniz gibi bu problem 'ş', 'ç', 'ö', 'ğ' ve 'ü' gibi öteki Türkçe karakterlerde karşımıza çıkmaz. Sadece 'i' ve 'İ' harfleri karakter dizisi metodlarında bize problem çıkaracaktır. Ama endişe etmemize hiç gerek yok. Bu sorunu da basit bir 'if-else' yapısıyla çözebilecek kadar Python bilgisine sahibiz:

```
kardiz = "istanbul büyükşehir belediyesi"

if kardiz.startswith("i"):
    kardiz = "İ" + kardiz[1:]

kardiz = kardiz.capitalize()

print(kardiz)
```

Burada yaptığımız şey şu: Eğer değişkenin tuttuğu karakter dizisi 'i' harfi ile başlıyorsa, `"İ" + kardiz[1:]` kodunu kullanarak karakter dizisinin ilk harfi dışında kalan kısmıyla 'İ' harfini birleştiriyoruz. Bu yapıyı daha iyi anlayabilmek için etkileşimli kabukta şu denemeleri yapabilirsiniz:

```
>>> kardiz = "istanbul"
>>> kardiz[1:]

'stanbul'
```

Gördüğünüz gibi, `kardiz[1:]` kodu bize karakter dizisinin ilk harfi hariç geri kalan kısmını veriyor. Bu yapıyı dilimleme konusundan hatırlıyor olmalısınız. İşte biz dilimleme tekniğinin bu özelliğinden yararlanarak, karakter dizisinin ilk harfini kesip, baş tarafa bir adet 'İ' harfi ekliyoruz:

```
>>> "İ" + kardiz[1:]

'Istanbul'
```

Hatırlarsanız karakter dizilerinin değiştirilemeyen bir veri tipi olduğunu söylemiştik. O yüzden, karakter dizisinin *"stanbul"* kısmını 'İ' harfiyle birleştirdikten sonra, bu değişikliğin kalıcı olabilmesi için `kardiz = "İ" + kardiz[1:]` kodu yardımıyla, yaptığımız değişikliği tekrar *kardiz* adlı bir değişkene atıyoruz.

Böylece;

```
if kardiz.startswith("i"):
    kardiz = "İ" + kardiz[1:]
```

kodlarının ne yaptığını anlamış olduk. Kodların geri kalanında ise şöyle bir kod bloğu görüyoruz:

```
kardiz = kardiz.capitalize()
```

Buna göre, hangi harfle başlarsa başlasın Python'ın standart `capitalize()` metodunu bu karakter dizisi üzerine uyguluyoruz.

Son olarak da `print(kardiz)` kodunu kullanarak yeni karakter dizisini ekrana yazdırıyoruz ve böylece `capitalize()` metodundaki Türkçe karakter sorununu kıvrak bir çalımla aşmış oluyoruz.

18.2 title()

Bu metot biraz önce öğrendiğimiz `capitalize()` metoduna benzer. Bildiğiniz gibi `capitalize()` metodu bir karakter dizisinin yalnızca ilk harfini büyütüyordu. `title()` metodu da karakter dizilerinin ilk harfini büyütür. Ama `capitalize()` metodundan farklı olarak bu metot, birden fazla kelimeden oluşan karakter dizilerinin her kelimesinin ilk harflerini büyütür.

Bunu bir örnek üzerinde anlatsak sanırım daha iyi olacak:

```
>>> a = "python programlama dili"
>>> a.capitalize()

'Python programlama dili'

>>> a.title()

'Python Programlama Dili'
```

`capitalize()` metodu ile `title()` metodu arasındaki fark bariz bir biçimde görünüyor. Dedikimiz gibi, `capitalize()` metodu yalnızca ilk kelimenin ilk harfini büyütmeyle yetinirken, `title()` metodu karakter dizisi içindeki bütün kelimelerin ilk harflerini büyütüyor.

Tahmin edebileceğiniz gibi, `capitalize()` metodundaki Türkçe karakter problemi `title()` metodu için de geçerlidir. Yani:

```
>>> kardiz = "istanbul"
>>> kardiz.title()

'Istanbul'

>>> kardiz = "istanbul büyükşehir belediyesi"
>>> kardiz.title()

'Istanbul Büyükşehir Belediyesi'
```

Gördüğünüz gibi, burada da Python 'ı' harfini düzgün büyütemedi. Ama tabii ki bu bizi durduramaz! Çözümümüz hazır:

```
kardiz = "istanbul"

if kardiz.startswith("i"):
    kardiz = "İ" + kardiz[1:]
    kardiz = kardiz.title()
else:
    kardiz = kardiz.title()

print(kardiz)
```

Bu kodların `capitalize()` metodunu anlatırken verdiğimiz koda ne kadar benzediğini görüyorsunuz. Bu iki kod hemen hemen birbirinin aynısı. Tek fark, en sondaki `kardiz.capitalize()` kodunun burada `kardiz.title()` olması ve `if` bloğu içine ek olarak `kardiz = kardiz.title()` satırını yazmış olmamız. `kardiz.capitalize()` kodunun neden `kardiz.title()` koduna dönüştüğünü açıklamaya gerek yok. Ama eğer `kardiz = kardiz.title()` kodunun ne işe yaradığını tam olarak anlamadıysanız o satırı silin ve *kardiz* değişkeninin değerini “*istanbul büyükşehir belediyesi*” yapın. Yani:

```
kardiz = "istanbul büyükşehir belediyesi"

if kardiz.startswith("i"):
    kardiz = "İ" + kardiz[1:]
else:
    kardiz = kardiz.title()

print(kardiz)
```

Bu kodları bu şekilde çalıştırırsanız şu çıktıyı alırsınız:

```
İstanbul büyükşehir belediyesi
```

Burada yalnızca ilk kelimenin ilk harfi büyüdü. Halbuki `title()` metodunun işleyişi gereğince karakter dizisi içindeki bütün kelimelerin ilk harflerinin büyümesi gerekiyordu. İşte o satır bütün kelimelerin ilk harflerinin büyümesini sağlıyor. Eğer bir kelimenin ilk harfi zaten büyükse `title()` metodu bu harfe dokunmaz, ama karakter dizisi içindeki öbür kelimelerin ilk harflerini yine de büyütür.

İşte yukarıda `title()` metodunun bu özelliğinden faydalanıyoruz. `kardiz = "İ" + kardiz[1:]` komutu karakter dizisinin ilk kelimesinin ilk harfini düzgün bir şekilde büyütüyor, ama geri kalan kelimelere hiçbir şey yapmıyor. `kardiz = kardiz.title()` komutu ise karakter dizisi içindeki geri kalan kelimelerin ilk harflerini büyütüyor. Böylece istediğimiz çıktıyı elde edebilmiş oluyoruz. Yalnız bu kodlarda bir şey dikkatinizi çekmiş olmalı. `kardiz = kardiz.title()` komutunu program içinde iki yerde kullandık. Programcılıktaki en önemli ilkelerden biri de mümkün olduğunca tekrardan kaçınmaktır. Eğer yazdığınız bir programda aynı kodları program boyunca tekrar tekrar yazıyorsanız muhtemelen bir yerde hata yapıyorsunuzdur. Öyle bir durumda yapmanız gereken şey kodlarınızı tekrar gözden geçirip, tekrar eden kodları nasıl azaltabileceğinizi düşünmektir. İşte burada da böyle bir tekrar söz konusu. Biz tekrara düşmekten kurtulmak için yukarıdaki kodları şöyle de yazabiliriz:

```
kardiz = "istanbul büyükşehir belediyesi"

if kardiz.startswith("i"):
    kardiz = "İ" + kardiz[1:]

kardiz = kardiz.title()

print(kardiz)
```

`kardiz = kardiz.title()` komutunu hem `if` bloğunda, hem de `else` bloğunda kullandığımız için, programımız her koşulda bu kodu zaten çalıştıracak. O yüzden bu satırı `if` bloğuna yazdıktan sonra bir de aynı şeyi `else` bloğu içine yazmak gereksiz. Onun yerine `else` bloğunu tamamen kaldırıp, o satırı `if` bloğunun çıkışına yerleştirebiliriz.

Eski kodlardaki mantık işleyişi şöyle idi:

1. *kardiz* adlı bir değişken tanımla
2. Eğer *kardiz* 'i' harfi ile başlıyorsa (*if*), *kardiz*'in ilk harfi hariç geri kalan kısmı ile 'İ' harfini birleştir.
3. Daha sonra *kardiz* değişkenine *title()* metodunu uygula.
4. Eğer *kardiz* 'i' harfi ile değil de başka bir harfle başlıyorsa (*else*), *kardiz* değişkenine *title()* metodunu uygula.
5. Son olarak *kardiz* değişkenini yazdır.

Tekrar eden kodları çıkardıktan sonra ise kodlarımızın mantık işleyişi şöyle oldu:

1. *kardiz* adlı bir değişken tanımla
2. Eğer *kardiz* 'i' harfi ile başlıyorsa (*if*), *kardiz*'in ilk harfi hariç geri kalan kısmı ile 'İ' harfini birleştir.
3. Daha sonra *kardiz* değişkenine *title()* metodunu uygula.
4. Son olarak *kardiz* değişkenini yazdır.

Gördüğünüz gibi, aynı sonuca daha kısa bir yoldan ulaşabiliyoruz.

Ama bir dakika! Burada bir sorun var!

Bu kodlar 'i' harfinin karakter dizisinin yalnızca en başında yer aldığı durumlarda düzgün çalışacaktır. Bu kodlar mesela şu karakter dizisini düzgün büyütemez:

```
on iki ada
```

Aynı şekilde bu kodlar şu karakter dizisini de büyütemez:

```
hükümet istifa!
```

Çünkü bu karakter dizilerinde 'i' harfi karakter dizisini oluşturan kelimelerin ilkinde yer almıyor. Bizim yazdığımız kod ise yalnızca ilk kelime düşünülerek yazılmış. Peki bu sorunun üstesinden nasıl geleceğiz?

Evet, doğru tahmin ettiniz. Bizi kurtaracak şey *split()* metodu ve basit bir *for* döngüsü. Dikkatlice bakın:

```
kardiz = "on iki ada"

for kelime in kardiz.split():
    if kelime.startswith("i"):
        kelime = "İ" + kelime[1:]

    kelime = kelime.title()

    print(kelime, end=" ")
```

Bu defa istediğimizi gerçekleştiren bir kod yazabildik. Bu kodlar, 'i' harfi karakter dizisini oluşturan kelimelerin hangisinde bulunursa bulunsun, karakter dizisini Türkçeye uygun bir şekilde büyütebilecektir.

Bir önceki kodlara göre, bu son kodlardaki tek farkın *split()* metodu ve *for* döngüsü olduğuna dikkat edin.

Bu kodları daha iyi anlayabilmek için etkileşimli kabukta kendi kendinize bazı deneme çalışmaları yapabilirsiniz:

```
>>> kardiz = "on iki ada"
>>> kardiz.split()

['on', 'iki', 'ada']

>>> for kelime in kardiz.split():
...     print(kelime[0])
...
o
i
a
```

Gördüğünüz gibi, `split()` metodu "on iki ada" adlı karakter dizisini kelimelerine ayırıyor. İşte biz de kelimelerine ayrılmış bu yapı üzerinde bir `for` döngüsü kurarak herbir ögenin ilk harfinin 'i' olup olmadığını kontrol edebiliyoruz.

18.3 `swapcase()`

`swapcase()` metodu da büyük-küçük harfle ilgili bir metottur. Bu metot bir karakter dizisi içindeki büyük harfleri küçük harfe; küçük harfleri de büyük harfe dönüştürür. Örneğin:

```
>>> kardiz = "python"
>>> kardiz.swapcase()

'PYTHON'

>>> kardiz = "PYTHON"
>>> kardiz.swapcase()

'python'

>>> kardiz = "Python"
>>> kardiz.swapcase()

'pYTHON'
```

Gördüğünüz gibi, bu metot aynen dediğimiz gibi işliyor. Yani küçük harfleri büyük harfe; büyük harfleri de küçük harfe dönüştürüyor.

Yine tahmin edebileceğiniz gibi, bu metodun da bazı Türkçe karakterlerle problemi var:

```
>>> kardiz = "istihza"
>>> kardiz.swapcase()

'ISTIHZA'
```

Bu sorunu da aşmak tabii ki bizim elimizde:

```
kardiz = "istanbul"

for i in kardiz:
    if i == 'İ':
        kardiz = kardiz.replace('İ', 'i')
    elif i == 'i':
        kardiz = kardiz.replace('i', 'İ')
    else:
```

```
kardiz = kardiz.replace(i, i.swapcase())
print(kardiz)
```

Daha önceki örneklerde de olduğu gibi, bu kodlarda da 'i' ve 'I' harflerini tek tek kontrolden geçiriyoruz. Eğer bir karakter dizisi içinde bu iki harften biri varsa, bunların büyük harf veya küçük harf karşılıklarını elle yerine koyuyoruz. Bu karakterler dışında kalan karakterlere ise doğrudan `swapcase()` metodunu uygulayarak istediğimiz sonucu elde ediyoruz. Bu kodlarda kafanıza yatmayan yerler varsa, kodlar içinde kendinize göre bazı eklemeler çıkarmalar yaparak neyin ne işe yaradığını daha kolay anlayabilirsiniz.

18.4 casefold()

Bu metot işlev olarak `lower()` metoduna çok benzer. Hatta Türkçe açısından, bu metodun `lower()` metodundan hiçbir farkı yoktur. Ancak bazı başka dillerde, bu metot bazı harfler için `lower()` metodunun verdiğinden farklı bir çıktı verir. Örneğin Almandaki 'ß' harfi bu duruma bir örnek olabilir:

```
>>> "ß".lower()
'ß'

>>> "ß".casefold()
'ss'
```

Gördüğümüz gibi, `lower()` ve `casefold()` metotları bu harfe farklı davranıyor.

Türkçedeki İ-i sorunu bu metot için de aynen geçerlidir.

18.5 strip(), lstrip(), rstrip()

Bu başlıkta birbiriyle bağlantılı üç adet karakter dizisi metodunu inceleyeceğiz. Bu metotlar `strip()`, `lstrip()` ve `rstrip()`. İlk olarak `strip()` metoduyla başlayalım.

Zaman zaman, içinde anlamsız ya da gereksiz karakterler barındıran metinleri bu anlamsız ve gereksiz karakterlerden temizlemeniz gereken durumlarla karşılaşabilirsiniz. Örneğin arkadaşınızdan gelen bir e.postada her satırın başında ve/veya sonunda > gibi bir karakter olabilir. Arkadaşınızdan gelen bu e.postayı kullanabilmek için öncelikle metin içindeki o > karakterlerini silmeniz gerekebilir. Hepimizin bildiği gibi, bu tür karakterleri elle temizlemeye kalkışmak son derece sıkıcı ve zaman alıcı bir yöntemdir. Ama artık siz bir Python programcısı olduğunuza göre bu tür angaryaları Python'a devredebilirsiniz.

Yukarıda bahsettiğimiz duruma yönelik bir örnek vermeden önce dilerseniz `strip()` metoduyla ilgili çok basit örnekler vererek başlayalım işe:

```
>>> kardiz = " istihza "
```

Burada değeri " *istihza* " olan `kardiz` adlı bir karakter dizisi tanımladık. Dikkat ederseniz bu karakter dizisinin sağında ve solunda birer boşluk karakteri var. Bazı durumlarda kullanıcıdan ya da başka kaynaktan gelen karakter dizilerinde bu tür istenmeyen boşluklar olabilir. Ama sizin kullanıcıdan veya başka bir kaynaktan gelen o karakter dizisini düzgün kullanabilmeniz için öncelikle o karakter dizisinin sağında ve solunda bulunan boşluk

karakterlerinden kurtulmanız gerekebilir. İşte böyle anlarda `strip()` metodu yardımınıza yetişecektir. Dikkatlice inceleyin:

```
>>> kardiz = " istihza "  
>>> print(kardiz)  
  
' istihza '  
  
>>> kardiz.strip()  
  
'istihza'
```

Gördüğünüz gibi, `strip()` metodunu kullanarak, karakter dizisinin orijinalinde bulunan sağlı sollu boşluk karakterlerini bir çırpıda ortadan kaldırdık.

`strip()` metodu yukarıdaki örnekte olduğu gibi parametresiz olarak kullanıldığında, bir karakter dizisinin sağında veya solunda bulunan belli başlı karakterleri kırpar. `strip()` metodunun öntanımlı olarak kırptığı karakterler şunlardır:

''	boşluk karakteri
\t	sekme (TAB) oluşturan kaçış dizisi
\n	satır başına geçiren kaçış dizisi
\r	imleci aynı satırın başına döndüren kaçış dizisi
\v	düşey sekme oluşturan kaçış dizisi
\f	yeni bir sayfaya geçiren kaçış dizisi

Yani eğer `strip()` metoduna herhangi bir parametre vermezsek bu metot otomatik olarak karakter dizilerinin sağında ve solunda bulunan yukarıdaki karakterleri kırpacaktır. Ancak eğer biz istersek `strip()` metoduna bir parametre vererek bu metodun istediğimiz herhangi başka bir karakteri kırpmasını da sağlayabiliriz. Örneğin:

```
>>> kardiz = "python"  
>>> kardiz.strip("p")  
  
'ython'
```

Burada `strip()` metoduna parametre olarak `"p"` karakter dizisini vererek, `strip()` metodunun, karakter dizisinin başında bulunan `"p"` karakterini ortadan kaldırmasını sağladık. Yalnız `strip()` metodunu kullanırken bir noktaya dikkat etmelisiniz. Bu metot bir karakter dizisinin hem başında, hem de sonunda bulunan karakterlerle ilgilenir. Mesela şu örneğe bakalım:

```
>>> kardiz = "kazak"  
>>> kardiz.strip("k")  
  
'aza'
```

Gördüğünüz gibi, `strip()` metoduna `"k"` parametresini vererek, `"kazak"` adlı karakter dizisinin hem başındaki hem de sonundaki `"k"` harflerini kırpmayı başardık. Eğer bu metoda verdiğiniz parametre karakter dizisinde geçmiyorsa, bu durumda `strip()` metodu herhangi bir işlem yapmaz. Ya da aradığınız karakter, karakter dizisinin yalnızca tek bir tarafında (mesela sadece başında veya sadece sonunda) geçiyorsa, `strip()` metodu, ilgili karakter hangi taraftaysa onu siler. Aranılan karakterin bulunmadığı tarafla ilgilenmez.

`strip()` metodunu anlatmaya başlarken, içinde gereksiz yere `>` işaretlerinin geçtiği e.postalardan söz etmiş ve bu e.postalardaki o gereksiz karakterleri elle silmenin ne kadar da sıkıcı bir iş olduğunu söylemiştik. Eğer e.postalarınızda bu tip durumlarla sık sık

karşılaşıyorsanız, gereksiz karakterleri silme görevini sizin yerinize Python yerine getirebilir. Şimdi şu kodları dikkatlice inceleyin:

```
metin = """
> Python programlama dili Guido Van Rossum adlı Hollandalı bir programcı tarafından
> 90'lı yılların başında geliştirilmeye başlanmıştır. Çoğu insan, isminin Python
> olmasına bakarak, bu programlama dilinin, adını piton yılanından aldığını düşünür.
> Ancak zannedildiğinin aksine bu programlama dilinin adı piton yılanından gelmez.
> Guido Van Rossum bu programlama dilini, The Monty Python adlı bir İngiliz komedi
> grubunun, Monty Python's Flying Circus adlı gösterisinden esinlenerek adlandırmıştır.
> Ancak her ne kadar gerçek böyle olsa da, Python programlama dilinin pek çok yerde
> bir yılan figürü ile temsil edilmesi neredeyse bir gelenek halini almıştır diyebiliriz.
"""

for i in metin.split():
    print(i.strip("> "), end=" ")
```

Bu programı çalıştırdığınızda şöyle bir çıktı elde edeceksiniz:

```
Python programlama dili Guido Van Rossum adlı Hollandalı bir programcı tarafından
90'lı yılların başında geliştirilmeye başlanmıştır. Çoğu insan, isminin Python
olmasına bakarak, bu programlama dilinin, adını piton yılanından aldığını düşünür.
Ancak zannedildiğinin aksine bu programlama dilinin adı piton yılanından gelmez.
Guido Van Rossum bu programlama dilini, The Monty Python adlı bir İngiliz komedi
grubunun, Monty Python's Flying Circus adlı gösterisinden esinlenerek adlandırmıştır.
Ancak her ne kadar gerçek böyle olsa da, Python programlama dilinin pek çok yerde
bir yılan figürü ile temsil edilmesi neredeyse bir gelenek halini almıştır diyebiliriz.
```

Gördüğünüz gibi, her satırın başında bulunan '>' karakterlerini ufacık birkaç kod yardımıyla rahatlıkla temizledik. Burada `strip()` metoduyla birlikte `split()` metodunu da kullandığımızı görüyorsunuz. `split()` metodu ile önce `metin` adlı karakter dizisini parçaladık. Daha sonra da `strip()` metodu yardımıyla baş taraftaki istenmeyen karakterleri temizledik.

Yukarıdaki örnekte verdiğimiz `metin`, istenmeyen karakterleri yalnızca tek bir tarafta içeriyor. Ama elbette istenmeyen karakterler, karakter dizisinin ne tarafında olursa olsun `strip()` metodu bu karakterleri başarıyla kırpacaktır.

Bu bölümün başlığında `strip()` metodu ile birlikte `lstrip()` ve `rstrip()` adlı iki metodun daha adı geçiyordu. `strip()` metodunun ne işe yaradığını öğrendik. Peki bu `lstrip()` ve `rstrip()` metotları ne işe yarıyor?

`lstrip()` metodundan başlayalım anlatmaya...

`strip()` metodunu anlatırken, bu metodun bir karakter dizisinin sağında ve solunda bulunan istenmeyen karakterleri kırptığını söylemiştik. Ancak bazen, istediğimiz şey bu olmayabilir. Yani biz bir karakter dizisinin hem sağında, hem de solunda bulunan gereksiz karakterleri değil, yalnızca sağında veya yalnızca solunda bulunan gereksiz karakterleri kırmak isteyebiliriz. Örneğin `strip()` metodunu anlatırken verdiğimiz “kazak” örneğini ele alalım. Şöyle bir komutun ne yapacağını biliyorsunuz:

```
>>> "kazak".strip("k")
```

Bu komut hem sol, hem de sağ taraftaki “k” karakterlerini kırpacaktır. Ama peki ya biz sadece sol taraftaki “k” karakterini atmak istersek ne olacak? İşte böyle bir durumda `strip()` metodundan değil, `lstrip()` metodundan faydalanacağız.

`lstrip()` metodu bir karakter dizisinin sol tarafındaki gereksiz karakterlerden kurtulmamızı sağlar. Mesela bu bilgiyi yukarıdaki örneğe uygulayalım:

```
>>> "kazak".lstrip("k")  
  
'azak'
```

Gördüğünüz gibi, `lstrip()` metodu yalnızca sol baştaki “k” harfiyle ilgilendi. Sağ taraftaki “k” harfine ise dokunmadı. Eğer sol taraftaki karakteri değil de yalnızca sağ taraftaki karakteri uçurmak istemeniz halinde ise `rstrip()` metodundan yararlanacaksınız:

```
>>> "kazak".rstrip("k")  
  
'kaza'
```

Bu arada, yukarıdaki metotları doğrudan karakter dizileri üzerine uygulayabildiğimize de dikkat edin. Yani şu iki yöntem de uygun ve doğrudur:

```
>>> kardiz = "karakter dizisi"  
>>> kardiz.metot_adı()
```

veya:

```
>>> "karakter dizisi".metot_adı()
```

18.6 join()

Hatırlarsanız şimdiye kadar öğrendiğimiz metotlar arasında `split()` adlı bir metot vardı. Bu metodun ne işe yaradığını ve nasıl kullanıldığını biliyorsunuz:

```
>>> kardiz = "Beşiktaş Jimnastik Kulübü"  
>>> bölünmüş = kardiz.split()  
>>> print(bölünmüş)  
  
['Beşiktaş', 'Jimnastik', 'Kulübü']
```

Gördüğünüz gibi `split()` metodu bir karakter dizisini belli yerlerden bölerek parçalara ayırıyor. Bu noktada insanın aklına şöyle bir soru geliyor: Diyelim ki elimizde böyle bölünmüş bir karakter dizisi grubu var. Biz bu grup içindeki karakter dizilerini tekrar birleştirmek istersek ne yapacağız?

Şimdi şu kodlara çok dikkatlice bakın:

```
>>> " ".join(bölünmüş)  
  
'Beşiktaş Jimnastik Kulübü'
```

Gördüğünüz gibi, “*Beşiktaş Jimnastik Kulübü*” adlı karakter dizisinin ilk halini tekrar elde ettik. Yani bu karakter dizisine ait, bölünmüş parçaları tekrar bir araya getirdik. Ancak bu işi yapan kod gözünüze biraz tuhaf ve anlaşılmaz görünmüş olabilir.

İlk başta dikkatimizi çeken şey, bu metodun öbür metotlara göre biraz daha farklı bir yapıya sahipmiş gibi görünmesi. Ama belki yukarıdaki örneği şöyle yazarsak bu örnek biraz daha anlaşılır gelebilir gözünüze:

```
>>> birleştirme_karakter = " "  
>>> birleştirme_karakter.join(bölünmüş)
```

Burada da tıpkı öteki metotlarda olduğu gibi, `join()` metodunu bir karakter dizisi üzerine uyguladık. Bu karakter dizisi bir adet boşluk karakteri. Ayrıca gördüğünüz gibi `join()` metodu bir adet de parametre alıyor. Bu örnekte `join()` metoduna verdiğimiz parametre *bölünmüş* adlı değişken. Aslında şöyle bir düşününce yukarıdaki kodların sanki şöyle yazılması gerekiyormuş gibi gelebilir size:

```
>>> bölünmüş.join(birleştirme_karakteri)
```

Ama bu kullanım yanlıştır. Üstelik kodunuzu böyle yazarsanız Python size bir hata mesajı gösterecektir:

```
>>> bölünmüş.join(birleştirme_karakteri)

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
AttributeError: 'list' object has no attribute 'join'
```

Buradaki hata mesajı bize şöyle diyor: 'liste nesnesinin *join* adlı bir niteliği yoktur!'. Bu cümledeki 'liste nesnesi' ifadesine özellikle dikkatinizi çekmek istiyorum. Biz şimdiye kadar iki tür nesne (ya da başka bir ifadeyle veri tipi) görmüştük. Bunlar karakter dizileri ve sayılardı. Burada karşımıza üçüncü bir nesne çıkıyor. Gördüğümüz kadarıyla bu yeni nesnenin adı 'liste'. (Liste adlı veri tipini birkaç bölüm sonra en ince ayrıntısına kadar inceleyeceğiz. Python'da böyle bir veri tipi olduğunu bilmemiz bizim için şimdilik yeterli.)

İşte yukarıdaki hatayı almamızın nedeni, aslında karakter dizilerine ait bir metot olan `join()` metodunu bir liste üzerinde uygulamaya çalışmamız. Böyle bir durumda da Python doğal olarak bizi 'liste nesnelerinin *join* adlı bir niteliği olmadığı' konusunda uyarıyor. Bütün bu anlattıklarımız bizi şu sonuca ulaştırıyor: Bir veri tipine ait metotlar doğal olarak yalnızca o veri tipi üzerinde kullanılabilir. Mesela yukarıdaki örnekte gördüğümüz gibi, bir karakter dizisi metodu olan `join()`'i başka bir veri tipine uygulamaya çalışırsak hata alırız.

Sonuç olarak, `join()` adlı metodu *bölünmüş* adlı değişkene uygulayamayacağımızı anlamış bulunuyoruz. O halde bu metotla birlikte kullanılmak üzere bir karakter dizisi bulmamız gerekiyor.

En başta da söylediğimiz gibi, `join()` metodunun görevi bölünmüş karakter dizisi gruplarını birleştirmektir. Bu metot görevini yerine getirirken, yani karakter dizisi gruplarını birleştirirken bir birleştirme karakterine ihtiyaç duyar. Bizim örneğimizde bu birleştirme karakteri bir adet boşluktur. Durumu daha iyi anlayabilmek için örneğimizi tekrar gözümünün önüne getirelim:

```
>>> kardiz = "Beşiktaş Jimnastik Kulübü"
>>> bölünmüş = kardiz.split()
>>> print(bölünmüş)

['Beşiktaş', 'Jimnastik', 'Kulübü']

>>> kardiz = " ".join(bölünmüş)
>>> print(kardiz)

Beşiktaş Jimnastik Kulübü
```

Gördüğünüz gibi, orijinal karakter dizisinin bölünmüş parçalarını, her bir parçanın arasında bir adet boşluk olacak şekilde yeniden birleştirdik. Elbette sadece boşluk karakteri kullanabileceğiz diye bir kaide yok. Mesela şu örneklere bakın:

```
>>> kardiz = "-".join(bölünmüş)
Beşiktaş-Jimnastik-Kulübü

>>> kardiz = "".join(bölünmüş)
BeşiktaşJimnastikKulübü
```

İlk örnekte, bölünmüş karakter dizilerini - işareti ile birleştirdik. İkinci örnekte ise bu karakter dizilerini birleştirmek için boş bir karakter dizisi kullandık. Yani parçaları birleştirirken arada boşluk olmamasını sağladık.

`join()` metodu ile bol bol pratik yaparak bu metodu hakkında öğrenmenizi tavsiye ederim. Zira programcılık maceranız boyunca en sık kullanacağınız karakter dizisi metotları listesinin en başlarında bu metot yer alır.

18.7 count()

Tıpkı daha önce öğrendiğimiz sorgulayıcı metotlar gibi, `count()` metodu da bir karakter dizisi üzerinde herhangi bir değişiklik yapmamızı sağlamaz. Bu metodun görevi bir karakter dizisi içinde belli bir karakterin kaç kez geçtiğini sorgulamaktır. Bununla ilgili hemen bir örnek verelim:

```
>>> şehir = "Kahramanmaraş"
>>> şehir.count("a")
5
```

Buradan anlıyoruz ki, "Kahramanmaraş" adlı karakter dizisi içinde toplam 5 adet "a" karakteri geçiyor.

`count()` metodu yaygın olarak yukarıdaki örnekte görüldüğü şekilde sadece tek bir parametre ile kullanılır. Ama aslında bu metot toplam 3 parametre alır. Şimdi şu örnekleri dikkatlice inceleyin:

```
>>> şehir = "adana"
>>> şehir.count("a")
3

>>> şehir.count("a", 1)
2

>>> şehir.count("a", 2)
2

>>> şehir.count("a", 3)
1

>>> şehir.count("a", 4)
1
```

İlk örnekte `count()` metodunu tek bir parametre ile birlikte kullandığımız için *“adana”* adlı karakter dizisi içindeki bütün *“a”* harflerinin toplam sayısı çıktı olarak verildi.

İkinci örnekte ise `count()` metoduna ikinci bir parametre daha verdik. Bu ikinci parametre, `count()` metodunun bir karakteri saymaya başlarken karakter dizisinin kaçınıcı sırasından başlayacağını gösteriyor. Bu örnekte ikinci parametre olarak *1* sayısını verdiğimiz için, Python saymaya *“adana”* karakter dizisinin *1.* sırasından başlayacak. Dolayısıyla *0.* sıradaki *“a”* harfi sayım işleminin dışında kalacağı için toplam *“a”* sayısı *4* değil *3* olarak görünecek. Gördüğünüz gibi, sonraki örneklerde de aynı mantığı takip ettiğimiz için aradığımız karakterin toplam sayısı örnekten örneğe farklılık gösteriyor.

Peki bu metodu gerçek programlarda ne amaçla kullanabilirsiniz? Bu metodu kullanarak, örneğin, kullanıcıyı aynı karakterden yalnızca bir adet girmeye zorlayabilirsiniz. Bunun için mesela şöyle bir yapı kullanabilirsiniz:

```
parola = input("parolanız: ")

kontrol = True

for i in parola:
    if parola.count(i) > 1:
        kontrol = False

if kontrol:
    print('Parolanız onaylandı!')
else:
    print('Parolanızda aynı harfi bir kez kullanabilirsiniz!')
```

Burada *kontrol* değişkeninin değerini *True* olarak belirledik. Eğer *parola* içindeki harflerden herhangi biri *1*'den fazla geçiyorsa bu durumda *kontrol* değişkeninin değerini *False* yapıyoruz:

```
for i in parola:
    if parola.count(i) > 1:
        kontrol = False
```

Daha sonra da *kontrol* değişkeninin durumuna göre kullanıcıya parolanın onaylandığı veya onaylanmadığı bilgisini veriyoruz. Buna göre eğer *kontrol* değişkeninin değeri *True* ise şu çıktıyı veriyoruz:

```
Parolanız onaylandı!
```

Aksi halde şu çıktıyı veriyoruz:

```
Parolanızda aynı harfi bir kez kullanabilirsiniz!
```

Yukarıdakine benzer durumların dışında `count()` metodunu şöyle durumlarda da kullanabilirsiniz:

```
kelime = input("Herhangi bir kelime: ")

for harf in kelime:
    print("{} harfi {} kelimesinde {} kez geçiyor!".format(harf,
                                                            kelime,
                                                            kelime.count(harf)))
```

Burada amacımız kullanıcının girdiği bir kelime içindeki bütün harflerin o kelime içinde kaç kez geçtiğini bulmak. `count()` metodunu kullanarak bu işi çok kolay bir şekilde

halledebiliyoruz. Kullanıcının mesela 'adana' kelimesini girdiğini varsayarsak yukarıdaki program şöyle bir çıktı verecektir:

```
a harfi adana kelimesinde 3 kez geçiyor!  
d harfi adana kelimesinde 1 kez geçiyor!  
a harfi adana kelimesinde 3 kez geçiyor!  
n harfi adana kelimesinde 1 kez geçiyor!  
a harfi adana kelimesinde 3 kez geçiyor!
```

Ancak burada şöyle bir problem var: 'adana' kelimesi içinde birden fazla geçen harfler (mesela 'a' harfi) çıktıda birkaç kez tekrarlanıyor. Yani mesela 'a' harfinin geçtiği her yerde programımız 'a' harfinin kelime içinde kaç kez geçtiğini rapor ediyor. İstedığınız davranış bu olabilir. Ama bazı durumlarda her harfin kelime içinde kaç kez geçtiği bilgisinin yalnızca bir kez raporlanmasını isteyebilirsiniz. Yani siz yukarıdaki gibi bir çıktı yerine şöyle bir çıktı elde etmek istiyebilirsiniz:

```
a harfi adana kelimesinde 3 kez geçiyor!  
d harfi adana kelimesinde 1 kez geçiyor!  
n harfi adana kelimesinde 1 kez geçiyor!
```

Böyle bir çıktı elde edebilmek için şöyle bir program yazabilirsiniz:

```
kelime = input("Herhangi bir kelime: ")  
sayaç = ""  
  
for harf in kelime:  
    if harf not in sayaç:  
        sayaç += harf  
  
for harf in sayaç:  
    print("{} harfi {} kelimesinde {} kez geçiyor!".format(harf,  
                                                            kelime,  
                                                            kelime.count(harf)))
```

Gelin isterseniz bu kodları şöyle bir inceleyelim.

Bu kodlarda öncelikle kullanıcıdan herhangi bir kelime girmesini istiyoruz.

Daha sonra *sayaç* adlı bir değişken tanımlıyoruz. Bu değişken, kullanıcının girdiği kelime içindeki harfleri tutacak. Bu değişken, *kelime* değişkeninden farklı olarak, kullanıcının girdiği sözcük içinde birden fazla geçen harflerden yalnızca tek bir örnek içerecek.

Değişkenimizi tanımladıktan sonra bir *for* döngüsü kuruyoruz. Bu döngüye dikkatlice bakın. Kullanıcının girdiği kelime içinde geçen harflerden her birini yalnızca bir kez alıp *sayaç* değişkenine gönderiyoruz. Böylece elimizde her harften sadece bir adet olmuş oluyor. Burada Python'ın arka planda neler çevirdiğini daha iyi anlayabilmek için isterseniz döngüden sonra şöyle bir satır ekleyerek *sayaç* değişkeninin içeriğini inceleyebilir, böylece burada kullandığımız *for* döngüsünün nasıl çalıştığını daha iyi görebilirsiniz:

```
print("sayaç içeriği: ", sayaç)
```

İlk döngümüz sayesinde, kullanıcının girdiği kelime içindeki her harfi teke indirerek, bu harfleri *sayaç* değişkeni içinde topladık. Şimdi yapmamız gereken şey, *sayaç* değişkenine gönderilen her bir harfin, *kelime* adlı değişken içinde kaç kez geçtiğini hesaplamak olmalı. Bunu da yine bir *for* döngüsü ile yapabiliriz:

```
for harf in sayaç:
    print("{} harfi {} kelimesinde {} kez geçiyor!".format(harf,
                                                            kelime,
                                                            kelime.count(harf)))
```

Burada yaptığımız şey şu: `count()` metodunu kullanarak, `sayaç` değişkeninin içindeki her bir harfin, `kelime` değişkeninin içinde kaç kez geçtiğini buluyoruz. Bu döngünün nasıl çalıştığını daha iyi anlayabilmek için, isterseniz bu döngüyü şu şekilde sadeleştirebilirsiniz:

```
for harf in sayaç:
    print(harf, kelime, kelime.count(harf))
```

Gördüğünüz gibi, `sayaç` değişkeni içindeki her bir harfin `kelime` adlı karakter dizisi içinde kaç kez geçtiğini tek tek sorguladık.

Yukarıdaki örneklerde `count()` metodunun iki farklı parametre aldığını gördük. Bu metodun bunların dışında üçüncü bir parametre daha alır. Bu üçüncü parametre ikinci parametreyle ilişkilidir. Dilerseniz bu ilişkiyi bir örnek üzerinde görelim:

```
>>> kardiz = "python programlama dili"
>>> kardiz.count("a")

3

>>> kardiz.count("a", 15)

2
```

Bu örneklerden anladığımıza göre, *"python programlama dili"* adlı karakter dizisi içinde toplam 3 adet 'a' harfi var. Eğer bu karakter dizisi içindeki 'a' harflerini karakter dizisinin en başından itibaren değil de, 15. karakterden itibaren saymaya başlarsak bu durumda 2 adet 'a' harfi buluyoruz. Şimdi de şu örneğe bakalım:

```
>>> kardiz.count("a", 15, 17)

1
```

Burada, 15. karakter ile 17. karakter arasında kalan 'a' harflerini saymış olduk. 15. karakter ile 17. karakter arasında toplam 1 adet 'a' harfi olduğu için de Python bize 1 sonucunu verdi. Bütün bu örneklerden sonra `count()` metoduna ilişkin olarak şöyle bir tespitte bulunabiliriz:

`count()` metodu bir karakter dizisi içinde belli bir karakterin kaç kez geçtiğini sorgulamamızı sağlar. Örneğin bu metodu `count("a")` şeklinde kullanırsak Python bize karakter dizisi içindeki bütün "a" harflerinin sayısını verecektir. Eğer bu metoda 2. ve 3. parametreleri de verirsek, sorgulama işlemi karakter dizisinin belli bir kısmında gerçekleştirilecektir. Örneğin `count("a", 4, 7)` gibi bir kullanım, bize karakter dizisinin 4. ve 7. karakterleri arasında kalan "a" harflerinin sayısını verecektir.

Böylece bir metodu daha ayrıntılı bir şekilde incelemiş olduk. Artık başka bir metod incelemeye geçebiliriz.

18.8 index(), rindex()

Bu bölümün başında karakter dizilerinin dilimlenme özelliğinden söz ederken, karakter dizisi içindeki her harfin bir sırası olduğunu söylemiştik. Örneğin *"python"* adlı karakter dizisinde 'p' harfinin sırası 0'dır. Aynı şekilde 'n' harfinin sırası ise 5'tir. Karakterlerin, bir karakter dizisi içinde hangi sırada bulunduğunu öğrenmek için `index()` adlı bir metottan yararlanabiliriz. Örneğin:

```
>>> kardiz = "python"
>>> kardiz.index("p")

0

>>> kardiz.index("n")

5
```

Eğer sırasını sorguladığımız karakter, o karakter dizisi içinde bulunmuyorsa, bu durumda Python bize bir hata mesajı gösterir:

```
>>> kardiz.index("z")

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
ValueError: substring not found
```

Bu metodun özelliği, sorguladığımız karakterin, karakter dizisi içinde geçtiği ilk konumu vermesidir. Yani örneğin:

```
>>> kardiz = "adana"
>>> kardiz.index("a")

0
```

"adana" adlı karakter dizisi içinde 3 adet 'a' harfi var. Ancak biz `index()` metodu yardımıyla *"adana"* karakter dizisi içindeki 'a' harfinin konumunu sorgularsak, Python bize 'a' harfinin geçtiği ilk konumu, yani 0. konumu, bildirecektir. Halbuki *"adana"* karakter dizisi içinde 2. ve 4. sıralarda da birer 'a' harfi var. Ancak `index()` metodu 0. konumdaki 'a' harfini gördükten sonra karakter dizisinin geri kalanına bakmaz.

`index()` metodunu biz yukarıda tek bir parametre ile birlikte kullandık. Bu parametre, karakter dizisi içinde konumunu öğrenmek istediğimiz karakteri gösteriyor. Ama bu metod aslında toplam 3 parametre alır. Şu örnekleri dikkatlice inceleyelim:

```
>>> kardiz = "adana"
>>> kardiz.index("a")

0
```

Burada normal bir şekilde `index()` metodunu tek bir parametre ile birlikte kullandık. Böylece Python bize 'a' harfinin karakter dizisi içinde ilk olarak hangi sırada bulunduğunu gösterdi. Bir de şu örneğe bakalım:

```
>>> kardiz.index("a", 1)

2
```


Gördüğünüz gibi, bu defa `index()` metoduna ikinci bir parametre daha verdik. `index()` metodunun ikinci parametresi, Python'ın aramaya kaçınıcı sıradan itibaren başlayacağını gösteriyor. Biz yukarıdaki örnekte Python'ın aramaya 1. sıradan itibaren başlamasını istedik. Bu yüzden Python 0. sıradaki "a" karakterini es geçti ve 2. sırada bulunan "a" karakterini gördü. Bir de şuna bakalım:

```
>>> kardiz.index("a", 3)
```

Bu defa Python'ın aramaya 3. sıradan başlamasını istedik. Dolayısıyla Python 0. ve 2. sıralardaki 'a' harflerini görmezden gelip bize 4. sıradaki 'a' harfinin sırasını bildirdi.

Gelelim `index()` metodunun 3. parametresine... Dilerseniz 3. parametrenin ne işe yaradığını bir örnek üzerinde gösterelim:

```
>>> kardiz = "adana"
>>> kardiz.index("a", 1, 3)

2
```

Hatırlarsanız, bundan önce `count()` adlı bir metot öğrenmiştik. O metot da toplam 3 parametre alıyordu. `count()` metodunda kullandığımız 2. ve 3. parametrelerin görevlerini hatırlıyor olmalısınız. İşte `index()` metodunun 2. ve 3. parametreleri de aynen `count()` metodundaki gibi çalışır. Yani Python'ın sorgulama işlemini hangi sıra aralıklarından gerçekleştireceğini gösterir. Mesela yukarıdaki örnekte biz "adana" karakter dizisinin 1. ve 3. sıraları arasındaki 'a' harflerini sorguladık. Yani yukarıdaki örnekte Python 'a' harfini aramaya 1. konumdan başladı ve aramayı 3. konumda kesti. Böylece "adana" karakter dizisinin 2. sırasındaki 'a' harfinin konumunu bize bildirdi.

Gördüğünüz gibi, `index()` metodu bize aradığımız karakterin yalnızca ilk konumunu bildiriyor. Peki biz mesela "adana" karakter dizisi içindeki bütün 'a' harflerinin sırasını öğrenmek istersek ne yapacağız?

Bu isteğimizi yerine getirmek için karakter dizisinin her bir sırasını tek tek kontrol etmemiz yeterli olacaktır. Yani şöyle bir şey yazmamız gerekiyor:

```
kardiz = "adana"

print(kardiz.index("a", 0))
print(kardiz.index("a", 1))
print(kardiz.index("a", 2))
print(kardiz.index("a", 3))
print(kardiz.index("a", 4))
```

Buradaki mantığı anladığınızı sanıyorum. Bildiğiniz gibi, `index()` metodunun ikinci parametresi sayesinde karakter dizisi içinde aradığımız bir karakteri hangi konumdan itibaren arayacağımızı belirleyebiliyoruz. Örneğin yukarıdaki kodlarda gördüğünüz ilk `print()` satırı 'a' karakterini 0. konumdan itibaren arıyor ve gördüğü ilk 'a' harfinin konumunu raporluyor. İkinci `print()` satırı 'a' karakterini 1. konumdan itibaren arıyor ve gördüğü ilk 'a' harfinin konumunu raporluyor. Bu süreç karakter dizisinin sonuna ulaşıncaya kadar devam ediyor. Böylece karakter dizisi içinde geçen bütün 'a' harflerinin konumunu elde etmiş oluyoruz.

Elbette yukarıdaki kodları, sadece işin mantığını anlamanızı sağlamak için bu şekilde verdik. Tahmin edebileceğiniz gibi, yukarıdaki kod yazımı son derece verimsiz bir yoldur. Ayrıca gördüğünüz gibi, yukarıdaki kodlar sadece 5 karakter uzunluğundaki karakter dizileri için geçerlidir. Halbuki programlamada esas alınması gereken yöntem, kodlarınızı olabildiğince genel amaçlı tutup, farklı durumlarda da çalışabilmesini sağlamaktır. Dolayısıyla yukarıdaki

mantığı şu şekilde kodlara dökmek çok daha akıllıca bir yol olacaktır:

```
kardiz = "adana"

for i in range(len(kardiz)):
    print(kardiz.index("a", i))
```

Gördüğünüz gibi, yukarıdaki kodlar yardımıyla, bir önceki verimsiz kodları hem kısalttık, hem de daha geniş kapsamlı bir hale getirdik. Hatta yukarıdaki kodları şöyle yazarsanız karakter dizisi ve bu karakter dizisi içinde aranacak karakteri kullanıcıdan da alabilirsiniz:

```
kardiz = input("Metin girin: ")
aranacak = input("Aradığınız harf: ")

for i in range(len(kardiz)):
    print(kardiz.index(aranacak, i))
```

Bu kodlarda bazı problemler dikkatinizi çekmiş olmalı. Mesela, aranan karakter dizisinin bulunduğu konumlar çıktıda tekrar ediyor. Örneğin, kullanıcının *"adana"* karakter dizisi içinde 'a' harfini aramak istediğini varsayarsak programımız şöyle bir çıktı veriyor:

```
0
2
2
4
4
```

Burada 2 ve 4 sayılarının birden fazla geçtiğini görüyoruz. Bunu engellemek için şöyle bir kod yazabiliriz:

```
kardiz = input("Metin girin: ")
aranacak = input("Aradığınız harf: ")

for i in range(len(kardiz)):
    if i == kardiz.index(aranacak, i):
        print(i)
```

Bu kodlarla yaptığımız şey şu: Öncelikle karakter dizisinin uzunluğunu gösteren sayı aralığı üzerinde bir for döngüsü kuruyoruz. Kullanıcının burada yine *"adana"* karakter dizisini girdiğini varsayarsak, *"adana"* karakter dizisinin uzunluğu 5 olduğu için for döngümüz şöyle görünecektir:

```
for i in range(5):
    ...
```

Daha sonra for döngüsü içinde tanımladığımız *i* değişkeninin değerinin, karakter dizisi içinde aradığımız karakterin konumu ile eşleşip eşleşmediğini kontrol ediyoruz ve değeri eşleşen sayıları `print()` fonksiyonunu kullanarak ekrana döküyoruz.

Eğer bu kodlar ilk bakışta gözünüze anlaşılmaz göründüyse bu kodları bir de şu şekilde yazarak arka planda neler olup bittiğini daha net görebilirsiniz:

```
kardiz = input("Metin girin: ")
aranacak = input("Aradığınız harf: ")

for i in range(len(kardiz)):
    print("i'nin değeri: ", i)
    if i == kardiz.index(aranacak, i):
```

```
print("%s. sırada 1 adet %s harfi bulunuyor" %(i, aranacak))
else:
    print("%s. sırada %s harfi bulunmuyor" %(i, aranacak))
```

Gördüğünüz gibi `index()` metodu bir karakter dizisi içindeki karakterleri ararken karakter dizisini soldan sağa doğru okuyor. Python'da bu işlemin tersi de mümkündür. Yani isterseniz Python'ın, karakter dizisini soldan sağa doğru değil de, sağdan sola doğru okumasını da sağlayabilirsiniz. Bu iş için `rindex()` adlı bir metottan yararlanacağız. Bu metot her yönden `index()` metoduyla aynıdır. `index()` ve `rindex()` metotlarının birbirinden tek farkı, `index()` metodunun karakter dizilerini soldan sağa, `rindex()` metodunun ise sağdan sola doğru okumasıdır. Hemen bir örnekle durumu açıklamaya çalışalım:

```
>>> kardiz = "adana"
>>> kardiz.index("a")

0

>>> kardiz.rindex("a")

4
```

Bu iki örnek, `index()` ve `rindex()` metotları arasındaki farkı gayet net bir şekilde ortaya koyuyor. `index()` metodu, karakter dizisini soldan sağa doğru okuduğu için *"adana"* karakter dizisinin 0. sırasındaki 'a' harfini yakaladı. `rindex()` metodu ise karakter dizisini sağdan sola doğru okuduğu için *"adana"* karakter dizisinin 4. sırasındaki 'a' harfini yakaladı...

18.9 find, rfind()

`find()` ve `rfind()` metotları tamamen `index()` ve `rindex()` metotlarına benzer. `find()` ve `rfind()` metotlarının görevi de bir karakter dizisi içindeki bir karakterin konumunu sorgulamaktır:

```
>>> kardiz = "adana"
>>> kardiz.find("a")

0

>>> kardiz.rfind("a")

4
```

Peki `index()/rindex()` ve `find()/rfind()` metotları arasında ne fark var?

`index()` ve `rindex()` metotları karakter dizisi içindeki karakteri sorgularken, eğer o karakteri bulamazsa bir `ValueError` hatası verir:

```
>>> kardiz = "adana"
>>> kardiz.index("z")

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
ValueError: substring not found
```

Ama `find()` ve `rfind()` metotları böyle bir durumda -1 çıktısı verir:

```
>>> kardiz = "adana"
>>> kardiz.find("z")

-1
```

Bu iki metot çifti arasındaki tek fark budur.

18.10 center()

Center kelimesi İngilizce’de ‘orta, merkez, ortalamak’ gibi anlamlara gelir. Bu anlama uygun olarak, `center()` metodunu karakter dizilerini ortalamak için kullanabilirsiniz. Örneğin:

```
for metot in dir(""):
    print(metot.center(15))
```

Gördüğünüz gibi `center()` metodu bir adet parametre alıyor. Bu parametre, karakter dizisine uygulanacak ortalama işleminin genişliğini gösteriyor. Bu parametrenin nasıl bir etki ortaya çıkardığını daha iyi anlayabilmek için isterseniz bir iki basit örnek verelim:

```
>>> kardiz = "python"
```

Burada 6 karakterlik bir karakter dizisi tanımladık. Şimdi dikkatlice bakın:

```
>>> kardiz.center(1)

'python'
```

Burada ise `center()` metoduna parametre olarak 1 sayısını verdik. Ancak bu parametre karakter dizimizin uzunluğundan az olduğu için çıktı üzerinde herhangi bir etkisi olmadı. Bir de şuna bakalım:

```
>>> kardiz.center(10)

'  python  '
```

Çıktıdaki tırnak işaretlerine bakarak, ‘python’ kelimesinin ortalandığını görebilirsiniz. Buradan şu sonucu çıkarıyoruz: `center()` metoduna verilen genişlik parametresi aslında bir karakter dizisinin toplam kaç karakterlik bir yer kaplayacağını gösteriyor. Mesela yukarıdaki örnekte bu metoda verdiğimiz 10 sayısı "python" adlı karakter dizisinin toplam 10 karakterlik bir yer kaplayacağını gösteriyor. Kaplanacak yere karakter dizisinin kendisi de dahildir. Yani 10 olarak belirttiğimiz boşluk adedinin 6’sı ‘python’ kelimesinin kendisi tarafından işgal ediliyor. Geriye kalan 4 boşlukluk mesafe ise karakter dizisinin sol ve sağ tarafına paylaştırılıyor.

`center()` metodunun karakter dizileri üzerindeki etkisini daha net olarak görmek için şöyle bir döngü kurabilirsiniz:

```
>>> for i in range(1, 20):
...     kardiz.center(i)
...
'python'
'python'
'python'
'python'
'python'
'python'
```


dizisinin görünüşünde herhangi bir değişiklik olmayacaktır. Örneğin yukarıdaki örnekte karakter dizimizin uzunluğu 6. Dolayısıyla kodumuzu şu şekilde yazarsak bir sonuç elde edemeyiz:

```
>>> kardiz.ljust(5, ".")
'tel no'
```

Gördüğünüz gibi, karakter dizisinde herhangi bir değişiklik olmadı. `ljust()` metoduna verdiğimiz "." karakterini görebilmemiz için, verdiğimiz sayı cinsli parametrenin en az karakter dizisinin boyunun bir fazlası olması gerekir:

```
>>> kardiz.ljust(7, ".")
'tel no.'
```

`ljust()` metoduyla ilgili basit bir örnek daha verelim:

```
>>> for i in "elma", "armut", "patlıcan":
...     i.ljust(10, ".")
...
'elma.....'
'armut.....'
'patlıcan..'
```

Gördüğünüz gibi, bu metot karakter dizilerini şık bir biçimde sola hizalamamıza yardımcı oluyor.

`rjust()` metodu ise, `ljust()` metodunun yaptığı işin tam tersini yapar. Yani karakter dizilerini sola değil sağa yaslar:

```
>>> for i in "elma", "armut", "patlıcan":
...     i.rjust(10, ".")
...
'.....elma'
'.....armut'
'..patlıcan'
```

`ljust()` ve `rjust()` metotları, kullanıcılarınıza göstereceğiniz çıktıların düzgün görünmesini sağlamak açısından oldukça faydalıdır.

18.12 `zfill()`

Bu metot kimi yerlerde işimizi epey kolaylaştırabilir. `zfill()` metodu yardımıyla karakter dizilerinin sol tarafına istediğimiz sayıda sıfır ekleyebiliriz:

```
>>> a = "12"
>>> a.zfill(3)
'012'
```

Bu metodu şöyle bir iş için kullanabilirsiniz:

```
>>> for i in range(11):
...     print(str(i).zfill(2))
00
```

```
01
02
03
04
05
06
07
08
09
10
```

Burada `str()` fonksiyonunu kullanarak, `range()` fonksiyonundan elde ettiğimiz sayıları birer karakter dizisine çevirdiğimize dikkat edin. Çünkü `zfill()` karakter dizilerinin bir metodudur. Sayıların değil...

18.13 `partition()`, `rpartition()`

Bu metot yardımıyla bir karakter dizisini belli bir ölçüte göre üçe bölüyoruz. Örneğin:

```
>>> a = "istanbul"
>>> a.partition("an")

('ist', 'an', 'bul')
```

Eğer `partition()` metoduna parantez içinde verdiğimiz ölçüt karakter dizisi içinde bulunmuyorsa şu sonuçla karşılaşırız:

```
>>> a = "istanbul"
>>> a.partition("h")

('istanbul', '', '')
```

Gelelim `rpartition()` metoduna... Bu metot da `partition()` metodu ile aynı işi yapar, ama yöntemi biraz farklıdır. `partition()` metodu karakter dizilerini soldan sağa doğru okur. `rpartition()` metodu ise sağdan sola doğru. Peki bu durumun ne gibi bir sonucu vardır? Hemen görelim:

```
>>> b = "istihza"
>>> b.partition("i")

('', 'i', 'stihza')
```

Gördüğünüz gibi, `partition()` metodu karakter dizisini ilk 'i' harfinden böldü. Şimdi aynı işlemi `rpartition()` metodu ile yapalım:

```
>>> b.rpartition("i")

('ist', 'i', 'hza')
```

`rpartition()` metodu ise, karakter dizisini sağdan sola doğru okuduğu için ilk 'i' harfinden değil, son 'i' harfinden böldü karakter dizisini.

`partition()` ve `rpartition()` metotları, ölçütün karakter dizisi içinde bulunmadığı durumlarda da farklı tepkiler verir:

```
>>> b.partition("g")
('istihza', '', '')
>>> b.rpartition("g")
('', '', 'istihza')
```

Gördüğünüz gibi, `partition()` metodu boş karakter dizilerini sağa doğru yaslar, `rpartition()` metodu sola doğru yaslar.

18.14 `encode()`

Bu metot yardımıyla karakter dizilerimizi istediğimiz kodlama sistemine göre kodlayabiliriz. Python 3.x'te varsayılan karakter kodlaması *utf-8*'dir. Eğer istersek şu karakter dizisini *utf-8* yerine *cp1254* ile kodlayabiliriz:

```
>>> "çilek".encode("cp1254")
```

18.15 `expandtabs()`

Bu metot yardımıyla bir karakter dizisi içindeki sekme boşluklarını genişletebiliyoruz. Örneğin:

```
>>> a = "elma\tbir\tmeyvedir"
>>> a.expandtabs(10)
'elma   bir      meyvedir'
```

Böylece bir metot grubunu daha geride bırakmış olduk. Gördüğünüz gibi bazı metotlar sıklıkla kullanılabilir potansiyeli taşırken, bazı metotlar pek öyle sık kullanılacakmış gibi görünmüyor...

Sonraki bölümde metotları incelemeye devam edeceğiz.

Karakter Dizilerinin Metotları (Devamı)

Karakter dizileri konusunun 4. bölümüne geldik. Bu bölümde de karakter dizilerinin metotlarını incelemeye devam edeceğiz.

19.1 str.maketrans(), translate()

Bu iki metot birbiriyle bağlantılı olduğu ve genellikle birlikte kullanıldığı için, bunları bir arada göreceğiz.

Dilerseniz bu iki metodun ne işe yaradığını anlatmaya çalışmak yerine bir örnek üzerinden bu metotların görevini anlamayı deneyelim.

Şöyle bir vaka hayal edin: Bildiğiniz gibi, internet üzerinde bazen Türkçe karakterleri kullanamıyoruz. Böyle durumlarda, elimizdeki bir metni, cümleyi veya kelimeyi Türkçe karakter içermeyecek bir hale getirmemiz gerekebiliyor. Örneğin şu cümleyi ele alalım:

Bildiğiniz gibi, internet üzerinde bazen Türkçe karakterleri kullanamıyoruz.

İşte buna benzer bir cümleyi kimi zaman Türkçe karakterlerinden arındırmak zorunda kalabiliyoruz. Eğer elinizde Türkçe yazılmış bir metin varsa ve sizin amacınız bu metin içinde geçen Türkçeye özgü karakterleri noktasız benzerleriyle değiştirmek ise `str.maketrans()` ve `translate()` metotlarından yararlanabilirsiniz.

Örneğimiz şu cümle idi:

Bildiğiniz gibi, internet üzerinde bazen Türkçe karakterleri kullanamıyoruz.

Amacımız bu cümleyi şu şekilde değiştirmek:

Bildiginiz gibi, internet uzerinde bazen Turkce karakterleri kullanamiyoruz.

Bunun için şöyle bir kod yazabilirsiniz:

```
kaynak = "şşöğüıŞÇÖĞÜİ"
hedef  = "scoguiSCOGUI"

çeviri_tablosu = str.maketrans(kaynak, hedef)

metin = "Bildiğiniz gibi, internet üzerinde bazen Türkçe karakterleri kullanamıyoruz."
print(metin.translate(çeviri_tablosu))
```

Bu kodları çalıştırdığımızda şöyle bir çıktı elde ederiz:

Bildiginiz gibi, internet üzerinde bazen Türkçe karakterleri kullanamıyoruz.

Gördüğünüz gibi, “*kaynak*” adlı karakter dizisi içinde belirttiğimiz bütün harfler “*hedef*” adlı karakter dizisi içindeki harflerle tek tek değiştirildi. Böylece Türkçeye özgü karakterleri (‘şçöğüŞÇÖĞÜİ’) en yakın noktasız benzerleriyle (‘scoguiSCOGUI’) değiştirmiş olduk.

Peki yukarıda nasıl bir süreç işledi de biz istediğimiz sonucu elde edebildik. Dilerseniz yukarıdaki kodlara biraz daha yakından bakalım. Mesela *çeviri_tablosu* adlı değişkenin çıktısına bakarak `str.maketrans()` metodunun alttan alta neler karıştırdığını görelim:

```
kaynak = "şçöğüŞÇÖĞÜİ"
hedef  = "scoguiSCOGUI"

çeviri_tablosu = str.maketrans(kaynak, hedef)

print(çeviri_tablosu)
```

Bu kodları çalıştırdığımızda şöyle bir çıktı alıyoruz:

```
{214: 79, 231: 99, 220: 85, 199: 67, 304: 73, 305: 105,
286: 71, 246: 111, 351: 115, 252: 117, 350: 83, 287: 103}
```

Bu çıktı size tamamen anlamsız görünmüş olabilir. Ama aslında son derece anlamlı ve bir o kadar da önemli bir çıktıdır bu. Gelin isterseniz bu çıktının yapısını biraz inceleyelim. (Buna benzer bir çıktıyı `sorted()` metodunu incelerken de görmüştük)

Gördüğünüz gibi, tamamen sayılardan oluşan bir çıktı bu. Burada birbirlerinden virgül ile ayrılmış sayı çiftleri görüyoruz. Bu sayı çiftlerini daha net görebilmek için bu çıktıyı derli toplu bir hale getirelim:

```
{214: 79,
231: 99,
220: 85,
199: 67,
304: 73,
305: 105,
286: 71,
246: 111,
351: 115,
252: 117,
350: 83,
287: 103}
```

Bu şekilde sanırım çıktımız biraz daha anlam kazandı. Gördüğünüz gibi, iki nokta üst üste işaretinin solunda ve sağında bazı sayılar var. Tahmin edebileceğiniz gibi, soldaki sayılar sağdaki sayılarla ilişkili.

Peki bütün bu sayılar ne anlama geliyor ve bu sayılar arasında ne tür bir ilişki var?

Teknik olarak, bilgisayarların temelinde sayılar olduğunu duymuşsunuzdur. Bilgisayarınızda gördüğünüz her karakter aslında bir sayıya karşılık gelir. Zaten bilgisayarlar ‘a’, ‘b’, ‘c’, vb. kavramları anlayamaz. Bilgisayarların anlayabildiği tek şey sayılardır. Mesela siz klavyeden ‘a’ harfini girdiğinizde bilgisayar bunu 97 olarak algılar. Ya da siz ‘i’ harfi girdiğinizde, bilgisayarın gördüğü tek şey 105 sayısıdır... Bu durumu Python’daki `chr()` adlı özel bir fonksiyon yardımıyla teyit edebiliriz. Dikkatlice inceleyin:

```
>>> chr(97)
'a'
>>> chr(105)
'i'
>>> chr(65)
'A'
```

Gördüğünüz gibi, gerçekten de her sayı bir karaktere karşılık geliyor. İsterseniz bir de yukarıdaki sayı grubundaki sayıları denetleyelim:

```
for i in 214, 231, 220, 199, 304, 305, 286, 246, 351, 252, 350, 287:
    print(i, chr(i))
```

Bu kodları çalıştırdığımızda şu çıktıyı elde ediyoruz:

```
214 Ö
231 Ç
220 Ü
199 Ç
304 İ
305 ı
286 Ğ
246 ö
351 ş
252 ü
350 Ş
287 ğ
```

Bu çıktı sayesinde bazı şeyler zihninizde yavaş yavaş açıklığa kavuşuyor olmalı. Bu çıktı mesela 214 sayısının 'Ö' harfine, 220 sayısının 'Ü' harfine, 305 sayısının da 'İ' harfine karşılık geldiğini gösteriyor.

Burada iki nokta işaretinin sol tarafında kalan sayıların karakter karşılıklarını gördük. Bir de iki nokta işaretinin sağ tarafında kalan sayılara bakalım:

```
for i in 79, 99, 85, 67, 73, 105, 71, 111, 115, 117, 83, 103:
    print(i, chr(i))
```

Bu da şu çıktıyı verdi:

```
79 O
99 c
85 U
67 C
73 I
105 i
71 G
111 o
115 s
117 u
83 S
103 g
```

Burada da mesela 79 sayısının 'O' harfine, 85 sayısının 'U' harfine, 105 sayısının da 'i' harfine karşılık geldiğini görüyoruz.

Yukarıdaki ve yukarıdan bir önceki kodların çıktılarını bir araya getirirseniz şöyle bir durumla karşı karşıya olduğunuzu görürsünüz:

```
Ö  O
Ç  c
Ü  U
Ç  C
İ  I
ı  i
Ğ  G
ö  o
ş  s
ü  u
Ş  S
ğ  g
```

Bütün bu söylediklerimizden şu sonuç çıkıyor:

`çeviri_tablosu = str.maketrans(kaynak, hedef)` satırı, *kaynak* ve *hedef* olarak adlandırdığımız karakter dizilerini birleştirip, bu değişkenler içindeki her bir karakteri birbiriyle eşleştiriyor. Yani aşağıdaki gibi bir işlem yapıyor:

```
çeviri_tablosu = {"Ö": "O",
                  "Ç": "c",
                  "Ü": "U",
                  "Ç": "C",
                  "İ": "I",
                  "ı": "i",
                  "Ğ": "G",
                  "ö": "o",
                  "ş": "s",
                  "ü": "u",
                  "Ş": "S",
                  "ğ": "g"}
```

Burada *çeviri_tablosu* değişkeni içinde gösterdiğimiz biçimin Python'daki adı 'sözlük'tür. Sözlükler de tıpkı karakter dizileri gibi bir veri tipidir. Bunları da birkaç bölüm sonra ayrıntılı bir biçimde inceleyeceğiz. Biz burada, bazı şeyleri anlamamızı kolaylaştıracak için sözlük adlı veri tipini oldukça genel bir biçimde sizlere tanıttık. Dediğim gibi, bu veri tipinin ayrıntılarını daha sonra inceleyeceğiz, ama yine de şu noktada sözlükleri kenarından köşesinden de olsa tanımamız bizim için faydalı olacaktır.

Dediğim gibi, yukarıda *çeviri_tablosu* adıyla gösterdiğimiz şey bir sözlüktür. Bu sözlüğün nasıl çalıştığını görmek için şöyle bir kod yazalım:

```
çeviri_tablosu = {"Ö": "O",
                  "Ç": "c",
                  "Ü": "U",
                  "Ç": "C",
                  "İ": "I",
                  "ı": "i",
                  "Ğ": "G",
                  "ö": "o",
                  "ş": "s",
                  "ü": "u",
```

```

        "Ş": "S",
        "ğ": "g"}

print(ceviri_tablosu["Ö"])

```

Bu kodları bir dosyaya kaydedip çalıştırırsanız şöyle bir çıktı alırsınız:

```
O
```

Gördüğünüz gibi, sözlük içinde geçen “Ö” adlı öğeyi parantez içinde belirttiğimiz zaman, Python bize bu öğenin karşısındaki değeri veriyor. Sözlük içinde “Ö” öğesinin karşılığı “O” harfi olduğu için de çıktımız “O” oluyor. Bir de şunlara bakalım:

```

ceviri_tablosu = {"Ö": "O",
                  "Ç": "c",
                  "Ü": "U",
                  "Ç": "C",
                  "İ": "I",
                  "ı": "i",
                  "Ğ": "G",
                  "ö": "o",
                  "ş": "s",
                  "ü": "u",
                  "Ş": "S",
                  "ğ": "g"}

print(ceviri_tablosu["Ö"])
print(ceviri_tablosu["Ç"])
print(ceviri_tablosu["Ü"])
print(ceviri_tablosu["Ç"])
print(ceviri_tablosu["İ"])
print(ceviri_tablosu["ı"])
print(ceviri_tablosu["Ğ"])
print(ceviri_tablosu["ö"])
print(ceviri_tablosu["ş"])
print(ceviri_tablosu["ğ"])

```

Bu kodları çalıştırdığımızda ise şöyle bir çıktı alıyoruz:

```

O
c
U
C
I
i
G
o
s
g

```

Gördüğünüz gibi, sözlük içinde iki nokta üst üste işaretinin sol tarafında görünen öğeleri parantez içinde yazarak, iki nokta üst üste işaretinin sağ tarafındaki değerleri elde edebiliyoruz.

Bütün bu anlattıklarımızdan sonra şu satırları gayet iyi anlamış olmalısınız:

```

kaynak = "şçöğüİŞÇÖĞÜİ"
hedef  = "scoguiSCOGUI"

```

```
çeviri_tablosu = str.maketrans(kaynak, hedef)
```

Burada Python, *kaynak* ve *hedef* adlı değişkenler içindeki karakter dizilerini birer birer eşleştirerek bize bir sözlük veriyor. Bu sözlükte:

```
"ş" harfi "s" harfine;  
"ç" harfi "c" harfine;  
"ö" harfi "o" harfine;  
"ğ" harfi "g" harfine;  
"ü" harfi "u" harfine;  
"ı" harfi "i" harfine;  
"Ş" harfi "S" harfine;  
"Ç" harfi "C" harfine;  
"Ö" harfi "O" harfine;  
"Ğ" harfi "G" harfine;  
"Ü" harfi "U" harfine;  
"İ" harfi "I" harfine
```

karşılık geliyor...

Kodların geri kalanında ise şu satırları görmüştük:

```
metin = "Bildiğiniz gibi, internet üzerinde bazen Türkçe karakterleri kullanamıyoruz."  
print(metin.translate(çeviri_tablosu))
```

Burada da orijinal metnimizi tanımladıktan sonra `translate()` adlı metot yardımıyla, çeviri tablosundaki öge eşleşmesi doğrultusunda metnimizi tercüme ediyoruz. Bu kodlarda `metin.translate(çeviri_tablosu)` satırının yaptığı tek şey *çeviri_tablosu* adlı sözlükteki eşleşme kriterlerini *metin* adlı karakter dizisine uygulamaktan ibarettir.

Karakter dizilerinin bu `maketrans()` adlı metodu kullanım olarak gözünüze öteki metotlardan farklı görünmüş olabilir. Daha açık bir dille ifade etmek gerekirse, bu metodu bir karakter dizisi üzerine değil de *str* üzerine uyguluyor olmamız, yani `str.maketrans()` yazıyor olmamız sizi şaşırtmış olabilir. Eğer anlamanızı kolaylaştıracaksa;

```
çeviri_tablosu = str.maketrans(kaynak, hedef)
```

satırını şu şekilde de yazabilirsiniz:

```
çeviri_tablosu = ''.maketrans(kaynak, hedef)
```

Yani `maketrans()` metodunu boş bir karakter dizisi üzerine de uygulayabilirsiniz. Neticede `maketrans()` karakter dizilerinin bir metodudur. Bu metot hangi karakter dizisi üzerine uygulandığıyla değil, parametre olarak hangi değerleri aldığıyla (bizim örneğimizde *kaynak* ve *hedef*) ilgilenir. Dolayısıyla bu metodu ilgili-ilgisiz her türlü karakter dizisine uygulayabilirsiniz:

```
çeviri_tablosu = 'mahmut'.maketrans(kaynak, hedef)  
çeviri_tablosu = 'zalim dünya!'.maketrans(kaynak, hedef)
```

Ama tabii dikkat dağıtmamak açısından en uygun hareket, bu karakter dizisini *str* üzerine uygulamak olacaktır:

```
çeviri_tablosu = str.maketrans(kaynak, hedef)
```

Bu küçük ayrıntıya da dikkati çektiğimize göre yolumuza devam edebiliriz...

Yukarıda verdiğimiz örnek vasıtasıyla `str.maketrans()` ve `translate()` adlı metotları epey ayrıntılı bir şekilde incelemiş olduk. Dilerseniz pratik olması açısından bir örnek daha verelim:

istihza.com sitemizin forum üyelerinden Barbaros Akkurt <http://www.istihza.com/forum/viewtopic.php?f=25&t=63> adresinde şöyle bir problemden bahsediyor:

Ben on parmak Türkçe F klavye kullanıyorum. Bunun için, bazı tuş kombinasyonları ile veya sistem tepsisi üzerindeki klavye simgesine tıklayarak Türkçe Q - Türkçe F değişimi yapıyorum. Bazen bunu yapmayı unutuyorum ve bir metne bakarak yazıyorsam gözüm ekranda olmuyor. Bir paragrafı yazıp bitirdikten sonra ekranda bir karakter salatası görünce çok bozuluyorum.

İşte böyle bir durumda yukarıdaki iki metodu kullanarak o karakter salatasını düzeltebilirsiniz. Karakter salatamız şu olsun:

Bfjflrk öa kdhsı yteua idjslyd bdcusldvdj ks?

Buna göre kodlarımızı yazmaya başlayabiliriz. Öncelikle metnimizi tanımlayalım:

```
metin = "Bfjflrk öa kdhsı yteua idjslyd bdcusldvdj ks?"
```

Şimdi de sırasıyla q ve f klavye düzenlerini birer karakter dizisi haline getirelim:

```
q_klavye_düzeni = "qwertyuiopğüasdfghjklşi,zxcvbnmöç."
f_klavye_düzeni = "fgğıodrnhpqwuieäütkmlyşxjövççzsb.,"
```

Burada amacımız yanlışlıkla q klavye düzeninde yazıldığı için karman çorman bir hale gelmiş metni düzgün bir şekilde f klavye düzenine dönüştürmek. Yani burada çıkış noktamız (kaynağımız) `q_klavye_düzeni` iken, varış noktamız (hedefimiz) `f_klavye_düzeni`. Buna göre çeviri tablomuzu oluşturabiliriz:

```
çeviri_tablosu = str.maketrans(q_klavye_düzeni, f_klavye_düzeni)
```

Tıpkı bir önceki örnekte olduğu gibi, burada da `çeviri_tablosu` adlı değişkeni `print()` fonksiyonunu kullanarak yazdırırsanız şöyle bir çıktıyla karşılaşacaksınız:

```
{231: 46,
 287: 113,
 44 : 120,
 46 : 44,
 305: 110,
 246: 98,
 351: 121,
 97 : 117,
 98 : 231,
 99 : 118,
 100: 101,
 101: 287,
 102: 97,
 103: 252,
 104: 116,
 105: 351,
 106: 107,
 107: 109,
 108: 108,
 109: 115,
 110: 122,
```

```
111: 104,
112: 112,
113: 102,
114: 305,
115: 105,
116: 111,
117: 114,
118: 99,
119: 103,
120: 246,
121: 100,
122: 106,
252: 119}
```

Tahmin edebileceğiniz gibi, bu sözlükte iki nokta üst üste işaretinin solundaki sayılar *q_klavye_düzeni* adlı değişken içindeki karakterleri; sağındaki sayılar ise *f_klavye_düzeni* adlı değişken içindeki karakterleri temsil ediyor.

Son olarak `translate()` metodu yardımıyla sözlükteki öge eşleşmesini *metin* adlı değişkenin üzerine uyguluyoruz:

```
print(metin.translate(ceviri_tablosu))
```

Kodları topluca görelim:

```
metin = "Bfjflrk öa kdhsı yteua idjslyd bdcusldvdj ks?"

q_klavye_düzeni = "qwertyuioğğüasdfghjklşizxcvbnmöç."
f_klavye_düzeni = "fgğıodrnhpqwuieaütkmlyşxjövçczsb.,"

ceviri_tablosu = str.maketrans(q_klavye_düzeni, f_klavye_düzeni)

print(metin.translate(ceviri_tablosu))
```

Ne elde ettiniz?

Yukarıdaki iki örnekte de gördüğümüz gibi, `str.maketrans()` metodu kaynak ve hedef karakter dizilerini alıp bunları birleştirerek bize bir sözlük veri tipinde bir nesne veriyor. Yani tıpkı `input()` fonksiyonunun bize bir karakter dizisi verdiği gibi, `str.maketrans()` metodu da bize bir sözlük veriyor.

Eğer isterseniz, sözlüğü `str.maketrans()` metoduna oluşturmak yerine, kendiniz de bir sözlük oluşturarak `str.maketrans()` metoduna parametre olarak atayabilirsiniz. Örneğin:

```
metin = "Bfjflrk öa kdhsı yteua idjslyd bdcusldvdj ks?"

sözlük = {"q": "f",
          "w": "g",
          "e": "ğ",
          "r": "ı",
          "t": "o",
          "y": "d",
          "u": "r",
          "ı": "n",
          "o": "h",
          "p": "p",
          "ğ": "q",
          "ü": "w",
```



```

"a": "u",
"s": "i",
"d": "e",
"f": "a",
"ğ": "ü",
"h": "t",
"j": "k",
"k": "m",
"l": "l",
"ş": "y",
"i": "ş",
",": "x",
"z": "j",
"x": "ö",
"c": "v",
"v": "c",
"b": "ç",
"n": "z",
"m": "s",
"ö": "b",
"ç": " .",
".": " ,"}

```

```

çeviri_tablosu = str.maketrans(sözlük)
print(metin.translate(çeviri_tablosu))

```

Burada birbiriyle eşleşecek karakterleri kendimiz yazıp bir sözlük oluşturduk ve bunu parametre olarak doğrudan `str.maketrans()` metoduna verdik. Bu kodlarda kaynak ve hedef diye iki ayrı karakter dizisi tanımlamak yerine tek bir sözlük oluşturduğumuz için, `str.maketrans()` metodunu iki parametreyle değil, tek parametreyle kullandığımıza dikkat edin. Ayrıca sözlüğü nasıl oluşturduğumuzu da dikkatlice inceleyin.

Sözlükteki öge çiftlerini böyle alt alta yazmamızın nedeni zorunluluk değil, bir tercihtir. İstersek bu sözlüğü şöyle de tanımlayabilirdik:

```

sözlük = {"q": "f", "w": "g", "e": "ğ", "r": "ı", "t": "o", "y": "d", "u": "r",
          "ı": "n", "o": "h", "p": "p", "ğ": "q", "ü": "w", "a": "u", "s": "i",
          "d": "e", "f": "a", "g": "ü", "h": "t", "j": "k", "k": "m", "l": "l",
          "ş": "y", "i": "ş", ",": "x", "z": "j", "x": "ö", "c": "v", "v": "c",
          "b": "ç", "n": "z", "m": "s", "ö": "b", "ç": " .", ".": " ,"}

```

Burada da öge çiftlerini yan yana yazdık. Bu iki yöntemden hangisi size daha okunaklı geliyorsa onu tercih edebilirsiniz.

Şimdi size bir soru sormama izin verin. Acaba aşağıdaki metin içinde geçen bütün sesli harfleri silin desem, nasıl bir kod yazarsınız?

Bu programlama dili Guido Van Rossum adlı Hollandalı bir programcı tarafından 90'lı yılların başında geliştirilmeye başlanmıştır. Çoğu insan, isminin Python olmasına bakarak, bu programlama dilinin, adını piton yılanından aldığını düşünür. Ancak zannedildiğinin aksine bu programlama dilinin adı piton yılanından gelmez. Guido Van Rossum bu programlama dilini, The Monty Python adlı bir İngiliz komedi grubunun, Monty Python's Flying Circus adlı gösterisinden esinlenerek adlandırmıştır. Ancak her ne kadar gerçek böyle olsa da, Python programlama dilinin pek çok yerde bir yılan figürü ile temsil edilmesi neredeyse bir gelenek halini almıştır diyebiliriz.

Aklınıza ilk olarak şöyle bir kod yazmak gelebilir:

```
metin = """Bu programlama dili Guido Van Rossum adlı Hollandalı bir
programcı tarafından 90'lı yılların başında geliştirilmeye başlanmıştır.
Çoğu insan, isminin Python olmasına bakarak, bu programlama dilinin, adını
piton yılanından aldığını düşünür. Ancak zannedildiğinin aksine bu
programlama dilinin adı piton yılanından gelmez. Guido Van Rossum bu
programlama dilini, The Monty Python adlı bir İngiliz komedi grubunun, Monty
Python's Flying Circus adlı gösterisinden esinlenerek adlandırmıştır. Ancak
her ne kadar gerçek böyle olsa da, Python programlama dilinin pek çok yerde
bir yılan figürü ile temsil edilmesi neredeyse bir gelenek halini almıştır
diyebiliriz."""

sesli_harfler = "aeioöüüAEİİÖÜÜ"

yeni_metin = ""

for i in metin:
    if not i in sesli_harfler:
        yeni_metin += i

print(yeni_metin)
```

Burada öncelikle *metin* adlı bir değişken tanımlayarak metnimizi bu değişken içine yerleştirdik. Ardından da Türkçedeki sesli harfleri içeren bir karakter dizisi tanımladık.

Daha sonra da *yeni_metin* adlı boş bir karakter dizisi oluşturduk. Bu karakter dizisi, orijinal metnin, sesli harfler ayıklandıktan sonraki halini barındıracak. Biliyorsunuz, karakter dizileri değiştirilemeyen (*immutable*) bir veri tipidir. Dolayısıyla bir karakter dizisi içinde yaptığımız değişiklikleri koruyabilmek için bu değişiklikleri başka bir değişken içinde tutmamız gerekiyor.

Bu kodların ardından bir *for* döngüsü tanımlıyoruz. Buna göre, metin içinde geçen her bir karaktere tek tek bakıyoruz (*for i in metin:*) ve bu karakterler arasında, *sesli_harfler* değişkeni içinde geçmeyenleri, yani bütün sessiz harfleri (*if not i in sesli_harfler:*) tek tek *yeni_metin* adlı değişkene yolluyoruz (*yeni_metin += i*).

Son olarak da *yeni_metin* adlı karakter dizisini ekrana basıyoruz. Böylece orijinal metin içindeki bütün sesli harfleri ayıklamış oluyoruz.

Yukarıdaki, gayet doğru ve geçerli bir yöntemdir. Böyle bir kod yazmanızın hiçbir sakıncası yok. Ama eğer isterseniz aynı işi *str.maketrans()* ve *translate()* metotları yardımıyla da halledebilirsiniz:

```
metin = """Bu programlama dili Guido Van Rossum adlı Hollandalı bir
programcı tarafından 90'lı yılların başında geliştirilmeye başlanmıştır.
Çoğu insan, isminin Python olmasına bakarak, bu programlama dilinin, adını
piton yılanından aldığını düşünür. Ancak zannedildiğinin aksine bu
programlama dilinin adı piton yılanından gelmez. Guido Van Rossum bu
programlama dilini, The Monty Python adlı bir İngiliz komedi grubunun, Monty
Python's Flying Circus adlı gösterisinden esinlenerek adlandırmıştır. Ancak
her ne kadar gerçek böyle olsa da, Python programlama dilinin pek çok yerde
bir yılan figürü ile temsil edilmesi neredeyse bir gelenek halini almıştır
diyebiliriz."""

silinecek = "aeioöüüAEİİÖÜÜ"

çeviri_tablosu = str.maketrans('', '', silinecek)
```

```
print(metin.translate(ceviri_tablosu))
```

Burada da öncelikle metnimizi bir karakter dizisi içine yerleştirdik. Daha sonra da şu kodu yazdık:

```
silinecek = "aeııoöüüAEİİÖÖÜÜ"
```

Bu kodlar yardımıyla, metin içinden çıkarmak istediğimiz harfleri tek tek belirledik.

Ardından `str.maketrans()` fonksiyonumuzu yazarak çeviri tablosunu oluşturduk. Burada ilk iki parametrenin boş birer karakter dizisi olduğuna dikkat ediyoruz. İlk iki parametreyi bu şekilde yazmamızın nedeni şu: Biz orijinal metin içindeki herhangi bir şeyi değiştirmek istemiyoruz. Bizim amacımız orijinal metin içindeki sesli harfleri silmek. Tabii o iki parametreyi yazmasak da olmaz. O yüzden o iki parametrenin yerine birer tane boş karakter dizisi yerleştiriyoruz.

Bu noktada *ceviri_tablosu* adlı değişkeni yazdırarak neler olup bittiğini daha net görebilirsiniz:

```
{214: None,
 97 : None,
101: None,
 65 : None,
105: None,
111: None,
304: None,
305: None,
220: None,
117: None,
246: None,
 73 : None,
 79 : None,
252: None,
 85 : None,
 69 : None}
```

Gördüğümüz gibi, *silinecek* adlı değişken içindeki bütün karakterler `None` değeriyle eşleşiyor... `None` 'hiç, sıfır, yokluk' gibi anlamlara gelir. Dolayısıyla Python, iki nokta üst üste işaretinin sol tarafındaki karakterlerle karşılaştığında bunların yerine birer adet 'yokluk' koyuyor! Yani sonuç olarak bu karakterleri metinden silmiş oluyor...

Bu kodlarda iki nokta üst üste işaretinin solundaki karakterlerin `None` ile eşleşmesini sağlayan şey, `str.maketrans()` metoduna verdiğimiz üçüncü parametredir. Eğer o parametreyi yazmazsak, yani kodlarımızı şu şekle getirirsek *ceviri_tablosu* değişkeninin çıktısı farklı olacaktır:

```
metin = """Bu programlama dili Guido Van Rossum adlı Hollandalı bir
programcı tarafından 90'lı yılların başında geliştirilmeye başlanmıştır.
Çoğu insan, isminin Python olmasına bakarak, bu programlama dilinin, adını
piton yılanından aldığını düşünür. Ancak zannedildiğinin aksine bu
programlama dilinin adı piton yılanından gelmez. Guido Van Rossum bu
programlama dilini, The Monty Python adlı bir İngiliz komedi grubunun, Monty
Python's Flying Circus adlı gösterisinden esinlenerek adlandırmıştır. Ancak
her ne kadar gerçek böyle olsa da, Python programlama dilinin pek çok yerde
bir yılan figürü ile temsil edilmesi neredeyse bir gelenek halini almıştır
diyebiliriz."""
```

```
silinecek = "aeııoöüüAEİİÖÖÜÜ"
```

```
çeviri_tablosu = str.maketrans('', '')  
  
print(çeviri_tablosu)
```

Bu kodları çalıştırdığımızda şöyle bir çıktı alırız:

```
{}
```

Gördüğünüz gibi, elde ettiğimiz şey boş bir sözlüktür. Sözlük boş olduğu, yani değiştirilecek herhangi bir karakter olmadığı için bu kodlar orijinal metin üzerinde herhangi bir değişiklik yapmaz.

İsterseniz üçüncü parametrenin ne işe yaradığını ve nasıl çalıştığını daha iyi anlayabilmek için daha basit bir örnek verelim:

```
metin = "Cem Yılmaz"  
  
kaynak = "CY"  
hedef = "cy"  
silinecek = "eıa "  
  
çeviri_tablosu = str.maketrans(kaynak, hedef, silinecek)  
  
print(metin.translate(çeviri_tablosu))
```

Burada 'C' ve 'Y' harflerini sırasıyla 'c' ve 'y' harfleriyle eşleştirdik. Bu nedenle orijinal metin içindeki 'C' ve 'Y' harfleri yerlerini sırasıyla 'c' ve 'y' harflerine bıraktı. Silinecek karakterler olarak ise 'e', 'ı', 'a' ve boşluk karakterlerini seçtik. Böylece 'Cem Yılmaz' adlı orijinal metin içindeki boşluk karakteri de silinerek, bu metin 'cmylmz' karakter dizisine dönüştü.

19.2 isalpha()

Bu metot yardımıyla bir karakter dizisinin 'alfabetik' olup olmadığını denetleyeceğiz. Peki 'alfabetik' ne demek?

Eğer bir karakter dizisi içinde yalnızca alfabe harfleri ('a', 'b', 'c' gibi...) varsa o karakter dizisi için 'alfabetik' diyoruz. Bir örnekle bunu doğrulayalım:

```
>>> a = "kezbán"  
>>> a.isalpha()  
  
True
```

Ama:

```
>>> b = "k3zb6n"  
>>> b.isalpha()  
  
False
```

19.3 isdigit()

Bu metot da `isalpha()` metoduna benzer. Bunun yardımıyla bir karakter dizisinin sayısal olup olmadığını denetleyebiliriz. Sayılardan oluşan karakter dizilerine 'sayı değerli karakter dizileri' adı verilir. Örneğin şu bir 'sayı değerli karakter dizisi'dir:

```
>>> a = "12345"
```

Metodumuz yardımıyla bunu doğrulayabiliriz:

```
>>> a.isdigit()
```

```
True
```

Ama şu karakter dizisi sayısal değildir:

```
>>> b = "123445b"
```

Hemen kontrol edelim:

```
>>> b.isdigit()
```

```
False
```

19.4 isalnum()

Bu metot, bir karakter dizisinin 'alfanümerik' olup olmadığını denetlememizi sağlar. Peki 'alfanümerik' nedir?

Daha önce bahsettiğimiz metotlardan hatırlayacaksınız:

Alfabetik karakter dizileri, alfabe harflerinden oluşan karakter dizileridir.

Sayısal karakter dizileri, sayılardan oluşan karakter dizileridir.

Alfanümerik karakter dizileri ise bunun birleşimidir. Yani sayı ve harflerden oluşan karakter dizilerine alfanümerik karakter dizileri adı verilir. Örneğin şu karakter dizisi alfanümerik bir karakter dizisidir:

```
>>> a = "123abc"
```

İsterseniz hemen bu yeni metodumuz yardımıyla bunu doğrulayalım:

```
>>> a.isalnum()
```

```
True
```

Eğer denetleme sonucunda *True* alıyorsak, o karakter dizisi alfanümeriktir. Bir de şuna bakalım:

```
>>> b = "123abc>"
```

```
>>> b.isalnum()
```

```
False
```

b değişkeninin tuttuğu karakter dizisinde alfanümerik karakterlerin yanısıra ("123abc"), alfanümerik olmayan bir karakter dizisi de bulunduğu için (">"), `b.isalnum()` şeklinde gösterdiğimiz denetlemenin sonucu *False* (yanlış) olarak görünecektir.

Dolayısıyla, bir karakter dizisi içinde en az bir adet alfanümerik olmayan bir karakter dizisi bulunursa (bizim örneğimizde ">"), o karakter dizisi alfanümerik olmayacaktır.

19.5 isdecimal()

Bu metot yardımıyla bir karakter dizisinin ondalık sayı cinsinden olup olmadığını denetliyoruz. Mesela aşağıdaki örnek ondalık sayı cinsinden bir karakter dizisidir:

```
>>> a = "123"  
>>> a.isdecimal()  
  
True
```

Ama şu ise kayan noktalı (*floating-point*) sayı cinsinden bir karakter dizisidir:

```
>>> a = "123.3"  
>>> a.isdecimal()  
  
False
```

Dolayısıyla `a.isdecimal()` komutu *False* çıktısı verir...

19.6 isidentifier()

Identifier kelimesi Türkçede 'tanımlayıcı' anlamına gelir. Python'da değişkenler, fonksiyon ve modül adlarına 'tanımlayıcı' denir. İşte başlıkta gördüğümüz `isidentifier()` metodu, neyin tanımlayıcı olup neyin tanımlayıcı olamayacağını denetlememizi sağlar. Hatırlarsanız değişkenler konusundan bahsederken, değişken adı belirlemenin bazı kuralları olduğunu söylemiştik. Buna göre, örneğin, değişken adları bir sayı ile başlayamıyordu. Dolayısıyla şöyle bir değişken adı belirleyemiyoruz:

```
>>> 1a = 12
```

Dediğimiz gibi, değişkenler birer tanımlayıcıdır. Dolayısıyla bir değişken adının geçerli olup olmadığını `isidentifier()` metodu yardımıyla denetleyebiliriz:

```
>>> "1a".isidentifier()  
  
False
```

Demek ki "1a" ifadesini herhangi bir tanımlayıcı adı olarak kullanamıyoruz. Yani bu ada sahip bir değişken, fonksiyon adı veya modül adı oluşturamıyoruz. Ama mesela "liste1" ifadesi geçerli bir tanımlayıcıdır. Hemen denetleyelim:

```
>>> "liste1".isidentifier()  
  
True
```

19.7 isnumeric()

Bu metot bir karakter dizisinin nümerik olup olmadığını denetler. Yani bu metot yardımıyla bir karakter dizisinin sayı değerli olup olmadığını denetleyebiliriz:

```
>>> "12".isnumeric()

True

>>> "dasd".isnumeric()

False
```

19.8 isspace()

Bu metot yardımıyla bir karakter dizisinin tamamen boşluklardan oluşup oluşmadığını denetleyebiliriz. Eğer karakter dizimiz boşluklardan oluşuyorsa bu metot *True* çıktısı verecek, ama eğer karakter dizimizin içinde bir tane bile boşluk harici karakter varsa bu metot *False* çıktısı verecektir:

```
>>> a = " "
>>> a.isspace()

True

>>> a = "          "
>>> a.isspace()

True

>>> a = "" #karakter dizimiz tamamen boş. İçinde boşluk karakteri bile yok...
>>> a.isspace()

False

>>> a = "fd"
>>> a.isspace()

False
```

19.9 isprintable()

Hatırlarsanız önceki derslerimizde `\n`, `\t`, `\r` ve buna benzer karakterlerden söz etmiştik. Örneğin `\n` karakterinin ‘satır başı’ anlamına geldiğini ve bu karakterin görevinin karakter dizisini bir alt satıra almak olduğunu söylemiştik. Örnek verelim:

```
>>> print("birinci satır\nikinci satır")

birinci satır
ikinci satır
```

Bu örnekte `\n` karakterinin öteki karakterlerden farklı olduğunu görüyorsunuz. Mesela `"b"` karakteri komut çıktısında görünüyor. Ama `\n` karakteri çıktıda görünmüyor. `\n` karakteri elbette yukarıdaki kodlar içinde belli bir işleve sahip. Ancak karakter dizisindeki öteki karakterlerden farklı olarak `\n` karakteri ekranda görünmüyor. İşte Python’da bunun gibi, ekranda görünmeyen karakterlere ‘basılmayan karakterler’ (*non-printing characters*) adı verilir. ‘b’, ‘c’, ‘z’, ‘x’, ‘=’, ‘?’, ‘!’ ve benzeri karakterler ise ‘basılabilen karakterler’

(*printable characters*) olarak adlandırılır. İşte başlıkta gördüğünüz `isprintable()` metodu da karakterlerin bu yönünü sorgular. Yani bir karakterin basılabilen bir karakter mi yoksa basılamayan bir karakter mi olduğunu söyler bize. Örneğin:

```
>>> karakter = "a"  
>>> karakter.isprintable()
```

```
True
```

Demek ki "a" karakteri basılabilen bir karaktermiş. Bir de şuna bakalım:

```
>>> karakter = "\n"  
>>> karakter.isprintable()
```

```
False
```

Demek ki `\n` karakteri gerçekten de basılamayan bir karaktermiş.

Basılamayan karakterlerin listesini görmek için <http://www.asciitable.com/> adresini ziyaret edebilirsiniz. Listedeki ilk 32 karakter (0'dan başlayarak 32'ye kadar olan karakterler) ve listedeki 127. karakter basılamayan karakterlerdir.

Karakter Dizilerini Biçimlendirmek

Bu bölüme gelinceye kadar, Python'da karakter dizilerinin biçimlendirilmesine ilişkin epey söz söyledik. Ancak bu konu ile ilgili bilgilerimiz hem çok dağınık, hem de çok yüzeysel. İşte bu bölümde amacımız, daha önce farklı yerlerde dile getirdiğimiz bu önemli konuya ait bilgi kırıntılarını bir araya toplayıp, karakter dizisi biçimlendirme konusunu, Python bilginiz elverdiği ölçüde ayrıntılı bir şekilde ele almak olacak.

Şu ana kadar yaptığımız örneklerle bakarak, programlama maceranız boyunca karakter dizileriyle bol bol haşır neşir olacağınızı anlamış olmalısınız. Bundan sonra yazdığınız programlarda da karakter dizilerinin size pek çok farklı biçimlerde geldiğine tanık olacaksınız. Farklı farklı biçimlerde elinize ulaşan bu karakter dizilerini, muhtemelen, sadece alt alta ve rastgele bir şekilde ekrana yazdırmakla yetinmeyeceksiniz. Bu karakter dizilerini, yazdığınız programlarda kullanabilmek için, programınıza uygun şekillerde biçimlendirmeniz gerekecek. Dilerseniz neden bahsettiğimizi daha net bir şekilde anlatabilmek için çok basit bir örnek verelim.

Diyelim ki, yazdığınız bir programda kullanmak üzere, kullanıcıdan isim bilgisi almanız gerekiyor. Programınızın işleyişi gereğince, eğer isim 5 karakterse veya bundan küçükse ismin tamamı görüntülenecek, ama eğer isim 5 karakterden büyükse 5 karakteri aşan kısım yerine üç nokta işareti koyulacak. Yani eğer isim *Fırat* ise bu ismin tamamı görüntülenecek. Ama eğer isim mesela *Abdullah* ise, o zaman bu isim *Abdul...* şeklinde görüntülenecek.

Bu amaca ulaşmak için ilk denememizi yapalım:

```
isim = input("isminiz: ")

if len(isim) <= 5:
    print(isim[:5])
else:
    print(isim[:5], "...")
```

Buradan elde ettiğimiz çıktı ihtiyacımızı kısmen karşılıyor. Ama çıktı tam istediğimiz gibi değil. Çünkü normalde isme bitişik olması gereken üç nokta işareti, isimden bir boşluk ile ayrılmış. Yani biz şöyle bir çıktı isterken:

```
Abdul...
```

Şöyle bir çıktı elde ediyoruz:

```
Abdul ...
```

Bu sorunu şu şekilde halledebiliriz:

```
isim = input("isminiz: ")

if len(isim) <= 5:
    print(isim[:5])
else:
    print(isim[:5] + "...")
```

veya:

```
isim = input("isminiz: ")

if len(isim) <= 5:
    print(isim[:5])
else:
    print(isim[:5], "...", sep="")
```

Yukarıdaki gibi basit durumlarda klasik karakter dizisi birleştirme yöntemlerini kullanarak işinizi halledebilirsiniz. Ama daha karmaşık durumlarda, farklı kaynaklardan gelen karakter dizilerini ihtiyaçlarınıza göre bir araya getirmek, karakter dizisi birleştirme yöntemleri ile pek mümkün olmayacak veya çok zor olacaktır.

Mesela şöyle bir durum düşünün:

Yazdığınız programda kullanıcıya bir parola soruyorsunuz. Amacınız bu parolanın, programınızda belirlediğiniz ölçütlere uyup uymadığını tespit etmek. Eğer kullanıcı tarafından belirlenen parola uygunsa ona şu çıktıyı göstermek istiyorsunuz (parolanın *b5tY6g* olduğunu varsayalım):

```
Girdiğiniz parola (b5tY6g) kurallara uygun bir paroladır!
```

Bu çıktıyı elde etmek için şöyle bir kod yazabilirsiniz:

```
parola = input("parola: ")

print("Girdiğiniz parola (" + parola + ") kurallara uygun bir paroladır!")
```

Gördüğünüz gibi, sadece karakter dizisi birleştirme yöntemlerini kullanarak istediğimiz çıktıyı elde ettik, ama farkettiyseniz bu defa işler biraz da olsa zorlaştı.

Bir de uzun ve karmaşık bir metnin içine dışarıdan değerler yerleştirmeniz gereken şöyle bir metinle karşı karşıya olduğunuzu düşünün:

```
Sayın .....

.... tarihinde yapmış olduğunuz, ..... hakkındaki başvurunuz incelemeye alınmıştır.

Size .... işgünü içinde cevap verilecektir.

Saygılarımızla,

.....
```

Böyle bir metin içine dışarıdan değer yerleştirmek için karakter dizisi birleştirme yöntemlerine başvurmak işinizi epey zorlaştıracaktır.

İşte klasik karakter dizisi birleştirme işlemlerinin yetersiz kaldığı veya işleri büsbütün zorlaştırdığı bu tür durumlarda Python'ın size sunduğu 'karakter dizisi biçimlendirme'

araçlarından yararlanabilirsiniz.

Bunun için biz bu bölümde iki farklı yöntemden söz edeceğiz:

1. % işareti ile biçimlendirme
2. `format()` metodu ile biçimlendirme.

% işareti ile biçimlendirme, karakter dizisi biçimlendirmenin eski yöntemidir. Bu yöntem ağırlıklı olarak Python'ın 3.x sürümlerinden önce kullanılıyordu. Ama Python'ın 3.x sürümlerinde de bu yöntemi kullanma imkanımız var. Her ne kadar bu yöntem Python3'te geçerliliğini korusa da muhtemelen ileride dilden tamamen kaldırılacak. Ancak hem etrafta bu yöntemle yazılmış eski programlar olması, hem de bu yöntemin halen geçerliliğini koruması nedeniyle bu yöntemi (kendimiz kullanmayacak bile olsak) mutlaka öğrenmemiz gerekiyor.

`format()` metodu ise Python'ın 3.x sürümleri ile dile dahil olan bir özelliktir. Python'ın 2.x sürümlerinde bu metodu kullanamazsınız. Dilin geleceğinde bu metod olduğu için, yeni yazılan kodlarda `format()` metodunu kullanmak daha akıllıca olacaktır.

Biz bu sayfalarda yukarıda adını andığımız her iki yöntemi de inceleyeceğiz. İlk olarak % işareti ile biçimlendirmeden söz edelim.

20.1 % İşareti ile Biçimlendirme (Eski Yöntem)

Daha önce de söylediğimiz gibi, Python programlama dilinin 3.x sürümlerinden önce, bir karakter dizisini biçimlendirebilmek için % işaretinden yararlanıyorduk. Bununla ilgili basit bir örnek verelim:

```
parola = input("parola: ")
print("Girdiğiniz parola (%s) kurallara uygun bir paroladır!" %parola)
```

Bu programı çalıştırıp parola girdiğinizde, yazdığınız parola çıktıda parantez içinde görünecektir.

Yukarıdaki yapıyı incelediğimizde iki nokta gözümüze çarpıyor:

1. İlk olarak, karakter dizisinin içinde bir % işareti ve buna bitişik olarak yazılmış bir s harfi görüyoruz.
2. İkincisi, karakter dizisinin dışında `%parola` gibi bir ifade daha var.

Rahatlıkla tahmin edebileceğiniz gibi, bu ifadeler birbiriyle doğrudan bağlantılıdır. Dilerseniz bu yapıyı açıklamaya geçmeden önce bir örnek daha verelim. Bu örnek sayesinde benim açıklamama gerek kalmadan karakter dizisi biçimlendirme mantığını derhal kavrayacağınızı zannediyorum:

```
print("%s ve %s iyi bir ikilidir!" %("Python", "Django"))
```

Dediğim gibi, bu basit örnek karakter dizilerinin nasıl biçimlendirildiğini gayet açık bir şekilde gösteriyor. Dilerseniz yapıyı şöyle bir inceleyelim:

1. Python'da `%s` yapısı, karakter dizisi içinde bir yer tutma vazifesi görür.
2. `%s` yapısı bir anlamda değişkenlere benzer. Tıpkı değişkenlerde olduğu gibi, `%s` yapısının değeri değişebilir.

3. Bir karakter dizisi içindeki her `%s` ifadesi için, karakter dizisi dışında bu ifadeye karşılık gelen bir değer olmalıdır. Python, karakter dizisi içinde geçen her `%s` ifadesinin yerine, karakter dizisi dışındaki her bir değeri tek tek yerleştirir. Bizim örneğimizde karakter dizisi içindeki ilk `%s` ifadesinin karakter dizisi dışındaki karşılığı `"Python"`; karakter dizisi içindeki ikinci `%s` ifadesinin karakter dizisi dışındaki karşılığı ise `"Django"`dur.
4. Eğer karakter dizisi içindeki `%s` işaretlerinin sayısı ile karakter dizisi dışında bu işaretlere karşılık gelen değerlerin sayısı birbirini tutmazsa Python bize bir hata mesajı gösterecektir. Mesela:

```
>>> print("Benim adım %s, soyadım %s" %"istihza")

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
TypeError: not enough arguments for format string
```

Gördüğünüz gibi bu kodlar hata verdi. Çünkü karakter dizisi içindeki iki adet `%s` ifadesine karşılık, karakter dizisinin dışında tek bir değer var (`"istihza"`). Halbuki bizim şöyle bir kod yazmamız gerekiyordu:

```
>>> isim = "istihza"
>>> print("%s adlı kişinin mekanı www.%s.com adresidir." %(isim, isim))
```

Bu defa herhangi bir hata mesajı almadık. Çünkü bu kodlarda, olması gerektiği gibi, karakter dizisi içindeki iki adet `%s` ifadesine karşılık, dışarıda da iki adet değer var.

Eğer karakter dizisi içinde tek bir `%s` ifadesi varsa, karakter dizisi dışında buna karşılık gelen değeri gösterirken, bu değeri parantez içine almamıza gerek yok. Ama eğer karakter dizisi içinde birden fazla `%s` işareti varsa, bunlara karşılık gelen değerleri parantez içinde gösteriyoruz. Mesela yukarıdaki parola örneğinde, karakter dizisinin içinde tek bir `%s` ifadesi var. Dolayısıyla karakter dizisi dışında bu ifadeye karşılık gelen *parola* değişkenini parantez içine almıyoruz. Ama `"Python"` ve `"Django"` örneğinde karakter dizisi içinde iki adet `%s` ifadesi yer aldığı için, karakter dizisi dışında bu ifadelerle karşılık gelen `"Python"` ve `"Django"` kelimelerini parantez içinde gösteriyoruz.

Bütün bu anlattıklarımızı sindirebilmek için dilerseniz bir örnek verelim:

```
kardiz = "istihza"

for sıra, karakter in enumerate(kardiz, 1):
    print("%s. karakter: '%s'" %(sıra, karakter))
```

Gördüğünüz gibi, `"istihza"` adlı karakter dizisi içindeki her bir harfin sırasını ve harfin kendisini uygun bir düzen içinde ekrana yazdırdık. Karakter sırasının ve karakterin kendisinin cümle içinde geleceği yerleri `%s` işaretleri ile gösteriyoruz. Python da her bir değeri, ilgili konumlara tek tek yerleştiriyor.

Hatırlarsanız önceki derslerimizde basit bir hesap makinesi örneği vermiştik. İşte şimdi öğrendiklerimizi o programa uygularsak karakter dizisi biçimlendiricileri üzerine epey pratik yapmış oluruz:

```
giriş = """
(1) topla
(2) çıkar
(3) çarp
(4) böl
(5) karesini hesapla
```

```

(6) karekök hesapla
"""
print(giriş)

a = 1

while a == 1:
    soru = input("Yapmak istediğiniz işlemin numarasını girin (Çıkmak için q): ")

    if soru == "q":
        print("Çıkılıyor...")
        a = 0

    elif soru == "1":
        sayı1 = int(input("Toplama işlemi için ilk sayıyı girin: "))
        sayı2 = int(input("Toplama işlemi için ikinci sayıyı girin: "))

        #İlk %s'ye karşılık gelen değer : sayı1
        #İkinci %s'ye karşılık gelen değer: sayı2
        #Üçüncü %s'ye karşılık gelen değer: sayı1 + sayı2
        print("%s + %s = %s" %(sayı1, sayı2, sayı1 + sayı2))

    elif soru == "2":
        sayı3 = int(input("Çıkarma işlemi için ilk sayıyı girin: "))
        sayı4 = int(input("Çıkarma işlemi için ikinci sayıyı girin: "))
        print("%s - %s = %s" %(sayı3, sayı4, sayı3 - sayı4))

    elif soru == "3":
        sayı5 = int(input("Çarpma işlemi için ilk sayıyı girin: "))
        sayı6 = int(input("Çarpma işlemi için ikinci sayıyı girin: "))
        print("%s x %s = %s" %(sayı5, sayı6, sayı5 * sayı6))

    elif soru == "4":
        sayı7 = int(input("Bölme işlemi için ilk sayıyı girin: "))
        sayı8 = int(input("Bölme işlemi için ikinci sayıyı girin: "))
        print("%s / %s = %s" %(sayı7, sayı8, sayı7 / sayı8))

    elif soru == "5":
        sayı9 = int(input("Karesini hesaplamak istediğiniz sayıyı girin: "))

        #İlk %s'ye karşılık gelen değer : sayı9
        #İkinci %s'ye karşılık gelen değer: sayı9 ** 2
        print("%s sayısının karesi = %s" %(sayı9, sayı9 ** 2))

    elif soru == "6":
        sayı10 = int(input("Karekökünü hesaplamak istediğiniz sayıyı girin: "))
        print("%s sayısının karekökü = %s" %(sayı10, sayı10 ** 0.5))

    else:
        print("Yanlış giriş.")
        print("Aşağıdaki seçeneklerden birini giriniz:", giriş)

```

Bu arada, gördüğünüz gibi, Python'da biçim düzenleyici olarak kullanılan simge aynı zamanda 'yüzde' (%) anlamına da geliyor. O halde size şöyle bir soru sorayım: Acaba 0'dan 100'e kadar olan sayıların başına birer yüzde işareti koyarak bu sayıları nasıl gösterirsiniz? %0, %1, %10, %15 gibi... Önce şöyle bir şey deneyelim:

```
>>> for i in range(100):
...     print("%s" %i)
...
```

Bu kodlar tabii ki sadece 0'dan 100'e kadar olan sayıları ekrana dökmekle yetinecektir. Sayıların başında % işaretini göremeyeceğiz.

Bir de şöyle bir şey deneyelim:

```
>>> for i in range(100):
...     print("%s" %i)
...
Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 2, in <module>
TypeError: not all arguments converted during string formatting
```

Bu defa da hata mesajı aldık. Halbuki doğru cevap şu olmalıydı:

```
>>> for i in range(100):
...     print("%s" %i)
...
```

Burada % işaretini arka arkaya iki kez kullanarak bir adet % işareti elde ettik. Daha sonra da normal bir şekilde %s biçimini kullandık. Yani üç adet '%' işaretini yan yana getirmiş olduk.

Bütün bu örneklerden sonra, karakter dizisi biçimlendiricilerinin işimizi ne kadar kolaylaştırdığını görmüş olmalısınız. İstedğimiz etkiyi elde etmek için karakter dizisi biçimlendiricilerini kullanmak, karakter dizilerini birleştirme işlemlerinden yararlanmaya göre çok daha esnek bir yöntemdir. Hatta bazı durumlarda karakter dizisi biçimlendiricilerini kullanmak makul tek yöntemdir.

Yukarıda verdiğimiz örnekler, %s ile biçimlendirme konusunun en temel yönlerini gösteriyor. Ama aslında bu aracı kullanarak çok daha karmaşık biçimlendirme işlemleri de yapabiliriz.

Yani yukarıdaki örneklerde %s yapısını en basit şekilde mesela şöyle kullandık:

```
>>> print("Karakter dizilerinin toplam %s adet metodu vardır" %len(dir(str)))
```

Ama eğer istersek bundan daha karmaşık biçimlendirme işlemleri de gerçekleştirebiliriz. Şu örneğe bakın:

```
>>> for i in dir(str):
...     print("%15s" %i)
```

Gördüğünüz gibi % ile s işaretleri arasına bir sayı yerleştirdik. Bu sayı, biçimlendirilecek karakter dizisinin toplam kaç karakterlik yer kaplayacağını gösteriyor. Durumu daha net görebilmeniz için şöyle bir örnek verelim:

```
>>> print("|%15s|" %"istihza")
```

```
|          istihza|
```

Karakter dizisinin başına ve sonuna eklediğimiz '|' işaretleri sayesinde karakter dizisinin nasıl ve ne şekilde hizalandığını daha belirgin bir şekilde görebiliyoruz. Aslında yukarıdaki örneğin yaptığı iş size hiç yabancı değil. Aynı etkiyi, karakter dizisi metotlarından `rjust()` ile de yapabileceğimizi biliyorsunuz:

```
>>> print("istihza".rjust(15))
```

Aynen yukarıdaki çıktıyı `rjust()` metodunu kullanarak elde etmek için ise şöyle bir şey yazabilirsiniz:

```
>>> print("|%s|" % "istihza".rjust(15))
```

```
|          istihza|
```

Yukarıdaki örnekte “*istihza*” karakter dizisini sağa doğru yasladık. Sola yaslamak için ise negatif sayılardan yararlanabilirsiniz:

```
>>> print("|%-15s|" % "istihza")
```

```
|istihza          |
```

Tıpkı biraz önce verdiğimiz örnekteki gibi, aynı etkiyi `ljust()` metoduyla da elde edebilirsiniz:

```
>>> print("|%s|" % "istihza".ljust(15))
```

```
|istihza          |
```

Gördüğünüz gibi, `%s` yapısını farklı şekillerde kullanarak epey karmaşık çıktılar elde edebiliyoruz. Ama aslında karakter dizisi biçimlendiricilerini kullanarak yapabileceklerimiz bunlarla da sınırlı değildir. Mesela size şöyle bir soru sorduğumu düşünün: Acaba aşağıdaki içeriğe sahip bir *HTML* şablonunu nasıl elde edebiliriz?

```
<html>
  <head>
    <title> {{ sayfa başlığı }} </title>
  </head>

  <body>
    <h1> {{ birinci seviye başlık }} </h1>
    <p>Web sitemize hoşgeldiniz! Konumuz: {{ konu }}</p>
  </body>
</html>
```

Burada bütün değişkenler tek bir değere sahip olacak. Örneğin değişkenimiz *Python Programlama Dili* ise yukarıdaki şablon şöyle bir *HTML* sayfası üretecek:

```
<html>
  <head>
    <title> Python Programlama Dili </title>
  </head>

  <body>
    <h1> Python Programlama Dili </h1>
    <p>Web sitemize hoşgeldiniz! Konumuz: Python Programlama Dili</p>
  </body>
</html>
```

Aklınıza ilk olarak şöyle bir çözüm gelmiş olabilir:

```
sayfa = """
<html>
  <head>
    <title> %s </title>
```

```
</head>

<body>
    <h1> %s </h1>
    <p>Web sitemize hoşgeldiniz! Konumuz: %s</p>
</body>
</html>
"""

print(sayfa % ("Python Programlama Dili",
               "Python Programlama Dili",
               "Python Programlama Dili"))
```

Bu gayet makul ve doğru bir çözümdür. Ancak gördüğünüz gibi yukarıdaki kodlarda bizi rahatsız eden bir nokta var. Bu kodlarda aynı karakter dizisini (*"Python Programlama Dili"*) üç kez tekrar ediyoruz. En baştan beri söylediğimiz gibi, kod yazarken tekrarlardan olabildiğince kaçınmaya çalışmamız programımızın performansını artıracaktır. Burada da tekrardan kaçınmak amacıyla şöyle bir kod yazmayı tercih edebiliriz. Dikkatlice inceleyin:

```
sayfa = """
<html>
    <head>
        <title> %(dil)s </title>
    </head>

    <body>
        <h1> %(dil)s </h1>
        <p>Web sitemize hoşgeldiniz! Konumuz: %(dil)s</p>
    </body>
</html>
"""

print(sayfa % {"dil": "Python Programlama Dili"})
```

Gördüğünüz gibi, yukarıdaki kodlar bizi aynı karakter dizisini tekrar tekrar yazma zahmetinden kurtardı. Peki ama nasıl? Gelin isterseniz bu yapıyı daha iyi anlayabilmek için daha basit bir örnek verelim:

```
print("depoda %(miktar)s kilo %(ürün)s kaldı" % {"miktar": 25,
                                                "ürün": "elma"})
```

Burada şöyle bir yapıyla karşı karşıyayız:

```
"%(değişken_adı)s" % {"değişken_adı": "değişken_değeri"}
```

{"değişken_adı": "değişken_değeri"} yapısıyla önceki derslerimizde karşılaşmıştınız. Dolayısıyla bu yapının temel olarak ne işe yaradığını biliyorsunuz. Hatta bu yapının adının 'sözlük' olduğunu da öğrenmişsiniz. İşte burada, sözlük adlı veri tipinden yararlanarak değişken adları ile değişken değerlerini eşleştirdik. Böylece aynı şeyleri tekrar tekrar yazmamıza gerek kalmadı. Ayrıca yukarıdaki örnekte değerleri sırasına göre değil, ismine göre çağırdığımız için, karakter dizisi içindeki değerlerin sırasını takip etme zahmetinden de kurtulmuş olduk.

Böylece % yapısının tüm temel ayrıntılarını öğrenmiş olduk. Artık % işaretinin başka yönlerini incelemeye başlayabiliriz.

20.1.1 Biçimlendirme Karakterleri

Biraz önce, Python'da eski usul karakter dizisi biçimlendirme yöntemi olan % işareti üzerine en temel bilgileri edindik. Buraya kadar öğrendiklerimiz, yazdığımız programlarda genellikle yolumuzu yordamımızı bulmamıza yetecektir. Ama isterseniz şimdi karakter dizisi biçimlendirme konusunu biraz daha derinlemesine ele alalım. Mesela Python'daki biçimlendirme karakterlerinin neler olduğunu inceleyelim.

s

Önceki örneklerden de gördüğümüz gibi, Python'da biçim düzenleme işlemleri için %s adlı bir yapıdan faydalanıyoruz. Bu yapıyı şöyle bir masaya yatırdığımızda aslında bu yapının iki parçadan oluştuğunu görebiliriz. Bu parçalar % ve s karakterleridir. Burada gördüğümüz parçalardan % sabit, s ise değişkendir. Yani % sabit değerini bazı harflerle birlikte kullanarak, farklı karakter dizisi biçimlendirme işlemleri gerçekleştirebiliriz.

Biz önceki sayfalarda verdiğimiz örneklerde bu simgeyi s harfiyle birlikte kullandık. Örneğin:

```
>>> print("Benim adım %s" %"istihza")
```

Bu kodlardaki s karakteri İngilizce *string*, yani 'karakter dizisi' ifadesinin kısaltmasıdır. Esasında en yaygın çift de budur. Yani etraftaki Python programlarında yaygın olarak %s yapısını görürüz. Ancak Python'da % biçim düzenleyicisiyle birlikte kullanılabilecek tek karakter s değildir. Daha önce de dediğimiz gibi, s karakteri *string*, yani 'karakter dizisi' ifadesinin kısaltmasıdır. Yani aslında %s yapısı Python'da özel olarak karakter dizilerini temsil eder.

Peki bu ne demek oluyor?

Bir karakter dizisi içinde %s yapısını kullandığımızda, dışarıda buna karşılık gelen değer de bir karakter dizisi veya karakter dizisine çevrilebilecek bir değer olması gerekir. Python'da her şey bir karakter dizisi olarak temsil edilebilir. Dolayısıyla bütün işlemlerinizi % işaretini s karakteri ile birlikte kullanabilirsiniz. Ama bazı özel durumlarda % işaretini s dışında başka harflerle birlikte kullanmanız da gerekebilir.

Biz % yapısı ile ilgili verdiğimiz ilk örneklerde bu yapının s karakteri ile birlikte kullanılışını gösteren pek çok örnek verdiğimiz için % ile s birlikteliği üzerinde daha fazla durmayacağız. Bunun yerine, % ile birlikte kullanılan öteki karakterleri inceleyeceğiz. O halde yola koyulalım.

d

Bir önceki başlıkta gördüğümüz s harfi nasıl karakter dizilerini temsil ediyorsa, d harfi de sayıları temsil eder. İsterseniz küçük bir örnekle açıklamaya çalışalım durumu:

```
>>> print("Şubat ayı bu yıl %d gün çekiyor" %28)
```

```
Şubat ayı bu yıl 28 gün çekiyor.
```

Gördüğümüz gibi, % işaretiyle birlikte bu defa s yerine d harfini kullandık. Buna uygun olarak da dış tarafta 28 sayısını kullandık. Peki yukarıdaki ifadeyi şöyle de yazamaz mıydık?

```
>>> print("Şubat ayı bu yıl %s gün çekiyor" %28)
```

Elbette yazabilirdik. Bu kod da bize doğru çıktı verecektir. Çünkü daha önce de dediğimiz gibi, `s` harfi karakter dizilerini ve karakter dizisine çevrilebilen değerleri temsil eder. Python'da sayılar karakter dizisine çevrilebildiği için `%s` gibi bir yapıyı hata almadan kullanabiliyoruz. Ama mesela şöyle bir şey yazamayız:

```
>>> print("Şubat ayı bu yıl %d gün çekiyor" %"yirmi sekiz")
```

```
Traceback (most recent call last):
```

```
File "<stdin>", line 1, in <module>
```

```
TypeError: %d format: a number is required, not str
```

Gördüğünüz gibi bu defa hata aldık. Çünkü `d` harfi yalnızca sayı değerleri temsil edebilir. Bu harfle birlikte karakter dizilerini kullanamayız.

Doğrusunu söylemek gerekirse, `d` harfi aslında tam sayı (*integer*) değerleri temsil eder. Eğer bu harfin kullanıldığı bir karakter dizisinde değer olarak mesela bir kayan noktalı sayı (*float*) verirsek, bu değer tamsayıya çevrilecektir. Bunun ne demek olduğunu hemen bir örnekle görelim:

```
>>> print("%d" %13.5)
```

```
13
```

Gördüğünüz gibi, `%d` ifadesi, `13.5` sayısının ondalık kısmını çıktıda göstermiyor. Çünkü `d` harfi sadece tamsayıları temsil etme işlevi görüyor.

Burada şöyle bir soru aklınıza gelmiş olabilir: 'Acaba `%d` ifadesi ile hiç uğraşmasak, bunun yerine her yerde `%s` ifadesini kullansak olmaz mı?'

Çoğu zaman olur, ama mesela şöyle bir durum düşünün: Yazdığınız programda kullanıcıdan sadece tam sayı girmesini istiyor olabilirsiniz. Yani mesela kullanıcının ondalık sayı girmesi halinde, siz bu sayının sadece tam sayı kısmını almak istiyor olabilirsiniz. Örneğin kullanıcı `23.8` gibi bir sayı girmişse, siz bu sayıda ihtiyacınız olan `23` kısmını almak isteyebilirsiniz. İşte bu `%d` işaretinden yararlanarak, kullanıcının girdiği ondalık sayının sadece tam sayı kısmını çekebilirsiniz:

```
sayı = input("sayı: ")
```

```
print("%d" %float(sayı))
```

Elbette Python'da bir ondalık sayının sadece taban kısmını almanın başka yöntemleri de vardır. Ama yukarıda verdiğimiz örnek bir ondalık sayının sadece tabanını almanın gayet basit ve etkili bir yoludur.

`%s` yapısını anlatırken gösterdiğimiz ileri düzey biçimlendirme tekniklerini `%d` ile de kullanabilirsiniz. Örneğin:

```
>>> print("|%7d|" %23)
```

```
|      23|
```

```
>>> print("|%-7d|" %23)
```

```
|23      |
```

veya:

```
>>> print("%(sayı)d" % {"sayı": 23})
```

```
23
```

`%s` yapısına ek olarak, sayının kaplayacağı alandaki boşluklara birer `0` da yerleştirebilirsiniz:

```
>>> print("%05d" %23)
```

```
00023
```

...veya:

```
>>> print("%.5d" %23)
```

```
00023
```

Hatta hem sayının kaplayacağı boşluk miktarını hem de bu boşlukların ne kadarının `0` ile doldurulacağını da belirleyebilirsiniz:

```
>>> print("%10.5d" %23)
```

```
00023
```

Burada `23` sayısının toplam `10` boşlukluk bir yer kaplamasını ve bu `10` adet boşluğun `5` tanesinin içine `0` sayılarının ve `23` sayısının sığdırılmasını istedik.

Bir de şuna bakalım:

```
>>> print("%010.d" %23)
```

```
0000000023
```

Burada ise `23` sayısının toplam `10` boşlukluk bir yer kaplamasını ve bu `10` adet boşluğa `23` sayısı yerleştirildikten sonra arta kalan kısmın `0` sayıları ile doldurulmasını istedik.

Bu arada, son örnekte yaptığımız şeyi, daha önce öğrendiğimiz `zfill()` metoduyla da yapabileceğimizi biliyorsunuz:

```
>>> "23".zfill(10)
```

```
'0000000023'
```

Yukarıdaki kullanımlar ilk bakışta gözünüze karışık görünmüş olabilir. Ama eğer yeterince pratik yaparsanız, aslında bu biçimlerin hiç de o kadar karmaşık olmadığını anlarsınız. İsterseniz bu biçimlerle neler yapabileceğimizi şöyle bir kısaca tarif edelim:

`d` harfi, `%` işaretiyle birlikte kullanıldığında sayıları temsil eder. Bu iki karakterin en temel kullanımı şöyledir:

```
>>> "%d" %10
```

```
'10'
```

`d` harfi ile `%` işareti arasına bir pozitif veya negatif sayı getirerek, temsil edilecek sayının toplam kaç boşluktan oluşan bir alan içine yerleştirileceğini belirleyebiliriz:

```
>>> "%5d" %10
```

```
' 10'
```

Burada *10* sayısını toplam 5 boşlukluk bir alan içine yerleştirdik. Gördüğünüz gibi, bir pozitif sayı kullandığımızda, sayımız kendisine ayrılan alan içinde sağa yaslanıyor. Eğer bu sayıyı sola yaslamak istersek negatif sayılardan yararlanabiliriz:

```
>>> "%-5d" %10
'10 '
```

Eğer sağa yasladığımız bir sayının sol tarafını sıfırla doldurmak istersek, hizalama miktarını belirtmek için kullandığımız sayının soluna bir sıfır ekleyebiliriz:

```
>>> "%05d" %10
'00010'
```

Aynı etkiyi şu şekilde de elde edebilirsiniz:

```
>>> "%.5d" %10
'00010'
```

Eğer nokta işaretinden önce bir sayı belirtirseniz, karakter dizisi o belirttiğiniz sayı kadar sağa yaslanacaktır. Yani:

```
>>> "%10.5d" %10
'      00010'
```

... veya sola:

```
>>> "%-10.5d" %10
'00010 '
```

Her iki şekilde de, karakter dizisini toplam 10 boşluktan oluşan bir alan içine yerleştirmiş olduk. Bu toplam alanın 5 boşlukluk kısmı sayının kendisi ve sayının soluna gelecek 0'lar arasında paylaştırıldı.

Gördüğünüz gibi, biçimlendirme mantığının aslında o kadar da korkulacak bir yanı yok. Kendi kendinize yukarıdakilere benzer örnekler yaparak bu yapıyı daha iyi bir şekilde anlamaya çalışabilirsiniz.

i

Bu harf de *integer*, yani 'tam sayı' kelimesinin kısaltmasıdır. Kullanım ve işlev olarak, *d* harfinden hiç bir farkı yoktur.

o

Bu harf *octal* (sekizli) kelimesinin kısaltmasıdır. Adından da anlaşılacağı gibi, sekizli düzendeki sayıları temsil eder. Dolayısıyla bu harfi kullanarak onlu düzendeki bir sayıyı sekizli düzendeki karşılığına dönüştürebilirsiniz. Örneğin:

```
>>> print("%i sayısının sekizli düzendeki karşılığı %o sayıdır." %(10, 10))
10 sayısının sekizli düzendeki karşılığı 12 sayıdır.
```

Not: `%d` yapısını anlatırken gösterdiğimiz ileri düzey biçimlendirme tekniklerinin tamamını `%o` ile de kullanabilirsiniz.

---

x

Bu harf *hexadecimal*, yani onaltılı düzendeki sayıları temsil eder. Dolayısıyla bu harfi kullanarak onlu düzendeki bir sayıyı onaltılı düzendeki karşılığına çevirebilirsiniz:

```
>>> print("%i sayısının onaltılı düzendeki karşılığı %x sayısıdır." %(20, 20))
20 sayısının onaltılı düzendeki karşılığı 14 sayısıdır.
```

Buradaki 'x' küçük harf olarak kullanıldığında, onaltılı düzende harfle gösterilen sayılar da küçük harfle temsil edilecektir:

```
>>> print("%i sayısının onaltılı düzendeki karşılığı %x sayısıdır." %(10, 10))
10 sayısının onaltılı düzendeki karşılığı a sayısıdır.
```

Not: `%d` yapısını anlatırken gösterdiğimiz ileri düzey biçimlendirme tekniklerinin tamamını `%x` ile de kullanabilirsiniz.

X

Bu da tıpkı x harfinde olduğu gibi, onaltılı düzendeki sayıları temsil eder. Ancak bunun farkı, harfle gösterilen onaltılı sayıları büyük harfle temsil etmesidir:

```
>>> print("%i sayısının onaltılı düzendeki karşılığı %X sayısıdır." %(10, 10))
10 sayısının onaltılı düzendeki karşılığı A sayısıdır.
```

Not: `%d` yapısını anlatırken gösterdiğimiz ileri düzey biçimlendirme tekniklerinin tamamını `%X` ile de kullanabilirsiniz.

---

f

Python'da karakter dizilerini biçimlendirirken *s* harfinden sonra en çok kullanılan harf *f* harfidir. Bu harf İngilizce'deki *float*, yani 'kayan noktalı sayı' kelimesinin kısaltmasıdır. Adından da anlaşılacağı gibi, karakter dizileri içindeki kayan noktalı sayıları temsil etmek için kullanılır.

```
>>> print("Dolar %f TL olmuş..." %1.4710)
Dolar 1.471000 TL olmuş...
```

Bu çıktı sizi biraz şaşırtmış olabilir. Çünkü gördüğünüz gibi, çıktıda bizim eklememiş haneler var.

Python'da bir karakter dizisi içindeki sayıyı `%f` yapısı ile kayan noktalı sayıya çevirdiğimizde noktadan sonra öntanımlı olarak 6 hane yer alacaktır. Yani mesela:

```
>>> print("%f" %10)
```

```
10.000000
```

Gördüğünüz gibi, gerçekten de 10 tam sayısı %f yapısı ile kayan noktalı sayıya dönüştürüldüğünde noktadan sonra 6 adet sıfıra sahip oluyor.

Başka bir örnek daha verelim:

```
>>> print("%f"%23.6)
```

```
23.600000
```

Bu örnek, %f yapısının, kayan noktalı sayıların noktadan sonraki hane sayısını da 6'ya tamamladığını gösteriyor. Ama elbette biz istersek, daha önce öğrendiğimiz teknikleri kullanarak, noktadan sonra kaç hane olacağını belirleyebiliriz:

```
>>> print("%.2f" % 10)
```

```
10.00
```

%f yapısında, % ile f arasına .2 gibi bir ifade yerleştirerek noktadan sonra 2 hane olmasını sağladık.

Not: Daha önce gösterdiğimiz ileri düzey biçimlendirme tekniklerini %f ile de kullanabilirsiniz.

---

c

Bu harf de Python'daki önemli karakter dizisi biçimlendiricilerinden biridir. Bu harf tek bir karakteri temsil eder:

```
>>> print("%c" %"a")
```

```
a
```

Ama:

```
>>> print("%c" %"istihza")
```

```
Traceback (most recent call last):  
  File "<stdin>", line 1, in <module>  
TypeError: %c requires int or char
```

Gördüğünüz gibi, c harfi sadece tek bir karakteri kabul ediyor. Karakter sayısı birden fazla olduğunda bu komut hata veriyor.

c harfinin bir başka özelliği de ASCII tablosunda sayılara karşılık gelen karakterleri de gösterebilmesidir:

```
>>> print("%c" %65)
```

```
A
```

ASCII tablosunda 65 sayısı 'A' harfine karşılık geldiği için yukarıdaki komutun çıktısı 'A' harfini gösteriyor. Eğer isterseniz c harfini kullanarak bütün ASCII tablosunu ekrana dökebilirsiniz:

```
>>> for i in range(128):
...     print("%s ==> %c" %(i, i))
```

Not: %s yapısını anlatırken gösterdiğimiz ileri düzey biçimlendirme tekniklerinin tamamını %c ile de kullanabilirsiniz.

Böylece Python'da % işareti kullanarak nasıl biçimlendirme yapabileceğimizi öğrenmiş olduk. Dilerseniz pratik olması açısından, karakter dizisi biçimlendiricilerinin kullanımını gösteren bir örnek vererek bu bölümü noktalayalım.

Dikkatlice inceleyin:

```
for sıra, karakter in enumerate(dir(str)):
    if sıra % 3 == 0:
        print("\n", end="")
    print("%-20s" %karakter, end="")
```

Burada, gördüğünüz gibi, karakter dizisi metotlarını bir tablo görünümü içinde ekrana yazdırdık. Şu satırlar yardımıyla tablodaki sütun sayısını 3 olarak belirledik:

```
if sıra % 3 == 0:
    print("\n", end="")
```

Burada modülüs işlecini nasıl kullandığımıza çok dikkat edin. *sıra* değişkeninin değerini 3'e böldüğümüzde kalan değer 0 olduğu her sayıda satır başına geçiyoruz. Böylece her 3. sütunda bir satır aşağı geçilmiş oluyor.

Bununla ilgili bir örnek daha verelim:

```
for i in range(20):
    print("%5d%5o%5x" %(i, i, i))
```

Burada 0'dan 20'ye kadar olan sayıların onlu, sekizli ve onaltılı düzendeki karşılıklarını bir tablo görünümü içinde ekrana çıktı verdik. Bu arada, eğer isterseniz yukarıdaki kodları şöyle de yazabileceğinizi biliyorsunuz:

```
for i in range(20):
    print("(%(deger)5d%(deger)5o%(deger)5x" %({"deger": i}))
```

Burada da, tablomuzu biçimlendirmek için 'sözlük' adını verdiğimiz yapıdan yararlandık.

20.2 format() Metodu ile Biçimlendirme (Yeni Yöntem)

En başta da söylediğimiz gibi, % işaretini kullanarak karakter dizisi biçimlendirme eskide kalmış bir yöntemdir. Bu yöntem ağırlıklı olarak Python'ın 2.x sürümlerinde kullanılıyordu. Her ne kadar bu yöntemi Python'ın 3.x sürümlerinde de kullanmak mümkün olsa da yeni yazılan kodlarda bu yöntem yerine biraz sonra göreceğimiz `format()` metodunu kullanmak çok daha akıllıca olacaktır. Çünkü muhtemelen % ile biçimlendirme yöntemi, ileriki bir Python sürümünde dilden tamamen kaldırılacak. Bu yüzden bu eski metoda fazla bel bağlamamak gerekiyor.

Daha önceki derslerimizde verdiğimiz örnekler sayesinde `format()` metodunun temel olarak nasıl kullanılacağını biliyoruz. Ama isterseniz biz yine de bütünlük açısından `format()` metodunun temel kullanımını burada tekrar ele alalım.

`format()` metodunu en basit şekilde şöyle kullanıyoruz:

```
>>> print("{} ve {} iyi bir ikilidir!".format("Django", "Python"))  
  
Django ve Python iyi bir ikilidir!
```

Gördüğünüz gibi, eski yöntemdeki `%` işaretine karşılık, yeni yöntemde `{}` işaretini kullanıyoruz.

Çok basit bir örnek daha verelim:

```
isim = input("İsminiz: ")  
print("Merhaba {}. Nasılsın?".format(isim))
```

Elbette bu örneği şu şekilde de yazabilirdik:

```
isim = input("İsminiz: ")  
print("Merhaba", isim + ".", "Nasılsın?")
```

Burada `format()` metodunu ve biçim düzenleyicileri hiç kullanmadan, sadece karakter dizilerini birleştirerek istediğimiz çıktıyı elde ettik. Ama siz de görüyorsunuz; karakter dizilerini birleştirmekle uğraşacağımıza `format()` metodunu kullanmak hem daha pratiktir, hem de bu şekilde yazdığımız kodlar daha okunaklı olur.

Yukarıdaki örnekte `format()` metodunu tek bir parametre ile birlikte kullandık (*isim*). Bu parametre (tıpkı eski `%` işaretinde olduğu gibi), karakter dizisi içindeki `{}` işaretine karşılık geliyor.

Bu konuyu daha iyi anlayabilmek için bir örnek daha verelim:

```
kalkış      = input("Kalkış yeri: ")  
varış       = input("Varış yeri: ")  
isim_soyisim = input("İsim ve soyisim: ")  
bilet_sayısı = input("Bilet sayısı: ")  
  
print("""{} noktasından {} noktasına, 14:30 hareket saatli  
sefer için {} adına {} adet bilet ayrılmıştır!""".format(kalkış,  
                                                            varış,  
                                                            isim_soyisim,  
                                                            bilet_sayısı))
```

Gördüğünüz gibi, `{}` işaretleri karakter dizisi içinde bir 'yer tutma' görevi görüyor. Tutulan bu yerlere nelerin geleceğini `format()` metodunun parametreleri vasıtasıyla belirliyoruz.

Elbette eğer isterseniz yukarıdaki örneği şu şekilde de yazabilirsiniz:

```
kalkış      = input("Kalkış yeri: ")  
varış       = input("Varış yeri: ")  
isim_soyisim = input("İsim ve soyisim: ")  
bilet_sayısı = input("Bilet sayısı: ")  
  
metin = "{} noktasından {} noktasına, 14:30 hareket saatli \\  
sefer için {} adına {} adet bilet ayrılmıştır!"  
  
print(metin.format(kalkış, varış, isim_soyisim, bilet_sayısı))
```

Ancak yaygın olarak kullanılan yöntem, karakter dizisini herhangi bir değişkene atamadan, doğrudan `format()` metoduna bağlamaktır. Elbette hangi yöntem kolayınıza geliyorsa onu

tercih etmekte özgürsünüz. Ama özellikle biçimlendirilecek karakter dizisinin çok uzun olduğu durumlarda, yukarıdaki gibi, karakter dizisini önce bir değişkene atayıp, sonra da bu değişken üzerine `format()` metodunu uygulamak daha mantıklı olabilir.

Verdiğimiz bu örneği, her zaman olduğu gibi, `format()` metoduna başvurmadan yazmak da mümkündür:

```
kalkış      = input("Kalkış yeri: ")
varış       = input("Varış yeri: ")
isim_soyisim = input("İsim ve soyisim: ")
bilet_sayısı = input("Bilet sayısı: ")

print(kalkış, "noktasından", varış, "noktasına, 14:30 hareket saatli \
sefer için", isim_soyisim, "adına", bilet_sayısı, "adet bilet ayrılmıştır!")
```

Tıpkı daha önce verdiğimiz örnekte olduğu gibi, burada da `format()` metodunu kullanmak karakter dizilerini birleştirme yöntemine göre daha mantıklı ve kolay görünüyor. Ayrıca bir karakter dizisi karmaşıklıklaştıkça bu karakter dizisini sadece karakter dizisi birleştirme yöntemleriyle biçimlendirmeye çalışmak bir süre sonra tam bir eziyet halini alabilir. O yüzden, ‘Ben `format()` metodunu öğrenmesem de olur,’ diye düşünmeyin sakın. Mesela şöyle bir programı `format()` metodu kullanmadan yazmaya çalışmak hiç akıl kârı değildir:

```
kodlama = "utf-8"
site_adı = "Python Programlama Dili"
dosya = open("deneme.html", "w", encoding=kodlama)
içerik = """
<html>

<head>
    <meta http-equiv="Content-Type" content="text/html; charset={}" />
    <title>{}/</title>
</head>

<body>
    <h1>istihza.com web sitesine hoş geldiniz!</h1>
    <p><b>{}</b> için bir Türkçe belgelendirme projesi...</p>
</body>

</html>
"""

print(içerik.format(kodlama, site_adı, site_adı), file=dosya)

dosya.close()
```

Burada şu satırın bir kısmı hariç bütün kodları anlayabilecek düzeydesiniz:

```
dosya = open("deneme.html", "w", encoding=kodlama)
```

Bu kodlarla, *deneme.html* adlı bir dosya oluşturduğumuzu biliyorsunuz. Daha önceki derslerimizde birkaç kez gördüğümüz `open()` fonksiyonu Python’da dosya oluşturmamıza imkan veriyor. Bu fonksiyon içinde kullandığımız üç parametrenin ilk ikisi size tanıdık gelecektir. İlk parametre dosyanın adını, ikinci parametre ise bu dosyanın hangi kipte açılacağını gösteriyor. Burada kullandığımız “w” parametresi *deneme.html* adlı dosyanın yazma kipinde açılacağını gösteriyor. Bu fonksiyona atadığımız *encoding* parametresi ise oluşturulacak dosyanın kodlama biçimini gösteriyor. Bu da Türkçe karakterlerin dosyada düzgün görüntülenebilmesi açısından önem taşıyor.

Küme parantezlerini, yukarıdaki örneklerde görüldüğü şekilde içi boş olarak kullanabilirsiniz. Böyle bir durumda Python, karakter dizisi içindeki küme parantezleriyle, karakter dizisi dışındaki değerleri teker teker ve sırasıyla eşleştirecektir. Ama isterseniz küme parantezleri içine birer sayı yazarak, karakter dizisi dışındaki değerlerin hangi sırayla kullanılacağını belirleyebilirsiniz. Örneğin:

```
>>> "{0} {1}".format("Fırat", "Özgül")  
  
'Fırat Özgül'
```

Küme parantezleri içinde sayı kullanabilme imkanı sayesinde değerlerin sırasını istediğiniz gibi düzenleyebilirsiniz:

```
>>> "{1} {0}".format("Fırat", "Özgül")  
  
'Özgül Fırat'
```

Hatta bu özellik sayesinde değerleri bir kez yazıp, birden fazla sayıda tekrar edebilirsiniz:

```
>>> "{0} {1} ({1} {0})".format("Fırat", "Özgül")  
  
'Fırat Özgül (Özgül Fırat)'
```

Dolayısıyla, `{}` işaretleri içinde öğelerin sırasını da belirterek, biraz önce verdiğimiz *HTML* sayfası örneğini şu şekilde yazabilirsiniz:

```
kodlama = "utf-8"  
site_adı = "Python Programlama Dili"  
dosya = open("deneme.html", "w", encoding=kodlama)  
içerik = ""  
<html>  
  
<head>  
    <meta http-equiv="Content-Type" content="text/html; charset={0}" />  
    <title>{1}</title>  
</head>  
  
<body>  
    <h1>istihza.com web sitesine hoş geldiniz!</h1>  
    <p><b>{1}</b> için bir Türkçe belgelendirme projesi...</p>  
</body>  
  
</html>  
""  
  
print(içerik.format(kodlama, site_adı), file=dosya)  
  
dosya.close()
```

Gördüğünüz gibi, öğelerin sıra numarasını belirtmemiz sayesinde, karakter dizisi içinde iki kez ihtiyaç duyduğumuz *site_adı* adlı değişkeni `format()` metodu içinde iki kez yazmak zorunda kalmadık.

Yukarıdaki örnekler bize, `format()` metodunun parametrelerine sıra numarasına göre erişebileceğimizi gösteriyor. Biz aynı zamanda bu metodun parametrelerine isme göre de erişebiliriz. Çok basit bir örnek:

```
print("{dil} dersleri".format(dil="python"))
```

Bu yöntemi kullanarak, aynı değişkeni birkaç farklı yerde kullanabilirsiniz:

```
sayfa = """
<html>

<head>
    <meta http-equiv="Content-Type" content="text/html; charset=utf-8" />
    <title>{konu}</title>
</head>

<body>
    <h1>istihza.com web sitesine hoş geldiniz!</h1>
    <p><b>{konu}</b> için bir Türkçe belgelendirme projesi...</p>
</body>

</html>
"""

print(sayfa.format(konu="Python Programlama Dili"))
```

`format()` metodunun yetenekleri yukarıda gösterdiğimiz şeylerle sınırlı değildir. Tıpkı eski biçimlendirme yönteminde olduğu gibi, `{}` işaretleri arasında bazı sayılar kullanarak, karakter dizileri üzerinde hizalama işlemleri de yapabiliriz.

Dikkatlice bakın:

```
>>> print("{:>15}".format("istihza"))

        istihza
```

Bu gösterim gözünüze oldukça yabancı ve karışık gelmiş olabilir. Ama aslında hiç de öyle anlaşılmasın bir yanı yoktur bu kodların. Gördüğünüz gibi, burada öncelikle `:` adlı bir işaretten yararlanıyoruz. Bu işaretin ardından `>` adlı başka bir işaret görüyoruz. Son olarak da `15` sayısını kullanıyoruz.

`:` işareti, bir biçimlendirme işlemi yapacağımızı gösteriyor. `>` işareti ise bu biçimlendirmenin bir hizalama işlemi olacağını haber veriyor. En sondaki `15` sayısı ise bu hizalama işleminin `15` karakterlik bir alan ile ilgili olduğunu söylüyor. Bu şekilde karakter dizisini `15` karakterlik bir alan içine yerleştirip karakter dizisini sağa yasladık. Yukarıdaki çıktıyı daha iyi anlayabilmek için kodları şöyle de yazabilirsiniz:

```
>>> print("|{:>15}|".format("istihza"))

|        istihza|
```

Gördüğünüz gibi, karakter dizimiz, kendisine ayrılan `15` karakterlik alan içinde sağa yaslanmış vaziyette duruyor.

Eğer aynı karakter dizisini sola yaslamak isterseniz şöyle bir şey yazabilirsiniz:

```
>>> print("|{:<15}|".format("istihza"))

|istihza      |
```

Bu defa `<` adlı işaretten yararlandığımıza dikkat edin.

Yukarıdaki yöntemi kullanarak, karakter dizilerini sola veya sağa yaslamanın yanısıra, kendilerine ayrılan alan içinde ortalayabilirsiniz de:

```
>>> print("|{:~15}|".format("istihza"))  
|      istihza      |
```

Gördüğünüz gibi, python3 ile gelen `format()` metodunu hizalama işlemleri için kullanırken üç farklı işaretten yararlanıyoruz:

>	sağa yaslama
<	sola yaslama
^	ortalama

Yukarıdaki işaretler, yaptıkları işi çağrıştırdıkları için, bunları akılda tutmak çok zor olmasa gerek. Mesela örnek olması açısından, eski biçimlendirme yönteminin son kısmında verdiğimiz şu örneği:

```
for sıra, karakter in enumerate(dir(str)):  
    if sıra % 3 == 0:  
        print("\n", end="")  
        print("%-20s" %karakter, end="")
```

... bir de yeni `format()` metoduyla yazalım:

```
for sıra, karakter in enumerate(dir(str)):  
    if sıra % 3 == 0:  
        print("\n", end="")  
        print("{:<20}".format(karakter), end="")
```

Bu örneği inceleyerek, eski ile yeni yöntem arasında nelerin değiştiğini, neyin neye karşılık geldiğini görebilirsiniz.

20.2.1 Biçimlendirme Karakterleri

Hatırlarsanız Python2'de geçerli olan eski biçimlendirme yönteminde `%` karakteri ile bazı harfleri birlikte kullanarak karakter dizileri üzerinde biçimlendirme ve dönüştürme işlemleri yapabiliyorduk. Aynı şey Python3 ile birlikte gelen bu `format()` metodu için de geçerlidir. Yani benzer harfleri kullanarak `format()` metodu ile de karakter dizileri üzerinde biçimlendirme ve dönüştürme işlemleri yapabiliriz.

`format()` metodu ile birlikte şu harfleri kullanabiliyoruz:

s

Bu harf karakter dizilerini temsil eder.

Yalnız bu biçimlendirici karakterlerin `{}` işaretleri içindeki kullanımı ilk bakışta gözünüze biraz karışık gelebilir:

```
>>> print("{:s}".format("karakter dizisi"))  
karakter dizisi
```

Bu arada, harfleri `{}` yapısının içinde nasıl kullandığımıza dikkat edin. Gördüğünüz gibi biçimlendirme karakterini kullanırken, karakterin sol tarafına bir adet `:` işareti de yerleştiriyoruz. Bir örnek verelim:

```
print("{:s} ve {:s} iyi bir ikilidir!".format("Python", "Django"))
```

Yalnız, `s` harfi karakter dizilerini temsil ettiği için, `{}` işaretleri arasında bu harfi kullandığımızda, `format()` metodunun alabileceği parametreyi karakter dizisiyle sınırlandırmış oluruz. Dolayısıyla bu harfi kullandıktan sonra `format()` metodu içinde sadece karakter dizilerini kullanabiliriz. Eğer sayı kullanırsak Python bize bir hata mesajı gösterecektir:

```
>>> print("{:s}".format(12))

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
ValueError: Unknown format code 's' for object of type 'int'
```

Bu yüzden, eğer amacınız `format()` metoduna parametre olarak karakter dizisi vermekse, `{}` işaretleri içinde herhangi bir harf kullanmamak daha akıllıca olabilir:

```
print("{} ve {} iyi bir ikilidir!".format("Python", "Django"))
```

c

Bu harf 0 ile 256 arası sayıların ASCII tablosundaki karşılıklarını temsil eder:

```
>>> print("{:c}".format(65))

A
```

d

Bu harf sayıları temsil eder:

```
>>> print("{:d}".format(65))

65
```

Eğer sayı dışında bir değer kullanırsanız Python size bir hata mesajı gösterir:

```
>>> print("{:d}".format("65"))

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
ValueError: Unknown format code 'd' for object of type 'str'
```

o

Bu harf onlu düzendeki sayıları sekizli düzendeki karşılıklarına çevirir:

```
>>> print("{:o}".format(65))

101
```

x

Bu harf onlu düzendeki sayıları onaltılı düzendeki karşılıklarına çevirir:

```
>>> print("{:x}".format(65))  
41
```

X

Tıpkı x harfinde olduğu gibi, bu harf de onlu düzendeki sayıları onaltılı düzendeki karşılıklarına çevirir:

```
>>> "{:X}".format(65)  
'41'
```

Peki x ile X harfi arasında ne fark var? Fark şudur: x; onaltılı düzende harfle gösterilen sayıları küçük harf şeklinde temsil eder. X işareti bu sayıları büyük harf şeklinde temsil eder. Bu ikisi arasındaki farkı daha net görmek için şöyle bir kod yazabilirsiniz:

```
>>> for i in range(20):  
...     print("{:x}{:10X}".format(i, i))  
...  
0         0  
1         1  
2         2  
3         3  
4         4  
5         5  
6         6  
7         7  
8         8  
9         9  
a         A  
b         B  
c         C  
d         D  
e         E  
f         F  
10        10  
11        11  
12        12  
13        13
```

Gördüğünüz gibi gerçekten de x harfi onaltılı düzende harflerle gösterilen sayıları küçük harf olarak; X harfi ise büyük harf olarak temsil ediyor.

b

Bu işaret, onlu düzendeki sayıları ikili düzendeki karşılıklarına çevirir:

```
>>> "{:b}".format(2)  
'10'
```

f

Bu işaret, eski biçimlendirme yöntemini anlatırken gösterdiğimiz *f* işaretiyle benzer bir işleve sahiptir:

```
print("{:.2f}".format(50))  
50.00
```

,

: işaretini , işareti (basamak ayracı) ile birlikte kullanarak, sayıları basamaklarına ayırabilirsiniz:

```
>>> "{:,}".format(1234567890)  
'1,234,567,890'
```

Böylece Python'da karakter dizisi biçimlendirmenin hem eski hem de yeni yöntemini, şu ana kadarki Python bilgimiz elverdiği ölçüde ayrıntılı bir şekilde incelemiş olduk. Buradaki bilgileri kullanarak bol bol örnek yapmak bu konuyu daha iyi anlamanıza yardımcı olacaktır.

Listeler ve Demetler

Bu bölüme gelene kadar yalnızca iki farklı veri tipi görmüştük. Bunlardan biri karakter dizileri, öteki ise sayılardı. Ancak tabii ki Python'daki veri tipleri yalnızca bu ikisiyle sınırlı değildir. Python'da karakter dizileri ve sayıların dışında, başka amaçlara hizmet eden, başka veri tipleri de vardır. İşte biz bu bölümde iki farklı veri tipi daha öğreneceğiz. Bu bölümde ele alacağımız veri tiplerinin adı 'liste' (*list*) ve 'demet' (*tuple*).

Bu bölümde birer veri tipi olarak listeler ve demetlerden söz etmenin yanısıra liste ve demetlerin metotlarından da bahsedeceğiz. Listelerle demetleri öğrendikten sonra Python'daki hareket imkanınızın bir hayli genişlediğine tanık olacaksınız.

Python programlama diline yeni başlayan biri, karakter dizilerini öğrendikten sonra bu dilde her şeyi karakter dizileri yardımıyla halledebileceğini zannedebilir. O yüzden yeni bir veri tipi ile karşılaştığında (örneğin listeler veya demetler), bu yeni veri tipi ona anlamsız ve gereksizmiş gibi görünebilir. Aslında daha önce de söylediğimiz gibi, bir programlama dilini yeni öğrenenlerin genel sorunudur bu. Öğrenci, bir programlama dilini oluşturan minik parçaları öğrenirken, öğrencinin zihni bu parçaların ne işine yarayacağı konusunda şüpheyle dolar. Sanki gereksiz şeylerle vakit kaybediyormuş gibi hissedebilir. En önemli ve en büyük programların, bu minik parçaların sistematik bir şekilde birleştirilmesiyle ortaya çıkacak olması öğrencinin kafasına yatmayabilir. Halbuki en karmaşık programların bile kaynak kodlarını incelediğinizde görecekleğiniz karakter dizileri, listeler, demetler, sayılar ve buna benzer başka veri tiplerinden ibarettir. Nasıl en lezzetli yemekler birkaç basit malzemenin bir araya gelmesi ile ortaya çıkıyorsa, en abidevi programlar da ilk bakışta birbiriyle ilgisiz görünen çok basit parçaların incelikli bir şekilde birleştirilmesinden oluşur.

O halde bu noktada, Python programlama diline yeni başlayan hemen herkesin sorduğu o soruyu soralım kendimize: 'Neden farklı veri tipleri var? Bu veri tiplerinin hepsine gerçekten ihtiyacım olacak mı?'

Bu soruyu başka bir soruyla cevaplamaya çalışalım: 'Acaba neden farklı giysi tipleri var? Neden kot pantolon, kumaş pantolon, tişört, gömlek ve buna benzer ayrımlara ihtiyaç duyuyoruz?' Bu sorunun cevabı çok basit: 'Çünkü farklı durumlara farklı giysi türleri uygundur!'

Örneğin ev taşıyacaksanız, herhalde kumaş pantolon ve gömlek giymezsiniz üzerinize. Buna benzer bir şekilde iş görüşmesine giderken de kot pantolon ve tişört doğru bir tercih olmayabilir. İşte buna benzer sebeplerden, programlama dillerinde de belli durumlarda belli veri tiplerini kullanmanız gerekir. Örneğin bir durumda karakter dizilerini kullanmak uygunken, başka bir durumda listeleri veya demetleri kullanmak daha mantıklı olabilir. Zira her veri tipinin kendine has güçlü ve zayıf yanları vardır. Veri tiplerini ve bunların ayrıntılarını öğrendikçe, hangi veri tipinin hangi sorun için daha kullanışlı olduğunu kestirebilecek duruma

geleceğinizden hiç kuşkunuz olmasın.

Biz bu bölümde listeleri ve demetleri olabildiğince ayrıntılı bir şekilde inceleyeceğiz. O yüzden bu veri tiplerini incelerken konuyu birkaç farklı bölüme ayıracağız.

Listeleri ve demetleri incelemeye listelerden başlayalım...

21.1 Listeler

Giriş bölümünde de değindiğimiz gibi, listeler Python'daki veri tiplerinden biridir. Tıpkı karakter dizileri ve sayılar gibi...

21.1.1 Liste Tanımlamak

Listeleri tanımaya, bu veri tipini nasıl tanımlayacağımızı öğrenerek başlayalım.

Hatırlarsanız bir karakter dizisi tanımlayabilmek için şöyle bir yol izliyorduk:

```
>>> kardiz = "karakter dizisi"
```

Yani herhangi bir öğeyi karakter dizisi olarak tanımlayabilmek için yapmamız gereken tek şey o öğeyi tırnak içine almaktır. Herhangi bir öğeyi (tek, çift veya üç) tırnak içine aldığımızda karakter dizimizi tanımlamış oluyoruz. Liste tanımlamak için de buna benzer bir şey yapıyoruz. Dikkatlice bakın:

```
>>> liste = ["öğ1", "öğ2", "öğ3"]
```

Gördüğünüz gibi, liste tanımlamak da son derece kolay. Bir liste elde etmek için, öğeleri birbirinden virgülle ayırıp, bunların hepsini köşeli parantezler içine alıyoruz.

Karakter dizilerini anlatırken, herhangi bir nesnenin karakter dizisi olup olmadığından emin olmak için `type()` fonksiyonundan yararlanabileceğimizi söylemiştik. Eğer bir nesne `type()` fonksiyonuna `<class 'str'>` cevabı veriyorsa o nesne bir karakter dizisidir. Listeler için de buna benzer bir sorgulama yapabiliriz:

```
>>> liste = ["öğ1", "öğ2", "öğ3"]
>>> type(liste)

<class 'list'>
```

Bu çıktıdan anlıyoruz ki, liste veri tipi `type()` fonksiyonuna `<class 'list'>` cevabı veriyor. Dolayısıyla, eğer bir nesne `type()` fonksiyonuna `<class 'list'>` cevabı veriyorsa o nesnenin bir liste olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Yukarıda tanımladığımız `liste` adlı listeye baktığımızda dikkatimizi bir şey çekiyor olmalı. Bu listeye şöyle bir baktığımızda, aslında bu listenin, içinde üç adet karakter dizisi barındırdığını görüyoruz. Gerçekten de listeler, bir veya daha fazla veri tipini içinde barındıran kapsayıcı bir veri tipidir. Mesela şu listeye bir bakalım:

```
>>> liste = ["Ahmet", "Mehmet", 23, 65, 3.2]
```

Gördüğünüz gibi, liste içinde hem karakter dizileri ("Ahmet", "Mehmet"), hem de sayılar (23, 65, 3.2) var.

Dahası, listelerin içinde başka listeler de bulunabilir:

```
>>> liste = ["Ali", "Veli", ["Ayşe", "Nazan", "Zeynep"], 34, 65, 33, 5.6]
```

Bu *liste* adlı değişkenin tipini sorgularsak şöyle bir çıktı alacağımızı biliyorsunuz:

```
>>> type(liste)
```

```
<class 'list'>
```

Bir de şunu deneyelim:

```
for öğe in liste:
    print("{} adlı öğenin veri tipi: {}".format(öge, type(öge)))
```

Bu kodları çalıştırdığımızda da şöyle bir çıktı alıyoruz:

```
Ali adlı öğenin veri tipi: <class 'str'>
Veli adlı öğenin veri tipi: <class 'str'>
['Ayşe', 'Nazan', 'Zeynep'] adlı öğenin veri tipi: <class 'list'>
34 adlı öğenin veri tipi: <class 'int'>
65 adlı öğenin veri tipi: <class 'int'>
33 adlı öğenin veri tipi: <class 'int'>
5.6 adlı öğenin veri tipi: <class 'float'>
```

Bu kodlar bize şunu gösteriyor: Farklı öğeleri bir araya getirip bunları köşeli parantezler içine alırsak 'liste' adlı veri tipini oluşturmuş oluyoruz. Bu listenin öğeleri farklı veri tiplerine ait olabilir. Yukarıdaki kodların da gösterdiği gibi, liste içinde yer alan "Ali" ve "Veli" öğeleri birer karakter dizisi; ["Ayşe", "Nazan", "Zeynep"] adlı öğe bir liste; 34, 65 ve 33 öğeleri birer tam sayı; 5.6 öğesi ise bir kayan noktalı sayıdır. İşte farklı veri tiplerine ait bu öğelerin hepsi bir araya gelerek liste denen veri tipini oluşturuyor. Yukarıdaki örnekten de gördüğümüz gibi, bir listenin içinde başka bir liste de yer alabiliyor. Örneğin burada listemizin öğelerinden biri, ["Ayşe", "Nazan", "Zeynep"] adlı başka bir listedir.

Hatırlarsanız karakter dizilerinin belirleyici özelliği tırnak işaretleri idi. Yukarıdaki örneklerden de gördüğümüz gibi listelerin belirleyici özelliği de köşeli parantezlerdir. Mesela:

```
>>> karakter = ""
```

Bu boş bir karakter dizisidir. Şu ise boş bir liste:

```
>>> liste = []
```

Tıpkı karakter dizilerinde olduğu gibi, listelerle de iki şekilde karşılaşabilirsiniz:

1. Listeyi kendiniz tanımlamış olabilirsiniz.
2. Liste size başka bir kaynaktan gelmiş olabilir.

Yukarıdaki örneklerde bir listeyi kendimizin nasıl tanımlayacağımızı öğrendik. Peki listeler bize başka hangi kaynaktan gelebilir?

Hatırlarsanız karakter dizilerinin metotlarını sıralamak için `dir()` adlı bir fonksiyondan yararlanmıştık.

Mesela karakter dizilerinin bize hangi metotları sunduğunu görmek için bu fonksiyonu şöyle kullanmıştık:

```
>>> dir(str)
```

Bu komut bize şu çıktıyı vermişti:

```
[ '__add__', '__class__', '__contains__', '__delattr__', '__doc__', '__eq__',
 '__format__', '__ge__', '__getattribute__', '__getitem__', '__getnewargs__',
 '__gt__', '__hash__', '__init__', '__iter__', '__le__', '__len__', '__lt__',
 '__mod__', '__mul__', '__ne__', '__new__', '__reduce__', '__reduce_ex__',
 '__repr__', '__rmod__', '__rmul__', '__setattr__', '__sizeof__', '__str__',
 '__subclasshook__', 'capitalize', 'center', 'count', 'encode', 'endswith',
 'expandtabs', 'find', 'format', 'format_map', 'index', 'isalnum', 'isalpha',
 'isdecimal', 'isdigit', 'isidentifier', 'islower', 'isnumeric', 'isprintable',
 'isspace', 'istitle', 'isupper', 'join', 'ljust', 'lower', 'lstrip',
 'maketrans', 'partition', 'replace', 'rfind', 'rindex', 'rjust', 'rpartition',
 'rsplit', 'rstrip', 'split', 'splitlines', 'startswith', 'strip', 'swapcase',
 'title', 'translate', 'upper', 'zfill']
```

Artık bu çıktı size çok daha anlamlı geliyor olmalı. Gördüğünüz gibi çıktımız köşeli parantezler arasında yer alıyor. Yani aslında yukarıdaki çıktı bir liste. Dilerseniz bunu nasıl teyit edebileceğinizi biliyorsunuz:

```
>>> komut = dir(str)
>>> type(komut)

<class 'list'>
```

Gördüğünüz gibi, tıpkı `input()` fonksiyonundan gelen verinin bir karakter dizisi olması gibi, `dir()` fonksiyonundan gelen veri tipi de bir listedir.

`dir()` fonksiyonu dışında, başka bir şeyin daha bize liste verdiğini biliyoruz. Bu şey, karakter dizilerinin `split()` adlı metodudur:

```
>>> kardiz = "İstanbul Büyükşehir Belediyesi"
>>> kardiz.split()

['İstanbul', 'Büyükşehir', 'Belediyesi']
```

Görüyorsunuz, `split()` metodunun çıktısı da köşeli parantezler içinde yer alıyor. Demek ki bu çıktı da bir listedir.

Peki bir fonksiyonun bize karakter dizisi mi, liste mi yoksa başka bir veri tipi mi verdiğini bilmenin ne faydası var?

Her zaman söylediğimiz gibi, Python'da o anda elinizde olan verinin tipini bilmeniz son derece önemlidir. Aksi halde o veriyi nasıl evirip çevireceğinizi, o veriyle neler yapabileceğinizi bilemezsiniz. Mesela 'İstanbul Büyükşehir Belediyesi' ifadesini ele alalım. Bu ifadeyle ilgili size şöyle bir soru sorduğumu düşünün: 'Acaba bu ifadenin ilk harfini nasıl alırsınız?'

Eğer bu ifade size `input()` fonksiyonundan gelmişse, yani bir karakter dizisiyse uygulayacağınız yöntem farklı, `split()` metoduyla gelmişse, yani liste ise uygulayacağınız yöntem farklı olacaktır.

Eğer bu ifade bir karakter dizisi ise ilk harfi şu şekilde alabilirsiniz:

```
>>> kardiz = "İstanbul Büyükşehir Belediyesi"
>>> kardiz[0]

'İ'
```

Ama eğer bu ifade bir liste ise yukarıdaki yöntem size farklı bir sonuç verir:

```
>>> liste = kardiz.split()
>>> liste[0]

'İstanbul'
```

Çünkü “İstanbul Büyükşehir Belediyesi” adlı karakter dizisinin ilk ögesi “İ” karakteridir, ama [‘İstanbul’, ‘Büyükşehir’, ‘Belediyesi’] adlı listenin ilk ögesi “İ” karakteri değil, “İstanbul” kelimesidir.

Gördüğünüz gibi, bir nesnenin hangi veri tipine ait olduğunu bilmek o nesneyle neleri nasıl yapabileceğimizi doğrudan etkiliyor. O yüzden programlama çalışmalarınız esnasında veri tiplerine karşı her zaman uyanık olmalısınız.

Not: Python’da bir nesnenin hangi veri tipine ait olduğunu bilmenin neden bu kadar önemli olduğunu gerçek bir örnek üzerinde görmek isterseniz istihza.com/forum/viewtopic.php?f=43&t=62 adresindeki tartışmayı inceleyebilirsiniz.

Her ne kadar karakter dizileri ve listeler iki farklı veri tipi olsa ve bu iki veri tipinin birbirinden çok farklı yönleri ve yetenekleri olsa da, bu iki veri tipi arasında önemli benzerlikler de vardır. Örneğin karakter dizilerini işlerken öğrendiğimiz pek çok fonksiyonu listelerle birlikte de kullanabilirsiniz. Mesela karakter dizilerini incelerken öğrendiğimiz `len()` fonksiyonu listelerin boyutunu hesaplamada da kullanılabilir:

```
>>> diller = ["İngilizce", "Fransızca", "Türkçe", "İtalyanca", "İspanyolca"]
>>> len(diller)

5
```

Karakter dizileri karakterlerden oluşan bir veri tipi olduğu için `len()` fonksiyonu karakter dizisi içindeki karakterlerin sayısını veriyor. Listeler ise başka veri tiplerini bir araya toplayan bir veri tipi olduğu için `len()` fonksiyonu liste içindeki veri tiplerinin sayısını söylüyor.

`len()` fonksiyonu dışında, `range()` fonksiyonuyla listeleri de birlikte kullanabilirsiniz. Mesela herhangi bir kaynaktan size şunlar gibi iki ögeli listeler geliyor olabilir:

```
[0, 10]
[6, 60]
[12, 54]
[67, 99]
```

Bu iki ögeli listeleri tek bir liste içinde topladığımızı düşünürsek şöyle bir kod yazabiliriz:

```
sayılar = [[0, 10], [6, 60], [12, 54], [67, 99]]

for i in sayılar:
    print(*range(*i))
```

Eğer ilk bakışta bu kod gözünüze anlaşılmaz göründüyse bu kodu parçalara ayırarak inceleyebilirsiniz.

Burada öncelikle bir `for` döngüsü oluşturduk. Bu sayede *sayılar* adlı listedeki öğelerin üzerinden tek tek geçebileceğiz. Eğer döngü içinde sadece öğeleri ekrana yazdırıyor olsaydık şöyle bir kodumuz olacaktı:

```
for i in sayılar:
    print(i)
```

Bu kod bize şöyle bir çıktı verecektir:

```
[0, 10]
[6, 60]
[12, 54]
[67, 99]
```

`range()` fonksiyonunun nasıl kullanıldığını hatırlıyorsunuz. Yukarıdaki listelerde görünen ilk sayılar `range()` fonksiyonunun ilk parametresi, ikinci sayılar ise ikinci parametresi olacak. Yani her döngüde şöyle bir şey elde etmemiz gerekiyor:

```
range(0, 10)
range(6, 60)
range(12, 54)
range(67, 99)
```

Aslında kodlarımızı şöyle yazarak yukarıdaki çıktıyı elde edebilirdik:

```
sayılar = [[0, 10], [6, 60], [12, 54], [67, 99]]

for i in sayılar:
    print(range(i[0], i[1]))
```

Yukarıdaki açıklamalarda gördüğünüz gibi, *i* değişkeninin çıktısı ikişer öğeli bir liste oluyor. İşte burada yaptığımız şey, bu ikişer ögeli listelerin ilk ögesini (`i[0]`) `range()` fonksiyonunun ilk parametresi, ikinci ögesini (`i[1]`) ise `range()` fonksiyonunun ikinci parametresi olarak atamaktan ibaret. Ancak ilk derslerimizden hatırlayacağınız gibi, bunu yapmanın daha kısa bir yolu var. Bildiğiniz gibi, öğelerden oluşan dizileri ayrıştırmak için yıldız işaretinden yararlanabiliyoruz. Dolayısıyla yukarıdaki kodları şöyle yazmak daha pratik olabilir:

```
sayılar = [[0, 10], [6, 60], [12, 54], [67, 99]]

for i in sayılar:
    print(range(*i))
```

Gördüğünüz gibi, *i* değişkeninin soluna bir yıldız ekleyerek bu değişken içindeki değerleri ayrıştırdık ve şöyle bir çıktı elde ettik:

```
range(0, 10)
range(6, 60)
range(12, 54)
range(67, 99)
```

Hatırlarsanız, `range(0, 10)` gibi bir kod yazdığımızda Python bize 0 ile 10 arasındaki sayıları doğrudan göstermiyordu. Aralıktaki sayıları görmek için `range()` fonksiyonunun çıktısını bir döngü içine almalıyız:

```
for i in range(0, 10):
    print(i)
```

`range(0, 10)` çıktısını görmek için döngü kurmak yerine yine yıldız işaretinden yararlanabiliyoruz. Örneğin:

```
>>> print(*range(0, 10))

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
```

Aynı şeyi yukarıdaki kodlara da uygularsak şöyle bir şey elde ederiz:

```
sayılar = [[0, 10], [6, 60], [12, 54], [67, 99]]

for i in sayılar:
    print(*range(*i))
```

Gördüğünüz gibi, yıldız işaretini hem *i* değişkenine, hem de `range()` fonksiyonuna ayrı ayrı uygulayarak istediğimiz sonucu elde ettik.

Bu arada, yukarıdaki örnek bize listeler hakkında önemli bir bilgi de verdi. Karakter dizilerinin öğelerine erişmek için nasıl `kardiz[öğesıraı]` gibi bir formülden yararlanıyorsak, listelerin öğelerine erişmek için de aynı şekilde `liste[öğesıraı]` gibi bir formülden yararlanabiliyoruz.

Listelerin öğelerine nasıl ulaşacağımızın ayrıntılarını biraz sonra göreceğiz. Ama biz şimdi listelere ilişkin önemli bir fonksiyonu inceleyerek yolumuza devam edelim.

21.1.2 list() Fonksiyonu

Yukarıdaki örneklerden de gördüğünüz gibi liste oluşturmak için öğeleri belirleyip bunları köşeli parantezler içine almamız yeterli oluyor. Bu yöntemin dışında, liste oluşturmanın bir yöntemi daha bulunur. Mesela elimizde şöyle bir karakter dizisi olduğunu düşünelim:

```
>>> alfabe = "abcçdefgğhıijklmnoöprsstuüvyz"
```

Sorumuz şu olsun: 'Acaba bu karakter dizisini listeye nasıl çeviririz?'

Karakter dizilerini anlatırken `split()` adlı bir metottan söz etmiştik. Bu metot karakter dizilerini belli bir ölçüte göre bölmemizi sağlıyordu. `split()` metoduyla elde edilen verinin bir liste olduğunu biliyorsunuz. Örneğin:

```
>>> isimler = "ahmet mehmet cem"

>>> isimler.split()

['ahmet', 'mehmet', 'cem']
```

Ancak `split()` metodunun bir karakter dizisini bölüp bize bir liste verebilmesi için karakter dizisinin belli bir ölçüte göre bölünebilir durumda olması gerekiyor. Mesela yukarıdaki *isimler* adlı karakter dizisi belli bir ölçüte göre bölünebilir durumdadır. Neden? Çünkü karakter dizisi içindeki her parça arasında bir boşluk karakteri var. Dolayısıyla `split()` metodu bu karakter dizisini boşluklardan bölebiliyor. Aynı şey şu karakter dizisi için de geçerlidir:

```
>>> isimler = "elma, armut, çilek"
```

Bu karakter dizisini oluşturan her bir parça arasında bir adet virgül ve bir adet boşluk karakteri var. Dolayısıyla biz bu karakter dizisini `split()` metodunu kullanarak "virgül + boşluk karakteri" ölçütüne göre bölebiliriz:

```
>>> isimler.split(", ")

['elma', 'armut', 'çilek']
```

Ancak bölümün başında tanımladığımız *alfabe* adlı karakter dizisi biraz farklıdır:

```
>>> alfabe = "abcçdefgğhıijklmnoöprsstuüvyz"
```

Gördüğünüz gibi, bu karakter dizisi tek bir parçadan oluşuyor. Dolayısıyla bu karakter dizisini öğelerine bölmemizi sağlayacak bir ölçüt yok. Yani bu karakter dizisini şu şekilde bölemeyiz:

```
>>> alfabe.split()

['abcçdefgğhiijklmnoöprştuüvyz']
```

Elbette bu karakter dizisini isterseniz farklı şekillerde bölebilirsiniz. Mesela:

```
>>> alfabe.split("i")

['abcçdefgğhi', 'jklmnoöprştuüvyz']
```

Gördüğünüz gibi, biz burada *alfabe* karakter dizisini "i" harfinden bölebildik. Ama istediğimiz şey bu değil. Biz aslında şöyle bir çıktı elde etmek istiyoruz:

```
['a', 'b', 'c', 'ç', 'd', 'e', 'f', 'g', 'ğ', 'h', 'ı', 'i', 'j',
 'k', 'l', 'm', 'n', 'o', 'ö', 'p', 'r', 's', 'ş', 't', 'u', 'ü',
 'v', 'y', 'z']
```

Yani bizim amacımız, *alfabe* karakter dizisi içindeki her bir öğeyi birbirinden ayırmak. İşte Türk alfabesindeki harflerden oluşan bu karakter dizisini, `list()` adlı bir fonksiyondan yararlanarak istediğimiz şekilde bölebiliriz:

```
>>> harf_listesi = list(alfabe)
>>> print(harf_listesi)

['a', 'b', 'c', 'ç', 'd', 'e', 'f', 'g', 'ğ', 'h', 'ı', 'i', 'j',
 'k', 'l', 'm', 'n', 'o', 'ö', 'p', 'r', 's', 'ş', 't', 'u', 'ü',
 'v', 'y', 'z']
```

Böylece `list()` fonksiyonu yardımıyla bu karakter dizisini tek hamlede listeye çevirmiş olduk.

Peki bir karakter dizisini neden listeye çevirme ihtiyacı duyarız? Şu anda listelerle ilgili pek çok şeyi henüz bilmediğimiz için ilk bakışta bu çevirme işlemi gözünüze gereksizmiş gibi görünebilir, ama ilerleyen zamanda sizin de göreceğiniz gibi, bazı durumlarda listeleri manipüle etmek karakter dizilerini manipüle etmeye kıyasla çok daha kolaydır. O yüzden kimi zaman karakter dizilerini listeye çevirmek durumunda kalabilirsiniz.

`list()` fonksiyonunun yaptığı işi, daha önce öğrendiğimiz `str()`, `int()` ve `float()` fonksiyonlarının yaptığı işle kıyaslayabilirsiniz. `list()` fonksiyonu da tıpkı `str()`, `int()` ve `float()` fonksiyonları gibi bir dönüştürme fonksiyonudur. Örneğin `int()` fonksiyonunu kullanarak sayı değerli karakter dizilerini sayıya dönüştürebiliyoruz:

```
>>> k = "123"
>>> int(k)

123
```

Bu dönüştürme işlemi sayesinde sayılar üzerinde aritmetik işlem yapma imkanımız olabiliyor. İşte `list()` fonksiyonu da buna benzer bir amaca hizmet eder. Mesela `input()` fonksiyonundan gelen bir karakter dizisi ile toplama çıkarma yapabilmek için nasıl bu karakter dizisini önce sayıya dönüştürmemiz gerekiyorsa, bazı durumlarda bu karakter dizisini (veya başka veri tiplerini) listeye çevirmemiz de gerekebilir. Böyle bir durumda `list()` fonksiyonunu kullanarak farklı veri tiplerini rahatlıkla listeye çevirebiliriz.

Yukarıdaki işlevlerinin dışında, `list()` fonksiyonu boş bir liste oluşturmak için de kullanılabilir:

```
>>> li = list()
>>> print(li)

[]
```

Yukarıdaki kodlardan gördüğümüz gibi, boş bir liste oluşturmak için `liste = []` koduna alternatif olarak `list()` fonksiyonundan da yararlanabilirsiniz.

`list()` fonksiyonunun önemli bir görevi de `range()` fonksiyonunun, sayı aralığını ekrana basmasını sağlamaktır. Bildiğiniz gibi, `range()` fonksiyonu tek başına bir sayı aralığını ekrana dökmez. Bu fonksiyon bize yalnızca şöyle bir çıktı verir:

```
>>> range(10)

range(0, 10)
```

Bu sayı aralığını ekrana dökmek için `range()` fonksiyonu üzerinde bir `for` döngüsü kurmamız gerekir:

```
>>> for i in range(10):
...     print(i)
...
0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
```

Bu bölümde verdiğimiz örneklerde aynı işi şöyle de yapabileceğimizi öğrenmiştik:

```
>>> print(*range(10))

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
```

Bu görevi yerine getirmenin üçüncü bir yolu da `list()` fonksiyonunu kullanmaktır:

```
>>> list(range(10))

[0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9]
```

Aslında burada yaptığımız şey `range(10)` ifadesini bir listeye dönüştürmekten ibarettir. Burada *range* türünde bir veriyi *list* türünde bir veriye dönüştürüyoruz:

```
>>> type(range(10))

<class 'range'>

>>> li = list(range(10))
>>> type(li)

<class 'list'>
```

Gördüğümüz gibi, yukarıdaki üç yöntem de aralıktaki sayıları ekrana döküyor. Yalnız dikkat ederseniz bu üç yöntemin çıktıları aslında görünüş olarak birbirlerinden ince farklarla

ayrılıyor. Yazdığınız programda nasıl bir çıktıya ihtiyacınız olduğuna bağlı olarak yukarıdaki yöntemlerden herhangi birini tercih edebilirsiniz.

Böylece Python'da listelerin ne olduğunu ve bu veri tipinin nasıl oluşturulacağını öğrenmiş olduk. O halde bir adım daha atarak listelerin başka özelliklerine değinelim.

21.1.3 Listelerin Öğelerine Erişmek

Tıpkı karakter dizilerinde olduğu gibi, listelerde de her öğenin bir sırası vardır. Hatırlarsanız karakter dizilerinin öğelerine şu şekilde ulaşıyorduk:

```
>>> kardiz = "python"
>>> kardiz[0]

'p'
```

Bu bölümdeki birkaç örnekte de gördüğümüz gibi, listelerin öğelerine ulaşırken de aynı yöntemi kullanabiliyoruz:

```
>>> meyveler = ["elma", "armut", "çilek", "kiraz"]
>>> meyveler[0]

'elma'
```

Yalnız yöntem aynı olsa da yukarıdaki iki çıktı arasında bazı farklar olduğunu da gözden kaçırmayın. Bir karakter dizisinin 0. öğesini aldığımızda o karakter dizisinin ilk karakterini almış oluyoruz. Bir listenin 0. öğesini aldığımızda ise o listenin ilk öğesini almış oluyoruz.

Sayma yöntemi olarak ise karakter dizileri ve listelerde aynı mantık geçerli. Hem listelerde hem de karakter dizilerinde Python saymaya 0'dan başlıyor. Yani karakter dizilerinde olduğu gibi, listelerde de ilk öğenin sırası 0.

Eğer bu listenin öğelerinin hepsine tek tek ulaşmak isterseniz for döngüsünden yararlanabilirsiniz:

```
meyveler = ["elma", "armut", "çilek", "kiraz"]

for meyve in meyveler:
    print(meyve)
```

Bu listedeki öğeleri numaralandırmak da mümkün:

```
meyveler = ["elma", "armut", "çilek", "kiraz"]

for öğe_sırası in range(len(meyveler)):
    print("{} {}".format(öğe_sırası, meyveler[öğe_sırası]))
```

...veya enumerate() fonksiyonunu kullanarak şöyle bir şey de yazabiliriz:

```
for sıra, öğe in enumerate(meyveler, 1):
    print("{} {}".format(sıra, öğe))
```

Dediğimiz gibi, liste öğelerine ulaşmak için kullandığımız yöntem, karakter dizilerinin öğelerine ulaşmak için kullandığımız yöntemle aynı. Aslında karakter dizileri ile listeler arasındaki benzerlik bununla sınırlı değildir. Benzerlikleri birkaç örnek üzerinde gösterelim:

```
>>> meyveler = ["elma", "armut", "çilek", "kiraz"]
>>> meyveler[-1]

'kiraz'
```

Karakter dizilerinde olduğu gibi, öge sırasını eksi değerli bir sayı yaptığımızda liste öğeleri sondan başa doğru okunuyor. Dolayısıyla `meyveler[-1]` komutu bize *meyveler* adlı listenin son ögesini veriyor.

```
>>> meyveler[0:2]

['elma', 'armut']
```

Karakter dizileri konusunu işlerken öğrendiğimiz dilimleme yöntemi listeler için de aynen geçerlidir. Orada öğrendiğimiz dilimleme kurallarını listelere de uygulayabiliyoruz. Örneğin liste öğelerini ters çevirmek için şöyle bir kod yazabiliyoruz:

```
>>> meyveler[::-1]

['kiraz', 'çilek', 'armut', 'elma']
```

Bu bölümün başında da söylediğimiz gibi, liste adlı veri tipi, içinde başka bir liste de barındırabilir. Buna şöyle bir örnek vermiştik:

```
>>> liste = ["Ali", "Veli", ["Ayşe", "Nazan", "Zeynep"], 34, 65, 33, 5.6]
```

Bu listedeki öğeler şunlardır:

```
Ali
Veli
['Ayşe', 'Nazan', 'Zeynep']
34
65
33
5.6
```

Gördüğünüz gibi, bu liste içinde *['Ayşe', 'Nazan', 'Zeynep']* gibi bir liste daha var. Bu liste ana listenin öğelerinden biridir ve bu da öteki öğeler gibi tek öğelik bir yer kaplar. Yani:

```
>>> len(liste)

7
```

Bu çıktıdan anlıyoruz ki, listemiz toplam 7 öğeden oluşuyor. Listenin 2. sırasında yer alan listenin kendisi üç öğeden oluştuğu halde bu öge ana liste içinde sadece tek öğelik bir yer kaplıyor. Yani 2. sıradaki listenin öğeleri tek tek sayılmıyor. Peki böyle bir liste içindeki gömülü listenin öğelerini elde etmek istersek ne yapacağız? Yani mesela içe geçmiş listenin tamamını değil de, örneğin sadece *“Ayşe”* ögesini almak istersek ne yapmamız gerekiyor? Dikkatlice bakın:

```
>>> liste[2][0]

'Ayşe'
```

“Nazan” ögesini almak için:

```
>>> liste[2][1]
'Nazan'
```

“Zeynep” öğesini almak için:

```
>>> liste[2][2]
'Zeynep'
```

Gördüğünüz gibi, iç içe geçmiş listelerin öğelerini almak oldukça basit. Yapmamız gereken tek şey, gömülü listenin önce ana listedeki konumunu, ardından da almak istediğimiz öğenin gömülü listedeki konumunu belirtmektir.

İstersek gömülü listeyi ayrı bir liste olarak da alabiliriz:

```
>>> yeni_liste = liste[2]
>>> yeni_liste
['Ayşe', 'Nazan', 'Zeynep']
```

Böylece bu listenin öğelerine normal bir şekilde ulaşabiliriz:

```
>>> yeni_liste[0]
'Ayşe'
>>> yeni_liste[1]
'Nazan'
>>> yeni_liste[2]
'Zeynep'
```

Eğer bir listenin öğelerine erişmeye çalışırken, varolmayan bir sıra sayısı belirtirseniz Python size bir hata mesajı gösterecektir:

```
>>> liste = range(10)
>>> print(len(liste))
10
```

Burada `range()` fonksiyonundan yararlanarak 10 öğeli bir liste tanımladık. Bu listenin son öğesinin şu formüle göre bulunabileceğini karakter dizileri konusunda hatırlıyor olmalısınız:

```
>>> liste[len(liste)-1]
9
```

Demek ki bu listenin son öğesi 9 sayısı imiş... Bir de şunu deneyelim:

```
>>> liste[10]
Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
IndexError: range object index out of range
```

Gördüğünüz gibi, listemizde 10. öge diye bir şey olmadığı için Python bize *IndexError* tipinde bir hata mesajı gösteriyor. Çünkü bu listenin son ögesinin sırası `len(liste)-1`, yani 9'dur.

21.1.4 Listelerin Öğelerini Değiştirmek

Hatırlarsanız karakter dizilerinden söz ederken bunların değiştirilemez (*immutable*) bir veri tipi olduğunu söylemiştik. Bu özellikten ötürü, bir karakter dizisi üzerinde değişiklik yapmak istediğimizde o karakter dizisini yeniden oluşturuyoruz. Örneğin:

```
>>> kardiz = "istihza"
>>> kardiz = "İ" + kardiz[1:]
>>> kardiz

'İstihza'
```

Listeler ise değiştirilebilen (*mutable*) bir veri tipidir. Dolayısıyla listeler üzerinde doğrudan değişiklik yapabiliriz. Bir liste üzerinde değişiklik yapabilmek için o listeyi yeniden tanımlamamıza gerek yok. Şu örneği dikkatlice inceleyin:

```
>>> renkler = ["kırmızı", "sarı", "mavi", "yeşil", "beyaz"]
>>> print(renkler)

['kırmızı', 'sarı', 'mavi', 'yeşil', 'beyaz']

>>> renkler[0] = "siyah"
>>> print(renkler)

['siyah', 'sarı', 'mavi', 'yeşil', 'beyaz']
```

Liste öğelerini nasıl değiştirdiğimize çok dikkat edin. Yukarıdaki örnekte *renkler* adlı listenin 0. öğesini değiştirmek istiyoruz. Bunun için şöyle bir formül kullandık:

```
renkler[öge_sırası] = yeni_öge
```

Örnek olması açısından, aynı listenin 2. sırasındaki “mavi” adlı öğeyi “mor” yapalım bir de:

```
>>> renkler[2] = "mor"
>>> print(renkler)

['siyah', 'sarı', 'mor', 'yeşil', 'beyaz']
```

Gördüğünüz gibi, listeler üzerinde değişiklik yapmak son derece kolay. Sırf bu özellik bile, neden bazı durumlarda listelerin karakter dizileri yerine tercih edilebileceğini gösterecek güçtedir.

Liste öğelerini değiştirmeye çalışırken, eğer var olmayan bir sıra numarasına atıfta bulunursanız Python size *IndexError* tipinde bir hata mesajı gösterecektir:

```
>>> renkler[10] = "pembe"

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
IndexError: list assignment index out of range
```

Sıra numaralarını kullanarak listeler üzerinde daha ilginç işlemler de yapabilirsiniz. Mesela şu örneğe bakın:

```
>>> liste = [1, 2, 3]
>>> liste[0:len(liste)] = 5, 6, 7
>>> print(liste)

[5, 6, 7]
```

Burada *liste* adlı listenin bütün öğelerini bir çırpıda değiştirdik. Peki bunu nasıl yaptık?

Yukarıdaki örneği şu şekilde yazarsak biraz daha açıklayıcı olabilir:

```
>>> liste[0:3] = 5, 6, 7
```

Bu kodlarla yaptığımız şey, listenin 0. ve 3. öğesi arasında kalan bütün öğelerin yerine 5, 6 ve 7 öğelerini yerleştirmekten ibarettir.

Karakter dizilerinden hatırlayacağınız gibi, eğer sıra numarası bir karakter dizisinin ilk öğesine karşılık geliyorsa o sıra numarasını belirtmeyebiliriz. Aynı şekilde eğer sıra numarası bir karakter dizisinin son öğesine karşılık geliyorsa o sıra numarasını da belirtmeyebiliriz. Bu kural listeler için de geçerlidir. Dolayısıyla yukarıdaki örneği şöyle de yazabilirdik:

```
>>> liste[:] = 5, 6, 7
```

Sıra numaralarını kullanarak gerçekten son derece enteresan işlemler yapabilirsiniz. Sıra numaraları ile neler yapabileceğinizi görmek için kendi kendinize ve hayal gücünüzü zorlayarak bazı denemeler yapmanızı tavsiye ederim.

21.1.5 Listeye Öğe Ekleme

Listeler büyüüp küçülebilen bir veri tipidir. Yani Python'da bir listeye istediğiniz kadar öğe ekleyebilirsiniz. Diyelim ki elimizde şöyle bir liste var:

```
>>> liste = [2, 4, 5, 7]
```

Bu listeye yeni bir öğe ekleyebilmek için şöyle bir kod yazabiliriz:

```
>>> liste + [8]

[2, 4, 5, 7, 8]
```

Bu örnek, bize listeler hakkında önemli bir bilgi veriyor. Python'da + işareti kullanarak bir listeye öğe ekleyecekseniz, eklediğiniz öğenin de liste olması gerekiyor. Mesela bir listeye doğrudan karakter dizilerini veya sayıları ekleyemezsiniz:

```
>>> liste + 8

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
TypeError: can only concatenate list (not "int") to list

>>> liste + "8"

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
TypeError: can only concatenate list (not "str") to list
```

Listelere + işareti ile ekleyeceğimiz öğelerin de bir liste olması gerekiyor. Aksi halde Python bize bir hata mesajı gösteriyor.

21.1.6 Listeleri Birleştirmek

Bazı durumlarda elinize farklı kaynaklardan farklı listeler gelebilir. Böyle bir durumda bu farklı listeleri tek bir liste halinde birleştirmeniz gerekebilir. Tıpkı karakter dizilerinde olduğu gibi, listelerde de birleştirme işlemleri için `+` işlecinden yararlanabilirsiniz.

Diyelim ki elimizde şöyle iki adet liste var:

```
>>> derlenen_diller = ["C", "C++", "C#", "Java"]
>>> yorumlanan_diller = ["Python", "Perl", "Ruby"]
```

Bu iki farklı listeyi tek bir liste haline getirmek için şöyle bir kod yazabiliriz:

```
>>> programlama_dilleri = derlenen_diller + yorumlanan_diller

['C', 'C++', 'C#', 'Java', 'Python', 'Perl', 'Ruby']
```

Bu işlemin sonucunu görelim:

```
>>> print(programlama_dilleri)
```

Gördüğünüz gibi, *derlenen_diller* ve *yorumlanan_diller* adlı listelerin öğelerini *programlama_dilleri* adlı tek bir liste içinde topladık.

Programcılık maceranız boyunca listeleri birleştirmenizi gerektiren pek çok farklı durumla karşılaşabilirsiniz. Örneğin şöyle bir durum düşünün: Diyelim ki kullanıcı tarafından girilen sayıların ortalamasını hesaplayan bir program yazmak istiyorsunuz. Bunun için şöyle bir kod yazabilirsiniz:

```
sayılar = 0

for i in range(10):
    sayılar += int(input("not: "))

print(sayılar/10)
```

Bu program kullanıcının 10 adet sayı girmesine izin verip, program çıkışında, girilen sayıların ortalamasını verecektir.

Peki girilen sayıların ortalaması ile birlikte, hangi sayıların girildiğini de göstermek isterseniz nasıl bir kod yazarsınız?

Eğer böyle bir şeyi karakter dizileri ile yazmaya kalkışırsanız epey eziyet çekersiniz. Ama şöyle bir kod yardımıyla istediğiniz şeyi basit bir şekilde elde edebilirsiniz:

```
sayılar = 0
notlar = []

for i in range(10):
    veri = int(input("{} not: ".format(i+1)))
    sayılar += veri
    notlar += [veri]

print("Girdiğiniz notlar: ", *notlar)
print("Not ortalamanız: ", sayılar/10)
```

Burada kullanıcıdan gelen verileri her döngüde tek tek *notlar* adlı listeye gönderiyoruz. Böylece programın sonunda, kullanıcıdan gelen veriler bir liste halinde elimizde bulunmuş

oluyor.

Bu arada, yukarıdaki kodlarda dikkatinizi bir şey çekmiş olmalı. Kullanıcıdan gelen verileri *notlar* adlı listeye gönderirken şöyle bir kod yazdık:

```
notlar += [veri]
```

Buradaki `[veri]` ifadesine dikkat edin. Bu kod yardımıyla kullanıcıdan gelen *veri* adlı değişkeni liste haline getiriyoruz. Bu yöntem bizim için yeni bir şey. Peki neden burada `list()` fonksiyonundan yararlanmadık?

Bunu anlamak için `list()` fonksiyonunun çalışma mantığını anlamamız gerekiyor.

Elinizde şöyle bir karakter dizisi olduğunu düşünün:

```
>>> alfabe = "abcçdefgğhıijklmnoöprsstuüvyz"
```

Diyelim ki siz bu karakter dizisindeki bütün öğeleri tek tek bir listeye atmak istiyorsunuz. Bu iş için `list()` fonksiyonunu kullanabileceğimizi daha önce söylemiştik:

```
>>> liste = list(alfabe)
```

Peki `list()` fonksiyonu bu karakter dizisinin öğelerini listeye atarken nasıl bir yöntem izliyor?

Aslında `list()` fonksiyonunun yaptığı iş şuna eşdeğerdir:

```
liste = []
alfabe = "abcçdefgğhıijklmnoöprsstuüvyz"

for harf in alfabe:
    liste += harf

print(liste)
```

`list()` fonksiyonu da tam olarak böyle çalışır. Yani bir karakter dizisi üzerinde döngü kurarak, o karakter dizisinin her bir öğesini tek tek bir listeye atar.

`for` döngülerini işlerken, bu döngünün sayılar üzerinde çalışmayacağını söylemiştik. Çünkü sayılar, karakter dizilerinin aksine, üzerinde döngü kurulabilen bir veri tipi değildir. Bunu bir örnek üzerinde tekrar görelim:

```
>>> for i in 12345:
...     print(i)
...

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
TypeError: 'int' object is not iterable
```

Gördüğünüz gibi, `12345` sayısı üzerinde döngü kuramıyoruz. Aynı hata mesajını `list()` fonksiyonunda da görürsünüz:

```
>>> list(12345)

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
TypeError: 'int' object is not iterable
```

Dediğimiz gibi, tıpkı `for` döngüsünde olduğu gibi, `list()` fonksiyonu da ancak, üzerinde döngü kurulabilen nesneler üzerinde çalışabilir. Mesela:

```
>>> list("12345")  
['1', '2', '3', '4', '5']
```

Bu bilgilerin ışığında, yukarıda yazdığımız kodların şu şekilde yazılması halinde Python'ın bize hata mesajı göstereceğini söyleyebiliriz:

```
notlar = []  
  
for i in range(10):  
    veri = int(input("{} not: ".format(i+1)))  
    notlar += list(veri)  
  
print("Girdiğiniz notlar: ", *notlar)
```

Kullanıcıdan gelen *veri* değerini `int()` fonksiyonuyla sayıya dönüştürdüğümüz için ve sayılar da üzerinde döngü kurulabilen bir veri tipi olmadığı için `list()` fonksiyonuna parametre olarak atanamaz.

Peki kullanıcıdan gelen *veri* değerini sayıya dönüştürmeden, karakter dizisi biçiminde `list()` fonksiyonuna parametre olarak verirsek ne olur? Bu durumda `list()` fonksiyonu çalışır, ama istediğimiz gibi bir sonuç vermez. Şu kodları dikkatlice inceleyin:

```
notlar = []  
  
for i in range(10):  
    veri = input("{} not: ".format(i+1))  
    notlar += list(veri)  
  
print("Girdiğiniz notlar: ", *notlar)
```

Bu kodları çalıştırdığınızda, tek haneli sayılar düzgün bir şekilde listeye eklenir, ancak çift ve daha fazla haneli sayılar ise listeye parça parça eklenir. Örneğin 234 sayısını girdiğinizde listeye 2, 3 ve 4 sayıları tek tek eklenir. Çünkü, yukarıda da dediğim gibi, `list()` fonksiyonu, aslında karakter dizileri üzerine bir `for` döngüsü kurar. Yani:

```
>>> for i in "234":  
...     print(i)  
  
2  
3  
4
```

Dolayısıyla listeye 234 sayısı bir bütün olarak değil de, parça parça eklendiği için istediğiniz sonucu alamamış olursunuz.

Peki bu sorunun üstesinden nasıl geleceğiz? Aslında bu sorunun çözümü çok basittir. Eğer bir verinin listeye parça parça değil de, bir bütün olarak eklenmesini istiyorsanız `[]` işaretlerinden yararlanabilirsiniz. Tıpkı şu örnekte olduğu gibi:

```
liste = []  
  
while True:  
    sayı = input("Bir sayı girin: (çıkamak için q) ")  
  
    if sayı == "q":  
        break
```



```

sayı = int(sayı)

if sayı not in liste:
    liste += [sayı]
    print(liste)
else:
    print("Bu sayıyı daha önce girdiniz!")

```

Gördüğünüz gibi, kullanıcı tarafından aynı verinin birden fazla girilmesini önlemek için de listelerden yararlanabiliyoruz.

Yalnız burada şunu söyleyelim: Gerçek programlarda listelere öğe eklemek veya listeleri birleştirmek gibi işlemler için yukarıdaki gibi + işlecinden yararlanmayacağız. Yukarıda gösterdiğimiz yöntem de doğru olmakla birlikte, bu iş için genellikle liste metotlarından yararlanılır. Bu metotları birazdan göreceğiz.

21.1.7 Listeden Öğe Çıkarmak

Bir listeden öğe silmek için *del* adlı ifadeden yararlanabilirsiniz. Örneğin:

```

>>> liste = [1, 5, 3, 2, 9]
>>> del liste[-1]
>>> liste

[1, 5, 3, 2]

```

21.1.8 Listeleri Silmek

Python'da listeleri tamamen silmek de mümkündür. Örneğin:

```

>>> liste = [1, 5, 3, 2, 9]
>>> del liste
>>> liste

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
NameError: name 'liste' is not defined

```

21.1.9 Listeleri Kopyalamak

Diyelim ki, yazdığınız bir programda, varolan bir listeyi kopyalamak, yani aynı listeden bir tane daha üretmek istiyorsunuz. Mesela elimizde şöyle bir liste olsun:

```

>>> li1 = ["elma", "armut", "erik"]

```

Amacımız bu listeden bir tane daha oluşturmak. İlk olarak aklınıza şöyle bir yöntem gelmiş olabilir:

```

>>> li2 = li1

```

Gerçekten de bu yöntem bize aynı öğelere sahip iki liste verdi:

```
>>> print(li1)

["elma", "armut", "erik"]

>>> print(li2)

["elma", "armut", "erik"]
```

Gelin şimdi ilk listemiz olan *li1* üzerinde bir değişiklik yapalım. Mesela bu listenin “*elma*” olan ilk ögesini “*karpuz*” olarak değiştirelim:

```
>>> li1[0] = "karpuz"
>>> print(li1)

["karpuz", "armut", "erik"]
```

Gördüğünüz gibi, *li1* adlı listenin ilk ögesini başarıyla değiştirdik. Şimdi şu noktada, *li2* adlı öbür listemizin durumunu kontrol edelim:

```
>>> print(li2)

["karpuz", "armut", "erik"]
```

O da ne! Biz biraz önce *li1* üzerinde değişiklik yapmıştık, ama görünüşe göre bu değişiklikten *li2* de etkilenmiş. Muhtemelen beklediğiniz şey bu değildi. Yani siz *li2* listesinin içeriğinin aynı kalıp, değişiklikten yalnızca *li1* listesinin etkilenmesini istiyordunuz. Biraz sonra bu isteğinizi nasıl yerine getirebileceğinizi göstereceğiz. Ama önce dilerseniz, bir liste üzerindeki değişiklikten öteki listenin de neden etkilendiğini anlamaya çalışalım.

Hatırlarsanız, listelerin değiştirilebilir (*mutable*) bir veri tipi olduğunu söylemiştik. Listeler bu özellikleriyle karakter dizilerinden ayrılıyor. Zira biraz önce *li1* ve *li2* üzerinde yaptığımız işlemin bir benzerini karakter dizileri ile yaparsak farklı bir sonuç alırız. Dikkatlice bakın:

```
>>> a = "elma"
```

Burada, değeri “*elma*” olan *a* adlı bir karakter dizisi tanımladık. Şimdi bu karakter dizisini kopyalayalım:

```
>>> b = a

>>> a

'elma'

>>> b

'elma'
```

Böylece aynı değere sahip iki farklı karakter dizimiz olmuş oldu.

Şimdi *a* adlı karakter dizisi üzerinde değişiklik yapalım. Ama biz biliyoruz ki, bir karakter dizisini değiştirmenin tek yolu, o karakter dizisini yeniden tanımlamaktır:

```
>>> a = "E" + a[1:]

>>> a

'Elma'
```

Burada yaptığımız şeyin bir 'değişiklik' olmadığına dikkatinizi çekmek isterim. Çünkü aslında biz burada varolan *a* adlı değişken üzerinde bir değişiklik yapmak yerine, yine *a* adı taşıyan başka bir değişken oluşturuyoruz.

Peki bu 'değişiklikten' öbür karakter dizisi etkilendi mi?

```
>>> b
'elma'
```

Gördüğünüz gibi, bu değişiklik öteki karakter dizisini etkilememiş. Bunun sebebinin, karakter dizilerinin değiştirilemeyen (*immutable*) bir veri tipi olması olduğunu söylemiştik.

Gelin isterseniz bu olgunun derinlerine inelim biraz...

Yukarıda *a* ve *b* adlı iki değişken var. Bunların kimliklerini kontrol edelim:

```
>>> id(a)
15182784
>>> id(b)
15181184
```

Gördüğünüz gibi, bu iki değişken farklı kimlik numaralarına sahip. Bu durumu şu şekilde de teyit edebileceğimizi biliyorsunuz:

```
>>> id(a) == id(b)
False
```

Demek ki gerçekten de *id(a)* ile *id(b)* birbirinden farklıymış. Yani aslında biz aynı nesne üzerinde bir değişiklik yapmak yerine, farklı bir nesne oluşturmuşuz.

Bu sonuç bize, bu iki karakter dizisinin bellekte farklı konumlarda saklandığını gösteriyor. Dolayısıyla Python, bir karakter dizisini kopyaladığımızda bellekte ikinci bir nesne daha oluşturuyor. Bu nedenle birbirinden kopyalanan karakter dizilerinin biri üzerinde yapılan herhangi bir işlem öbürünü etkilemiyor. Ama listelerde (ve değiştirilebilir bütün veri tiplerinde) durum farklı. Şimdi şu örneklerle dikkatlice bakın:

```
>>> liste1 = ["ahmet", "mehmet", "özlem"]
```

Bu listeyi kopyalayalım:

```
>>> liste2 = liste1
```

Elimizde aynı öğelere sahip iki liste var:

```
>>> liste1
['ahmet', 'mehmet', 'özlem']
>>> liste2
['ahmet', 'mehmet', 'özlem']
```

Bu listelerin kimlik numaralarını kontrol edelim:

```
>>> id(liste1)
14901376
>>> id(liste2)
14901376
>>> id(liste1) == id(liste2)
True
```

Gördüğünüz gibi, *liste1* ve *liste2* adlı listeler aynı kimlik numarasına sahip. Yani bu iki nesne birbiriyle aynı. Dolayısıyla birinde yaptığınız değişiklik öbürünü de etkiler. Eğer birbirinden kopyalanan listelerin birbirini etkilemesini istemiyorsanız, önünüzde birkaç seçenek var.

İlk seçeneğe göre şöyle bir kod yazabilirsiniz:

Önce özgün listemizi oluşturalım:

```
>>> liste1 = ["ahmet", "mehmet", "özlem"]
```

Şimdi bu listeyi kopyalayalım:

```
>>> liste2 = liste1[:]
```

Burada *liste1*'i kopyalarken, listeyi baştan sona dilimlediğimize dikkat edin.

Bakalım *liste1*'deki değişiklik öbürünü de etkiliyor mu:

```
>>> liste1[0] = "veli"
>>> liste1
['veli', 'mehmet', 'özlem']
>>> liste2
['ahmet', 'mehmet', 'özlem']
```

Gördüğünüz gibi, *liste1*'de yaptığımız değişiklik *liste2*'ye yansımadı. Demek ki yöntemimiz işe yaramış.

Aynı işi yapmak için kullanabileceğimiz ikinci yöntem ise `list()` fonksiyonunu kullanmaktır:

Önce özgün listemizi görelim:

```
>>> liste1 = ["ahmet", "mehmet", "özlem"]
```

Şimdi bu listeyi kopyalayalım:

```
>>> liste2 = list(liste1)
```

Artık elimizde birbirinin kopyası durumunda iki farklı liste var:

```
>>> liste2
['ahmet', 'mehmet', 'özlem']
>>> liste1
```

```
['ahmet', 'mehmet', 'özlem']
```

Şimdi *liste2* üzerinde bir değişiklik yapalım:

```
>>> liste2[0] = 'veli'
```

liste2'yi kontrol edelim:

```
>>> liste2
```

```
['veli', 'mehmet', 'özlem']
```

Bakalım *liste1* bu değişiklikten etkilenmiş mi:

```
>>> liste1
```

```
['ahmet', 'mehmet', 'özlem']
```

Gördüğünüz gibi, her şey yolunda. Dilerseniz bu nesnelerin birbirinden farklı olduğunu `id()` fonksiyonu aracılığıyla teyit edebileceğinizi biliyorsunuz.

Listeleri kopyalamanın üçüncü bir yöntemi daha var. Bu yöntemi de bir sonraki bölümde liste metotlarını incelerken ele alacağız.

21.1.10 Liste Üreteçleri (List Comprehensions)

Şimdi Python'daki listelere ilişkin çok önemli bir konuya değineceğiz. Bu konunun adı 'liste üreteçleri'. İngilizce'de buna "*List Comprehension*" adı veriliyor.

Adından da anlaşılacağı gibi, liste üreteçlerinin görevi liste üretmektir. Basit bir örnek ile liste üreteçleri konusuna giriş yapalım:

```
liste = [i for i in range(1000)]
```

Burada 0'dan 1000'e kadar olan sayıları tek satırda bir liste haline getirdik. Bu kodların söz dizimine çok dikkat edin. Aslında yukarıdaki kod şu şekilde de yazılabilir:

```
liste = []

for i in range(1000):
    liste += [i]
```

Burada önce *liste* adlı boş bir liste tanımladık. Daha sonra 0 ile 1000 aralığında bütün sayıları bu boş listeye teker teker gönderdik. Böylece elimizde 0'dan 1000'e kadar olan sayıları tutan bir liste olmuş oldu. Aynı iş için liste üreteçlerini kullandığımızda ise bu etkiyi çok daha kısa bir yoldan halletmiş oluyoruz. Liste üreteçlerini kullandığımız kodu tekrar önümüze alalım:

```
liste = [i for i in range(1000)]
```

Gördüğünüz gibi, burada önceden boş bir liste tanımlamamıza gerek kalmadı. Ayrıca bu kodlarda `for` döngüsünün parantezler içine alınarak nasıl sadeleştirildiğine de dikkatinizi çekmek isterim. Şu kod:

```
for i in range(1000):
    liste += [i]
```

Liste üreteçlerini kullandığımızda şu koda dönüşüyor:

```
[i for i in range(1000)]
```

Pek çok durumda liste üreteçleri öbür seçeneklere kıyasla bir alternatif olma işlevi görür. Yani liste üreteçleri ile elde edeceğimiz sonucu başka araçlarla da elde edebilirsiniz. Mesela yukarıdaki kodların yaptığı işlevi yerine getirmek için başka bir seçenek olarak `list()` fonksiyonundan da yararlanabileceğimizi biliyorsunuz:

```
liste = list(range(1000))
```

Bu basit örneklerde liste üreteçlerini kullanmanın erdemi pek göze çarpmıyor. Ama bazı durumlarda liste üreteçleri öteki alternatiflere kıyasla çok daha pratik bir çözüm sunar. Böyle durumlarda başka seçeneklere başvurup yolunuzu uzatmak yerine liste üreteçlerini kullanarak işinizi kısa yoldan halledebilirsiniz.

Örneğin 0 ile 1000 arasındaki çift sayıları listelemek için liste üreteçlerini kullanmak, alternatiflerine göre daha makul bir tercih olabilir:

```
liste = [i for i in range(1000) if i % 2 == 0]
```

Aynı işi `for` döngüsü ile yapmak için şöyle bir kod yazmamız gerekir:

```
liste = []
for i in range(1000):
    if i % 2 == 0:
        liste += [i]
```

Gördüğünüz gibi, liste üreteçleri bize aynı işi daha kısa bir yoldan halletme imkanı tanıyor. Bu arada `for` döngüsünün ve bu döngü içinde yer alan `if` deyiminin liste üreteçleri içinde nasıl görüldüğüne dikkat ediyoruz.

Liste üreteçleri ile ilgili bir örnek daha verelim. Mesela elinizde şöyle bir liste olduğunu düşünün:

```
liste = [[1, 2, 3],
         [4, 5, 6],
         [7, 8, 9],
         [10, 11, 12]]
```

Burada iç içe geçmiş 4 adet liste var. Bu listenin bütün öğelerini tek bir listeye nasıl alabiliriz? Yani şöyle bir çıktıyı nasıl elde ederiz?

```
[1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12]
```

`for` döngülerini kullanarak şöyle bir kod yazabiliriz:

```
liste = [[1, 2, 3],
         [4, 5, 6],
         [7, 8, 9],
         [10, 11, 12]]

tümü = []

for i in liste:
    for z in i:
        tümü += [z]
```

```
print(tümü)
```

Liste üreticileri ise daha kısa bir çözüm sunar:

```
liste = [[1, 2, 3],
         [4, 5, 6],
         [7, 8, 9],
         [10, 11, 12]]

tümü = [z for i in liste for z in i]
print(tümü)
```

Bu liste üretici gerçekten de bize kısa bir çözüm sunuyor, ama bu tip iç içe geçmiş `for` döngülerinden oluşan liste üreticilerinde bazen okunaklılık sorunu ortaya çıkabilir. Yani bu tür iç içe geçmiş `for` döngülerinden oluşan liste üreticilerini anlamak, alternatif yöntemlere göre daha zor olabilir.

Bazı durumlarda ise liste üreticileri bir sorunun çözümü için tek makul yol olabilir. Diyelim ki bir X.O.X Oyunu (*Tic Tac Toe*) yazıyorsunuz. Bu oyunda oyuncular oyun tahtası üzerine X veya O işaretlerinden birini yerleştirecek. Oyuncunun bu oyunu kazanabilmesi için, X veya O işaretlerinden birisinin oyun tahtası üzerinde belli konumlarda bulunması gerekiyor. Yani mesela X işaretinin oyunu kazanabilmesi için bu işaretin oyun tahtası üzerinde şu şekilde bir dizilime sahip olması gerekir:

```
0   X   0
___  X   0
___  X  ___
```

Bu dizilime göre oyunu X işareti kazanır. Peki X işaretinin, oyunu kazanmasını sağlayacak bu dizilime ulaştığını nasıl tespit edeceksiniz?

Bunun için öncelikle oyun tahtası üzerinde hangi dizilim şekillerinin galibiyeti getireceğini gösteren bir liste hazırlayabilirsiniz. Mesela yukarıdaki gibi 3x3 boyutundaki bir oyun tahtasında X işaretinin oyunu kazanabilmesi için şu dizilimlerden herhangi birine sahip olması gerekir:

```
[0, 0], [1, 0], [2, 0]

X  ___  ___
X  ___  ___
X  ___  ___

[0, 1], [1, 1], [2, 1]

___  X  ___
___  X  ___
___  X  ___
```

```
[0, 2], [1, 2], [2, 2]
```

```
--- --- X
```

```
--- --- X
```

```
--- --- X
```

```
[0, 0], [0, 1], [0, 2]
```

```
X    X    X
```

```
--- --- ---
```

```
--- --- ---
```

```
[1, 0], [1, 1], [1, 2]
```

```
--- --- ---
```

```
X    X    X
```

```
--- --- ---
```

```
[2, 0], [2, 1], [2, 2]
```

```
--- --- ---
```

```
--- --- ---
```

```
X    X    X
```

```
[0, 0], [1, 1], [2, 2]
```

```
X    --- ---
```

```
--- X    ---
```

```
--- --- X
```

```
[0, 2], [1, 1], [2, 0]
```

```
--- --- X
```

```
--- X    ---
```

```
X    --- ---
```

Aynı dizilimler O işareti için de geçerlidir. Dolayısıyla bu kazanma ölçütlerini şöyle bir liste içinde toplayabilirsiniz:

```
kazanma_ölçütleri = [[0, 0], [1, 0], [2, 0]],
                     [[0, 1], [1, 1], [2, 1]],
                     [[0, 2], [1, 2], [2, 2]],
                     [[0, 0], [0, 1], [0, 2]],
```



```
[[1, 0], [1, 1], [1, 2]],
[[2, 0], [2, 1], [2, 2]],
[[0, 0], [1, 1], [2, 2]],
[[0, 2], [1, 1], [2, 0]]]
```

Oyun sırasında X veya O işaretlerinin aldığı konumu bu kazanma ölçütleri ile karşılaştırarak oyunu kimin kazandığını tespit edebilirsiniz. Yani *kazanma_ölçütleri* adlı liste içindeki, iç içe geçmiş listelerden herhangi biri ile oyunun herhangi bir aşamasında tamamen eşleşen işaret, oyunu kazanmış demektir.

Bir sonraki bölümde bu bahsettiğimiz X.O.X Oyununu yazacağız. O zaman bu sürecin nasıl işlediğini daha ayrıntılı bir şekilde inceleyeceğiz. Şimdilik yukarıdaki durumu temsil eden basit bir örnek vererek liste üreticilerinin kullanımını incelemeye devam edelim.

Örneğin elinizde, yukarıda bahsettiğimiz kazanma ölçütlerini temsil eden şöyle bir liste olduğunu düşünün:

```
liste1 = [[1, 2, 3],
          [4, 5, 6],
          [7, 8, 9],
          [10, 11, 12],
          [13, 14, 15],
          [16, 17, 18],
          [19, 20, 21],
          [22, 23, 24],
          [25, 26, 27],
          [28, 29, 30],
          [31, 32, 33]]
```

Bir de şöyle bir liste:

```
liste2 = [1, 27, 88, 98, 50, 9, 28, 45, 54, 66, 61, 23, 10, 33,
          22, 12, 6, 99, 63, 26, 87, 25, 77, 5, 16, 93, 99, 44,
          59, 69, 34, 10, 60, 92, 61, 44, 5, 3, 23, 99, 79, 51,
          89, 63, 53, 31, 76, 41, 49, 10, 88, 63, 55, 43, 40, 71,
          16, 49, 78, 41, 35, 97, 33, 76, 25, 81, 15, 99, 64, 20,
          33, 6, 89, 81, 44, 53, 59, 75, 27, 15, 64, 36, 72, 78,
          34, 36, 20, 41, 41, 75, 56, 30, 86, 46, 9, 42, 21, 64,
          26, 52, 77, 65, 64, 12, 38, 1, 35, 20, 73, 71, 37, 35,
          72, 38, 100, 52, 16, 49, 79]
```

Burada amacınız *liste1* içinde yer alan iç içe geçmiş listelerden hangisinin *liste2* içindeki sayıların alt kümesi olduğunu, yani *liste2* içindeki sayıların, *liste1* içindeki üçlü listelerden hangisiyle birebir eşleştiğini bulmak. Bunun için şöyle bir kod yazabiliriz:

```
for i in liste1:
    ortak = [z for z in i if z in liste2]
    if len(ortak) == len(i):
        print(i)
```

Bu kodlar ilk bakışta gözünüze çok karmaşık gelmiş olabilir. Ama aslında hiç de karmaşık değildir bu kodlar. Şimdi bu kodları Türkçe'ye çevirelim:

1. satır: *liste1* adlı listedeki her bir öğeye *i* adını verelim
2. satır: *i* içindeki, *liste2*'de de yer alan her bir öğeye de *z* adını verelim ve bunları *ortak* adlı bir listede toplayalım.

3. satır: eğer *ortak* adlı listenin uzunluğu *i* değişkeninin uzunluğu ile aynıysa

4. satır: *i*'yi ekrana basalım ve böylece alt kümeyi bulmuş olalım.

Eğer bu satırları anlamakta zorluk çekiyorsanız okumaya devam edin. Biraz sonra vereceğimiz örnek programda da bu kodları göreceğiz ve bu kodların ne işe yaradığını orada daha iyi anlayacaksınız.

21.1.11 Örnek Program: X.O.X Oyunu

Şu ana kadar Python programlama dili hakkında epey bilgi edindik. Buraya kadar öğrendiklerimizi kullanarak işe yarar programlar yazabiliyoruz. Belki farkındasınız, belki de değilsiniz, ama özellikle listeler konusunu öğrenmemiz bize çok şey kazandırdı.

Bir önceki bölümde, bir X.O.X Oyunu yazacağımızdan söz etmiş ve bu oyunun Python'la nasıl yazılabileceğine dair bazı ipuçları da vermiştik. İşte bu bölümde, Python programlama dilinde şimdiye kadar öğrendiklerimizi kullanarak bu oyunu yazacağız.

Yazacağımız oyunun İngilizce adı *Tic Tac Toe*. Bu oyunun ne olduğunu ve kurallarını bir önceki bölümde kabataslak bir şekilde vermiştik. Eğer isterseniz oyun kurallarına wikipedia.org/wiki/Çocuk_oyunları#X_O_X_OYUNU adresinden de bakabilirsiniz.

Oyunu ve kurallarını bildiğinizi varsayarak kodlamaya başlayalım.

Burada ilk yapmamız gereken şey, üzerinde oyun oynanacak tahtayı çizmek olmalı. Amacımız şöyle bir görüntü elde etmek:

```
--- --- ---
--- --- ---
--- --- ---
```

Bu tahtada oyuncu soldan sağa ve yukarıdan aşağıya doğru iki adet konum bilgisi girecek ve oyunu oynayan kişinin gireceği bu konumlara "X" ve "O" harfleri işaretlenecek.

Böyle bir görüntü oluşturmak için pek çok farklı yöntem kullanılabilir. Ama oyuncunun her konum bilgisi girişinde, X veya O işaretini tahta üzerinde göstereceğimiz için tahta üzerinde oyun boyunca sürekli birtakım değişiklikler olacak. Bildiğiniz gibi karakter dizileri, üzerinde değişiklik yapmaya müsait bir veri tipi değil. Böyle bir görev için listeler daha uygun bir araç olacaktır. O yüzden tahtayı oluşturmada listeleri kullanmayı tercih edeceğiz.

```
tahta = [["_"], ["_"], ["_"],
          ["_"], ["_"], ["_"],
          ["_"], ["_"], ["_"]]
```

Gördüğünüz gibi, burada iç içe geçmiş üç adet listeden oluşan bir liste var. `print(tahta)` komutunu kullanarak bu listeyi ekrana yazdırırsanız listenin yapısı daha belirgin bir şekilde ortaya çıkacaktır:

```
[['_'], ['_'], ['_'], ['_'], ['_'], ['_'], ['_'], ['_'], ['_']]
```

Oyun tahtasını oluşturduğumuza göre, şimdi yapmamız gereken şey bu oyun tahtasını düzgün bir şekilde oyuncuya göstermek olmalı. Dediğimiz gibi, oyuncu şöyle bir çıktı görmeli:

```
--- --- ---
--- --- ---
```

```
--- --- ---
```

Bu görüntüyü elde etmek için şu kodları yazıyoruz:

```
print("\n"*15)

for i in tahta:
    print("\t".expandtabs(30), *i, end="\n"*2)
```

Bu kodlarda bilmediğiniz hiçbir şey yok. Burada gördüğünüz her şeyi önceki derslerde öğrenmiştiniz.

Yukarıdaki kodları yazarken tamamen, elde etmek istediğimiz görüntüye odaklanıyoruz. Mesela `print("\n"*15)` kodunu yazmamızın nedeni, oyun tahtası için ekranda boş bir alan oluşturmak. Bu etkiyi elde etmek için 15 adet yeni satır karakteri bastık ekrana. Bu kodla elde edilen etkiyi daha iyi görebilmek için bu kodu programdan çıkarmayı deneyebilirsiniz.

Altındaki satırda ise bir `for` döngüsü tanımladık. Bu döngünün amacı *tahta* adlı listedeki `"_"` öğelerini düzgün bir şekilde oyuncuya gösterebilmek. Oyun tahtasının, ekranı (yaklaşık olarak da olsa) ortalamasını istiyoruz. O yüzden, *tahta* öğelerine soldan girinti verebilmek için `print()` fonksiyonunun ilk parametresini `"\t".expandtabs(30)` şeklinde yazdık. Karakter dizilerinin `expandtabs()` adlı metodunu önceki derslerimizden hatırlıyor olmalısınız. Bu metodu kullanarak sekme (TAB) karakterlerini genişletebiliyorduk. Burada da `"\t"` karakterini bu metot yardımıyla genişleterek liste öğelerini sol baştan girintiledik.

`print()` fonksiyonunun ikinci parametresi ise `*i`. Bu parametrenin ne iş yaptığını anlamak için şöyle bir kod yazalım:

```
tahta = [["_"], ["_"], ["_"],
         ["_"], ["_"], ["_"],
         ["_"], ["_"], ["_"]]

for i in tahta:
    print(i)
```

Bu kodları çalıştırdığımızda şöyle bir çıktı elde ederiz:

```
['_'], ['_'], ['_']
['_'], ['_'], ['_']
['_'], ['_'], ['_']
```

Gördüğünüz gibi, iç içe geçmiş üç adet listeden oluşan *tahta* adlı liste içindeki bu iç listeler ekrana döküldü. Bir de şuna bakın:

```
tahta = [["_"], ["_"], ["_"],
         ["_"], ["_"], ["_"],
         ["_"], ["_"], ["_"]]

for i in tahta:
    print(*i)
```

Bu kodlar çalıştırıldığında şu çıktıyı verir:

```
--- --- ---
--- --- ---
--- --- ---
```

Bu defa liste yapısını değil, listeyi oluşturan öğelerin kendisini görüyoruz. Yıldız işaretinin, birlikte kullanıldığı öğeler üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğunu yine önceki derslerimizden hatırlıyorsunuz. Mesela şu örneğe bakın:

```
kardiz = "istihza"

for i in kardiz:
    print(i, end=" ")
print()
```

Bu kodlar şu çıktıyı veriyor:

```
i s t i h z a
```

Aynı çıktıyı basitçe şu şekilde de elde edebileceğimizi biliyorsunuz:

```
kardiz = "istihza"
print(*kardiz)
```

İşte oyun tahtasını ekrana dökmek için kullandığımız kodda da benzer bir şey yaptık. Yıldız işareti yardımıyla, *tahta* adlı listeyi oluşturan iç içe geçmiş listeleri liste dışına çıkarıp düzgün bir şekilde kullanıcıya gösterdik.

`print()` fonksiyonu içindeki son parametremiz şu: `end="\n"*2`

Bu parametrenin ne işe yaradığını kolaylıkla anlayabildiğinizi zannediyorum. Bu parametre de istediğimiz çıktıyı elde etmeye yönelik bir çabadan ibarettir. *tahta* adlı liste içindeki iç içe geçmiş listelerin her birinin sonuna ikişer adet “\n” karakteri yerleştirerek, çıktıdaki satırlar arasında yeterli miktarda aralık bıraktık. Eğer oyun tahtasındaki satırların biraz daha aralıklı olmasını isterseniz bu parametredeki 2 çarpanını artırabilirsiniz. Mesela: `end="\n"*3`

Şimdi yapmamız gereken şey, oyundaki kazanma ölçütlerini belirlemek. Hatırlarsanız bu konuya bir önceki bölümde değinmiştik. O yüzden aşağıda söyleyeceklerimizin bir bölümüne zaten aşinasınız. Burada önceden söylediğimiz bazı şeylerin yeniden üzerinden geçeceğiz.

Dediğim gibi, kodların bu bölümünde, hangi durumda oyunun biteceğini ve kazananın kim olacağını tespit edebilmemiz gerekiyor. Mesela oyun sırasında şöyle bir görüntü ortaya çıkarsa hemen oyunu durdurup “O KAZANDI!” gibi bir çıktı verebilmemiz lazım:

```
0  0  0

___ X  X

___
```

Veya şöyle bir durumda “X KAZANDI!” diyebilmeliyiz:

```
X  0  ___
X  0  0
X  ___
```

Yukarıdaki iki örnek üzerinden düşünecek olursak, herhangi bir işaretin şu konumlarda bulunması o işaretin kazandığını gösteriyor:

```
yukarıdan aşağıya 0; soldan sağa 0
yukarıdan aşağıya 1; soldan sağa 0
yukarıdan aşağıya 2; soldan sağa 0
```

veya:

```
yukarıdan aşağıya 0; soldan sağa 0
yukarıdan aşağıya 0; soldan sağa 1
yukarıdan aşağıya 0; soldan sağa 2
```

İşte bizim yapmamız gereken şey, bir işaretin oyun tahtası üzerinde hangi konumlarda bulunması halinde oyunun biteceğini tespit etmek. Yukarıdaki örnekleri göz önüne alarak bunun için şöyle bir liste hazırlayabiliriz:

```
kazanma_ölçütleri = [[0, 0], [1, 0], [2, 0]],
                    [[0, 0], [0, 1], [0, 2]]
```

Burada iki adet listeden oluşan, *kazanma_ölçütleri* adlı bir listemiz var. Liste içinde, her biri üçer öğeden oluşan şu listeleri görüyoruz:

```
[[0, 0], [1, 0], [2, 0]]
[[0, 0], [0, 1], [0, 2]]
```

Bu listeler de kendi içinde ikişer öğeli bazı listelerden oluşuyor. Mesela ilk liste içinde şu listeler var:

```
[0, 0], [1, 0], [2, 0]
```

İkinci liste içinde ise şu listeler:

```
[0, 0], [0, 1], [0, 2]
```

Burada her bir liste içindeki ilk sayı oyun tahtasında yukarıdan aşağıya doğru olan düzlemi; ikinci sayı ise soldan sağa doğru olan düzlemi gösteriyor.

Tabii ki oyun içindeki tek kazanma ölçütü bu ikisi olmayacak. Öteki kazanma ölçütlerini de tek tek tanımlamalıyız:

```
kazanma_ölçütleri = [[[0, 0], [1, 0], [2, 0]],
                    [[0, 1], [1, 1], [2, 1]],
                    [[0, 2], [1, 2], [2, 2]],
                    [[0, 0], [0, 1], [0, 2]],
                    [[1, 0], [1, 1], [1, 2]],
                    [[2, 0], [2, 1], [2, 2]],
                    [[0, 0], [1, 1], [2, 2]],
                    [[0, 2], [1, 1], [2, 0]]]
```

İşte X veya O işaretleri *kazanma_ölçütleri* adlı listede belirtilen koordinatlarda bulunduğunda, ilgili işaretin oyunu kazandığını ilan edip oyundan çıkabileceğiz.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlayacağınız gibi, X ve O işaretlerinin oyun tahtasındaki konumu, oyunun gidişatı açısından önem taşıyor. O yüzden şu şekilde iki farklı liste daha tanımlamamızda fayda var:

```
x_durumu = []
o_durumu = []
```

Bu değişkenler sırasıyla X işaretinin ve O işaretinin oyun içinde aldıkları konumları kaydedecek. Bu konumlarla, bir önceki adımda tanımladığımız kazanma ölçütlerini karşılaştırarak oyunu kimin kazandığını tespit edebileceğiz.

Gördüğünüz gibi, oyunda iki farklı işaret var: X ve O. Dolayısıyla oynama sırası sürekli olarak bu iki işaret arasında değişmeli. Mesela oyuna O işareti ile başlanacaksa, O işaretinin

yerleştirilmesinden sonra sıranın X işaretine geçmesi gerekiyor. X işareti de yerleştirildikten sonra sıra tekrar 0 işaretine geçmeli ve oyun süresince bu böyle devam edebilmeli.

Bu sürekliliği sağlamak için şöyle bir kod yazabiliriz:

```
sıra = 1

while True:
    if sıra % 2 == 0:
        işaret = "X".center(3)
    else:
        işaret = "O".center(3)

    sıra += 1

    print()
    print("İŞARET: {}".format(işaret))
```

Burada sayıların tek veya çift olma özelliğinden yararlanarak X ve O işaretleri arasında geçiş yaptık. Önce *sıra* adlı bir değişken tanımlayıp bunun değerini 1 olarak belirledik. *while* döngüsünde ise bu değişkenin değerini her defasında 1 artırdık. Eğer sayının değeri çiftse işaret X; tekse O olacak. Bu arada X ve O adlı karakter dizilerini, *center()* metodu yardımıyla ortaladığımıza dikkat edin.

Yukarıdaki kodları bu şekilde çalıştırdığınızda X ve O harflerinin çok hızlı bir şekilde ekrandan geçtiğini göreceksiniz. Eğer ekranda son hız akıp giden bu verileri yavaşlatmak ve neler olup bittiğini daha net görmek isterseniz yukarıdaki kodları şöyle yazabilirsiniz:

```
from time import sleep

sıra = 1

while True:
    if sıra % 2 == 0:
        işaret = "X".center(3)
    else:
        işaret = "O".center(3)
    sıra += 1

    print()
    print("İŞARET: {}".format(işaret))
    sleep(0.3)
```

Bu kodlarda henüz öğrenmediğimiz parçalar var. Ama şimdilik bu bilmediğiniz parçalara değil, sonuca odaklanın. Burada yaptığımız şey, *while* döngüsü içinde her bir *print()* fonksiyonu arasına 0.3 saniyelik duraklamalar eklemek. Böylece programın akışı yavaşlamış oluyor. Biz de *işaret* değişkeninin her döngüde bir X, bir O oluşunu daha net bir şekilde görebiliyoruz.

Not: Asıl program içinde X ve O karakterlerinin geçişini özellikle yavaşlatmamıza gerek kalmayacak. Programın ilerleyen satırlarında *input()* fonksiyonu yardımıyla kullanıcıdan veri girişi isteyeceğimiz için X ve O'ların akışı zaten doğal olarak duraklamış olacak.

---

while döngümüzü yazmaya devam edelim:

```
x = input("yukarıdan aşağıya [1, 2, 3]: ".ljust(30))
if x == "q":
    break

y = input("soldan sağa [1, 2, 3]: ".ljust(30))
if y == "q":
    break

x = int(x)-1
y = int(y)-1
```

Burada X veya O işaretlerini tahta üzerinde uygun yerlere yerleştirebilmek için kullanıcının konum bilgisi girmesini istiyoruz. `x` değişkeni yukarıdan aşağıya doğru olan düzlemdeki konumu, `y` değişkeni ise soldan sağa doğru olan düzlemdeki konumu depolayacak. Oyunda kullanıcının girebileceği değerler 1, 2 veya 3 olacak. Mesela oyuncu O işareti için yukarıdan aşağıya 1; soldan sağa 2 değerini girmişse şöyle bir görüntü elde edeceğiz:

```
___ 0 ___
___
___
```

Burada `ljust()` metodlarını, kullanıcıya gösterilecek verinin düzgün bir şekilde hizalanması amacıyla kullandık.

Eğer kullanıcı `x` veya `y` değişkenlerinden herhangi birine "q" cevabı verirse oyundan çıkıyoruz.

Yukarıdaki kodların son iki satırında ise kullanıcıdan gelen karakter dizilerini birer sayıya dönüştürüyoruz. Bu arada, bildiğiniz gibi Python saymaya 0'dan başlıyor. Ama insanlar açısından doğal olan saymaya 1'den başlamaktır. O yüzden mesela kullanıcı 1 sayısını girdiğinde Python'ın bunu 0 olarak algılamasını sağlamamız gerekiyor. Bunun için `x` ve `y` değerlerinden 1 çıkarıyoruz.

Kullanıcıdan gerekli konum bilgilerini aldığımıza göre, bu bilgilere dayanarak X ve O işaretlerini oyun tahtası üzerine yerleştirebiliriz. Şimdi şu kodları dikkatlice inceleyin:

```
print("\n"*15)

if tahta[x][y] == "___":
    tahta[x][y] = işaret
    if işaret == "X".center(3):
        x_durumu += [[x, y]]
    elif işaret == "O".center(3):
        o_durumu += [[x, y]]
    sıra += 1
else:
    print("\nORASI DOLU! TEKRAR DENEYİN\n")
```

Burada öncelikle 15 adet satır başı karakteri basıyoruz. Böylece oyun tahtası için ekranda boş bir alan oluşturmuş oluyoruz. Bu satır tamamen güzel bir görüntü elde etmeye yönelik bir uygulamadır. Yani bu satırı yazmasanız da programınız çalışır. Veya siz kendi zevkinize göre daha farklı bir görünüm elde etmeye çalışabilirsiniz.

İkinci satırda gördüğümüz `if tahta[x][y] == "___":` kodu, oyun tahtası üzerindeki bir konumun halihazırda boş mu yoksa dolu mu olduğunu tespit etmemizi sağlıyor. Amacımız oyuncunun aynı konuma iki kez giriş yapmasını engellemek. Bunun için tahta üzerinde `x` ve

y konumlarına denk gelen yerde “_” işaretinin olup olmadığına bakmamız yeterli olacaktır. Eğer bakılan konumda “_” işareti varsa orası boş demektir. O konuma işaret koyulabilir. Ama eğer o konumda “_” işareti yoksa X veya O işaretlerinden biri var demektir. Dolayısıyla o konuma işaret koyulamaz. Böyle bir durumda kullanıcıya “ORASI DOLU! TEKRAR DENEYİN” uyarısını gösteriyoruz.

Oyun tahtası üzerinde değişiklik yapabilmek için nasıl bir yol izlediğimize dikkat edin:

```
tahta[x][y] = işaret
```

Mesela oyuncu yukarıdan aşağıya 1; soldan sağa 2 sayısını girmişse, kullanıcıdan gelen sayılardan 1 çıkardığımız için, Python yukarıdaki kodu şöyle değerlendirecektir:

```
tahta[0][1] = işaret
```

Yani *tahta* adlı liste içindeki ilk listenin ikinci sırasına ilgili işaret yerleştirilecektir.

Ayrıca yukarıdaki kodlarda şu satırları da görüyoruz:

```
if işaret == "X".center(3):
    x_durumu += [[x, y]]
elif işaret == "O".center(3):
    o_durumu += [[x, y]]
```

Eğer işaret sırası X'te ise oyuncunun girdiği konum bilgilerini *x_durumu* adlı değişkene, eğer işaret sırası O'da ise konum bilgilerini *o_durumu* adlı değişkene yolluyoruz. Oyunu hangi işaretin kazandığını tespit edebilmemiz açısından bu kodlar büyük önem taşıyor. *x_durumu* ve *o_durumu* değişkenlerini *kazanma_ölçütleri* adlı liste ile karşılaştırarak oyunu kimin kazandığına karar vereceğiz.

Bu arada, oyunun en başında tanımladığımız *sıra* adlı değişkeni *if* bloğu içinde artırdığımıza dikkat edin. Bu sayede, kullanıcının yanlışlıkla aynı konuma iki kez işaret yerleştirmeye çalışması halinde işaret sırası değişmeyecek. Yani mesela o anda sıra X'te ise ve oyuncu yanlış bir konum girdiyse sıra yine X'te olacak. Eğer *sıra* değişkenini *if* bloğu içine yazmazsak, yanlış konum girildiğinde işaret sırası O'a geçecektir.

İsterseniz şimdiye kadar yazdığımız kodları şöyle bir topluca görelim:

```
tahta = [["_"], ["_"], ["_"],
          ["_"], ["_"], ["_"],
          ["_"], ["_"], ["_"]]

print("\n"*15)

for i in tahta:
    print("\t".expandtabs(30), *i, end="\n"*2)

kazanma_ölçütleri = [[0, 0], [1, 0], [2, 0],
                     [0, 1], [1, 1], [2, 1],
                     [0, 2], [1, 2], [2, 2],
                     [0, 0], [0, 1], [0, 2],
                     [1, 0], [1, 1], [1, 2],
                     [2, 0], [2, 1], [2, 2],
                     [0, 0], [1, 1], [2, 2],
                     [0, 2], [1, 1], [2, 0]]

x_durumu = []
o_durumu = []
```



```

sıra = 1
while True:
    if sıra % 2 == 0:
        işaret = "X".center(3)
    else:
        işaret = "O".center(3)

    print()
    print("İŞARET: {}\n".format(işaret))

    x = input("yukarıdan aşağıya [1, 2, 3]: ".ljust(30))
    if x == "q":
        break

    y = input("soldan sağa [1, 2, 3]: ".ljust(30))
    if y == "q":
        break

    x = int(x)-1
    y = int(y)-1

    print("\n"*15)

    if tahta[x][y] == "___":
        tahta[x][y] = işaret
        if işaret == "X".center(3):
            x_durumu += [[x, y]]
        elif işaret == "O".center(3):
            o_durumu += [[x, y]]
        sıra += 1
    else:
        print("\nORASI DOLU! TEKRAR DENEYİN\n")

```

Gördüğünüz gibi epey kod yazmışız. Kodlarımızı topluca incelediğimize göre yazmaya devam edebiliriz:

```

for i in tahta:
    print("\t".expandtabs(30), *i, end="\n"*2)

```

Bu kodların ne işe yaradığını biliyorsunuz. Oyun tahtasının son durumunu kullanıcıya göstermek için kullanıyoruz bu kodları.

Sıra geldi oyunun en önemli kısmına. Bu noktada oyunu kimin kazandığını belirlememiz gerekiyor. Dikkatlice inceleyin:

```

for i in kazanma_ölçütleri:
    o = [z for z in i if z in o_durumu]
    x = [z for z in i if z in x_durumu]
    if len(o) == len(i):
        print("O KAZANDI!")
        quit()
    if len(x) == len(i):
        print("X KAZANDI!")
        quit()

```

Bu kodları anlayabilmek için en iyi yol uygun yerlere `print()` fonksiyonları yerleştirerek çıktıları incelemektir. Mesela bu kodları şöyle yazarak `o` ve `x` değişkenlerinin değerlerini

izleyebilirsiniz:

```
for i in kazanma_ölçütleri:
    o = [z for z in i if z in o_durumu]
    x = [z for z in i if z in x_durumu]
    print("o: ", o)
    print("x: ", x)
    if len(o) == len(i):
        print("O KAZANDI!")
        quit()
    if len(x) == len(i):
        print("X KAZANDI!")
        quit()
```

Bu kodlar içindeki en önemli öğeler *o* ve *x* adlı değişkenlerdir. Burada, *o_durumu* veya *x_durumu* adlı listelerdeki değerlerle *kazanma_ölçütleri* adlı listedeki değerleri karşılaştırarak, ortak değerleri *o* veya *x* değişkenlerine yolluyoruz. Eğer ortak öğe sayısı 3'e ulaşırsa (if len(o) == len(i): veya if len(x) == len(i):), bu sayıyı yakalayan ilk işaret hangisiyse oyunu o kazanmış demektir.

Kodlarımızın son hali şöyle oldu:

```
tahta = [["_ _ _", "_ _ _", "_ _ _"],
         [["_ _ _", "_ _ _", "_ _ _"],
          [["_ _ _", "_ _ _", "_ _ _"]]]

print("\n"*15)

for i in tahta:
    print("\t".expandtabs(30), *i, end="\n"*2)

kazanma_ölçütleri = [[0, 0], [1, 0], [2, 0]],
                    [[0, 1], [1, 1], [2, 1]],
                    [[0, 2], [1, 2], [2, 2]],
                    [[0, 0], [0, 1], [0, 2]],
                    [[1, 0], [1, 1], [1, 2]],
                    [[2, 0], [2, 1], [2, 2]],
                    [[0, 0], [1, 1], [2, 2]],
                    [[0, 2], [1, 1], [2, 0]]]

x_durumu = []
o_durumu = []

sıra = 1
while True:
    if sıra % 2 == 0:
        işaret = "X".center(3)
    else:
        işaret = "O".center(3)

    print()
    print("İŞARET: {}".format(işaret))

    x = input("yukarıdan aşağıya [1, 2, 3]: ".ljust(30))
    if x == "q":
        break

    y = input("soldan sağa [1, 2, 3]: ".ljust(30))
```

```

if y == "q":
    break

x = int(x)-1
y = int(y)-1

print("\n"*15)

if tahta[x][y] == "___":
    tahta[x][y] = işaret
    if işaret == "X".center(3):
        x_durumu += [[x, y]]
    elif işaret == "O".center(3):
        o_durumu += [[x, y]]
    sıra += 1
else:
    print("\nORASI DOLU! TEKRAR DENEYİN\n")

for i in tahta:
    print("\t".expandtabs(30), *i, end="\n"*2)

for i in kazanma_ölçütleri:
    o = [z for z in i if z in o_durumu]
    x = [z for z in i if z in x_durumu]

    if len(o) == len(i):
        print("O KAZANDI!")
        quit()
    if len(x) == len(i):
        print("X KAZANDI!")
        quit()

```

Gördüğünüz gibi, sadece şu ana kadar öğrendiğimiz bilgileri kullanarak bir oyun yazabilecek duruma geldik. Burada küçük parçaları birleştirerek bir bütüne nasıl ulaştığımızı özellikle göstermeni isterim. Dikkat ederseniz, yukarıdaki programda sadece karakter dizileri, sayılar, listeler ve birkaç fonksiyon var. Nasıl sadece 7 nota ile müzik şaheserleri meydana getirilebiliyorsa, yalnızca 4-5 veri tipi ile de dünyayı ayağa kaldıracak programlar da yazılabilir.

Listeleri temel olarak incelediğimize göre biraz da demetlerden söz edebiliriz.

21.2 Demetler

Demetler, özellikle görünüş olarak listelere çok benzeyen bir veri tipidir. Bu veri tipi de, tıpkı listeler gibi, farklı veri tiplerini içinde barındıran kapsayıcı bir veri tipidir.

21.2.1 Demet Tanımlamak

Demet tanımlamanın birkaç farklı yolu vardır. Nasıl karakter dizilerinin ayırt edici özelliği tırnak işaretleri, listelerin ayırt edici özelliği ise köşeli parantez işaretleri ise, demetlerin ayırt edici özelliği de normal parantez işaretleridir. Dolayısıyla bir demet tanımlamak için normal parantez işaretlerinden yararlanacağız:

```
>>> demet = ("ahmet", "mehmet", 23, 45)

>>> type(demet)

<class 'tuple'>
```

Gördüğünüz gibi, karakter dizilerinin `type()` sorgusuna *str*, listelerin ise *list* cevabı vermesi gibi, demetler de `type()` sorgusuna *tuple* cevabı veriyor.

Yalnız, dediğimiz gibi Python'da demet tanımlamanın birden fazla yolu vardır. Mesela yukarıdaki demeti şöyle de tanımlayabiliriz:

```
>>> demet = "ahmet", "mehmet", 23, 45
```

Gördüğünüz gibi, parantez işaretlerini kullanmadan, öğeleri yalnızca virgül işareti ile ayırdığımızda da elde ettiğimiz şey bir demet oluyor.

Demet oluşturmak için `tuple()` adlı bir fonksiyondan da yararlanabilirsiniz. Bu fonksiyon, liste oluşturan `list()` fonksiyonuna çok benzer:

```
>>> tuple('abcdefg')

('a', 'b', 'c', 'd', 'e', 'f', 'g')
```

Bu fonksiyonu kullanarak başka veri tiplerini demete dönüştürebilirsiniz:

```
>>> tuple(["ahmet", "mehmet", 34, 45])

('ahmet', 'mehmet', 34, 45)
```

Burada, `["ahmet", "mehmet", 34, 45]` adlı bir listeyi `tuple()` fonksiyonu yardımıyla demete dönüştürdük.

21.2.2 Tek Öğeli bir Demet Tanımlamak

Tek öğeli bir karakter dizisi oluşturabilmek için şu yolu izliyorduk hatırlarsanız:

```
>>> kardiz = 'A'
```

Bu tek öğeli bir karakter dizisidir. Bir de tek öğeli bir liste tanımlayalım:

```
>>> liste = ['ahmet']
```

Bu da tek öğeli bir listedir. Gelin bir de tek öğeli bir demet oluşturmaya çalışalım:

```
>>> demet = ('ahmet')
```

Bu şekilde tek öğeli bir demet oluşturduğunuzu zannediyorsunuz, ama aslında oluşturduğunuz şey basit bir karakter dizisinden ibaret! Gelin kontrol edelim:

```
>>> type(demet)

<class 'str'>
```

Python programlama dilinde tek öğeli bir demet oluşturma işlemi biraz 'tuhaf'tır. Eğer tek öğeye sahip bir demet oluşturacaksak şöyle bir şey yazmalıyız:

```
>>> demet = ('ahmet',)
```

veya:

```
>>> demet = 'ahmet',
```

Gördüğünüz gibi, tek öğeli bir demet tanımlarken, o tek öğenin yanına bir tane virgül işareti yerleştiriyoruz. Böylece demet tanımlamak isterken, yanlışlıkla alelade bir şekilde 'ahmet' adlı bir karakter dizisini 'demet' adlı bir değişkene atamamış oluyoruz...

21.2.3 Demetlerin Öğelerine Erişmek

Eğer bir demet içinde yer alan herhangi bir öğeye erişmek isterseniz, karakter dizileri ve listelerden hatırladığınız yöntemi kullanabilirsiniz:

```
>>> demet = ('elma', 'armut', 'kiraz')
>>> demet[0]

'elma'

>>> demet[-1]

'kiraz'

>>> demet[:2]

('elma', 'armut')
```

Gördüğünüz gibi, daha önce öğrendiğimiz indeksleme ve dilimleme kuralları aynen demetler için de geçerli.

21.2.4 Demetlerle Listelerin Birbirinden Farkı

En başta da söylediğimiz gibi, demetlerle listeler birbirine çok benzer. Ama demetlerle listelerin birbirinden çok önemli bazı farkları da vardır. Bu iki veri tipi arasındaki en önemli fark, listelerin değiştirilebilir (*mutable*) bir veri tipi iken, demetlerin değiştirilemez (*immutable*) bir veri tipi olmasıdır. Yani tıpkı karakter dizileri gibi, demetler de bir kez tanımlandıktan sonra bunların üzerinde değişiklik yapmak mümkün değildir:

```
>>> demet = ('elma', 'armut', 'kiraz')
>>> demet[0] = 'karpuz'

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
TypeError: 'tuple' object does not support item assignment
```

Gördüğünüz gibi, demetin herhangi bir öğesini değiştirmeye çalıştığımızda Python bize bir hata mesajı gösteriyor.

Bu bakımdan, eğer programın akışı esnasında üzerinde değişiklik yapmayacağınız veya değişiklik yapılmasını istemediğiniz birtakım veriler varsa ve eğer siz bu verileri liste benzeri bir taşıyıcı içine yerleştirmek istiyorsanız, listeler yerine demetleri kullanabilirsiniz. Ayrıca demetler üzerinde işlem yapmak listelere kıyasla daha hızlıdır. Dolayısıyla, performans avantajı nedeniyle de listeler yerine demetleri kullanmak isteyebilirsiniz.

Tahmin edebileceğiniz gibi, tıpkı karakter dizilerinde olduğu gibi, önceden tanımlanmış bir demetin üzerinde değişiklik yapabilmek için, örneğin bir demetle başka bir demeti birleştirmek için o demeti yeniden tanımlamak da mümkündür:

```
>>> demet = ('ahmet', 'mehmet')
>>> demet = demet + ('selin',)
```

Eğer sadece `demet + ('selin',)` demiş olsaydık özgün demet üzerinde herhangi bir değişiklik yapmış olmayacaktık. Siz bu olguya karakter dizilerinden de aşinasınız. O yüzden, özgün demet üzerinde herhangi bir değişiklik yapabilmek için, daha doğrusu özgün demet üzerinde bir değişiklik yapmış gibi görünebilmek için, özgün demeti sıfırdan tanımlamamız gerekiyor...

Burada ayrıca 'ahmet' ve 'mehmet' öğelerinden oluşan bir demete 'selin' öğesini nasıl eklediğimize de dikkat edin. Asla unutmamalısınız: Python programlama dilinde sadece aynı tür verileri birbiriyle birleştirebilirsiniz. Mesela yukarıdaki örnekte 'selin' adlı öğeyi *demet* adlı demete bir karakter dizisi olarak ekleyemezsiniz:

```
>>> demet = demet + 'selin'

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
TypeError: can only concatenate tuple (not "str") to tuple
```

Bu arada, yukarıdaki kodu şöyle yazdığınızda da aslında bir demetle karakter dizisini birleştirmeye çalışıyor olduğunuza dikkat edin:

```
>>> demet = demet + ('selin')
```

Hatırlarsanız, tek öğeli bir demet tanımlayabilmek için parantez içindeki tek öğenin yanına bir virgül işareti yerleştirmemiz gerekiyordu. Aksi halde demet değil, karakter dizisi tanımlamış oluyorduk. Zaten bir Python programcısı olarak, demetler üzerinde çalışırken en sık yapacağınız hata da demet tanımlamaya çalışırken yanlışlıkla karakter dizisi tanımlamak olacaktır.

Dediğimiz ve yukarıda da örneklerle gösterdiğimiz gibi, bir demeti yeni baştan tanımlayarak da o demet üzerinde değişiklik yapmış etkisi elde edebilirsiniz. Ancak elbette bir araya topladığınız veriler üzerinde sık sık değişiklikler yaparsanız demetler yerine listeleri tercih etmelisiniz.

21.2.5 Demetlerin Kullanım Alanı

Demetleri ilk öğrendiğinizde bu veri tipi size son derece gereksizmiş gibi gelebilir. Ama aslında oldukça yaygın kullanılan bir veri tipidir bu. Özellikle programların ayar (*conf*) dosyalarında bu veri tipi sıklıkla kullanılır. Örneğin Python tabanlı bir web çatısı (*framework*) olan Django'nun *settings.py* adlı ayar dosyasında pek çok değer bir demet olarak saklanır. Mesela bir Django projesinde web sayfalarının şablonlarını (*template*) hangi dizin altında saklayacağınızı belirlediğiniz ayar şöyle görünür:

```
TEMPLATE_DIRS = ('/home/projects/djprojects/blog/templates',)
```

Burada, şablon dosyalarının hangi dizinde yer alacağını bir demet içinde gösteriyoruz. Bu demet içine birden fazla dizin adı yazabilirdik. Ama biz bütün şablon dosyalarını tek bir dizin altında tutmayı tercih ettiğimiz için tek öğeli bir demet tanımlamışız. Bu arada, daha önce de söylediğimiz gibi, demetlerle ilgili en sık yapacağınız hata, tek öğeli demet tanımlamaya

çalışırken aslında yanlışlıkla bir karakter dizisi tanımlamak olacaktır. Örneğin yukarıdaki *TEMPLATE_DIRS* değişkenini şöyle yazsaydık:

```
TEMPLATE_DIRS = ('/home/projects/djprojects/blog/templates')
```

Aslında bir demet değil, alelade bir karakter dizisi tanımlamış olurduk...

Listelerin ve Demetlerin Metotları

22.1 Listelerin Metotları

Burada, geçen bölümde kaldığımız yerden devam edeceğiz listeleri anlatmaya. Ağırlıklı olarak bu bölümde listelerin metotlarından söz edeceğiz. ‘Metot’ kavramını karakter dizilerinden hatırlıyorsunuz. Karakter dizilerini anlatırken bol miktarda metot görmüştük.

Python’da bütün veri tipleri bize birtakım metotlar sunar. Bu metotlar yardımıyla, ilgili veri tipi üzerinde önemli değişiklikler veya sorgulamalar yapabiliyoruz.

Hatırlarsanız bir veri tipinin hangi metotlara sahip olduğunu görmek için `dir()` fonksiyonundan yararlanıyorduk. Listelerde de durum farklı değil. Dolayısıyla şu komut bize listelerin metotlarını sıralayacaktır:

```
>>> dir(list)

['__add__', '__class__', '__contains__', '__delattr__', '__delitem__',
 '__dir__', '__doc__', '__eq__', '__format__', '__ge__', '__getattribute__',
 '__getitem__', '__gt__', '__hash__', '__iadd__', '__imul__', '__init__',
 '__iter__', '__le__', '__len__', '__lt__', '__mul__', '__ne__', '__new__',
 '__reduce__', '__reduce_ex__', '__repr__', '__reversed__', '__rmul__',
 '__setattr__', '__setitem__', '__sizeof__', '__str__', '__subclasshook__',
 'append', 'clear', 'copy', 'count', 'extend', 'index', 'insert', 'pop',
 'remove', 'reverse', 'sort']
```

Gördüğünüz gibi, tıpkı karakter dizilerinde olduğu gibi, listelerin metotlarını görmek için de `dir()` fonksiyonuna parametre olarak veri tipinin teknik adını veriyoruz. Python’da listelerin teknik adı *list* olduğu için bu komutu `dir(list)` şeklinde kullanıyoruz. Elbette, eğer istersek, listelerin metotlarını almak için herhangi bir listeyi de kullanabiliriz. Mesela boş bir liste kullanalım:

```
>>> dir([])
```

Bu komut da `dir(list)` ile aynı çıktıyı verecektir. Bu listede bizi ilgilendiren metotlar ise şunlardır:

```
>>> [i for i in dir(list) if not "_" in i]

['append', 'clear', 'copy', 'count', 'extend', 'index',
 'insert', 'pop', 'remove', 'reverse', 'sort']
```

Metotlar, bir programcının hayatını önemli ölçüde kolaylaştıran araçlardır. Bu yüzden, ‘Listeler’ konusunun ilk bölümünde öğrendiğimiz listeye öge ekleme, öge çıkarma, öge

değiştirme, öge silme gibi işlemleri orada anlattığımız yöntemlerle değil, biraz sonra göreceğimiz metotlar aracılığıyla yapmayı tercih edeceğiz. Ama tabii ki, metotları tercih edecek olmamız, birinci bölümde anlattığımız yöntemleri bir kenara atmanızı gerektirmez. Unutmayın, bir dildeki herhangi bir özelliği siz kullanmasanız bile, etrafta bu özelliği kullanan başka programcılar var. Dolayısıyla en azından başkalarının yazdığı kodları anlayabilmek için dahi olsa, kendinizin kullanmayacağınız yöntem ve yolları öğrenmeniz gerekir.

`append()` metoduyla başlayalım...

22.1.1 `append()`

append kelimesi İngilizcede ‘eklemek, ilave etmek, iliştiirmek’ gibi anlamlara gelir. `append()` metodunun görevi de kelime anlamıyla uyumludur. Bu metodu, bir listeye öge eklemek için kullanıyoruz. Mesela:

```
>>> liste = ["elma", "armut", "çilek"]
>>> liste.append("erik")
```

Bu metot, yeni öğeyi listenin en sonuna ekler. Mesela yukarıdaki örnekte “erik” adlı karakter dizisi listede “çilek” adlı karakter dizisinin sağına eklendi.

Hatırlarsanız bir önceki bölümde listeye öge ekleme işini `+` işlecini ile de yapabileceğimizi söylemiştik. Dolayısıyla, aslında yukarıdaki kodu şöyle de yazabiliriz:

```
>>> liste = ["elma", "armut", "çilek"]
>>> liste = liste + ["erik"]
>>> print(liste)

['elma', 'armut', 'çilek', 'erik']
```

Bu iki yöntem birbiriyle aynı sonucu verse de hem pratiklik hem de işleyiş bakımından bu iki yöntemin birbirinden farklı olduğunu görüyoruz.

Pratiklik açısından bakarsak, `append()` metodunun kullanmanın `+` işlecini kullanmaya kıyasla daha kolay olduğunu herhalde kimse reddetmeyecektir. Bu iki yöntem işleyiş bakımından da birbirinden ayrılıyor. Zira `+` işlecini kullandığımızda listeye yeni bir öge eklerken aslında *liste* adlı başka bir liste daha oluşturmuş oluyoruz. Hatırlarsanız önceki bölümlerde listelerin değiştirilebilir (*mutable*) veri tipleri olduğunu söylemiştik. İşte `append()` metodu sayesinde listelerin bu özelliğinden sonuna kadar yararlanabiliyoruz. `+` işlecini kullandığımızda ise, orijinal listeyi değiştirmek yerine yeni bir liste oluşturduğumuz için, sanki listelere karakter dizisi muamelesi yapmış gibi oluyoruz. Gördüğünüz gibi, listeye `append()` metodunu uyguladıktan sonra bunu bir değişkene atamamıza gerek kalmıyor. `append()` metodu orijinal liste üzerinde doğrudan değişiklik yapmamıza izin verdiği için daha az kod yazmamızı ve programımızın daha performanslı çalışmasını sağlıyor.

`+` işlecini ile `append()` metodu işlev olarak birbirine benzese de bu iki yöntem arasında önemli farklılıklar da vardır. Mesela şu örneğe bir göz atalım:

```
işletim_sistemleri = ["Windows", "GNU/Linux", "Mac OS X"]
platformlar = ["iPhone", "Android", "S60"]
hepsi = işletim_sistemleri + platformlar
print(hepsi)

['Windows', 'GNU/Linux', 'Mac OS X', 'iPhone', 'Android', 'S60']
```

Burada iki farklı listeyi, `+` işleci kullanarak birleştirdik. Aynı işi `append()` metoduyla şu şekilde yapabiliriz:

```
işletim_sistemleri = ["Windows", "GNU/Linux", "Mac OS X"]
platformlar = ["iPhone", "Android", "S60"]
for i in platformlar:
    işletim_sistemleri.append(i)

print(işletim_sistemleri)
```

Burada *platformlar* adlı liste üzerinde bir `for` döngüsü kurmamızın nedeni, `append()` metodunun yalnızca tek bir parametre alabilmesidir. Yani bu metodu kullanarak bir listeye birden fazla öğe ekleyemezsiniz:

```
>>> liste = [1, 2, 3]
>>> liste.append(4, 5, 6)

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
TypeError: append() takes exactly one argument (3 given)
```

Bu sebeple, ekleyeceğiniz listenin öğeleri üzerinde bir `for` döngüsü kurmanız gerekir:

```
>>> liste = [1, 2, 3]
>>> for i in [4, 5, 6]:
...     liste.append(i)
...
>>> print(liste)

[1, 2, 3, 4, 5, 6]
```

Bir listeye birden fazla öğe eklemek için aklınıza şöyle bir yöntem de gelmiş olabilir:

```
>>> liste = [1, 2, 3]
>>> liste.append([4, 5, 6])
```

Ancak bu komutun çıktısı pek beklediğiniz gibi olmayabilir:

```
>>> print(liste)

[1, 2, 3, [4, 5, 6]]
```

Gördüğünüz gibi, `[4, 5, 6]` öğesi listeye tek parça olarak eklendi. Eğer istediğiniz şey buysa ne âlâ! Ama değilse, `for` döngüsü ya da `+` işleci ile istediğiniz çıktıyı elde edebilirsiniz.

Şöyle bir örnek daha düşünün: Diyelim ki kullanıcının girdiği bütün sayıları birbiriyle çarpan bir uygulama yazmak istiyoruz. Bunun için şöyle bir kod yazabiliriz:

```
sonuç = 1

while True:
    sayı = input("sayı (hesaplamak için q): ")
    if sayı == "q":
        break

    sonuç *= int(sayı)

print(sonuç)
```

Burada kullanıcı her döngüde bir sayı girecek ve programımız girilen bu sayıyı *sonuç* değişkeninin o anki değeriyle çarparak yine *sonuç* değişkenine gönderecek. Böylece kullanıcı tarafından girilen bütün sayıların çarpımını elde etmiş olacağız. Kullanıcının 'q' harfine basmasıyla birlikte de *sonuç* değişkeninin değeri ekranda görünecek. Yalnız burada birkaç sorun var. Diyelim ki kullanıcı hiçbir sayı girmeden 'q' harfine basarsa, *sonuç* değişkeninin 1 olan değeri ekranda görünecek ve bu şekilde kullanıcı yanlış bir sonuç elde etmiş olacak. Ayrıca çarpma işlemi için en az 2 adet sayı gerekiyor. Dolayısıyla kullanıcı 2'den az sayı girerse de programımız yanlış sonuç verecektir. Kullanıcının yeterli miktarda sayı girip girmediğini tespit edebilmek için yine listelerden ve listelerin `append()` metodundan yararlanabiliriz:

```
kontrol = []
sonuç = 1

while True:
    sayı = input("sayı (hesaplamak için q): ")
    if sayı == "q":
        break
    kontrol.append(sayı)
    sonuç *= int(sayı)

if len(kontrol) < 2:
    print("Yeterli sayı girilmedi!")
else:
    print(sonuç)
```

Burada önceki koda ilave olarak, *kontrol* adlı boş bir liste tanımladık. Bu liste kullanıcının girdiği sayıları depolayacak. Bir önceki örnekte kullanıcının girdiği sayıları hiçbir yerde depolamadık. Orada yaptığımız şey her döngüde kullanıcı tarafından girilen sayıyı *sonuç* değişkeninin değeriyle çarpıp yine *sonuç* değişkenine göndermekti. Dolayısıyla kullanıcı tarafından girilen sayılar bir yerde tutulmadığı için kaybolup gidiyordu. Burada ise *kontrol* adlı liste, kullanıcı tarafından girilen sayıları tuttuğu için, bu sayıları daha sonra istediğimiz gibi kullanabilme imkanına kavuşuyoruz.

Ayrıca bu ikinci kodlarda *kontrol* değişkeninin boyutuna bakarak kullanıcının 2'den az sayı girip girmediğini denetliyoruz. Eğer *kontrol* listesinin uzunluğu 2'den azsa kullanıcı çarpma işlemi için yeterli sayı girmemiş demektir. Böyle bir durumda çarpma işlemi yapmak yerine, kullanıcıya 'Yeterli sayı girilmedi!' şeklinde bir uyarı mesajı gösteriyoruz.

`append()` metodu listelerin en önemli metotlarından biridir. Hem kendi yazdığınız, hem de başkalarının yazdığı programlarda `append()` metodunu sıkça göreceksiniz. Dolayısıyla listelerin hiçbir metodunu bilmeseniz bile `append()` metodunu öğrenmelisiniz.

22.1.2 extend()

extend kelimesi İngilizcede 'genişletmek, yaymak' gibi anlamlara gelir. İşte `extend()` adlı metot da kelime anlamına uygun olarak listeleri 'genişletir'.

Şöyle bir düşündüğünüzde `extend()` metodunun `append()` metoduyla aynı işi yaptığını zannedebilirsiniz. Ama aslında bu iki metot işleyiş olarak birbirinden çok farklıdır.

`append()` metodunu kullanarak yazdığımız şu koda dikkatlice bakın:

```
li1 = [1, 3, 4]
li2 = [10, 11, 12]
li1.append(li2)
```

```
print(li1)
```

`append()` metodunu anlatırken söylediğimiz gibi, bu metot bir listeye her defasında sadece tek bir öğe eklenmesine izin verir. Yukarıda olduğu gibi, eğer bu metodu kullanarak bir listeye yine bir liste eklemeye çalışırsanız, eklediğiniz liste tek bir öğe olarak eklenecektir. Yani yukarıdaki kodlar size şöyle bir çıktı verecektir:

```
[1, 3, 4, [10, 11, 12]]
```

Gördüğünüz gibi, `[10, 11, 12]` listesi öteki listeye tek bir liste halinde eklendi. İşte `extend()` metodu bu tür durumlarda işinize yarayabilir. Mesela yukarıdaki örneği bir de `extend()` metodunu kullanarak yazalım:

```
li1 = [1, 3, 4]
li2 = [10, 11, 12]
li1.extend(li2)

print(li1)
```

Bu defa şöyle bir çıktı alıyoruz:

```
[1, 3, 4, 10, 11, 12]
```

Gördüğünüz gibi, `extend()` metodu tam da kelime anlamına uygun olarak listeyi yeni öğelerle genişletti.

Hatırlarsanız `append()` metodunu anlatırken şöyle bir örnek vermiştik:

```
işletim_sistemleri = ["Windows", "GNU/Linux", "Mac OS X"]
platformlar = ["iPhone", "Android", "S60"]
hepsi = işletim_sistemleri + platformlar
print(hepsi)
```

Burada `+` işlecini kullanarak `işletim_sistemleri` ve `platformlar` adlı listeleri birleştirerek `hepsi` adlı tek bir liste elde ettik. Aynı etkiyi `append()` metodunu kullanarak şu şekilde elde edebileceğimizi de söylemiştik orada:

```
işletim_sistemleri = ["Windows", "GNU/Linux", "Mac OS X"]
platformlar = ["iPhone", "Android", "S60"]
for i in platformlar:
    işletim_sistemleri.append(i)

print(işletim_sistemleri)
```

Esasında, `append()` metodunu kullanmaya kıyasla, burada `+` işlecini kullanmak sanki daha pratikmiş gibi görünüyor. Bir de şuna bakın:

```
işletim_sistemleri = ["Windows", "GNU/Linux", "Mac OS X"]
platformlar = ["iPhone", "Android", "S60"]
işletim_sistemleri.extend(platformlar)
print(işletim_sistemleri)
```

Gördüğünüz gibi, bu örnekte `extend()` metodunu kullanmak `append()` metodunu kullanmaya göre daha pratik ve makul. Çünkü bir listeye tek tek öğe eklemek açısından `append()` metodu daha uygundur, ama eğer yukarıda olduğu gibi bir listeye başka bir liste ekleyeceksek `extend()` metodunu kullanmayı tercih edebiliriz.

22.1.3 insert()

Bildiğiniz gibi, `+` işleci, `append()` ve `extend()` metotları öğeleri listenin sonuna ekliyor. Peki biz bir öğeyi listenin sonuna değil de, liste içinde başka bir konuma eklemek istersek ne yapacağız? İşte bunun için `insert()` adlı başka bir metottan yararlanacağız.

insert kelimesi ‘yerleştirmek, sokmak’ gibi anlamlara gelir. `insert()` metodu da bu anlama uygun olarak, öğeleri listenin istediğimiz bir konumuna yerleştirir. Dikkatlice inceleyin:

```
>>> liste = ["elma", "armut", "çilek"]
>>> liste.insert(0, "erik")
>>> print(liste)

['erik', 'elma', 'armut', 'çilek']
```

Gördüğünüz gibi `insert()` metodu iki parametre alıyor. İlk parametre, öğenin hangi konuma yerleştirileceğini, ikinci parametre ise yerleştirilecek öğenin ne olduğunu gösteriyor. Yukarıdaki örnekte “erik” öğesini listenin 0. konumuna, yani listenin en başına yerleştiriyoruz.

`insert()` metodu özellikle dosya işlemlerinde işinize yarar. Diyelim ki elimizde içeriği şöyle olan *deneme.txt* adlı bir dosya var:

```
Ahmet Özkoparan
Mehmet Veli
Serdar Güzel
Zeynep Güz
```

Bizim amacımız, ‘Ahmet Özkoparan’ satırından sonra ‘Ferhat Yaz’ diye bir satır daha eklemek. Yani dosyamızı şu hale getirmek istiyoruz:

```
Ahmet Özkoparan
Ferhat Yaz
Mehmet Veli
Serdar Güzel
Zeynep Güz
```

Biz henüz Python’da dosya işlemlerinin nasıl yapılacağını öğrenmedik. Ama hatırlarsanız bundan önceki bölümlerde birkaç yerde `open()` adlı bir fonksiyondan bahsetmiş ve bu fonksiyonun dosya işlemlerinde kullanıldığını söylemiştik. Mesela yukarıda bahsettiğimiz *deneme.txt* adlı dosyayı açmak için `open()` fonksiyonunu şu şekilde kullanabiliriz:

```
f = open("deneme.txt", "r")
```

Burada *deneme.txt* adlı dosyayı okuma modunda açmış olduk. Şimdi dosya içeriğini okuyalım:

```
içerik = f.readlines()
```

Bu satır sayesinde dosya içeriğini bir liste halinde alabildik. Eğer yukarıdaki kodlara şu eklemeyi yaparsanız, dosya içeriğini görebilirsiniz:

```
print(içerik)

['Ahmet Özkoparan\n', 'Mehmet Veli\n', 'Serdar Güzel\n', 'Zeynep Güz\n', '\n']
```

Gördüğünüz gibi, dosya içeriği basit bir listeden ibaret. Dolayısıyla listelerle yapabildiğimiz her şeyi *içerik* adlı değişkenle de yapabiliriz. Yani bu listeye öğe ekleyebilir, listeden öğe

çıkartabilir ya da bu listeyi başka bir liste ile birleştirebiliriz.

Dosya içeriğini bir liste olarak aldığımıza göre şimdi bu listeye “Ahmet Özkoparan” ögesinden sonra “Ferhat Yaz” ögesini ekleyelim. Dikkatlice bakın:

```
içerik.insert(1, "Ferhat Yaz\n")
```

Dediğimiz gibi, `f.readlines()` satırı bize dosya içeriğini bir liste olarak verdi. Amacımız “Ahmet Özkoparan” ögesinden sonra “Ferhat Yaz” ögesini eklemek. Bunun için, liste metotlarından biri olan `insert()` metodunu kullanarak listenin 1. sırasına “Ferhat Yaz” ögesini ekledik. Burada “Ferhat Yaz” ögesine `n` adlı satır başı karakterini de ilave ettiğimize dikkat edin. Bu eklemeyi neden yaptığımızı anlamak için satır başı karakterini çıkarmayı deneyebilirsiniz.

`içerik` adlı değişkenin değerini istediğimiz biçime getirdiğimize göre bu listeyi tekrar `deneme.txt` adlı dosyaya yazabiliriz. Ama bunun için öncelikle `deneme.txt` adlı dosyayı yazma modunda açmamız gerekiyor. Python’da dosyalar ya okuma ya da yazma modunda açılabilir. Okuma modunda açılan bir dosyaya yazılamaz. O yüzden dosyamızı bir de yazma modunda açmamız gerekiyor:

```
g = open("deneme.txt", "w")
```

`open()` fonksiyonunun ilk parametresi dosya adını gösterirken, ikinci parametresi dosyanın hangi modda açılacağını gösteriyor. Biz burada `deneme.txt` adlı dosyayı yazma modunda açtık. Buradaki “w” parametresi İngilizcede ‘yazmak’ anlamına gelen *write* kelimesinin ilk harfidir. Biraz önce ise `deneme.txt` dosyasını “r”, yani okuma (*read*) modunda açmıştık.

Dosyamız artık üzerine yazmaya hazır. Dikkatlice bakın:

```
g.writelines(içerik)
```

Burada, biraz önce istediğimiz biçime getirdiğimiz `içerik` adlı listeyi doğrudan dosyaya yazdık. Bu işlem için `writelines()` adlı özel bir metottan yararlandık. Bu metotları birkaç bölüm sonra ayrıntılı olarak inceleyeceğiz. Biz şimdilik sadece sonuca odaklanalım.

Yapmamız gereken son işlem, açık dosyaları kapatmak olmalı:

```
f.close()  
g.close()
```

Şimdi kodlara topluca bir bakalım:

```
f = open("deneme.txt", "r")  
içerik = f.readlines()  
içerik.insert(1, "Ferhat Yaz\n")  
  
g = open("deneme.txt", "w")  
g.writelines(içerik)  
  
f.close()  
g.close()
```

Gördüğünüz gibi yaptığımız işlem şu basamaklardan oluşuyor:

1. Öncelikle dosyamızı okuma modunda açıyoruz (`f = open("deneme.txt", "r")`)
2. Ardından dosya içeriğini bir liste olarak alıyoruz (`içerik = f.readlines()`)

3. Aldığımız bu listenin 2. sırasına *"Ferhat Yaz"* ögesini ekliyoruz (`içerik.insert(1, "Ferhat Yaz\n")`)
4. Listeyi istediğimiz şekle getirdikten sonra bu defa dosyamızı yazma modunda açıyoruz (`g = open("deneme.txt", "w")`)
5. Biraz önce düzenlediğimiz listeyi dosyaya yazıyoruz (`g.writelines(içerik)`)
6. Son olarak da, hem yaptığımız değişikliklerin etkin hale gelebilmesi hem de işletim sisteminin programımıza tahsis ettiği kaynakların serbest kalması için dosyalarımızı kapatıyoruz (`f.close()` ve `g.close()`)

Burada `insert()` metodunun bize nasıl kolaylık sağladığına dikkat edin. `insert()` metodu da listelerin önemli metotlarından biridir ve dediğimiz gibi, özellikle dosyaları manipüle ederken epey işimize yarar.

22.1.4 remove()

Bu metot listeden öge silmemizi sağlar. Örneğin:

```
>>> liste = ["elma", "armut", "çilek"]
>>> liste.remove("elma")
>>> liste

['armut', 'çilek']
```

22.1.5 reverse()

Daha önce verdiğimiz örneklerde, liste öğelerini ters çevirmek için dilimleme yöntemini kullanabileceğimizi öğrenmiştik:

```
>>> meyveler = ["elma", "armut", "çilek", "kiraz"]
>>> meyveler[::-1]

['kiraz', 'çilek', 'armut', 'elma']
```

Eğer istersek, bu iş için, karakter dizilerini incelerken öğrendiğimiz `reversed()` fonksiyonunu da kullanabiliriz:

```
>>> reversed(meyveler)
```

Bu komut bize şu çıktıyı verir:

```
<list_reverseiterator object at 0x00DC9810>
```

Demek ki `reversed()` fonksiyonunu bir liste üzerine uyguladığımızda 'list_reverseiterator' adı verilen bir nesne elde ediyoruz. Bu nesnenin içeriğini görmek için birkaç farklı yöntemden yararlanabiliriz. Örneğin:

```
>>> print(*reversed(meyveler))

kiraz çilek armut elma
```

... veya:

```
>>> print(list(reversed(meyveler)))  
['kiraz', 'çilek', 'armut', 'elma']
```

... ya da:

```
>>> for i in reversed(meyveler):  
...     print(i)  
...  
kiraz  
çilek  
armut  
elma
```

Gördüğünüz gibi, Python'da bir listeyi ters çevirmenin pek çok yöntemi var. Dilerseniz şimdi bu yöntemlere bir tane daha ekleyelim.

Python'da listelerin öğelerini ters çevirmek için yukarıdaki yöntemlere ek olarak listelerin `reverse()` metodunu da kullanabilirsiniz:

```
>>> liste = ["elma", "armut", "çilek"]  
>>> liste.reverse()  
>>> liste  
['çilek', 'armut', 'elma']
```

İhtiyacınız olan çıktının türüne ve şekline göre yukarıdaki yöntemlerden herhangi birini tercih edebilirsiniz.

22.1.6 pop()

Tıpkı `remove()` metodu gibi, bu metot da bir listeden öğe silmemizi sağlar:

```
>>> liste = ["elma", "armut", "çilek"]  
>>> liste.pop()
```

Ancak bu metot, `remove()` metodundan biraz farklı davranır. `pop()` metodunu kullanarak bir liste öğesini sildiğimizde, silinen öğe ekrana basılacaktır. Bu metot parametresiz olarak kullanıldığında listenin son öğesini listeden atar. Alternatif olarak, bu metodu bir parametre ile birlikte de kullanabilirsiniz. Örneğin:

```
>>> liste.pop(0)
```

Bu komut listenin 0. öğesini listeden atar ve atılan öğeyi ekrana basar.

22.1.7 sort()

Yine listelerin önemli bir metodu ile karşı karşıyayız. `sort()` adlı bu önemli metot bir listenin öğelerini belli bir ölçüte göre sıraya dizmemizi sağlar. Basit bir örnek verelim. Diyelim ki elimizde şöyle bir liste var:

```
üyeler = ['Ahmet', 'Mehmet', 'Ceylan', 'Seyhan', 'Mahmut', 'Zeynep',  
          'Abdullah', 'Kadir', 'Kemal', 'Kamil', 'Selin', 'Senem',  
          'Sinem', 'Tayfun', 'Tuna', 'Tolga']
```


Bu listedeki isimleri mesela alfabe sırasına dizmek için `sort()` metodunu kullanabiliriz:

```
>>> üyeler.sort()
>>> print(üyeler)

['Abdullah', 'Ahmet', 'Ceylan', 'Kadir', 'Kamil', 'Kemal', 'Mahmut',
'Mehmet', 'Selin', 'Senem', 'Seyhan', 'Sinem', 'Tayfun', 'Tolga',
'Tuna', 'Zeynep']
```

Bu metot elbette yalnızca harfleri alfabe sırasına dizmek için değil sayıları sıralamak için de kullanılabilir:

```
>>> sayılar = [1, 0, -1, 4, 10, 3, 6]
>>> sayılar.sort()
>>> print(sayılar)

[-1, 0, 1, 3, 4, 6, 10]
```

Gördüğünüz gibi, `sort()` metodu öğeleri artan sıralamaya tabi tutuyor. Yani öğeler 'a, b, c' veya 1, 2, 3 şeklinde sıralanıyor. Bunun tersini yapmak da mümkündür. Yani istersek Python'ın sıralama işlemini 'c, b, a' şeklinde yapmasını da sağlayabiliriz. Bunun için `sort()` metodunun *reverse* parametresini kullanacağız:

```
>>> üyeler = ['Ahmet', 'Mehmet', 'Ceylan', 'Seyhan', 'Mahmut', 'Zeynep',
'Abdullah', 'Kadir', 'Kemal', 'Kamil', 'Selin', 'Senem',
'Sinem', 'Tayfun', 'Tuna', 'Tolga']

>>> üyeler.sort(reverse=True)
```

Gördüğünüz gibi `sort()` metodunun *reverse* adlı bir parametresine verdiğimiz *True* değeri sayesinde liste öğelerini ters sıraladık. Bu parametrenin öntanımlı değeri *False*'tur. Yani `sort()` metodu öntanımlı olarak öğeleri artıran sıralar. Öğeleri azaltan sıralamak için *reverse* parametresinin *False* olan öntanımlı değerini *True* yapmamız yeterli olacaktır.

Gelin isterseniz `sort()` metodunu kullanarak bir örnek daha verelim. Elimizde şöyle bir liste olsun:

```
>>> isimler = ["Ahmet", "Işık", "İsmail", "Çiğdem", "Can", "Şule"]
```

Bu listedeki isimleri alfabe sırasına dizelim:

```
>>> isimler.sort()
>>> isimler

['Ahmet', 'Can', 'Işık', 'Çiğdem', 'İsmail', 'Şule']
```

Gördüğünüz gibi, çıktı pek beklediğimiz gibi değil. Tıpkı karakter dizilerini anlatırken öğrendiğimiz `sorted()` fonksiyonunda olduğu gibi, listelerin `sort()` metodu da Türkçe karakterleri düzgün sıralayamaz. Eğer Türkçe karakterleri sıralamamız gereken bir program yazıyorsak bizim `sort()` metodunun işleyişine müdahale etmemiz gerekir. Temel olarak, `sorted()` fonksiyonunu anlatırken söylediklerimiz burada da geçerlidir. Orada bahsettiğimiz `locale` modülü burada da çoğu durumda işimizi halletmemizi sağlar. Ama `sorted()` fonksiyonunu anlatırken de söylediğimiz gibi, `locale` modülü burada da 'i' ve 'ı' harflerini düzgün sıralayamaz. Türkçe harflerin tamamını düzgün sıralayabilmek için şöyle bir kod yazabiliriz:

```
harfler = "abcçdefgğhıijklmnoöprsstuüvyz"
çevrim = {harf: harfler.index(harf) for harf in harfler}

isimler = ["ahmet", "ışık", "ismail", "çiğdem", "can", "şule"]

isimler.sort(key=lambda x: çevrim.get(x[0]))

print(isimler)
```

Bu kodların bir kısmını anlayabiliyor, bir kısmını ise anlayamıyor olabilirsiniz. Çünkü burada henüz işlemediğimiz konular var. Zamanı geldiğinde bu kodların tamamını anlayabilecek duruma geleceksiniz. Siz şimdilik sadece bu kodlardan ne çıkarabildiğinize bakın yeter. Zaten bizim buradaki amacımız, `sort()` metodunun Türkçe harfleri de düzgün bir şekilde sıralayabileceğini göstermekten ibarettir.

Bu arada ufak bir uyarı yapmadan geçmeyelim: Yukarıdaki kodlar da esasında Türkçe kelimeleri tam anlamıyla düzgün bir şekilde sıralamak için yeterli değil. ‘Gömülü Fonksiyonlar’ konusunu incelerken, yeri geldiğinde bu konuya tekrar değinip, Türkçe kelimelerin nasıl doğru, tam ve eksiksiz bir biçimde sıralanacağını da tüm ayrıntılarıyla inceleyeceğiz.

22.1.8 index()

Karakter dizileri konusunu anlatırken bu veri tipinin `index()` adlı bir metodu olduğundan söz etmiştik hatırlarsanız. İşte liste veri tipinin de `index()` adında ve karakter dizilerinin `index()` metoduyla aynı işi yapan bir metodu bulunur. Bu metot bir liste öğesinin liste içindeki konumunu söyler bize:

```
>>> liste = ["elma", "armut", "çilek"]
>>> liste.index("elma")

0
```

Karakter dizilerinin `index()` metoduyla ilgili söylediğimiz her şey listelerin `index()` metodu için de geçerlidir.

22.1.9 count()

Karakter dizileri ile listelerin ortak metotlarından biri de `count()` metodudur. Tıpkı karakter dizilerinde olduğu gibi, listelerin `count()` metodu da bir öğenin o veri tipi içinde kaç kez geçtiğini söyler:

```
>>> liste = ["elma", "armut", "elma", "çilek"]
>>> liste.count("elma")

2
```

Karakter dizilerinin `count()` metoduyla ilgili söylediğimiz her şey listelerin `count()` metodu için de geçerlidir.

22.1.10 copy()

Hatırlarsanız, geçen bölümde, listeleri, birbirlerini etkilemeyecek şekilde kopyalamak için şu iki yöntemi kullanmıştık:

```
>>> liste1 = ["ahmet", "mehmet", "özlem"]
>>> liste2 = liste1[:]
```

ve:

```
>>> liste2 = list(liste1)
```

İşte aynı iş için yukarıdakilere ek olarak `copy()` adlı bir metottan da yararlanabiliriz. Dikkatlice bakın:

```
>>> liste2 = liste1.copy()
```

Hangi yöntemi seçeceğiniz size kalmış...

22.1.11 clear()

Listelerle ilgili olarak ele alacağımız son metodun adı `clear()`. Bu metodun görevi bir listenin içeriğini silmektir.

Diyelim ki elimizde şöyle bir liste var:

```
>>> liste = [1, 2, 3, 5, 10, 20, 30, 45]
```

Bu listenin içeriğini boşaltmak için `clear()` metodunu kullanabiliriz:

```
>>> liste.clear()
>>> liste

[]
```

Bu metodun `del` sözcüğünden farklı olduğunu dikkat edin. `clear()` metodu listenin içeriğini boşaltırken, `del` sözcüğü listeyi olduğu gibi ortadan kaldırır.

22.2 Demetlerin Metotları

Listelerin metotlarını incelediğimize göre, artık demetlerin metotlarına bakabiliriz.

Geçen bölümde de söylediğimiz gibi, listeler ve demetler birbirine benzer. Aralarındaki en önemli fark, listelerin değiştirilebilir bir veri tipi iken, demetlerin değiştirilemez bir veri tipi olmasıdır. Elbette bu fark, iki veri tipinin metotlarında da kendini gösterir. Demetler üzerinde değişiklik yapamadığımız için, bu veri tipi değişiklik yapmaya yarayan metotlara sahip değildir.

Demetlerin hangi metotları olduğunu şu komutla görebilirsiniz:

```
>>> dir(tuple)
```

Gördüğümüz gibi, bu veri tipinin bizi ilgilendiren iki metodu var:

1. `index()`
2. `count()`

22.2.1 index()

Listeler ve karakter dizileri konusunu anlatırken bu veri tiplerinin `index()` adlı bir metodu olduğundan söz etmiştik hatırlarsanız. İşte demet veri tipinin de `index()` adında ve listelerle karakter dizilerinin `index()` metoduyla aynı işi yapan bir metodu bulunur. Bu metot bir demet ögesinin demet içindeki konumunu söyler bize:

```
>>> demet = ("elma", "armut", "çilek")
>>> demet.index("elma")
0
```

Listelerin ve karakter dizilerinin `index()` metoduyla ilgili söylediğimiz her şey demetlerin `index()` metodu için de geçerlidir.

22.2.2 count()

Karakter dizileri, listeler ve demetlerin ortak metotlarından biri de `count()` metodudur. Tıpkı karakter dizileri ve listelerde olduğu gibi, demetlerin `count()` metodu da bir ögenin o veri tipi içinde kaç kez geçtiğini söyler:

```
>>> demet = ("elma", "armut", "elma", "çilek")
>>> demet.count("elma")
2
```

Karakter dizilerinin ve listelerin `count()` metoduyla ilgili söylediğimiz her şey demetlerin `count()` metodu için de geçerlidir.

Sayma Sistemleri

Sayılar olmadan bilgisayar ve programlama düşünülemez. O yüzden, önceki derslerimizde karakter dizilerini anlatırken şöyle bir değinip geçtiğimiz sayılar konusunu, sayma sistemleri konusunu da ilave ederek, birer programcı adayı olan bizleri yakından ilgilendirdiği için mümkün olduğunca ayrıntılı bir şekilde ele almaya çalışacağız.

Sayılar ve Sayma Sistemleri konusunu iki farklı bölümde inceleyeceğiz.

Sayılar konusunun temelini oluşturduğu için, öncelikle sayma sistemlerinden söz edelim.

Öncelikle ‘sayma sistemi’ kavramını tanımlayarak işe başlayalım. Nedir bu ‘sayma sistemi’ denen şey?

Sayma işleminin hangi ölçütlere göre yapılacağını belirleyen kurallar bütününe sayma sistemi adı verilir.

Dünyada yaygın olarak kullanılan dört farklı sayma sistemi vardır. Bunlar, onlu, sekizli, on altılı ve ikili sayma sistemleridir. Bu dördü arasında en yaygın kullanılan sayma sistemi ise, tabii ki, onlu sistemdir. İnsanların elleri ve ayaklarında on parmak olduğunu düşünürsek, bu sistemin neden daha yaygın kullanıldığını anlamak aslında hiç de zor değil!

Onlu sistemin yaygınlığını düşünerek, sayma sistemleri konusunu anlatmaya onlu sayma sisteminden başlayalım.

23.1 Onlu Sayma Sistemi

Biz insanlar genellikle hesap işlemleri için onlu sayma sistemini kullanırız. Hepinizin bildiği gibi bu sistem; 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 ve 9 olmak üzere toplam on rakamdan oluşur. Yani sayıları gösteren, birbirinden farklı toplam on simge (rakam) vardır bu sistemde. Bu on simgeyi kullanarak, olası bütün sayıları gösterebiliriz.

Bu arada terminoloji ile ilgili ufak bir açıklama yapalım:

Rakamlar, sayıları göstermeye yarayan simgelerdir. Onlu sayma sisteminde toplam on farklı rakam vardır. Bütün rakamlar birer sayıdır, ama bütün sayılar birer rakam değildir. Örneğin 8 hem bir rakam hem de bir sayıdır. Ancak mesela 32 bir sayı olup bu sayı, 3 ve 2 adlı iki farklı rakamın bir araya getirilmesi ile gösterilir. Yani 32 sayısı tek başına bir rakam değildir.

Açıklamamızı da yaptığımıza göre yolumuza devam edebiliriz.

İnsanlar yukarıda bahsettiğimiz bu onlu sisteme ve bu sistemi oluşturan rakamlara/simgelere o kadar alışmıştır ki, çoğu zaman başka bir sistemin varlığından veya var olma olasılığından haberdar bile değildir.

Ama elbette dünya üzerindeki tek sayma sistemi onlu sistem olmadığı gibi, sayıları göstermek için kullanılabilecek rakamlar da yukarıdakilerle sınırlı değildir.

Nihayetinde rakam dediğimiz şeyler insan icadı birtakım simgelerden ibarettir. Elbette doğada '2' veya '7' diye bir şey bulunmaz. Bizim yaygın olarak yukarıdaki şekilde gösterdiğimiz rakamlar Arap rakamlarıdır. Mesela Romalılar yukarıdakiler yerine I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX ve X gibi farklı simgeler kullanıyordu... Neticede 2 ve II aynı kavrama işaret ediyor. Sadece kullanılan simgeler birbirinden farklı, o kadar.

Onlu sayma sisteminde bir sayıyı oluşturan rakamlar 10'un kuvvetleri olarak hesaplanır. Örneğin 1980 sayısını ele alalım. Bu sayıyı 10'un kuvvetlerini kullanarak şu şekilde hesaplayabiliriz:

```
>>> (0 * (10 ** 0)) + (8 * (10 ** 1)) + (9 * (10 ** 2)) + (1 * (10 ** 3))
1980
```

Gördüğünüz gibi, sayının en sağındaki basamak 10'un 0. kuvveti olacak şekilde, sola doğru kuvveti artırarak ilerliyoruz.

Gelelim öteki sayma sistemlerine...

23.2 Sekizli Sayma Sistemi

Onlu sayma sisteminin aksine sekizli sayma sisteminde toplam sekiz rakam bulunur. Bu rakamlar şunlardır:

0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7

Gördüğünüz gibi, onlu sistemde toplam on farklı simge varken, sekizli sistemde toplam sekiz farklı simge var.

Bu bölümün en başında da söylediğimiz gibi, insanlar onlu sayma sistemine ve bu sistemi oluşturan simgelere o kadar alışmıştır ki, çoğu zaman başka bir sistemin varlığından veya var olma olasılığından haberdar bile değildir. Hatta başka sayma sistemlerinden bir vesileyle haberdar olup, bu sistemleri öğrenmeye çalışanlar onlu sayma sistemine olan alışkanlıkları nedeniyle yeni sayma sistemlerini anlamakta dahi zorluk çekebilirler. Bunun birincil nedeni, iyi tanıdıklarını zannettikleri onlu sistemi de aslında o kadar iyi tanımıyor olmalarıdır.

O halde başka sayma sistemlerini daha iyi anlayabilmek için öncelikle yaygın olarak kullandığımız sayma sisteminin nasıl işlediğini anlamaya çalışalım:

Onlu sistemde toplam on farklı simge bulunur:

0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9

9'dan büyük bir sayıyı göstermek gerektiğinde simge listesinin en başına dönülür ve basamak sayısı bir artırılarak, semboller birleştirilir:

10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, ..., 99, 100, ..., 999, 1000

İşte bu kural öteki sayma sistemleri için de geçerlidir. Mesela sekizli sayma sistemini ele alalım.

Dediğimiz gibi, sekizli sistemde toplam sekiz farklı simge bulunur:

0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7

Bu sistemde 7'den büyük bir sayıyı göstermek gerektiğinde, tıpkı onlu sistemde olduğu gibi, simge listesinin en başına dönüyoruz ve basamak sayısını bir artırarak sembolleri birleştiriyoruz:

10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 20, ..., 77, 100

Onlu sayma sistemi ile sekizli sayma sistemi arasındaki farkı daha belirgin bir şekilde görebilmek için şu kodları yazalım:

```
sayi_sistemleri = ["onlu", "sekizli"]

print("{:~5} {}".format(*sayi_sistemleri))

for i in range(17):
    print("{0:~5} {0:~5o}".format(i))
```

Bu kodlarda öğrenmediğimiz ve anlayamayacağımız hiçbir şey yok. Bu kodları oluşturan bütün parçaları önceki derslerimizde ayrıntılı olarak incelemiştik.

Bu kodlardan şöyle bir çıktı alacağız:

onlu	sekizli
0	0
1	1
2	2
3	3
4	4
5	5
6	6
7	7
8	10
9	11
10	12
11	13
12	14
13	15
14	16
15	17
16	20

Gördüğümüz gibi, onlu sistemde elimizde toplam on farklı simge olduğu için, elimizdeki simgeleri kullanarak 10. sayıya kadar ilerleyebiliyoruz. Bu noktadan sonra simge stoğumuz tükendiği için en başa dönüp bir basamak artırıyoruz ve simgeleri birbiriyle birleştirerek yeni sayılar elde ediyoruz.

Sekizli sistemde ise elimizde yalnızca sekiz farklı simge olduğu için, elimizdeki simgeleri kullanarak ancak 8. sayıya kadar gelebiliyoruz. Öteki sayıları gösterebilmek için bu noktadan sonra başa dönüp bir artırmamız ve simgeleri birbiriyle birleştirerek yeni sayılar elde etmemiz gerekiyor.

Sekizli sayma sisteminde bir sayıyı oluşturan rakamlar 8'in kuvvetleri olarak hesaplanır. Örneğin sekizli sayma sistemindeki 3674 sayısını ele alalım. Bu sayıyı 8'in kuvvetlerini kullanarak şu şekilde hesaplayabiliriz:

```
>>> (4 * (8 ** 0)) + (7 * (8 ** 1)) + (6 * (8 ** 2)) + (3 * (8 ** 3))

1980
```

Bu hesaplama şeklini onlu sayma sisteminden hatırlıyor olmalısınız. Gördüğümüz gibi, sekizli sistemdeki bir sayının her bir basamağını 8'in kuvvetleri olarak hesapladığımızda, bu sayının onlu sistemdeki karşılığını elde ediyoruz.

23.3 On Altılı Sayma Sistemi

Şu ana kadar onlu ve sekizli sayma sistemlerinden bahsettik. Önemli bir başka sayma sistemi de on altılı sayma sistemidir.

Onlu sayma sisteminde on farklı rakam, sekizli sayma sisteminde sekiz farklı rakam olduğunu öğrenmiştik. On altılı sayma sisteminde ise, tahmin edebileceğiniz gibi, on altı farklı rakam bulunur:

0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, a, b, c, d, e, f

Şimdiye kadar öğrenmiş olduğumuz sayma sistemleri arasındaki farkı daha net görmek için biraz önce yazdığımız kodlara on altılı sayma sistemini de ekleyelim:

```
sayi_sistemleri = ["onlu", "sekizli", "on altılı"]

print("{:~8} "*len(sayi_sistemleri)).format(*sayi_sistemleri)

for i in range(17):
    print("{0:~8} {0:~8o} {0:~8x}".format(i))
```

Buradan şöyle bir çıktı alacağız:

onlu	sekizli	on altılı
0	0	0
1	1	1
2	2	2
3	3	3
4	4	4
5	5	5
6	6	6
7	7	7
8	10	8
9	11	9
10	12	a
11	13	b
12	14	c
13	15	d
14	16	e
15	17	f
16	20	10

Gördüğümüz gibi, onlu sistemde birbirinden farklı toplam 10 adet rakam/simge varken, sekizli sistemde toplam 8 farklı simge, on altılı sistemde ise toplam 16 farklı simge var. Yani onlu sistemde olası bütün sayılar eldeki 10 farklı simge ve bunların kombinasyonunun kullanılması yoluyla; sekizli sistemde 8 farklı simge ve bunların kombinasyonunun kullanılması yoluyla; on altılı sistemde ise 16 farklı simge ve bunların kombinasyonunun kullanılması yoluyla gösteriliyor. Bu sebeple onlu sistemde 9 sayısından itibaren bir basamak artırılıp simge listesinin başına dönülürken, sekizli sistemde 7 sayısından itibaren; on altılı sistemde ise f sayısından itibaren başa dönülüyor.

On altılı sistemde 9 sayısından sonra gelen harfleri yadırgamış olabilirsiniz. Bu durumu şöyle düşünün: Sayı dediğimiz şeyler insan icadı birtakım simgelerden ibarettir. Daha önce de söylediğimiz gibi, doğada '2' veya '7' diye bir şey göremezsiniz...

İşte on altılık sistemdeki sayıları gösterebilmek için de birtakım simgelere ihtiyaç var. İlk on simge, onluk sayma sistemindekilerle aynı. Ancak 10'dan sonraki sayıları gösterebilmek için elimizde başka simge yok. On altılık sistemi tasarlayanlar, bir tercih sonucu olarak, eksik sembollerini alfabe harfleriyle tamamlamayı tercih etmişler. Alfabe harfleri yerine pekala Roma rakamlarını da tercih edebilirlerdi. Eğer bu sistemi tasarlayanlar böyle tercih etmiş olsaydı bugün on altılık sistemi şöyle gösteriyor olabilirdik:

```
0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
I
II
III
IV
V
VI
```

Bugün bu sayıları bu şekilde kullanmıyor olmamızın tek sebebi, sistemi tasarlayanların bunu böyle tercih etmemiş olmasıdır...

On altılı sayma sisteminde bir sayıyı oluşturan rakamlar 16'nın kuvvetleri olarak hesaplanır. Peki ama bu sayma sistemindeki a , b , c , d , e ve f harfleriyle nasıl aritmetik işlem yapacağız? Örneğin on altılı sayma sistemindeki $7bc$ sayısını ele alalım. Bu sayının onlu sistemdeki karşılığını 16'nın kuvvetlerini kullanarak hesaplayabiliriz hesaplamasına, ama peki yukarıda bahsettiğimiz harfler ne olacak? Yani şöyle bir işlem tabii ki mümkün değil:

```
>>> ((c * 16 ** 0)) + ((b * 16 ** 1)) + ((7 * 16 ** 2))
```

Elbette c ve b sayılarını herhangi bir aritmetik işlemde kullanamayız. Bunun yerine, bu harflerin onlu sistemdeki karşılıklarını kullanacağız:

```
a -> 10
b -> 11
c -> 12
d -> 13
e -> 14
f -> 15
```

Buna göre:

```
>>> ((12 * (16 ** 0)) + ((11 * (16 ** 1)) + ((7 * (16 ** 2))
```

```
1980
```

Demek ki on altılı sistemdeki '7bc' sayısının onlu sistemdeki karşılığı 1980'miş.

23.4 İkili Sayma Sistemi

Bildiğiniz, veya orada burada duymuş olabileceğiniz gibi, bilgisayarların temelinde iki tane sayı vardır: 0 ve 1. Bilgisayarlar bütün işlemleri sadece bu iki sayı ile yerine getirir.

Onlu, sekizli ve on altılı sayı sistemleri dışında, özellikle bilgisayarların altyapısında tercih edilen bir başka sayı sistemi daha bulunur. İşte bu sistemin adı ikili (*binary*) sayı sistemidir. Nasıl onlu sistemde 10, sekizli sistemde 8, on altılı sistemde ise sayıları gösteren 16 farklı simge varsa, bu sayı sisteminde de sayıları gösteren toplam iki farklı sembol vardır: 0 ve 1.

İkili sayı sisteminde olası bütün sayılar işte bu iki simge ile gösterilir.

Gelin isterseniz durumu daha net bir şekilde görebilmek için yukarıda verdiğimiz sayı sistemi tablosuna ikili sayıları da ekleyelim:

```
sayi_sistemleri = ["onlu", "sekizli", "on altılı", "ikili"]

print("{:~9} {}".format(*sayi_sistemleri))

for i in range(17):
    print("{0:~9} {0:~9o} {0:~9x} {0:~9b}".format(i))
```

Bu kodlar şu çıktıyı verecektir:

onlu	sekizli	on altılı	ikili
0	0	0	0
1	1	1	1
2	2	2	10
3	3	3	11
4	4	4	100
5	5	5	101
6	6	6	110
7	7	7	111
8	10	8	1000
9	11	9	1001
10	12	a	1010
11	13	b	1011
12	14	c	1100
13	15	d	1101
14	16	e	1110
15	17	f	1111
16	20	10	10000

Burada, onlu, sekizli ve on altılı sayı sistemleri için geçerli olan durumun aynen ikili sayı sistemi için de geçerli olduğunu rahatlıkla görebiliyoruz. İkili sayı sistemindeki mevcut sayıları gösterebilmemiz için toplam iki farklı simge var. Bunlar: 0 ve 1. İkili sayı sisteminde 0 ve 1 diye saymaya başlayıp üçüncü sayıyı söylememiz gerektiğinde, elimizde 0 ve 1'den başka simge olmadığı için bir basamak artırıp simge listesinin başına dönüyoruz ve böylece onluk düzendeki 2 sayısını ikili düzende gösterebilmek için 0 ve 1'den sonra 10 simgesini kullanıyoruz.

Bu söylediklerimizden sonra İnternet üzerinde sıkça karşılaştığınız şu sözün anlamını herhalde artık daha iyi anlıyorsunuz:

İnsanlar 10'a ayrılır: İkili sistemi bilenler ve bilmeyenler!

Bu arada, elbette ikili düzendeki 10 sayısı 'on' şeklinde telaffuz edilmiyor. Bu sayıyı "bir-sıfır" diye seslendiriyoruz...

İkili sayma sisteminde bir sayıyı oluşturan rakamlar 2'nin kuvvetleri olarak hesaplanır. Örneğin ikili sayma sistemindeki 1100 sayısını ele alalım. Bu sayıyı 2'nin kuvvetlerini kullanarak şu şekilde hesaplayabiliriz:

```
>>> (0 * (2 ** 0)) + (0 * (2 ** 1)) + (1 * (2 ** 2)) + (1 * (2 ** 3))
12
```

Demek ki '1100' sayısı onlu sistemde 12 sayısına karşılık geliyormuş.

23.5 Sayma Sistemlerini Birbirine Dönüştürme

Sıklıkla kullanılan dört farklı sayma sistemini öğrendik. Peki biz bir sayma sisteminden öbürüne dönüştürme işlemi yapmak istersek ne olacak? Örneğin onlu sistemdeki bir sayıyı ikili sisteme nasıl çevireceğiz?

Python programlama dilinde bu tür işlemleri kolaylıkla yapmamızı sağlayan birtakım fonksiyonlar bulunur. Ayrıca özel fonksiyonları kullanmanın yanısıra karakter dizisi biçimlendirme (*string formatting*) yöntemlerini kullanarak da sayma sistemlerini birbirine dönüştürebiliriz. Biz burada her iki yöntemi de tek tek inceleyeceğiz.

Gelin isterseniz bu dönüştürme işlemleri için hangi özel fonksiyonların olduğuna bakalım önce.

23.5.1 Fonksiyon Kullanarak

bin()

Bu fonksiyon bir sayının ikili (*binary*) sayı sistemindeki karşılığını verir:

```
>>> bin(2)
'0b10'
```

Bu fonksiyonun çıktısı olarak bir karakter dizisi verdiğine dikkat edin. Bu karakter dizisinin ilk iki karakteri ('0b'), o sayının ikili sisteme ait bir sayı olduğunu gösteren bir işarettir. Bu bilgilerden yola çıkarak, yukarıdaki karakter dizisinin gerçek ikili kısmını almak için şu yöntemi kullanabilirsiniz:

```
>>> bin(2)[2:]
'10'
```

hex()

Bu fonksiyon, herhangi bir sayıyı alıp, o sayının on altılı sistemdeki karşılığını verir:

```
>>> hex(10)
```

```
'0xa'
```

Tıpkı `bin()` fonksiyonunda olduğu gibi, `hex()` fonksiyonunun da çıktı olarak bir karakter dizisi verdiği dikkat edin. Hatırlarsanız `bin()` fonksiyonunun çıktısındaki ilk iki karakter (`0b`), o sayının ikili sisteme ait bir sayı olduğunu gösteren bir işaret olarak kullanılıyordu. `hex()` fonksiyonunun çıktısındaki ilk iki karakter de (`0x`), o sayının on altılı sisteme ait bir sayı olduğunu gösteriyor.

`oct()`

Bu fonksiyon, herhangi bir sayıyı alıp, o sayının sekizli sistemdeki karşılığını verir:

```
>>> oct(10)
```

```
'0o12'
```

Tıpkı `bin()` ve `hex()` fonksiyonlarında olduğu gibi, `oct()` fonksiyonunun da çıktı olarak bir karakter dizisi verdiği dikkat edin. Hatırlarsanız `bin()` ve `hex()` fonksiyonlarının çıktısındaki ilk iki karakter (`0b` ve `0x`), o sayıların hangi sisteme ait sayılar olduğunu gösteriyordu. Aynı şekilde `oct()` fonksiyonunun çıktısındaki ilk iki karakter de (`0o`), o sayının sekizli sisteme ait bir sayı olduğunu gösteriyor.

`int()`

Aslında biz bu fonksiyonu yakından tanıyoruz. Bildiğiniz gibi bu fonksiyon herhangi bir sayı veya sayı değerli karakter dizisini tam sayıya (*integer*) dönüştürmek için kullanılıyor. `int()` fonksiyonunun şimdiye kadar gördüğümüz işlevi dışında bir işlevi daha bulunur: Biz bu fonksiyonu kullanarak herhangi bir sayıyı onlu sistemdeki karşılığına dönüştürebiliriz:

```
>>> int('7bc', 16)
```

```
1980
```

Gördüğünüz gibi, bu fonksiyonu kullanırken dikkat etmemiz gereken bazı noktalar var. İlk, eğer `int()` fonksiyonunu yukarıdaki gibi bir dönüştürme işlemi için kullanacaksak, bu fonksiyona verdiğimiz ilk parametrenin bir karakter dizisi olması gerekiyor. Dikkat etmemiz gereken ikinci nokta, `int()` fonksiyonuna verdiğimiz ikinci parametrenin niteliği. Bu parametre, dönüştürmek istediğimiz sayının hangi tabanda olduğunu gösteriyor. Yukarıdaki örneğe göre biz, on altı tabanındaki `7bc` sayısını on tabanına dönüştürmek istiyoruz.

Bir de şu örneklerle bakalım:

```
>>> int('1100', 2)
```

```
12
```

```
>>> int('1100', 16)
```

```
4352
```

İlk örnekte, ikili sistemdeki `1100` sayısını onlu sisteme çeviriyoruz ve `12` sayısını elde ediyoruz. İkinci örnekte ise on altılı sistemdeki `1100` sayısını onlu sisteme çeviriyoruz ve `4352` sayısını

elde ediyoruz.

23.5.2 Biçimlendirme Yoluyla

Esasında biz karakter dizisi biçimlendirme yöntemlerini kullanarak dönüştürme işlemlerini nasıl gerçekleştireceğimizi biliyoruz. Biz burada zaten öğrendiğimiz bu bilgileri tekrar ederek öğrendiklerimizi pekiştirme amacı güdeceğiz.

b

Bu karakteri kullanarak bir sayıyı ikili düzendeki karşılığına dönüştürebiliriz:

```
>>> '{:b}'.format(12)
'1100'
```

Bu karakter, `bin()` fonksiyonuyla aynı işi yapar.

x

Bu karakteri kullanarak bir sayıyı on altılı düzendeki karşılığına dönüştürebiliriz:

```
>>> '{:x}'.format(1980)
'7bc'
```

Bu karakter, `hex()` fonksiyonuyla aynı işi yapar.

o

Bu karakteri kullanarak bir sayıyı sekizli düzendeki karşılığına dönüştürebiliriz:

```
>>> '{:o}'.format(1980)
'3674'
```

Bu karakter, `oct()` fonksiyonuyla aynı işi yapar.

Bütün bu anlattıklarımızdan sonra (eğer o zaman anlamakta zorluk çekmişseniz) aşağıdaki kodları daha iyi anlamış olmalısınız:

```
sayi_sistemleri = ["onlu", "sekizli", "on altılı", "ikili"]

print("{:~9} "*len(sayı_sistemleri)).format(*sayı_sistemleri)

for i in range(17):
    print("{0:~9} {0:~9o} {0:~9x} {0:~9b}".format(i))
```

Bu arada, yukarıda bir sayının, karakter dizisi biçimlendirme yöntemleri kullanılarak ikili, sekizli ve on altılı düzene nasıl çevrileceğini gördük. Bir sayıyı onlu düzene çevirmek için ise sadece `int()` fonksiyonunu kullanabiliyoruz. Böyle bir çevirme işlemini karakter dizisi biçimlendirme yöntemlerini kullanarak yapamıyoruz. Ama elbette, eğer başka bir

sayma sisteminden onlu sisteme çevirdiğiniz bir sayıyı herhangi bir karakter dizisi içinde biçimlendirmek isterseniz şöyle bir kod kullanabilirsiniz:

```
>>> n = '7bc'
>>> "{} sayısının onlu karşılığı {:d} sayıdır.".format(n, int(n, 16))
```

...veya:

```
>>> n = '7bc'
>>> "{} sayısının onlu karşılığı {} sayıdır.".format(n, int(n, 16))
```

Zira bildiğiniz gibi, Python'da onlu sayıları temsil eden harf *d* harfidir. Eğer *{}* yapısı içinde herhangi bir harf kullanmazsanız yukarıdaki durumda Python *{:d}* yazmışsınız gibi davranacaktır.

23.6 Sayma Sistemlerinin Birbirlerine Karşı Avantajları

Böylece dört farklı sayı sisteminin hangi mantık üzerine işlediğini anlamış olduk. Ayrıca sayı sistemleri arasında dönüştürme işlemlerini de öğrendik.

İşte bilgisayarlar bu sayı sistemleri arasında sadece ikili sayı sistemini 'anlayabilir'. Aslında bu da hiç mantıksız değil. Bilgisayar dediğimiz şey, üzerinden elektrik geçen devrelerden ibaret bir makinedir. Eğer bir devrede elektrik yoksa o devrenin değeri ~0 volt iken, o devreden elektrik geçtiğinde devrenin değeri ~5 voltur. Gördüğümüz gibi, ortada iki farklı değer var: ~0 volt ve ~5 volt. Yukarıda anlattığımız gibi, ikili (*binary*) sayma sisteminde de iki değer bulunur: 0 ve 1. Dolayısıyla ikili sayma sistemi bilgisayarın iç işleyişine en uygun sistemdir. ikili sistemde ~0 volt'u 0 ile, ~5 volt'u ise 1 ile temsil edebiliyoruz. Yani devreden elektrik geçtiğinde o devrenin değeri 1, elektrik geçmediğinde ise 0 olmuş oluyor. Tabii bilgisayar açısından bakıldığında devrede elektrik vardır veya yoktur. Biz insanlar bu ikili durumu daha kolay bir şekilde temsil edebilmek için her bir duruma 0 ve 1 gibi bir ad veriyoruz.

Bilgisayarın işlemcisi sadece bu iki farklı durumu kullanarak her türlü hesaplama işlemini gerçekleştirebilir. Bu sebeple ikili sayı sistemi bilgisayarın çalışma mantığı için gayet yeterli ve uygundur. İkili sayı sistemi yerine mesela onlu sayı sistemini kullanmak herhalde simge israfından başka bir şey olmazdı. Neticede, dediğimiz gibi, bilgisayarın işleyebilmesi için iki farklı simge yeterlidir.

Dediğimiz gibi, ikili sayma sistemi bilgisayarın yapısına gayet uygundur. Ama biz insanlar açısından sadece iki simge yardımıyla saymaya çalışmak epey zor olacaktır. Ayrıca sayı büyüdükçe, ikili sistemde sayının kapladığı alan hızla ve kolayca artacak, yığılan bu sayıları idare etmek hiç de kolay olmayacaktır. İşte bu noktada devreye on altılı (*hexadecimal*) sayılar girer. Bu sayma sisteminde toplam 16 farklı rakam/simge olduğu için, büyük sayılar çok daha az yer kaplayacak şekilde gösterilebilir.

Bildiğiniz gibi, ikili sayma sistemindeki her bir basamağa 'bit' adı verilir. İkili sayma sistemini kullanarak, 0'dan 256'ya kadar sayabilmek için toplam 8 bitlik (yani 8 hanelik) bir yer kullanmanız gerekir. On altılı sistemde ise bu işlemi sadece iki basamakla halledebilirsiniz. Yani on altılı sistemde 00 ile FF arasına toplam 255 tane sayı sığdırılabilir. Dolayısıyla on altılı sistemi kullanarak, çok büyük sayıları çok az yer kullanarak gösterebilirsiniz:

```
>>> for i in range(256):
...     print(i, bin(i)[2:], hex(i)[2:])
...
0 0 0
```

```
(...)  
255 11111111 ff  
>>>
```

Gördüğünüz gibi, onlu sistemde *255* şeklinde, ikili sistemde ise *11111111* şeklinde gösterilen sayı on altılı sistemde yalnızca *ff* şeklinde gösterilebiliyor. Dolayısıyla, kullanım açısından, biz insanlar için on altılık sayma sisteminin ikili sisteme kıyasla çok daha pratik bir yöntem olduğunu söyleyebiliriz.

Ayrıca on altılı sistem, az alana çok veri sığdırabilme özelliği nedeniyle HTML renk kodlarının gösterilmesinde de tercih edilir. Örneğin beyaz rengi temsil etmek için on altılı sistemdeki *#FFFFFF* ifadesini kullanmak *rgb(255,255,255)* ifadesini kullanmaya kıyasla çok daha mantıklıdır. Hatta *#FFFFFF* ifadesini *#FFF* şeklinde kısaltma imkanı dahi vardır.

Sayılar

Geçen bölümde sayma sistemlerini ayrıntılı bir şekilde inceledik. Bu bölümde ise yine bununla bağlantılı bir konu olan sayılar konusunu ele alacağız. Esasında biz sayıların ne olduğuna ve Python'da bunların nasıl kullanılacağına dair tamamen bilgisiz değiliz. Buraya gelene kadar, sayılar konusunda epey şey söyledik aslında. Mesela biz Python'da üç tür sayı olduğunu biliyoruz:

1. Tam Sayılar (*integers*)
2. Kayan Noktalı Sayılar (*floating point numbers* veya kısaca *floats*)
3. Karmaşık Sayılar (*complex numbers*)

Eğer bir veri `type(veri)` sorgulamasına *int* cevabı veriyorsa o veri bir tam sayıdır. Eğer bir veri `type(veri)` sorgulamasına *float* cevabı veriyorsa o veri bir kayan noktalı sayıdır. Eğer bir veri `type(veri)` sorgulamasına *complex* cevabını veriyorsa o veri bir karmaşık sayıdır.

Mesela şunlar birer tam sayıdır:

15, 4, 33

Şunlar birer kayan noktalı sayıdır:

3.5, 6.6, 2.3

Şunlarsa birer karmaşık sayıdır:

3+3j, 5+2j, 19+10j

Ayrıca şimdiye kadar öğrendiklerimiz sayesinde bu sayıların çeşitli fonksiyonlar yardımıyla birbirlerine dönüştürülebileceğini de biliyoruz:

Fonksiyon	Görevi	Örnek
<code>int()</code>	Bir veriyi tam sayıya dönüştürür	<code>int('2')</code>
<code>float()</code>	Bir veriyi kayan noktalı sayıya dönüştürür	<code>float(2)</code>
<code>complex()</code>	Bir veriyi karmaşık sayıya dönüştürür	<code>complex(2)</code>

Dediğimiz gibi, bunlar bizim zaten sayılara dair bildiğimiz şeyler. Elbette bir de henüz öğrenmediklerimiz var.

Gelin şimdi bunların neler olduğunu inceleyelim.

24.1 Sayıların Metotları

Tıpkı öteki veri tiplerinde olduğu gibi, sayıların da bazı metotları bulunur. Bu metotları kullanarak sayılar üzerinde çeşitli işlemler gerçekleştirebiliriz.

24.1.1 Tam Sayıların Metotları

Dediğimiz gibi, Python'da birkaç farklı sayı tipi bulunur. Biz ilk olarak tam sayı (*integer*) denen sayı tipinin metot ve niteliklerini inceleyeceğiz.

Öncelikle hangi metotlar ve niteliklerle karşı karşıya olduğumuza bakalım:

```
>>> [i for i in dir(int) if not i.startswith("_")]

['bit_length', 'conjugate', 'denominator', 'from_bytes', 'imag', 'numerator',
'real', 'to_bytes']
```

Bu listede şimdilik bizi ilgilendiren tek bir metot var. Bu metodun adı `bit_length()`.

`bit_length()`

Bilgisayarlar hakkında bilmemiz gereken en önemli bilgilerden biri şudur: Bilgisayarlar ancak ve ancak sayılarla işlem yapabilir. Bilgisayarların işlem yapabildiği sayılar da onlu sistemdeki sayılar değil, ikili sistemdeki sayılardır. Yani 0'lar ve 1'ler.

Bilgisayar terminolojisinde bu 0'lar ve 1'lerden oluşan her bir basamağa 'bit' adı verilir. Yani ikili sayma sisteminde '0' ve '1' sayılarından herbiri 1 bit'tir. Mesela onlu sistemde 2 sayısının ikili sistemdeki karşılığı olan 10 sayısı iki bit'lik bir sayıdır. Onlu sistemdeki 100 sayısının ikili sistemdeki karşılığı olan 1100100 sayısı ise yedi bit'lik bir sayıdır.

Bu durumu daha net bir şekilde görebilmek için şu kodları yazalım:

```
>>> for i in range(11):
...     print(i, bin(i)[2:], len(bin(i)[2:]), sep="\t")
...
0      0      1
1      1      1
2      10     2
3      11     2
4      100    3
5      101    3
6      110    3
7      111    3
8      1000   4
9      1001   4
10     1010   4
```

Burada ikinci sütundaki sayılar ilk sütundaki sayıların ikili sistemdeki karşılıklarıdır. Üçüncü sütundaki sayılar ise her bir sayının kaç bit olduğunu, yani bir bakıma ikili sayma sisteminde kaç basamağa sahip olduğunu gösteriyor.

İşte herhangi bir tam sayının kaç bit'lik bir yer kapladığını öğrenmek için, tam sayıların metotlarından biri olan `bit_length()` metodundan yararlanacağız:

```
>>> sayı = 10
>>> sayı.bit_length()

4
```

Demek ki *10* sayısı bellekte dört bitlik bir yer kaplıyormuş. Yani bu sayının ikili sistemdeki karşılığı olan *1010* sayısı dört basamaktan oluşuyormuş.

Yukarıdaki örneklerden de rahatlıkla çıkarabileceğiniz gibi, `bit_length()` metodu, ikili sayma sistemindeki bir sayı üzerine `len()` fonksiyonunun uygulanması ile eşdeğerdir. Yani:

```
>>> len(bin(10)[2:]) == (10).bit_length()
True
```

Bu arada şu son örnekte bir şey dikkatinizi çekmiş olmalı: `bit_length()` metodunu doğrudan sayılar üzerine uygulayamıyoruz. Yani:

```
>>> 10.bit_length()
File "<stdin>", line 1
    10.bit_length()
      ^
SyntaxError: invalid syntax
```

Bu metodu sayılarla birlikte kullanabilmek için iki seçeneğimiz var: `bit_length()` metodunu uygulamak istediğimiz sayıyı önce bir değişkene atayabiliriz:

```
>>> a = 10
>>> a.bit_length()

4
```

...veya ilgili sayıyı parantez içine alabiliriz:

```
>>> (10).bit_length()

4
```

Bu durum, yani sayıyı parantez içinde gösterme zorunluluğu, *10* sayısının sağına bir nokta işareti koyduğumuzda, Python'ın bu sayıyı bir kayan noktalı sayı olarak değerlendirmesinden kaynaklanıyor. Yani biz *'10'* yazıp, `bit_length()` metodunu bu sayıya bağlama amacıyla sayının sağına bir nokta koyduğumuz anda, Python bu sayının bir kayan noktalı sayı olduğunu zannediyor. Çünkü Python açısından, *10.* sayısı bir kayan noktalı sayıdır. Bunu teyit edelim:

```
>>> type(10.)
<class 'float'>
```

Kayan noktalı sayıların `bit_length()` adlı bir metodu olmadığı için de Python'ın bize bir hata mesajı göstermekten başka yapabileceği bir şey kalmıyor.

24.1.2 Kayan Noktalı Sayıların Metotları

Python'da tam sayılar dışında kayan noktalı sayıların da olduğunu biliyoruz. Bu sayı tipinin şu metotları vardır:

```
>>> [i for i in dir(float) if not i.startswith("_")]
['as_integer_ratio', 'conjugate', 'fromhex', 'hex', 'imag', 'is_integer', 'real']
```

Biz bu metotlar arasından, `as_integer_ratio()` ve `is_integer()` adlı metotlarla ilgileneceğiz.

`as_integer_ratio()`

Bu metot, birbirine bölündüğünde ilgili kayan noktalı sayıyı veren iki adet tam sayı verir bize. Örnek üzerinden açıklayalım:

```
>>> sayı = 4.5
>>> sayı.as_integer_ratio()
(9, 2)
```

9 sayısını 2 sayısına böldüğümüzde 4.5 sayısını elde ederiz. İşte `as_integer_ratio()` metodu, bu 9 ve 2 sayılarını bize ayrı ayrı verir.

`is_integer()`

Bir kayan noktalı sayının ondalık kısmında 0 harici bir sayının olup olmadığını kontrol etmek için bu metodu kullanıyoruz. Örneğin:

```
>>> (12.0).is_integer()
True
>>> (12.5).is_integer()
False
```

24.1.3 Karmaşık Sayıların Metotları

Gelelim karmaşık sayıların metot ve niteliklerine...

```
>>> [i for i in dir(complex) if not i.startswith("_")]
['conjugate', 'imag', 'real']
```

Gördüğünüz gibi, karmaşık sayıların da birkaç tane metot ve niteliği var. Biz bunlar arasından `imag` ve `real` adlı nitelikleri inceleyeceğiz.

`imag`

Bir gerçek bir de sanal kısımdan oluşan sayılara karmaşık sayılar (*complex*) adı verildiğini biliyorsunuz. Örneğin şu bir karmaşık sayıdır:

12+4j

İşte `imag` adlı nitelik, bize bir karmaşık sayının sanal kısmını verir:

```
>>> c = 12+4j
>>> c.imag

4.0
```

real

real adlı nitelik bize bir karmaşık sayının gerçek kısmını verir:

```
>>> c = 12+4j
>>> c.real

12.0
```

24.2 Aritmetik Fonksiyonlar

Python programlama dili, bize sayılarla rahat çalışabilmemiz için bazı fonksiyonlar sunar. Bu fonksiyonları kullanarak, karmaşık aritmetik işlemleri kolayca yapabiliriz.

Biz bu bölümde Python'ın bize sunduğu bu gömülü fonksiyonları tek tek inceleyeceğiz.

Gömülü fonksiyonlar, Python programlama dilinde, herhangi bir özel işlem yapmamıza gerek olmadan, kodlarımız içinde doğrudan kullanabileceğimiz fonksiyonlardır. Biz şimdiye kadar pek çok gömülü fonksiyonla zaten tanışmıştık. O yüzden gömülü fonksiyonlar bizim yabancı olduğu bir konu değil. Mesela buraya gelene kadar gördüğümüz, `len()`, `range()`, `type()`, `open()`, `print()` ve `id()` gibi fonksiyonların tamamı birer gömülü fonksiyondur. Biz bu fonksiyonları ilerleyen derslerde çok daha ayrıntılı bir şekilde inceleyeceğiz. Ama şu anda bile fonksiyonlar konusunda epey bilgiye sahibiz.

Şimdiye kadar öğrendiğimiz gömülü fonksiyonlardan şu listede yer alanlar, matematik işlemlerinde kullanılmaya uygun olanlardır:

1. `complex()`
2. `float()`
3. `int()`
4. `pow()`
5. `round()`
6. `hex()`
7. `oct()`
8. `bin()`

Biz bu fonksiyonların ne işe yaradığını önceki derslerimizde zaten ayrıntılı olarak incelemiştik. O yüzden burada bunlardan söz etmeyeceğiz. Onun yerine, henüz öğrenmediğimiz, ama mutlaka bilmemiz gereken gömülü fonksiyonları ele alacağız.

O halde hiç vakit kaybetmeden yola koyulalım...

24.2.1 abs()

Bu fonksiyon bize bir sayının mutlak değerini verir:

```
>>> abs(-2)
2
>>> abs(2)
2
```

24.2.2 divmod()

Bu fonksiyon, bir sayının bir sayıya bölünmesi işleminde **bölümü** ve **kalanı** verir:

```
>>> divmod(10, 2)
(5, 0)
```

10 sayısı 2 sayısına bölündüğünde 'bölüm' 5, 'kalan' ise 0'dır.

Bir örnek daha verelim:

```
>>> divmod(14, 3)
(4, 2)
```

Bu sonuçtan gördüğünüz gibi, aslında `divmod()` fonksiyonu şu kodlarla aynı işi yapıyor:

```
>>> 14 // 3, 14 % 3
```

Bu fonksiyonun gerçekleştirdiği bölme işleminin bir 'taban bölme' işlemi olduğuna özellikle dikkatinizi çekmek istiyorum.

24.2.3 max()

Size şöyle bir soru sorduğumu düşünün: Acaba aşağıdaki listede yer alan sayıların en büyüğü kaçtır?

```
[882388, 260409, 72923, 692476, 131925, 259114, 47630, 84513, 25413, 614654,
239479, 299159, 175488, 345972, 458112, 791030, 243610, 413702, 565285,
773607, 131583, 979177, 247202, 615485, 647512, 556823, 242460, 852928,
893126, 792435, 273904, 544434, 627222, 601984, 966446, 384143, 308858,
915106, 914423, 826315, 258342, 188056, 934954, 253918, 468223, 262875,
462902, 370061, 336521, 367829, 147846, 838385, 605377, 175140, 957437,
105779, 153499, 435097, 9934, 435761, 989066, 357279, 341319, 420455,
220075, 28839, 910043, 891209, 975758, 140968, 837021, 526798, 235190,
634295, 521918, 400634, 385922, 842289, 106889, 742531, 359913, 842431,
666182, 516933, 22222, 445705, 589281, 709098, 48521, 513501, 277645,
860937, 655966, 923944, 7895, 77482, 929007, 562981, 904166, 619260,
616293, 203512, 67534, 615578, 74381, 484273, 941872, 110617, 53517,
402324, 156156, 839504, 625325, 694080, 904277, 163914, 756250, 809689,
354050, 523654, 26723, 167882, 103404, 689579, 121439, 158946, 485258,
850804, 650603, 717388, 981770, 573882, 358726, 957285, 418479, 851590,
960182, 11955, 894146, 856069, 369866, 740623, 867622, 616830, 894801,
```

```
827179, 580024, 987174, 638930, 129200, 214789, 45268, 455924, 655940,
335481, 845907, 942437, 759380, 790660, 432715, 858959, 289617, 757317,
982063, 237940, 141714, 939369, 198282, 975017, 785968, 49954, 854914,
996780, 121633, 436419, 471, 776271, 91626, 209175, 894281, 417963, 624464,
736535, 418888, 506194, 591087, 64075, 50252, 952943, 25878, 217085,
223996, 416042, 484123, 810460, 423284, 956886, 237772, 960241, 601551,
830147, 449088, 364567, 337281, 524358, 980387, 393760, 619710, 100181,
96738, 275199, 553783, 975654, 662536, 979103, 869504, 702350, 174361,
970250, 267625, 661580, 444662, 871532, 881977, 981660, 446047, 508758,
530694, 608789, 339540, 242774, 637473, 874011, 732999, 511638, 744144,
710805, 641326, 88085, 128487, 59732, 739340, 443638, 830333, 832136,
882277, 403538, 441349, 721048, 32859]
```

İşte böyle bir soruyu çözmek için `max()` fonksiyonundan yararlanabilirsiniz. Yukarıdaki listeyi `sayılar` adlı bir değişkene atadığımızı varsayarsak, aşağıdaki kod bize listedeki en büyük sayıyı verecektir:

```
>>> max(sayılar)
```

Yukarıdaki örneklerde `max()` fonksiyonunu kullanarak bir dizi içindeki en **büyük** sayıyı bulduk. Peki bu fonksiyonu kullanarak bir dizi içindeki en **uzun** karakter dizisini bulabilir miyiz? Evet, bulabiliriz.

Diyelim ki elimizde şöyle bir liste var:

```
isimler = ["ahmet", "mehmet", "necla", "sedat", "abdullah",
           "gıyaseddin", "sibel", "can", "necmettin", "savaş", "özgür"]
```

Amacımız bu liste içindeki en uzun kelimeyi bulmak. İşte bunu `max()` fonksiyonu ile yapabiliriz. Dikkatlice bakın:

```
print(max(isimler, key=len))
```

Bu kodları çalıştırdığımızda, listedeki en uzun isim olan 'gıyaseddin'i elde edeceğiz.

Gördüğünüz gibi, `max()` fonksiyonu `key` adlı özel bir parametre daha alıyor. Bu parametreye biz 'len' değerini verdik. Böylece `max()` fonksiyonu liste içindeki öğeleri uzunluklarına göre sıralayıp en uzun öğeyi bize sundu.

Hatırlarsanız geçen bölümde şöyle bir kod yazmıştık:

```
sayı_sistemleri = ["onlu", "sekizli", "on altılı", "ikili"]

print("{:~9} "*len(sayı_sistemleri)).format(*sayı_sistemleri))

for i in range(17):
    print("{0:~9} {0:~9o} {0:~9x} {0:~9b}".format(i))
```

Bu kodlar, farklı sayma sistemleri arasındaki farkları daha net görmemizi sağlamıştı. Yalnız burada dikkat ettiyseniz, `sayı_sistemleri` adlı listeye her öğe ekleyişimizde, listedeki en uzun değeri dikkate alarak karakter dizisi biçimlendiricileri içindeki, öğeler arasında ne kadar boşluk bırakılacağını belirleyen sayıları güncelliyorduk. Mesela yukarıdaki örnekte, öğeler arasında yeterince boşluk bırakabilmek için bu sayıyı 9 olarak belirlemiştik. İşte şimdi öğrendiğimiz `max()` fonksiyonunu kullanarak bu sayının otomatik olarak belirlenmesini sağlayabiliriz. Dikkatlice inceleyin:

```
sayi_sistemleri = ["onlu", "sekizli", "on altılı", "ikili"]

en_uzun = len(max(sayı_sistemleri, key=len))

print("{:~{aralık}} "*len(sayı_sistemleri)).format(*sayı_sistemleri, aralık=en_uzun))

for i in range(17):
    print("{0:~{1}} {0:~{1}o} {0:~{1}x} {0:~{1}b}".format(i, en_uzun))
```

Gördüğünüz gibi, `max()` fonksiyonunu ve bu fonksiyonun `key` parametresini kullanarak, oluşturduğumuz tablodaki öğelerin arasına uygun boşluğu otomatik olarak eklemiş olduk. Bunun için, `sayi_sistemleri` adlı listedeki en uzun öğenin uzunluk miktarını temel aldık.

24.2.4 min()

Bu fonksiyon, `max()` fonksiyonun yaptığı işin tam tersini yapar. Yani bu fonksiyonu kullanarak bir dizi içindeki en küçük sayıyı bulabilirsiniz:

```
>>> min(sayılar)
```

Tıpkı `max()` fonksiyonunda olduğu gibi, `min()` fonksiyonunda da `key` parametresini kullanabilirsiniz. Mesela `max()` fonksiyonunu anlatırken verdiğimiz isim listesindeki en kısa ismi bulabilmek için şu kodu yazabilirsiniz:

```
print(min(isimler, key=len))
```

24.2.5 sum()

Bu fonksiyon bir dizi içinde yer alan bütün sayıları birbiriyle toplar. Örneğin:

```
>>> a = [10, 20, 43, 45, 77, 2, 0, 1]
>>> sum(a)
```

```
198
```

Eğer bu fonksiyonun, toplama işlemini belli bir sayının üzerine gerçekleştirmesini istiyorsanız şu kodu yazabilirsiniz:

```
>>> sum(a, 10)
```

```
208
```

`sum()` fonksiyonuna bu şekilde ikinci bir parametre verdiğinizde, bu ikinci parametre toplam değere eklenecektir.

Temel Dosya İşlemleri

Hatırlarsanız `print()` fonksiyonunu anlatırken, bu fonksiyonun *file* adlı bir parametresi olduğundan söz etmiştik. Bu parametre yardımıyla `print()` fonksiyonunun çıktılarını bir dosyaya gönderebiliyorduk. Böylece `print()` fonksiyonunun bu özelliği sayesinde, Python'daki 'Dosya Girdi/Çıktısı' (*File I/O*) konusuyla da ilk kez tanışmış olmuştuk.

Ayrıca `print()` fonksiyonu dışında, `open()` adlı başka bir fonksiyon yardımıyla da dosyaları açabileceğimizi ve bu dosyaların üzerinde çeşitli işlemleri gerçekleştirebileceğimizi öğrenmiştik. Ancak gerek `print()` fonksiyonunun *file* parametresi, gerekse `open()` fonksiyonuyla şimdiye kadar yaptığımız örnekler aracılığıyla öğrendiklerimiz dosyalara ilişkin çok sınırlı işlemleri yerine getirmemizi sağlıyordu.

İşte biz bu bölümde, dosya girdi/çıkışı konusuna ilişkin bildiklerimizi bir adım öteye götüreceğiz ve gerçek anlamda dosyaları nasıl manipüle edeceğimizi öğreneceğiz.

Programcılık maceramız boyunca dosyalarla bol bol muhatap olacaksınız. O yüzden bu konuyu olabildiğince ayrıntılı ve anlaşılır bir şekilde anlatmaya çalışacağız.

Dediğimiz gibi, biz esasında bu noktaya gelinceye kadar çeşitli fonksiyonlar ve bunların birtakım parametreleri aracılığıyla dosya işlemlerinden az da olsa zaten söz etmiştik. Dolayısıyla aslında tamamen yabancı olduğunuz bir konuyla karşı karşıya olmanız gibi bir durum söz konusu değil. Biz bu bölümde, zaten aşına olduğumuz bir konuyu çok daha derinlemesine ele alacağız.

Python programlama dilinde dosyalarla uğraşırken bütün dosya işlemleri için temel olarak tek bir fonksiyondan yararlanacağız. Bu fonksiyonu siz zaten tanıyorsunuz. Fonksiyonumuzun adı `open()`.

25.1 Dosya Oluşturmak

Dediğimiz gibi, Python programlama dilinde dosya işlemleri için `open()` adlı bir fonksiyondan yararlanacağız. İşte dosya oluşturmak için de bu fonksiyonu kullanacağız.

Önceki derslerimizde verdiğimiz örneklerden de bildiğiniz gibi, `open()` fonksiyonunu temel olarak şöyle kullanıyoruz:

```
f = open(dosya_adı, kip)
```

Not: `open()` fonksiyonu *dosya_adı* ve *kip* dışında başka parametreler de alır. İlerleyen sayfalarda bu parametrelerden de söz edeceğiz.

Mesela "tahsilat.txt" adlı bir dosyayı **yazma** kipinde açmak için şöyle bir komut kullanıyoruz:

```
tahsilat_dosyası = open("tahsilat_dosyası.txt", "w")
```

Burada 'tahsilat_dosyası.txt' ifadesi dosyamızın adını belirtiyor. "w" harfi ise bu dosyanın yazma kipinde açıldığını söylüyor.

Yukarıdaki komutu çalıştırdığınızda, o anda hangi dizin altında bulunuyorsanız o dizin içinde *tahsilat_dosyası.txt* adlı boş bir dosyanın oluştuğunu göreceksiniz.

Bu arada, dosya adını yazarken, dosya adı ile birlikte o dosyanın hangi dizin altında oluşturulacağını da belirleyebilirsiniz. Örneğin:

```
dosya = open("/dosyayı/oluşturmak/istediğimiz/dizin/dosya_adı", "w")
```

Eğer dosya adını dizin belirtmeden yazarsanız, oluşturduğunuz dosya, o anda hangi dizin altında bulunuyorsanız orada oluşacaktır.

Ayrıca dosyayı barındıran dizin adlarını yazarken, dizinleri ayırmak için ters taksim (\) yerine düz taksim (/) kullanmaya dikkat edin. Aksi halde, dizin adı oluşturmaya çalışırken yanlışlıkla kaçış dizileri oluşturabilirsiniz. Esasında siz bu olguya hiç yabancı değilsiniz. Zira kaçış dizilerini anlatırken şöyle bir örnek verdiğimizizi hatırlıyor olmalısınız:

```
print("C:\aylar\nisan\toplam masraf")
```

İşte eğer bu örnekte olduğu gibi ters taksim işaretleri ile oluşturulmuş dizin adları kullanırsanız programınız hata verecektir:

```
>>> open("C:\aylar\nisan\toplam masraf\masraf.txt", "w")
Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
OSError: [Errno 22] Invalid argument: 'C:\x07ylar\nisan\toplam masraf\masraf.txt'
```

Bunun sebebi, bildiğiniz gibi, Python'ın \a, \n ve \t ifadelerini birer kaçış dizisi olarak algılamasıdır. Bu durumdan kaçabilmek için, dizin adlarını ters taksim işareti ile ayırmanın dışında, r adlı kaçış dizisinden de yararlanabilirsiniz:

```
>>> open(r"C:\aylar\nisan\toplam masraf\masraf.txt", "w")
```

...veya ters taksim işaretlerini çiftleyebilirsiniz:

```
>>> open("C:\\aylar\\nisan\\toplam masraf\\masraf.txt", "w")
```

Bu şekilde, eğer bilgisayarınızda *C:\aylar\nisan\toplam masraf* adlı bir dizin varsa, o dizin içinde *masraf.txt* adlı bir dosya oluşturulacaktır.

Böylece Python programlama dilinde boş bir dosyanın nasıl oluşturulacağını öğrenmiş olduk. O halde gelin isterseniz şimdi bu dosyanın içeriğini nasıl dolduracağımızı öğrenelim.

25.2 Dosyaya Yazmak

Bir dosyayı, yukarıda gösterdiğimiz şekilde yazma kipinde açtığımız zaman, Python bizim için içi boş bir dosya oluşturacaktır. Peki biz bu dosyanın içeriğini nasıl dolduracağız?

Python programlama dilinde, `open()` fonksiyonu ile yazma kipinde açtığımız bir dosyaya bir veri yazabilmek için dosyaların `write()` adlı metodundan yararlanacağız.

Siz aslında bu metodun da nasıl kullanılacağını çok iyi biliyorsunuz:

```
dosya.write(yazılacak_şeyler)
```

Gelin bu formülü somutlaştıracak bir örnek verelim. Mesela yukarıda oluşturduğumuz tahsilat dosyasının içine bazı veriler girelim.

Önce dosyamızı nasıl oluşturacağımızı hatırlayalım:

```
ths = open("tahsilat_dosyası.txt", "w")
```

Şimdi de bu dosyaya şu bilgileri girelim:

```
ths.write("Halil Pazarlama: 120.000 TL")
```

Yani programımız şöyle görünsün:

```
ths = open("tahsilat_dosyası.txt", "w")
ths.write("Halil Pazarlama: 120.000 TL")
```

Bu komutları verdiğinizde, *tahsilat_dosyası.txt* adlı dosyanın içine şu bilgilerin işlendiğini göreceksiniz:

```
Halil Pazarlama: 120.000 TL
```

Eğer dosyayı açtığınızda bu bilgi yerine hâlâ boş bir dosya görüyorsanız, sebebi tamponda tutulan verilerin henüz dosyaya işlenmemiş olmasıdır.

Not: Bu konuyu `print()` fonksiyonunun *flush* adlı parametresini incelerken öğrendiğimizi hatırlıyor olmalısınız.

Eğer durum böyleyse, dosyanızı kapatmanız gerekiyor. Bunu `close()` adlı başka bir metotla yapabildiğimizi biliyorsunuz:

```
ths.close()
```

Bu arada, bu söylediklerimizden, eğer yazdığınız bilgiler zaten dosyaya işlenmişse dosyayı kapatmanıza gerek olmadığı anlamını çıkarmayın. Herhangi bir şekilde açtığınız dosyaları kapatmanız, özellikle dosyanın açılmasıyla birlikte kullanılmaya başlayan ve arka planda çalışan kaynakların serbest bırakılması açısından büyük önem taşıyor. O yüzden açtığımız dosyaların tamamını programın işleyişi sona erdiğinde kapatmayı unutmuyoruz. Yani yukarıdaki programı tam olarak şöyle yazıyoruz:

```
ths = open("tahsilat_dosyası.txt", "w")
ths.write("Halil Pazarlama: 120.000 TL"),
ths.close()
```

Bu kodlarda sırasıyla şu işlemleri gerçekleştirdik:

1. *tahsilat_dosyası* adlı bir dosyayı yazma kipinde açarak, bu adda bir dosya oluşturulmasını sağladık,
2. `write()` metodunu kullanarak bu dosyaya bazı bilgiler girdik,

3. Dosyamıza yazdığımız bilgilerin dosyaya işlendiğinden emin olmak ve işletim sisteminin dosyanın açılması ve dosyaya veri işlenmesi için devreye soktuğu bütün kaynakları serbest bırakmak için `close()` metoduyla programımızı kapattık.

Bu arada, bu başlığı kapatmadan önce önemli bir bilgi daha verelim. Python'da bir dosyayı "w" kipinde açtığımızda, eğer o adda bir dosya ilgili izin içinde zaten varsa, Python bu dosyayı sorgusuz sualsiz silip, yerine aynı adda başka bir boş dosya oluşturacaktır. Yani mesela yukarıda *tahsilat_dosyası.txt* adlı dosyayı oluşturup içine bir şeyler yazdıktan sonra bu dosyayı yine "w" kipinde açmaya çalışırsanız, Python bu dosyanın bütün içeriğini silip, yine *tahsilat_dosyası.txt* adını taşıyan başka bir dosya oluşturacaktır. O yüzden dosya işlemleri sırasında bu "w" kipini kullanırken dikkat ediyoruz ve disk üzerinde var olan dosyalarımızı yanlışlıkla silmiyoruz.

Böylece bir dosyanın nasıl oluşturulacağını, nasıl açılacağını ve içine birtakım bilgilerin nasıl girileceğini kabataslak da olsa öğrenmiş olduk. Şimdi de dosyaları nasıl **okuyacağımızı** öğrenelim.

25.3 Dosya Okumak

Bir önceki başlıkta dosyaların içine bilgi girme işleminin Python programlama dilinde nasıl yapıldığını inceledik. Elbette bir dosyaya yazabilmenin yanısıra, bilgisayarınızda halihazırda var olan bir dosyayı okumak da isteyeceksiniz. Peki bunu nasıl yapacaksınız?

Python'da bir dosyayı okumak için yukarıda anlattığımız yazma yöntemine benzer bir yöntem kullanacağız. Bildiğiniz gibi, bir dosyayı yazma kipinde açmak için "w" harfini kullanıyoruz. Bir dosyayı okuma kipinde açmak için ise "r" harfini kullanacağız.

Mesela, bilgisayarımızda var olan *fihris.txt* adlı dosyayı okumak üzere açalım:

```
fihris = open("fihris.txt", "r")
```

Bir dosyayı `open()` fonksiyonu yardımıyla açarken kip parametresi için "r" harfini kullanırsak, Python o dosyayı okuma yetkisiyle açacaktır. Yalnız burada şöyle bir özellik var: Eğer bir dosyayı okuma kipinde açarsanız, bu "r" harfini hiç belirtmeseniz de olur. Yani şu komut bilgisayarımızdaki *fihris.txt* adlı dosyayı okuma kipinde açacaktır:

```
fihris = open("fihris.txt")
```

Dolayısıyla bir dosyayı açarken kip belirtmediğimizde Python bizim o dosyayı okuma kipinde açmak istediğimizi varsayacaktır.

Hatırlarsanız, "w" kipiyle açtığımız bir dosyaya yazmak için `write()` adlı bir metottan yararlanıyorduk. "r" kipiyle açtığımız bir dosyayı okumak için ise `read()`, `readline()` ve `readlines()` adlı üç farklı metottan yararlanacağız.

Yukarıdaki üç metot da Python'da dosya okuma işlemlerini gerçekleştirmemizi sağlar. Peki bu metotların üçü de aynı işi yapıyorsa neden tek bir metot değil de üç farklı metot var?

Bu metotların üçü de dosya okumaya yarasa da, verdikleri çıktılar birbirinden farklıdır. O yüzden farklı amaçlar için farklı metodu kullanmanız gereken durumlarla karşılaşabilirsiniz.

Bu metotlar arasındaki farkı anlamamanın en kolay yolu bu üç metodu sırayla kullanıp, çıktıları incelemektir.

Öncelikle içeriği şu olan, *fihris.txt* adlı bir dosyamızın olduğunu varsayalım:

```
Ahmet Özbudak : 0533 123 23 34
Mehmet Sülün  : 0532 212 22 22
Sami Sam      : 0542 333 34 34
```

Şimdi bir dosya açıp şu kodları yazalım:

```
fhrist = open("fhrist.txt")
print(fhrist.read())
```

Bu kodları çalıştırdığımızda, eğer kullandığınız işletim sistemi GNU/Linux ise muhtemelen şu çıktıyı elde edeceksiniz:

```
Ahmet Özbudak : 0533 123 23 34
Mehmet Sülün  : 0532 212 22 22
Sami Sam      : 0542 333 34 34
```

Ama eğer bu kodları Windows'ta çalıştırdıysanız Türkçe karakterler bozuk çıkmış olabilir. Bu durumu şimdilik görmezden gelin. Birazdan bu durumun nedenini açıklayacağız.

Yukarıda elde ettiğimiz şey bir karakter dizisidir bunu şu şekilde teyit edebileceğinizi biliyorsunuz:

```
fhrist = open("fhrist.txt")
print(type(fhrist.read()))
```

Gördüğünüz gibi, `read()` metodu bize, dosyanın bütün içeriğini bir karakter dizisi olarak veriyor. Bir de şuna bakalım:

```
fhrist = open("fhrist.txt")
print(fhrist.readline())
```

Burada da `readline()` metodunu kullandık. Bu kodlar bize şöyle bir çıktı veriyor:

```
Ahmet Özbudak : 0533 123 23 34
```

`read()` metodu bize dosya içeriğinin tamamını veriyordu. Gördüğünüz gibi `readline()` metodu tek bir satır veriyor. Yani bu metod yardımıyla dosyaları satır satır okuyabiliyoruz.

Bu metodun işleyiş tarzını daha iyi görebilmek için bu kodları dosyaya yazıp çalıştırmak yerine etkileşimli kabuk üzerinden de çalıştırabilirsiniz:

```
>>> fhrist = open("fhrist.txt", "r")
>>> print(fhrist.readline())

Ahmet Özbudak : 0533 123 23 34

>>> print(fhrist.readline())

Mehmet Sülün  : 0532 212 22 22

>>> print(fhrist.readline())

Sami Sam      : 0542 333 34 34
```

Gördüğünüz gibi, `readline()` metodu gerçekten de dosyayı satır satır okuyor.

Son satırı da okuduktan sonra, `readline()` metodunu tekrar çalıştırsak ne olur peki? Bakalım:

```
>>> print(fihrist.readline())
```

Gördüğünüz gibi, bu defa hiçbir çıktı almadık. Çünkü dosyada okunacak satır kalmadı. Bu yüzden de Python bize boş bir çıktı verdi. Bu durumu daha net görmek için kodu etkileşimli kabukta `print()` olmadan yazabilirsiniz:

```
>>> fihrist.readline()
```

```
''
```

Gerçekten de elimizdeki şey boş bir karakter dizisi... Demek ki bir dosya tamamen okunduktan sonra, Python otomatik olarak tekrar dosyanın başına dönmüyor. Böyle bir durumda dosyanın başına nasıl geri döneceğimizi inceleyeceğiz, ama isterseniz biz başka bir konuya devam edelim.

Not: Bir dosyanın tamamı okunduktan sonra otomatik olarak başa sarılmaması özelliği sadece `readline()` metodu için değil, öteki bütün dosya okuma metotları için de geçerlidir. Yani bir dosyayı `read()`, `readline()` veya `readlines()` metotlarından herhangi biri ile okuduğunuzda imleç başa dönmez.

Dediğimiz ve gösterdiğimiz gibi, `read()` ve `readline()` metotları bize bir karakter dizisi döndürüyor. Bu iki metot arasındaki fark ise, `read()` metodunun dosyanın tamamını önümüze sererken, `readline()` metodunun dosyayı satır satır okuyup, her defasında tek bir satırı önümüze sürmesidir. Bir de `readlines()` metodunun ne yaptığına bakalım...

Şu kodları yazalım:

```
fihrist = open("fihrist.txt")
print(fihrist.readlines())
```

Bu kodları yazdığımızda şuna benzer bir çıktı alacağız:

```
['Ahmet Özbudak : 0533 123 23 34\n', 'Mehmet Sülün : 0532 212 22 22\n',
'Sami Sam : 0542 333 34 34']
```

Gördüğünüz gibi, bu defa karakter dizisi yerine bir liste ile karşılaşyoruz. Demek ki `read()` ve `readline()` metotları çıktı olarak bize bir karakter dizisi verirken, `readlines()` metodu liste veriyormuş. Bunun neden önemli bir bilgi olduğunu artık gayet iyi biliyor olmanız lazım. Zira bir verinin tipi, o veriyle neler yapıp neler yapamayacağımızı doğrudan etkiler...

25.4 Dosyaları Otomatik Kapatma

Daha önce de söylediğimiz gibi, bir dosyayı açıp bu dosya üzerinde gerekli işlemleri yaptıktan sonra bu dosyayı açık bırakmamak büyük önem taşır. Dolayısıyla üzerinde işlem yaptığımız bütün dosyaları, işimiz bittikten sonra, mutlaka kapatmalıyız. Çünkü bir dosya açıldığında işletim sistemi, sistem kaynaklarının bir kısmını bu dosyaya ayırır. Eğer dosyayı açık bırakırsak, sistem kaynaklarını gereksiz yere meşgul etmiş oluruz. Ancak farklı sebeplerden, dosyalar açıldıktan sonra kapanmayabilir. Örneğin açtığınız dosyayı kapatmayı unutmuş olabilirsiniz. Yani programınızın hiçbir yerinde `close()` metodunu kullanmamışsınızdır. Bunun dışında, programınızdaki bir hata da dosyaların kapanmasını engelleyebilir. Örneğin bir dosya açıldıktan sonra programda beklenmeyen bir hata gerçekleşirse, programınız asla `close()` satırına ulaşamayabilir. Bu durumda da açılan dosya kapanmadan öylece bekler.

Bu tür durumlara karşı iki seçeneğiniz var:

1. try... except... finally... bloklarından yararlanmak
2. with adlı bir deyim kullanmak

Birinci yöntemden daha önce de bahsettiğimizi hatırlıyorsunuz. Hata yakalama bölümünü anlatırken bununla ilgili şöyle bir örnek vermiştik:

```
try:
    dosya = open("dosyaadi", "r")
    ...burada dosyayla bazı işlemler yapıyoruz...
    ...ve ansızın bir hata oluşuyor...
except IOError:
    print("bir hata oluştu!")
finally:
    dosya.close()
```

Bu yöntem gayet uygun ve iyi bir yöntemdir. Ancak Python bize bu tür durumlar için çok daha pratik bir yöntem sunar. Dikkatlice bakın:

```
with open("dosyaadi", "r") as dosya:
    print(dosya.read())
```

Dosyalarımızı bu şekilde açıp üzerlerinde işlemlerimizi yaptığımızda Python dosyayı bizim için kendisi kapatacaktır. Bu şekilde bizim ayrıca bir close() satırı yazmamıza gerek yok. with deyimini kullanmamız sayesinde, dosya açıldıktan sonra arada bir hata oluşsa bile Python dosyayı sağlıklı kapatıp sistem kaynaklarının israf edilmesini önleyecektir.

25.5 Dosyayı İleri-Geri Sarmak

Dosya okumak için kullanılan metotları anlatırken, dosya bir kez okunduktan sonra imlecin otomatik olarak dosyanın başına dönmediğini görmüştük. Yani mesela read() metoduyla dosyayı bir kez okuduktan sonra, dosyayı tekrar okumak istersek elde edeceğimiz şey boş bir karakter dizisi olacaktır. Çünkü dosya okunduktan sonra okunacak başka bir satır kalmamış, imleç dosya sonuna ulaşmış ve otomatik olarak da başa dönmemiştir. Bu olguyu etkileşimli kabuk üzerinde daha net bir şekilde görebileceğinizi biliyorsunuz.

Peki dosyayı tamamen okuduktan sonra tekrar başa dönmek istersek ne yapacağız? Bir dosya tamamen okunduktan sonra tekrar başa dönmek için dosyaların seek() adlı bir metodundan yararlanacağız.

Mesela şu örneklerle bakalım. Bu örnekleri daha iyi anlamak için bunları Python'ın etkileşimli kabuğunda çalıştırmanızı tavsiye ederim:

```
>>> f = open("python.txt")
>>> f.read()

'Bu programlama dili Guido Van Rossum adlı Hollandalı bir
programcı\ntarafından 90'lı yılların başında geliştirilmeye başlanmıştır.
Çoğu insan,\nisminin Python olmasına aldanarak, bu programlama dilinin,
adını piton\nyılanından aldığını düşünür. Ancak zannedildiğinin aksine bu
programlama dilinin\nadı piton yılanından gelmez. Guido Van Rossum bu
programlama dilini, The Monty\nPython adlı bir İngiliz komedi grubunun,
Monty Python's Flying Circus adlı\ngösterisinden esinlenerek adlandırmıştır.
Ancak her ne kadar gerçek böyle olsa\nda, Python programlama dilinin pek çok
```

```
verde bir yılan figürü ile temsil\nedilmesi neredeyse bir gelenek halini
almıştır.\n'
```

Burada `open()` fonksiyonunu kullanarak *python.txt* adlı bir dosyayı açıp, `read()` metodu yardımıyla da bu dosyanın içeriğini okuduk. Bu noktada dosyayı tekrar okumaya çalışırsak elde edeceğimiz şey boş bir karakter dizisi olacaktır:

```
>>> f.read()

''
```

Çünkü dosya bir kez tamamen okunduktan sonra imleç otomatik olarak başa dönmüyor. Dosyayı tekrar okumak istiyorsak, bunu başa bizim sarmamız lazım. İşte bunun için `seek()` metodunu kullanacağız:

```
>>> f.seek(0)
```

Gördüğümüz gibi `seek()` metodunu bir parametre ile birlikte kullandık. Bu metoda verdiğimiz parametre, dosya içinde kaçınıcı bayt konumuna gideceğimizi gösteriyor. Biz burada *0* sayısını kullanarak dosyanın ilk baytına, yani en başına dönmüş olduk. Artık dosyayı tekrar okuyabiliriz:

```
>>> f.read()

'Bu programlama dili Guido Van Rossum adlı Hollandalı bir
programcı\ntarafından 90'lı yılların başında geliştirilmeye başlanmıştır.
Çoğu insan,\nisminin Python olmasına aldanarak, bu programlama dilinin,
adını piton\nyılanından aldığını düşünür. Ancak zannedildiğinin aksine bu
programlama dilinin\nadı piton yılanından gelmez. Guido Van Rossum bu
programlama dilini, The Monty\nPython adlı bir İngiliz komedi grubunun,
Monty Python's Flying Circus adlı\ngösterisinden esinlenerek adlandırmıştır.
Ancak her ne kadar gerçek böyle olsa\nda, Python programlama dilinin pek çok
verde bir yılan figürü ile temsil\nedilmesi neredeyse bir gelenek halini
almıştır.\n'
```

Elbette `seek()` metodunu kullanarak istediğiniz bayt konumuna dönebilirsiniz. Mesela eğer dosyanın *10.* baytının bulunduğu konuma dönmek isterseniz bu metodu şöyle kullanabilirsiniz:

```
>>> f.seek(10)
```

Eğer o anda dosyanın hangi bayt konumunda bulunduğunuzu öğrenmek isterseniz de `tell()` adlı başka bir metottan yararlanabilirsiniz. Bu metodu parametresiz olarak kullanıyoruz:

```
>>> f.tell()

20
```

Bu çıktıya göre o anda dosyanın *20.* baytının üzerindeyiz...

Bu arada, dosya içinde bulunduğumuz konumu baytlar üzerinden tarif etmemizi biraz yadırgamış olabilirsiniz. Acaba neden karakter değil de bayt? Biraz sonra bu konuya geleceğiz. Biz şimdilik önemli başka bir konuya değinelim.

25.6 Dosyalarda Değişiklik Yapmak

Buraya kadar, Python'da bir dosyanın nasıl oluşturulacağını, boş bir dosyaya nasıl veri girileceğini ve varolan bir dosyadan nasıl veri okunacağını öğrendik. Ama varolan ve içi halihazırda dolu bir dosyaya nasıl veri ekleneceğini bilmiyoruz. İşte şimdi bu işlemin nasıl yapılacağını tartışacağız.

Ancak burada önemli bir ayrıntıya dikkatinizi çekmek istiyorum. Dosyaların neresinde değişiklik yapmak istediğiniz büyük önem taşır. Unutmayın, dosyaların başında, ortasında ve sonunda değişiklik yapmak birbirlerinden farklı kavramlar olup, birbirinden farklı işlemlerin uygulanmasını gerektirir.

Biz bu bölümde dosyaların baş tarafına, ortasına ve sonuna nasıl veri eklenip çıkarılacağını ayrı ayrı tartışacağız.

25.6.1 Dosyaların Sonunda Değişiklik Yapmak

Daha önce de söylediğimiz gibi, Python'da bir dosyayı açarken, o dosyayı hangi kipte açacağımızı belirtmemiz gerekiyor. Yani eğer bir dosyayı okumak istiyorsak dosyayı "r" kipinde, yazmak istiyorsak da "w" kipinde açmamız gerekiyor. Bildiğiniz gibi "w" kipi dosya içeriğini tamamen siliyor.

Eğer bir dosyayı **tamamen silmeden**, o dosyaya ekleme yapmak veya o dosyada herhangi bir değişiklik yapmak istiyorsak, dosyamızı buraya kadar öğrendiğimiz iki kipten daha farklı bir kiple açmamız gerekiyor. Şimdi öğreneceğimiz bu yeni kipi adını "a". Yani Python'da içi boş olmayan bir dosyada değişiklik yapabilmek için "a" adlı bir kipten yararlanacağız:

```
f = open(dosya_adı, "a")
```

Örneğin yukarıda verdiğimiz *fihrist.txt* adlı dosyayı bu kipte açalım ve dosyaya yeni bir girdi ekleyelim:

```
with open("fihrist.txt", "a") as f:
    f.write("Selin Özden\t: 0212 222 22 22")
```

Gördüğümüz gibi, dosyaya yeni eklediğimiz girdiler otomatik olarak dosyanın sonuna ilave ediliyor. Burada şu noktaya dikkat etmeniz lazım. Dosyanın sonunda bir satır başı karakterinin (*\n*) bulunup bulunmamasına bağlı olarak, dosyaya eklediğiniz yeni satırlar düzgün bir şekilde bir alt satıra geçebileceği gibi, dosyanın son satırının yanına da eklenebilir. Dolayısıyla duruma göre yukarıdaki satırı şu şekilde yazmanız gerekebilir:

```
with open("fihrist.txt", "a") as f:
    f.write("\nSelin Özden\t: 0212 222 22 22")
```

Burada bir alt satıra geçebilmek için 'Selin' ifadesinden önce bir satır başı karakteri eklediğimize dikkat edin. Ayrıca eğer bu satırdan sonra bir başka satır daha ekleyecekseniz, ilgili satırın sonuna da bir satır başı karakteri koymanız gerekebilir:

```
with open("fihrist.txt", "a") as f:
    f.write("Selin Özden\t: 0212 222 22 22\n")
```

Karşı karşıya olduğunuz duruma göre, satır başı karakterlerine ihtiyacınız olup olmadığını ve ihtiyacınız varsa bunları nereye yerleştireceğinizi kendiniz değerlendirmelisiniz.

25.6.2 Dosyaların Başında Değişiklik Yapmak

Bir önceki bölümde dosya sonuna nasıl yeni satır ekleyeceğimizi öğrendik. Ama siz programcılık maceranız sırasında muhtemelen dosyaların sonuna değil de, en başına ekleme yapmanız gereken durumlarla da karşılaşacaksınız. Python’da bu işi yapmak da çok kolaydır.

Örnek olması açısından, *fihrist.txt* adlı dosyanın içeriğini ele alalım:

```
Ahmet Özbudak : 0533 123 23 34
Mehmet Sülün  : 0532 212 22 22
Sami Sam      : 0542 333 34 34
Selin Özden   : 0212 222 22 22
```

Dosya içeriği bu. Eğer bu dosyayı “a” kipi ile açtıktan sonra doğrudan `write()` metodunu kullanarak bir ekleme yaparsak, yeni değer dosyanın sonuna eklenecektir. Ama biz mesela şu veriyi:

```
Sedat Köz      : 0322 234 45 45
```

‘Ahmet Özbudak : 0533 123 23 34’ girdisinin hemen üstüne, yani dosyanın sonuna değil de en başına eklemek istersek ne yapacağız?

Öncelikle şu kodları deneyelim:

```
with open("fihrist.txt", "r") as f:
    veri = f.read()
    f.seek(0) #Dosyayı başa sarıyoruz
    f.write("Sedat Köz\t: 0322 234 45 45\n"+veri)
```

Bu kodları bir dosyaya kaydedip çalıştırdığımızda Python bize şu hatayı verecektir:

```
istihza@netbook:~/Desktop$ python3 deneme.py
Traceback (most recent call last):
  File "deneme.py", line 4, in <module>
    f.write("Sedat Köz\t: 0322 234 45 45\n"+veri)
io.UnsupportedOperation: not writable
```

Bu hatayı almamızın sebebi dosyayı ‘okuma’ kipinde açmış olmamız. Çünkü bir dosyayı okuma kipinde açtığımızda o dosya üzerinde yalnızca okuma işlemleri yapabiliriz. Dosyaya yeni veri ekleme kısmına gelindiğinde, dosya yalnızca okuma yetkisine sahip olduğu için, Python bize yukarıdaki hata mesajını verecek, dosyanın ‘yazılamaz’ olduğundan şikayet edecektir.

Peki dosyayı “w” karakteri yardımıyla yazma kipinde açarsak ne olur? O zaman da şu meş’um hatayı alırız:

```
istihza@netbook:~/Desktop$ python3 deneme.py
Traceback (most recent call last):
  File "deneme.py", line 2, in <module>
    veri = f.read()
io.UnsupportedOperation: not readable
```

Gördüğünüz gibi, bu kez de dosyanın okunamadığına ilişkin bir hata alıyoruz. Çünkü biz bu kez de dosyayı ‘yazma’ kipinde açtık. Ancak burada şöyle bir durum var. Bildiğiniz gibi, bir dosyayı “w” kipi ile açtığımızda, Python bize hiçbir şey sormadan varolan içeriği silecektir. Burada da yukarıda yazdığımız kodlar yüzünden dosya içeriğini kaybettik. Unutmayın, dosya okuma-yazma işlemleri belli bir takım riskleri içinde barındırır. O yüzden bu tür işlemleri yaparken fazladan dikkat göstermeliyiz.

Yukarıda da gördüğümüz gibi, dosyamızı “r” veya “w” kiplerinde açmak işe yaramadı. Peki ne yapacağız? Bunun cevabı çok basit: Dosyamızı hem okuma hem de yazma kipinde açacağız. Bunun için de farklı bir kip kullanacağız. Dikkatlice bakın:

```
with open("fihrist.txt", "r+") as f:
    veri = f.read()
    f.seek(0) #Dosyayı başa sarıyoruz
    f.write("Sedat Köz\t: 0322 234 45 45\n"+veri)
```

Burada “r+” adlı yeni bir kip kullandığımıza dikkat edin. “+” işareti bir dosyayı hem okuma hem de yazma kipinde açmamıza yardımcı olur. İşte bu işareti “r” kipiyle birlikte “r+” şeklinde kullanarak dosyamızı hem okuma hem de yazma kipinde açmayı başardık. Artık ilgili dosya üzerinde hem okuma hem de yazma işlemlerini aynı anda gerçekleştirebiliriz.

Yukarıdaki kodlarda ilk satırın ardından şöyle bir kod yazdık:

```
veri = f.read()
```

Böylece dosyanın bütün içeriğini *veri* adlı bir değişkene atamış olduk. Peki bu işlemi yapmazsak ne olur? Yani mesela şöyle bir kod yazarsak:

```
with open("fihrist.txt", "r+") as f:
    f.seek(0)
    f.write("Sedat Köz\t: 0322 234 45 45\n")
```

Bu şekilde ‘Sedat Köz\t: 0322 234 45 45\n’ satırı, dosyadaki ilk satırı silip onun yerine geçecektir. Çünkü *f.seek(0)* ile dosyanın başına dönüp o noktaya, yani dosyanın ilk satırına bir veri ekledikten sonra Python öbür satırları otomatik olarak bir alt satıra kaydurmaz. Bunun yerine ilk satırdaki verileri silip onun yerine, yeni eklenen satırı getirir. Eğer yapmak istediğiniz şey buysa ne âlâ. Bu kodları kullanabilirsiniz. Ama bizim istediğimiz şey bu değil. O yüzden *veri = f.read()* satırını kullanarak dosya içeriğini bir değişken içinde depoluyoruz ve böylece bu verileri kaybetmemiş oluyoruz.

Bu satırın ardından gelen *f.seek(0)* satırının ne işe yaradığını biliyorsunuz. Biz yeni veriyi dosyanın en başına eklemek istediğimiz için, doğal olarak bu kod yardımıyla dosyanın en başına sarıyoruz. Böylece şu kod:

```
f.write("Sedat Köz\t: 0322 234 45 45\n"+veri)
```

Sedat Köz\t: 0322 234 45 45\n’ satırını dosyanın en başına ekliyor. Ayrıca burada, biraz önce *veri* değişkenine atadığımız dosya içeriğini de yeni eklediğimiz satırın hemen arkasına ilave ettiğimize dikkat edin. Eğer bunu yapmazsanız, elinizde sadece Sedat Köz’ün iletişim bilgilerini barındıran bir dosya olacaktır...

25.6.3 Dosyaların Ortasında Değişiklik Yapmak

Gördüğünüz gibi, Python’da bir dosyanın en sonuna ve en başına veri eklemek çok zor değil. Birkaç satır yardımıyla bu işlemleri rahatlıkla yapabiliyoruz. Peki ya bir dosyanın en başına veya en sonuna değil de rastgele bir yerine ekleme yapmak istersek ne olacak?

Hatırlarsanız, Python’da her veri tipinin farklı özellikleri olduğundan, her veri tipinin farklı açılardan birbirlerine karşı üstünlükleri ya da zayıflıkları olduğundan söz etmiştik. Dediklerimiz gibi, Python’da bazı işler için bazı veri tiplerini kullanmak daha pratik ve avantajlı olabilir. Örneğin karakter dizileri değiştirilemeyen veri tipleri olduğu için, mesela bir metinde değişiklik yapmamız gereken durumlarda, eğer mümkünse listeleri kullanmak daha mantıklı olabilir. Zira bildiğiniz gibi, karakter dizilerinin aksine listeler değiştirilebilir veri tipleridir.

Önceki sayfalarda bir dosyayı okurken üç farklı metottan yararlanabileceğimizi öğrenmiştik. Bu metotların `read()`, `readline()` ve `readlines()` adlı metotlar olduğunu biliyorsunuz. Bu üç metottan `read()` adlı olanı bize çıktı olarak bir karakter dizisi veriyor. `readline()` metodu ise dosyaları satır satır okuyor ve bize yine bir karakter dizisi veriyor. Sonuncu metot olan `readlines()` ise bize bir liste veriyor. `readline()` metodundan farklı olarak `readlines()` metodu dosyanın tamamını bir çırpıda okuyor.

Bu üç metot arasından, adı `readlines()` olanının, dosyaların herhangi bir yerinde değişiklik yapmak konusunda bize yardımcı olabileceğini tahmin etmiş olabilirsiniz. Çünkü dediğimiz gibi `readlines()` metodu bize bir dosyanın içeriğini liste halinde veriyor. Bildiğiniz gibi listeler, üzerinde değişiklik yapılabilen veri tipleridir. Listelerin bu özelliğinden yararlanarak, dosyaların herhangi bir yerinde yapmak istediğimiz değişiklikleri rahatlıkla yapabiliriz. Şimdi dikkatlice bakın şu kodlara:

```
with open("fihrist.txt", "r+") as f:
    veri = f.readlines()
    veri.insert(2, "Sedat Köz\t: 0322 234 45 45\n")
    f.seek(0)
    f.writelines(veri)
```

Bu kodları bir dosyaya kaydedip çalıştırdıysanız, istediğimiz işlemi başarıyla yerine getirdiğini görmüşsünüzdür. Peki ama bu kodlar nasıl çalışıyor?

Yukarıdaki kodlarda dikkatimizi çeken pek çok özellik var. İlk olarak gözümüze çarpan şey, dosyayı `"r+"` kipinde açmış olmamız. Bu şekilde dosyayı hem okuma hem de yazma kipinde açmış oluyoruz. Çünkü dosyada aynı anda hem okuma hem de yazma işlemleri gerçekleştireceğiz.

Daha sonra şöyle bir satır yazdık:

```
veri = f.readlines()
```

Bu sayede dosyadaki bütün verileri bir liste olarak almış olduk. Liste adlı veri tipi ile ne yapabiliyorsak, bu şekilde aldığımız dosya içeriği üzerinde de aynı şeyleri yapabiliriz. Bizim amacımız bu listenin 2. sırasına yeni bir satır eklemek. Bu işlemi listelerin `insert()` adlı metodu yardımıyla rahatlıkla yapabiliriz:

```
veri.insert(2, "Sedat Köz\t: 0322 234 45 45\n")
```

Bu şekilde liste üzerinde istediğimiz değişiklikleri yaptıktan sonra tekrar dosyanın başına dönmemiz lazım. Çünkü `readlines()` metoduyla dosyayı bir kez tam olarak okuduktan sonra imleç o anda dosyanın en sonunda bulunuyor. Eğer dosyanın en başına dönmeden herhangi bir yazma işlemi gerçekleştirecek, yazılan veriler dosyanın sonuna eklenecektir. Bizim yapmamız gereken şey dosyanın en başına sarıp, değiştirilmiş verilerin dosyaya yazılmasını sağlamak olmalı. Bunu da şu satır yardımıyla yapıyoruz:

```
f.seek(0)
```

Son olarak da bütün verileri dosyaya yazıyoruz:

```
f.writelines(veri)
```

Şimdiye kadar dosyaya yazma işlemleri için `write()` adlı bir metottan yararlanmıştık. Burada ise `writelines()` adlı başka bir metot görüyoruz. Peki bu iki metot arasındaki fark nedir?

`write()` metodu bir dosyaya yalnızca karakter dizilerini yazabilir. Bu metot yardımıyla dosyaya liste tipinde herhangi bir veri yazamazsınız. Eğer mutlaka `write()` metodunu

kullanmak isterseniz, liste üzerinde bir `for` döngüsü kurmanız gerekir. O zaman yukarıdaki kodları şöyle yazmanız gerekir:

```
with open("fihrist.txt", "r+") as f:
    veri = f.readlines()
    veri.insert(2, "Sedat Köz\t: 0322 234 45 45\n")
    f.seek(0)
    for öge in veri:
        f.write(öge)
```

`writelines()` adlı metot ise bize dosyaya liste tipinde verileri yazma imkanı verir. Dolayısıyla herhangi bir döngü kurmak zorunda kalmadan listeleri dosyalarımıza yazabiliriz.

Böylece Python'da dosyaların herhangi bir yerine nasıl yazabileceğimizi öğrenmiş olduk. Bu arada eğer isteseydik yukarıdaki kodları şöyle de yazabilirdik:

```
with open("fihrist.txt", "r") as f:
    veri = f.readlines()

with open("fihrist.txt", "w") as f:
    veri.insert(2, "Sedat Köz\t: 0322 234 45 45\n")
    f.writelines(veri)
```

Bir önceki kodlardan farklı olarak bu kodlarda dosyamızı önce okuma kipinde açıp verileri `veri` adlı bir değişken içinde sakladık. Ardından aynı dosyayı bir kez de yazma kipinde açarak, gerekli değişiklikleri liste üzerinde gerçekleştirdikten sonra bütün verileri dosyaya yazdık.

Unutmayın, Python'da herhangi bir işlemi pek çok farklı şekilde gerçekleştirebilirsiniz. Biz yukarıda olası yöntemlerden bazılarını ele aldık. Zaten bütün yöntemleri tek tek göstermemiz pek mümkün olmazdı. Siz dosyalara ilişkin bilgilerinizi ve farklı araçları kullanarak aynı işlemleri çok daha farklı şekillerde de yapabilirsiniz. Yani karşı karşıya olduğunuz duruma değerlendirip, yukarıdaki kodlardan uygun olanını veya kendi bulduğunuz bambaşka bir yöntemi kullanabilirsiniz.

Bu arada, aslında yukarıdaki kodlarda uyguladığımız yöntem biraz güvensiz. Çünkü aynı dosyayı hem okuyup hem de bu dosyaya yeni veri ekliyoruz. Eğer bu işlemlerin herhangi bir aşamasında bir hata oluşursa, bütün değişiklikleri dosyaya işleyemeden dosya içeriğini tümünden kaybedebiliriz. Bu tür risklere karşı en uygun çözüm, okuma ve yazma işlemlerini ayrı dosyalar üzerinde gerçekleştirmektir. Bunun nasıl yapılacağından biraz sonra söz edeceğiz. Biz şimdi başka bir konuya değinelim.

25.7 Dosyaya Erişme Kipleri

Dosyalar konusunu anlatırken yukarıda verdiğimiz örneklerden de gördüğünüz gibi, Python'da dosyalara erişimin türünü ve niteliğini belirleyen bazı kipler var. Bu kipler dosyaların açılırken hangi yetkilere sahip olacağını veya olmayacağını belirliyor. Gelin isterseniz bu kipleri tek tek ele alalım.

Kip	Açıklaması
"r"	Bu öntanımlı kiptir. Bu kip dosyayı okuma yetkisiyle açar. Ancak bu kipi kullanabilmemiz için, ilgili dosyanın disk üzerinde halihazırda var olması gerekir. Eğer bu kipte açılmak istenen dosya mevcut değilse Python bize bir hata mesajı gösterecektir. Dediğimiz gibi, bu öntanımlı kiptir. Dolayısıyla dosyayı açarken herhangi bir kip belirtmezsek Python dosyayı bu kipte açmak istediğimizi varsayacaktır.
"w"	Bu kip dosyayı yazma yetkisiyle açar. Eğer belirttiğiniz adda bir dosya zaten disk üzerinde varsa, Python hiçbir şey sormadan dosya içeriğini silecektir. Eğer belirttiğiniz adda bir dosya diskte yoksa, Python o adda bir dosyayı otomatik olarak oluşturur.
"a"	Bu kip dosyayı yazma yetkisiyle açar. Eğer dosya zaten disk üzerinde mevcutsa içeriğinde herhangi bir değişiklik yapılmaz. Bu kipte açtığınız bir dosyaya eklediğiniz veriler varolan verilere ilave edilir. Eğer belirttiğiniz adda bir dosya yoksa Python otomatik olarak o adda bir dosyayı sizin için oluşturacaktır.
"x"	Bu kip dosyayı yazma yetkisiyle açar. Eğer belirttiğiniz adda bir dosya zaten disk üzerinde varsa, Python varolan dosyayı silmek yerine size bir hata mesajı gösterir. Zaten bu kipin "w" kipinden farkı, varolan dosyaları silmemesidir. Eğer belirttiğiniz adda bir dosya diskte yoksa, bu kip yardımıyla o ada sahip bir dosya oluşturabilirsiniz.
"r+"	Bu kip, bir dosyayı hem yazma hem de okuma yetkisiyle açar. Bu kipi kullanabilmeniz için, belirttiğiniz dosyanın disk üzerinde mevcut olması gerekir.
"w+"	Bu kip bir dosyayı hem yazma hem de okuma yetkisiyle açar. Eğer dosya mevcutsa içerik silinir, eğer dosya mevcut değilse oluşturulur.
"a+"	Bu kip bir dosyayı hem yazma hem de okuma yetkisiyle açar. Eğer dosya zaten disk üzerinde mevcutsa içeriğinde herhangi bir değişiklik yapılmaz. Bu kipte açtığınız bir dosyaya eklediğiniz veriler varolan verilere ilave edilir. Eğer belirttiğiniz adda bir dosya yoksa Python otomatik olarak o adda bir dosyayı sizin için oluşturacaktır.
"x+"	Bu kip dosyayı hem okuma hem de yazma yetkisiyle açar. Eğer belirttiğiniz adda bir dosya zaten disk üzerinde varsa, Python varolan dosyayı silmek yerine size bir hata mesajı gösterir. Zaten bu kipin "w+" kipinden farkı, varolan dosyaları silmemesidir. Eğer belirttiğiniz adda bir dosya diskte yoksa, bu kip yardımıyla o ada sahip bir dosya oluşturup bu dosyayı hem okuma hem de yazma yetkisiyle açabilirsiniz.
"rb"	Bu kip, metin dosyaları ile ikili (<i>binary</i>) dosyaları ayırt eden sistemlerde ikili dosyaları okuma yetkisiyle açmak için kullanılır. "r" kipi için söylenenler bu kip için de geçerlidir.
"wb"	Bu kip, metin dosyaları ile ikili dosyaları ayırt eden sistemlerde ikili dosyaları yazma yetkisiyle açmak için kullanılır. "w" kipi için söylenenler bu kip için de geçerlidir.
"ab"	Bu kip, metin dosyaları ile ikili dosyaları ayırt eden sistemlerde ikili dosyaları yazma yetkisiyle açmak için kullanılır. "a" kipi için söylenenler bu kip için de geçerlidir.
"xb"	Bu kip, metin dosyaları ile ikili dosyaları ayırt eden sistemlerde ikili dosyaları yazma yetkisiyle açmak için kullanılır. "x" kipi için söylenenler bu kip için de geçerlidir.
"rb+"	Bu kip, metin dosyaları ile ikili dosyaları ayırt eden sistemlerde ikili dosyaları hem okuma hem de yazma yetkisiyle açmak için kullanılır. "r+" kipi için söylenenler bu kip için de geçerlidir.
"wb+"	Bu kip, metin dosyaları ile ikili dosyaları ayırt eden sistemlerde ikili dosyaları hem okuma hem de yazma yetkisiyle açmak için kullanılır. "w+" kipi için söylenenler bu kip için de geçerlidir.
"ab+"	Bu kip, metin dosyaları ile ikili dosyaları ayırt eden sistemlerde ikili dosyaları hem okuma hem de yazma yetkisiyle açmak için kullanılır. "a+" kipi için söylenenler bu kip için de geçerlidir.
"xb+"	Bu kip, metin dosyaları ile ikili dosyaları ayırt eden sistemlerde ikili dosyaları hem okuma hem de yazma yetkisiyle açmak için kullanılır. "x+" kipi için söylenenler bu kip için de geçerlidir.

Bütün bu tabloya baktığınızda ilk bakışta sanki bir sürü farklı erişim kipi olduğunu düşünmüş olabilirsiniz. Ama aslında tabloyu biraz daha incellerseniz, temel olarak “r”, “w”, “a”, “x” ve “b” kiplerinin olduğunu, geri kalan kiplerin ise bunların kombinasyonlarından oluştuğunu göreceksiniz.

Daha önce de söylediğimiz gibi, dosya işlemlerini pek çok farklı yöntemle gerçekleştirebilirsiniz. Yukarıdaki tabloyu dikkatlice inceleyerek, yapmak istediğiniz işleme uygun kipi rahatlıkla seçebilirsiniz.

Bu arada, yukarıdaki tabloda değindiğimiz ikili (*binary*) dosyalardan henüz söz etmedik. Bir sonraki bölümde bu dosya türünü de ele alacağız.

Dosyaların Metot ve Nitelikleri

Dosyalara ilişkin olarak bir önceki bölümde anlattığımız şeylerin kafanıza yatması açısından size şu bilgiyi de verelim: Dosyalar da, tıpkı karakter dizileri ve listeler gibi, Python programlama dilindeki veri tiplerinden biridir. Dolayısıyla tıpkı karakter dizileri ve listeler gibi, dosya (*file*) adlı bu veri tipinin de bazı metotları ve nitelikleri vardır. Gelin isterseniz bu metot ve niteliklerin neler olduğunu şöyle bir listeleyelim:

```
dosya = open("falanca_dosya.txt", "w")
print(*[metot for metot in dir(dosya) if not metot.startswith("_")], sep="\n")
```

Bu kodlar, dosya adlı veri tipinin bizi ilgilendiren bütün metotlarını alt alta ekrana basacaktır. Eğer yukarıdaki kodları anlamakta zorluk çekiyseniz, bunları şöyle de yazabilirsiniz:

```
dosya = open("falanca_dosya.txt", "w")

for metot in dir(dosya):
    if not metot.startswith("_"):
        print(metot, sep="\n")
```

Bildiğiniz gibi bu kodlar bir öncekiyle tamamen aynı anlama geliyor.

Bu kodları çalıştırdığınızda karşınıza pek çok metot çıkacak. Biz buraya gelene kadar bu metotların en önemlilerini zaten inceledik. İncelemediğimiz yalnızca birkaç önemli metot (ve nitelik) kaldı. Gelin isterseniz henüz incelemediğimiz bu önemli metot ve nitelikleri gözden geçirelim.

26.1 closed Niteliği

Bu nitelik, bir dosyanın kapalı olup olmadığını sorgulamamızı sağlar. Dosya adının *f* olduğunu varsayarsak, bu niteliği şöyle kullanıyoruz:

```
f.closed
```

Eğer *f* adlı bu dosya kapalıysa *True* çıktısı, açıksa *False* çıktısı verilecektir.

26.2 readable() Metodu

Bu metot bir dosyanın okuma yetkisine sahip olup olmadığını sorgulamamızı sağlar. Eğer bir dosya "*r*" gibi bir kiple açılmışsa, yani o dosya 'okunabilir' özellikle ise bu metot bize *True*

çıktısı verir. Ama eğer dosya yazma kipinde açılmışsa bu metot bize *False* çıktısı verecektir.

26.3 writable() Metodu

Bu metot bir dosyanın yazma yetkisine sahip olup olmadığını sorgulamamızı sağlar. Eğer bir dosya “w” gibi bir kiple açılmışsa, yani o dosya ‘yazılabilir’ özellikte ise bu metot bize *True* çıktısı verir. Ama eğer dosya okuma kipinde açılmışsa bu metot bize *False* çıktısı verecektir.

26.4 truncate() Metodu

Bu metot, henüz işlemediğimiz metotlar arasında en önemlilerinden biridir. Bu metot yardımıyla dosyalarımızı istediğimiz boyuta getirebiliyoruz.

İngilizcede *truncate* kelimesi ‘budamak, kırmak’ gibi anlamlara gelir. Bu metodun yaptığı iş de bu anlamıyla uyumludur. Bu metodu temel olarak şöyle kullanıyoruz:

```
>>> with open("falanca.txt", "r+") as f:
...     f.truncate()
```

Bu komutu bu şekilde kullandığımızda dosyanın bütün içeriği silinecektir. Yani bu kodlar, sanki dosyayı “w” kipiyle açmışsınız gibi bir etki ortaya çıkaracaktır.

`truncate()` metodu yukarıda gördüğümüz şekilde parametresiz olarak kullanılabilir gibi, parametrelili olarak da kullanılabilir. Bu metodun parantezleri arasına, dosyanın kaç baytlık bir boyuta sahip olmasını istediğinizi yazabilirsiniz. Örneğin:

```
>>> with open("falanca.txt", "r+") as f:
...     f.truncate(10)
```

Bu kodlar, *falanca.txt* adlı dosyanın ilk 10 baytı dışındaki bütün verileri siler. Yani dosyayı yalnızca 10 baytlık bir boyuta sahip olacak şekilde kırpılır.

Gelin isterseniz bu metotla ilgili bir örnek verelim. Elimizdeki dosyanın şu içeriğe sahip olduğunu varsayalım:

```
Ahmet Özbudak : 0533 123 23 34
Mehmet Sülün  : 0532 212 22 22
Sami Sam      : 0542 333 34 34
```

Amacımız dosyadaki şu iki satırı tamamen silmek:

```
Mehmet Sülün  : 0532 212 22 22
Sami Sam      : 0542 333 34 34
```

Yani dosyanın yeni içeriğinin tam olarak şöyle olmasını istiyoruz:

```
Ahmet Özbudak : 0533 123 23 34
```

Bunun için `truncate()` metodundan yararlanarak şu kodları yazabiliriz:

```
with open("fihrist.txt", "r+") as f:
    f.readline()
    f.seek(f.tell())
    f.truncate()
```


Bu kodları bir dosyaya kaydedip çalıştırdığınızda, istediğiniz sonucu elde ettiğinizi göreceksiniz.

Burada sırasıyla şu işlemleri gerçekleştirdik:

1. Önce dosyamızı hem okuma hem de yazma kipinde açtık. Çünkü aynı dosya üzerinde hem okuma hem de yazma işlemleri gerçekleştireceğiz:

```
with open("fihrist.txt", "r+") as f:
```

2. Ardından dosyadan tek bir satır okuduk:

```
f.readline()
```

3. Daha sonra, `truncate()` metodunun imleç konumundan itibaren kırpma işlemi gerçekleştirebilmesi için imleci dosya içinde o anda bulunduğumuz konuma, yani ikinci satırın başına getirdik. Bildiğiniz gibi dosyaların `tell()` metodu, o anda dosya içinde hangi konumda bulunduğumuzu bildiriyor. Biz biraz önce yazdığımız `readline()` komutu yardımıyla dosyadan bir satır okuduğumuz için, o anda ikinci satırın başında bulunuyoruz. İşte `seek()` metodunu ve `tell()` metodundan elde ettiğimiz bu konum bilgisini kullanarak imleci istediğimiz konuma getirdik:

```
f.seek(f.tell())
```

4. İmleci istediğimiz konuma getirdiğimize göre artık kırpma işlemi gerçekleştirebiliriz:

```
f.truncate()
```

Artık elimizde tek satırlık bir dosya var...

`truncate()` metodunun, yukarıda anlattığımızdan farklı bir özelliği daha var. Her ne kadar *truncate* kelimesi 'kırmak' anlamına gelse ve bu metotla dosya boyutlarını küçültebilsek bile, bu metodu kullanarak aynı zamanda dosya boyutlarını artırabiliriz de. Örneğin boyutu 1 kilobayt olan bir dosyayı 3 kilobayta çıkarmak için bu metodu şöyle kullanabiliriz:

```
>>> f = open("fihrist.txt", "r+")
>>> f.truncate(1024*3)
>>> f.close()
```

Dosyanın boyutunu kontrol edecek olursanız, dosyanın gerçekten de 3 kilobayt'a çıktığını göreceksiniz. Peki bu metot bu işi nasıl yapıyor? Aslında bunun cevabı çok basit: Dosyanın sonuna gereken miktarda 0 ekleyerek... Zaten eğer *fihrist.txt* adlı bu dosyayı tekrar açıp okursanız bu durumu kendiniz de görebilirsiniz:

```
>>> f = open("fihrist.txt")
>>> f.read()
```

Gördüğünüz gibi, dosya sıfırlarla dolu.

26.5 mode Niteliği

Bu nitelik, bize bir dosyanın hangi kipte açıldığına dair bilgi verir:

```
>>> f = open("falanca.txt")
>>> f.mode
```

```
'r'
```

Demek ki bu dosya “r” kipinde açılmış...

26.6 name Niteliği

Bu nitelik, bize bir dosyanın adını verir:

```
>>> f.name  
  
'falanca.txt'
```

26.7 encoding Niteliği

Bu nitelik, bize bir dosyanın hangi dil kodlaması ile kodlandığını söyler:

```
>>> f.encoding  
  
'utf-8'
```

veya:

```
>>> f.encoding  
  
'cp1254' #Windows
```

Not: Bu ‘dil kodlaması’ konusunu ilerleyen sayfalarda ayrıntılı olarak inceleyeceğiz.

Böylece dosyaların en önemli metot ve niteliklerini incelemiş olduk. Bu arada, gerek bu derste, gerekse önceki derslerde verdiğimiz örneklerden, ‘metot’ ile ‘nitelik’ kavramları arasındaki farkı anladığınızı zannediyorum. Metotlar bir iş yaparken, nitelikler bir değer gösterir. Nitelikler basit birer değişkenden ibarettir. Metotlar ise bir işin nasıl yapılacağı ile ilgili süreci tanımlar. Esasında bu ikisi arasındaki farkları çok fazla kafaya takmanıza gerek yok. Zamanla (özellikle de başka programların kaynak kodlarını incelemeye başladığınızda) bu ikisi arasındaki farkı bariz bir biçimde göreceksiniz. O noktaya geldiğinizde, zaten kavramlar arasındaki farkları görmemiz konusunda biz de size yardımcı olmaya çalışacağız.

İkili (*Binary*) Dosyalar

Dosyalar çoğunlukla iki farklı sınıfa ayrılır: Metin dosyaları ve ikili dosyalar. Metin dosyaları derken neyi kastettiğimiz az çok anlaşılıyor. Eğer bir dosyayı bir metin düzenleyici ile açtığınızda herhangi bir dilde yazılmış ‘okunabilir’ bir metin görüyorsanız, o dosya bir metin dosyasıdır. Mesela Notepad, Gedit, Kwrite veya benzeri metin düzenleyicileri kullanarak oluşturduğunuz dosyalar birer metin dosyasıdır. Şimdiye kadar verdiğimiz bütün örnekler metin dosyalarını içeriyordu. Peki ‘ikili’ (*binary*) dosya ne demek?

İkili dosyalar ise, metin dosyalarının aksine, metin düzenleyicilerle açılmayan, açılmaya çalışıldığında ise çoğunlukla anlamsız karakterler içeren bir dosya türüdür. Resim dosyaları, müzik dosyaları, video dosyaları, MS Office dosyaları, LibreOffice dosyaları, OpenOffice dosyaları, vb. ikili dosyalara örnektir.

Önceki bölümlerde de ifade ettiğimiz gibi, bilgisayarlar yalnızca sayılarla işlem yapabilir. Bilgisayarların üzerinde işlem yapabildiği bu sayıların 0 ve 1 adlı iki sayı olduğunu biliyoruz.

Peki bu iki farklı sayıyı kullanarak neler yapabiliriz? Aslında, bu iki farklı sayıyı kullanarak her türlü işlemi yapabiliriz: Basit veya karmaşık aritmetik hesaplamalar, metin düzenleme, resim veya video düzenleme, web siteleri hazırlama, uzaya mekik gönderme... Bütün bu işlemleri sadece iki farklı sayı kullanarak yapabiliriz. Daha doğrusu bilgisayarlar yapabilir.

Durum böyle olmasına rağmen, ilk bilgisayarlar yalnızca hesaplama işlemleri için kullanılıyordu. Yani metin içeren işlemleri yapmak bilgisayarların değil, mesela daktiloların görevi olarak görülüyordu. Bu durumu telefon teknolojisi ile kıyaslayabilirsiniz. Bildiğiniz gibi, ilk telefonlar yalnızca iki kişi arasındaki sesli iletişimi sağlamak için kullanılıyordu. Ama yeni nesil telefonlar artık ikiden fazla kişi arasındaki sesli ve görüntülü iletişimi sağlayabilmenin yanı sıra, önceleri birbirinden farklı cihazlarla gerçekleştirilen işlemleri artık tek başına yerine getirebiliyor.

İlk bilgisayarlarda ise metinlerin, daha doğrusu karakterlerin görevi bir hayli sınırlıydı.

Başta da söylediğimiz gibi, çoğunlukla dosyalar iki farklı sınıfa ayrılır: Metin dosyaları ve ikili dosyalar. Ama işin aslı sadece tek bir dosya türü vardır: İkili dosyalar (*binary files*). Yani bilgisayarlar açısından bütün dosyalar, içlerinde ne olursa olsun, birer ikili dosyadır ve içlerinde sadece 0’ları ve 1’leri barındırır. İşte bu 0 ve 1’lerin ne anlama geleceğini, işletim sistemleri ve bu sistemler üzerine kurulu yazılımlar belirler. Eğer bir dosya metin dosyasıysa bu dosyadaki 0 ve 1’ler birer karakter/harf olarak yorumlanır. Ama eğer dosya bir ikili dosyaysa dosya içindeki 0 ve 1’ler özel birtakım veriler olarak ele alınır ve bu verileri okuyan yazılıma göre değer kazanır. Örneğin eğer ilgili dosya bir resim dosyasıyla, bu dosya herhangi bir resim görüntüleyici yazılım ile açıldığında karşımıza bir resim çıkar. Eğer ilgili dosya bir video dosyasıyla, bu dosya bir video görüntüleyici yazılım ile açıldığında karşımıza bir video çıkar. Bu olgudan bir sonraki bölümde daha ayrıntılı olarak söz edeceğiz. Biz şimdilik işin

sadece pratiğine yoğunlaşalım ve temel olarak iki farklı dosya çeşidi olduğunu varsayalım: Metin dosyaları ve ikili dosyalar.

Buraya gelene kadar hep metin dosyalarından söz etmiştik. Şimdi ise ikili dosyalardan söz edeceğiz.

Hatırlarsanız metin dosyalarını açmak için temel olarak şöyle bir komut kullanıyorduk:

```
f = open(dosya_adı, 'r')
```

Bu şekilde bir metin dosyasını okuma kipinde açmış oluyoruz. Bir metin dosyasını değil de, ikili bir dosyayı açmak için ise şu komutu kullanacağız:

```
f = open(dosya_adı, 'rb')
```

Dosyaya erişme kiplerini gösterdiğimiz tabloda ikili erişim türlerini de verdiğimiz hatırlıyorsunuz.

Peki neden metin dosyaları ve ikili dosyalar için farklı erişim kipleri kullanıyoruz?

İşletim sistemleri satır sonları için birbirinden farklı karakterler kullanırlar. Örneğin GNU/Linux dağıtımlarında satır sonları `\n` karakteri ile gösterilir. Windows işletim sistemi ise satır sonlarını `\r\n` karakterleriyle gösterir. İşte Python herhangi bir dosyayı açarken, eğer o dosya bir metin dosyası ise, satır sonlarını gösteren karakterleri, dosyanın açıldığı işletim sistemine göre ayarlar. Yani satır sonlarını standart bir hale getirerek `\n` karakterine dönüştürür.

Metin dosyaları ile ikili dosyalar arasında önemli bir fark bulunur: Bir metin dosyasındaki ufak değişiklikler dosyanın okunamaz hale gelmesine yol açmaz. Olabilecek en kötü şey, değiştirilen karakterin okunamaz hale gelmesidir. Ancak ikili dosyalarda ufak değişiklikler dosyanın tümünden bozulmasına yol açabilir. Dolayısıyla Python'ın yukarıda bahsedilen satır sonu değişiklikleri ikili dosyaların bozulmasına yol açabilir. Yani eğer siz ikili bir dosyayı `'rb'` yerine sadece `'r'` gibi bir kiple açarsanız dosyanın bozulmasına yol açabilirsiniz. İkili bir dosyayı `'rb'` (veya `'wb'`, `'ab'`, `'xb'`, vb.) gibi bir kipte açtığınızda Python satır sonlarına herhangi bir değiştirme-dönüştürme işlemi uygulamaz. Böylece dosya bozulma riskiyle karşı karşıya kalmaz. O yüzden, metin dosyalarını ve ikili dosyaları açarken farklı kipler kullanmamız gerektiğine dikkat ediyoruz.

27.1 İkili Dosyalarla Örnekler

Gelin isterseniz bu noktada birkaç örnek verelim.

27.1.1 PDF Dosyalarından Bilgi Alma

Tıpkı resim, müzik ve video dosyaları gibi, *PDF* dosyaları da birer ikili dosyadır. O halde hemen önümüze bir *PDF* dosyası alalım ve bu dosyayı okuma kipinde açalım:

```
>>> f = open("falanca.pdf", "rb")
```

Şimdi de bu dosyadan 10 baytlık bir veri okuyalım:

```
>>> f.read(10)
```

```
b'%PDF-1.3\n4'
```

Bu çıktıda gördüğünüz 'b' işaretine şimdilik takılmayın. Birazdan bunun ne olduğunu bütün ayrıntılarıyla anlatacağız. Biz bu harfin, elimizdeki verinin bayt türünde bir veri olduğunu gösteren bir işaret olduğunu bilelim yeter.

Gördüğünüz gibi, bir *PDF* dosyasının ilk birkaç baytını okuyarak hem dosyanın bir *PDF* belgesi olduğunu teyit edebiliyoruz, hem de bu *PDF* belgesinin, hangi *PDF* sürümü ile oluşturulduğunu anlayabiliyoruz. Buna göre bu belge *PDF* talimatnamesinin 1.3 numaralı sürümü ile oluşturulmuş.

Eğer biz bu belgeyi bir ikili dosya olarak değil de bir metin dosyası olarak açmaya çalışsaydık şöyle bir hata alacaktık:

```
>>> f = open("falanca.pdf")
>>> okunan = f.read()

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
  File "C:\Python33\lib\encodings\cp1254.py", line 23, in decode
    return codecs.charmap_decode(input,self.errors,decoding_table)[0]
UnicodeDecodeError: 'charmap' codec can't decode byte 0x9d in position 527: character maps to <undefined>
```

Python'ın bu dosyanın bir ikili dosya olduğu konusunda bilgilendirerek, dosyanın düzgün bir şekilde açılıp okunabilmesini sağlıyoruz.

Gelin bu *PDF* belgesi üzerinde biraz daha çalışalım.

PDF belgelerinde, o belge hakkında bazı önemli bilgiler veren birtakım özel etiketler bulunur. Bu etiketler şunlardır:

Etiket	Anlamı
/Creator	Belgeyi oluşturan yazılım
/Producer	Belgeyi <i>PDF</i> 'e çeviren yazılım
/Title	Belgenin başlığı
/Author	Belgenin yazarı
/Subject	Belgenin konusu
/Keywords	Belgenin anahtar kelimeleri
/CreationDate	Belgenin oluşturulma zamanı
/ModDate	Belgenin değiştirilme zamanı

Bu etiketlerin tamamı bütün *PDF* dosyalarında tanımlı değildir. Ama özellikle */Producer* etiketi her *PDF* dosyasında bulunur.

Şimdi örnek olması bakımından elimize bir *PDF* dosyası alalım ve bunu güzelce okuyalım:

```
>>> f = open("falanca.pdf", "rb")
>>> okunan = f.read()
```

Şimdi de */Producer* ifadesinin dosya içinde geçtiği noktanın sıra numarasını bulalım. Bildiğiniz gibi, dosyaların *read()* metodu bize bir karakter dizisi verir. Yine bildiğiniz gibi, karakter dizilerinin *index()* metodu yardımıyla bir öğenin karakter dizisi içinde geçtiği noktayı bulabiliyoruz. Yani:

```
>>> producer_index = okunan.index(b"/Producer")
```

Burada */Producer* ifadesinin başına 'b' harfini yerleştirmeyi unutmuyoruz. Çünkü şu anda yaptığımız işlem ikili bir dosya içinde geçen birtakım baytları arama işlemidir.

`producer_index` değişkeni, `'/Producer'` ifadesinin ilk baytının dosya içindeki konumunu tutuyor. Kontrol edelim:

```
>>> producer_index
```

```
4077883
```

Bu değerin gerçekten de `'/Producer'` ifadesinin ilk baytını depoladığını teyit edelim:

```
>>> okunan[producer_index]
```

```
47
```

Daha önce de dediğimiz gibi, bilgisayarlar yalnızca sayıları görür. Bu sayının hangi karaktere karşılık geldiğini bulmak için `chr()` fonksiyonundan yararlanabilirsiniz:

```
>>> chr(okunan[producer_index])
```

```
'/'
```

Gördüğünüz gibi, gerçekten de `producer_index` değişkeni `'/Producer'` ifadesinin ilk baytının dosya içindeki konumunu gösteriyor. Biz bu konumu ve bu konumun 50-60 bayt ötesini sorgularsak, *PDF* belgesini üreten yazılımın adına ulaşabiliriz. Dikkatlice bakın:

```
>>> okunan[producer_index:producer_index+50]
```

```
b'/Producer (Acrobat Distiller 2.0 for Macintosh)\r/T'
```

Hatta eğer bu çıktı üzerine `split()` metodunu uygularsak, çıktıyı daha kullanışlı bir hale getirebiliriz:

```
>>> producer = okunan[producer_index:producer_index+50].split()
```

```
>>> producer
```

```
[b'/Producer', b'(Acrobat', b'Distiller', b'2.0', b'for', b'Macintosh)', b'/T']
```

Bu şekilde, ihtiyacımız olan bilginin istediğimiz parçasına kolayca ulaşabiliriz:

```
>>> producer[0]
```

```
b'/Producer'
```

```
>>> producer[1]
```

```
b'(Acrobat'
```

```
>>> producer[1:3]
```

```
[b'(Acrobat', b'Distiller']
```

Elbette bu yöntem, bir *PDF* dosyasından gerekli etiketleri almanın en iyi yöntemi değildir. Ama henüz Python bilgimiz bu kadarını yapmamıza müsaade ediyor. Ancak yine de, yukarıda örnek, bir ikili dosyadan nasıl veri alınacağı konusunda size iyi bir fikir verecektir.

27.1.2 Resim Dosyalarının Türünü Tespit Etme

Dediğimiz gibi, resim dosyaları, müzik dosyaları, video dosyaları ve benzeri dosyalar birer ikili dosyadır. Mesela resim dosyalarını ele alalım. Diyelim ki, resimlerin hangi türde olduğunu tespit eden bir program yazmak istiyorsunuz. Yani yazdığınız bu programla bir resim dosyasının *PNG* mi, *JPEG* mi, *TIFF* mi, yoksa *BMP* mi olduğunu anlamak istiyorsunuz.

Peki bir resim dosyasının hangi türde olduğunu bulmak için uzantısına baksanız olmaz mı? Asla unutmayın dosya uzantıları ile dosya biçimleri arasında doğrudan bir bağlantı yoktur. O yüzden dosya uzantıları, dosya biçimini anlamak açısından güvenilir bir yöntem değildir. Bir resim dosyasının sonuna hangi uzantıyı getirirseniz getirin, o dosya bir resim dosyasıdır. Yani mesela bir resim dosyasının uzantısı yanlışlıkla veya bilerek *.doc* olarak değiştirilmişse, o dosya bir *WORD* dosyası haline gelmez. İşte yazacağınız program, bir resim dosyasının uzantısı ne olursa olsun, hatta dosyanın bir uzantısı olmasa bile, o dosyanın hangi türde olduğunu söyleyebilecek.

Bir resim dosyasının hangi türde olduğunu anlayabilmek için ilgili dosyanın ilk birkaç baytını okumanız yeterlidir. Bu birkaç bayt içinde o resim dosyasının türüne dair bilgileri bulabilirsiniz.

Resim dosyalarının türlerini birbirinden ayırt etmenizi sağlayacak verilerin ne olduğunu, ilgili resim türünün teknik şartnamesine bakarak öğrenebilirsiniz. Ancak teknik şartnameler genellikle okuması zor metinlerdir. Bu yüzden, doğrudan şartnameyi okumak yerine, Internet üzerinde kısa bir araştırma yaparak konuyu daha kolay anlamanızı sağlayacak yardımcı belgelerden de yardım alabilirsiniz.

JPEG

JPEG biçimi ile ilgili bilgileri <http://www.jpeg.org> adresinde bulabilirsiniz. *JPEG* dosya biçimini daha iyi anlamanızı sağlayacak yardımcı kaynak ise şudur:

1. <http://www.faqs.org/faqs/jpeg-faq/part1/section-15.html>

Yukarıda verdiğimiz adreslerdeki bilgilere göre bir *JPEG* dosyasının en başında şu veriler bulunur:

FF	D8	FF	E0	?	?	4A	46	49	46	00
----	----	----	----	---	---	----	----	----	----	----

Ancak eğer ilgili *JPEG* dosyası bir *CANON* fotoğraf makinesi ile oluşturulmuşsa bu veri dizisi şöyle de olabilir:

FF	D8	FF	E0	?	?	45	78	69	66	00
----	----	----	----	---	---	----	----	----	----	----

Burada soru işareti ile gösterdiğimiz kısım, yani dosyanın 5. ve 6. baytları farklı *JPEG* dosyalarında birbirinden farklı olabilir. Dolayısıyla bir *JPEG* dosyasını başka resim dosyalarından ayırabilmek için dosyanın ilk dört baytına bakmamız, sonraki iki baytı atlamamız ve bunlardan sonra gelen beş baytı kontrol etmemiz yeterli olacaktır.

Yukarıda gördükleriniz birer on altılı (*hex*) sayıdır. Bunlar onlu düzende sırasıyla şu sayılara karşılık gelir:

255	216	255	224	?	?	74	70	73	70	0
255	216	255	224	?	?	45	78	69	66	0 #canon

Bu diziler içinde özellikle şu dört sayı bizi yakından ilgilendiriyor:

```
74 70 73 70
45 78 69 66 #canon
```

Bu sayılar sırasıyla 'J', 'F', 'I', 'F' ve 'E', 'x', 'i', 'f' harflerine karşılık gelir. Yani bir *JPEG* dosyasını ayırt edebilmek için ilgili dosyanın 7-10 arası baytlarının ne olduğuna bakmamız yeterli olacaktır. Eğer bu aralıkta 'JFIF' veya 'Exif' ifadeleri varsa, o dosya bir *JPEG* dosyasıdır. Buna göre şöyle bir kod yazabiliriz:

```
f = open(dosya_adı, 'rb')
data = f.read(10)
if data[6:11] in [b"JFIF", b"Exif"]:
    print("Bu dosya JPEG!")
else:
    print("Bu dosya JPEG değil!")
```

Burada herhangi bir resim dosyasının ilk on baytını okuduk öncelikle:

```
data = f.read(10)
```

Çünkü aradığımız bilgiler ilk on bayt içinde yer alıyor.

Daha sonra okuduğumuz kısmın 7 ila 10. baytları arasında kalan verinin ne olduğuna bakıyoruz:

```
if data[6:11] in [b"JFIF", b"Exif"]:
    ...
```

Eğer ilgili aralıkta 'JFIF' veya 'Exif' baytları yer alıyorsa bu dosyanın bir *JPEG* dosyası olduğuna karar veriyoruz.

Yukarıdaki kodları elinizdeki bir *JPEG* dosyasına uygulayarak kendi kendinize pratik yapabilirsiniz.

Mesela benim elimde *d1.jpg*, *d2.jpg* ve *d3.jpeg* adlı üç farklı *JPEG* dosyası var:

```
dosyalar = ["d1.jpg", "d2.jpg", "d3.jpeg"]
```

Bu dosyaların ilk onar baytını okuyorum:

```
for f in dosyalar:
    okunan = open(f, 'rb').read(10)
    print(okunan)
```

Buradan şu çıktıyı alıyorum:

```
d1.jpg      b'\xff\xd8\xff\xe0\x00\x10JFIF'
d2.jpg      b'\xff\xd8\xff\xe1T\xaaExif'
d3.jpeg     b'\xff\xd8\xff\xe0\x00\x10JFIF'
```

Gördüğümüz gibi bu çıktılar yukarıda *JPEG* dosyalarına ilişkin olarak verdiğimiz bayt dizilimi ile uyuyor. Mesela ilk dosyayı ele alalım:

```
d1.jpg      b'\xff\xd8\xff\xe0\x00\x10JFIF'
```

Burada şu baytlar var:

```
\xff \xd8 \xff \xe0 \x00 \x10 J F I F
```


Sayıların başındaki `\x` işaretleri bunların birer on altılı sayı olduğunu gösteren bir işarettir. Dolayısıyla yukarıdakileri daha net inceleyebilmek için şöyle de yazabiliriz:

```
ff d8 ff e0 00 10 J F I F
```

Şimdi de ikinci dosyanın çıktısını ele alalım:

```
d2.jpg          b'\xff\xd8\xff\xe1T\xaaExif'
```

Burada da şu baytlar var:

```
ff d8 ff e1T aa E x i f
```

İşte dosyaların türünü ayırt etmek için bu çıktılarıdaki son dört baytı kontrol etmemiz yeterli olacaktır:

```
for f in dosyalar:
    okunan = open(f, 'rb').read(10)
    if okunan[6:10] in [b'JFIF', b'Exif']:
        print("Evet {} adlı dosya bir JPEG!".format(f))
    else:
        print("{} JPEG değil!".format(f))
```

Bu kodları elinizde bulunan farklı türdeki dosyalara uygulayarak, aldığınız çıktıları inceleyebilirsiniz.

PNG

PNG dosya biçiminin teknik şartnamesine <http://www.libpng.org/pub/png/spec/> adresinden ulaşabilirsiniz.

Ayrıca yardımcı kaynak olarak da <http://www.fileformat.info/format/png/egff.htm> adresindeki belgeyi kullanabilirsiniz.

Şartnamede, <http://www.libpng.org/pub/png/spec/1.2/PNG-Rationale.html#R.PNG-file-signature> sayfasındaki bilgiye göre bir *PNG* dosyasının ilk 8 baytı mutlaka aşağıdaki değerleri içeriyor:

onlu değer	137 80 78 71 13 10 26 10
on altılı değer	89 50 4e 47 0d 0a 1a 0a
karakter değeri	\211 P N G \r \n \032 \n

Şimdi elimize herhangi bir *PNG* dosyası alarak bu durumu teyit edelim:

```
>>> f = open("falanca.png", "rb")
>>> okunan = f.read(8)
```

Şartnamede de söylendiği gibi, bir *PNG* dosyasını öteki türlerden ayırt edebilmek için dosyanın ilk 8 baytına bakmamız yeterli olacaktır. O yüzden biz de yukarıdaki kodlarda sadece ilk 8 baytı okumakla yetindik.

Bakalım ilk 8 baytta neler varmış:

```
>>> okunan
b'\x89PNG\r\n\x1a\n'
```

Bu değerin, şartnamedeki karakter değeri ile aynı olup olmadığını sorgulayarak herhangi bir dosyanın *PNG* olup olmadığına karar verebilirsiniz:

```
>>> okunan == b"\211PNG\r\n\032\n"
```

```
True
```

Dolayısıyla şuna benzer bir kod yazarak, farklı resim dosyalarının türünü tespit edebilirsiniz:

```
for f in dosyalar:
    okunan = open(f, 'rb').read(10)
    if okunan[6:11] in [b'JFIF', b'Exif']:
        print("{} adlı dosya bir JPEG!".format(f))
    elif okunan[:8] == b"\211PNG\r\n\032\n":
        print("{} adlı dosya bir PNG!".format(f))
    else:
        print("Türü bilinmeyen dosya: {}".format(f))
```

Bu kodlarda bir resim dosyasının ilk 10 baytını okuduk. 7-11 arası baytların içinde 'JFIF' veya 'Exif' baytları varsa o dosyanın bir *JPEG* olduğuna; ilk 8 bayt *b"\211PNG\r\n\032\n"* adlı bayt dizisine eşitse de o dosyanın bir *PNG* olduğuna karar veriyoruz.

GIF

GIF şartnamesine <http://www.w3.org/Graphics/GIF/spec-gif89a.txt> adresinden ulaşabilirsiniz.

Bir dosyanın *GIF* olup olmadığına karar verebilmek için ilk 3 baytını okumanız yeterli olacaktır. Standart bir *GIF* dosyasının ilk üç baytı 'G', 'I' ve 'F' karakterlerinden oluşur. Dosyanın sonraki 3 baytı ise *GIF*'in sürüm numarasını verir. 20.04.2016 itibariyle *GIF* standardının şu sürümleri bulunmaktadır:

1. 87a - Mayıs 1987
2. 89a - Temmuz 1989

Dolayısıyla standart bir *GIF* dosyasının ilk 6 baytı şöyledir:

'GIF87a' veya 'GIF89a'

Eğer bir dosyanın *GIF* olup olmadığını anlamak isterseniz dosyanın ilk 3 veya 6 baytını denetlemeniz yeterli olacaktır:

```
for f in dosyalar:
    okunan = open(f, 'rb').read(10)
    if okunan[6:11] in [b'JFIF', b'Exif']:
        print("{} adlı dosya bir JPEG!".format(f))
    elif okunan[:8] == b"\211PNG\r\n\032\n":
        print("{} adlı dosya bir PNG!".format(f))
    elif okunan[:3] == b'GIF':
        print("{} adlı dosya bir GIF!".format(f))
    else:
        print("Türü bilinmeyen dosya: {}".format(f))
```

TIFF

TIFF şartnamesine <http://partners.adobe.com/public/developer/en/tiff/TIFF6.pdf> adresinden ulaşabilirsiniz. Bu şartnameye göre bir *TIFF* dosyası şunlardan herhangi biri ile başlar:

1. 'II'
2. 'MM'

Dolayısıyla, bir *TIFF* dosyasını tespit edebilmek için dosyanın ilk 2 baytına bakmanız yeterli olacaktır:

```
for f in dosyalar:
    okunan = open(f, 'rb').read(10)
    if okunan[6:11] in [b'JFIF', b'Exif']:
        print("{} adlı dosya bir JPEG!".format(f))
    elif okunan[:8] == b"\211PNG\r\n\032\n":
        print("{} adlı dosya bir PNG!".format(f))
    elif okunan[:3] == b'GIF':
        print("{} adlı dosya bir GIF!".format(f))
    elif okunan[:2] in [b'II', b'MM']:
        print("{} adlı dosya bir TIFF!".format(f))
    else:
        print("Türü bilinmeyen dosya: {}".format(f))
```

BMP

BMP türündeki resim dosyalarına ilişkin bilgi için <http://www.digitalpreservation.gov/formats/fdd/fdd000189> adresine başvurabilirsiniz.

Buna göre, *BMP* dosyaları 'BM' ile başlar. Yani:

```
for f in dosyalar:
    okunan = open(f, 'rb').read(10)
    if okunan[6:11] in [b'JFIF', b'Exif']:
        print("{} adlı dosya bir JPEG!".format(f))
    elif okunan[:8] == b"\211PNG\r\n\032\n":
        print("{} adlı dosya bir PNG!".format(f))
    elif okunan[:3] == b'GIF':
        print("{} adlı dosya bir GIF!".format(f))
    elif okunan[:2] in [b'II', b'MM']:
        print("{} adlı dosya bir TIFF!".format(f))
    elif okunan[:2] in [b'BM']:
        print("{} adlı dosya bir BMP!".format(f))
    else:
        print("Türü bilinmeyen dosya: {}".format(f))
```

Gördüğünüz gibi ikili dosyalar, baytların özel bir şekilde dizildiği ve özel bir şekilde yorumlandığı bir dosya türüdür. Dolayısıyla ikili dosyalarla çalışabilmek için, ikili dosyanın bayt dizilimini yakından tanımak gerekiyor.

Basit bir İletişim Modeli

Bu bölümde, bilgisayarların çalışma mantığını, verileri nasıl işlediğini, sayılarla karakter dizilerini nasıl temsil ettiğini daha iyi ve daha net bir şekilde anlayabilmek için basit bir iletişim modeli kuracağız.

Şimdi şöyle bir durum hayal edin: Diyelim ki, hatlar üzerinden iletilen elektrik akımı yoluyla bir arkadaşınızla haberleşmenizi sağlayacak bir sistem tasarlıyorsunuz. Bu sistem, verici tarafında elektrik akımının gönderilmesini sağlayan bir anahtardan, alıcı tarafında ise, gelen akımın şiddetine göre loş veya parlak ışık veren bir ampulden oluşuyor. Eğer vericiden gönderilen elektrik akımı düşükse alıcı loş bir ışık, eğer gelen akım yüksekse alıcı parlak bir ışık görecek. Elbette eğer isterseniz düşük akım-yüksek akım karşıtlığı yerine akım varlığı-akım yokluğu karşıtlığını da kullanabilirsiniz. Böylece vericiden akım gönderildiğinde ampul yanar, gönderilmediğinde ise söner. Bana düşük akım-yüksek akım karşıtlığı daha kullanışlı geldiği için böyle tercih ettim. Siz tabii ki öbür türlüünü de tercih edebilirsiniz.

Yukarıda bahsedildiği gibi sistemimizi kurduk diyelim. Peki ama bu sistem verici ile alıcı arasında basit de olsa bir iletişim kurmamızı nasıl olacak da sağlayacak?

Aslında bunun cevabı ve mantığı çok basit. Gördüğünüz gibi, bu sistemde iki farklı durum söz konusu: Loş ışık ve parlak ışık (veya yanan ampul ve sönmüş ampul).

Bu ikili yapıyı, tahmin edebileceğiniz gibi, ikili (*binary*) sayma sistemi aracılığıyla rahatlıkla temsil edebiliriz. Mesela loş ışık durumuna 0, parlak ışık durumuna ise 1 diyebiliriz. Dolayısıyla verici, ampulün loş ışık vermesini sağlayacak düşük bir akım gönderdiğinde bunun değerini 0, ampulün yüksek ışık vermesini sağlayacak yüksek bir akım gönderdiğinde ise bunun değerini 1 olarak değerlendirebiliriz.

Burada yaptığımız dönüştürme işlemine teknik olarak 'kodlama' (*encoding*) adı verilir. Bu kodlama sistemine göre biz, iki farklı elektrik akımı değerini, yani loş ışık ve parlak ışık değerlerini sırasıyla ikili sistemdeki 0 ve 1 sayıları ile eşleştirip, loş ışığa 0, parlak ışığa ise 1 dedik.

Hemen anlayacağınız gibi, bahsettiğimiz bu hayali sistem, telgraf iletişimine çok benziyor. İşte gerçekte de kullanılan telgraf sistemine çok benzeyen bu basitleştirilmiş model bizim bilgisayarların çalışma mantığını da daha net bir şekilde anlamamızı sağlayacak.

28.1 8 Bitlik bir Sistem

Hatırlarsanız ikili sayma sisteminde 0'lar ve 1'lerin oluşturduğu her bir basamağa 'bit' adını veriyorduk.

Not: *Bit* kelimesi İngilizcede 'binary' (ikili) ve 'digit' (rakam) kelimelerinin birleştirilmesi ile üretilmiştir.

Bu bilgiye göre mesela 0 sayısı bir bitlik bir sayı iken, 1001 sayısı dört bitlik bir sayıdır. İletişimimizi eksiksiz bir biçimde sağlayabilmemiz, yani gereken bütün karakterleri temsil edebilmemiz için, sistemimizin 8 hanelik bir sayı kapasitesine sahip olması, yani teknik bir dille ifade etmek gerekirse sistemimizin 8 bitlik olması herhalde yeterli olacaktır.

8 bitlik bir iletişim sisteminde 10'a kadar şu şekilde sayabiliriz:

```
>>> for i in range(10):
...     print(bin(i)[2:].zfill(8))
...
00000000
00000001
00000010
00000011
00000100
00000101
00000110
00000111
00001000
00001001
```

Verici tarafındaki kişi elindeki anahtar yardımıyla farklı kuvvetlere sahip sinyalleri art arda göndererek yukarıda gösterildiği gibi on farklı sayıyı alıcıya iletebilir. Sistemimizin 8 bitlik olduğunu düşünürsek karşı tarafa 0 sayısı ile birlikte toplam $2^{**} 8 = 256$ farklı sinyal gönderebiliriz:

```
>>> for i in range(256):
...     print(bin(i)[2:].zfill(8))
...
00000000
00000001
00000010
00000011
00000100
...
...
...
11111001
11111010
11111011
11111100
11111101
11111110
11111111
```

Gördüğümüz gibi, bizim 8 bitlik bu sistemle gönderebileceğimiz son sinyal, yani sayı 255'tir. Bu sistemle bundan büyük bir sayıyı gönderemeyiz. Bu durumu kendi gözlerinizle görmek için şu kodları çalıştırın:

```
>>> for i in range(256):
...     print(bin(i)[2:], i.bit_length(), sep="\t")
```

Burada ilk sütun 256'ya kadar olan sayıların ikili sistemdeki karşılıklarını, ikinci sütun ise bu sayıların bit uzunluğunu gösteriyor. Bu çıktıyı incelediğinizde de göreceğiniz gibi, 8 bit

uzunluğa sahip son sayı 255'tir. 256 sayısı ise 9 bit uzunluğa sahiptir. Yani 256 sayısı mecburen bizim sistemimizin dışındadır:

```
>>> bin(255)[2:]
'11111111'

>>> (255).bit_length()
8

>>> bin(256)[2:]
'100000000'

>>> (256).bit_length()
9
```

Dediğimiz gibi, bu sistemde elimizde toplam 8 bit var. Yani bu sistemi kullanarak 0'dan 256'ya kadar sayıp, bu sayıları alıcıya iletebiliriz.

Peki verici ile alıcı arasında birtakım sayıları gönderip alabilmek ne işimize yarar? Yani bu iş neden bu kadar önemli?

Bu soruların cevabını birazdan vereceğiz, ama ondan önce daha önemli bir konuya değinelim.

28.2 Hata Kontrolü

Buraya kadar her şey yolunda. Alıcı ve verici arasındaki iletişimi elektrik akımı vasıtasıyla, 8 bitlik bir sistem üzerinden sağlayabiliyoruz. Ancak sistemimizin çok önemli bir eksiği var. Biz bu sistemde hiçbir hata kontrolü yapmıyoruz. Yani vericiden gelen mesajın doğruluğunu test eden hiçbir ölçütümüz yok. Zira alıcı ile verici arasında gidip gelen veriler pek çok farklı şekilde ve sebeple bozulmaya uğrayabilir. Örneğin, gönderilen veri alıcı tarafından doğru anlaşılamayabilir veya elektrik sinyallerini ileten kablolardaki arızalar sinyallerin doğru iletilmesini engelleyebilir.

İşte bütün bunları hesaba katarak, iletişimin doğru bir şekilde gerçekleşebilmesini sağlamak amacıyla sistemimiz için basit bir hata kontrol süreci tasarlayalım.

Dediğimiz gibi, elimizdeki sistem toplam 256'ya kadar saymamıza olanak tanıyor. Çünkü bizim sistemimiz 8 bitlik bir sistem. Bu sisteme bir hata kontrol mekanizması ekleyebilmek için veri iletimini 8 bitten 7 bite çekeceğiz. Yani iletişimimizi toplam $2^7 = 127$ sayı ile sınırlayacağız. Boşta kalan 8. biti ise bahsettiğimiz bu hata kontrol mekanizmasına ayıracağız.

Peki hata kontrol mekanizmamız nasıl işleyecek?

Çok basit: Vericiden alıcıya ulaşan verilerin tek mi yoksa çift mi olduğuna bakacağız.

Buna göre sistemimiz şöyle çalışacak:

Diyeelim ki verici alıcıya sinyaller aracılığıyla şu sayıyı göndermek istiyor:

```
0110111
```

Bu arada, bunun 7 bitlik bir sayı olduğuna dikkat edin. Dedğimiz gibi, biz kontrol mekanizmamızı kurabilmek için elimizdeki 8 bitlik kapasitenin 7 bitini kullanacağız. Boşta kalan 8. biti ise kontrol mekanizmasına tahsis edeceğiz.

Ne diyorduk? Evet, biz karşı tarafa 7 bitlik bir sayı olan *0110111* sayısını göndermek istiyoruz. Bu sayıyı göndermeden önce, içindeki *1*'lerin miktarına bakarak bu sayının tek mi yoksa çift mi olduğuna karar verelim. Burada toplam beş adet *1* sayısı var. Yani bu sayı bir tek sayıdır. Eğer göndermek istediğimiz sayı bir tek sayı ise, karşı tarafa ulaştığında da bir tek sayı olmalıdır.

Biz bu sistem için şöyle bir protokol tasarlayabiliriz:

Bu sistemde bütün sayılar karşı tarafa bir 'tek sayı' olarak iletilmelidir. Eğer iletilen sayılar arasında bir çift sayı varsa, o sayı hatalı iletilmiş veya iletim esnasında bozulmuş demektir.

Peki biz iletilen bütün sayıların bir tek sayı olmasını nasıl sağlayacağız? İşte bu işlemi, boşa ayırdığımız o 8. bit ile gerçekleştireceğiz:

Eğer karşı tarafa iletilen bir sayı zaten tekse, o sayının başına *0* ekleyeceğiz. Böylece sayının teklik-çiftlik durumu değişmemiş olacak. Ama eğer iletilen sayı çiftse, o sayının başına *1* ekleyeceğiz. Böylece çift sayıyı, sistemimizin gerektirdiği şekilde, tek sayıya çevirmiş olacağız.

Örnek olarak *0110111* sayısını verelim. Bu sayıda toplam beş adet *1* var. Yani bu sayı bir tek sayı. Dolayısıyla bu sayının başına bir adet *0* ekliyoruz:

```
0 0110111
```

Böylece sayımızın teklik-çiftlik durumu değişmemiş oluyor. Karşı taraf bu sayıyı aldığı anda *1*'lerin miktarına bakarak bu verinin doğru iletildiğinden emin oluyor.

Bir de şu sayıya bakalım:

```
1111011
```

Bu sayıda toplam altı adet *1* sayısı var. Yani bu sayı bir çift sayı. Bir sayının sistemimiz tarafından 'hatasız' olarak kabul edilebilmesi için bu sayının bir tek sayı olması gerekiyor. Bu yüzden biz bu sayıyı tek sayıya çevirmek için başına bir adet *1* sayı ekliyoruz:

```
1 1111011
```

Böylece sayımızın içinde toplam yedi adet *1* sayısı olmuş ve böylece sayımız tek sayıya dönüşmüş oluyor.

Teknik olarak ifade etmemiz gerekirse, yukarıda yaptığımız kontrol türüne 'eşlik denetimi' (*parity check*) adı verilir. Bu işlemi yapmamızı sağlayan bit'e ise 'eşlik biti' (*parity bit*) denir. İki tür eşlik denetimi bulunur:

1. Tek eşlik denetimi (*odd parity check*)
2. Çift eşlik denetimi (*even parity check*)

Biz kendi sistemimizde hata kontrol mekanizmasını bütün verilerin bir 'tek sayı' olması gerekliliği üzerine kurduk. Yani burada bir 'tek eşlik denetimi' gerçekleştirmiş olduk. Elbette bütün verilerin bir çift sayı olması gerekliliği üzerine de kurabilirdik bu sistemi. Yani isteseydik 'çift eşlik denetimi' de yapabilirdik. Bu tamamen bir tercih meselesidir. Bu tür sistemlerde yaygın olarak 'tek eşlik denetimi' kullanıldığı için biz de bunu tercih ettik.

Bu örneklerden de gördüğünüz gibi, toplam 8 bitlik kapasitemizin 7 bitini veri aktarımı için, kalan 1 bitini ise alınıp verilen bu verilerin doğruluğunu denetlemek için kullanıyoruz. Elbette

kullandığımız hata kontrol mekanizması epey zayıf bir sistemdir. Ama, iletişim sistemleri arasında verilerin hatasız bir şekilde aktarılıp aktarılamadığını kontrol etmeye yarayan bir sistem olan eşlik denetiminin, bugün bilgisayarın belleklerinde (RAM) dahi kullanılmaya devam ettiğini söylemeden geçmeyelim...

28.3 Karakterlerin Temsili

Yukarıda anlattıklarımızdan da gördüğünüz gibi, sistemimizi kullanarak 7 bit üzerinden toplam 127 sayı gönderebiliyoruz. Tabii ki sistemimiz 8 bit olduğu için 1 bit de boşta kalıyor. İşte boşta duran bu 1 biti ise eşlik denetimi için kullanıyoruz. Ama elbette alıcı ile verici arasında sayı alışverişi yapmak pek de heyecan uyandırıcı bir faaliyet değil. Karşı tarafa sayısal mesajlar yerine birtakım sözel mesajlar iletebilsek herhalde çok daha keyifli olurdu...

Şunu asla unutmayın. Eğer bir noktadan başka bir noktaya en az iki farklı sinyal yolu ile birtakım sayısal verileri gönderebiliyorsanız aynı şekilde sözel verileri de rahatlıkla gönderebilirsiniz. Tıpkı düşük voltaj ve yüksek voltaj değerlerini sırasıyla 0 ve 1 sayıları ile temsil ettiğiniz gibi, karakterleri de bu iki sayı ile temsil edebilirsiniz. Yapmanız gereken tek şey hangi sayıların hangi karakterlere karşılık geleceğini belirlemekten ibarettir. Mesela elimizde sayılarla karakterleri eşleştiren şöyle bir tablo olduğunu varsayalım:

sayı	karakter	sayı	karakter	sayı	karakter	sayı	karakter
0	'a'	1	'b'	10	'c'	11	'd'
100	'e'	101	'f'	110	'g'	111	'h'
1000	'i'	1001	'j'	1010	'k'	1011	'l'
1100	'm'	1101	'n'	1110	'o'	1111	'p'
10000	'q'	10001	'r'	10010	's'	10011	't'
10100	'u'	10101	'v'	10110	'w'	10111	'x'
11000	'y'	11001	'z'	11010	'A'	11011	'B'
11100	'C'	11101	'D'	11110	'E'	11111	'F'
100000	'G'	100001	'H'	100010	'I'	100011	'J'
100100	'K'	100101	'L'	100110	'M'	100111	'N'
101000	'O'	101001	'P'	101010	'Q'	101011	'R'
101100	'S'	101101	'T'	101110	'U'	101111	'V'
110000	'W'	110001	'X'	110010	'Y'	110011	'Z'

Bu tabloda toplam 52 karakter ile 52 sayı birbiriyle eşleştirilmiş durumda. Mesela vericiden 0 sinyali geldiğinde bu tabloya göre biz bunu 'a' harfi olarak yorumlayacağız. Örneğin karşı tarafa 'python' mesajını iletmek için sırasıyla şu sinyalleri göndereceğiz:

1111, 11000, 10011, 111, 1110, 1101

Gördüğünüz gibi, elimizdeki 127 sayının 52'sini harflere ayırdık ve elimizde 75 tane daha sayı kaldı. Eğer isterseniz geri kalan bu sayıları da birtakım başka karakterlere veya işaretlere ayırarak, alıcı ve verici arasındaki bütün iletişimin eksiksiz bir şekilde gerçekleşmesini sağlayabilirsiniz. Örneğin şöyle bir tablo oluşturabilirsiniz:

sayı	karakter	sayı	karakter	sayı	karakter	sayı	karakter
0	'0'	1	'1'	10	'2'	11	'3'
100	'4'	101	'5'	110	'6'	111	'7'
1000	'8'	1001	'9'	1010	'a'	1011	'b'
1100	'c'	1101	'd'	1110	'e'	1111	'f'
10000	'g'	10001	'h'	10010	'i'	10011	'j'
10100	'k'	10101	'l'	10110	'm'	10111	'n'
11000	'o'	11001	'p'	11010	'q'	11011	'r'
11100	's'	11101	't'	11110	'u'	11111	'v'
100000	'w'	100001	'x'	100010	'y'	100011	'z'
100100	'A'	100101	'B'	100110	'C'	100111	'D'
101000	'E'	101001	'F'	101010	'G'	101011	'H'
101100	'I'	101101	'J'	101110	'K'	101111	'L'
110000	'M'	110001	'N'	110010	'O'	110011	'P'
110100	'Q'	110101	'R'	110110	'S'	110111	'T'
111000	'U'	111001	'V'	111010	'W'	111011	'X'
111100	'Y'	111101	'Z'	111110	'!'	111111	'"'
1000000	'#'	1000001	'\$'	1000010	'%'	1000011	'&'
1000100	''''	1000101	'('	1000110	)'	1000111	'*'
1001000	'+'	1001001	','	1001010	'-'	1001011	'.'
1001100	'/'	1001101	':'	1001110	':'	1001111	'<'
1010000	'='	1010001	'>'	1010010	'?'	1010011	'@'
1010100	'['	1010101	'\'	1010110	']'	1010111	'^'
1011000	'_'	1011001	'"	1011010	'{'	1011011	'"
1011100	'}'	1011101	'~'	1011110	''	1011111	't'
1100000	'n'	1100001	'r'	1100010	'x0b'	1100011	'x0c'

Aslında yukarıda anlattığımız sayı-karakter eşleştirme işleminin, ta en başta yaptığımız sinyal-sayı eşleştirme işlemiyle mantık olarak aynı olduğuna dikkatinizi çekmek isterim.

Sistemimizi tasarlarken, iletilen iki farklı sinyali 0 ve 1 sayıları ile temsil etmiştik. Yani bu sinyalleri 0 ve 1'ler halinde kodlamıştık. Şimdi ise bu sayıları karakterlere dönüştürüyoruz. Yani yine bir kodlama (*encoding*) işlemi gerçekleştiriyoruz.

Baştan beri anlattığımız bu küçük iletişim modeli, sayıların ve karakterlerin nasıl temsil edilebileceği konusunda bize epey bilgi verdi. Bu arada, yukarıda anlattığımız sistem her ne kadar hayali de olsa, bu sisteme benzeyen sistemlerin tarih boyunca kullanıldığını ve hatta bugün kullandığımız bütün iletişim sistemlerinin de yukarıda anlattığımız temel üzerinde şekillendiğini belirtmeden geçmeyelim. Örneğin telgraf iletişimde kullanılan Mors alfabesi yukarıda tarif ettiğimiz sisteme çok benzer. Mors alfabesi, kısa ve uzun sinyallerle karakterlerin eşleştirilmesi yoluyla oluşturulmuştur. Mors sisteminde farklı sinyaller (tıpkı bizim sistemimizde olduğu gibi) farklı harflere karşılık gelir:

A	● —	U	● ● —
B	— ● ● ●	V	● ● ● —
C	— ● — ●	W	● — —
D	— ● ●	X	— ● ● —
E	●	Y	— ● — —
F	● ● — ●	Z	— — ● ●
G	— — ●		
H	● ● ● ●		
I	● ●		
J	● — — —		
K	— ● —	1	● — — —
L	● — ● ●	2	● ● — —
M	— —	3	● ● ● —
N	— ●	4	● ● ● ●
O	— — —	5	● ● ● ● ●
P	● — — ●	6	— ● ● ● ●
Q	— — ● —	7	— — ● ● ●
R	● — ●	8	— — — ● ●
S	● ● ●	9	— — — — ●
T	—	0	— — — — —

Mors alfabesinin bizim oluşturduğumuz sisteme mantık olarak ne kadar benzediğine dikkat edin. Bu sistemin benzeri biraz sonra göstereceğimiz gibi, modern bilgisayarlarda da kullanılmaktadır.

Karakter Kodlama (*Character Encoding*)

Bu bölüme gelinceye kadar Python programlama dilindeki karakter dizisi, liste ve dosya adlı veri tiplerine ilişkin epey söz söyledik. Artık bu veri tiplerine dair hemen hemen bütün ayrıntıları biliyoruz. Ancak henüz öğrenmediğimiz, ama programcılık maceramız açısından mutlaka öğrenmemiz gereken çok önemli bir konu daha var. Bu önemli konunun adı, karakter kodlama.

Bu bölümde ‘karakter kodlama’ adlı hayati konuyu işlemenin yanı sıra, son birkaç bölümde üstünkörü bir şekilde üzerinden geçtiğimiz, ama derinlemesine incelemeye pek fırsat bulamadığımız bütün konuları da ele almaya çalışacağız. Bu konuyu bitirdikten sonra, önceki konuları çalışırken zihninizde oluşmuş olabilecek boşlukların pek çoğunun dolduğunu farkedebilirsiniz. Sözün özü, bu bölümde hem yeni şeyler söyleyeceğiz, hem de halihazırda öğrendiğimiz şeylerin bir kez daha üzerinden geçerek bunların zihninizde iyiden iyine pekişmesini sağlayacağız.

Hatırlarsanız önceki derslerimizde karakter dizilerinin `encode()` adlı bir metodu olduğundan söz etmiştik. Aynı şekilde, dosyaların da *encoding* adlı bir parametresi olduğunu söylemiştik. Ayrıca bu *encoding* konusu, ilk derslerimizde metin düzenleyici ayarlarını anlatırken de karşımıza çıkmıştı. Orada, yazdığımız programlarda özellikle Türkçe karakterlerin düzgün görünebilmesi için, kullandığımız metin düzenleyicinin dil kodlaması (*encoding*) ayarlarını düzgün yapmamız gerektiğini üstüne basa basa söylemiştik. Biz şu ana kadar bu konuyu ayrıntılı olarak ele almamış da olsak, siz şimdiye kadar yazdığınız programlarda Türkçe karakterleri kullanırken halihazırda pek çok problemle karşılaşmış ve bu sorunların neden kaynaklandığını anlamakta zorlanmış olabilirsiniz.

İşte bu bölümde, o zaman henüz bilgimiz yetersiz olduğu için ertelediğimiz bu *encoding* konusunu bütün ayrıntılarıyla ele alacağız ve yazdığımız programlarda Türkçe karakterleri kullanırken neden sorunlarla karşılaştığımızı, bu sorunun temelinde neyin yattığını anlamaya çalışacağız.

O halde hiç vakit kaybetmeden bu önemli konuyu incelemeye başlayalım.

29.1 Giriş

Önceki bölümlerde sık sık tekrar ettiğimiz gibi, bilgisayar dediğimiz şey, üzerinden elektrik geçen devrelerden oluşmuş bir sistemdir. Eğer bir devrede elektrik yoksa o devrenin değeri 0 volt iken, o devreden elektrik geçtiğinde devrenin değeri yaklaşık +5 voltur.

Gördüğümüz gibi, ortada iki farklı değer var: 0 volt ve +5 volt. İkili (*binary*) sayma sisteminde de iki değer bulunur: 0 ve 1. İşte biz bu 0 volt’u ikili sistemde 0 ile, +5 volt’u ise 1 ile temsil

ediyoruz. Yani devreden elektrik geçtiğinde o devrenin değeri 1, elektrik geçmediğinde ise 0 olmuş oluyor. Tabii bilgisayar açısından bakıldığında devrede elektrik vardır veya yoktur. Biz insanlar bu ikili durumu daha kolay bir şekilde manipüle edebilmek için farklı voltaj durumlarından her birine sırasıyla 0 ve 1 gibi bir ad veriyoruz. Yani iki farklı voltaj değerini iki farklı sayı halinde 'kodlamış' oluyoruz...

Hatırlarsanız bir önceki bölümde tasarladığımız basit iletişim modelinde de ampulün loş ışık vermesini sağlayan düşük elektrik sinyallerini 0 ile, parlak ışık vermesini sağlayan yüksek elektrik sinyallerini ise 1 ile temsil etmiştik. Bu temsil işine de teknik olarak 'kodlama' (*encoding*) adı verildiğini söylemiştik. İşte bilgisayarlar açısından da benzer bir durum söz konusudur. Bilgisayarlar da 0 volt ve +5 volt değerleri sırasıyla ikili sayma sistemindeki 0 ve 1 sayıları halinde kodlanabilir.

Sözün özü ilk başta yalnızca iki farklı elektrik sinyali vardır. Elbette bu elektrik sinyalleri ile doğrudan herhangi bir işlem yapamayız. Mesela elektrik sinyallerini birbiriyle toplayıp, birbirinden çıkaramayız. Ama bu sinyalleri bir sayma sistemi ile temsil edersek (yani bu sinyalleri o sayma sisteminde kodlarsak), bunları kullanarak, örneğin, aritmetik işlemleri rahatlıkla gerçekleştirebiliriz. Mesela 0 volt ile +5 voltu birbiriyle toplayamayız, ama 0 voltu ikili sistemdeki 0 sayısıyla, +5 voltu ise ikili sistemdeki 1 sayısıyla kodladıktan sonra bu ikili sayılar arasında her türlü aritmetik işlemi gerçekleştirebiliriz.

Bilgisayarlar yalnızca iki farklı voltaj durumundan anladığı ve bu iki farklı voltaj durumu da ikili sayma sistemindeki iki farklı sayı ile kolayca temsil edilebildiği için, ilk bilgisayarlar çoğunlukla sadece hesap işlemlerinde kullanılıyordu. Karakterlerin/harflerin bilgisayar dünyasındaki işlevi bir hayli kısıtlıydı. Metin oluşturma işi o zamanlarda daktilo ve benzeri araçların görevi olarak görülüyordu. Bu durumu, telefon teknolojisi ile kıyaslayabilirsiniz. İlk telefonlar da yalnızca iki kişi arasındaki sesli iletişimi sağlamak gibi kısıtlı bir amaca hizmet ediyordu. Bugün ise, geçmişte pek çok farklı cihaza paylaştırılmış görevleri akıllı telefonlar aracılığıyla tek elden halledebiliyoruz.

Peki bir bilgisayar yalnızca elektrik sinyallerinden anlıyorsa, biz mesela bilgisayarları nasıl oluyor da metin girişi için kullanabiliyoruz?

Bu sorunun cevabı aslında çok açık: Birtakım elektrik sinyallerini, birtakım aritmetik işlemleri gerçekleştirebilmek amacıyla nasıl birtakım sayılar halinde kodlayabiliyorsak; birtakım sayıları da, birtakım metin işlemlerini gerçekleştirebilmek amacıyla birtakım karakterler halinde kodlayabiliriz.

Peki ama nasıl?

Bir önceki bölümde bahsettiğimiz basit iletişim modeli aracılığıyla bunun nasıl yapılacağını anlatmıştık. Tıpkı bizim basit iletişim sistemimizde olduğu gibi, bilgisayarlar da yalnızca elektrik sinyallerini görür. Tıpkı orada yaptığımız gibi, bilgisayarlar da hangi elektrik sinyalinin hangi sayıya; hangi sayının da hangi karaktere karşılık geleceğini belirleyebiliriz. Daha doğrusu, bilgisayarların gördüğü bu elektrik sinyallerini sayılara ve karakterlere dönüştürebiliriz. Dışarıdan girilen karakterleri de, bilgisayarların anlayabilmesi için tam aksi istikamette sayıya, oradan da elektrik sinyallerine çevirebiliriz. İşte bu dönüştürme işlemine karakter kodlama (*character encoding*) adı verilir.

Bu noktada şöyle bir soru akla geliyor: Tamam, sayıları karakterlere, karakterleri de sayılara dönüştüreceğiz. Ama peki hangi sayıları hangi karakterlere, hangi karakterleri de hangi sayılara dönüştüreceğiz? Yani mesela ikili sistemdeki 0 sayısı hangi karaktere, 1 sayısı hangi karaktere, 10 sayısı hangi karaktere karşılık gelecek?

Siz aslında bu sorunun cevabını da biliyorsunuz. Yine bir önceki bölümde anlattığımız gibi, hangi sayıların hangi karakterlere karşılık geleceğini, sayılarla karakterlerin eşleştirildiği

birtakım tablolar yardımıyla rahatlıkla belirleyebiliriz.

Bu iş ilk başta kulağa çok kolaymış gibi geliyor. Esasında iş kolaydır, ama şöyle bir problem var: Herkes aynı sayıları aynı karakterlerle eşleştirmiyor olabilir. Mesela durumu bir önceki bölümde tasarladığımız basit iletişim modeli üzerinden düşünelim. Diyelim ki, başta yalnızca bir arkadaşınızla ikinizin arasındaki iletişimi sağlamak için tasarladığınız bu sistem başkalarının da dikkatini çekmiş olsun... Tıpkı sizin gibi, başkaları da loş ışık-parlak ışık karşıtlığı üzerinden birbiriyle iletişim kurmaya karar vermiş olsun. Ancak sistemin temeli herkesçe aynı şekilde kullanılıyor olsa da, karakter eşleştirme tablolarını herkes aynı şekilde kullanmıyor olabilir. Örneğin başkaları, kendi ihtiyaçları çerçevesinde, farklı sayıların farklı karakterlerle eşleştirildiği farklı tablolar tasarlamış olabilir. Bu durumun dezavantajı, farklı sistemlerle üretilen mesajların, başka sistemlerde aslı gibi görüntülenemeyecek olmasıdır. Örneğin 'a' harfinin 1010 gibi bir sayıyla temsil edildiği sistemle üretilen bir mesaj, aynı harfin mesela 1101 gibi bir sayıyla temsil edildiği sistemde düzgün görüntülenemeyecektir. İşte aynı şey bilgisayarlar için de geçerlidir.

1960'lı yılların ilk yarısına kadar her bilgisayar üreticisi, sayılarla karakterlerin eşleştirildiği, birbirinden çok farklı tablolar kullanıyordu. Yani her bilgisayar üreticisi farklı karakterleri farklı sayılarla eşleştiriyordu. Örneğin bir bilgisayarda 10 sayısı 'a' harfine karşılık geliyorsa, başka bir bilgisayarda 10 sayısı 'b' harfine karşılık gelebiliyordu. Bu durumun doğal sonucu olarak, iki bilgisayar arasında güvenilir bir veri aktarımı gerçekleştirmek mümkün olmuyordu. Hatta daha da vahimi, aynı firma içinde bile birden fazla karakter eşleştirme tablosunun kullanıldığı olabiliyordu...

Peki bu sorunun çözümü ne olabilir?

Cevap elbette standartlaşma.

Standartlaşma ilerleme ve uygarlık açısından çok önemli bir kavramdır. Standartlaşma olmadan ilerleme ve uygarlık düşünülemez. Eğer standartlaşma diye bir şey olmasaydı, mesela A4 piller boy ve en olarak standart bir ölçüye sahip olmasaydı, evde kullandığınız küçük aletlerin pili bittiğinde uygun pili satın almakta büyük zorluk çekerdiniz. Banyo-mutfak musluklarındaki plastik contanın belli bir standardı olmasaydı, conta eskidiğinde yenisini alabilmek için eskisinin ölçülerini inceden inceye hesaplayıp bu ölçülere göre yeni bir conta arayışına çıkmanız gerekirdi. Herhangi bir yerden bulduğunuz contayı herhangi bir muslukta kullanamazdınız. İşte bu durumun aynısı bilgisayarlar için de geçerlidir. Eğer bugün karakterlerle sayıları eşleştirme işlemi belli bir standart üzerinden yürütülüyor olmasaydı, kendi bilgisayarınızda oluşturduğunuz bir metni başka bir bilgisayarda açtığınızda aynı metni göremezdiniz. İşte 1960'lı yıllara kadar bilgisayar dünyasında da aynen buna benzer bir sorun vardı. Yani o dönemde, hangi sayıların hangi karakterlerle eşleşeceği konusunda uzlaşma olmadığı için, farklı bilgisayarlar arasında metin değiş tokuşu pek mümkün değildi.

1960'lı yılların başında IBM şirketinde çalışan Bob Bemer adlı bir bilim adamı bu kargaşanın sona ermesi gerektiğine karar verip, herkes tarafından benimsenecek ortak bir karakter kodlama sistemi üzerinde ilk çalışmaları başlattı. İşte ASCII ('aski' okunur) böylece hayatımıza girmiş oldu.

Peki bu 'ASCII' denen şey tam olarak ne anlama geliyor? Gelin bu sorunun cevabını, en baştan başlayarak ve olabildiğince ayrıntılı bir şekilde vermeye çalışalım.

29.2 ASCII

Bilgisayarların iki farklı elektrik sinyali ile çalıştığını, bu iki farklı sinyalin de 0 ve 1 sayıları ile temsil edildiğini, bilgisayarla metin işlemleri yapabilmek için ise bu sayıların belli karakterlerle eşleştirilmesi gerektiğini söylemiştik.

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi, uygarlık ve ilerleme açısından standartlaşma önemli bir basamaktır. Şöyle düşünün: Biz bilgisayarların çalışma prensibinde iki farklı elektrik sinyali olduğunu biliyoruz. Biz insanlar olarak, işlerimizi daha kolay yapabilmek için, bu sinyalleri daha somut birer araç olan 0 ve 1 sayılarına atamışız. Eğer devrede elektrik yoksa bu durumu 0 ile, eğer devrede elektrik varsa bu durumu 1 ile temsil ediyoruz. Esasında bu da bir uzlaşma gerektirir. Devrede elektrik yoksa bu durumu pekala 0 yerine 1 ile de temsil edebilirdik... Eğer elektrik sinyallerinin temsili üzerinde böyle bir uzlaşmazlık olsaydı, her şeyden önce hangi sinyalin hangi sayıya karşılık geleceği konusunda da ortak bir karara varmamız gerekirdi.

Elektriğin var olmadığı durumu 0 yerine 1 ile temsil etmek akla pek yatkın olmadığı için uzlaşmada bir problem çıkmıyor. Ama karakterler böyle değildir. Onlarca (hatta yüzlerce ve binlerce) karakterin sayılarla eşleştirilmesi gereken bir durumda, ortak bir eşleştirme düzeni üzerinde uzlaşma sağlamak hiç de kolay bir iş değildir. Zaten 1960'lı yılların başına kadar da böyle bir uzlaşma sağlanabilmiş değildi. Dediğimiz gibi, her bilgisayar üreticisi sayıları farklı karakterlerle eşleştiriyor, yani birbirlerinden tamamen farklı karakter kodlama sistemleri kullanıyordu.

İşte bu kargaşayı ortadan kaldırmak gayesiyle, Bob Bemer ve ekibi hangi sayıların hangi karakterlere karşılık geleceğini belli bir standarda bağlayan bir tablo oluşturdu. Bu standarda ise *American Standard Code for Information Interchange*, yani 'Bilgi Alışverişi için Standart Amerikan Kodu' veya kısaca 'ASCII' adı verildi.

29.2.1 7 Bitlik bir Sistem

ASCII adı verilen sistem, birtakım sayıların birtakım karakterlerle eşleştirildiği basit bir tablodan ibarettir. Bu tabloyu <http://www.asciitable.com/> adresinde görebilirsiniz:

Dec	Hx	Oct	Char	Dec	Hx	Oct	Html	Chr	Dec	Hx	Oct	Html	Chr	Dec	Hx	Oct	Html	Chr
0	0	000	NUL (null)	32	20	040	&#32;	Space	64	40	100	&#64;	@	96	60	140	&#96;	`
1	1	001	SOH (start of heading)	33	21	041	&#33;	!	65	41	101	&#65;	A	97	61	141	&#97;	a
2	2	002	STX (start of text)	34	22	042	&#34;	"	66	42	102	&#66;	B	98	62	142	&#98;	b
3	3	003	ETX (end of text)	35	23	043	&#35;	#	67	43	103	&#67;	C	99	63	143	&#99;	c
4	4	004	EOT (end of transmission)	36	24	044	&#36;	\$	68	44	104	&#68;	D	100	64	144	&#100;	d
5	5	005	ENQ (enquiry)	37	25	045	&#37;	%	69	45	105	&#69;	E	101	65	145	&#101;	e
6	6	006	ACK (acknowledge)	38	26	046	&#38;	&	70	46	106	&#70;	F	102	66	146	&#102;	f
7	7	007	BEL (bell)	39	27	047	&#39;	'	71	47	107	&#71;	G	103	67	147	&#103;	g
8	8	010	BS (backspace)	40	28	050	&#40;	(	72	48	110	&#72;	H	104	68	150	&#104;	h
9	9	011	TAB (horizontal tab)	41	29	051	&#41;	)	73	49	111	&#73;	I	105	69	151	&#105;	i
10	A	012	LF (NL line feed, new line)	42	2A	052	&#42;	*	74	4A	112	&#74;	J	106	6A	152	&#106;	j
11	B	013	VT (vertical tab)	43	2B	053	&#43;	+	75	4B	113	&#75;	K	107	6B	153	&#107;	k
12	C	014	FF (NP form feed, new page)	44	2C	054	&#44;	,	76	4C	114	&#76;	L	108	6C	154	&#108;	l
13	D	015	CR (carriage return)	45	2D	055	&#45;	-	77	4D	115	&#77;	M	109	6D	155	&#109;	m
14	E	016	SO (shift out)	46	2E	056	&#46;	.	78	4E	116	&#78;	N	110	6E	156	&#110;	n
15	F	017	SI (shift in)	47	2F	057	&#47;	/	79	4F	117	&#79;	O	111	6F	157	&#111;	o
16	10	020	DLE (data link escape)	48	30	060	&#48;	0	80	50	120	&#80;	P	112	70	160	&#112;	p
17	11	021	DC1 (device control 1)	49	31	061	&#49;	1	81	51	121	&#81;	Q	113	71	161	&#113;	q
18	12	022	DC2 (device control 2)	50	32	062	&#50;	2	82	52	122	&#82;	R	114	72	162	&#114;	r
19	13	023	DC3 (device control 3)	51	33	063	&#51;	3	83	53	123	&#83;	S	115	73	163	&#115;	s
20	14	024	DC4 (device control 4)	52	34	064	&#52;	4	84	54	124	&#84;	T	116	74	164	&#116;	t
21	15	025	NAK (negative acknowledge)	53	35	065	&#53;	5	85	55	125	&#85;	U	117	75	165	&#117;	u
22	16	026	SYN (synchronous idle)	54	36	066	&#54;	6	86	56	126	&#86;	V	118	76	166	&#118;	v
23	17	027	ETB (end of trans. block)	55	37	067	&#55;	7	87	57	127	&#87;	W	119	77	167	&#119;	w
24	18	030	CAN (cancel)	56	38	070	&#56;	8	88	58	130	&#88;	X	120	78	170	&#120;	x
25	19	031	EM (end of medium)	57	39	071	&#57;	9	89	59	131	&#89;	Y	121	79	171	&#121;	y
26	1A	032	SUB (substitute)	58	3A	072	&#58;	:	90	5A	132	&#90;	Z	122	7A	172	&#122;	z
27	1B	033	ESC (escape)	59	3B	073	&#59;	:	91	5B	133	&#91;	[	123	7B	173	&#123;	{
28	1C	034	FS (file separator)	60	3C	074	&#60;	<	92	5C	134	&#92;	\	124	7C	174	&#124;	
29	1D	035	GS (group separator)	61	3D	075	&#61;	=	93	5D	135	&#93;	]	125	7D	175	&#125;	}
30	1E	036	RS (record separator)	62	3E	076	&#62;	>	94	5E	136	&#94;	^	126	7E	176	&#126;	~
31	1F	037	US (unit separator)	63	3F	077	&#63;	?	95	5F	137	&#95;	_	127	7F	177	&#127;	DEL

Source: www.LookupTables.com

İsterseniz bu tabloyu Python yardımıyla kendiniz de oluşturabilirsiniz:

```
for i in range(128):
    if i % 4 == 0:
        print("\n")

    print("{:<3}{:>8}\t".format(i, repr(chr(i))), sep="", end="")
```

Not: Bu kodlarda `repr()` fonksiyonu dışında bilmediğiniz ve anlayamayacağınız hiçbir şey yok. Biraz sonra `repr()` fonksiyonundan da bahsedeceğiz. Ama dilerseniz, bu fonksiyonun ne işe yaradığı konusunda en azından bir fikir sahibi olmak için, yukarıdaki kodları bir de `repr()` olmadan yazmayı ve aldığınız çıktıyı incelemeyi deneyebilirsiniz.

ASCII tablosunda toplam 128 karakterin sayılarla eşleştirilmiş durumda olduğunu görüyorsunuz. Bir önceki bölümde bahsettiğimiz basit iletişim modelinde anlattıklarımızdan da aşına olduğunuz gibi, 128 adet sayı 7 bite karşılık gelir ($2^{*7}=128$). Yani 7 bit ile gösterilebilecek son sayı 127'dir. Dolayısıyla ASCII 7 bitlik bir sistemdir.

ASCII tablosunu şöyle bir incelediğimizde ilk 32 ögenin göze ilk başta anlamsız görünen birtakım karakterlerden oluştuğunu görüyoruz:

sayı	karakter	sayı	karakter	sayı	karakter	sayı	karakter
0	'\x00'	1	'\x01'	2	'\x02'	3	'\x03'
4	'\x04'	5	'\x05'	6	'\x06'	7	'\x07'
8	'\x08'	9	'\t'	10	'\n'	11	'\x0b'
12	'\x0c'	13	'\r'	14	'\x0e'	15	'\x0f'
16	'\x10'	17	'\x11'	18	'\x12'	19	'\x13'
20	'\x14'	21	'\x15'	22	'\x16'	23	'\x17'
24	'\x18'	25	'\x19'	26	'\x1a'	27	'\x1b'
28	'\x1c'	29	'\x1d'	30	'\x1e'	31	'\x1f'

Not: Bu arada, asciitable.com adresinden baktığınız tablo ile yukarıdaki tablonun birbirinden farklı olduğunu zannedebilirsiniz ilk bakışta. Ama aslında arada herhangi bir fark yok. Yalnızca iki tablonun karakterleri gösterim şekli birbirinden farklı. Örneğin asciitable.com'daki tabloda 9 sayısının 'TAB (horizontal tab)' adlı bir karaktere atandığını görüyoruz. Yukarıdaki tabloda ise 9 sayısının yanında 1t adlı kaçış dizisi var. Gördüğünüz gibi, 'TAB (horizontal tab)' ifadesi ile 1t ifadesi aynı karaktere atıfta bulunuyor. Yalnızca bunların gösterimleri birbirinden farklı, o kadar.

Aslında bu karakter salatası arasında bizim tanıdığımız birkaç karakter de yok değil. Mesela 9. sıradaki 1t ögesinin sekme oluşturan kaçış dizisi olduğunu söyledik. Aynı şekilde, 10. sıradaki 1n ögesinin satır başına geçiren kaçış dizisi olduğunu, 13. sıradaki 1r ögesinin ise satırı başa alan kaçış dizisi olduğunu da biliyoruz. Bu tür karakterler 'basılamayan' (*non-printing*) karakterlerdir. Yani mesela ekranda görüntülenebilen 'a', 'b', 'c', '!', '?', '=' gibi karakterlerden farklı olarak bu ilk 32 karakter ekranda görünmez. Bunlara aynı zamanda 'kontrol karakterleri' (*control characters*) adı da verilir. Çünkü bu karakterler ekranda görüntülenmek yerine, metnin akışını kontrol eder. Bu karakterlerin ne işe yaradığını şu tabloyla tek tek gösterebiliriz (tablo <http://tr.wikipedia.org/wiki/ASCII> adresinden alıntıdır):

Sayı	Karakter	Sayı	Karakter
0	boş	16	veri bağlantısından çık
1	başlık başlangıcı	17	aygıt denetimi 1
2	metin başlangıcı	18	aygıt denetimi 2
3	metin sonu	19	aygıt denetimi 3
4	aktarım sonu	20	aygıt denetimi 4
5	sorgu	21	olumsuz bildirim
6	bildirim	22	zaman uyumlu boşta kalma
7	zil	23	aktarım bloğu sonu
8	geri al	24	iptal
9	yatay sekme	25	ortam sonu
10	satır besleme/yeni satır	26	değiştir
11	dikey sekme	27	çık
12	form besleme/yeni sayfa	28	dosya ayırıcısı
13	satır başı	29	grup ayırıcısı
14	dışarı kaydır	30	kayıt ayırıcısı
15	içeri kaydır	31	birim ayırıcısı

Gördüğünüz gibi, bunlar birer harf, sayı veya noktalama işareti değil. O yüzden bu karakterler ekranda görünmez. Ama bir metindeki veri, satır ve paragraf düzeninin nasıl olacağını, metnin nerede başlayıp nerede biteceğini ve nasıl görüneceğini kontrol ettikleri için önemlidirler.

Geri kalan sayılar ise doğrudan karakterlere, sayılara ve noktalama işaretlerine tahsis edilmiştir:

sayı	karakter	sayı	karakter	sayı	karakter	sayı	karakter
32	' '	33	'!	34	'"'	35	'#'
36	'\$'	37	'%'	38	'&'	39	'"'
40	'('	41	')'	42	'*'	43	'+'
44	'.'	45	'-'	46	'.'	47	'/'
48	'0'	49	'1'	50	'2'	51	'3'
52	'4'	53	'5'	54	'6'	55	'7'
56	'8'	57	'9'	58	':'	59	':'
60	'<'	61	'='	62	'>'	63	'?'
64	'@'	65	'A'	66	'B'	67	'C'
68	'D'	69	'E'	70	'F'	71	'G'
72	'H'	73	'I'	74	'J'	75	'K'
76	'L'	77	'M'	78	'N'	79	'O'
80	'P'	81	'Q'	82	'R'	83	'S'
84	'T'	85	'U'	86	'V'	87	'W'
88	'X'	89	'Y'	90	'Z'	91	'['
92	'\'	93	']'	94	'^'	95	'_'
96	'"'	97	'a'	98	'b'	99	'c'
100	'd'	101	'e'	102	'f'	103	'g'
104	'h'	105	'i'	106	'j'	107	'k'
108	'l'	109	'm'	110	'n'	111	'o'
112	'p'	113	'q'	114	'r'	115	's'
116	't'	117	'u'	118	'v'	119	'w'
120	'x'	121	'y'	122	'z'	123	'{'
124	' '	125	'}'	126	'~'	127	'x7f'

İşte 32 ile 127 arası sayılarla eşleştirilen yukarıdaki karakterler yardımıyla metin ihtiyaçlarımızın büyük bölümünü karşılayabiliriz. Yani ASCII adı verilen bu eşleştirme tablosu sayesinde bilgisayarların sayılarla birlikte karakterleri de işleyebilmesini sağlayabiliriz.

1960'lı yıllara gelindiğinde, bilgisayarlar 8 bit uzunluğundaki verileri işleyebiliyordu. Yani, ASCII sisteminin gerçekleştirildiği (yani hayata geçirildiği) bilgisayarlar 8 bitlik bir kapasiteye sahipti. Bu 8 bitin 7 biti karakterle ayrılmıştı. Dolayısıyla mevcut bütün karakterler 7 bitlik bir alana sığdırılmıştı. Boşta kalan 8. bit ise, veri aktarımının düzgün gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğini denetlemek amacıyla 'doğruluk kontrolü' için kullanılıyordu. Bu kontrole teknik olarak 'eşlik denetimi' (*parity check*), bu eşlik denetimini yapmamızı sağlayan bit'e ise 'eşlik biti' (*parity bit*) adı verildiğini biliyorsunuz. Geçen bölümde bu teknik terimlerin ne anlama geldiğini açıklamış, hatta bunlarla ilgili basit bir örnek de vermiştik.

Adından da anlaşılacağı gibi, ASCII bir Amerikan standardıdır. Dolayısıyla hazırlanışında İngilizce temel alınmıştır. Zaten ASCII tablosunu incelediğinizde, bu tabloda Türkçeye özgü harflerin bulunmadığını göreceksiniz. Bu sebepten, bu standart ile mesela Türkçeye özgü karakterleri gösteremeyiz. Çünkü ASCII standardında 'ş', 'ç', 'ğ' gibi harfler kodlanmamıştır. Özellikle Python'ın 2.x serisini kullanmış olanlar, ASCII'nin bu yetersizliğinin nelere sebep olduğunu gayet iyi bilir. Python'ın 2.x serisinde mesela doğrudan şöyle bir kod yazamayız:

```
print("Merhaba Şirin Baba!")
```

"Merhaba Şirin Baba!" adlı karakter dizisinde geçen 'Ş' harfi ASCII dışı bir karakterdir. Yani bu harf ASCII ile temsil edilemez. O yüzden böyle bir kod yazıp bu kodu çalıştırdığımızda Python bize şöyle bir hata mesajı gösterecektir:

```
File "deneme.py", line 1
SyntaxError: Non-ASCII character '\xde' in file deneme.py on line 1, but no
encoding declared; see http://www.python.org/peps/pep-0263.html for details
```

Aynen anlattığımız gibi, yukarıdaki hata mesajı da kodlar arasında ASCII olmayan bir karakter yer aldığından yakınıyor...

ASCII'nin her ne kadar yukarıda bahsettiğimiz eksiklikleri olsa da bu standart son derece yaygındır ve piyasada bulunan pek çok sistemde kullanılmaya devam etmektedir. Örneğin size kullanıcı adı ve parola soran hemen hemen bütün sistemler bu ASCII tablosunu temel alır veya bu tablodan etkilenmiştir. O yüzden çoğu yerde kullanıcı adı ve/veya parola belirlerken Türkçe karakterleri kullanamazsınız. Hatta pek çok yazı tipinde yalnızca ASCII tablosunda yer alan karakterlerin karşılığı bulunur. Bu yüzden, mesela blogunuzda kullanmak üzere seçip beğendiğiniz çoğu yazı tipi 'ş', 'ç', 'ğ', 'ö' gibi harfleri göstermeyebilir. Yukarıda 'Merhaba Şirin Baba!' örneğinde de gösterdiğimiz gibi, Python'ın 2.x serisinde de öntanımlı olarak ASCII kodlama biçimi kullanılıyordu. O yüzden Python'ın 2.x sürümlerinde Türkçe karakterleri gösterebilmek için daha fazla ilave işlem yapmak zorunda kalıyorduk.

Sözün özü, eğer yazdığınız veya kendiniz yazmamış da olsanız herhangi bir sebeple kullanmakta olduğunuz bir programda Türkçe karakterlere ilişkin bir hata alıyorsanız, bu durumun en muhtemel sebebi, kullandığınız programın veya sistemin, doğrudan ASCII'yi veya ASCII'ye benzer başka bir sistemi temel alarak çalışıyor olmasıdır. ASCII tablosunda görünen 128 karakter dışında kalan hiçbir karakter ASCII ile kodlanamayacağı için, özellikle farklı dillerin kullanıldığı bilgisayarlarda çalışan programlar kaçınılmaz olarak karakterlere ilişkin pek çok hata verecektir. Örneğin, karakter kodlamalarına ilişkin olarak yukarıda bahsettiğimiz ayrıntılardan habersiz bir Amerikalı programcının yazdığı bir programa Türkçe veri girdiğinizde bu program bir anda tuhaf görünen hatalar verip çökecektir...

29.2.2 Genişletilmiş ASCII

Dediğimiz gibi, ASCII 7 bitlik bir karakter kümesidir. Bu standardın ilk çıktığı dönemde 8. bitin hata kontrolü için kullanıldığını söylemiştik. Sonraki yıllarda 8. bitin hata kontrolü için kullanılmasından vazgeçildi. Böylece 8. bit yine boşa düşmüş oldu. Bu bitin boşa düşmesi ile elimizde yine toplam 128 karakterlik bir boşluk olmuş oldu. Dediğimiz gibi 7 bit ile toplam 128 sayı-karakter eşleştirilebilirken, 8 bit ile toplam 256 sayı-karakter eşleştirilebilir. Ne de olsa:

```
>>> 2**7
```

```
128
```

```
>>> 2**8
```

```
256
```

İşte bu fazla bit, farklı kişi, kurum ve organizasyonlar tarafından, İngilizcede bulunmayan ama başka dillerde bulunan karakterleri temsil etmek için kullanıldı. Ancak elbette bu fazladan bitin sağladığı 128 karakter de dünyadaki bütün karakterlerin temsil edilmesine yetmez. Bu yüzden 8. bitin sunduğu boşluk, birbirinden farklı karakterleri gösteren çeşitli tabloların ortaya çıkmasına sebep oldu. Bu birbirinden farklı tablolara genel olarak 'kod sayfası' adı verilir. Örneğin Microsoft şirketinin Türkiye'ye gönderdiği bilgisayarlarda tanımlı 'cp857' adlı kod sayfasında 128 ile 256 aralığında Türkçe karakterlere de yer verilmişti (bkz. <http://msdn.microsoft.com/en-us/library/cc195068.aspx>)

Bu tabloya baktığınızda baştan 128'e kadar olan karakterlerin standart ASCII tablosu ile aynı olduğunu göreceksiniz. 128. karakterden itibaren ise Türkçeye özgü harfler tanımlanır. Mesela bu tabloda 128. karakter Türkçedeki büyük 'Ç' harfi iken, 159. karakter küçük 'ç' harfidir. Bu durumu şu Python kodları ile de teyit edebilirsiniz:

```
>>> "Ç".encode("cp857")
b'\x80'

>>> "ç".encode("cp857")
b'\x9f'
```

Bu arada bu sayıların onaltılı sayma düzenine göre olduğunu biliyorsunuz. Onlu düzende bunların karşılığı sırasıyla şudur:

```
>>> int("80", 16)
128

>>> int("9f", 16)
159
```

Burada karakter dizilerinin `encode()` adlı metodunu kullandığımıza dikkat edin. Bu metod yardımıyla herhangi bir karakteri herhangi bir karakter kodlama sistemine göre kodlayabiliriz. Mesela yukarıdaki iki örnekte 'Ç' ve 'ç' harflerini 'cp857' adlı kod sayfasına göre kodladık ve bunların bu kod sayfasında hangi sayılara karşılık geldiğini bulduk.

cp857 numaralı kod sayfasında 'Ç' ve 'ç' harfleri yer aldığı için, biz bu harfleri o kod sayfasına göre kodlayabiliyoruz. Ama mesela ASCII kodlama sisteminde bu harfler bulunmaz. O yüzden bu harfleri ASCII sistemine göre kodlayamayız:

```
>>> "Ç".encode("ascii")

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
UnicodeEncodeError: 'ascii' codec can't encode character '\xc7' in position
0: ordinal not in range(128)
```

Tıpkı hata mesajında da söylendiği gibi:

```
Unicode Kodlama Hatası: 'ascii' kod çözücüsü, 0 konumundaki '\xc7' adlı
karakteri kodlayamıyor. Sayı 0-128 aralığında değil.
```

Gerçekten de onlu sistemde 199 sayısına karşılık gelen bu onaltılı 'xc7' sayısı ASCII'nin kapsadığı sayı aralığının dışında kalmakta, bu yüzden de ASCII kod çözücüsü ile kodlanamamaktadır.

Dediğimiz gibi, Microsoft Türkiye'ye gönderdiği bilgisayarlarda 857 numaralı kod sayfasını tanımlıyordu. Ama mesela Arapça konuşulan ülkelere gönderdiği bilgisayarlarda ise, <http://msdn.microsoft.com/en-us/library/cc195061.aspx> adresinden görebileceğiniz 708 numaralı kod sayfasını tanımlıyordu. Bu kod sayfasını incelediğinizde, 128 altı karakterlerin standart ASCII ile aynı olduğunu ancak 128 üstü karakterlerin Türkçe kod sayfasındaki karakterlerden farklı olduğunu göreceksiniz. İşte 128 üstü karakterler bütün dillerde birbirinden farklıdır. Bu farklılığın ne sonuç doğurabileceğini tahmin edebildiğinizi zannediyorum. Elbette, mesela kendi bilgisayarınızda yazdığınız bir metni Arapça konuşulan

bir ülkedeki bilgisayara gönderdiğinizde, doğal olarak metin içindeki Türkçeye özgü karakterlerin yerinde başka karakterler belirecektir.

Bu bölümün başında da söylediğimiz gibi, Genişletilmiş ASCII sisteminde 128 ile 256 aralığı için pek çok farklı karakter eşleştirme tabloları kullanılıyordu. Mesela Microsoft şirketi bu aralık için kendine özgü birtakım kod sayfaları tasarlamıştı. Bu kod sayfalarına örnek olarak yukarıda cp857 ve cp708 numaralı kod sayfalarını örnek vermiştik.

Elbette 128 ile 256 aralığını dolduran, yalnızca Microsoft'a ait kod sayfaları yoktu piyasada. Aynı aralığı farklı karakterlerle dolduran pek çok başka eşleştirme tablosu da dolaşıyordu etrafta. Örneğin özellikle Batı Avrupa dillerindeki karakterleri temsil edebilmek için oluşturulmuş 'latin1' (öbür adıyla ISO-8859-1) adlı karakter kümesi bugün de yaygın olarak kullanılan sistemlerinden biridir. Almancada olup da ASCII sistemi ile temsil edilemeyen 'ö', 'ß', 'ü' gibi harfler ve Fransızcada olup da yine ASCII sistemi ile temsil edilemeyen 'ç' ve 'é' gibi harfler bu karakter kümesinde temsil edilebiliyordu. Eğer derseniz bu karakter kümesini de <http://www.fileformat.info/info/charset/ISO-8859-1/list.htm> adresinden inceleyebilirsiniz.

Yalnız burada önemli bir ayrıntıyı not düşelim. 'Genişletilmiş ASCII', standart ASCII gibi genel kabul görmüş tek bir sistem değildir. Genişletilmiş ASCII dediğimizde zaten tek bir karakter kümesi akla gelmiyor. Dolayısıyla ASCII dendiğinde anlamamız gereken şey 128 karakterlik bir sayı-karakter eşleştirme tablosudur. ASCII hiçbir zaman bu 128 karakterin ötesine geçip de 256 karakterlik bir aralığı temsil etmiş değildir. Dolayısıyla 127. sayının ötesindeki karakterleri kapsayan sistem ASCII değildir. 'Genişletilmiş ASCII' kavramı, temel ASCII sisteminde temsil edilen sayı-karakter çiftlerinin pek çok farklı kurum ve kuruluş tarafından birbirinden farklı biçimlerde 'genişletilmesiyle' oluşturulmuş, ancak ASCII'nin kendisi kadar standartlaşmamış bir sistemler bütünüdür. Bu sistem içinde pek çok farklı kod sayfası (veya karakter kümesi) yer alır. Tek başına 'Genişletilmiş ASCII' ifadesi açıklayıcı olmayıp; ASCII'nin hangi karakter kümesine göre genişletildiğinin de belirtilmesi gerekir.

Bütün bu anlattıklarımızdan şu sonucu çıkarıyoruz: ASCII bilgisayarlar arasında güvenli bir şekilde veri aktarımını sağlamak için atılmış en önemli ve en başarılı adımlardan bir tanesidir. Bu güçlü standart sayesinde uzun yıllar bilgisayarlar arası temel iletişim başarıyla sağlandı. Ancak bu standardın zayıf kaldığı nokta 7 bitlik olması ve boşta kalan 8. bitin tek başına dünyadaki bütün dilleri temsil etmeye yeterli olmamasıdır.

29.2.3 1 Karakter == 1 Bayt

ASCII standardı, her karakterin 1 bayt ile temsil edilebileceği varsayımı üzerine kurulmuştur. Bildiğiniz gibi, 1 bayt (geleneksel olarak) 8 bit'e karşılık gelir. Peki 1 bayt'ın 8 bit'e karşılık gelmesinin nedeni nedir? Aslında bunun özel bir nedeni yok. 1 destede neden 10 öge, 1 düzinede de 12 öge varsa, 1 bayt'ta da 8 bit vardır... Yani biz insanlar öyle olmasına karar verdiğimiz için 1 destede 10 öge, 1 düzinede 12 öge, 1 bayt'ta ise 8 bit vardır.

Dediğimiz gibi ASCII standardı 7 bitlik bir sistemdir. Yani bu standartta en büyük sayı olan 127 yalnızca 7 bit ile gösterilebilir:

```
>>> bin(127)[2:]  
'1111111'
```

127 sayısı 7 bit ile gösterilebilecek son sayıdır:

```
>>> (127).bit_length()
```

```
7
>>> (128).bit_length()
8
```

8 bitlik bir sistem olan Genişletilmiş ASCII ise 0 ile 255 arası sayıları temsil edebilir:

```
>>> bin(255)[2:]
'11111111'
```

255 sayısı 8 bit ile gösterilebilecek son sayıdır:

```
>>> (255).bit_length()
8
>>> (256).bit_length()
9
```

Dolayısıyla ASCII'de ve Genişletilmiş ASCII'de 1 baytlık alana toplam 256 karakter sığdırılabilir. Eğer daha fazla karakteri temsil etmek isterseniz 1 bayttan fazla bir alana ihtiyaç duyarsınız.

Bu arada, olası bir yanlış anlamayı önleyelim:

1 bayt olma durumu mesela doğrudan 'a' harfinin kendisi ile ilgili bir şey değildir. Yani 'a' harfi 1 bayt ile gösterilebiliyorken, mesela 'ş' harfi 1 bayt ile gösterilemiyorsa, bunun nedeni 'ş' harfinin 'tuhaf bir harf' olması değildir! Eğer ASCII gibi bir sistem Türkiye'de tasarlanmış olsaydı, herhalde 'ş' harfi ilk 128 sayı arasında kendine bir yer bulurdu. Mesela böyle bir sistemde muhtemelen 'x', 'w' ve 'q' harfleri, Türk alfabesinde yer almadıkları için, dışarıda kalırdı. O zaman da 'ş', 'ç', 'ğ' gibi harflerin 1 bayt olduğunu, 'x', 'w' ve 'q' gibi harflerin ise 1 bayt olmadığını söyledik.

29.3 UNICODE

İlk bilgisayarların ABD çıkışlı olması nedeniyle, bilgisayarlar çoğunlukla ABD'de üretilip ABD pazarına satılıyordu. Bu nedenle İngilizce alfabeyi temel alan ASCII gibi bir sistem bu pazarın karakter temsil ihtiyaçlarını %99 oranında karşılıyordu. Ancak bilgisayarların ABD dışına çıkması ve ABD dışında da yayılmaya başlamasının ardından, ASCII'nin yetersizlikleri de iyice görünür olmaya başladı. Çünkü ASCII tablosunda, İngilizce dışındaki dillerde bulunan aksanlı ve noktalı harflerin (é, ä, ö, ç gibi) hiçbiri bulunmuyordu.

İlk zamanlarda insanlar aksanlı ve noktalı harfleri ASCII tablosundaki benzerleriyle değiştirerek kullanmaya razı olmuşlardı (é yerine e; ä yerine a; ö yerine o; ç yerine c gibi). Ancak bu çözüm Avrupa dillerini kullananların sorununu kısmen çözüyor da olsa, Asya dillerindeki problemi çözemez. Çünkü ASCII tablosunu kullanarak Çince ve Japonca gibi dillerdeki karakterleri herhangi bir şekilde temsil etmeniz mümkün değildir.

Bu sıkıntıyı kısmen de olsa giderebilmek için, yukarıda da bahsetmiş olduğumuz, 128-256 arasındaki boşluktan yararlanılmaya başlandı. Dediğimiz gibi, ASCII 7 bitlik bir sistem olduğu için, 8 bitlik bilgisayarlarda fazladan 1 bitin boşta kalmasına izin verir. İşte bu 1 bitlik boşluk dünyanın çeşitli ülkeleri tarafından kendi karakter ihtiyaçlarını karşılamak

için kullanıldı. Dolayısıyla Almanlar 128-256 arasını farklı karakterlerle, Fransızlar başka karakterlerle, Yunanlar ise bambaşka karakterlerle doldurdular.

Hatırlarsanız ASCII'nin ortaya çıkış sebebi bilgisayarlar arasında veri alışverişini mümkün kılmaktı. ASCII Amerika'daki bilgisayarlar arasında sağlıklı bir veri alışverişini gerçekleştirilmesini rahatlıkla mümkün kılıyordu. Ama bilgisayarların dünyaya yayılması ile birlikte ilk baştaki veri aktarımı problemi tekrar ortaya çıktı. Bu defa da, mesela Türkiye'den gönderilen bir metin (örneğin bir e.posta) Almanya'daki bilgisayarlarda düzgün görüntülenemeyebiliyordu. Örneğin Windows-1254 (cp1254) numaralı kod sayfası ile kodlanmış Türkçe bir metin, Almanya'da Windows-1250 numaralı kod sayfasının tanımlı olduğu bir bilgisayarda, aynı sayıların her iki kod sayfasında farklı karakterlere karşılık gelmesi nedeniyle düzgün görüntülenemez.

Not: Windows-1254 adlı kod sayfası için <http://en.wikipedia.org/wiki/Windows-1254> adresine; Windows-1250 adlı kod sayfası için ise <http://en.wikipedia.org/wiki/Windows-1250> adresine bakabilirsiniz.

İşte nasıl 1960'lı yılların başında Bob Bemer ve arkadaşları bilgisayarlar arasında sağlıklı bir veri iletişimi sağlamak için kolları sıvayıp ASCII gibi bir çözüm ürettiyse, ASCII ve Genişletilmiş ASCII ile kodlanamayan karakterleri de kodlayıp, uluslar arasında çok geniş çaplı veri alışverişine izin verebilmek amacıyla Xerox şirketinden Joe Becker, Apple şirketinden ise Lee Collins ve Mark Davis UNICODE adlı bir çözüm üzerinde ilk çalışmaları başlattı.

Peki tam olarak nedir bu UNICODE denen şey?

Aslında Unicode da tıpkı ASCII gibi bir standarttır. Unicode'un bir proje olarak ortaya çıkışı 1987 yılına dayanır. Projenin amacı, dünyadaki bütün dillerde yer alan karakterlerin tek, benzersiz ve doğru bir biçimde temsil edilebilmesidir. Yani bu projenin ortaya çıkış gayesi, ASCII'nin yetersiz kaldığı noktaları telafi etmektir.

29.3.1 Sınırsız Bitlik bir Sistem

Unicode standardı ile ilgili olarak bilmemiz gereken ilk şey bu standardın ASCII'yi tamamen görmezden gelmiyor olmasıdır. Daha önce de söylediğimiz gibi, ASCII son derece yaygın ve güçlü bir standarttır. Üstelik ASCII standardı yaygın olarak kullanılmaya da devam etmektedir. Bu sebeple ASCII ile halihazırda kodlanmış karakterler UNICODE standardında da aynı şekilde kodlanmıştır. Dolayısıyla ASCII UNICODE sisteminin bir alt kümesi olduğu için, ASCII ile uyumlu olan bütün sistemler otomatik olarak UNICODE ile de uyumludur. Ancak tabii bunun tersi geçerli değildir.

UNICODE'un ASCII'den en önemli farkı, UNICODE'un ASCII'ye kıyasla çok daha büyük miktarda karakterin kodlanmasına izin vermesidir. ASCII yalnızca 128 karakterin kodlanmasına izin verirken UNICODE 1.000.000'dan fazla karakterin kodlanmasına izin verir.

UNICODE sistemini devasa bir karakter tablosu olarak hayal edebilirsiniz. Bildiğiniz gibi ASCII 7 bitlik bir sistemdir. Bu sebeple de sadece 128 karakteri kodlayabilir. UNICODE ilk ortaya çıktığında 16 bitlik bir sistem olarak tasarlanmıştı. Dolayısıyla UNICODE daha ilk çıkışında $2^{16}=65536$ karakterin kodlanmasına izin veriyordu. Bugün ise UNICODE sisteminin böyle kesin bir sınırı yoktur. Çünkü 'bilmem kaç bitlik bir sistem' kavramı UNICODE için geçerli değildir. Dediğimiz gibi, UNICODE'u, ucu bucağı olmayan dev bir karakter tablosu olarak düşünebilirsiniz. Bu tabloya istediğimiz kadar karakteri ekleyebiliriz. Bizi engelleyen sınırlı bir bit kavramı mevcut değildir. Çünkü UNICODE sisteminin kendisi, ASCII sisteminin

aksine, doğrudan doğruya karakterleri kodlamaz. UNICODE'un yaptığı şey karakterleri tanımlamaktan ibarettir.

Unicode sisteminde her karakter tek ve benzersiz bir 'kod konumuna' (*code point*) karşılık gelir. Kod konumları şu formüle göre gösterilir:

```
U+sayının_onaltılı_değeri
```

Örneğin 'a' harfinin kod konumu şudur:

```
u+0061
```

Buradaki 0061 sayısı onaltılı bir sayıdır. Bunu onlu sayı sistemine çevirebilirsiniz:

```
>>> int("61", 16)
```

```
97
```

Hatırlarsanız 'a' harfinin ASCII tablosundaki karşılığı da 97 idi.

Esasında ASCII ile UNICODE birbirleri ile karşılaştırılamayacak iki farklı kavramdır. Neticede ASCII bir kodlama biçimidir. UNICODE ise pek çok farklı kodlama biçimini içinde barındıran devasa bir sistemdir.

Not: Unicode standardına <http://www.unicode.org/versions/Unicode6.2.0/UnicodeStandard-6.2.pdf> adresinden ulaşabilirsiniz.

29.3.2 UTF-8 Kod Çözücüsü

Dediğimiz gibi UNICODE devasa bir tablodan ibarettir. Bu tabloda karakterlere ilişkin birtakım bilgiler bulunur ve bu sistemde her karakter, kod konumları ile ifade edilir. UNICODE kendi başına karakterleri kodlamaz. Bu sistemde tanımlanan karakterleri kodlama işi kod çözücülerin görevidir.

UNICODE sistemi içinde UTF-1, UTF-7, UTF-8, UTF-16 ve UTF-32 adlı kod çözücüler bulunur. UTF-8, UNICODE sistemi içindeki en yaygın, en bilinen ve en kullanışlı kod çözücüdür.

UTF-8 adlı kod çözücünün kodlayabildiği karakterlerin listesine <http://www.fileformat.info/info/charset/UTF-8/list.htm> adresinden ulaşabilirsiniz. Bu listenin sayfalar dolusu olduğuna ve her sayfaya, sayfanın en altındaki 'More...' bağlantısı ile ulaşabileceğinize dikkat edin.

29.3.3 1 Karakter != 1 Bayt

ASCII sisteminde her karakterin 1 bayt'a karşılık geldiğini söylemiştik. Ancak 1 bayt dünyadaki bütün karakterleri kodlamaya yetmez. Geri kalan karakterleri de kodlayabilmek için 1 bayttan fazlasına ihtiyacımız var. Mesela karakter kodlama için:

```
1 bayt kullanırsak toplam 2**8 = 256
2 bayt kullanırsak toplam 2**16 = 65,536
3 bayt kullanırsak toplam 2**24 = 16,777,216
4 bayt kullanırsak toplam 2**32 = 4,294,967,296
```

karakter kodlayabiliriz. Bu durumu şu Python kodları ile de gösterebiliriz:


```
>>> for i in range(1, 5):
...     print("{} bayt kullanırsak toplam 2**{:<2} = {:,}".format(i, i*8, (2**(i*8))))
```

Görünüşe göre biz 4 baytlık bir sistem kullanırsak gelmiş geçmiş bütün karakterleri rahatlıkla temsil etmeye yetecek kadar alana sahip oluyoruz. Ancak burada şöyle bir durum var. Bildiğiniz gibi, 0 ile 256 aralığındaki karakterler yalnızca 1 bayt ile temsil edilebiliyor. 256 ile 65,536 arasındaki karakterler için ise 2 bayt yeter. Aynı şekilde 65,536 ile 16,777,216 aralığındaki sayılar için de 3 bayt yeterli. Bu durumda eğer biz bütün karakterleri 4 bayt ile temsil edecek olursak, korkunç derece bir israfa düşmüş oluruz. Çünkü ASCII gibi bir kodlama sisteminde yalnızca 1 bayt ile temsil edilebilecek bir karakterin kapladığı alan bu sistemle boşu boşuna 4 kat artmış olacaktır.

Bu sorunun çözümü elbette sabit boyutlu karakter kodlama biçimleri yerine değişken boyutlu karakter kodlama biçimleri kullanmaktır. İşte UNICODE sistemi içindeki UTF-8 adlı kod çözücü, karakterleri değişken sayıda baytlar halinde kodlayabilir. UTF-8, UNICODE sistemi içinde tanımlanmış karakterleri kodlayabilmek için 1 ile 4 bayt arası değerleri kullanır. Böylece de bu kod çözücü UNICODE sistemi içinde tanımlanmış bütün karakterleri temsil edebilir.

Bu durumu bir örnek üzerinden göstermeye çalışalım:

```
harfler = "abcçdefgğhijklmnoöprşstuüvyz"
for s in harfler:
    print("{}<5}{:<15}{:<15}".format(s,
                                     str(s.encode("utf-8")),
                                     len(s.encode("utf-8"))))
```

Buradan şuna benzer bir çıktı alıyoruz:

a	b'a'	1
b	b'b'	1
c	b'c'	1
ç	b'\xc3\xa7'	2
d	b'd'	1
e	b'e'	1
f	b'f'	1
g	b'g'	1
ğ	b'\xc4\x9f'	2
h	b'h'	1
ı	b'\xc4\xb1'	2
i	b'i'	1
j	b'j'	1
k	b'k'	1
l	b'l'	1
m	b'm'	1
n	b'n'	1
o	b'o'	1
ö	b'\xc3\xb6'	2
p	b'p'	1
r	b'r'	1
s	b's'	1
ş	b'\xc5\x9f'	2
t	b't'	1
u	b'u'	1
ü	b'\xc3\xbc'	2
v	b'v'	1
y	b'y'	1
z	b'z'	1

Burada, `s.encode("utf-8")` komutunun 'baytlar' (*bytes*) türünden bir veri tipi verdiği dikkat edin (baytlar veri tipini bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak inceleyeceğiz). Karakter dizilerinin aksine baytların `format()` adlı bir metodu bulunmaz. Bu yüzden, bu veri tipini `format()` metoduna göndermeden önce `str()` fonksiyonu yardımıyla karakter dizisine dönüştürmemiz gerekiyor. Bu dönüştürme işlevini, alternatif olarak şu şekilde de yapabildik:

```
print("{:<5}{!s:<15}{:<15}".format(s,
                                   s.encode("utf-8"),
                                   len(s.encode("utf-8"))))
```

Hangi yöntemi seçeceğiniz paşa gönlünüze kalmış... Biz konumuza dönelim.

Yukarıdaki tabloda ilk sütun Türk alfabesindeki tek tek harfleri gösteriyor. İkinci sütun ise bu harflerin UTF-8 ile kodlandığında nasıl görüldüğünü. Son sütunda ise UTF-8 ile kodlanan Türk harflerinin kaç baytlık yer kapladığını görüyoruz.

Bu tabloyu daha iyi anlayabilmek için mesela buradaki 'ç' harfini ele alalım:

```
>>> 'ç'.encode('utf-8')
b'\xc3\xa7'
```

Burada Python'ın kendi yerleştirdiği karakterleri çıkarırsak ('b' ve 'x' gibi) elimizde şu onaltılı sayı kalır:

```
c3a7
```

Bu onaltılı sayının onlu sistemdeki karşılığı şudur:

```
>>> int('c3a7', 16)
50087
```

50087 sayısının ikili sayma sistemindeki karşılığı ise şudur:

```
>>> bin(50087)
'0b1100001110100111'
```

Gördüğünüz gibi, bu sayı 16 bitlik, yani 2 baytlık bir sayıdır. Bunu nasıl teyit edeceğinizi biliyorsunuz:

```
>>> (50087).bit_length()
16
```

<http://www.fileformat.info/info/charset/UTF-8/list.htm> adresine gittiğinizde de UTF-8 tablosunda 'ç' harfinin 'c3a7' sayısı ile eşleştirildiğini göreceksiniz.

Bir de UTF-8'in 'a' harfini nasıl temsil ettiğine bakalım:

```
>>> "a".encode("utf-8")
b'a'
```

'a' harfi standart ASCII harflerinden biri olduğu için Python doğrudan bu harfin kendisini gösteriyor. Eğer bu harfin hangi sayıya karşılık geldiğini görmek isterseniz şu kodu kullanabilirsiniz:

```
>>> ord("a")
```

97

Daha önce de söylediğimiz gibi, UNICODE sistemi ASCII ile uyumludur. Yani ASCII sisteminde tanımlanmış bir harf hangi sayı değerine sahipse, UNICODE içindeki bütün kod çözümleri de o harf için aynı sayıyı kullanır. Yani mesela 'a' harfi hem ASCII'de, hem UTF-8'de 97 sayısı ile temsil edilir. Bu sayı 256'dan küçük olduğu için yalnızca 1 bayt ile temsil edilir. Ancak standart ASCII dışında kalan karakterler, farklı kod çözümleri tarafından farklı sayılarla eşleştirilecektir. Bununla ilgili şöyle bir çalışma yapabiliriz:

```
kod_çözümleri = ['UTF-8', 'cp1254', 'latin-1', 'ASCII']

harf = 'İ'

for kç in kod_çözümleri:
    try:
        print("{}' karakteri {} ile {} olarak "
              "ve {} sayısıyla temsil edilir.".format(harf, kç,
                                                      harf.encode(kç),
                                                      ord(harf)))
    except UnicodeEncodeError:
        print("{}' karakteri {} ile temsil edilemez!".format(harf, kç))
```

Bu programı çalıştırdığımızda şuna benzer bir çıktı alırız:

```
'İ' karakteri UTF-8 ile b'\xc4\xb0' olarak ve 304 sayısıyla temsil edilir
'İ' karakteri cp1254 ile b'\xdd' olarak ve 304 sayısıyla temsil edilir.
'İ' karakteri latin-1 ile temsil edilemez!
'İ' karakteri ASCII ile temsil edilemez!
```

Bu ufak programı kullanarak hangi karakterin hangi kod çözümleri ile nasıl temsil edildiğini (veya temsil edilip edilemediğini) görebilirsiniz.

29.3.4 Eksik Karakterler ve encode Metodu

Dediğimiz ve örneklerden de gördüğümüz gibi, her karakter her kod çözümleri ile çözülemeyebilir. Mesela Windows-1254 adlı kod sayfasında bulunan bir karakter Windows-1250 adlı kod sayfasında bulunmadığında, bulunmayan karakterin yerine bir soru işareti (veya başka bir simge) yerleştirilecektir.

Aslında siz bu olguya hiç yabancı değilsiniz. İnternette dolaşırken mutlaka anlamsız karakterlerle dolu web sayfalarıyla karşılaşmışsınızdır. Bu durumun sebebi, ilgili sayfanın dil kodlamasının (*encoding*) düzgün belirtilmemiş olmasıdır. Yani sayfanın HTML kodları arasında *meta charset* etiketi ya hiç yazılmamış ya da yanlış yazılmıştır. Eğer bu etiket hiç yazılmamışsa, İnternet tarayıcınız dil kodlamasının ne olduğunu kendince tahmin etmeyece çalışacak, çoğunlukla da yanlış bir karar verecektir. Tarayıcınız metnin dilini düzgün tespit edemediği için de bu metni yanlış bir karakter tablosu ile eşleştirecek, o karakter tablosunda tanımlanmamış karakterler yerine bir soru işareti veya başka anlamsız bir simge yerleştirecektir. Metni düzgün görüntüleyebilmek için tarayıcınızın dil kodlamasının yapıldığı menü öğesini bulup, doğru dil kodlamasını kendiniz seçeceksiniz. Böyle bir şeyi hayatınız boyunca en az bir kez yapmak zorunda kaldığınıza eminim...

Bir karakter kümesinde herhangi bir karakter bulunmadığında, bulunamayan bu karakterin yerine neyin geleceği, tamamen aradaki yazılıma bağlıdır. Örneğin söz konusu olan bir Python

programıysa, ilgili karakter bulunamadığında öntanımlı olarak bu karakterin yerine hiçbir şey koyulmaz. Onun yerine program çökmeye bırakılır... Ancak böyle bir durumda ne yapılacağını isterseniz kendiniz de belirleyebilirsiniz.

Bunun için karakter dizilerinin `encode()` metodunun `errors` adlı parametresinden yararlanacağız. Bu parametre dört farklı değer alabilir:

Parametre	Anlamı
'strict'	Karakter temsil edilemiyorsa hata verilir
'ignore'	Temsil edilemeyen karakter görmezden gelinir
'replace'	Temsil edilemeyen karakterin yerine bir '?' işareti koyulur
'xmlcharrefreplace'	Temsil edilemeyen karakter yerine XML karşılığı koyulur

Bu parametreleri şöyle kullanıyoruz:

```
>>> "bu Türkçe bir cümledir.".encode("ascii", errors="strict")

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
UnicodeEncodeError: 'ascii' codec can't encode character '\xfc' in
position 4: ordinal not in range(128)
```

'strict' zaten öntanımlı değerdir. Dolayısıyla eğer `errors` parametresine herhangi bir değer vermezsek Python sanki 'strict' değerini vermiş gibi davranacak ve ilgili karakter kodlaması ile temsil edilemeyen bir karakter ile karşılaşıldığında hata verecektir:

```
>>> "bu Türkçe bir cümledir.".encode("ascii")

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
UnicodeEncodeError: 'ascii' codec can't encode character '\xfc' in
position 4: ordinal not in range(128)
```

Gelelim öteki değerlerin ne yaptığına:

```
>>> "bu Türkçe bir cümledir.".encode("ascii", errors="ignore")

b'bu Trke bir cmledir.'
```

Gördüğünüz gibi, `errors` parametresine 'ignore' değerini verdiğimizde, temsil edilemeyen karakterler görmezden geliniyor:

```
>>> "bu Türkçe bir cümledir.".encode("ascii", errors="replace")

b'bu T?rk?e bir c?mledir.'
```

Burada ise 'replace' değerini kullandık. Böylece temsil edilemeyen karakterlerin yerine birer ? işareti koyuldu:

```
>>> "bu Türkçe bir cümledir.".encode("ascii", errors="xmlcharrefreplace")

b'bu T&#252;rk&#231;e bir c&#252;mledir.'
```

Son olarak ise 'xmlcharrefreplace' değerinin ne yaptığını görüyoruz. Eğer `errors` parametresine 'xmlcharrefreplace' değerini verecek olursak, temsil edilemeyen her bir harf yerine o harfin XML karşılığı yerleştirilir. Bu değer, programınızdan alacağınız çıktıyı bir XML dosyasında kullanacağınız durumlarda işinize yarayabilir.

29.3.5 Dosyalar ve Karakter Kodlama

Dosyalar konusunu anlatırken, Python'da bir dosyanın `open()` fonksiyonu ile açılacağını söylemiştik. Bildiğiniz gibi `open()` fonksiyonunu şu şekilde kullanıyoruz:

```
>>> f = open(dosya_adı, dosya_açma_kipi)
```

Burada biz `open()` fonksiyonunu iki farklı parametre ile birlikte kullandık. Ancak aslında belirtmemiz gereken önemli bir parametresi daha var bu fonksiyonun. İşte bu parametrenin adı *encoding*'dir.

Gelin şimdi bu parametrenin ne olduğuna ve nasıl kullanıldığına bakalım:

encoding

Tahmin edebileceğiniz gibi, *encoding* parametresi bir dosyanın hangi kod çözücü ile açılacağını belirtmemizi sağlar. Python'da dosyalar öntanımlı olarak `locale` adlı bir modülün `getpreferredencoding()` adlı fonksiyonunun gösterdiği kod çözücü ile açılır. Siz de dosyalarınızın varsayılan olarak hangi kod çözücü ile açılacağını öğrenmek için şu komutları yazabilirsiniz:

```
>>> import locale
>>> locale.getpreferredencoding()
```

İşte eğer siz *encoding* parametresini belirtmezseniz, dosyalarınız yukarıdaki çıktıda görünen kod çözücü ile açılacaktır.

GNU/Linux dağıtımlarında bu çıktı çoğunlukla UTF-8 olacaktır. O yüzden GNU/Linux'ta dosyalarınız muhtemelen *encoding* belirtmeseniz bile düzgün görünecektir. Ancak Windows'ta `locale.getpreferredencoding()` değeri `cp1254` olacağı için, mesela UTF-8 ile kodlanmış dosyalarınızda özellikle Türkçe karakterler düzgün görüntülenemeyecektir. O yüzden, dosyalarınızın hangi kod çözücü ile kodlanmış olduğunu `open()` fonksiyonuna vereceğiniz *encoding* parametresi aracılığıyla her zaman belirtmelisiniz:

```
>>> f = open(dosya, encoding='utf-8')
```

Diyelim ki açmak istediğiniz dosya `cp1254` adlı kod çözücü ile kodlanmış olsun. Eğer siz bu dosyayı açarken `cp1254` adlı kod çözücüyü değil de başka bir kod çözücüyü yazarsanız elbette dosyadaki karakterler düzgün görüntülenemeyecektir.

Örneğin `cp1254` ile kodlanmış bir belgeyi UTF-8 ile açmaya kalkışırsanız veya siz hiçbir kod çözücü belirtmediğiniz halde kullandığınız işletim sistemi öntanımlı olarak dosyaları açmak için `cp1254` harici bir kod çözücüyü kullanıyorsa, dosyayı okuma esnasında şuna benzer bir hata alırsınız:

```
>>> f = open("belge.txt", encoding="utf-8")
>>> f.read(50)

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
  File "C:\Python33\lib\codecs.py", line 300, in decode
    (result, consumed) = self._buffer_decode(data, self.errors, final)
UnicodeDecodeError: 'utf-8' codec can't decode byte 0xde in position 79: invalid continuation byte
```

Gördüğünüz gibi, dosyamız bizim kullanmaya çalıştığımız kod çözücünden (UTF-8) farklı bir kod çözücü ile (cp1254) kodlanmış olduğu için, doğal olarak karakterler doğru sayılarla eşleştirilemiyor. Bu da kaçınılmaz olarak yukarıdaki hatanın verilmesine sebep oluyor.

Aslında siz bu hatayı tanıyorsunuz. `encode()` metodunu anlatırken bunun ne olduğundan ve bu hataya karşı neler yapabileceğinizden söz etmiştik.

Hatırlarsanız bu tür hatalara karşı ne tepki verileceğini belirleyebilmek için `encode()` metodunda `errors` adlı bir parametreyi kullanabiliyorduk. İşte `open()` fonksiyonunda da aynı `errors` parametresi bulunur.

errors

Dediğimiz gibi, bir dosyanın doğru görüntülenebilmesi ve okunabilmesi için, sahip olduğu kodlama biçiminin doğru olarak belirtilmesi gerekir. Ama okuyacağınız dosyaların hangi kodlama sistemine sahip olduğunu doğru tahmin etmeniz her zaman mümkün olmayabilir. Böyle durumlarda, programınızın çökmesini önlemek için çeşitli stratejiler belirlemeniz gerekir.

Bir önceki bölümde verdiğimiz örnekten de gördüğünüz gibi, eğer Python, açılmaya çalışılan dosyadaki karakterleri *encoding* parametresinde gösterilen kod çözücü ile çözemezse öntanımlı olarak bir hata mesajı üretip programdan çıkacaktır. Ancak sizin istediğiniz şey her zaman bu olmayabilir. Mesela dosyadaki karakterler doğru kodlanamasa bile programınızın çökmemesini tercih edebilirsiniz. İşte bunun için `errors` parametresinden yararlanacaksınız.

Bu parametreyi `encoding()` metodundan hatırlıyorsunuz. Bu parametre orada nasıl kullanılıyorsa, `open()` fonksiyonunda da aynı şekilde kullanılır. Dikkatlice bakın:

```
>>> f = open(dosya_adı, encoding='utf-8', errors='strict')
```

Bu zaten `errors` parametresinin öntanımlı değeridir. Dolayısıyla 'strict' değerini belirtmeseniz de öntanımlı olarak bu değeri belirtmişsiniz gibi davranılacaktır.

```
>>> f = open(dosya_adı, encoding='utf-8', errors='ignore')
```

Burada ise 'ignore' değerini kullanarak, Python'ın kodlanamayan karakterleri görmezden gelmesini sağlıyoruz.

```
>>> f = open(dosya_adı, encoding='utf-8', errors='replace')
```

'replace' değeri ise kodlanamayan karakterlerin yerine `\ufffd` karakterini yerleştirecektir. Bu karakter işlev bakımından, `encode()` metodunu anlatırken gördüğümüz '?' işaretine benzer. Bu karaktere teknik olarak 'UNICODE Değiştirme Karakteri' (*UNICODE Replacement Character*) adı verilir. Bazı yerlerde bu karakteri elmas şeklinde siyah bir küp içine yerleştirilmiş soru işareti şeklinde görebilirsiniz.

Peki `encode()` metodunu anlatırken `errors` parametresi ile birlikte kullanabildiğimiz 'xmlcharrefreplace' değerini `open()` fonksiyonu ile birlikte kullanabilir miyiz?

Hayır, `open()` fonksiyonu, `errors` parametresinde bu değer kullanılamazına izin vermez.

29.4 Konu ile ilgili Fonksiyonlar

Bu bölümde, karakter kodlama işlemleri esnasında işimize yarayacak bazı fonksiyonları ele alacağız.

29.4.1 repr()

İnceleyeceğimiz ilk fonksiyonun adı `repr()`. Esasında biz bu fonksiyonu önceki derslerimizde de birkaç örnekte kullanmıştık. Belki o zaman bu fonksiyonun ne işe yaradığını deneme-yanılma yoluyla anlamış olabilirsiniz. Eğer henüz bu fonksiyonun görevini anlamadıysanız da mesele değil. Bu bölümde bu fonksiyonu ve işlevini ayrıntılı bir şekilde anlatmaya çalışacağız.

Dilerseniz `repr()` fonksiyonunu anlatmaya bir örnek ile başlayalım.

Şimdi Python'ın etkileşimli kabuğunu açarak şu kodu yazın:

```
>>> "Python programlama dili"
```

Bu kodu yazıp *ENTER* düğmesine bastığınızda şöyle bir çıktı alacağınızı biliyorsunuz:

```
>>> 'Python programlama dili'
```

Dikkat ettiyseniz, yukarıdaki kodların çıktısında karakter dizisi tırnak işaretleri içinde gösteriliyor. Eğer bu karakter dizisini `print()` fonksiyonu içine yazarsanız o tırnak işaretleri kaybolacaktır:

```
>>> print("Python programlama dili")
```

```
Python programlama dili
```

Peki bu iki farklı çıktının sebebi ne?

Python programlama dilinde nesneler iki farklı şekilde temsil edilir:

1. Python'ın göreceği şekilde
2. Kullanıcının göreceği şekilde

Yukarıdaki ilk kullanım, yazdığımız kodu Python programlama dilinin nasıl gördüğünü gösteriyor. İkinci kullanım ise aynı kodu bizim nasıl gördüğümüzü gösteriyor. Zaten bu yüzden, etkileşimli kabukta `print()` fonksiyonu içinde yazmadığımız karakter dizilerinin çıktılarını ekranda görebildiğimiz halde, aynı karakter dizilerini bir dosyaya yazıp kaydettiğimizde ekranda çıktı olarak görebilmek için bunları `print()` fonksiyonu içine yazmamız gerekiyor.

Bu söylediklerimiz biraz karmaşık gelmiş olabilir. İsterseniz ne anlatmaya çalıştığımızı daha açık bir örnek üzerinde gösterelim. Şimdi tekrar etkileşimli kabuğu açıp şu kodu çalıştıralım:

```
>>> "birinci satır\n"
```

Bu komut bize şu çıktıyı verdi:

```
'birinci satır\n'
```

Şimdi aynı kodu bir de şöyle yazalım:

```
>>> print("birinci satır\n")
```

```
birinci satır
```

Gördüğünüz gibi, ilk kodun çıktısında satır başı karakteri (\n) görünürken, ikinci kodun çıktısında bu karakter görünmüyor (ama işlevini yerine getiriyor. Yani satır başına geçilmesini sağlıyor).

İşte bunun sebebi, ilk kodun Python'ın bakış açısını yansıtırken, ikinci kodun bizim bakış açımızı yansıtmasıdır.

Peki bu bilgi bizim ne işimize yarar?

Şimdi şöyle bir örnek düşünün:

Diyelim ki elimizde şöyle bir değişken var:

```
>>> a = "elma "
```

Şimdi bu değişkeni ekrana çıktı olarak verelim:

```
>>> print(a)
```

```
elma
```

Gördüğünüz gibi, bu çıktıya bakarak, *a* değişkeninin tuttuğu karakter dizisinin son tarafında bir adet boşluk karakteri olduğunu anlayamıyoruz. Bu yüzden bu değişkeni şöyle bir program içinde kullanmaya çalıştığımızda neden bozuk bir çıktı elde ettiğimizi anlamak zor olabilir:

```
>>> print("{} kilo {} kaldı!".format(23, a))
```

```
23 kilo elma  kaldı!
```

Gördüğünüz gibi, *"elma"* karakter dizisinin son tarafında bir boşluk olduğu için 'elma' ile 'kaldı' kelimeleri arasında gereksiz bir açıklık meydana geldi.

Bu boşluğu `print()` ile göremiyoruz, ama bu değişkeni `print()` olmadan yazdırdığımızda o boşluk da görünür:

```
>>> a
```

```
'elma '
```

Bu sayede programınızdaki aksaklıkları giderme imkanı kazanmış olur, şu kodu yazarak gereksiz boşlukları atabilirsiniz:

```
>>> print("{} kilo {} kaldı!".format(23, a.strip()))
```

```
23 kilo elma kaldı!
```

Daha önce de dediğimiz gibi, başında `print()` olmayan ifadeler, bir dosyaya yazılıp çalıştırıldığında çıktıda görünmez. O halde biz yukarıdaki özellikten yazdığımız programlarda nasıl yararlanacağız. İşte burada yardımımıza `repr()` adlı bir fonksiyon yetişecek. Bu fonksiyonu şöyle kullanıyoruz:

```
print(repr("karakter dizisi\n"))
```

Bu kodu bir dosyaya yazıp kaydettiğimizde şöyle bir çıktı alıyoruz:

```
'karakter dizisi\n'
```

Gördüğünüz gibi hem tırnak işaretleri, hem de satır başı karakteri çıktıda görünüyor. Eğer `repr()` fonksiyonunu kullanmasaydık şöyle bir çıktı alacaktık:

```
karakter dizisi
```

`repr()` fonksiyonu özellikle yazdığımız programlardaki hataları çözmeye çalışırken çok işimize yarar. Çünkü `print()` fonksiyonu, kullanıcının gözüne daha cazip görünecek bir çıktı üretebilmek için arkaplanda neler olup bittiğini kullanıcıdan gizler. İşte arkaplanda neler döndüğünü, `print()` fonksiyonunun bizden neleri gizlediğini görebilmek için bu `repr()` fonksiyonundan yararlanabiliriz.

Not: `repr()` fonksiyonu ile ilgili gerçek hayattan bir örnek için istihza.com/blog/windows-python-3-2de-bir-hata.html adresindeki yazımızı okuyabilirsiniz.

Bütün bu açıklamalar bize şunu söylüyor: `repr()` fonksiyonu, bir karakter dizisinin Python tarafından nasıl temsil edildiğini gösterir. Yukarıda biz bu fonksiyonun nasıl kullanıldığını dair ayrıntıları verdik. Ancak bu fonksiyonun, yine yukarıdaki işleviyle bağlantılı olmakla birlikte biraz daha farklı görünen bir işlevi daha bulunur.

Hatırlarsanız, ilk derslerimizde `r` adlı bir kaçış dizisinden söz etmiştik. Bu kaçış dizisini şöyle kullanıyorduk:

```
print(r"\n")
```

Bildiğiniz gibi, `\n` kaçış dizisi bir alt satıra geçmemizi sağlıyor. İşte `r` adlı kaçış dizisi `\n` kaçış dizisinin bu işlevini baskılayarak, bizim `\n` kaçış dizisinin kendisini çıktı olarak verebilmemizi sağlıyor.

O halde bu noktada size şöyle bir soru sormama izin verin:

Acaba bir değişkene atanmış kaçış dizilerinin işlevini nasıl baskılayabiliriz? Yani mesela elimizde şöyle bir değişken bulunuyor olsun:

```
yeni_satır = "\n"
```

Biz bu değişkenin değerini nasıl ekrana yazdıracağız?

Eğer bunu doğrudan `print()` fonksiyonuna gönderirsek ne olacağını biliyorsunuz: Yeni satır karakteri işlevini yerine getirecek ve biz de yeni satır karakterinin kendisini değil, yaptığı işin sonucunu (yani satır başına geçildiğini) göreceğiz.

İşte bu tür durumlar için de `repr()` fonksiyonundan yararlanabilirsiniz:

```
print(repr('\n'))
```

Böylece satır başı karakterinin işlevi baskılanacak ve biz çıktıda bu karakterin kendisini göreceğiz.

Hatırlarsanız ASCII konusunu anlatırken şöyle bir örnek vermiştik:

```
for i in range(128):
    if i % 4 == 0:
        print("\n")

    print("{: <3}{: >8}\t".format(i, repr(chr(i))), sep="", end="")
```


İşte burada, `repr()` fonksiyonunun yukarıda sözünü ettiğimiz işlevinden yararlanıyoruz. Eğer bu kodlarda `repr()` fonksiyonunu kullanmazsak, ASCII tablosunu oluşturan karakterler arasındaki `\n`, `\a`, `\t` gibi kaçış dizileri ekranda görünmeyecek, bunun yerine bu kaçış dizileri doğrudan işlevlerini yerine getirecek, bu da bizim istediğimiz ASCII tablosunu üretmemize engel olacaktır.

29.4.2 `ascii()`

`ascii()` fonksiyonu biraz önce öğrendiğimiz `repr()` fonksiyonuna çok benzer. Örneğin:

```
>>> repr("asds")
"'asds'"

>>> ascii("asds")
"'asds'"
```

Bu iki fonksiyon, *ASCII* tablosunda yer almayan karakterlere karşı tutumları yönünden birbirlerinden ayrılır. Örneğin:

```
>>> repr("İ")
"'İ'"

>>> ascii("İ")
"'\\u0130'"
```

Gördüğünüz gibi, `repr()` fonksiyonu *ASCII* tablosunda yer almayan karakterleri de göründükleri gibi temsil ediyor. `ascii()` fonksiyonu ise bu karakterlerin *UNICODE* kod konumlarını (*code points*) gösteriyor.

Bir örnek daha verelim:

```
>>> repr("€")
"'€'"

>>> ascii("€")
"'\\u20ac'"
```

`ascii()` fonksiyonunun *UNICODE* kod konumlarını gösterme özelliğinin bir benzerini daha önce öğrendiğimiz `encode()` metodu yardımıyla da elde edebilirsiniz:

```
>>> "€".encode("unicode_escape")
b'\\u20ac'
```

Ancak `ascii()` fonksiyonunun *str* tipinde, `encode()` metodunun ise *bytes* tipinde bir çıktı verdiğine dikkat edin.

29.4.3 `ord()`

Bu fonksiyon, bir karakterin sayı karşılığını verir:

```
>>> ord("\n")
10
>>> ord("€")
8364
```

29.4.4 chr()

Bu fonksiyon, bir sayının karakter karşılığını verir:

```
>>> chr(10)
'\n'
>>> chr(8364)
'€'
```

Baytlar (Bytes) ve Bayt Dizileri (Bytearrays)

Bu bölüme gelinceye kadar veri tipi olarak karakter dizilerinden, listelerden ve dosyalardan söz etmiştik. Bu bölümde ise Python programlama dilindeki iki veri tipinden daha söz edeceğiz. Birbirleriyle doğrudan bağlantılı oldukları için bu bölümde birlikte ele alacağımız bu veri tiplerinin adı 'baytlar'(*bytes*) ve 'bayt dizileri' (*bytearrays*).

Bu bölümde yalnızca 'baytlar' ve 'bayt dizileri' adlı veri tiplerinden söz etmeyeceğiz. Bu iki yeni veri tipini bilgi dağarcığımıza eklemenin yanısıra, önceki bölümlerde öğrendiğimiz konuları zihninizde pekiştirmeye ve sağlamlaştırmaya da devam edeceğiz.

30.1 Giriş

Bilgisayar teknolojisi ve bilimi açısından 'karakter' tamamen soyut bir kavramdır. Son birkaç bölümdür üstüne basa basa tekrar ettiğimiz gibi, karakter dediğimiz şey, bilgisayarların anlayabildiği tek kavram olan sayılara biz insanların atadığı birtakım işaretlerden ibarettir. Dolayısıyla bilgisayarlar açısından karakterler değil, ikili sayma düzenindeki birtakım sayılar, yani bitler ve baytlar vardır.

Teknik olarak 1 bit, ikili sayma sistemindeki her bir basamağa verilen isimdir. Zaten 'bit' kelimesinin de İngilizcede 'ikili basamak' anlamına gelen '*binary digit*' ifadesinin kısaltması olduğunu geçen bölümde öğrenmiştiniz.

Örneğin ikili sayma sistemindeki 0, bir bitlik bir sayı iken, 100 üç bitlik bir sayıdır. Bu bit'lerin 8 tanesi bir araya gelince 'bayt' denen birimi oluşturur. Yani bayt, 8 adet bit'ten oluşan bir birimdir. Nasıl bir düzinede 10, bir destede de 12 öge olmasını biz insanlar tercih etmiş ve belirlemişsek, bir bayt'ta da 8 bit olmasını yine biz insanlar tercih etmiş ve belirlemişizdir.

Önceki derslerimizde de öğrendiğimiz gibi, 8 adet bit, yani 1 bayt, Genişletilmiş ASCII sisteminde bir adet karakteri temsil etmek için kullanılabilecek en büyük birim olarak tasarlanmıştır. Yani Genişletilmiş ASCII tablolarının en sonundaki 255 numaralı karakteri temsil edebilmek için 8 adet bit, yani toplam 1 bayt kullanmamız gerekir. Standart ASCII sistemi ise 7 bitlik bir sistem olduğu için, bir adet karakteri temsil etmek için kullanılabilecek en büyük birimin 7 bit olduğunu biliyorsunuz. Dolayısıyla ASCII sistemindeki son karaktere karşılık gelen 127. sayıyı temsil edebilmek için toplam 7 bit yeterlidir.

Farklı bir sistem olan UTF-8 ise birden fazla bayt kullanarak çok sayıda karakteri temsil etmeye imkan tanır. UTF-8 ile, duruma göre 1, 2, 3 veya 4 bayt kullanarak, UNICODE sistemi içinde tanımlanmış bütün karakterleri temsil edebilirsiniz. UTF-8, değişken boyutlu bir kodlama sistemi olması sayesinde, bir karakteri temsil edebilmek için kaç bayt gerekiyorsa, o karakteri temsil etmek için o kadar bayt kullanır. Ama mesela UTF-32 adlı kod çözücü hangi karakter

olursa olsun hepsini 4 bayt (32 bit) ile temsil eder. Bu durumda aslında tek baytla temsil edilebilecek 'a', 'b', 'c' gibi karakterler de boşu boşuna 4 bayt yer kaplamış olur. Zaten UTF-8'in bu kadar yaygın ve gözde olmasının nedeni de hem çok sayıda karakteri kodlayabilmesi, hem de bu işi yaparken tasarruflu olmayı başarabilmesidir.

Python programlama dilinde karakter dizileri UNICODE kod konumları şeklinde temsil edilir. Dolayısıyla *str* adı verilen veri tipi esasında karakter dizilerini birtakım UNICODE kod konumları şeklinde gösteren soyut bir yapıdır. Yani biz Python'da karakter dizileri üzerinde işlem yaparken aslında baytlarla değil, UNICODE kod konumları ile muhatap oluyoruz. Ancak UNICODE kod konumları da tamamen soyut kavramlardır. Bunları bilgisayarın belleğinde bu şekilde temsil edemezsiniz ya da bu kod konumlarını herhangi bir ağ üzerinden başka bilgisayarlara iletemezsiniz. Bu kod konumlarını anlamlı bir şekilde kullanabilmek için öncelikle bunları bilgisayarların anlayabileceği bir biçim olan baytlara çevirmeniz gerekir. Çünkü dediğimiz gibi bilgisayarlar yalnızca bitler ve baytlardan anlar. İşte kod çözücülerin görevi de zaten bu kod konumlarını baytlara çevirmektir.

Esasında programcılık maceranız boyunca genellikle metin ihtiyaçlarınızı UNICODE kod konumları üzerinden halledeceksiniz. Python sistemdeki öntanımlı kod çözücüyü kullanarak bu kod konumlarını alttan alta bayta çevirip bellekte saklayacaktır. Ama eğer yazdığınız programlarda herhangi bir şekilde doğrudan baytlarla muhatap olmanız gerekirse *str* veri tipini değil, *bytes* adlı başka bir veri tipini kullanacaksınız. Örneğin ikili (*binary*) dosyalar üzerinde çeşitli çalışmalar yaparsanız ve bu ikili dosyalara birtakım veriler girecekseniz, gireceğiniz bu veriler *bytes* tipinde olacaktır.

Bütün bu sebeplerden ötürü, *str* ve *bytes* veri tipleri arasındaki farkı anlamak, yazdığınız programların kararlılığı ve sağlamlığı açısından büyük önem taşır. O anda elinizde olan verinin hangi tipte olduğunu bilmezseniz, bu verinin, programınızın çalışması esnasında size ne tür tuzaklar kurabileceğini de kestiremezsiniz. Örneğin bütün karakterlerin 1 bayt olduğunu ve bunların da yalnızca 0 ile 127 arası sayılarla temsil edilebileceğini zanneden yazılımcıların tasarladığı programlara Türkçe karakterler girdiğinizde nasıl bu programlar patır patır dökülüyorsa, eğer siz de baytlar ve karakterler arasındaki farkı anlamazsanız sizin yazdığınız programlar da hiç beklemediğiniz bir anda tökezleyebilir.

Örneğin yazdığınız bir programın bir aşamasında programa yalnızca tek karakterlik verilerin girilmesi temeli üzerinden bir işlem yaptığınızı düşünün. Yani programınız içinde yapacağınız bir işlem, birden fazla karakter girişinin engellenmesini gerektiriyor olsun.

Bunun için şöyle bir şey yazmış olun:

```
a = "k"

if len(a) > 1:
    print("Lütfen yalnızca tek bir karakter giriniz!")
else:
    print("Teşekkürler!")
```

Ben burada temsili olarak *a* adlı bir değişken oluşturdum ve örnek olması açısından da bunun değerini 'k' olarak belirledim. Bu değerlerle programımız düzgün bir şekilde çalışır. Çünkü *a* değişkeninin değeri tek bir karakter olan 'k' harfi. Ama eğer *a* değişkeninin değeri mesela 'kz' gibi bir şey olsaydı programımız 'Lütfen yalnızca tek bir karakter giriniz!' uyarısı verecekti...

Şimdi bu *a* değişkeninin sizin tarafınızdan belirlenmediğini, bu değer başka bir kaynaktan geldiğini düşünün. Eğer size bu değeri gönderen kaynak, bu değeri UNICODE kod konumu olarak gönderiyorsa programınız düzgün çalışır. Ama peki ya gelen bu veri bayt olarak geliyorsa ne olacak?

Yukarıda verdiğimiz örneğin neden önemli olduğunu, daha doğrusu bu örnekle ne demek istediğimiz ve nereye varmaya çalıştığımızı anlamamış olabilirsiniz. Ama endişe etmenize hiç gerek yok. Zira bu bölümde yukarıda sorduğumuz sorunun cevabını derinlemesine ele alacağız. Bu bölümün sonuna vardığımızda neler olup bittiğini ve baytların neden bu kadar önemli olduğunu gayet iyi anlıyor olacaksınız.

30.2 Eskisi ve Yenisi

Gelin isterseniz tam olarak ne ile karşı karşıya olduğumuzu daha iyi anlayabilmek için Python3 öncesi durumun nasıl olduğuna bakalım. Eğer geçmişte Python programlama dilinin karakter dizileri ve baytları nasıl ele aldığını bilirsek bugünkü durumu ve dolayısıyla genel olarak karakter dizisi ve bayt kavramını çok daha net bir şekilde kavrayabiliriz.

Python'ın 2.x sürümlerinde, bir karakter dizisi tanımladığınızda Python bu karakter dizisini bir bayt dizisi olarak temsil ediyordu. Örneğin:

```
>>> kardiz = "e"
```

Burada *kardiz* adlı değişkenin değeri, bir baytlık bir karakter dizisidir. Bunu `len()` fonksiyonu ile teyit edelim:

```
>>> len(kardiz)
```

```
1
```

Bir de şuna bakalım:

```
>>> kardiz = "ş"
```

Burada ise *kardiz* adlı değişkenin değerinin kaç baytlık bir karakter dizisi olduğu, yani bir bakıma `len()` fonksiyonunun ne çıktı vereceği işletim sisteminden işletim sistemine farklılık gösterir. Eğer kullandığınız işletim sistemi Windows ise muhtemelen `len(kardiz)` komutu 1 çıktısı verecektir. Ama eğer bu komutu GNU/Linux dağıtımlarından birinde veriyorsanız alacağınız çıktı büyük ihtimalle 2 olacaktır.

Dediğimiz gibi, Python2'de *str* veri tipi bize bir dizi bayt verir. Dolayısıyla bu veri tipinin içinde tuttuğu karakter dizisinin kaç bayt ile gösterileceği, sistemdeki öntanımlı kod çözücünün hangisi olduğuna bağlıdır. Kullandığınız işletim sisteminde öntanımlı kod çözücünün hangisi olduğunu şu komutla bulabilirsiniz:

```
>>> import locale
>>> locale.getpreferredencoding()
```

Eğer Windows kullanıyorsanız buradan alacağınız çıktı muhtemelen `cp1254` olacaktır. `cp1254`, Microsoft'un Türkçe için özel olarak kullandığı bir kod sayfası olduğu için, 128 ile 256 sayıları arasında Türkçe karakterleri içerir. O yüzden bu kodlama sisteminde Türkçe karakterler 1 bayt ile gösterilebilir. Bu kod sayfasının içeriğinde hangi karakterlerin hangi sayılara karşılık geldiğini görmek için en.wikipedia.org/wiki/Windows-1254 adresindeki tabloyu inceleyebilirsiniz.

Ama eğer yukarıdaki komutların çıktısı UTF-8 veya başka bir kod çözücü ise, Türkçe karakterler 1 bayt ile gösterilemeyeceği için `len(kardiz)` komutu 1 değil, 2 çıktısı verecektir.

Bir de şuna bakalım:

```
>>> len("€")
```

Bu komutu hangi işletim sisteminde verdiğinizle ilgili olarak yukarıdaki komuttan alacağınız çıktı farklı olacaktır. *str* tipi Python2’de karakter dizilerini bayt olarak temsil eder. Bu temsili de hangi kurallara göre yapılacağı kullanılan kod çözücüyü bağlıdır. Eğer karakter dizileri baytlara çevrilirken cp1254 adlı kod çözücü kullanılırsa, bu kod çözücü ‘€’ simgesini tek bayt ile gösterilebildiği için yukarıdaki komut 1 çıktısı verir. Ama UTF-8 adlı kod çözücü ‘€’ simgesini 3 baytla gösterebildiği için yukarıdaki komutun çıktısı da buna paralel olarak 3 olacaktır.

str veri tipi ile gösterilen bu karakter dizilerinin içindeki baytlara ulaşmak için şu yöntemi kullanabilirsiniz:

```
>>> "ş"[0]
```

```
'\xc5'
```

```
>>> "ş"[1]
```

```
'\x9f'
```

Gördüğünüz gibi, *str* veri tipi gerçekten de bize bir dizi bayt veriyor. Eğer karakter dizilerini baytlarına göre değil de sahip oldukları karakter sayısına göre saymak isterseniz bunları UNICODE olarak tanımlanması gerekiyor:

```
>>> len(u'ş')
```

```
1
```

Python3 ile birlikte yukarıda bahsettiğimiz durumda bazı değişiklikler oldu. Artık *str* veri tipi UNICODE kod konumlarını döndürüyor. Dolayısıyla artık her karakter dizisi, sahip oldukları karakter sayısına göre sayılabiliyor:

```
>>> len("ş")
```

```
1
```

```
>>> len("€")
```

```
1
```

İşte eğer Python2’deki *str* veri tipini elde etmek istiyorsanız, Python3’te *bytes* adlı yeni veri tipini kullanmanız gerekiyor.

30.3 Bayt Tanımlamak

Bildiğiniz gibi Python programlama dilinde her veri tipinin kendine özgü bir tanımlanma biçimi var. Örneğin bir liste tanımlamak için şöyle bir şey yazıyoruz:

```
>>> liste = []
```

Böylece boş bir liste tanımlamış olduk. Aynı şekilde karakter dizilerini de şöyle tanımlıyorduk:

```
>>> kardiz = ''
```

Bu şekilde de boş bir karakter dizisi tanımlamış olduk. İşte boş bir bayt tanımlamak için de şu yapıyı kullanıyoruz:

```
>>> bayt = b''
```

Gelin tanımladığımız bu veri tipinin bayt olduğunu teyit edelim:

```
>>> type(bayt)
<class 'bytes'
```

Gördüğünüz gibi, gerçekten de bayt tipinde bir veri tanımlamışız. Nasıl karakter dizileri 'str', listeler 'list' ifadesiyle gösteriliyorsa, baytlar da 'bytes' ifadesi ile gösterilir.

Peki bu şekilde bir bayt veri tipi tanımlamak ne işimize yarar?

Hatırlarsanız bayt veri tipini ikili (*binary*) dosyaları anlatırken de görmüştük. Orada da söylediğimiz gibi, ikili dosyaları okuduğunuzda elde edeceğiniz şey karakter dizisi değil bayttır. Aynı şekilde, ikili dosyalara da ancak baytları yazabilirsiniz. Dolayısıyla eğer ikili dosyalarla birtakım işlemler yapacaksanız bu bayt veri tipini yoğun olarak kullanacağınızdan hiç şüpheniz olmasın. Yani bayt veri tipi kolayca görmezden gelebileceğiniz gereksiz bir veri tipi değildir.

30.4 bytes() Fonksiyonu

Bayt veri tipi temel olarak ASCII karakterleri kabul eder. Dolayısıyla ASCII tablosu dışında kalan karakterleri doğrudan bayt olarak temsil edemezsiniz:

```
>>> b'ş'

File "<stdin>", line 1
SyntaxError: bytes can only contain ASCII literal characters.
```

Ama ASCII dışında kalan karakterleri de bayt'a dönüştürmenin bir yolu var. Bunun için bytes() adlı bir fonksiyondan yararlanacağız:

```
>>> b = bytes("ş", "utf-8")
```

Gördüğünüz gibi, ilgili karakterin hangi kod çözücü ile kodlanacağını belirterek, bayt tipinde bir veri oluşturabiliyoruz.

Tahmin edebileceğiniz gibi, bytes() fonksiyonu, belirttiğimiz kod çözücü ile kodlanamayan karakterlerle karşılaşılması durumunda ne yapılacağını belirlememizi sağlayan errors adlı bir parametreye de sahiptir:

```
>>> b = bytes("Fırat", "ascii", errors="xmlcharrefreplace")
>>> b
b'F&#305;rat'
```

Önceki derslerimizde errors parametresinin hangi değerleri alabileceğini tartışmıştık. Orada anlattığımız şeyler burada da geçerlidir.

30.5 Baytların Metotları

Bütün veri tiplerinde olduğu gibi, bytes adlı veri tipinin de birtakım metotları bulunur. Bu metotların listesini almak için şu komutu kullanabileceğinizi biliyorsunuz:

```
>>> dir(bytes)
```

Listeye baktığınızda bu metotları karakter dizilerinin metotları ile hemen hemen aynı olduğunu göreceksiniz. Baytların metotları arasında olup da karakter dizilerinin metotları arasında olmayan metotları şu şekilde elde edebilirsiniz:

```
>>> for i in dir(bytes):
...     if i not in dir(str):
...         print(i)

decode
fromhex
```

Gördüğünüz gibi, `decode()` ve `fromhex()` adlı metotlar baytlarda var, ama karakter dizilerinde yok. O yüzden biz de bu bölümde yalnızca bu iki metodu incelemekle yetineceğiz. Çünkü öteki metotları zaten karakter dizilerinden tanıyorsunuz.

30.5.1 decode

Hatırlarsanız karakter dizilerinin `encode()` adlı bir metodu vardı. Bu metot yardımıyla karakter dizilerini belli bir kodlama biçimine göre kodlayabiliyor, yani bunları baytlara çevirebiliyorduk. Mesela 'İ' harfini UTF-8 ile kodlayalım:

```
>>> "İ".encode("utf-8")

b'\xc4\xb0'
```

Aynı harfi cp1254 ile kodlarsak şu çıktıyı elde ederiz:

```
>>> "İ".encode("cp1254")

b'\xdd'
```

Tahmin edebileceğiniz gibi, bu harfi ASCII ile kodlayamayız:

```
>>> "İ".encode("ascii")

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
UnicodeEncodeError: 'ascii' codec can't encode character '\u0130' in position 0:
ordinal not in range(128)
```

İşte bu kodlama işlemini tersine çevirebilmek, yani baytları belli bir kodlama biçimine göre karakter dizilerine dönüştürebilmek için `decode()` metodundan yararlanacağız:

```
>>> b"\xc4\xb0".decode("utf-8")

'İ'
```

Bu baytları bir de başka kodlama sistemleri ile kodlamayı deneyelim:

```
>>> b"\xc4\xb0".decode("cp1254")

'Ä°'
```

Gördüğünüz gibi, cp1254 adlı kod çözücü bu baytı çözebiliyor, ama yanlış çözüyor! Çünkü bu baytın gösterdiği sayı cp1254 adlı kod sayfasında 'İ'ye değil, başka bir karaktere karşılık

geliyor. Aslında başka iki karaktere, yani C4 ve B0 ile gösterilen Ä ve ° karakterlerine karşılık geliyor... Bu durumu <http://en.wikipedia.org/wiki/Windows-1254> adresine gidip kendiniz de görebilirsiniz.

Bu baytları bir de ASCII ile çözmeye çalışalım:

```
>>> b"\xc4\xb0".decode("ascii")

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
UnicodeDecodeError: 'ascii' codec can't decode byte 0xc4 in position 0: ordinal
not in range(128)
```

Elbette, bu karakter 128'den büyük bir sayıya karşılık geldiği için ASCII tarafından çözülemeyecektir.

30.5.2 fromhex

Bu metot, onaltılı sayma sistemindeki bir sayıdan oluşan bir karakter dizisini alıp, bayta dönüştürür. Bu metodu şöyle kullanıyoruz:

```
>>> bytes.fromhex("c4b0")

b'\xc4\xb0'
```

Gördüğümüz gibi, bu metot bir onaltılı sayı olan *c4b0*'ı alıp, bize bir bayt nesnesi veriyor.

30.6 Bayt Dizileri

bytes adlı veri tipi ile elde ettiğimiz veri tıpkı karakter dizileri gibi, üzerinde değişiklik yapılamayan bir veridir. Dolayısıyla bir *bytes* nesnesi üzerinde değişiklik yapabilmek için o nesneyi tekrar tanımlamamız gerekir:

```
>>> b = b'PDF'
>>> v = b'-1.7'
>>> b = b + v
>>> b

b'PDF-1.7'
```

Ama Python programlama dilinde *bytes* veri tipi dışında, baytlara ilişkin ikinci veri tipi daha bulunur. *bytearray* adlı bu veri tipi, *bytes* veri tipinin aksine, üzerinde değişiklik yapılabilen bir veri tipidir.

Python'da *bytearray* veri tipini şu şekilde tanımlıyoruz:

```
>>> pdf = bytearray(b'PDF-1.7')
```

Gördüğümüz gibi, bir bayt dizisi tanımlayabilmek için *bytearray()* adlı bir fonksiyondan faydalanıyoruz.

30.7 Bayt Dizilerinin Metotları

Bayt dizileri bir bakıma listelerle baytların karışımı gibidir. `dir(bytearray)` gibi bir komutla bu veri tipinin metotlarını inceleyecek olursanız, bu veri tipinin hem baytlardan hem de listelerden birtakım metotlar aldığını görürsünüz.

Bu veri tipi listelerin şu metotlarına sahiptir:

1. `append`
2. `clear`
3. `copy`
4. `count`
5. `extend`
6. `index`
7. `insert`
8. `pop`
9. `remove`
10. `reverse`

Bu veri tipi baytların ise şu metotlarına sahiptir:

1. `capitalize`
2. `center`
3. `count`
4. `decode`
5. `endswith`
6. `expandtabs`
7. `find`
8. `fromhex`
9. `index`
10. `isalnum`
11. `isalpha`
12. `isdigit`
13. `islower`
14. `isspace`
15. `istitle`
16. `isupper`
17. `join`
18. `ljust`

- 19. lower
- 20. lstrip
- 21. maketrans
- 22. partition
- 23. replace
- 24. rfind
- 25. rindex
- 26. rjust
- 27. rpartition
- 28. rsplit
- 29. rstrip
- 30. split
- 31. splitlines
- 32. startswith
- 33. strip
- 34. swapcase
- 35. title
- 36. translate
- 37. upper
- 38. zfill

Sözlükler

Şu ana kadar Python programlama dilinde veri tipi olarak karakter dizilerini, sayıları, listeleri, demetleri ve dosyaları öğrendik. Yeni veri tipleri öğrendikçe Python'daki hareket alanımızın da genişlediğini siz de farketmişsinizdir. Bu bölümde yine Python'daki önemli veri tiplerinden birini inceleyeceğiz. Bu defa inceleyeceğimiz veri tipinin adı sözlük. İngilizcede buna *dictionary* diyorlar.

Sözlükler de, tıpkı daha önceki derslerimizde öğrendiğimiz karakter dizileri, sayılar, listeler, demetler ve dosyalar gibi programlama maceramız boyunca işlerimizi bir hayli kolaylaştıracak ve hareket imkanımızı genişletecek veri tiplerinden biridir.

Öteki veri tiplerinde olduğu gibi, sözlüklerin de birtakım metotları vardır. İşte bu bölümde hem genel olarak sözlüklerden söz edeceğiz, hem de bu veri tipinin metotlarını en ince ayrıntısına kadar inceleyeceğiz.

Sözlük denen veri tipi Python programlama dilinin son derece kullanışlı ve işe yarar araçlarından bir tanesidir. Programlama alanında ilerledikçe, bu veri tipinin neler yapabileceğini görüp şaşıracağınızı rahatlıkla söyleyebilirim.

Esasında biz daha önceki derslerimizin birinde sözlük adlı bu veri tipinden üstünkörü de olsa söz etmiştik. Yani aslında bu veri tipiyle tanışıklığımız eskiye dayanıyor.

Hatırlayacaksınız, karakter dizilerinin `str.maketrans()` ve `translate()` adlı metotlarını anlatırken, Türkçeye özgü karakterleri ve bunların noktasız karşılıklarını içeren *çeviri_tablosu* adını verdiğimiz şöyle bir değişken tanımlamıştık:

```
çeviri_tablosu = {"Ö": "O",
                  "Ç": "c",
                  "Ü": "U",
                  "Ğ": "G",
                  "İ": "I",
                  "ı": "i",
                  "Ğ": "G",
                  "ö": "o",
                  "ş": "s",
                  "ü": "u",
                  "Ş": "S",
                  "ğ": "g"}
```

Burada *çeviri_tablosu* değişkeni içinde gösterdiğimiz biçimin Python'daki adının 'sözlük' olduğunu da ifade etmiştik. İşte bu bölümde, orada şöyle bir değinip geçtiğimiz bu veri tipini çok daha ayrıntılı bir şekilde ele alma imkanımız olacak.

Hem eski bilgilerimize dayanarak, hem de yukarıda anlattıklarımızdan yola çıkarak sözlük veri tipinin ne olduğuna dair halihazırda kafamızda bir fikir oluşmuş olduğunu söyleyebiliriz.

Sözlükler öteki veri tiplerine kıyasla biraz farklı bir görünüşe sahip bir veri tipidir. Biz birazdan sözlüklerin yapısını derinlemesine inceleyeceğiz.

Ancak sözlüklerin yapısını incelemeye geçmeden önce öğrenmemiz gereken bir şey var. Tıpkı öteki veri tiplerinde olduğu gibi, sözlüklerle de çalışabilmek için öncelikle bu veri tipini tanımlamış olmamız gerekiyor. O yüzden isterseniz sözlüklerin yapısından söz etmeden önce bir sözlüğü nasıl tanımlayacağımızdan bahsedelim.

31.1 Sözlük Tanımlamak

Dediğimiz gibi, karakter dizilerini anlatırken verdiğimiz sözlük örneği sayesinde sözlüklerin neye benzediğini az çok biliyoruz. Gelin isterseniz sözlüklerin nasıl tanımlandığını inceleyerek bu veri tipinin derinliklerine doğru ilk kulaçlarımızı atalım.

Python programlama dilindeki sözlük veri tipi, gerçek hayatta ‘sözlük’ denince aklınıza gelen şeye çok benzer. Mesela gerçek hayatta ‘kitap’ kelimesinin İngilizce bir sözlükteki karşılığı *book* kelimesidir. Dolayısıyla ‘kitap’ ve ‘book’ kelimeleri arasındaki ilişkiyi herhalde şu şekilde temsil edebiliriz:

kitap: book

Bu manzara bize ‘kitap’ kelimesinin karşılığının ‘book’ olduğunu açık bir şekilde gösteriyor. Eğer bu durumu Python’daki sözlük veri tipiyle göstermek isteseydik şöyle bir şey yazacaktık:

```
>>> kelimeler = {"kitap": "book"}
```

Burada, içeriği sözlük veri tipi olan *kelimeler* adlı bir değişken tanımladık. Gördüğümüz gibi, listelere benzer bir şekilde sözlük veri tipi de içinde farklı veri tiplerini barındıran, ‘kapsayıcı’ bir veri tipidir. Burada sözlüğümüz iki adet karakter dizisinden oluşuyor.

Yukarıdaki sözlüğü nasıl tanımladığımıza çok dikkat edin. Nasıl ki listelerin ayırt edici özelliği köşeli parantezlerdi, sözlüklerin ayırt edici özelliği de küme parantezleridir.

Esasında sözlük dediğimiz şey en basit haliyle şöyle görünür:

```
>>> sözlük = {}
```

Bu örnek boş bir sözlüktür. İsterseniz yukarıdaki veri tipinin gerçekten de bir sözlük olduğunu kanıtlayalım:

```
>>> type(sözlük)
```

```
<class 'dict'>
```

Sözlüklerin Python programlama dilindeki teknik karşılığı *dict* ifadesidir. `type(sözlük)` sorgusu `<class 'dict'>` çıktısı verdiğine göre, *sözlük* adlı değişkenin gerçekten de bir sözlük olduğunu söyleyebiliyoruz.

Yukarıda şöyle bir sözlük örneği verdiğimizizi hatırlıyorsunuz:

```
>>> kelimeler = {"kitap": "book"}
```

Python programlama diline özellikle yeni başlayanlar, sözlüklerin görünüşü nedeniyle bir sözlükteki öğe sayısı konusunda tereddüte kapılabilir, örneğin yukarıdaki sözlüğün 2 öğeden

oluştugu yanlışlığına düşebilir. O halde bu noktada size şöyle bir soru sormama izin verin: Acaba bu sözlükte kaç öğe var? Hemen bakalım:

```
>>> len(kelimeler)
```

```
1
```

Demek ki elimizdeki veri tipi bir adet öğeye sahip bir sözlükmüş. Gördüğünüz gibi, "kitap": "book" ifadesi tek başına bir öğe durumundadır. Yani burada "kitap" karakter dizisini ayrı, "book" karakter dizisini ayrı bir öğe olarak almıyoruz. Bu ikisi tek bir sözlük öğesi oluşturuyor. Hatırlarsanız, listelerde öğeleri birbirinden ayırmak için virgül işaretlerinden yararlanıyorduk. Sözlüklerde de birden fazla öğeyi birbirinden ayırmak için virgül işaretlerinden yararlanacağız:

```
>>> kelimeler = {"kitap": "book", "bilgisayar": "computer"}
```

Bir önceki örnek tek öğeliydi. Bu sözlük ise 2 öğeye sahiptir:

```
>>> len(kelimeler)
```

```
2
```

İlk derslerimizden bu yana sürekli olarak vurguladığımız gibi, Python programlama dilinde doğru kod yazmak kadar okunaklı kod yazmak da çok önemlidir. Mesela bir sözlüğü şöyle tanımladığımızda kodlarımızın pek okunaklı olmayacağını söyleyebiliriz:

```
sözlük = {"kitap": "book", "bilgisayar": "computer", "programlama": "programming",  
"dil": "language", "defter": "notebook"}
```

Teknik olarak baktığımızda bu kodlarda hiçbir problem yok. Ancak sözlükleri böyle sağa doğru uzayacak şekilde tanımladığımızda okunaklılığı azaltmış oluyoruz. Bu yüzden yukarıdaki sözlüğü şöyle yazmayı tercih edebiliriz:

```
sözlük = {"kitap"      : "book",  
          "bilgisayar" : "computer",  
          "programlama": "programming",  
          "dil"        : "language",  
          "defter"     : "notebook"}
```

Bu şekilde sözlükteki öğeler arasındaki ilişki daha belirgin, yazdığınız kodlar da daha okunaklı bir hale gelecektir.

Python'da bir sözlük oluşturmanın başka yolları da olmakla birlikte, en temel sözlük oluşturma yöntemi yukarıdaki örneklerde gösterdiğimiz gibidir. Biz ilerleyen sayfalarda sözlük oluşturmada farklı yöntemlerini de ele alacağız. Ancak şimdilik 'sözlük tanımlama' konusunu burada noktalayıp sözlüklerle ilgili önemli bir konuya daha değinelim.

31.2 Sözlük Öğelerine Erişmek

Yukarıdaki örneklerden bir sözlüğün en basit şekilde nasıl tanımlanacağını öğrendik. Peki tanımladığımız bir sözlüğün öğelerine nasıl erişeceğiz?

Hemen basit bir örnek verelim. Daha önce tanımladığımız şu sözlüğe bir bakalım mesela:

```
sözlük = {"kitap"      : "book",  
          "bilgisayar" : "computer",  
          "programlama": "programming",
```

```
"dil"      : "language",
"defter"   : "notebook"}
```

Bu sözlükte birtakım Türkçe kelimeler ve bunların İngilizce karşılıkları var. Şimdi mesela bu sözlükteki 'kitap' adlı öğeye erişelim:

```
print(sözlük["kitap"])
```

Bu kodları çalıştırdığımızda şöyle bir çıktı alırız:

```
book
```

Yukarıdaki örnekten anladığımız gibi, sözlük öğelerine erişmek için şöyle bir formül kullanıyoruz:

```
sözlük[sözlük_ögesinin_adı]
```

Aynı şekilde *sözlük* değişkeni içindeki 'bilgisayar' öğesinin karşılığını almak istersek şöyle bir kod yazıyoruz:

```
print(sözlük["bilgisayar"])
```

Bu da bize "computer" çıktısını veriyor.

Karakter dizilerini anlatırken verdiğimiz *çeviri_tablosu* adlı sözlüğe ve orada anlattıklarımıza geri dönelim şimdi. Artık sözlük adlı veri tipiyle iyiden iyiye tanıştığımıza göre, orada anlattıklarımız zihninizde daha net bir hale gelmiş olmalı.

Oradaki tablomuz şöyleydi:

```
çeviri_tablosu = {"ö": "O",
                  "ç": "c",
                  "ü": "U",
                  "Ç": "C",
                  "İ": "I",
                  "ı": "i",
                  "Ğ": "G",
                  "ö": "o",
                  "ş": "s",
                  "ü": "u",
                  "Ş": "S",
                  "ğ": "g"}
```

Mesela bu sözlükteki "ö" öğesinin karşılığını elde etmek için şöyle bir kod yazdığımızı gayet iyi hatırlıyorsunuz:

```
print(çeviri_tablosu["ö"])
```

Bu kodları bir dosyaya kaydedip çalıştırdığımızda şöyle bir çıktı alıyorduk:

```
O
```

Gördüğünüz gibi sözlükteki "ö" adlı öğeyi parantez içinde belirttiğimiz zaman, Python bize bu öğenin karşısındaki değeri veriyor. Dolayısıyla sözlük içinde "ö" öğesinin karşılığı "O" harfi olduğu için de çıktımız "O" oldu.

Sözlüğün öteki öğelerini ise şu şekilde alabiliyoruz:

```
print(ceviri_tablosu["ö"])
print(ceviri_tablosu["ç"])
print(ceviri_tablosu["ü"])
print(ceviri_tablosu["ç"])
print(ceviri_tablosu["ı"])
print(ceviri_tablosu["ı"])
print(ceviri_tablosu["ğ"])
print(ceviri_tablosu["ö"])
print(ceviri_tablosu["ş"])
print(ceviri_tablosu["ğ"])
```

Ancak kod tekrarından kaçınmak için yukarıdaki kodları şu şekilde sadeleştirme imkanımızın da olduğunu biliyorsunuz:

```
for i in ceviri_tablosu:
    print(ceviri_tablosu[i])
```

Gördüğünüz gibi, sözlük içinde iki nokta üst üste işaretinin sol tarafında görünen öğeleri köşeli parantez içinde yazarak, iki nokta üst üste işaretinin sağ tarafındaki değerleri elde edebiliyoruz.

Eğer bir sözlük içinde bulunmayan bir öğeye erişmeye çalışırsak Python bize `KeyError` tipinde bir hata mesajı verecektir. Mesela yukarıdaki sözlüğü temel alacak olursak şöyle bir sorgu hata verecektir:

```
>>> print(ceviri_tablosu["Z"])

Traceback (most recent call last):
  File "deneme.py", line 14, in <module>
    print(ceviri_tablosu["Z"])
KeyError: 'Z'
```

Sözlükte “Z” kaydı bulunmadığı için doğal olarak Python’ın bize bir hata mesajı göstermekten başka çaresi kalmıyor.

Sözlükler ile ilgili epey bilgi edindik. Dilerseniz bu öğrendiklerimizi örnek bir uygulama üzerinde somutlaştırmaya çalışalım. Mesela Python’daki sözlükleri kullanarak basit bir telefon defteri uygulaması yazalım:

```
telefon_defteri = {"ahmet öz" : "0532 532 32 32",
                  "mehmet su" : "0543 543 42 42",
                  "seda naz" : "0533 533 33 33",
                  "eda ala" : "0212 212 12 12"}

kişi = input("Telefon numarasını öğrenmek için bir kişi adı girin: ")

cevap = "{} adlı kişinin telefon numarası: {}".format(kişi, telefon_defteri[kişi])

print(cevap)
```

Burada öncelikle isimler ve telefon numaralarından oluşan, sözlük veri tipinde bir telefon defteri oluşturduk:

```
telefon_defteri = {"ahmet öz" : "0532 532 32 32",
                  "mehmet su" : "0543 543 42 42",
                  "seda naz" : "0533 533 33 33",
                  "eda ala" : "0212 212 12 12"}
```


Bu kodlarda bilmediğimiz hiçbir şey yok. Sözlüklere dair öğrendiklerimizi kullanarak oluşturduğumuz oldukça basit bir sözlüktür bu.

Daha sonra kullanıcıdan, telefon numarasını öğrenmek için bir kişi adı girmesini istiyoruz. Bunu da şu kodlar yardımıyla yapıyoruz:

```
kişi = input("Telefon numarasını öğrenmek için bir kişi adı girin: ")
```

Ardından da telefon defterinde sorgulama yapacak olan kullanıcıya göstereceğimiz cevap için bir şablon oluşturuyoruz:

```
cevap = "{} adlı kişinin telefon numarası: {}"
```

Mesela kullanıcı *"ahmet öz"* ismini sorgulamışsa ona şöyle bir cevap vereceğiz:

```
"ahmet öz adlı kişinin telefon numarası 0532 532 32 32"
```

Eğer aranan isim telefon defterinde varsa, bir önceki adımda tanımladığımız cevap şablonuna göre kullanıcıyı bilgilendiriyoruz. Ama eğer eğer isim defterde yoksa, programımız hata veriyor. Bunu önlemek için şöyle bir kod yazabilirsiniz:

```
telefon_defteri = {"ahmet öz" : "0532 532 32 32",
                   "mehmet su" : "0543 543 42 42",
                   "seda naz" : "0533 533 33 33",
                   "eda ala" : "0212 212 12 12"}

kişi = input("Telefon numarasını öğrenmek için bir kişi adı girin: ")

if kişi in telefon_defteri:
    cevap = "{} adlı kişinin telefon numarası: {}"
    print(cevap.format(kişi, telefon_defteri[kişi]))
else:
    print("Aradığınız kişi telefon rehberinde yok!")
```

Gördüğünüz gibi, `if kişi in telefon_defteri` satırı yardımıyla öncelikle aranan ismin sözlükte olup olmadığını denetledik. Eğer aranan isim sözlükte yer alıyorsa bu telefon numarasını kullanıcılarımıza gösteriyoruz. Aksi durumda aranan kişinin telefon rehberinde olmadığı konusunda kullanıcılarımızı bilgilendiriyoruz.

Gördüğünüz gibi, sözlükler gerçekten de bize Python programlama maceramızda yepyeni olanakların kapısını açabilecek kadar güçlü bir veri tipi. Bu veri tipini programlarınızda bolca kullanacaksınız.

Yukarıda verdiğimiz telefon defteri uygulamasına şöyle bir baktığınızda bu uygulamanın aslında geliştirilmeye bir hayli açık olduğu dikkatinizi çekmiştir. Mesela biz bu uygulamada sadece kendi tanımladığımız bir telefon defteri üzerinden sorgulama yapmaya izin verdik. Örneğin kullanıcı bu telefon defterine kendi isim-telefon çiftlerini giremiyor. Bu veri tipini etkili bir şekilde kullanmamızı sağlayacak araçlardan henüz yoksun olduğumuz için yukarıda tanımladığımız uygulama çok basit kaldı. O halde, sözlük veri tipini daha verimli ve etkili bir biçimde kullanabilmek için hiç vakit kaybetmeden bu veri tipinin derinliklerine doğru yol almaya devam edelim.

31.3 Sözlüklerin Yapısı

Yukarıdaki örneklerden, Python'da bir sözlüğün nasıl tanımlanacağını ve bir sözlüğün öğelerine nasıl erişileceğini öğrendik. Gelin isterseniz şimdi sözlük veri tipinin yapısına ilişkin bazı ayrıntıları inceleyelim.

Mesela şu örneği tekrar önümüze alalım:

```
sözlük = {"kitap": "book"}
```

Burada iki nokta üst üste işaretinden önce ve sonra birer tane karakter dizisi görüyoruz. Bu karakter dizileri *"kitap"* ve *"book"*. Dediğimiz gibi, sözlükler de tıpkı listeler gibi, farklı veri tiplerinin bir araya gelmesi ile oluşan birleşik/kapsayıcı bir veri tipidir. Dolayısıyla bir sözlük içinde sadece karakter dizilerini değil, başka veri tiplerini de görebilirsiniz. İlerleyen sayfalarda sözlüklere ilişkin daha karmaşık örnekler verdiğimizde sözlüklerin hangi veri tiplerini içerebileceğini de göreceğiz.

Ne dedik? Sözlük içinde iki nokta üst üste işaretinin solunda ve sağında *"kitap"* ve *"book"* adlı karakter dizileri var. Teknik olarak, iki nokta üst üste işaretinin solundaki karakter dizisine 'anahtar' (*key*), sağındaki karakter dizisine ise 'değer' (*value*) adı verilir. Bu bilgilere bakarak sözlük için şöyle bir tanım verebiliriz:

Sözlükler; anahtar ve değer çiftlerinin birbirleriyle eşleştirildiği bir veri tipidir. Dolayısıyla sözlükler bu anahtar ve değer çiftleri arasında birebir ilişki kurar.

Mesela yukarıdaki örnekte *"kitap"* ögesi anahtar, *"book"* ögesi ise değerdir. İşte sözlük dediğimiz şey, bu anahtar ve değer çifti arasında birebir ilişki kuran bir veri tipidir. Yani sözlük adlı veri tipi, bir anahtarı bir değerle eşleştirme görevi görür.

Sözlüklerin bu özelliğini, sözlük öğelerine erişirken gayet net bir şekilde görebiliyoruz.

Yukarıdaki örneklerde tanımladığımız sözlüklerde sadece karakter dizilerini kullandık. Ama aslında sözlükler farklı veri tiplerinden oluşabilir. Mesela:

```
sözlük = {"sıfır": 0,
          "bir"  : 1,
          "iki"  : 2,
          "üç"   : 3,
          "dört" : 4,
          "beş"  : 5}
```

Burada sözlük içinde hem sayıları hem de karakter dizilerini kullandık. Aynı şekilde sözlük içinde listelere de yer verebiliriz:

```
sözlük = {"Ahmet Özkoparan": ["İstanbul", "Öğretmen", 34],
          "Mehmet Yağız"   : ["Adana", "Mühendis", 40],
          "Seda Bayrak"    : ["İskenderun", "Doktor", 30]}
```

Mesela bu sözlükte *"Seda Bayrak"* adlı kişinin bilgilerine ulaşmak istersek şöyle bir kod yazabiliriz:

```
print(sözlük["Seda Bayrak"])
```

Bu kod bize şöyle bir çıktı verecektir:

```
['İskenderun', 'Doktor', 30]
```

Gördüğünüz gibi, sözlük içinde “Seda Bayrak” adlı ögenin karşısındaki bilgi listesine ulaşabildik.

İstersek sözlükleri, içlerinde başka sözlükleri barındıracak şekilde de tanımlayabiliriz:

```
kişiler = {"Ahmet Özkoparan": {"Memleket": "İstanbul",
                               "Meslek"  : "Öğretmen",
                               "Yaş"     : 34},

           "Mehmet Yağız"   : {"Memleket": "Adana",
                               "Meslek"  : "Mühendis",
                               "Yaş"     : 40},

           "Seda Bayrak"    : {"Memleket": "İskenderun",
                               "Meslek"  : "Doktor",
                               "Yaş"     : 30}}
```

Böylece şöyle kodlar yazabiliriz:

```
print(kişiler["Mehmet Yağız"]["Memleket"])
print(kişiler["Seda Bayrak"]["Yaş"])
print(kişiler["Ahmet Özkoparan"]["Meslek"])
```

Yukarıdaki yapının benzerini listeler konusundan hatırlıyor olmalısınız. İç içe geçmiş listelerin öğelerine ulaşırken de buna benzer bir sözdiziminden yararlanıyorduk. Örneğin:

```
liste = [{"Ahmet", "Mehmet", "Ayşe"},
         ["Sedat", "Serkan", "Selin"],
         ["Zeynep", "Nur", "Eda"]]
```

Burada bir liste içinde iç içe geçmiş üç farklı liste ile karşı karşıyayız. Mesela ilk listenin ilk öğesi olan “Ahmet” adlı öğeye erişmek istersek şöyle bir kod yazmamız gerekiyor:

```
print(liste[0][0])
```

İşte iç içe geçmiş sözlüklerin öğelerine ulaşmak için de buna benzer bir kod yazmamız gerekiyor. Örneğin *kişiler* adlı sözlükteki “Mehmet Yağız” adlı kişinin yaşına ulaşmak istersek şöyle bir şey yazacağız:

```
print(kişiler["Mehmet Yağız"]["Yaş"])
```

Gelin isterseniz *kişiler* adlı sözlüğü kullanarak basit bir irtibat listesi uygulaması yazalım. Böylece sözlüklere elimizi alıştırmış oluruz:

```
kişiler = {"Ahmet Özkoparan": {"Memleket": "İstanbul",
                               "Meslek"  : "Öğretmen",
                               "Yaş"     : 34},

           "Mehmet Yağız"   : {"Memleket": "Adana",
                               "Meslek"  : "Mühendis",
                               "Yaş"     : 40},

           "Seda Bayrak"    : {"Memleket": "İskenderun",
                               "Meslek"  : "Doktor",
                               "Yaş"     : 30}}

isim = "Hakkında ayrıntılı bilgi edinmek \
istediğiniz kişinin adını girin: "
```

```
arama = input(isim)

ayrintı = input("Memleket/Meslek/Yaş? ")

print(kişiler[arama][ayrintı])
```

Tıpkı bir önceki telefon defteri uygulamamız gibi, bu irtibat listesi uygulaması da geliştirilmeye açıktır. Ancak henüz bu iki uygulamayı geliştirmemizi sağlayacak bilgilerden yoksunuz. Bu uygulamaları istediğimiz kıvama sokabilmek için sözlüklere dair öğrenmemiz gereken başka şeyler de var.

Sözlüklerin öteki veri tiplerinden önemli bir farkı, sözlük içinde yer alan öğelerin herhangi bir sıralama mantığına sahip olmamasıdır. Yani sözlükteki öğeler açısından ‘sıra’ diye bir kavram yoktur.

Örneğin bir liste, demet veya karakter dizisi içindeki öğelere; bu öğelerin o liste, demet veya karakter dizisi içindeki sıralarına göre erişebilirsiniz:

```
>>> liste = ["Ahmet", "Mehmet", "Zeynep"]
>>> liste[0]

'Ahmet'

>>> liste[-1]

'Zeynep'
```

Ancak sözlükler açısından böyle bir şey söz konusu değildir:

```
>>> sözlük = {'elma': 'apple',
...          'armut': 'pear',
...          'çilek': 'strawberry'}
>>> sözlük[0]

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
KeyError: 0
```

Gördüğünüz gibi, sözlükler üzerinde sıralamaya dayalı bir sorgulama yapmaya çalıştığımızda Python bize bir hata mesajı gösteriyor.

Bu durumun etkilerini şurada da görebilirsiniz:

Dikkatlice bakın:

```
>>> sözlük = {'a': '0', 'b': '1', 'c': '2'}
>>> sözlük

{'a': '0', 'c': '2', 'b': '1'}
```

Bu çıktıyı iyi inceleyin. Göreceğiniz gibi, çıktıda görünen öğeler bizim sözlüğü tanımladığımız sıradaki gibi değil. Biz sözlüğü ‘a’, ‘b’ ve ‘c’ şeklinde sıralayarak tanımladık, ama çıktı ‘a’, ‘c’ ve ‘b’ şeklinde oldu. O yüzden sözlükler üzerinde çalışırken öğelerin sırasına dayalı herhangi bir işlem yapmak hiç mantıklı değildir. Çünkü sözlükteki öğeleri tanımlarken kullandığınız sıralama düzeninin çıktıda da aynen korunacağını herhangi bir garantisi bulunmaz.

31.4 Sözlüklere Öğe Ekleme

Tıpkı listeler gibi, sözlükler de büyüyüp küçülebilen bir veri tipidir. Yani bir sözlüğü ilk kez tanımladıktan sonra istediğimiz zaman bu sözlüğe yeni öğeler ekleyebilir veya varolan öğeleri çıkarabiliriz. Biz şimdi bir sözlüğe nasıl öğe ekleyeceğimizi inceleyeceğiz.

Diyelim ki elimizde şöyle boş bir sözlük var:

```
>>> sözlük = {}
```

Bu listeye öğe eklemek için şöyle bir formül kullanacağız:

```
>>> sözlük[anahtar] = değer
```

Bu formülü bir örnek üzerinden somutlaştıralım:

```
>>> sözlük["Ahmet"] = "Adana"
```

Böylece sözlüğe, anahtarı *"Ahmet"*, değeri ise *"Adana"* olan bir öğe eklemiş olduk. Sözlüğümüzün son durumunu kontrol edelim:

```
>>> print(sözlük)
```

```
{'Ahmet': 'Adana'}
```

Gördüğünüz gibi, *"Ahmet"* öğesi sözlüğe eklendi. Artık bu öğeye normal yollardan ulaşabiliriz:

```
>>> print(sözlük["Ahmet"])
```

```
Adana
```

Elimiz alışsın diye sözlüğe öğe eklemeye devam edelim:

```
>>> sözlük["Mehmet"] = "İstanbul"
```

```
>>> sözlük
```

```
{'Ahmet': 'Adana', 'Mehmet': 'İstanbul'}
```

```
>>> sözlük["Seda"] = "Mersin"
```

```
>>> sözlük
```

```
{'Ahmet': 'Adana', 'Mehmet': 'İstanbul', 'Seda': 'Mersin'}
```

```
>>> sözlük["Eda"] = "Tarsus"
```

```
>>> sözlük
```

```
{'Ahmet': 'Adana', 'Eda': 'Tarsus', 'Mehmet': 'İstanbul', 'Seda': 'Mersin'}
```

Özellikle son çıktıya dikkatlice bakın. Sözlüğe en son *"Eda"* öğesini eklemiştik. Ama sözlüğü ekrana bastığımızda bu öğenin sözlüğün sonuna değil ortasına bir yere yerleştiğini görüyoruz. Bu durumun, sözlüklerin sırasız bir veri tipi olmasından kaynaklandığını biliyorsunuz.

Gelin pratik olması açısından birkaç örnek daha verelim.

Elimizde şöyle bir sözlük olsun:

```
>>> personel = {"Mehmet Öz": "AR-GE Müdürü",
...             "Samet Söz": "Genel Direktör",
...             "Sedat Gün": "Proje Müdürü"}
```

Şimdi bu sözlüğe "Turgut Özben": "Mühendis" anahtar-değer çiftini ekleyelim:

```
>>> personel["Turgut Özben"] = "Mühendis"
```

Sözlüğümüzün son halini görelim:

```
>>> print(personel)

{'Samet Söz': 'Genel Direktör', 'Mehmet Öz': 'AR-GE Müdürü', 'Turgut Özben': 'Mühendis', 'Sedat Gün': 'Proje Müdürü'}
```

Gördüğünüz gibi eklemek istediğimiz öge sözlüğe eklenmiş. Ancak bu ögenin sözlüğün sonuna değil, sözlük içine rastgele bir şekilde yerleştirildiğine dikkatinizi çekmek isterim. Çünkü, dediğimiz gibi, sözlükler sırasız bir veri tipidir.

Gelin bu konuyu daha iyi anlamak için bir örnek daha verelim.

Önce *notlar* adında boş bir sözlük tanımlayalım:

```
>>> notlar = {}
```

Bu sözlüğe öğrencilerin sınavdan aldıkları notları ekleyeceğiz:

```
>>> notlar["Ahmet"] = 45
>>> notlar["Mehmet"] = 77
>>> notlar["Seda"] = 98
>>> notlar["Deniz"] = 95
>>> notlar["Ege"] = 95
>>> notlar["Zeynep"] = 100
```

Sözlüğümüzün son halini görelim:

```
>>> print(notlar)

{'Seda': 98, 'Ege': 95, 'Mehmet': 77, 'Zeynep': 100, 'Deniz': 95, 'Ahmet': 45}
```

Bu noktada sözlüklerin önemli bir özelliğinden bahsetmemiz uygun olacak. Bir sözlüğe değer olarak bütün veri tiplerini verebiliriz. Yani:

```
>>> sözlük = {}
>>> sözlük = {'a': 1}
>>> sözlük = {'a': (1,2,3)}
>>> sözlük = {'a': 'kardiz'}
>>> sözlük = {'a': [1,2,3]}
```

Gördüğünüz gibi, sözlükler değer olarak her türlü veri tipini kabul ediyor. Ama durum sözlük anahtarları açısından böyle değildir. Yani sözlüklere anahtar olarak her veri tipini atayamayız. Bir değerın 'anahtar' olabilmesi için, o ögenin değiştirilemeyen (*immutable*) bir veri tipi olması gerekir. Python'da şimdiye kadar öğrendiğimiz şu veri tipleri değiştirilemeyen veri tipleridir:

1. Demetler
2. Sayılar
3. Karakter Dizileri

Şu veri tipleri ise değiştirilebilen veri tipleridir:

1. Listeler

2. Sözlükler

Dolayısıyla bir sözlüğe ancak şu veri tiplerini ekleyebiliriz:

1. Demetler
2. Sayılar
3. Karakter Dizileri

Şu kodları dikkatlice inceleyin:

Önce boş bir sözlük oluşturalım:

```
>>> sözlük = {}
```

Bu sözlüğe anahtar olarak bir demet ekleyelim:

```
>>> l = (1,2,3)
>>> sözlük[l] = 'falanca'
>>> sözlük

{(1, 2, 3): 'falanca'}
```

Bir sayı ekleyelim:

```
>>> l = 45
>>> sözlük[l] = 'falanca'
>>> sözlük

{45: 'falanca', (1, 2, 3): 'falanca'}
```

Bir karakter dizisi ekleyelim:

```
>>> l = 'kardiz'
>>> sözlük[l] = 'falanca'
>>> sözlük

{'kardiz': 'falanca', 45: 'falanca', (1, 2, 3): 'falanca'}
```

Yukarıdakiler, değiştirilemeyen veri tipleri olduğu için sözlüklere anahtar olarak eklenebildi.

Bir de şunlara bakalım:

Sözlüğümüze anahtar olarak bir liste eklemeye çalışalım:

```
>>> l = [1,2,3]
>>> sözlük[l] = 'falanca'

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
TypeError: unhashable type: 'list'
```

Kümemize bir sözlük eklemeye çalışalım:

```
>>> l = {"a": 1, "b": 2, "c": 3}
>>> sözlük[l] = 'falanca'

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
TypeError: unhashable type: 'dict'
```

Sözlüklerle çalışırken sözlüklerin bu özelliğine karşı uyanık olmalıyız.

31.5 Sözlük Öğeleri Üzerinde Değişiklik Yapmak

Sözlükler değiştirilebilir veri tipleridir. Dolayısıyla sözlükler üzerinde rahatlıkla istediğimiz değişikliği yapabiliriz.

Sözlükler üzerinde değişiklik yapma işlemi, biraz önce öğrendiğimiz, sözlüklere yeni öğe ekleme işlemiyle aynıdır. Dikkatlice bakın:

```
>>> notlar = {'Seda': 98, 'Ege': 95, 'Mehmet': 77,  
... 'Zeynep': 100, 'Deniz': 95, 'Ahmet': 45}
```

Sözlüğümüz bu. Şimdi bu sözlükteki 'Ahmet' adlı kişinin 45 olan notunu 65 olarak değiştirelim:

```
>>> notlar["Ahmet"] = 65  
>>> print(notlar)  
{'Seda': 98, 'Ege': 95, 'Mehmet': 77, 'Zeynep': 100, 'Deniz': 95, 'Ahmet': 65}
```

Gördüğünüz gibi Ahmet'in notu 65 olarak değişmiş...

31.6 Sözlük Üreteçleri (*Dictionary Comprehensions*)

Hatırlarsanız listeleri anlatırken liste üreteçleri adı bir kavramdan söz etmiştik. Liste üreteçlerini kullanarak tek satırda ve hızlı bir şekilde listeler oluşturabiliyorduk. Aynı şey sözlükler için de geçerlidir. Tıpkı liste üreteçlerinde olduğu gibi, sözlük üreteçleri sayesinde tek satırda ve hızlı bir şekilde sözlükler üretebiliriz.

Örneğin elimizde, Türkçe alfabedeki harfleri içeren *harfler* adlı şöyle bir liste olduğunu düşünün:

```
>>> harfler = 'abcçdefgğhıijklmnoöprşstuüvyz'
```

Amacımız bu harflerin her birine bir numara vermek. Yani nihai olarak şöyle bir sözlük elde etmek istiyoruz:

```
{'ğ': 8,  
'v': 26,  
'ş': 22,  
'u': 24,  
't': 23,  
'ö': 18,  
'ı': 10,  
'p': 19,  
's': 21,  
'r': 20,  
'ü': 25,  
'y': 27,  
'ç': 3,  
'z': 28,  
'e': 5,  
'd': 4,
```



```
'g': 7,
'f': 6,
'a': 0,
'c': 2,
'b': 1,
'm': 15,
'l': 14,
'o': 17,
'n': 16,
'i': 11,
'h': 9,
'k': 13,
'j': 12}
```

Bunun için birkaç farklı yöntemden yararlanabiliriz. Örneğin:

```
>>> sözlük = {}
>>> for i in harfler:
...     sözlük[i] = harfler.index(i)
```

veya:

```
>>> sözlük = {}
>>> for i in range(len(harfler)):
...     sözlük[harfler[i]] = i
```

İşte bu işlemleri sözlük üreteçlerini kullanarak çok daha hızlı ve pratik bir şekilde halledebiliriz. Dikkatlice bakın:

```
>>> sözlük = {i: harfler.index(i) for i in harfler}
```

Bir örnek daha verelim. Diyelim ki elinizde şöyle bir isim listesi var:

```
isimler = ["ahmet", "mehmet", "fırat", "zeynep", "selma", "abdullah", "cem"]
```

Amacınız, bu isimleri ve her bir ismin kaç harften oluştuğunu gösteren bir sözlük elde etmek. Yani nihai olarak şöyle bir şey olsun istiyorsunuz elinizde:

```
{'zeynep': 6,
'cem': 3,
'abdullah': 8,
'ahmet': 5,
'mehmet': 6,
'fırat': 5,
'selma': 5}
```

İşte bu görev için de sözlük üreteçlerinden yararlanabilirsiniz:

```
>>> isimler = ["ahmet", "mehmet", "fırat", "zeynep", "selma", "abdullah", "cem"]
>>> sözlük = {i: len(i) for i in isimler}
>>> sözlük

{'zeynep': 6, 'cem': 3, 'abdullah': 8, 'ahmet': 5, 'mehmet': 6, 'fırat': 5, 'selma': 5}
```

Bildiğiniz gibi sözlükler, her biri birbirinden : işareti ile ayrılan birtakım anahtar-değer çiftlerinden oluşuyor. İşte yukarıdaki sözlük üreteci yapısında biz : işaretinin sol tarafına *isimler* adlı listedeki her bir öğeyi; sağ tarafına da bu öğelerin uzunluklarını bir çırpıda ekliyoruz.

Sözlüklerin Metotları

Tıpkı öteki veri tiplerinde olduğu gibi, sözlüklerin de birtakım metotları bulunur. Bu bölümde sözlüklerin şu metotlarını inceleyeceğiz:

1. `clear()`
2. `copy()`
3. `fromkeys()`
4. `get()`
5. `items()`
6. `keys()`
7. `pop()`
8. `popitem()`
9. `setdefault()`
10. `update()`
11. `values()`

İlk olarak `keys()` metoduyla başlayalım.

32.1 `keys()`

Sözlükleri tarif ederken, sözlüklerin anahtar-değer çiftlerinden oluşan bir veri tipi olduğunu söylemiştik. Bir sözlüğü normal yollardan ekrana yazdırırsanız size hem anahtarları hem de bunlara karşılık gelen değerleri verecektir. Ama eğer bir sözlüğün sadece anahtarlarını almak isterseniz `keys()` metodundan yararlanabilirsiniz:

```
>>> sözlük = {"a": 0,
...          "b": 1,
...          "c": 2,
...          "d": 3}
>>> print(sözlük.keys())

dict_keys(['b', 'c', 'a', 'd'])
```

Gördüğünüz gibi, `sözlük.keys()` komutu bize bir *dict_keys* nesnesi veriyor. Bu nesneyi programınızda kullanabilmek için isterseniz, bunu listeye, demete veya karakter dizisine dönüştürebilirsiniz:

```
>>> liste = list(sözlük.keys())
>>> liste

['b', 'c', 'a', 'd']

>>> demet = tuple(sözlük.keys())
>>> demet

('b', 'c', 'a', 'd')

>>> kardiz = "".join(sözlük.keys())
>>> kardiz

'bcad'
```

Son örnekte sözlük anahtarlarını karakter dizisine dönüştürmek için `str()` fonksiyonunu değil, karakter dizilerinin `join()` adlı metodunu kullandığımıza dikkat edin. Çünkü `tuple()` ve `list()` fonksiyonlarının aksine `str()` fonksiyonu, sözlükteki anahtarların nasıl bir ölçüte göre karakter dizisine çevrileceğine dair bir kural içermez. Zira siz bu sözlük anahtarlarını pek çok farklı şekilde karakter dizisine çevirebilirsiniz. Örneğin öğeleri karakter dizisi içine yerleştirirken öğelerin arasına virgül koymak isteyebilirsiniz:

```
>>> kardiz = ', '.join(sözlük.keys())
>>> kardiz

'b, c, a, d'
```

Eğer sözlük anahtarlarını `str()` fonksiyonu yardımıyla karakter dizisine dönüştürmeye kalkışsanız beklemediğiniz bir çıktı alırsınız.

32.2 values()

`keys()` metodu bir sözlüğün anahtarlarını veriyor. Bir sözlüğün değerlerini ise `values()` metodu verir:

```
>>> sözlük
{'b': 1, 'c': 2, 'a': 0, 'd': 3}

>>> print(sözlük.values())

dict_values([1, 2, 0, 3])
```

Gördüğünüz gibi, bu metottan bir *dict_values* nesnesi alıyoruz. Tıpkı `keys()` metodunda olduğu gibi, `values()` metodunda da bu çıktıyı başka veri tiplerine dönüştürme imkanına sahibiz:

```
>>> liste = list(sözlük.values())
>>> liste

[1, 2, 0, 3]
```

```
>>> demet = tuple(sözlük.values())
>>> demet

(1, 2, 0, 3)
```

Yalnız bu verileri karakter dizisine dönüştürmeye çalıştığınızda ufak bir problemle karşılaşacaksınız:

```
>>> kardiz = "".join(sözlük.values())

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
TypeError: sequence item 0: expected str instance, int found
```

Bunun sebebi, sözlükteki değerlerin *int* tipinde olmasıdır. Bildiğiniz gibi, sadece aynı tip verileri birbiriyle birleştirebiliriz. Eğer birleştirmek istediğimiz veriler birbirinden farklı tipte ise, bunları birleştirmeden önce bir dönüştürme işlemi yapmamız gerekir:

```
>>> kardiz = "".join([str(i) for i in sözlük.values()])
>>> kardiz

'1203'
```

Gördüğünüz gibi, sözlükteki değerlerin her birini, tek bir liste üretici içinde karakter dizisine dönüştürdük ve ortaya çıkan listeyi karakter dizilerinin `join()` metodu yardımıyla, öğelerin arasında hiçbir boşluk bırakmadan *kardiz* adlı bir karakter dizisi içine yerleştirdik. Elbette eğer isteseydik bu öğelerin her birinin arasına bir virgül de koyabilirdik:

```
>>> kardiz = ", ".join([str(i) for i in sözlük.values()])
>>> kardiz

'1, 2, 0, 3'
```

32.3 items()

Bu metot, bir sözlüğün hem anahtarlarını hem de değerlerini aynı anda almamızı sağlar:

```
>>> sözlük.items()

dict_items([('a', 0), ('c', 2), ('b', 1)])
```

Gördüğünüz gibi, tek bir liste içinde iki öğeli demetler halinde hem anahtarları hem de değerleri görebiliyoruz. Bu metot sıklıkla `for` döngüleri ile birlikte kullanılarak bir sözlüğün anahtar ve değerlerinin manipüle edilebilmesini sağlar:

```
>>> for anahtar, değer in sözlük.items():
...     print("{} = {}".format(anahtar, değer))
...
a = 0
c = 2
b = 1
```

32.4 get()

Bu metot sözlüklerin en kullanışlı metotlarından biridir. Bu metot pek çok durumda işinizi bir hayli kolaylaştırır.

Diyelim ki şöyle bir program yazdık:

```
#!/usr/bin/env python3.0

ing_sözlük = {"dil": "language", "bilgisayar": "computer", "masa": "table"}

sorgu = input("Lütfen anlamını öğrenmek istediğiniz kelimeyi yazınız:")

print(ing_sözlük[sorgu])
```

Bu programı çalıştırdığımızda eğer kullanıcı "ing_sözlük" adıyla belirttiğimiz sözlük içinde bulunan kelimelerden birini yazarsa, o kelimenin karşılığını alacaktır. Diyelim ki kullanıcımız soruya "dil" diye cevap verdi. Bu durumda ekrana "dil" kelimesinin sözlükteki karşılığı olan "language" yazdırılacaktır. Peki ya kullanıcı sözlükte tanımlı olmayan bir kelime yazarsa ne olacak? Öyle bir durumda programımız hata verecektir. Programımız için doğru yol, hata vermektense, kullanıcıyı kelimenin sözlükte olmadığı konusunda bilgilendirmektir. Bunu klasik bir yaklaşımla şu şekilde yapabiliriz:

```
ing_sözlük = {"dil": "language", "bilgisayar": "computer", "masa": "table"}

sorgu = input("Lütfen anlamını öğrenmek istediğiniz kelimeyi yazınız:")

if sorgu not in ing_sözlük:
    print("Bu kelime veritabanımızda yoktur!")
else:
    print(ing_sözlük[sorgu])
```

Ama açıkçası bu pek verimli bir yaklaşım sayılmaz. Yukarıdaki yöntem yerine sözlüklerin get() metodundan faydalanabiliriz. Bakalım bunu nasıl yapıyoruz:

```
ing_sözlük = {"dil": "language", "bilgisayar": "computer", "masa": "table"}

sorgu = input("Lütfen anlamını öğrenmek istediğiniz kelimeyi yazınız:")

print(ing_sözlük.get(sorgu, "Bu kelime veritabanımızda yoktur!"))
```

Gördüğünüz gibi, burada çok basit bir metot yardımıyla bütün dertlerimizi hallettik. Sözlüklerin get() adlı metodu, parantez içinde iki adet argüman alır. Birinci argüman sorgulamak istediğimiz sözlük ögesidir. İkinci argüman ise bu ögenin sözlükte bulunmadığı durumda kullanıcıya hangi mesajın gösterileceğini belirtir. Buna göre, yukarıda yaptığımız şey, önce "sorgu" değişkenini sözlükte aramak, eğer bu öge sözlükte bulunamıyorsa da kullanıcıya, "Bu kelime veritabanımızda yoktur!" cümlesini göstermekten ibarettir...

Gelin isterseniz bununla ilgili bir örnek daha yapalım.

Diyelim ki bir havadurumu programı yazmak istiyoruz. Bu programda kullanıcı bir şehir adı girecek. Program da girilen şehre ait havadurumu bilgilerini ekrana yazdıracak. Bu programı klasik yöntemle şu şekilde yazabiliriz:

```
#!/usr/bin/env python3

soru = input("Şehrinizin adını tamamı küçük harf olacak şekilde yazın:")

if soru == "istanbul":
    print("gök gürültülü ve sağanak yağışlı")

elif soru == "ankara":
    print("açık ve güneşli")

elif soru == "izmir":
    print("bulutlu")

else:
    print("Bu şehre ilişkin havadurumu bilgisi bulunmamaktadır.")
```

Yukarıdaki, gayet geçerli bir yöntemdir. Ama biz istersek bu kodları “get” metodu yardımıyla çok daha verimli ve sade bir hale getirebiliriz:

```
#!/usr/bin/env python3

soru = input("Şehrinizin adını tamamı küçük harf olacak şekilde yazın:")

cevap = {"istanbul": "gök gürültülü ve sağanak yağışlı",
         "ankara": "açık ve güneşli", "izmir": "bulutlu"}

print(cevap.get(soru, "Bu şehre ilişkin havadurumu bilgisi bulunmamaktadır."))
```

32.5 clear()

Sözlüklerin, inceleyeceğimiz ilk metodu `clear()`. Bu kelime İngilizce’de “temizlemek” anlamına gelir. Görevi sözlükteki öğeleri temizlemektir. Yani içi dolu bir sözlüğü bu metot yardımıyla tamamen boşaltabiliriz:

```
>>> lig = {"şampiyon": "Adana Demirspor", "ikinci": "Mersin İdman Yurdu",
... "üçüncü": "Adana Gençlerbirliği"}
```

İsterseniz sözlüğümüzü boşaltmadan önce bu sözlükle biraz çalışalım:

Sözlüğümüzün öğelerine şöyle ulaşırız:

```
>>> lig

{'şampiyon': 'Adana Demirspor', 'ikinci': 'Mersin İdman Yurdu',
 'üçüncü': 'Adana Gençlerbirliği'}
```

Eğer bu sözlüğün öğelerine tek tek erişmek istersek şöyle yapıyoruz:

```
>>> lig["şampiyon"]

'Adana Demirspor'

>>> lig["üçüncü"]

'Adana Gençlerbirliği'
```

Şimdi geldi bu sözlüğün bütün öğelerini silmeye:

```
>>> lig.clear()
```

Şimdi sözlüğümüzün durumunu tekrar kontrol edelim:

```
>>> lig
{}

```

Gördüğünüz gibi artık “lig” adlı sözlüğümüz bomboş. `clear()` metodunu kullanarak bu sözlüğün bütün öğelerini sildik. Ama tabii ki bu şekilde sözlüğü silmiş olmadık. Boş da olsa bellekte hâlâ “lig” adlı bir sözlük duruyor. Eğer siz “lig”i ortadan kaldırmak isterseniz “del” adlı bir parçacıktan yararlanmanız gerekir:

```
>>> del lig
```

Kontrol edelim:

```
>>> lig
NameError: name 'lig' is not defined

```

Gördüğünüz gibi artık “lig” diye bir şey yok... Bu sözlüğü bellekten tamamen kaldırdık.

`clear()` adlı metodun ne olduğunu ve ne işe yaradığını gördüğümüze göre başka bir metoda geçebiliriz.

32.6 copy()

Diyelim ki elimizde şöyle bir sözlük var:

```
>>> hava_durumu = {"İstanbul": "yağmurlu", "Adana": "güneşli", ... "İzmir": "bulutlu"}
```

Biz bu sözlüğü kopyalamak istiyoruz. Hemen şöyle bir şey deneyelim:

```
>>> yedek_hava_durumu = hava_durumu
```

Artık elimizde aynı sözlükten iki tane var:

```
>>> hava_durumu
{'İstanbul': 'yağmurlu', 'Adana': 'güneşli', 'İzmir': 'bulutlu'}

>>> yedek_hava_durumu
{'İstanbul': 'yağmurlu', 'Adana': 'güneşli', 'İzmir': 'bulutlu'}

```

Şimdi `hava_durumu` adlı sözlüğe bir öğe ekleyelim:

```
>>> hava_durumu["Mersin"] = "sisli"

>>> hava_durumu
{'İstanbul': 'yağmurlu', 'Adana': 'güneşli', 'Mersin': 'sisli', 'İzmir': 'bulutlu'}

```

Şimdi bir de `yedek_hava_durumu` adlı sözlüğün durumuna bakalım:

```
>>> yedek_hava_durumu
```

```
{'İstanbul': 'yağmurlu', 'Adana': 'güneşli', 'Mersin': 'sisli', 'İzmir': 'bulutlu'}
```

Gördüğünüz gibi, hava_durumu adlı sözlüğe yaptığımız ekleme yedek_hava_durumu adlı sözlüğü de etkiledi. Hatırlarsanız buna benzer bir durumla daha önce listeleri anlatırken de karşılaşmıştık. Çünkü varolan bir sözlüğü veya listeyi başka bir değişkene atadığımızda aslında yaptığımız şey bir kopyalama işleminden ziyade bellekteki aynı nesneye gönderme yapan iki farklı isim belirlemekten ibaret. Yani sözlüğümüzü bellekteki bir nesne olarak düşünürsek, bu nesneye atıfta bulunan, “hava_durumu” ve “yedek_hava_durumu” adlı iki farklı isim belirlemiş oluyoruz. Eğer istediğimiz şey bellekteki nesneden iki adet oluşturmak ve bu iki farklı nesneyi iki farklı isimle adlandırmak ise yukarıdaki yöntemi kullanmak istemediğiniz sonuçlar doğurabilir. Yani amacınız bir sözlüğü yedekleyip orijinal sözlüğü korumaksa ve yukarıdaki yöntemi kullandıysanız, hiç farkında olmadan orijinal sözlüğü de değiştirebilirsiniz. İşte böyle durumlarda imdadımıza sözlüklerin “copy” metodu yetişecek. Bu metodu kullanarak varolan bir sözlüğü gerçek anlamda kopyalayabilir, yani yedekleyebiliriz...

```
>>> hava_durumu = {'İstanbul': "yağmurlu", "Adana": "güneşli", ... "İzmir": "bulutlu"}
```

Şimdi bu sözlüğü yedekliyoruz. Yani kopyalıyoruz:

```
>>> yedek_hava_durumu = hava_durumu.copy()
```

Bakalım hava_durumu adlı sözlüğe ekleme yapınca yedek_hava_durumu adlı sözlüğün durumu ne oluyor?

```
>>> hava_durumu["Mersin"] = "sisli"
```

```
>>> hava_durumu
```

```
{'İstanbul': 'yağmurlu', 'Adana': 'güneşli', 'Mersin': 'sisli', 'İzmir':  
'bulutlu'}
```

yedek_hava_durumu adlı sözlüğe bakalım:

```
>>> yedek_hava_durumu
```

```
{'İstanbul': 'yağmurlu', 'Adana': 'güneşli', 'İzmir': 'bulutlu'}
```

Gördüğünüz gibi bu defa sözlüklerin birinde yapılan değişiklik öbürünü etkilemedi... copy metodu sağolsun!...

32.7 fromkeys()

fromkeys() metodu öteki metotlardan biraz farklıdır. Bu metot mevcut sözlük üzerinde işlem yapmaz. fromkeys()’ın görevi yeni bir sözlük oluşturmaktır. Bu metot yeni bir sözlük oluştururken listeler veya demetlerden yararlanır. Şöyle ki:

```
>>> elemanlar = "Ahmet", "Mehmet", "Can"
```

```
>>> adresler = dict.fromkeys(elemanlar, "Kadıköy")
```

```
>>> adresler
```



```
{'Ahmet': 'Kadıköy', 'Mehmet': 'Kadıköy', 'Can': 'Kadıköy'}
```

Gördüğünüz gibi öncelikle “elemanlar” adlı bir demet tanımladık. Daha sonra da “adresler” adlı bir sözlük tanımlayarak, `fromkeys()` metodu yardımıyla anahtar olarak “elemanlar” demetindeki öğelerden oluşan, değer olarak ise “Kadıköy”ü içeren bir sözlük meydana getirdik.

En başta tanımladığımız “elemanlar” demeti liste de olabilirdi. Hatta tek başına bir karakter dizisi dahi yazabilirdik oraya...

32.8 pop()

Bu metodu listelerden hatırlıyoruz. Bu metod listelerle birlikte kullanıldığında, listenin en son öğesini silip, silinen öğeyi de ekrana basıyordu. Eğer bu metodu bir sıra numarası ile birlikte kullanırsak, listede o sıra numarasına karşılık gelen öğe siliniyor ve silinen bu öğe ekrana basılıyordu. Bu metodun sözlüklerdeki kullanımı da az çok buna benzer. Ama burada farkı olarak, `pop` metodunu argümentsiz bir şekilde kullanamıyoruz. Yani `pop` metodunun parantezi içinde mutlaka bir sözlük öğesi belirtmeliyiz:

```
>>> sepet = {"meyveler": ("elma", "armut"), "sebzeler": ("pırasa", "fasulye"),
... "içecekler": ("su", "kola", "ayran")}

>>> sepet.pop("meyveler")
```

Bu komut, sözlükteki “meyveler” anahtarını silecek ve sildiği bu öğenin değerini ekrana basacaktır. Eğer silmeye çalıştığımız anahtar sözlükte yoksa Python bize bir hata mesajı gösterecektir:

```
>>> sepet.pop("tatlılar")

KeyError: 'tatlılar'
```

Bir program yazarken böyle bir durumla karşılaşmak istemeyiz çoğu zaman. Yani bir sözlük içinde arama yaparken, aranan öğenin sözlükte bulunmadığı bir durumda kullanıcıya mekanik ve anlamsız bir hata göstermek yerine, daha anlaşılır bir mesaj iletmeyi tercih edebiliriz. Hatırlarsanız sözlüklerin `get()` metodunu kullanarak benzer bir şey yapabiliyorduk. Şu anda incelemekte olduğumuz `pop()` metodu da bize böyle bir imkan verir. Bakalım:

```
>>> sepet.pop("tatlılar", "Silinecek öğe yok!")
```

Böylelikle sözlükte bulunmayan bir öğeyi silmeye çalıştığımızda Python bize bir hata mesajı göstermek yerine, “Silinecek öğe yok!” şeklinde daha anlamlı bir mesaj verecektir...

32.9 popitem()

`popitem()` metodu da bir önceki bölümde öğrendiğimiz `pop()` metoduna benzer. Bu iki metodun görevleri hemen hemen aynıdır. Ancak `pop()` metodu parantez içinde bir parametre alırken, `popitem()` metodunun parantezi boş, yani parametresiz olarak kullanılır. Bu metod bir sözlükten rastgele öğeler silmek için kullanılır. Daha önce de pek çok kez söylediğimiz gibi, sözlükler sırasız veri tipleridir. Dolayısıyla `popitem()` metodunun öğeleri

silerken kullanabileceği bir sıra kavramı yoktur. Bu yüzden bu metot öğeleri rastgele silmeyi tercih eder...

```
>>> sepet = {"meyveler": ("elma", "armut"), "sebzeler": ("pırasa", "fasulye")}
>>> sepet.popitem()
```

Bu komut sözlükten rastgele bir anahtar, değerleriyle birlikte sözlükten silecektir. Eğer sözlük boşsa bu metot bize bir hata mesajı gösterir.

32.10.setdefault()

Bu metot epey enteresan, ama bir o kadar da yararlı bir araçtır... Bu metodun ne işe yaradığını doğrudan bir örnek üzerinde görelim:

```
>>> sepet = {"meyveler": ("elma", "armut"), "sebzeler": ("pırasa", "fasulye")}
>>> sepet.setdefault("içecekler", ("su", "kola"))
```

Bu komut yardımıyla sözlüğümüz içinde “içecekler” adlı bir anahtar oluşturduk. Bu anahtarın değeri ise (“su”, “kola”) oldu... Bir de şuna bakalım:

```
>>> sepet.setdefault("meyveler", ("erik", "çilek"))
('elma', 'armut')
```

Gördüğünüz gibi, sözlükte zaten “meyveler” adlı bir anahtar bulunduğu için, Python aynı adı taşıyan ama değerleri farklı olan yeni bir “meyveler” anahtarı oluşturmadı. Demek ki bu metot yardımıyla bir sözlük içinde arama yapabiliyor, eğer aradığımız anahtar sözlükte yoksa, `setdefault()` metodu içinde belirttiğimiz özellikleri taşıyan yeni bir anahtar-değer çifti oluşturabiliyoruz.

32.11 update()

İnceleyeceğimiz son metot `update()` metodu... Bu metot yardımıyla oluşturduğumuz sözlükleri yeni verilerle güncelleyeceğiz. Diyelim ki elimizde şöyle bir sözlük var:

```
>>> stok = {"elma": 5, "armut": 10, "peynir": 6, "sosis": 15}
```

Stoğumuzda 5 adet elma, 10 adet armut, 6 kutu peynir, 15 adet de sosis var. Diyelim ki daha sonraki zamanlarda bu stoğa mal giriş-çıkışı oldu ve stoğun son hali şöyle:

```
>>> yeni_stok = {"elma": 3, "armut": 20, "peynir": 8, "sosis": 4, "sucuk": 6}
```

Yapmamız gereken şey, stoğumuzu yeni bilgilere göre güncellemek olacaktır. İşte bu işlemi `update()` metodu ile yapabiliriz:

```
>>> stok.update(yeni_stok)
>>> print(stok)
{'peynir': 8, 'elma': 3, 'sucuk': 6, 'sosis': 4, 'armut': 20}
```

Böylelikle malların son miktarlarına göre stok bilgilerimizi güncellemiş olduk...

Kümeler ve Dondurulmuş Kümeler

Bu bölümde Python'daki iki veri tipini daha inceleyeceğiz. İnceleyeceğimiz veri tiplerinin adı küme ve dondurulmuş küme.

Özellikle kümeleri öğrendiğimizde, bu veri tipinin kendine has birtakım özellikleri sayesinde bunların kimi zaman hiç tahmin bile edemeyeceğimiz yerlerde işimize yaradığını göreceğiz. Normalde uzun uzun kod yazmayı gerektiren durumlarda kümeleri kullanmak, bir-iki satırla işlerimizi halletmemizi sağlayabilir.

Bu bölümde kümeler dışında, bir de dondurulmuş kümelerden söz edeceğiz. Bu iki veri tipi birbiriyle ilişkilidir. O yüzden bu iki veri tipini tek bölümde ele alacağız.

İsterseniz anlatmaya önce kümelerle başlayalım.

33.1 Kümeler

Tıpkı listeler, demetler, karakter dizileri, sayılar ve dosyalar gibi kümeler de Python'daki veri tiplerinden biridir. Adından da az çok tahmin edebileceğiniz gibi kümeler, matematikten bildiğimiz "küme" kavramıyla sıkı sıkıya bağlantılıdır. Bu veri tipi, matematikteki kümelerin sahip olduğu bütün özellikleri taşır. Yani matematikteki kümelerden bildiğimiz kesişim, birleşim ve fark gibi özellikler Python'daki kümeler için de geçerlidir.

33.1.1 Küme Oluşturmak

Kümelerin bize sunduklarından faydalanabilmek için elbette öncelikle bir küme oluşturmamız gerekiyor. Küme oluşturmak çok kolay bir işlemdir. Örneğin boş bir kümeyi şöyle oluşturuyoruz:

```
>>> boş_küme = set()
```

Listeler, demetler ve sözlüklerin aksine kümelerin ayırt edici bir işareti yoktur. Küme oluşturmak için `set()` adlı özel bir fonksiyondan yararlanıyoruz.

Yukarıdaki boş veri tipinin bir küme olduğunu nasıl teyit edeceğinizi biliyorsunuz:

```
>>> type(baş_küme)
```

```
<class 'set'>
```

Gördüğünüz gibi, Python programlama dilinde kümeler `set` ifadesiyle gösteriliyor.

Yukarıda boş bir küme oluşturduk. İçinde öge de barındıran kümeleri ise şu şekilde oluşturuyoruz:

```
>>> küme = set(["elma", "armut", "kebab"])
```

Böylelikle, içinde öge barındıran ilk kümemizi başarıyla oluşturduk. Dikkat ederseniz, küme oluştururken listelerden faydalandık. Gördüğünüz gibi `set()` fonksiyonu içindeki öğeler bir liste içinde yer alıyor. Dolayısıyla yukarıdaki tanımlamayı şöyle de yapabiliriz:

```
>>> liste = ["elma", "armut", "kebab"]
>>> küme = set(liste)
```

Bu daha temiz bir görüntü oldu. Elbette küme tanımlamak için mutlaka liste kullanmak zorunda değiliz. İstersek demetleri de küme haline getirebiliriz:

```
>>> demet = ("elma", "armut", "kebab")
>>> küme = set(demet)
```

Hatta ve hatta karakter dizilerinden dahi küme yapabiliriz:

```
>>> kardiz = "Python Programlama Dili için Türkçe Kaynak"
>>> küme = set(kardiz)
```

Kullandığımız karakter dizisinin böyle uzun olmasına da gerek yok. Tek karakterlik dizilerden bile küme oluşturabiliriz:

```
>>> kardiz = "a"
>>> küme = set(kardiz)
```

Ama sayılardan küme oluşturamayız:

```
>>> n = 10
>>> küme = set(n)
```

```
TypeError: 'int' object is not iterable
```

Peki sözlükleri kullanarak küme oluşturabilir miyiz? Elbette, neden olmasın?

```
>>> bilgi = {"işletim sistemi": "GNU", "sistem çekirdeği": "Linux",
... "dağıtım": "Ubuntu GNU/Linux"}
>>> küme = set(bilgi)
```

Küme oluşturmanın son bir yönteminden daha söz edelim. En başta söylediğimiz gibi, listeler, demetler, sözlükler ve karakter dizilerinin aksine kümelerin `[ ]`, `( )`, `{ }`, `' '` gibi ayırt edici bir işareti yoktur. Ama eğer istersek sözlükleri oluşturmak için kullandığımız özel işaretleri küme oluşturmak için de kullanabiliriz. Dikkatlice bakın:

```
>>> küme = {'Python', 'C++', 'Ruby', 'PHP'}
```

Gördüğünüz gibi, aslında sözlüklerin ayırt edici işareti olan süslü parantezleri kullanarak ve öğeleri birbirinden virgülle ayırarak da küme adlı veri tipini elde edebiliyoruz. Teyit edelim bunu:

```
>>> type(küme)
```

```
<class 'set'>
```

Ancak bu yapıyı kullanarak boş bir küme oluşturamazsınız:

```
>>> küme = {}
```

Bu şekilde oluşturduğunuz şey bir küme değil, sözlük olacaktır:

```
>>> type(küme)
<class 'dict'>
```

Boş bir küme oluşturmak için `set()` fonksiyonunu kullanmanız gerektiğini biliyorsunuz:

```
>>> küme = set(küme)
>>> type(küme)
<class 'set'>
```

Böylece kümeleri nasıl oluşturacağımızı öğrendik. Eğer oluşturduğunuz kümeyi ekrana yazdırmak isterseniz, ne yapacağınızı biliyorsunuz. Tanımladığınız küme değişkenini kullanmanız yeterli olacaktır:

```
>>> küme
{'işletim sistemi', 'sistem çekirdeği', 'dağıtım'}
```

Bu arada, bir sözlüğü kümeye çevirdiğinizde, elbette sözlüğün yalnızca anahtarları kümeye eklenecektir. Sözlüğün değerleri ise böyle bir işlemin sonucunda ortadan kaybolur.

Eğer bir sözlüğü kümeye çevirirken hem anahtarları hem de değerleri korumak gibi bir niyetiniz varsa şöyle bir şey yazabilirsiniz:

Sözlüğümüz şu:

```
>>> bilgi = {"işletim sistemi": "GNU", "sistem çekirdeği": "Linux",
... "dağıtım": "Ubuntu GNU/Linux"}
```

Bu sözlükteki anahtar-değer çiftlerini bir küme içine, çift ögeli demetler olarak yerleştirebiliriz:

```
>>> liste = [(anahtar, değer) for anahtar, değer in bilgi.items()]
>>> küme = set(liste)
```

Gördüğümüz gibi, liste üreteçlerini kullanarak önce bir liste oluşturuyoruz. Bu liste her bir anahtarı ve değeri tek tek bir demet içine yerleştiriyor. Daha sonra da bu listeyi `set()` fonksiyonuna göndererek kümemizi oluşturuyoruz.

33.1.2 Kümelerin Yapısı

Bir önceki başlık altında kümelerin nasıl tanımlanacağını inceledik. Gelin şimdi de biraz kümelerin yapısından bahsedelim.

Örneğin şöyle bir küme tanımlayalım:

```
>>> kardiz = "Python Programlama Dili"
>>> küme = set(kardiz)
>>> print(küme)
{'g', 'D', 'a', ' ', 'o', 'n', 'm', 'l', 'i', 'h', 't', 'r', 'P', 'y'}
```

Burada bir şey dikkatinizi çekmiş olmalı. Bir öğeyi küme olarak tanımlayıp ekrana yazdırdığımızda elde ettiğimiz çıktı, o öğe içindeki her bir alt öğeyi tek bir kez içeriyor. Yani mesela “Python Programlama Dili” içinde iki adet “P” karakteri var, ama çıktıda bu iki “P” karakterinin yalnızca biri görünüyor. Buradan anlıyoruz ki, kümeler aynı öğeyi birden fazla tekrar etmez. Bu çok önemli bir özelliktir ve pek çok yerde işimize yarar. Aynı durum karakter dizisi dışında kalan öteki veri tipleri için de geçerlidir. Yani mesela eğer bir listeyi küme haline getiriyorsak, o listedeki öğeler küme içinde yalnızca bir kez geçecektir. Listede aynı öğeden iki-üç tane bulunsan bile, kümemiz bu öğeleri teke indirecektir.

```
>>> liste = ["elma", "armut", "elma", "kebab", "şeker", "armut",
... "çilek", "ağaç", "şeker", "kebab", "şeker"]

>>> for i in set(liste):
...     print(i)
...
ağaç
elma
şeker
kebab
çilek
armut
```

Gördüğünüz gibi, liste içinde birden fazla bulunan öğeler, Python’daki kümeler yardımıyla teke indirilebiliyor.

Öğrendiğimiz bu bilgi sayesinde, daha önce gördüğümüz *count()* metodunu da kullanarak, şöyle bir kod yazabiliriz:

```
>>> liste = ["elma", "armut", "elma", "kiraz",
... "çilek", "kiraz", "elma", "kebab"]

>>> for i in set(liste):
...     print("{} listede {} kez geçiyor!".format(i, liste.count(i)))

kebab listede 1 kez geçiyor!
elma listede 3 kez geçiyor!
kiraz listede 2 kez geçiyor!
armut listede 1 kez geçiyor!
çilek listede 1 kez geçiyor!
```

Burada *set(liste)* ifadesini kullanarak, liste öğelerini eşsiz ve benzersiz bir hale getirdik.

Kümelerin önemli bir özelliği de, tıpkı sözlükler gibi, herhangi bir şekilde ‘öge sırası’ kavramına sahip olmamasıdır.

Dikkatlice bakın:

```
>>> arayüz_takımları = {'Tkinter', 'PyQT', 'PyGobject'}
>>> arayüz_takımları

{'PyGobject', 'PyQT', 'Tkinter'}
```

Sözlüklerde karşılaştığımız durumun aynısının kümeler için de geçerli olduğuna dikkatinizi çekmek isterim. Gördüğünüz gibi, *arayüz_takımları* adlı kümenin öğeleri, öğe tanımlama sırasını çıktıda korumuyor. Biz ‘Tkinter’ öğesini kümenin ilk sırasına yerleştirmiştik, ama bu öğe çıktıda en sona gitti... Aynen sözlüklerde olduğu gibi, kümelerde de öğelerin tanımlanma sırasına bel bağlayarak herhangi bir işlem yapamazsınız. Bu durumun bir yansıması olarak, küme öğelerine sıralarına göre de erişemezsiniz:

```
>>> arayüz_takımları[0]

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
TypeError: 'set' object does not support indexing
```

Tıpkı hata mesajında da söylendiği gibi, küme adlı veri tipi açısından öge sırası diye bir kavram yoktur...

Esasında tek bir küme pek bir işe yaramaz. Kümeler ancak birden fazla olduğunda bunlarla yararlı işler yapabiliriz. Çünkü kümelerin en önemli özelliği, başka kümelerle karşılaştırılabilme kabiliyetidir. Yani mesela kümelerin kesişimini, birleşimini veya farkını bulabilmek için öncelikle elimizde birden fazla küme olması gerekiyor. İşte biz de şimdi bu tür işlemleri nasıl yapacağımızı öğreneceğiz. O halde hiç vakit kaybetmeden yolumuza devam edelim.

33.1.3 Küme Üreteçleri (*Set Comprehensions*)

Bildiğiniz gibi liste üreteçleri, liste oluşturmanın kısa ve temiz bir yoludur. Aynı şekilde sözlük üreteçleri de sözlük oluşturmanın kısa ve temiz bir yoludur.

İşte liste üreteçlerini ve sözlük üreteçlerini kullanarak nasıl tek satırda ve hızlı bir şekilde listeler ve sözlükler üretebiliyorsak, aynı şekilde küme üreteçlerini kullanarak tek satırda ve hızlı bir şekilde kümeler de üretebiliriz.

Örneğin elimizde şöyle bir liste olduğunu düşünelim:

```
import random

liste = [random.randint(0, 10000) for i in range(1000)]
```

Bu arada, buradaki *random* adlı modüle şimdilik takılmayın. Birkaç bölüm sonra bu modülü inceleyeceğiz. Biz şimdilik *random*'un da tıpkı *sys* ve *os* gibi bir modül olduğunu ve rastgele sayılar üretmemizi sağladığını bilelim yeter. Yukarıdaki kodlarda da bu modül 0 ile 10000 arasında rastgele 1000 adet sayı üretmemizi sağladı.

Şimdi amacımız bu liste içinde yer alan sayılardan, değeri 100'den küçük olanları bulmak.

Bunun için şu kodları kullanabiliriz:

```
import random

liste = [random.randint(0, 10000) for i in range(1000)]

yüzden_küçük_sayılar = [i for i in liste if i < 100]
print(yüzden_küçük_sayılar)
```

Ancak ortaya çıkan listede aynı sayılardan birkaç tane olabilir. İşte eğer birbirinin aynı olmayan sayılardan oluşmuş bir listeyi hızlı ve pratik bir şekilde elde etmek istiyorsanız küme üreteçlerini kullanabilirsiniz:

```
import random

liste = [random.randint(0, 10000) for i in range(1000)]
```



```
küme = {i for i in liste if i < 100}
print(küme)
```

Gördüğünüz gibi, küme üreteçlerinin sözdizimi, liste ve sözlük üreteçlerinin sözdizimine çok benziyor.

33.1.4 Kümelerin Metotları

Daha önceki veri tiplerinde olduğu gibi, kümelerin de metotları vardır. Artık biz bir veri tipinin metotlarını nasıl listeleyeceğimizi çok iyi biliyoruz. Nasıl liste için `list()`; demet için `tuple()`; sözlük için de `dict()` fonksiyonlarını kullanıyorsak, kümeler için de `set()` adlı fonksiyondan yararlanacağız:

```
>>> dir(set)

['__and__', '__class__', '__contains__', '__delattr__', '__doc__',
 '__eq__', '__format__', '__ge__', '__getattribute__', '__gt__',
 '__hash__', '__iand__', '__init__', '__ior__', '__isub__', '__iter__',
 '__ixor__', '__le__', '__len__', '__lt__', '__ne__', '__new__',
 '__or__', '__rand__', '__reduce__', '__reduce_ex__', '__repr__',
 '__ror__', '__rsub__', '__rxor__', '__setattr__', '__sizeof__',
 '__str__', '__sub__', '__subclasshook__', '__xor__', 'add',
 'clear', 'copy', 'difference', 'difference_update', 'discard',
 'intersection', 'intersection_update', 'isdisjoint', 'issubset',
 'issuperset', 'pop', 'remove', 'symmetric_difference',
 'symmetric_difference_update', 'union', 'update']
```

Hemen işimize yarayacak metotları alalım:

```
>>> for i in dir(set):
...     if "__" not in i:
...         print(i)
...
add
clear
copy
difference
difference_update
discard
intersection
intersection_update
isdisjoint
issubset
issuperset
pop
remove
symmetric_difference
symmetric_difference_update
union
update
```

Gördüğünüz gibi kümelerin epey metodu var. Bu arada `if "__" not in i` satırında `"_"` yerine `"__"` kullandığımıza dikkat edin. Neden? Çünkü eğer sadece `"_"` kullanırsak `symmetric_difference` ve `symmetric_difference_update` metotları çıktımızda yer almayacaktır.

Unutmadan söyleyelim: Kümeler de, tıpkı listeler ve sözlükler gibi, değiştirilebilir bir veri tipidir.

clear()

Kümelerle ilgili olarak inceleyeceğimiz ilk metot *clear()*. Bu metodu daha önce sözlükleri çalışırken de görmüştük. Sözlüklerde bu metodun görevi sözlüğün içeriğini boşaltmak idi. Burada da aynı vazifeyi görür:

```
>>> km = set("adana")
>>> for i in km:
...     print(i)
...
a
d
n

>>> km.clear()
>>> km
set()
```

Burada önce “km” adlı bir küme oluşturduk. Daha sonra da *clear()* metodunu kullanarak bu kümenin bütün öğelerini sildik. Artık elimizde boş bir küme var.

copy()

Listeler ve sözlükleri incelerken *copy()* adlı bir metot öğrenmiştik. Bu metot aynı zamanda kümelerle birlikte de kullanılabilir. Üstelik işlevi de aynıdır:

```
>>> km = set("kahramanmaraş")
>>> yedek = km.copy()
>>> yedek

{'a', 'r', 'h', 'k', 'm', 'ş', 'n'}

>>> km

{'a', 'h', 'k', 'm', 'n', 'r', 'ş'}
```

Burada bir şey dikkatinizi çekmiş olmalı. “km” adlı kümeyi “yedek” adıyla kopyaladık, ama bu iki kümenin çıktılarına baktığımız zaman öğe sıralamasının birbirinden farklı olduğunu görüyoruz. Biliyorsunuz, tıpkı sözlüklerde olduğu gibi, kümeler de sırasız veri tipleridir. Bu yüzden, elde ettiğimiz çıktıda öğeler rastgele diziliyor. Dolayısıyla öğelere sıralarına göre erişemiyoruz. Aynen sözlüklerde olduğu gibi...

add()

Kümelerden bahsederken, bunların değiştirilebilir bir veri tipi olduğunu söylemiştik. Dolayısıyla kümeler, üzerlerinde değişiklik yapmamıza müsaade eden metotlar da içerir. Örneğin *add()* bu tür metotlardan biridir. *Add* kelimesi Türkçe’de “eklemek” anlamına gelir. Adından da anlaşılacağı gibi, bu metot yardımıyla kümelerimize yeni öğeler ilave edebileceğiz. Hemen bunun nasıl kullanıldığına bakalım:

```
>>> küme = set(["elma", "armut", "kebab"])
>>> küme.add("çilek")
>>> print(küme)

{'elma', 'armut', 'kebab', 'çilek'}
```

Gördüğünüz gibi, *add()* metodunu kullanarak, kümemize *çilek* adlı yeni bir öğe ekledik. Eğer kümede zaten varolan bir öğe eklemeye çalışırsak kümede herhangi bir değişiklik olmayacaktır. Çünkü, daha önce de söylediğimiz gibi, kümeler her bir öğeyi tek bir sayıda barındırır.

Eğer bir kümeye birden fazla öğeyi aynı anda eklemek isterseniz *for* döngüsünden yararlanabilirsiniz:

```
>>> yeni = [1,2,3]
>>> for i in yeni:
...     küme.add(i)
...

>>> küme

{1, 2, 3, 'elma', 'kebab', 'çilek', 'armut'}
```

Burada *yeni* adlı listeyi kümeye *for* döngüsü ile ekledik. Ama bu işlemi yapmanın başka bir yolu daha vardır. Bu işlem için Python'da ayrı bir metot bulunur. Bu metodun adı *update()* metodudur. Sırası gelince bu metodu da göreceğiz.

Bu arada, yeri gelmişken kümelerin önemli bir özelliğinden daha söz edelim. Bir kümeye herhangi bir öğe ekleyebilmemiz için, o öğenin değiştirilemeyen (*immutable*) bir veri tipi olması gerekiyor. Bildiğiniz gibi Python'daki şu veri tipleri değiştirilemeyen veri tipleridir:

1. Demetler
2. Sayılar
3. Karakter Dizileri

Şu veri tipleri ise değiştirilebilen veri tipleridir:

1. Listeler
2. Sözlükler
3. Kümeler

Dolayısıyla bir kümeye ancak şu veri tiplerini ekleyebiliriz:

1. Demetler
2. Sayılar
3. Karakter Dizileri

Şu kodları dikkatlice inceleyin:

Önce boş bir küme oluşturalım:

```
>>> küme = set()
```

Bu kümeye bir demet ekleyelim:

```
>>> l = (1,2,3)
>>> küme.add(l)
>>> küme

{(1, 2, 3)}
```

Bir sayı ekleyelim:

```
>>> l = 45
>>> küme.add(l)
>>> küme

{45, (1, 2, 3)}
```

Bir karakter dizisi ekleyelim:

```
>>> l = 'Jacques Derrida'
>>> küme.add(l)
>>> küme

{'Jacques Derrida', 45, (1, 2, 3)}
```

Yukarıdakiler, değiştirilemeyen veri tipleri olduğu için kümelere eklenebilir.

Bir de şunlara bakalım:

Kümemize bir liste eklemeye çalışalım:

```
>>> l = [1,2,3]
>>> küme.add(l)

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
TypeError: unhashable type: 'list'
```

Kümemize bir sözlük eklemeye çalışalım:

```
>>> l = {"a": 1, "b": 2, "c": 3}
>>> küme.add(l)

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
TypeError: unhashable type: 'dict'
```

Kümemize bir küme eklemeye çalışalım:

```
>>> l = {1, 2, 3}
>>> küme.add(l)

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
TypeError: unhashable type: 'set'
```

Gördüğünüz gibi, tıpkı sözlüklerde olduğu gibi, bir kümeye herhangi bir veri ekleyebilmemiz için o verinin 'değiştirilemeyen' bir veri tipi olması gerekiyor.

difference()

Bu metot iki kümenin farkını almamızı sağlar. Örneğin:

```
>>> k1 = set([1, 2, 3, 5])
>>> k2 = set([3, 4, 2, 10])

>>> k1.difference(k2)

{1, 5}
```

Demek ki k1'in k2'den farkı buymuş. Peki k2'nin k1'den farkını bulmak istersek ne yapacağız?

```
>>> k2.difference(k1)

{10, 4}
```

Gördüğünüz gibi, birinci kullanımda, k1'de bulunup k2'de bulunmayan öğeleri elde ediyoruz. İkinci kullanımda ise bunun tam tersi. Yani ikinci kullanımda k2'de bulunup k1'de bulunmayan öğeleri alıyoruz.

İsterseniz uzun uzun *difference()* metodunu kullanmak yerine sadece eksi (-) işaretini kullanarak da aynı sonucu elde edebilirsiniz:

```
>>> k1 - k2
```

...veya...

```
>>> k2 - k1
```

Hayır, *"madem eksi işaretini kullanabiliyoruz, o halde artı işaretini de kullanabiliriz!"* gibi bir fikir doğru değildir.

difference_update()

Bu metot, *difference()* metodundan elde edilen sonuca göre bir kümenin güncellenmesini sağlar. Yani? Hemen bir örnek verelim:

```
>>> k1 = set([1, 2, 3])
>>> k2 = set([1, 3, 5])
>>> k1.difference_update(k2)
>>> print(k1)

{2}

>>> print(k2)

{1, 3, 5}
```

Gördüğünüz gibi, bu metot k1'in k2'den farkını aldı ve bu farkı kullanarak k1'i yeniden oluşturdu. k1 ile k2 arasındaki tek fark 2 adlı öğe idi. Dolayısıyla *difference_update()* metodunu uyguladığımızda k1'in öğelerinin silinip yerlerine 2 adlı öğenin geldiğini görüyoruz.

discard()

Bir önceki bölümde öğrendiğimiz *add()* metodu yardımıyla, önceden oluşturduğumuz bir kümeye yeni öğeler ekleyebiliyorduk. Bu bölümde öğreneceğimiz *discard()* metodu ise kümeden öğe silmemizi sağlayacak:

```
>>> hayvanlar = set(["kedi", "köpek", "at", "kuş", "inek", "deve"])
>>> hayvanlar.discard("kedi")
>>> print(hayvanlar)

{'kuş', 'inek', 'deve', 'köpek', 'at'}
```

Eğer küme içinde bulunmayan bir öğe silmeye çalışırsak hiç bir şey olmaz. Yani hata mesajı almayız:

```
>>> hayvanlar.discard("yılan")
```

Burada etkileşimli kabuk sessizce bir alt satıra geçecektir. Bu metodun en önemli özelliği budur. Yani olmayan bir öğeyi silmeye çalıştığımızda hata vermemesi.

remove()

Bu metot da bir önceki bölümde gördüğümüz *discard()* metoduyla aynı işlevi yerine getirir. Eğer bir kümeden öğe silmek istersek *remove()* metodunu da kullanabiliriz:

```
>>> hayvanlar.remove("köpek")
```

Peki *discard()* varken *remove()* metoduna ne gerek var? Ya da tersi.

Bu iki metot aynı işlevi yerine getirse de aralarında önemli bir fark vardır. Hatırlarsanız *discard()* metoduyla, kümede olmayan bir öğeyi silmeye çalışırsak herhangi bir hata mesajı almayacağımızı söylemiştik. Eğer *remove()* metodunu kullanarak, kümede olmayan bir öğeyi silmeye çalışırsak, *discard()* metodunun aksine, hata mesajı alırız:

```
>>> hayvanlar.remove("fare")

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
KeyError: 'fare'
```

Bu iki metot arasındaki bu fark önemli bir farktır. Bazen yazdığınız programlarda, duruma göre her iki özelliğe de ihtiyacınız olabilir.

intersection()

intersection kelimesi Türkçe’de “kesişim” anlamına gelir. Adından da anladığımız gibi, *intersection()* metodu bize iki kümenin kesişim kümesini verecektir:

```
>>> k1 = set([1, 2, 3, 4])
>>> k2 = set([1, 3, 5, 7])
>>> k1.intersection(k2)

{1, 3}
```

Gördüğünüz gibi, bu metot bize k_1 ve k_2 'nin kesişim kümesini veriyor. Dolayısıyla bu iki küme arasındaki ortak elemanları bulmuş oluyoruz.

Hatırlarsanız, *difference()* metodunu anlatırken, *difference()* kelimesi yerine "-" işaretini de kullanabileceğimiz, söylemiştik. Benzer bir durum *intersection()* metodu için de geçerlidir. İki kümenin kesişimini bulmak için "&" işaretinden yararlanabiliriz:

```
>>> k1 & k2
{1, 3}
```

Python programcıları genellikle uzun uzun *intersection* yazmak yerine "&" işaretini kullanırlar...

İsterseniz bu metot için örnek bir program verelim. Böylece gerçek hayatta bu metodu nasıl kullanabileceğimizi görmüş oluruz:

```
tr = "şşöğüışşöğüı"

parola = input("Sisteme giriş için bir parola belirleyin: ")

if set(tr) & set(parola):
    print("Parolanızda Türkçe harfler kullanmayın!")
else:
    print("Parolanız kabul edildi!")
```

Burada eğer kullanıcı, parola belirlerken içinde Türkçe bir harf geçen bir kelime yazarsa programımız kendisini Türkçe harf kullanmaması konusunda uyaracaktır. Bu kodlarda kümeleri nasıl kullandığımıza dikkat edin. Programda asıl işi yapan kısım şu satırdır:

```
if set(tr) & set(parola):
    print("Parolanızda Türkçe harfler kullanmayın!")
```

Burada aslında şöyle bir şey demiş oluyoruz:

Eğer set(tr) ve set(parola) kümelerinin kesişim kümesi boş değilse, kullanıcıya "Parolanızda Türkçe harfler kullanmayın!" uyarısını göster!

set(tr) ve *set(parola)* kümelerinin kesişim kümesinin boş olmaması, kullanıcının girdiği kelime içindeki harflerden en az birinin *tr* adlı değişken içinde geçtiği anlamına gelir. Burada basitçe, *tr* değişkeni ile *parola* değişkeni arasındaki ortak öğeleri sorguluyoruz. Eğer kullanıcı herhangi bir Türkçe harf içermeyen bir kelime girerse *set(tr)* ve *set(parola)* kümelerinin kesişim kümesi boş olacaktır. İsterseniz küçük bir deneme yapalım:

```
>>> tr = "şşöğüışşöğüı"
>>> parola = "çilek"
>>> set(tr) & set(parola)

{'ç'}
```

Burada kullanıcının "çilek" adlı kelimeyi girdiğini varsayıyoruz. Böyle bir durumda *set(tr)* ve *set(parola)* kümelerinin kesişim kümesi "ç" harfini içerecek, dolayısıyla da programımız kullanıcıya uyarı mesajı gösterecektir. Eğer kullanıcımız "kalem" gibi Türkçe harf içermeyen bir kelime girerse:

```
>>> tr = "şçöğüıŞÇÖĞÜİ"
>>> parola = "kalem"
>>> set(tr) & set(parola)

set()
```

Gördüğünüz gibi, elde ettiğimiz küme boş. Dolayısıyla böyle bir durumda programımız kullanıcıya herhangi bir uyarı mesajı göstermeyecektir.

intersection() metodunu pek çok yerde kullanabilirsiniz. Hatta iki dosya arasındaki benzerlikleri bulmak için dahi bu metottan yararlanabilirsiniz. İlerde dosya işlemleri konusunu işlerken bu metottan nasıl yararlanabileceğimizi de anlatacağız.

intersection_update()

Hatırlarsanız *difference_update()* metodunu işlerken şöyle bir şey demiştik:

Bu metot, difference() metodundan elde edilen sonuca göre bir kümenin güncellenmesini sağlar.

İşte *intersection_update* metodu da buna çok benzer bir işlevi yerine getirir. Bu metodun görevi, *intersection()* metodundan elde edilen sonuca göre bir kümenin güncellenmesini sağlamaktır:

```
>>> k1 = set([1, 2, 3])
>>> k2 = set([1, 3, 5])
>>> k1.intersection_update(k2)
>>> print(k1)

{1, 3}

>>> print(k2)

{1, 3, 5}
```

Gördüğünüz gibi, *intersection_update()* metodu k1'in bütün öğelerini sildi ve yerlerine k1 ve k2'nin kesişim kümesinin elemanlarını koydu.

isdisjoint()

Bu metodun çok basit bir görevi vardır. *isdisjoint()* metodunu kullanarak iki kümenin kesişim kümesinin boş olup olmadığı sorgulayabilirsiniz. Hatırlarsanız aynı işi bir önceki bölümde gördüğümüz *intersection()* metodunu kullanarak da yapabiliyorduk. Ama eğer hayattan tek beklentiniz iki kümenin kesişim kümesinin boş olup olmadığını, yani bu iki kümenin ortak eleman içerip içermediğini öğrenmekse, basitçe *isdisjoint()* metodundan yararlanabilirsiniz:

```
>>> a = set([1, 2, 3])
>>> b = set([2, 4, 6])
>>> a.isdisjoint(b)

False
```

Gördüğünüz gibi, a ve b kümesinin kesişimi boş olmadığı için, yani bu iki küme ortak en az bir öge barındırdığı için, *isdisjoint()* metodu `False` çıktısı veriyor. Burada temel olarak şu soruyu sormuş oluyoruz:

a ve b ayrık kümeler mi?

Python da bize cevap olarak, “Hayır değil,” anlamına gelen `False` çıktısını veriyor... Çünkü a ve b kümelerinin ortak bir elemanı var (2).

Bir de şuna bakalım:

```
>>> a = set([1, 3, 5])
>>> b = set([2, 4, 6])
>>> a.isdisjoint(b)
```

```
True
```

Burada a ve b kümeleri ortak hiç bir elemana sahip olmadığı için “Doğru” anlamına gelen `True` çıktısını elde ediyoruz.

issubset()

Bu metot yardımıyla, bir kümenin bütün elemanlarının başka bir küme içinde yer alıp yer almadığını sorgulayabiliriz. Yani bir kümenin, başka bir kümenin alt kümesi olup olmadığını bu metot yardımıyla öğrenebiliriz. Eğer bir küme başka bir kümenin alt kümesi ise bu metot bize `True` değerini verecek; eğer değilse `False` çıktısını verecektir:

```
>>> a = set([1, 2, 3])
>>> b = set([0, 1, 2, 3, 4, 5])
>>> a.issubset(b)
```

```
True
```

Bu örnekte `True` çıktısını aldık, çünkü a kümesinin bütün öğeleri b kümesi içinde yer alıyor. Yani a, b'nin alt kümesidir.

issuperset()

Bu metot, bir önceki bölümde gördüğümüz `issubset()` metoduna benzer. Matematik derslerinde gördüğümüz “kümeler” konusunda hatırladığınız “b kümesi a kümesini kapsar” ifadesini bu metotla gösteriyoruz. Önce bir önceki derste gördüğümüz örneğe bakalım:

```
>>> a = set([1, 2, 3])
>>> b = set([0, 1, 2, 3, 4, 5])
>>> a.issubset(b)
```

```
True
```

Buradan, “a kümesi b kümesinin alt kümesidir,” sonucuna ulaşıyoruz. Bir de şuna bakalım:

```
>>> a = set([1, 2, 3])
>>> b = set([0, 1, 2, 3, 4, 5])
>>> b.issuperset(a)
```

```
True
```

Burada ise, “b kümesi a kümesini kapsar,” sonucunu elde ediyoruz. Yani b kümesi a kümesinin bütün elemanlarını içinde barındırıyor.

union()

union() metodu iki kümenin birleşimini almamızı sağlar. Hemen bir örnek verelim:

```
>>> a = set([2, 4, 6, 8])
>>> b = set([1, 3, 5, 7])
>>> a.union(b)

{1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8}
```

Önceki bölümlerde gördüğümüz bazı metotlarda olduğu gibi, *union()* metodu da bir kısayola sahiptir. *union()* metodu yerine "|" işaretini de kullanabiliriz:

```
>>> a | b
```

union() metodu yerine, bu metodun kısayolu olan "|" işareti Python programcıları tarafından daha sık kullanılır.

update()

Hatırlarsanız *add()* metodunu anlatırken şöyle bir örnek vermiştik:

```
>>> küme = set(["elma", "armut", "kebab"])
>>> yeni = [1, 2, 3]

>>> for i in yeni:
...     küme.add(i)
...
>>> küme

{1, 2, 3, 'elma', 'armut', 'kebab'}
```

Bu örneği verdikten sonra da şöyle bir şey demiştik:

"Burada yeni adlı listeyi kümeye *for* döngüsü ile ekledik. Ama bu işlemi yapmanın başka bir yolu daha vardır. Bu işlem için Python'da ayrı bir metot bulunur."

İşte bu metodu öğrenmenin vakti geldi. Metodumuzun adı *update()*. Bu metot, bir kümeyi güncellememizi sağlar. İsterseniz yukarıdaki örneği, bu metodu kullanarak tekrar yazalım:

```
>>> küme = set(["elma", "armut", "kebab"])
>>> yeni = [1, 2, 3]
>>> küme.update(yeni)
>>> print(küme)

{1, 2, 3, 'elma', 'armut', 'kebab'}
```

Gördüğünüz gibi, *for* döngüsünü kullanmaya gerek kalmadan aynı sonucu elde edebildik.

symmetric_difference()

Daha önceki bölümlerde *difference()* metodunu kullanarak iki küme arasındaki farklı öğeleri bulmayı öğrenmiştik. Örneğin elimizde şöyle iki küme var diyelim:

```
>>> a = set([1, 2, 5])
>>> b = set([1, 4, 5])
```

Eğer *a* kümesinin *b* kümesinden farkını bulmak istersek şöyle yapıyoruz:

```
>>> a.difference(b)

{2}
```

Demek ki *a* kümesinde bulunup *b* kümesinde bulunmayan öğe 2 imiş.

Bir de *b* kümesinde bulunup *a* kümesinde bulunmayan öğelere bakalım:

```
>>> b.difference(a)

{4}
```

Bu da bize "4" çıktısını verdi. Demek ki bu öğe *b* kümesinde bulunuyor, ama *a* kümesinde bulunmuyormuş. Peki ya kümelerin ikisinde de bulunmayan öğeleri aynı anda nasıl alacağız? İşte bu noktada yardımımıza *symmetric_difference()* adlı metot yetişecek:

```
>>> a.symmetric_difference(b)

{2, 4}
```

Böylece iki kümede de bulunmayan öğeleri aynı anda almış olduk.

symmetric_difference_update()

Daha önce *difference_update* ve *intersection_update* gibi metotları öğrenmiştik. *symmetric_difference_update()* metodu da bunlara benzer bir işlevi yerine getirir:

```
>>> a = set([1,2, 5])
>>> b = set([1,4, 5])
>>> a.symmetric_difference_update(b)
>>> print(a)

{2, 4}
```

Gördüğünüz gibi, *a* kümesinin eski öğeleri gitti, yerlerine *symmetric_difference()* metoduyla elde edilen çıktı geldi. Yani *a* kümesi, *symmetric_difference()* metodunun sonucuna göre güncellenmiş oldu...

pop()

İnceleyeceğimiz son metot *pop()* metodu olacak. Gerçi bu metot bize hiç yabancı değil. Bu metodu listeler konusundan hatırlıyoruz. Orada öğrendiğimize göre, bu metot listenin bir öğesini silip ekrana basıyordu. Aslında buradaki fonksiyonu da farklı değil. Burada da kümelerin öğelerini silip ekrana basıyor:

```
>>> a = set(["elma", "armut", "kebab"])
>>> a.pop()

'elma'
```

Peki bu metot hangi ölçüte göre kümeden öge siliyor? Herhangi bir ölçüt yok. Bu metot, küme öğelerini tamamen rastgele siliyor.

Böylelikle Python'da Listeler, Demetler, Sözlükler ve Kümeler konusunu bitirmiş olduk. Bu konuları sık sık tekrar etmek, hiç olmazsa arada sırada göz gezdirmek bazı şeylerin zihninizde yer etmesi açısından oldukça önemlidir.

33.2 Dondurulmuş Kümeler (Frozenset)

Daha önce de söylediğimiz gibi, kümeler üzerinde değişiklik yapabiliyoruz. Zaten kümelerin *add()* ve *remove()* gibi metotlarının olması bu durumu teyit ediyor. Ancak kimi durumlarda, öğeleri üzerinde değişiklik yapılamayan kümelere de ihtiyaç duyabilirsiniz. Hatırlarsanız listeler ve demetler arasında da buna benzer bir ilişki var. Demetler çoğu zaman, üzerinde değişiklik yapılamayan bir liste gibi davranır. İşte Python aynı imkanı bize kümelerde de sağlar. Eğer öğeleri üzerinde değişiklik yapılamayan bir küme oluşturmak isterseniz *set()* yerine *frozenset()* fonksiyonunu kullanabilirsiniz. Dilerseniz hemen bununla ilgili bir örnek verelim:

```
>>> dondurulmuş = frozenset(["elma", "armut", "ayva"])
```

Dondurulmuş kümeleri bu şekilde oluşturuyoruz. Şimdi bu dondurulmuş kümenin metotlarına bakalım:

```
>>> dir(dondurulmuş)

['__and__', '__class__', '__contains__', '__delattr__', '__doc__', '__eq__',
 '__format__', '__ge__', '__getattribute__', '__gt__', '__hash__',
 '__init__', '__iter__', '__le__', '__len__', '__lt__', '__ne__', '__new__',
 '__or__', '__rand__', '__reduce__', '__reduce_ex__', '__repr__', '__ror__',
 '__rsub__', '__rxor__', '__setattr__', '__sizeof__', '__str__', '__sub__',
 '__subclasshook__', '__xor__', 'copy', 'difference', 'intersection',
 'isdisjoint', 'issubset', 'issuperset', 'symmetric_difference', 'union']
```

Gördüğünüz gibi, *add()*, *remove()*, *update()* gibi, değişiklik yapmaya yönelik metotlar listede yok.

Dondurulmuş kümeler ile normal kümeler arasında işlev olarak hiçbir fark yoktur. Bu ikisi arasındaki fark, listeler ile demetler arasındaki fark gibidir.

Fonksiyonlar

İlk derslerimizden bu yana bir şey özellikle dikkatinizi çekmiş olmalı: İlk andan itibaren hep ‘fonksiyon’ diye bir kavramdan söz ettik; üstelik yazdığımız kodlarda da bu fonksiyon denen şeyi bolca kullandık. Evet, belki bu kavramı şimdiye dek enine boyuna inceleme fırsatımız hiç olmadı, ama yine de adının fonksiyon olduğunu söylediğimiz pek çok araç tanıdık bu noktaya gelinceye kadar.

Herhalde, ‘Fonksiyon denince aklınıza ilk ne geliyor?’ diye bir soru sorsam, vereceğiniz cevap `print()` fonksiyonu olacaktır. Gerçekten de bu fonksiyonu ilk derslerimizden bu yana o kadar sık kullandık ki, fonksiyon denince aklınıza ilk bu fonksiyonun gelmesi gayet doğal.

Elbette öğrendiğimiz tek fonksiyon `print()` değildi. Bunun dışında `type()` diye bir fonksiyondan da söz etmiştik. `print()` kadar olmasa da, `type()` fonksiyonunu da yazdığımız kodlarda epey kullandık. `print()` ve `type()` dışında, fonksiyon olarak `str()`, `int()` ve benzeri araçlarla da tanıştık. Bunların dışında pek çok başka fonksiyon da Python’la birlikte hayatımıza girdi.

İşte bu bölümde, en baştan bu yana sıklıkla sözünü ettiğimiz, ama hiçbir zaman tam anlamıyla ele almadığımız bu kavramı daha iyi anlayabilmek için, fonksiyon konusunu ayrıntılı olarak ele alacağız. Bu bölümde amacımız fonksiyonları enine boyuna inceleyerek, okurun bilgi dağarcığında fonksiyonlara ilişkin sağlam bir altyapı oluşturmaktır. Okur, bu bölümü bitirdikten sonra fonksiyonlara ilişkin olarak bilmesi gereken her şeyi öğrenmiş olacak.

34.1 Fonksiyon Nedir ve Ne İşe Yarar?

Biz şimdiye dek karşılaştığımız `print()`, `len()`, `type()` ve `open()` gibi örnekler sayesinde ‘fonksiyon’ denen şeyi az çok tanıdığımızı söyleyebiliriz. Dolayısıyla fonksiyonun ne demek olduğunu şeklen de olsa biliyoruz ve hatta fonksiyonları kodlarımız içinde etkili bir şekilde kullanabiliyoruz.

İlk derslerimizden bu yana öğrendiğimiz fonksiyonlara şöyle bir bakacak olursak, fonksiyonların görünüşüne ve yapısına dair herhalde şu tespitleri yapabiliriz:

1. Her fonksiyonun bir adı bulunur ve fonksiyonlar sahip oldukları bu adlarla anılır. (`print` fonksiyonu, `open` fonksiyonu, `type` fonksiyonu, `input` fonksiyonu, `len` fonksiyonu vb.)
2. Şekil olarak, her fonksiyonun isminin yanında birer parantez işareti bulunur. (`open()`, `print()`, `input()`, `len()` vb.)
3. Bu parantez işaretlerinin içine, fonksiyonlara işlevsellik kazandıran bazı parametreler yazılır. (`open(dosya_adı)`, `print("Merhaba Zalim Dünya!")`, `len("kahramanmaraş")`)

vb.)

4. Fonksiyonlar farklı sayıda parametre alabilir. Örneğin `print()` fonksiyonu toplam 256 adet parametre alabilirken, `input()` fonksiyonu yalnızca tek bir parametre alır.
5. Fonksiyonların isimli ve isimsiz parametreleri vardır. `print()` fonksiyonundaki *sep*, *end* ve *file* parametreleri isimli parametrelere örnekken, mesela `print("Merhaba Dünya!")` kodunda *Merhaba Dünya!* parametresi isimsiz bir parametredir. Aynı şekilde `input("Adınız: ")` gibi bir kodda *Adınız:* parametresi isimsiz bir parametredir.
6. Fonksiyonların, isimli ve isimsiz parametreleri dışında, bir de varsayılan değerli parametreleri vardır. Örneğin `print()` fonksiyonunun *sep*, *end* ve *file* parametreleri varsayılan değerli parametrelere birer örnektir. Eğer bir parametrenin varsayılan bir değeri varsa, o parametreye herhangi bir değer vermeden de fonksiyonu kullanabiliriz. Python bu parametrelere, belirli değerleri öntanımlı olarak kendisi atayacaktır. Tabii eğer istersek, varsayılan değerli parametrelere kendimiz de başka birtakım değerler verebiliriz.

Fonksiyon kavramının tam olarak ne olduğunu henüz bilmiyor da olsak, şimdiye kadar öğrendiğimiz fonksiyonlara bakarak fonksiyonlar hakkında yukarıdaki çıkarımları yapabiliyoruz. Demek ki aslında fonksiyonlar hakkında alttan alta pek çok şey öğrenmişiz. O halde, fonksiyonlar hakkında şimdiden bildiklerimize güvenerek, fonksiyon kavramının ne olduğundan ziyade ne işe yaradığı konusuna rahatlıkla eğilebiliriz. Zaten fonksiyonların ne işe yaradığını öğrendikten sonra, fonksiyonların ne olduğunu da hemencecik anlayacaksınız.

Fonksiyonların ne işe yaradığını en genel ve en kaba haliyle tarif etmek istersek şöyle bir tanımlama yapabiliriz:

Fonksiyonların görevi, karmaşık işlemleri bir araya toplayarak, bu işlemleri tek adımda yapmamızı sağlamaktır. Fonksiyonlar çoğu zaman, yapmak istediğimiz işlemler için bir şablon vazifesi görür. Fonksiyonları kullanarak, bir veya birkaç adımdan oluşan işlemleri tek bir isim altında toplayabiliriz. Python'daki 'fonksiyon' kavramı başka programlama dillerinde 'rutin' veya 'prosedür' olarak adlandırılır. Gerçekten de fonksiyonlar rutin olarak tekrar edilen görevleri veya prosedürleri tek bir ad/çatı altında toplayan araçlardır.

Dilerseniz yukarıdaki soyut ifadeleri basit bir örnek üzerinde somutlaştırmaya çalışalım. Örneğin `print()` fonksiyonunu ele alalım.

Bu fonksiyonun görevini biliyorsunuz: `print()` fonksiyonunun görevi, kullanıcının girdiği parametreleri ekrana çıktı olarak vermektir. Her ne kadar `print()` fonksiyonunun görevini, ekrana çıktı vermek olarak tanımlasak da, aslında bu fonksiyon, ekrana çıktı vermenin yanı sıra, başka bir takım ilave işlemler de yapar. Yani bu fonksiyon, aslında aldığı parametreleri sadece ekrana çıktı olarak vermekle yetinmez. Örneğin şu komutu inceleyelim:

```
>>> print("Fırat", "Özgül", "1980", "Adana")
```

Burada `print()` fonksiyonu toplam dört adet parametre alıyor. Fonksiyonumuz, görevi gereği, bu parametreleri ekrana çıktı olarak verecek. Bu komutu çalıştırdığımızda şöyle bir çıktı alıyoruz:

```
Fırat Özgül 1980 Adana
```

Dikkat ederseniz, burada salt bir 'ekrana çıktı verme' işleminden fazlası var. Zira `print()` fonksiyonu aldığı parametreleri şu şekilde de ekrana verebilirdi:

```
FıratÖzgül1980Adana
```

Veya şu şekilde:

```
F
1
r
a
t
Ö
z
g
ü
l
1
9
8
0
A
d
a
n
a
```

Neticede bunlar da birer çıktı verme işlemidir. Ama dediğimiz gibi, `print()` fonksiyonu aldığı parametreleri sadece ekrana çıktı olarak vermekle yetinmiyor. Gelin isterseniz ne demek istediğimizi biraz daha açıklayalım:

`print()` fonksiyonunun yukarıdaki komutu nasıl algıladığını önceki derslerimizde öğrenmiştik. Yukarıdaki komut Python tarafından şu şekilde algılanıyor:

```
>>> print("Fırat", "Özgül", "1980", "Adana", sep=" ", end="\n",
... file=sys.stdout, flush=False)
```

Yani `print()` fonksiyonu;

1. Kendisine verilen “Fırat”, “Özgül”, “1980” ve “Adana” parametrelerini ekrana basıyor,
2. `sep=" "` parametresinin etkisiyle, bu parametreler arasına birer boşluk ekliyor,
3. `end="\n"` parametresinin etkisiyle, sonuncu parametreyi de ekrana bastıktan sonra bir alt satıra geçiyor,
4. `file=sys.stdout` parametresinin etkisiyle, çıktı konumu olarak komut ekranını kullanıyor. Yani çıktıları ekrana veriyor.
5. `flush=False` parametresinin etkisiyle, çıktılar ekrana gönderilmeden önce tamponda bekletiliyor.

Eğer `print()` gibi bir fonksiyon olmasaydı, yukarıda listediğimiz bütün bu işlemleri kendimiz yapmak zorunda kalacaktık. Yani ekranda göstermek istediğimiz ifadeleri ekrana çıktı olarak vermenin yanısıra, bunların ekranda nasıl görüneceğini de tek tek kendimiz elle ayarlamak zorunda kalacaktır. Ekrana çıktı verme ile ilgili pek çok işlem tek bir `print()` fonksiyonu altında birleştirildiği için, her ihtiyaç duyduğumuzda o işlemleri tek tek bizim yapmamıza gerek kalmıyor.

Aynı şey mesela `input()` fonksiyonu için de geçerlidir. Bu fonksiyonu kullanarak, programımızı kullanan kişilerle etkileşim içine girebiliyoruz. Tıpkı `print()` fonksiyonunda

olduğu gibi, `input()` fonksiyonu da aslında alttan alta epey karmaşık işlemler gerçekleştirir. Ama o karmaşık işlemlerin tek bir `input()` fonksiyonu içinde bir araya getirilmiş olması sayesinde, sadece `input()` gibi basit bir komut vererek kullanıcılarımızla iletişime geçebiliyoruz.

Bu açıdan bakıldığında fonksiyonlar değişkenlere benzer. Bildiğiniz gibi, her defasında bir değeri tekrar tekrar yazmak yerine bir değişkene atayarak o değere kolayca erişebiliyoruz. Örneğin:

```
>>> kurum = "Sosyal Sigortalar Kurumu"
```

Burada tanımladığımız *kurum* adlı değişken sayesinde, ‘Sosyal Sigortalar Kurumu’ ifadesini kullanmamız gereken her yerde sadece değişken adını kullanarak, değişkenin tuttuğu değere ulaşabiliyoruz. İşte fonksiyonlar da buna benzer bir işlev görür: Örneğin ekrana bir çıktı vermemiz gereken her yerde, yukarıda verdiğimiz karmaşık adımları tek tek gerçekleştirmeye çalışmak yerine, bu karmaşık ve rutin adımları bir araya getiren `print()` gibi bir fonksiyondan yararlanarak işlerimizi çok daha kolay bir şekilde halledebiliriz.

Bu anlattıklarımız fonksiyonların ne işe yaradığı konusunda size bir fikir vermiş olabilir. Dilerseniz bu anlattıklarımızı bir örnek aracılığıyla biraz daha somutlaştırmaya çalışalım:

Hatırlarsanız ‘Kullanıcıyla Veri Alışverişi’ başlıklı bölümde şöyle bir örnek vermiştik:

```
isim      = "Fırat"
soyisim   = "Özgül"
işsis     = "Ubuntu"
şehir     = "İstanbul"

print("isim      : ", isim)
print("soyisim   : ", soyisim)
print("işletim sistemi: ", işsis)
print("şehir     : ", şehir)
```

Bu programı çalıştırdığımızda şöyle bir çıktı alıyoruz:

```
isim      :  Fırat
soyisim    :  Özgül
işletim sistemi:  Ubuntu
şehir      :  İstanbul
```

Bu program, belli değerleri kullanarak bir kayıt oluşturma işlemi gerçekleştiriyor. Mesela yukarıdaki örnekte, ‘Fırat Özgül’ adlı şahsa ait isim, soyisim, işletim sistemi ve şehir bilgilerini alarak, bu kişi için bir kayıt oluşturmuyoruz.

Peki ‘Fırat Özgül’ adlı kişinin yanısıra, ‘Mehmet Öztaban’ adlı başka bir kişi için de kayıt oluşturmak istersek ne yapacağız?

Aklınıza şöyle bir şey yazmak gelmiş olabilir:

```
isim1      = "Fırat"
soyisim1   = "Özgül"
işsis1     = "Ubuntu"
şehir1     = "İstanbul"

print("isim      : ", isim1)
print("soyisim   : ", soyisim1)
print("işletim sistemi: ", işsis1)
print("şehir     : ", şehir1)
```



```
print("-"*30)

isim2      = "Mehmet"
soyisim2   = "Öztaban"
işsis2     = "Debian"
şehir2     = "Ankara"

print("isim      : ", isim2)
print("soyisim   : ", soyisim2)
print("işletim sistemi: ", işsis2)
print("şehir     : ", şehir2)

print("-"*30)
```

Programa her yeni kayıt eklenişinde, her yeni kişi için benzer satırları tekrar tekrar yazabilirsiniz. Peki ama bu yöntem sizce de çok sıkıcı değil mi? Üstelik bir o kadar da hataya açık bir yöntem. Muhtemelen ilk kaydı ekledikten sonra, ikinci kaydı eklerken birinci kayıttaki bilgileri kopyalayıp, bu kopya üzerinden ikinci kaydı oluşturuyorsunuz. Hatta muhtemelen kopyalayıp yapıştırdıktan sonra yeni kaydı düzenlerken bazı hatalar da yapıyor ve düzgün çalışan bir program elde edebilmek için o hataları düzeltmekle de uğraşıyorsunuz.

Bütün bu işleri kolaylaştıracak bir çözüm olsa ve bizi aynı şeyleri tekrar tekrar yazmaktan kurtarsa sizce de çok güzel olmaz mıydı? Mesela tıpkı `print()` fonksiyonu gibi, `kayıt_olustur()` adlı bir fonksiyon olsa, biz sadece gerekli bilgileri bu fonksiyonun parantezleri içine parametre olarak yazsak ve bu fonksiyon bize istediğimiz bilgileri içeren bir kayıt oluştursa ne hoş olurdu, değil mi? Yani örneğin bahsettiğimiz bu hayali `kayıt_olustur()` fonksiyonunu şu şekilde kullanabilseydik...

```
kayıt_olustur("Mehmet", "Öztaban", "Debian", "Ankara")
```

... ve bu komut bize şu çıktıyı verebilseydi...

```
-----
isim      : Mehmet
soyisim   : Öztaban
işletim sistemi: Debian
şehir     : Ankara
-----
```

... ne kadar güzel olurdu, değil mi?

İşte böyle bir şey Python'da mümkündür. Nasıl Python geliştiricileri `print()`, `input()` ve benzeri fonksiyonları tanımlayıp, karmaşık işlemleri tek adımda yapabilmemiz için bize sunmuş ve böylece bizi her defasında tekerleği yeniden icat etme külfetinden kurtarmışsa, biz de kendi fonksiyonlarımızı tanımlayarak, kendimizi aynı işlemleri tekrar tekrar yapma zahmetinden kurtarabiliriz.

Gelin şimdi bu işi nasıl yapabileceğimizi tartışalım.

34.2 Fonksiyon Tanımlamak ve Çağırarak

Bir önceki bölümde, `kayıt_olustur()` adlı hayali bir fonksiyondan söz etmiştik. Tasarımıza göre bu fonksiyon şu şekilde kullanılacak:

```
kayıt_olustur("Ahmet", "Gür", "Pardus", "İzmir")
```

Bu komutu verdiğimizde ise şöyle bir çıktı almayı planlıyoruz:

```
-----
isim          : Ahmet
soyisim       : Gür
işletim sistemi: Pardus
şehir         : İzmir
-----
```

Dediğimiz gibi, böyle bir şey yapmak Python'la mümkündür. Ancak tabii ki `kayıt_olustur()` adlı böyle bir fonksiyonu kullanabilmenin belli ön koşulları var. Nasıl `sayı` adlı bir değişkeni kullanabilmek için öncelikle bu ada sahip bir değişken tanımlamış olmamız gerekiyorsa, aynı şekilde `kayıt_olustur()` adlı bir fonksiyonu kullanabilmek için de öncelikle bu ada sahip bir fonksiyonu tanımlamış olmamız gerekiyor. Zira mesela `input()` ve `print()` gibi fonksiyonları kullanabiliyor olmamız, Python geliştiricilerinin bu fonksiyonları tanımlayıp dilin içine gömmüş olmaları sayesinde.

İşte biz de `kayıt_olustur()` adlı fonksiyonu kullanabilmek için bu ada sahip fonksiyonu aşağıdaki şekilde tanımlamalıyız:

```
def kayit_olustur(isim, soyisim, isis, sehir):
    print("-"*30)

    print("isim          : ", isim)
    print("soyisim       : ", soyisim)
    print("işletim sistemi: ", isis)
    print("şehir         : ", sehir)

    print("-"*30)
```

İlk bakışta bu kodlar size hiçbir şey ifade etmemiş olabilir. Ama hiç endişe etmeyin. Biz birazdan bu satırların ne anlama geldiğini bütün ayrıntılarıyla anlatacağız. Siz şimdilik anlamadığınız kısımları görmezden gelip okumaya devam edin.

Yukarıdaki kodlar yardımıyla fonksiyonumuzu tanımlamış olduk. Artık elimizde, tıpkı `print()` veya `input()` gibi, `kayıt_olustur()` adlı 'ev yapımı' bir fonksiyon var. Dolayısıyla bu yeni fonksiyonumuzu, daha önce öğrendiğimiz fonksiyonları nasıl kullanıyorsak aynı şekilde kullanabiliriz. Yani aşağıdaki gibi komutlar yazabiliriz:

```
kayıt_olustur("Fırat", "Özgül", "Ubuntu", "İstanbul")
kayıt_olustur("Mehmet", "Öztaban", "Debian", "Ankara")
```

Yalnız fonksiyonumuzu tanımlayıp bitirdikten sonra, bu fonksiyonu kullanırken, kodlarımızın hizalamasına dikkat ediyoruz. Fonksiyonu kullanmak için yazdığımız kodları `def` ifadesinin hizasına getiriyoruz. Yani:

```
def kayit_olustur(isim, soyisim, isis, sehir):
    print("-"*30)

    print("isim          : ", isim)
    print("soyisim       : ", soyisim)
    print("işletim sistemi: ", isis)
    print("şehir         : ", sehir)

    print("-"*30)
```

```
kayıt_olustur("Fırat", "Özgül", "Ubuntu", "İstanbul")
kayıt_olustur("Mehmet", "Öztaban", "Debian", "Ankara")
```

Yukarıdaki yapıyı kullanarak, istediğiniz sayıda kayıt oluşturabilirsiniz. Mesela:

```
kayıt_olustur("İlkay", "Kaya", "Mint", "Adana")
kayıt_olustur("Seda", "Kara", "SuSe", "Erzurum")
```

Gördüğünüz gibi, yukarıdaki yöntem sayesinde kodlarımızdaki tekrar eden kısımlar ortadan kalktı. Yukarıdaki fonksiyonun bize nasıl bir kolaylık sağladığını daha net görebilmek için, fonksiyon kullanarak sadece şu 11 satırla elde ettiğimiz çıktıyı, fonksiyon kullanmadan elde etmeyi deneyebilirsiniz:

```
def kayit_olustur(isim, soyisim, iissis, şehir):
    print("-"*30)

    print("isim          : ", isim)
    print("soyisim         : ", soyisim)
    print("işletim sistemi: ", iissis)
    print("şehir            : ", şehir)

    print("-"*30)

kayıt_olustur("Fırat", "Özgül", "Ubuntu", "İstanbul")
kayıt_olustur("Mehmet", "Öztaban", "Debian", "Ankara")
kayıt_olustur("İlkay", "Kaya", "Mint", "Adana")
kayıt_olustur("Seda", "Kara", "SuSe", "Erzurum")
```

Bu anlattıklarımız size çok karmaşık gelmiş olabilir. Ama endişe etmenize hiç gerek yok. Biraz sonra, yukarıda yazdığımız kodların hepsini didik didik edeceğiz. Ama öncelikle yukarıdaki kod parçasını yapısal olarak bir incelemenizi istiyorum. Fonksiyonu tanımladığımız aşağıdaki kod parçasına şöyle bir baktığınızda neler görüyorsunuz?

```
def kayit_olustur(isim, soyisim, iissis, şehir):
    print("-"*30)

    print("isim          : ", isim)
    print("soyisim         : ", soyisim)
    print("işletim sistemi: ", iissis)
    print("şehir            : ", şehir)

    print("-"*30)

kayıt_olustur("Fırat", "Özgül", "Ubuntu", "İstanbul")
```

Bu kodları incelediğinizde şu noktalar dikkatinizi çekiyor olmalı:

1. Kodlar *def* adlı bir ifade ile başlamış.
2. Bunun ardından 'kayıt_olustur' ifadesini görüyoruz.
3. Bu ifadeyi, içinde birtakım kelimeler barındıran bir parantez çifti izliyor.
4. Parantezin içinde, *isim*, *soyisim*, *iissis* ve *şehir* adlı değerler var.
5. *def* ile başlayan bu satır iki nokta üst üste işareti ile son buluyor.
6. İlk satırın ardından gelen kısım ilk satıra göre girintili bir şekilde yazılmış.

7. `kayıt_olustur("Fırat", "Özgül", "Ubuntu", "İstanbul")` satırı önceki satırlara göre girintisiz yazılmış.

Eğer bu kodlara dikkatlice bakacak olursanız, aslında bu kodların topu topu iki parçadan oluştuğunu göreceksiniz. İsterseniz yukarıdaki yapıyı biraz sadeleştirelim:

```
def kayıt_olustur(parametre1, parametre2, parametre3, parametre4):  
    (...)  
  
kayıt_olustur(parametre1, parametre2, parametre3, parametre4)
```

Bu yapının ilk parçası şudur:

```
def kayıt_olustur(parametre1, parametre2, parametre3, parametre4):  
    (...)
```

İkinci parçası ise şu:

```
kayıt_olustur(parametre1, parametre2, parametre3, parametre4)
```

Teknik olarak söylemek gerekirse, ilk parçaya ‘fonksiyon tanımı’ (*function definition*), ikinci parçaya ise ‘fonksiyon çağırısı’ (*function call*) adı verilir. Dolayısıyla bir fonksiyonun yaşam döngüsü iki aşamadan oluşur. Buna göre bir fonksiyon önce tanımlanır;

```
def kayıt_olustur(parametre1, parametre2, parametre3, parametre4):  
    (...)
```

...sonra da çağırılır;

```
kayıt_olustur(parametre1, parametre2, parametre3, parametre4)
```

Aslında biz şimdiye kadar gördüğümüz `print()`, `type()`, `open()` vb. fonksiyonlarda bu ‘fonksiyon çağırısı’ kısmıyla zaten tanışmıştık. Zira şu komut tam anlamıyla bir fonksiyon çağırısıdır (yani bir fonksiyon çağırma işlemidir):

```
print("Fırat", "Özgül", "Adana", 32)
```

Gördüğünüz gibi, yukarıdaki komutun yapı olarak şu komuttan hiçbir farkı yok:

```
kayıt_olustur("Fırat", "Özgül", "Ubuntu", "İstanbul")
```

Bu iki fonksiyon arasındaki tek fark, `print()` fonksiyonunu Python geliştiricilerinin; `kayıt_olustur()` fonksiyonunu ise sizin tanımlamış olmanızdır.

Elbette bu iki fonksiyon yapı olarak birbirinin aynı olsa da, işlev olarak birbirinden farklıdır. `print()` fonksiyonunun görevi kendisine parametre olarak verilen değerleri ekrana çıktı vermek iken, `kayıt_olustur()` fonksiyonunun görevi kendisine parametre olarak verilen değerleri kullanarak bir kayıt oluşturmaktır.

Bu derse gelinceye kadar öğrendiğimiz `print()`, `type()` ve `open()` gibi fonksiyonlara teknik olarak ‘gömülü fonksiyonlar’ (*builtin functions*) adı verilir. Bu fonksiyonlara bu adın verilmiş olmasının sebebi, bu fonksiyonların gerçekten de Python programlama dili içine gömülü bir vaziyette olmalarıdır. Dikkat ederseniz kendi yazdığımız fonksiyonları kullanabilmek için öncelikle fonksiyonu tanımlamamız gerekiyor. Gömülü fonksiyonlar ise Python geliştiricileri tarafından halihazırda tanımlanmış olduğu için bunları biz herhangi bir tanımlama işlemi yapmaya gerek kalmadan doğrudan çağırabiliyoruz.

Böylece bir fonksiyonun yapı olarak neye benzediğini üstünkörü de olsa incelemiş olduk. Buraya kadar anlatılan kısımda bazı noktaları anlamakta zorlanmış olabilirsiniz. Eğer öyleyse hiç endişelenmeyin. Bu gayet doğal.

Gelin isterseniz şimdi yukarıda anlattıklarımızın içini doldurmaya çalışalım.

34.3 Fonksiyonların Yapısı

İsterseniz biraz da fonksiyonların yapısından söz edelim. Böylelikle ne ile karşı karşıya olduğumuzu anlamak zihninizde biraz daha kolaylaşır.

Dedik ki, bir fonksiyonun ilk parçasına ‘fonksiyon tanımı’ (*function definition*) adı verilir. Bir fonksiyonu tanımlamak için *def* adlı bir parçacıktan yararlanıyoruz. Örneğin:

```
def bir_fonksiyon():
    (...)
```

Burada *def* parçacığı, tanımladığımız şeyin bir fonksiyon olduğunu gösteriyor. *bir_fonksiyon* ifadesi ise tanımladığımız bu fonksiyonun adıdır. Fonksiyonu tanımladıktan sonra, çağırırken bu adı kullanacağız.

def bir_fonksiyon(): ifadesinin sonundaki iki nokta işaretinden de tahmin edebileceğiniz gibi, sonraki satıra yazacağımız kodlar girintili olacak. Yani mesela:

```
def selamla():
    print("Elveda Zalim Dünya!")
```

Yukarıda *selamla()* adlı bir fonksiyon tanımlamış olduk. Bu fonksiyonun görevi ekrana *Elveda Zalim Dünya!* çıktısı vermektir.

Bu noktada şöyle bir soru akla geliyor: Acaba fonksiyon gövdesindeki kısım için ne kadarlık bir girinti oluşturacağız?

Girintilemeye ilişkin olarak önceki derslerde bahsettiğimiz bütün kurallar burada da geçerlidir. Fonksiyon gövdesine, *def* ifadesinden itibaren 4 (dört) boşlukluk bir girinti veriyoruz. *def* ifadesinden itibaren girintili olarak yazdığımız kısmın tamamı o fonksiyonun gövdesini oluşturur ve bütünüyle o fonksiyona aittir.

Bu kodlarla yaptığımız şey bir fonksiyon tanımlama işlemidir. Eğer bu kodları bir dosyaya kaydedip çalıştırsak herhangi bir çıktı almayız. Çünkü henüz fonksiyonumuzu çağırmadık. Bu durumu *print()*, *input()* ve benzeri gömülü fonksiyonlara benzetebilirsiniz. Tıpkı yukarıda bizim yaptığımız gibi, gömülü fonksiyonlar da Python geliştiricileri tarafından bir yerlerde tanımlanmış vaziyette dururlar, ama biz bu fonksiyonları yazdığımız programlarda çağırana kadar bu fonksiyonlar çalışmaz.

Daha önce de dediğimiz gibi, bir fonksiyonun yaşam döngüsü iki aşamadan oluşur: Fonksiyon tanımı ve fonksiyon çağırısı. Yukarıda bu döngünün sadece fonksiyon tanımı aşaması mevcut. Unutmayın, bir fonksiyon çağırılmadan asla çalışmaz. Bir fonksiyonun çalışabilmesi için o fonksiyonun tanımlandıktan sonra çağırılması gerekir. Örneğin *input()* fonksiyonu Python’ın derinliklerinde bir yerlerde tanımlanmış vaziyette durur. Bu fonksiyon, biz onu çağırana kadar, bulunduğu yerde sessizce bekler. Aynı şekilde *selamla()* adlı fonksiyon da programımız içinde tanımlanmış vaziyette, bizim onu çağıracağımız anı bekliyor. Bu söylediklerimizi destekleyecek açıklayıcı bilgileri biraz sonra vereceğiz. Biz şimdilik fonksiyon tanımı kısmını incelemeye devam edelim.

Bu arada yukarıdaki fonksiyon tanımının yapısına çok dikkat edin. İki nokta üst üste işaretinden sonraki satırda girintili olarak yazılan bütün kodlar (yani fonksiyonun gövde kısmı) fonksiyonun bir parçasıdır. Girintinin dışına çıkıldığı anda fonksiyon tanımlama işlemi de sona erer.

Örneğin:

```
def selamla():  
    print("Elveda Zalim Dünya!")  
  
selamla()
```

İşte burada fonksiyonumuzu çağırmış olduk. Dikkat edin! Dedğim gibi, iki nokta üst üste işaretinden sonraki satırda girintili olarak yazılan bütün kodlar fonksiyona aittir. `selamla()` satırı ise fonksiyon tanımının dışında yer alır. Bu satırla birlikte girintinin dışına çıkıldığı için artık fonksiyon tanımlama safhası sona ermiş oldu.

Biz yukarıdaki örnekte, `selamla()` adlı fonksiyonu tanımlar tanımlamaz çağırmayı tercih ettik. Ama elbette siz bir fonksiyonu tanımlar tanımlamaz çağırmak zorunda değilsiniz. Yazdığınız bir program içinde fonksiyonlarınızı tanımladıktan sonra, ihtiyacınıza bağlı olarak, programın herhangi başka bir yerinde fonksiyonlarınızı çağırabilirsiniz.

Fonksiyonlarla ilgili söylediklerimizi toparlayacak olursak şöyle bir bilgi listesi ortaya çıkarabiliriz:

1. Python'da kabaca iki tip fonksiyon bulunur. Bunlardan biri gömülü fonksiyonlar (*builtin functions*), öteki ise özel fonksiyonlardır (*custom functions*). Burada 'özel' ifadesi, 'kullanıcının ihtiyaçlarına göre kullanıcı tarafından özel olarak üretilmiş' anlamına gelir.
2. Gömülü fonksiyonlar; Python geliştiricileri tarafından tanımlanıp dilin içine gömülmüş olan `print()`, `open()`, `type()`, `str()`, `int()` vb. fonksiyonlardır. Bu fonksiyonlar halihazırda tanımlanıp hizmetimize sunulduğu için bunları biz herhangi bir tanımlama işlemi yapmadan doğrudan kullanabiliriz.
3. Özel fonksiyonlar ise, gömülü fonksiyonların aksine, Python geliştiricileri tarafından değil, bizim tarafımızdan tanımlanmıştır. Bu fonksiyonlar dilin bir parçası olmadığından, bu fonksiyonları kullanabilmek için bunları öncelikle tanımlamamız gerekir.
4. Python'da bir fonksiyonun yaşam döngüsü iki aşamadan oluşur: Tanımlanma ve çağırılma.
5. Bir fonksiyonun çağırılabilmesi (yani kullanılabilmesi) için mutlaka birisi tarafından tanımlanmış olması gerekir.
6. Fonksiyonu tanımlayan kişi Python geliştiricileri olabileceği gibi, siz de olabilirsiniz. Ama neticede ortada bir fonksiyon varsa, bir yerlerde o fonksiyonun tanımı da vardır.
7. Fonksiyon tanımlamak için `def` adlı bir ifadeden yararlanıyoruz. Bu ifadeden sonra, tanımlayacağımız fonksiyonun adını belirleyip iki nokta üst üste işareti koyuyoruz. İki nokta üst üste işaretinden sonra gelen satırlar girintili olarak yazılıyor. Daha önce öğrendiğimiz bütün girintileme kuralları burada da geçerlidir.
8. Fonksiyonun adını belirleyip iki nokta üst üste koyduktan sonra, alt satırda girintili olarak yazdığımız bütün kodlar fonksiyonun gövdesini oluşturur. Doğal olarak, bir fonksiyonun gövdesindeki bütün kodlar o fonksiyona aittir. Girintinin dışına çıkıldığı anda fonksiyon tanımı da sona erer.

Fonksiyonlarla ilgili öğrendiklerimizi topladığımıza göre, gelin isterseniz fonksiyonlarla ilgili bir örnek yaparak, bu yapıyı daha iyi anlamaya çalışalım:

```
def sistem_bilgisi_goster():
    import sys
    print("\nSistemde kurulu Python'ın;")
    print("\tana sürüm numarası:", sys.version_info.major)
    print("\talt sürüm numarası:", sys.version_info.minor)
    print("\tminik sürüm numarası:", sys.version_info.micro)

    print("\nKullanılan işletim sisteminin;")
    print("\tadı:", sys.platform)
```

Burada `sistem_bilgisi_goster()` adlı bir fonksiyon tanımladık. Bu fonksiyonun görevi, kullanıcının sistemindeki Python sürümü ve işletim sistemine dair birtakım bilgiler vermektir.

Bu arada, bu kodlarda, daha önceki derslerimizde öğrendiğimiz `sys` modülünden ve bu modül içindeki değişkenlerden yararlandığımızı görüyorsunuz. Bu kodlarda `sys` modülünün içindeki şu araçları kullandık:

1. `version_info.major`: Python'ın ana sürüm numarası (Örn. 3)
2. `version_info.minor`: Python'ın alt sürüm numarası (Örn. 4)
3. `version_info.micro`: Python'ın minik sürüm numarası (Örn. 0)
4. `platform`: Kullanılan işletim sisteminin adı (Örn. 'win32' veya 'linux2')

Yukarıda tanımladığımız fonksiyonu nasıl çağıracağımızı biliyorsunuz:

```
sistem_bilgisi_goster()
```

Bu fonksiyon tanımı ve çağrısını eksiksiz bir program içinde gösterelim:

```
def sistem_bilgisi_goster():
    import sys
    print("\nSistemde kurulu Python'ın;")
    print("\tana sürüm numarası:", sys.version_info.major)
    print("\talt sürüm numarası:", sys.version_info.minor)
    print("\tminik sürüm numarası:", sys.version_info.micro)

    print("\nKullanılan işletim sisteminin;")
    print("\tadı:", sys.platform)
```

```
sistem_bilgisi_goster()
```

Bu kodları bir dosyaya kaydedip çalıştırdığımızda şuna benzer bir çıktı alacağız:

```
Sistemde kurulu Python'ın;
    ana sürüm numarası: 3
    alt sürüm numarası: 3
    minik sürüm numarası: 0

Kullanılan işletim sisteminin;
    adı: linux
```

Demek ki bu kodların çalıştırıldığı sistem Python'ın 3.3.0 sürümünün kurulu olduğu bir GNU/Linux işletim sistemi imiş...

34.4 Fonksiyonlar Ne İşe Yarar?

Şimdiye kadar söylediklerimizden ve verdiğimiz örneklerden fonksiyonların ne işe yaradığını anlamış olmalısınız. Ama biz yine de fonksiyonların faydası üzerine birkaç söz daha söyleyelim. Böylece fonksiyonların ne işe yaradığı konusunda aklımızda hiçbir şüphe kalmaz...

İsterseniz bir örnek üzerinden ilerleyelim.

Diyelim ki, bir sayının karesini bulan bir program yazmak istiyoruz. Şimdiye kadarki bilgilerimizi kullanarak şöyle bir şey yazabiliriz:

```
sayı = 12
çıktı = "{} sayısının karesi {} sayıdır"
print(çıktı.format(sayı, sayı**2))
```

Yukarıdaki programı çalıştırdığımızda şöyle bir çıktı elde edeceğiz:

```
12 sayısının karesi 144 sayıdır
```

Gayet güzel. Şimdi şöyle bir durum hayal edin: Diyelim ki büyük bir program içinde, farklı farklı yerlerde yukarıdaki işlemi tekrar tekrar yapmak istiyorsunuz. Böyle bir durumda şöyle bir şey yazmanız gerekebilir:

```
sayı = 12
çıktı = "{} sayısının karesi {} sayıdır"
print(çıktı.format(sayı, sayı**2))
```

```
###programla ilgili başka kodlar###
```

```
sayı = 15
print(çıktı.format(sayı, sayı**2))
```

```
###programla ilgili başka kodlar###
```

```
sayı = 29
print(çıktı.format(sayı, sayı**2))
```

Buradaki sorun, aynı şeyleri tekrar tekrar yazmak zorunda kalmamızdır. Bu küçük örnekte pek belli olmuyor olabilir, ama özellikle büyük programlarda aynı kodların program içinde sürekli olarak tekrarlanması pek çok probleme yol açar. Örneğin kodlarda bir değişiklik yapmak istediğinizde, tekrarlanan kısımları bulup hepsinin üzerinde tek tek değişiklik yapmanız gerekir. Mesela *çıkı* adlı değişkenin içeriğini değiştirmek isterseniz, yaptığınız değişiklik programınızın pek çok kısmını etkileyebilir. Örneğin, *çıkı* değişkenini şu şekle getirdiğinizi düşünün:

```
çıktı = "{} sayısının karesi {}, karekökü {} sayıdır"
```

Böyle bir durumda, program içinde geçen bütün `print(çıktı.format(sayı, sayı**2))` satırlarını bulup, üçüncü `}` işaretine ait işlemi parantez içine eklemeniz gerekir. Tahmin edebileceğiniz gibi, son derece sıkıcı, yorucu ve üstelik hata yapmaya açık bir işlemdir bu. İşte bu tür problemlere karşı fonksiyonlar çok iyi bir çözümdür.

Yukarıda bahsettiğimiz kare bulma işlemi için şu şekilde basit bir fonksiyon tanımlayabiliriz:

```
def kare_bul():
    sayı = 12
```



```
çıktı = "{} sayısının karesi {} sayıdır"
print(çıktı.format(sayı, sayı**2))
```

Bu fonksiyonu tanımladık. Şimdi de fonksiyonumuzu çağıralım:

```
kare_bul()
```

Kodlarımız tam olarak şöyle görünüyor:

```
def kare_bul():
    sayı = 12
    çıktı = "{} sayısının karesi {} sayıdır"
    print(çıktı.format(sayı, sayı**2))

kare_bul()
```

Burada fonksiyonumuz `def kare_bul():` satırıyla başlıyor, `print(çıktı.format(sayı, sayı**2))` satırıyla bitiyor. Daha sonra gelen `kare_bul()` kodu, girintinin dışında yer aldığı için fonksiyon tanımına ait değildir.

Bu kodları bir dosyaya kaydedip çalıştırdığımızda alacağımız çıktı şu olacaktır:

```
12 sayısının karesi 144 sayıdır
```

`kare_bul()` adlı fonksiyonu bir kez tanımladıktan sonra bu fonksiyonu programınız içinde gereken her yerde çağırabilirsiniz:

```
kare_bul()

###programla ilgili başka kodlar###

kare_bul()

###programla ilgili başka kodlar###

kare_bul()
```

Gördüğümüz gibi `kare_bul()` adlı bu fonksiyon bizi pek çok zahmetten kurtarıyor. Ancak bu fonksiyonun bir sorunu var. Bu fonksiyon ekrana yalnızca *12 sayısının karesi 144 sayıdır* çıktısı verebiliyor. Buradaki problem, fonksiyonun sadece 12 sayısı üzerinde işlem yapabilmesi. Şöyle bir düşününce, bu çıktının ne kadar anlamsız olduğunu, aslında yukarıdaki fonksiyonun tamamen gereksiz bir iş yaptığını rahatlıkla görebiliyoruz. Fonksiyonumuzun adı `kare_bul`. Ama dediğimiz gibi, fonksiyonumuz sadece 12 sayısının karesini söyleyebiliyor. Halbuki mantık olarak fonksiyonumuzun, bütün sayıların karesini söyleyebilmesini beklerdik.

Not: Bu arada, gördüğümüz gibi, yukarıdaki fonksiyon parametresiz bir fonksiyondur. Dolayısıyla bu fonksiyonu çağırırken parantez içinde herhangi bir değer belirtmiyoruz.

Fonksiyonumuzun gerçek anlamda işlevli bir hale gelebilmesi için sadece tek bir sayıyı değil, bütün sayıları inceleyebiliyor olması gerek. İşte fonksiyonumuza bu yeteneği parametreler aracılığıyla kazandırabiliriz.

Dikkatlice bakın:

```
def kare_bul(sayı):
    çıktı = "{} sayısının karesi {} sayıdır"
    print(çıktı.format(sayı, sayı**2))
```

Fonksiyona parametre olarak nasıl bir isim verdiğinizin önemi yoktur. Parantez içine parametre olarak istediğiniz kelimeyi yazabilirsiniz. Önemli olan, parantez içinde fonksiyonun kaç parametre alacağını gösteren bir işaret olmasıdır. Mesela yukarıdaki fonksiyonu şöyle de tanımlayabilirdik:

```
def kare_bul(i):  
    çıktı = "{} sayısının karesi {} sayısındır"  
    print(çıktı.format(i, i**2))
```

...veya şöyle:

```
def kare_bul(osman):  
    çıktı = "{} sayısının karesi {} sayısındır"  
    print(çıktı.format(osman, osman**2))
```

Elbette parametre adı olarak akılda kalıcı ve daha mantıklı bir seçim yapmak işlerinizi kolaylaştıracaktır...

Şimdi de yukarıdaki fonksiyonu çağıralım:

```
kare_bul(9)
```

Bu fonksiyonu çalıştırdığımızda şu çıktıyı alırız:

```
9 sayısının karesi 81 sayısındır
```

Bu fonksiyona parametre olarak hangi sayıyı verirseniz o sayının karesi hesaplanacaktır. Örneğin:

```
kare_bul(15)  
kare_bul(25555)
```

Yine bu fonksiyonu programınız içinde gereken her yerde çağırabilirsiniz:

```
kare_bul(17)  
  
###programla ilgili başka kodlar###  
  
kare_bul(21)  
  
###programla ilgili başka kodlar###  
  
kare_bul(54354)
```

Fonksiyonu oluşturan kodlarda herhangi bir değişiklik yapmak istediğinizde sadece fonksiyon tanımının gövdesini değiştirmeniz yeterli olacaktır. Örneğin:

```
def kare_bul(sayı):  
    çıktı = "{} sayısının karesi {}, karekökü ise {} sayısındır"  
    print(çıktı.format(sayı, sayı**2, sayı**0.5))
```

Bu sayede sadece fonksiyon gövdesinde değişiklik yaparak, programın başka kısımlarını hiç etkilemeden yolumuza devam edebiliyoruz.

Buraya kadar anlattıklarımız, fonksiyonların ne işe yaradığı ve bir program yazarken neden fonksiyonlara ihtiyaç duyacağımız konusunda size bir fikir vermiş olmalı. Eğer hala aklınızda fonksiyonların faydası konusunda bir şüphe kaldıysa, fonksiyonların faydasını anlamanızı sağlayabilmek için size şöyle bir soru sormama izin verin: Acaba 'istihza' kelimesinin kaç karakterden oluştuğunu nasıl buluruz?

'Elbette `len()` fonksiyonunu kullanarak!' dediğinizi duyar gibiyim. Gerçekten de Python'da bir karakter dizisinin uzunluğunu bulmanın en iyi yolu `len()` fonksiyonunu kullanmaktır:

```
>>> len("istihza")
```

```
7
```

Peki ya Python'da `len()` diye bir fonksiyon olmasaydı ne yapacaktınız? Böyle bir durumda, karakter dizilerinin uzunluğunu ölçmek için sizin bir yöntem icat etmeniz gerekecekti. Mesela 'istihza' kelimesinin kaç karakterden oluştuğunu bulmak için şöyle bir kod yazacaktınız:

```
c = 0
for s in "istihza":
    c += 1
print(c)
```

Burada önce `c` adlı bir değişken tanımlayıp, bu değişkenin değerini `0` yaptık. Bu değişken, uzunluğunu sorgulamak istediğimiz kelimenin kaç karakterden oluştuğu bilgisini saklayacak.

Ardından bir `for` döngüsü tanımlıyoruz. Bu döngüde, 'istihza' kelimesindeki her bir karakter için `c` değişkeninin değerini `1` sayı artırıyoruz. Böylece döngü sonunda `c` değişkeni 'istihza' kelimesi içinde kaç karakter olduğu bilgisini tutmuş oluyor.

Son olarak da `c` değişkeninin nihai değerini ekrana yazdırıyoruz.

Bu kodları çalıştırdığınızda `7` cevabı alacaksınız. Demek ki 'istihza' kelimesinde `7` karakter varmış. Peki 'istihza' kelimesi yerine mesela 'Afyonkarahisar' kelimesi içinde kaç karakter olduğunu hesaplamak isterseniz ne yapacaksınız? Elbette yukarıdaki kodları tekrar yazıp, 'istihza' kelimesini 'Afyonkarahisar' kelimesi ile değiştireceksiniz. Böylece bu kelimenin kaç karakterden oluştuğunu bulmuş olacaksınız. Sorgulamak istediğiniz her kelime için aynı şeyleri yapabilirsiniz...

Ne kadar verimsiz bir yöntem, değil mi?

Halbuki hiç bu tür şeylerle uğraşmaya gerek yok. Eğer Python bize `len()` fonksiyonu gibi bir fonksiyon vermemiş olsaydı, kendi `len()` fonksiyonumuzu icat edebilirdik. Dikkatlice bakın:

```
def uzunluk(öge):
    c = 0
    for s in öge:
        c += 1
    print(c)
```

Böylece adı `uzunluk` olan bir fonksiyon tanımlamış olduk. Artık bir ögenin uzunluğunu hesaplamak istediğimizde, bütün o kodları her defasında tekrar tekrar yazmak yerine sadece `uzunluk()` fonksiyonunu kullanabiliriz:

```
uzunluk("istihza")
uzunluk("Afyonkarahisar")
uzunluk("Tarım ve Köyişleri Bakanlığı")
```

Üstelik bu fonksiyon yalnızca karakter dizilerinin değil öteki veri tiplerinin de uzunluğunu hesaplayabilir:

```
liste = ["ahmet", "mehmet", "veli"]
uzunluk(liste)
```

Verdiğimiz bu örnek bize hem gömülü fonksiyonların faydasını, hem de genel olarak fonksiyonların ne işe yaradığını açıkça gösteriyor. Buna göre, `len()` benzeri gömülü

fonksiyonlar tekerleği yeniden icat etme derdinden kurtarıyor bizi. Örneğin Python geliştiricilerinin `len()` gibi bir fonksiyon tanımlamış olmaları sayesinde, bir karakter dizisinin uzunluğunu hesaplamak için kendi kendimize yöntem icat etmek zorunda kalmıyoruz. Ama eğer kendi yöntemimizi icat etmemiz gerekirse, istediğimiz işlevi yerine getiren bir fonksiyon tanımlamamız da mümkün.

Böylece temel olarak fonksiyonların ne işe yaradığını, neye benzediğini, nasıl tanımlandığını ve nasıl çağrıldığını incelemiş olduk. Şimdi fonksiyonların biraz daha derinine dalmaya başlayabiliriz.

34.5 Parametreler ve Argümanlar

Şimdiye kadar yaptığımız örnekler sayesinde aslında parametrelerin neye benzediğini ve ne işe yaradığını öğrenmiştik. Bu bölümde ise sizi 'argüman' adlı bir kavramla tanıştıırıp, argüman ile parametre arasındaki benzerlik ve farklılıkları inceleyeceğiz. Bunun yanısıra, parametre kavramını da bu bölümde daha derinlikli bir şekilde ele alacağız.

O halde hemen yola koyulalım.

Parametrenin ne olduğunu biliyorsunuz. Bunlar fonksiyon tanımlarken parantez içinde belirttiğimiz, fonksiyon gövdesinde yapılan işin değişken öğelerini gösteren parçalardır. Mesela:

```
def kopyala(kaynak_dosya, hedef_dizin):
    çıktı = "{} adlı dosya {} adlı dizin içine kopyalandı!"
    print(çıktı.format(kaynak_dosya, hedef_dizin))
```

Burada `kopyala()` adlı bir fonksiyon tanımladık. Bu fonksiyon toplam iki adet parametre alıyor: `kaynak_dosya` ve `hedef_dizin`. Gördüğünüz gibi, bu iki parametre gerçekten de fonksiyon gövdesinde yapılan işin değişken öğelerini gösteriyor. Bu fonksiyonun üreteceği çıktı, fonksiyonu çağıran kişinin bu iki parametreye vereceği değerlere bağlı olarak şekillenecek.

Bildiğiniz gibi, parametrelere ne ad verdiğinizin hiçbir önemi yok. Elbette parametrenin görevine uygun bir isim vermeniz fonksiyonunuzun okunaklılığını artıracaktır. Ama tabii ki bu fonksiyonu pekala şu parametrelerle de tanımlayabilirdik:

```
def kopyala(a, b):
    çıktı = "{} adlı dosya {} adlı dizin içine kopyalandı!"
    print(çıktı.format(a, b))
```

Burada önemli olan, parametre görevi görececek iki adet kelime bulmak. Bu kelimelerin ne olduğunun önemi yok. Ama tabii ki `kaynak_dosya` ve `hedef_dizin` adları, `a` ve `b` adlarına kıyasla, fonksiyondaki parametrelerin yaptığı işi çok daha iyi tarif ediyor.

Parametre adı belirleme kuralları değişken adı belirleme kurallarıyla aynıdır. Dolayısıyla bir değişken adı belirlerken neye dikkat ediyorsak, parametre adı belirlerken de aynı şeye dikkat etmeliyiz.

Gelin şimdi isterseniz tanımladığınız bu fonksiyonu çağıralım:

```
kopyala("deneme.txt", "/home/istihza/Desktop")
```

Kodlarımız dosya içinde tam olarak şöyle görünüyor:

```
def kopyala(kaynak_dosya, hedef_dizin):
    çıktı = "{} adlı dosya {} adlı dizin içine kopyalandı!"
    print(çıktı.format(kaynak_dosya, hedef_dizin))

kopyala("deneme.txt", "/home/istihza/Desktop")
```

Bu kodları bir dosyaya kaydedip çalıştırdığımızda şöyle bir çıktı alırız:

```
deneme.txt adlı dosya /home/istihza/Desktop adlı dizin içine kopyalandı!
```

Gördüğünüz gibi, “deneme.txt” ve “/home/istihza/Desktop” değerleri, *çıktı* adlı karakter dizisinde uygun yerlere yerleştirildi ve ekrana çıktı olarak verildi. İşte burada gördüğünüz bu “deneme.txt” ve “/home/istihza/Desktop” değerlerine argüman adı verilir. Yani bir fonksiyonu **tanımlarken** belirlediğimiz adlara parametre, aynı fonksiyonu **çağırırken** belirlediğimiz adlara ise argüman deniyor. Dolayısıyla fonksiyon tanımında belirlediğimiz *kaynak_dosya* ve *hedef_dizin* adlı değişkenler birer parametre, fonksiyon çağrısında bu parametrelere karşılık gelen “deneme.txt” ve “/home/istihza/Desktop” değerleri ise birer argüman oluyor.

Böylece parametre ve argüman arasındaki farkı öğrenmiş olduk. Ancak şunu belirtmekte yarar var: Bu iki kavram genellikle birbirinin yerine kullanılır. Yani bu iki kavram arasındaki, yukarıda açıkladığımız farka pek kimse dikkat etmez. Dolayısıyla pek çok yerde hem parametre hem de argüman için aynı ifadenin kullanıldığını görebilirsiniz. Özellikle Türkçede parametre kelimesi argüman kelimesine kıyasla daha bilinir ve yaygın olduğu için, ayırım yapılmaksızın hem fonksiyon çağrısındaki değerlere, hem de fonksiyon tanımındaki değerlere parametre adı verilir.

Gelelim parametrelerin çeşitlerine...

Python’da parametreler işlevlerine göre farklı kategorilere ayrılır. Gelin şimdi bu kategorileri tek tek inceleyelim.

34.5.1 Sıralı (veya İsimli) Parametreler

Python’da şöyle bir fonksiyon tanımlayabileceğimizi biliyoruz:

```
def kayıt_olustur(isim, soyisim, işsis, şehir):
    print("-"*30)

    print("isim          : ", isim)
    print("soyisim       : ", soyisim)
    print("işletim sistemi: ", işsis)
    print("şehir          : ", şehir)

    print("-"*30)
```

Yukarıda tanımladığımız bu fonksiyonu şu şekilde çağırabiliriz:

```
kayıt_olustur("Ahmet", "Öz", "Debian", "Ankara")
```

Bu fonksiyonda, yazdığımız parametrelerin sırası büyük önem taşır. Mesela yukarıdaki fonksiyonu şöyle çağırdığımızı düşünün:

```
kayıt_olustur("Debian", "Ankara", "Öz", "Ahmet")
```

Eğer fonksiyon parametrelerini bu sırayla kullanırsak aldığımız çıktı hatalı olacaktır:

```
-----  
isim          : Debian  
soyisim       : Ankara  
işletim sistemi: Öz  
şehir        : Ahmet  
-----
```

Gördüğünüz gibi, isim, soyisim ve öteki bilgiler birbirine karışmış. İşte Python'da, veriliş sırası önem taşıyan bu tür parametrelere 'sıralı parametreler' (veya isimsiz parametreler) adı verilir.

34.5.2 İsimli Parametreler

Bir önceki bölümde verdiğimiz şu örneği yeniden ele alalım:

```
def kayıt_olustur(isim, soyisim, işsis, şehir):  
    print("-"*30)  
  
    print("isim          : ", isim)  
    print("soyisim       : ", soyisim)  
    print("işletim sistemi: ", işsis)  
    print("şehir        : ", şehir)  
  
    print("-"*30)
```

Bu fonksiyonu çağırırken parametrelerin sırasını doğru vermenin, alacağımız çıktının düzgün olması bakımından büyük önem taşıdığını biliyoruz. Ancak özellikle parametre sayısının çok olduğu fonksiyonlarda parametre sırasını akılda tutmak zor olabilir. Böyle durumlarda parametreleri isimleri ile birlikte kullanmayı tercih edebiliriz:

```
kayıt_olustur(soyisim="Öz", isim="Ahmet", işsis="Debian", şehir= "Ankara")
```

Böylece fonksiyon parametrelerini istediğimiz sıra ile kullanabiliriz. Ancak burada dikkat etmemiz gereken bazı noktalar var. Python'da isimli bir parametrenin ardından sıralı bir parametre gelemmez. Yani şu kullanım yanlıştır:

```
kayıt_olustur(soyisim="Öz", isim="Ahmet", "Debian", "Ankara")
```

Bu kodlar bize şu hatayı verir:

```
File "<stdin>", line 1  
SyntaxError: non-keyword arg after keyword arg
```

Bu yüzden, eğer isimli parametreler kullanacaksak, isimli parametrelerden sonra sıralı parametre kullanmamaya dikkat ediyoruz.

34.5.3 Varsayılan Değerli Parametreler

Şimdiye kadar karşılaştığımız fonksiyonlarda bir şey dikkatinizi çekmiş olmalı. Mesela `print()` fonksiyonunu ele alalım. Bildiğiniz gibi, bu fonksiyonu en basit şekilde şöyle kullanıyoruz:

```
print("Fırat", "Özgül")
```

Evet, `print()` fonksiyonunu bu şekilde kullanabiliyoruz, ancak bildiğiniz gibi, aslında bu fonksiyonun bazı özel parametreleri de var. Daha önceki derslerimizden hatırlayacağınız gibi, biz yukarıdaki komutu verdiğimizde aslında Python bunu şu şekilde algılıyor:

```
print("Fırat", "Özgül", sep=" ", end="\n", file=sys.stdout, flush=False)
```

Yani biz görmesek de aslında her `print()` çağrısı *sep*, *end*, *file* ve *flush* parametrelerini de içeriyor. Biz bu özel parametreleri kullanmasak da, yazdığımız kod düzgün bir şekilde çalışır. Bunun nedeni, *sep*, *end*, *file* ve *flush* parametrelerinin öntanımlı olarak birtakım değerlere sahip olmasıdır. Yani biz bu parametrelere kendimiz bir değer atamazsak Python bu parametrelere kendi belirlediği bazı öntanımlı değerleri atayacaktır. Dolayısıyla, eğer biz başka bir değer yazmazsak, *sep* parametresi `" "` değerine, *end* parametresi `"n"` değerine, *file* parametresi `sys.stdout` değerine, *flush* parametresi ise `False` değerine sahip olacaktır. İşte bu tür parametrelere Python'da 'varsayılan değerli parametreler' adı verilir. Peki biz kendimiz varsayılan değerli parametreler içeren fonksiyonları nasıl tanımlayabiliriz?

Şu örneğe dikkatlice bakın:

```
def kur(kurulum_dizini="/usr/bin/"):
    print("Program {} dizinine kuruldu!".format(kurulum_dizini))
```

Burada `kur()` adlı bir fonksiyon tanımladık. Bu fonksiyonun görevi, yazdığımız bir programı, kullanıcının bilgisayarındaki bir dizine kurmak ve programın hangi dizine kurulduğu konusunda kullanıcıyı bilgilendirmek. Bu fonksiyonu şu şekilde çağırabiliriz:

```
kur()
```

Eğer `kur()` fonksiyonunu böyle çağırırsak bize şu çıktıyı verecektir:

```
Program /usr/bin/ dizinine kuruldu!
```

Gördüğünüz gibi, `kur()` fonksiyonunun *kurulum_dizini* adlı bir parametresi var. Biz fonksiyonu tanımlarken, bu parametreye bir varsayılan değer atadık (`/usr/bin/`). Böylece `kur()` fonksiyonu parametresiz olarak çağrıldığında bu varsayılan değer devreye girdi. Eğer biz bu değeri değiştirmek istersek, mesela programımızın `"C:\Users\firat"` dizinine kurulmasını istersek, `kur()` fonksiyonunu şöyle çağırmalıyız:

```
kur("C:\\Users\\firat")
```

`kur()` fonksiyonunu yukarıdaki gibi çağırdığımızda Python bize şöyle bir çıktı verir:

```
Program C:\Users\firat dizinine kuruldu!
```

Bu örnek size, varsayılan değerli parametreler belirlemenin ne kadar faydalı olabileceğini göstermiş olmalı. Mesela bir program yazdığınızı düşünün. Programınızı indiren kullanıcılar, yukarıdaki gibi bir varsayılan değerli parametre belirlemiş olmanız sayesinde programınızı nereye kuracaklarını belirlemek zorunda kalmadan bir sonraki kurulum adımına geçebiliyorlar...

Elbette eğer isterseniz kullanıcılarınızı bir kurulum dizini belirlemeye zorlamak da isteyebilirsiniz. Bunun için yine varsayılan değerli parametrelerden yararlanabilirsiniz:

```
def kur(kurulum_dizini=''):
    if not kurulum_dizini:
        print("Lütfen programı hangi dizine kurmak istediğinizi belirtin!")
    else:
        print("Program {} dizinine kuruldu!".format(kurulum_dizini))
```

Bu defa *kurulum_dizini* parametresinin varsayılan değerini boş bir karakter dizisi olarak belirledik. Eğer bu parametrenin değeri boş bir karakter dizisi olursa, kullanıcı herhangi bir kurulum dizini belirtmemiş demektir. Eğer kullanıcı herhangi bir kurulum dizini belirtmezse *kurulum_dizini* parametresinin bool değeri *False* olacaktır. Bu özelliği dikkate alarak fonksiyon gövdesinde şu kodları kullanabiliyoruz:

```
if not kurulum_dizini:
    print("Lütfen programı hangi dizine kurmak istediğinizi belirtin!")
```

Böylece, *kurulum_dizini* parametresinin bool değeri *False* olursa kullanıcılarımıza şöyle bir uyarı gösteriyoruz:

```
"Lütfen programı hangi dizine kurmak istediğinizi belirtin!"
```

Dolayısıyla kurulumla başlayabilmek için *kur()* fonksiyonunun şöyle çalıştırılmasını zorunlu tutuyoruz:

```
kur("C:\\Users\\istihza")
```

Buna benzer durumlarla pek çok kez karşılaşmış olmalısınız. Özellikle programların kurulmasını sağlayan 'setup' betiklerinde her aşama için bir varsayılan değer belirlenip, kullanıcının sadece 'Next' tuşlarına basarak sağlıklı bir kurulum yapması sağlanabiliyor. Eğer kullanıcı varsayılan değerlerin dışında birtakım değerler belirlemek isterse, yukarıda örneğini verdiğimiz yapı kullanıcıya böyle bir özgürlük de sağlıyor.

34.5.4 Rastgele Sayıda İsimsiz Parametre Belirleme

Şimdiye kadar öğrendiğimiz pek çok fonksiyonun toplam kaç parametre alabileceği bellidir. Örneğin *input()* fonksiyonu yalnızca tek bir parametre alabilir. Eğer bu fonksiyona birden fazla parametre verirse Python bize bir hata mesajı gösterecektir. Aynı şekilde mesela *pow()* fonksiyonunun da kaç parametre alabileceği bellidir. Ama örneğin *print()* fonksiyonuna verebileceğimiz parametre sayısı (teknik olarak 256 ile sınırlı olsa da) pratik olarak neredeyse sınırsızdır.

Peki acaba biz kendimiz, sınırsız parametre alabilen fonksiyonlar üretebilir miyiz?

Bu sorunun cevabı 'evet' olacaktır. Şimdi şu örneğe dikkatlice bakın:

```
def fonksiyon(*parametreler):
    print(parametreler)

fonksiyon(1, 2, 3, 4, 5)
```

Bu kodları çalıştırdığımızda şu çıktıyı alacağız:

```
(1, 2, 3, 4, 5)
```

Gördüğümüz gibi, fonksiyon tanımı içinde kullandığımız * işareti sayesinde fonksiyonumuzun pratik olarak sınırsız sayıda parametre kabul etmesini sağlayabiliyoruz. Bu arada, bu tür fonksiyonların alabileceği parametre sayısı, dediğimiz gibi, pratikte sınırsızdır, ama teknik olarak bu sayı 256 adedi geçemez.

Yukarıdaki kodların verdiği çıktının bir demet olduğuna dikkatinizi çekmek isterim. Bu bilgiye sahip olduktan sonra, bu tür fonksiyonları demet işleme kurallarına göre istediğiniz şekilde manipüle edebilirsiniz.

Peki böyle bir fonksiyon tanımlamak ne işimize yarar?

Mesela bu yapıyı kullanarak şöyle bir fonksiyon yazabilirsiniz:

```
def çarp(*sayılar):
    sonuç = 1
    for i in sayılar:
        sonuç *= i
    print(sonuç)
```

Bu fonksiyon kendisine verilen bütün parametreleri birbiriyle çarpar. Örneğin:

```
çarp(1, 2, 3, 4)
```

Bu kodun çıktısı 24 olacaktır. Gördüğünüz gibi, fonksiyonumuza istediğimiz sayıda parametre vererek bu sayıların birbiriyle çarpılmasını sağlayabiliyoruz.

Aslında burada kullandığımız * işareti size hiç yabancı değil. Hatırlarsanız print() fonksiyonundan bahsederken şuna benzer bir kullanım örneği vermiştik:

```
>>> print(*'TBMM', sep='.')
```

```
T.B.M.M
```

Burada * işareti, eklendiği parametreyi öğelerine ayırıyor. sep parametresi ise * işaretinin birbirinden ayırdığı öğelerin arasına birer '.' karakteri ekliyor.

Bu işaretin etkilerini şu örneklerde daha net görebilirsiniz:

```
>>> liste = ["Ahmet", "Mehmet", "Veli"]
>>> print(*liste)
```

```
Ahmet Mehmet Veli
```

```
>>> sözlük = {"a": 1, "b": 2}
>>> print(*sözlük)
```

```
a b
```

Gördüğünüz gibi, * işareti herhangi bir öğeyi alıp, bunu parçalarına ayırıyor. İşte bu * işaretini fonksiyon tanımlarken kullandığımızda ise bu işlemin tam tersi gerçekleşiyor. Yani fonksiyon tanımında parametrenin soluna * getirdiğimizde, bu fonksiyon çağrılırken verilen argümanlar tek bir değişken içinde bir demet olarak toplanıyor. Zaten bu konunun başında verdiğimiz şu örnekte de bu durum açıkça görünüyor:

```
def fonksiyon(*parametreler):
    print(parametreler)
```

```
fonksiyon(1, 2, 3, 4, 5)
```

Bu fonksiyonu çağırdığımızda şu çıktı veriliyor:

```
(1, 2, 3, 4, 5)
```

Aynen söylediğimiz gibi, fonksiyon() adlı fonksiyona argüman olarak verdiğimiz her bir öğenin (1, 2, 3, 4, 5) tek bir demet içinde toplandığını görüyorsunuz.

Yıldızlı parametreler, tanımladığınız fonksiyonun parametre sayısını herhangi bir şekilde sınırlamak istemediğiniz durumlarda çok işinize yarar.

Elbette * işaretiyle birlikte kullanacağınız parametrenin adı olarak, Python'ın değişken adlandırma kurallarına uygun bütün kelimeleri belirleyebilirsiniz. Mesela biz yukarıda 'parametreler' adını tercih ettik. Ama Python dünyasında * işaretiyle birlikte kullanılacak parametrenin adı geleneksel olarak, 'argümanlar' anlamında 'args'tır. Yani Python programcıları genellikle yukarıdaki gibi bir fonksiyonu şöyle tanımlar:

```
def fonksiyon(*args):  
    ...
```

* işareti ile birlikte kullanılacak parametrenin adını 'args' yapmak bir zorunluluk olmamakla birlikte, başka Python programcılarının kodlarınızı daha kolay anlayabilmesi açısından bu geleneği devam ettirmenizi tavsiye ederim. Yazdığımız kodlarda Python programlama dilinin geleneklerine bağlı kalmak çoğunlukla iyi bir alışkanlıktır.

34.5.5 Rastgele Sayıda İsimli Parametre Belirleme

Bir önceki başlık altında, fonksiyon tanımlarken rastgele sayıda isimli parametrelerin nasıl belirleneceğini tartıştık. Aynı bu şekilde, rastgele sayıda **isimli** parametre belirlemek de mümkündür.

Örneğin:

```
def fonksiyon(**parametreler):  
    print(parametreler)  
  
fonksiyon(isim="Ahmet", soyisim="Öz", meslek="Mühendis", şehir="Ankara")
```

Bu kodları çalıştırdığımızda şöyle bir çıktı alıyoruz:

```
{'şehir': 'Ankara', 'isim': 'Ahmet', 'soyisim': 'Öz', 'meslek': 'Mühendis'}
```

Gördüğünüz gibi, fonksiyonu tanımlarken parametremizin sol tarafına yerleştirdiğimiz ** işareti, bu fonksiyonu çağırırken yazdığımız isimli parametrelerin bize bir sözlük olarak verilmesini sağlıyor. Bu yapının bize bir sözlük verdiğini bildikten sonra, bunu sözlük veri tipinin kuralları çerçevesinde istediğimiz şekilde evirip çevirebiliriz.

Peki bu araç ne işimize yarar?

Hatırlarsanız bu bölümün en başında kayıt_olustur() adlı şöyle bir fonksiyon tanımlamıştık:

```
def kayıt_olustur(isim, soyisim, işsis, şehir):  
    print("-"*30)  
  
    print("isim          : ", isim)  
    print("soyisim         : ", soyisim)  
    print("işletim sistemi: ", işsis)  
    print("şehir           : ", şehir)  
  
    print("-"*30)
```

Bu fonksiyon bize toplam dört adet parametre kullanarak, isim, soyisim, işletim sistemi ve şehir bilgilerinden meydana gelen bir kayıt oluşturma imkanı sağlıyor. Bu fonksiyonda kullanıcının girebileceği bilgiler sınırlı. Ama bir de şöyle bir fonksiyon yazdığımızı düşünün:

```
def kayıt_olustur(**bilgiler):  
    print("-"*30)
```

```
for anahtar, deger in bilgiler.items():
    print("{:<10}: {}".format(anahtar, deger))

print("-"*30)
```

```
kayıt_olustur(ad="Fırat", soyad="Özgül", şehir="İstanbul", tel="05333213232")
```

Bu fonksiyonu çalıştırdığımızda şu çıktıyı alacağız:

```
tel      : 05333213232
ad       : Fırat
şehir    : İstanbul
soyad    : Özgül
```

Gördüğünüz gibi, ****** işaretlerini kullanmamız sayesinde hem adlarını hem de değerlerini kendimiz belirlediğimiz bir kişi veritabanı oluşturma imkanı elde ediyoruz. Üstelik bu veritabanının, kişiye ait kaç farklı bilgi içereceğini de tamamen kendimiz belirleyebiliyoruz.

Tıpkı ***** işaretlerinin betimlediği parametrenin geleneksel olarak 'args' şeklinde adlandırılması gibi, ****** işaretlerinin betimlediği parametre de geleneksel olarak 'kwargs' şeklinde adlandırılır. Dolayısıyla yukarıdaki gibi bir fonksiyonu Python programcılar şöyle tanımlar:

```
def kayıt_olustur(**kwargs):
    ...
```

** işaretli parametreler pek çok farklı durumda işinize yarayabilir veya işinizi kolaylaştırabilir. Mesela ***** ve ****** işaretlerini kullanarak şöyle bir program yazabilirsiniz:

```
def karşılık_bul(*args, **kwargs):
    for sözcük in args:
        if sözcük in kwargs:
            print("{} = {}".format(sözcük, kwargs[sözcük]))
        else:
            print("{} kelimesi sözlükte yok!".format(sözcük))

sözlük = {"kitap"       : "book",
          "bilgisayar"  : "computer",
          "programlama" : "programming"}

karşılık_bul("kitap", "bilgisayar", "programlama", "fonksiyon", **sözlük)
```

Burada tanımladığımız `karşılık_bul()` adlı fonksiyon, kendisine verilen parametreleri (**args*), bir sözlük içinde arayarak (***sözlük*) karşılıklarını bize çıktı olarak veriyor. Eğer verilen parametre sözlükte yoksa, ilgili kelimenin sözlükte bulunmadığı konusunda da bizi bilgilendiriyor.

`karşılık_bul()` adlı fonksiyonu nasıl tanımladığımıza çok dikkat edin. Parametre listesi içinde belirttiğimiz **args* ifadesi sayesinde, fonksiyonu kullanacak kişiye, istediği sayıda isimsiz parametre girme imkanı tanıyoruz. ***kwargs* parametresi ise kullanıcıya istediği sayıda isimli parametre girme olanağı veriyor.

Esasında yukarıdaki kod **args* ve ***kwargs* yapıları açısından ucuz bir örnektir. Bu yapılar için daha nitelikli bir örnek verelim...

Bildiğiniz gibi `print()` fonksiyonu sınırsız sayıda isimsiz parametre ve buna ek olarak birkaç tane de isimli parametre alıyor. Bu fonksiyonun alabildiği isimli parametrelerin *sep*, *end*,

file ve *flush* adlı parametreler olduğunu biliyorsunuz. Yine bildiğiniz gibi, *sep* parametresi `print()` fonksiyonuna verilen isimsiz parametrelerin her birinin arasına hangi karakterin geleceğini; *end* parametresi ise bu parametrelerin en sonuna hangi karakterin geleceğini belirliyor. Bizim amacımız bu fonksiyona bir de *start* adında isimli bir parametre ekleyerek `print()` fonksiyonunun işlevini genişleten başka bir fonksiyon yazmak. Bu yeni parametre, karakter dizilerinin **en başına** hangi karakterin geleceğini belirleyecek.

Şimdi bu amacımızı gerçekleştirecek kodlarımızı yazalım:

```
def bas(*args, start='', **kwargs):
    for öge in args:
        print(start+öge, **kwargs)

bas('öge1', 'öge2', 'öge3', start="#.")
```

`print()` fonksiyonunun işlevini genişleten yeni fonksiyonumuzun adı `bas()`. Bu fonksiyon her bakımdan `print()` fonksiyonu ile aynı işlevi görecek. Ancak `bas()` fonksiyonu, `print()` fonksiyonuna ek olarak, sahip olduğu *start* adlı bir isimli parametre sayesinde, kendisine verilen parametrelerin **en başına** istediğimiz herhangi bir karakteri eklemek olanağı da verecek bize.

`bas()` fonksiyonunun ilk parametresi olan **args* sayesinde kullanıcıya istediği kadar parametre verme imkanı tanıyoruz. Daha sonra da ilave *start* parametresini tanımlıyoruz. Bu parametrenin öntanımlı değeri boş bir karakter dizisi. Yani eğer kullanıcı bu parametrenin değerine herhangi bir şey yazmazsa, **args* kapsamında verilen parametreler üzerinde hiçbir değişiklik yapmıyoruz. Bunun ardından gelen ***kwargs* parametresi ise `print()` fonksiyonunun halihazırda sahip olduğu *sep*, *end*, *file* ve *flush* parametrelerinin `bas()` fonksiyonunda da aynı şekilde kullanılmasını sağlıyor. ***kwargs* şeklinde bir tanımlama sayesinde, `print()` fonksiyonunun isimli parametrelerini tek tek belirtip tanımlamak zorunda kalmıyoruz:

```
def bas(*args, start='', **kwargs):
    for öge in args:
        print(start+öge, **kwargs)

f = open("te.txt", "w")

bas('öge1', 'öge2', 'öge3', start="#.", end="", file=f)
```

Eğer elimizde ***kwargs* gibi bir imkan olmasaydı yukarıdaki fonksiyonu şu şekilde tanımlamamız gerekirdi:

```
import sys

def bas(*args, start='', sep=' ', end='\n', file=sys.stdout, flush=False):
    for öge in args:
        print(start+öge, sep=sep, end=end, file=file, flush=flush)
```

Gördüğümüz gibi, `print()` fonksiyonunun bütün isimli parametrelerini ve bunların öntanımlı değerlerini tanımlamak zorunda kaldık. Eğer günün birinde Python geliştiricileri `print()` fonksiyonuna bir başka isimli parametre daha eklerse, yukarıdaki fonksiyonu ilgili yeniliğe göre elden geçirmemiz gerekir. Ama ***kwargs* yapısını kullandığımızda, `print()` fonksiyonuna Python geliştiricilerince eklenecek bütün parametreler bizim fonksiyonumuza da otomatik olarak yansiyacaktır...

34.6 return Deyimi

Bu bölümde `return` adlı bir deyimden söz edeceğiz. Özellikle Python programlama dilini öğrenmeye yeni başlayanlar bu deyimden ne işe yaradığını anlamakta zorlanabiliyor. Biz burada bu deyimden anlaşılır hale getirebilmek için elimizden geleni yapacağız. Öncelikle çok basit bir örnek verelim:

```
def ismin_ne():
    isim = input("ismin ne? ")
    print(isim)
```

Bu çok basit bir fonksiyon. Bu fonksiyonu nasıl çağıracağımızı biliyoruz:

```
ismin_ne()
```

Fonksiyonu bu şekilde çağırdıktan sonra, fonksiyon tanımında yer alan `input()` fonksiyonu sayesinde kullanıcıya ismi sorulacak ve verdiği cevap ekrana basılacaktır.

Yukarıdaki fonksiyonun tek işlevi kullanıcıdan aldığı isim bilgisini ekrana basmaktır. Aldığınız bu veriyi başka yerlerde kullanamazsınız. Bu fonksiyonu çağırdığınız anda kullanıcıya ismi sorulacak ve alınan cevap ekrana basılacaktır. Ancak siz, tanımladığınız fonksiyonların tek görevinin bir veriyi ekrana basmak olmasını istemeyebilirsiniz.

Örneğin yukarıdaki fonksiyon yardımıyla kullanıcıdan ismini aldıktan sonra, bu isim bilgisini başka bir karakter dizisi içinde kullanmak isteyebilirsiniz. Diyelim ki amacınız `ismin_ne()` fonksiyonuyla aldığınız ismi şu karakter dizisi içine aşağıdaki şekilde yerleştirmek:

```
Merhaba Fırat. Nasılsın?
```

Bildiğimiz yöntemi kullanarak bu amacımızı gerçekleştirmeye çalışalım:

```
print("Merhaba {}. Nasılsın?".format(ismin_ne()))
```

Buradan şöyle bir çıktı alıyoruz:

```
ismin ne? Fırat
Fırat
Merhaba None. Nasılsın?
```

Gördüğümüz gibi, istediğimiz şeyi elde edemiyoruz. Çünkü dediğimiz gibi, yukarıdaki fonksiyonun tek görevi kullanıcıdan aldığı çıktıyı ekrana basmaktır. Bu fonksiyondan gelen çıktıyı başka yerde kullanamayız. Eğer kullanmaya çalışırsak yukarıdaki gibi hiç beklemediğimiz bir sonuç alırız.

Bu arada, çıktıda *None* diye bir şey gördüğünüze dikkat edin. Yukarıdaki fonksiyonu şu şekilde çağırarak bunu daha net görebilirsiniz:

```
print(ismin_ne())
```

Buradan şu çıktıyı alıyoruz:

```
ismin ne? Fırat
Fırat
None
```

Bu çıktının ne anlama geldiğini birazdan açıklayacağız. Ama öncelikle başka bir konudan söz edelim.

Biraz önce söylediğimiz gibi, yukarıda tanımladığımız `ismin_ne()` adlı fonksiyonun tek görevi kullanıcıdan aldığı isim bilgisini ekrana basmaktır. Şimdi bu fonksiyonu bir de şöyle tanımlayalım:

```
def ismin_ne():
    isim = input("ismin ne? ")
    return isim
```

Şimdi de bu fonksiyonu çağıralım:

```
ismin_ne()
```

Gördüğünüz gibi, fonksiyonu çağırdığımızda yalnızca fonksiyon gövdesindeki `input()` fonksiyonu çalıştı, ama bu fonksiyondan gelen veri ekrana çıktı olarak verilmedi. Çünkü biz burada herhangi bir ekrana basma ('print') işlemi yapmadık. Yaptığımız tek şey *isim* adlı değişkeni 'döndürmek'.

Peki bu ne anlama geliyor?

return kelimesi İngilizcede 'iade etmek, geri vermek, döndürmek' gibi anlamlar taşır. İşte yukarıdaki örnekte de *return* deyiminin yaptığı iş budur. Yani bu deyim bize fonksiyondan bir değer 'döndürür'.

Eğer tanımladığımız bir fonksiyonda *return* deyimini kullanarak herhangi bir değer döndürmezsek, Python fonksiyondan hususi bir değer döndürülmediğini göstermek için 'None' adlı bir değer döndürür... İşte yukarıda tanımladığımız ilk `ismin_ne()` fonksiyonunu `print(ismin_ne())` şeklinde çağırdığımızda ekranda *None* değerinin görünmesinin nedeni budur.

Peki bir fonksiyon içinde herhangi bir veriyi ekrana basmayıp *return* deyimini yardımıyla döndürmemizin bize ne faydası var?

Aslında bunun cevabı çok açık. Bir fonksiyon içinde bir değeri döndürmek yerine ekrana bastığınızda o fonksiyonun işlevini alabildiğine kısıtlamış oluyorsunuz. Fonksiyonunuzun tek işlevi bir değeri ekrana basmak oluyor. Şu örnekte de gösterdiğimiz gibi, bu değeri daha sonra başka ortamlarda kullanamıyoruz:

```
def ismin_ne():
    isim = input("ismin ne? ")
    print(isim)

print("Merhaba {}. Nasılsın?".format(ismin_ne()))
```

Ama eğer, mesela yukarıdaki fonksiyonda *isim* değişkenini basmak yerine döndürürsek işler değişir:

```
def ismin_ne():
    isim = input("ismin ne? ")
    return isim

print("Merhaba {}. Nasılsın?".format(ismin_ne()))
```

Bu kodları çalıştırdığımızda şu çıktıyı alıyoruz:

```
ismin ne? Fırat
Merhaba Fırat. Nasılsın?
```

Gördüğünüz gibi, istediğimiz çıktıyı rahatlıkla elde ettik. `ismin_ne()` adlı fonksiyondan *isim* değerini döndürmüş olmamız sayesinde bu değerle istediğimiz işlemi gerçekleştirebiliyoruz.

Yani bu değeri sadece ekrana basmakla sınırlamıyoruz kendimizi. Hatta fonksiyondan döndürdüğümüz değeri başka bir değişkene atama imkanına dahi sahibiz bu şekilde:

```
ad = ismin_ne()
print(ad)
```

Eğer fonksiyondan değer döndürmek yerine bu değeri ekrana basmayı tercih etseydik yukarıdaki işlemi yapamazdık.

return deyimiyle ilgili son bir şey daha söyleyelim...

Bu deyim, içinde bulunduğu fonksiyonun çalışma sürecini kesintiye uğratır. Yani return deyimini kullandığınız satırdan sonra gelen hiçbir kod çalışmaz. Basit bir örnek verelim:

```
def fonk():
    print(3)
    return
    print(5)

fonk()
```

Bu kodları çalıştırdığınızda yalnızca print(3) satırının çalıştığını, print(5) satırına ise hiç ulaşılmadığını göreceksiniz. İşte bu durumun sebebi, Python'ın kodları return satırından itibaren okumayı bırakmasıdır. Bu özellikten çeşitli şekillerde yararlanabilirsiniz. Örneğin:

```
def fonk(n):
    if n < 0:
        return 'eksi değerli sayı olmaz!'
    else:
        return n

f = fonk(-5)
print(f)
```

Burada eğer fonksiyona parametre olarak eksi değerli bir sayı verilirse Python bize bir uyarı verecek ve fonksiyonun çalışmasını durduracaktır.

34.7 Örnek bir Uygulama

Gelin isterseniz buraya kadar öğrendiklerimizi kullanarak örnek bir uygulama yazalım. Bir yandan da yeni şeyler öğrenerek bilgimize bilgi katalım.

Amacımız belli miktarda ve belli aralıkta rastgele sayılar üreten bir program yazmak. Örneğin programımız şu şekilde altı adet rastgele sayı üretebilecek:

```
103, 298, 152, 24, 91, 285
```

Ancak programımız bu sayıları üretirken her sayıdan yalnızca bir adet üretecek. Yani aynı seride bir sayıdan birden fazla bulunamayacak.

Dilerseniz öncelikle kodlarımızı görelim:

```
import random

def sayi_uret(başlangıç=0, bitiş=500, adet=6):
    sayılar = set()
```

```
while len(sayılar) < adet:
    sayılar.add(random.randrange(başlangıç, bitiş))

return sayılar
```

Esasında bu kodların (neredeyse) tamamını anlayabilecek kadar Python bilgisine sahipsiniz. Burada anlamamış olabileceğiniz tek şey *random* modülüdür. O yüzden gelin isterseniz bu modülden biraz söz edelim.

Biz henüz modül kavramını bilmiyoruz. Ama buraya gelene kadar birkaç konu altında modüllerle ilgili bazı örnekler de yapmadık değil. Örneğin şimdiye kadar yazdığımız programlardan öğrendiğimiz kadarıyla Python'da *os* ve *sys* adlı iki modülün bulunduğunu, bu modüllerin içinde, program yazarken işimize yarayacak pek çok değişken ve fonksiyon bulunduğunu ve bu fonksiyonları programlarımızda kullanabilmek için ilkin bu modülleri içe aktarmamız gerektiğini biliyoruz. İşte tıpkı *os* ve *sys* gibi, *random* da Python programlama dili bünyesinde bulunan modüllerden biridir. Bu modülün içinde, rastgele sayılar üretmemizi sağlayacak bazı fonksiyonlar bulunur. İşte *randrange()* de bu fonksiyonlardan biridir. Dilerseniz bu fonksiyonun nasıl kullanıldığını anlamak için etkileşimli kabukta birkaç deneme çalışması yapalım.

random modülünün içindeki araçları kullanabilmek için öncelikle bu modülü içe aktarmalıyız:

```
>>> import random
```

Acaba bu modülün içinde neler varmış?

```
>>> dir(random)

['BPF', 'LOG4', 'NV_MAGICCONST', 'RECIP_BPF', 'Random',
'SG_MAGICCONST', 'SystemRandom', 'TWOPI', '_BuiltinMethodType',
'_MethodType', '_Sequence', '_Set', '__all__', '__builtins__',
'__cached__', '__doc__', '__file__', '__initializing__',
'__loader__', '__name__', '__package__', '_acos', '_ceil',
'_cos', '_e', '_exp', '_inst', '_log', '_pi', '_random', '_sha512',
'_sin', '_sqrt', '_test', '_test_generator', '_urandom', '_warn',
'betavariate', 'choice', 'expovariate', 'gammavariate', 'gauss',
'getrandbits', 'getstate', 'lognormvariate', 'normalvariate',
'paretovariate', 'randint', 'random', 'randrange', 'sample',
'seed', 'setstate', 'shuffle', 'triangular', 'uniform',
'vonmisesvariate', 'weibullvariate']
```

Gördüğünüz gibi bu modülün içinde epey araç var. Gelin isterseniz bu araçlardan en sık kullanılanlarını tanıyalım.

Örneğin *random* modülü içinde bulunan *sample()* adlı fonksiyon herhangi bir dizi içinden istediğimiz sayıda rastgele numune almamızı sağlar:

```
>>> liste = ["ahmet", "mehmet", "sevgi", "sevim", "selin", "zeynep", "selim"]
>>> random.sample(liste, 2)

['sevim', 'ahmet']
```

Gördüğünüz gibi, yedi kişilik bir isim listesinden 2 adet rastgele numune aldık. Aynı işlemi tekrarlayalım:

```
>>> random.sample(liste, 2)
```



```
['sevgi', 'zeynep']

>>> random.sample(liste, 5)

['selin', 'zeynep', 'ahmet', 'selim', 'mehmet']
```

Numune alma işlemi tamamen rastgeledir. Ayrıca gördüğünüz gibi, listeden istediğimiz sayıda numune alabiliyoruz.

random modülü içinde bulunan `shuffle()` adlı başka bir fonksiyon, bir dizi içindeki öğelerin sırasını rastgele bir şekilde karıştırmamızı sağlar:

```
>>> liste = ["ahmet", "mehmet", "sevgi", "sevim",
... "selin", "zeynep", "selim"]
>>> random.shuffle(liste)
```

`shuffle()` fonksiyonu liste öğelerini yine aynı liste içinde değiştirdi. Değişikliği görmek için listeyi ekrana basabilirsiniz:

```
>>> liste

['selim', 'selin', 'ahmet', 'mehmet',
'sevim', 'sevgi', 'zeynep']
```

random modülü içinde bulunan bir başka fonksiyon ise `randrange()` fonksiyonudur. Bu fonksiyon, belli bir aralıkta rastgele sayılar üretmemizi sağlar:

```
>>> random.randrange(0, 500)

156
```

Burada 0 ile 500 arasında rastgele bir sayı ürettik.

Gördüğünüz gibi *random* son derece faydalı olabilecek bir modüldür. Dilerseniz şimdi *random* fonksiyonunu bir kenara bırakıp kodlarımıza geri dönelim:

```
import random

def sayı_üret(başlangıç=0, bitiş=500, adet=6):
    sayılar = set()

    while len(sayılar) < adet:
        sayılar.add(random.randrange(başlangıç, bitiş))

    return sayılar
```

Burada ilk satırın ne iş yaptığını öğrendik. Bu satır yardımıyla *random* modülünü içe aktarıyoruz.

Sonraki satırda fonksiyonumuzu tanımlamaya başlıyoruz:

```
def sayı_üret(başlangıç=0, bitiş=500, adet=6):
    ...
```

Fonksiyonumuzun adı *sayı_üret*. Bu fonksiyon toplam üç farklı parametre alıyor. Bunlar *başlangıç*, *bitiş* ve *adet*. Dikkat ederseniz bu parametrelerin her birinin bir varsayılan değeri var. Dolayısıyla `sayı_üret()` fonksiyonu parametresiz olarak çağrıldığında bu üç parametre öntanımlı değerlerine sahip olacaktır.

Gelelim fonksiyon gövdesine...

İlk olarak *sayılar* adlı bir küme tanımlıyoruz.

Bildiğiniz gibi, kümeler içinde öğeler her zaman tektir. Yani bir küme içinde aynı öğeden yalnızca bir adet bulunabilir. Kümelerin bu özelliği bizim yazdığımız program için oldukça uygun. Çünkü biz de ürettiğimiz rastgele sayıların benzersiz olmasını istiyoruz. Bu benzersizliği sağlayabilecek en uygun veri tipi kümelerdir.

Bir sonraki satırda bir `while` döngüsü görüyoruz:

```
while len(sayılar) < adet:
    sayılar.add(random.randrange(başlangıç, bitiş))
```

Bu döngüye göre, *sayılar* değişkeninin uzunluğu *adet* parametresinin değerinden az olduğu müddetçe, *sayılar* adlı değişkene *başlangıç* ve *bitiş* parametrelerinin gösterdiği değerler arasından rastgele sayılar eklemeye devam edeceğiz. Örneğin kullanıcı fonksiyonumuzu parametresiz olarak çağırdıysa, yukarıdaki döngü şu şekilde işleyecektir:

```
while len(sayılar) < 6:
    sayılar.add(random.randrange(0, 500))
```

Buna göre, *sayılar* değişkeninin uzunluğu 6'dan az olduğu müddetçe bu değişkene 0 ile 500 arasında rastgele sayılar eklemeye devam edeceğiz. Böylelikle *sayılar* değişkeni içinde birbirinden farklı toplam 6 sayı olmuş olacak.

Fonksiyonun son satırında ise şu kodu görüyoruz:

```
return sayılar
```

Bu kod yardımıyla, belirtilen miktardaki sayıları tutan *sayılar* adlı değişkeni fonksiyondan döndürüyoruz. Yani fonksiyonumuz dış dünyaya *sayılar* adlı bir değişken veriyor... Bu değişkeni bu şekilde döndürdükten sonra istediğimiz gibi kullanabiliriz. Mesela:

```
for i in range(100):
    print(sayı_üret())
```

Buradan şuna benzer bir çıktı alacaksınız:

```
{34, 144, 211, 468, 58, 286}
{41, 170, 395, 113, 178, 29}
{161, 195, 452, 271, 212, 324}
{1, 328, 461, 398, 464, 220}
{356, 489, 12, 114, 329, 472}
{320, 34, 238, 176, 243, 149}
{364, 304, 434, 403, 217, 63}
{452, 392, 175, 464, 81, 467}
{36, 230, 21, 440, 287, 415}
{292, 391, 145, 182, 440, 223}
{386, 38, 309, 377, 59, 277}
{0, 2, 42, 400, 404, 60}
{48, 482, 393, 80, 116, 407}
{483, 136, 431, 35, 344, 381}
...
```

Gördüğünüz gibi, `sayı_üret()` fonksiyonunu kullanarak, her biri 6 öğeden oluşan 100 adet sayı listesi elde ettik. Biz yukarıda bu fonksiyonu parametresiz olarak çalıştırdığımız için, Python *başlangıç*, *bitiş* ve *adet* parametrelerinin öntanımlı değerlerini kullandı (sırasıyla 0, 500 ve 6).

İstersek biz fonksiyonumuzu farklı parametrelerle çağırabiliriz:

```
print(sayı_üret(0, 100, 10))
```

Bu kodlar bize 0 ile 100 arasından 10 adet rastgele sayı seçer:

```
{3, 4, 9, 11, 13, 47, 50, 53, 54, 61}
```

Eğer çıktının küme parantezleri arasında görünmesini istemiyorsanız elbette çıktıyı keyfinize göre biçimlendirebilirsiniz:

```
print(*sayı_üret(100, 1500, 20), sep='-')
```

Bu şekilde, 100 ile 1500 arası sayılardan rastgele 20 adet seçip her bir sayının arasına bir tane - işareti yerleştirdik:

```
352-1251-1366-1381-1350-330-203-842-269-285-816  
-658-643-308-1174-152-594-522-1214-959
```

34.8 Fonksiyonların Kapsamı ve global Deyimi

Elimizde şöyle bir kod olduğunu düşünelim:

```
x = 0  
  
def fonk():  
    x = 1  
    return x
```

Bu kodlarda, fonksiyonun dışında *x* adlı bir değişken var. Fonksiyonun içinde de yine *x* adını taşıyan başka bir değişken var. Fonksiyonumuzun görevi bu *x* değişkenini döndürmek.

Bu noktada size şöyle bir soru sormama izin verin: Acaba fonksiyon içinde tanımladığımız *x* değişkeni, fonksiyon dışındaki *x* değişkeninin değerini değiştiriyor mu? Bu sorunun cevabını şu kodlarla verelim:

```
x = 0  
  
def fonk():  
    x = 1  
    return x  
  
print('fonksiyon içindeki x: ', fonk())  
print('fonksiyon dışındaki x: ', x)
```

Bu kodları çalıştırdığımızda şu çıktıyı alacağız:

```
fonksiyon içindeki x: 1  
fonksiyon dışındaki x: 0
```

Gördüğümüz gibi fonksiyon içindeki ve fonksiyon dışındaki aynı adlı değişkenler birbirine karışmıyor. Bunun sebebi, Python'daki 'isim alanı' (*namespace*) adlı bir kavramdır.

Peki isim alanı ne demek?

Python'da değişkenlerin, fonksiyonların ve daha sonra göreceğiniz gibi sınıfların bir kapsamı vardır. Bu kapsama Python'da 'isim alanı' adı verilir. Dolayısıyla Python'da her nesnenin,

geçerli ve etkin olduğu bir isim alanı bulunur. Örneğin yukarıdaki kodlarda fonksiyon dışındaki `x` değişkeni ana isim alanında yer alan 'global' bir değişkendir. Fonksiyon içindeki `x` değişkeni ise `fonk()` değişkeninin isim alanı içinde yer alan 'lokal' bir değişkendir. Bu iki değişken, adları aynı da olsa, birbirlerinden farklı iki nesnedir.

Bir de şu örneklerle bakalım:

```
x = []
print('x\'in ilk hali:', x)

def değiştir():
    print('x\'i değiştiriyoruz...')
    x.append(1)
    return x

değiştir()
print('x\'in son hali: ', x)
```

Burada ise daha farklı bir durum söz konusu. Fonksiyon içinde `append()` metodunu kullanarak yaptığımız ekleme işlemi fonksiyon dışındaki listeyi de etkiledi. Peki ama bu nasıl oluyor?

Python herhangi bir nesneye göndermede bulunduğumuzda, yani o nesnenin değerini talep ettiğimizde aradığımız nesneyi ilk önce mevcut isim alanı içinde arar. Eğer aranan nesneyi mevcut isim alanı içinde bulamazsa yukarıya doğru bütün isim alanlarını tek tek kontrol eder.

Birkaç örnek verelim:

```
def fonk():
    print(x)

fonk()
```

Tahmin edebileceğiniz gibi, bu kodlar şu hatayı verecektir:

```
Traceback (most recent call last):
  File "deneme.py", line 4, in <module>
    fonk()
  File "deneme.py", line 2, in fonk
    print(x)
NameError: global name 'x' is not defined
```

Bu hatanın sebebi, `x` adlı bir değişkenin tanımlanmamış olmasıdır. Bu hatayı gidermek için şöyle bir kod yazabiliriz:

```
x = 0

def fonk():
    print(x)

fonk()
```

Bu kod global alandaki `x` değişkeninin değerini verecektir.

Yukarıdaki örnekte, biz `print()` ile `x`'in değerini sorguladığımızda Python öncelikle `fonk()` adlı fonksiyonun isim alanına baktı. Orada `x`'i bulamayınca bu kez global alana yönelip, orada bulunduğu `x`'in değerini yazdırdı.

Bu durumu daha net anlayabilmek için şu kodları inceleyelim:

```
x = 0

def fonk():
    x = 10
    print(x)

fonk()
print(x)
```

Bu kodları çalıştırdığımızda `10` çıktısını alırız. Çünkü Python, dediğimiz gibi, öncelikle mevcut isim alanını kontrol ediyor. `x` değişkenini mevcut isim alanında bulduğu için de global alana bakmasına gerek kalmıyor.

Yalnız burada dikkat etmemiz gereken bazı şeyler var.

Dediğimiz gibi, global isim alanındaki nesnelerin değerini lokal isim alanlarından sorgulayabiliyoruz. Ancak istediğimiz şey global isim alanındaki nesnelerin değerini değiştirmekse bazı kavramlar arasındaki farkları iyi anlamamız gerekiyor.

Python'da bir nesnenin değerini değiştirmekle, o nesneyi yeniden tanımlamak farklı kavramlardır.

Eğer bir nesne değiştirilebilir bir nesne ise, o nesnenin değerini, lokal isim alanlarından değiştirebilirsiniz:

```
x = set()

def fonk():
    x.add(10)
    return x

print(fonk())
```

Ama eğer bir nesne değiştirilemez bir nesne ise, o nesnenin değerini zaten normalde de değiştiremezsiniz. Değiştirmiş gibi yapmak için ise o nesneyi yeniden tanımlamanız gerektiğini biliyorsunuz:

```
>>> isim = 'Fırat'
>>> isim += ' Özgül'
>>> print(isim)

Fırat Özgül
```

Burada yaptığımız şey, karakter dizisinin değerini değiştirmekten ziyade bu karakter dizisini yeniden tanımlamaktır. Çünkü bildiğiniz gibi karakter dizileri değiştirilemeyen veri tipleridir.

İşte karakter dizileri gibi değiştirilemeyen nesneleri, lokal isim alanlarında değiştiremeyeceğiniz gibi, yeniden tanımlayamazsınız da...

```
isim = 'Fırat'

def fonk():
    isim += ' Özgül'
    return isim

print(fonk())
```

Bu kodları çalıştırdığınızda Python size bir hata mesajı gösterecektir.

Aynı durum değiştirilebilir nesneler için de geçerlidir:

```
isim_listesi = []

def fonk():
    isim_listesi += ['Fırat Özgül', 'Orçun Kuneke']
    return isim_listesi

print(fonk())
```

Değiştirilebilen bir veri tipi olan listeleri, fonksiyon içinde yeniden tanımlayamazsınız. Ancak tabii isterseniz listeleri değişikliğe uğratabilirsiniz:

```
isim_listesi = []

def fonk():
    isim_listesi.extend(['Fırat Özgül', 'Orçun Kuneke'])
    return isim_listesi

print(fonk())
```

Bu kodlar düzgün bir şekilde çalışıp, fonksiyon dışındaki *isim_listesi* adlı listeyi değişikliğe uğratacaktır. Ancak şu kodlar hata verecektir:

```
isim_listesi = []

def fonk():
    isim_listesi += ['Fırat Özgül', 'Orçun Kuneke']
    return isim_listesi

print(fonk())
```

İşte Python programlama dili bu tür durumlar için çözüm olacak bir araç sunar bize. Bu aracın adı *global*.

Gelin isterseniz bu *global* adlı deyimini nasıl kullanılacağına bakalım önce...

Şu kodların hata vereceğini biliyorsunuz:

```
isim = 'Fırat'

def fonk():
    isim += ' Özgül'
    return isim

print(fonk())
```

Ama bu kodlara şöyle bir ekleme yaparsanız işler değişir:

```
isim = 'Fırat'

def fonk():
    global isim
    isim += ' Özgül'
    return isim

print(fonk())
```

Burada *fonk()* adlı fonksiyonun ilk satırında şöyle bir kod görüyoruz:

```
global isim
```

İşte bu satır, *isim* adlı değişkenin global alana taşınmasını sağlıyor. Böylece global alanda bulunan *isim* adlı değişkeni değişikliğe uğratabiliyoruz.

global deyimi her ne kadar ilk bakışta çok faydalı bir araçmış gibi görünse de aslında programlarımızda genellikle bu deyimi kullanmaktan kaçınmamız iyi bir fikir olacaktır. Çünkü bu deyim aslında global alanı kirletmemize neden oluyor. Global değişkenlerin lokal isim alanlarında değişikliğe uğratılması, eğer dikkatsiz davranırsanız programlarınızın hatalı çalışmasına yol açabilir.

Gömülü Fonksiyonlar

Bu bölümde, daha önce de birkaç kez bahsettiğimiz ve çokça örneğini gördüğümüz bir kavramdan söz edeceğiz. Bu kavramın adı 'gömülü fonksiyonlar'.

Esasında biz buraya gelene kadar Python'da pek çok gömülü fonksiyon gördük. Dolayısıyla aslında görünüş olarak bunların neye benzediğini biliyoruz. Örneğin daha önceki derslerimizde gördüğümüz `print()` gömülü bir fonksiyondur. Aynı şekilde `open()`, `type()`, `len()`, `pow()`, `bin()` ve şimdiye kadar tanıştığımız öteki bütün fonksiyonlar birer gömülü fonksiyondur.

Gömülü fonksiyonlar İngilizcede *builtin functions* olarak adlandırılır. Bu fonksiyonlar gerçekten de dile gömülü vaziyettedirler. Bildiğiniz gibi, bir fonksiyonu kullanabilmemiz için o fonksiyonu tanımlamamız gerekir. İşte gömülü fonksiyonlar, bizim tanımlamamıza gerek kalmadan, Python geliştiricileri tarafından önceden tanımlanıp dile gömülmüş ve hizmetimize sunulmuş faydalı birtakım araçlardır.

İşte bu bölümde biz de bu gömülü fonksiyonları tek tek ve ayrıntılı olarak inceleyeceğiz. Dediğimiz gibi, bunlardan bir kısmını halihazırda görmüştünüz. Ama biz bütünlük açısından, önceden ele almış olduğumuz bu fonksiyonlara da kısaca değinmeden geçmeyeceğiz. Böylelikle hem yeni fonksiyonlar öğrenmiş olacağız hem de önceden öğrendiğimiz fonksiyonlarla birlikte yeni fonksiyonları da derli toplu bir şekilde görme imkanımız olacak.

Bu bölümde elbette birtakım fonksiyonları salt art arda sıralamakla yetinmeyeceğiz. Python'daki gömülü fonksiyonları incelerken bir yandan da Python programlama dilindeki çok önemli bazı kavramları ele alacağız.

İlk olarak `abs()` adlı bir fonksiyonla başlıyoruz gömülü fonksiyonları incelemeye...

35.1 abs()

İngilizcede 'mutlak' anlamına gelen *absolute* adlı bir kelime bulunur. İşte bu fonksiyonun adı da bu kelimeden gelir. Fonksiyonumuzun görevi de isminin anlamına yakındır. `abs()` fonksiyonunu bir sayının mutlak değerini elde etmek için kullanıyoruz.

Peki 'mutlak değer' ne anlama geliyor. Esasında siz bu kavrama matematik derslerinden aşinasınız. Ama bilmeyenler veya unutmuş olanlar için tekrar edelim. 'Mutlak değer' bir sayının 0'a olan uzaklığıdır. Örneğin 20 sayısının 0 sayısına olan uzaklığı 20'dir. Dolayısıyla 20 sayısının mutlak değeri 20'dir. Aynı şekilde -20 sayısının da 0 sayısına uzaklığı 20'dir. Yani, -20 sayısının da mutlak değeri 20'dir.

İşte `abs()` fonksiyonu bize bir sayının mutlak değerinin ne olduğunu söyler:


```
>>> abs(-20)
20
>>> abs(20)
20
>>> abs(20.0)
20.0
```

Mutlak değer kavramı yalnızca tamsayılar ve kayan noktalı sayılar için değil, aynı zamanda karmaşık sayılar için de geçerlidir. Dolayısıyla `abs()` fonksiyonunu kullanarak karmaşık sayıların da mutlak değerini hesaplayabiliriz:

```
>>> abs(20+3j)
20.223748416156685
```

Gördüğünüz gibi bu fonksiyon yalnızca tek bir parametre alıyor ve bu parametrenin mutlak değerini döndürüyor.

35.2 round()

`round()` fonksiyonu bir sayıyı belli ölçütlere göre yukarı veya aşağı doğru yuvarlamamızı sağlar. Basit birkaç örnek verelim:

```
>>> round(12.4)
12
>>> round(12.7)
13
```

Gördüğünüz gibi bu fonksiyon, kayan noktalı sayıları en yakın tam sayıya doğru yuvarlıyor. Ancak burada dikkat etmemiz gereken bir nokta var.

Şu örnekleri bir inceleyelim:

```
>>> round(1.5)
2
>>> round(12.5)
12
```

Gördüğünüz gibi, fonksiyonumuz `1.5` sayısını yukarı doğru, `12.5` sayısını ise aşağı doğru yuvarladı. Bunun sebebi, kayan noktalı bir sayının üst ve alt tam sayılara olan uzaklığının birbirine eşit olduğu durumlarda Python'ın çift sayıya doğru yuvarlama yapmayı tercih etmesidir. Mesela yukarıdaki örneklerde `1.5` sayısı hem `1` sayısına, hem de `2` sayısına eşit uzaklıkta bulunuyor. İşte Python bu durumda, bir çift sayı olan `2` sayısına doğru yuvarlamayı tercih edecektir.

`round()` fonksiyonu toplam iki parametre alır. İlk parametre, yuvarlanacak sayının kendisidir. Yuvarlama hassasiyetini belirlemek için ise ikinci bir parametreden yararlanabiliriz.

Örneğin 22 sayısını 7'ye böldüğümüzde normalde şöyle bir çıktı elde ederiz:

```
>>> 22/7
3.142857142857143
```

`round()` fonksiyonunu tek parametre ile kullandığımızda bu fonksiyon yukarıdaki sayıyı şu şekilde yuvarlayacaktır:

```
>>> round(22/7)
3
```

İşte biz `round()` fonksiyonuna ikinci bir parametre daha vererek, yuvarlama hassasiyetini kontrol edebiliriz.

Aşağıdaki örnekleri dikkatlice inceleyin:

```
>>> round(22/7)
3
>>> round(22/7, 0)
3.0
>>> round(22/7, 1)
3.1
>>> round(22/7, 2)
3.14
>>> round(22/7, 3)
3.143
>>> round(22/7, 4)
3.1429
```

Gördüğümüz gibi, `round()` fonksiyonuna verdiğimiz ikinci parametre, yuvarlama işleminin ne kadar hassas olacağını belirliyor.

35.3 `all()`

`All` kelimesi Türkçede 'hepsi' anlamına gelir. Bu fonksiyonun görevi de bu anlamı çağırıştırır. `all()` fonksiyonunun görevi, bir dizi içinde bulunan bütün değerler *True* ise *True* değeri, eğer bu değerlerden herhangi biri *False* ise de *False* değeri döndürmektir.

Örneğin elimizde şöyle bir liste olduğunu varsayalım:

```
>>> liste = [1, 2, 3, 4]
```

Şimdi `all()` fonksiyonunu bu liste üzerine uygulayalım:

```
>>> all(liste)
```

```
True
```

Bildiğiniz gibi, 0 hariç bütün sayıların bool değeri *True*'dur. Yukarıdaki listede *False* değeri verebilecek herhangi bir değer bulunmadığından, `all()` fonksiyonu bu liste için *True* değerini veriyor. Bir de şuna bakalım:

```
>>> liste = [0, 1, 2, 3, 4]
```

```
>>> all(liste)
```

```
False
```

Dediğimiz gibi, `all()` fonksiyonu ancak dizi içindeki bütün değerlerin bool değeri *True* ise *True* çıktısı verecektir.

Son bir örnek daha verelim:

```
>>> liste = ['ahmet', 'mehmet', '']
```

```
>>> all(liste)
```

```
False
```

Listede *False* değerine sahip bir boş karakter dizisi bulunduğu için `all()` fonksiyonu *False* çıktısı veriyor.

Bu fonksiyonu her türlü kodun bool değerlerini test etmek için kullanabilirsiniz. Mesela bu fonksiyonu kullanarak, bir nesnenin listelenen özelliklerin hepsine sahip olup olmadığını denetleyebilirsiniz:

```
>>> a = 3
>>> t1 = a == 3           #sayı 3 mü?
>>> t2 = a < 4           #sayı 4'ten küçük mü?
>>> t3 = a % 2 == 1       #sayı bir tek sayı mı?
>>> all([t1, t2, t3])     #sayı bu özelliklerin hepsine sahip mi?
```

```
True
```

Eğer sayımız bu özelliklerin birine bile sahip değilse, `all()` fonksiyonu *False* çıktısı verecektir.

35.4 any()

Any kelimesi İngilizcede 'herhangi bir' anlamına gelir. İşte `any()` fonksiyonunun görevi de, bir dizi içindeki bütün değerlerden en az biri *True* ise *True* çıktısı vermektir.

Örneğin:

```
>>> liste = ['ahmet', 'mehmet', '']
```

```
>>> any(liste)
```

```
True
```

`any()` fonksiyonunun *True* çıktısı verebilmesi için listede yalnızca bir adet *True* değerli öğe olması yeterlidir. Bu fonksiyonun *False* çıktısı verebilmesi için dizi içindeki bütün öğelerin *bool* değerinin *False* olması gerekir:

```
>>> l = ['', 0, [], (), set(), dict()]
>>> any(l)

False
```

İçerik boş veri tiplerinin *bool* değerinin *False* olduğunu biliyorsunuz.

Tıpkı `all()` fonksiyonunda olduğu gibi, `any()` fonksiyonunu da, bir grup nesnenin *bool* değerlerini denetlemek amacıyla kullanabilirsiniz.

35.5 `ascii()`

Bu fonksiyon, bir nesnenin ekrana basılabilir halini verir bize. Dilerseniz bu fonksiyonun yaptığı işi tanımlamak yerine bunu bir örnek üzerinden anlatmaya çalışalım:

```
>>> a = 'istihza'
>>> print(ascii(a))

'istihza'
```

Bu fonksiyonun, `print()` fonksiyonundan farklı olarak, çıktıya tırnak işaretlerini de eklediğine dikkat edin.

`ascii()` fonksiyonunun tam olarak ne yaptığını daha iyi anlamak için herhalde şu örnek daha faydalı olacaktır.

Dikkatlice bakın:

```
>>> print('\n')
```

Bu komutu verdiğimizde, *n* kaçış dizisinin etkisiyle yeni satıra geçileceğini biliyorsunuz.

Bir de şuna bakın:

```
>>> print(ascii('\n!'))

'\n'
```

Gördüğümüz gibi, `ascii()` fonksiyonu, satır başı kaçış dizisinin görevini yapmasını sağlamak yerine bu kaçış dizisinin ekrana basılabilir halini veriyor bize.

Ayrıca bu fonksiyon, karakter dizileri içindeki Türkçe karakterlerin de UNICODE temsillerini döndürür. Örneğin:

```
>>> a = 'ışık'
>>> print(ascii(a))

'\u0131\u015f\u0131k'
```

Bunu daha net şu şekilde görebiliriz:

```
>>> for i in a:
...     print(ascii(i))
...
'\u0131'
```

```
'\u015f'
'\u0131'
'k'
```

Gördüğünüz gibi, `ascii()` fonksiyonu ASCII olmayan karakterlerle karşılaştığında bunların karakter temsilleri yerine UNICODE temsillerini (veya onaltılık sayma düzenindeki karşılıklarını) veriyor.

Son olarak şu örneğe bakalım:

```
>>> liste = ['elma', 'armut', 'erik']
>>> temsil = ascii(liste)
>>> print(temsil)

['elma', 'armut', 'erik']
```

Burada listemiz `ascii()` fonksiyonuna parametre olarak verildikten sonra artık liste olma özelliğini yitirip bir karakter dizisi haline gelir. Bunu denetleyelim:

```
>>> print(type(temsil))
<class 'str'>

>>> temsil[0]

'['
```

Gördüğünüz gibi, `ascii()` fonksiyonu listeyi alıp, bunu ekrana basılabilir bir bütün haline getiriyor. Elbette bunun için de, kendisine verilen parametreyi bir karakter dizisine dönüştürüyor.

35.6 repr()

`repr()` fonksiyonunun yaptığı iş, biraz önce gördüğümüz `ascii()` fonksiyonunun yaptığı işe çok benzer. Bu iki fonksiyon, ASCII olmayan karakterlere muameleleri açısından birbirinden ayrılır.

Hatırlarsanız `ascii()` fonksiyonu ASCII olmayan karakterlerle karşılaştığında bunların UNICODE (veya onaltılık) temsillerini gösteriyordu:

```
>>> ascii('şeker')

"'\\u015feker'"
```

`repr()` fonksiyonu ise ASCII olmayan karakterlerle karşılaştırsa bile, bize çıktı olarak bunların da karakter karşılıklarını gösterir:

```
>>> repr('şeker')

"'şeker'"
```

Geri kalan özellikleri bakımından `repr()` ve `ascii()` fonksiyonları birbiriyle aynıdır.

35.7 bool()

Bu fonksiyon bir nesnenin bool değerini verir:

```
>>> bool(0)

False

>>> bool(1)

True

>>> bool([])

False
```

35.8 bin()

Bu fonksiyon, bir sayının ikili düzendeki karşılığını verir:

```
>>> bin(12)

'0b1100'
```

Bu fonksiyonun verdiği çıktının bir sayı değil, karakter dizisi olduğuna dikkat etmelisiniz.

35.9 bytes()

Bu fonksiyon *bytes* türünde nesneler oluşturmak için kullanılır. Bu fonksiyonu ‘bayt’ adlı veri tipini incelerken ayrıntılı olarak ele almıştık. Gelin isterseniz burada da bu fonksiyona şöyle bir değinelim.

Dediğimiz gibi, *bytes()* adlı fonksiyon, *bytes* türünde veriler oluşturmaya yarar. Bu fonksiyon işlev olarak, daha önce öğrendiğimiz *list()*, *str()*, *int()*, *set()*, *dict()* gibi fonksiyonlara çok benzer. Tıpkı bu fonksiyonlar gibi, *bytes()* fonksiyonunun görevi de farklı veri tiplerini ‘bayt’ adlı veri tipine dönüştürmektir.

Bu fonksiyon, kendisine verilen parametrelerin türüne bağlı olarak birbirinden farklı sonuçlar ortaya çıkarır. Örneğin eğer bu fonksiyona parametre olarak bir tam sayı verecek olursanız, bu fonksiyon size o tam sayı miktarınca bir bayt nesnesi verecektir. Gelin isterseniz bu durumu örnekler üzerinde göstermeye çalışalım:

```
>>> bytes(10)

b'\x00\x00\x00\x00\x00\x00\x00\x00\x00\x00'
```

Yukarıdaki komut bize, her bir öğesinin değeri 0 olan 10 baytlık bir veri döndürdü:

```
>>> a = bytes(10)

>>> a

b'\x00\x00\x00\x00\x00\x00\x00\x00\x00\x00'
```

```
>>> a[0]
0
>>> a[1]
0
>>> a[2]
0
```

Gördüğünüz gibi, `bytes(10)` komutuyla oluşturduğumuz `a` değişkeni içinde toplam 10 adet bayt var ve bu baytların her birinin değeri 0.

Yukarıda, `bytes()` fonksiyonuna bir tam sayı değerli parametre verdiğimizde nasıl bir sonuç alacağımızı öğrendik. Peki biz bu fonksiyona parametre olarak bir karakter dizisi verirsek ne olur?

Hemen görelim:

```
>>> bytes('istihza')
Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
TypeError: string argument without an encoding
```

Bu fonksiyona karakter dizilerini doğrudan parametre olarak veremeyiz. Eğer verirsek yukarıdaki gibi bir hata alırız. Peki acaba bu hatayı almamızın nedeni ne olabilir?

Dediğimiz gibi, `bytes()` fonksiyonu, çeşitli veri tiplerini bayta dönüştürmeye yarar. Ancak bildiğiniz gibi, bayta dönüştürme işlemi her kod çözücü tarafından farklı biçimde yapılır. Örneğin:

```
>>> 'ışık'.encode('utf-8')
b'\xc4\xbf\xc5\x9f\xc4\xb1k'
>>> 'ışık'.encode('cp857')
b'\x8d\x9f\x8dk'
>>> 'ışık'.encode('cp1254')
b'\xfd\xfe\xfdk'
```

Dolayısıyla, `bytes()` fonksiyonunun bir karakter dizisini bayta çevirirken nasıl davranması gerektiğini anlayabilmesi için, bayta dönüştürme işlemini hangi kod çözücü ile yapmak istediğimizi açıkça belirtmemiz gerekir:

```
>>> bytes('ışık', 'utf-8')
b'\xc4\xbf\xc5\x9f\xc4\xb1k'
>>> bytes('ışık', 'cp1254')
b'\xfd\xfe\xfdk'
```

```
>>> bytes('ışık', 'cp857')  
b'\x8d\x9f\x8dk'
```

Gördüğünüz gibi, `bytes()` fonksiyonuna parametre olarak bir karakter dizisi verebilmek için, bu karakter dizisi ile birlikte bir kod çözücü de belirtmemiz gerekiyor. Böylece `bytes()` fonksiyonu kendisine verdiğimiz karakter dizisini, belirttiğimiz kod çözücünün kurallarına göre bayta dönüştürüyor.

Bu arada, çıktıda görünen 'b' harflerinin, elimizdeki verinin bir bayt olduğunu gösteren bir işaret olduğunu biliyorsunuz.

Ayrıca, `bytes()` fonksiyonuna verdiğimiz ikinci parametrenin isminin *encoding* olduğunu ve bu parametreyi isimli bir parametre olarak da kullanabileceğimizi belirtelim:

```
>>> bytes('istihza', encoding='ascii')
```

Bu noktada size şöyle bir soru sorayım: Acaba `bytes()` fonksiyonuna ilk parametre olarak verdiğimiz karakter dizisi, ikinci parametrede belirttiğimiz kod çözücü tarafından tanınmazsa ne olur?

Cevabı tahmin edebilirsiniz: Böyle bir durumda elbette Python bize bir hata mesajı gösterir:

```
>>> bytes('şeker', 'ascii')  
  
Traceback (most recent call last):  
  File "<stdin>", line 1, in <module>  
UnicodeEncodeError: 'ascii' codec can't encode character '\u015f' in position 0:  
ordinal not in range(128)
```

... veya:

```
>>> bytes('€', 'cp857')  
  
Traceback (most recent call last):  
  File "<stdin>", line 1, in <module>  
    File "C:\Python33\lib\encodings\cp857.py", line 12, in encode  
      return codecs.charmap_encode(input,errors,encoding_map)  
UnicodeEncodeError: 'charmap' codec can't encode character '\u20ac' in position  
0: character maps to <undefined>
```

'ş' harfi 'ASCII' karakter kümesinde; '€' işareti ise 'CP857' adlı karakter kümesinde tanımlanmamış birer karakter olduğu için, ilgili kod çözücüler bu karakterleri çözüp bayta dönüştüremiyor. Yazdığımız kodların bu tür durumlarda tamamen çökmesini engellemek için, önceki derslerimizde de çeşitli vesilelerle öğrenmiş olduğumuz *errors* adlı bir parametreden yararlanabiliriz:

```
>>> bytes('ışık', encoding='ascii', errors='replace')  
b'???k'  
  
>>> bytes('şeker', encoding='ascii', errors='replace')  
b'?eker'  
  
>>> bytes('€', encoding='cp857', errors='replace')
```



```

b'?'

>>> bytes('€', encoding='cp857', errors='ignore')

b''

>>> bytes('€', encoding='cp857', errors='xmlcharrefreplace')

b'&#8364;'

>>> bytes('şeker', encoding='cp857', errors='xmlcharrefreplace')

b'\x9feker'

```

Gördüğünüz gibi, *errors* parametresine verdiğimiz çeşitli değerler yardımıyla, `bytes()` fonksiyonunun, *encoding* parametresinde belirtilen kod çözücü ile çözülemeyen karakterlerle karşılaştığında nasıl davranacağını belirleyebiliyoruz.

errors parametresine verdiğimiz bütün bu değerleri önceki derslerimizde öğrenmiştik. Dolayısıyla yukarıda gösterdiğimiz kodları rahatlıkla anlayabilecek kadar Python bilgisine sahibiz.

Son olarak, `bytes()` fonksiyonuna parametre olarak 0-256 arası sayılardan oluşan diziler de verebiliriz:

```

>>> bytes([65, 10, 12, 11, 15, 66])

b'A\n\x0c\x0b\x0fB'

```

Bu yapı içinde Python, 0 ile 128 arası sayılar için standart ASCII tablosunu, 128 ile 256 arası sayılar için ise Latin-1 karakter kümesini temel alarak sayıları birer bayta dönüştürecektir.

35.10 bytearray()

Bildiğiniz gibi baytlar değiştirilemeyen bir veri tipidir. Dolayısıyla bir bayt veri tipi üzerinde herhangi bir değişiklik yapamayız. Örneğin bir baytın herhangi bir ögesini başka bir değerle değiştiremeyiz:

```

>>> a = bytes('istihza', 'ascii')
>>> a[0]

105

>>> a[0] = 106

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
TypeError: 'bytes' object does not support item assignment

```

Ama eğer hem baytlarla çalışmak, hem de bu baytların üzerinde değişiklik yapabilmek isterseniz baytlar yerine bayt dizileri ile çalışabilirsiniz. İşte bunun için `bytearray()` adlı bir fonksiyondan yararlanıyoruz.

Yaptıkları iş bakımından `bytearray()` ve `bytes()` fonksiyonları birbirlerine çok benzer. Bu ikisi arasındaki tek fark, `bytearray()` ile oluşturulan veri tipinin, `bytes()` ile oluşturulan veri

tipinin aksine, değiştirilebilir nitelikte olmasıdır:

```
>>> a = bytearray('adana', 'ascii')
>>> a
bytearray(b'adana')
>>> a[0] = 65
>>> a
bytearray(b'Adana')
```

35.11 chr()

Bu fonksiyon, kendisine parametre olarak verilen bir tam sayının karakter karşılığını döndürür. Örneğin:

```
>>> chr(10)
'\n'
```

Bildiğiniz gibi 10 sayısının karakter karşılığı satır başı karakteridir. Bir de şuna bakalım:

```
>>> chr(65)
'A'
```

65 sayısının karakter karşılığı ise 'A' harfidir.

Bu fonksiyon sayıları karakterlere dönüştürürken ASCII sistemini değil, UNICODE sistemini temel alır. Dolayısıyla bu fonksiyon ile 128 (veya 255) üstü sayıları da dönüştürebiliriz. Örneğin:

```
>>> chr(305)
'ı'
```

35.12 list()

Bu fonksiyon iki farklı amaç için kullanılabilir:

1. Liste tipinde bir veri oluşturmak
2. Farklı veri tiplerini liste adlı veri tipine dönüştürmek

Birinci amaç için bu fonksiyonu şu şekilde kullanıyoruz:

```
>>> l = list()
```

Böylece liste tipinde bir veri oluşturmuş olduk.

Dediğimiz gibi list() fonksiyonunu, farklı tipteki verileri listeye dönüştürmek için de kullanabiliriz. Örneğin:

```
>>> list('istihza')
['i', 's', 't', 'i', 'h', 'z', 'a']
```

Burada *'istihza'* adlı karakter dizisini bir listeye dönüştürdük.

Elbette bu fonksiyonu kullanarak başka veri tiplerini de listeye dönüştürebiliriz. Örneğin bir sözlüğü, bu fonksiyon yardımıyla kolayca listeye dönüştürebiliriz:

```
>>> s = {'elma': 44, 'armut': 10, 'erik': 100}
>>> list(s)
['armut', 'erik', 'elma']
```

Bir sözlük listeye dönüştürülürken, elbette sözlüğün anahtarları dikkate alınacaktır. Eğer siz sözlüğün anahtarlarından değil de değerlerinde bir liste oluşturmak isterseniz şöyle bir kod yazabilirsiniz:

```
>>> list(s.values())
[10, 100, 44]
```

35.13 set()

`set()` fonksiyonu `list()` fonksiyonuna çok benzer. Bu fonksiyon da tıpkı `list()` fonksiyonu gibi, veri tipleri arasında dönüştürme işlemleri gerçekleştirmek için kullanılabilir. `set()` fonksiyonunun görevi farklı veri tiplerini kümeye dönüştürmektir:

```
>>> k = set()
```

Burada boş bir küme oluşturduk. Şimdi de mesela bir karakter dizisini kümeye dönüştürelim:

```
>>> i = 'istihza'
>>> set(i)
{'t', 's', 'z', 'a', 'i', 'h'}
```

35.14 tuple()

`tuple()` fonksiyonu da, tıpkı `list()`, `set()` ve benzerleri gibi bir dönüştürücü fonksiyondur. Bu fonksiyon farklı veri tiplerini demete dönüştürür:

```
>>> tuple('a')
('a',)
```

35.15 frozenset()

Bu fonksiyonu kullanarak farklı veri tiplerini dondurulmuş kümeye dönüştürebilirsiniz:

```
>>> s = set('istihza')
>>> df = frozenset(s)
>>> df

frozenset({'t', 's', 'a', 'z', 'i', 'h'})
```

35.16 complex()

Sayılardan söz ederken, eğer matematikle çok fazla içli dışlı değilseniz pek karşılaşmayacağınız, 'karmaşık sayı' adlı bir sayı türünden de bahsetmiştik. Karmaşık sayılar, bir gerçek, bir de sanal kısımdan oluşan sayılardır.

Karmaşık sayılar Python'da 'complex' ifadesiyle gösteriliyor. Mesela şu bir karmaşık sayıdır:

```
>>> 12+0j
```

İşte eğer herhangi bir sayıyı karmaşık sayıya dönüştürmeniz gerekirse `complex()` adlı bir fonksiyondan yararlanabilirsiniz. Örneğin:

```
>>> complex(15)

(15+0j)
```

Böyle bir kod yazdığımızda, verdiğimiz parametre karmaşık sayının gerçek kısmını oluşturacak, sanal kısım ise 0 olarak kabul edilecektir. Elbette isterseniz sanal kısmı kendiniz de belirleyebilirsiniz:

```
>>> complex(15, 2)

(15+2j)
```

35.17 float()

Bu fonksiyonu, sayıları veya karakter dizilerini kayan noktalı sayıya dönüştürmek için kullanıyoruz:

```
>>> float('134')

134.0

>>> float(12)

12.0
```

35.18 int()

Bu fonksiyon birkaç farklı amaç için kullanılabilir. `int()` fonksiyonunun en temel görevi, bir karakter dizisi veya kayan noktalı sayıyı (eğer mümkünse) tam sayıya dönüştürmektir:

```
>>> int('10')
10
>>> int(12.4)
12
```

Bunun dışında bu fonksiyonu, herhangi bir sayma sisteminde temsil edilen bir sayıyı onlu sayma sistemine dönüştürmek için de kullanabiliriz. Örneğin:

```
>>> int('12', 8)
10
```

Burada, sekizli sayma sistemine ait sayı değerli bir karakter dizisi olan *'12'*yi onlu sayma sistemine dönüştürdük ve böylece *'10'* sayısını elde ettik.

`int()` fonksiyonunu sayma sistemleri arasında dönüştürme işlemlerinde kullanabilmek için ilk parametrenin bir karakter dizisi olması gerektiğine dikkat ediyoruz.

Bu arada, `int('12', 8)` komutunun *12* sayısını sekizli sayma sistemine dönüştürmediğine dikkat edin. Bu komutun yaptığı iş sekizli sayma sistemindeki *12* sayısını onlu sayma sistemine dönüştürmektir.

`int()` fonksiyonunun bu kullanımıyla ilgili bir örnek daha verelim:

```
>>> int('4cf', 16)
1231
```

Burada da, onaltılı sayma sistemine ait bir sayı olan *4cf*'yi onlu sayma sistemine çevirdik ve *1231* sayısını elde ettik. *4cf* sayısını `int()` fonksiyonuna parametre olarak verirken bunu karakter dizisi şeklinde yazmayı unutmuyoruz. Aksi halde Python bize bir hata mesajı gösterecektir.

35.19 str()

Bu fonksiyonun, farklı veri tiplerini karakter dizisine dönüştürmek için kullanıldığını biliyorsunuz. Örneğin:

```
>>> str(12)
'12'
```

Burada *12* sayısını bir karakter dizisine dönüştürdük. Şimdi de bir baytı karakter dizisine dönüştürelim:

```
>>> bayt = b'istihza'
```

Bayt nesnemizi tanımladık. Şimdi bunu bir karakter dizisine dönüştürelim:

```
>>> kardiz = str(bayt, encoding='utf-8')
>>> print(kardiz)
istihza
```

Gördüğünüz gibi, bir baytı karakter dizisine dönüştürmek için `str()` fonksiyonuna *encoding* adlı bir parametre veriyoruz. Fonksiyonumuz, bu parametrede hangi kodlama biçimi belirtildiyse, baytları bu kodlama biçiminin kurallarına göre bir karakter dizisine dönüştürüyor.

Tahmin edebileceğiniz gibi, belirttiğiniz kodlama biçiminin herhangi bir baytı karakter dizisine dönüştüremediği durumlara karşı bir *errors* parametresi de verebiliriz `str()` fonksiyonuna. Örneğin elimizde bayt tipinde şöyle bir veri olduğunu varsayalım:

```
>>> bayt = bytes('kadın', encoding='utf-8')
>>> print(bayt)
b'kad\xc4\xbn'
```

Şimdi bu bayt veri tipini bir karakter dizisine dönüştürmeye çalışalım:

```
>>> kardiz = str(bayt, encoding='ascii')

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
UnicodeDecodeError: 'ascii' codec can't decode byte 0xc4 in position 3: ordinal
not in range(128)
```

ASCII adlı kod çözücü, b'kadın' içindeki baytlardan birini tanıyamadığı için bize bir hata mesajı gösterdi. Bildiğiniz gibi ASCII 128'den büyük baytları dönüştüremez. İşte bu tür durumlara karşı *errors* parametresinden yararlanabilirsiniz:

```
>>> kardiz = str(bayt, encoding='ascii', errors='ignore')
>>> print(kardiz)
kadn
```

errors parametresine verdiğimiz 'ignore' değeri sayesinde Python bize hata mesajı göstermek yerine, ASCII ile çözülemeyen baytı görmezden geldi. *errors* parametresinin hangi değerleri alabileceğini önceki derslerimizden hatırlıyor olmalısınız.

35.20 dict()

Bu fonksiyon, farklı veri tiplerinden sözlükler üretmemizi sağlar. Örneğin bu fonksiyonu kullanarak boş bir sözlük oluşturabiliriz:

```
>>> s = dict()
```

Bu fonksiyon, değişkenlerden sözlükler oluşturmamızı da sağlar:

```
>>> s = dict(a=1, b=2, c=3)
{'a': 1, 'b': 2, 'c': 3}
```

`dict()` fonksiyonuna parametre olarak iç içe geçmiş listeler veya demetler vererek de sözlük üretebiliriz:

```
>>> öğeler = (['a', 1], ['b', 2], ['c', 3])
>>> dict(öğeler)
{'a': 1, 'b': 2, 'c': 3}
```

35.21 callable()

Bu fonksiyon, bir nesnenin 'çağrılabilir' olup olmadığını denetler. Peki hangi nesneler çağrılabilir özelliktedir. Mesela fonksiyonlar çağrılabilir nesnelerdir. Değişkenler ise çağrılabilir nesneler değildir.

Birkaç örnek verelim bununla ilgili:

```
>>> callable(open)
```

```
True
```

Python'ın `open()` adlı bir fonksiyonu olduğu için, doğal olarak `callable()` fonksiyonu *True* çıktısı veriyor.

Bir de şuna bakalım:

```
>>> import sys
>>> callable(sys.version)
```

```
False
```

Burada da `sys` modülü içindeki *version* adlı nesnenin çağrılabilir özellikte olup olmadığını sorguladık. Daha önceki derslerimizde de gördüğümüz gibi, `sys` modülü içindeki *version* adlı araç bir fonksiyon değil, değişkendir. Dolayısıyla bu değişken `callable(sys.version)` sorgusuna *False* yanıtı verir.

35.22 ord()

Bu fonksiyon, bir karakterin karşılık geldiği ondalık sayıyı verir. Örneğin:

```
>>> ord('a')
```

```
97
```

```
>>> ord('ı')
```

```
305
```

35.23 oct()

Bu fonksiyon, bir sayıyı sekizli düzendeki karşılığına çevirmemizi sağlar:

```
>>> oct(10)
```

```
'0o12'
```

35.24 hex()

Bu fonksiyon, bir sayıyı onaltılı düzendeki karşılığına çevirmemizi sağlar:

```
>>> hex(305)
'0x131'
```

Yalnız hem `oct()` hem de `hex()` fonksiyonlarında dikkat etmemiz gereken şey, bu fonksiyonların parametre olarak bir sayı alıp, çıktı olarak bir karakter dizisi veriyor olmasıdır.

35.25 `eval()`, `exec()`, `globals()`, `locals()`, `compile()`

Bu bölümde beş farklı fonksiyonu bir arada inceleyeceğiz. Bu fonksiyonları birlikte ele almamızın nedeni bunların birbiriyle yakından bağlantılı olması.

Burada işleyeceğimiz bu beş fonksiyon şunlardan oluşuyor:

1. `eval()`
2. `exec()`
3. `globals()`
4. `locals()`
5. `compile()`

Ancak bu fonksiyonlardan söz etmeye başlamadan önce Python'daki iki önemli kavramı açıklığa kavuşturmamız gerekiyor: Bu kavramlar şunlar:

1. ifade
2. deyim

Öncelikle 'ifade' kavramından başlayalım.

İngilizcede *expression* denen 'ifadeler', bir değer üretmek için kullanılan kod parçalarıdır. Karakter dizileri, sayılar, işleçler, öteki veri tipleri, liste üreteçleri, sözlük üreteçleri, küme üreteçleri, fonksiyonlar hep birer ifadedir. Örneğin:

```
>>> 5
>>> 23 + 4
>>> [i for i in range(10)]
>>> len([1, 2, 3])
```

İngilizcede *statement* olarak adlandırılan 'deyimler' ise ifadeleri de kapsayan daha geniş bir kavramdır. Buna göre bütün ifadeler aynı zamanda birer deyimdir. Daha doğrusu, ifadelerin bir araya gelmesi ile deyimler oluşturulabilir.

Deyimlere birkaç örnek verelim:

```
>>> a = 5
>>> if a:
...     print(a)
>>> for i in range(10):
...     print(i)
```


Python programlama dilinde deyimlerle ifadeleri ayırt etmenin kolay bir yolu da `eval()` fonksiyonundan yararlanmaktır. Eğer deyim mi yoksa ifade mi olduğundan emin olmadığınız bir şeyi `eval()` fonksiyonuna parametre olarak verdiğinizde hata almıyorsanız o parametre bir ifadedir. Eğer hata alıyorsanız o parametre bir deyimdir. Çünkü `eval()` fonksiyonuna parametre olarak yalnızca ifadeler verilebilir.

Birkaç örnek verelim:

```
>>> eval('a = 5')

File "<string>", line 1
  a = 5
  ^
SyntaxError: invalid syntax
```

Gördüğünüz gibi, `eval()` fonksiyonu bize bir hata mesajı verdi. Çünkü `a = 5` kodu bir deyimdir. Unutmayın, Python'da bütün değer atama işlemleri birer deyimdir. Dolayısıyla `eval()` fonksiyonu bu deyimi parametre olarak alamaz.

Bir de şuna bakalım:

```
>>> eval('5 + 25')

30
```

Bu defa hata almadık. Çünkü `eval()` fonksiyonuna, olması gerektiği gibi, parametre olarak bir ifade verdik. Bildiğiniz gibi, `5 + 25` kodu bir ifadedir.

Dediğimiz gibi, `eval()` fonksiyonu deyimleri parametre olarak alamaz. Ama `exec()` fonksiyonu alabilir:

```
>>> exec('a = 5')
```

Bu şekilde, değeri 5 olan `a` adlı bir değişken oluşturmuş olduk. İsterseniz kontrol edelim:

```
>>> print(a)

5
```

Gördüğünüz gibi, `exec()` fonksiyonu, mevcut isim alanı içinde `a` adlı bir değişken oluşturdu. Yalnız elbette mevcut isim alanı içinde yeni değişkenler ve yeni değerler oluştururken dikkatli olmamız gerektiğini biliyorsunuz. Zira mesela yukarıdaki komutu vermeden önce mevcut isim alanında zaten `a` adlı bir değişken varsa, o değişkenin değeri değişecektir:

```
>>> a = 20
```

Elimizde, değeri 20 olan `a` adlı bir değişken var. Şimdi `exec()` fonksiyonu yardımıyla `a` değişkeninin de içinde yer aldığı mevcut isim alanına müdahale ediyoruz:

```
>>> exec('a = 10')
```

Böylece `a` değişkeninin eski değerini silmiş olduk. Kontrol edelim:

```
>>> print(a)

10
```

Bu tür durumlarda, `exec()` ile oluşturduğunuz değişkenleri global isim alanına değil de, farklı bir isim alanına göndermeyi tercih edebilirsiniz. Peki ama bunu nasıl yapacağız?

Python programlama dilinde isim alanları sözlük tipinde bir veridir. Örneğin global isim alanı basit bir sözlükten ibarettir.

Global isim alanını gösteren sözlükte hangi anahtar ve değerlerin olduğunu görmek için `globals()` adlı bir fonksiyonu kullanabilirsiniz:

```
>>> globals()
```

Bu fonksiyonu çalıştırdığımızda şuna benzer bir çıktı alırız:

```
{'__doc__': None, '__loader__': <class '_frozen_importlib.BuiltinImporter'>,
'__name__': '__main__', '__package__': None, '__builtins__': <module 'builtins'>}
```

Gördüğünüz gibi, elimizdeki şey gerçekten de bir sözlük. Dolayısıyla bir sözlük ile ne yapabilirsek bu sözlükle de aynı şeyi yapabiliriz...

'globals' adlı bu sözlüğün içeriği, o anda global isim alanında bulunan nesnelere göre farklılık gösterecektir. Örneğin:

```
>>> x = 10
```

şeklinde 10 değerine sahip bir x nesnesi tanımladıktan sonra `globals()` fonksiyonunu tekrar çalıştırırsanız global isim alanına bu nesnenin de eklenmiş olduğunu görürsünüz.

Dediğimiz gibi, `globals()` fonksiyonundan dönen nesne bir sözlüktür. Bu sözlüğe, herhangi bir sözlüğe veri ekler gibi değer de ekleyebilirsiniz:

```
>>> globals()['z'] = 23
```

Bu şekilde global isim alanına z adlı bir değişken eklemiş oldunuz:

```
>>> z
23
```

Yalnız, Python programlama dili bize bu şekilde global isim alanına nesne ekleme imkanı verse de, biz mecbur değilsek bu yöntemi kullanmaktan kaçınmalıyız. Çünkü bu şekilde sıradışı bir yöntemle değişken tanımladığımız için aslında global isim alanını, nerden geldiğini kestirmenin güç olduğu değerlerle 'kirlenmiş' oluyoruz.

Bildiğiniz gibi, Python'da global isim alanı dışında bir de lokal isim alanı bulunur. Lokal isim alanlarının, fonksiyonlara (ve ileride göreceğimiz gibi sınıflara) ait bir isim alanı olduğunu biliyorsunuz. İşte bu isim alanlarına ulaşmak için de `locals()` adlı bir fonksiyondan yararlanacağız:

```
def fonksiyon(param1, param2):
    x = 10
    print(locals())

fonksiyon(10, 20)
```

Bu fonksiyonu çalıştırdığınızda şu çıktıyı alacaksınız:

```
{'param2': 20, 'param1': 10, 'x': 10}
```

Gördüğünüz gibi, `locals()` fonksiyonu gerçekten de bize `fonksiyon()` adlı fonksiyon içindeki lokal değerleri veriyor.

`globals()` ve `locals()` fonksiyonlarının ne işe yaradığını incelediğimize göre `exec()` fonksiyonunu anlatırken kaldığımız yere dönebiliriz.

Ne diyorduk?

Elimizde, değeri 20 olan *a* adlı bir değişken vardı:

```
>>> a = 20
```

`exec()` fonksiyonu yardımıyla *a* değişkeninin de içinde yer aldığı mevcut isim alanına müdahale edelim:

```
>>> exec('a = 3')
```

Bu şekilde *a* değişkeninin varolan değerini silmiş olduk:

```
>>> print(a)
```

```
3
```

Dediğimiz gibi, bu tür durumlarda, `exec()` ile oluşturduğunuz değişkenleri global isim alanı yerine farklı bir isim alanına göndermeyi tercih etmemiz daha uygun olacaktır. Python'da isim alanlarının basit bir sözlük olduğunu öğrendiğimize göre, `exec()` ile oluşturduğumuz değişkenleri global isim alanı yerine nasıl farklı bir isim alanına göndereceğimizi görebiliriz.

Önce yeni bir isim alanı oluşturalım:

```
>>> ia = {}
```

Şimdi `exec()` ile oluşturacağımız değerleri bu isim alanına gönderebiliriz:

```
>>> exec('a = 3', ia)
```

Böylece global isim alanındaki *a* değişkeninin değerine dokunmamış olduk:

```
>>> a
```

```
20
```

Yeni oluşturduğumuz değer ise *ia* adlı yeni isim alanına gitti:

```
>>> ia['a']
```

```
3
```

35.26 copyright()

Bu fonksiyon yardımıyla Python'ın telif haklarına ilişkin bilgilere erişebilirsiniz:

```
>>> copyright()
```

```
Copyright (c) 2001-2012 Python Software Foundation.  
All Rights Reserved.
```

```
Copyright (c) 2000 BeOpen.com.  
All Rights Reserved.
```

```
Copyright (c) 1995-2001 Corporation for National Research Initiatives.
```

All Rights Reserved.

Copyright (c) 1991-1995 Stichting Mathematisch Centrum, Amsterdam.
All Rights Reserved.

35.27 credits()

Bu fonksiyon, Python programlama diline katkıda bulunanlara teşekkür içeren küçük bir metni ekrana çıktı olarak verir:

```
>>> credits()
```

```
Thanks to CWI, CNRI, BeOpen.com, Zope Corporation and a cast of thousands  
for supporting Python development. See www.python.org for more information.
```

35.28 license()

Bu fonksiyon yardımıyla Python'ın lisansına ilişkin epey ayrıntılı metinlere ulaşabilirsiniz.

35.29 dir()

Eğer `dir()` fonksiyonunu parametresiz olarak kullanırsak, mevcut isim alanındaki öğeleri bir liste halinde elde ederiz:

```
>>> dir()
```

```
['__builtins__', '__doc__', '__loader__', '__name__', '__package__']
```

Bu bakımdan `dir()` fonksiyonu `globals()` ve `locals()` fonksiyonlarına benzer. Ancak onlardan farkı, `dir()` fonksiyonunun çıktı olarak bir liste, `globals()` ve `locals()` fonksiyonlarının ise birer sözlük vermesidir.

Ayrıca `dir()` fonksiyonunu kullanarak nesnelerin metot ve niteliklerini içeren bir listeye ulaşabileceğimizi de biliyorsunuz. Örneğin bu fonksiyonu kullanarak farklı veri tiplerinin metot ve niteliklerini listeleyebiliriz:

```
>>> dir('')  
>>> dir([])  
>>> dir({})
```

35.30 divmod()

Bu fonksiyonun işlevini bir örnek üzerinden göstermeye çalışalım:

```
>>> divmod(10, 2)
```

```
(5, 0)
```

Gördüğünüz gibi `divmod(10, 2)` komutu bize iki ögeli bir demet veriyor. Bu demetin ilk ögesi, `divmod()` fonksiyonuna verilen ilk parametrenin ikinci parametreye bölünmesi işleminin sonucudur. Demetimizin ikinci ögesi ise, ilk parametrenin ikinci parametreye bölünmesi işleminden kalan sayıdır. Yani demetin ilk parametresi bölme işleminin 'bölüm' kısmını, ikinci ögesi ise 'kalan' kısmını verir.

Bu fonksiyonun bölme işleminin sonucunu tamsayı cinsinden verdiği dikkat ediyoruz:

```
>>> divmod(10, 3)
(3, 1)
```

10 sayısı 3 sayısına bölündüğünde tamsayı cinsinden sonuç 3'tür. Bu bölme işleminin kalanı ise 1'dir.

35.31 enumerate()

İngilizcede *enumerate* kelimesi 'numaralandırmak' anlamına gelir. `enumerate()` fonksiyonunun görevi de kelimenin bu anlamıyla aynıdır. Yani bu fonksiyonu kullanarak nesneleri numaralandırabiliriz.

Bu fonksiyon bize bir 'enumerate' nesnesi verir:

```
>>> enumerate('istihza')
<class 'enumerate'>
```

Bu nesnenin içeriğine nasıl erişebileceğimizi biliyorsunuz:

Nesneyi bir listeye çevirebiliriz:

```
>>> list(enumerate('istihza'))
[(0, 'i'), (1, 's'), (2, 't'), (3, 'i'), (4, 'h'), (5, 'z'), (6, 'a')]
```

veya:

```
>>> [i for i in enumerate('istihza')]
[(0, 'i'), (1, 's'), (2, 't'), (3, 'i'), (4, 'h'), (5, 'z'), (6, 'a')]
```

`print()` fonksiyonuna yıldızlı parametre olarak verebiliriz:

```
>>> print(*enumerate('istihza'))
(0, 'i') (1, 's') (2, 't') (3, 'i') (4, 'h') (5, 'z') (6, 'a')
```

veya nesne üzerinde bir döngü kurabiliriz:

```
>>> for i in enumerate('istihza'):
...     print(i)
...
(0, 'i')
(1, 's')
(2, 't')
(3, 'i')
(4, 'h')
```

```
(5, 'z')
(6, 'a')
```

Gördüğünüz gibi, 'enumerate' nesnesi bize her koşulda iki ögeli demetler veriyor. Bu demetlerin herbir ögesine nasıl ulaşabileceğimizi de biliyor olmalısınız:

```
>>> for sıra, öge in enumerate('istihza'):
...     print("{} . {}".format(sıra, öge))
...
0. i
1. s
2. t
3. i
4. h
5. z
6. a
```

Örneklerden de gördüğünüz gibi, `enumerate()` fonksiyonu bize bir dizi içindeki öğelerin sırasını ve öğenin kendisini içeren bir demet veriyor. Dikkat ettiyseniz, her zaman olduğu gibi, Python burada da saymaya 0'dan başlıyor. Yani `enumerate()` fonksiyonunun ürettiği öğe sıralamasında ilk öğenin sırası 0 oluyor. Elbette eğer isterseniz `enumerate()` fonksiyonunun saymaya kaçtan başlayacağını kendiniz de belirleyebilirsiniz:

```
>>> for sıra, öge in enumerate('istihza', 1):
...     print("{} . {}".format(sıra, öge))
...
1. i
2. s
3. t
4. i
5. h
6. z
7. a
```

`enumerate()` fonksiyonuna verdiğimiz ikinci parametre saymaya kaçtan başlanacağını gösteriyor. Eğer bu fonksiyonu ikinci parametre olmadan kullanırsak Python bizim saymaya 0'dan başlamak istediğimizi varsayacaktır.

35.32 exit()

Bu fonksiyon, o anda çalışan programdan çıkmanızı sağlar. Eğer bu komutu etkileşimli kabukta verirsiniz o anda açık olan oturum kapanacaktır.

35.33 help()

`help()` fonksiyonu gömülü fonksiyonlar içinde en faydalı fonksiyonların başında gelir. Bu fonksiyonu kullanarak Python programlama diline ait öğelere ilişkin yardım belgelerine ulaşabiliriz. Örneğin:

```
>>> help(dir)
```

Bu komutu verdiğimizde `dir()` fonksiyonunun ne işe yaradığını gösteren İngilizce bir belgeye ulaşırız. Gördüğünüz gibi, hakkında bilgi edinmek istediğimiz öğeyi `help()` fonksiyonuna parametre olarak vererek ilgili yardım dosyasına erişebiliyoruz.

Eğer bu fonksiyonu parametresiz olarak kullanırsak 'etkileşimli yardım' denen ekrana ulaşırız:

```
>>> help()

Welcome to Python 3.3! This is the interactive help utility.

If this is your first time using Python, you should definitely check out
the tutorial on the Internet at http://docs.python.org/3.3/tutorial/.

Enter the name of any module, keyword, or topic to get help on writing
Python programs and using Python modules. To quit this help utility and
return to the interpreter, just type "quit".

To get a list of available modules, keywords, or topics, type "modules",
"keywords", or "topics". Each module also comes with a one-line summary
of what it does; to list the modules whose summaries contain a given word
such as "spam", type "modules spam".

help>
```

Bu ekranda, hakkında bilgi edinmek istediğiniz öğeyi `help>` ibaresinden hemen sonra, boşluk bırakmadan yazarak öğeye ilişkin bilgilere ulaşabilirsiniz:

```
help> dir
```

Etkileşimli yardım ekranından çıkmak için 'q' harfine basabilirsiniz.

35.34 id()

Python'da her nesnenin bir kimliğinin olduğunu biliyorsunuz. Kimlik işlemlerini incelediğimiz konuda bundan bir miktar bahsetmiş ve orada `id()` adlı bir fonksiyondan söz etmiştik.

Orada şöyle bir örnek vermiştik:

```
>>> a = 50
>>> id(a)

505494576

>>> kardiz = "Elveda Zalim Dünya!"
>>> id(kardiz)

14461728
```

Orada söylediğimiz ve yukarıdaki örneklerden de bir kez daha gördüğünüz gibi, Python'daki her nesnenin kimliği eşsiz, tek ve benzersizdir.

35.35 input()

Bu fonksiyonun ne işe yaradığını gayet iyi biliyorsunuz. `input()` adlı bu gömülü fonksiyonu kullanarak kullanıcı ile veri alışverişinde bulunabiliyoruz.

35.36 format()

Bu gömülü fonksiyonun görevi, daha önce karakter dizilerini işlerken, karakter dizilerinin bir metodu olarak öğrendiğimiz `format()` metoduna benzer bir şekilde, karakter dizilerini biçimlendirmektir. Ancak `format()` fonksiyonu, daha önce öğrendiğimiz `format()` metoduna göre daha dar kapsamlıdır. `format()` metodunu kullanarak oldukça karmaşık karakter dizisi biçimlendirme işlemlerini gerçekleştirebiliriz, ama birazdan inceleyeceğimiz `format()` gömülü fonksiyonu yalnızca tek bir değeri biçimlendirmek için kullanılır.

Basit bir örnek verelim:

```
>>> format(12, '.2f')
```

```
'12.00'
```

Yukarıdaki ifadeyi daha önce gördüğümüz `format()` metodu ile şu şekilde yazabiliriz:

```
>>> '{:.2f}'.format(12)
```

```
'12.00'
```

35.37 filter()

Bu gömülü fonksiyon yardımıyla dizi niteliği taşıyan nesneler içindeki öğeler üzerinde belirli bir ölçüte göre bir süzme işlemi uygulayabiliriz. Dilerseniz `filter()` fonksiyonunun görevini bir örnek üzerinden anlamaya çalışalım.

Diyelim ki elimizde şöyle bir liste var:

```
>>> [400, 176, 64, 175, 355, 13, 207, 298, 397, 386, 31, 120, 120, 236,
    241, 123, 249, 364, 292, 153]
```

Amacımız bu liste içindeki tek sayıları süzmek.

Daha önce öğrendiğimiz yöntemleri kullanarak bu görevi şu şekilde yerine getirebiliriz:

```
>>> for i in l:
...     if i % 2 == 1:
...         print(i)
...
175
355
13
207
397
31
241
123
```



```
249
153
```

Hatta eğer istersek liste üreteçlerini kullanarak aynı işlemi daha kısa bir yoldan da halledebiliriz:

```
>>> [i for i in l if i % 2 == 1]

[175, 355, 13, 207, 397, 31, 241, 123, 249, 153]
```

İşte Python, yukarıdaki işlemi yapabilmemiz için bize üçüncü bir yol daha sunar. Bu üçüncü yolun adı `filter()` fonksiyonudur. Dikkatlice bakın:

```
def tek(sayı):
    return sayı % 2 == 1

print(*filter(tek, l))
```

Dilerseniz bu kodları daha iyi anlayabilmek için `filter()` fonksiyonuna biraz daha yakından bakalım...

`filter()` fonksiyonu toplam iki parametre alır. Bu parametrelerden ilki ölçütü belirleyen fonksiyon, ikincisi ise bu ölçütün uygulanacağı öğedir. Yukarıdaki örneğe baktığımızda, `tek()` adlı fonksiyonun, `/` adlı öğe üzerine uygulandığını görüyoruz.

Yukarıdaki örnekte ilk olarak `tek()` adlı bir fonksiyon tanımladık:

```
def tek(sayı):
    return sayı % 2 == 1
```

Bu fonksiyonun görevi, kendisine parametre olarak verilen bir sayının tek sayı olup olmadığını sorgulamak. Eğer verilen parametre bir tek sayı ise fonksiyonumuz `True` değerini, tek sayı değilse `False` değerini döndürecektir. İsterseniz fonksiyonumuzu test edelim:

```
print(tek(12))
```

12 sayısı bir tek sayı olmadığı için fonksiyonumuz bize `False` çıktısı verir.

Bir de şuna bakalım:

```
print(tek(117))
```

117 sayısı ise bir tek sayıdır. Bu nedenle fonksiyonumuz bize `True` değerini verecektir.

İşte biz bu fonksiyonu, `filter()` fonksiyonu yardımıyla şu liste üzerine uygulayacağız:

```
l = [400, 176, 64, 175, 355, 13, 207, 298, 397, 386, 31,
     120, 120, 236, 241, 123, 249, 364, 292, 153]
```

Dediğimiz gibi, `filter()` fonksiyonu, dizi özelliği taşıyan nesneler üzerinde belli bir ölçüte göre filtreleme işlemi yapmamızı sağlar. Biz de biraz önce tanımladığımız `tek()` adlı fonksiyonu `/` adlı bu listeye uygulayarak liste içindeki tek sayıları filtreleyeceğiz.

`filter()` fonksiyonunu çalıştıralım:

```
>>> filter(tek, l)
```

Burada `filter()` fonksiyonuna ilk parametre olarak `tek()` fonksiyonunu verdik. İkinci parametremiz ise bu fonksiyonu uygulayacağımız `/` adlı liste. Amacımız, `/` adlı liste üzerine

`tek()` fonksiyonunu uygulayarak, bu liste içindeki öğelerden *True* çıktısı verenleri (yani tek sayıları) ayıklamak.

Şimdi de yukarıdaki koddan aldığımız çıktıya bakalım:

```
<filter object at 0x00F74F30>
```

Gördüğünüz gibi, bu fonksiyonu bu şekilde kullandığımızda elde ettiğimiz şey bir 'filtre nesnesi'. Bu nesne içindeki öğeleri görebilmek için ne yapabileceğimizi biliyorsunuz:

```
>>> list(filter(tek, 1))

[175, 355, 13, 207, 397, 31, 241, 123, 249, 153]
```

veya:

```
>>> print(*filter(tek, 1))

175 355 13 207 397 31 241 123 249 153
```

ya da:

```
>>> [i for i in filter(tek, 1)]

[175, 355, 13, 207, 397, 31, 241, 123, 249, 153]
```

Gördüğünüz gibi, gerçekten de `/` adlı liste içindeki bütün tek sayılar süzüldü.

Gelin isterseniz `filter()` fonksiyonunu biraz daha iyi anlayabilmek için basit bir çalışma yapalım.

Elimizde bir sınıftaki öğrencilerin Matematik sınavından aldığı notları içeren bir sözlük var:

```
notlar = {'Ahmet' : 60,
          'Sinan' : 50,
          'Mehmet' : 45,
          'Ceren' : 87,
          'Selen' : 99,
          'Cem' : 98,
          'Can' : 51,
          'Kezban' : 100,
          'Hakan' : 66,
          'Mahmut' : 80}
```

Okulda kullanılan not sistemine göre yukarıdaki notları şu şekilde sınıflandırabiliyoruz:

```
def not_durumu(n):
    if n in range(0, 50): return 'F'
    if n in range(50, 70): return 'D'
    if n in range(70, 80): return 'C'
    if n in range(80, 90): return 'B'
    if n in range(90, 101): return 'A'
```

Buna göre mesela `print(not_durumu(54))` gibi bir kod yazdığımızda bu notun karşılık geldiği 'D' sayısını alabiliyoruz. Peki biz bu notları belli bir ölçüte göre süzmek, ayıklamak istersek ne yapabiliriz? Örneğin notu 70'ten yukarı olan öğrencileri listelemek istersek nasıl bir kod yazabiliriz?

İşte böyle bir durumda `filter()` adlı gömülü fonksiyonu kullanabiliriz:

```
notlar = {'Ahmet' : 60,
          'Sinan' : 50,
          'Mehmet' : 45,
          'Ceren' : 87,
          'Selen' : 99,
          'Cem' : 98,
          'Can' : 51,
          'Kezban' : 100,
          'Hakan' : 66,
          'Mahmut' : 80}

def süz(n):
    return n >= 70

print(*filter(süz, notlar.values()))
```

Gördüğünüz gibi, `filter()` fonksiyonu, `süz()` adlı fonksiyon ile belirlediğimiz ölçütü *notlar* adlı sözlüğün değerleri üzerine tek tek uygulamamızı sağlıyor.

35.38 hash()

Bu fonksiyon, belirli türdeki nesnelere bir karma değeri vermemizi sağlar. Örneğin:

```
>>> hash('istihza')

-840510580

>>> hash('python')

212829695
```

Ancak bu fonksiyonun ürettiği çıktı aynı nesne için bütün sistemlerde aynı olmayabilir. Yani örneğin yukarıdaki `hash('istihza')` komutu 32 bitlik ve 64 bitlik işletim sistemlerinde birbirinden farklı sonuçlar verebilir. Ayrıca bu fonksiyonun ürettiği karma değerlerinin birbiriyle çakışma ihtimali de yüksektir. Dolayısıyla bu fonksiyonu kullanarak, mesela parola girişleri için karma değeri üretmek doğru olmaz.

35.39 isinstance()

Hatırlarsanız daha ilk derslerimizde öğrendiğimiz `type()` adlı bir fonksiyon vardı. Bu fonksiyonu bir nesnenin hangi veri tipinde olduğunu tespit etmek için kullanıyorduk:

```
>>> type('istihza')

<class 'str'>
```

İşte buna benzer şekilde, tip denetimi için kullanabileceğimiz bir fonksiyon daha var. Bu fonksiyonun adı `isinstance()`.

Bu fonksiyonu şöyle kullanıyoruz:

```
>>> isinstance('istihza', str)
```

```
True
```

Gördüğünüz gibi 'istihza' gerçekten bir karakter dizisi (`str`) olduğu için komutumuz *True* çıktısı veriyor.

Bir de şuna bakalım:

```
>>> isinstance('istihza', list)
```

```
False
```

'istihza' bir liste (`list`) olmadığı için komutumuz bu kez *False* çıktısı verdi.

35.40 len()

Bu fonksiyon yardımıyla nesnelerin uzunluklarını hesaplayabileceğimizi biliyorsunuz:

```
>>> len('istihza')
```

```
7
```

```
>>> l = [1, 4, 5, 3, 2, 9, 10]
```

```
>>> len(l)
```

```
7
```

35.41 map()

Diyelim ki elimizde şöyle bir liste var:

```
>>> l = [1, 4, 5, 4, 2, 9, 10]
```

Amacımız bu liste içindeki her öğenin karesini hesaplamak. Bunun için şöyle bir yol izleyebiliriz:

```
>>> for i in l:
```

```
...     i ** 2
```

```
...
```

```
1
```

```
16
```

```
25
```

```
16
```

```
4
```

```
81
```

```
100
```

Böylece, istediğimiz gibi, bütün öğelerin karesini bulmuş olduk. Bu tür bir işlemi yapmanın bir başka yolu da `map()` adlı bir gömülü fonksiyondan yararlanmaktır. Dikkatlice bakın:

```
>>> def karesi(n):
```

```
...     return n ** 2
```

```
...
```

Burada bir n sayısının karesini hesaplayan bir fonksiyon tanımladık. Şimdi bu fonksiyonu / listesinin bütün öğeleri üzerine uygulayacağız:

```
>>> list(map(karesi, l))
[1, 16, 25, 16, 4, 81, 100]
```

35.42 max()

`max()` gömülü fonksiyonunun görevi, bir dizi içindeki en büyük öğeyi vermektir. Bu fonksiyon birkaç farklı parametre alır ve verdiği çıktı, aldığı parametrelerin türüne ve sayısına bağlı olarak değişiklik gösterebilir.

Bu fonksiyonu en basit şu şekilde kullanabilirsiniz:

```
>>> max(1, 2, 3)
3
```

`max()` fonksiyonu yukarıdaki şekilde çalıştırıldığında, kendisine verilen parametreler arasında en büyük olanı bulacaktır. Yukarıdaki parametrelerden en büyüğü 3 olduğu için de yukarıdaki komut 3 çıktısı verecektir.

Yukarıdaki kodların sağladığı etkiyi şu şekilde de elde edebiliriz:

```
>>> liste = [1, 2, 3]
>>> max(liste)
3
```

`max()` fonksiyonu yukarıda gösterildiği gibi birtakım isimsiz parametrelerle birlikte `key` adlı isimli bir parametre de alır. Bu parametre yardımıyla `max()` fonksiyonunun 'en büyük' kavramını hangi ölçüte göre seçeceğini belirleyebiliriz. Örneğin:

```
>>> isimler = ['ahmet', 'can', 'mehmet', 'selin', 'abdullah', 'kezban']
>>> max(isimler, key=len)
'abdullah'
```

`max()` fonksiyonu öntanımlı olarak, 'en büyük' kavramını sayısal büyüklük üzerinden değerlendirir. Yani herhangi bir `key` parametresi kullanılmadığında, bu fonksiyon otomatik olarak bir dizi içindeki en büyük sayıyı bulur. Ancak eğer biz istersek, yukarıdaki örnekte olduğu gibi, 'en büyük' kavramının uzunluk cinsinden değerlendirilmesini de sağlayabiliriz.

Yukarıdaki örnekte elimizde şöyle bir liste var:

```
>>> isimler = ['ahmet', 'can', 'mehmet', 'selin', 'abdullah', 'kezban']
```

Amacımız bu liste içindeki isimler arasından, en fazla harf içerenini bulmak. Bildiğiniz gibi Python'da bir karakter dizisinin uzunluğunu belirlemek için `len()` adlı bir fonksiyondan yararlanıyoruz. İşte aşağıdaki kod yardımıyla da `max()` fonksiyonunun 'en büyük' ölçütünü `len()` fonksiyonu üzerinden değerlendirmesini sağlıyoruz:

```
>>> max(isimler, key=len)
```

Bu arada `key` fonksiyonuna `len()` fonksiyonunu parantezsiz olarak verdiğimiz dikkat edin.

Gelin isterseniz `max()` fonksiyonunu biraz daha iyi anlamak için ufak bir çalışma yapalım.

Diyelim ki elimizde şöyle bir sözlük var:

```
askerler = {'ahmet' : 'onbaşı',
            'mehmet' : 'teğmen',
            'ali' : 'yüzbaşı',
            'cevat' : 'albay',
            'berkay' : 'üsteğmen',
            'mahmut' : 'binbaşı'}
```

Amacımız bu sözlük içindeki en yüksek askeri rütbeyi bulmak. İşte bunun için `max()` fonksiyonundan yararlanabiliriz.

Bildiğiniz gibi, `max()` fonksiyonu ölçüt olarak sayısal büyüklüğü göz önüne alıyor. Elbette askeri rütbeleri böyle bir ölçüte göre sıralamak pek mümkün değil. Ama eğer şöyle bir fonksiyon yazarsak işler değişir:

```
def en_yuksek_rutbe(rutbe):
    rütbeler = {'er' : 0,
                'onbaşı' : 1,
                'çavuş' : 2,
                'asteğmen' : 3,
                'teğmen' : 4,
                'üsteğmen' : 5,
                'yüzbaşı' : 6,
                'binbaşı' : 7,
                'yarbay' : 8,
                'albay' : 9}

    return rütbeler[rutbe]
```

Burada, rütbelerin her birine bir sayı verdik. En küçük rütbe en düşük sayıya, en yüksek rütbe ise en büyük sayıya sahip. Fonksiyonumuz bir adet parametre alıyor. Bu parametrenin adı *rütbe*. Yazdığımız fonksiyon, kendisine parametre olarak verilecek rütbeyi *rütbeler* adlı sözlükte arayıp, bu rütbeye karşılık gelen sayıyı döndürecek.

Bu bilgileri kullanarak kodlarımızın son halini düzenleyelim:

```
def en_yuksek_rutbe(rutbe):
    rütbeler = {'er' : 0,
                'onbaşı' : 1,
                'çavuş' : 2,
                'asteğmen' : 3,
                'teğmen' : 4,
                'üsteğmen' : 5,
                'yüzbaşı' : 6,
                'binbaşı' : 7,
                'yarbay' : 8,
                'albay' : 9}

    return rütbeler[rutbe]

askerler = {'ahmet': 'onbaşı',
            'mehmet': 'teğmen',
            'ali': 'yüzbaşı',
            'cevat': 'albay',
            'berkay': 'üsteğmen',
            'mahmut': 'binbaşı'}
```

Artık `max()` fonksiyonunu *askerler* adlı sözlük üzerine uygulayabiliriz:

```
print(max(askerler.values(), key=en_yüksek_rütbe))
```

Böylece *askerler* adlı sözlüğün değerleri `en_yüksek_rütbe()` fonksiyonunun sunduğu ölçüt üzerinden ele alınacak ve en büyük sayı değerine sahip olan rütbe çıktı olarak verilecektir.

Yukarıdaki kodlar problemimizi çözüyor. Peki ama ya biz rütbe ile birlikte bu rütbeyi taşıyan askerin adını da öğrenmek istersek nasıl bir kod yazacağız?

Bunun için de şöyle bir kod yazabiliriz:

```
for k, v in askerler.items():
    if askerler[k] in max(askerler.values(), key=en_yüksek_rütbe):
        print(v, k)
```

Eğer isterseniz burada `in` işlecini yerine `==` işlecini de kullanabilirsiniz:

```
for k, v in askerler.items():
    if askerler[k] == max(askerler.values(), key=en_yüksek_rütbe):
        print(v, k)
```

35.43 min()

`min()` fonksiyonu `max()` fonksiyonunun tam tersini yapar. Bildiğiniz gibi `max()` fonksiyonu bir dizi içindeki en büyük öğeyi buluyordu. İşte `min()` fonksiyonu da bir dizi içindeki en küçük öğeyi bulur. Bu fonksiyonun kullanımı `max()` ile aynıdır.

35.44 open()

Bu fonksiyon herhangi bir dosyayı açmak veya oluşturmak için kullanılır. Eğer dosyanın açılması veya oluşturulması esnasında bir hata ortaya çıkarsa `IOError` türünde bir hata mesajı verilir.

Bu fonksiyonun formülü şudur:

```
>>> open(dosya_adi, mode='r', buffering=-1, encoding=None,
...      errors=None, newline=None, closefd=True, opener=None)
```

Gördüğünüz gibi, bu fonksiyon pek çok farklı parametre alabiliyor. Biz şimdiye kadar bu parametrelerin yalnızca en sık kullanılanlarını işlemiştik. Şimdi ise geri kalan parametrelerin ne işe yaradığını da ele alacağız.

Yukarıdaki formülden de görebileceğiniz gibi, `open()` fonksiyonunun ilk parametresi *dosya_adi*'dir. Yani açmak veya oluşturmak istediğimiz dosya adını bu parametre ile belirtiyoruz:

```
>>> open('falanca_dosya.txt')
```

Elbette eğer açmak istediğiniz dosya, o anda içinde bulunduğunuz dizinde değilse dosya adı olarak, o dosyanın tam adresini yazmanız gerekir. Mesela:

```
>>> open('/home/istihza/Desktop/dosya.txt')
```

Bu arada, dosya adresini yazarken ters taksim yerine düz taksim işaretlerini kullanmak daha doğru olacaktır. Bu taksim türü hem Windows'ta hem de GNU/Linux'ta çalışır. Ancak eğer ters taksim işaretlerini kullanacaksanız, dosya yolu içindeki sinsi kaçış dizilerine karşı dikkatli olmalısınız:

```
>>> f = open('test\nisan.txt')

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
OSError: [Errno 22] Invalid argument: 'test\nisan.txt'
```

Burada problemin *nisan.txt* adlı dosyanın ilk harfi ile, bundan önce gelen ters taksim işaretinin birleşerek tesadüfen bir kaçış dizisi oluşturması olduğunu biliyorsunuz. Bu tür hatalara karşı ters taksim yerine düz taksim işaretlerini kullanabileceğiniz gibi *r* adlı kaçış dizisinden de yararlanabilirsiniz:

```
f = open(r'test\nisan.txt')
```

`open()` fonksiyonunun ikinci parametresi olan *mode*'un da ne olduğunu biliyorsunuz. Bu parametre yardımıyla, herhangi bir dosyayı hangi kipte açmak istediğimizi belirtebiliyoruz.

Bildiğiniz gibi, eğer *mode* parametresine herhangi bir değer vermezseniz Python ilgili dosyayı okuma kipinde açacaktır.

Bu parametreye verebileceğiniz değerleri şöyle özetleyebiliriz:

Karakter	Anlamı
'r'	Okuma kipidir. Öntanımlı değer budur.
'w'	Yazma kipidir. Eğer belirtilen adda dosya zaten varsa o dosya silinir.
'x'	Yeni bir dosya oluşturulup yazma kipinde açılır.
'a'	Dosya ekleme kipinde açılır. Bu kip ile, varolan bir dosyanın sonuna eklemeler yapılabilir.
'b'	Dosyaları ikili kipte açmak için kullanılır.
't'	Dosyaları metin kipinde açmak için kullanılır. Öntanımlı değerdir.
'+'	Aynı dosya üzerinde hem okuma hem de yazma işlemleri yapılmasını sağlar.

`open()` fonksiyonunun alabileceği bir başka parametre de *buffering* parametresidir. Bildiğiniz gibi, `open()` fonksiyonuyla bir dosyayı açıp bu dosyaya veri girdiğimizde bu veriler önce tampona alınacak, dosya kapandıktan sonra ise tamponda bekletilen veriler dosyaya işlenecektir. İşte bu *buffering* parametresi yardımıyla bu tampona alma işleminin nasıl yürüyeceğini belirleyebiliriz.

Eğer dosyaya işlenecek verilerin tampona alınmadan doğrudan dosyaya işlenmesini isterseniz *buffering* değerini *0* olarak belirlersiniz. Yalnız bu değer sadece ikili kipte etkindir. Yani bir dosyayı eğer metin kipinde açıyorsanız *buffering* parametresinin değerini *0* yapamazsınız.

Eğer dosyaya veri işlerken tampona alınan verilerin satır satır dosyaya eklenmesini isterseniz *buffering* değerini *1* olarak belirlersiniz. Bunun nasıl çalıştığını anlamak için şu örneği dikkatlice inceleyin:

```
>>> f = open('ni.txt', 'w', buffering=1)
>>> f.write('birinci satır\n')
```



```

14
>>> f.write('ikinci satır\n')

13
>>> f.write('aaa')

3
>>> f.write('\n')

1

```

Burada her `write()` komutundan sonra *ni.txt* adlı dosyayı açıp bakarsanız, şu durumu görürsünüz:

- `f.write('birinci satır\n')` komutuyla dosyaya bir satırlık veri ekledik ve bu veri dosyaya anında işlendi.
- `f.write('ikinci satır\n')` komutuyla dosyaya bir satırlık başka bir veri daha ekledik ve bu veri de dosyaya anında işlendi.
- `f.write('aaa')` komutuyla eklenen veri satır değil. Çünkü satır sonuna işaret eden satır başı kaçış dizisini kullanmadık.
- `f.write('\n')` komutuyla satır başı kaçış dizisini eklediğimiz anda bir önceki karakter dizisi ('aaa') de dosyaya eklenecektir.

Ancak *buffering* parametresi bu 1 değerini yalnızca metin kipinde alabilir. Bu kısıtlamayı da aklımızın bir kenarına not edelim...

0 ve 1 dışında *buffering* parametresine 1'den büyük bir değer verdiğinizde ise tampon boyutunun ne kadar olacağını kendiniz belirlemiş olursunuz.

Yalnız çoğu durumda *buffering* parametresine herhangi bir özel değer atamanız gerekmeyecektir. Bu parametreye herhangi bir değer atamadığınızda, kullandığınız işletim sistemi tampona alma işlemlerinin nasıl yürütüleceğine ve tampon boyutuna kendisi karar verecektir. İşletim sisteminin sizin yerinize verdiği bu karar da çoğunlukla istediğiniz şey olacaktır... Eğer kendi sisteminizde öntanımlı tampon boyutunun ne olduğunu merak ediyorsanız şu komutları kullanabilirsiniz:

```

>>> import io
>>> io.DEFAULT_BUFFER_SIZE

```

Çoğu sistemde bu değer 4096 ve 8192 bayt olacaktır.

`open()` fonksiyonunun alabileceği bir başka parametre de *encoding* parametresidir. Bu parametre, dosyanın hangi karakter kodlaması ile açılacağını belirler. Örneğin bir dosyayı 'UTF-8' karakter kodlaması ile açmak için şu komutu kullanıyoruz:

```

>>> f = open('dosya', encoding='utf-8')

```

Üzerinde işlem yaptığınız dosyalarda özellikle Türkçe karakter sorunları yaşamak istemiyorsanız, bir dosyayı açarken mutlaka *encoding* parametresinin değerini de ayarlamanızı tavsiye ederim.

Bir dosyayı açarken veya okurken herhangi bir karakter kodlama hatası ile karşılaştığınızda Python'ın ne tepki vermesi gerektiğini ise *errors* adlı parametre yardımıyla belirleyebilirsiniz.

Eğer bu parametreye *strict* değerini vererseniz karakter kodlama hataları programınızın *ValueError* türünde bir hata vererek çalışmayı kesmesine neden olacaktır. Bu parametreye herhangi bir değer vermediğinizde de Python sanki *strict* değerini vermişsiniz gibi davranır.

Eğer *errors* parametresine *ignore* değerini vererseniz kodlama hataları görmezden gelinecek, bu hataya sebep olan karakter silinecektir. Yalnız bu değer veri kaybına yol açma ihtimalini de göz önünde bulundurmalısınız.

Eğer *errors* parametresine *replace* değerini vererseniz kodlama hatasına yol açan karakter '?' veya 'ufffd' karakterleri ile değiştirilecektir.

`open()` fonksiyonunun kabul ettiği bir başka parametre de *newline* adlı parametredir. Peki bu parametre ne işe yarar?

Windows ve GNU/Linux işletim sistemleri satır sonlarını birbirlerinden farklı şekilde gösterir. GNU/Linux'ta yazılmış dosyalarda satır sonları `\n` karakteri ile gösterilirken, Windows'ta yazılmış dosyalarda satır sonunda `\r\n` karakterleri bulunur. Eğer Windows ve GNU/Linux sistemleri arasında dosya alışverişi yapıyorsanız kimi durumlarda bu farklılık çeşitli sorunların ortaya çıkmasına yol açabilir. İşte dosyalarınızın hangi satır sonu karakterine sahip olacağını yukarıda bahsettiğimiz *newline* adlı parametre ile belirleyebilirsiniz. Örneğin:

```
>>> f = open('dosya', newline='\n')
```

Bu şekilde dosyanız hangi işletim sisteminde olursa olsun satır sonlarında `\n` karakterine sahip olacaktır.

Dosyaların metotlarını incellerseniz o listede `fileno()` adlı bir metodun olduğunu göreceksiniz. Bu metod, bize bir dosyanın 'dosya tanımlayıcısını' (*file descriptor*) verir. Dosya tanımlayıcıları, dosyaya işaret eden pozitif tam sayılardır. 0, 1 ve 2 sayıları standart girdi, standart çıktı ve standart hata dosyalarına ayrılmış olduğu için, sizin açtığınız ve üzerinde işlem yaptığınız dosyaların tanımlayıcıları 2 sayısından büyük olacaktır.

Bir örnek verelim:

```
>>> f = open('ni.txt')
>>> f.fileno()

3
```

İşte burada gördüğünüz sayı, *ni.txt* adlı dosyanın 'dosya tanımlayıcısıdır'. Her dosyanın dosya tanımlayıcısı benzersizdir:

```
>>> g = open('zi.txt')
>>> g.fileno()

4
```

Python'da bir dosyayı `open()` fonksiyonuyla açarken dosya adını vermenin yanısıra, dosyanın tanımlayıcısını da kullanabilirsiniz:

```
>>> z = open(4)
```

veya:

```
>>> z = open(g.fileno())
```

Bu sayede, eğer isterseniz, elinizdeki dosyalarla daha ileri düzeyli işlemler yapabilirsiniz. Bir örnek verelim.

Dediğimiz gibi, bir dosyanın tanımlayıcısı tek ve benzersizdir. Farklı dosyalar aynı tanımlayıcılara sahip olmaz:

```
>>> a = open('aaa.txt')
>>> a.fileno()
```

```
3
```

```
>>> b = open('bbb.txt')
>>> b.fileno()
```

```
4
```

Şimdi şu örneklerle bakın:

```
>>> c = open(b.fileno(), closefd=False)
```

Bu şekilde *b* adlı dosyanın tanımlayıcısını kullanarak, aynı dosyayı bir de *c* adıyla açtık. Ancak burada kullandığımız *closefd=False* parametresine dikkat edin. Normalde dosyayı kapattığımızda dosyanın tanımlayıcısı serbest kalır ve başka bir dosya açıldığında bu tanımlayıcı yeni dosyaya atanır. Ama *closefd* parametresine *False* değeri verdiğimizde dosya kapansa bile, o dosyaya ait dosya tanımlayıcısı varolmaya devam edecektir.

35.45 pow()

Daha önceki derslerimizde pek çok kez örneklerini verdiğimiz bu fonksiyon İngilizcedeki *power* (kuvvet) kelimesinin kısaltmasından oluşur. Adının anlamına uygun olarak, bu fonksiyonu bir sayının kuvvetlerini hesaplamak için kullanıyoruz.

Bu fonksiyon en temel şekilde şöyle kullanılır:

```
>>> pow(2, 3)
```

```
8
```

Bu komutla 2 sayısının 3. kuvvetini hesaplamış oluyoruz.

pow() fonksiyonu toplamda üç farklı parametre alır. İlk iki parametrenin ne olduğunu yukarıda örnekledik. Üçüncü parametre ise kuvvet hesaplaması sonucu elde edilen sayının modülüsünü hesaplayabilmemizi sağlar. Yani:

```
>>> pow(2, 3, 2)
```

```
0
```

Burada yaptığımız şey şu: Öncelikle 2 sayısının 3. kuvvetini hesapladık. Elde ettiğimiz sayı 8. Ardından da bu sayının 2'ye bölünmesi işleminden kalan sayıyı elde ettik. Yani 0. Çünkü bildiğiniz gibi $8 \% 2$ işleminin sonucu 0'dır. Dolayısıyla yukarıdaki komut şuna eşdeğerdir:

```
>>> (2 ** 3) % 2
```

```
0
```

Ancak önceki derslerimizde de söylediğimiz gibi, `pow()` fonksiyonu çoğunlukla yalnızca ilk iki parametresi ile birlikte kullanılır:

```
>>> pow(12, 2)
```

```
144
```

35.46 print()

`print()` fonksiyonunu artık gayet iyi tanıyoruz. Bu fonksiyonu, bildiğiniz gibi, kullanıcılarımıza birtakım mesajlar göstermek için kullanıyoruz.

Kullanımını daha önce ayrıntılı bir şekilde anlatmış olduğumuz bu fonksiyonu şu şekilde formüle edebiliriz:

```
print(deg1, deg2, deg3, ..., sep=' ', end='\n', file=sys.stdout, flush=False)
```

Burada;

degx Çıktı verilecek değerlerin ne olduğunu belirtir. Buraya 256 adete kadar değer yazabilirsiniz.

sep Çıktı verilirken değerlerin arasına hangi karakterin yerleştirileceğini belirtir. Bu değer öntanımlı olarak boşluk karakteridir.

end Çıktı verilecek son değerın ardından hangi karakterin ilişitirileceğini belirtir. Bu değer öntanımlı olarak satır başı (`\n`) karakteridir.

file Çıktıların hangi dosyaya yazılacağını belirtir. Öntanımlı olarak bu parametrenin değeri `sys.stdout`'tur. Yani `print()` fonksiyonu çıktıların öntanımlı olarak standart çıktı konumuna gönderir.

flush Bildiğiniz gibi, herhangi bir dosyaya yazma işlemi sırasında dosyaya yazılacak değerler öncelikle tampona alınır. İşlem tamamlandıktan sonra tampondaki bu değerler topluca dosyaya aktarılır. İşte bu parametre, değerleri tampona almadan doğrudan dosyaya gönderebilmemizi sağlar. Bu parametrenin öntanımlı değeri `False`'tur. Yani değerler dosyaya yazılmadan önce öntanımlı olarak öncelikle tampona gider. Ama eğer biz bu parametrenin değerini `True` olarak değiştirirsek, değerler doğrudan dosyaya yazılır.

35.47 quit()

Bu fonksiyonu programdan çıkmak için kullanıyoruz. Eğer bu fonksiyonu etkileşimli kabukta verecek olursanız etkileşimli kabuk kapanacaktır.

35.48 range()

Bu fonksiyonu belli bir aralıktaki sayıları listelemek için kullanıyoruz. Yani mesela 0 ile 10 arası sayıların listesini almak istersek şöyle bir komut yazabiliriz:

```
>>> l = range(0, 10)
```

Ancak burada dikkat etmemiz gereken bir özellik var: Bu fonksiyon aslında doğrudan herhangi bir sayı listesi oluşturmaz. Yukarıda / değişkenine atadığımız komutu ekrana yazdırsak bunu daha net görebilirsiniz:

```
>>> print(l)
```

```
range(0, 10)
```

Bir de bu verinin tipine bakalım:

```
>>> type(l)
```

```
<class 'range'>
```

Gördüğünüz gibi, elimizdeki şey aslında bir sayı listesi değil, bir 'range' (aralık) nesnesidir. Biz bu nesneyi istersek başka veri tiplerine dönüştürebiliriz. Mesela bunu bir listeye dönüştürelim:

```
>>> list(l)
```

```
[0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9]
```

veya bir demete:

```
>>> tuple(l)
```

```
(0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9)
```

ya da bir kümeye veya dondurulmuş kümeye:

```
>>> set(l) #küme
```

```
{0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9}
```

```
>>> frozenset(l) #dondurulmuş küme
```

```
frozenset({0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9})
```

Bu 'range' nesnesini istediğiniz veri tipine dönüştürdükten sonra, dönüştürdüğünüz veri tipinin kuralları çerçevesinde elinizdeki veriyi işleyebilirsiniz.

range() fonksiyonundan elde ettiğiniz 'range' nesnesinin içeriğini elde etmek için bunu başka bir veri tipine dönüştürmenin yanı sıra, bu nesne üzerinde bir for döngüsü de kurabilirsiniz:

```
>>> for i in range(10):
```

```
...     print(i)
```

```
...
```

```
0
```

```
1
```

```
2
```

```
3
4
5
6
7
8
9
```

Ya da yıldızlı parametreler yardımıyla bu nesneyi `print()` fonksiyonuna göndererek, bu nesneyi istediğiniz gibi evirip çevirebilirsiniz:

```
>>> print(*range(10), sep=', ')
```

```
0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9
```

Esasında, yukarıda nasıl kullanılacağına dair bazı örnekler verdiğimiz bu `range()` fonksiyonunu temel olarak şu şekilde formüle edebiliriz:

```
range(başlangıç_değer, bitiş_değeri, atlama_değeri)
```

Aşağıdaki örneği tekrar ele alalım:

```
>>> range(0, 10)
```

Burada *0* başlangıç değeri, *10* ise bitiş değeridir. Buna göre oluşturulacak sayılar *0* ile *10* arasında olacaktır. Yalnız burada üretilecek sayı listesinde *0* sayısının dahil, *10* sayısının ise hariç olduğunu unutmuyoruz. Yani bu komutun bize vereceği ilk sayı *0*; son sayı ise *9* olacaktır.

`range()` fonksiyonunda başlangıç değerinin öntanımlı değeri *0*'dır. Dolayısıyla istersek biz yukarıdaki komutu şöyle de yazabiliriz:

```
>>> range(10)
```

Böylece Python bizim `range(0, 10)` komutunu kastettiğimizi varsayacaktır. Elbette eğer başlangıç değerinin *0* dışında bir değer olmasını istiyorsanız bunu özellikle belirtmeniz gerekir:

```
>>> range(10, 100)
```

Bu komut bize *10* ile (*10* dahil) *100* arası (*100* hariç) sayıları içeren bir 'range' nesnesi verecektir.

Yukarıda verdiğimiz formülden de göreceğiniz gibi, *başlangıç_değer* ve *bitiş_değer* dışında `range()` fonksiyonu üçüncü bir parametre daha alabiliyor. Bu parametreye *atlama_değeri* adı verdik. Bu parametreyi şöyle kullanıyoruz:

```
>>> list(range(0, 10, 2))
```

```
[0, 2, 4, 6, 8]
```

Gördüğünüz gibi, `range()` fonksiyonuna üçüncü parametre olarak verdiğimiz *2* sayısı, *0* ile *10* arası sayıların ikiye ikiye atlanarak üretilmesini sağladı.

35.49 reversed()

Diyelim ki elimizde şöyle bir liste var:

```
>>> isimler = ['ahmet', 'mehmet', 'veli', 'ayşe', 'çiğdem', 'ışık']
```

Eğer bu listedeki isimleri ters çevirmek, yani şöyle bir liste elde etmek isterseniz:

```
['ışık', 'çiğdem', 'ayşe', 'veli', 'mehmet', 'ahmet']
```

... ne yapmanız gerektiğini biliyorsunuz. Bu amaç için liste dilimleme yöntemlerinden yararlanabilirsiniz:

```
>>> isimler[::-1]

['ışık', 'çiğdem', 'ayşe', 'veli', 'mehmet', 'ahmet']
```

İşte aynı işlevi `reversed()` adlı bir fonksiyon yardımıyla da yerine getirebilirsiniz:

```
>>> reversed(isimler)

<list_reverseiterator object at 0x00EB9710>
```

Gördüğünüz gibi, tıpkı `range()` fonksiyonunda olduğu gibi, `reversed()` fonksiyonu da bize ürettiği öğelerin kendisi yerine, bir ‘nesne’ veriyor. Ama tabii ki bu bizim için bir sorun değil. Biz bu nesnenin içeriğini nasıl elde edebileceğimizi gayet iyi biliyoruz:

```
>>> list(reversed(isimler))

['ışık', 'çiğdem', 'ayşe', 'veli', 'mehmet', 'ahmet']
```

`range()` fonksiyonunu anlatırken sözünü ettiğimiz içerik elde etme yöntemlerini `reversed()` fonksiyonuna da uygulayabilirsiniz.

35.50 sorted()

Bu metot, daha önceki derslerimizden de bildiğiniz gibi, bir dizi içindeki öğeleri belirli bir ölçüte göre sıraya dizmemizi sağlıyor. Bununla ilgili çok basit bir örnek verelim:

```
>>> sorted('ahmet')

['a', 'e', 'h', 'm', 't']
```

Bu kodlar yardımıyla `ahmet` adlı karakter dizisi içindeki harfleri alfabe sırasına dizdik.

Elbette bu fonksiyonu sadece karakter dizileri üzerine uygulamıyoruz. `sorted()` adlı fonksiyon, dizi özelliği taşıyan her türlü nesne üzerine uygulanabilir. Mesela demetlerin ve listelerin bir dizi olduğunu biliyoruz. Dolayısıyla:

```
>>> sorted(('elma', 'armut', 'kiraz', 'badem'))

['armut', 'badem', 'elma', 'kiraz']

>>> sorted(['elma', 'armut', 'kiraz', 'badem'])

['armut', 'badem', 'elma', 'kiraz']
```

`sorted()` fonksiyonuna hangi türde bir veri tipi vererseniz verin, aldığınız çıktı her zaman bir liste olacaktır. Bunu unutmayın.

Gördüğünüz gibi, `sorted()` fonksiyonu nesneler üzerinde bir sıralama işlemi gerçekleştiriyor. Ancak bu fonksiyonun bir problemi var.

Dikkatlice bakın:

```
>>> isimler = ['ahmet', 'çiğdem', 'ışık', 'şebnem', 'zeynep', 'selin']
>>> sorted(isimler)

['ahmet', 'selin', 'zeynep', 'çiğdem', 'ışık', 'şebnem']
```

Bu fonksiyon, Türkçe karakter içeren öğeleri düzgün sıralayamaz.

Bu sorunu *kısmen* çözebilmek için `locale` adlı bir modül içindeki `strxfrm()` adlı bir fonksiyondan yararlanabilirsiniz:

```
>>> import locale
```

Henüz modülleri öğrenmemiş de olsak, bir modülü kullanabilmek için öncelikle o modülü ‘içe aktarmamız’ gerektiğini artık biliyorsunuz. Bu işlemi `import` adlı bir komut yardımıyla yaptığımızı da biliyorsunuz.

Şimdi de yerelimizi (*locale*) ‘Türkçe’ olarak ayarlayalım:

```
>>> locale.setlocale(locale.LC_ALL, 'tr_TR') #GNU/Linux
>>> locale.setlocale(locale.LC_ALL, 'Turkish_Turkey.1254') #Windows
```

Bu işlemleri yaptıktan sonra, `sorted()` fonksiyonunun `key` adlı bir parametresini kullanarak ve yine `locale` modülünün `strxfrm()` adlı fonksiyonundan faydalanarak Türkçe karakterler içeren listemizi sıralamayı deneyebiliriz:

```
>>> sorted(isimler, key=locale.strxfrm)

['ahmet', 'çiğdem', 'ışık', 'selin', 'şebnem', 'zeynep']
```

`locale` modülü içinde bulunan `strxfrm()` adlı fonksiyon, karakter dizilerinin, o anda etkin yerel neyse, ona göre muamele görmesini sağlar. Biz yukarıda yerelimizi Türkçe olarak ayarladığımız için `strxfrm()` fonksiyonu, `sorted()` ile yapılan alfabe sırasına dizme işleminin Türkçenin kurallarına göre yapılmasını sağlıyor.

Ancak bu yöntemin de sorunlu olduğunu bir süre sonra kendiniz de farkedeceksiniz. Mesela şu örneği inceleyin:

```
>>> sorted('afgdhki', key=locale.strxfrm)

['a', 'd', 'f', 'g', 'h', 'i', 'ı', 'k']
```

Gördüğünüz gibi, listede ‘ı’ harfi ‘i’ harfinden önce geliyor. Ama aslında bunun tersi olmalıydı. İşte böyle bir durumda, kendi sıralama mekanizmamızı kendimiz icat etmeliyiz. Peki ama nasıl?

Bilgisayarlar farklı dillerdeki karakterleri her zaman doğru sıralayamasa da, sayıları her zaman doğru sıralar:


```
>>> sorted([10, 9, 4, 14, 20])
```

```
[4, 9, 10, 14, 20]
```

Bilgisayarların bu özelliğinden ve Python'daki sözlük veri tipinden yararlanarak kendi sıralama mekanizmamızı rahatlıkla icat edebiliriz.

Öncelikle harflerimizi yazalım:

```
>>> harfler = "abcçdefgğhıijklmnoöprştuüvyz"
```

Burada Türk alfabesini oluşturan harfleri sırasına göre dizdik. Şimdi bu harflerin her birine bir sayı vereceğiz:

```
>>> çevrim = {'a': 0, 'b': 1, 'c': 2, 'ç': 3, 'd': 4,
...          'e': 5, 'f': 6, 'g': 7, 'ğ': 8, 'h': 9,
...          'ı': 10, 'i': 11, 'j': 12, 'k': 13,
...          'l': 14, 'm': 15, 'n': 16, 'o': 17,
...          'ö': 18, 'p': 19, 'r': 20, 's': 21,
...          'ş': 22, 't': 23, 'u': 24, 'ü': 25,
...          'v': 26, 'y': 27, 'z': 28}
```

Yalnız böyle her harfe karşılık gelen sayıyı elle yazmak yorucu olacaktır. Bu işlemi daha kolay bir şekilde yapabilmek için farklı teknikleri kullanabilirsiniz. Mesela daha önce öğrendiğimiz sözlük üreteçlerinden yararlanabilirsiniz:

```
>>> çevrim = {i: harfler.index(i) for i in harfler}
```

Bu şekilde *harfler* değişkeni içindeki herbir harfin bir anahtar; bu harflerin *harfler* değişkeni içindeki sırasını gösteren herbir sayının ise bir değer olduğu bir sözlük oluşturmuş olduk.

Şimdi isim listemizi alalım karşımıza:

```
isimler = ["ahmet", "ışık", "ismail",
           "çiğdem", "can", "şule"]
```

Normal bir `sorted()` işleminin yanlış sonuç döndüreceğini biliyoruz:

```
>>> sorted(isimler)

['ahmet', 'can', 'ismail',
 'çiğdem', 'ışık', 'şule']
```

Aynı şekilde *key* parametresine `locale.strxfrm` değerinin verilmesi de yetersiz kalacaktır:

```
>>> sorted(isimler, key=locale.strxfrm)

['ahmet', 'can', 'çiğdem', 'ismail',
 'ışık', 'şule']
```

Ama biraz önce oluşturduğumuz *çevrim* anahtarını kullanırsak durum bambaşka olacaktır:

```
>>> sorted(isimler, key=lambda x: çevrim.get(x[0]))

['ahmet', 'can', 'çiğdem', 'ışık', 'ismail', 'şule']
```

Ancak aslında burada da oldukça sinsi bir problem var. Bu metot ile kelime listesini oluşturan kelimeleri yalnızca ilk harflerine göre sıralıyoruz (`x[0]`). Peki ya aynı liste içinde ilk harfleri

aynı olup, sonraki harflerde farklılaşan kelimeler varsa ne olacak? Yani mesela bu metot acaba 'ismail' ve 'iskender' kelimelerini doğru bir şekilde sıralayabilir mi? Bakalım:

```
harfler = "abcçdefgğhijklmnoöprsstüüvyz"
çevrim = {i: harfler.index(i) for i in harfler}

isimler = ["ahmet", "ışık", "ismail", "çiğdem",
           "can", "şule", "iskender"]

print(sorted(isimler, key=lambda x: çevrim.get(x[0])))
```

Buradan şu çıktıyı alıyoruz:

```
['ahmet', 'can', 'çiğdem', 'ışık', 'ismail', 'iskender', 'şule']
```

Gördüğünüz gibi 'ismail' ve 'iskender' kelimeleri doğru bir şekilde sıralanmadı; 'iskender' kelimesinin 'ismail' kelimesinden önce gelmesi gerekiyordu...

Demek ki şimdiye kadar kullandığımız bütün sıralama yöntemlerinin bir eksiği varmış. O halde başka bir metot bulmaya çalışalım.

Dikkatlice bakın:

```
harfler = 'abcçdefgğhijklmnoöprsstüüvyz'
çevrim = {i: harfler.index(i) for i in harfler}

def sırala(kelime):
    return ([çevrim.get(kelime[i]) for i in range(len(kelime))])

isimler = ['ahmet', 'can', 'iskender', 'cigdem',
           'ismet', 'ismail', 'ismit', 'çiğdem',
           'ismit', 'ışık', 'şule']

print(*sorted(isimler, key=sırala), sep='\n')
```

Gelin bu kodları biraz inceleyelim.

Burada ilk gördüğümüz kodlar şunlar:

```
harfler = 'abcçdefgğhijklmnoöprsstüüvyz'
çevrim = {i: harfler.index(i) for i in harfler}
```

Esasında siz bu kodların anlamını biliyorsunuz. Önceki derslerimizde de aynı kodları birkaç kez kullanmıştık. Yalnız biz burada, örnek olması açısından, *harfler* değişkeni için değer olarak yalnızca küçük harfleri kullandık. Bu kodları daha kapsamlı bir program içinde kullanacaksanız bu değişkenin uygun yerlerine mesela büyük harfleri ve noktalama işaretleriyle sayıları da eklemek isteyebilirsiniz.

Sonraki satırlarda *sırala()* adlı bir fonksiyon tanımladık:

```
def sırala(kelime):
    return ([çevrim.get(kelime[i]) for i in range(len(kelime))])
```

Burada liste üreteçlerinden yararlandığımıza dikkatinizi çekmek isterim:

```
[çevrim.get(kelime[i]) for i in range(len(kelime))]
```

Bu kod yardımıyla *kelime* içinde geçen her harfi *çevrim* adlı sözlükte sorgulayarak, sözlükte ilgili harfe karşılık gelen sayıyı buluyoruz.

Aslında bu kodları daha iyi anlayabilmek için Python'daki `sorted()` fonksiyonunun mantığını biraz daha derinlemesine incelememiz gerekiyor. Gelin şimdi bu inceleme işini yapalım:

Diyelim ki elimizde şöyle bir liste var:

```
elemanlar = [('ahmet', 33, 'karataş'),
              ('mehmet', 45, 'arpaçbahşiş'),
              ('sevda', 24, 'arsuz'),
              ('arzu', 40, 'siverek'),
              ('abdullah', 30, 'payas'),
              ('ilknur', 40, 'kilis'),
              ('abdurrezzak', 40, 'bolvadin')]
```

Bu liste, her biri 'isim', 'yaş' ve 'memleket' bilgilerini içeren üç ögeli birer demetten oluşuyor. Eğer biz bu liste üzerine `sorted()` fonksiyonunu uygularsak:

```
print(*sorted(elemanlar), sep='\n')
```

Python elemanları demetlerin ilk ögesine göre sıralayacaktır. Yani isme göre.

Peki ya biz bu elemanları yaşa göre sıralamak istersek ne yapacağız?

Bu amacı gerçekleştirmek için şöyle bir kod yazabiliriz:

```
def sırala(liste):
    return liste[1]

elemanlar = [('ahmet', 33, 'karataş'),
              ('mehmet', 45, 'arpaçbahşiş'),
              ('sevda', 24, 'arsuz'),
              ('arzu', 40, 'siverek'),
              ('abdullah', 30, 'payas'),
              ('ilknur', 40, 'kilis'),
              ('abdurrezzak', 40, 'bolvadin')]

print(*sorted(elemanlar, key=sırala), sep='\n')
```

Bu örnek bize `key` parametresinin de ne işe yaradığını açık seçik gösteriyor. Eğer Python'ın kendi sıralama yönteminin dışında bir sıralama yöntemi uygulayacaksak, bu sıralama yönteminin ne olduğunu bir fonksiyon yardımıyla tarif edip bunu `key` parametresine değer olarak veriyoruz. Örneğin biz yukarıdaki Python'ın *elemanlar* adlı listeyi ilk sütuna ('isim' sütunu) göre değil, ikinci sütuna ('yaş' sütunu) göre sıralamasını istedik. Bunun için de şöyle bir fonksiyon yazdık:

```
def sırala(liste):
    return liste[1]
```

Bu fonksiyon, kendisine parametre olarak verilen nesnenin ikinci ögesini döndürüyor. İşte biz `sorted()` fonksiyonunun `key` parametresine bu fonksiyonu verdiğimizde Python sıralama işleminde *elemanlar* listesinin ikinci ögesini dikkate alacaktır. Eğer Python'ın sıralama işleminde mesela üçüncü sütunu dikkate almasını isterseniz `sırala()` fonksiyonunu şöyle yazabilirsiniz:

```
def sırala(liste):
    return liste[2]
```

Gördüğümüz gibi, *elemanlar* listesinin ikinci sütununda değeri aynı olan ögeler var. Mesela 'arzu', 'ilknur' ve 'abdurrezzak' 40 yaşında. Python bu ögeleri sıralarken, bunların listede

geçtiği sırayı dikkate alacaktır. Ama bazen biz sıralamanın böyle olmasını istemeyebiliriz. Mesela bizim istediğimiz şey, değeri aynı olan öğeler için üçüncü sütunun (veya birinci sütunun) dikkate alınması olabilir. İşte bunun için de `sırala()` fonksiyonunu şu şekilde tanımlayabiliriz:

```
def sırala(liste):  
    return (liste[1], liste[2])
```

Gördüğünüz gibi burada `sırala()` fonksiyonu bize iki öğeli bir demet döndürüyor.

Kodlarımız tam olarak şöyle görünecek:

```
def sırala(liste):  
    return (liste[1], liste[2])  
  
elemanlar = [('ahmet', 33, 'karataş'),  
              ('mehmet', 45, 'arpaçbahşiş'),  
              ('sevda', 24, 'arsuz'),  
              ('arzu', 40, 'siverek'),  
              ('abdullah', 30, 'payas'),  
              ('ilknur', 40, 'kilis'),  
              ('abdurrezzak', 40, 'bolvadin')]  
  
print(*sorted(elemanlar, key=sırala), sep='\n')
```

Kodlarımızı böyle yazdığımızda Python listeyi ilk olarak ikinci sütundaki 'yaş' değerlerine göre sıralar. Değeri aynı olan öğelerle karşılaştığında ise üçüncü sütundaki 'memleket' değerlerine bakar ve sıralamayı ona göre yapar.

Bütün bu açıklamalardan sonra yukarıdaki şu kodları daha iyi anlıyor olmalısınız:

```
harfler = 'abcçdefgğhıijklmnoöprşstüüvyz'  
çevrim = {i: harfler.index(i) for i in harfler}  
  
def sırala(kelime):  
    return ([çevrim.get(kelime[i]) for i in range(len(kelime))])  
  
isimler = ['ahmet', 'can', 'iskender', 'cigdem',  
            'ismet', 'ismail', 'ismit', 'çiğdem',  
            'ismit', 'ışık', 'şule']  
  
print(*sorted(isimler, key=sırala), sep='\n')
```

Biz yine de her şeyin iyiden iyine anlaşıldığından emin olmak için durumu kısaca açıklayalım. Öncelikle ilgili fonksiyonu önümüze alalım:

```
def sırala(kelime):  
    return ([çevrim.get(kelime[i]) for i in range(len(kelime))])
```

Burada yaptığımız şey biraz önce yaptığımız şeyle tamamen aynı aslında. Tek fark, Python'ın sıralamada kullanmasını istediğimiz öğeleri tek tek elle yazmak yerine, bunları bir liste üreteci yardımıyla otomatik olarak belirlemek.

Eğer yukarıdaki kodları şöyle yazsaydık:

```
def sırala(kelime):  
    return (çevrim.get(kelime[0]))
```

Bu durumda Python sıralamada kelimelerin yalnızca ilk harflerini dikkate alacaktı. İlk harfi aynı olan kelimeleri ise bu yüzden düzgün sıralayamayacaktı. Elbette Python'ın önce ilk harfe, sonra ikinci harfe, sonra da üçüncü harfe bakmasını sağlayabiliriz:

```
def sırala(kelime):
    return (çevrim.get(kelime[0]), çevrim.get(kelime[1]), çevrim.get(kelime[2]))
```

Ancak bu yöntemin uygulanabilir ve pratik olmadığı ortada. Kendi kendinize bazı denemeler yaparak bunu kendiniz de rahatlıkla görebilirsiniz.

Python'ın, sıralama yaparken kelimelerin önce ilk harflerini, sonra ikinci, sonra üçüncü, vb. harflerini karşılaştırmasını sağlamanın en uygun yolu şu olacaktır:

```
def sırala(kelime):
    return ([çevrim.get(kelime[i]) for i in range(len(kelime))])
```

Gördüğünüz gibi, burada kelimelerdeki harflerin sırasını tek tek elle yazmak yerine, bunu bir for döngüsü içinde otomatik olarak yaptırıyoruz. Dolayısıyla `sırala()` fonksiyonuna verilen parametrenin mesela *ahmet* olduğu bir durumda yukarıdaki fonksiyon şu demeti döndürüyor:

```
def sırala('ahmet'):
    return (çevrim.get('ahmet'[0]),
            çevrim.get('ahmet'[1]),
            çevrim.get('ahmet'[2]),
            çevrim.get('ahmet'[3]),
            çevrim.get('ahmet'[4]))
```

Mesela 'can' için ise şunu:

```
def sırala('can'):
    return (çevrim.get('can'[0]),
            çevrim.get('can'[1]),
            çevrim.get('can'[2]))
```

Böylece Python, hangi uzunlukta bir isimle karşılaşır karşılaşırsa, sıralama işlemini düzgün bir şekilde gerçekleştirebiliyor.

Bu bölümde Python'da sıralama konusunu epey ayrıntılı bir şekilde ele aldık.

Not: 'Sıralama' konusuna ilişkin bir tartışma için <http://www.istihza.com/forum/viewtopic.php?f=25&t=1523> adresindeki konuyu inceleyebilirsiniz.

35.51 slice()

Bildiğiniz gibi, birtakım öğelerden oluşan bir nesnenin yalnızca belli kısımlarını ayırıp alma işlemine 'dilimleme' adı veriliyor. Örneğin elimizde şöyle bir liste olduğunu düşünelim:

```
>>> l = ['ahmet', 'mehmet', 'ayşe', 'senem', 'salih']
```

5 öğeli bu listenin yalnızca ilk iki öğesini almak, yani dilimlemek için şu yapıyı kullanıyoruz:

```
>>> l[0:2]

['ahmet', 'mehmet']
```

Dilimleme işleminin şöyle bir formülden oluştuğunu biliyoruz:

```
l[başlangıç:bitiş:atlama_değeri]
```

Başlangıç parametresinin öntanımlı değeri 0 olduğu için yukarıdaki kodu şöyle de yazabilirdik:

```
>>> l[:2]

['ahmet', 'mehmet']
```

Aynı listenin, ilk öğeden itibaren sonuna kadar olan bütün öğelerini almak için ise şunu yazıyoruz:

```
>>> l[1:]
```

Eğer bu listeyi, öğelerini ikişer ikişer atlayarak dilimlemek istersek de şu yolu takip ediyoruz:

```
>>> l[::2]

['ahmet', 'ayşe', 'salih']
```

Bu örnekte başlangıç ve bitiş parametrelerinin öntanımlı değerlerini kullandık. O yüzden o kısımları boş bıraktık. Öğeleri ikişer ikişer atlayabilmek için ise atlama_değeri olarak 2 sayısını kullandık.

İşte yukarıdakine benzer dilimleme işlemleri için `slice()` adlı bir gömülü fonksiyondan da yararlanabiliriz. Dikkatlice bakın:

Listemiz şu:

```
>>> l = ['ahmet', 'mehmet', 'ayşe', 'senem', 'salih']
```

Bir 'dilimleme' (*slice*) nesnesi oluşturuyoruz:

```
>>> d1 = slice(0, 3)
```

Bu nesneyi liste üzerine uyguluyoruz:

```
>>> l[d1]

['ahmet', 'mehmet', 'ayşe']
```

Gördüğünüz gibi, `slice()` fonksiyonunu yukarıda iki parametre ile kullandık. Tahmin edebileceğiniz gibi, bu fonksiyonunu formülü şu şekildedir:

```
slice(başlangıç, bitiş, atlama)
```

35.52 sum()

Bu fonksiyonun temel görevi, bir dizi içindeki değerlerin toplamını bulmaktır. Örneğin:

```
>>> l = [1, 2, 3]
>>> sum(l)

6
```

Bu fonksiyon genellikle yukarıdaki gibi tek parametreyle kullanılır. Ama aslında bu fonksiyon ikinci bir parametre daha alır. Dikkatlice bakın:

```
>>> l = [1, 2, 3]
>>> sum(l, 10)

16
```

Gördüğünüz gibi, Python `sum()` fonksiyonuna verilen ikinci parametreyi, birinci parametredeki toplam değerin üzerine ekliyor.

35.53 `type()`

`type()` fonksiyonunun görevi bir nesnenin hangi veri tipine ait olduğunu söylemektir. Bu fonksiyonu artık yakından tanıyorsunuz:

```
>>> type('elma')

<class 'str'>
```

35.54 `zip()`

Gelin isterseniz bu fonksiyonu bir örnek üzerinden açıklamaya çalışalım.

Diyelim ki elimizde şöyle iki farklı liste var:

```
>>> a1 = ['a', 'b', 'c']
>>> a2 = ['d', 'e', 'f']
```

Eğer bu listelerin öğelerini birbirleriyle eşleştirmek istersek `zip()` fonksiyonundan yararlanabiliriz.

Dikkatlice bakın:

```
>>> zip(a1, a2)

<zip object at 0x00FD0BE8>
```

Gördüğünüz gibi, yukarıdaki kod bize bir 'zip' nesnesi veriyor. Bu nesnenin öğelerine nasıl ulaşabileceğinizi biliyorsunuz:

```
>>> print(*zip(a1, a2))

('a', 'd') ('b', 'e') ('c', 'f')

>>> list(zip(a1, a2))

[('a', 'd'), ('b', 'e'), ('c', 'f')]

>>> for a, b in zip(a1, a2):
...     print(a, b)
...
a d
b e
c f
```

Yukarıdaki çıktıları incelediğimizde, ilk listenin ilk öğesinin, ikinci listenin ilk öğesiyle; ilk listenin ikinci öğesinin, ikinci listenin ikinci öğesiyle; ilk listenin üçüncü öğesinin ise, ikinci listenin üçüncü öğesiyle eşleştiğini görüyoruz.

Bu özellikten pek çok farklı şekilde yararlanabilirsiniz. Örneğin:

```
>>> isimler = ['ahmet', 'mehmet', 'zeynep', 'ilker']
>>> yaşlar = [25, 40, 35, 20]
>>> for i, y in zip(isimler, yaşlar):
...     print('isim: {} / yaş: {}'.format(i, y))
...
isim: ahmet / yaş: 25
isim: mehmet / yaş: 40
isim: zeynep / yaş: 35
isim: ilker / yaş: 20
```

Burada *isimler* ve *yaşlar* adlı listelerin öğelerini `zip()` fonksiyonu yardımıyla birbirleriyle eşleştirdik.

35.55 vars()

Bu fonksiyon, mevcut isim alanı içindeki metot, fonksiyon ve nitelikleri listeler. Eğer bu fonksiyonu parametresiz olarak kullanırsak, daha önce gördüğümüz `locals()` fonksiyonuyla aynı çıktıyı elde ederiz:

```
>>> vars()

{'__builtins__': <module 'builtins' (built-in)>, '__name__': '__main__',
 '__package__': None, '__loader__': <class '_frozen_importlib.BuiltinImporter'>,
 '__doc__': None}
```

Bu fonksiyonu, nesnelerin metotlarını ve niteliklerini öğrenmek için de kullanabilirsiniz:

```
>>> vars(str)
>>> vars(list)
>>> vars(dict)
```

Yukarıda sırasıyla karakter dizilerinin, listelerin ve sözlüklerin metotlarını listeledik. Bu yönüyle `vars()` fonksiyonu `dir()` fonksiyonuna benzer.

Böylece Python'daki gömülü fonksiyonları tek tek incelemiş olduk. Bu bölümde incelemediğimiz gömülü fonksiyonlar şunlar:

1. `memoryview()`
2. `iter()`
3. `next()`
4. `object()`
5. `property()`
6. `staticmethod()`
7. `super()`
8. `getattr()`

- 9. `hasattr()`
- 10. `delattr()`
- 11. `classmethod()`
- 12. `issubclass()`
- 13. `setattr()`
- 14. `__import()`

Bu fonksiyonları, ilerleyen derslerle birlikte Python bilgimiz biraz daha arttığında ele alacağız.

İleri Düzey Fonksiyonlar

Buraya gelinceye kadar fonksiyonlara ilişkin epey söz söyledik. Artık Python programlama dilinde fonksiyonlara dair hemen her şeyi bildiğimizi rahatlıkla söyleyebiliriz. Zira bu noktaya kadar hem fonksiyonların temel (ve orta düzey) özelliklerini öğrendik, hem de 'gömülü fonksiyon' kavramını ve gömülü fonksiyonların kendisini bütün ayrıntılarıyla inceledik. Dolayısıyla yazdığımız kodlarda fonksiyonları oldukça verimli bir şekilde kullanabilecek kadar fonksiyon bilgisine sahibiz artık.

Dediğimiz gibi, fonksiyonlara ilişkin en temel bilgileri edindik. Ancak fonksiyonlara dair henüz bilmediğimiz şeyler de var. Ama artık Python programlama dilinde geldiğimiz aşamayı dikkate alarak ileriye doğru bir adım daha atabilir, fonksiyonlara dair ileri düzey sayılabilecek konulardan da söz edebiliriz.

İlk olarak 'lambda fonksiyonlarını' ele alalım.

36.1 Lambda Fonksiyonları

Şimdiye kadar Python programlama dilinde fonksiyon tanımlamak için hep *def* adlı bir ifadeden yararlanmıştık. Bu bölümde ise Python programlama dilinde fonksiyon tanımlamamızı sağlayacak, tıpkı *def* gibi bir ifadeden daha söz edeceğiz. Fonksiyon tanımlamamızı sağlayan bu yeni ifadeye *lambda* denir. Bu ifade ile oluşturulan fonksiyonlara ise 'lambda fonksiyonları'...

Bildiğiniz gibi Python'da bir fonksiyonu *def* ifadesi yardımıyla şöyle tanımlıyoruz:

```
>>> def fonk(param1, param2):
...     return param1 + param2
```

Bu fonksiyon, kendisine verilen parametreleri birbiriyle toplayıp bize bunların toplamını döndürüyor:

```
>>> fonk(2, 4)
```

```
6
```

Peki aynı işlemi lambda fonksiyonları yardımıyla yapmak istersek nasıl bir yol izleyeceğiz?

Dikkatlice bakın:

```
>>> fonk = lambda param1, param2: param1 + param2
```

İşte burada tanımladığımız şey bir lambda fonksiyonudur. Bu lambda fonksiyonunu da tıpkı biraz önce tanımladığımız def fonksiyonu gibi kullanabiliriz:

```
>>> fonk(2, 4)
```

```
6
```

Gördüğünüz gibi lambda fonksiyonlarını tanımlamak ve kullanmak hiç de zor değil.

Lambda fonksiyonlarının neye benzediğinden temel olarak bahsettiğimize göre artık biraz daha derine inebiliriz.

Lambda fonksiyonları Python programlama dilinin ileri düzey fonksiyonlarından biridir. Yukarıdaki örnek yardımıyla bu lambda fonksiyonlarının nasıl bir şey olduğunu gördük. Esasında biz buraya gelene kadar bu lambda fonksiyonlarını hiç görmemiş de değiliz. Hatırlarsanız daha önceki derslerimizde şöyle bir örnek kod yazmıştık:

```
harfler = "abcçdefgğhıijklmnoöprşstüüvyz"
çevrim = {i: harfler.index(i) for i in harfler}

isimler = ["ahmet", "ışık", "ismail", "çiğdem",
           "can", "şule", "iskender"]

print(sorted(isimler, key=lambda x: çevrim.get(x[0])))
```

Burada sorted() fonksiyonunun key parametresi içinde kullandığımız ifade bir lambda fonksiyonudur:

```
lambda x: çevrim.get(x[0])
```

Peki lambda fonksiyonları nedir ve ne işe yarar?

Lambda fonksiyonlarını, bir fonksiyonun işlevselliğine ihtiyaç duyduğumuz, ama konum olarak bir fonksiyon tanımlayamayacağımız veya fonksiyon tanımlamanın zor ya da meşakkatli olduğu durumlarda kullanabiliriz. Yukarıdaki örnek kod, bu tanıma iyi bir örnektir: sorted() fonksiyonunun key parametresi bizden bir fonksiyon tanımı bekler. Ancak biz elbette oraya def ifadesini kullanarak doğrudan bir fonksiyon tanımlayamayız. Ama def yerine lambda ifadesi yardımıyla key parametresi için bir lambda fonksiyonu tanımlayabiliriz.

Eğer yukarıdaki kodları ‘normal’ bir fonksiyonla yazmak isteseydik şu kodları kullanabilirdik:

```
harfler = "abcçdefgğhıijklmnoöprşstüüvyz"
çevrim = {i: harfler.index(i) for i in harfler}

isimler = ["ahmet", "ışık", "ismail", "çiğdem",
           "can", "şule", "iskender"]

def sırala(eleman):
    return çevrim.get(eleman[0])

print(sorted(isimler, key=sırala))
```

Burada lambda fonksiyonu kullanmak yerine, sırala() adlı bir fonksiyon kullandık.

Eğer yukarıda ‘lambda’ ile yazdığımız örneği sırala() fonksiyonu ile yazdığımız örnekle kıyaslarsanız lambda fonksiyonlarında hangi parçanın neye karşılık geldiğini veya ne anlama sahip olduğunu rahatlıkla anlayabilirsiniz.

Gelin bir örnek daha verelim:

Diyelim ki bir sayının çift sayı olup olmadığını denetleyen bir fonksiyon yazmak istiyorsunuz. Bunun için şöyle bir fonksiyon tanımlayabileceğimizi biliyorsunuz:

```
def çift_mi(sayı):  
    return sayı % 2 == 0
```

Eğer `çift_mi()` fonksiyonuna parametre olarak verilen bir sayı çift ise fonksiyonumuz *True* çıktısı verecektir:

```
print(çift_mi(100))  
  
True
```

Aksi halde *False* çıktısı alırız:

```
print(çift_mi(99))  
  
False
```

İşte yukarıdaki etkiyi lambda fonksiyonları yardımıyla da elde edebiliriz.

Dikkatlice bakın:

```
>>> çift_mi = lambda sayı: sayı % 2 == 0  
>>> çift_mi(100)  
  
True  
  
>>> çift_mi(99)  
  
False
```

Başka bir örnek daha verelim. Diyelim ki bir liste içindeki bütün sayıların karesini hesaplamak istiyoruz. Elimizdeki liste şu:

```
>>> l = [2, 5, 10, 23, 3, 6]
```

Bu listedeki sayıların her birinin karesini hesaplamak için şöyle bir şey yazabiliriz:

```
>>> for i in l:  
...     print(i**2)  
  
4  
25  
100  
529  
9  
36
```

Veya şöyle bir şey:

```
>>> [i**2 for i in l]  
  
[4, 25, 100, 529, 9, 36]
```

Ya da `map()` fonksiyonuyla birlikte lambda'yı kullanarak şu kodu yazabiliriz:

```
>>> print(*map(lambda sayı: sayı ** 2, l))  
  
4 25 100 529 9 36
```

Son örnekte verdiğimiz lambda'lı kodu normal bir fonksiyon tanımlayarak şöyle de yazabilirdik:

```
>>> def karesi(sayı):
...     return sayı ** 2
...
>>> print(*map(karesi, 1))
4 25 100 529 9 36
```

Sözün özü, mesela şu kod:

```
lambda x: x + 10
```

Türkçede şu anlama gelir:

```
'x' adlı bir parametre alan bir lambda fonksiyonu tanımla. Bu fonksiyon, bu
'x parametresine 10 sayısını eklesin.
```

Biz yukarıdaki örneklerde lambda fonksiyonunu tek bir parametre ile tanımladık. Ama elbette lambda fonksiyonlarının birden fazla parametre de alabileceğini de biliyorsunuz.

Örneğin:

```
>>> birleştir = lambda ifade, birleştirici: birleştirici.join(ifade.split())
```

Burada lambda fonksiyonumuz toplam iki farklı parametre alıyor: Bunlardan ilki *ifade*, ikincisi ise *birleştirici*. Fonksiyonumuzun gövdesinde *ifade* parametresine `split()` metodunu uyguladıktan sonra, elde ettiğimiz parçaları *birleştirici* parametresinin değerini kullanarak birbirleriyle birleştiriyoruz. Yani:

```
>>> birleştir('istanbul büyükşehir belediyesi', '-')
'istanbul-büyükşehir-belediyesi'
```

Eğer aynı işlevi 'normal' bir fonksiyon yardımıyla elde etmek isteseydik şöyle bir şey yazabilirdik:

```
>>> def birleştir(ifade, birleştirici):
...     return birleştirici.join(ifade.split())
...
>>> birleştir('istanbul büyükşehir belediyesi', '-')
'istanbul-büyükşehir-belediyesi'
```

Yukarıdaki örneklerin dışında, lambda fonksiyonları özellikle grafik arayüz çalışmaları yaparken işinize yarayabilir. Örneğin:

```
import tkinter
import tkinter.ttk as ttk

pen = tkinter.Tk()

btn = ttk.Button(text='merhaba', command=lambda: print('merhaba'))
btn.pack(padx=20, pady=20)

pen.mainloop()
```

Not: Bu kodlardan hiçbir şey anlamamış olabilirsiniz. Endişe etmeyin. Burada amacımız size sadece lambda fonksiyonlarının kullanımını göstermek. Bu kodlarda yalnızca lambda fonksiyonuna odaklanmanız şimdilik yeterli olacaktır. Eğer bu kodları çalıştıramadıysanız <http://www.istihza.com/forum> adresinde sorununuzu dile getirebilirsiniz.

Bu kodları çalıştırıp 'deneme' düğmesine bastığınızda komut satırında 'merhaba' çıktısı görünecektir. Tkinter'de fonksiyonların *command* parametresi bizden parametresiz bir fonksiyon girmemizi bekler. Ancak bazen, elde etmek istediğimiz işlevsellik için oraya parametrelili bir fonksiyon yazmak durumunda kalabiliriz. İşte bunun gibi durumlarda lambda fonksiyonları faydalı olabilir. Elbette yukarıdaki kodları şöyle de yazabilirdik:

```
import tkinter
import tkinter.ttk as ttk

pen = tkinter.Tk()

def merhaba():
    print('merhaba')

btn = ttk.Button(text='merhaba', command=merhaba)
btn.pack(padx=20, pady=20)

pen.mainloop()
```

Burada da lambda yerine isimli bir fonksiyon tanımlayıp, *command* parametresine doğrudan bu fonksiyonu verdik.

Bütün bu örneklerden gördüğünüz gibi, lambda fonksiyonları son derece pratik araçlardır. Normal, isimli fonksiyonlarla elde ettiğimiz işlevselliği, lambda fonksiyonları yardımıyla çok daha kısa bir şekilde elde edebiliriz. Ancak lambda fonksiyonları normal fonksiyonlara göre biraz daha okunaksız yapılardır. O yüzden, eğer lambda fonksiyonlarını kullanmaya mecbur değilseniz, bunların yerine normal fonksiyonları veya yerine göre liste üreteçlerini tercih edebilirsiniz.

36.2 Özyinelemeli (Recursive) Fonksiyonlar

Bu bölümde, lambda fonksiyonlarının ardından, yine Python'ın ileri düzey konularından biri olan 'özyinelemeli fonksiyonlar'dan söz edeceğiz. İngilizcede *recursive functions* olarak adlandırılan özyinelemeli fonksiyonların, Python programlama dilinin anlaması en zor konularından biri olduğu söylenir. Ama bu söylenti sizi hiç endişelendirmesin. Zira biz burada bu çapraşık görünen konuyu size olabildiğince basit ve anlaşılır bir şekilde sunmak için elimizden gelen bütün çabayı göstereceğiz.

O halde hemen başlayalım...

Şimdiye kadar Python'da pek çok fonksiyon gördük. Bu fonksiyonlar kimi zaman Python programcılarınca tanımlanıp dile entegre edilmiş 'gömülü fonksiyonlar' (*builtin functions*) olarak, kimi zamansa o anda içinde bulunduğumuz duruma ve ihtiyaçlarımıza göre bizzat kendimizin tanımladığı 'el yapımı fonksiyonlar' (*custom functions*) olarak çıktı karşımıza.

Şimdiye kadar öğrendiğimiz bütün bu fonksiyonların ortak bir noktası vardı. Bu ortak nokta, şu ana kadar fonksiyonları kullanarak yaptığımız örneklerden de gördüğünüz gibi, bu fonksiyonlar yardımıyla başka fonksiyonları çağırabiliyor olmamız. Örneğin:

```
def selamla(kim):
    print('merhaba', kim)
```

Burada `selamla()` adlı bir fonksiyon tanımladık. Gördüğünüz gibi bu fonksiyon `print()` adlı başka bir fonksiyonu çağırıyor. Burada sıradışı bir şey yok. Dediğimiz gibi, şimdiye kadar zaten hep böyle fonksiyonlar görmüştük.

Python fonksiyonları, yukarıdaki örnekte de gördüğünüz gibi, nasıl başka fonksiyonları çağırabiliyorsa, aynı şekilde, istenirse, kendi kendilerini de çağırabilirler. İşte bu tür fonksiyonlara Python programlama dilinde 'kendi kendilerini yineleyen', veya daha teknik bir dille ifade etmek gerekirse 'özyinelemeli' (*recursive*) fonksiyonlar adı verilir.

Çok basit bir örnek verelim. Diyelim ki, kendisine parametre olarak verilen bir karakter dizisi içindeki karakterleri teker teker azaltarak ekrana basan bir fonksiyon yazmak istiyorsunuz. Yani mesela elinizde 'istihza' adlı bir karakter dizisi var. Sizin amacınız bu karakter dizisini şu şekilde basan bir fonksiyon yazmak:

```
istihza
stihza
tihza
ihza
hza
za
a
```

Elbette bu işi yapacak bir fonksiyonu, daha önce öğrendiğiniz döngüler ve başka yapılar yardımıyla rahatlıkla yazabilirsiniz. Ama isterseniz aynı işi özyinelemeli fonksiyonlar yardımıyla da yapabilirsiniz.

Şimdi şu kodlara dikkatlice bakın:

```
def azalt(s):
    if len(s) < 1:
        return s
    else:
        print(s)
        return azalt(s[1:])

print(azalt('istihza'))
```

Bu kodlar bize yukarıda bahsettiğimiz çıktıyı verecek:

```
istihza
stihza
tihza
ihza
hza
za
a
```

Fonksiyonumuzu yazıp çalıştırdığımıza ve bu fonksiyonun bize nasıl bir çıktı verdiğini gördüğümüze göre fonksiyonu açıklamaya geçebiliriz.

Bu fonksiyon ilk bakışta daha önce öğrendiğimiz fonksiyonlardan çok da farklı görünmüyor aslında. Ama eğer fonksiyonun son kısmına bakacak olursanız, bu fonksiyonu daha önce öğrendiğimiz fonksiyonlardan ayıran şu satırı görürsünüz:

```
return azalt(s[1:])
```

Gördüğünüz gibi, burada `azalt()` fonksiyonu içinde yine `azalt()` fonksiyonunu çağırıyoruz. Böylece fonksiyonumuz sürekli olarak kendi kendini yineliyor. Yani aynı fonksiyonu tekrar tekrar uyguluyor.

Peki ama bunu nasıl yapıyor?

Nasıl bir durumla karşı karşıya olduğumuzu daha iyi anlamak için yukarıdaki kodları şu şekilde yazalım:

```
def azalt(s):
    if len(s) < 1:
        return s
    else:
        print(list(s))
        return azalt(s[1:])
```

Burada fonksiyonun her yinelenişinde, özyinelemeli fonksiyona parametre olarak giden karakter dizisinin nasıl değiştiğini birazcık daha net olarak görebilmek için karakter dizisi içindeki karakterleri bir liste haline getirip ekrana basıyoruz:

```
print(list(s))
```

Bu kodları çalıştırdığımızda şu çıktıyı alacağız:

```
['i', 's', 't', 'i', 'h', 'z', 'a']
['s', 't', 'i', 'h', 'z', 'a']
['t', 'i', 'h', 'z', 'a']
['i', 'h', 'z', 'a']
['h', 'z', 'a']
['z', 'a']
['a']
```

Yukarıdaki çıktının ilk satırında gördüğünüz gibi, fonksiyon ilk çağrıldığında listede 'istihza' karakter dizisini oluşturan bütün harfler var. Yani fonksiyonumuz ilk çalışmada parametre olarak karakter dizisinin tamamını alıyor. Ancak fonksiyonun her yinelenişinde listedeki harfler birer birer düşüyor. Böylece özyinelemeli fonksiyonumuz parametre olarak karakter dizisinin her defasında bir eksiltilmiş biçimini alıyor.

Yukarıdaki sözünü ettiğimiz düşmenin yönü karakter dizisinin başından sonuna doğru. Yani her defasında, elde kalan karakter dizisinin ilk harfi düşüyor. Düşme yönünün böyle olması bizim kodları yazış şeklimizden kaynaklanıyor. Eğer bu kodları şöyle yazsaydık:

```
def azalt(s):
    if len(s) < 1:
        return s
    else:
        print(list(s))
        return azalt(s[:-1])
```

Harflerin düşme yönü sondan başa doğru olacaktı:

```
['i', 's', 't', 'i', 'h', 'z', 'a']
['i', 's', 't', 'i', 'h', 'z']
['i', 's', 't', 'i', 'h']
['i', 's', 't', 'i']
['i', 's', 't']
```



```
['i', 's']
['i']
```

Burada, bir önceki koddaki `azalt(s[1:])` satırını `azalt(s[:-1])` şeklinde değiştirdiğimize dikkat edin.

Fonksiyonun nasıl işlediğini daha iyi anlamak için, 'istihza' karakter dizisinin son harfinin her yineleniş esnasındaki konumunun nasıl değiştiğini de izleyebilirsiniz:

```
n = 0

def azalt(s):
    global n
    mesaj = '{} harfinin {}. çalışmadaki konumu: {}'.format('a', n, s.index('a'))
    if len(s) < 1:
        return s
    else:
        n += 1
        print(mesaj.format('a', n, s.index('a')))
        return azalt(s[1:])

azalt('istihza')
```

Bu kodlar şu çıktıyı verir:

```
a harfinin 1. çalışmadaki konumu: 6
a harfinin 2. çalışmadaki konumu: 5
a harfinin 3. çalışmadaki konumu: 4
a harfinin 4. çalışmadaki konumu: 3
a harfinin 5. çalışmadaki konumu: 2
a harfinin 6. çalışmadaki konumu: 1
a harfinin 7. çalışmadaki konumu: 0
```

Gördüğünüz gibi 'istihza' kelimesinin en sonunda bulunan 'a' harfi her defasında baş tarafa doğru ilerliyor.

Aynı şekilde, kodları daha iyi anlayabilmek için, fonksiyona parametre olarak verdiğimiz 'istihza' kelimesinin her yinelemeye ne kadar uzunluğa sahip olduğunu da takip edebilirsiniz:

```
def azalt(s):
    if len(s) < 1:
        return s
    else:
        print(len(s))
        return azalt(s[:-1])
```

Bu fonksiyonu 'istihza' karakter dizisine uyguladığımızda bize şu çıktıyı veriyor:

```
7
6
5
4
3
2
1
```

Gördüğünüz gibi, fonksiyonun kendini her yineleyişinde karakter dizimiz küçülüyor.

Bu durum bize özinelemeli fonksiyonlar hakkında çok önemli bir bilgi veriyor esasında:

Özyinelemeli fonksiyonlar; büyük bir problemin çözülebilmesi için, o problemin, problemin bütününe temsil eden daha küçük bir parçası üzerinde işlem yapabilmemizi sağlayan fonksiyonlardır.

Yukarıdaki örnekte de bu ilkeyi uyguluyoruz. Yani biz 'istihza' karakter dizisinin öncelikle yalnızca ilk karakterini düşürüyoruz:

```
s[1:]
```

Daha sonra da bu yöntemi özyinelemeli bir şekilde uyguladığımızda, 'istihza' karakter dizisinin her defasında daha küçük bir parçası bu yöntemden etkileniyor:

```
azalt(s[1:])
```

Yani fonksiyonumuz ilk olarak 'istihza' karakter dizisinin ilk harfi olan 'i' harfini düşürüyor. Sonra 'stihza' kelimesinin ilk harfi olan 's' harfini düşürüyor. Ardından 'tihza' kelimesinin ilk harfi olan 't' harfini düşürüyor ve kelime tükenene kadar bu işlemi devam ettiriyor.

Peki ama bunu nasıl yapıyor?

Şimdi yukarıdaki fonksiyondaki şu kısma dikkatlice bakın:

```
if len(s) < 1:
    return s
```

İşte burada özyinelemeli fonksiyonumuzun, karakter dizisi üzerinde ne kadar derine inmesi gerektiğini belirliyoruz. Buna göre, karakter dizisinin uzunluğu 1'in altına düştüğünde eldeki karakter dizisini döndürüyoruz. Yani karakter dizisinin uzunluğu 1'in altına düştüğünde elde kalan karakter dizisi boş bir karakter dizisi olduğu için o boş karakter dizisini döndürüyoruz. Eğer istersek elbette bu durumda başka bir şey de döndürebiliriz:

```
def azalt(s):
    if len(s) < 1:
        return 'bitti!'
    else:
        print(s)
        return azalt(s[1:])
```

İşte `if len(s) < 1:` bloğunun bulunduğu bu kodlara 'dip nokta' adı veriyoruz. Fonksiyonumuzun yinelene yinelene (veya başka bir ifadeyle 'dibe ine ine') geleceği en son nokta burasıdır. Eğer bu dip noktayı belirtmezsek fonksiyonumuz, tıpkı dipsiz bir kuyuya düşmüş gibi, sürekli daha derine inmeye çalışacak, sonunda da hata verecektir. Ne demek istediğimizi daha iyi anlamak için kodlarımızı şöyle yazalım:

```
def azalt(s):
    print(s)
    return azalt(s[1:])
```

Gördüğünüz gibi burada herhangi bir dip nokta belirtmedik. Bu kodları çalıştırdığımızda Python bize şöyle bir hata mesajı verecek:

```
RuntimeError: maximum recursion depth exceeded
```

Yani:

```
ÇalışmaZamanıHatası: Azami özyineleme derinliği aşıldı
```

Dediğimiz gibi, özyinelemeli fonksiyonlar her yinelenişte sorunun (yani üzerinde işlem yapılan parametrenin) biraz daha derinine iner. Ancak bu derine inmenin de bir sınırı vardır. Bu sınırın ne olduğunu şu kodlar yardımıyla öğrenebilirsiniz:

```
>>> import sys
>>> sys.getrecursionlimit()
```

İşte biz özyinelemeli fonksiyonlarımızda dip noktayı mutlaka belirterek, Python'ın fonksiyonu yinelerken ne kadar derine inip nerede duracağını belirlemiş oluyoruz.

Şimdi son kez, yukarıdaki örnek fonksiyonu, özyineleme mantığını çok daha iyi anlamanızı sağlayacak bir şekilde yeniden yazacağız. Dikkatlice bakın:

```
def azalt(s):
    if len(s) < 1:
        return s
    else:
        print('özyineleme sürecine girerken:', s)
        azalt(s[1:])
        print('özyineleme sürecinden çıkarken:', s)

azalt('istihza')
```

Burada, fonksiyon kendini yinelemeye başlamadan hemen önce bir print() satırı yerleştirerek s değişkeninin durumunu takip ediyoruz:

```
print('özyineleme sürecine girerken:', s)
```

Aynı işlemi bir de fonksiyonun kendini yinelemeye başlamasının hemen ardından yapıyoruz:

```
print('özyineleme sürecinden çıkarken:', s)
```

Yukarıdaki kodlar bize şu çıktıyı verecek:

```
özyineleme sürecine girerken: istihza
özyineleme sürecine girerken: stihza
özyineleme sürecine girerken: tihza
özyineleme sürecine girerken: ihza
özyineleme sürecine girerken: hza
özyineleme sürecine girerken: za
özyineleme sürecine girerken: a
özyineleme sürecinden çıkarken: a
özyineleme sürecinden çıkarken: za
özyineleme sürecinden çıkarken: hza
özyineleme sürecinden çıkarken: ihza
özyineleme sürecinden çıkarken: tihza
özyineleme sürecinden çıkarken: stihza
özyineleme sürecinden çıkarken: istihza
```

Gördüğümüz gibi fonksiyon özyineleme sürecine girerken düşürdüğü her bir karakteri, özyineleme sürecinden çıkarken yeniden döndürüyor. Bu, özyinelemeli fonksiyonların önemli bir özelliğidir. Mesela bu özellikten yararlanarak şöyle bir kod yazabilirsiniz:

```
def ters_çevir(s):
    if len(s) < 1:
        return s
    else:
        ters_çevir(s[1:])
```

```
print(s[0])

ters_çevir('istihza')
```

Yazdığımız bu kodda `ters_çevir()` fonksiyonu, kendisine verilen parametreyi ters çevirecektir. Yani yukarıdaki kod bize şu çıktıyı verir:

```
a
z
h
i
t
s
i
```

Burada yaptığımız şey çok basit: Yukarıda da söylediğimiz gibi, özyinelemeli fonksiyonlar, özyineleme sürecine girerken yaptığı işi, özyineleme sürecinden çıkarken tersine çevirir. İşte biz de bu özellikten yararlandık. Fonksiyonun kendini yinelediği noktanın çıkışına bir `print()` fonksiyonu yerleştirip, geri dönen karakterlerin ilk harfini ekrana bastık. Böylece `s` adlı parametrenin tersini elde etmiş olduk.

Ancak eğer yukarıdaki kodları bu şekilde yazarsak, fonksiyondan dönen değeri her yerde kullanamayız. Mesela yukarıdaki fonksiyonu aşağıdaki gibi kullanamayız:

```
def ters_çevir(s):
    if len(s) < 1:
        return s
    else:
        ters_çevir(s[1:])
        print(s[0])

kelime = input('kelime girin: ')
print('Girdiğiniz kelimenin tersi: {}'.format(ters_çevir('istihza')))
```

Fonksiyonumuzun daha kullanışlı olabilmesi için kodlarımızı şöyle yazabiliriz:

```
def ters_çevir(s):
    if len(s) < 1:
        return s
    else:
        return ters_çevir(s[1:]) + s[0]

kelime = input('kelime girin: ')
print('Girdiğiniz kelimenin tersi: {}'.format(ters_çevir('istihza')))
```

Burada bizim amacımızı gerçekleştirmemizi sağlayan satır şu:

```
return ters_çevir(s[1:]) + s[0]
```

İlk bakışta bu satırın nasıl çalıştığını anlamak zor gelebilir. Ama aslında son derece basit bir mantığı var bu kodların. Şöyle düşünün: `ters_çevir()` fonksiyonunu özyinelemeli olarak işlettiğimizde, yani şu kodu yazdığımızda:

```
return ters_çevir(s[1:])
```

...döndürülecek son değer boş bir karakter dizisidir. İşte biz özyinelemeden çıkılırken geri dönen karakterlerin ilk harflerini bu boş karakter dizisine ekliyoruz ve böylece girdiğimiz karakter dizisinin ters halini elde etmiş oluyoruz.

Yukarıdaki işlevin aynısını, özyinelemeli fonksiyonunuzu şöyle yazarak da elde edebilirsiniz:

```
def ters_çevir(s):
    if not s:
        return s
    else:
        return s[-1] + ters_çevir(s[:-1])

print(ters_çevir('istihza'))
```

Burada aynı iş için farklı bir yaklaşım benimsedik. İlk olarak, dip noktasını şu şekilde belirledik:

```
if not s:
    return s
```

Bildiğiniz gibi, boş veri tiplerinin bool değeri `False`'tur. Dolayısıyla özyineleme sırasında `s` parametresinin uzunluğunun 1'in altına düşmesi, `s` parametresinin iinin boşaldığını gösterir. Yani o anda `s` parametresinin bool değeri `False` olur. Biz de yukarıda bu durumdan faydalandık.

Bir önceki kodlara göre bir başka farklılık da şu satırda:

```
return s[-1] + ters_çevir(s[:-1])
```

Burada benimsediğimiz yaklaşımın özü şu: Bildiğiniz gibi bir karakter dizisini ters çevirmek istediğimizde öncelikle bu karakter dizisinin en son karakterini alıp en başa yerleştiririz. Yani mesela elimizdeki karakter dizisi 'istihza' ise, bu karakter dizisini ters çevirmenin ilk adımı bunun en son karakteri olan 'a' harfini alıp en başa koymaktır. Daha sonra da geri kalan harfleri tek tek tersten buna ekleriz:

```
düz: istihza
ters: a + z + h + i + t + s + i
```

İşte yukarıdaki fonksiyonda da yaptığımız şey tam anlamıyla budur.

Önce karakter dizisinin son harfini en başa koyuyoruz:

```
return s[-1]
```

Ardından da buna geri kalan harfleri tek tek tersten ekliyoruz:

```
return s[-1] + ters_çevir(s[:-1])
```

Özyinelemeli fonksiyonlara ilişkin olarak yukarıda tek bir örnek üzerinde epey açıklama yaptık. Bu örnek ve açıklamalar, özyinelemeli fonksiyonların nasıl çalıştığı konusunda size epey fikir vermiş olmalı. Ancak elbette bu fonksiyonları tek bir örnek yardımıyla tamamen anlayamamış olabilirsiniz. O yüzden gelin isterseniz bir örnek daha verelim. Mesela bu kez de basit bir sayaç yapalım:

```
def sayaç(sayı, sınır):
    print(sayı)
    if sayı == sınır:
        return 'bitti!'
    else:
        return sayaç(sayı+1, sınır)
```

Not: Bu fonksiyonun yaptığı işi elbette başka şekillerde çok daha kolay bir şekilde halledebilirdik. Bu örneği burada vermemizin amacı yalnızca özyinelemeli fonksiyonların

nasıl işlediğini göstermek. Yoksa böyle bir işi özyinelemeli fonksiyonlarla yapmanızı beklemiyoruz.

Yukarıdaki fonksiyona dikkatlice bakarsanız aslında yaptığı işi çok basit bir şekilde gerçekleştirdiğini göreceksiniz.

Burada öncelikle `sayaç()` adlı bir fonksiyon tanımladık. Bu fonksiyon toplam iki farklı parametre alıyor: *sayı* ve *sınır*.

Buna göre fonksiyonumuzu şöyle kullanıyoruz:

```
print(sayaç(0, 100))
```

Burada *sayı* parametresine verdiğimiz *0* değeri sayacımızın saymaya kaçtan başlayacağını gösteriyor. *sınır* parametresine verdiğimiz *100* değeri ise kaç kadar sayılacağını gösteriyor. Buna göre biz *0*'dan *100*'e kadar olan sayıları sayıyoruz...

Gelin şimdi biraz fonksiyonumuzu inceleyelim.

İlk olarak şu satırı görüyoruz fonksiyon gövdesinde:

```
print(sayı)
```

Bu satır, özyinelemeli fonksiyonun her yinelenişinde *sayı* parametresinin durumunu ekrana basacak.

Sonraki iki satırda ise şu kodları görüyoruz:

```
if sayı == sınır:  
    return 'bitti!'
```

Bu bizim 'dip nokta' adını verdiğimiz şey. Fonksiyonumuz yalnızca bu noktaya kadar yineleyecek, bu noktanın ilerisine geçmeyecektir. Yani *sayı* parametresinin değeri *sınır* parametresinin değerine ulaştığında özyineleme işlemi de sona erecek. Eğer böyle bir dip nokta belirtmezsek fonksiyonumuz sonsuza kadar kendini yinelemeye çalışacak, daha önce sözünü ettiğimiz 'özyineleme limiti' nedeniyle de belli bir aşamadan sonra hata verip çökecektir.

Sonraki satırlarda ise şu kodları görüyoruz:

```
else:  
    return sayaç(sayı+1, sınır)
```

Bu satırlar, bir önceki aşamada belirttiğimiz dip noktaya ulaşılan kadar fonksiyonumuzun hangi işlemleri yapacağını gösteriyor. Buna göre, fonksiyonun her yinelenişinde *sayı* parametresinin değerini 1 sayı artırıyoruz.

Fonksiyonumuzu `sayaç(0, 100)` gibi bir komutla çalıştırdığımızı düşünürsek, fonksiyonun ilk çalışmasında *0* olan *sayı* değeri sonraki yinelemede *1*, sonraki yinelemede *2*, sonraki yinelemede ise *3* olacak ve bu durum *sınır* değer olan *100*'e varılana kadar devam edecektir. *sayı* parametresinin değeri *100* olduğunda ise dip nokta olarak verdiğimiz ölçüt devreye girecek ve fonksiyonun kendi kendisini yinelemesi işlemine son verilecektir.

Biz yukarıdaki örnekte yukarıya doğru sayan bir fonksiyon yazdık. Eğer yukarıdan aşağıya doğru sayan bir `sayaç` yapmak isterseniz yukarıdaki fonksiyonu şu şekilde getirebilirsiniz:

```
def sayaç(sayı, sınır):  
    print(sayı)
```

```

if sayı == sınıır:
    return 'bitti!'
else:
    return sayaç(sayı-1, sınıır)

print(sayaç(100, 0))

```

Burada, önceki fonksiyonda + olan işleci - işlecine çevirdik:

```
return sayaç(sayı-1, sınıır)
```

Fonksiyonumuzu çağırırken de elbette *sayı* parametresinin değerini 100 olarak, *sınıır* parametresinin değerini ise 0 olarak belirledik.

Bu arada, daha önce de bahsettiğimiz gibi, özyinelemeli fonksiyonlar, özyinelemeye başlarken döndürdükleri değeri, özyineleme işleminin sonunda tek tek geri döndürür. Bu özelliği göz önünde bulundurarak yukarıdaki fonksiyonu şu şekilde de yazabilirdiniz:

```

def sayaç(sayı, sınıır):
    if sayı == sınıır:
        return 'bitti!'
    else:
        sayaç(sayı+1, sınıır)
        print(sayı)

print(sayaç(0, 10))

```

Dikkat ederseniz burada `print(sayı)` satırını özyineleme işlevinin çıkışına yerleştirdik. Böylece 0'dan 10'a kadar olan sayıları tersten elde ettik. Ancak tabii ki yukarıdaki anlamlı bir kod yazım tarzı değil. Çünkü fonksiyonumuzun yazım tarzıyla yaptığı iş birbiriyle çok ilgisiz. Sayıları yukarı doğru saymak üzere tasarlandığı belli olan bu kodlar, yalnızca bir `print()` fonksiyonunun özyineleme çıkışına yerleştirilmesi sayesinde yaptığı işi yapıyor...

Yukarıda verdiğimiz örnekler sayesinde artık özyinelemeli fonksiyonlar hakkında en azından fikir sahibi olduğumuzu söyleyebiliriz. Gelin isterseniz şimdi özyinelemeli fonksiyonlarla ilgili (biraz daha mantıklı) bir örnek vererek bu çetrefilli konuyu zihninizde netleştirmeye çalışalım.

Bu defaki örneğimizde iç içe geçmiş listeleri tek katmanlı bir liste haline getireceğiz. Yani elimizde şöyle bir liste olduğunu varsayarsak:

```
l = [1, 2, 3, [4, 5, 6], [7, 8, 9, [10, 11], 12], 13, 14]
```

Yazacağımız kodlar bu listeyi şu hale getirecek:

```
[1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14]
```

Bu amacı gerçekleştirebilmek için şöyle bir fonksiyon yazalım:

```

def düz_liste_yap(liste):
    if not isinstance(liste, list):
        return [liste]
    elif not liste:
        return []
    else:
        return düz_liste_yap(liste[0]) + düz_liste_yap(liste[1:])

l = [1, 2, 3, [4, 5, 6], [7, 8, 9, [10, 11], 12], 13, 14]

```

```
print(düz_liste_yap(l))
```

Bu fonksiyonu yukarıdaki iç içe geçmiş listeye uyguladığınızda istediğiniz sonucu aldığınızı göreceksiniz.

İlk bakışta yukarıdaki kodları anlamak biraz zor gelmiş olabilir. Ama endişe etmenize gerek yok. Zira biz bu kodları olabildiğince ayrıntılı bir şekilde açıklayacağız.

İlk olarak dip noktamızı tanımlıyoruz her zamanki gibi:

```
if not isinstance(liste, list):
    return [liste]
```

Fonksiyonumuzun temel çalışma prensibine göre liste içindeki bütün öğeleri tek tek alıp başka bir liste içinde toplayacağız. Eğer liste elemanları üzerinde ilerlerken karşımıza liste olmayan bir eleman çıkarsa bu elemanı [liste] koduyla bir listeye dönüştüreceğiz.

Önceki örneklerden farklı olarak, bu kez kodlarımızda iki farklı dip noktası kontrolü görüyoruz. İlkini yukarıda açıkladık. İkinci dip noktamız şu:

```
elif not liste:
    return []
```

Burada yaptığımız şey şu: Eğer özyineleme esnasında boş bir liste ile karşılaşsak, tekrar boş bir liste döndürüyoruz. Peki ama neden?

Bildiğiniz gibi boş bir listenin 0. elemanı olmaz. Yani boş bir liste üzerinde şu işlemi yapamayız:

```
>>> a = []
>>> a[0]

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
IndexError: list index out of range
```

Gördüğümüz gibi, boş bir liste üzerinde indeksleme işlemi yapmaya kalkıştığımızda hata alıyoruz. Şimdi durumu daha iyi anlayabilmek için isterseniz yukarıdaki kodları bir de ikinci dip noktası kontrolü olmadan yazmayı deneyelim:

```
def düz_liste_yap(liste):
    if not isinstance(liste, list):
        return [liste]
    else:
        return düz_liste_yap(liste[0]) + düz_liste_yap(liste[1:])

l = [1, 2, 3, [4, 5, 6], [7, 8, 9, [10, 11], 12], 13, 14]

print(düz_liste_yap(l))
```

Bu kodları çalıştırdığımızda şu hata mesajıyla karşılaşırız:

```
Traceback (most recent call last):
  File "deneme.py", line 9, in <module>
    print(düz_liste_yap(l))
  File "deneme.py", line 5, in düz_liste_yap
    return düz_liste_yap(liste[0]) + düz_liste_yap(liste[1:])
  File "deneme.py", line 5, in düz_liste_yap
```



```

    return düz_liste_yap(liste[0]) + düz_liste_yap(liste[1:])
File "deneme.py", line 5, in düz_liste_yap
    return düz_liste_yap(liste[0]) + düz_liste_yap(liste[1:])
File "deneme.py", line 5, in düz_liste_yap
    return düz_liste_yap(liste[0]) + düz_liste_yap(liste[1:])
File "deneme.py", line 5, in düz_liste_yap
    return düz_liste_yap(liste[0]) + düz_liste_yap(liste[1:])
File "deneme.py", line 5, in düz_liste_yap
    return düz_liste_yap(liste[0]) + düz_liste_yap(liste[1:])
File "deneme.py", line 5, in düz_liste_yap
    return düz_liste_yap(liste[0]) + düz_liste_yap(liste[1:])
File "deneme.py", line 5, in düz_liste_yap
    return düz_liste_yap(liste[0]) + düz_liste_yap(liste[1:])
IndexError: list index out of range

```

Gördüğünüz gibi, biraz önce boş bir liste üzerinde indeksleme yapmaya çalıştığımızda aldığımız hatanın aynısı bu. Çünkü kodlarımızın `else` bloğuna bakarsanız liste üzerinde indeksleme yaptığımızı görürsünüz:

```
return düz_liste_yap(liste[0]) + düz_liste_yap(liste[1:])
```

Elbette boş bir liste `liste[0]` veya `liste[1:]` gibi sorgulamalara `IndexError` tipinde bir hata mesajıyla cevap verecektir. İşte böyle bir durumda hata almamak için şu kodları yazıyoruz:

```

elif not liste:
    return []

```

Böylece özyineleme esnasında boş bir listeyi karşılaştığımızda bu listeyi şu şekilde dönüştürüyoruz:

```
[[]]
```

Böyle bir yapı üzerinde indeksleme yapılabilir:

```

>>> a = [[]]
>>> a[0]

[]

```

Dip noktaya ulaşılan kadar yapılacak işlemler ise şunlar:

```
return düz_liste_yap(liste[0]) + düz_liste_yap(liste[1:])
```

Yani listenin ilk ögesine, geri kalan öğeleri teker teker ekliyoruz.

Gelin bir örnek daha verelim:

```

def topla(sayilar):
    if len(sayilar) < 1:
        return 0
    else:
        ilk, son = sayilar[0], sayilar[1:]
        return ilk+topla(son)

```

Bu fonksiyonun görevi, kendisine liste olarak verilen sayıları birbiriyle toplamak. Biz bu işi başka yöntemlerle de yapabileceğimizi biliyoruz, ama bizim burada amacımız özyinelemeli fonksiyonları anlamak. O yüzden sayıları birbiriyle toplama işlemini bir de bu şekilde yapmaya çalışacağız.

Elimizde şöyle bir liste olduğunu varsayalım:

```
liste = [0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10]
```

Böyle bir durumda fonksiyonumuz 55 çıktısı verir.

Gelelim bu fonksiyonu açıklamaya...

Her zamanki gibi ilk olarak dip noktamızı tanımlıyoruz:

```
if len(sayilar) < 1:  
    return 0
```

Buna göre *sayilar* adlı listenin uzunluğu 1'in altına düşünce 0 değerini döndürüyoruz. Burada 0 değerini döndürmemizin nedeni, listede öge kalmadığında programımızın hata vermesini önlemek. Eğer 0 dışında başka bir sayı döndürürsek bu sayı toplama işleminin sonucuna etki edecektir. Toplama işleminin sonucunu etkilemeyecek tek sayı 0 olduğu için biz de bu sayıyı döndürüyoruz.

Taban noktaya varılincaya kadar yapılacak işlemler ise şunlar:

```
ilk, son = sayilar[0], sayilar[1:]  
return ilk+topla(son)
```

Burada amacımız, listenin ilk sayısı ile listenin geri kalan öğelerini tek tek birbiriyle toplamak. Bunun için *sayilar* adlı listenin ilk öğesini, listenin geri kalanından ayırıyoruz ve ilk öğeyi *ilk*; geri kalan öğeleri ise *son* adlı bir değişkene gönderiyoruz:

```
ilk, son = sayilar[0], sayilar[1:]
```

Sonra da ilk öğeyi, geri kalan liste öğeleri ile tek tek topluyoruz. Bunun için de *topla()* fonksiyonunun kendisini *son* adlı değişken içinde tutulan liste öğelerine özyinelemeli olarak uyguluyoruz:

```
return ilk+topla(son)
```

Böylece liste içindeki bütün öğelerin toplam değerini elde etmiş oluyoruz.

Bu arada, yeri gelmişken Python programlama dilinin pratik bir özelliğinden söz edelim. Gördüğünüz gibi sayıların ilk öğesini geri kalan öğelerden ayırmak için şöyle bir kod yazdık:

```
ilk, son = sayilar[0], sayilar[1:]
```

Aslında aynı işi çok daha pratik bir şekilde de halledebilirdik. Dikkatlice bakın:

```
ilk, *son = sayilar
```

Böylece *sayilar* değişkeninin ilk öğesi *ilk* değişkeninde, geri kalan öğeleri ise *son* değişkeninde tutulacaktır. İlerleyen derslerde 'Yürüyücüler' (*Iterators*) konusunu işlerken bu yapıdan daha ayrıntılı bir şekilde söz edeceğiz.

Modüller

Bu bölümde, geçen derste ayrıntılı olarak incelediğimiz ‘Fonksiyonlar’ kadar önemli bir konuyu ele alacağız. Bu önemli konunun adı ‘modüller’.

Biz şimdiye kadar modül konusunu hiç ayrıntılı olarak ele almamış olsak da esasında siz modül kavramına büsbütün yabancı sayılmazsınız. Zira biz önceki derslerimizde zaman zaman modüllerden söz etmiş, hatta yeri geldiğinde bunları kodlarımız içinde kullanmaktan da çekinmemiştik.

Bu konuya gelene kadar, çeşitli bölümlerde şu modüllerden bahsettiğimizi hatırlıyorsunuzdur:

- sys
- os
- keyword
- random
- unicodedata
- locale

İşte şimdi, daha önce farklı bölümlerde şöyle bir temas edip geçtiğimiz modüller konusunu bu bölümde derinlemesine incelemeye çalışacağız.

37.1 Modül Nedir?

Dediğimiz gibi, bu bölümde Python’daki en önemli konulardan biri olan modüllerden söz edeceğiz. Ancak modülleri kullanabilmek için elbette öncelikle ‘modül’ denen şeyin ne olduğunu iyice bir anlamamız gerekiyor. Peki, nedir bu modül denen şey?

Bu soruyu, şimdiye kadar gördüğümüz modüllere bakarak cevaplayacak olursak, modüllerin, bazı işlevleri kolaylıkla yerine getirmemizi sağlayan birtakım fonksiyonları ve nitelikleri içinde barındıran araçlar olduğunu söyleyebiliriz.

Mesela ‘Kümeler ve Dondurulmuş Kümeler’ adlı bölümde `random` adlı bir modüle değindiğimizi hatırlıyor olmalısınız. Orada bu modülle ilgili şöyle bir örnek vermiştik:

```
liste = [random.randint(0, 10000) for i in range(1000)]
```

Bu örnekte, `random` adlı modülün içindeki `randint()` adlı faydalı bir fonksiyondan yararlanarak 0 ile 10.000 sayıları arasında 1000 adet rastgele sayı içeren bir liste

oluşturmuştuk. Dolayısıyla, yukarıdaki tanımda da belirttiğimiz gibi, bir modül olan `random`, örnekte bahsettiğimiz işlevi kolaylıkla yerine getirmemizi sağlayan bir fonksiyon barındırıyor. Biz de bu fonksiyonu kullanarak amacımızı rahatlıkla yerine getirebiliyoruz.

`random` modülünün dışında, önceki derslerimizde şöyle bir değinip geçtiğimiz, `sys`, `os` ve `locale` gibi modüllerin de çeşitli görevleri kolayca yerine getirmemizi sağlayan birtakım araçlar barındırdığını görmüştük.

İşin doğrusu, modül denen şey Python programlama dilinin bel kemiğidir. Eğer modüller olmasaydı, Python programlama dili hem çok kullanışsız bir dil olurdu, hem de modüller sayesinde çok kolay bir şekilde üstesinden gelebildiğimiz zorluklar için her defasında kendimiz yeniden bir çözüm icat etmek zorunda kalırdık.

Belki bu iddialı laf size şu anda pek anlamlı gelmemiş olabilir. Şu ana kadar modüllerle ilgili öğrendikleriniz, henüz zihninizde bu lafın iddiasını teyit etmiyor olabilir. Ama modüllerin neden bu kadar önemli olduğunu birazdan çok daha net bir şekilde anlayacaksınız. Şimdilik okumaya devam edin.

Hatırlarsanız bir önceki bölümde Python'daki fonksiyonlardan bahsetmiştik. Yine hatırlarsanız o bölümde pek çok örnek fonksiyon da tanımlamıştık. Mesela `kayıt_olustur()` adlı şöyle bir fonksiyon tanımladığımızı hatırlıyor olmalısınız:

```
def kayit_olustur(isim, soyisim, issis, sehir):
    print("-"*30)

    print("isim          : ", isim)
    print("soyisim       : ", soyisim)
    print("işletim sistemi: ", issis)
    print("şehir          : ", sehir)

    print("-"*30)
```

Bu fonksiyonu bir kez tanımladıktan sonra, bu fonksiyonu aynı program içinde istediğimiz kadar kullanabiliyoruz. Yani `kayıt_olustur` adlı bir fonksiyon tanımlamış olmamız sayesinde, bu fonksiyonun gövdesinde belirttiğimiz işlemleri her defasında tekrar tekrar yapmak zorunda kalmıyoruz; bütün bu işlemleri tek bir 'kayıt_olustur' ismine atamış olduğumuz için, bu fonksiyonun bize sunduğu işleve ihtiyaç duyduğumuz her yerde bu fonksiyonu kullanabiliyoruz. Örneğin:

```
kayıt_olustur('Fırat', 'Özgül', 'Debian', 'Arsuz')
```

Ya da:

```
kayıt_olustur('Zerrin', 'Söz', 'Ubuntu', 'Bolvadin')
```

Eğer yukarıdaki işlevselliği bir fonksiyon olarak tanımlamış olmasaydık, `kayıt_olustur('Fırat', 'Özgül', 'Debian', 'Arsuz')` kodunun verdiği çıktıyı elde etmek için şu kodları yazmak zorunda kalacaktık:

```
print("-"*30)

print("isim          : ", "Fırat")
print("soyisim       : ", "Özgül")
print("işletim sistemi: ", "Debian")
print("şehir          : ", "Arsuz")

print("-"*30)
```

Burada isim, soyisim, işletim sistemi ve şehir bilgileri değiştiğinde de her defasında aynı şeyleri uzun uzadıya tekrar tekrar yazmamız gerekecekti:

```
print("-"*30)

print("isim          : ", "Zerrin")
print("soyisim       : ", "Söz")
print("işletim sistemi: ", "Ubuntu")
print("şehir         : ", "Bolvadin")

print("-"*30)
```

İşte modüller de buna benzer bir vazife görür. Yani Python'ın fonksiyon sistemi nasıl bize bir işlevselliği **aynı dosya içinde** tekrar tekrar kullanma imkanı veriyorsa, modül sistemi de bir fonksiyonu **farklı dosyalar ve programlar içinde** tekrar tekrar kullanma imkanı verir.

Dolayısıyla, eğer modül sistemi olmasaydı, biz bir kez yazdığımız (veya başka bir Python programcısı tarafından yazılmış) `kayıt_olustur()` fonksiyonunu başka bir programda da kullanmak istediğimizde, bu fonksiyonu alıp her defasında yeni programa elle kopyalamak zorunda kalırdık. Ama modül sistemi sayesinde, bir program içinde bulunan fonksiyonları (ve diğer nitelikleri) başka Python programları içine 'aktarabiliyoruz'. Böylece bir Python programındaki (veya modülündeki) işlevsellikten, başka bir Python programında da yararlanabiliyoruz. Dolayısıyla modüller sayesinde, bir kez yazdığımız kodları pek çok farklı program içinde kullanma imkanı elde ediyoruz. Bu da bizim;

- Daha az kod yazmamızı,
- Bir kez yazdığımız kodları tekrar tekrar kullanabilmemizi,
- Daha düzenli, daha derli toplu bir şekilde çalışabilmemizi

sağlıyor.

İşte bu bölümde, modüllerin bütün bu işlevleri nasıl yerine getirdiğini, modül denen şeyden nasıl faydalanabileceğimizi ve modüllerin neden bu kadar önemli olduğunu öğreneceğiz. Dilerseniz lafı daha fazla dolandırmadan modüller konusuna hızlı bir giriş yapalım.

37.2 Hazır Modüller

Hatırlarsanız, Python'da iki farklı fonksiyon türü olduğundan söz etmiştik:

1. Kendi tanımladığımız fonksiyonlar
2. Gömülü ('built-in') fonksiyonlar

Aynı şekilde modüller de iki farklı başlık altında incelenebilir:

1. Kendi tanımladığımız modüller
2. Hazır modüller

Biz burada öncelikle hazır modülleri ele alacağız. Bu şekilde modül kavramını iyice anladıktan sonra da kendi modüllerimizi nasıl yazacağımızı öğreneceğiz.

Hazır modüller, Python geliştiricilerinin veya bizim dışımızdaki Python programcılarının yazıp hizmetimize sunduğu modüllerdir.

Hazır modüller de kendi içinde ikiye ayrılabilir:

1. Standart Kütüphane Modülleri
2. Üçüncü Şahıs Modülleri

Standart Kütüphane Modülleri, doğrudan Python geliştiricileri tarafından yazılıp dile kaynaştırılmış modüllerdir. Bu yönüyle bu modüller daha önce öğrendiğimiz gömülü fonksiyonlara çok benzer. Tıpkı gömülü fonksiyonlarda olduğu gibi, Standart Kütüphane Modülleri de her an emrimize amadedir. Biz bunları istediğimiz her an, herhangi bir ek yazılım kurmak zorunda kalmadan, kendi programlarımız içinde kullanabiliriz.

Ayrıca bkz.:

Python'ın Standart Kütüphanesi içinde hangi modüllerin olduğunu <https://docs.python.org/3/library/> adresinden inceleyebilirsiniz.

Standart Kütüphane içinde, Python ile programlama yaparken işlerinizi bir hayli kolaylaştıracak pek çok modül bulacaksınız.

Başta da söylediğimiz gibi, biz bu bölüme gelinceye kadar üstünkörü de olsa modüllerden söz etmiştik. Örneğin önceki derslerimizde andığımız `sys`, `os`, `random` ve benzeri modüller hep birer Standart Kütüphane modülüdür. Dolayısıyla bu modüllerin sunduğu işlevsellikten kendi programlarımızda istediğimiz her an yararlanabiliriz.

37.3 Modüllerin İçe Aktarılması

Python'da herhangi bir modülü kullanabilmek için öncelikle onu 'içe aktarmamız' gerekir. İçe aktarmak, bir modül içindeki fonksiyon ve nitelikleri başka bir program (veya ortam) içinden kullanılabilir hale getirmek demektir. İsterseniz bu soyut tanımlamayı bir örnek ile somutlaştıralım. Mesela, bir Standart Kütüphane modülü olduğunu öğrendiğimiz ve önceki derslerimizde de değindiğimiz `os` adlı modülü içe aktaralım. Bunun için öncelikle etkileşimli kabuğu çalıştıralım ve şu komutu verelim:

```
>>> import os
```

Böylece `os` adlı modülü içe aktarmış, yani bu modül içindeki fonksiyon ve nitelikleri kullanılabilir hale getirmiş olduk.

Hatırlarsanız 'modül' kavramını tanımlarken, bunların bize birtakım yararlı fonksiyonlar ve nitelikler sunan araçlar olduğunu söylemiştik. İşte, mesela bu `os` modülünün bize hangi yararlı fonksiyonları ve nitelikleri sunduğunu öğrenmek için `dir()` fonksiyonunu kullanabiliriz:

```
>>> dir(os)
```

Gördüğünüz gibi bu modül pek çok fonksiyon ve nitelik barındırıyor.

Bu modüle adını veren `os` kelimesi *operating system* (işletim sistemi) ifadesinin kısaltmasıdır. Bu modül, kullandığımız işletim sistemine ilişkin işlemler yapabilmemiz için bize çeşitli fonksiyonlar ve nitelikler sunar. Hemen bir örnek verelim.

Diyelim ki bir program yazdınız. Ancak yazdığınız bu programın yalnızca Windows işletim sisteminde çalışmasını istiyorsunuz. Buna göre, eğer programınız Windows işletim sistemi kurulu bir bilgisayarda çalıştırılırsa programınızın normal bir şekilde başlamasını, ama eğer Windows dışı bir işletim sisteminde çalıştırılırsa da kullanıcıya bir uyarı mesajı verilmesini istiyorsunuz.

İşte bunun için `os` modülünden yararlanabilirsiniz. Şimdi `dir(os)` komutuyla elde ettiğimiz listeye bakalım. Orada *name* adlı bir nitelik olduğunu göreceksiniz. Bu nitelik, bize kodlarımızın hangi işletim sisteminde çalıştığını gösterir. Dolayısıyla da yukarıda tarif ettiğimiz iş için gayet uygun bir araçtır.

Önceden `import os` komutuyla `os` modülünü içe aktarmış olduğumuzu varsayarsak, modülün bu niteliğini şöyle kullanıyoruz:

```
>>> os.name
'posix'
```

`os` adlı modülün içindeki *name* niteliğine nasıl eriştiğimize çok dikkat edin. Önce modülümüzün adı olan 'os'u yazıyoruz. Ardından bir nokta işareti koyup, ihtiyacımız olan niteliğin adını belirtiyoruz. Yani şöyle bir formül takip ediyoruz:

```
modül_adı.fonksiyon_veya_nitelik
```

`os.name` komutu, kullandığınız işletim sistemine bağlı olarak farklı çıktılar verir. Eğer bu komutu bir GNU/Linux dağıtımında veya bir Mac bilgisayarda verirse yukarıdaki gibi 'posix' çıktısı alırız. Ama eğer aynı komutu Windows'ta verirse 'nt' çıktısı alırız. Dolayısıyla `os` modülünün *name* niteliğini kullanarak, yazdığımız bir programın hangi işletim sisteminde çalıştığını denetleyebiliriz:

```
>>> if os.name != 'nt':
...     print('Kusura bakmayın! Bu programı yalnızca',
...           'Windows\'ta kullanabilirsiniz!')
... else:
...     print('Hoşgeldin Windows kullanıcısı!')
```

Etkileşimli kabukta yazdığımız bu programı gelin bir de bir metin dosyasına kaydedelim. Zira biz henüz modülleri öğrenme aşamasında olduğumuz için şimdilik bunları etkileşimli kabukta test ediyor olsak da, gerçek hayatta programlarımızı etkileşimli kabuğa değil, program dosyaları içine yazacağız.

Yukarıdaki kodları bir dosyaya kaydettiğimizde programımız şöyle görünür:

```
import os

if os.name != 'nt':
    print('Kusura bakmayın! Bu programı yalnızca',
          'Windows\'ta kullanabilirsiniz!')
else:
    print('Hoşgeldin Windows kullanıcısı!')
```

Gördüğümüz gibi, programımızı kaydederken, programımızın en başına `import os` komutunu yazarak öncelikle ilgili modülü içe aktarıyoruz. Python'da modüller genellikle programın en başında içe aktarılır. Ama bu bir zorunluluk değildir. Modülleri programın istediğiniz her yerinde içe aktarabilirsiniz (bununla ilgili bir istisnadan biraz sonra söz edeceğiz).

Modül içe aktarmaya ilişkin en önemli kural, modüle ait bir nitelik veya fonksiyonun kullanılmasından önce modülün içe aktarılmış olması gerekliliğidir. Yani mesela yukarıdaki programda `os` modülü içindeki *name* niteliğini kullanmadan önce `os` modülünü içe aktarmış olmamız gerekir. Eğer Python, `if os.name != 'nt':` satırından önce herhangi bir yerde `import os` gibi bir komutla `os` modülünün içe aktarıldığını göremezse hata verecektir.

Bu programı yukarıdaki gibi bir dosyaya kaydettikten sonra bunu herhangi bir Python

programı gibi çalıştırabilirsiniz.

Eğer bu programı Windows dışındaki bir işletim sisteminde çalıştırırsanız şu çıktıyı alırsınız:

```
Kusura bakmayın! Bu programı yalnızca  
Windows'ta kullanabilirsiniz!
```

Ama eğer bu program Windows işletim sisteminde çalıştırılırsa şu çıktıyı verir:

```
Hoşgeldin Windows kullanıcısı!
```

Böylece modül içindeki bir niteliğe erişmiş olduk. Yalnız burada asla unutmamamız gereken şey, öncelikle kullanacağımız modülü `import modül_adı` komutuyla içe aktarmak olacaktır. Modülü içe aktarmazsak tabii ki o modüldeki fonksiyon veya niteliklere de erişemeyiz. (Sık yapılan bir hata olduğu için, bunu tekrar tekrar vurguluyoruz...)

Bu arada bir modülü, her etkileşimli kabuk oturumunda yalnızca bir kez içe aktarmak yeterlidir. Yani siz etkileşimli kabuğu çalıştırdıktan sonra bir kez `import os` komutuyla modülü içe aktardıktan sonra, o etkileşimli kabuk oturumunu kapatana kadar, aynı modülü tekrar içe aktarmak zorunda kalmadan bu modülün içeriğini kullanabilirsiniz.

Aynı şekilde, eğer bu kodları etkileşimli kabuğa değil de bir program dosyasına yazıyorsanız, `import os` komutunu dosyanın başına bir kez yazdıktan sonra aynı modülü programın ilerleyen kısımlarında tekrar içe aktarmak zorunda kalmadan, o modülün içeriğinden yararlanabilirsiniz.

Gördüğünüz gibi, bir Standart Kütüphane Modülü olan `os` bize *name* adlı çok kullanışlı bir nitelik sunuyor. Eğer `os` modülü olmasaydı, *name* adlı niteliğin sunduğu işlevi kendimiz icat etmek zorunda kalırdık.

Başka bir örnek daha verelim...

Diyelim ki yine bir program yazdınız. Programınızın çalışması için, programınızı kullanan kişinin bilgisayarında birtakım dizinler oluşturmanız gerekiyor. İşte bu iş için de `os` modülünden yararlanabilirsiniz.

Bu modül içindeki `makedirs()` fonksiyonunu kullanarak, o anda içinde bulunduğunuz dizinde yeni bir dizin oluşturabilirsiniz:

```
>>> os.makedirs('DATA')
```

Bu komutu verdikten sonra, o anda altında bulunduğunuz dizinde *DATA* adlı bir dizin oluşacaktır. Eğer o anda hangi dizin altında bulunduğunuzu öğrenmek isterseniz de yine `os` modülünden faydalanabilirsiniz:

```
>>> os.getcwd()
```

`os` modülünün `getcwd()` fonksiyonu bize o anda hangi dizin altında bulunduğumuzu gösterir. Bu komutun çıktısında hangi dizin adını görüyorsanız, biraz önce `makedirs()` fonksiyonu ile oluşturduğunuz *DATA* dizini de o dizin altında oluşturmuştur...

Gördüğünüz gibi, bir çırpıda `os` modülünün birkaç özelliğinden birden yararlandık. Daha önce de söylediğimiz gibi, eğer `os` modülü olmasaydı yukarıda gerçekleştirdiğimiz bütün işlevleri kendiniz icat etmek zorunda kalırdınız.

Böylece Python'daki modüllerin neye benzediğini ve nasıl kullanıldığını anlamış olduk. Modüllerin faydalı araçlar olduğu konusunda sizleri ikna edebilmiş olduğumuzu varsayarak bir sonraki bölüme geçelim.

37.3.1 Farklı İçe Aktarma Yöntemleri

Biz şimdiye kadar, modülleri `import modül_adı` şeklinde içe aktardık. Esasında standart içe aktarma yöntemi de budur. Bir modülü bu şekilde içe aktardığımız zaman, modül adını kullanarak, o modülün içeriğine erişebiliriz:

```
>>> import sys
>>> sys.version #Python'ın sürümünü verir
```

veya:

```
>>> import os
>>> os.name #İşletim sistemimizin adını verir
```

gibi...

Ancak Python'da bir modülü içe aktarmanın tek yöntemi bu değildir. Eğer istersek modülleri daha farklı şekillerde de içe aktarabiliriz.

Gelin şimdi bu alternatif modül aktarma biçimlerinin neler olduğunu görelim.

import modül_adı as farklı_isim

Bazı koşullar, bir modülü kendi adıyla değil de başka bir isimle içe aktarmanızı gerektirebilir. Ya da siz bir modülü kendi adı dışında bir adla içe aktarmanın daha iyi bir fikir olduğunu düşünebilirsiniz.

Peki ama ne tür koşullar bir modülü farklı bir adla içe aktarmamızı gerektirebilir veya biz hangi sebeple bir modülü farklı adla içe aktarmayı isteyebiliriz?

Bu soruların cevabını verebilmek için, gelin isterseniz `subprocess` adlı bir Standart Kütüphane modülünden yararlanalım. Hem bu vesileyle yeni bir modül de öğrenmiş oluruz...

Not: `subprocess` modülü, harici komutları Python içinden çalıştırabilmemizi sağlayan oldukça faydalı bir araçtır. Bu modülü kullanarak Python programlarımız içinden, başka programları çalıştırabiliriz.

Bir modülün içindeki fonksiyon ve nitelikleri her kullanmak isteyişimizde, o fonksiyon veya niteliğin başına modül adını da eklememiz gerektiğini artık gayet iyi biliyorsunuz. Örneğin `subprocess` adlı modülü

```
>>> import subprocess
```

komutuyla içe aktardıktan sonra, bu modül içindeki herhangi bir fonksiyon veya niteliği kullanabilmenin birinci şartı, modül adını ilgili fonksiyon veya niteliğin önüne getirmektir. Mesela biz `subprocess` modülünün `call()` adlı fonksiyonunu kullanmak istersek, şöyle bir kod yazmamız gerekir:

```
>>> subprocess.call('notepad.exe')
```

Bu şekilde 'Notepad' programını Python içinden çalıştırmış olduk.

Ancak gördüğünüz gibi, 'subprocess' biraz uzun bir kelime. Bu modülü her kullanmak isteyişinizde nitelik veya fonksiyon adının önüne bu uzun kelimeyi getirmek bir süre sonra sıkıcı bir hal alabilir. Bu yüzden eğer isterseniz modülü `import subprocess` şeklinde kendi adıyla değil de daha kısa bir adla içe aktarmayı tercih edebilirsiniz:

```
>>> import subprocess as sp
```

Burada şöyle bir formül uyguladığımıza dikkat edin:

```
>>> import modül_adı as farklı_bir_isim
```

Böylece artık bu modülü yalnızca `sp` önekiyle kullanabilirsiniz:

```
>>> sp.call('notepad.exe')
```

Örnek olması açısından başka bir modülü daha ele alalım. Modülümüzün adı `webbrowser`.

Not: `webbrowser` modülü, bilgisayarımızda kurulu internet tarayıcısını kullanarak internet sitelerini açabilmemizi sağlar.

Tıpkı 'subprocess' gibi, 'webbrowser' kelimesi de, her defasında tekrar etmesi sıkıcı olabilecek bir kelime. Dolayısıyla derseniz bu modülü `import webbrowser` yerine farklı bir isimle içe aktarabilirsiniz. Örneğin:

```
>>> import webbrowser as br
```

veya:

```
>>> import webbrowser as web
```

Modülü hangi adla içe aktaracağınız tamamen size kalmış. Diyelim ki bu modülü 'web' adıyla içe aktardık. Artık bu modülün içindeki araçları `web` önekiyle kullanabiliriz:

```
>>> web.open('www.istihza.com')
```

Uyarı: Bazı GNU/Linux dağıtımlarında websitesi adresini 'http' önekiyle birlikte belirtmeniz gerekebilir. Örn. `web.open('http://www.istihza.com')`.

Bu kod, bilgisayarımızdaki öntanımlı web tarayıcısı hangisiyse onu çalıştıracak ve bizi, parantez içinde gösterilen web sayfasına götürecektir.

Eğer biz `webbrowser` modülünü doğrudan kendi adıyla içe aktarsaydık:

```
>>> import webbrowser
```

Bu durumda yukarıdaki komutu şu şekilde vermek zorunda kalacaktık:

```
>>> webbrowser.open('www.istihza.com')
```

Ama bu modülü daha kısa bir adla içe aktarmış olmamız sayesinde, bu modülü gayet pratik bir şekilde kullanma imkanına kavuşuyoruz.

from modül_adı import isim1, isim2

Şimdiye kadar verdiğimiz örneklerden de gördüğünüz gibi, Standart Kütüphane Modülleri'nin içinde çok sayıda fonksiyon ve nitelik bulunuyor. Mesela `os` modülünü ele alalım:

```
>>> import os
>>> dir(os)
```

Listede epey isim var...

Biz `import os` komutunu verdiğimizde, listedeki bütün o isimleri 'os' ismi altında içe aktarmış oluyoruz. Bunun bir sakıncası yok, ancak yazdığımız programlarda bu fonksiyon ve niteliklerin hepsine ihtiyaç duymayız. O yüzden, eğer arzu ederseniz, `import os` gibi bir komutla bütün o isimleri içe aktarmak yerine, yalnızca kullanacağınız isimleri içe aktarmayı tercih de edebilirsiniz. Mesela `os` modülünün yalnızca `name` niteliğini kullanacaksanız, modülü şu şekilde içe aktarabilirsiniz:

```
>>> from os import name
```

Bu şekilde `os` modülünden yalnızca `name` ismi içe aktarılmış olur ve yalnızca bu ismi kullanabiliriz:

```
>>> name
'posix'
```

Bu durumda `os.name` komutu hata verecektir:

```
>>> os.name
NameError: name 'os' is not defined
```

Çünkü biz `from os import name` komutunu verdiğimizde, `os` modülünü değil, bu modül içindeki bir nitelik olan `name`'i içe aktarmış oluyoruz. Dolayısıyla `os` ismini kullanamıyoruz.

Bu şekilde, aynı modül içinden birkaç farklı nitelik ve fonksiyonu da içe aktarabilirsiniz:

```
>>> from os import name, listdir, getcwd
```

Bu komutla `os` modülü içinden yalnızca `name` niteliğini, `listdir()` fonksiyonunu ve `getcwd()` fonksiyonunu aktarmış olduk:

```
>>> listdir()
```

Bu fonksiyon, o anda içinde bulunduğumuz dizindeki dosyaları listeler.

`name` ve `getcwd()` isimlerinin görevini ise daha önce öğrenmiştik:

```
>>> name
'nt'

>>> getcwd()
'C:\\Documents and Settings\\fozgul\\'
```

Gelelim bir başka modül aktarma biçimine...

from modül_adı import isim as farklı_isim

Bir modülü, kendi adından farklı bir adla nasıl içe aktarabileceğinizi biliyorsunuz:

```
import subprocess as sp
```

Bu şekilde `subprocess` modülünü `sp` adıyla içe aktarmış oluyoruz.

Aynı şekilde, bir modül içinden belli nitelik ve fonksiyonları da nasıl içe aktaracağınızı biliyorsunuz:

```
from os import path, listdir
```

Bu şekilde `os` modülünden `path` niteliğini ve `listdir()` fonksiyonunu içe aktarmış oluyoruz.

Peki ya bir modül içinden belli nitelik ve fonksiyonları farklı bir adla içe aktarmak isterseniz ne yapacaksınız?

İşte Python size bunun için de bir yol sunar. Dikkatlice bakın:

```
from os import path as p
```

veya:

```
from os import listdir as ld
```

gibi...

Bu örneklerde, `os` modülü içinden `path` adlı niteliği `p` adıyla; `listdir()` fonksiyonunu ise `ld` adıyla içe aktardık. Böylece `path` niteliğini `p` adıyla; `listdir()` fonksiyonunu da `ld` adıyla kullanabiliriz.

Yalnız bu yöntem çok sık kullanılmaz. Bunu da not edip, içe aktarma yöntemlerinin sonuncusuna geçelim.

from modül_adı import *

Python'daki modülleri `from modül_adı import *` formülüne göre içe aktarmak da mümkündür (bu yöntem 'yıldızlı içe aktarma' diyebilirsiniz). Bu şekilde bir modül içindeki bütün fonksiyon ve nitelikleri içe aktarmış oluruz (ismi `_` ile başlayanlar hariç):

```
>>> from sys import *
```

Böylece `sys` modülü içindeki bütün fonksiyon ve nitelikleri, başlarına modül adını eklemeye gerek olmadan kullanabiliriz:

```
>>> version
```

Ancak bu yöntem pek tavsiye edilmez. Çünkü bu şekilde, modül içindeki bütün isimleri kontrolsüz bir şekilde mevcut ortama 'boşaltmış' oluyoruz. Mesela eğer modül bu şekilde içe aktarılmadan önce `version` diye başka bir değişken tanımlamışsanız, modül içe aktarıldıktan sonra, önceden tanımladığınız bu `version` değişkeninin değeri kaybolacaktır:

```
>>> version = '1.0'
>>> print(version)
1.0
```

Bu ortama `from sys import *` komutuyla `sys` modülünün bütün içeriğini aktaralım:

```
>>> from sys import *
```

Şimdi de `version` değişkeninin değerini yazdıralım:

```
>>> print(version)
```

Burada alacağımız çıktı şu olur:

```
`3.5.1 (default, 20.04.2016, 12:24:55)
[GCC 4.4.7 20120313 (Red Hat 4.4.7-3)] on linux'
```

Gördüğünüz gibi, `sys` modülünün içindeki `version` niteliği bizim önceden tanımladığımız `version` değişkeniyle çakıştı ve herhangi bir uyarı vermeden, bizim tanımladığımız `version` değerini silip kendi `version` değerini bizimkinin yerine geçirdi...

`from modül_adı import *` komutunun yaptığı şeyi, sıkıştırılmış bir klasörün bütün içeriğini olduğu gibi masaüstüne açmaya benzetebilirsiniz. Böyle bir durumda, eğer masaüstünde sıkıştırılmış klasördekilerle aynı adlı dosyalar varsa, sıkıştırılmış klasör içindeki dosya adları, masaüstünde halihazırda varolan dosya adlarıyla çakışacaktır.

Bir sonraki konuya geçmeden önce, yıldızlı içe aktarma ile ilgili önemli bir noktaya değinelim.

Hatırlarsanız, bu konunun başında, modülleri programımızın her yerinden içe aktarabileceğimizi söylemiştik. Mesela bir modülü, program dosyamızın en başında içe aktarabiliriz:

```
from os import *
```

Ama bunun bir istisnası var. Bir modülü yıldızlı olarak içe aktaracaksak, bu işlemi lokal etki alanları içinden gerçekleştiremeyiz. Yani mesela bir fonksiyonun lokal isim alanı içinde şöyle bir kod yazabiliriz:

```
def fonksiyon():
    import os
```

Veya:

```
def fonksiyon():
    import subprocess as sp
```

Ama şöyle bir kod yazamayız:

```
def fonksiyon():
    from os import *
```

Bu kodları bir dosyaya kaydedip çalıştırdığımızda şuna benzer bir hata alırız:

```
File "falanca.py", line 1
    def fonksiyon():
SyntaxError: import * only allowed at module level
```

Bunun anlamı şu: Yıldızlı içe aktarma işlemleri ancak modül seviyesinde, yani global isim alanında gerçekleştirilebilir. Dolayısıyla yukarıdaki içe aktarma işlemini ancak fonksiyonun dışında gerçekleştirebiliriz:

```
from os import *

def fonksiyon():
    pass
```

Veya:

```
def fonksiyon():
    pass
```

```
from os import *
```

Bu istisnai duruma dikkat ediyoruz. Elbette modül içe aktarma işlemlerini gerçekleştirmenin en sağlıklı yolu bütün modülleri program dosyasının en başında içe aktarmaktır.

37.4 Kendi Tanımladığımız Modüller

Buraya gelene kadar sadece Python'daki hazır modüllerden söz ettik. Hazır modüllerin, 'Standart Kütüphane Modülleri' ve 'Üçüncü Şahıs Modülleri' olarak ikiye ayrıldığını öğrenmiştiniz. Yukarıda bu hazır modüllerin 'Standart Kütüphane Modülleri' adını verdiğimiz alt başlığını halihazırda ele aldık. Dolayısıyla artık standart modüllerin neler olduğunu ve genel olarak bunların nasıl kullanıldığını biliyoruz.

Hazır modül başlığı altında bir de 'üçüncü şahıs modülleri'nin bulunduğunu da söylemiştik. Birazdan üçüncü şahıs modüllerinden de söz edeceğiz. Ama isterseniz ondan önce hazır modüllere bir ara verelim ve biraz da kendi modüllerimizi nasıl yazabileceğimize bakalım. Kendi modüllerimizi yazmak, modül konusunu biraz daha net bir şekilde anlamamızı sağlayacaktır.

37.4.1 Modüllerin Tanımlanması

Hatırlarsanız bu bölümün başında, 'modül nedir?' sorusuna şu cevabı vermiştik:

Bazı işlevleri kolaylıkla yerine getirmemizi sağlayan birtakım fonksiyonları ve nitelikleri içinde barındıran araçlar...

Esasında Python'daki modülleri şöyle de tanımlayabiliriz:

Diyelim ki bir program yazıyorsunuz. Yazdığınız bu programın içinde karakter dizileri, sayılar, değişkenler, listeler, demetler, sözlükler ve fonksiyonlar var. Programınız da .py uzantılı bir metin dosyası içinde yer alıyor. İşte bütün bu öğeleri ve veri tiplerini içeren .py uzantılı dosyaya 'modül' adı verilir. Yani şimdiye kadar yazdığınız ve yazacağınız bütün Python programları aynı zamanda birer modül adaydır.

Gelin isterseniz yukarıdaki bu tanımın doğruluğunu test edelim.

Şimdi Python'ın etkileşimli kabuğunu çalıştırın ve kütüphane modüllerinden biri olan `os` modülünü içe aktarın:

```
>>> import os
```

`dir(os)` komutunu kullanarak modülün içeriğini kontrol ettiğinizde, o listede `__file__` adlı bir niteliğin olduğunu göreceksiniz. Bu nitelik Python ile yazılmış tüm modüllerde bulunur. Bu niteliği şu şekilde kullanıyoruz:

```
>>> os.__file__
```

```
`C:\Python35\lib\os.py'
```

İşte buradan aldığımız çıktı bize `os` modülünün kaynak dosyasının nerede olduğunu gösteriyor. Hemen çıktıda görünen konuma gidelim ve `os.py` dosyasını açalım.

Dosyayı açtığınızda, gerçekten de bu modülün aslında sıradan bir Python programı olduğunu göreceksiniz. Dosyanın içeriğini incelediğinizde, `dir(os)` komutuyla elde ettiğimiz nitelik ve fonksiyonların dosya içinde nasıl tanımlandığını görebilirsiniz. Mesela yeni dizinler oluşturmak için `os.makedirs()` şeklinde kullandığımız `makedirs` fonksiyonunun `os.py` içinde tanımlanmış alelade bir fonksiyon olduğunu görebilirsiniz.

Aynı şekilde, önceki sayfalarda örneklerini verdiğimiz `webbrowser` modülü de, bilgisayarımızdaki sıradan bir Python programından ibarettir. Bu modülün nerede olduğunu da şu komutla görebilirsiniz:

```
>>> import webbrowser
>>> webbrowser.__file__
```

Gördüğünüz gibi, `webbrowser` modülü de, tıpkı `os` modülü gibi, bilgisayarımızdaki `.py` uzantılı bir dosyadan başka bir şey değil. İsterseniz bu dosyanın da içeriğini inceleyebilirsiniz.

Yalnız şu gerçeği de unutmamalıyız: Python'daki bütün modüller Python programlama dili ile yazılmamıştır. Bazı modüller C ile yazılmıştır. Dolayısıyla C ile yazılmış bir modülün `.py` uzantılı bir Python dosyası bulunmaz. Mesela `sys` böyle bir modüldür. Bu modül C programlama dili ile yazıldığı için, kayıtlı bir `.py` dosyasına sahip değildir. Dolayısıyla bu modülün bir `__file__` niteliği de bulunmaz:

```
>>> import sys
>>> sys.__file__

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
AttributeError: 'module' object has no attribute '__file__'
```

Ama tabii ki, Python'daki standart kütüphane modüllerinin çok büyük bölümü Python ile yazılmıştır ve bu modüllerin kaynak dosyalarını `os` ve `webbrowser` modüllerini bulduğunuz dizinde görebilirsiniz. Örneğin önceki derslerimizde bahsi geçen `locale` ve `random` gibi modüllerin kaynak dosyalarını da burada bulabilirsiniz.

Gelelim asıl konumuz olan 'modül tanımlama'ya...

Hatırlarsanız, Python'da bir fonksiyon tanımlamak için şu söz dizimini kullanıyorduk:

```
def fonksiyon_adi(parametreler):
    fonksiyon_gövdesi
```

Ancak yukarıdaki örneklerden de rahatlıkla görebileceğiniz gibi, modüller için böyle özel bir söz dizimi yoktur. Yazdığınız her Python programı aynı zamanda potansiyel bir modüldür.

O halde şimdi gelin bir tane de kendimiz modül yazalım.

Mesela bir program dosyası oluşturalım ve adını da `sözlük.py` koyalım. İşte bu program, aynı zamanda bir Python modülüdür. Bu modülün adı da 'sözlük'tür. Dediğimiz gibi, Python'da modüller genellikle `.py` uzantısına sahiptir. Ancak bir modülün adı söylenirken bu `.py` uzantısı dikkate alınmaz. Bu yüzden elinizdeki 'sözlük.py' adlı programın modül adı 'sözlük' olacaktır.

Gördüğünüz gibi, modül tanımlamakta herhangi bir özel zorluk yok. Yazdığımız her program, otomatik olarak, aynı zamanda bir modül oluyor.

`sözlük.py` adlı programımızın içeriği şöyle olsun:

```
sözlük = {"kitap"       : "book",
          "bilgisayar"  : "computer",
```

```
"programlama": "programming"}

def ara(sözcük):
    hata = "{} kelimesi sözlükte yok!"
    return sözlük.get(sözcük, hata.format(sözcük))
```

İşte böylece ilk modülümüzü tanımlamış olduk. Şimdi de, yazdığımız bu modülü nasıl kullanacağımızı öğrenelim.

Esasında kütüphane modülleriyle kendi yazdığımız modüller arasında kullanım açısından pek bir fark yoktur. Bu bölümün başında gördüğümüz kütüphane modüllerini nasıl kullanıyorsak, kendi modüllerimizi de öyle kullanıyoruz.

Kütüphane modüllerini anlatırken gördüğümüz gibi, modül sistemi sayesinde, bir program içinde bulunan fonksiyon (ve nitelikleri) başka Python programları içine aktarabiliyoruz. Böylece bir Python programındaki (veya modülündeki) işlevsellikten, başka bir Python programında da yararlanabiliyoruz.

Şimdi, eğer bu *sözlük.py* dosyasını, mesela masaüstüne kaydettiyseniz, masaüstünün bulunduğu konumda bir komut satırı açın ve Python'ın etkileşimli kabuğunu başlatın. Tıpkı kütüphane modüllerinde olduğu gibi, etkileşimli kabukta şu komutu vererek *sözlük* adlı modülü içe aktarın:

```
>>> import sözlük
```

Eğer hiçbir şey olmadan bir alt satıra geçildiyse modülünüzü başarıyla içe aktardınız demektir. Eğer *No module named sözlük* gibi bir hata mesajıyla karşılaşıyorsanız, muhtemelen Python'ı *sözlük.py* dosyasının olduğu dizinde başlatamamışsınızdır.

`import sözlük` komutunun başarılı olduğunu varsayarak yolumuza devam edelim...

37.4.2 Modüllerin Yolu

Python geliştiricilerinin yazıp dile kaynaştırdığı kütüphane modülleri ile kendi yazdığınız modüller arasında pek bir fark bulunmadığını ifade etmiştik. Her iki modül türü de, içinde Python komutlarını ve veri tiplerini barındıran alelade Python programlarından ibarettir.

Ancak şimdiye kadar yaptığımız örneklerde bir şey dikkatinizi çekmiş olmalı. Kütüphane modüllerini her yerden içe aktarabiliyoruz. Yani, komut satırını çalıştırdığımız her konumda veya program dosyamızın bulunduğu her dizin altında bu modülleri rahatlıkla kullanabiliyoruz. Python'ın bu modülleri bulamaması gibi bir şey söz konusu değil.

Ama kendi yazdığımız modülleri içe aktarabilmemiz için, bu modüllerin o anda içinde bulunduğumuz dizin altında yer alması gerekiyor. Yani mesela yukarıda örneğini verdiğimiz *sözlük* modülünü, *sözlük.py* dosyasını bilgisayarımızdaki hangi konuma kaydetmişsek o konumdan içe aktarabiliyoruz.

Diyelim ki *sözlük.py* dosyasını masaüstüne kaydetmiştik. İşte bu modülü komut satırında içe aktarabilmemiz için, komut satırını da masaüstünün bulunduğu konumda çalıştırmış olmamız gerekiyor.

Aynı şekilde eğer biz bu *sözlük* modülünü, *deneme.py* adlı başka bir program içinde kullanacaksak, bu *deneme.py* dosyasının da *sözlük.py* adlı dosya ile aynı dizinde yer alması gerekiyor.

Aksi halde, `import sözlük` komutu hata verecektir.

Peki neden kütüphane modüllerini her yerden içe aktarabilirken, kendi yazdığımız modülleri yalnızca bulundukları dizin altında içe aktarabiliyoruz?

Aslında bunun cevabı çok basit: Biz bir program dosyasında veya komut satırında `import modül_adı` gibi bir komut verdiğimizde Python 'modül_adı' olarak belirttiğimiz modülü bulmak için bir arama işlemi gerçekleştirir. Elbette Python bu modülü sabit diskin tamamında aramaz. Python, içe aktarmak istediğimiz modülü bulmak için belli birtakım dizinlerin içini kontrol eder. Peki Python modül dosyasını bulmak için hangi dizinlerin içine bakar? Bu sorunun cevabını bize `sys` modülünün `path` adlı bir niteliği verecek. Hemen bakalım:

```
>>> import sys
>>> sys.path
```

İşte Python bir modül dosyasını ararken, `import` komutunun verildiği dizin ile birlikte, `sys.path` çıktısında görünen dizinlerin içine de bakar. Eğer modül dosyasını bu dizinlerin içinde bulursa modülü başarıyla içe aktarır, ama eğer bulamazsa `ImportError` cinsinden bir hata verir.

Peki eğer biz kendi modüllerimizi de her yerden içe aktarabilmek istersek ne yapmamız gerekiyor?

Bunun için iki seçeneğimiz var: Birincisi, modülün yolunu `sys.path` listesine ekleyebiliriz. İkincisi, modülümüzü `sys.path` içinde görünen dizinlerden birine kopyalayabilir veya taşıyabiliriz.

Öncelikle birinci seçeneği ele alalım.

Gördüğünüz gibi, `sys.path` komutunun çıktısı aslında basit bir listeden başka bir şey değildir. Dolayısıyla Python'da liste adlı veri tipi üzerinde ne tür işlemler yapabiliyorsanız, `sys.path` üzerinde de aynı şeyleri yapabilirsiniz.

Mesela, modül dosyasının `/home/istihza/programlar` adlı dizin içinde bulunduğunu varsayarsak, modül dosyasının yolunu `sys.path` listesinin en sonuna şu şekilde ekleyebiliriz:

```
sys.path.append(r'/home/istihza/programlar')
```

Burada listelerin `append()` metodunu kullandığımıza dikkat edin. Dediğimiz gibi, `sys.path` aslında basit bir listeden ibarettir. Dolayısıyla bir listeye nasıl öğe ekliyorsak, `sys.path`'e de aynı şekilde öğe ekliyoruz.

Modül dosyasının bulunduğu `/home/istihza/programlar` yolunu `sys.path` listesine eklediğimize göre, artık modülümüzü her yerden içe aktarabiliriz.

Kendi yazdığımız bir modülü her yerden içe aktarabilmenin ikinci yönteminin, ilgili modül dosyasını `sys.path` çıktısında görünen dizinlerden herhangi birine kopyalamak olduğunu söylemiştik. Dolayısıyla, `sys.path` çıktısına bakıp, modül dosyanızı orada görünen dizinlerden herhangi biri içine kopyalayabilirsiniz. Yaygın olarak tercih edilen konum, Python kurulum dizini içindeki `site-packages` adlı dizindir. Bu dizinin yerini şu şekilde tespit edebilirsiniz:

```
>>> from distutils import sysconfig
>>> sysconfig.get_python_lib()
```

Modül dosyanızı, bu komutlardan aldığınız çıktının gösterdiği dizin içine kopyaladıktan sonra, modülünüzü her yerden içe aktarabilirsiniz.

Bu konuyu kapatmadan önce `sys.path` ile ilgili önemli bir bilgi daha verelim. Python, içe aktarmak istediğimiz bir modülü bulabilmek için dizinleri ararken `sys.path` listesindeki dizin

adlarını soldan sağa doğru okur. Modül dosyasını bulduğu anda da arama işlemini sona erdirir ve modülü içe aktarır. Diyelim ki `sys.path` çıktımız şöyle:

```
['A', 'B', 'C']
```

Eğer hem *A*, hem de *B* dizininde *sözlük.py* adlı bir dosya varsa, Python *A* dizinindeki *sözlük* modülünü içe aktarır. Çünkü `sys.path` çıktısında *A* dizini *B* dizininden önce geliyor. Eğer siz içe aktarma sırasında bir dizine öncelik vermek isterseniz o dizini `append()` metoduyla `sys.path` listesinin sonuna eklemek yerine, `insert()` metoduyla listenin en başına ekleyebilirsiniz:

```
>>> sys.path.insert(0, r'dizin/adı')
```

Böylece Python, modülünüzü en başa eklediğiniz dizinden içe aktaracaktır.

Tekrar tekrar söylediğimiz gibi, `sys.path` sıradan bir listedir. Dolayısıyla listelerin üzerine hangi metotları uygulayabiliyorsanız `sys.path` üzerine de o metotları uygulayabilirsiniz.

37.4.3 Modüllerde Değişiklik Yapmak

Python'da bir modül başka bir ortama aktarıldığında, o modülün içinde yer alan nitelik ve fonksiyonların o ortam içinden kullanılabilir hale geldiğini biliyorsunuz. Yukarıdaki örnekte biz `import sözlük` komutuyla, *sözlük* adlı modülün bütün içeriğini etkileşimli kabuk ortamına (veya program dosyasına) aktarmış olduk. Dolayısıyla da artık bu modülün bütün içeriğine erişebiliriz. Peki acaba bu modül içinde bizim erişebileceğimiz hangi nitelik ve fonksiyonlar bulunuyor?

Tıpkı kütüphane modüllerini işlerken yaptığımız gibi, `dir()` fonksiyonundan yararlanarak, içe aktardığımız bu modül içindeki kullanılabilir fonksiyon ve nitelikleri görebilirsiniz:

```
>>> dir(sözlük)
```

Bu komut bize şöyle bir çıktı verir:

```
['__builtins__', '__cached__', '__doc__',  
 '__file__', '__loader__', '__name__',  
 '__package__', '__spec__', 'ara', 'sözlük']
```

Gördüğünüz gibi, nasıl `os` modülünün içinde *name*, `listdir()` ve `getcwd()` gibi nitelik ve fonksiyonlar varsa, kendi yazdığımız *sözlük* modülü içinde de *ara()* adlı bir fonksiyon ve *sözlük* adlı bir nitelik var.

İşte biz bu fonksiyon ve niteliği kullanma imkanına sahibiz. Gelin birkaç deneme çalışması yapalım:

```
>>> sözlük.sözlük
```

Bu komutun, bir kütüphane modülündeki niteliklere erişmekten hiçbir farkı olmadığına dikkatinizi çekmek isterim. Mesela `sys` modülünün *version* niteliğine nasıl erişiyorsak, *sözlük* modülünün *sözlük* niteliğine de aynı şekilde erişiyoruz.

`sözlük.sözlük` komutu bize *sözlük* modülü içindeki *sözlük* adlı değişkenin içeriğini verecektir.

Şimdi de aynı modül içindeki *ara()* fonksiyonuna erişelim:

```
>>> sözlük.ara('kitap')
```

Bu da bize `ara()` fonksiyonunu *kitap* argümanı ile birlikte çağırma imkanı veriyor.

Yukarıda verdiğimiz örnekte `sözlük` modülünü etkileşimli kabuk üzerinde kullandık. Elbette program yazarken modülleri etkileşimli kabukta değil, program dosyaları içinde kullanacağız. Ancak özellikle bir modülün geliştirilme aşamasında o modülü test etmek için etkileşimli kabuk üzerinde çalışmak oldukça pratik ve faydalı bir yoldur. Mesela yazmakta olduğunuz bir programın (diğer bir deyişle modülün) nitelik ve fonksiyonlarını test etmek için, o programı etkileşimli kabukta bir modül olarak içe aktarıp çeşitli deneme çalışmaları yapabilirsiniz.

Dilerseniz yine yukarıdaki örnek üzerinden gidelim:

```
sözlük = {"kitap"      : "book",
          "bilgisayar" : "computer",
          "programlama": "programming"}

def ara(sözcük):
    hata = "{} kelimesi sözlükte yok!"
    return sözlük.get(sözcük, hata.format(sözcük))
```

Bu modülü içe aktaralım:

```
>>> import sözlük
```

Modülün içeriğini kontrol edelim:

```
>>> dir(sözlük)
```

Bu komutun çıktısında *sözlük* niteliğini ve `ara()` fonksiyonunu görüyoruz. Gelin şimdi programımıza bir ekleme yapalım:

```
sözlük = {"kitap"      : "book",
          "bilgisayar" : "computer",
          "programlama": "programming"}

def ara(sözcük):
    hata = "{} kelimesi sözlükte yok!"
    return sözlük.get(sözcük, hata.format(sözcük))

def ekle(sözcük, anlam):
    mesaj = "{} kelimesi sözlüğe eklendi!"
    sözlük[sözcük] = anlam
    print(mesaj.format(sözcük))
```

Burada `sözlük` modülüne `ekle()` adlı bir fonksiyon ilave ettik. Bu fonksiyon, sözlüğe yeni kelimeler eklememizi sağlayacak. Şimdi tekrar modülümüzün içeriğini kontrol edelim:

```
>>> dir(sözlük)
```

Ancak gördüğünüz gibi, modüle yeni eklediğimiz `ekle()` fonksiyonu bu çıktıda görünmüyor. Bunun nedeni, etkileşimli kabukta modül bir kez içe aktarıldıktan sonra, o modülde yapılan değişikliklerin otomatik olarak etkinleşmiyor oluşudur. Yani değişikliklerin etkileşimli kabukta etkinleşebilmesi için o modülü yeniden yüklememiz lazım. Bunu iki şekilde yapabiliriz:

Birincisi, etkileşimli kabuğu kapatıp yeniden açtıktan sonra `import sözlük` komutuyla `sözlük` modülünü tekrar içe aktarabiliriz.

İkincisi, `importlib` adlı bir kütüphane modülünden yararlanarak kendi modülümüzün tekrar yüklenmesini sağlayabiliriz. Bu modülü şöyle kullanıyoruz:

```
>>> import importlib
>>> importlib.reload(sözlük)
```

Bu iki komutu verdikten sonra, `sözlük` üzerinde tekrar `dir()` fonksiyonunu uygularsak, yeni eklediğimiz `ekle()` fonksiyonunun çıktıya yansıdığını görürüz:

```
>>> dir(sözlük)

['__builtins__', '__cached__', '__doc__', '__file__',
 '__loader__', '__name__', '__package__', '__spec__',
 'ara', 'ekle', 'sözlük']
```

Tıpkı önceki derslerimizde gördüğümüz `sys`, `os` ve `keyword` modülleri gibi, `importlib` de bir kütüphane modülüdür. Bu modülün bizim yukarıda yazdığımız `sözlük` adlı modülden farkı, Python geliştiricileri tarafından yazılıp dile entegre edilmiş bir 'hazır modül' olmasıdır. Yani `sözlük` modülünü biz kendimiz yazdık, `importlib` modülünü ise Python geliştiricileri yazdı. İkisi arasındaki tek fark bu.

Ne diyorduk? Evet, `sözlük` adlı modüle `ekle()` adlı yeni bir fonksiyon ilave ettik. Bu fonksiyona da, tıpkı *sözlük* niteliğinde ve `ara()` fonksiyonunda olduğu gibi, modül adını kullanarak erişebiliriz:

```
>>> sözlük.ekle('araba', 'car')

araba kelimesi sözlüğe eklendi!
```

Sözlüğümüze, 'araba' adlı yeni bir kelimeyi, 'car' karşılığı ile birlikte ekledik. Hemen bunu sorgulayalım:

```
>>> sözlük.ara('araba')

'car'
```

Gayet güzel! Şimdi sözlüğümüze bir ekleme daha yapalım:

```
sözlük = {"kitap"      : "book",
          "bilgisayar" : "computer",
          "programlama": "programming"}

def ara(sözcük):
    hata = "{} kelimesi sözlükte yok!"
    return sözlük.get(sözcük, hata.format(sözcük))

def ekle(sözcük, anlam):
    mesaj = "{} kelimesi sözlüğe eklendi!"
    sözlük[sözcük] = anlam
    print(mesaj.format(sözcük))

def sil(sözcük):
    try:
        sözlük.pop(sözcük)
    except KeyError as err:
        print(err, "kelimesi bulunamadı!")
    else:
        print("{} kelimesi sözlükten silindi!".format(sözcük))
```

Bu defa da modülümüze `sil()` adlı başka bir fonksiyon ekledik. Bu fonksiyon, sözlükten öğe silmemizi sağlayacak:

```
>>> sözlük.sil('kitap')

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
AttributeError: 'module' object has no attribute 'sil'
```

Gördüğünüz gibi, bu kez bir hata mesajı aldık. Peki sizce neden? Elbette değişiklik yaptıktan sonra modülü yeniden yüklediğimizden... O halde önce modülümüzü yeniden yükleyelim:

```
>>> importlib.reload(sözlük)
```

Şimdi bu fonksiyonu kullanabiliriz:

```
>>> sözlük.sil('kitap')

kitap kelimesi sözlükten silindi!
```

Bu noktada, `importlib` modülünün `reload()` fonksiyonunun çalışma sistemine ilişkin birkaç önemli bilgi verelim.

`importlib` modülünün `reload()` fonksiyonu, bir modüle yeni eklenen öğeleri yeniden yükleyerek, bunların etkileşimli kabukta kullanılabilir hale gelmesini sağlar. Bunun ne demek olduğunu biliyoruz. Yukarıda bunun örneklerini vermiştik.

Eğer bir modüldeki bazı nitelik veya fonksiyonları silerseniz, `importlib` modülünün `reload()` fonksiyonu ile bu modülü yeniden yükledikten sonra bile bu nitelik ve fonksiyonlar önbellekte tutulmaya devam eder. Örneğin, yukarıdaki `sözlük` modülünü önce içe aktaralım:

```
>>> import sözlük
```

Şimdi modülün içeriğini kontrol edelim:

```
>>> dir(sözlük)

['__builtins__', '__cached__', '__doc__', '__file__',
 '__loader__', '__name__', '__package__', '__spec__',
 'ara', 'ekle', 'sil', 'sözlük']
```

Modül dosyasından `sil()` adlı fonksiyonu çıkaralım. Yani modülümüzün son hali şöyle olsun:

```
sözlük = {"kitap"      : "book",
          "bilgisayar" : "computer",
          "programlama": "programming"}

def ara(sözcük):
    hata = "{} kelimesi sözlükte yok!"
    return sözlük.get(sözcük, hata.format(sözcük))

def ekle(sözcük, anlam):
    mesaj = "{} kelimesi sözlüğe eklendi!"
    sözlük[sözcük] = anlam
    print(mesaj.format(sözcük))
```

Tekrar etkileşimli kabuğa dönüp, `importlib` modülünün `reload()` fonksiyonu aracılığıyla modülümüzü yeniden yükleyelim:

```
>>> import importlib
>>> importlib.reload(sözlük)
```

Şimdi sözlük modülünün içeriğini tekrar kontrol edelim:

```
>>> dir(sözlük)

['__builtins__', '__cached__', '__doc__', '__file__',
 '__loader__', '__name__', '__package__', '__spec__',
 'ara', 'ekle', 'sil', 'sözlük']
```

Gördüğünüz gibi, biz `sil()` fonksiyonunu çıkarmış olduğumuz halde, `dir(sözlük)` çıktısında bu öğe görünmeye devam ediyor. Üstelik bu fonksiyon halen kullanılabilir durumda!

```
>>> sözlük.sil('programlama')

programlama kelimesi sözlükten silindi!
```

Ancak bu durumu rahatlıkla görmezden gelebilirsiniz. Ama eğer o öğenin orada olması sizi rahatsız ediyorsa, şu komutla o öğeyi silebilirsiniz:

```
>>> del sözlük.sil
```

Dediğimiz gibi, modülden silinen öğeler, `reload()` ile yeniden yüklendikten sonra dahi kullanılır durumda kalmaya devam eder. Ama eğer modül içinde varolan bir öğe üzerinde değişiklik yaparsanız o değişiklik, `reload()` sonrası modülün görünümüne yansiyacaktır. Yani mesela, modülde halihazırda varolan `sil()` fonksiyonu üzerinde bir değişiklik yaparsanız, bu değişiklik `reload()` ile yeniden yükleme sonrasında etkileşimli kabuğa yansiyacaktır.

37.5 Üçüncü Şahıs Modülleri

Buraya kadar Python'daki kütüphane modüllerinden ve kendi yazdığımız modüllerden söz ettik. Artık modüllerin ne olduğunu ve ne işe yaradığını gayet iyi biliyoruz. Bu bölümde ise, yine bir 'hazır modül' türü olan üçüncü şahıs modüllerinden bahsedeceğiz.

Üçüncü şahıs modülleri, başka Python programcıları tarafından yazılıp hizmetimize sunulmuş programlardır. Bu yönüyle bunlar kütüphane modüllerine çok benzer. Ama bu ikisi arasında önemli bir fark bulunur: Kütüphane modülleri Python programlama dilinin bir parçasıdır. Dolayısıyla kütüphane modüllerini kullanmak için herhangi bir ek yazılım indirmemiz gerekmez. Üçüncü şahıs modülleri ise dilin bir parçası değildir. Bu modülleri kullanabilmek için, öncelikle bunları modül geliştiricisinin koyduğu yerden bilgisayarımıza indirmemiz gerekir.

Hatırlarsanız ilk derslerimizde `Cx_Freeze` adlı bir yazılımdan söz etmiştik. İşte bu yazılım bir üçüncü şahıs modülüdür. Bu modülü kullanabilmek için öncelikle ilgili yazılımı programımıza kurmamız gerekmişti.

Python için yazılmış üçüncü şahıs modüllerine çeşitli kaynaklardan ulaşabilirsiniz. Bu tür modülleri bulabileceğiniz en geniş kaynak <https://pypi.python.org/pypi> adresidir. Burada 60.000'in üzerinde modüle ulaşabilirsiniz.

Peki bu modülleri nasıl kuracağız?

Eğer bir modül <https://pypi.python.org/pypi> adresinde ise, bu modülü sistem komut satırında şu şekilde kurabilirsiniz:

```
pip3 install modül_adı
```

Not: Python'ın 2.7.9 ve 3.4.0 sürümlerinden itibaren, pip adlı yazılım öntanımlı olarak Python kurulumuyla birlikte geliyor. Dolayısıyla Python2'deki pip'i kullanmak isterseniz `pip2` komutunu, Python3'teki pip'i kullanmak isterseniz de `pip3` komutunu kullanabilirsiniz.

Örneğin amacınız Django adlı üçüncü şahıs modülünü kurmak ise bu modülü şu komut ile kurabilirsiniz:

```
pip3 install django
```

Eğer bir üçüncü şahıs modülünü <https://pypi.python.org/pypi> adresinden değil de başka bir kaynaktan indiriyorsanız, kurulum için birkaç farklı seçenek olabilir.

Eğer indireceğiniz dosya Windows işletim sistemine uyumlu bir `.exe` dosyasıysa, bunu herhangi bir Windows programı gibi kurabilirsiniz.

Eğer indireceğiniz dosya `.tar.gz` veya `.zip` gibi sıkıştırılmış bir klasör olarak iniyorsa öncelikle bu sıkıştırılmış klasörü açın. Eğer klasör içeriğinde `setup.py` adlı bir dosya görürseniz bu dosyanın bulunduğu konumda bir komut satırı açın ve şu komutu verin:

```
python setup.py install
```

Tabii burada `python` komutunun `python3` mü, `py -3` mü yoksa başka bir şey mi olacağı tamamen sizin Python kurulumunu nasıl yaptığınıza bağlıdır. Neticede siz oraya, Python'ı hangi komutla başlatıyorsanız onu yazacaksınız. Yani eğer Python'ı `python3` komutuyla başlatıyorsanız yukarıdaki komutu şöyle vereceksiniz:

```
python3 setup.py install
```

Aynı şekilde, GNU/Linux kullanıcılarının da bu komutu yetkili kullanıcı olarak vermesi gerekecektir muhtemelen:

```
sudo python3 setup.py install
```

Veya önce:

```
su -
```

Ardından:

```
python3 setup.py install
```

İndirip kurduğunuz bir üçüncü şahıs modülünü nasıl kullanacağınızı, indirdiğiniz modülün belgelerine bakarak öğrenebilirsiniz.

Not: Paketler konusunu işlerken üçüncü şahıs modüllerinden daha ayrıntılı bir şekilde söz edeceğiz.

37.6 __all__ Listesi

Önceki başlıklar altında da ifade ettiğimiz gibi, farklı içe aktarma yöntemlerini kullanarak, bir modül içindeki öğeleri farklı şekillerde içe aktarabiliyoruz. Gelin isterseniz Python'ın içe aktarma mekanizmasını anlayabilmek için ufak bir test yapalım.

Şimdi masaüstünde, içeriği aşağıdaki gibi olan, *modül.py* adlı bir dosya oluşturun:

```
def fonk1():
    print('fonk1')

def fonk2():
    print('fonk2')

def fonk3():
    print('fonk3')

def fonk4():
    print('fonk4')

def fonk5():
    print('fonk5')

def _fonk6():
    print('_fonk6')

def __fonk7():
    print('__fonk7')

def fonk8_():
    print('fonk8_')
```

Daha sonra, masaüstünün bulunduğu konumda bir komut penceresi açarak Python'ın etkileşimli kabuğunu çalıştırın ve orada şu komutu verip bu *modül.py* adlı dosyayı bir modül olarak içe aktarın:

```
>>> import modül
```

Şimdi de şu komutu kullanarak modül içeriğini kontrol edin:

```
>>> dir(modül)
```

Buradan şu çıktıyı alıyoruz:

```
['__builtins__', '__cached__', '__doc__', '__file__', '__fonk7__',
 '__loader__', '__name__', '__package__', '__spec__', '_fonk6',
 'fonk1', 'fonk2', 'fonk3', 'fonk4', 'fonk5', 'fonk8_']
```

Gördüğünüz gibi, modül içinde tanımladığımız bütün fonksiyonlar bu listede var. Dolayısıyla bu fonksiyonlara şu şekilde erişebiliyoruz:

```
>>> modül.fonk1()

fonk1

>>> modül.fonk2()

fonk2

>>> modül._fonk6()

_fonk6

>>> modül.__fonk7()
```



```
__fonk7

>>> modül.fonk8_()

fonk8_
```

Bu şekilde, istisnasız bütün fonksiyonlara erişim yetkisi elde ettiğimize dikkatinizi çekmek isterim.

Şimdi etkileşimli kabuğu kapatıp tekrar açalım ve bu kez modülümüzü şu şekilde içe aktaralım:

```
>>> from modül import *
```

Bu şekilde, ismi `_` ile başlayanlar hariç bütün fonksiyonları, modül öneki olmadan mevcut etki alanına aktardığımızı biliyoruz.

Kontrol edelim:

```
>>> dir()
```

Buradan şu çıktıyı alıyoruz:

```
['__builtins__', '__doc__', '__loader__', '__name__',
 '__package__', '__spec__', 'fonk1', 'fonk2', 'fonk3',
 'fonk4', 'fonk5', 'fonk8_']
```

Gördüğünüz gibi, gerçekten de ismi `_` ile başlayanlar hariç, bütün fonksiyonlar, modül öneki olmadan kullanılmaya hazır bir şekilde mevcut etki alanımız içinde görünüyor. Bunları şu şekilde kullanabileceğimizi biliyorsunuz:

```
>>> fonk4()

fonk4

>>> fonk8_()

fonk8_
```

Elbette, ismi `_` ile başlayan fonksiyonları, doğrudan isimlerini kullanarak içe aktarma imkanına sahipsiniz:

```
>>> from modül import __fonk7
>>> from modül import _fonk6
```

Tabii, bu fonksiyonları içe aktarabilmek için bunların isimlerini biliyor olmanız lazım...

Peki siz, yazdığınız bir programda yalnızca kendi belirlediğiniz isimlerin içe aktarılmasını isterseniz ne yapacaksınız? İşte bunun için, başlıkta sözünü ettiğimiz `__all__` adlı bir listeden yararlanabilirsiniz.

Şimdi biraz önce oluşturduğunuz *modül.py* dosyasının en başına şu satırı ekleyin:

```
__all__ = ['fonk1', 'fonk2', 'fonk3']
```

Daha sonra etkileşimli kabukta modülünüzü şu şekilde içe aktarın:

```
>>> from modül import *
```

Şimdi de içe aktarılan fonksiyonların neler olduğunu kontrol edin:

```
>>> dir()

['__builtins__', '__doc__', '__loader__', '__name__', '__package__',
 '__spec__', 'fonk1', 'fonk2', 'fonk3']
```

Gördüğünüz gibi, yalnızca `__all__` listesi içinde belirttiğimiz fonksiyonlar içe aktarıldı. Bu listeyi kullanarak, yıldızlı içe aktarmalarda nelerin içe aktarılıp nelerin dışarıda bırakılacağını kontrol edebilirsiniz. Yalnız unutmamamız gereken nokta, bu yöntemin öteki içe aktarma türlerinde hiçbir işe yaramayacağıdır. Yani mesela `modül` adlı modülümüzü `import modül` şeklinde içe aktarırsak `__all__` listesi dikkate alınmayacaktır.

Peki ya `__all__` listesini boş bırakırsak ne olur?

```
__all__ = []
```

Tabii ki, bu şekilde yıldızlı aktarmalarda (modülün kendi varsayılan fonksiyonları hariç) hiçbir fonksiyon içe aktarılmaz...

37.7 Modüllerin Özel Nitelikleri

Python'da bütün modüllerin ortak olarak sahip olduğu bazı nitelikler vardır. Bu niteliklerin hangileri olduğunu görmek için kesişim kümelerinden yararlanarak şöyle bir kod yazabiliriz:

```
import os, sys, random

set_os = set(dir(os))
set_sys = set(dir(sys))
set_random = set(dir(random))

print(set_os & set_sys & set_random)
```

Bu kodlar, `os`, `sys` ve `random` modüllerinin kesişim kümesini, yani her üç modülde ortak olarak bulunan nitelikleri verecektir. Bu kodları çalıştırdığımızda şu çıktıyı alıyoruz:

```
{'__doc__', '__package__', '__loader__', '__name__', '__spec__'}
```

Demek ki hem `os` hem `sys` hem de `random` modülünde ortak olarak bulunan nitelikler bunlarmış... Eğer bu üç modülün bütün modülleri temsil etmiyor olabileceğinden endişe ediyorsanız, bildiğiniz başka modülleri de bu kodlara ekleyerek testinizin kapsamını genişletebilirsiniz.

Mesela bu kodlara bir de `subprocess` modülünü ekleyelim:

```
import os, sys, random, subprocess

set_os = set(dir(os))
set_sys = set(dir(sys))
set_random = set(dir(random))
set_subprocess = set(dir(subprocess))

print(set_os & set_sys & set_random & set_subprocess)
```

Yalnız burada şöyle bir şey dikkatinizi çekmiş olmalı: Kesişim kümesini bulmak istediğimiz öğelere başka öğeler de eklemek istediğimizde her defasında birkaç farklı işlem yapmak zorunda kalıyoruz. Bu da hem kodlarımızı hatalara açık hale getiriyor, hem de aslında kolayca halledebileceğimiz bir işi gereksiz yere uzatmamıza yol açıyor.

Gelin bu kodları biraz daha genel amaçlı bir hale getirelim. Zira ‘kodların yeniden kullanılabilir özellikte olması’ (*code reusability*) programcılıkta aranan bir nitelikler:

```
modüller = ['os', 'sys', 'random']

def kesişim_bul(modüller):
    kümeler = [set(dir(__import__(modül))) for modül in modüller]
    return set.intersection(*kümeler)

print(kesişim_bul(modüller))
```

Eğer bu kodlara yeni bir modül eklemek istersek, yapmamız gereken tek şey en baştaki *modüller* listesini güncellemek olacaktır. Mesela bu listeye bir de *subprocess* modülünü ekleyelim:

```
modüller = ['os', 'sys', 'random', 'subprocess']

def kesişim_bul(modüller):
    kümeler = [set(dir(__import__(modül))) for modül in modüller]
    return set.intersection(*kümeler)

print(kesişim_bul(modüller))
```

Gördüğünüz gibi, bu kodlar işimizi epey kolaylaştırdı. Sadece tek bir noktada değişiklik yaparak istediğimiz sonucu elde ettik.

Bu arada, `__import__()` fonksiyonu hariç, bu kodlardaki her şeyi daha önceki derslerimizde öğrenmiştik. Ama gelin isterseniz biz yine de bu kodların üzerinden şöyle bir geçelim.

Burada ilk yaptığımız iş, kullanmak istediğimiz modül adlarını tutması için bir liste tanımlamak:

```
modüller = ['os', 'sys', 'random', 'subprocess']
```

Bu listede modül adlarının birer karakter dizisi olarak gösterildiğine dikkat edin. Zaten bu modülleri henüz içe aktarmadığımız için, bunları doğrudan tırnaksız isimleriyle kullanamayız.

Daha sonra, asıl işi yapacak olan `kesişim_bul()` adlı fonksiyonumuzu tanımlıyoruz:

```
def kesişim_bul(modüller):
    kümeler = [set(dir(__import__(modül))) for modül in modüller]
    return set.intersection(*kümeler)
```

Bu fonksiyon, *modüller* adlı tek bir parametre alıyor.

Fonksiyonumuzun gövdesinde ilk olarak şöyle bir kod yazıyoruz:

```
kümeler = [set(dir(__import__(modül))) for modül in modüller]
```

Burada *modüller* adlı listedeki her öğe üzerine sırasıyla `__import__()` fonksiyonunu, `dir()` fonksiyonunu ve `set()` fonksiyonunu uyguluyoruz. Daha sonra elde ettiğimiz sonucu bir liste üretici yardımıyla liste haline getirip *kümeler* değişkenine atıyoruz.

Gelelim `__import__()` fonksiyonunun ne olduğuna...

Bir gömülü fonksiyon olan `__import__()` fonksiyonu, modül adlarını içeren karakter dizilerini kullanarak, herhangi bir modülü içe aktarmamızı sağlayan bir araçtır. Bu fonksiyonunu şöyle kullanıyoruz:

```
>>> __import__('os')
>>> __import__('sys')
```

Bu fonksiyonun parametre olarak bir karakter dizisi alıyor olmasının bize nasıl bir esneklik sağladığına dikkatinizi çekmek isterim. Bu fonksiyon sayesinde modül aktarma işlemini, kod parçaları içine programatik olarak yerleştirebilme imkanı elde ediyoruz. Yani, modül aktarma işlemini mesela bir *for* döngüsü içine alamyorken:

```
>>> modüller = ['os', 'sys', 'random']
>>> for modül in modüller:
...     import modül
...
Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 2, in <module>
ImportError: No module named 'modül'
```

`__import__()` fonksiyonu bize böyle bir işlem yapabilme olanağı sunuyor:

```
>>> modüller = ['os', 'sys', 'random']
>>> for modül in modüller:
...     __import__(modül)

<module 'os' from 'C:\\Python34\\lib\\os.py'>
<module 'sys' (built-in)>
<module 'random' from 'C:\\Python34\\lib\\random.py'>
```

Yalnız, `__import__('os')` gibi bir komut verdiğimizde, 'os' ismi doğrudan kullanılabilir hale gelmiyor. Yani:

```
>>> __import__('os')
```

...komutunu verdiğimizde, mesela *os* modülünün bir niteliği olan *name*'i kullanamıyoruz:

```
>>> os.name

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
NameError: name 'os' is not defined
```

'os' ismini kullanabilmemiz için şöyle bir şey yazmış olmalıydık:

```
>>> os = __import__('os')
```

Eğer `__import__()` fonksiyonu yardımıyla içe aktardığımız *os* modülünü bu şekilde bir isme atamazsak, `__import__('os')` komutu ile içe aktarılan bütün *os* fonksiyon ve nitelikleri, bu komut bir kez çalıştıktan sonra unutulacaktır. Eğer `__import__()` fonksiyonunu bir isme atamadan, içe aktarılan modülün niteliklerine erişmek isterseniz içe aktarma işlemi ile niteliğe erişme işlemini aynı satırda gerçekleştirmeniz gerekir:

```
>>> __import__('os').name

'nt'
```

`__import__()` fonksiyonu çok sık kullanacağınız bir araç değildir. Ancak özellikle tek satırda hem bir modülü içe aktarmanız, hem de hemen ardından başka işlemler yapmanız gereken durumlarda bu fonksiyon işinize yarayabilir:

```
>>> open('den.txt', 'w').write('merhaba'); __import__('subprocess').call('notepad.exe den.txt')
```

Gerekli modülleri içe aktardıktan ve kümemimizi tanımladıktan sonra da fonksiyon tanımını şu kodla bitiriyoruz:

```
return set.intersection(*kümeler)
```

Burada kümelerin `intersection()` metodundan faydalandık. Bu metodu önceki derslerimizde ele almıştık. Bu metot yardımıyla birden fazla kümenin kesişimini bulabiliyoruz.

Bu fonksiyonu normalde şöyle kullanıyorduk:

```
>>> küme1.intersection(küme2)
```

Bu komut, *küme1* ile *küme2* adlı kümelerin kesişimini bulacaktır. Eğer bizim kodlarımızda olduğu gibi küme ismi belirtmeksizin birden fazla kümenin kesişimini bulmak isterseniz bu metodu doğrudan küme veri tipi (*set*) üzerine uygulayabilirsiniz:

```
>>> set.intersection(küme1, küme2)
```

Eğer `intersection()` metoduna parametreleri bir liste içinden atamak isterseniz bu listeyi yıldız işlecisi yardımıyla çözmeniz gerekir:

```
>>> liste = [küme1, küme2, küme3]
>>> set.intersection(*liste)
```

İşte bizim yukarıda `return set.intersection(*kümeler)` komutuyla yaptığımız şey de tam olarak budur. Burada `intersection()` metodunu doğrudan *set* veri tipi üzerine uyguladık ve bu metodun parametrelerini *kümeler* adlı listeden yıldız işlecisi yardımıyla çözdük.

Son olarak da, tanımladığımız `kesişim_bul()` fonksiyonunu *modüller* adlı parametre ile çağırdık:

```
print(kesişim_bul(modüller))
```

Bütün bu kodları çalıştırdıktan sonra ise şöyle bir çıktı elde ettik:

```
{'__doc__', '__name__', '__loader__', '__spec__', '__package__'}
```

İşte bu bölümün konusu, bütün modüllerde ortak olan bu beş özel nitelik. İlk olarak `__doc__` niteliği ile başlayalım.

37.7.1 `__doc__` Niteliği

İsterseniz `__doc__` niteliğini tarif etmeye çalışmak yerine, bunu bir örnek üzerinden anlatalım. Şimdi Python kurulum dizini içinde *os.py* dosyasının bulunduğu konuma gidelim ve bu dosyayı açalım. Dosyayı açtığınızda, sayfanın en başında şu karakter dizisini göreceksiniz:

```
r"""OS routines for NT or Posix depending on what system we're on.

This exports:
- all functions from posix, nt or ce, e.g. unlink, stat, etc.
```

```
- os.path is either posixpath or ntpath
- os.name is either 'posix', 'nt' or 'ce'.
- os.curdir is a string representing the current directory ('.' or ':')
- os.pardir is a string representing the parent directory ('..' or '::')
- os.sep is the (or a most common) pathname separator ('/' or ':' or '\\')
- os.extsep is the extension separator (always '.')
- os.altsep is the alternate pathname separator (None or '/')
- os.pathsep is the component separator used in $PATH etc
- os.linesep is the line separator in text files ('\r' or '\n' or '\r\n')
- os.defpath is the default search path for executables
- os.devnull is the file path of the null device ('/dev/null', etc.)
```

Programs that import and use 'os' stand a better chance of being portable between different platforms. Of course, they must then only use functions that are defined by all platforms (e.g., `unlink` and `opendir`), and leave all pathname manipulation to `os.path` (e.g., `split` and `join`).

```
"""
```

Şimdi Python'ın etkileşimli kabuğunu açın ve şu komutları verin:

```
>>> import os
>>> print(os.__doc__)
```

Bu komutları verdiğinizde, yukarıdaki karakter dizisinin çıktı olarak verildiğini göreceksiniz. Teknik dilde, üç tırnak içinde gösterilen karakter dizilerine belge dizisi (*docstring*) veya belgelendirme dizisi (*documentation string*) adı verilir. Modüllerin `__doc__` niteliğini kullanarak, bir modül dosyasının en başında bulunan belgelendirme dizilerine erişebiliriz.

Bir örnek daha verelim. Mesela *random* modülüne bakalım:

```
>>> import random
>>> print(random.__doc__)
```

os.py dosyası ile aynı konumda bulunan *random.py* dosyasını açtığınızda, yukarıdaki komutlardan aldığınız çıktının *random.py* dosyasının en başındaki uzun karakter dizisi olduğunu göreceksiniz.

Çeşitli yazılımlar, bu belge dizilerini kullanarak, ilgili modüle ilişkin kısa kılavuzlar oluşturur. Mesela Python'ın `help()` fonksiyonu bu belge dizilerinden yararlanır:

```
>>> help(os)
```

Siz de kendi yazdığınız modüllerde bu belge dizilerinden yararlanabilirsiniz. Ancak aklınızda bulundurmanız gereken önemli nokta, bu belge dizilerini üç tırnak içinde belirtmeniz gerektiğidir. Alt alta çift veya tek tırnak ile tanımladığınız karakter dizilerine `__doc__` niteliği aracılığıyla erişmeye çalıştığınızda sadece ilk satırdaki karakter dizisine ulaşırsınız. Yani:

```
"satır1"
"satır2"
"satır3"
```

...şeklinde tanımladığınız karakter dizileri `__doc__` niteliği ile çağrıldığında yalnızca "satır1" görüntülenecektir. Eğer bu üç satırın da kapsama alanına girmesini istiyorsak yukarıdaki karakter dizilerini şöyle tanımlamalıyız:

```
'''
satır1
satır2
satır3
'''
```

37.7.2 `__name__` Niteliği

Şöyle bir program yazdığımızı varsayalım:

```
sözlük = {"kitap"      : "book",
          "bilgisayar" : "computer",
          "programlama": "programming"}

def ara(sözcük):
    hata = "{} kelimesi sözlükte yok!"
    print(sözlük.get(sözcük, hata.format(sözcük)))

def ekle(sözcük, anlam):
    mesaj = "{} kelimesi sözlüğe eklendi!"
    sözlük[sözcük] = anlam
    print(mesaj.format(sözcük))

def sil(sözcük):
    try:
        sözlük.pop(sözcük)
    except KeyError as err:
        print(err, "kelimesi bulunamadı!")
    else:
        print("{} kelimesi sözlükten silindi!".format(sözcük))

no = input('Yapmak istediğiniz işlemin numarasını girin: ')
print('1. Sözlükte kelime ara')
print('2. Sözlüğe kelime ekle')
print('3. Sözlükten kelime sil')

if no == '1':
    sözcük = input('Aradığınız sözcük: ')
    ara(sözcük)

elif no == '2':
    sözcük = input('Ekleyeceğiniz sözcük: ')
    anlam = input('Eklediğiniz sözcüğün anlamı: ')
    ekle(sözcük, anlam)

elif no == '3':
    sözcük = input('Sileceğiniz sözcük: ')
    sil(sözcük)

else:
    print('Yanlış işlem')
```

`sözlük.py` adını verdiğimiz bu programı normal bir şekilde komut satırında

```
python sözlük.py
```

gibi bir komutla çalıştırdığımızda bize birtakım sorular sorulacak ve verdiğimiz cevaplara göre sözlük üzerinde bazı işlemler yapılacaktır.

Hatırlarsanız, modüller konusunu anlatmaya başlarken, yazdığımız bütün programların aslında birer modül olduğunu, dolayısıyla bunların başka programların içine aktarılarak, sahip oldukları işlevlerden başka programlarda da yararlanılabileceğini söylemiştik.

Yukarıdaki kodları, komut satırı üzerinde bağımsız bir program gibi çalıştırabiliyoruz. Peki acaba biz bu programı doğrudan çalıştırmak değil de başka bir programın içine aktarıp sahip olduğu işlevlerden yararlanmak istersek ne yapacağız?

İşte bunun için `__name__` adlı bir nitelikten yararlanacağız.

Python'daki herhangi bir modülü içe aktardıktan sonra bu modül üzerine `dir()` fonksiyonunu uygularsanız, istisnasız her modülün `__name__` adlı bir niteliği olduğunu görürsünüz.

`__name__` niteliği iki farklı değer alabilir: İçinde bulunduğu modülün adı veya `"__main__"` adlı özel bir değer.

Eğer bir Python programı başka bir program içinden modül olarak içe aktarılıyorsa, `__name__` niteliğinin değeri o modülün adı olacaktır.

Eğer bir Python programı doğrudan bağımsız bir program olarak çalıştırılıyorsa, `__name__` niteliğinin değeri bu defa `"__main__"` olacaktır.

Gelin isterseniz bu durumu bir örnek üzerinde somutlaştıralım. Mesela masaüstünde *deneme.py* adlı bir dosya oluşturup içine sadece şunu yazalım:

```
print(__name__)
```

Şimdi önce bu dosyayı bağımsız bir program olarak çalıştıralım:

```
python deneme.py
```

Programımızı bu şekilde çalıştırdığımızda alacağımız çıktı şu olacaktır:

```
__main__
```

Demek ki `__name__` niteliğinin değeri `"__main__"` imiş...

Şimdi de *deneme.py* dosyasının bulunduğu konumda Python'ın etkileşimli kabuğunu çalıştıralım ve şu komut yardımıyla bu dosyayı bir modül olarak içe aktaralım:

```
>>> import deneme
```

Bu defa şu çıktıyı aldık:

```
deneme
```

Gördüğünüz gibi, `__name__` niteliğinin değeri bu kez de modül dosyasının adı oldu.

İşte bu özellikten yararlanarak, yazdığınız programların bağımsız çalıştırılırken ayrı, modül olarak içe aktarılırken ayrı davranmasını sağlayabilirsiniz.

Gelin bu bilgiyi yukarıdaki *sözlük.py* dosyasına uygulayalım.

Bu programı komut satırı üzerinde bağımsız bir program olarak çalıştırdığınızda ne olacağını biliyorsunuz. Peki ya aynı programı bir modül olarak içe aktarırsak ne olur?

Deneyelim:


```
>>> import sözlük
```

Yapmak istediğiniz işlemin numarasını girin:

Gördüğünüz gibi, programımız doğrudan çalışmaya başladı. Ama biz bunu istemiyoruz. Biz istiyoruz ki, *sözlük.py* bir modül olarak aktarıldığında çalışmaya başlamasın. Ama biz onun içindeki nitelikleri kullanabilelim.

Bunun için *sözlük.py* dosyasında şu değişikliği yapacağız:

```
sözlük = {"kitap"      : "book",
          "bilgisayar" : "computer",
          "programlama": "programming"}

def ara(sözcük):
    hata = "{} kelimesi sözlükte yok!"
    print(sözlük.get(sözcük, hata.format(sözcük)))

def ekle(sözcük, anlam):
    mesaj = "{} kelimesi sözlüğe eklendi!"
    sözlük[sözcük] = anlam
    print(mesaj.format(sözcük))

def sil(sözcük):
    try:
        sözlük.pop(sözcük)
    except KeyError as err:
        print(err, "kelimesi bulunamadı!")
    else:
        print("{} kelimesi sözlükten silindi!".format(sözcük))

#BURAYA DİKKAT!!!
if __name__ == '__main__':
    no = input('Yapmak istediğiniz işlemin numarasını girin: ')
    print('1. Sözlükte kelime ara')
    print('2. Sözlüğe kelime ekle')
    print('3. Sözlükten kelime sil')

    if no == '1':
        sözcük = input('Aradığınız sözcük: ')
        ara(sözcük)

    elif no == '2':
        sözcük = input('Ekleyeceğiniz sözcük: ')
        anlam = input('Eklediğiniz sözcüğün anlamı: ')
        ekle(sözcük, anlam)

    elif no == '3':
        sözcük = input('Sileceğiniz sözcük: ')
        sil(sözcük)

    else:
        print('Yanlış işlem')
```

Gördüğünüz gibi, çok basit bir *if* deyimi yardımıyla dosyamızın bağımsız bir program olarak mı çalıştırıldığını yoksa bir modül olarak içe mi aktarıldığını kontrol ettik. Eğer `__name__` niteliğinin değeri `'__main__'` ise, yani programımız bağımsız olarak çalıştırılıyorsa

if bloğu içindeki kodları işletiyoruz. Eğer bu niteliğin değeri başka bir şey ise (yani modülün adı ise), bu durumda programımız bir modül olarak içe aktarılıyor demektir. Bu durumda *if* bloğu içindeki kodları çalıştırmıyoruz...

Her şeyin yolunda olup olmadığını kontrol etmek için *sözlük* modülünü içe aktaralım:

```
>>> import sözlük
```

Bu kez, tam da istediğimiz şekilde, programımız doğrudan çalışmaya başlamadan bize içindeki fonksiyonları kullanma imkanı sundu:

```
>>> dir(sözlük)

['__builtins__', '__cached__', '__doc__', '__file__',
 '__loader__', '__name__', '__package__', '__spec__',
 'ara', 'ekle', 'sil', 'sözlük']
```

37.7.3 `__loader__` Niteliği

Python'da içe aktarılan bütün modüllerin `__loader__` adlı bir niteliği bulunur. Bu nitelik, ilgili modülü içe aktaran mekanizma hakkında bize çeşitli bilgiler veren birtakım araçlar sunar:

```
>>> import os
>>> yükleyici = os.__loader__

>>> dir(yükleyici)

['__class__', '__delattr__', '__dict__', '__dir__', '__doc__', '__eq__',
 '__format__', '__ge__', '__getattribute__', '__gt__', '__hash__',
 '__init__', '__le__', '__lt__', '__module__', '__ne__', '__new__',
 '__reduce__', '__reduce_ex__', '__repr__', '__setattr__', '__sizeof__',
 '__str__', '__subclasshook__', '__weakref__', '_cache_bytecode',
 'exec_module', 'get_code', 'get_data', 'get_filename', 'get_source',
 'is_package', 'load_module', 'name', 'path', 'path_mtime', 'path_stats',
 'set_data', 'source_to_code']
```

Mesela, içe aktardığınız bir modülün kaynak kodlarını görüntülemek için bu modülden yararlanabilirsiniz:

```
>>> import webbrowser
>>> yükleyici = webbrowser.__loader__
>>> kaynak = yükleyici.get_data(webbrowser.__file__)
>>> kaynak
```

Burada, daha önce öğrendiğimiz `__file__` niteliğini kullandımıza dikkat edin. `__loader__` niteliğinin `get_data()` adlı metodu, parametre olarak, sorgulayacağımız modülün dizin adresini ister. Bir modülün dizin adresini `__file__` niteliği yardımıyla elde edebileceğimizi biliyoruz. Dolayısıyla da `get_data()` metoduna parametre olarak `webbrowser.__file__` kodunu veriyoruz. Elde ettiğimiz şey ise, sorguladığımız modülün kaynak kodlarını içeren bir bayt (*bytes*) veri tipi oluyor.

`__loader__`, günlük olarak kullanacağımız bir araç değil. Eğer yazdığınız kodlarda bu niteliğin sunduğu olanaklara ihtiyaç duyarsanız, doğrudan bu nitelik yerine `pkgutil` adlı bir modül kullanabilirsiniz.

37.7.4 `__spec__` Niteliği

`__spec__` niteliği de bize modüller hakkında çeşitli bilgiler sunan birtakım araçları içinde barındırır. Mesela bir modülün ad ve konum bilgilerine ulaşmak için bu niteliği kullanabiliriz:

```
>>> import subprocess
>>> adı = subprocess.__spec__.name
>>> konumu = subprocess.__spec__.origin
>>> adı

'subprocess'

>>> konumu

'C:\\Pythonxy\\lib\\subprocess.py'
```

Tıpkı `__loader__` gibi, bu nitelik de günlük olarak kullanacağımız bir araç değil. Bu niteliğin içindeki araçların sunduğu bilgileri başka yollardan da elde edebileceğimizi biliyorsunuz.

37.7.5 `__package__` Niteliği

Henüz bu niteliğin ne olduğunu anlayacak bilgiye sahip olmadığımız için, bu niteliğin incelemesini ‘Paketler’ konusunu işlediğimiz bölüme bırakıyoruz.

Böylece modüller konusunu tamamlamış olduk. Bu bölümde modüllere ilişkin epey bilgi verdik. Eğer modüller konusunda aklınıza yatmayan yerler varsa, hiç ümitsizliğe kapılmadan okumaya devam edin. Birazdan ‘sınıflar’ konusunu işlerken, modüllerden ve modüllerin çeşitli özelliklerinden de söz edeceğiz. O zaman, burada anlamamış olabileceğiniz konuları çok daha net bir şekilde anlayacaksınız.

Nesne Tabanlı Programlama (OOP)

Bu bölümde, programlama faaliyetlerimizin önemli bir kısmını oluşturacak olan nesne tabanlı programlama yaklaşımına bir giriş yaparak, bu yaklaşımın temel kavramlarından biri olan sınıflara değineceğiz. Bu bölümde amacımız, sınıflar üzerinden hem nesne tabanlı programlamayı tanımak, hem bu yaklaşıma ilişkin temel bilgileri edinmek, hem de etrafımızda gördüğümüz nesne tabanlı yapıların büyük çoğunluğunu anlayabilecek seviyeye gelmek olacaktır. Bu bölümü tamamladıktan sonra, nesne tabanlı programlamayı orta düzeyde bildiğimizi iddia edebileceğiz.

38.1 Giriş

Şimdiye kadar Python programlama dili ile ilgili olarak gördüğümüz konulardan öğrendiğimiz çok önemli bir bilgi var: Aslına bakarsak, bu programlama dilinin bütün felsefesi, 'bir kez yazılan kodların en verimli şekilde tekrar tekrar kullanılabilmesi,' fikrine dayanıyor.

Şimdi bir geriye dönüp baktığımızda, esasında bu fikrin izlerini ta ilk derslerimize kadar sürebiliyoruz. Mesela değişkenleri ele alalım. Değişkenleri kullanmamızdaki temel gerekçe, bir kez yazdığımız bir kodu başka yerlerde rahatça kullanabilmek. Örneğin, `isim = 'Uzun İhsan Efendi'` gibi bir tanımlama yaptıktan sonra, bu `isim` değişkeni aracılığıyla `'Uzun İhsan Efendi'` adlı karakter dizisini her defasında tekrar tekrar yazmak zorunda kalmadan, kodlarımızın her yanında kullanabiliyoruz.

Aynı fikrin fonksiyonlar ve geçen bölümde incelediğimiz modüller için de geçerli olduğunu bariz bir şekilde görebilirsiniz. Gömülü fonksiyonlar, kendi tanımladığımız fonksiyonlar, hazır modüller, üçüncü şahıs modülleri hep belli bir karmaşık süreci basitleştirme, bir kez tanımlanan bir prosedürün tekrar tekrar kullanılabilmesini sağlama amacı güdüyor.

İşte bu fikir nesne tabanlı programlama ve dolayısıyla 'sınıf' (*class*) adı verilen özel bir veri tipi için de geçerlidir. Bu bölümde, bunun neden ve nasıl böyle olduğunu bütün ayrıntılarıyla ele almaya çalışacağız.

Bu arada, İngilizcede *Object Oriented Programming* olarak ifade edilen programlama yaklaşımı, Türkçede 'Nesne Tabanlı Programlama', 'Nesne Yönelimli Programlama' ya da 'Nesneye Yönelik Programlama' olarak karşılık bulur. Biz bu karşılıklardan, adı 'Nesne Tabanlı Programlama' olanı tercih edeceğiz.

Unutmadan, nesne tabanlı programlamaya girmeden önce değinmemiz gereken bir şey daha var. Eğer öğrendiğiniz ilk programlama dili Python ise, nesne tabanlı programlamayı öğrenmenin (aslında öyle olmadığı halde) zor olduğunu düşünebilir, bu konuyu biraz

karmaşık bulabilirsiniz. Bu durumda da kaçınılmaz olarak kendi kendinize şu soruyu sorarsınız: Acaba ben nesne tabanlı programlamayı öğrenmek zorunda mıyım?

Bu sorunun kısa cevabı, eğer iyi bir programcı olmak istiyorsanız nesne tabanlı programlamayı öğrenmek zorundasınız, olacaktır.

Uzun cevap ise şu:

Nesne tabanlı programlama, pek çok yazılım geliştirme yönteminden yalnızca biridir. Siz bu yöntemi, yazdığınız programlarda kullanmak zorunda değilsiniz. Nesne tabanlı programlamadan hiç yararlanmadan da faydalı ve iyi programlar yazabilirsiniz elbette. Python sizi bu yöntemi kullanmaya asla zorlamaz. Ancak nesne tabanlı programlama yaklaşımı program geliştirme alanında oldukça yaygın kullanılan bir yöntemdir. Dolayısıyla, etrafta nesne tabanlı programlama yaklaşımından yararlanılarak yazılmış pek çok kodla karşılaşacaksınız. Hiç değilse karşılaştığınız bu kodları anlayabilmek için nesne tabanlı programlamayı biliyor ve tanıyor olmanız lazım. Aksi halde, bu yöntem kullanılarak geliştirilmiş programları anlayamazsınız.

Mesela, grafik bir arayüze sahip (yani düğmeli, menülü) programların ezici çoğunluğu nesne tabanlı programlama yöntemiyle geliştiriliyor. Grafik arayüz geliştirmenizi sağlayacak araçları tanımanızı, öğrenmenizi sağlayan kitaplar ve makaleler de bu konuları hep nesne tabanlı programlama yaklaşımı üzerinden anlatıyor.

Uyarı: Yalnız bu söylediğimizden, nesne tabanlı programlama sadece grafik arayüzlü programlar geliştirmeye yarar gibi bir anlam çıkarmamalısınız. Nesne tabanlı programlama, komut arayüzlü programlar geliştirmek için de kullanışlı bir programlama yöntemidir.

Sözün özü, nesne tabanlı programlamadan kaçamazsınız! İyi bir programcı olmak istiyorsanız, kendiniz hiç kullanmasanız bile, nesne tabanlı programlamayı öğrenmek zorundasınız. Hem şimdi nesne tabanlı programlamaya dudak bükseniz bile, bunu kullandıkça ve size sağladığı faydaları gördükçe onu siz de seveceksiniz...

38.2 Sınıflar

Nesne tabanlı programlamanın temelinde, yukarıdaki giriş bölümünde de adını andığımız 'sınıf' (*class*) adlı bir kavram bulunur. Bu bölümde, bu temel kavramı hakkıyla ele almaya çalışacağız.

Peki tam olarak nedir bu sınıf denen şey?

Çok kaba ve oldukça soyut bir şekilde tanımlayacak olursak, sınıflar, nesne üretmemizi sağlayan veri tipleridir. İşte nesne tabanlı programlama, adından da anlaşılacağı gibi, nesneler (ve dolayısıyla sınıflar) temel alınarak gerçekleştirilen bir programlama faaliyetidir.

'Hiçbir şey anlamadım!' dediğinizi duyar gibiyim. Çünkü yukarıdaki tanım, 'nesne' ne demek, 'sınıf' ne anlama geliyor gibi sorulara cevap vermiyor. Yani programcılık açısından 'nesne' ve 'sınıf' kelimelerini burada ne anlamda kullandığımızı, yukarıdaki tanıma bakarak kestiremiyoruz. Eğer siz de bu fikirdeyseniz okumaya devam edin...

38.3 Sınıflar Ne İşe Yarar?

Buraya gelene kadar Python'da pek çok veri tipi olduğunu öğrendik. Mesela önceki derslerimizde incelediğimiz listeler, demetler, karakter dizileri, sözlükler ve hatta fonksiyonlar hep birer veri tipidir. Bu tiplerin, verileri çeşitli şekillerde evirip çevirmemizi sağlayan birtakım araçlar olduğunu biliyoruz. İşte sınıflar da, tıpkı yukarıda saydığımız öteki veri tipleri gibi, verileri manipüle etmemizi sağlayan bir veri tipidir.

Peki bu bölümde ele alacağımız 'sınıf' (*class*) veri tipi ne işe yarar?

Dilerseniz bunu basit bir örnek üzerinde anlatmaya çalışalım.

Diyelim ki, kullanıcının girdiği bir kelimedeki sesli harfleri sayan bir kod yazmak istiyorsunuz. Bu amacı gerçekleştirebilmek için yazabileceğiniz en basit kod herhalde şu olacaktır:

```
sesli_harfler = 'aeioöüü'
sayaç = 0

kelime = input('Bir kelime girin: ')

for harf in kelime:
    if harf in sesli_harfler:
        sayaç += 1

mesaj = '{} kelimesinde {} sesli harf var.'
print(mesaj.format(kelime, sayaç))
```

Düzgün bir şekilde çalışan, gayet basit kodlardır bunlar. Ayrıca amacımızı da kusursuz bir şekilde yerine getirir. Üstelik kodlardaki bütün öğeler tek bir isim/etki alanı (*namespace*, *scope*) içinde bulunduğu için, bunlara erişimde hiçbir zorluk çekmeyiz. Yani mesela *sesli_harfler*, *sayaç*, *kelime*, *harf*, *mesaj* değişkenlerine kodlar içinde her yerden erişebiliriz.

Not: Eğer isim/etki alanı ile ilgili söylediğimiz şeyi anlamadıysanız endişe etmeyin. Birazdan vereceğimiz örneklerle durumu daha net kavrayacaksınız.

Ancak bu kodların önemli bir dezavantajı, kodlarda benimsediğimiz yaklaşımın genişlemeye pek müsait olmamasıdır. Daha doğrusu, yukarıdaki kodlara yeni kodlar ekledikçe programımız karmaşık hale gelecek, kodları anlamak zorlaşacaktır.

Kod yapısını biraz olsun rahatlatmak için bazı önlemler alabiliriz. Mesela kullanıcı tarafından girilen kelimedeki bir harfin sesli olup olmadığını denetleyen kodları bir fonksiyon içine alarak, o kısmı daha belirgin hale getirebiliriz:

```
sesli_harfler = 'aeioöüü'
sayaç = 0

kelime = input('Bir kelime girin: ')

def seslidir(harf):
    return harf in sesli_harfler

for harf in kelime:
    if seslidir(harf):
        sayaç += 1
```

```
mesaj = '{} kelimesinde {} sesli harf var.'
print(mesaj.format(kelime, sayac))
```

Burada, kontrol ettiğimiz harfin *sesli_harfler* adlı değişken içinde bulunup bulunmamasına göre *True* veya *False* çıktısı veren, *seslidir()* adlı bir fonksiyon tanımladık. Eğer kontrol ettiğimiz harf *sesli_harfler* değişkeni içinde geçiyorsa, yani bu bir sesli harf ise, *seslidir()* fonksiyonu *True* çıktısı verecektir. Aksi durumda ise bu fonksiyondan *False* çıktısı alacağız. Böylece sesli harf kontrolü yapmak istediğimiz her yerde yalnızca *seslidir()* fonksiyonunu kullanabileceğiz. Bu da bize, bir kez yazdığımız kodları tekrar tekrar kullanma imkanı verecek.

Eğer yukarıdaki kodları daha da genel amaçlı bir hale getirmek istersek, sayacı artıran kodları da bir fonksiyon içine almayı düşünebiliriz:

```
sesli_harfler = 'aeioöüü'
sayac = 0

kelime = input('Bir kelime girin: ')

def seslidir(harf):
    return harf in sesli_harfler

def artir():
    global sayac
    for harf in kelime:
        if seslidir(harf):
            sayac += 1
    return sayac

mesaj = '{} kelimesinde {} sesli harf var.'
print(mesaj.format(kelime, artir()))
```

Hatırlarsanız, ilk başta yazdığımız kodların en büyük avantajının, kodlarda geçen bütün öğelerin tek bir isim/etki alanında bulunması olduğunu söylemiştik. Bu sayede bütün öğelere her yerden erişebiliyorduk. Yukarıdaki kodlarda ise birden fazla isim/etki alanı var:

1. *sesli_harfler*, *sayac*, *kelime* ve *mesaj* değişkenlerinin bulunduğu global isim/etki alanı.
2. *seslidir()* fonksiyonunun lokal isim/etki alanı.
3. *artir()* fonksiyonunun lokal isim/etki alanı.

Bildiğiniz gibi, global isim alanında bulunan değişkenlere her yerden **ulaşabiliyoruz**. Ancak bunları her yerden **değiştiremiyoruz**. Yani mesela global isim alanında bulunan *sayac* değişkeninin değerini, *seslidir()* fonksiyonu içinden görüntüleyebiliriz.

Bunu teyit edelim:

```
sesli_harfler = 'aeioöüü'
sayac = 0

kelime = input('Bir kelime girin: ')

def seslidir(harf):
    print('sayac değişkeninin değeri şu anda: ', sayac)
    return harf in sesli_harfler

def artir():
    global sayac
```

```
for harf in kelime:
    if seslidir(harf):
        sayaç += 1
return sayaç

mesaj = '{} kelimesinde {} sesli harf var.'
print(mesaj.format(kelime, artır()))
```

Gördüğünüz gibi, global isim alanındaki *sayaç* değişkeninin değerini *seslidir()* fonksiyonu içinde kullanabildik. Ama eğer bu değişken üzerinde değişiklik yapacak olsak ilave adımlar atmak zorundayız. Dolayısıyla, mesela *artır()* fonksiyonunun etki alanından, global etki alanındaki *sayaç* değişkeni üzerinde değişiklik yapabilmek için *global* deyimini kullanmamız gerekiyor. Bu şekilde, global isim alanında bulunan *sayaç* adlı değişkenin değerini artırabiliyoruz.

Dikkat ederseniz, *artır()* fonksiyonunda iki tane global değişken var: *sayaç* ve *kelime*. Ama biz bunlardan yalnızca *sayaç* değişkenini global olarak belirledik. Öbür global değişkenimiz *kelime* için ise bu işlemi yapmadık. Çünkü *kelime* adlı değişkeni değiştirmek gibi bir niyetimiz yok. Biz bu değişkeni sadece kullanmakla yetiniyoruz. O yüzden bu değişkeni global olarak belirlemek zorunda değiliz.

Ancak bildiğiniz gibi, *global* deyimini kullanmak pek tavsiye edilen bir şey değil. Eğer siz de bu deyim kullanmak istemezseniz, yukarıdaki kodları şu şekilde yazmayı yeğleyebilirsiniz:

```
sesli_harfler = 'aeioöüü'
sayaç = 0

kelime = input('Bir kelime girin: ')

def seslidir(harf):
    return harf in sesli_harfler

def artır(sayaç):
    for harf in kelime:
        if seslidir(harf):
            sayaç += 1
    return sayaç

mesaj = '{} kelimesinde {} sesli harf var.'
print(mesaj.format(kelime, artır(sayaç)))
```

Gördüğünüz gibi, bu kodlarda *global* deyimini kullanmak yerine, *artır()* fonksiyonuna verdiğimiz *sayaç* parametresi üzerinden global isim alanıyla iletişim kurarak, *sayaç* değişkenini manipüle edebildik. Sadece değerini kullandığımız global değişken *kelime* için ise özel bir şey yapmamıza gerek kalmadı.

Bu arada, tabii ki, *artır()* fonksiyonunda parametre olarak kullandığımız kelime *sayaç* olmak zorunda değil. Kodlarımızı mesela şöyle de yazabilirdik:

```
sesli_harfler = 'aeioöüü'
sayaç = 0

kelime = input('Bir kelime girin: ')

def seslidir(harf):
    return harf in sesli_harfler
```



```
def artır(n):
    for harf in kelime:
        if seslidir(harf):
            n += 1
    return n

mesaj = '{} kelimesinde {} sesli harf var.'
print(mesaj.format(kelime, artır(sayaç)))
```

Önemli olan, `artir()` fonksiyonunun, bizim global isim alanıyla iletişim kurmamızı sağlayacak bir parametre alması. Bu parametrenin adının ne olduğunun bir önemi yok.

Yukarıdaki kodlarda birkaç değişiklik daha yaparak, bu kodları iyice genişletilebilir hale getirebiliriz:

```
sesli_harfler = 'aeioöuü'
sayaç = 0

def kelime_sor():
    return input('Bir kelime girin: ')

def seslidir(harf):
    return harf in sesli_harfler

def artır(sayaç, kelime):
    for harf in kelime:
        if seslidir(harf):
            sayaç += 1
    return sayaç

def ekrana_bas(kelime):
    mesaj = "{} kelimesinde {} sesli harf var."
    print(mesaj.format(kelime, artır(sayaç, kelime)))

def çalıştır():
    kelime = kelime_sor()
    ekrana_bas(kelime)

çalıştır()
```

Bu kodlarda, fonksiyonlara verdiğimiz parametreler yardımıyla, farklı fonksiyonların lokal etki alanlarında yer alan öğeler arasında nasıl iletişim kurduğumuza dikkat edin. Bir önceki kodlarda global etki alanında bulunan *kelime* değişkenini bu kez `çalıştır()` fonksiyonunun lokal etki alanı içine yerleştirdiğimiz için, `artir()` fonksiyonu içindeki *kelime* değişkeni boşa düştü. O yüzden, bu değişkeni `artir()` fonksiyonuna bir parametre olarak verdik ve `ekrana_bas()` fonksiyonu içinde bu fonksiyonu çağırırken, hem *sayaç* hem de *kelime* argümanlarını kullandık.

Ayrıca, kullanıcıya kelime sorup, aldığı kelimeyi ekrana basan kod parçalarını, yani programımızı başlatan kodları `çalıştır()` başlığı altında toplayarak bu kısmı tam anlamıyla ‘modüler’, yani esnek ve takılıp çıkarılabilir bir hale getirdik.

Gördüğünüz gibi, yazdığımız kodların olabildiğince anlaşılır ve yönetilebilir olmasını sağlayabilmek için, bu kodları küçük birtakım birimlere böldük. Bu şekilde hem hangi işlevin nerede olduğunu bulmak kolaylaştı, hem kodların görünüşü daha anlaşılır oldu, hem de bu kodlara ileride yeni özellikler eklemek basitleşti. Unutmayın, bir programcının görevi yalnızca çalışan kodlar yazmak değildir. Programcı aynı zamanda kodlarının okunaklılığını artırmak ve

bakımını kolaylaştırmakla da yükümlüdür.

Bu bakımdan, programcı ile kod arasındaki ilişkiyi, yazar ile kitap arasındaki ilişkiye benzetebilirsiniz. Tıpkı bir programcı gibi, yazarın da görevi aklına gelenleri bir kağıda gelişigüzel boca etmek değildir. Yazar, yazdığı kitabın daha anlaşılır olmasını sağlamak için kitabına bir başlık atmalı, yazdığı yazıları alt başlıklara ve paragraflara bölmeli, ayrıca noktalama işaretlerini yerli yerinde kullanarak yazılarını olabildiğince okunaklı hale getirmelidir. Bir ana başlığı ve alt başlıkları olmayan, sadece tek bir büyük paragraftan oluşan, içinde hiçbir noktalama işaretinin kullanılmadığı bir makaleyi okumanın veya bu makaleye sonradan yeni bir şeyler eklemenin ne kadar zor olduğunu düşünün. İşte aynı şey bir programcının yazdığı kodlar için de geçerlidir. Eğer yazdığınız kodları anlaşılır birimlere bölmeden ekrana yığarsanız bu kodları ne başkaları okuyup anlayabilir, ne de siz ileride bu kodlara yeni işlevler ekleyebilirsiniz.

Python programlama dili, kodlarınızı olabildiğince anlaşılır, okunaklı ve yönetilebilir hale getirmeniz için size pek çok araç sunar. Önceki derslerde gördüğümüz değişkenler, fonksiyonlar ve modüller bu araçlardan yalnızca birkaçıdır. İşte bu bölümde inceleyeceğimiz sınıflar da kodlarımızı ehlileştirmek için kullanacağımız son derece faydalı araçlardır.

Birazdan, 'sınıf' denen bu faydalı araçları enine boyuna inceleyeceğiz. Ama gelin isterseniz, anlatmaya devam etmeden önce, verdiğimiz son kodları biraz daha kurcalayalım.

Hatırlarsanız, geçen bölümde, yazdığımız Python kodlarının aynı zamanda hem bağımsız bir program olarak hem de bir modül olarak kullanılabileceğini söylemiştik.

Mesela, yukarıdaki kodları *sayac.py* adlı bir dosyaya kaydettiğimizi varsayarsak, bu programı komut satırı üzerinden `python sayac.py` gibi bir kodla çalıştırabiliyoruz. Biz bu programı bu şekilde komut satırı üzerinden veya üzerine çift tıklayarak çalıştırdığımızda, bu kodları bağımsız bir program olarak çalıştırmış oluyoruz. Gelin bir de bu kodları bir modül olarak nasıl içe aktaracağımızı inceleyelim.

Şimdi, *sayac.py* programının bulunduğu dizin altında Python komut satırını başlatalım ve orada şu komutu vererek *sayac* modülünü içe aktaralım:

```
>>> import sayac
```

Bu komutu verdiğimiz anda, *sayac.py* programı çalışmaya başlayacaktır. Ancak bizim istediğimiz şey bu değil. Biz *sayac.py* programının çalışmaya başlamasını istemiyoruz. Bizim istediğimiz şey, bu *sayac.py* dosyasını bağımsız bir program olarak değil, bir modül olarak kullanmak ve böylece bu modül içindeki nitelik ve fonksiyonlara erişmek. Tam bu noktada şöyle bir soru aklımıza geliyor: Acaba bir insan neden bir programı modül olarak içe aktarmak istiyor olabilir?

Bir Python dosyasına modül olarak erişmek istemenizin birkaç sebebi olabilir. Mesela bir program yazıyorsunuzdur ve amacınız yazdığınız kodların düzgün çalışıp çalışmadığını test etmektir. Bunun için, programınızı etkileşimli kabuk ortamına bir modül olarak aktarıp, bu modülün test etmek istediğiniz kısımlarını tek tek çalıştırabilirsiniz. Aynı şekilde, kendi yazdığınız veya başkası tarafından yazılmış bir program içindeki işlevsellikten başka bir program içinde de yararlanmak istiyor olabilirsiniz. İşte bunun için de, ilgili programı, başka bir program içinden çağırarak, yani o programı öteki program içine bir modül olarak aktararak, ilgili modül içindeki işlevleri kullanabilirsiniz.

Diyelim ki biz, yukarıda yazdığımız *sayac.py* adlı dosya içindeki kodların düzgün çalışıp çalışmadığını kontrol etmek istiyoruz. Bunun için *sayac.py* dosyasındaki kodlarda şu değişikliği yapalım:

```

sesli_harfler = 'aeioöüü'
sayac = 0

def kelime_sor():
    return input('Bir kelime girin: ')

def seslidir(harf):
    return harf in sesli_harfler

def artir(sayac, kelime):
    for harf in kelime:
        if seslidir(harf):
            sayac += 1
    return sayac

def ekrana_bas(kelime):
    mesaj = "{} kelimesinde {} sesli harf var."
    print(mesaj.format(kelime, artir(sayac, kelime)))

def calistir():
    kelime = kelime_sor()
    ekrana_bas(kelime)

if __name__ == '__main__':
    calistir()

```

Gördüğünüz gibi, burada `calistir()` fonksiyonunu `if __name__ == '__main__':` bloğuna aldık. Buna göre, eğer `__name__` niteliğinin değeri `'__main__'` ise `calistir()` fonksiyonu işlemeye başlayacak. Aksi halde herhangi bir şey olmayacak.

Şimdi `sayac.py` programını komut satırı üzerinden `python sayac.py` gibi bir komutla çalıştırın. Programınız normal bir şekilde çalışacaktır. Çünkü, bildiğiniz gibi, bir Python programı bağımsız bir program olarak çalıştırıldığında `__name__` niteliğinin değeri `'__main__'` olur. Dolayısıyla da `calistir()` fonksiyonu işlemeye başlar.

Şimdi de etkileşimli kabuğu tekrar açın ve şu komutu vererek modülü içe aktarın:

```
>>> import sayac
```

Bu defa programımız çalışmaya başlamadı. Çünkü bu kez, programımızı bir modül olarak içe aktardığımız için, `__name__` niteliğinin değeri `'__main__'` değil, ilgili modülün adı oldu (yani bizim örneğimizde `sayac`).

Böylece `__name__` niteliğinin farklı durumlarda farklı bir değere sahip olmasından yararlanarak, programınızın farklı durumlarda farklı tepkiler vermesini sağlamış olduk.

`sayac` modülünü içe aktardıktan sonra, bu modülün içinde neler olduğunu nasıl kontrol edebileceğinizi biliyorsunuz:

```

>>> dir(sayac)

['__builtins__', '__cached__', '__doc__', '__file__', '__loader__',
 '__name__', '__package__', '__spec__', 'artir', 'ekrana_bas',
 'kelime_sor', 'sayac', 'sesli_harfler', 'seslidir', 'calistir']

```

Bu listede, `sayac` modülüne ait bütün nitelik ve fonksiyonları görebiliyoruz. Bunları, başka modüllerde olduğu gibi kullanma imkanına sahibiz.

Mesela bu listede görünen `seslidir()` fonksiyonunu kullanalım:

```
>>> sayac.seslidir('ö')
True

>>> sayac.seslidir('ç')
False
```

Gördüğünüz gibi, *sayac.py* içinde tanımladığımız `seslidir()` fonksiyonunu, rastgele harflerin birer sesli harf olup olmadığını denetlemek için de kullanabiliyoruz. Bu şekilde aynı zamanda `seslidir()` fonksiyonunun düzgün bir şekilde çalışıp çalışmadığını, sesli olan ve olmayan harfleri başarılı bir şekilde birbirinden ayırt edip edemediğini de test etmiş oluyoruz.

Devam edelim:

```
>>> sayac.sesli_harfler
'aerioöüü'
```

Modüllerin ne kadar faydalı araçlar olabileceğini bu örnek gayet net bir şekilde gösteriyor. Eğer ileride sesli harfleri kullanmamızı gerektiren başka bir program yazacak olursak, bu harfleri yeniden tanımlamak yerine, *sayac.py* dosyasından içe aktarabiliriz.

Bütün bu örnekler sayesinde, sınıfları daha iyi anlamamızı sağlayacak altyapıyı oluşturmuş, bir yandan da eski bilgilerimizi pekiştirmiş olduk. Dilerseniz, sınıfları anlatmaya geçmeden önce, yukarıda verdiğimiz kodları sınıflı bir yapı içinde nasıl ifade edebileceğimizi de görelim.

Elbette aşağıdaki kodları anlamanızı şu aşamada sizden beklemiyoruz. Bu bölümün sonuna vardığımızda, zihninizde her şey berraklaşmış olacak. Siz şimdilik sadece aşağıdaki kodlara bakın ve hem okunaklılık hem de yönetilebilirlik bakımından bu kodların bize ne gibi faydalar sağlıyor olabileceğine dair fikir yürütmeye çalışın. Anladığınız kısımlar olursa bunları geçirin. Anladığınız kısımlar ise yanınıza kâr kalsın.

```
class HarfSayacı:
    def __init__(self):
        self.sesli_harfler = 'aerioöüü'
        self.sayaç = 0

    def kelime_sor(self):
        return input('Bir kelime girin: ')

    def seslidir(self, harf):
        return harf in self.sesli_harfler

    def artır(self):
        for harf in self.kelime:
            if self.seslidir(harf):
                self.sayaç += 1
        return self.sayaç

    def ekrana_bas(self):
        mesaj = "{} kelimesinde {} sesli harf var."
        sesli_harf_sayısı = self.artır()
        print(mesaj.format(self.kelime, sesli_harf_sayısı))

    def çalıştır(self):
```

```

        self.kelime = self.kelime_sor()
        self.ekrana_bas()

if __name__ == '__main__':
    sayaç = HarfSayacı()
    sayaç.çalıştır()

```

Hakkında herhangi bir fikre sahip olmadığınız bir kod parçasını anlamamanın en iyi yolu, anlamadığınız kısmı kodlardan çıkarıp, kodları bir de o şekilde çalıştırmaktır. Mesela yukarıdaki `__init__`, `self` ve `class` gibi öğelerin ismini değiştirin, bunları kodlardan çıkarın veya başka bir yere koyun. Elde ettiğiniz sonuçları gözlemleyerek bu kodlar hakkında en azından bir fikir sahibi olabilirsiniz.

Gelin isterseniz, henüz yukarıdaki kodları anlayabilecek kadar sınıf bilgisine sahip olmasak da, bu kodları şöyle bir üstünkörü gözden geçirerek, bu kodların programcılık deneyimimiz açısından bize ne gibi bir katkı sunuyor olabileceğini anlamaya çalışalım.

Yukarıdaki kodlarda dikkatimizi çeken ilk şey, bu kodların son derece derli toplu görünüyor olmasıdır. Öyle ki, *HarfSayacı* adlı sınıf içindeki fonksiyonlar sanki ipe dizilir gibi dizilmiş.

HarfSayacı adlı sınıf ile bu sınıf yapısı içinde yer alan fonksiyonlar arasındaki ilişki gayet net bir şekilde görünüyor. Eğer ileride bu sayaca yeni bir işlev eklemek istersek, neyi nereye yerleştirmemiz gerektiği çok açık. Mesela ileride bu kodlara sesli harflerle birlikte bir de sessiz harf denetim işlevi eklemek istersek, gerekli değişiklikleri kolayca yapabiliriz:

```

class HarfSayacı:
    def __init__(self):
        self.sesli_harfler = 'aeioöüü'
        self.sessiz_harfler = 'bcçdfgğhijklmnpırsştvyz'
        self.sayaç_sesli = 0
        self.sayaç_sessiz = 0

    def kelime_sor(self):
        return input('Bir kelime girin: ')

    def seslidir(self, harf):
        return harf in self.sesli_harfler

    def sessizdir(self, harf):
        return harf in self.sessiz_harfler

    def artır(self):
        for harf in self.kelime:
            if self.seslidir(harf):
                self.sayaç_sesli += 1
            if self.sessizdir(harf):
                self.sayaç_sessiz += 1
        return (self.sayaç_sesli, self.sayaç_sessiz)

    def ekrana_bas(self):
        sesli, sessiz = self.artır()
        mesaj = "{} kelimesinde {} sesli {} sessiz harf var."
        print(mesaj.format(self.kelime, sesli, sessiz))

    def çalıştır(self):
        self.kelime = self.kelime_sor()
        self.ekrana_bas()

```

```
if __name__ == '__main__':  
    sayaç = HarfSayacı()  
    sayaç.çalıştır()
```

Ayrıca sınıflı kodlarda, farklı etki alanları ile iletişim kurmak, sınıfsız kodlara kıyasla daha zahmetsizdir. Sınıflı ve sınıfsız kodlarda fonksiyonlara verdiğimiz parametreleri birbirleri ile kıyaslayarak bu durumu kendiniz de görebilirsiniz.

Sınıflı yapıların daha pek çok avantajlı yönü vardır. İşte biz bu bölümde bunları size tek tek göstermeye çalışacağız.

38.4 Sınıf Tanımlamak

Nesne tabanlı programlama yaklaşımı, özellikle birtakım ortak niteliklere ve davranış şekillerine sahip gruplar tanımlamak gerektiğinde son derece kullanışlıdır. Mesela şöyle bir örnek düşünün: Diyelim ki çalıştığınız işyerinde, işe alınan kişilerin kayıtlarını tutan bir veritabanınız var. Bir kişi işe alındığında, o kişiye dair belli birtakım bilgileri bu veritabanına işliyorsunuz. Mesela işe alınan kişinin adı, soyadı, unvanı, maaşı ve buna benzer başka bilgiler...

Çalışmaya başlayacak kişileri temsil eden bir 'Çalışan' grubunu, bu grubun nitelikleri ile faaliyetlerini tutacak yapıyı ve bu grubun bütün öğelerinin taşıyacağı özellikleri nesne tabanlı programlama yaklaşımı ile kolayca kodlayabilirsiniz.

Aynı şekilde, mesela yazdığınız bir oyun programı için, bir 'Asker' grubunu nesne tabanlı programlama mantığı içinde tanımlayarak, bu grubun her bir üyesinin sahip olacağı nitelikleri, kabiliyetleri ve davranış şekillerini kodlayabilir; mesela askerlerin sağa sola nasıl hareket edeceklerini, hangi durumlarda puan/enerji/güç kazanacaklarını veya kaybedeceklerini, bir asker ilk kez oluşturulduğunda hangi özellikleri taşıyacağını ve aklınıza gelebilecek başka her türlü özelliği tek tek belirleyebilirsiniz.

Amacınız ne olursa olsun, atmanız gereken ilk adım, ilgili sınıfı tanımlamak olmalıdır. Zira fonksiyonlarda olduğu gibi, bir sınıfı kullanabilmek için de öncelikle o sınıfı tanımlamamız gerekiyor. Mesela, yukarıda bahsettiğimiz işe uygun olarak, *Çalışan* adlı bir sınıf tanımlayalım:

```
class Çalışan:  
    pass
```

Yukarıdaki, boş bir sınıf tanıımıdır. Hatırlarsanız fonksiyonları tanımlamak için *def* adlı bir ifadeden yararlanıyorduk. İşte sınıfları tanımlamak için de *class* adlı bir ifadeden yararlanıyoruz. Bu ifadenin ardından gelen *Çalışan* kelimesi ise bu sınıfın adıdır.

Eğer arzu ederseniz, yukarıdaki sınıfı şu şekilde de tanımlayabilirsiniz:

```
class Çalışan():  
    pass
```

Yani sınıf adından sonra parantez kullanmayabileceğiniz gibi, kullanabilirsiniz de. Her ikisi de aynı kapıya çıkar. Ayrıca sınıf adlarında, yukarıda olduğu gibi büyük harf kullanmak ve birden fazla kelimeden oluşan sınıf adlarının ilk harflerini büyük yazıp bunları birleştirmek adettendir. Yani:

```
class ÇalışanSınıfı():  
    pass
```

Veya parantezsiz olarak:

```
class ÇalışanSınıfı:
    pass
```

Gördüğünüz gibi sınıf tanımlamak fonksiyon tanımlamaya çok benziyor. Fonksiyonları tanımlarken nasıl *def* deyimini kullanıyorsak, sınıfları tanımlamak için de *class* deyimini kullanıyoruz.

Örnek olması açısından, yukarıda bahsettiğimiz 'Asker' grubu için de bir sınıf tanımlayalım:

```
class Asker:
    pass
```

... veya:

```
class Asker():
    pass
```

Python'da sınıfları nasıl tanımlayacağımızı öğrendiğimize göre, bu sınıfları nasıl kullanacağımızı incelemeye geçebiliriz.

38.5 Sınıf Nitelikleri

Yukarıda, boş bir sınıfı nasıl tanımlayacağımızı öğrendik. Elbette tanımladığımız sınıflar hep boş kalmayacak. Bu sınıflara birtakım nitelikler ekleyerek bu sınıfları kullanışlı hale getirebiliriz. Mesela:

```
class Çalışan():
    kabiliyetleri = []
    unvanı = 'işçi'
```

Burada *unvanı* ve *kabiliyetleri* adlı iki değişken tanımladık. Teknik dilde bu değişkenlere 'sınıf niteliği' (*class attribute*) adı verilir.

Biraz önce, sınıf tanımlamayı öğrenirken sınıf tanımlamanın fonksiyon tanımlamaya çok benzediğini söylemiştik. Gerçekten de öyledir. Ancak fonksiyonlarla sınıflar arasında (başka farkların dışında) çok önemli bir fark bulunur. Bildiğiniz gibi, bir fonksiyonu tanımladıktan sonra, o fonksiyonun işlemeye başlaması için, o fonksiyonun mutlaka çağırılması gerekir. Çağrılmayan fonksiyonlar çalışmaz. Mesela yukarıdaki sınıfa benzeyen şöyle bir fonksiyon tanımladığımızı düşünün:

```
def çalışan():
    kabiliyetleri = []
    unvanı = 'işçi'

    print(kabiliyetleri)
    print(unvanı)
```

Bu fonksiyonun çalışması için, kodlarımızın herhangi bir yerinde bu fonksiyonu çağırmamız lazım:

```
çalışan()
```

Ancak sınıflar farklıdır. Bunu görmek için yukarıdaki fonksiyonu bir sınıf haline getirelim:

```
class Çalışan():
    kabiliyetleri = []
    unvanı = 'işçi'

    print(kabiliyetleri)
    print(unvanı)
```

Bu kodları mesela *deneme.py* adlı bir dosyaya kaydedip çalıştırdığınızda, *unvanı* ve *kabiliyetleri* değişkenlerinin değerinin ekrana basıldığını göreceksiniz.

Aynı şey, yukarıdaki kodların bir modül olarak içe aktarıldığı durumlarda da geçerlidir. Yani yukarıdaki kodların *deneme.py* adlı bir dosyada bulunduğunu varsayarsak, bu modülü şu komutla içe aktardığımızda, sınıfı kodlarımızın herhangi bir yerinde çağırmamış olmamıza rağmen sınıf içeriği çalışmaya başlayacaktır:

```
>>> import deneme

[]
işçi
```

Eğer sınıf niteliklerinin ne zaman çalışacağını kendiniz kontrol etmek isterseniz, bu nitelikleri sınıf dışında kullanabilirsiniz:

```
class Çalışan():
    kabiliyetleri = []
    unvanı = 'işçi'

print(Çalışan.kabiliyetleri)
print(Çalışan.unvanı)
```

Burada *Çalışan()* adlı sınıfın niteliklerine nasıl eriştiğimize dikkat edin. Gördüğünüz gibi, sınıf niteliklerine erişmek için doğrudan sınıfın adını parantezsiz bir şekilde kullanıyoruz. Eğer sınıf adlarını parantezli bir şekilde yazarsak başka bir şey yapmış oluruz. Bundan biraz sonra bahsedeceğiz. Biz şimdilik, sınıf niteliklerine erişmek için sınıf adlarını parantezsiz kullanmamız gerektiğini bilelim yeter.

Hatırlarsanız, bu bölüme başlarken, nesne tabanlı programlama yaklaşımının, özellikle birtakım ortak niteliklere ve davranış şekillerine sahip gruplar tanımlamak gerektiğinde son derece kullanışlı olduğunu söylemiştik. Gelin isterseniz yukarıdaki *Çalışan()* sınıfına birkaç nitelik daha ekleyerek bu iddiamızı destekleyelim:

```
class Çalışan():
    kabiliyetleri = []
    unvanı = 'işçi'
    maaşı = 1500
    memleketi = ''
    doğum_tarihi = ''
```

Burada belli *kabiliyetleri*, *unvanı*, *maaşı*, *memleketi* ve *doğum_tarihi* olan bir *Çalışan()* sınıfı tanımladık. Yani 'Çalışan' adlı bir grubun ortak niteliklerini belirledik. Elbette her çalışanın memleketi ve doğum tarihi farklı olacağı için sınıf içinde bu değişkenlere belli bir değer atamadık. Bunların birer karakter dizisi olacağını belirten bir işaret olması için yalnızca *memleketi* ve *doğum_tarihi* adlı birer boş karakter dizisi tanımladık.

Yukarıda tanımladığımız sınıf niteliklerine, doğrudan sınıf adını kullanarak erişebileceğimizi biliyorsunuz:


```
print(Çalışan.maaşı)
print(Çalışan.memleketi)
print(Çalışan.doğum_tarihi)
```

Eğer isterseniz bu sınıfa yeni sınıf nitelikleri de ekleyebilirsiniz:

```
Çalışan.isim = 'Ahmet'
Çalışan.yaş = 40
```

Gayet güzel...

Ancak burada şöyle bir sorun var: Biz yukarıdaki gibi doğrudan sınıf adını kullanarak ögelere eriştiğimizde kodlarımız tek kullanımlık olmuş oluyor. Yani bu şekilde ancak tek bir `Çalışan()` nesnesi ('nesne' kavramına ilerde değineceğiz), dolayısıyla da tek bir çalışan oluşturma imkanı elde edebiliyoruz. Ama biz, mantıken, sınıf içinde belirtilen özellikleri taşıyan, Ahmet, Mehmet, Veli, Selim, Selin ve buna benzer, istediğimiz sayıda çalışan oluşturabilmeliyiz. Peki ama nasıl?

38.6 Sınıfların Örneklenmesi

Biraz önce şöyle bir sınıf tanımlamıştık:

```
class Çalışan():
    kabiliyetleri = []
    unvanı = 'işçi'
    maaşı = 1500
    memleketi = ''
    doğum_tarihi = ''
```

Daha önce de söylediğimiz gibi, sınıflar belli birtakım ortak özelliklere sahip gruplar tanımlamak için biçilmiş kaftandır. Burada da, her bir çalışan için ortak birtakım nitelikler tanımlayan `Çalışan()` adlı bir sınıf oluşturduk. Ancak elbette bu sınıfın bir işe yarayabilmesi için, biraz önce de değindiğimiz gibi, bu sınıfı temel alarak, bu sınıfta belirtilen nitelikleri taşıyan birden fazla sınıf üyesi meydana getirebilmemiz lazım.

Şimdi dikkatlice bakın:

```
class Çalışan():
    kabiliyetleri = []
    unvanı = 'işçi'
    maaşı = 1500
    memleketi = ''
    doğum_tarihi = ''

ahmet = Çalışan()
```

Burada sınıfımızı *ahmet* adlı bir değişkene atadık.

İşte bu işleme teknik dilde 'örnekleme' veya 'örneklendirme' (*instantiation*) adı verilir. Bu işlemi fonksiyon çağırma ile kıyaslayabiliriz: Python programlama dilinde bir fonksiyonu kullanışlı hale getirme işlemine 'çağırma', bir sınıfı kullanışlı hale getirme işlemine ise 'örnekleme' adı veriyoruz.

Örnekleme kavramını daha iyi anlayabilmek için başka bir sınıf daha oluşturalım:

```
class Asker():
    rütbesi = 'Er'
    standart_tec_hizat = ['G3', 'kasatura', 'süngü', 'el bombası']
    gücü = 60
    birliğı = ''
```

Burada da belli birtakım niteliklere sahip `Asker()` adlı bir sınıf tanımladık. Bu sınıfın niteliklerine doğrudan sınıf adını kullanarak erişebileceğimizi biliyorsunuz:

```
Asker.rütbesi
Asker.standart_tec_hizat
Asker.gücü
Asker.birliğı
```

Ama bu sınıfın bir işe yarayabilmesi için, bu sınıfa bir ‘referans’ oluşturmamız lazım, ki daha sonra bu sınıfa bu referans üzerinden atıfta bulunabilelim. Yani bu sınıfı çağırırken buna bir isim vermeliyiz, ki bu isim üzerinden sınıfa ve niteliklerine erişebilelim.

Mesela bu sınıfa daha sonra atıfta bulunabilmek amacıyla, bu sınıf için *mehmet* adlı bir referans noktası oluşturalım:

```
mehmet = Asker()
```

İşte, teknik olarak ifade etmemiz gerekirse, sınıfları bir isme atama işlemine örnekleme (veya örneklendirme) adı veriyoruz.

Burada *ahmet* ve *mehmet*, ait oldukları sınıfların birer ‘sureti’ veya başka bir deyişle ‘örneğı’dir (*instance*). *mehmet*’in, `Asker()` adlı sınıfın bir örneğı, *ahmet*’inse `Çalışan()` adlı sınıfın bir örneğı olması demek, *mehmet*’in ve *ahmet*’in, ilgili sınıfların bütün özelliklerini taşıyan birer üyesi olması demektir.

Uyarı: Bu bağlamda ‘örnek’ kelimesini ‘misal’ anlamında kullanmadığımıza özellikle dikkatinizi çekmek isterim. Türkçede ‘örnek’ kelimesi ile karşıladığımız ‘instance’ kavramı, nesne tabanlı programlamanın önemli teknik kavramlarından biridir.

Biz bir sınıfı çağırdığımızda (yani `Asker()` veya `Çalışan()` komutunu verdiğimizde), o sınıfı örneklemiş oluyoruz. Örneklediğimiz sınıfı bir değişkene atadığımızda ise o sınıfın bir örneğini çıkarmış, yani o sınıfın bütün özelliklerini taşıyan bir üye meydana getirmiş oluyoruz.

Bu arada, elbette bu teknik terimleri ezberlemek zorunda değilsiniz. Ancak nesne tabanlı programlamaya ilişkin metinlerde bu terimlerle sık sık karşılaşacaksınız. Eğer bu terimlerin anlamını bilerseniz, okuduğunuz şey zihninizde daha kolay yer edecek, aksi halde, sürekli ne demek olduğunu bilmediğiniz terimlerle karşılaşmak öğrenme motivasyonunuza zarar verecektir.

Esasında nesne tabanlı programlamayı öğrencilerin gözünde zor kılan şey, bu programlama yaklaşımının özünden ziyade, içerdiği terimlerdir. Gerçekten de nesne tabanlı programlama, pek çok çetrefilli teknik kavramı bünyesinde barındıran bir sistemdir. Bu nedenle öğrenciler bu konuya ilişkin bir şeyler okurken, muğlak kavramların arasında kaybolup konunun esasını gözden kaçırabiliyor. Eğer nesne tabanlı programlamaya ilişkin kavramları hakkıyla anlarsanız, bu yaklaşıma dair önemli bir engeli aşmışsınız demektir.

Öte yandan, nesne tabanlı programlamaya ilişkin kavramları anlamak sadece Türkçe okuyup yazanlar için değil, aynı zamanda İngilizce bilip ilgili makaleleri özgün dilinden okuyanlar için de zor olabilir. O yüzden biz bu bölümde, kavramların Türkçeleri ile birlikte İngilizcelerini

de vererek, İngilizce bilenlerin özgün metinleri okurken konuyu daha iyi anlamalarını sağlamaya çalışacağız. Dolayısıyla, bir kavramdan bahsederken onun aslının ne olduğunu da belirtmemiz, İngilizce bilip de konuyu daha ileri bir düzeyde araştırmak isteyenlere kolaylık sağlayacaktır.

Ne diyorduk? Eğer elimizde şöyle bir kod varsa:

```
class Sipariş():
    firma = ''
    miktar = 0
    sipariş_tarihi = ''
    teslim_tarihi = ''
    stok_adedi = 0

jilet = Sipariş()
```

Burada *class*, sınıfı tanımlamamıza yarayan bir öğedir. Tıpkı fonksiyonlardaki *def* gibi, sınıfları tanımlamak için de *class* adlı bir parçacığı kullanıyoruz.

Sipariş ise, sınıfımızın adı oluyor. Biz sınıfımızın adını parantezli veya parantezsiz olarak kullanma imkanına sahibiz.

Sınıfın gövdesinde tanımladığımız şu değişkenler birer sınıf niteliğidir (*class attribute*):

```
firma = ''
miktar = 0
sipariş_tarihi = ''
teslim_tarihi = ''
stok_adedi = 0
```

jilet = Sipariş() komutunu verdiğimizde ise, biraz önce tanımladığımız sınıfı örnekleyip (*instantiation*), bunu *jilet* adlı bir örneğe (*instance*) atamış oluyoruz. Yani *jilet*, *Sipariş()* adlı sınıfın bir örneği olmuş oluyor. Bir sınıftan istediğimiz sayıda örnek çıkarabiliriz:

```
kalem = Sipariş()
pergel = Sipariş()
çikolata = Sipariş()
```

Bu şekilde *Sipariş()* sınıfını üç kez örneklemiş, yani bu sınıfın bütün özelliklerini taşıyan üç farklı üye meydana getirmiş oluyoruz.

Bu sınıf örneklerini kullanarak, ilgili sınıfın niteliklerine (*attribute*) erişebiliriz:

```
kalem = Sipariş()

kalem.firma
kalem.miktar
kalem.sipariş_tarihi
kalem.teslim_tarihi
kalem.stok_adedi
```

Bildiğiniz gibi, eriştiğimiz bu nitelikler birer sınıf niteliği olduğu için, sınıfı hiç örneklemeyen, bu niteliklere doğrudan sınıf adı üzerinden de erişebiliriz:

```
Sipariş.firma
Sipariş.miktar
Sipariş.sipariş_tarihi
```

```
Sipariş.teslim_tarihi  
Sipariş.stok_adi
```

Özellikle, örneklenmesine gerek olmayan, yalnızca bir kez çalışacak sınıflarda, sınıf niteliklerine örnekler üzerinden değil de doğrudan sınıf adı üzerinden erişmek daha pratik olabilir. Ancak yukarıda olduğu gibi, tek bir sınıftan, ortak niteliklere sahip birden fazla üye oluşturmamız gereken durumlarda sınıfı bir örneğe atayıp, sınıf niteliklerine bu örnek üzerinden erişmek çok daha akıllıca olacaktır. Ancak her koşulda sınıfların niteliklerine doğrudan sınıf adları üzerinden erişmek yerine örnekler üzerinden erişmeyi tercih etmeniz de hiçbir sakıncası olmadığını bilin.

Gelin şimdi yukarıda öğrendiklerimizi kullanarak ufak tefek uygulama çalışmaları yapalım.

Sınıfımız şu olsun:

```
class Sipariş():  
    firma = ''  
    miktar = 0  
    sipariş_tarihi = ''  
    teslim_tarihi = ''  
    stok_adi = 0
```

Bildiğiniz gibi, ufak tefek kod çalışmaları yapmak için Python'ın etkileşimli kabuğu son derece uygun bir ortamdır. O halde yukarıdaki sınıfı *sipariş.py* adlı bir dosyaya kaydedelim, bu dosyanın bulunduğu konumda bir etkileşimli kabuk ortamı açalım ve *sipariş.py* dosyasını bir modül olarak içe aktaralım:

```
>>> import sipariş
```

Böylece *sipariş* modülü içindeki nitelik ve metotlara erişim sağladık. Bunu teyit edelim:

```
>>> dir(sipariş)  
  
['Sipariş', '__builtins__', '__cached__', '__doc__', '__file__',  
 '__loader__', '__name__', '__package__', '__spec__']
```

Sipariş() adlı sınıfı listenin en başında görebilirsiniz. O halde gelin bu sınıfı örnekleyerek kullanılabilir hale getirelim:

```
>>> gofret = sipariş.Sipariş()
```

Elbette *Sipariş()* adlı sınıf *sipariş* adlı modül içinde bulunduğundan, bu sınıfa *sipariş* önekiyle erişiyoruz. Tabii biz isteseydik modülü şu şekilde de içe aktarabilirdik:

```
>>> from sipariş import Sipariş
```

Böylece *Sipariş()* sınıfına öneksiz olarak erişebilirdik:

```
>>> gofret = Sipariş()
```

Ancak mevcut isim alanını kirletmemek ve bu alanı nereden geldiği belli olmayan birtakım nitelik ve metotlarla doldurmamak için biz `import modül_adı` biçimini tercih ediyoruz. Aksi halde, bu kodları okuyanlar, *Sipariş()* adlı sınıfın *sipariş* adlı bir modüle ait olduğunu anlamayacak, bu sınıfı ilk olarak mevcut dosya içinde bulmaya çalışacaklardır. Ama biz modül adını sınıf adına eklediğimizde modülün nereden geldiği gayet açık bir şekilde anlaşılabilir. Böylece hem kodları okuyan başkalarının işini hem de birkaç ay sonra kendi kodlarımıza tekrar bakmak istediğimizde kendi işimizi kolaylaştırmış oluyoruz.

Neyse... Lafı daha fazla dolandırmadan kaldığımız yerden devam edelim...

Sınıfımızı şu şekilde içe aktarmış ve örnekleştik:

```
>>> import sipariş
>>> gofret = sipariş.Sipariş()
```

Gelin şimdi bir de *gofret* örneğinin (*instance*) içeriğini kontrol edelim:

```
>>> dir(gofret)

['__class__', '__delattr__', '__dict__', '__dir__', '__doc__',
 '__eq__', '__format__', '__ge__', '__getattribute__', '__gt__',
 '__hash__', '__init__', '__le__', '__lt__', '__module__', '__ne__',
 '__new__', '__reduce__', '__reduce_ex__', '__repr__', '__setattr__',
 '__sizeof__', '__str__', '__subclasshook__', '__weakref__', 'firma',
 'miktar', 'sipariş_tarihi', 'stok_adedi', 'teslim_tarihi']
```

Gördüğünüz gibi, sınıf içinde tanımladığımız bütün sınıf nitelikleri (*firma*, *miktar*, *sipariş_tarihi*, *stok_adedi* ve *teslim_tarihi*) bu liste içinde var.

Bu sınıf niteliklerinden, adı *firma* olanı kullanarak siparişin hangi firmadan yapılacağını belirleyebiliriz:

```
>>> gofret.firma = 'Öz İstihza ve Şerikleri Gıda, Ticaret Anonim Şirketi'
```

Böylece, sınıf içindeki bir niteliğe yeni bir değer atamış olduk. İsterseniz sipariş miktarını da belirleyelim:

```
>>> gofret.miktar = 1000
```

Öteki sınıf niteliklerini de ihtiyacınıza göre ayarlayabilir, hatta bu sınıfa yeni nitelikler de ekleyebilirsiniz.

Gelin isterseniz pratik olması bakımından bir örnek daha verelim.

Elimizde şöyle bir sınıf olsun:

```
class Çalışan():
    kabiliyetleri = []
    unvanı = 'işçi'
    maaşı = 1500
    memleketi = ''
    doğum_tarihi = ''
```

Burada *kabiliyetleri*, *unvanı*, *maaşı*, *memleketi* ve *doğum_tarihi* adlı beş adet değişken tanımladık. Teknik dilde bu değişkenlere 'sınıf niteliği' (*class attribute*) adı verildiğini biliyorsunuz.

Çalışan() sınıfı içindeki niteliklere erişmek için birkaç tane örnek çıkaralım:

```
ahmet = Çalışan()
mehmet = Çalışan()
ayşe = Çalışan()
```

Bu şekilde *Çalışan()* sınıfının üç farklı örneğini oluşturmuş olduk. Bu sınıfın niteliklerine, oluşturduğumuz bu örnekler üzerinden erişebiliriz:

```
print(ahmet.kabiliyetleri)
print(ahmet.unvanı)

print(mehmet.maaşı)
print(mehmet.memleketi)

print(ayşe.kabiliyetleri)
print(ayşe.doğum_tarihi)
```

Çıkardığımız örnekler aracılığıyla sınıf nitelikleri üzerinde değişiklik de yapabiliyoruz:

```
ahmet.kabiliyetleri.append('prezantabl')
```

Şimdi burada bir duralım. Çünkü burada çok sinsi bir sorunla karşı karşıyayız. Dikkatlice bakın.

Çalışan() sınıfı için bir *ahmet* örneği oluşturalım:

```
ahmet = Çalışan()
```

Buna 'prezantabl' kabiliyetini ekleyelim:

```
ahmet.kabiliyetleri.append('prezantabl')
```

Bu kabiliyetin eklendiğini teyit edelim:

```
print(ahmet.kabiliyetleri)
```

Şimdi Çalışan() sınıfının bir başka örneğini oluşturalım:

```
selim = Çalışan()
```

Bu örneğin kabiliyetlerini kontrol edelim:

```
print(selim.kabiliyetleri)
```

Gördüğünüz gibi, yalnızca *ahmet* örneğine eklemek istediğimiz 'prezantabl' kabiliyeti *selim* örneğine de eklenmiş. Ancak normal şartlarda arzu edilen bir şey değildir bu. Zira bu durum aslında programımızdaki bir tasarım hatasına işaret eder. Peki ama bu durumun sebebi nedir?

Hatırlarsanız, sınıf niteliklerinden bahsederken, bu niteliklerin önemli bir özelliğinin, sınıf çağrılmadan çalışmaya başlamaları olduğunu söylemiştik. Sınıf niteliklerinin bir başka önemli özelliği de, bu niteliklere atanan değerlerin ve eğer yapılabiliyorsa bu değerler üzerinde sonradan yapılan değişikliklerin o sınıfın bütün örneklerini etkiliyor olmasıdır. Eğer ilgili sınıf niteliği; karakter dizisi, demet ve sayı gibi değiştirilemeyen (*immutable*) bir veri tipi ise bu sınıf niteliği üzerinde zaten değişiklik yapamazsınız. Yaptığınız şey ancak ilgili sınıf niteliğini yeniden tanımlamak olacaktır. Ancak eğer sınıf niteliği, liste, sözlük ve küme gibi değiştirilebilir (*mutable*) bir veri tipi ise bu nitelik üzerinde yapacağınız değişiklikler bütün sınıf örneklerine yansiyacaktır. Yazdığınız program açısından bu özellik arzu ettiğiniz bir şey olabilir veya olmayabilir. Önemli olan, sınıf niteliklerinin bu özelliğinin farkında olmanız ve kodlarınızı bu bilgi çerçevesinde yazmanızdır. Mesela yukarıdaki örnekte *kabiliyetleri* listesine eklenen öğelerin bütün örnekler yansması istediğimiz bir şey değil. Ama eğer sınıfımız şöyle olsaydı:

```
class Çalışan():
    personel_listesi = []
```

Burada *personel_listesi* adlı bir sınıf niteliği tanımladık. Eğer bu listenin, personele eklenen bütün elemanları barındırmasını planlıyorsak bu listenin her örneklemede büyümesi elbette istediğimiz bir şey olacaktır.

Peki o halde biz değerinin her örnekte ortak değil de her örneğe özgü olmasını istediğimiz nitelikleri nasıl tanımlayacağız? Elbette sınıf nitelikleri yerine örnek nitelikleri denen başka bir kavramdan yararlanarak...

38.7 Örnek Nitelikleri

Şimdiye kadar öğrendiklerimiz, sınıflarla faydalı işler yapmamız için pek yeterli değildi. Sınıflar konusunda ufkumuzun genişleyebilmesi için, sınıf niteliklerinin (*class attributes*) yanısıra, nesne tabanlı programlamanın önemli bir parçası olan örnek niteliklerinden (*instance attributes*) de söz etmemiz gerekiyor. Hem örnek niteliklerini öğrendikten sonra, bunların sınıf nitelikleri ile arasındaki farkları görünce sınıf niteliklerini de çok daha iyi anlamış olacaksınız.

38.8 __init__ Fonksiyonu ve self

Buraya gelene kadar, sınıflar ile ilgili verdiğimiz kod parçaları yalnızca sınıf niteliklerini içeriyordu. Mesela yukarıda tanımladığımız *Çalışan()* sınıfı içindeki *unvani* ve *kabiliyetleri* adlı değişkenlerin birer sınıf niteliği olduğunu biliyoruz.

Sınıf nitelikleri dışında, Python'da bir de örnek nitelikleri bulunur.

Bildiğiniz gibi, Python'da sınıf niteliklerini tanımlamak için yapmamız gereken tek şey, sınıf tanımının hemen altına bunları alelade birer değişken gibi yazmaktan ibarettir:

```
class Sınıf():
    sınıf_niteliği1 = 0
    sınıf_niteliği2 = 1
```

Örnek niteliklerini tanımlamak için ise iki yardımcı araca ihtiyacımız var: *__init__()* fonksiyonu ve *self*.

Bu iki aracı şu şekilde kullanıyoruz:

```
class Çalışan():
    def __init__(self):
        self.kabiliyetleri = []
```

Bu arada, *__init__()* fonksiyonunun nasıl yazıldığına dikkat ediyoruz. *init* kelimesinin sağında ve solunda ikişer adet alt çizgi (*_*) bulunduğunu gözden kaçırmıyoruz. Ayrıca, *__init__()* fonksiyonunu *def* ifadesine bitişik yazmamaya da bilhassa özen gösteriyoruz.

'init' kelimesinin solunda ve sağında bulunan alt çizgiler sizi sakın ürkütmesin. Aslında *__init__()*, alelade bir fonksiyondan başka bir şey değildir. Bu fonksiyonun öteki fonksiyonlardan tek farkı, sınıflar açısından biraz özel bir anlam taşıyor olmasıdır. Bu özel fonksiyonun görevi, sınıfımızı örneklediğimiz sırada, yani mesela *ahmet = Çalışan()* gibi bir

komut verdiğimiz anda oluşturulacak nitelikleri ve gerçekleştirilecek işlemleri tanımlamaktır. Bu fonksiyonun ilk parametresi her zaman *self* olmak zorundadır. Bu açıklama ilk anda kulağınıza biraz anlaşılmaz gelmiş olabilir. Ama hiç endişe etmeyin. Bu bölümün sonuna vardığınızda bu iki öğeyi, adınızı bilir gibi biliyor olacaksınız.

Hatırlarsanız, sınıf niteliklerini anlatırken bunların önemli bir özelliğinin, sınıfın çağrılmasına gerek olmadan çalışmaya başlaması olduğunu söylemiştik:

```
class Çalışan():
    selam = 'merhaba'
    print(selam)
```

Bu kodları çalıştırdığımız anda ekrana 'merhaba' çıktısı verilecektir. Örnek nitelikleri ise farklıdır:

```
class Çalışan():
    def __init__(self):
        self.kabiliyetleri = []
        print(self.kabiliyetleri)
```

Bu kodları çalıştırdığınızda herhangi bir çıktı almazsınız. Bu kodların çıktı verebilmesi için sınıfımızı mutlaka örneklememiz lazım:

```
class Çalışan():
    def __init__(self):
        self.kabiliyetleri = []
        print(self.kabiliyetleri)
```

```
Çalışan()
```

Çünkü *self.kabiliyetleri* bir sınıf niteliği değil, bir örnek niteliğidir. Örnek niteliklerine erişebilmek için de ilgili sınıfı mutlaka örneklememiz gerekir. Ayrıca sınıf niteliklerinin aksine, örnek niteliklerine sınıf adları üzerinden erişemeyiz. Yani *self.kabiliyetleri* adlı örnek niteliğine erişmeye yönelik şöyle bir girişim bizi hüsrana uğratacaktır:

```
Çalışan.kabiliyetleri
```

Bu örnek niteliğine erişmek için örnekendirme mekanizmasından yararlanmamız lazım:

```
Çalışan().kabiliyetleri #parantezlere dikkat!
```

Gelin isterseniz, örnekendirme işlemini daha kullanışlı bir hale getirmek için, örneklendirdiğimiz sınıfı bir örneğe atayalım, yani bu sınıfın bir örneğini çıkaralım:

```
ahmet = Çalışan()
```

ahmet = Çalışan() kodu yardımıyla, *Çalışan* sınıfının bir örneğini çıkardık ve buna *ahmet* adını verdik. İşte tam bu anda *__init__()* fonksiyonu çalışmaya başladı ve *ahmet* örneği için, *kabiliyetleri* adlı boş bir örnek niteliği oluşturdu.

Peki yukarıda kodlarımızı yazarken *__init__()* fonksiyonuna parametre olarak verdiğimiz ve *kabiliyetleri* listesinin başında kullandığımız *self* kelimesi ne oluyor?

Öncelikle bilmemiz gereken şey, *self* kelimesinin, Python programlama dilinin söz diziminin gerektirdiği bir öğe olduğudur. Bu kelime, *Çalışan()* adlı sınıfın örneklerini temsil eder. Peki 'self kelimesinin bir sınıfın örneklerini temsil ediyor olması' ne anlama geliyor?

Bildiğiniz gibi, bir sınıfın örneğini şu şekilde çıkarıyoruz:


```
ahmet = Çalışan()
```

Bu *ahmet* örneğini kullanarak, *Çalışan()* sınıfının içindeki *kabiliyetleri* adlı örnek niteliğine sınıf dışından erişebiliriz:

```
print(ahmet.kabiliyetleri)
```

İşte *self* kelimesi, yukarıdaki kodda yer alan *ahmet* kelimesini temsil ediyor. Yani *ahmet.kabiliyetleri* şeklinde bir kod yazabilmemizi sağlayan şey, *__init__()* fonksiyonu içinde belirttiğimiz *self* kelimesidir. Eğer bu kelimeyi kullanmadan şöyle bir kod yazarsak:

```
class Çalışan():
    def __init__():
        kabiliyetleri = []
```

...artık aşağıdaki kodlar yardımıyla *kabiliyetleri* niteliğine erişemeyiz:

```
ahmet = Çalışan()
print(ahmet.kabiliyetleri)
```

Şimdi aynı kodları bir de şöyle yazalım:

```
class Çalışan():
    def __init__(self):
        kabiliyetleri = []

ahmet = Çalışan()
print(ahmet.kabiliyetleri)
```

Burada *__init__()* fonksiyonunda ilk parametre olarak *self*'i belirttik. Ama *kabiliyetleri* niteliğinin başına *self* eklemedik. Dolayısıyla yazdığımız kodlar yine hata verdi. Çünkü, *ahmet.kabiliyetleri* şeklinde ifade ettiğimiz kodlardaki *ahmet* kelimesini karşılayacak herhangi bir öge sınıf içinde bulunmuyor...

Bu arada, örnek isimlerini (mesela *ahmet*) yalnızca örnek niteliklerine erişmek için kullanmıyoruz. Bunları aynı zamanda sınıf niteliklerine erişmek için de kullanabiliyoruz. Dolayısıyla eğer yukarıdaki sınıf tanımı içinde, *self.kabiliyetleri* adlı *örnek niteliği*'nin yanısıra *personel* adlı bir *sınıf niteliği* de bulunsaydı:

```
class Çalışan():
    personel = ['personel']

    def __init__(self):
        self.kabiliyetleri = []
```

Şu kodları yazdığımızda:

```
ahmet = Çalışan()
print(ahmet.personel)
```

...o sınıf niteliğine erişebilirdik. Ancak eğer *__init__()* fonksiyonu altındaki *kabiliyetleri* niteliğine erişmek istiyorsak, bu niteliğin başına *self* kelimesini getirerek, bu niteliği bir *örnek niteliği* haline getirmeli ve böylece, *ahmet.kabiliyetleri* kodundaki *ahmet* kelimesini temsil edecek bir ögeyi sınıf içinde oluşturmalıyız.

Bu süreç tam olarak şöyle işler:

Biz `ahmet.kabiliyetleri` şeklinde bir komut verdiğimizde, Python ilk olarak ilgili sınıfın `__init__()` fonksiyonu içinde *kabiliyetleri* adlı bir örnek niteliği arar. Elbette Python'ın bu örnek niteliğini bulabilmesi için, `__init__()` fonksiyonu içinde, bu fonksiyonun ilk parametresi ile aynı öneki taşıyan bir niteliğin yer alması gerekir. Yani eğer `__init__()` fonksiyonunun ilk parametresi *self* ise, Python bu fonksiyon içinde *self.kabiliyetleri* adlı bir *örnek niteliği* bulmaya çalışır. Eğer bulamazsa, Python bu kez *kabiliyetleri* adlı bir *sınıf niteliği* arar. Eğer onu da bulamazsa tabii ki hata verir...

Gelin isterseniz bu mekanizmayı teyit edelim:

```
class Çalışan():
    kabiliyetleri = ['sınıf niteliği']

    def __init__(self):
        self.kabiliyetleri = ['örnek niteliği']
```

Gördüğünüz gibi, burada aynı adı taşıyan bir sınıf niteliği ile bir örnek niteliğimiz var. Python'da hem sınıf niteliklerine, hem de örnek niteliklerine örnek isimleri üzerinden erişebileceğimizi söylemiştik. Yani eğer örneğimizin ismi *ahmet* ise, hem *kabiliyetleri* adlı sınıf niteliğine hem de *self.kabiliyetleri* adlı örnek niteliğine aynı şekilde erişiyoruz:

```
ahmet = Çalışan()
print(ahmet.kabiliyetleri)
```

Peki ama acaba yukarıdaki kodlar bize örnek niteliğini mi verir, yoksa sınıf niteliğini mi?

Böyle bir durumda, yukarıda bahsettiğimiz mekanizma nedeniyle, *self.kabiliyetleri* şeklinde ifade ettiğimiz örnek niteliği, *kabiliyetleri* adlı sınıf niteliğini gölgeler. Bu yüzden de `print(ahmet.kabiliyetleri)` komutu, örnek niteliğini, yani *self.kabiliyetleri* listesini verir. Yukarıdaki kodları çalıştırarak siz de bu durumu teyit edebilirsiniz. Zira bu kodlar bize, *self.kabiliyetleri* listesinin değeri olan 'örnek niteliği' çıktısını verecektir...

Peki ya siz sınıf niteliği olan *kabiliyetleri* listesine erişmek isterseniz ne olacak?

İşte bunun için, sınıf örneğini değil de, sınıf adını kullanacaksınız:

```
class Çalışan():
    kabiliyetleri = ['sınıf niteliği']

    def __init__(self):
        self.kabiliyetleri = ['örnek niteliği']

#sınıf niteliğine erişmek için
#sınıf adını kullanıyoruz
print(Çalışan.kabiliyetleri)

#örnek niteliğine erişmek için
#örnek adını kullanıyoruz
ahmet = Çalışan()
print(ahmet.kabiliyetleri)
```

Ancak elbette, aynı adı taşıyan bir sınıf niteliği ile bir örnek niteliğini aynı sınıf içinde tanımlamak daha baştan iyi bir fikir değildir, ama yazdığınız bir sınıf yanlışlıkla aynı ada sahip sınıf ve örnek nitelikleri tanımlamanız nedeniyle beklenmedik bir çıktı veriyorsa, siz Python'ın bu özelliğinden haberdar olduğunuz için, hatanın nereden kaynaklandığını kolayca kestirebilirsiniz.

Sözün kısası, Python'ın söz dizimi kuralları açısından, eğer bir örnek niteliği tanımlıyorsak, bu

niteliğin başına bir *self* getirmemiz gerekir. Ayrıca bu *self* kelimesini de, örnek niteliğinin bulunduğu fonksiyonun parametre listesinde ilk sıraya yerleştirmiş olmalıyız. Unutmayın, örnek nitelikleri sadece fonksiyonlar içinde tanımlanabilir. Fonksiyon dışında örnek niteliği tanımlayamazsınız. Yani şöyle bir şey yazamazsınız:

```
class Çalışan():
    self.n = 0

    def __init__(self):
        self.kabiliyetleri = []
```

Çünkü *self* kelimesi ancak ve ancak, içinde geçtiği fonksiyonun parametre listesinde ilk sırada kullanıldığında anlam kazanır.

Bu noktada size çok önemli bir bilgi verelim: Python sınıflarında örnek niteliklerini temsil etmesi için kullanacağınız kelimenin *self* olması şart değildir. Bunun yerine istediğiniz başka bir kelimeyi kullanabilirsiniz. Mesela:

```
class Çalışan():
    def __init__(falanca):
        falanca.kabiliyetleri = []
```

Dediğimiz gibi, *self* kelimesi, bir sınıfın örneklerini temsil ediyor. Siz sınıf örneklerini hangi kelimenin temsil edeceğini kendiniz de belirleyebilirsiniz. Mesela yukarıdaki örnekte, `__init__()` fonksiyonunun ilk parametresini *falanca* olarak belirleyerek, örnek niteliklerinin *falanca* kelimesi ile temsil edilmesini sağlamış olduk. Python'da bu konuya ilişkin kural şudur: Sınıf içindeki bir fonksiyonun ilk parametresi ne ise, o fonksiyon içindeki örnek niteliklerini temsil eden kelime de odur. Örneğin, eğer şöyle bir sınıf tanımlamışsak:

```
class XY():
    def __init__(a, b, c):
        a.örnek_niteliği = []
```

Burada `__init__()` fonksiyonunun ilk parametresi *a* olduğu için, örnek niteliğini temsil eden kelime de *a* olur. Dolayısıyla *örnek_niteliği* adlı örnek niteliğimizin başına da önek olarak bu *a* kelimesini getiriyoruz.

`__init__()` fonksiyonunun ilk parametresi *a* olarak belirlendikten sonra, bu fonksiyon içindeki bütün örnek nitelikleri, önek olarak *a* kelimesini alacaktır:

```
class XY():
    def __init__(a, b, c):
        a.örnek_niteliği1 = []
        a.örnek_niteliği2 = 23
        a.örnek_niteliği3 = 'istihza'
```

ANCAK! Her ne sebeple olursa olsun, örnek niteliklerini temsil etmek için *self* dışında bir kelime kullanmayın. Python bu kelimeyi bize dayatmasa da, *self* kullanımı Python topluluğu içinde çok güçlü ve sıkı sıkıya yerleşmiş bir gelenektir. Bu geleneği kimse bozmaz. Siz de bozmayın.

Sözün özü, tek başına *self* kelimesinin hiçbir anlamının olmadığını asla aklınızdan çıkarmayın. Bu kelimenin Python açısından bir anlam kazanabilmesi için, ilgili fonksiyonun parametre listesinde ilk sırada belirtiliyor olması lazım. Zaten bu yüzden, dediğimiz gibi, *self* kelimesinin Python açısından bir özelliği yoktur. Yani şöyle bir kod yazmamızın, Python söz dizimi açısından hiçbir sakıncası bulunmaz:

```
class Çalışan():
    def __init__(osman):
        osman.kabiliyetleri = []
```

Çünkü Python, örnek niteliklerini temsil eden kelimenin ne olduğuyla asla ilgilenmez. Python için önemli olan tek şey, temsil işi için herhangi bir kelimenin belirlenmiş olmasıdır. Tabii, biz, daha önce de ısrarla söylediğimiz gibi, örnek niteliklerini *self* dışında bir kelime ile temsil etmeye teşebbüs etmeyeceğiz ve kodlarımızı şu şekilde yazmaktan şaşmayacağız:

```
class Çalışan():
    def __init__(self):
        self.kabiliyetleri = []
```

İşte yukarıdaki kodda gördüğümüz *self* parametresi ve *self* öneki, birbirlerine bağımlı kavramlardır. Fonksiyonun ilk parametresi ne ise, örnek niteliklerinin öneki de o olacaktır.

Bu arada, örnek niteliklerini anlatmaya başlamadan önce sınıf niteliklerine ilişkin sinsi bir durumdan söz etmiştik hatırlarsanız. Buna göre, eğer elimizde şöyle bir kod varsa:

```
class Çalışan():
    kabiliyetleri = []
```

Biz bu sınıf içindeki *kabiliyetleri* listesine ekleme yaptığımızda, bu durum o sınıfın bütün örneklerini etkiliyordu.

Yukarıdaki kodları *deneme.py* adlı bir dosyaya kaydettiğimizi varsayarsak:

```
>>> import deneme
>>> ahmet = deneme.Çalışan()
>>> ahmet.kabiliyetleri.append('konuşkan')
>>> ahmet.kabiliyetleri

['konuşkan']

>>> mehmet = deneme.Çalışan()
>>> print(mehmet.kabiliyetleri)

['konuşkan']
```

İşte bu durumu önlemek için örnek metotlarından yararlanabiliyoruz:

```
class Çalışan():
    def __init__(self):
        self.kabiliyetleri = []
```

Yukarıdaki kodları yine *deneme.py* adlı bir dosyaya kaydettiğimizi varsayarsak:

```
>>> import deneme
>>> ahmet = deneme.Çalışan()
>>> ahmet.kabiliyetleri.append('konuşkan')
>>> ahmet.kabiliyetleri

['konuşkan']

>>> mehmet = deneme.Çalışan()
>>> print(mehmet.kabiliyetleri)

[]
```

Gördüğünüz gibi, *ahmet* örneğine eklediğimiz 'konuşkan' ögesi, olması gerektiği gibi, *mehmet* örneğinde bulunmuyor. Birazdan bu konu üzerine birkaç kelam daha edeceğiz.

38.9 Örnek Metotları

Buraya kadar sınıflar, örnekler, sınıf nitelikleri ve örnek nitelikleri konusunda epey bilgi edindik. Gelin şimdi isterseniz bu öğrendiklerimizi kullanarak az çok anlamlı bir şeyler yazmaya çalışalım. Böylece hem şimdiye kadar öğrendiklerimizi gözden geçirmiş ve pekiştirmiş oluruz, hem de bu bölümde ele alacağımız 'örnek metotları' (*instance methods*) kavramını anlamamız kolaylaşır:

```
class Çalışan():
    personel = []

    def __init__(self, isim):
        self.isim = isim
        self.kabiliyetleri = []
        self.personele_ekle()

    def personele_ekle(self):
        self.personel.append(self.isim)
        print('{} adlı kişi personele eklendi'.format(self.isim))

    def personeli_görüntüle(self):
        print('Personel listesi:')
        for kişi in self.personel:
            print(kişi)

    def kabiliyet_ekle(self, kabiliyet):
        self.kabiliyetleri.append(kabiliyet)

    def kabiliyetleri_görüntüle(self):
        print('{} adlı kişinin kabiliyetleri:'.format(self.isim))
        for kabiliyet in self.kabiliyetleri:
            print(kabiliyet)
```

Sınıfımızı tanımladık. Gelin isterseniz bu kodları açıklamaya başlamadan önce nasıl kullanacağımızı görelim.

Bildiğiniz gibi, Python kodlarını test etmenin en iyi yolu, bunları etkileşimli kabuk üzerinde çalıştırmaktır. Özellikle bir program yazarken, tasarladığınız sınıfların, fonksiyonların ve öteki öğelerin düzgün çalışıp çalışmadığını test etmek için etkileşimli kabuğu sıklıkla kullanacaksınız.

O halde, yukarıdaki kodları barındıran dosyanın bulunduğu dizin altında bir etkileşimli kabuk oturumu başlatalım ve dosya adının *çalışan.py* olduğunu varsayarak kodlarımızı bir modül şeklinde içe aktaralım:

```
>>> import çalışan
```

Daha sonra sınıfımızın iki farklı örneğini çıkaralım:

```
>>> ç1 = çalışan.Çalışan('Ahmet')
```

```
Ahmet adlı kişi personele eklendi
```

```
>>> ç2 = çalışan.Çalışan('Mehmet')
```

```
Mehmet adlı kişi personele eklendi
```

Bu şekilde *çalışan* adlı modül içindeki *Çalışan()* adlı sınıfı sırasıyla 'Ahmet' ve 'Mehmet' parametreleri ile çağırarak *ç1* ve *ç2* adlı iki farklı sınıf örneği oluşturmuş olduk. Bu arada, sınıfımızı örneklediğimiz anda *__init__()* fonksiyonunun devreye girdiğine dikkat ediyoruz.

personele_ekle() adlı fonksiyonu *self.personele_ekle()* şeklinde *__init__()* fonksiyonu içinden çağırdığımız için, sınıfımızı örneklediğimiz anda hem personelin kendisi personel listesine eklendi, hem de bu kişinin personele eklendiğine dair bir mesaj gösterildi.

Tanımladığımız sınıfın niteliklerine, çıkardığımız örnekler üzerinden erişebiliriz:

```
>>> ç1.isim
```

```
'Ahmet'
```

```
>>> ç2.isim
```

```
'Mehmet'
```

Yine bu örnekler üzerinden, bu nitelikleri değiştirebiliriz de:

```
>>> ç1.isim = 'Mahmut'
```

```
>>> ç1.personel[0] = 'Mahmut'
```

Böylece ilk çalışanın ismini 'Mahmut' olarak değiştirdik:

```
>>> ç1.isim
```

```
'Mahmut'
```

```
>>> ç1.personel
```

```
['Mahmut', 'Mehmet']
```

Tanımladığımız sınıf içindeki fonksiyonları kullanarak, çalışanlarımıza birkaç kabiliyet ekleyelim:

```
>>> ç1.kabiliyet_ekle('prezantabl')
```

```
>>> ç1.kabiliyet_ekle('konuşkan')
```

ç1 örneğinin kabiliyetlerini görüntüleyelim:

```
>>> ç1.kabiliyetleri_görüntüle()
```

```
Mahmut adlı kişinin kabiliyetleri:
```

```
prezantabl
```

```
konuşkan
```

Şimdi de *ç2* örneğine bir kabiliyet ekleyelim ve eklediğimiz kabiliyeti görüntüleyelim:

```
>>> ç2.kabiliyet_ekle('girişken')
```

```
>>> ç2.kabiliyetleri_görüntüle()
```

```
Mehmet adlı kişinin kabiliyetleri:
```

```
girişken
```

Gördüğünüz gibi, bir sınıf örneğine eklediğimiz kabiliyet öteki sınıf örneklerine karışmıyor. Bu, örnek niteliklerinin sınıf niteliklerinden önemli bir farkıdır. Zira sınıf nitelikleri bir sınıfın bütün örnekleri tarafından paylaşılır. Ama örnek nitelikleri her bir örneğe özgüdür. Bu özellikten biraz sonra daha ayrıntılı olarak söz edeceğiz. Biz şimdilik okumaya devam edelim.

Sınıf örneklerimizin herhangi biri üzerinden personel listesine de ulaşabileceğimizi biliyoruz:

```
>>> ç1.personeli_görüntüle()

Personel listesi:
Mahmut
Mehmet
```

Gayet güzel...

Yukarıda anlattıklarımız sınıflar hakkında size epey fikir vermiş olmalı. Konuyu daha da derinlemesine anlayabilmek için, artık bu sınıfı incelemeye geçebiliriz.

Sınıfımızı önümüze alalım:

```
class Çalışan():
    personel = []

    def __init__(self, isim):
        self.isim = isim
        self.kabiliyetleri = []
        self.personele_ekle()

    def personele_ekle(self):
        self.personel.append(self.isim)
        print('{} adlı kişi personele eklendi'.format(self.isim))

    def personeli_görüntüle(self):
        print('Personel listesi:')
        for kişi in self.personel:
            print(kişi)

    def kabiliyet_ekle(self, kabiliyet):
        self.kabiliyetleri.append(kabiliyet)

    def kabiliyetleri_görüntüle(self):
        print('{} adlı kişinin kabiliyetleri:'.format(self.isim))
        for kabiliyet in self.kabiliyetleri:
            print(kabiliyet)
```

Burada öncelikle her zamanki gibi sınıfımızı tanımlıyoruz:

```
class Çalışan():
    ...
```

Daha sonra bu sınıfa *personel* adlı bir sınıf niteliği ekliyoruz:

```
class Çalışan():
    personel = []
```

Sınıf niteliklerinin özelliği, o sınıfın bütün örnekleri tarafından paylaşılıyor olmasıdır. Yani herhangi bir örneğin bu nitelik üzerinde yaptığı değişiklik, öteki örneklere de yansacaktır. Hele bir de bu sınıf niteliği, listeler gibi değiştirilebilir (*mutable*) bir veri tipi ise, bu durum hiç de istemediğiniz sonuçlar doğurabilir. Bununla ilgili bir örneği yukarıda vermiştik.

Hatırlarsanız, *kabiliyetleri* adlı, liste veri tipinde bir sınıf niteliği oluşturduğumuzda, bu listeye eklediğimiz öğeler, hiç istemediğimiz halde öbür örneklerle de sirayet ediyordu. Elbette, sınıf niteliklerinin bu özelliği, o anda yapmaya çalıştığınız şey açısından gerekli bir durum da olabilir. Mesela yukarıdaki kodlarda, listelerin ve sınıf niteliklerinin bu özelliği bizim amacımıza hizmet ediyor. Yukarıdaki sınıfı çalıştırdığımızda, eklenen her bir kişiyi bu *personel* listesine ilave edeceğiz. Dolayısıyla bu nitelik üzerinde yapılan değişikliklerin bütün örneklerle yansması bizim istediğimiz bir şey.

Neyse... Lafı daha fazla uzatmadan, kodlarımızı açıklamaya kaldığımız yerden devam edelim...

Sınıfımızı ve sınıf niteliğimizi tanımladıktan sonra `__init__()` adlı özel fonksiyonumuzu oluşturuyoruz:

```
def __init__(self, isim):
    self.isim = isim
    self.kabiliyetleri = []
    self.personele_ekle()
```

Bu fonksiyonun özelliği, sınıfın örneklenmesi ile birlikte otomatik olarak çalıştırılacak olmasıdır. Biz burada, *self.isim* ve *self.kabiliyetleri* adlı iki adet örnek niteliği tanımladık. Bu örnek niteliklerine sınıfımızın her tarafından erişebileceğiz.

Yukarıda, tanımladığımız sınıfı nasıl kullanacağımızı gösterirken, *Çalışan()* sınıfını şu şekilde örneklediğimizi hatırlıyorsunuz:

```
>>> ç1 = çalışan.Çalışan('Ahmet')
```

Burada sınıfımızı *'Ahmet'* adlı bir argümanla örneklediğimize dikkatinizi çekmek isterim. İşte bu argüman, biraz önce `__init__()` fonksiyonunu tanımlarken belirttiğimiz *isim* parametresine karşılık geliyor. Dolayısıyla, bir sınıfı çağırırken/örneklerken kullanacağımız argümanları, bu `__init__()` fonksiyonunun parametreleri olarak tanımlıyoruz.

Daha sonra bu *isim* parametresini, `__init__()` fonksiyonunun gövdesi içinde bir örnek niteliği haline getiriyoruz:

```
self.isim = isim
```

Bunu yapmamızın gerekçesi, *isim* parametresini sınıfımızın başka bölgelerinde de kullanabilmek. *self* kelimesini parametremizin başına yerleştirerek, bu parametreyi sınıfın başka yerlerinden de erişilebilir hale getiriyoruz.

isim parametresini, *self.isim* kodu yardımıyla bir örnek niteliğine dönüştürdükten sonra *self.kabiliyetleri* adlı bir başka örnek niteliği daha tanımlıyoruz. Bu liste, sınıf örneklerine eklediğimiz kabiliyetleri tutacak.

Bunun ardından şöyle bir kod görüyoruz:

```
self.personele_ekle()
```

Burada, *personele_ekle()* adlı bir örnek metoduna (*instance method*) atıfta bulunuyoruz. Örnek metotları, bir sınıfın örnekleri vasıtasıyla çağrılabilen fonksiyonlardır. Bu fonksiyonların ilk parametresi her zaman *self* kelimesidir. Ayrıca bu fonksiyonlara sınıf içinde atıfta bulunurken de yine *self* kelimesini kullanıyoruz. Tıpkı yukarıdaki örnekte olduğu gibi...

Bir örnek metodu olduğunu söylediğimiz *personele_ekle()* fonksiyonunu şu şekilde tanımladık:


```
def personele_ekle(self):
    self.personel.append(self.isim)
    print('{} adlı kişi personele eklendi'.format(self.isim))
```

Burada, bir sınıf niteliği olan *personel* değişkenine nasıl eriştiğimize çok dikkat etmeniz istiyorum. Daha önce de söylediğimiz gibi, sınıf niteliklerine sınıf dışındayken örnekler üzerinden erişebiliyoruz. *self* kelimesi, bir sınıfın örneklerini temsil ettiği için, bir örnek niteliğine sınıf içinden erişmemiz gerektiğinde *self* kelimesini kullanabiliriz.

Sınıf niteliklerine, örnekler dışında, sınıf adıyla da erişebileceğinizi biliyorsunuz. Dolayısıyla isterseniz yukarıdaki kodları şöyle de yazabilirdiniz:

```
def personele_ekle(self):
    Çalışan.personel.append(self.isim)
    print('{} adlı kişi personele eklendi'.format(self.isim))
```

Bir öncekinden farklı olarak, bu defa sınıf niteliğine doğrudan sınıf adını (*Çalışan*) kullanarak eriştik.

Ayrıca bu fonksiyonda, bir örnek niteliği olan *self.isim* değişkenine de erişebiliyor olduğumuza dikkat edin. Unutmayın, *self* sınıfların çok önemli bir ögesidir. Bu ögeyi kullanarak hem örnek niteliklerine, hem sınıf niteliklerine, hem de örnek metotlarına ulaşabiliyoruz. Tanımladığımız bu *personele_ekle()* adlı örnek metodunu *__init__()* fonksiyonu içinden *self.personele_ekle()* kodu ile (yani yine *self* kelimesini kullanarak) çağırdığımızı hatırlıyorsunuz.

personele_ekle() fonksiyonunun ardından arka arkaya üç fonksiyon daha tanımladık:

```
def personeli_görüntüle(self):
    print('Personel listesi:')
    for kişi in self.personel:
        print(kişi)

def kabiliyet_ekle(self, kabiliyet):
    self.kabiliyetleri.append(kabiliyet)

def kabiliyetleri_görüntüle(self):
    print('{} adlı kişinin kabiliyetleri:'.format(self.isim))
    for kabiliyet in self.kabiliyetleri:
        print(kabiliyet)
```

Bu fonksiyonlar da, tıpkı *personele_ekle()* gibi, birer örnek metodudur. Bu örnek metotlarının da ilk parametrelerinin hep *self* olduğuna dikkat ediyoruz. Örnek metotlarına sınıf dışından örnek isimleri (*ahmet*, *mehmet* gibi) aracılığıyla, sınıf içinden ise, örnek isimlerini temsil eden *self* kelimesi aracılığıyla eriştiğimizi biliyorsunuz.

Şimdi bir duralım...

Bu noktaya kadar epey konuştuk, epey örnek verdik. Sınıflar hakkında yeterince bilgi sahibi olduğumuza göre, nihayet en başta verdiğimiz harf sayacı kodlarını rahatlıkla anlayabilecek düzeye eriştik:

```
class HarfSayacı:
    def __init__(self):
        self.sesli_harfler = 'aeioöüü'
        self.sessiz_harfler = 'bcçdfgğhijklmnprrsstvyz'
        self.sayaç_sesli = 0
```

```
self.sayaç_sessiz = 0

def kelime_sor(self):
    return input('Bir kelime girin: ')

def seslidir(self, harf):
    return harf in self.sesli_harfler

def sessizdir(self, harf):
    return harf in self.sessiz_harfler

def artır(self):
    for harf in self.kelime:
        if self.seslidir(harf):
            self.sayaç_sesli += 1
        if self.sessizdir(harf):
            self.sayaç_sessiz += 1
    return (self.sayaç_sesli, self.sayaç_sessiz)

def ekrana_bas(self):
    sesli, sessiz = self.artır()
    mesaj = "{} kelimesinde {} sesli {} sessiz harf var."
    print(mesaj.format(self.kelime, sesli, sessiz))

def çalıştır(self):
    self.kelime = self.kelime_sor()
    self.ekrana_bas()

if __name__ == '__main__':
    sayaç = HarfSayacı()
    sayaç.çalıştır()
```

Gelin isterseniz bu kodlara da şöyle bir bakalım...

Burada sınıfımızı şu şekilde tanımladık:

```
class HarfSayacı:
    ...
```

Sınıf adını parantezli bir şekilde yazabileceğimizi de biliyorsunuz:

```
class HarfSayacı():
    ...
```

Daha sonra, `__init__()` fonksiyonu içinde dört adet örnek niteliği tanımladık:

```
self.sesli_harfler = 'aeioöüü'
self.sessiz_harfler = 'bcçdfgğhijklmnp rsştvz'
self.sayaç_sesli = 0
self.sayaç_sessiz = 0
```

Bunların birer örnek niteliği olduğunu, başlarına getirdiğimiz *self* kelimesinden anlıyoruz. Çünkü bildiğiniz gibi, *self* kelimesi, ilgili sınıfın örneklerini temsil ediyor. Bir sınıf içinde örnek niteliklerine ve örnek metotlarına hep bu *self* kelimesi aracılığıyla erişiyoruz.

Bu sınıf içinde, ilk parametreleri *self* olan şu örnek metotlarını görüyoruz:

```

def kelime_sor(self):
    ...

def seslidir(self, harf):
    ...

def sessizdir(self, harf):
    ...

def artır(self):
    ...

def ekrana_bas(self):
    ...

def çalıştır(self):
    ...

```

Sınıfla birlikte bütün örnek değişkenlerini ve örnek metotlarını tanımladıktan sonra programımızı çalıştırma aşamasına geliyoruz:

```

if __name__ == '__main__':
    sayaç = HarfSayacı()
    sayaç.çalıştır()

```

Buna göre, eğer programımız bağımsız olarak çalıştırılıyorsa öncelikle `HarfSayacı()` adlı sınıfı örneklendiriyoruz:

```
sayaç = HarfSayacı()
```

Daha sonra da `sayaç` örneği üzerinden `HarfSayacı()` adlı sınıfın `çalıştır()` metoduna erişerek programımızı başlatıyoruz.

Böylece, Python'da nesne tabanlı programlama ve sınıflara dair öğrenmemiz gereken bütün temel bilgileri edinmiş olduk. Şu ana kadar öğrendikleriniz sayesinde, etrafta göreceğiniz sınıflı kodların büyük bölümünü anlayabilecek durumdasınız. Bir sonraki bölümde, nesne tabanlı programlamanın ayrıntılarına inmeye başlayacağız.

Nesne Tabanlı Programlama (Devamı)

Geçen bölümde Python'da nesne tabanlı programlama konusunun temellerinden söz etmiştik. Bu bölümde ise nesne tabanlı programlamanın ayrıntılarına inmeye başlayacağız.

39.1 Sınıf Metotları

Nesne tabanlı programlamaya giriş yaptığımız geçen bölümde şunlara değindik:

1. Sınıflar (*classes*)
2. Örnekler (*instances*)
3. Sınıf nitelikleri (*class attributes*)
4. Örnek nitelikleri (*instance attributes*)
5. Örnek metotları (*instance methods*)

Bunlar nesne tabanlı programlamanın en temel kavramlarıdır. Bunları iyice öğrendiyseniz, etrafta gördüğünüz kodların büyük bölümünü anlayabilecek kıvama gelmişsiniz demektir.

Ama elbette nesne tabanlı programlama yalnızca bu temel kavramlardan ibaret değil. Nesne tabanlı programlamanın derinlerine indikçe, bunların dışında başka pek çok kavramla daha karşılaşacağız. Mesela sınıf metotları (*class methods*) bu kavramlardan biridir. İşte bu bölümde, nesne tabanlı programlamanın ileri düzey kavramlarının ilki olan bu sınıf metotlarından (*class methods*) söz edeceğiz.

Dilerseniz ne ile karşı karşıya olduğumuzu anlayabilmek için basit bir örnek üzerinden ilerleyelim.

Hatırlarsanız bir önceki bölümde şöyle bir kod parçası vermiştik:

```
class Çalışan():
    personel = []

    def __init__(self, isim):
        self.isim = isim
        self.kabiliyetleri = []
        self.personele_ekle()

    def personele_ekle(self):
        self.personel.append(self.isim)
        print('{} adlı kişi personele eklendi'.format(self.isim))
```

```

def personeli_görüntüle(self):
    print('Personel listesi:')
    for kişi in self.personel:
        print(kişi)

def kabiliyet_ekle(self, kabiliyet):
    self.kabiliyetleri.append(kabiliyet)

def kabiliyetleri_görüntüle(self):
    print('{} adlı kişinin kabiliyetleri:'.format(self.isim))
    for kabiliyet in self.kabiliyetleri:
        print(kabiliyet)

```

Bu kodlarda, bir personel listesi oluşturmamızı, personele ekleme yapmamızı, personeli görüntülememizi, personele yeni kabiliyet eklememizi ve eklediğimiz kabiliyetleri görüntüleyebilmemizi sağlayan örnek metotları var. Gelin bu kodlara bir de personel sayısını görüntülememizi sağlayacak bir başka örnek metodu daha ekleyelim:

```

class Çalışan():
    personel = []

    def __init__(self, isim):
        self.isim = isim
        self.kabiliyetleri = []
        self.personele_ekle()

    def personel_sayısını_görüntüle(self):
        print(len(self.personel))

    def personele_ekle(self):
        self.personel.append(self.isim)
        print('{} adlı kişi personele eklendi'.format(self.isim))

    def personeli_görüntüle(self):
        print('Personel listesi:')
        for kişi in self.personel:
            print(kişi)

    def kabiliyet_ekle(self, kabiliyet):
        self.kabiliyetleri.append(kabiliyet)

    def kabiliyetleri_görüntüle(self):
        print('{} adlı kişinin kabiliyetleri:'.format(self.isim))
        for kabiliyet in self.kabiliyetleri:
            print(kabiliyet)

```

Burada yeni olarak `personel_sayısını_görüntüle()` adlı bir örnek metodu tanımladık. Bu metot, bir sınıf niteliği olan *personel*'e erişerek bunun uzunluğunu ekrana basıyor. Böylece personelin kaç kişiden oluştuğunu öğrenmiş oluyoruz.

Bu yeni örnek metodunu aşağıdaki şekilde kullanabiliriz.

Öncelikle kodlarımızı barındıran modülü içe aktaralım:

```
>>> import çalışan
```

Daha sonra personel listesine birkaç çalışan ekleyelim:

```
>>> ahmet = çalışan.Çalışan('Ahmet')

Ahmet adlı kişi personele eklendi

>>> mehmet = çalışan.Çalışan('Mehmet')

Mehmet adlı kişi personele eklendi

>>> ayşe = çalışan.Çalışan('Ayşe')

Ayşe adlı kişi personele eklendi
```

Artık herhangi bir örnek değişkeni üzerinden personel sayısına erişebiliriz:

```
>>> ayşe.personel_sayısını_görüntüle()

3
```

Ancak kodların çalışma mantığı açısından burada bir tutarsızlıktan söz edebiliriz. Genel olarak bütün personele dair bilgi veren bir fonksiyona *ahmet*, *mehmet*, *ayşe* gibi bireysel örnek değişkenleri üzerinden erişmek kulağa sizce de biraz tuhaf gelmiyor mu? Neticede bu fonksiyon, aslında sınıfın herhangi bir örneği ile özellikle veya doğrudan ilişkili değil. Yani bu fonksiyon tek tek sınıf örneklerini değil, genel olarak sınıfın bütününü ilgilendiriyor. Bu bakımdan, `personel_sayısını_görüntüle()` fonksiyonunun örnek değişkenlerinden bağımsız bir biçimde kullanılabilmesi çok daha mantıklı olacaktır.

Ayrıca, bir örnek metodu olan `personel_sayısını_görüntüle()` fonksiyonunu örneklerden bağımsız olarak kullanamadığımız için, bu metod yardımıyla personel sayısının 0 olduğu bir durumu görüntülememiz de mümkün olmuyor. Çünkü bu fonksiyona erişebilmek için öncelikle sınıfı en az bir kez örneklemiş, yani sınıfın en az bir adet örneğini çıkarmış olmamız gerekiyor. Bu durum da kodlarımızın mantığı açısından son derece ciddi bir kısıtlamadır.

Yukarıda sıralanan gerekçeler doğrultusunda kodları hem daha tutarlı bir hale getirmek hem de personel sayısının 0 olduğu durumu göstermemizi engelleyen kısıtlamayı aşabilmek için şöyle bir şey deneyebilirsiniz:

```
def personel_sayısını_görüntüle():
    print(len(Çalışan.personel))

class Çalışan():
    personel = []

    def __init__(self, isim):
        self.isim = isim
        self.kabiliyetleri = []
        self.personele_ekle()

    def personele_ekle(self):
        self.personel.append(self.isim)
        print('{} adlı kişi personele eklendi'.format(self.isim))

    def personeli_görüntüle(self):
        print('Personel listesi:')
        for kişi in self.personel:
            print(kişi)

    def kabiliyet_ekle(self, kabiliyet):
```

```

        self.kabiliyetleri.append(kabiliyet)

    def kabiliyetleri_görüntüle(self):
        print('{} adlı kişinin kabiliyetleri:'.format(self.isim))
        for kabiliyet in self.kabiliyetleri:
            print(kabiliyet)

```

Burada personel sayısını görüntüleyen fonksiyonu sınıftan ayırdık. Böylece şu şekilde bir kullanım mümkün olabildi:

```

>>> import çalışan
>>> çalışan.personel_sayısını_görüntüle()

0

```

`personel_sayısını_görüntüle()` adlı fonksiyonu sınıftan ayırıp *modül düzeyinde çalışan bir fonksiyon* (veya bir başka deyişle *global düzeyde çalışan bir fonksiyon*) haline getirdiğimiz için, artık bu fonksiyon `Çalışan()` sınıfının herhangi bir örneğine bağımlı değil. Dolayısıyla bu fonksiyonu, `Çalışan()` sınıfı için bir örnek çıkarmak zorunda kalmadan da kullanabiliyoruz. Bu da bize personel sayısının 0 olduğu durumu gösterebilme imkanı tanıyor.

Bu fonksiyonu bir de birkaç örnek çıkardıktan sonra çalıştıralım...

Önce sınıfımızın birkaç örneğini çıkaralım:

```

>>> ahmet = çalışan.Çalışan('Ahmet')

Ahmet adlı kişi personele eklendi

>>> ayşe = çalışan.Çalışan('Ayşe')

Ayşe adlı kişi personele eklendi

>>> mehmet = çalışan.Çalışan('Mehmet')

Mehmet adlı kişi personele eklendi

```

Şimdi de personelin şu anda kaç kişiden oluştuğunu sorgulayalım:

```

>>> çalışan.personel_sayısını_görüntüle()

3

```

Gördüğünüz gibi, bu şekilde kodlarımız biraz daha tutarlı bir görünüme kavuştu. Ancak bu şekilde, bariz bir biçimde `Çalışan()` sınıfı ile ilişkili olan `personel_sayısını_görüntüle()` fonksiyonunu sınıftan ayırmış ve kod bütünlüğünü bozmuş olduk. Çünkü, her ne kadar `personel_sayısını_görüntüle()` fonksiyonu `Çalışan()` sınıfının herhangi bir örneği ile ilişkili olmasa da, anlam açısından bu fonksiyonun `Çalışan()` sınıfına ait olduğu besbelli. Ayrıca, yukarıdaki kodları barındıran modülün tamamını değil de, `from çalışan import Çalışan` gibi bir komutla yalnızca `Çalışan()` sınıfını içe aktarırsak, `personel_sayısını_görüntüle()` fonksiyonu dışarıda kalacaktır:

```

>>> from çalışan import Çalışan
>>> dir()

```

Gördüğünüz gibi, `personel_sayısını_görüntüle()` fonksiyonu listede yok. Dolayısıyla, sınıfla sıkı sıkıya ilişkili olan bu fonksiyonu sınıftan kopardığımız için, seçmeli içe aktarmalarda bu

fonksiyon geride kalıyor ve böylece bu fonksiyonu kullanamaz hale geliyoruz.

Seçmeli içe aktarmalarda bu fonksiyon aktarım işlemiyle birlikte gelmediği için, ilgili fonksiyonu özel olarak içe aktarmamız gerekir:

```
>>> from çalışan import personel_sayısını_görüntüle
```

Bu şekilde *çalışan* modülü içinden *personel_sayısını_görüntüle()* adlı fonksiyonu özel olarak elle içe aktarmış olduk. Artık bu fonksiyonu şöyle kullanabiliriz:

```
>>> personel_sayısını_görüntüle()
```

Ancak bu da, her zaman tercih etmeyeceğiniz bir kısıtlama olabilir. O halde bu kısıtlamayı aşmak için gelin, ilgili fonksiyonu tekrar sınıf içine alalım:

```
class Çalışan():
    personel = []

    def __init__(self, isim):
        self.isim = isim
        self.kabiliyetleri = []
        self.personele_ekle()

    def personel_sayısını_görüntüle(self):
        print(len(self.personel))

    def personele_ekle(self):
        self.personel.append(self.isim)
        print('{} adlı kişi personele eklendi'.format(self.isim))

    def personeli_görüntüle(self):
        print('Personel listesi:')
        for kişi in self.personel:
            print(kişi)

    def kabiliyet_ekle(self, kabiliyet):
        self.kabiliyetleri.append(kabiliyet)

    def kabiliyetleri_görüntüle(self):
        print('{} adlı kişinin kabiliyetleri:'.format(self.isim))
        for kabiliyet in self.kabiliyetleri:
            print(kabiliyet)
```

Yukarıdaki kodlarda ilgili fonksiyona bir örnek adıyla değil de, sınıf adıyla erişmek için ilk etapta şu kodu denemek aklınıza gelmiş olabilir:

```
>>> from çalışan import Çalışan
>>> Çalışan.personel_sayısını_görüntüle()
```

Ancak bu kod size şöyle bir hata mesajı verir:

```
Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
TypeError: personel_sayısını_görüntüle() missing
1 required positional argument: 'self'
```

Çünkü burada siz *Çalışan.personel_sayısını_görüntüle()* komutunu vererek aslında sınıfın bir metoduna (*class method*) erişmeye çalışıyorsunuz. Ancak kodlarımızın

içinde bir *sınıf metodu* yok. Zira, yukarıda sınıf adıyla erişmeye çalıştığımız `personel_sayısını_görüntüle()` fonksiyonu bir sınıf metodu değil, bir örnek metodudur. Örnek metotlarına da sınıf adlarıyla erişmemizin mümkün olmadığını, bu tür metotlara erişebilmek için sınıfı en az bir kez örneklemiş olmamız gerektiğini biliyorsunuz.

Burada, `__init__()` ve `personel_sayısını_görüntüle()` dışında şu *örnek metotları* var: `personel_sayısını_görüntüle()`, `personeler_ekle()`, `personeli_görüntüle()`, `kabiliyet_ekle()`, `kabiliyetlerini_görüntüle()`. Bunları birer örnek metodu yapan şeyin, *self* kelimesi olduğunu biliyoruz...

Daha önce de söylediğimiz gibi, her ne kadar Python'da sınıf niteliklerine hem örnekler hem de doğrudan sınıf adları üzerinden erişebilirsek de örnek niteliklerine ve örnek metotlarına yalnızca örnekler üzerinden erişebiliriz. Bir metoda, sınıf adı ile erişebilmek için, ilgili metodu bir sınıf metodu olarak tanımlamış olmamız gerekir. Peki ama nasıl?

39.2 @classmethod Bezeyicisi ve cls

Bildiğiniz gibi, örnek metotlarını oluşturmak için *self* adlı bir kelimedenden yararlanıyorduk. Tanımladığımız örnek metotlarının parametre listesinde ilk sıraya yerleştirdiğimiz bu kelimeyi kullanarak, sınıf içinde örnek metotlarına erişebiliyoruz. İşte sınıf metotları için de benzer bir işlem yapacağız.

Çok basit bir örnek verelim:

```
class Sınıf():
    sınıf_niteliği = 0

    def __init__(self, param1, param2):
        self.param1 = param1
        self.param2 = param2
        self.örnek_niteliği = 0

    def örnek_metodu(self):
        self.örnek_niteliği += 1
        return self.örnek_niteliği

    def sınıf_metodu(cls):
        cls.sınıf_niteliği += 1
        return cls.sınıf_niteliği
```

Burada `örnek_metodu()` ile `sınıf_metodu()` arasındaki fark, ilkinde *self*, ikincisinde ise *cls* kullanmamız. Ancak hatırlarsanız, *self* kelimesinin Python açısından bir zorunluluk olmadığını söylemiştik. Tıpkı *self* gibi, aslında *cls* kelimesi de Python açısından bir zorunluluk değildir. Yani *cls* yerine de istediğimiz kelimeyi kullanabilirdik. Bu metotlarda önemli olan, parametre listesinin ilk sırasını işgal eden kelimenin ne olduğudur. Dolayısıyla yukarıdaki örnekte Python açısından `örnek_metodu()` ile `sınıf_metodu()` arasında hiçbir fark bulunmaz. Python her iki metodu da birer örnek metodu olarak değerlendirir. Bu iki örnek metodu arasındaki fark, ilkinde sınıf örneklerini temsil edecek kelimenin *self*, ikincisinde ise *cls* olarak belirlenmiş olmasıdır. Python *self* veya *cls* kelimelerine özel bir önem atfetmez. Ama Python topluluğu içinde, örnek metotları için *self*, sınıf metotları için ise *cls* kullanmak çok güçlü bir gelenektir.

Sözün özü, `sınıf_metodu()` fonksiyonunun ilk parametresini *cls* yapmış olmamız bu metodun bir sınıf metodu olabilmesi için gereklidir, ama yeterli değildir. Python'da bir sınıf

metodu oluşturabilmek için bir parçaya daha ihtiyacımız var:

```
class Sınıf():
    sınıf_niteliği = 0

    def __init__(self, param1, param2):
        self.param1 = param1
        self.param2 = param2
        self.örnek_niteliği = 0

    def örnek_metodu(self):
        self.örnek_niteliği += 1
        return self.örnek_niteliği

    @classmethod
    def sınıf_metodu(cls):
        cls.sınıf_niteliği += 1
        return cls.sınıf_niteliği
```

İşte Python'da bir sınıf metodunu örnek metodundan ayıran asıl öge, yukarıdaki örnekte gördüğümüz *@classmethod* ifadesidir. Python'da isminin önünde @ işareti olan bu tür öğelere 'bezeyici' (*decorator*) adı verilir. Gördüğünüz gibi, *@classmethod* bezeyicisi, yukarıdaki örnekte bir fonksiyonu sınıf metoduna dönüştürme işlevi görüyor. İlerleyen derslerimizde bezeyicilerin başka özelliklerinden de söz edeceğiz. Gelin isterseniz şimdi yukarıda öğrendiğimiz özelliği Çalışan() adlı sınıfa uygulayalım:

```
class Çalışan():
    personel = []

    def __init__(self, isim):
        self.isim = isim
        self.kabiliyetleri = []
        self.personele_ekle()

    @classmethod
    def personel_sayısını_görüntüle(cls):
        print(len(cls.personel))

    def personele_ekle(self):
        self.personel.append(self.isim)
        print('{} adlı kişi personele eklendi'.format(self.isim))

    @classmethod
    def personeli_görüntüle(cls):
        print('Personel listesi:')
        for kişi in cls.personel:
            print(kişi)

    def kabiliyet_ekle(self, kabiliyet):
        self.kabiliyetleri.append(kabiliyet)

    def kabiliyetleri_görüntüle(self):
        print('{} adlı kişinin kabiliyetleri:'.format(self.isim))
        for kabiliyet in self.kabiliyetleri:
            print(kabiliyet)
```

Yukarıda `personel_sayısını_görüntüle()` adlı fonksiyonun yanısıra,

`personeli_görüntüle()` adlı fonksiyonu da bir sınıf metodu haline getirdik. Çünkü tıpkı `personel_sayısını_görüntüle()` fonksiyonu gibi, `personeli_görüntüle()` fonksiyonu da aslında tek tek örneklerden ziyade sınıfın genelini ilgilendiriyor. Dolayısıyla bu fonksiyona da sınıf adı üzerinden erişebilmek gayet makul ve mantıklı bir iştir.

Sınıf metotlarımızı başarıyla tanımladığımıza göre artık yukarıdaki sınıfı şu şekilde kullanabiliriz:

```
>>> from çalışan import Çalışan
>>> Çalışan.personel_sayısını_görüntüle()

0
```

Bir sınıf metodu olarak tanımladığımız `personel_sayısını_görüntüle()` fonksiyonu artık ilgili sınıfın herhangi bir örneğine bağımlı olmadığı için, sınıfı örneklemek zorunda kalmadan, yalnızca sınıf adını kullanarak `personel_sayısını_görüntüle()` fonksiyonuna erişebiliyoruz. Bu da bize personel sayısının 0 olduğu durumu görüntüleyebilme imkanı veriyor...

Ayrıca, `personel_sayısını_görüntüle()` adlı sınıf metodumuz, fiziksel olarak da sınıfın içinde yer aldığı için, seçmeli içe aktarmalarda sınıfın öteki öğeleriyle birlikte bu metot da aktarılacaktır:

```
>>> from çalışan import Çalışan
>>> dir(Çalışan)
```

Listede sınıf metodumuzun da olduğunu görüyorsunuz.

Personele üye ekledikten sonra bu metodu nasıl kullanacağımızı biliyorsunuz:

```
>>> ahmet = Çalışan('Ahmet')

Ahmet adlı kişi personele eklendi

>>> mehmet = Çalışan('Mehmet')

Mehmet adlı kişi personele eklendi

>>> ayşe = Çalışan('Ayşe')

Ayşe adlı kişi personele eklendi

>>> Çalışan.personel_sayısını_görüntüle()

3
```

Gördüğünüz gibi, sınıf metodumuza doğrudan sınıf adını kullanarak erişebiliyoruz. Elbette bu durum, sınıf metoduna örnek adları üzerinden de erişmemize engel değil. Eğer arzu edersek `personel_sayısını_görüntüle()` adlı sınıf metodunu şu şekilde de çağırabiliriz:

```
>>> ayşe.personel_sayısını_görüntüle()

3

>>> ahmet.personel_sayısını_görüntüle()

3

>>> mehmet.personel_sayısını_görüntüle()
```

Ancak örnek metotlarına ve örnek niteliklerine atıfta bulunmak için örnek adlarını kullanmak, sınıf metotları ve sınıf niteliklerine atıfta bulunmak için ise sınıf adlarını tercih etmek daha akıllıca olabilir.

`personel_sayısını_görüntüle()` fonksiyonu için söylediğimiz bu sözler, `personeli_görüntüle()` fonksiyonu için de aynen geçerlidir.

Sözün özü, sınıfın herhangi bir örneğine bağlı olmayan bir işlem yapan, ama anlamsal olarak da sınıfla ilişkili olduğu için sınıf dışında bırakmak istemediğiniz fonksiyonları birer sınıf metodu olarak tanımlayabilirsiniz.

39.3 Alternatif İnşacılar

Sınıf metotlarının, işimize yarayabilecek bir başka özelliği ise, bunların bir 'alternatif inşacı' (*alternative constructor*) olarak kullanılabilir olmasıdır. "Alternatif neyici?" diye sorduğunuzu rahatlıkla duyabiliyorum...

Gelin isterseniz 'alternatif inşacı' kavramını bir dizi örnek üzerinde kabataslak da olsa açıklamaya çalışalım.

Şimdi elinizde şöyle bir kitap listesi olduğunu düşünün:

```
liste = [('9789753424080', 'Greenberg', 'Sana Gül Bahçesi Vadetmedim', 'Metis'),
         ('975872519X', 'Evren', 'Postmodern Bir Kız Sevdim', 'İthaki'),
         ('9789754060409', 'Nietzsche', 'Böyle Buyurdu Zerdüşt', 'Cem')]
```

Bu liste, her bir kitap için, sırasıyla o kitabın ISBN numarasını, yazarını, ismini ve yayınevini gösteren birer demetten oluşuyor. Amacımız, bu listeden çeşitli ölçütlere göre sorgulama yapabilen bir program yazmak. Yazdığımız program; isbn, isim, eser ve yayınevi ölçütlerine göre bu listeden veri alabilmemizi sağlayacak.

İlk denememizi yapalım:

```
liste = [('9789753424080', 'Greenberg', 'Sana Gül Bahçesi Vadetmedim', 'Metis'),
         ('975872519X', 'Evren', 'Postmodern Bir Kız Sevdim', 'İthaki'),
         ('9789754060409', 'Nietzsche', 'Böyle Buyurdu Zerdüşt', 'Cem')]

def sorgula(ölçüt=None, değer=None):
    for li in liste:
        if not ölçüt and not değer:
            print(*li, sep=', ')

        elif ölçüt == 'isbn':
            if değer == li[0]:
                print(*li, sep=', ')

        elif ölçüt == 'yazar':
            if değer == li[1]:
                print(*li, sep=', ')

        elif ölçüt == 'eser':
            if değer == li[2]:
                print(*li, sep=', ')
            elif ölçüt == 'yayınevi':
                if değer == li[3]:
                    print(*li, sep=', ')
            else:
                print(*li, sep=', ')
        else:
            print(*li, sep=', ')
    return
```

```
elif ölçüt == 'yayınevi':
    if değer == li[3]:
        print(*li, sep=', ')
```

Burada öncelikle kitap listemizi tanımladık. Daha sonra da sorgulama işlemini gerçekleştirecek `sorgula()` adlı bir fonksiyon yazdık.

Bu fonksiyon toplam iki parametre alıyor: *ölçüt* ve *değer*. Bu parametrelerin öntanımlı değerlerini `None` olarak belirledik. Böylece bu fonksiyonu herhangi bir argüman vermeden de çalıştırabileceğiz.

Fonksiyon gövdesinde ilk yaptığımız iş, fonksiyon argümansız çalıştırıldığında, yani *ölçüt* ve *değer* için herhangi bir değer belirlenmediğinde ne olacağını ayarlamak:

```
for li in liste:
    if not ölçüt and not değer:
        print(*li, sep=', ')
```

Eğer *ölçüt* ve *değer* parametreleri için herhangi bir değer belirtilmemişse, yani bunlar `None` olarak bırakılmışsa, kitap listesinin tamamını, her bir öge arasına birer virgül yerleştirerek ekrana basıyoruz.

Eğer `sorgula()` fonksiyonu çağrılırken *ölçüt* parametresine *'isbn'* argümanı, *değer* parametresine ise bir ISBN değeri verilmişse şu işlemi yapıyoruz:

```
elif ölçüt == 'isbn':
    if değer == li[0]:
        print(*li, sep=', ')
```

Burada yaptığımız şey şu: Eğer *ölçüt* *'isbn'* ise, fonksiyona verilen *değer* argümanını, kitap listesi içindeki her bir demetin ilk sırasında arıyoruz. Çünkü ISBN bilgileri demetlerin ilk sırasında yer alıyor. Eğer bu koşul sağlanırsa listenin ilgili kısmını ekrana basıyoruz:

```
if değer == li[0]:
    print(*li, sep=', ')
```

Bu mantığı kullanarak öteki ölçütler için de birer sorgu kodu yazıyoruz:

```
elif ölçüt == 'yazar':
    if değer == li[1]:
        print(*li, sep=', ')

elif ölçüt == 'eser':
    if değer == li[2]:
        print(*li, sep=', ')

elif ölçüt == 'yayınevi':
    if değer == li[3]:
        print(*li, sep=', ')
```

Her bir *değer*'i, listenin ilgili sırasında aradığımıza dikkat edin. Yazar bilgisi demetlerin ikinci sırasında yer aldığı için *li[1]*'i, aynı gerekçeyle eser için *li[2]*'yi, yayınevi için ise *li[3]*'ü sorguluyoruz.

Gelelim bu fonksiyonu nasıl kullanacağımıza...

Her zaman söylediğimiz gibi, Python'ın etkileşimli kabuğu mükemmel bir test ortamıdır. O halde şimdi bu kodları *klist.py* adlı bir dosyaya kaydedelim ve dosyanın bulunduğu dizinde

bir etkileşimli kabuk oturumu başlatarak modülümüzü içe aktaralım:

```
>>> import klist
```

Önce *klist* modülü içindeki *sorgula()* fonksiyonunu argümansız olarak çağıralım:

```
>>> klist.sorgula()

9789753424080, Greenberg, Sana Gül Bahçesi Vadetmedim, Metis
975872519X, Evren, Postmodern Bir Kız Sevdim, İthaki
9789754060409, Nietzsche, Böyle Buyurdu Zerdüşt, Cem
```

Tam da beklediğimiz gibi, fonksiyon argümansız çağrıldığında bütün kitap listesini, her bir öge arasında bir virgül olacak şekilde ekrana basıyor.

Şimdi de mesela ISBN numarasına göre birkaç sorgu işlemi gerçekleştirelim:

```
>>> klist.sorgula('isbn', '9789754060409')

9789754060409, Nietzsche, Böyle Buyurdu Zerdüşt , Cem

>>> klist.sorgula('isbn', '975872519X')

975872519X, Evren, Postmodern Bir Kız Sevdim, İthaki

>>> klist.sorgula('isbn', '9789753424080')

9789753424080, Greenberg, Sana Gül Bahçesi Vadetmedim, Metis
```

Burada, *sorgula()* fonksiyonunun ilk parametresine argüman olarak 'isbn' değerini verdik. Böylece programımız ISBN numarasına göre sorgu yapmak istediğimizi anladı. Daha sonra da ikinci argüman olarak istediğimiz bir ISBN numarasını yazdık ve sorgu işlemini tamamladık.

Bir de yayınevine göre sorgulama yapalım:

```
>>> klist.sorgula('yayinevi', 'Metis')

9789753424080, Greenberg, Sana Gül Bahçesi Vadetmedim, Metis

>>> klist.sorgula('yayinevi', 'İthaki')

975872519X, Evren, Postmodern Bir Kız Sevdim, İthaki

>>> klist.sorgula('yayinevi', 'Cem')

9789754060409, Nietzsche, Böyle Buyurdu Zerdüşt, Cem
```

Gördüğünüz gibi, fonksiyonumuz gayet güzel çalışıyor...

Yukarıda verdiğimiz kodlar, bahsettiğimiz amaç için yazılabilecek tek alternatif değildir elbette. Mesela yukarıdaki if-else yapısını bir sözlük içine yerleştirerek çok daha sade bir program elde edebiliriz.

Dikkatlice inceleyin:

```
liste = [('9789753424080', 'Greenberg', 'Sana Gül Bahçesi Vadetmedim', 'Metis'),
         ('975872519X', 'Evren', 'Postmodern Bir Kız Sevdim', 'İthaki'),
         ('9789754060409', 'Nietzsche', 'Böyle Buyurdu Zerdüşt', 'Cem')]
```

```
def sorgula(ölçüt=None, değer=None):
    d = {'isbn'      : [li for li in liste if değer == li[0]],
         'yazar'    : [li for li in liste if değer == li[1]],
         'eser'     : [li for li in liste if değer == li[2]],
         'yayınevi' : [li for li in liste if değer == li[3]]}

    for öge in d.get(ölçüt, liste):
        print(*öge, sep = ', ')
```

Burada bütün if-else cümleciklerini birer liste üreticine dönüştürüp, *d* adlı sözlüğün anahtarları olarak belirledik. Artık sorgulama işlemlerini bir if-else yapısı içinde değil de, bir sözlük içinden gerçekleştireceğiz.

Hangi parametrenin hangi listeyi çağıracağını belirleyen sözlüğümüzü yazdıktan sonra, sözlüklerin `get()` metodunu kullanarak, *ölçüt* argümanının değerine göre sözlükten veri çekiyoruz. Eğer sözlükte bulunmayan bir *ölçüt* değeri verilirse tüm listeyi ekrana basıyoruz.

Bu arada, eğer *d* sözlüğü içindeki liste üreticilerinin birbirini tekrar eder bir yapıda olması sizi rahatsız ediyorsa, bu kısmı bir yardımcı fonksiyon aracılığıyla sadeleştirebilirsiniz:

```
liste = [('9789753424080', 'Greenberg', 'Sana Gül Bahçesi Vadetmedim', 'Metis'),
         ('975872519X', 'Evren', 'Postmodern Bir Kız Sevdim', 'İthaki'),
         ('9789754060409', 'Nietzsche', 'Böyle Buyurdu Zerdüşt', 'Cem')]

def bul(değer, sıra):
    return [li for li in liste if değer == li[sıra]]

def sorgula(ölçüt=None, değer=None):
    d = {'isbn'      : bul(değer, 0),
         'yazar'    : bul(değer, 1),
         'eser'     : bul(değer, 2),
         'yayınevi' : bul(değer, 3)}

    for öge in d.get(ölçüt, liste):
        print(*öge, sep = ', ')
```

Burada bütün liste üreticilerini tek bir `bul()` fonksiyonu içinde oluşturarak, `sorgula()` fonksiyonu içindeki *d* sözlüğüne gönderdik.

Bu kodları da aynı ilk program örneğinde olduğu gibi kullanıyoruz:

```
>>> import klist
>>> klist.sorgula()

9789753424080, Greenberg, Sana Gül Bahçesi Vadetmedim, Metis
975872519X, Evren, Postmodern Bir Kız Sevdim, İthaki
9789754060409, Nietzsche, Böyle Buyurdu Zerdüşt, Cem

>>> klist.sorgula('yazar', 'Nietzsche')

9789754060409, Nietzsche, Böyle Buyurdu Zerdüşt, Cem

>>> klist.sorgula('eser', 'Sana Gül Bahçesi Vadetmedim')

9789753424080, Greenberg, Sana Gül Bahçesi Vadetmedim, Metis
```

Yukarıdaki kodları yazmanın daha başka alternatifleri de var. Mesela, eğer arzu ederseniz,

yukarıdaki kodları bir sınıf yapısı içinde de ifade edebilirsiniz:

```
class Sorgu():
    def __init__(self):
        self.liste = [('9789753424080', 'Greenberg', 'Sana Gül Bahçesi Vadetmedim', 'Metis'),
                      ('975872519X', 'Evren', 'Postmodern Bir Kız Sevdim', 'İthaki'),
                      ('9789754060409', 'Nietzsche', 'Böyle Buyurdu Zerdüşt', 'Cem')]

    def bul(self, değer, sıra):
        return [li for li in self.liste if değer == li[sıra]]

    def sorgula(self, ölçüt=None, değer=None):
        d = {'isbn' : self.bul(değer, 0),
             'yazar' : self.bul(değer, 1),
             'eser' : self.bul(değer, 2),
             'yayınevi' : self.bul(değer, 3)}

        for öge in d.get(ölçüt, self.liste):
            print(*öge, sep = ', ')
```

Burada kitap listesini bir örnek niteliği olarak tanımlamak suretiyle sınıfın her yerinden kullanılabilir hale getirdik.

Ardından da bul() ve sorgula() adlı fonksiyonları, birer örnek metodu biçiminde sınıf içine yerleştirdik.

Bu sınıfı da şu şekilde kullanabiliriz:

```
>>> import klist
>>> sorgu = klist.Sorgu()
>>> sorgu.sorgula()

9789753424080, Greenberg, Sana Gül Bahçesi Vadetmedim, Metis
975872519X, Evren, Postmodern Bir Kız Sevdim, İthaki
9789754060409, Nietzsche, Böyle Buyurdu Zerdüşt, Cem

>>> sorgu.sorgula('yazar', 'Evren')

975872519X, Evren, Postmodern Bir Kız Sevdim, İthaki
```

Elbette, bu örnekte, ilk yazdığımız kodları bir sınıf yapısı içinde tarif etmenin bize pek bir katkısı yok. Burada yaptığımız şey esasında bütün kodları 'Sorgu' adlı bir etki alanı içine taşımaktan fazlası değil. Ama böyle bir imkanınızın da olduğunu bilmeniz her halükarda sizin için faydalı olacaktır.

Gelelim yukarıdaki kodları yazmanın son alternatifine:

```
class Sorgu():
    def __init__(self, değer=None, sıra=None):
        self.liste = [('9789753424080', 'Greenberg', 'Sana Gül Bahçesi Vadetmedim', 'Metis'),
                      ('975872519X', 'Evren', 'Postmodern Bir Kız Sevdim', 'İthaki'),
                      ('9789754060409', 'Nietzsche', 'Böyle Buyurdu Zerdüşt', 'Cem')]

        if not değer and not sıra:
            l = self.liste
        else:
            l = [li for li in self.liste if değer == li[sıra]]

        for i in l:
```



```

        print(*i, sep=', ')

    @classmethod
    def isbnnden(cls, isbn):
        cls(isbn, 0)

    @classmethod
    def yazardan(cls, yazar):
        cls(yazar, 1)

    @classmethod
    def eserden(cls, eser):
        cls(eser, 2)

    @classmethod
    def yayınevinden(cls, yayınevi):
        cls(yayınevi, 3)

```

Burada da, her bir ölçütü ayrı birer sınıf metodu olarak tanımladık. Böylece bu ölçütleri yapısal olarak birbirinden ayırmış olduk. Yukarıdaki sınıfı şu şekilde kullanabiliriz:

Önce modülümüzü içe aktaralım:

```
>>> from klist import Sorgu
```

ISBN numarasına göre bir sorgu gerçekleştirelim:

```
>>> Sorgu.isbnnden("9789753424080")

9789753424080, Greenberg, Sana Gül Bahçesi Vadetmedim, Metis
```

Gördüğünüz gibi, sınıf metodu yaklaşımı, gayet temiz bir sorgu kodu üretmemize imkan tanıyor.

Bir de yazara ve esere göre sorgulayalım:

```
>>> Sorgu.yazardan("Greenberg")

9789753424080, Greenberg, Sana Gül Bahçesi Vadetmedim, Metis

>>> Sorgu.eserden("Postmodern Bir Kız Sevdim")

975872519X, Evren, Postmodern Bir Kız Sevdim, İthaki
```

Bunlar da gayet güzel görünüyor.

Şimdi bir de bütün listeyi alalım:

```
>>> hepsi = Sorgu()

9789753424080, Greenberg, Sana Gül Bahçesi Vadetmedim, Metis
975872519X, Evren, Postmodern Bir Kız Sevdim, İthaki
9789754060409, Nietzsche, Böyle Buyurdu Zerdüşt, Cem
```

Gördüğünüz gibi, sınıfı parametresiz olarak örneklediğimizde bütün listeyi elde ediyoruz.

İşte 'alternatif inşa' denen işlem tam olarak budur. Yukarıdaki örnekte isbnnden(), yazardan(), eserden() ve yayınevinden() adlı sınıf metotları, Sorgu() adlı sınıfı alternatif

şekillerde inşa etmemizi sağlıyor ¹.

Normal şartlarda, bir sınıfı, `__init__()` fonksiyonuna verdiğimiz parametreler aracılığıyla inşa ediyoruz (birkaç sayfa sonra 'inşa' kavramından daha ayrıntılı olarak bahsedeceğiz).

Mesela:

```
class Giriş():
    def __init__(self, mesaj='Müşteri numaranız: '):
        cevap = input(mesaj)
        print('Hoşgeldiniz!')
```

Burada tanımladığımız *Giriş()* sınıfı, bir müşteri numarası aracılığıyla sisteme giriş imkanı sağlıyor:

```
>>> from sistem import Giriş #kodlarımız sistem.py dosyası içinde
>>> Giriş()
```

Eğer biz aynı zamanda bir parola ve TC Kimlik Numarası ile de giriş imkanı sağlamak istersek, başka yöntemlerin yanısıra, sınıf metotlarından da yararlanabiliriz:

```
class Giriş():
    def __init__(self, mesaj='Müşteri numaranız: '):
        cevap = input(mesaj)
        print('Hoşgeldiniz!')

    @classmethod
    def paroladan(cls):
        mesaj = 'Lütfen parolanızı giriniz: '
        cls(mesaj)

    @classmethod
    def tcknden(cls):
        mesaj = 'Lütfen TC kimlik numaranızı giriniz: '
        cls(mesaj)
```

Bu şekilde yukarıdaki sınıfı aşağıdaki gibi de inşa etme imkanına kavuşuyoruz:

```
>>> Giriş.paroladan()
```

veya:

```
>>> Giriş.tcknden()
```

Sınıf metotları içinde kullandığımız `cls(mesaj)` satırları, *Giriş()* adlı sınıfı farklı bir parametre ile çağırılmamızı sağlıyor. Gördüğümüz gibi, bu sınıfın *mesaj* parametresinin öntanımlı değeri 'Müşteri numaranız: '. Sınıfımızı farklı bir şekilde çağırabilmek için, `cls(mesaj)` kodları yardımıyla sınıfın *mesaj* parametresini 'Lütfen parolanızı giriniz: ' ve 'Lütfen TC kimlik numaranızı giriniz: ' değerleri ile yeniden çalıştırıyoruz.

Daha önce de birkaç kez vurguladığımız gibi, *cls* kelimesi Python açısından bir zorunluluk değildir. Yani yukarıdaki sınıfı mesela şöyle de yazabilirdik:

```
class Giriş():
    def __init__(self, mesaj='Müşteri numaranız: '):
        cevap = input(mesaj)
```

¹ Aslında burada inşa edilen şey sınıftan ziyade nesnedir. Bu durumu ve 'nesne' kavramını bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak ele alacağız.

```

print('Hoşgeldiniz!')

@classmethod
def paroladan(snf):
    mesaj = 'Lütfen parolanızı giriniz: '
    snf(mesaj)

@classmethod
def tcknden(snf):
    mesaj = 'Lütfen TC kimlik numaranızı giriniz: '
    snf(mesaj)

```

Ancak, tıpkı *self* kelimesinde olduğu gibi, *c/s* de Python topluluğu içinde son derece yerleşik bir gelenektir. Bu geleneği bozmak isteyeceğinizi zannetmiyorum.

İlk bakışta sınıf metotları size pek gerekli değilmiş gibi gelebilir. Ama eğer bu metotların gerçek dünyadaki kullanımına ilişkin bir örnek verirsek belki fikriniz değişir.

Sınıf metotlarının kullanımına ilişkin güzel bir örneği *datetime* modülünde görebilirsiniz.

Ayrıca bkz.:

Aşağıdaki örneği daha iyi anlayabilmek için [datetime Modülü](#) ve [time Modülü](#) belgelerine bakınız.

Bir standart kütüphane modülü olan *datetime*'in kaynak dosyasını açarsanız (kaynak dosyanın nerede olduğunu nasıl öğrenebilirim diye soran arkadaşlara teessüflerimi iletiyorum...), orada *date* sınıfının şöyle yazıldığını göreceksiniz:

```

class date:
    __slots__ = '_year', '_month', '_day'

    def __new__(cls, year, month=None, day=None):
        if (isinstance(year, bytes) and len(year) == 4 and
            1 <= year[2] <= 12 and month is None): # Month is sane
            # Pickle support
            self = object.__new__(cls)
            self.__setstate(year)
            return self
        _check_date_fields(year, month, day)
        self = object.__new__(cls)
        self._year = year
        self._month = month
        self._day = day
        return self

    @classmethod
    def fromtimestamp(cls, t):
        y, m, d, hh, mm, ss, weekday, jday, dst = _time.localtime(t)
        return cls(y, m, d)

    @classmethod
    def today(cls):
        t = _time.time()
        return cls.fromtimestamp(t)

    @classmethod
    def fromordinal(cls, n):

```

```
y, m, d = _ord2ymd(n)
return cls(y, m, d)
```

Gördüğünüz gibi, burada üç tane sınıf metodu var:

```
@classmethod
def fromtimestamp(cls, t):
    ...

@classmethod
def today(cls):
    ...

@classmethod
def fromordinal(cls, n):
    ...
```

Normal şartlarda *datetime* modülü içindeki *date* sınıfını şu şekilde kullanıyoruz:

```
>>> import datetime
>>> bugün = datetime.date(2015, 6, 16)
```

Bu şekilde, *date* sınıfına sırasıyla yıl, ay ve gün bilgisi girerek *bugün* adlı bir tarih nesnesi oluşturmuş oluyoruz. Bu şekilde herhangi bir tarihi elle oluşturabilirsiniz.

Eğer amacınız bugünün tarihini oluşturmaksa, yıl, ay ve gün bilgilerini yukarıdaki gibi *date* sınıfına elle girebileceğiniz gibi, *today()* adlı sınıf metodunu da kullanabilirsiniz:

```
>>> bugün = datetime.date.today()
```

İşte böylece, *date* sınıfının size sunduğu bir alternatif inşacı (*today()*) vasıtasıyla bugünün tarihini otomatik olarak elde etmiş oldunuz.

Aynı şekilde, eğer elinizde bir zaman damgası varsa ve siz bu zaman damgasından bir tarih elde etmek istiyorsanız yine *date* sınıfının sunduğu bir başka alternatif inşacıdan yararlanabilirsiniz:

```
>>> import time
>>> zaman_damgası = time.time()
>>> bugün = datetime.date.fromtimestamp(zaman_damgası)
```

Eğer elinizde tam sayı biçimli bir Gregoryen tarih verisi varsa bu veriyi kullanarak da bir tarih nesnesi elde edebilirsiniz:

```
>>> gregoryen = 735765
>>> bugün = datetime.date.fromordinal(gregoryen)

datetime.date(2015, 6, 16)
```

Uzun lafın kısı, alternatif inşacılar, bir sınıftan nesne oluşturmak için bize alternatif yollar sunan son derece faydalı araçlardır. Bu arada, eğer bu bölümde değindiğimiz bazı kavramları anlamakta zorlandıysanız hiç canınızı sıkmayın. Bir sonraki bölümü işledikten sonra, burada anlatılanlar kafanıza çok daha sağlam bir şekilde yerleşmiş olacak.

39.4 Statik Metotlar

Python'da örnek metotları ve sınıf metotları dışında bir de statik metotlar bulunur. Bildiğiniz gibi, örnek nitelikleri üzerinde işlem yapacağımız zaman örnek metotlarını kullanıyoruz. Aynı şekilde sınıf nitelikleri üzerinde işlem yapacağımız zaman ise sınıf metotlarından faydalaniyoruz. Örnek metotları içinde herhangi bir örnek niteliğine erişmek istediğimizde *self* kelimesini kullanıyoruz. Sınıf metotları içinde bir sınıf niteliğine erişmek için ise *cls* kelimesini kullanıyoruz. İşte eğer bir sınıf içindeki herhangi bir fonksiyonda örnek veya sınıf niteliklerinin hiçbirine erişmeniz gerekmiyorsa, statik metotları kullanabilirsiniz.

39.5 @staticmethod Bezeyicisi

Buraya gelene kadar öğrendiğimiz örnek ve sınıf metotlarını nasıl kullanacağımızı biliyorsunuz:

```
class Sınıf():
    sınıf_niteliği = 0

    def __init__(self, veri):
        self.veri = veri

    def örnek_metodu(self):
        return self.veri

    @classmethod
    def sınıf_metodu(cls):
        return cls.sınıf_niteliği
```

Burada *örnek_metodu()*, *self* yardımıyla örnek niteliklerine erişiyor. *sınıf_metodu()* ise *cls* yardımıyla sınıf niteliklerine erişiyor. Sınıf metodu tanımlamak için ayrıca *@classmethod* bezeyicisini de kullanıyoruz. İşte eğer sınıf içinde tanımlayacağınız fonksiyon herhangi bir örnek ya da sınıf niteliği üzerinde herhangi bir işlem yapmayacaksa şöyle bir şey yazabilirsiniz:

```
class Sınıf():
    sınıf_niteliği = 0

    def __init__(self, veri):
        self.veri = veri

    def örnek_metodu(self):
        return self.veri

    @classmethod
    def sınıf_metodu(cls):
        return cls.sınıf_niteliği

    @staticmethod
    def statik_metot():
        print('merhaba statik metot!')
```

Gördüğünüz gibi, statik metotları tanımlamak için *@staticmethod* bezeyicisini kullanıyoruz. Statik metotlar, ilk parametre olarak *self* veya *cls* benzeri kelimeler almaz. Çünkü bu tür sınıfların örnek veya sınıf nitelikleri ile herhangi bir işi yoktur.

Peki statik metotlar ne işe yarar?

Bu metotlar sınıf metotlarına çok benzer. Tıpkı sınıf metotlarında olduğu gibi, anlamsal olarak sınıfla ilgili olan, ancak sınıf metotlarının aksine bu sınıfın herhangi bir niteliğine erişmesine gerek olmayan fonksiyonları, sınıf dışına atmak yerine, birer statik metot olarak sınıf içine yerleştirebiliriz.

Basit bir örnek verelim:

```
class Mat():
    '''Matematik işlemleri yapmamızı sağlayan
    bir sınıf.'''

    @staticmethod
    def pi():
        return 22/7

    @staticmethod
    def karekök(sayı):
        return sayı ** 0.5
```

Burada Mat() adlı bir sınıf tanımladık. Bu sınıf içinde iki adet statik metodumuz var: pi() ve karekök(). Gördüğünüz gibi, bu iki fonksiyon, örnek ve sınıf metotlarının aksine ilk parametre olarak *self* veya *cls* almıyor. Çünkü bu iki sınıfın da sınıf veya örnek nitelikleriyle herhangi bir işi yok.

Statik metotları hem örnekler hem de sınıf adları üzerinden kullanabiliriz.

Yukarıdaki kodların *mat.py* adlı bir dosyada yer aldığını varsayarsak:

```
>>> from mat import Mat
>>> m = Mat()
>>> m.pi() #örnek üzerinden
3.142857142857143

>>> m.karekök(144) #örnek üzerinden
12.0

>>> Mat.pi() #sınıf üzerinden
3.142857142857143

>>> Mat.karekök(144) #sınıf üzerinden
12.0
```

Statik metotların özellikle sınıf adları üzerinden kullanılabilmesi, bu tür metotları epey kullanışlı hale getirir. Böylece sınıfı örneklemek zorunda kalmadan, sınıf içindeki statik metotlara ulaşabiliriz.

Elbette eğer isteseydik biz bu fonksiyonları şöyle de tanımlayabilirdik:

```
class Mat():
    '''Matematik işlemleri yapmamızı sağlayan
    bir sınıf.'''

    def pi(self):
        return 22/7
```

```
def karekök(self, sayı):
    return sayı ** 0.5
```

Burada bu iki fonksiyonu birer örnek metodu olarak tanımladık. Bu fonksiyonları bu şekilde tanımladığımızda, bunlara örnekler üzerinden erişebiliriz:

```
>>> from mat import Mat
>>> m = Mat()
>>> m.pi()

3.142857142857143

>>> m.karekök(144)

12.0
```

Ancak bildiğiniz gibi, örnek metotlarına sınıf adları üzerinden erişemeyiz:

```
>>> Mat.pi()

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
TypeError: pi() missing 1 required positional argument: 'self'
```

Aynı şekilde bunları sınıf metodu olarak da tanımlayabilirdik:

```
class Mat():
    '''Matematik işlemleri yapmamızı sağlayan
    bir sınıf.'''

    @classmethod
    def pi(cls):
        return 22/7

    @classmethod
    def karekök(cls, sayı):
        return sayı ** 0.5
```

Bu metotları böyle tanımladığımızda, bu metotlara hem örnekler üzerinden hem de sınıf adı üzerinden erişebiliriz:

```
>>> from mat import Mat
>>> m = Mat()
>>> m.pi() #örnek üzerinden

3.142857142857143

>>> m.karekök(144) #örnek üzerinden

12.0

>>> Mat.pi() #sınıf üzerinden
3.142857142857143

>>> Mat.karekök(144) #sınıf üzerinden

12.0
```

Gördüğünüz gibi, kullanım açısından sınıf metotları ile statik metotlar aynı. Ancak `Mat()` sınıfı içindeki fonksiyonları birer sınıf metodu olarak tanımladığımızda gereksiz yere `cls` parametresi kullanmış oluyoruz. Fonksiyon içinde herhangi bir yerde kullanılmadığı için, yukarıdaki örnekte `cls` parametresinin hiçbir amaca hizmet etmediğine dikkat edin.

Statik metotların çok sık kullanılan araçlar olmadığını da belirterek yolumuza devam edelim.

Dipnotları:

Nesne Tabanlı Programlama (Devamı)

Bu bölümde de, temellerini geçen derslerimizde attığımız nesne tabanlı programlama konusunu incelemeye devam edeceğiz. Bu bölümde uygulamaya yönelik bazı örnekler yapmanın yanısıra, nesne tabanlı programlamaya ilişkin bazı teorik bilgiler de vereceğiz.

40.1 Nesneler

Geçen bölümlerden birinde sınıfları tanımlarken, bunların, nesne üretmemizi sağlayan bir veri tipi olduğuna dair muğlak bir laf etmiştik. İşte bu başlık altında, o tanım içinde geçen ve nesne tabanlı programlamanın temelini oluşturan ‘nesne’ kavramı üzerine eğileceğiz.

40.2 Nesne Nedir?

Programlamaya ilişkin kavramlar içinde, özellikle programlamaya yeni başlayanların kafasını en fazla karıştıran kavram nedir diye sorsak, herhalde alacağımız cevap ‘nesne’ olur. Hakikaten, sağda solda sürekli duyduğumuz bu ‘nesne’ denen şey, öteden beri yazılım geliştirici adaylarının zihnini karıştırır durur.

Aslında ‘nesne’ (*object*) dedikleri, ilk bakışta uyandırdığı izlenimin aksine, anlaması zor, gizemli bir kavram değildir. Dolayısıyla, nesne kavramına ilişkin olarak öğrenmemiz gereken ilk şey, bunun abartılacak veya korkulacak bir şey olmadığıdır. Peki ama tam olarak nedir bu nesne dedikleri?

Kabaca, Python’da belli birtakım metotlara ve/veya niteliklere sahip olan öğelere nesne adı verilir. Yani ‘nesne’ kelimesi, içinde birtakım metot ve/veya nitelikler barındıran öğeleri tanımlamak için kullanılan bir tabirden, basit bir isimlendirmeden ibarettir.

Peki bir nesne oluşturmak için acaba ne yapmamız gerekiyor?

Hatırlarsanız, geçen bölümde, sınıfların nesne üretmemizi sağlayan veri tipleri olduğunu söylemiştik. O halde gelin minik bir nesne ürelelim:

```
class Sınıf():  
    pass  
  
sınıf = Sınıf()
```

İşte bu kodlardaki `sınıf = Sınıf()` komutu ile bir nesne üretmiş olduk. Nesnemizin adı da ‘sınıf’. Teknik olarak ifade edersek, *sınıf* örneği, `Sınıf()` adlı sınıfın bütün nitelik ve

metotlarını bünyesinde barındıran bir nesnedir. Mesela yukarıdaki kodların *sınıf.py* adlı bir dosyada bulunduğunu varsayarak şöyle bir deneme yapalım:

```
>>> import sınıf
>>> snf = sınıf.Sınıf()
```

Bu şekilde, kodları içeren modülü içe aktarmış ve modül içindeki *Sınıf()* adlı sınıfı *snf* adı ile örneklemiş olduk. Yani yukarıdaki kodlar yardımıyla *snf* adlı bir nesne oluşturduk. Bakalım bu nesne hangi nitelik ve/veya metotlara sahipmiş:

```
>>> dir(snf)

['__class__', '__delattr__', '__dict__', '__dir__', '__doc__',
 '__eq__', '__format__', '__ge__', '__getattribute__', '__gt__',
 '__hash__', '__init__', '__le__', '__lt__', '__module__', '__ne__',
 '__new__', '__reduce__', '__reduce_ex__', '__repr__', '__setattr__',
 '__sizeof__', '__str__', '__subclasshook__', '__weakref__']
```

Gördüğünüz gibi, biz boş bir sınıf tanımlamış olsak da, *snf* nesnesi öntanımlı olarak yine de bazı nitelik ve metotlara sahip. İşte Python'da, yukarıdaki gibi birtakım nitelik ve metotlara sahip olan bu tür öğelere 'nesne' adı veriyoruz.

Bir de isterseniz yukarıdaki gibi boş bir sınıf tanımlamak yerine, sınıfımız içinde kendimiz birtakım nitelik ve metotlar tanımlamayı da deneyelim:

```
class Sınıf():
    sınıf_niteliği = 'sınıf niteliği'

    def __init__(self):
        self.örnek_niteliği = 'örnek niteliği'

    def örnek_metodu(self):
        print('örnek metodu')

    @classmethod
    def sınıf_metodu(cls):
        print('sınıf metodu')

    @staticmethod
    def statik_metot():
        print('statik metot')
```

Şimdi nesne içeriğini tekrar kontrol edelim:

```
>>> import sınıf
>>> snf = sınıf.Sınıf()
>>> dir(snf)

['__class__', '__delattr__', '__dict__', '__dir__', '__doc__',
 '__eq__', '__format__', '__ge__', '__getattribute__', '__gt__',
 '__hash__', '__init__', '__le__', '__lt__', '__module__', '__ne__',
 '__new__', '__reduce__', '__reduce_ex__', '__repr__', '__setattr__',
 '__sizeof__', '__str__', '__subclasshook__', '__weakref__',
 'statik_metot', 'sınıf_metodu', 'sınıf_niteliği',
 'örnek_metodu', 'örnek_niteliği']
```

Gördüğünüz gibi, kendi tanımladığımız nitelik ve metotlar da *snf* adlı nesne içine eklenmiş...

İşte *snf* adlı sınıf örneğinin, yukarıda gösterilen birtakım durum ve davranışlara sahip olmasından yola çıkarak, *snf* örneğinin bir nesne olduğunu söylüyoruz.

Yukarıdaki açıklamaların, 'nesne' kavramı hakkında en azından bir fikir sahibi olmanızı sağladığını zannediyorum. Gördüğümüz gibi, nesne denen şey aslında basit bir isimlendirmeden ibarettir: Python'da belli bir durumu/niteliği/metodu/davranışı olan elemanlara/öğelere nesne (*object*) adı veriyoruz. Peki o zaman, nesne denen şey basit bir adlandırmadan ibaretse nesne tabanlı programlamanın etrafında koparılan bunca yaygaranın sebebi nedir?

Nesne tabanlı programlamayı bu kadar özel ve önemli kılan şeyin ne olduğunu anlamak için gelin nesnelere biraz daha yakından bakalım.

40.3 Basit Bir Oyun

Gelin isterseniz nesne denen kavramı daha iyi anlayabilmek, bir nesneyi nesne yapan metot ve nitelikler arasındaki ilişkiyi daha net bir şekilde kavrayabilmek için, komut satırı üzerinde çalışan çok basit bir oyun tasarlayalım. Bu şekilde hem eski bilgilerimizi tekrar etmiş oluruz, hem teorik bilgilerimizi uygulama sahasına dökmüş oluruz, hem de yeni şeyler öğrenmiş oluruz.

Oyunumuzun kodları şöyle:

```
import time
import random
import sys

class Oyuncu():
    def __init__(self, isim, can=5, enerji=100):
        self.isim = isim
        self.darbe = 0
        self.can = can
        self.enerji = enerji

    def mevcut_durumu_görüntüle(self):
        print('darbe: ', self.darbe)
        print('can: ', self.can)
        print('enerji: ', self.enerji)

    def saldır(self, rakip):
        print('Bir saldırı gerçekleştirdiniz.')
        print('Saldırı sürüyor. Bekleyiniz.')

        for i in range(10):
            time.sleep(.3)
            print('.', end='', flush=True)

        sonuç = self.saldırı_sonucunu_hesapla()

        if sonuç == 0:
            print('\nSONUÇ: kazanan taraf yok')

        if sonuç == 1:
            print('\nSONUÇ: rakibinizi darbelediniz')
            self.darbele(rakip)
```

```

        if sonuç == 2:
            print('\nSONUÇ: rakibinizden darbe aldınız')
            self.darbe(self)

    def saldırı_sonucunu_hesapla(self):
        return random.randint(0, 2)

    def kaç(self):
        print('Kaçılıyor...')
        for i in range(10):
            time.sleep(.3)
            print('\n', flush=True)

        print('Rakibiniz sizi yakaladı')

    def darbele(self, darbelenen):
        darbelenen.darbe += 1
        darbelenen.enerji -= 1
        if (darbelenen.darbe % 5) == 0:
            darbelenen.can -= 1
        if darbelenen.can < 1:
            darbelenen.enerji = 0
            print('Oyunu {} kazandı!'.format(self.isim))
            self.oyundan_çık()

    def oyundan_çık(self):
        print('Çıkılıyor...')
        sys.exit()

#####

# Oyuncular
siz = Oyuncu('Ahmet')
rakip = Oyuncu('Mehmet')

# Oyun başlangıcı
while True:
    print('Şu anda rakibinizle karşı karşıyasınız.',
          'Yapmak istediğiniz hamle: ',
          'Saldır:  s',
          'Kaç:    k',
          'Çık:    q', sep='\n')

    hamle = input('\n> ')
    if hamle == 's':
        siz.saldır(rakip)

        print('Rakibinizin durumu')
        rakip.mevcut_durumu_görüntüle()

        print('Sizin durumunuz')
        siz.mevcut_durumu_görüntüle()

    if hamle == 'k':
        siz.kaç()

    if hamle == 'q':

```

```
siz.oyundan_cık()
```

Komut satırı üzerinde çalışan basit bir oyundur bu. Dilerseniz bu kodları incelemeye başlamadan önce, bir dosyaya kaydedip çalıştırın. Karşınıza şöyle bir ekran gelecek:

```
Şu anda rakibinizle karşı karşıyasınız.
Yapmak istediğiniz hamle:
Saldır:  s
Kaç:     k
Çık:     q
>
```

Programımız bize burada üç farklı seçenek sunuyor. Eğer rakibimize saldırmak istiyorsak klavyedeki 's' tuşuna; rakibimizden kaçmak istiyorsak klavyedeki 'k' tuşuna; yok eğer oyundan çıkmak istiyorsak da klavyedeki 'q' tuşuna basacağız. Tercihinizi belirleyip neler olduğunu inceleyin ve oyunu iyice tanımaya çalışın.

Oyunu iyice anlayıp tanıdıktan sonra oyun kodlarını incelemeye geçebiliriz.

Yukarıda ilk olarak *Oyuncu* adlı bir sınıf tanımladık:

```
class Oyuncu():
    def __init__(self, isim, can=5, enerji=100):
        self.isim = isim
        self.darbe = 0
        self.can = can
        self.enerji = enerji
```

class kelimesinin sınıf tanımlamamızı sağlayan bir araç, *Oyuncu* kelimesinin ise tanımladığımız sınıfın adı olduğunu biliyoruz. Bu satırın hemen ardından gelen `__init__()` fonksiyonu, sınıfımız örneklenildiğinde neler olacağını tanımladığımız yerdir. Bu sınıfın, örnekleme sırasında hangi parametreleri alacağını da `__init__()` fonksiyonu içinde belirliyoruz. Parametre listesinde gördüğümüz ilk öğe, yani *self*, sınıfın o anki örneğini temsil ediyor. Python'ın sözdizimi kuralları gereğince bu kelimeyi oraya yazmamız gerektiğini biliyoruz.

Yukarıdaki fonksiyon, *self* dışında toplam üç parametre alıyor: *isim*, *can* ve *enerji*. Bunlardan ilki, yani *isim* parametresinin öntanımlı bir değeri yok. Dolayısıyla sınıfı çağırırken (yani örneklerken) bu parametrenin değerini belirtmemiz gerekecek. Öteki iki parametre olan *can* ve *enerji* ise birtakım öntanımlı değerlere sahip. Dolayısıyla sınıfı örneklerken bu parametrelere farklı bir değer atamadığımız sürece, bu parametreler, listede belirtilen değerleri taşıyacak.

Parametre olarak belirlediğimiz değerleri sınıf içinde kullanabilmek için, bunları `__init__()` fonksiyonunun gövdesinde birer örnek niteliğine dönüştürüyoruz:

```
self.isim = isim
self.darbe = 0
self.can = can
self.enerji = enerji
```

Burada ilave olarak bir de değeri 0 olan *self.darbe* adlı bir değişken tanımladık. Bu da sınıfımızın örnek niteliklerinden biri olup, ilgili oyuncu (yani sınıfın o anki örneği) darbe aldıkça bunun değeri yükselecektir.

Gelin isterseniz bu aşamada sınıfımızı örnekleyerek neler olup bittiğini daha net anlamaya

çalışalım:

```
class Oyuncu():
    def __init__(self, isim, can=5, enerji=100):
        self.isim = isim
        self.darbe = 0
        self.can = can
        self.enerji = enerji

#Sınıfımızı örnekliyoruz
oyuncu = Oyuncu('Ahmet')
```

Burada `oyuncu = Oyuncu('Ahmet')` komutunu verdiğimiz anda `__init__()` fonksiyonu çalışmaya başlıyor ve `oyuncu` adlı nesne için sırasıyla şu değişkenleri oluşturuyor:

```
isim = 'Ahmet'
darbe = 0
can = 5
enerji = 100
```

Bu örnek niteliklerine nasıl ulaşabileceğinizi biliyorsunuz:

```
print('İsim: ', oyuncu.isim)
print('Darbe: ', oyuncu.darbe)
print('Can: ', oyuncu.can)
print('Enerji: ', oyuncu.enerji)
```

Başta da söylediğimiz gibi, `Oyuncu()` sınıfını örnekleyerek meydana getireceğiniz bütün sınıf örnekleri, yani nesneler, `__init__()` fonksiyonu içinde tanımladığınız örnek niteliklerini taşıyacaktır:

```
class Oyuncu():
    def __init__(self, isim, can=5, enerji=100):
        self.isim = isim
        self.darbe = 0
        self.can = can
        self.enerji = enerji

oyuncu1 = Oyuncu('Ahmet')
oyuncu2 = Oyuncu('Mehmet')
oyuncu3 = Oyuncu('Veli')
oyuncu4 = Oyuncu('Ayşe')
```

Burada `oyuncu1`, `oyuncu2`, `oyuncu3` ve `oyuncu4` olmak üzere dört farklı nesne oluşturduk. Bu nesnelerin hangi niteliklere sahip olacağını ise `Oyuncu()` sınıfının tanımı içinde belirttik. Yani sınıfımız tıpkı bir fabrika gibi çalışarak, bizim için, aynı nitelikleri taşıyan dört farklı nesne üretti.

İşte nesne tabanlı programlamanın özünü oluşturan ‘nesne’ budur. Bir nesnenin hangi niteliklere sahip olacağını belirleyen veri tipine sınıf (*class*) derken, o sınıfın ortaya çıkardığı ürüne ise nesne (*object*) adı veriyoruz. Bunu şuna benzetebilirsiniz: Eğer ‘İnsan’ bir sınıfsa, ‘Mahmut’ bu sınıfın bir örneğidir. Dolayısıyla Mahmut, İnsan sınıfından türemiş bir nesnedir. Aynı şekilde eğer ‘Köpek’ bir sınıfsa, ‘Karabaş’ da bu sınıfın bir örneğidir. Yani Karabaş, Köpek sınıfından türemiş bir nesnedir. Mahmut’un hangi özelliklere sahip olacağını İnsan sınıfının nasıl tanımlandığı, Karabaş’ın hangi özelliklere sahip olacağını ise Köpek sınıfının nasıl tanımlandığı belirler. İşte aynı bunun gibi, `Oyuncu()` sınıfından türeyen nesnelerin hangi özelliklere sahip olacağını da `Oyuncu()` sınıfının nasıl tanımlandığı belirler.

Kodlarımızı incelemeye devam edelim...

```
def mevcut_durumu_görüntüle(self):
    print('darbe: ', self.darbe)
    print('can: ', self.can)
    print('enerji: ', self.enerji)
```

Burada mevcut_durumu_görüntüle() adlı bir örnek metodu tanımladık. Örnek metotlarının ilk parametresinin her zaman *self* olması gerektiğini biliyoruz.

Tanımladığımız örnek metodunun görevi, Oyuncu() sınıfından oluşturduğumuz nesnelerin (yani örneklerin) o anki *darbe*, *can* ve *enerji* durumlarını görüntülemek. Birer örnek niteliği olan *darbe*, *can* ve *enerji* değişkenlerine *self* aracılığıyla eriştiğimize özellikle dikkat ediyoruz.

Gelelim sınıfımızın önemli örnek metotlarından biri olan saldır() fonksiyonunu incelemeye:

```
def saldır(self, rakip):
    print('Bir saldırı gerçekleştirdiniz.')
    print('Saldırı sürüyor. Bekleyiniz.')

    for i in range(10):
        time.sleep(.3)
        print('.', end='', flush=True)

    sonuç = self.saldırı_sonucunu_hesapla()

    if sonuç == 0:
        print('\nSONUÇ: kazanan taraf yok')

    if sonuç == 1:
        print('\nSONUÇ: rakibinizi darbelediniz')
        self.darbele(rakip)

    if sonuç == 2:
        print('\nSONUÇ: rakibinizden darbe aldınız')
        self.darbele(self)
```

Bu fonksiyon, *self* dışında tek bir parametre alıyor. Fonksiyonu çalıştırırken kullanacağımız *rakip* parametresi, saldırının kime karşı (yani sınıf örneklerinden hangisine karşı) düzenleneceğini belirleyecek.

Fonksiyon gövdesinde ilk olarak şöyle bir kısım görüyoruz:

```
print('Bir saldırı gerçekleştirdiniz.')
print('Saldırı sürüyor. Bekleyiniz.')

for i in range(10):
    time.sleep(.3)
    print('.', end='', flush=True)
```

Burada saldırının gerçekleştiğine dair kullanıcıyı bilgilendirdikten sonra şöyle bir kod parçası yazdık:

```
for i in range(10):
    time.sleep(.3)
    print('.', end='', flush=True)
```

Bu kodlarda *time* adlı bir standart kütüphane modülünün *sleep()* adlı bir metodundan yararlandığımızı görüyorsunuz. Elbette bu modülü kullanabilmek için öncelikle bu modülü

içe aktarmış olmamız gerekiyor. Bu işlemi dosyanın en başında `import time` satırı yardımıyla gerçekleştirdiğimizi görebilirsiniz.

Yukarıdaki satırlar, 300'er milisaniye aralıklarla, yan yana nokta işaretleri yerleştirecektir. Dilerseniz etkileşimli kabukta bu kodları şu şekilde test edebilirsiniz:

```
>>> import time
>>> for i in range(10):
...     time.sleep(.3)
...     print('.', end='', flush=True)
```

`print()` fonksiyonu içinde kullandığımız *end* ve *flush* parametrelerinin ne olduğunu ve ne işe yaradığını ilk derslerimizden hatırlıyor olmalısınız. Eğer hatırlamıyorsanız, bu parametreleri tek tek kodlardan çıkarıp, bu kodları bir de öyle çalıştırın. Sonucun ne olduğunu takip ederek, *end* ve *flush* parametrelerinin görevini daha iyi anlayabilirsiniz.

Bu kodların ardından şöyle bir satır yazdık:

```
sonuç = self.saldırı_sonucunu_hesapla()
```

Burada, `saldırı_sonucunu_hesapla()` adlı bir örnek metodunu çağırdığımızı görüyorsunuz:

```
def saldırı_sonucunu_hesapla(self):
    return random.randint(0, 2)
```

Biraz önce *time* adlı bir standart kütüphane modülünü kullanmıştık. Şimdi ise *random* adlı başka bir standart kütüphane modülünü kullanıyoruz. Elbette bu modülü de kullanabilmek için öncelikle bu modülü `import random` komutuyla içe aktarmış olmamız gerekiyor. Bu zorunluluğu da, tıpkı *time* modülünde olduğu gibi, dosyanın en başında yerine getirmiştik.

Yukarıda *random* modülünü, 0 ile 2 arası rastgele sayılar üretmek için kullandık. `random.randint(0, 2)` komutu her çalışışında 0, 1 ve 2 sayılarından birini rastgele üretecektir. Buradan elde ettiğimiz sonucu *sonuç* adlı bir değişkene atayarak `saldır()` fonksiyonu içinde şu şekilde kullanıyoruz:

```
sonuç = self.saldırı_sonucunu_hesapla()

if sonuç == 0:
    print('\nSONUÇ: kazanan taraf yok')

if sonuç == 1:
    print('\nSONUÇ: rakibinizi darbelediniz')
    self.darbe(rakip)

if sonuç == 2:
    print('\nSONUÇ: rakibinizden darbe aldınız')
    self.darbe(self)
```

Eğer `randint()` metodu 0 sayısını üretirse, rakibimize karşı gerçekleştirdiğimiz saldırının sonuçsuz kaldığına hükmediyoruz:

```
if sonuç == 0:
    print('\nSONUÇ: kazanan taraf yok')
```

Eğer `randint()` metodu 1 sayısını üretirse, rakibimizi başarıyla darbelediğimize, 2 sayısını üretirse de rakibimiz tarafından darbelendiğimize hükmediyoruz:


```

if sonuç == 1:
    print('\nSONUÇ: rakibinizi darbelediniz')
    self.darbe(rakip)

if sonuç == 2:
    print('\nSONUÇ: rakibinizden darbe aldınız')
    self.darbe(self)

```

Saldırı sonucunda rakibimizi darbelediğimizde ve rakibimizden darbe yediğimizde `darbele()` adlı bir başka örnek metodunu çağırdığımızı da gözden kaçırmayın.

Bu arada, örnek metotlarına da *self* öneki ile eriştiğimize dikkatinizi çekmek isterim. Ayrıca her ne kadar örnek metotlarını tanımlarken parantez listesi içinde *self* kelimesini belirtsek de, bu metotları çağırırken bunları argüman olarak kullanmadığımıza da özellikle dikkat etmelisiniz. Yani biz bu metotları şöyle tanımlıyoruz:

```

def saldırı_sonucunu_hesapla(self):
    return random.randint(0, 2)

```

Burada parametre listesinde *self*'i görüyoruz. Ama bu fonksiyonları çağırırken parantez içinde bu *self*'i kullanmıyoruz:

```
self.saldırı_sonucunu_hesapla()
```

self'i parantez içinde bir argüman olarak kullanmak yerine, bu kelimeyi fonksiyon adının başına bir önek olarak takıyoruz.

Ne diyorduk? Evet, `saldır()` fonksiyonu içinde `darbele()` adlı bir fonksiyona atıfta bulunduk. Yani saldırı sonucunda rakibimizi darbelediğimizde ve rakibimizden darbe yediğimizde `darbele()` adlı bir başka örnek metodunu çağırdık:

```

def darbele(self, darbelenen):
    darbelenen.darbe += 1
    darbelenen.enerji -= 1
    if (darbelenen.darbe % 5) == 0:
        darbelenen.can -= 1
    if darbelenen.can < 1:
        darbelenen.enerji = 0
        print('Oyunu {} kazandı!'.format(self.isim))
        self.oyundan_çık()

```

Bu fonksiyon içinde, herhangi bir darbe alma durumunda oyuncunun *darbe*, *can* ve *enerji* miktarlarında meydana gelecek değişiklikleri tanımlıyoruz.

Buna göre herhangi bir darbe alma durumunda aşağıdaki işlemler gerçekleştirilecek:

Darbelenen oyuncunun *darbe* değeri 1 birim artacak:

```
darbelenen.darbe += 1
```

enerji değeri 1 birim azalacak:

```
darbelenen.enerji -= 1
```

Darbelenen oyuncu her 5 darbede 1 *can* kaybedecek:

```

if (darbelenen.darbe % 5) == 0:
    darbelenen.can -= 1

```

Burada her 5 darbede 1 *can* kaybetme kriterini nasıl belirlediğimize dikkat edin. Bildiğiniz gibi, oyuncu darbe yedikçe *darbe* değişkeninin değeri artıyor. Bu değer 5 sayısına ulaştığında, $5 \% 5$ işleminin sonucu 0 olacaktır. Yani bu sayı 5'e bölündüğünde bölme işleminden kalan değer 0 olacaktır. 5'in tüm katları için (5, 10, 15, 20 gibi...) bu durum geçerlidir. Eğer *darbe* değişkeninin ulaştığı değer 5'in katı değilse, bu sayı 5'e tam bölünmediği için, bölmeden kalan değer 0 dışında bir sayı olur. Dolayısıyla *darbe* değerinin ulaştığı sayının 5'e bölünmesinden kalan değer 0 olup olmadığını kontrol ederek oyuncunun 5 darbede 1 *can* kaybetmesini sağlayabiliyoruz.

Oyuncunun *can* değeri 1'in altına düştüğünde ise *enerji* değeri 0'a inecek ve oyunu kimin kazandığı ilan edildikten sonra oyun kapatılacak:

```
if darbelenen.can < 1:
    darbelenen.enerji = 0
    print('Oyunu {} kazandı!'.format(self.isim))
    self.oyundan_çık()
```

Burada *oyundan_çık()* adlı bir örnek metoduna daha atıfta bulunduk:

```
def oyundan_çık(self):
    print('Çıkılıyor...')
    sys.exit()
```

Gayet basit bir fonksiyon. Herhangi bir şekilde oyundan çıkmak gerektiğinde *sys* modülünün *exit()* fonksiyonunu kullanarak oyunu terk ediyoruz.

İlerlemeden önce, *darbele()* fonksiyonunu kullandığımız kısma tekrar bakalım:

```
sonuç = self.saldırı_sonucunu_hesapla()

if sonuç == 0:
    print('\nSONUÇ: kazanan taraf yok')

if sonuç == 1:
    print('\nSONUÇ: rakibinizi darbelediniz')
    self.darbele(rakip)

if sonuç == 2:
    print('\nSONUÇ: rakibinizden darbe aldınız')
    self.darbele(self)
```

Bildiğiniz gibi, *darbele()* fonksiyonu, *self* dışında 1 adet parametre daha alıyor. Bu parametre, darbeyi hangi oyuncunun alacağını gösteriyor. Yani darbeyi alan oyuncu biz miyiz yoksa rakibimiz mi? İşte bunu tespit etmek için *darbelenen* adlı bir parametre belirledik. Gördüğünüz gibi, *darbele()* fonksiyonu *saldır()* adlı başka bir fonksiyonun içinden çağrılıyor. *saldır()* fonksiyonu da *rakip* adlı bir parametre alıyor. İşte darbe alan oyuncunun *can* ve *enerji* değerlerini yenilemek istediğimizde bu parametreyi, *darbele()* fonksiyonuna gönderiyoruz:

```
self.darbele(rakip)
```

Burada *darbelenen* oyuncu karşı taraf. Yani rakibimiz darbe yemiştir. Eğer *darbelenen* kişi kendimizsek, kendimize atıfta bulunmak için de *self* parametresini kullanıyoruz:

```
self.darbele(self)
```

Pek çok kez söylediğimiz gibi, *self* kelimesi mevcut sınıf örneğini temsil eder. Dolayısıyla

kendimize atıfta bulunmak istediğimiz durumlarda, yukarıda olduğu gibi *self*'i kullanabiliriz.

Eğer arzu ederseniz, *darbele()* fonksiyonunu şöyle de yazabilirsiniz:

```
def darbele(self):
    self.darbe += 1
    self.enerji -= 1
    if (self.darbe % 5) == 0:
        self.can -= 1
    if self.can < 1:
        self.enerji = 0
        print('Oyunu {} kazandı!'.format(self.isim))
        self.oyundan_cık()
```

Burada *darbelenen* parametresini iptal ettik. Kimin durumunun yenileceğini *self*'in kim olduğu belirleyecek:

```
if sonuç == 1:
    print('\nSONUÇ: rakibinizi darbelediniz')
    rakip.darbe()

if sonuç == 2:
    print('\nSONUÇ: rakibinizden darbe aldınız')
    self.darbe()
```

Gördüğünüz gibi, eğer rakibi darbeleyip onun can ve enerji durumunu yenilemek istiyorsak, ilgili fonksiyonu *rakip.darbe()* şeklinde çağırıyoruz. Kendimizin durumunu yenilemek istediğimizde ise *self.darbe()* komutunu kullanıyoruz.

Sınıfımızı tanımladığımıza göre artık bu sınıfı nasıl kullanacağımızı incelemeye geçebiliriz:

```
siz = Oyuncu('Ahmet')
rakip = Oyuncu('Mehmet')
```

Burada öncelikle *Oyuncu()* sınıfı için iki farklı nesne/örnek oluşturuyoruz:

```
siz = Oyuncu('Ahmet')
rakip = Oyuncu('Mehmet')
```

Bu iki nesne, *Oyuncu()* sınıfının bütün niteliklerini taşıyor. Nesneleri oluştururken, zorunlu argüman olan *isim* değerini mutlaka belirtmemiz gerektiğini unutmuyoruz.

Daha sonra bir *while* döngüsü içinde, oyunumuzun kullanıcı tarafından görüntülenecek kısmını kodluyoruz:

```
while True:
    print('Şu anda rakibinizle karşı karşıyasınız.',
          'Yapmak istediğiniz hamle: ',
          'Saldır: s',
          'Kaç: k',
          'Çık: q', sep='\n')

    hamle = input('\n> ')
    if hamle == 's':
        siz.saldır(rakip)

    print('Rakibinizin durumu')
    rakip.mevcut_durumu_görüntüle()
```

```
print('Sizin durumunuz')
siz.mevcut_durumu_görüntüle()

if hamle == 'k':
    siz.kaç()

if hamle == 'q':
    siz.oyundan_çık()
```

Oyunun nasıl oynanacağı konusunda kullanıcılarımızı bilgilendiriyoruz:

```
print('Şu anda rakibinizle karşı karşıyasınız.',
      'Yapmak istediğiniz hamle: ',
      'Saldır:  s',
      'Kaç:    k',
      'Çık:    q', sep='\n')
```

Kullanıcılarımızın klavyede hangi tuşa bastığını şu şekilde alıyoruz:

```
hamle = input('\n> ')
```

Eğer kullanıcı 's' tuşuna basarsa rakibimize saldırıyoruz:

```
if hamle == 's':
    siz.saldır(rakip)
```

Saldırının ardından hem kendi durumumuzu hem de rakibimizin durumunu görüntülüyoruz:

```
print('Rakibinizin durumu')
rakip.mevcut_durumu_görüntüle()

print('Sizin durumunuz')
siz.mevcut_durumu_görüntüle()
```

Eğer kullanıcı 'k' tuşuna basarsa:

```
if hamle == 'k':
    ...
```

...sınıf içinde tanımladığımız kaç() metodunu çalıştırıyoruz:

```
def kaç(self):
    print('Kaçılıyor...')
    for i in range(10):
        time.sleep(.3)
        print('\n', flush=True)

    print('Rakibiniz sizi yakaladı')
```

Burada 300'er milisaniyelik aralıklarla '\n' kaçış dizisini kullanarak bir alt satıra geçiyoruz.

Kullanıcının 'q' tuşuna basması halinde ise oyundan derhal çıkıyoruz:

```
if hamle == 'q':
    siz.oyundan_çık()
```

Bu örnek kodlar bize sınıflar ve nesneler hakkında epey bilgi verdi. Ayrıca bu kodlar sayesinde önceki bilgilerimizi de pekiştirmiş olduk.

40.4 Her Şey Bir Nesnedir

Belki sağda solda şu sözü duymuşsunuzdur: Python'da her şey bir nesnedir. Gerçekten de (*if*, *def*, *and*, *or* gibi deyim ve işleçler hariç) Python'da her şey bir nesnedir. Peki her şeyin nesne olması tam olarak ne anlama geliyor?

Hatırlarsanız nesnenin ne olduğunu tanımlarken, belli bir durumda bulunan ve belli birtakım davranışları olan öğelere nesne adı verildiğini söylemiştik. İşte Python'daki her şey, bu tanım doğrultusunda bir nesnedir.

Mesela, aşağıdaki komutu verdiğimiz anda bir nesne oluşturmuş oluyoruz:

```
>>> 'istihza'
```

'istihza' karakter dizisi, *str* adlı sınıfın...

```
>>> type('istihza')
```

```
<class 'str'>
```

...bütün özelliklerini taşıyan bir nesnedir:

```
>>> dir('istihza')
```

```
[ '__add__', '__class__', '__contains__', '__delattr__',
  '__dir__', '__doc__', '__eq__', '__format__', '__ge__',
  '__getattr__', '__getitem__', '__getnewargs__',
  '__gt__', '__hash__', '__init__', '__iter__', '__le__',
  '__len__', '__lt__', '__mod__', '__mul__', '__ne__',
  '__new__', '__reduce__', '__reduce_ex__', '__repr__',
  '__rmod__', '__rmul__', '__setattr__', '__sizeof__',
  '__str__', '__subclasshook__', 'capitalize', 'casefold',
  'center', 'count', 'encode', 'endswith', 'expandtabs',
  'find', 'format', 'format_map', 'index', 'isalnum',
  'isalpha', 'isdecimal', 'isdigit', 'isidentifier',
  'islower', 'isnumeric', 'isprintable', 'isspace',
  'istitle', 'isupper', 'join', 'ljust', 'lower', 'lstrip',
  'maketrans', 'partition', 'replace', 'rfind', 'rindex',
  'rjust', 'rpartition', 'rsplit', 'rstrip', 'split',
  'splitlines', 'startswith', 'strip', 'swapcase',
  'title', 'translate', 'upper', 'zfill']
```

Aynı şekilde, ['elma', 'armut'] listesi de, *list* adlı sınıfın...

```
>>> type(['elma', 'armut'])
```

```
<class 'list'>
```

...bütün özelliklerini taşıyan bir nesnedir:

```
>>> dir(['elma', 'armut'])
```

```
[ '__add__', '__class__', '__contains__', '__delattr__',
  '__delitem__', '__dir__', '__doc__', '__eq__',
  '__format__', '__ge__', '__getattr__', '__getitem__',
  '__gt__', '__hash__', '__iadd__', '__imul__', '__init__',
  '__iter__', '__le__', '__len__', '__lt__', '__mul__',
  '__ne__', '__new__', '__reduce__', '__reduce_ex__',
```

```
['__repr__', '__reversed__', '__rmul__', '__setattr__',  
 '__setitem__', '__sizeof__', '__str__', '__subclasshook__',  
 'append', 'clear', 'copy', 'count', 'extend', 'index',  
 'insert', 'pop', 'remove', 'reverse', 'sort']
```

Hatta mesela 1 gibi alelade bir sayı bile, dış dünyayla iletişim kurmasını ve dış dünyanın kendisiyle iletişim kurabilmesini sağlayan pek çok nitelik ve metoda sahip bir nesnedir:

```
>>> dir(1)  
  
['__abs__', '__add__', '__and__', '__bool__', '__ceil__',  
 '__class__', '__delattr__', '__dir__', '__divmod__',  
 '__doc__', '__eq__', '__float__', '__floor__',  
 '__floordiv__', '__format__', '__ge__', '__getattribute__',  
 '__getnewargs__', '__gt__', '__hash__', '__index__',  
 '__init__', '__int__', '__invert__', '__le__', '__lshift__',  
 '__lt__', '__mod__', '__mul__', '__ne__', '__neg__',  
 '__new__', '__or__', '__pos__', '__pow__', '__radd__',  
 '__rand__', '__rdivmod__', '__reduce__', '__reduce_ex__',  
 '__repr__', '__rfloordiv__', '__rlshift__', '__rmod__',  
 '__rmul__', '__ror__', '__round__', '__rpow__', '__rrshift__',  
 '__rshift__', '__rsub__', '__rtruediv__', '__rxor__',  
 '__setattr__', '__sizeof__', '__str__', '__sub__',  
 '__subclasshook__', '__truediv__', '__trunc__', '__xor__',  
 'bit_length', 'conjugate', 'denominator', 'from_bytes',  
 'imag', 'numerator', 'real', 'to_bytes']
```

İşte konuya bu noktadan baktığımızda, Python’da her şey bir nesnedir. Yani Python’daki her şeyle, sahip oldukları metotlar ve nitelikler aracılığıyla etkileşebilirsiniz.

Python’ın bu özelliğini bilmek, muhatap olduğunuz programlama dilini ve onun kabiliyetlerini tanımak açısından önemlidir. Python’da her şeyin bir nesne olduğunu anladığınız anda, {'a': 0, 'b': 1} gibi bir kodla yalnızca basit bir sözlük tanımlamadığınızı, bunun arkasında, bu sözlükle etkileşim kurmanızı sağlayacak koca bir mekanizma bulunduğunu bilirsiniz.

40.5 Birinci Sınıf Öğeler

Tıpkı ‘her şey bir nesnedir’ sözü gibi, yine sağda solda sıklıkla duyabileceğiniz bir söz de Python’da nesnelerin ‘birinci sınıf öğeler’ olduğudur. Peki burada ‘birinci sınıf’ (*first class*) ifadesiyle kastedilen şey tam olarak nedir?

Programlama dillerinde herhangi bir öğenin birinci sınıf bir öğe olması, o öğenin, dil içindeki herhangi bir değer ile aynı kabiliyetlere sahip olması anlamına gelir. ‘Bunun birinci sınıf olmakla ne alakası var?’ diye sorduğunuzu duyar gibiyim...

Şöyle bir cümle kurduğunuzu düşünün: ‘Gelişmiş bir toplumda kadınlar birinci sınıf vatandaşlardır.’ Bu cümleden, bir toplumun gelişmiş sayılabilmesi için kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olması gerektiğini anlıyoruz. Yani kadınların birinci sınıf vatandaşlar olması, erkeklerle eşit haklara sahip olması anlamına geliyor. İşte tıpkı bunun gibi, Python’daki sınıf yapılarının ‘birinci sınıf’ öğeler olması, bu yapıların, dil içindeki öteki değerlerle aynı özelliklere ve kabiliyetlere sahip olması demektir. Yani Python’daki sınıflar şu özelliklere sahiptir:

1. Başka bir fonksiyona veya sınıfa parametre olarak atanabilirler
2. Bir fonksiyondan döndürülebilirler

3. Bir değişkene atanabilirler

Yani, bir öğenin 'birinci sınıf' olması demek, dil içindeki başka öğelerle yapabildiğiniz her şeyi o öğeyle de yapabilmeniz demektir.

Durumu biraz daha netleştirebilmek için, konu hakkında Guido Van Rossum'un ne dediğine bir bakalım:

Python'a ilişkin hedeflerimden bir tanesi de, bu dili, bütün nesneler "birinci sınıf" olacak şekilde tasarlamaktı. Bununla kastettiğim, dil içinde kendisine bir isim verilebilen bütün nesnelerin (örn. tam sayılar, karakter dizileri, fonksiyonlar, sınıflar, modüller, metotlar, vb.) eşit statüye sahip olmasıdır. Yani, bütün nesnelerin değişkenlere atanabilmesi, listelerin içine yerleştirilebilmesi, sözlükler içinde depolanabilmesi, argüman olarak atanabilmesi ve saire...

kaynak: <http://python-history.blogspot.com.tr/2009/02/first-class-everything.html>

Gelin bütün bu tanımları somutlaştıran birkaç örnek verelim.

Mesela Deneme() adlı basit bir sınıf tanımlayalım:

```
class Deneme():
    def __init__(self):
        self.değer = 0
    def metot(self):
        self.metot_değeri = 1
```

Yukarıdaki tanımlara göre, bu sınıfın birinci sınıf bir nesne olabilmesi için başka bir fonksiyona veya sınıfa parametre olarak atanabilmesi gerekiyor. Bakalım acaba gerçekten öyle mi?

```
print(Deneme())
```

Gördüğünüz gibi, gerçekten de sınıfımızı print() fonksiyonuna parametre olarak atayabildik. Yine yukarıdaki tanıma göre birinci sınıf nesnelerin bir fonksiyondan döndürülebilmesi gerekiyor:

```
def fonksiyon():
    return Deneme()

print(fonksiyon())
```

Bu testi de başarıyla geçtik.

Son olarak, bir nesnenin birinci sınıf olabilmesi için bir değişkene atanabilmesi gerekiyor:

```
değişken = Deneme()
```

Gördüğünüz gibi, Python için bu da oldukça basit bir görev.

İlk bakışta bu özellikten pek etkilenmemiş olabilirsiniz... Şöyle bir düşününce, aslında çok da önemli bir özellik değilmiş gibi gelebilir bu size. Ancak başka programlama dillerinin;

- Öğelerin kullanımına ilişkin çeşitli kısıtlamalar koyduğunu,
- Yani öğeler arasında ayırım yaptığını,
- Değişkenlerle fonksiyonların ve fonksiyonlarla sınıfların aynı haklara sahip olmadığını,
- Mesela bir değişkeni veya herhangi bir değeri kullanabildiğiniz her yerde fonksiyon veya sınıf kullanamadığınızı,

- Yani fonksiyonların ve/veya sınıfların birinci sınıf öğeler olmadığını gördüğünüzde Python'daki bu esneklik daha bir anlam kazanacaktır.

Nesne Tabanlı Programlama (Devamı)

Geçen bölümlerde, nesne tabanlı programlamaya ilişkin hem temel, hem orta, hem de ileri düzey sayılabilecek pek çok konuya değindik. Şimdiye kadar öğrendiklerimiz, nesne tabanlı programlama yaklaşımı çerçevesinde yazılım üretirken yönümüzü bulabilmemiz açısından büyük ölçüde yeterlidir. Ancak daha önce de söylediğimiz gibi, nesne tabanlı programlama çok geniş kapsamlı bir konudur ve içinde şimdiye kadar adını bile anmadığımız daha pek çok kavram barındırır. İşte bu bölümde, geçen derslerimizde incelemeye fırsat bulamadığımız, ancak nesne tabanlı programlamayı daha derinlemesine tanımak bakımından bilmemizin iyi olacağı birtakım ileri düzey kavramlardan söz edeceğiz.

Bu bölümde inceleyeceğimiz ilk konu ‘sınıf üyeleri’.

41.1 Sınıf Üyeleri

Python’da bir sınıf içinde bulunan nitelikler, değişkenler, metotlar, fonksiyonlar ve buna benzer başka veri tipleri, o sınıfın üyelerini meydana getirir. Bir sınıfın üyelerini genel olarak üçe ayırarak inceleyebiliriz:

- Aleni üyeler (*public members*)
- Gizli üyeler (*private members*)
- Yarı-gizli üyeler (*semi-private members*).

Bu bölümde bu üç üye türünü ve bunların birbirinden farkını ele alacağız. Öncelikle aleni üyelerden başlayalım.

41.1.1 Aleni Üyeler

Eğer bir sınıf üyesi dışarıya açıksa, yani bu üyeye sınıf dışından *normal yöntemlerle* erişilebiliyorsa bu tür üyelere ‘aleni üyeler’ adı verilir. Programlama maceranız boyunca karşınıza çıkacak veri üyelerinin tamamına yakını alenidir. Biz de bu kitapta şimdiye kadar yalnızca aleni üyeleri gördük.

Eğer bildiğiniz tek programlama dili Python ise, şu anda tam olarak neden bahsediyor olduğumuza anlam verememiş olabilirsiniz. Dilerseniz durumu zihninizde biraz olsun netleştirebilmek için basit bir örnek verelim.

Diyelim ki elimizde şöyle bir sınıf var:

```
class Sınıf():
    sınıf_niteliği = 'sınıf niteliği'

    def örnek_metodu(self):
        print('örnek metodu')

    @classmethod
    def sınıf_metodu(cls):
        print('sınıf metodu')

    @staticmethod
    def statik_metot():
        print('statik metot')
```

Bu kodların *sinif.py* adlı bir dosya içinde yer aldığını varsayarsak şöyle bir şeyler yazabiliriz:

```
>>> import sınıf
>>> s = sınıf.Sınıf()
>>> dir(s)

['__class__', '__delattr__', '__dict__', '__dir__', '__doc__',
 '__eq__', '__format__', '__ge__', '__getattribute__', '__gt__',
 '__hash__', '__init__', '__le__', '__lt__', '__module__',
 '__ne__', '__new__', '__reduce__', '__reduce_ex__', '__repr__',
 '__setattr__', '__sizeof__', '__str__', '__subclasshook__', '__weakref__',
 'statik_metot', 'sınıf_metodu', 'sınıf_niteliği', 'örnek_metodu']
```

Burada öncelikle kodlarımızı barındıran modülü içe aktardık. Daha sonra, içe aktardığımız modülün içindeki *Sınıf()* adlı sınıfımızı *s* örneğine atadık ve ardından *dir()* komutunu kullanarak, içe aktardığımız bu sınıfın içeriğini sorguladık.

Gördüğünüz gibi, içe aktardığımız sınıfın bütün öğeleri listede var. Yani biz bu sınıf içindeki bütün öğelere normal yollardan erişme imkanına sahibiz:

```
>>> s.statik_metot()

'statik metot'

>>> s.örnek_metodu()

'örnek metodu'

>>> s.sınıf_metodu()

'sınıf metodu'

>>> s.sınıf_niteliği

'sınıf niteliği'
```

İşte *dir()* komutunun çıktısında görünen ve normal yollardan erişebildiğimiz bütün bu öğeler birer aleni üyedir.

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, program yazarken çoğu zaman yalnızca aleni üyelerle muhatap olacaksınız. Ancak bazı durumlarda, yazdığınız bir sınıftaki bütün sınıf üyelerinin dışarıya açık olmasını istemeyebilirsiniz. Eğer kodlarınızda, sınıfın yalnızca iç işleyişini ilgilendiren, bu yüzden de dışarıdan erişilmesine gerek olmadığını veya erişilirse problem

çıkacağını düşündüğünüz birtakım öğeler varsa bunları dışarıya kapatarak bir 'gizli üye' haline getirmek isteyebilirsiniz. Peki ama nasıl?

41.1.2 Gizli Üyeler

Python'da şimdiye kadar gördüğümüz ve yukarıda andığımız aleni üyelerin dışında, bir de gizli üyeler bulunur. Aleni üyelerin aksine gizli üyeler dışarıya açık değildir. Gizli üyelere, normal yöntemleri kullanarak sınıf dışından erişemeyiz.

Konuyu açıklığa kavuşturmak için, aleni üyeleri anlatırken verdiğimiz sınıf örneğinde şu değişikliği yapalım:

```
class Sınıf():
    __gizli = 'gizli'

    def örnek_metodu(self):
        print(self.__gizli)
        print('örnek metodu')

    @classmethod
    def sınıf_metodu(cls):
        print('sınıf metodu')

    @staticmethod
    def statik_metot():
        print('statik metot')
```

Burada `__gizli` adlı bir gizli sınıf niteliği tanımladık. Bu değişkenin yalnızca baş tarafında iki adet alt çizgi olduğuna, ancak uç tarafında alt çizgi bulunmadığına dikkat edin. İşte Python'da baş tarafında yukarıdaki gibi iki adet alt çizgi olan, ancak uç tarafında alt çizgi bulunmayan (veya yalnızca tek bir alt çizgi bulunan) bütün öğeler birer gizli üyedir. Dışarıya kapalı olan bu gizli üyelere, normal yöntemleri kullanarak sınıf dışından erişemezsiniz.

İsterseniz deneyelim:

```
>>> import sınıf
>>> s = sınıf.Sınıf()
>>> s.__gizli

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
AttributeError: 'Sınıf' object has no attribute '__gizli'
```

Gördüğünüz gibi, örnek adı üzerinden `__gizli` niteliğine erişemiyoruz. Bir de sınıf adı üzerinden erişmeyi deneyelim:

```
>>> sınıf.Sınıf.__gizli

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
AttributeError: type object 'Sınıf' has no attribute '__gizli'
```

Bu şekilde de erişemedik. Çünkü dediğimiz gibi, başında çift alt çizgi olan, ancak ucunda herhangi bir çizgi bulunmayan (veya tek bir alt çizgi bulunan) bu gizli öğelere **normal yollardan** erişemeyiz.

Dilerseniz gizli üye oluşturma kurallarını şöyle bir netleştirelim:

Bir üyenin gizli olabilmesi için başında **en az** iki adet, ucunda da **en fazla** bir adet alt çizgi bulunmalıdır. Yani şunlar birer gizli üyedir:

```
>>> __gizli = 'gizli'
>>> __gizli_ = 'gizli'
>>> __gizli_üye = 'gizli'
>>> __gizli_üye_ = 'gizli'
```

Burada önemli bir noktaya dikkatinizi çekmek istiyorum: Gizli üyeler yalnızca **sınıf dışına** kapalıdır. Bu üyelere **sınıf içinden** rahatlıkla erişebiliriz. Mesela yukarıdaki örnekte bu durumu görüyorsunuz. `__gizli` adlı değişkene `örnek_metodu()` içinden normal bir şekilde erişebiliyoruz:

```
def örnek_metodu(self):
    print(self.__gizli)
    print('örnek metodu')
```

Bu durumda sınıf dışından bu `örnek_metodu()`'na eriştiğimizde gizli üye olan `__gizli`'ye de erişmiş oluyoruz:

```
>>> import sinif
>>> s = sinif.Sınıf()
>>> s.örnek_metodu()

'gizli'
'örnek metodu'
```

Burada `örnek_metodu()`, `__gizli` adlı gizli üyeye erişmemiz için bize aracılık etmiş oluyor.

Peki ama bir insan neden bu şekilde birtakım gizli üyeler tanımlamak istiyor olabilir?

Hatırlarsanız geçen bölümde şöyle bir örnek vermiştik:

```
class Çalışan():
    personel = []

    def __init__(self, isim):
        self.isim = isim
        self.kabiliyetleri = []
        self.personele_ekle()

    @classmethod
    def personel_sayısını_görüntüle(cls):
        print(len(cls.personel))

    def personele_ekle(self):
        self.personel.append(self.isim)
        print('{} adlı kişi personele eklendi'.format(self.isim))

    @classmethod
    def personeli_görüntüle(cls):
        print('Personel listesi:')
        for kişi in cls.personel:
            print(kişi)

    def kabiliyet_ekle(self, kabiliyet):
        self.kabiliyetleri.append(kabiliyet)

    def kabiliyetleri_görüntüle(self):
```

```
print('{} adlı kişinin kabiliyetleri:'.format(self.isim))
for kabiliyet in self.kabiliyetleri:
    print(kabiliyet)
```

Burada *personel* adlı bir sınıf niteliğimiz var. Bu niteliğe sınıf içinde hem *personele_ekle()* adlı örnek metodundan hem de *personel_sayısını_görüntüle()* ve *personeli_görüntüle()* adlı sınıf metotlarından erişmek suretiyle bu nitelik üzerinde çeşitli işlemler yapıyoruz.

Esasında şöyle bir düşününce, *personel* adlı niteliğin yalnızca sınıfın iç işleyişi açısından önem taşıdığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu niteliğe sınıf dışından doğrudan erişilerek *personel* üzerinde işlem yapılmaya çalışılması çok mantıksız. Yani sınıfımızı kullanacak kişilerin şu tür bir kod yazması biraz abes kaçacaktır:

```
>>> from calisan import Çalışan
>>> Çalışan.personel.append('Ahmet')
```

Zira biz, kodlarımızın yapısı gereği, *personel* üzerindeki işlemlerin yalnızca çeşitli fonksiyonlar/metotlar aracılığıyla yapılmasını istiyoruz.

Personele eleman ekleyecek kişilerin doğrudan *personel* listesine erişmesi, kodlarımızın kullanım kurallarının bir bakıma ihlal edilmesi anlamına geliyor. Çünkü biz personele eleman ekleme işlemleri için halihazırda ayrı bir metot tanımlamış durumdayız. Eğer personele adam eklenecekse, bu işlem doğrudan *personel* listesi üzerinden değil, *personele_ekle()* adlı örnek metodu üzerinden gerçekleştirilmeli. Yukarıdaki kodlarda bu *personele_ekle()* metodu doğrudan sınıfın kendi *__init__()* metodu tarafından kullanılıyor. Dolayısıyla yukarıdaki sınıfı kullanmanın doğru yolu, ilgili sınıfı örneklemektir:

```
>>> from calisan import Çalışan
>>> ahmet = Çalışan('Ahmet')
```

Aynı şekilde *personel* listesini görüntülemek için de doğrudan *personel* listesine erişmeye çalışmayacağız. Yani şöyle bir şey yazmayacağız:

```
>>> Çalışan.personel
```

Bunun yerine, bu iş için özel olarak tasarladığımız *personeli_görüntüle()* fonksiyonunu kullanacağız:

```
>>> Çalışan.personeli_görüntüle()
```

İşte yukarıdaki kodlarda yer alan *personel* listesinin usulsüz bir şekilde kullanılmasını önlemek amacıyla bu listeyi bir gizli üye haline getirebilirsiniz:

```
class Çalışan():
    __personel = []

    def __init__(self, isim):
        self.isim = isim
        self.kabiliyetleri = []
        self.personele_ekle()

    @classmethod
    def personel_sayısını_görüntüle(cls):
        print(len(cls.__personel))

    def personele_ekle(self):
```

```

        self.__personel.append(self.isim)
        print('{} adlı kişi personele eklendi'.format(self.isim))

    def personeli_görüntüle(self):
        print('Personel listesi:')
        for kişi in self.__personel:
            print(kişi)

    def kabiliyet_ekle(self, kabiliyet):
        self.kabiliyetleri.append(kabiliyet)

    def kabiliyetleri_görüntüle(self):
        print('{} adlı kişinin kabiliyetleri:'.format(self.isim))
        for kabiliyet in self.kabiliyetleri:
            print(kabiliyet)

```

Burada *personel* listesinin baş tarafına iki alt çizgi ekleyerek bunu sınıf dışından, normal yollarla erişilmez hale getirdik:

```

>>> Çalışan.__personel

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
AttributeError: type object 'Çalışan' has no attribute '__personel'

```

Gördüğünüz gibi, aslında sınıfımız içinde *__personel* adlı bir nitelik olmasına rağmen, Python bu niteliğe sınıf dışından erişilmesine izin vermiyor. Eğer amacımız personel üzerinde çeşitli işlemler yapmaksa, bu iş için sınıfın bize sunduğu metotları kullanmamız gerekiyor:

```

>>> Çalışan.personel_sayısını_görüntüle()

```

Bu tip durumlarda gizli üyeler epey işinize yarayabilir...

Bir örnek daha verelim.

Yukarıdaki kodlarda, tıpkı *personel* listesi gibi, aslında *personele_ekle()* fonksiyonu da dışarıdan erişilmesine gerek olmayan, hatta dışarıdan erişilirse kafa karıştırıcı olabilecek bir sınıf üyesidir.

personele_ekle() adlı örnek metodu, sınıfımız içinde *__init__()* fonksiyonu tarafından kullanılıyor. Dolayısıyla sınıfımız örneklendiğinde *personele_ekle()* metodu devreye girerek yeni elemanı personel listesine ekliyor:

```

>>> ayşe = Çalışan('Ayşe')

'Ayşe adlı kişi personele eklendi'

```

Öte yandan, bu fonksiyon aleni bir üye olduğu için, buna dışarıdan erişmemizin önünde herhangi bir engel yok:

```

>>> ayşe.personele_ekle()

'Ayşe adlı kişi personele eklendi'

```

Bu fonksiyon sınıf dışından çağrıldığında, kendisini çağıran örnek adını personel listesine tekrar ekleyecektir:

```
>>> Çalışan.personeli_görüntüle()
```

```
Ayşe
```

```
Ayşe
```

Yani yukarıdaki komut Ayşe adlı kişiyi personel listesine tekrar ekler. Dolayısıyla bu fonksiyona sınıf dışından erişilmesi son derece mantıksız, son derece yanlış ve hatta son derece kafa karıştırıcıdır. O yüzden, herhangi bir sıkıntı yaşanmasını engellemek amacıyla bu fonksiyonu da bir gizli üye olarak tanımlayabiliriz:

```
class Çalışan():
    __personel = []

    def __init__(self, isim):
        self.isim = isim
        self.kabiliyetleri = []
        self.__personele_ekle()

    @classmethod
    def personel_sayısını_görüntüle(cls):
        print(len(cls.__personel))

    def __personele_ekle(self):
        self.__personel.append(self.isim)
        print('{} adlı kişi personele eklendi'.format(self.isim))

    @classmethod
    def personeli_görüntüle(cls):
        print('Personel listesi:')
        for kişi in cls.__personel:
            print(kişi)

    def kabiliyet_ekle(self, kabiliyet):
        self.kabiliyetleri.append(kabiliyet)

    def kabiliyetleri_görüntüle(self):
        print('{} adlı kişinin kabiliyetleri:'.format(self.isim))
        for kabiliyet in self.kabiliyetleri:
            print(kabiliyet)
```

Bu şekilde personele_ekle() fonksiyonunu da dışarıya kapatmış olduk. Artık bu fonksiyon da, olması gerektiği gibi, yalnızca sınıf içinde kullanılabilir.

Yukarıdaki örnekler, bazı durumlarda veri gizlemenin epey işimize yarayabileceğini bariz bir biçimde gösteriyor. Ama elbette, yukarıdaki işlemlerin hiçbirisi zorunlu değildir. Yani siz, yazdığınız kodlarda hiçbir sınıf üyesini gizlemek mecburiyetinde değilsiniz. Yukarıda gösterdiğimiz kullanımlar tamamen tercih meselesidir. Zaten birkaç nadir durum dışında, Python'da verilerinizi gizlemek zorunda da kalmazsınız. Ama tabii kendiniz Python'ın bu özelliğinden yararlanmasanız da, sırf bu özellikten yararlanan başka programcıların yazdığı kodları anlayabilmek için bile olsa bu özellikten haberdar olmalısınız.

41.1.3 İsim Bulandırma

Gelin isterseniz gizli üyelere ilişkin ilginç bir özellikten söz edelim.

Python'da 'gizli' olarak adlandırdığımız öğeler aslında o kadar da gizli değildir... Çünkü

Python'da gerçek anlamda gizli ve dışarıya tamamen kapalı üyeler bulunmaz. Peki bu ne anlama geliyor?

Bu şu anlama geliyor: Her ne kadar yukarıdaki örneklerde üyeleri dışarıya kapatmak için kullandığımız alt çizgi işaretleri ilgili değişkeni gizlese de, bunu tamamen erişilmez hale getirmez. Dedğimiz gibi, Python'da gerçek anlamda dışı kapalı sınıf üyeleri bulunmadığı için biz bu üyelere **bir şekilde** erişme imkanına sahibiz. Peki ama nasıl?

Python, kodlar içinde gizli bir üye ile karşılaştığında özel bir 'isim bulandırma' (*name mangling*) işlemi gerçekleştirir ve ilgili gizli üyenin görünüşünü değiştirir. Eğer Python'ın arkaplanda neler çevirdiğini bilerseniz, gizli üyeye de erişebilirsiniz.

Örnek sınıfımız şöyleydi:

```
class Sınıf():
    __gizli = 'gizli'

    def örnek_metodu(self):
        print(self.__gizli)
        print('örnek metodu')

    @classmethod
    def sınıf_metodu(cls):
        print('sınıf metodu')

    @staticmethod
    def statik_metot():
        print('statik metot')
```

Şimdi, bu sınıf içindeki gizli üyeye erişeceğiz.

Dikkatlice bakın:

```
>>> import sınıf
>>> s = sınıf.Sınıf()
>>> s._Sınıf__gizli

'gizli'
```

Ne kadar da tuhaf, değil mi?

İşte Python, siz bir sınıf üyesini *__gizli* şeklinde tanımladığınızda, bu öge üzerinde şu işlemleri gerçekleştirir:

Öncelikle değişkenin baş tarafına bir alt çizgi ekler:

```
-
```

Daha sonra, bu alt çizginin sağ tarafına bu gizli üyeyi barındıran sınıfın adını ilişitir:

```
_Sınıf
```

Son olarak da gizli üyeyi sınıf adının sağ tarafına yapıştırır:

```
_Sınıf__gizli
```

Dolayısıyla `_Sınıf__gizli` kodunu kullanarak, *__gizli* adlı üyeye sınıf dışından erişebilirsiniz.

Pratik olması bakımından bir örnek daha verelim. Mesela şu örneği ele alalım:


```

class Çalışan():
    __personel = []

    def __init__(self, isim):
        self.isim = isim
        self.kabiliyetleri = []
        self.__personele_ekle()

    @classmethod
    def personel_sayısını_görüntüle(cls):
        print(len(cls.__personel))

    def __personele_ekle(self):
        self.__personel.append(self.isim)
        print('{} adlı kişi personele eklendi'.format(self.isim))

    @classmethod
    def personeli_görüntüle(cls):
        print('Personel listesi:')
        for kişi in cls.__personel:
            print(kişi)

    def kabiliyet_ekle(self, kabiliyet):
        self.kabiliyetleri.append(kabiliyet)

    def kabiliyetleri_görüntüle(self):
        print('{} adlı kişinin kabiliyetleri:'.format(self.isim))
        for kabiliyet in self.kabiliyetleri:
            print(kabiliyet)

```

Burada `__personele_ekle()` adlı fonksiyon bir gizli üyedir. Dolayısıyla buna dışarıdan normal yöntemlerle erişemeyiz.

Bunu test etmek için önce gerekli verileri oluşturalım:

```

>>> from calisan import Çalışan
>>> ahmet = Çalışan('Ahmet')

Ahmet adlı kişi personele eklendi.

```

Şimdi *ahmet* örneği üzerinden bu gizli üyeye erişmeye çalışalım:

```

>>> ahmet.__personele_ekle()

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
AttributeError: 'Çalışan' object has no attribute '__personele_ekle'

```

Gördüğünüz gibi, Python bu üyeye normal yollardan erişmemize izin vermiyor. Ama biz biliyoruz ki, Python bu üyeyi gizlerken özel bir isim bulandırma işlemi gerçekleştiriyor. Bu bulandırma işleminin nasıl gerçekleştirildiğini bildiğimize göre gizli üyeye erişebiliriz.

Öncelikle örneğimizin adını yazalım. Zira gizli üyeye bu ad üzerinden erişeceğiz:

```

>>> ahmet.

```

Şimdi bulandırma işlemini uygulamaya geçebiliriz.

Öncelikle bir alt çizgi ekleyelim:

```
>>> ahmet._
```

Daha sonra sınıf adını iliştiirelim:

```
>>> ahmet._Çalışan
```

Son olarak da gizli üyenin kendisini yazalım:

```
>>> ahmet._Çalışan__personele_ekle()
```

```
Ahmet adlı kişi personele eklendi.
```

Gayet başarılı...

Yalnız buraya şöyle bir not düşelim: Her ne kadar Python bize gizli üyelere erişme imkanı sunsa da, başkasının yazdığı kodları kullanırken, o kodlardaki gizli üyelere erişmeye çalışmamak çoğu zaman iyi bir fikirdir. Nihayetinde eğer bir programcı, bir sınıf üyesini gizlemişse bunun bir nedeni vardır. Eğer erişişinizin istenmediği bir üyeye erişerseniz ve bunun sonucunda birtakım sorunlarla karşılaşsanız bu durum o programı yazan programcının değil, tamamen sizin kabahatinizdir. Python programcılarının da sık sık söylediği gibi: 'Neticede hepimiz, doğruyu yanlış bilen, yetişkin insanlarız.'

41.1.4 Yarı-gizli Üyeler

Buraya kadar Python'a dair anlattığımız şeylerden, yerleşmiş adetlerin ve geleneklerin Python açısından ne kadar önemli olduğunu anlamış olmalısınız. Daha önce verdiğimiz örnekler, bu dildeki pek çok meselenin uzlaşma esası üzerinden çözüme kavuşturulduğunu bize açık ve seçik olarak gösterdi. Mesela geçen bölümlerde ele aldığımız *self* ve *cls* kelimeleri tamamen uzlaşmaya dayalı kavramlardır. Python topluluğu içinde, *self* kelimesinin örnek metotları için, *cls* kelimesinin ise sınıf metotları için kullanılması tamamen bir alışkanlık, adet, gelenek ve uzlaşma meselesidir. Python'ın kendisi bize bu kelimeleri dayatmaz. Ancak topluluk içinde süregelen kuvvetli gelenekler bizi başka kelimeleri değil de yukarıdaki kelimeleri kullanmaya teşvik eder. Aynı şekilde kod yazarken girinti sayısının dört boşluk olarak belirlenmiş olması da bir gelenekten ibarettir. Yazdığınız kodlarda, aynı program içinde hep aynı sayıda olmak şartıyla, istediğiniz sayıda boşluktan oluşan girintiler kullanabilirsiniz. Ama Python'ın topluluk içi gelenekleri bizi dört boşlukluk bir girintileme sistemi kullanmaya yöneltir.

İşte tıpkı yukarıdakiler gibi, Python'daki sınıf üyelerinin dışa açık veya dışa kapalı olup olmaması da hep belli birtakım gelenekler üzerinden belirlenen bir durumdur.

Bunun bir örneğini, yukarıda gizli üyeleri anlatırken vermiştik. Bir sınıf içindeki herhangi bir niteliğin başında çift alt çizgi gördüğümüzde, o sınıfı yazan kişinin, bu niteliğe sınıf dışından erişilmesini istemediğini anlıyoruz. Python her ne kadar nitelikleri gizlememiz için bize özel bir mekanizma sunmuş olsa da bu niteliğe erişmemizi tamamen engellemiyor, ancak ilgili sınıfı yazan kişinin niyetine saygı göstereceğimizi varsayıyor.

Python'da sınıf üyelerinin gizliliği, yukarıda da gördüğümüz gibi, hem özel bir mekanizma ile hem de topluluk içi gelenekler tarafından korunur.

Python'da bir de yalnızca topluluk içi gelenekler tarafından korunan 'yarı-gizli' üyeler (*semi-private members*) vardır. İşte bu bölümde, bir gizli üye türü olan yarı-gizli üyelerden söz edeceğiz.

Yarı-gizli üyeler, herhangi bir özel mekanizma aracılığıyla değil de yalnızca topluluk içi gelenekler tarafından korunan niteliklerdir. Herhangi bir üyeyi yarı-gizli olarak işaretlemek

için yapmamız gereken tek şey başına bir adet alt çizgi yerleştirmektir. Örneğin:

```
class Falanca():
    _yarıgizli = 'yarıgizli'
```

Buradaki `_yarıgizli` adlı niteliğe sınıf içinden veya dışından erişmemizi engelleyen veya zorlaştıran hiçbir mekanizma bulunmaz. Ama biz bir sınıf içinde tek alt çizgi ile başlayan bir öge gördüğümüzde, bunun sınıfın iç işleyişine ilişkin bir ayrıntı olduğunu, sınıf dışından bu ögeyi değiştirmeye kalkışmamamız gerektiğini anlarız.

41.2 @property Bezeyicisi

Yukarıda aleni, gizli ve yarı-gizli sınıf üyelerinden söz ettik. İsterseniz özellikle yarı-gizli öğelerin kullanıldığı bir kod örneği vererek yukarıda anlattıklarımızı somut bir örnek üzerinden netleştirmeye çalışalım.

Diyelim ki şöyle bir kod yazdık:

```
class Çalışan():
    personel = []

    def __init__(self, isim):
        self.isim = isim
        self.personele_ekle()

    def personele_ekle(self):
        self.personel.append(self.isim)
        print('{} adlı kişi personele eklendi'.format(self.isim))

    @classmethod
    def personeli_görüntüle(cls):
        print('Personel listesi:')
        for kişi in cls.personel:
            print(kişi)
```

Burada personel veritabanına kişi eklememizi ve veritabanındaki kişileri görüntülememizi sağlayan birtakım metotlar var.

Bu metotları şöyle kullanıyoruz:

```
>>> from calisan import Çalışan
>>> ç1 = Çalışan('Ahmet')

Ahmet adlı kişi personele eklendi

>>> ç2 = Çalışan('Mehmet')

Mehmet adlı kişi personele eklendi

>>> Çalışan.personeli_görüntüle()

Personel listesi:
Ahmet
Mehmet
```

Peki eğer kodlarımızı kullananlar personel listesindeki bir kişinin ismini sonradan değiştirmek isterse ne yapacak?

Kodlarımız içinde, isim değişikliği yapılmasını sağlayan özel bir metot yok. Dolayısıyla kodlarımızı kullananlar, doğrudan *isim* adlı örnek değişkenine erişerek isim değişikliğini şu şekilde yapabilir:

```
>>> ç1.isim = 'Selim'
```

Bu şekilde 'Ahmet' adlı kişinin ismini değiştirdik. Bunu teyit edelim:

```
>>> print(ç1.isim)
```

```
Selim
```

Ancak burada şöyle bir sorun var. Bu isim değişikliği personel listesine yansımadı. Kontrol edelim:

```
>>> Çalışan.personeli_görüntüle()
```

```
Personel listesi:
```

```
Ahmet
```

```
Mehmet
```

Gördüğünüz gibi, 'Ahmet' ismi hâlâ orada duruyor. Bu sorunu gidermek için, personel listesine de müdahale edilmesi gerekir:

```
>>> kişi = Çalışan.personel.index('Ahmet')
```

```
>>> Çalışan.personel[kişi] = 'Selim'
```

Burada öncelikle listelerin `index()` metodunu kullanarak, değiştirmek istediğimiz kişinin *personel* listesindeki sırasını bulduk. Daha sonra da bu bilgiyi kullanarak listede gerekli değişikliği yaptık.

Personel listesini tekrar kontrol ettiğimizde her şeyin yolunda olduğunu görebiliriz:

```
>>> Çalışan.personeli_görüntüle()
```

```
Personel listesi:
```

```
Selim
```

```
Mehmet
```

Ancak bunun hiç kullanışlı bir yöntem olmadığı çok açık. Basit bir isim değişikliği için, kullanıcılarımız bir sürü kod yazmak zorunda kalıyor. Kullanıcılarımızın hayatını kolaylaştırmak için onlara pratik bir metot sunabiliriz:

```
class Çalışan():
    personel = []

    def __init__(self, isim):
        self.isim = isim
        self.personele_ekle()

    def personele_ekle(self):
        self.personel.append(self.isim)
        print('{} adlı kişi personele eklendi'.format(self.isim))

    @classmethod
    def personeli_görüntüle(cls):
```

```

        print('Personel listesi:')
        for kişi in cls.personel:
            print(kişi)

    def isim_değiştir(self, yeni_isim):
        kişi = self.personel.index(self.isim)
        self.personel[kişi] = yeni_isim
        print('yeni isim:', yeni_isim)

```

Burada `isim_değiştir()` adlı yeni bir fonksiyon tanımladık. Artık kodlarımızdan istifade edenler yalnızca bu yeni fonksiyonu kullanarak, personele önceden ekledikleri kişilerin ismini kolayca değiştirebilir:

```

>>> from calisan import Çalışan
>>> ç1 = Çalışan('Ahmet')
>>> ç2 = Çalışan('Mehmet')
>>> ç3 = Çalışan('Selim')
>>> Çalışan.personeli_görüntüle()

Personel listesi:
Ahmet
Mehmet
Selim

>>> ç1.isim_değiştir('Emre')

yeni isim: Emre

>>> Çalışan.personeli_görüntüle()

Personel listesi:

Emre
Mehmet
Selim

```

Gördüğünüz gibi, kodlarımız gayet güzel çalışıyor. Bu noktadan sonra, **eğer arzu ederseniz**, kullanıcılarınızın *personel* ve *self.isim* adlı değişkenlere doğrudan erişmesini engellemek için bunları tek alt çizgi veya çift alt çizgi kullanarak gizleyebilirsiniz.

Çift alt çizgi ile:

```

class Çalışan():
    __personel = []

    def __init__(self, isim):
        self.__isim = isim
        self.personele_ekle()

    def personele_ekle(self):
        self.__personel.append(self.__isim)
        print('{} adlı kişi personele eklendi'.format(self.__isim))

    @classmethod
    def personeli_görüntüle(cls):
        print('Personel listesi:')
        for kişi in cls.__personel:
            print(kişi)

```

```
def isim_değiştir(self, yeni_isim):
    kişi = self.__personel.index(self.__isim)
    self.__personel[kişi] = yeni_isim
    print('yeni isim: ', yeni_isim)
```

Tek alt çizgi ile:

```
class Çalışan():
    _personel = []

    def __init__(self, isim):
        self._isim = isim
        self.personele_ekle()

    def personele_ekle(self):
        self._personel.append(self._isim)
        print('{} adlı kişi personele eklendi'.format(self._isim))

    @classmethod
    def personeli_görüntüle(cls):
        print('Personel listesi:')
        for kişi in cls._personel:
            print(kişi)

    def isim_değiştir(self, yeni_isim):
        kişi = self._personel.index(self._isim)
        self._personel[kişi] = yeni_isim
        print('yeni isim: ', yeni_isim)
```

personel ve *self.isim* adlı nitelikleri çift alt çizgi ile gizlediğimizde Python'ın isim bulandırma mekanizmasını işleteceğini, tek alt çizgi ile gizlediğimizde ise bu mekanizmanın işletilmeyeceğini biliyorsunuz.

Peki size şöyle bir soru sorayım:

Acaba, personel listesindeki bir ismi, mesela yalnızca şöyle bir komut vererek değiştiremez miyiz?

```
>>> ç1.isim = 'Emre'
```

Elbette değiştirebiliriz. Ancak bunun için özel bir araçtan yararlanmamız gerekir. Bu iş için *@property* adlı özel bir bezeyiciyi kullanacağız.

Dikkatlice bakın:

```
class Çalışan():
    _personel = []

    def __init__(self, isim):
        self._isim = isim
        self.personele_ekle()

    def personele_ekle(self):
        self._personel.append(self._isim)
        print('{} adlı kişi personele eklendi'.format(self._isim))

    @classmethod
    def personeli_görüntüle(cls):
```

```

print('Personel listesi:')
for kişi in cls._personel:
    print(kişi)

@property
def isim(self):
    return self._isim

@isim.setter
def isim(self, yeni_isim):
    kişi = self._personel.index(self.isim)
    self._personel[kişi] = yeni_isim
    print('yeni isim: ', yeni_isim)

```

Bu kodları çalıştırdığınızda, tıpkı yukarıda bahsettiğimiz gibi, herhangi bir çalışanın ismini yalnızca şu şekilde değiştirebildiğinizi göreceksiniz:

```
>>> ç1.isim = 'Emre'
```

Üstelik bu kod, isim değişikliğinin personel listesine de yansımaları sağlıyor:

```
>>> Çalışan.personeli_görüntüle()

Emre
```

Birazdan bu kodları derinlemesine inceleyeceğiz. Ama isterseniz öncelikle şu *@property* bezeyicisinden biraz söz edelim. Böylelikle yukarıdaki kodları anlamamız kolaylaşır.

41.2.1 Metottan Niteliğe

Şimdiye kadar verdiğimiz örneklerden anlamış olabileceğiniz gibi, bir sınıf içinde salt verileri tutan değişkenlere 'nitelik' adı veriyoruz. Mesela:

```

class Falanca():
    nitelik = 'nitelik'

    def __init__(self):
        self.nitelik = 'nitelik'

```

Burada *nitelik* bir sınıf niteliği, *self.nitelik* ise bir örnek niteliğidir.

Buna karşılık, bir sınıf içinde fonksiyon biçiminde yer alan ve bir işlemi veya prosedürü yerine getiren öğelere ise metot adı veriyoruz. Mesela:

```

class Falanca():
    def __init__(self):
        pass

    def örnek_fonk(self):
        pass

    @classmethod
    def sınıf_fonk(cls):
        pass

    @staticmethod

```

```
def statik_fonk():  
    pass
```

Burada `örnek_fonk()` adlı fonksiyon bir örnek metodu, `sınıf_fonk()` adlı fonksiyon bir sınıf metodu, `statik_fonk()` adlı fonksiyon ise bir statik metottur. Metotlar ile niteliklerin gerçekleştirebilecekleri işlemlerin karmaşıklığının birbirinden farklı olmasının yanı sıra, bunlar arasında kullanım açısından da farklılık vardır. Mesela `Falanca()` sınıfı içindeki *nitelik* adlı sınıf niteliğini şu şekilde kullanıyoruz:

```
>>> Falanca.nitelik  
>>> Falanca.nitelik = 'yeni değer'
```

Aynı sınıf içindeki `sınıf_fonk()` adlı sınıf metoduna ise şöyle erişiyoruz:

```
>>> Falanca.sınıf_fonk()
```

Niteliklerin aksine, metotlarda atama yoluyla değer değiştirme gibi bir şey söz konusu değildir. Yani şuna benzer bir şey yazamayız:

```
>>> Falanca.sınıf_fonk() = 'yeni değer'
```

Eğer metot bir parametre alıyorsa (yukarıdaki örneklerde metotlar parametre almıyor), bu parametreyi kullanarak metotla iletişim kurabiliriz. Mesela:

```
>>> Falanca.sınıf_fonk(yeni_değer)
```

Property kelimesi (*attribute* kelimesine benzer bir şekilde) İngilizcede ‘özellik, nitelik’ gibi anlamlara gelir. Kelime anlamına uygun olarak, *@property* bezeyicisinin yaptığı en temel iş, bir metodu, nitelik gibi kullanılabilir hale getirmektir. Çok basit bir örnek verelim:

```
class Program():  
    def __init__(self):  
        pass  
  
    def versiyon(self):  
        return '0.1'
```

Burada `versiyon()` adlı bir örnek metodu tanımladık. Bu programı şöyle kullanıyoruz:

```
>>> program = Program()  
>>> program.versiyon()  
  
'0.1'
```

Şimdi programımızda şu değişikliği yapalım:

```
class Program():  
    def __init__(self):  
        pass  
  
    @property  
    def versiyon(self):  
        return '0.1'
```

Burada `versiyon()` adlı metodu *@property* bezeyicisi ile ‘bezedik’. Böylece bu metodu bir ‘nitelik’ haline getirmiş olduk. Artık bunu şöyle kullanabiliriz:


```
>>> program = Program()
>>> program.versiyon

'0.1'
```

`versiyon()` fonksiyonunu, `@property` bezeyicisi yardımıyla bir niteliğe dönüştürdüğümüz için, artık bu fonksiyonu parantezsiz kullandığımıza dikkat edin.

Gördüğünüz gibi, `@property` bezeyicisinin ilk görevi bir metodu niteliğe dönüştürmek. Peki acaba neden bir metodu niteliğe dönüştürmek istiyor olabiliriz?

Şöyle bir program yazdığınızı düşünün:

```
class Program():
    def __init__(self):
        self.data = 0
```

Yazdığınız bu programı kullananlar, sınıf içindeki `data` niteliğine şu şekilde erişiyor:

```
>>> p = Program()
>>> p.data

0
```

Hatta duruma göre bu niteliği şu şekilde değişikliğe de uğrattırıyor:

```
>>> p.data = 1
```

Günün birinde, `'data'` kelimesi yerine `'veri'` kelimesinin daha uygun olduğunu düşünerek, `'data'` kelimesini `'veri'` olarak değiştirmek istediğinizi varsayalım. Bunun için kodlarınızda şu değişikliği yapabilirsiniz:

```
class Program():
    def __init__(self):
        self.veri = 0
```

Ancak bu şekilde, programınızı eskiden beri kullananların, sizin yazdığınız bu programı temel alarak oluşturdukları programları bozmuş oldunuz... Çünkü eğer bu programdan faydalanan birisi, yazdığı kodda eski `self.data` değişkenini kullanmışsa, yukarıdaki isim değişikliği yüzünden programı kullanılamaz hale gelecektir. İşte bunu önlemek için `@property` bezeyicisini kullanabilirsiniz.

Dikkatlice bakın:

```
class Program():
    def __init__(self):
        self.veri = 0

    @property
    def data(self):
        return self.veri
```

Bu şekilde, `self.data` niteliğine yapılan bütün çağrılar `data()` adlı metot vasıtasıyla `self.veri` niteliğine yönlendirilecek. Böylece başkalarının bu programı kullanarak yazdığı eski kodları bozmadan, programımızda istediğimiz değişikliği yapmış olduk. Yani programımızda geriye dönük uyumluluğu (*backwards compatibility*) sağlamış olduk.

Yukarıdaki kodlarda `@property` bezeyicisini kullanarak `data()` metodunu bir niteliğe dönüştürdüğümüz için artık şöyle bir kullanım mümkün:

```
>>> p = Program()
>>> p.data

0

>>> p.veri

0
```

Bu yapıda, *self.veri* üzerindeki değişiklikler *self.data* niteliğine de yansiyacaktır:

```
>>> p.veri = 5
>>> p.data

5
```

41.2.2 Salt Okunur Nitelikler

@property bezeyicisinin bir başka kabiliyeti de salt okunur nitelikler oluşturabilmesidir.

Mesela yukarıdaki programı temel alarak şöyle bir şey deneyelim:

```
>>> p = Program()
>>> p.data = 5

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
AttributeError: can't set attribute
```

Gördüğünüz gibi, *data* niteliği üzerinde değişiklik yapamıyoruz. Dolayısıyla, kodlarınızı kullananların değiştirmesini istemediğiniz, 'salt okunur' nitelikler oluşturmak için *@property* bezeyicisinden yararlanabilirsiniz.

41.2.3 Veri Doğrulaması

@property bezeyicisinin üç önemli işlevi bulunur:

- Değer döndürmek
- Değer atamak
- Değer silmek

Yukarıdaki örneklerde bu bezeyicinin değer döndürme işlevini görmüştük. Şimdi ise bu bezeyicinin değer atama işlevini anlamaya çalışalım.

Bildiğiniz gibi, *@property* bezeyicisinin 'değer döndürme' işlevini kullanarak, bir niteliğe erişimi kısıtlayabiliyoruz. Örneğin, zamanında şöyle bir kod yazdığımızı varsayalım:

```
class Program():
    def __init__(self):
        self.sayı = 0
```

Daha sonra herhangi bir sebepten ötürü buradaki *self.sayı* niteliğine erişimi kısıtlayıp bu niteliği üzerinde değişiklik yapılamaz hale getirmek istersek *@property* bezeyicisinden yararlanabiliriz:

```
class Program():
    def __init__(self):
        self._sayı = 0

    @property
    def sayı(self):
        return self._sayı
```

Gördüğünüz gibi, öncelikle *self.sayı* adlı niteliği, başına bir alt çizgi getirerek normal erişime kapatmak istediğimizi belirttik. Bu kodları görenler, *sayı* niteliğinin yarı-gizli bir üye olduğunu anlayıp ona göre davranacak. Ayrıca biraz sonra tanımlayacağımız *sayı()* fonksiyonuyla bu değişkenin adının birbirine karışmaması için de bir önlem almış olacağız. Python'da bir değişkenin adını değiştirmeden o değişkene erişimi kontrol altına almak istediğimizde tek alt çizgi kullanmak tercih edilen bir yöntemdir.

Daha sonra da *sayı()* fonksiyonumuzu tanımlıyoruz:

```
@property
def sayı(self):
    return self._sayı
```

Bu *sayı()* fonksiyonunu *@property* ile bezediğimiz için, fonksiyon bir niteliğe dönüştü ve *sayı* değişkenini salt okunur hale getirdi. Eğer amacınız değişkeni salt okunur hale getirmek değilse *@property* ile bezediğimiz fonksiyon için bir *setter* parametresi tanımlayabilirsiniz. Nasıl mı? Dikkatlice inceleyin:

```
class Program():
    def __init__(self):
        self._sayı = 0

    @property
    def sayı(self):
        return self._sayı

    @sayı.setter
    def sayı(self, yeni_değer):
        self._sayı = yeni_değer
        return self._sayı
```

@property ile bezeyerek bir nitelik haline getirdiğiniz fonksiyonu yazılabilir hale getirmek ve bu yazma işleminin nasıl olacağını belirlemek için özel bir *.setter* bezeyicisi ile bezenmiş yeni bir fonksiyon tanımlayabilirsiniz.

Biz yukarıda, yine *sayı* adını taşıyan, *.setter* ile bezenmiş bir fonksiyon daha tanımladık:

```
@sayı.setter
def sayı(self, yeni_değer):
    self._sayı = yeni_değer
    return self._sayı
```

Yukarıdaki kodları çalıştırdığımızda, *_sayı* değişkenine *sayı* adı ile normal bir şekilde erişip istediğimiz değişikliği yapabiliyoruz:

```
>>> p = Program()
>>> p.sayı
0
```

```
>>> p.sayı = 5
>>> p.sayı

5
```

Gördüğünüz gibi, artık *sayı* değişkeni, kendisi için bir *.setter* bezeyicisi tanımlamış olmamız sayesinde değişiklik kabul ediyor.

.setter bezeyicisini, bir niteliği yazılabilir hale getirmenin yanısıra, doğrulama işlemleri için de kullanabilirsiniz.

Basit bir örnek verelim:

```
class Program():
    def __init__(self):
        self._sayı = 0

    @property
    def sayı(self):
        return self._sayı

    @sayı.setter
    def sayı(self, yeni_değer):
        if yeni_değer % 2 == 0:
            self._sayı = yeni_değer
        else:
            print('çift değil!')

        return self.sayı
```

Burada, *self.sayı* niteliğinin değerini çift sayılarla sınırlandırdık. Veri doğrulama/kısıtlama işlemini *.setter* bezeyicisi içinden gerçekleştirdiğimize dikkatinizi çekmek isterim. Buna göre, eğer *self.sayı* değişkenine girilen değer bir çift sayı ise bu değişikliği kabul ediyoruz. Aksi halde 'çift değil!' uyarısı gösteriyoruz:

```
>>> p = Program()
>>> p.sayı = 2
>>> p.sayı = 5

'çift değil!'
```

Bu arada, *.setter* dışında *.deleter* adlı özel bir *@property* bezeyicisi daha bulunur. Bunu da bir değeri silmek için kullanıyoruz:

```
class Program():
    def __init__(self):
        self._sayı = 0

    @property
    def sayı(self):
        return self._sayı

    @sayı.setter
    def sayı(self, yeni_değer):
        if yeni_değer % 2 == 0:
            self._sayı = yeni_değer
        else:
```

```
        print('çift değil!')

    return self.sayı

@sayı.deleter
def sayı(self):
    del self._sayı
```

Gördüğünüz gibi, *@property* bezeyicisini kullanırken üç ayrı metot tanımlıyoruz:

- İlgili niteliğe nasıl ulaşacağımızı gösteren bir metot: Bu metodu *@property* ile beziyoruz.
- İlgili niteliği nasıl ayarlayacağımızı gösteren bir metot: Bu metodu *@metot_adı.setter* şeklinde beziyoruz.
- İlgili niteliği nasıl sileceğimizi gösteren bir metot: Bu metodu *@metot_adı.deleter* şeklinde beziyoruz.

Bu bölümde nesne tabanlı programlamanın orta-ileri düzey sayılabilecek yönlerine temas ettik. Artık nesne tabanlı programlamanın temellerinden biraz daha fazlasını bildiğinizi rahatlıkla iddia edebilirsiniz.

Nesne Tabanlı Programlama (Devamı)

Nesne tabanlı programlamaya giriş yaparken, bu programlama yaklaşımının oldukça geniş kapsamlı bir konu olduğunu söylemiştik. Bu bölümde de bu geniş kapsamlı konunun ileri düzey yönlerini ele almaya devam edeceğiz.

Ayrıca bu bölümü bitirdikten sonra, nesne tabanlı programlamanın yoğun bir şekilde kullanıldığı 'grafik arayüz tasarlama' konusundan da söz edebileceğiz. Böylece, bu zamana kadar gördüğümüz komut satırı uygulamalarından sonra, bu bölümle birlikte ilk kez düğmeli-menülü modern arayüzleri tanımaya da başlayacağız. Üstelik grafik arayüzlü programlar üzerinde çalışmak, nesne tabanlı programlamanın özellikle karmaşık yönlerini çok daha kolay ve net bir şekilde anlamamızı da sağlayacak.

42.1 Miras Alma

Bu bölümde, yine nesne tabanlı programlamaya ait bir kavram olan 'miras alma'dan söz edeceğiz. Bütün ayrıntılarıyla ele alacağımız miras alma, nesne tabanlı programlamanın en önemli konularından birisidir. Hatta nesne tabanlı programlamayı faydalı bir programlama yaklaşımı haline getiren özelliklerin başında miras alma gelir dersek çok da abartmış olmayız. Ayrıca miras alma konusu, komut satırında çalışan programların yanısıra grafik arayüzlü programlar da yazabilmemizin önündeki son engel olacak. Bu bölümü tamamladıktan sonra, grafik arayüzlü programlar yazmamızı sağlayacak özel modüllerin belgelerinden yararlanabilmeye ve grafik arayüzlü programların kodlarını okuyup anlamaya başlayabileceğiz.

Daha önce de söylediğimiz gibi, Python programlama dilinin temel felsefesi, bir kez yazılan kodları en verimli şekilde tekrar tekrar kullanabilmeye dayanır. Genel olarak baktığımızda dilin hemen hemen bütün öğeleri bu amaca hizmet edecek şekilde tasarlanmıştır. İşte bu başlık altında ele alacağımız 'miras alma' kavramı da kodların tekrar tekrar kullanılabilmesi felsefesine katkı sunan bir özelliktir.

İsterseniz miras alma konusunu anlatmaya basit bir örnekle başlayalım.

Diyelim ki bir oyun yazıyorsunuz. Bu oyun içinde askerler, işçiler, yöneticiler, krallar, kraliçeler ve bunun gibi oyuncu türleri olacak. Bu oyuncularını ve kabiliyetlerini mesela şöyle tanımlayabilirsiniz:

```
class Asker():
    def __init__(self, isim, rütbe):
        self.isim = isim
        self.rütbe = rütbe
```

```

        self.güç = 100

    def hareket_et(self):
        print('hareket ediliyor...')

    def puan_kazan(self):
        print('puan kazanıldı')

    def puan_kaybet(self):
        print('puan kaybedildi')

class İşçi():
    def __init__(self, isim, rütbe):
        self.isim = isim
        self.rütbe = rütbe
        self.güç = 70

    def hareket_et(self):
        print('hareket ediliyor...')

    def puan_kazan(self):
        print('puan kazanıldı')

    def puan_kaybet(self):
        print('puan kaybedildi')

class Yönetici():
    def __init__(self, isim, rütbe):
        self.isim = isim
        self.rütbe = rütbe
        self.güç = 20

    def hareket_et(self):
        print('hareket ediliyor...')

    def puan_kazan(self):
        print('puan kazanıldı')

    def puan_kaybet(self):
        print('puan kaybedildi')

```

Burada asker, işçi ve yöneticinin her biri için ayrı bir sınıf tanımladık. Her sınıfın bir ismi, rütbesi ve gücü var. Ayrıca her sınıf; hareket etme, puan kazanma ve puan kaybetme gibi kabiliyetlere sahip.

Bu kodların *oyuncular.py* adlı bir dosyada bulunduğunu varsayarsak, mesela bir asker oluşturmak için yukarıdaki kodları şöyle kullanabiliriz:

```

>>> import oyuncular
>>> asker1 = oyuncular.Asker('Mehmet', 'er')

```

`Asker()` sınıfının *isim* ve *rütbe* parametrelerini belirtmek suretiyle bir asker nesnesi oluşturduk. Tıpkı Python'da gördüğümüz başka nesneler gibi, bu nesne de çeşitli nitelik ve metotlardan oluşuyor:

```

>>> dir(asker1)

```

```
[ '__class__', '__delattr__', '__dict__', '__dir__', '__doc__',  
  '__eq__', '__format__', '__ge__', '__getattribute__', '__gt__',  
  '__hash__', '__init__', '__le__', '__lt__', '__module__', '__ne__',  
  '__new__', '__reduce__', '__reduce_ex__', '__repr__', '__setattr__',  
  '__sizeof__', '__str__', '__subclasshook__', '__weakref__', 'güç',  
  'hareket_et', 'isim', 'puan_kaybet', 'puan_kazan', 'rütbe']
```

Bu nitelik ve metotları asker nesnesi üzerine nasıl uygulayacağımızı biliyorsunuz:

```
>>> asker1.isim  
  
'Mehmet'  
  
>>> asker1.rütbe  
  
'er'  
  
>>> asker1.güç  
  
100  
  
>>> asker1.hareket_et()  
  
'hareket ediliyor...'  
  
>>> asker1.puan_kazan()  
  
'puan kazanıldı'  
  
>>> asker1.puan_kaybet()  
  
'puan kaybedildi'
```

Aynı şekilde öteki İşçi() ve Yönetici() sınıflarını da örnekleyip kullanabiliriz. Bu konuda bir problem yok. Ancak yukarıdaki kodları incelediğinizde, aynı kodların sürekli tekrarlandığını göreceksiniz. Gördüğünüz gibi, aynı nitelik ve metotları her sınıf için yeniden tanımlıyoruz. Bu durumun Python'ın mantalitesine aykırı olduğunu tahmin etmek hiç zor değil. Peki acaba yukarıdaki kodları nasıl daha 'Pythonvari' hale getirebiliriz?

Bu noktada ilk olarak taban sınıflardan söz etmemiz gerekiyor.

42.2 Taban Sınıflar

Taban sınıflar (*base classes*) miras alma konusunun önemli kavramlarından biridir. Dilerseniz taban sınıfın ne olduğu anlayabilmek için, yukarıda verdiğimiz örneği temel alarak çok basit bir uygulama yapalım.

Öncelikle yukarıda verdiğimiz örneği tekrar önümüze alalım:

```
class Asker():  
    def __init__(self, isim, rütbe):  
        self.isim = isim  
        self.rütbe = rütbe  
        self.güç = 100
```



```

def hareket_et(self):
    print('hareket ediliyor...')

def puan_kazan(self):
    print('puan kazanıldı')

def puan_kaybet(self):
    print('puan kaybedildi')

class İşçi():
    def __init__(self, isim, rütbe):
        self.isim = isim
        self.rütbe = rütbe
        self.güç = 70

    def hareket_et(self):
        print('hareket ediliyor...')

    def puan_kazan(self):
        print('puan kazanıldı')

    def puan_kaybet(self):
        print('puan kaybedildi')

class Yönetici():
    def __init__(self, isim, rütbe):
        self.isim = isim
        self.rütbe = rütbe
        self.güç = 20

    def hareket_et(self):
        print('hareket ediliyor...')

    def puan_kazan(self):
        print('puan kazanıldı')

    def puan_kaybet(self):
        print('puan kaybedildi')

```

Bu örnekte, Asker(), İşçi() ve Yönetici() adlı sınıfların içeriğine baktığımızda pek çok metod ve niteliğin aslında birbiriyle aynı olduğunu görüyoruz. Gelin isterseniz bütün sınıflarda ortak olan bu nitelik ve metotları tek bir sınıf altında toplayalım.

Asker(), İşçi() ve Yönetici() sınıflarının, yazdığımız programdaki oyuncuları temsil ettiğini düşünersek, ortak nitelik ve metotları barındıran sınıfımızı da Oyuncu() olarak adlandırmamız mantıksız olmayacaktır:

```

class Oyuncu():
    def __init__(self, isim, rütbe):
        self.isim = isim
        self.rütbe = rütbe
        self.güç = 0

    def hareket_et(self):
        print('hareket ediliyor...')

    def puan_kazan(self):

```

```
print('puan kazanıldı')

def puan_kaybet(self):
    print('puan kaybedildi')
```

İşte burada `Oyuncu()` adlı sınıf, bir 'taban sınıf' olarak adlandırılır. Taban sınıf denen şey, birkaç farklı sınıfta ortak olan nitelik ve metotları barındıran bir sınıf türüdür. İngilizcede *base class* olarak adlandırılan taban sınıflar, ayrıca üst sınıf (*super class*) veya ebeveyn sınıf (*parent class*) olarak da adlandırılır. Biz bu makalede taban sınıf ismini tercih edeceğiz.

Yukarıdaki `Oyuncu()` adlı taban sınıf da, `İşçi()`, `Asker()`, `Yönetici()` gibi sınıfların hepsinde ortak olarak bulunacak nitelik ve metotları barındıracak. Öteki bütün sınıflar, ortak nitelik ve metotlarını her defasında tek tek yeniden tanımlamak yerine, `Oyuncu()` adlı bu taban sınıftan devralacak. Peki ama nasıl? İşte bunu anlamak için de 'alt sınıf' adlı bir kavrama değinmemiz gerekiyor.

42.3 Alt Sınıflar

Bir taban sınıftan türeyen bütün sınıflar, o taban sınıfın alt sınıflarıdır. (*subclass*). Alt sınıflar, kendilerinden türedikleri taban sınıfların metot ve niteliklerini miras yoluyla devralır.

Anlattığımız bu soyut şeyleri anlamamanın en kolay yolu somut bir örnek üzerinden ilerlemektir. Mesela, biraz önce tanımladığımız `Oyuncu()` adlı taban sınıftan bir alt sınıf türetelim:

```
class Asker(Oyuncu):
    pass
```

Kodlarımız tam olarak şöyle görünüyor:

```
class Oyuncu():
    def __init__(self, isim, rütbe):
        self.isim = isim
        self.rütbe = rütbe
        self.güç = 0

    def hareket_et(self):
        print('hareket ediliyor...')

    def puan_kazan(self):
        print('puan kazanıldı')

    def puan_kaybet(self):
        print('puan kaybedildi')

class Asker(Oyuncu):
    pass
```

Burada `Asker()` sınıfını tanımlarken, bu sınıfın parantezleri içine `Oyuncu()` sınıfının adını yazdığımıza dikkat edin. İşte bu şekilde bir sınıfın parantezleri içinde başka bir sınıfın adını belirtirsek, o sınıf, parantez içinde belirttiğimiz sınıfın bir alt sınıfı olmuş olur. Yani mesela yukarıdaki gibi `Asker()` sınıfının parantezleri arasına `Oyuncu()` sınıfının adını yazdığımızda, `Asker()` adlı sınıf;

1. `Oyuncu()` adlı sınıfı miras almış,

2. Oyuncu() adlı sınıfın bütün metot ve niteliklerini devralmış,
3. Oyuncu() adlı sınıftan türemiş oluyor.

Bu sayede Oyuncu() sınıfında tanımlanan bütün nitelik ve metotlara Asker() sınıfından da erişebiliyoruz:

```
>>> import oyuncular
>>> asker1 = oyuncular.Asker('Ahmet', 'Er')
>>> asker1.isim

'Ahmet'

>>> asker1.rütbe

'Er'

>>> asker1.güç

0

>>> asker1.puan_kazan()

'puan kazanıldı'
```

Örnek olması açısından, Oyuncu() sınıfından türeyen (miras alan) birkaç alt sınıf daha tanımlayalım:

```
class Oyuncu():
    def __init__(self, isim, rütbe):
        self.isim = isim
        self.rütbe = rütbe
        self.güç = 0

    def hareket_et(self):
        print('hareket ediliyor...')

    def puan_kazan(self):
        print('puan kazanıldı')

    def puan_kaybet(self):
        print('puan kaybedildi')

class Asker(Oyuncu):
    pass

class İşçi(Oyuncu):
    pass

class Yönetici(Oyuncu):
    pass
```

Tanımladığımız bu İşçi() ve Yönetici() sınıfları da tıpkı Asker() sınıfı gibi Oyuncu() adlı sınıftan miras aldığı için, Oyuncu() sınıfının sahip olduğu tüm nitelik ve metotlara sahiptirler.

Buraya kadar anlattıklarımızı özetleyecek olursak, şu sınıf bir taban sınıftır:

```
class Oyuncu():
    def __init__(self, isim, rütbe):
```

```
self.isim = isim
self.rütbe = rütbe
self.güç = 0

def hareket_et(self):
    print('hareket ediliyor...')

def puan_kazan(self):
    print('puan kazanıldı')

def puan_kaybet(self):
    print('puan kaybedildi')
```

Bu taban sınıf, kendisinden türeyecek alt sınıfların ortak nitelik ve metotlarını tanımlar.

Şu sınıflar ise, yukarıdaki taban sınıftan türeyen birer alt sınıftır:

```
class Asker(Oyuncu):
    pass

class İşçi(Oyuncu):
    pass

class Yönetici(Oyuncu):
    pass
```

Bu alt sınıflar, Oyuncu() adlı taban sınıfın bütün nitelik ve metotlarını miras yoluyla devralır. Yani Oyuncu() adlı taban/ebeveyn/üst sınıfın nitelik ve metotlarına, Asker(), İşçi() ve Yönetici() adlı alt sınıflardan erişebiliriz:

```
>>> asker1 = Asker('Ahmet', 'İstihkamcı')
>>> işçi1 = İşçi('Mehmet', 'Usta')
>>> yönetici1 = Yönetici('Selim', 'Müdür')
>>> asker1.hareket_et()

'hareket ediliyor...'

>>> işçi1.puan_kaybet()

'puan kaybedildi'

>>> yönetici1.puan_kazan()

'puan kazanıldı'
```

İşte bu mekanizmaya miras alma (*inheritance*) adı verilir. Miras alma mekanizması, bir kez yazılan kodların farklı yerlerde kullanılabilmesini sağlayan, bu bakımdan da programcıyı kod tekrarına düşmekten kurtaran oldukça faydalı bir araçtır. İlerleyen sayfalarda miras alma mekanizmasının başka faydalarını da göreceğiz.

42.4 Miras Alma Türleri

Tahmin edebileceğiniz gibi, miras alma yalnızca bir sınıfın parantezleri arasına başka bir sınıfı yazarak ilgili sınıfın bütün nitelik ve metotlarını kayıtsız şartsız devralmaktan ibaret değildir. Bir sınıf, muhtemelen, miras aldığı nitelik ve metotlar üzerinde birtakım değişiklikler de

yapmak isteyecektir. Esasında miras alma mekanizmasının işleyişi bakımından kabaca üç ihtimalden söz edebiliriz:

1. Miras alınan sınıfın bütün nitelik ve metotları alt sınıfa olduğu gibi devredilir.
2. Miras alınan sınıfın bazı nitelik ve metotları alt sınıfta yeniden tanımlanır.
3. Miras alınan sınıfın bazı nitelik ve metotları alt sınıfta değişikliğe uğratılır.

Bu ihtimallerden ilkinin zaten görmüştük. Bir sınıfın parantezleri arasına başka bir sınıfın adını yazdıktan sonra eğer alt sınıfta herhangi bir değişiklik yapmazsak, taban sınıftaki nitelik ve metotlar olduğu gibi alt sınıflara aktarılacaktır.

Mesela:

```
class Asker(Oyuncu):
    pass
```

Burada Asker() sınıfı, miras aldığı Oyuncu() sınıfının sanki bir kopyası gibidir. Dolayısıyla Oyuncu() sınıfının bütün nitelik ve metotlarına Asker() sınıfı altından da aynen erişebiliriz.

Yani yukarıdaki kod, Oyuncu() adlı sınıfın bütün nitelik ve metotlarının Asker() sınıfı tarafından miras alınmasını sağlar. Bu şekilde, Oyuncu() sınıfı içinde hangi metot veya nitelik nasıl tanımlanmışsa, Asker() sınıfına da o şekilde devredilir.

Taban sınıfımızın şu şekilde tanımlandığını biliyoruz:

```
class Oyuncu():
    def __init__(self, isim, rütbe):
        self.isim = isim
        self.rütbe = rütbe
        self.güç = 0

    def hareket_et(self):
        print('hareket ediliyor...')

    def puan_kazan(self):
        print('puan kazanıldı')

    def puan_kaybet(self):
        print('puan kaybedildi')
```

Dolayısıyla bu taban sınıfta hangi nitelik ve metotlar hangi değerlere sahipse aşağıdaki Asker(), İşçi() ve Yönetici() sınıfları da o değerlere sahip olacaktır:

```
class Asker(Oyuncu):
    pass

class İşçi(Oyuncu):
    pass

class Yönetici(Oyuncu):
    pass
```

Ancak, dediğimiz gibi, miras almada tek seçenek bütün metot ve nitelikleri olduğu gibi alt sınıflara aktarmak değildir. Zaten öyle olsaydı miras alma mekanizmasının pek bir anlamı olmazdı. Biz miras aldığımız sınıflar üzerinde, içinde bulunduğumuz durumun gerektirdiği birtakım değişiklikleri yapabilmeliyiz ki bu mekanizmanın ilgi çekici bir yanı olsun.

Ayrıca eğer bir taban sınıfı alt sınıflara olduğu gibi aktaracaksanız, taban sınıftan gelen metot ve nitelikler üzerinde herhangi bir değişiklik yapmayacaksanız ve alt sınıflara da herhangi bir nitelik ilave etmeyecekseniz, alt sınıflar tanımlamak yerine doğrudan taban sınıfın örneklerinden yararlanmak daha akıllıca ve pratik bir tercih olabilir:

```
>>> asker = Oyuncu('Ahmet', 'Er')
>>> işçi = Oyuncu('Mehmet', 'Usta')
>>> yönetici = Oyuncu('Selim', 'Müdür')
```

Burada asker, işçi ve yönetici için ayrı ayrı alt sınıflar tanımlamak yerine, her biri için doğrudan Oyuncu() sınıfını farklı *isim* ve *rütbe* değerleriyle örnekleyerek istediğimiz şeyi elde ettik.

İlerleyen derslerde miras alma alternatiflerinden daha ayrıntılı bir şekilde söz edeceğiz, ama dilerseniz şimdi konuyu daha fazla dağıtmadan miras alınan metot ve niteliklerin alt sınıflar içinde nasıl yeniden tanımlanacağını, nasıl değişikliğe uğratılacağını ve alt sınıflara nasıl yeni nitelik ve metotlar ekleneceğini incelemeye geçelim ve ilk örneklerimizi vermeye başlayalım.

Hatırlarsanız bir önceki başlıkta şöyle bir kod yazmıştık:

```
class Asker(Oyuncu):
    pass
```

Burada Oyuncu() sınıfını bütünüyle alt sınıfa aktardık. Peki ya biz bir taban sınıfı olduğu gibi miras almak yerine, bazı nitelikleri üzerinde değişiklik yaparak miras almak istersek ne olacak? Mesela taban sınıf içinde *self.güç* değeri 0. Biz bu değerin Asker(), İşçi() ve Yönetici() örnekleri için birbirinden farklı olmasını isteyebiliriz. Veya taban sınıfı olduğu gibi miras almakla birlikte, alt sınıflardan herhangi birine ilave nitelik veya nitelikler eklemek de isteyebiliriz. Diyelim ki biz Asker() sınıfı için, öteki sınıflardan farklı olarak, bir de *memleket* niteliği tanımlamak istiyoruz. Peki bu durumda ne yapacağız?

İşte bunun için Asker() sınıfını şu şekilde yazabiliriz:

```
class Asker(Oyuncu):
    memleket = 'Arpaçbahşiş'
```

Burada Asker() sınıfına *memleket* adlı bir sınıf niteliği eklemiş olduk. Dolayısıyla Asker() sınıfı, Oyuncu() adlı taban sınıftan miras alınan bütün nitelik ve metotlarla birlikte bir de *memleket* niteliğine sahip olmuş oldu:

```
>>> asker = Asker('Ahmet', 'binbaşı')
>>> asker.isim

'Ahmet'

>>> asker.memleket

'Arpaçbahşiş'
```

Elbette, bu niteliği öbür alt sınıflarda tanımlamadığımız için bu nitelik yalnızca Asker() sınıfına özgüdür.

Aynı şekilde, bir taban sınıftan türeyen bir alt sınıfa yeni bir sınıf metodu, örnek metodu veya statik metot da ekleyebiliriz:

```
class Asker(Oyuncu):
    memleket = 'Arpaçbahşiş'
```

```
def örnek_metodu(self):
    pass

@classmethod
def sınıf_metodu(cls):
    pass

@staticmethod
def statik_metot():
    pass
```

Kural şu: Eğer alt sınıfa eklenen herhangi bir nitelik veya metot taban sınıfta zaten varsa, alt sınıfa eklenen nitelik ve metotlar taban sınıftaki metot ve niteliklerin yerine geçecektir. Yani diyelim ki taban sınıfımız şu:

```
class Oyuncu():
    def __init__(self, isim, rütbe):
        self.isim = isim
        self.rütbe = rütbe
        self.güç = 0

    def hareket_et(self):
        print('hareket ediliyor...')

    def puan_kazan(self):
        print('puan kazanıldı')

    def puan_kaybet(self):
        print('puan kaybedildi')
```

Bu sınıfın nitelik ve metotlarını miras yoluyla devralan Asker() sınıfımız ise şu:

```
class Asker(Oyuncu):
    pass
```

Şimdi bu sınıf içinde hareket_et() adlı bir örnek metodu tanımlayalım:

```
class Asker(Oyuncu):
    def hareket_et(self):
        print('yeni hareket_et() metodu')
```

Eğer taban sınıfta hareket_et() adlı bir sınıf olmasaydı, Asker() adlı alt sınıf, taban sınıftan miras alınan öteki metot ve niteliklerle birlikte bir de hareket_et() adlı yeni bir örnek metoduna sahip olmuş olacaktı. Ancak taban sınıfta zaten hareket_et() adlı bir örnek metodu olduğu için, alt sınıfta tanımladığımız aynı adlı örnek metodu, taban sınıftaki metodun yerine geçip üzerine yazıyor.

Buraya kadar her şey tamam. Artık bir taban sınıfa ait metodu alt sınıfa miras yoluyla aktarırken nasıl yeniden tanımlayacağımızı öğrendik. Ayrıca alt sınıflara nasıl yeni metot ve nitelik ekleyeceğimizi de biliyoruz. Ama mesela, *self.isim* ve *self.rütbe* değişkenlerini korurken, taban sınıf içinde 0 değeri ile gösterilen *self.güç* değişkenini Asker(), İşçi() ve Yönetici() sınıflarının her biri içinde nasıl farklı bir değerle göstereceğimizi bilmiyoruz. Yani *self.güç* değerini Asker() sınıfı içinde 100, İşçi() sınıfı içinde 70, Yönetici() sınıfı içinde ise 50 ile göstermek istesek nasıl bir yol takip etmemiz gerektiği konusunda bir fikrimiz yok. İsterseniz şu ana kadar bildiğimiz yöntemleri kullanarak bu amacımızı gerçekleştirmeyi bir deneyelim:

```

class Oyuncu():
    def __init__(self, isim, rütbe):
        self.isim = isim
        self.rütbe = rütbe
        self.güç = 0

    def hareket_et(self):
        print('hareket ediliyor...')

    def puan_kazan(self):
        print('puan kazanıldı')

    def puan_kaybet(self):
        print('puan kaybedildi')

class Asker(Oyuncu):
    def __init__(self, isim, rütbe):
        self.güç = 100

class İşçi(Oyuncu):
    def __init__(self, isim, rütbe):
        self.güç = 70

class Yönetici(Oyuncu):
    def __init__(self, isim, rütbe):
        self.güç = 50

```

Burada taban sınıfın `__init__()` metodunu alt sınıflarda yeniden tanımladık. Bu kodları bu şekilde yazıp çalıştırdığımızda `self.güç` değerinin her bir alt sınıf için istediğimiz değere sahip olduğunu görürüz. Ancak burada şöyle bir sorun var. Bu kodları bu şekilde yazarak `self.isim` ve `self.rütbe` değişkenlerinin değerini maalesef kaybettik...

`__init__()` metodunun parametre listesine *isim* ve *rütbe* parametrelerini yazdığımız halde bunları kodlarımız içinde herhangi bir şekilde kullanmadığımız için, bu parametrelerin listede görünüyorsa bir şey ifade etmiyor. Yani alt sınıflarda tanımladığımız `__init__()` metodu bizden *isim* ve *rütbe* adlı iki parametre bekliyor olsa da, bu parametrelerin değerini kodlar içinde kullanmadığımız için bu parametrelere değer atamamız herhangi bir amaca hizmet etmiyor.

Gelin bu söylediklerimizi kanıtlayalım:

```

>>> import oyuncular
>>> asker = oyuncular.Asker('Ahmet', 'Er')
>>> asker.rütbe

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
AttributeError: 'Asker' object has no attribute 'rütbe'

>>> asker.isim

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
AttributeError: 'Asker' object has no attribute 'isim'

```

Bu sorunu çözmek için alt sınıflarımızı şu şekilde yazabiliriz:


```

class Asker(Oyuncu):
    def __init__(self, isim, rütbe):
        self.isim = isim
        self.rütbe = rütbe
        self.güç = 100

class İşçi(Oyuncu):
    def __init__(self, isim, rütbe):
        self.isim = isim
        self.rütbe = rütbe
        self.güç = 70

class Yönetici(Oyuncu):
    def __init__(self, isim, rütbe):
        self.isim = isim
        self.rütbe = rütbe
        self.güç = 50

```

Burada *self.isim* ve *self.rütbe* değişkenlerini her bir alt sınıf için tekrar tanımladık. Bu küçük örnekte pek sorun olmayabilir, ama taban sınıfın `__init__()` metodunun içinde çok daha karmaşık işlemlerin yapıldığı durumlarda yukarıdaki yaklaşım hiç de pratik olmayacaktır. Ayrıca eğer miras alma işlemini, içeriğini bilmediğiniz veya başka bir dosyada bulunan bir sınıftan yapıyorsanız yukarıdaki yöntem tamamen kullanışsız olacaktır. Ayrıca aynı şeyleri tekrar tekrar yazmak miras alma mekanizmasının ruhuna tamamen aykırıdır. Çünkü biz miras alma işlemini zaten aynı şeyleri tekrar tekrar yazmaktan kurtulmak için yapıyoruz.

Bu arada, yukarıda yapmak istediğimiz şeyi şununla karıştırmayın: Biz elbette taban sınıftaki bir niteliği, örnekleme sırasında değiştirme imkanına her koşulda sahibiz. Yani taban ve alt sınıfların şöyle tanımlanmış olduğunu varsayarsak:

```

class Oyuncu():
    def __init__(self, isim, rütbe):
        self.isim = isim
        self.rütbe = rütbe
        self.güç = 0

    def hareket_et(self):
        print('hareket ediliyor...')

    def puan_kazan(self):
        print('puan kazanıldı')

    def puan_kaybet(self):
        print('puan kaybedildi')

class Asker(Oyuncu):
    pass

class İşçi(Oyuncu):
    pass

class Yönetici(Oyuncu):
    pass

```

Her bir alt sınıfın *güç* değişkenini şu şekilde değiştirebiliriz:

```
>>> import oyuncular
>>> asker = oyuncular.Asker('Ahmet', 'Er')
>>> asker.güç
0
```

Gördüğünüz gibi şu anda askerin gücü 0. Bunu 100 yapalım:

```
>>> asker.güç = 100
>>> asker.güç
100
```

Aynı şeyi öteki İşçi() ve Yönetici() sınıflarının örnekleri üzerinde de yapabiliriz. Ama bizim istediğimiz bu değil. Biz, Asker() sınıfını örneklediğimiz anda gücü 100, İşçi() sınıfını örneklediğimiz anda gücü 70, Yönetici() sınıfını örneklediğimiz anda ise gücü 50 olsun istiyoruz.

İşte tam bu noktada imdadımıza yepyeni bir fonksiyon yetişecek. Bu yeni fonksiyonun adı `super()`.

42.5 super()

Hatırlarsanız, taban sınıflardan ilk kez bahsederken, bunlara üst sınıf da dendiğini söylemiştik. Üst sınıf kavramının İngilizcesi *super class*'tır. İşte bu bölümde inceleyeceğimiz `super()` fonksiyonunun adı da buradaki 'super', yani 'üst' kelimesinden gelir. Miras alınan üst sınıfa atıfta bulunan `super()` fonksiyonu, miras aldığımız bir **üst** sınıfın nitelik ve metotları üzerinde değişiklik yaparken, mevcut özellikleri de muhafaza edebilmemizi sağlar.

Bir önceki başlıkta verdiğimiz örnek üzerinden `super()` fonksiyonunu açıklamaya çalışalım:

```
class Oyuncu():
    def __init__(self, isim, rütbe):
        self.isim = isim
        self.rütbe = rütbe
        self.güç = 0

    def hareket_et(self):
        print('hareket ediliyor...')

    def puan_kazan(self):
        print('puan kazanıldı')

    def puan_kaybet(self):
        print('puan kaybedildi')

class Asker(Oyuncu):
    def __init__(self, isim, rütbe):
        self.güç = 100
```

Bu kodlarda, `Oyuncu()` adlı taban sınıfı miras alan `Asker()` sınıfı, `__init__()` metodu içinde `self.güç` değerini yeniden tanımlıyor. Ancak bu şekilde taban sınıfın `__init__()` metodu silindiği için, `self.isim` ve `self.rütbe` değişkenlerini kaybediyoruz. İşte bu sorunu, üst sınıfa atıfta bulunan `super()` fonksiyonu ile çözebiliriz.

Dikkatlice bakın:

```
class Asker(Oyuncu):
    def __init__(self, isim, rütbe):
        super().__init__(isim, rütbe)
        self.güç = 100
```

Burada `__init__()` metodu içinde şöyle bir satır kullandığımızı görüyorsunuz:

```
super().__init__(isim, rütbe)
```

İşte bu satırda `super()` fonksiyonu, tam da adının anlamına uygun olarak, miras alınan üst sınıfın `__init__()` metodu içindeki kodların, miras alan alt sınıfın `__init__()` metodu içine aktarılmasını sağlıyor. Böylece hem taban sınıfın `__init__()` metodu içindeki `self.isim` ve `self.rütbe` niteliklerini korumuş, hem de `self.güç` adlı yeni bir nitelik ekleme imkanı elde etmiş oluyoruz:

```
>>> asker = oyuncular.Asker('Ahmet', 'Er')
>>> asker.isim

'Ahmet'

>>> asker.rütbe

'Er'

>>> asker.güç

100
```

Bu bilgiyi öteki alt sınıflara da uygulayalım:

```
class Oyuncu():
    def __init__(self, isim, rütbe):
        self.isim = isim
        self.rütbe = rütbe
        self.güç = 0

    def hareket_et(self):
        print('hareket ediliyor...')

    def puan_kazan(self):
        print('puan kazanıldı')

    def puan_kaybet(self):
        print('puan kaybedildi')

class Asker(Oyuncu):
    def __init__(self, isim, rütbe):
        super().__init__(isim, rütbe)
        self.güç = 100

class İşçi(Oyuncu):
    def __init__(self, isim, rütbe):
        super().__init__(isim, rütbe)
        self.güç = 70

class Yönetici(Oyuncu):
    def __init__(self, isim, rütbe):
```

```
super().__init__(isim, rütbe)
self.güç = 20
```

Gördüğünüz gibi, `super()` fonksiyonu sayesinde taban sınıfın değiştirmek istediğimiz niteliklerine yeni değerler atarken, değiştirmek istemediğimiz nitelikleri ise aynı şekilde muhafaza ettik.

Bu arada eğer taban sınıfın `__init__()` metodundaki parametre listesini alt sınıfta da tek tek tekrar etmek sizi rahatsız ediyorsa yukarıdaki kodları şöyle de yazabilirsiniz:

```
class Asker(Oyuncu):
    def __init__(self, *arglar):
        super().__init__(*arglar)
        self.güç = 100

class İşçi(Oyuncu):
    def __init__(self, *arglar):
        super().__init__(*arglar)
        self.güç = 70

class Yönetici(Oyuncu):
    def __init__(self, *arglar):
        super().__init__(*arglar)
        self.güç = 20
```

Yıldızlı parametreleri önceki derslerimizden hatırlıyor olmalısınız. Bildiğiniz gibi, tek yıldızlı parametreler bir fonksiyonun bütün konumlu (*positional*) argümanlarını, parametrelerin parantez içinde geçtiği sırayı dikkate alarak bir demet içinde toplar. İşte yukarıda da bu özellikten faydalanıyoruz. Eğer taban sınıfta isimli (*keyword*) argümanlar da olsaydı, o zaman da çift yıldızlı argümanları kullanabilirdik.

Tek ve çift yıldızlı argümanlar genellikle şu şekilde gösterilir:

```
class Asker(Oyuncu):
    def __init__(self, *args, **kwargs):
        super().__init__(*args, **kwargs)
        self.güç = 100
```

Böylece konumlu argümanları bir demet içinde, isimli argümanları ise bir sözlük içinde toplamış oluyoruz. Bu da bizi üst (ya da taban) sınıfın parametre listesini alt sınıflarda tekrar etme derdinden kurtarıyor.

Bu arada, miras alınan taban sınıfa atıfta bulunan `super()` fonksiyonu, Python programlama diline sonradan eklenmiş bir özelliktir. Bu fonksiyon gelmeden önce taban sınıfa atıfta bulunabilmek için doğrudan o sınıfın adını kullanıyorduk:

```
class Asker(Oyuncu):
    def __init__(self, isim, rütbe):
        Oyuncu.__init__(self, isim, rütbe)
        self.güç = 100
```

veya:

```
class Asker(Oyuncu):
    def __init__(self, *args):
        Oyuncu.__init__(self, *args)
        self.güç = 100
```

Gördüğünüz gibi, eski yöntemde taban sınıfın adını iki kez kullanmamız gerekiyor. Ayrıca `__init__()` fonksiyonunun parametre listesinde ilk sıraya yine *self* kelimesini de eklemek zorunda kalıyoruz.

İsterseniz yukarıda gösterdiğimiz eski yöntemi kullanmaya devam edebilirsiniz elbette. Ancak `super()` fonksiyonunu kullanmak eski yöntemle göre biraz daha pratiktir.

Yukarıdaki örneklerde `super()` fonksiyonunu `__init__()` metodu içinde kullandık. Ancak elbette `super()` fonksiyonunu yalnızca `__init__()` fonksiyonu içinde kullanmak zorunda değiliz. Bu fonksiyonu başka fonksiyonlar içinde de kullanabiliriz:

```
class Oyuncu():
    def __init__(self, isim, rütbe):
        self.isim = isim
        self.rütbe = rütbe
        self.güç = 0

    def hareket_et(self):
        print('hareket ediliyor...')

    def puan_kazan(self):
        print('puan kazanıldı')

    def puan_kaybet(self):
        print('puan kaybedildi')

class Asker(Oyuncu):
    def __init__(self, isim, rütbe):
        super().__init__(isim, rütbe)
        self.güç = 100

    def hareket_et(self):
        super().hareket_et()
        print('hedefe ulaşıldı.')
```

Bu örneğin, `super()` fonksiyonunun nasıl işlediğini daha iyi anlamanızı sağladığını zannediyorum. Gördüğünüz gibi, taban sınıfın `hareket_et()` adlı metodunu alt sınıfta tanımladığımız aynı adlı fonksiyon içinde `super()` fonksiyonu yardımıyla genişlettik, yani taban sınıfın `hareket_et()` adlı fonksiyonuna yeni bir işlev ekledik:

```
def hareket_et(self):
    super().hareket_et()
    print('hedefe ulaşıldı.')
```

Burada `super().hareket_et()` satırıyla taban sınıfın `hareket_et()` adlı metodunu alt sınıfta tanımladığımız yeni `hareket_et()` metodu içinde çalıştırarak, bu metodun kabiliyetlerini yeni `hareket_et()` metoduna aktarıyoruz.

42.6 object Sınıfı

Biz buraya gelinceye kadar Python'da sınıfları iki farklı şekilde tanımlayabileceğimizi öğrendik:

```
class Deneme():
    pass
```

veya:

```
class Deneme:
    pass
```

Sınıf tanımlarken parantez kullansak da olur kullanmasak da. Eğer miras alacağınız bir sınıf yoksa parantezsiz yazımı tercih edebilir, parantezli yazım tarzını ise başka bir sınıftan miras aldığınız durumlar için saklayabilirsiniz:

```
class AltSınıf(TabanSınıf):
    pass
```

Ancak sağda solda incelediğiniz Python kodlarında bazen şöyle bir sınıf tanımlama şekli de görürseniz şaşırmayın:

```
class Sınıf(object):
    pass
```

Python'ın 3.x öncesi sürümlerinde sınıflar yeni ve eski tip olmak üzere ikiye ayrılıyordu. Bu sürümlerde eski tip sınıflar şöyle tanımlanıyordu:

```
class Sınıf:
    pass
```

veya:

```
class Sınıf():
    pass
```

Yeni tip sınıflar ise şöyle:

```
class Sınıf(object):
    pass
```

Yani eski tip sınıflar öntanımlı olarak herhangi bir taban sınıftan miras almazken, yeni tip sınıfların *object* adlı bir sınıftan miras alması gerekiyordu. Dolayısıyla, tanımladığınız bir sınıfta *object* sınıfını miras almadığınızda, yeni tip sınıflarla birlikte gelen özelliklerden yararlanamıyordunuz. Mesela önceki derslerde öğrendiğimiz *@property* bezeyicisi yeni tip sınıflarla gelen bir özelliktir. Eğer Python 3 öncesi bir sürüm için kod yazıyorsanız ve eğer *@property* bezeyicisini kullanmak istiyorsanız tanımladığınız sınıflarda açık açık *object* sınıfını miras almalısınız.

Python 3'te ise bütün sınıflar yeni tip sınıftır. Dolayısıyla *object* sınıfını miras alsanız da almasanız da, tanımladığınız bütün sınıflar öntanımlı olarak *object* sınıfını miras alacaktır. Yani Python 3 açısından şu üç tanımlama arasında bir fark bulunmaz:

```
class Sınıf:
    pass

class Sınıf():
    pass

class Sınıf(object):
    pass
```

Bunların hepsi de Python 3 açısından birer yeni tip sınıftır. Daha doğrusu Python 3'te bütün sınıflar bir yeni tip sınıf olduğu için, yukarıdaki sınıf tanımlamaları hep aynı tipte sınıflara işaret eder. Python 2'de ise ilk iki tanımlama eski tip sınıfları gösterirken, yalnızca üçüncü tanımlama yeni tip sınıfları gösterir.

Geldik bir bölümün daha sonuna... Böylece miras almaya ilişkin temel konuları incelemiş olduk. Bu bölümde öğrendiklerimiz sayesinde, etrafta gördüğümüz, miras alma mekanizmasının kullanıldığı kodların çok büyük bir bölümünü anlayabilecek duruma geldik. Bu mekanizmaya ilişkin olarak öğrenmemiz gerekenlerin geri kalanını da bir sonraki bölümde, grafik arayüz tasarımı konusuyla birlikte ele alacağız.

Nesne Tabanlı Programlama (Devamı)

Uyarı: Bu makale yoğun bir şekilde geliştirilmekte, içeriği sık sık güncellenmektedir.

Geçen bölümde verdiğimiz bilgiler sayesinde miras alma konusunun temelini oluşturan taban sınıf, alt sınıf ve türeme gibi kavramlarla birlikte `super()` ve `object` gibi araçların ne olduğunu ve ne işe yaradığını da öğrendik. Dolayısıyla artık miras alma mekanizmasına dair daha renkli, daha teşvik edici örnekler verebiliriz. Böylece, belki de gözünüze ilk bakışta pek de matah bir şey değilmiş gibi görünen bu 'miras alma' denen mekanizmanın aslında ne kadar önemli bir konu olduğuna sizleri ikna edebiliriz.

Bu bölümde ayrıca geçen bölümlerde incelemeye fırsat bulamasak da nesne tabanlı programlama kapsamında incelememiz gereken başka konuları da ele alacağız.

Nesne tabanlı programlamadan ilk bahsettiğimiz derste, nesne tabanlı programlama yaklaşımının grafik arayüz tasarımı için biçilmiş kaftan olduğundan söz etmiştik hatırlarsanız. Bu bölümde inceleyeceğimiz konuların bazılarını grafik arayüz tasarımı eşliğinde anlatacağız. Grafik arayüz programlamanın bize sunduğu düğmeli-menülü görsel programların, nesne tabanlı programlamaya ilişkin soyut kavramları somut bir düzleme taşımamıza imkan tanıması sayesinde, nesne tabanlı programlamaya ilişkin çetrefilli konuları daha rahat anlama fırsatı bulacağız.

43.1 Tkinter Hakkında

Hatırlarsanız, önceki derslerimizde birkaç kez Tkinter adlı bir modülden söz etmiştik. Tkinter, Python kurulumu ile birlikte gelen ve pencere-li-menülü modern programlar yazmamızı sağlayan grafik arayüz geliştirme takımlarından biridir.

Tkinter bir standart kütüphane paketi olduğu için, Python programlama dilini kurduğunuzda Tkinter de otomatik olarak kurulur¹.

Elbette Python'da grafik arayüzlü programlar yazmamızı sağlayacak tek modül Tkinter değildir. Bunun dışında PyQt, PyGI ve Kivy gibi alternatifler de bulunur. Ancak Tkinter'in öteki alternatiflere karşı en büyük üstünlüğü hem öbürlerine kıyasla çok daha kolay olması hem de Python'la birlikte gelmesidir. PyQt, PyGI ve Kivy'yi kullanabilmek için öncelikle bunları bilgisayarınıza kurmanız gerekir. Ayrıca Tkinter dışındaki alternatifleri kullanarak yazdığınız

¹ GNU/Linux dağıtımlarında, dağıtımı geliştiren ekip genellikle Tkinter paketini Python paketinden ayırdığı için, Tkinter'i ayrıca kurmanız gerekebilir. Eğer Python'ın etkileşimli kabuğunda `import tkinter` komutunu verdiğinizde bir hata mesajı alıyorsanız <http://www.istihza.com/forum> adresinden yardım isteyin. Eğer Windows kullanıyorsanız, böyle bir probleminiz yok. Python'ı kurduğunuz anda Tkinter de emrinize amadedir.

programları dağıtırken, bu arayüz kütüphanelerini kullanıcılarınızın bilgisayarına ya kendiniz kurmanız ya da kullanıcılarınızdan bu kütüphaneleri kurmasını talep etmeniz gerekir.

Ben size, ilerde başka arayüz takımlarına geçiş yapacak da olsanız, Tkinter'i mutlaka öğrenmenizi tavsiye ederim. Hem nesne tabanlı programlama hem de grafik arayüz geliştirme kavramlarını öğrenmek açısından Tkinter son derece uygun bir ortamdır.

Biz bu bölümde Tkinter modülünü kullanarak, prosedürel programlama, nesne tabanlı programlama, sınıflar, miras alma ve nesne programlamaya ilişkin öteki konular üzerine ufak tefek de olsa bazı çalışmalar yapacağız. Bu çalışmalar sayesinde bir yandan öğrendiğimiz eski konulara ilişkin güzel bir pratik yapma imkanı bulacağız, bir yandan Tkinter'in çalışmalarımızın sonucunu görsel bir şekilde izleme imkanı sağlaması sayesinde nesne tabanlı programlamanın çetrefilli kavramlarını anlamamız kolaylaşacak, bir yandan da ilk kez gördüğümüz kodları anlama ve bunlar hakkında fikir yürütme kabiliyeti kazanacağız. Yani bir taşla tamı tamına üç kuş vurmuş olacağız...

43.2 Prosedürel Bir Örnek

Başta da söylediğimiz gibi, nesne tabanlı programlama, grafik arayüzlü programlar geliştirmek için son derece uygun bir programlama yaklaşımıdır. Zaten kendi araştırmalarınız sırasında da, etraftaki grafik arayüzlü programların büyük çoğunluğunun nesne tabanlı programlama yaklaşımıyla yazıldığını göreceksiniz. Biz de bu derste vereceğimiz Tkinter örneklerinde sınıflı yapıları kullanacağız. Ancak dilerseniz Tkinter'in nasıl bir şey olduğunu daha kolay anlayabilmek için öncelikle nesne tabanlı yaklaşım yerine prosedürel yaklaşımı kullanarak birkaç küçük çalışma yapalım. Zira özellikle basit kodlarda, prosedürel yapıyı anlamak nesne tabanlı programlama yaklaşımı ile yazılmış kodları anlamaktan daha kolaydır. Ancak tabii ki kodlar büyüyüp karmaşılaştıkça sınıflı yapıları kullanmak çok daha akıllıca olacaktır.

O halde gelin isterseniz Tkinter modülünü nasıl kullanacağımızı anlamak için, bir metin dosyası açıp içine şu kodları yazalım:

```
import tkinter

pencere = tkinter.Tk()
pencere.mainloop()
```

Bu kodları herhangi bir Python programı gibi kaydedip çalıştırdığınızda boş bir pencerenin açıldığını göreceksiniz. İşte böylece siyah komut satırından renkli grafik arayüze geçiş yapmış oldunuz. Hadi hayırlı olsun!

Gördüğünüz gibi, bu kodlarda sınıfları kullanmadık. Dediğimiz gibi, ilk etapta Tkinter'i daha iyi anlayabilmek için sınıflı yapılar yerine prosedürel bir yaklaşımı benimseyeceğiz.

Burada öncelikle Tkinter modülünü içe aktardığımıza dikkat edin:

```
import tkinter
```

Modülü bu şekilde içe aktardığımız için, modül içindeki nitelik ve metotlara erişmek istediğimizde modülün adını kullanmamız gerekecek. Mesela yukarıda modülün adını kullanarak, *tkinter* modülü içindeki *Tk()* sınıfını örnekledik:

```
pencere = tkinter.Tk()
```

Dilerseniz içe aktarma işlemini şu şekilde yaparak işlerimizi biraz daha kolaylaştırabiliriz:

```
import tkinter as tk
```

Böylece *tkinter* modülünün nitelik ve metotlarına 'tkinter' yerine 'tk' önekiyle erişebiliriz:

```
pencere = tk.Tk()
```

Yukarıdaki kodları yazdığımızda, yani *tkinter* modülünün `Tk()` sınıfını örneklediğimiz anda aslında penceremiz oluştu. Ancak bu pencere örnekleme ile birlikte oluşmuş olsa da, Tkinter'in iç işleyişi gereği, 'ana döngü' adlı bir mekanizma çalışmaya başlamadan görünür hale gelmez. İşte bu özel ana döngü mekanizmasını çalıştırmak ve böylece oluşturduğumuz pencereyi görünür hale getirmek için, `Tk()` sınıf örneklerinin `mainloop()` adlı bir metodunu çalıştıracğıız:

```
pencere.mainloop()
```

Gördüğünüz gibi, `Tk()` sınıfını *pencere* adıyla örnekledikten sonra `Tk()` sınıfının `mainloop()` adlı metoduna *pencere* örneği üzerinden eriştik.

Bu ana döngü mekanizmasının benzerlerini Tkinter'in dışındaki öbür grafik arayüz tasarım araçlarında da göreceksiniz.

Bu arada, yukarıdaki prosedürel örnekte bile, biz istemesek de sınıflarla muhatap olduğumuza dikkatinizi çekmek isterim. Çünkü kullandığımız *tkinter* modülünün kendisi halihazırda birtakım sınıflardan oluşuyor. Dolayısıyla bu modülü içe aktardığımızda, kodlarımızın içine pek çok sınıfı ister istemez dahil etmiş oluyoruz. Esasında sırf bu durum bile, grafik arayüzlü programlarda neden nesne tabanlı programlamanın tercih edildiğini gayet güzel gösteriyor bize. Neticede, kullandığımız harici kaynaklardan ötürü her şekilde sınıflarla ve nesne tabanlı yapılarla içli dışlı olacağımız için, kendi yazdığımız kodlarda da nesne tabanlı yapılardan kaçmamızın hiçbir gerekçesi yok.

Neyse... Biz konumuza dönelim...

Yukarıda Tkinter modülünü kullanarak boş bir pencere oluşturduk. Gelin isterseniz bu boş pencere üzerinde birtakım değişiklikler yapalım.

Öncelikle *tkinter* modülümüzü içe aktaralım:

```
import tkinter as tk
```

Şimdi bu modülün `Tk()` adlı sınıfını örnekleyelim:

```
pencere = tk.Tk()
```

Böylece penceremizi oluşturmuş olduk. Tkinter'le verdiğimiz ilk örnekte de gördüğünüz gibi, Tkinter'le oluşturulan boş bir pencere öntanımlı olarak 200 piksel genişliğe ve 200 piksel yüksekliğe sahip olacaktır. Ancak isterseniz, `Tk()` sınıfının `geometry()` adlı metodunu kullanarak, pencere boyutunu ayarlayabilirsiniz (`Tk()` sınıfının hangi metotlara sahip olduğunu görmek için `dir(pencere)` komutunu verebileceğinizi biliyorsunuz):

```
import tkinter as tk

pencere = tk.Tk()
pencere.geometry('200x70')

pencere.mainloop()
```

Kendi yazdığımız sınıflardaki nitelik ve metotlara nasıl erişiyorsak, Tk() sınıfının nitelik ve metotlarına da aynı şekilde eriştiğimize dikkat edin. Neticede bizim yazdıklarımız da sınıftır, Tk() da sınıftır. Tk() sınıfının bizimkilerden tek farkı, Tk() sınıfının Python geliştiricilerince yazılmış olmasıdır. Yazarları farklı olsa da bütün sınıflar aynı kurallara tabidir. Dolayısıyla ilgili sınıfı kullanabilmek için önce sınıfımızı örnekliyoruz, ardından da bu sınıf içinde tanımlı olan nitelik ve metotlara noktalı gösterim tekniğini kullanarak ulaşıyoruz. Burada da Tk() sınıf örneklerinin geometry() metodunu kullanarak 200x200 yerine 200x70 boyutlarında bir pencere oluşturduk:

```
pencere.geometry('200x70')
```

Şimdi bu boş pencereye bir etiket bir de düğme ekleyelim:

```
import tkinter as tk

pencere = tk.Tk()
pencere.geometry('200x70')

etiket = tk.Label(text='Merhaba Zalim Dünya')
etiket.pack()

düğme = tk.Button(text='Tamam', command=pencere.destroy)
düğme.pack()

pencere.mainloop()
```

Burada *tkinter* modülünün Tk() sınıfına ek olarak, aynı modülün Label() ve Button() adlı iki sınıfını daha kullandık. Label() sınıfı etiketler, Button() sınıfı ise düğmeler oluşturmamızı sağlıyor. Bu sınıfların örnekleri üzerinde çalıştırdığımız pack() metodunu ise, etiket ve düğmeleri pencere üzerine yerleştirmek için kullanıyoruz.

Label() ve Button() sınıflarının *text* adlı bir parametre aldığını görüyorsunuz. Bu parametrenin değeri, etiket veya düğmenin üzerinde ne yazacağını gösteriyor.

Bu kodları da tıpkı başka Python programlarını çalıştırdığınız gibi çalıştırabilirsiniz.

Bu arada, Tkinter'de bir şeyi oluşturmanın ve görünür hale getirmenin iki farklı işlem gerektirdiğine özellikle dikkat edin. Mesela üzerinde 'Merhaba Zalim Dünya' yazan bir etiket oluşturmak için şu kodu kullanıyoruz:

```
etiket = tk.Label(text='Merhaba Zalim Dünya')
```

Bu etiketi pencere üzerine yerleştirmek, yani görünür hale getirmek için ise şu komutu kullanıyoruz:

```
etiket.pack()
```

Aynı şekilde bir düğme oluşturmak için de şu komutu kullanıyoruz:

```
düğme = tk.Button(text='Tamam', command=pencere.destroy)
```

Böylece üzerinde 'Tamam' yazan ve tıklandığında pencereyi kapatan bir düğme oluşturmuş oluyoruz. Düğmenin üzerine tıklandığında ne olacağını Button() sınıfının *command* parametresi aracılığıyla belirledik. Bu parametreye, *pencere* örneğinin *destroy()* metodunu verdiğimizde pencereye kapatma sinyali gönderilecektir. Yalnız bu metodu yazarken parantez işaretlerini kullanmadığımıza dikkat edin. Eğer metodu *pencere.destroy()* şeklinde

parantezli bir biçimde yazarsak, kapatma komutu daha düğmeye basmadan çalışacak ve bu durumda düğmemiz düzgün işlemeyecektir.

Tıpkı etikette olduğu gibi, düğmemizi de pencere üzerine yerleştirmek, yani görünür hale getirmek için `pack()` metodundan yararlanıyoruz:

```
düğme.pack()
```

Bunun, `Tk()` sınıfı ile `mainloop()` metodu arasındaki ilişkiye benzediğine dikkatinizi çekmek isterim: Tıpkı `pack()` metoduna benzer bir şekilde, `Tk()` sınıfı yardımıyla da bir pencere oluşturduktan sonra, bu pencerenin görünür hale gelebilmesi için `mainloop()` metodunu çalıştırmamız gerektiğini hatırlıyorsunuz.

Bu kodlarda Tkinter'e ilişkin ayrıntılardan ziyade, sınıflı yapıları kodlarımıza nasıl dahil ettiğimize ve bunları nasıl kullandığımıza odaklanmanızı istiyorum. Gördüğünüz gibi, *tkinter* modülünden içe aktardığımız `Tk()`, `Label()` ve `Button()` gibi sınıfların metot ve niteliklerini, mesela tıpkı karakter dizilerinin metot ve niteliklerini kullanır gibi kullanıyoruz.

Yukarıdaki örnekte, *tkinter* modülünün sınıflarını, kodlarımız içine prosedürel olarak dahil ettik. Yani her sınıfı, belli bir sıraya göre kodlarımız içinde belirtip, bunları adım adım çalıştırdık. Prosedürel programlamada kodların yazılış sırası çok önemlidir. Bunu kanıtlamak için çok basit bir örnek verelim:

```
import tkinter as tk

pencere = tk.Tk()

def çıkış():
    etiket['text'] = 'Elveda zalim dünya...'
    düğme['text'] = 'Bekleyin...'
    düğme['state'] = 'disabled'
    pencere.after(2000, pencere.destroy)

etiket = tk.Label(text='Merhaba Zalim Dünya')
etiket.pack()

düğme = tk.Button(text='Çık', command=çıkış)
düğme.pack()

pencere.protocol('WM_DELETE_WINDOW', çıkış)

pencere.mainloop()
```

Burada herzamanki gibi öncelikle gerekli modülü içe aktardık:

```
import tkinter as tk
```

Daha sonra `Tk()` sınıfı yardımıyla penceremizi oluşturduk:

```
pencere = tk.Tk()
```

Ardından `çıkış()` adlı bir fonksiyon tanımladık:

```
def çıkış():
    etiket['text'] = 'Elveda zalim dünya...'
    düğme['text'] = 'Bekleyin...'
    düğme['state'] = 'disabled'
    pencere.after(2000, pencere.destroy)
```

Bu fonksiyon, pencere kapatılırken hangi işlemlerin yapılacağını belirliyor. Buna göre, programdan çıkılırken sırasıyla şu işlemleri gerçekleştiriyoruz:

1. Etiket *text* parametresini 'Elveda zalim dünya...' olarak değiştiriyoruz.
2. Düğmenin *text* parametresini 'Bekleyin...' olarak değiştiriyoruz.
3. Düğmenin *state* parametresini 'disabled' olarak değiştirerek düğmeyi basılamaz hale getiriyoruz.
4. 2000 milisaniye (yani 2 saniye) sonra ise `pencere.destroy()` komutunu işleterek pencerenin kapanmasını sağlıyoruz.

`çıkış()` fonksiyonunu tanımladıktan sonra `Label()` ve `Button()` düğmeleri aracılığıyla etiket ve düğmelerimizi oluşturuyoruz:

```
etiket = tk.Label(text='Merhaba Zalim Dünya')
etiket.pack()

düğme = tk.Button(text='Çık', command=çıkış)
düğme.pack()
```

Buna göre, düğmeye basıldığında, *command* parametresinin değeri olan `çıkış()` fonksiyonu çalışmaya başlayacak ve fonksiyon gövdesinde tanımladığımız işlemler gerçekleşecek.

Bildiğiniz gibi, bir program penceresinde, o programı kapatmayı sağlayacak düğmelerin yanısıra, bir de en üst sağ (veya sol) köşede program penceresini kapatan bir 'X' düğmesi bulunur. İşte bu 'X' düğmesine basıldığında da pencere kapanmadan önce `çıkış()` fonksiyonunun çalışması için şu kodu yazıyoruz:

```
pencere.protocol('WM_DELETE_WINDOW', çıkış)
```

`protocol()` de tıpkı `geometry()` gibi, `Tk()` sınıfının metotlarından biridir. Bu metodu `WM_DELETE_WINDOW` argümanı ile birlikte kullanarak, pencere üzerindeki 'X' düğmesine basıldığında neler olacağını tanımlayabiliyoruz.

Son olarak da ana döngü mekanizmasını çalıştırıyoruz ve penceremizi görünür hale getiriyoruz:

```
pencere.mainloop()
```

Bu prosedürel kodları tekrar önümüze alalım:

```
import tkinter as tk

pencere = tk.Tk()

def çıkış():
    etiket['text'] = 'Elveda zalim dünya...'
    düğme['text'] = 'Bekleyin...'
    düğme['state'] = 'disabled'
    pencere.after(2000, pencere.destroy)

etiket = tk.Label(text='Merhaba Zalim Dünya')
etiket.pack()

düğme = tk.Button(text='Çık', command=çıkış)
düğme.pack()
```

```
pencere.protocol('WM_DELETE_WINDOW', çıkış)

pencere.mainloop()
```

En başta da söylediğimiz gibi, bu kodlarda, satır sıraları çok önemlidir. Mesela burada düğmeyi oluşturan kodlarla `pencere.protocol()` kodlarının çalışması için bunların mutlaka `çıkış()` fonksiyonu tanımlandıktan sonra yazılması gerekir. Eğer bu kodları şöyle yazarsanız:

```
import tkinter as tk

pencere = tk.Tk()
pencere.protocol('WM_DELETE_WINDOW', çıkış)

def çıkış():
    etiket['text'] = 'Elveda zalim dünya...'
    düğme['text'] = 'Bekleyin...'
    düğme['state'] = 'disabled'
    pencere.after(2000, pencere.destroy)

etiket = tk.Label(text='Merhaba Zalim Dünya')
etiket.pack()

düğme = tk.Button(text='Çık', command=çıkış)
düğme.pack()

pencere.mainloop()
```

... programınız çalışmayacaktır.

Bu durum, programcuyu, istediği kod düzenini oturtmak konusunda epey kısıtlar. Ama eğer nesne tabanlı programlama yaklaşımını kullanırsak kod akışını belirlerken daha özgür olabiliriz. Ayrıca prosedürel yaklaşımda kodlar büyüdükçe programınızın çorbaya dönme ihtimali nesne tabanlı programlama yaklaşımına göre daha fazladır. Ancak elbette nesne tabanlı programlama yaklaşımını kullanmak tek başına düzgün ve düzenli kod yazmanın teminatı değildir. Nesne tabanlı programlama yaklaşımını kullanarak da gayet sebze çorbası kıvamında kodlar yazabilirsiniz. En başta da söylediğimiz gibi, nesne tabanlı programlama bir seçenektir. Eğer istemezseniz, nesne tabanlı programlama yaklaşımını kullanmak zorunda değilsiniz. Ama elinizde böyle bir imkanınız olduğunu ve başkalarının da bu yaklaşımdan yoğun bir şekilde faydalandığını bilmek çok önemlidir.

43.3 Sınıflı Bir Örnek

Bir önceki başlıkta Tkinter'i kullanılarak prosedürel bir kod yazdık. Peki acaba yukarıdaki kodları nesne tabanlı olarak nasıl yazabiliriz?

Dikkatlice bakın:

```
import tkinter as tk

class Pencere(tk.Tk):
    def __init__(self):
        super().__init__()
        self.protocol('WM_DELETE_WINDOW', self.çıkış)

        self.etiket = tk.Label(text='Merhaba Zalim Dünya')
```

```

        self.etiket.pack()

        self.düğme = tk.Button(text='Çık', command=self.çıkış)
        self.düğme.pack()

    def çıkış(self):
        self.etiket['text'] = 'Elveda zalim dünya...'
        self.düğme['text'] = 'Bekleyin...'
        self.düğme['state'] = 'disabled'
        self.after(2000, self.destroy)

pencere = Pencere()
pencere.mainloop()

```

Bu kodlarda gördüğünüz bütün satırları anlayacak kadar nesne tabanlı programlama bilgisine sahipsiniz. Ama gelin biz yine de bu kodları sizin için tek tek ve tane tane açıklayalım.

Öncelikle *tkinter* modülünü *tk* adıyla içe aktarıyoruz:

```
import tkinter as tk
```

Daha sonra *Pencere()* adlı sınıfımızı tanımlamaya başlıyoruz:

```
class Pencere(tk.Tk):
    ...
```

Burada öncelikle *Tk()* sınıfını miras aldığımıza dikkat edin. Bu sayede bu sınıfın içindeki bütün nitelik ve metotları kendi uygulamamız içinden çağırabileceğiz.

Penceremiz oluşur oluşmaz pencere üzerinde bir etiket ile bir düğme olmasını planlıyoruz. Pencere oluşur oluşmaz işletilecek kodları tanımlamak için bir *__init__()* metoduna ihtiyacımız olduğunu biliyorsunuz:

```
class Pencere(tk.Tk):
    def __init__(self):
        ...
```

Ancak kendi *__init__()* metodumuzu tanımlarken, *Tk()* sınıfının kendi *__init__()* metodundaki işlemleri de gölgelemememiz lazım. Dolayısıyla orijinal *__init__()* metodunu kendi *__init__()* metodumuza aktarmak için *super()* fonksiyonundan yararlanacağız:

```
class Pencere(tk.Tk):
    def __init__(self):
        super().__init__()
```

Artık taban sınıfın *__init__()* metodunu kendi tanımladığımız alt sınıfın *__init__()* metodu içinden özelleştirmeye başlayabiliriz. Öncelikle şu satırı yazıyoruz:

```
self.protocol('WM_DELETE_WINDOW', self.çıkış)
```

protocol() metodunun öntanımlı davranışı, pencerenin 'X' düğmesine basıldığında programı sonlandırmaktır. İşte biz bu öntanımlı davranışı değiştirmek için *protocol()* metodunu içeren kodu tekrar tanımlıyoruz ve 'X' düğmesine basıldığında *çıkış()* fonksiyonunun çalışmasını sağlıyoruz.

Daha sonra normal bir şekilde etiketimizi ve düğmemizi tanımlıyoruz:

```
self.etiket = tk.Label(text='Merhaba Zalim Dünya')
self.etiket.pack()

self.düğme = tk.Button(text='Çık', command=self.çıkış)
self.düğme.pack()
```

İki farklı yerde atıfta bulunduğumuz `çıkış()` fonksiyonumuz ise şöyle:

```
def çıkış(self):
    self.etiket['text'] = 'Elveda zalim dünya...'
    self.düğme['text'] = 'Bekleyin...'
    self.düğme['state'] = 'disabled'
    self.after(2000, self.destroy)
```

Son olarak da şu kodları yazıp programımızı tamamlıyoruz:

```
pencere = Pencere()
pencere.mainloop()
```

Elbette zevkler ve renkler tartışılmaz, ancak ben yukarıdaki kodları, prosedürel kodlara göre çok daha düzgün, düzenli, anlaşılır ve okunaklı bulduğumu, bu kodlara baktığımda, programı oluşturan parçaların prosedürel kodlara kıyasla daha yerli yerinde olduğunu düşündüğümü söylemeden de geçmeyeceğim...

Eğer siz aksini düşünüyorsanız sizi prosedürel yolu tercih etmekten alıkoyan hiçbir şeyin olmadığını da bilin. Ancak tabii ki bu, nesne tabanlı programlamadan kaçabileceğiniz anlamına da gelmiyor! Unutmayın, bu yaklaşımı siz kullanmasanız da başkaları kullanıyor.

43.4 Çoklu Miras Alma

Python'da bir sınıf, aynı anda birden fazla sınıfı da miras alabilir. Eğer yazdığınız bir uygulamada birden fazla taban sınıftan nitelik ve metot miras almanız gerekirse bunu şu şekilde gerçekleştirebilirsiniz:

```
class Sınıf(taban_sınıf1, taban_sınıf2):
    pass
```

Bu şekilde hem *taban_sınıf1* hem de *taban_sınıf2*'de bulunan nitelik ve metotlar aynı anda *Sınıf* adlı sınıfa dahil olacaktır.

Ufak bir örnek verelim. Diyelim ki elimizde şu sınıflar var:

```
class c1:
    sn1 = 'sn1'

    def __init__(self):
        self.ön1 = 'ön1'
        print(self.ön1)

    def örn_metot1(self):
        self.öm1 = 'öm1'
        return self.öm1

class c2:
    sn2 = 'sn2'
```



```

def __init__(self):
    self.ön2 = 'ön2'
    print(self.ön2)

def örn_metot2(self):
    self.öm2 = 'öm2'
    return self.öm2

class c3:
    sn3 = 'sn3'

    def __init__(self):
        self.ön3 = 'ön3'
        print(self.ön3)

    def örn_metot3(self):
        self.öm3 = 'öm3'
        return self.öm3

```

Burada üç farklı sınıf ve her bir sınıfın içinde de birer sınıf niteliği, birer `__init__()` metodu, birer örnek niteliği ve birer örnek metodu görüyoruz.

Şimdi bu üç sınıfı birden taban sınıf olarak miras alan dördüncü bir sınıf tanımlayalım:

```

class c4(c1, c2, c3):
    pass

```

Burada, taban sınıf vazifesi görecektir. Sınıfların adını `c4` sınıfının parantezleri arasına tek tek yerleştirdiğimize dikkat edin. Bu şekilde `c1`, `c2` ve `c3` adlı sınıfları aynı anda miras almış oluyoruz. İşte bu mekanizmaya Python'da çoklu miras alma (*multiple inheritance*) adı veriliyor.

Tek bir sınıfı miras aldığınızda hangi kurallar geçerliyse, birden fazla sınıfı miras aldığınızda da temel olarak aynı kurallar geçerlidir. Ancak çoklu miras almada birden fazla sınıf söz konusu olduğu için, miras alınan sınıfların da kendi aralarında veya başka sınıflarla nitelik ve/veya metot alışverişi yapması halinde ortaya çıkabilecek beklenmedik durumlara karşı dikkatli olmalısınız. Ayrıca çoklu miras alma işlemi sırasında, aynı adı taşıyan metotlardan yalnızca birinin miras alınacağını da unutmayın.

Örneğin:

```

class c1:
    sn1 = 'sn1'

    def __init__(self):
        self.ön1 = 'ön1'
        print(self.ön1)

    def örn_metot1(self):
        self.öm1 = 'öm1'
        return self.öm1

    def ortak_metot(self):
        self.om = 'ortak metot_c1'
        return self.om

class c2:

```

```
sn2 = 'sn2'

def __init__(self):
    self.ön2 = 'ön2'
    print(self.ön2)

def örn_metot2(self):
    self.öm2 = 'öm2'
    return self.öm2

def ortak_metot(self):
    self.om = 'ortak metot_c2'
    return self.om

class c3:
    sn3 = 'sn3'

    def __init__(self):
        self.ön3 = 'ön3'
        print(self.ön3)

    def örn_metot3(self):
        self.öm3 = 'öm3'
        return self.öm3

    def ortak_metot(self):
        self.om = 'ortak metot_c3'
        return self.om

class c4(c1, c2, c3):
    def __init__(self):
        super().__init__()
```

Burada, aynı adı taşıyan `__init__()` ve `ortak_metot()` adlı metotlardan yalnızca biri miras alınacaktır. Bunlardan hangisinin miras alınacağını az çok tahmin etmişsinizdir. Evet, doğru bildiniz. Miras alma listesinde hangi sınıf önde geliyorsa onun metotları miras alınacaktır:

```
s = c4()
print(s.ortak_metot())
```

Gördüğünüz gibi, `c4()` sınıfı önce `c1` sınıfını miras aldığı için hep `c1` sınıfının metotları öncelik kazanıyor.

Eğer sınıfları `class c4(c2, c3, c1):` şeklinde miras alsaydık, bu kez de `c2` sınıfının metotları öncelik kazanacaktı.

Elbette, Python'ın sizin için belirlediği öncelik sırası yerine kendi belirlediğiniz öncelik sırasını da dayatabilirsiniz:

```
class c4(c1, c2, c3):
    def __init__(self):
        c2.__init__(self)

    def ortak_metot(self):
        return c3.ortak_metot(self)
```

Burada `c2` sınıfının `__init__()` metodu ile `c3` sınıfının `ortak_metot()`'una miras önceliği verdik.

43.5 Dahil Etme

Bir sınıftaki nitelik ve metotları başka bir sınıf içinde kullanmanın tek yolu ilgili sınıf veya sınıfları miras almak değildir. Hatta bazı durumlarda, miras alma iyi bir yöntem dahi olmayabilir. Özellikle birden fazla sınıfa ait nitelik ve metotlara ihtiyaç duyduğumuzda, çoklu miras alma yöntemini kullanmak yerine, dahil etme (*composition*) denen yöntemi tercih edebiliriz.

Peki nedir bu dahil etme denen şey? Adından da anlaşılacağı gibi, dahil etme yönteminde, taban sınıfın nitelik ve metotlarını miras almak yerine, alt sınıf içine dahil ediyoruz. Esasında biz bunun örneğini görmüştük. Şu kodu hatırlıyorsunuz:

```
import tkinter as tk

class Pencere(tk.Tk):
    def __init__(self):
        super().__init__()
        self.protocol('WM_DELETE_WINDOW', self.çıkış)

        self.etiket = tk.Label(text='Merhaba Zalim Dünya')
        self.etiket.pack()

        self.düğme = tk.Button(text='Çık', command=self.çıkış)
        self.düğme.pack()

    def çıkış(self):
        self.etiket['text'] = 'Elveda zalim dünya...'
        self.düğme['text'] = 'Bekleyin...'
        self.düğme['state'] = 'disabled'
        self.after(2000, self.destroy)

pencere = Pencere()
pencere.mainloop()
```

Burada aynı anda hem miras alma hem de dahil etme yönteminden yararlanıyoruz. İlk önce Tk() sınıfını miras aldık. Böylece bu sınıfın nitelik ve metotlarına doğrudan erişim elde ettik. Etiket ve düğme oluşturmamızı sağlayan Label() ve Button() sınıflarını ise Pencere() sınıfımız içine dahil ettik. Böylece bu sınıfların nitelik ve metotlarına sırasıyla *self.etiket* ve *self.düğme* adları altında erişim kazandık.

Miras alma ve dahil etme yöntemleri arasında tercih yaparken genel yaklaşımımız şu olacak: Eğer yazdığımız uygulama, bir başka sınıfın türevi ise, o sınıfı miras alacağız. Ama eğer bir sınıf, yazdığımız uygulamanın bir parçası ise o sınıfı uygulamamıza dahil edeceğiz.

Yani mesela yukarıdaki örnekte temel olarak yaptığımız şey bir uygulama penceresi tasarlamaktır. Dolayısıyla uygulama penceremiz, tk.Tk() sınıfının doğrudan bir türevidir. O yüzden bu sınıfı miras almayı tercih ediyoruz.

Pencere üzerine etiket ve düğme yerleştirmemizi sağlayan Label() ve Button() sınıfları ise, uygulama penceresinin birer parçasıdır. Dolayısıyla bu sınıfları uygulamamız içine dahil ediyoruz.

Yukarıda anlattığımız iki farklı ilişki türü 'olma ilişkisi' (*is-a relationship*) ve 'sahiplik ilişkisi' (*has-a relationship*) olarak adlandırılabilir. Olma ilişkisinde, bir sınıf ötekinin türevidir. Sahip olma ilişkisinde ise bir sınıf öteki sınıfın parçasıdır. Eğer iki sınıf arasında 'olma ilişkisi' varsa miras alma yöntemini kullanıyoruz. Ama eğer iki sınıf arasında 'sahiplik ilişkisi' varsa dahil

etme yöntemini kullanıyoruz.

Dipnotları:

Nesne Tabanlı Programlama (Devamı)

Nesne tabanlı programlamaya ilişkin bu son bölümde önceki derslerde incelemeye fırsat bulamadığımız ileri düzey konulardan söz edeceğiz.

44.1 İnşa, İklendirme ve Sonlandırma

Python'da bir sınıfın ömrü üç aşamadan oluşur:

1. İnşa (*Construction*)
2. İklendirme (*initialization*)
3. Sonlandırma (*destruction*)

Biz bundan önceki derslerimizde iklendirme sürecinin nasıl yürüdüğünü görmüştük. Bu dersimizde ise, iklendirme sürecine de tekrar değinmekle birlikte, özellikle inşa ve sonlandırma süreçlerini ele alacağız.

Önceki derslerimizden de bildiğimiz gibi, Python'da bir sınıfı iklendirmek için `__init__()` adlı bir metottan yararlanıyoruz. Ancak, adının aksine, iklendirme, sınıfların oluşturulmasına ilişkin ilk basamak değildir. Python, bir sınıfın iklendirilmesinden önce o sınıfı inşa eder. Bu inşa işleminden sorumlu metodun adı ise `__new__()`'dur. Gelin bu metodu yakından tanımaya çalışalım.

44.1.1 `__new__()` Metodu

Bildiğiniz gibi, Python'da basit bir sınıfı şu şekilde tanımlıyoruz:

```
class Sınıf():
    def __init__(self):
        print('merhaba sınıf!')
```

Burada `__init__()` metodu, sınıfımız örneklenir örneklenmez hangi işlemlerin yapılacağını gösteriyor. Yani mesela `sınıf = Sınıf()` gibi bir kod yardımıyla `Sınıf()` adlı sınıfı örneklediğimiz anda ne olacağını bu `__init__()` metodu içinde tanımlıyoruz:

```
>>> # Yukarıdaki kodların `sınıf.py` adlı bir dosyada olduğunu varsayalım
>>> import sınıf
>>> snf = sınıf.Sınıf()

merhaba sınıf!
```

Gördüğünüz gibi, tam da `__init__()` metodunda tanımladığımız şekilde, sınıfımızı örneklediğimiz anda ekrana ‘merhaba sınıf’ çıktısı verildi.

Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi, bir sınıf örneklenirken çalışan ilk metod aslında `__init__()` değildir. Python bu süreçte alttan alta `__new__()` adlı başka bir metodu çalıştırır. Gelin bunu kanıtlayalım:

```
class Sınıf():
    def __new__(cls):
        pass

    def __init__(self):
        print('merhaba sınıf')
```

Bu sınıfı örneklediğinizde, bir önceki kodların aksine, ekrana ‘merhaba sınıf’ yazısı çıktı olarak verilmeyecektir. İşte bunun sebebi, Python’ın öntanımlı `__new__()` metodunun üzerine yazıp, o metodun işlevselliğini ortadan kaldırmış olmanızdır. Eğer `__new__()` metodunun öntanımlı davranışını taklit etmek isterseniz yukarıdaki kodları şu şekilde yazmalısınız:

```
class Sınıf():
    def __new__(cls, *args, **kwargs):
        return object.__new__(cls, *args, **kwargs)

    def __init__(self):
        print('merhaba sınıf')
```

Burada yaptığımız şeyin aslında temel olarak basit bir miras alma işleminden ibaret olduğunu görüyor olmalısınız. Bildiğiniz gibi, Python’daki bütün sınıflar, eğer başka bir sınıfı miras olarak almıyorlarsa, otomatik olarak `object` sınıfını miras alırlar. Yani aslında yukarıdaki sınıf tanımını Python şöyle görür:

```
class Sınıf(object):
    ...
```

Burada `object` taban sınıf olmuş oluyor. Bu taban sınıfın `__new__()` metodunun sahip olduğu işlevselliği `Sınıf` adlı alt sınıfa aktarabilmek için taban sınıfı kendi `__new__()` metodumuz içinde çağırıyoruz:

```
class Sınıf():
    def __new__(cls, *args, **kwargs):
        return object.__new__(cls, *args, **kwargs)
```

İşte eğer bir sınıfın inşa edilme sürecinin nasıl işleyeceğini kontrol etmek isterseniz bu `__new__()` metodunun üzerine yazarak metodu değişikliğe uğratabilirsiniz:

```
class Sınıf():
    def __new__(cls, *args, **kwargs):
        print('Yeni sınıf inşa edilirken lütfen bekleyiniz...')
        return object.__new__(cls, *args, **kwargs)

    def __init__(self):
        print('merhaba sınıf')
```

Ancak bu noktada şunu belirtmeden de geçmeyelim. `__new__()` metodu, sık sık muhatap olmanız gereken bir metod değil. `__new__()` metodunu kullanarak yapacağınız pek çok şeyi aslında doğrudan `__init__()` metodu aracılığıyla da yapabilirsiniz.

Paketler

Uyarı: Bu makale yoğun bir şekilde geliştirilmekte, içeriği sık sık güncellenmektedir.

Birkaç bölüm önce, Python'ın belkemiği olduğunu söylediğimiz modüller konusundan söz etmiştik. Bu bölümde de yine modüllerle bağlantılı bir konuyu ele alacağız. Konumuz Python'da paketler.

45.1 Paket Nedir?

Öncelikle paketin ne demek olduğunu anlamaya çalışarak başlayalım. Python'da bir dizin yapısı içinde bir araya getirilen, birbiriyle bağlantılı modüllere paket adı verilir. Dolayısıyla paketler modüllerden oluşur.

Python programlama dilinde paketler hem geniş bir yer tutar, hem de büyük bir önem taşır. Hatta Python'ı bilmenin paketleri bilmek demek olduğunu söylersek çok da abartmış olmayız. Mesela Python'la web programları yazmak için kullanılan en gözde araçlardan biri olan *django* web çatısı, aslında birtakım üçüncü şahıs modüllerinin bir paket yapısı içinde bir araya getirilmiş halinden başka bir şey değildir. Aynı şekilde Python'la Android ve iOS üzerinde çalışabilecek programlar yazmak isterseniz *kivy* adlı bir başka Python paketini öğrenmeniz gerekir. Python programlama dilini kullanarak grafik arayüzlü yazılımlar geliştirmemizi sağlayan *tkinter* ise standart kütüphanede bulunan pek çok paketten yalnızca bir tanesidir.

Etrafta *django*, *kivy* ve *tkinter* gibi pek çok kullanışlı paket bulabilirsiniz. Mesela standart kütüphanede bulunan *sqlite3*, Sqlite veritabanları üzerinde çalışmamıza imkan tanıyan çeşitli modülleri içinde barındıran bir Python paketidir. Yine standart kütüphanede bulunan *urllib* paketi yardımıyla internet adresleri (URL'ler) üzerinde çeşitli işlemler yapabilirsiniz. Python kurulum dizini içindeki *Lib* klasörü altında pek çok standart Python paketi görebilirsiniz.

Peki modüllerle paketleri birbirinden ayıran şey nedir?

Öncelikle, paketler modüllere kıyasla çok daha kapsamlı bir yapıdır. Zira bir paket içinde (genellikle) birden fazla modül bulunur. Örneğin standart kütüphanede bulunan ve tek bir *os.py* dosyasından oluşan *os* bir modülken, içinde pek çok farklı modülü barındıran *collections* bir pakettir. Tek bir dosyadan oluştuğu ve bir dizin yapısı içinde yer almadığı için bir modülden içe aktarma işlemi gerçekleştirmek son derece kolaydır. Paketlerden içe aktarma yaparken uymamız gereken kurallar ise haliyle biraz daha karmaşıktır.

İkincisi, bütün paketler aynı zamanda birer modüldür, ancak bütün modüller birer paket değildir. Örneğin *venv* paketinden bahsederken '*venv* modülü' demek yanlış olmaz. Ancak

`os` modülünden bahsederken '`os` paketi' demek biraz abes kaçacaktır.

Üçüncüsü, paketlerin `__path__` adlı özel bir niteliği bulunur. Modüllerde ise bu nitelik bulunmaz. Örneğin:

```
>>> import os
>>> os.__path__

AttributeError: 'module' object has no attribute '__path__'
```

`os` bir modül olduğu için, `__path__` niteliğine sahip değildir. Bir de `json` paketine bakalım:

```
>>> import json
>>> json.__path__
```

`json` ise bir paket olduğu için, `__path__` niteliğine sahiptir. Birazdan bu niteliğin ne işe yaradığını anlatacağız. Ama ondan önce öğrenmeniz gereken başka şeyler var.

45.2 Paket Türleri

Tıpkı fonksiyonlarda ve modüllerde olduğu gibi, paketlerin de türleri vardır. Paketleri, kaynaklarına göre ikiye ayırabiliriz:

- Standart Paketler
- Üçüncü Şahıs Paketleri

Bu türlerin ne anlama geldiğini isimlerine bakarak rahatlıkla anlayabiliyoruz. Ama gelin isterseniz bunları kısaca gözden geçirelim.

Öncelikle standart paketlerden başlayalım.

45.2.1 Standart Paketler

Standart paketler, Python'ın standart kütüphanesinde bulunan paketlerdir. Tıpkı gömülü fonksiyonlar ve standart modüller gibi, standart paketler de dilin bir parçası olduklarından, bunlara erişebilmek için herhangi bir ek yazılım indirip kurmamıza gerek kalmaz; bu paketler her an emrimize amadedir. Standart paketlere Python kurulum dizini içindeki *Lib* klasöründen erişebilirsiniz. Bir standart paketin tam olarak hangi konumda bulunduğunu öğrenmek için ise ilgili paketin `__path__` niteliğini sorgulayabilirsiniz:

```
>>> import urllib
>>> urllib.__path__
```

Eğer sorguladığınız şeyin bir `__path__` niteliği yoksa, paket sandığınız o şey, aslında bir paket değildir. Örneğin:

```
>>> import subprocess
>>> subprocess.__path__

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
AttributeError: 'module' object has no attribute '__path__'
```


Çünkü, bildiğiniz gibi, paketlerin aksine, modüllerin `__path__` adlı bir niteliği bulunmaz. `subprocess` de bir paket değil, modül olduğu için `__path__` sorgusu hata verecektir.

Bir paketin `__path__` niteliğini sorguladığınızda çıktıda hangi dizini görüyorsanız, o paketin bilgisayardaki konumu odur. Mesela yukarıda adını andığımız `urllib` paketinin `__path__` niteliğini sorgulayıp, karşımıza çıkan klasöre gidelim. Paket dizininin içeri açtığımızda karşımıza şu dosyalar çıkacak:

```
error.py
parse.py
request.py
response.py
robotparser.py
__init__.py
```

Daha önce de dediğimiz gibi, paketler modüllerden oluşur. İşte `urllib` paketi de yukarıda ismini gördüğümüz modüllerin birleşiminden oluşuyor. Python kurulum dizini içindeki `Lib` klasörü altında yer alan paketleri inceleyerek, hangi paketin hangi modüllerden oluştuğunu kendiniz de görebilirsiniz.

45.2.2 Üçüncü Şahıs Paketleri

Python'da standart paketlerin dışında bir de üçüncü şahıs paketleri vardır. Bunlar Python geliştiricileri haricindeki kişilerce yazılıp kullanımımıza sunulmuş araçlardır. Bu paketler, standart paketlerin aksine dilin bir parçası olmadığından, bu paketleri kullanabilmek için öncelikle bunları bilgisayarımıza kurmamız gerekir. Mesela `django`, `kivy` ve ilk derslerimizden birinde bahsettiğimiz `cx_freeze` birer üçüncü şahıs paketidir.

Peki bu üçüncü şahıs paketlerini nereden bulabiliriz?

Hatırlarsanız Modüller konusunu işlerken 'Üçüncü Şahıs Modüllerinden' de söz etmiştik. Üçüncü şahıs modüllerini bulabileceğimiz başlıca kaynağın <https://pypi.python.org/pypi> adresi olduğunu ve buradan 60.000'in üzerinde üçüncü şahıs Python modülüne ulaşabileceğimizi de ifade etmiştik. İşte orada bahsettiğimiz üçüncü şahıs modülleri, aslında birer pakettir. Zira üçüncü şahıs modülleri çoğunlukla birer paket biçiminde sunulur. Dolayısıyla üçüncü şahıs modüllerine nereden ve nasıl ulaşıyorsak, üçüncü şahıs paketlerine de aynı yerden ve aynı şekilde ulaşabiliriz. Ayrıca bir üçüncü şahıs paketini kurmadan önce, ilgili paketin yardım dosyalarını veya websitesini incelemekte de fayda var. Çünkü bazı üçüncü şahıs modüllerini kurabilmek için birtakım özel gereksinimleri yerine getirmeniz gerekiyor olabilir. Bu tür bilgilere de ancak ilgili paketi geliştiren kişi veya ekibin websitesinden ulaşabilirsiniz.

Bir üçüncü şahıs paketinin <https://pypi.python.org/pypi> adresindeki adını öğrendikten sonra, bu paketi şu komutla kurabilirsiniz:

```
pip3 install paket_adı
```

Mesela `restructuredText` biçimli metin dosyalarından şık ve kullanışlı belgeler üretmemizi sağlayan `sphinx` paketi PyPI sitesinde bulunuyor. Dolayısıyla bu paketi kurmak için şu komutu verebiliriz:

```
pip3 install sphinx
```

Elbette, eğer bir GNU/Linux dağıtımı kullanıyorsanız, bu komutu root haklarıyla çalıştırmamız gerektiğini söylememe herhalde gerek yok:

```
sudo pip3 install sphinx
```

pip3 adlı yazılım, *sphinx* paketinin bütün dosyalarını PyPI sitesinden çekip otomatik olarak bilgisayarımıza kuracaktır.

Bir üçüncü şahıs paketini *pip3* komutuyla kurmak yerine elle kurmayı da tercih edebilirsiniz. Örnek olarak bu defa *django* paketini alalım. Bu paketin en son sürümünü <https://github.com/django/django/archive/master.tar.gz> adresinden indirebilirsiniz. Ayrıca arzu ederseniz <https://www.djangoproject.com> adresine uğrayarak bu modülün resmi websitesine de gözetebilirsiniz.

İndirdiğiniz *tar.gz* uzantılı sıkıştırılmış dosyayı açtığınızda karşınıza pek çok dizin ve bu dizinlerin içinde de pek çok Python dosyası çıkacak. Django, geniş kapsamlı üçüncü şahıs paketlerine güzel bir örnektir.

Django paketini açıp *django-master* adlı dizinin içine girdiğinizde, orada *setup.py* adlı bir dosya göreceksiniz. İşte *pip3* komutu yerine, bu dosyayı kullanarak da bu paketi bilgisayarımıza kurabiliriz.

Dikkatlice bakın:

```
python3 setup.py install
```

Bu komutta iki önemli unsur var. Birincisi, komutu çalıştırdığımız Python sürümü. Unutmayın, bir Python paketini hangi Python sürümü ile kurarsanız, o paketi o sürüm ile kullanabilirsiniz. Ben yukarıdaki komutta, sizin Python sürümünüzü başlatan komutun *python3* olduğunu varsaydım. Eğer siz Python'ı başlatmak için veya başka Python programlarını çalıştırmak için farklı bir komut kullanıyorsanız, *setup.py* dosyasını da o komutla çalıştıracaksınız. Neticede *setup.py* de sıradan bir Python programıdır. Bu programı *install* parametresi ile birlikte çalıştırarak Django paketini sisteminize kurmuş oluyorsunuz. Kurulum tamamlandıktan sonra, kurulumun başarılı olup olmadığını test etmek için Python komut satırında şu komutu verin:

```
>>> import django
```

Eğer herhangi bir çıktı verilmeden alt satıra geçildiyse, bir üçüncü şahıs paketi olan *django*'yu bilgisayarınıza başarıyla kurmuşsunuz demektir. Bu üçüncü şahıs modülünü nasıl kullanacağınızı öğrenmek için internet üzerindeki sayısız makaleden ve kitaptan yararlanabilirsiniz.

45.3 Paketlerin İç Aktarılması

Modüllerle paketler arasındaki önemli bir fark, paketlerin modüllere kıyasla daha karmaşık bir yapıda olmasıdır. Yalnızca tek bir dosyadan oluşan modüllerin bu basit yapısından ötürü, bir modülden nitelik veya metot içe aktarmak çok kolaydır. Mesela bir modül olan *os*'u şu şekilde içe aktarabiliriz:

```
>>> import os
```

Eğer *os* modülünden *name* niteliğini almak istersek şu komutu kullanabiliriz:

```
>>> from os import name
```

`os` modülü içindeki bütün nitelik ve metotları içe aktarmak istediğimizde yıldızlı içe aktarma yönteminden yararlanabiliriz:

```
>>> from os import *
```

Veya bu modül içindeki bir niteliği veya metodu başka bir isim altında da içe aktarabiliriz:

```
>>> from os import execv as exe
```

Gelelim paketlere...

45.3.1 import paket

Mesela `urllib` paketini ele alalım. Tıpkı `os` modülünde yaptığımız gibi, `urllib` modülünü de şu şekilde içe aktarabiliriz:

```
>>> import urllib
```

Ancak `os` modülünün aksine, `urllib` paketini içe aktardığımızda mevcut isim alanına herhangi bir nitelik veya metot otomatik olarak aktarılmaz. Örneğin `os` modülünü içe aktardığımızda bu modülün içeriğinin, `os` öneki altında mevcut isim alanına döküldüğünü biliyoruz:

```
>>> dir(os)
```

Gördüğünüz gibi, modül içeriği kullanılabilir durumda. Listedeki nitelik ve metotlara `os` öneki ile erişebiliriz:

```
>>> os.name
>>> os.listdir(os.getcwd())
```

gibi...

Ancak `import os` komutunun aksine, `import urllib` komutu, paket içeriğini otomatik olarak mevcut isim alanına aktarmaz:

```
>>> import urllib
>>> dir(urllib)

['__builtins__', '__cached__', '__doc__', '__file__',
 '__loader__', '__name__', '__package__', '__path__',
 '__spec__']
```

Gördüğünüz gibi listede yalnızca standart metot ve nitelikler var. Bu listede mesela paket içeriğinde olduğunu bildiğimiz `error.py`, `parse.py`, `request.py`, `response.py` ve `robotparser.py` gibi modülleri göremiyoruz. Eğer paket içinde bulunan belirli bir modülü içe aktarmak istiyorsak bunu açık açık belirtmeliyiz. Nasıl mı? Görelim...

45.3.2 import paket.modül

Mesela `urllib` paketinden `request` modülünü içe aktarmak istersek şu komutu yazacağız:

```
>>> import urllib.request
```

Bu modülü yukarıdaki şekilde içe aktardığımızda, modül içindeki nitelik ve metotlara `urllib.request` önekiyle erişebiliriz:

```
>>> urllib.request.urlopen('http://www.istihza.com')
```

45.3.3 from paket import modül

Yukarıda olduğu gibi, *urllib* paketi içindeki *request* modülünü `import paket.modül` gibi bir komutla içe aktardığımızda ilgili modülün bütün nitelik ve metotları *urllib.request* ismi altında içe aktarıldığından, *urllib* paketi içindeki *request* modülünün nitelik ve metotlarına ulaşabilmek için her defasında *urllib.request* önekini kullanmamız gerekir. Eğer her defasında uzun uzun *urllib.request* yazmak istemiyorsanız paket içindeki modülü şu şekilde içe aktarabilirsiniz:

```
>>> from urllib import request
```

Böylece *request* modülünün nitelik ve metotlarına yalnızca *request* önekiyle erişebilirsiniz:

```
>>> request.urlopen('http://www.istihza.com')
```

45.3.4 from paket.modül import nitelik_veya_metot

Peki bir paket içinde yer alan herhangi bir modül içindeki nitelik ve metotlara öneksiz olarak erişmek istersek ne yapacağız? Python bize bu isteğimizi yerine getirmemizi sağlayacak bir yol da sunar.

Dikkatlice bakın:

```
from urllib.request import urlopen
```

Bu şekilde *urllib* paketi içindeki *request* modülünden *urlopen* adlı metodu doğrudan içe aktarmış olduk. Dolayısıyla bu metodu dümdüz kullanabiliriz:

```
>>> urlopen('http://www.istihza.com')
```

Ancak, modüller konusunu işlerken öneksiz aktarmaya ilişkin söylediklerimizin paketler için de geçerli olduğunu aklımızdan çıkarmıyoruz.

45.3.5 from paket.modül import *

Eğer bir paket içindeki bir modülün bütün nitelik ve metotlarını mevcut isim alanına olduğu gibi aktarmak isterseniz şu içe aktarma yöntemini kullanabilirsiniz:

```
>>> from paket.modül import *
```

Bu bilgiyi *urllib* modülüne uygulayalım:

```
>>> from urllib.request import *
```

Bu şekilde *urllib* paketi içindeki *request* modülünün bütün nitelik ve metotlarını doğrudan mevcut isim alanına aktarmış olduk. Bu yöntemin büyük bir rahatlık sunmakla birlikte önemli dezavantajlara da sahip olduğunu gayet iyi bildiğinizden eminim.

45.4 Kendi Oluşturduğumuz Paketler

Buraya kadar hep başkalarının yazdığı, hazır paketlerden söz ettik. Bu sayede bir Python paketinin yapı olarak neye benzediğini ve nasıl kullanılacağını kabataslak da olsa anlamış olduk. Elbette biz sadece başkalarının yazdığı paketleri kullanmayacağız. Bir de bizim kendi yazdığımız Python paketleri olacak.

Kendi oluşturduğumuz paketler, adı üzerinde, kendi kendimize yazıp meydana getirdiğimiz paketlerdir. Bu paketleri iyice geliştirdikten ve başkaları için de yararlı olabilecek hale getirdikten sonra, istersek <https://pypi.python.org/pypi> adresindeki üçüncü şahıs paket deposuna yükleyebiliriz. Böylece kendi geliştirdiğimiz paketler de, üçüncü şahıs Python paketleri arasına girmiş olur...

İşte bu bölümde, bu tür paketleri nasıl yazacağımızı ele alacağız.

45.4.1 Paket Oluşturmak

Bir Python programı yazdığınızı düşünün. Programınızı ilk yazmaya başlarken doğal olarak programınız tek bir dosyadan oluşacaktır. Ancak elbette programınız büyüdükçe, bütün kodları tek bir dosyaya sıkıştırmak yerine, farklı işlevleri farklı dosyalar içinde tanımlamanın daha mantıklı olduğunu farkedeceksiniz. Mesela programın grafik arayüz kısmını bir dosyada tanımlarken, düğmelere, menülere bağlayacağınız işlevleri bir başka dosyada tanımlamak isteyebilirsiniz. Programınızın gerçekleştirdiği işlemleri küçük, mantıklı birimlere bölüp bunları farklı modüllere taşımanız, programınızı çok daha rahat bir şekilde idare etmenizi sağlayacaktır. Yani, yazdığınız programı birkaç modüle bölüp, bunları bir paket yapısı içinde sunmanız hem kendiniz açısından, hem de kodlarınızı okuyan başkaları açısından işleri epey kolaylaştıracaktır.

Python'da bir paket oluşturmak son derece kolaydır. Program kodlarını içeren `.py` dosyasını bir klasör içine koyduğunuz anda, o klasörün adını taşıyan bir paket meydana getirmiş olursunuz.

Mesela bir sipariş takip programı yazdığınızı düşünelim. Ana klasörümüzün adını *siparistakip* koyalım. Bu klasör içinde de *komut.py*, *veritabani.py* ve *siparis.py* adlı modüller olsun. Yani şöyle bir dosya-dizin yapısı oluşturalım:

```
+ siparistakip
|__ siparis.py
|__ komut.py
|__ veritabani.py
```

İşte bu şekilde basit bir dosya-dizin yapısı oluşturduğumuzda, *siparistakip* adlı bir Python paketi meydana getirmiş oluyoruz¹.

Gelin isterseniz, *siparistakip* dizininin gerçekten bir paket olduğunu teyit edelim.

Öncelikle paketimizi içe aktaralım. Bunun için *siparistakip* dizininin bulunduğu klasörde şu komutu verelim:

¹ Daha önce Python'ın 2.x sürümlerini kullanmış olanlar, bu yapının bir paket oluşturmak için yeterli olmadığını düşünebilir. Çünkü Python'ın 2.x sürümlerinde bir paket oluşturabilmek için, *siparistakip* dizininin içinde `__init__.py` adlı bir dosya daha oluşturmamız gerekiyordu. Ancak Python3'te bu zorunluluk ortadan kaldırıldı. Eğer bu söylediğimiz şeyin ne anlama geldiğini bilmiyorsanız, bu uyarıyı görmezden gelip yolunuza devam edebilirsiniz.

```
>>> import siparistakip
```

Şimdi paket içeriğini kontrol edelim:

```
>>> dir(siparistakip)

['__doc__', '__loader__', '__name__',
 '__package__', '__path__', '__spec__']
```

Gördüğünüz gibi, listede `__path__` adlı bir nitelik var. Bu niteliğin yalnızca paketlerde bulunduğunu biliyorsunuz. Demek ki *siparistakip* gerçekten de bir Python paketiymiş. Bunun dışında, listede gördüğünüz `__package__` niteliğini kullanarak da bir modülün paket olup olmadığını kontrol edebilirsiniz:

```
>>> siparistakip.__package__

'siparistakip'
```

Eğer test ettiğimiz modül bir paketse, `__package__` niteliği bize bir paket adı verecektir. Yok eğer test ettiğimiz modül bir paket değil de alelade bir modülse, `__package__` niteliği boş bir karakter dizisi döndürecektir. Mesela *os* modülünün bir paket olmadığını biliyoruz:

```
>>> import os
>>> os.__package__

''
```

Gördüğünüz gibi, bu modülün `__package__` niteliği boş bir karakter dizisi. Ayrıca bu modül bir paket olmadığı için, `__path__` adlı bir nitelik de barındırmıyor:

```
>>> os.__path__

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
AttributeError: 'module' object has no attribute '__path__'
```

Dolayısıyla bütün işaretler, gerçekten de *siparistakip* adlı bir paket oluşturduğumuzu gösteriyor...

45.4.2 İçe Aktarma İşlemleri

Standart paketleri anlatırken, bu paketlerin her konumdan içe aktarılabilceğini söylemiştik. Aynı şey üçüncü şahıs paketleri için de geçerlidir. Çünkü gerek Python geliştiricileri, gerekse üçüncü şahıs paketleri geliştirenler, bu paketleri bize sunarken bunları Python'ın *sys.path* çıktısına eklemişlerdir. O yüzden standart ve üçüncü şahıs paketlerini içe aktarırken sorun yaşamayız.

Ancak tabii ki kendi yazdığımız paketler *sys.path* listesine ekli olmadığı için, bunları içe aktarırken bazı noktalara dikkat etmeniz gerekir.

Mesela masaüstünde şu yapıya sahip bir paket oluşturalım:

```
+ paket
|__ modul1.py
|__ modul2.py
|__ modul3.py
```

```
+ altdizin
|__altmodul1.py
|__altmodul2.py
```

Bu dizinde dosya içerikleri şöyle olsun:

modul1.py:

```
isim1 = 'modul1'
print(isim1)
```

modul2.py:

```
isim2 = 'modul2'
print(isim2)
```

modul3.py:

```
isim3 = 'modul3'
print(isim3)
```

altmodul1.py:

```
altisim1 = 'altmodul1'
print(altisim1)
```

altmodul2.py:

```
altisim2 = 'altmodul2'
print(altisim2)
```

Şimdi *paket* adlı dizinin bulunduğu klasörde bir etkileşimli kabuk oturumu açalım. Yalnız bu oturumu *paket* dizinin içinde değil, bir üst dizinde açacaksınız. Yani o anda bulunduğunuz dizinde *dir* veya *ls* komutu verdiğinizde *paket* adlı dizini görüyor olmanız lazım... Eğer *dir* veya *ls* komutunun çıktısında *altdizin* adlı dizini görüyorsanız yanlış yerdesiniz demektir. Hemen bir üst dizine gidin.

Bulduğumuz konumda şu komutu verelim:

```
>>> import paket
```

Eğer hiçbir çıktı almadan bir alt satıra geçtiyseniz her şey yolunda demektir. Eğer bir hata mesajı görüyorsanız, etkileşimli kabuk oturumunu yanlış konumda açmışsınızdır. Oturumu doğru konumda açıp tekrar gelin...

Standart paketlerde ve üçüncü şahıs paketlerinde gördüğümüz gibi, bir paketi yukarıdaki şekilde içe aktardığımızda, o pakete ait herhangi bir modül veya nitelik otomatik olarak içe aktarılmıyor. `dir(paket)` komutu verdiğinizde yalnızca standart niteliklerin içe aktarıldığını göreceksiniz:

```
>>> dir(paket)

['__doc__', '__loader__', '__name__',
 '__package__', '__path__', '__spec__']
```

Gördüğünüz gibi, oluşturduğumuz paket, bir Python paketinin sahip olması gereken bütün niteliklere sahip.

Şimdi bu paket içindeki *modul1* adlı modülü içe aktaralım:

```
>>> from paket import modul1  
modul1
```

Böylece *modul1* adlı modülün içindeki değişkenin değerini almış olduk. Paket içindeki öteki modülleri de aynı şekilde içe aktarabilirsiniz:

```
>>> from paket import modul2  
modul2  
  
>>> from paket import modul3  
modul3
```

Peki ya mesela *modul1* içindeki *isim1* değişkenini almak istersek ne yapacağız?

Dikkatlice bakın:

```
>>> from paket.modul1 import isim1  
modul1
```

Gördüğünüz gibi, *paket* içindeki *modul1* modülünün *isim1* niteliğini başarıyla aldık. Örnek olması açısından ötekileri de alalım:

```
>>> from paket.modul2 import isim2  
modul2  
  
>>> from paket.modul3 import isim3  
modul3
```

Buradaki temel mantığı kavradığınızı zannediyorum. Standart modülleri incelerken bahsettiğimiz içe aktarma yöntemlerini tek tek yukarıdaki yapıya uygulayarak, buraya kadar anlattıklarımızı anlayıp anlamadığınızı test edebilirsiniz. Dilerseniz pratik yapmak açısından bir de *altdizin* içindeki modüllere uzanalım.

Öncelikle *altdizin*'i içe aktaralım:

```
>>> import paket.altdizin
```

Bu şekilde *paket* adlı paketin *altdizin* adlı alt dizinini içe aktarmış olduk. Artık bu alt dizin içindeki modüllere ve onların niteliklerine erişebiliriz. Mesela *paket* adlı paketin *altdizin* adlı alt dizini içindeki *altmodul1* adlı modülün *altisim1* niteliğini alalım:

```
>>> paket.altdizin.altmodul1.altisim1  
'altmodul1'
```

Gördüğünüz gibi, *altisim1* niteliğine erişmek için uzun bir yol gitmemiz gerekiyor. Bu yolu kısaltmak isterseniz modülü şu şekilde içe aktarabilirsiniz:

```
>>> from paket.altdizin import altmodul1
```

Artık *altmodul1*'in niteliklerine yalnızca *altmodul1* önekiyle ulaşabilirsiniz:


```
>>> altmodul1.altisim1

'altmodul1'
```

Hatta doğrudan *altisim1* niteliğinin kendisini de alabilirsiniz:

```
>>> from paket.altdizin.altmodul1 import altisim1
>>> altisim1

'altmodul1'
```

Gördüğünüz gibi, Python'ın içe aktarma mantığı gayet basit. Bulunduğunuz konumdan itibaren, alt dizin ve modül adlarını sırasıyla kullanarak ve bunları birbiriyle nokta işareti ile birleştirerek her bir modüle ve modül içindeki niteliğe erişebiliyoruz.

45.4.3 İçe Aktarma Mantığı

Yukarıdaki örneklerden gördüğünüz gibi, Python'ın içe aktarma mekanizması gayet basit bir şekilde işliyor. Ancak yine de bu durum sizin rehavete kapılmanıza yol açmasın. Zira kimi zaman bu mekanizma hiç beklemediğiniz durumların ortaya çıkmasına da yol açabilir.

Python'da paketler üzerinde çalışırken, Python programlama dilinin paketleri içe aktarma mekanizmasını çok iyi anlamış olmalısınız. Eğer bu mekanizmayı hakkıyla anlamadan paket yapmaya kalkışırsanız, Python'ın içe aktarma sırasında verebileceği sürpriz hatalar size saç baş yoldurabilir. İşte bu bölümde Python'ın paket içe aktarma mantığı üzerine eğilerek, engibeli yüzeyleri nasıl aşabileceğimizi anlamaya çalışacağız.

İçe Aktarma İşleminin Konumu

Python'da herhangi bir içe aktarma işlemi yapacağımız zaman, unutmamamız gereken en önemli konu, Python'ın bütün içe aktarma işlemlerini tek bir konumdan gerçekleştirdiği gerçeğidir. Bunun ne demek olduğunu anlamak için çok basit bir örnek verelim.

Yukarıda şöyle bir paket yapısı oluşturmuştuk:

```
+ paket
|__ modul1.py
|__ modul2.py
|__ modul3.py
  + altdizin
    |__ altmodul1.py
    |__ altmodul2.py
```

Burada *altmodul2.py* dosyasının içine şunu yazalım:

```
import altmodul1
```

Yani bu dosya ile aynı dizinde bulunan *altmodul1.py* dosyasını, *altmodul2.py* dosyası içinden bir modül olarak içe aktaralım.

Şimdi, daha önce yaptığımız gibi, *paket* adlı dizinin bulunduğu klasörde bir etkileşimli kabuk oturumu açalım ve şu komutu yazalım:

```
>>> from paket.altdizin import altmodul2
```

Bu komut bize şöyle bir hata mesajı verecek:

```
ImportError: No module named 'altmodul1'
```

Bu hatanın sebebi, Python'ın *altmodul1* adlı modülü bulamıyor olmasıdır. Halbuki bu modül, *altmodul2* ile aynı dizinde bulunuyor. O halde acaba Python bu modülü neden bulamıyor?

Bunu anlamak için şöyle bir deneme yapalım:

Şimdi *altmodul1.py* ve *altmodul2.py* dosyalarının bulunduğu konumda bir etkileşimli kabuk oturumu başlatın ve şu komutu verin:

```
>>> import altmodul2
```

Gördüğünüz gibi, bu defa Python herhangi bir hata mesajı vermeden, `import altmodul1` komutuyla *altmodul2.py* dosyası içinden çağırdığımız *altmodul1* modülünün içeriğini alabildi. Peki ama neden?

Başta da söylediğimiz gibi, Python bütün aktarma işlemlerini tek bir konumdan yapar. Yani eğer siz bir modülü üst dizinden içe aktardıysanız, o üst dizinin adı paket içindeki bütün aktarmalara örnek olarak eklenecektir. Dolayısıyla *paket* adlı dizinin bulunduğu konumdan *altdizin* içindeki *altmodul2.py* dosyasını çağırdığınızda, *altmodul2.py* içindeki `import altmodul1` komutu, *altmodul1.py* dosyasını bulamayacaktır. Ama siz *altmodul2.py* dosyasını kendi dizini içinden çağırdığınızda, `import altmodul1` komutu, aynı dizin içindeki *altmodul1.py* dosyasını bulabilecektir.

Bu okuduklarınız ilk bakışta size çok karmaşıkmiş gibi gelebilir, ama aslında biraz dikkat ederseniz bu sistemin hiç de öyle karmaşık olmadığını, aksine son derece mantıklı olduğunu göreceksiniz.

Durumu daha da netleştirmek için şöyle bir şey yapalım:

altmodul2.py dosyasını açıp, `import altmodul1` komutunu şöyle yazalım:

```
from paket.altdizin import altmodul1
```

Bu değişikliği kaydettikten sonra tekrar *paket* dizininin bulunduğu konumda bir oturum açıp şu komutu verelim:

```
>>> from paket.altdizin import altmodul2
```

İşte bu kez komutumuz başarıyla çalıştı ve *altmodul1* modülünü bulabildi...

Şimdi de *altmodul1.py* ve *altmodul2.py* dosyalarının bulunduğu konuma tekrar dönüp burada yine bir etkileşimli kabuk oturumu başlatalım ve daha önce verdiğimiz şu komutu tekrar verelim:

```
>>> import altmodul2
```

O da ne! Geçen sefer hatasız çalışan kod bu defa hata verdi:

```
ImportError: No module named 'paket'
```

Gördüğünüz gibi, modülü içe aktardığımız konumdan ötürü Python bu kez de *paket* adlı paketi bulamıyor.

Birazdan bütün bu sorunların kesin çözümünü vereceğiz. Ama ondan önce başka bir konudan söz edelim.

Bağlı İçerik Aktarma

Dediğimiz gibi, bir içerik aktarma işleminin başarılı olabilmesi, o içerik aktarma işleminin yapıldığı konumun neresi olduğuna ve paket içinde bulunan öteki modüllerdeki içerik aktarmaların nasıl yazıldığına bağlıdır. Yani mesela normalde aynı konumda bulunan iki modül birbirini yalnızca `import modül_adı` gibi bir komutla içerik aktarabilecekken, eğer bu modüller üst dizinin bulunduğu konumdan çağırılıyorsa, içerik aktarma başarısız olabilir. Bunun bir örneğini yukarıda görmüştük. *altdizin* içinde bulunan *altmodul1.py* dosyasını, aynı dizindeki *altmodul2.py* dosyasından içerik aktarmak için *altmodul2.py* dosyasına `import altmodul1` yazdığımızda, ana *paket* dizininin bulunduğu konumdan *altdizin* içindeki *altmodul2.py* dosyasını `from paket.altdizin import altmodul2` gibi bir komut ile içerik aktarma girişimimiz başarısızlığa uğruyordu. Python'ın ilgili modülü bulabilmesini sağlamak için, *altmodul2.py* dosyasına `import altmodul1` yazmak yerine `from paket.altdizin import altmodul1` yazmıştık. İşte aynı şeyi 'bağlı içerik aktarma' (*relative import*) denen bir mekanizma yardımıyla da gerçekleştirebiliriz.

Bu mekanizmada içerik aktarma işlemi, içerik aktaran modülün bulunduğu konuma göre gerçekleşir. Bir örnek verelim...

altmodul2.py dosyasına `import altmodul1` veya `from paket.altdizin import altmodul1` yerine şunu yazalım:

```
from . import altmodul1
```

Burada *from* kelimesinden sonra gelen nokta (`.`), içerik aktaran modülle aynı dizine atıfta bulunuyor. Yani bu şekilde *altmodul2.py*'nin bulunduğu dizine atıfta bulunmuş, böylece bu dizinde bulunan *altmodul1* adlı modülü içerik aktarabilmiş olduk. *paket* dizininden, hatta *altdizin* dizininden yapılacak içerik aktarma işlemleri bu komut sayesinde başarılı olacaktır.

Dediğimiz gibi, orada `.` işareti, içerik aktaran modülle aynı dizini temsil ediyor. Eğer oraya yan yana iki nokta (`..`) koyacak olursanız, bir üst dizine atıfta bulunabilirsiniz. Mesela bir üst dizinde bulunan *modul3.py* dosyasını *altmodul2.py* veya *altmodul1.py* dosyasından içerik aktarmak isterseniz, bu dosyaların herhangi birine şu kodu yazabilirsiniz:

```
from .. import modul3
```

Üç nokta yan yana koyduğunuzda ise (`...`) iki üst dizine atıfta bulunmuş olursunuz. Ancak bu şekilde paketin dışına çıkmayacağınızı da unutmayın. Yani mesela *paket* dizininin bulunduğu konuma göre bir üst dizinde bulunan, yani paket dışındaki *falanca.py* adlı bir modülü şu şekilde içerik aktaramazsınız:

```
from ... import falanca
```

Ama tabii eğer paketinizin dizin yapısı iki üst dizine çıkılmasına müsaade ediyorsa yukarıdaki komut çalışacaktır. Yani elinizdeki, aşağıdakine benzer yapıda bir pakette:

```
+ paket
|__ modul1.py
|__ modul2.py
|__ modul3.py
  + altdizin
    |__ altmodul1.py
    |__ altmodul2.py
      + altaltdizin
        |__ altaltmodul1.py
        |__ altaltmodul2.py
```

altaltmodul1.py dosyasının bulunduğu konumdan itibaren iki üst dizine çıkarak *modul2.py* dosyasını içe aktarabilirsiniz:

```
from ... import modul2
```

Yukarıda gösterdiğimiz bağıl içe aktarma mekanizması, paket adı belirtmeden içe aktarma işlemi gerçekleştirmenizi sağlar. Yani bu mekanizma sayesinde `from paketadi.modul import altmodul` yerine `from . import modul` gibi bir kod yazarak, aynı dizin içinde veya üst dizinlerde bulunan modüllere atıfta bulunabilirsiniz.

45.4.4 Paketlerin Yola Eklenmesi

Daha önce de birkaç kez vurguladığımız gibi, içe aktarma işlemlerinde Python aradığımız modülü veya paketi bulabilmek için *sys.path* adlı listede görünen dizinlerin içine bakar. Eğer içe aktarmak istediğiniz paket dizini bu listede değilse, o paketi içe aktarabilmek için, komut satırını o dizinin bulunduğu klasörde açmanız gerekir. Yani standart paketler ve üçüncü şahıs paketlerin aksine, *sys.path*'e eklenmemiş bir paketi her yerden içe aktaramazsınız.

Peki bir paketi *sys.path* listesine nasıl ekleyeceğiz?

Aslında bu sorunun cevabı çok basit. Bildiğiniz gibi, *sys.path* aslında basit bir listeden ibarettir. Dolayısıyla listeler üzerinde nasıl değişiklik yapıyorsanız, *sys.path* üzerinde de o şekilde değişiklik yapacaksınız.

Gelin isterseniz, yukarıda oluşturduğumuz *paket* adlı paket üzerinden bir uygulama yapalım.

Python'da bir paketi *sys.path* listesine eklerken dikkat etmemiz gereken çok önemli bir konu var: Bir paketi *sys.path* listesine eklerken, paket adına karşılık gelen dizini değil, paketi içeren dizini bu listeye eklemeliyiz. Yani mesela *paket* adlı dizin masaüstündeyse, bizim listeye masaüstünün olduğu dizini eklememiz gerekiyor, paketin olduğu dizini değil...

Dikkatlice bakın:

```
>>> import os, sys
>>> kullanıcı = os.environ['HOME'] #Windows'ta os.environ['HOMEPATH']
>>> masaüstü = os.path.join(kullanıcı, 'Desktop')
>>> sys.path.append(masaüstü)
```

Böylece masaüstünün bulunduğu dizini *sys.path*'e eklemiş olduk. Burada uyguladığımız adımlara şöyle bir bakalım.

Öncelikle gerekli modülleri içe aktardık:

```
>>> import os, sys
```

Amacımız masaüstünün yolunu *sys.path*'e eklemek. Dolayısıyla öncelikle kullanıcı dizinin nerede olduğunu tespit etmemiz lazım. Bildiğiniz gibi, kullanıcı dizinleri, bilgisayar kuran kişinin ismine göre belirlendiği için, bütün bilgisayarlarda bu değer farklı olur. Bu değer ne olduğu tespit edebilmek için *os* modülünün *environ* niteliğinden yararlanabiliriz. Bu nitelik, işletim sistemine özgü çevre değişkenlerini tutar.

GNU/Linux'ta kullanıcı dizinini tutan çevre değişkeni 'HOME' anahtarı ile gösterilir:

```
>>> kullanıcı = os.environ['HOME']
```

Windows'ta ise 'HOMEPATH' anahtarını kullanıyoruz:

```
>>> kullanıcı = os.environ['HOMEPATH']
```

Kullanıcı dizinini elde ettikten sonra, masaüstüne giden yolu bulabilmek için şu komutu kullanıyoruz:

```
>>> masaüstü = os.path.join(kullanıcı, 'Desktop')
```

Sıra geldi elde ettiğimiz tam dizin yolunu *sys.path*'e eklemeye:

```
>>> sys.path.append(masaüstü)
```

Gördüğünüz gibi, listelerin `append()` metodu yardımıyla masaüstünün yolunu *sys.path* adlı listeye ekledik.

Artık masaüstünde bulunan paketleri rahatlıkla her yerden içe aktarabiliriz.

Not: `os` modülü hakkında daha geniş bilgi için [os Modülü](#) başlıklı konuyu inceleyebilirsiniz. `sys` modülü hakkında bilgi için ise [sys Modülü](#) başlığını ziyaret edebilirsiniz.

45.4.5 Paketlerde İsim Çakışmaları

`__init__.py` Dosyası

Dipnotları:

Düzenli İfadeler

Düzenli ifadeler Python programlama dilinin en çetrefilli konularından biridir. Öyle ki, düzenli ifadelerin Python içinde ayrı bir dil olarak düşünülmesi gerektiğini söyleyenler dahi vardır. Ama bütün zorluklarına rağmen programlama deneyimimizin bir noktasında mutlaka karşımıza çıkacak olan bu yapıyı öğrenmemizde büyük fayda var. Düzenli ifadeleri öğrendikten sonra, elle yapılması saatler sürecektir bir işlemi saliseler içinde yapabildiğinizi gördüğünüzde eminim düzenli ifadelerin ne büyük bir nimet olduğunu siz de anlayacaksınız. Tabii her güzel şey gibi, düzenli ifadelerin nimetlerinden yararlanabilecek düzeye gelmek de bir miktar kan, ter ve gözyaşı istiyor.

Peki, düzenli ifadeleri kullanarak neler yapabiliriz? Çok genel bir ifadeyle, bu yapıyı kullanarak metinleri veya karakter dizilerini parmağımızda oynatabiliriz. Örneğin bir web sitesinde dağınık halde duran verileri bir çırpıda ayıklayabiliriz. Bu veriler, mesela, toplu halde görmek istediğimiz web adreslerinin bir listesi olabilir. Bunun dışında, örneğin, çok sayıda belge üzerinde tek adımda istediğimiz değişiklikleri yapabiliriz.

Ancak genel bir kural olarak, düzenli ifadelerden kaçabildiğimiz müddetçe kaçmamız gerekir. Eğer Python'daki karakter dizisi metotları, o anda yapmak istediğimiz şey için yeterli geliyorsa mutlaka o metotları kullanmalıyız. Çünkü karakter dizisi metotları, düzenli ifadelerle kıyasla hem daha basit, hem de çok daha hızlıdır. Ama bir noktadan sonra karakter dizilerini kullanarak yazdığınız kodlar iyice karmaşılaşmaya başlamışsa, kodların her tarafı *if* deyimleriyle dolmuşsa, hatta basit bir işlemi gerçekleştirmek için yazdığınız kod sayfa sınırlarını zorlamaya başlamışsa, işte o noktada artık düzenli ifadelerin dünyasına adım atmanız gerekiyor olabilir. Ama bu durumda Jamie Zawinski'nin şu sözünü de aklınızdan çıkarmayın: *"Bazıları, bir sorunla karşı karşıya kaldıklarında şunu der: 'Evet, burada düzenli ifadeleri kullanmam gerekiyor.' İşte onların bir sorunu daha vardır artık..."*

Başta da söylediğim gibi, düzenli ifadeler bize zorlukları unutturacak kadar büyük kolaylıklar sunar. Emin olun yüzlerce dosya üzerinde tek tek elle değişiklik yapmaktan daha zor değildir düzenli ifadeleri öğrenip kullanmak... Hem zaten biz de bu sayfalarda bu "sevimsiz" konuyu olabildiğince sevimli hale getirmek için elimizden gelen çabayı göstereceğiz. Sizin de çaba göstermeniz, bol bol alıştırmaya yapmanız durumunda düzenli ifadeleri kavramak o kadar da zorlayıcı olmayacaktır. Unutmayın, düzenli ifadeler ne kadar uğraştırıcı olsa da programcının en önemli silahlarından biridir. Hatta düzenli ifadeleri öğrendikten sonra onsuz geçen yıllarınıza acıyacaksınız.

Şimdi lafı daha fazla uzatmadan işimize koyulalım.

46.1 Düzenli İfadelerin Metotları

Python'daki düzenli ifadelere ilişkin her şey bir modül içinde tutulur. Bu modülün adı *re*. Tıpkı *os* modülünde, *sys* modülünde, *tkinter* modülünde ve öteki bütün modüllerde olduğu gibi, düzenli ifadeleri kullanabilmemiz için de öncelikle bu *re* modülünü içe aktarmamız gerekecek. Bu işlemi nasıl yapacağımızı çok iyi biliyorsunuz:

```
>>> import re
```

Başta da söylediğimiz gibi, düzenli ifadeler bir programcının en önemli silahlarından biridir. Şu halde silahımızın özelliklerine bakalım. Yani bu yapının bize sunduğu araçları şöyle bir listeleyelim. Etkileşimli kabukta şu kodu yazıyoruz:

```
>>> dir(re)
```

Tabii yukarıdaki `dir(re)` komutunu yazmadan önce `import re` şeklinde modülümüzü içe aktarmış olmamız gerekiyor.

Gördüğünüz gibi, *re* modülü içinde epey metot/fonksiyon var. Biz bu sayfada ve ilerleyen sayfalarda, yukarıdaki metotların/fonksiyonların en sık kullanılanlarını size olabildiğince yalın bir şekilde anlatmaya çalışacağız. Eğer isterseniz, şu komutu kullanarak yukarıdaki metotlar/fonksiyonlar hakkında yardım da alabilirsiniz:

```
>>> help(metot_veya_fonksiyon_adı)
```

Bir örnek vermek gerekirse:

```
>>> help(re.match)
```

```
Help on function match in module re:
match(pattern, string, flags=0)
    Try to apply the pattern at the start of the string,
    returning a match object, or None if no match was found.
```

Ne yazık ki, Python'ın yardım dosyaları hep İngilizce. Dolayısıyla eğer İngilizce bilmiyorsanız, bu yardım dosyaları pek işinize yaramayacaktır. Bu arada yukarıdaki yardım bölümünden çıkmak için klavyedeki *q* düğmesine basmanız gerekir.

46.1.1 match() Metodu

Bir önceki bölümde metotlar hakkında yardım almaktan bahsederken ilk örneğimizi `match()` metoduyla vermiştik, o halde `match()` metodu ile devam edelim.

`match()` metodunu tarif etmek yerine, isterseniz bir örnek yardımıyla bu metodun ne işe yaradığını anlamaya çalışalım. Diyelim ki elimizde şöyle bir karakter dizisi var:

```
>>> a = "python güçlü bir programlama dilidir."
```

Varsayalım ki biz bu karakter dizisi içinde 'python' kelimesi geçip geçmediğini öğrenmek istiyoruz. Ve bunu da düzenli ifadeleri kullanarak yapmak istiyoruz. Düzenli ifadeleri bu örneğe uygulayabilmek için yapmamız gereken şey, öncelikle bir düzenli ifade kalıbı oluşturup, daha sonra bu kalıbı yukarıdaki karakter dizisi ile karşılaştırmak. Biz bütün bu işlemleri `match()` metodunu kullanarak yapabiliriz:

```
>>> re.match("python", a)
```

Burada, *'python'* şeklinde bir düzenli ifade kalıbı oluşturduk. Düzenli ifade kalıpları `match()` metodunun ilk argümanıdır (yani parantez içindeki ilk değer). İkinci argümanımız ise (yani parantez içindeki ikinci değer), hazırladığımız kalıbı kendisiyle eşleştireceğimiz karakter dizisi olacaktır.

Klavyede ENTER tuşuna bastıktan sonra karşımıza şöyle bir çıktı gelecek:

```
<_sre.SRE_Match object; span=(0, 6), match='python'>
```

Bu çıktı, düzenli ifade kalıbının karakter dizisi ile eşleştiği anlamına geliyor. Yani aradığımız şey, karakter dizisi içinde bulunmuş.

Yukarıdaki çıktıda gördüğümüz ifadeye Python’cada eşleşme nesnesi (*match object*) adı veriliyor. Çünkü `match()` metodu yardımıyla yaptığımız şey aslında bir eşleştirme işlemidir (*match* kelimesi İngilizcede ‘eşleşmek’ anlamına gelir). Biz burada *'python'* düzenli ifadesinin *a* değişkeniyle eşleşip eşleşmediğine bakıyoruz. Yani `re.match("python", a)` ifadesi aracılığıyla *'python'* ifadesi ile *a* değişkeninin tuttuğu karakter dizisinin eşleşip eşleşmediğini sorguluyoruz. Bizim örneğimizde *'python'* *a* değişkeninin tuttuğu karakter dizisi ile eşleştiği için bize bir eşleşme nesnesi döndürülüyor.

Bu çıktı, düzenli ifade kalıbının karakter dizisi ile eşleştiğini bildirmenin yanı sıra, bize başka birtakım bilgiler daha veriyor. Mesela bu çıktıdaki *span* parametresi, aradığımız *'python'* karakter dizisinin, *a* değişkeninin 0. ile 6. karakterleri arasında yer aldığını söylüyor bize. Yani:

```
>>> a[0:6]
'python'
```

Ayrıca yukarıdaki çıktıda gördüğümüz *match* parametresi de bize eşleşen ifadenin *'python'* olduğu bilgisini veriyor.

Bir de şu örneğe bakalım:

```
>>> re.match("Java", a)
```

Burada ENTER tuşuna bastığımızda hiç bir çıktı almıyoruz. Aslında biz görmesek de Python burada *"None"* çıktısı veriyor. Eğer yukarıdaki komutu şöyle yazarsak *"None"* çıktısını biz de görebiliriz:

```
>>> print(re.match("Java", a))
None
```

Gördüğünüz gibi, ENTER tuşuna bastıktan sonra *"None"* çıktısı geldi. Demek ki *"Java"* ifadesi, *"a"* değişkeninin tuttuğu karakter dizisi ile eşleşmiyormuş. Buradan çıkardığımız sonuca göre, Python `match()` metodu yardımıyla aradığımız şeyi eşleştirdiği zaman bir eşleşme nesnesi (*match object*) döndürüyor. Eğer eşleşme yoksa, o zaman da *"None"* değerini döndürüyor.

Biraz kafa karıştırmak için şöyle bir örnek verelim:

```
>>> a = "Python güçlü bir dildir"
>>> re.match("güçlü", a)
```


Burada “a” değişkeninde “güçlü” ifadesi geçtiği halde `match()` metodu bize bir eşleşme nesnesi döndürmedi. Peki ama neden?

Aslında bu gayet normal. Çünkü `match()` metodu bir karakter dizisinin sadece en başına bakar. Yani “Python güçlü bir dildir” ifadesini tutan `a` değişkenine `re.match(“güçlü”, a)` gibi bir fonksiyon uyguladığımızda, `match()` metodu `a` değişkeninin yalnızca en başına bakacağı ve `a` değişkeninin en başında “güçlü” yerine “python” olduğu için, `match()` metodu bize olumsuz yanıt veriyor.

Aslında `match()` metodunun yaptığı bu işi, karakter dizilerinin `split()` metodu yardımıyla da yapabiliriz:

```
>>> a.split()[0] == "python"
```

```
True
```

Demek ki `a` değişkeninin en başında “python” ifadesi varmış. Bir de şuna bakalım:

```
>>> a.split()[0] == "güçlü"
```

```
False
```

Veya aynı işi sadece `startswith()` metodunu kullanarak dahi yapabiliriz:

```
>>> a.startswith("python")
```

Eğer düzenli ifadelerden tek beklentiniz bir karakter dizisinin en başındaki veriyle eşleştirme işlemi yapmaksa, `split()` veya `startswith()` metotlarını kullanmak daha mantıklıdır. Çünkü `split()` ve `startswith()` metotları `match()` metodundan çok daha hızlı çalışacaktır.

`match()` metodunu kullanarak bir kaç örnek daha yapalım:

```
>>> sorgu = "1234567890"
```

```
>>> re.match("1", sorgu)
```

```
<_sre.SRE_Match object; span=(0, 1), match='1'>
```

```
>>> re.match("1234", sorgu)
```

```
<_sre.SRE_Match object; span=(0, 4), match='1234'>
```

```
>>> re.match("124", sorgu)
```

İsterseniz şimdiye kadar öğrendiğimiz şeyleri şöyle bir gözden geçirelim:

1. Düzenli ifadeler Python’ın çok güçlü araçlarından biridir.
2. Python’daki düzenli ifadelere ilişkin bütün fonksiyonlar `re` adlı bir modül içinde yer alır.
3. Dolayısıyla düzenli ifadeleri kullanabilmek için öncelikle bu `re` modülünü `import re` diyerek içe aktarmamız gerekir.
4. `re` modülünün içeriğini `dir(re)` komutu yardımıyla listeleyebiliriz.
5. `match()` metodu `re` modülü içindeki fonksiyonlardan biridir.
6. `match()` metodu bir karakter dizisinin yalnızca en başına bakar.
7. Eğer aradığımız şey karakter dizisinin en başında yer alıyorsa, `match()` metodu bir eşleştirme nesnesi döndürür.

8. Eğer aradığımız şey karakter dizisinin en başında yer almıyorsa, `match()` metodu "None" değeri döndürür.

Daha önce söylediğimiz gibi, `match()` metodu ile bir eşleştirme işlemi yaptığımızda, eğer eşleşme varsa Python bize bir eşleşme nesnesi döndürecek. Döndürülen bu eşleşme nesnesi bize `span` ve `match` parametreleri aracılığıyla, eşleşen karakter dizisinin sorgu dizisi içindeki yerini ve eşleşen dizinin ne olduğu söylüyor. `span` parametresinin değerine `span()` adlı bir metod yardımıyla erişebiliyoruz. Örneğin:

```
>>> import re
>>> sorgu = 'Bin kunduz'
>>> eşleşme = re.match('Bin', sorgu)
>>> eşleşme

<_sre.SRE_Match object; span=(0, 3), match='Bin'>

>>> eşleşme.span()
(0, 3)
```

Ancak, `match()` metodu ile bulunan şeyin ne olduğunu eşleşme nesnesinin `match` parametresine bakarak görebilsek de, bu değeri bir kod yardımıyla alamıyoruz. Çünkü eşleşme nesnelerinin `span()` metoduna benzeyen bir `match()` metodu bulunmaz.

Ama istersek tabii ki bulunan şeyi de programatik olarak alma imkânımız var. Bunun için `group()` adlı bir başka metottan yararlanacağız:

```
>>> kardiz = "perl, python ve ruby yüksek seviyeli dillerdir."
>>> eşleşme = re.match("perl", kardiz)
>>> eşleşme.group()

'perl'
```

Burada, `re.match("perl", kardiz)` komutunu bir değişkene atadık. Hatırlarsanız, bu fonksiyonu komut satırına yazdığımızda bir eşleşme nesnesi elde ediyorduk. İşte burada değişkene atadığımız şey aslında bu eşleşme nesnesinin kendisi oluyor. Bu durumu şu şekilde teyit edebilirsiniz:

```
>>> type(eşleşme)

<class '_sre.SRE_Match'>
```

Gördüğünüz gibi, `eşleşme` değişkeninin tipi bir eşleşme nesnesi (*match object*). İsterseniz bu nesnenin metotlarına bir göz gezdirebiliriz:

```
>>> dir(eşleşme)
```

Dikkat ederseniz yukarıda kullandığımız `group()` metodu listede görünüyor. Bu metod, doğrudan doğruya düzenli ifadelerin değil, eşleşme nesnelerinin bir metodudur. Listedeki öbür metotları da sırası geldiğinde inceleyeceğiz. Şimdi isterseniz bir örnek daha yapıp bu konuyu kapatalım:

```
>>> iddia = "Adana memleketlerin en güzelidir!"
>>> nesne = re.match("Adana", iddia)
>>> nesne.group()

'Adana'
```

Peki, eşleştirmek istediğimiz düzenli ifade kalıbı bulunamazsa ne olur? Öyle bir durumda yukarıdaki kodlar hata verecektir. Hemen bakalım:

```
>>> nesne = re.match("İstanbul", iddia)
>>> nesne.group()
```

Hata mesajımız:

```
Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
AttributeError: 'NoneType' object has no attribute 'group'
```

Böyle bir hata, yazdığınız bir programın çökmesine neden olabilir. O yüzden kodlarımızı şuna benzer bir şekilde yazmamız daha mantıklı olacaktır:

```
>>> nesne = re.match("İstanbul", iddia)
>>> if nesne:
...     print("eşleşen ifade:", nesne.group())
... else:
...     print("eşleşme başarısız!")
```

Şimdi isterseniz bu `match()` metoduna bir ara verip başka bir metodu inceleyelim.

46.1.2 search() Metodu

Bir önceki bölümde incelediğimiz `match()` metodu, karakter dizilerinin sadece en başına bakıyordu. Ama istediğimiz şey tabii ki her zaman bununla sınırlı olmayacaktır. `match()` metodunun, karakter dizilerinin sadece başına bakmasını engellemenin yolları olmakla birlikte, bizim işimizi görecektir çok daha kullanışlı bir metodu vardır düzenli ifadelerin. Önceki bölümde `dir(re)` şeklinde gösterdiğimiz listeye tekrar bakarsanız, orada `re` modülünün `search()` adlı bir metodu olduğunu göreceksiniz. İşte bu yazımızda inceleyeceğimiz metot bu `search()` metodu olacaktır.

`search()` metodu ile `match()` metodu arasında çok önemli bir fark vardır. `match()` metodu bir karakter dizisinin en başına bakıp bir eşleştirme işlemi yaparken, `search()` metodu karakter dizisinin genelinde bir arama işlemi yapar. Yani biri eşleştirir, öbürü arar.

Hatırlarsanız, `match()` metodunu anlatırken şöyle bir örnek vermiştik:

```
>>> a = "Python güçlü bir dildir"
>>> re.match("güçlü", a)
```

Yukarıdaki kod, karakter dizisinin başında bir eşleşme bulamadığı için bize `None` değeri döndürüyordu. Ama eğer aynı işlemi şöyle yaparsak, daha farklı bir sonuç elde ederiz:

```
>>> a = "Python güçlü bir dildir"
>>> re.search("güçlü", a)

<_sre.SRE_Match object; span=(7, 12), match='güçlü'>
```

Gördüğünüz gibi, `search()` metodu "güçlü" kelimesini buldu. Çünkü `search()` metodu, `match()` metodunun aksine, bir karakter dizisinin sadece baş tarafına bakmakla yetinmiyor, karakter dizisinin geneli üzerinde bir arama işlemi gerçekleştiriyor.

Tıpkı `match()` metodunda olduğu gibi, `search()` metodunda da `span()` ve `group()` metotlarından faydalanarak bulunan şeyin hangi aralıkta olduğunu ve bu şeyin ne olduğunu

görüntüleyebiliriz:

```
>>> kardiz = "Python güçlü bir dildir"
>>> nesne = re.search("güçlü", kardiz)
>>> nesne.span()

(7, 12)

>>> nesne.group()

'güçlü'
```

Şimdiye kadar hep karakter dizileri üzerinde çalıştık. İsterseniz biraz da listeler üzerinde örnekler verelim.

Şöyle bir listemiz olsun:

```
>>> liste = ["elma", "armut", "kebab"]
>>> re.search("kebab", liste)
```

Ne oldu? Hata aldınız, değil mi? Bu normal. Çünkü düzenli ifadeler karakter dizileri üzerinde işler. Bunlar doğrudan listeler üzerinde işlem yapamaz. O yüzden bizim Python'a biraz yardımcı olmamız gerekiyor:

```
>>> for i in liste::
...     nesne = re.search("kebab", i)
...     if nesne:
...         print(nesne.group())
...
kebab
```

Hatta şimdiye kadar öğrendiklerimizle daha karmaşık bir şeyler de yapabiliriz:

```
>>> import re
>>> from urllib.request import urlopen
>>> f = urlopen("http://www.istihza.com")
>>> for i in f:
...     nesne = re.search(b'programlama', i)
...     if nesne:
...         print(nesne.group())
...
b'programlama'
b'programlama'
```

Gördüğünüz gibi, www.istihza.com sayfasında kaç adet “programlama” kelimesi geçiyorsa hepsi ekrana dökülüyor.

Bu arada, websitesinde arama işlemi gerçekleştirirken *urllib* paketinin içindeki *request* modülünün *urlopen()* adlı fonksiyonunu kullandığımıza dikkat edin. Ayrıca *search()* metoduna parametre olarak bir karakter dizisi değil, bayt dizisi verdiğimizizi de gözden kaçırmayın:

```
re.search(b'programlama', i)
```

Siz isterseniz bu kodları biraz daha geliştirebilirsiniz:

```
import re
from urllib.request import urlopen
```

```
kelime = input("istihza.com'da aramak istediğiniz kelime: ")

f = urlopen("http://www.istihza.com")
data = str(f.read())

nesne = re.search(kelime, data)

if nesne:
    print("kelime bulundu:", nesne.group())
else:
    print("kelime bulunamadı!", kelime)
```

Burada, kullanıcıdan aldığımız kelimeyi `search()` metoduna göndermeden önce, siteden okuduğumuz verileri `str()` metodu yardımıyla karakter dizisine dönüştürdüğümüze dikkat edin. Böylece kullanıcıdan gelen karakter dizisini bayt dizisine çevirmemize gerek kalmadı.

İlerde bilginiz artınca daha yetkin kodlar yazabilecek duruma geleceğiz. Ama şimdilik elimizde olanlar ancak yukarıdaki kodu yazmamıza müsaade ediyor. Unutmayın, düzenli ifadeler sahasında ısınma turları atıyoruz daha...

46.1.3 findall() Metodu

Python komut satırında, yani etkileşimli kabukta, `dir(re)` yazdığımız zaman aldığımız listeye tekrar bakarsak orada bir de `findall()` adlı bir metodun olduğunu görürüz. İşte bu bölümde `findall()` adlı bu önemli metodu incelemeye çalışacağız.

Önce şöyle bir metin alalım elimize:

```
metin = """Guido Van Rossum Python'ı geliştirmeye 1990 yılında başlamış... Yani
aslında Python için nispeten yeni bir dil denebilir. Ancak Python'un çok uzun
bir geçmişi olmasa da, bu dil öteki dillere kıyasla kolay olması, hızlı olması,
ayrı bir derleyici programa ihtiyaç duymaması ve bunun gibi pek çok nedenden
ötürü çoğu kimsenin gözdesi haline gelmiştir. Ayrıca Google'ın da Python'a özel
bir önem ve değer verdiğini, çok iyi derecede Python bilenlere iş olanağı
sunduğunu da hemen söyleyelim. Mesela bundan kısa bir süre önce Python'ın
yaratıcısı Guido Van Rossum Google'de işe başladı..."""
```

Bu metin içinde geçen bütün “Python” kelimelerini bulmak istiyoruz:

```
print(re.findall("Python", metin))

['Python', 'Python', 'Python', 'Python', 'Python', 'Python']
```

Gördüğünüz gibi, metinde geçen bütün “Python” kelimelerini bir çırpıda liste olarak aldık. Aynı işlemi `search()` metodunu kullanarak yapmak istersek yolu biraz uzatmamız gerekir:

```
>>> liste = metin.split()
>>> for i in liste:
...     nesne = re.search("Python", i)
...     if nesne:
...         print(nesne.group())
...
Python
Python
Python
Python
```

```
Python
Python
```

Gördüğünüz gibi, metinde geçen bütün “Python” kelimelerini `search()` metodunu kullanarak bulmak için öncelikle “metin” adlı karakter dizisini, daha önce karakter dizilerini işlerken gördüğümüz `split()` metodu yardımıyla bir liste haline getiriyoruz. Ardından bu liste üzerinde bir `for` döngüsü kurarak `search()` ve `group()` metodlarını kullanarak bütün “Python” kelimelerini ayıklıyoruz. Eğer karakter dizisini yukarıdaki şekilde listeye dönüştürmezsek şöyle bir netice alırız:

```
>>> nesne = re.search("Python", metin)
>>> print(nesne.group())
```

```
Python
```

Bu şekilde metinde geçen sadece ilk “Python” kelimesini alabiliyoruz.

46.2 Metakarakterler

Şimdiye kadar düzenli ifadelerle ilgili olarak verdiğimiz örnekler sizi biraz şaşırtmış olabilir. “Zor dediğin bunlar mıydı?” diye düşünmüş olabilirsiniz. Haklısınız, zira “zor” dediğim, buraya kadar olan kısımda verdiğim örneklerden ibaret değildir. Buraya kadar olan bölümde verdiğim örnekler işin en temel kısmını gözler önüne sermek içindi. Şimdiye kadar olan bölümde, mesela, “python” karakter dizisiyle eşleştirme yapmak için “python” kelimesini kullandık. Esasında bu, düzenli ifadelerin en temel özelliğidir. Yani “python” karakter dizisini bir düzenli ifade sayacak olursak (ki zaten öyledir), bu düzenli ifade en başta kendisiyle eşleşecektir. Bu ne demek? Şöyle ki: Eğer aradığınız şey “python” karakter dizisi ise, kullanmanız gereken düzenli ifade de “python” olacaktır.

Diyoruz ki: “Düzenli ifadeler en başta kendileriyle eşleşirler”. Buradan şu anlam çıkıyor: Demek ki bir de kendileriyle eşleşmeyen düzenli ifadeler var. İşte bu durum, Python’daki düzenli ifadelerle kişiliğini kazandıran şeydir. Biraz sonra ne demek istediğimizi daha açık anlayacaksınız. Artık gerçek anlamıyla düzenli ifadelerle giriş yapıyoruz!

Öncelikle, elimizde aşağıdaki gibi bir liste olduğunu varsayalım:

```
>>> liste = ["özcan", "mehmet", "süleyman", "selim",
... "kemal", "özkan", "esra", "dünder", "esin",
... "esma", "özhan", "özlem"]
```

Diyelim ki, biz bu liste içinden “özcan”, “özkan” ve “özhan” öğelerini ayıklamak/almak istiyoruz. Bunu yapabilmek için yeni bir bilgiye ihtiyacımız var: Metakarakterler.

Metakarakterler; kabaca, programlama dilleri için özel anlam ifade eden sembollerdir. Örneğin daha önce gördüğümüz `\n` bir bakıma bir metakarakterdir. Çünkü `\n` sembolü Python için özel bir anlam taşır. Python bu sembolü gördüğü yerde yeni bir satıra geçer. Yukarıda “kendisiyle eşleşmeyen karakterler” ifadesiyle kastettiğimiz şey de işte bu metakarakterlerdir. Örneğin, “a” harfi yalnızca kendisiyle eşleşir. Tıpkı “istihza” kelimesinin yalnızca kendisiyle eşleşeceği gibi... Ama mesela `lt` ifadesi kendisiyle eşleşmez. Python bu işareti gördüğü yerde sekme (tab) düğmesine basılmış gibi tepki verecektir. İşte düzenli ifadelerde de buna benzer metakarakterlerden yararlanacağız. Düzenli ifadeler içinde de, özel anlam ifade eden pek çok sembol, yani metakarakter vardır. Bu metakarakterlerden biri

de “[ ]” sembolüdür. Şimdi yukarıda verdiğimiz listeden “özcan”, “özhan” ve “özkan” öğelerini bu sembolden yararlanarak nasıl ayıklayacağımızı görelim:

```
>>> re.search("öz[chk]an", liste)
```

Bu kodu böyle yazmamamız gerektiğini artık biliyoruz. Aksi halde hata alırız. Çünkü daha önce de dediğimiz gibi, düzenli ifadeler karakter dizileri üzerinde işlem yapabilir. Listeler üzerinde değil. Dolayısıyla komutumuzu şu şekilde vermemiz gerekiyor:

```
>>> for i in liste:
...     nesne = re.search("öz[chk]an", i)
...     if nesne:
...         print(nesne.group())
```

Aynı işlemi şu şekilde de yapabiliriz:

```
>>> for i in liste:
...     if re.search("öz[chk]an", i):
...         print(i)
```

Ancak, bu örnekte pek belli olmasa da, son yazdığımız kod her zaman istediğimiz sonucu vermez. Mesela listemiz şöyle olsaydı:

```
>>> liste = ["özcan demir", "mehmet", "süleyman",
... "selim", "kemal", "özkan nuri", "esra", "dünder",
... "esin", "esma", "özhan kamil", "özlem"]
```

Yukarıdaki kod bu liste üzerine uygulandığında, sadece almak istediğimiz kısım değil, ilgisiz kısımlar da gelecektir.

Gördüğünüz gibi, uygun kodları kullanarak, “özcan”, “özkan” ve “özhan” öğelerini listeden kolayca ayıklaadık. Bize bu imkânı veren şey ise “[ ]” adlı metakarakter oldu. Aslında “[ ]” metakarakterinin ne işe yaradığını az çok anlamış olmalısınız. Ama biz yine de şöyle bir bakalım bu metakaraktere:

“[ ]” adlı metakarakter, yukarıda verdiğimiz listedeki “öz” ile başlayıp, “c”, “h” veya “k” harflerinden herhangi biri ile devam eden ve “an” ile biten bütün öğeleri ayıkliyor. Gelin bununla ilgili bir örnek daha yapalım:

```
>>> for i in liste:
...     nesne = re.search("es[mr]a", i)
...     if nesne:
...         print(nesne.group())
```

Gördüğünüz gibi, “es” ile başlayıp, “m” veya “r” harflerinden herhangi biriyle devam eden ve sonunda da “a” harfi bulunan bütün öğeleri ayıklaadık. Bu da bize “esma” ve “esra” çıktılarını verdi...

Dediğimiz gibi, metakarakterler programlama dilleri için özel anlam ifade eden sembollerdir. “Normal” karakterlerden farklı olarak, metakarakterlerle karşılaşan bir bilgisayar normalden farklı bir tepki verecektir. Yukarıda metakarakterlere örnek olarak “\n” ve “\t” kaçış dizilerini vermiştik. Örneğin Python’da print(“\n”) gibi bir komut verdiğimizde, Python ekrana “\n” yazdırmak yerine bir alt satıra geçecektir. Çünkü “\n” Python için özel bir anlam taşımaktadır. Düzenli ifadelerde de birtakım metakarakterlerin kullanıldığını öğrendik. Bu metakarakterler, düzenli ifadeleri düzenli ifade yapan şeydir. Bunlar olmadan düzenli ifadelerle yararlı bir iş yapmak mümkün olmaz. Bu giriş bölümünde düzenli ifadelerde kullanılan metakarakterlere örnek olarak “[ ]” sembolünü verdik. Herhangi bir düzenli ifade içinde “[ ]” sembolünü gören

Python, doğrudan doğruya bu sembolle eşleşen bir karakter dizisi aramak yerine, özel bir işlem gerçekleştirecektir. Yani “[ ]” sembolü kendisiyle eşleşmeyecektir...

Python’da bulunan temel metakarakterleri topluca görelim:

```
[ ] . \* + ? { } ^ $ | ( )
```

Doğrudur, yukarıdaki karakterler, çizgi romanlardaki küfürlerle benziyor. Endişelenmeyin, biz bu metakarakterleri olabildiğince sindirilebilir hale getirmek için elimizden gelen çabayı göstereceğiz.

Bu bölümde düzenli ifadelerin zor kısmı olan metakarakterlere, okurlarımızı ürkütmeden, yumuşak bir giriş yapmayı amaçladık. Şimdi artık metakarakterlerin temelini attığımıza göre üste kat çıkmaya başlayabiliriz.

46.2.1 [ ] (Köşeli Parantez)

[ ] adlı metakaraktere önceki bölümde değinmiştik. Orada verdiğimiz örnek şuydu:

```
>>> for i in liste:
...     nesne = re.search("öz[chk]an", i)
...     if nesne:
...         print(nesne.group())
```

Yukarıdaki örnekte, bir liste içinde geçen “özcan”, “özhan” ve “özkan” öğelerini ayıkliyoruz. Burada bu üç öğedeki farklı karakterleri (“c”, “h” ve “k”) köşeli parantez içinde nasıl belirttiğimize dikkat edin. Python, köşeli parantez içinde gördüğü bütün karakterleri tek tek liste öğelerine uyguluyor. Önce “öz” ile başlayan bütün öğeleri alıyor, ardından “öz” hecesinden sonra “c” harfiyle devam eden ve “an” hecesi ile biten öğeyi buluyor. Böylece “özcan” öğesini bulmuş oldu. Aynı işlemi, “öz” hecesinden sonra “h” harfini barındıran ve “an” hecesiyle biten öğeye uyguluyor. Bu şekilde ise “özhan” öğesini bulmuş oldu. En son hedef ise “öz” ile başlayıp “k” harfi ile devam eden ve “an” ile biten öğe. Yani listedeki “özkan” öğesi... En nihayetinde de elimizde “özcan”, “özhan” ve “özkan” öğeleri kalmış oluyor.

Bir önceki bölümde yine “[ ]” metakarakteriyle ilgili olarak şu örneği de vermiştik:

```
>>> for i in liste:
...     nesne = re.search("es[mr]a",i)
...     if nesne:
...         print(nesne.group())
```

Bu örneğin de “özcan, özkan, özhan” örneğinden bir farkı yok. Burada da Python köşeli parantez içinde gördüğü bütün karakterleri tek tek liste öğelerine uygulayıp, “esma” ve “esra” öğelerini bize veriyor.

Şimdi bununla ilgili yeni bir örnek verelim

Diyelim ki elimizde şöyle bir liste var:

```
>>> a = ["23BH56", "TY76Z", "4Y7UZ", "TYUDZ", "34534"]
```

Mesela biz bu listedeki öğeler içinde, sayıyla başlayanları ayıklayalım. Şimdi şu kodları dikkatlice inceleyin:

```
>>> for i in a:
...     if re.match("[0-9]",i):
...         print(i)
```



```
...
23BH56
4Y7UZ
34534
```

Burada parantez içinde kullandığımız ifadeye dikkat edin. "0" ile "9" arasındaki bütün öğeleri içeren bir karakter dizisi tanımladık. Yani kısaca, içinde herhangi bir sayı barındıran öğeleri kapsama alanımıza aldık. Burada ayrıca search() yerine match() metodunu kullandığımıza da dikkat edin. match() metodunu kullanmamızın nedeni, bu metodun bir karakter dizisinin sadece en başına bakması... Amacımız sayı ile başlayan bütün öğeleri ayıklamak olduğuna göre, yukarıda yazdığımız kod, liste öğeleri içinde yer alan ve sayı ile başlayan bütün öğeleri ayıklayacaktır. Biz burada Python'a şu emri vermiş oluyoruz:

"Bana sayı ile başlayan bütün öğeleri bul! Önemli olan bu öğelerin sayıyla başlamasıdır! Sayıyla başlayan bu öğeler ister harfle devam etsin, ister başka bir karakterle... Sen yeter ki bana sayı ile başlayan öğeleri bul!"

Bu emri alan Python, hemen liste öğelerini gözden geçirecek ve bize "23BH56", "4Y7UZ" ve "34534" öğelerini verecektir. Dikkat ederseniz, Python bize listedeki "TY76Z" ve "TYUDZ" öğelerini vermedi. Çünkü "TY76Z" içinde sayılar olsa da bunlar bizim ölçütümüze uyacak şekilde en başta yer almıyor. "TYUDZ" öğesinde ise tek bir sayı bile yok...

Şimdi de isterseniz listedeki "TY76Z" öğesini nasıl alabileceğimize bakalım:

```
>>> for i in a:
...     if re.match("[A-Z][A-Z][0-9]",i):
...         print(i)
```

Burada dikkat ederseniz düzenli ifademizin başında "A-Z" diye bir şey yazdık. Bu ifade "A" ile "Z" harfleri arasındaki bütün karakterleri temsil ediyor. Biz burada yalnızca büyük harfleri sorguladık. Eğer küçük harfleri sorgulamak isteseydik "A-Z" yerine "a-z" diyecektik. Düzenli ifademiz içinde geçen birinci "A-Z" ifadesi aradığımız karakter dizisi olan "TY76Z" içindeki "T" harfini, ikinci "A-Z" ifadesi "Y" harfini, "0-9" ifadesi ise "7" sayısını temsil ediyor. Karakter dizisi içindeki geri kalan harfler ve sayılar otomatik olarak eşleştirilecektir. O yüzden onlar için ayrı bir şey yazmaya gerek yok. Yalnız bu söylediğimiz son şey sizi aldatmasın. Bu "otomatik eşleştirme" işlemi bizim şu anda karşı karşıya olduğumuz karakter dizisi için geçerlidir. Farklı nitelikteki karakter dizilerinin söz konusu olduğu başka durumlarda işler böyle yürümeyebilir. Düzenli ifadeleri başarılı bir şekilde kullanabilmenin ilk şartı, üzerinde işlem yapılacak karakter dizisini tanımdır. Bizim örneğimizde yukarıdaki gibi bir düzenli ifade kalıbı oluşturmak işimizi görüyor. Ama başka durumlarda, duruma uygun başka kalıplar yazmak gerekebilir/gerekecektir. Dolayısıyla, tek bir düzenli ifade kalıbıyla hayatın geçmeyeceğini unutmamalıyız.

Şimdi yukarıdaki kodu search() ve group() metodlarını kullanarak yazmayı deneyin. Elde ettiğiniz sonuçları dikkatlice inceleyin. match() ve search() metodlarının ne gibi farklılıklara sahip olduğunu kavramaya çalışın... Sorunuz olursa bana nasıl ulaşacağınızı biliyorsunuz...

Bu arada, düzenli ifadelerle ilgili daha fazla şey öğrendiğimizde yukarıdaki kodu çok daha sade bir biçimde yazabileceğiz.

46.2.2 . (Nokta)

Bir önceki bölümde "[]" adlı metakarakterini incelemiştik. Bu bölümde ise farklı bir metakarakterini inceleyeceğiz. İnceleyeceğimiz metakarakter: "."

Bu metakarakter, yeni satır karakteri hariç bütün karakterleri temsil etmek için kullanılır. Mesela:

```
>>> for i in liste:
...     nesne = re.match("es.a",i)
...     if nesne:
...         print(nesne.group())
...
esma
esra
```

Gördüğünüz gibi, daha önce "[" metakarakterini kullanarak yazdığımız bir düzenli ifadeyi bu kez farklı şekilde yazıyoruz. Unutmayın, bir düzenli ifade birkaç farklı şekilde yazılabilir. Biz bunlar içinde en basit ve en anlaşılır olanını seçmeliyiz. Ayrıca yukarıdaki kodu birkaç farklı şekilde de yazabilirsiniz. Mesela şu yazım da bizim durumumuzda geçerli bir seçenek olacaktır:

```
>>> for i in liste:
...     if re.match("es.a",i):
...         print(i)
```

Tabii ki biz, o anda çözmek durumunda olduğumuz soruna en uygun olan seçeneği tercih etmeliyiz...

Yalnız, unutmamamız gereken şey, bu "." adlı metakarakterin sadece tek bir karakterin yerini tutuyor olmasıdır. Yani şöyle bir kullanım bize istediğimiz sonucu vermez:

```
>>> liste = ["ahmet","kemal", "kamil", "mehmet"]
>>> for i in liste:
...     if re.match(".met",i):
...         print(i)
```

Burada "." sembolü "ah" ve "meh" hecelerinin yerini tutamaz. "." sembolünün görevi sadece tek bir karakterin yerini tutmaktır (yeni satır karakteri hariç). Ama biraz sonra öğreneceğimiz metakarakter yardımıyla "ah" ve "meh" hecelerinin yerini de tutabileceğiz.

"." sembolünü kullanarak bir örnek daha yapalım. Bir önceki bölümde verdiğimiz "a" listesini hatırlıyorsunuz:

```
>>> a = ['23BH56', 'TY76Z', '4Y7UZ', 'TYUDZ', '34534']
```

Önce bu listeye bir öğe daha ekleyelim:

```
>>> a.append("1agAY54")
```

Artık elimizde şöyle bir liste var:

```
>>> a = ['23BH56', 'TY76Z', '4Y7UZ', 'TYUDZ',
... '34534', "1agAY54"]
```

Şimdi bu listeye şöyle bir düzenli ifade uygulayalım:

```
>>> for i in a:
...     if re.match("[0-9a-z]", i):
...         print(i)
...
23BH56
34534
1agAY54
```

Burada yaptığımız şey çok basit. Şu özelliklere sahip bir karakter dizisi arıyoruz:

1. Herhangi bir karakter ile başlayacak. Bu karakter sayı, harf veya başka bir karakter olabilir.
2. Ardından bir sayı veya alfabedeki küçük harflerden herhangi birisi gelecek.
3. Bu ölçütleri karşıladıktan sonra, aradığımız karakter dizisi herhangi bir karakter ile devam edebilir.

Yukarıdaki ölçütlere uyan karakter dizilerimiz: "23BH56", "34534", "1agAY54"

Yine burada da kendinize göre birtakım değişiklikler yaparak, farklı yazım şekilleri ve farklı metotlar kullanarak ne olup ne bittiğini daha iyi kavrayabilirsiniz. Düzenli ifadeleri gereği gibi anlayabilmek için bol bol uygulama yapmamız gerektiğini unutmamalıyız.

46.2.3 * (Yıldız)

Bu metakarakter, kendinden önce gelen bir düzenli ifade kalıbını sıfır veya daha fazla sayıda eşleştirir. Tanımı biraz karışık olsa da örnek yardımıyla bunu da anlayacağız:

```
>>> yeniliste = ["st", "sat", "saat", "saaat", "falanca"]
>>> for i in yeniliste:
...     if re.match("sa*t",i):
...         print(i)
```

Burada "*" sembolü kendinden önce gelen "a" karakterini sıfır veya daha fazla sayıda eşleştiriyor. Yani mesela "st" içinde sıfır adet "a" karakteri var. Dolayısıyla bu karakter yazdığımız düzenli ifadeyle eşleşiyor. "sat" içinde bir adet "a" karakteri var. Dolayısıyla bu da eşleşiyor. "saat" ve "saaat" karakter dizilerinde sırasıyla iki ve üç adet "a" karakteri var. Tabii ki bunlar da yazdığımız düzenli ifadeyle eşleşiyor. Listemizin en son ögesi olan "falanca" da ilk hecede bir adet "a" karakteri var. Ama bu ögedeki sorun, bunun "s" harfiyle başlamaması. Çünkü biz yazdığımız düzenli ifadede, aradığımız şeyin "s" harfi ile başlamasını, sıfır veya daha fazla sayıda "a" karakteri ile devam etmesini ve ardından da "t" harfinin gelmesini istemiştik. "falanca" ögesi bu koşulları karşılamadığı için süzgecimizin dışında kaldı.

Burada dikkat edeceğimiz nokta, "*" metakarakterinin kendinden önce gelen yalnızca bir karakterle ilgileniyor olması... Yani bizim örneğimizde "*" sembolü sadece "a" harfinin sıfır veya daha fazla sayıda bulunup bulunmamasıyla ilgileniyor. Bu ilgi, en baştaki "s" harfini kapsamıyor. "s" harfinin de sıfır veya daha fazla sayıda eşleşmesini istersek düzenli ifademizi "s*a*t" veya "[sa]*t" biçiminde yazmamız gerekir... Bu iki seçenek içinde "[sa]*t" şeklindeki yazımı tercih etmenizi tavsiye ederim. Burada, daha önce öğrendiğimiz "[ ]" metakarakterini yardımıyla "sa" harflerini nasıl grupladığımıza dikkat edin...

Şimdi "." metakarakterini anlatırken istediğimiz sonucu alamadığımız listeye dönelim. Orada "ahmet" ve "mehmet" ögelerini listeden başarıyla ayıklayamadık. O durumda bizim başarısız olmamıza neden olan kullanım şöyleydi:

```
>>> liste = ["ahmet", "kemal", "kamil", "mehmet"]
>>> for i in liste:
...     if re.match(".met",i):
...         print(i)
```

Ama artık elimizde "*" gibi bir araç olduğuna göre şimdi istediğimiz şeyi yapabiliriz. Yapmamız gereken tek şey "." sembolünden sonra "*" sembolünü getirmek:

```
>>> for i in liste:
...     if re.match(".*met", i):
...         print(i)
```

Gördüğünüz gibi "ahmet" ve "mehmet" öğelerini bu kez başarıyla ayıkladık. Bunu yapmamızı sağlayan şey de "*" adlı metakarakter oldu... Burada Python'a şu emri verdik: "Bana kelime başında herhangi bir karakteri ("." sembolü herhangi bir karakterin yerini tutuyor) sıfır veya daha fazla sayıda içeren ve sonu da "met" ile biten bütün öğeleri ver!"

Bir önceki örneğimizde "a" harfinin sıfır veya daha fazla sayıda bulunup bulunmamasıyla ilgilenmiştik. Bu son örneğimizde ise herhangi bir harfin/karakterin sıfır veya daha fazla sayıda bulunup bulunmamasıyla ilgilendik. Dolayısıyla ".*met" şeklinde yazdığımız düzenli ifade, "ahmet", "mehmet", "muhammet", "ismet", "kısmet" ve hatta tek başına "met" gibi bütün öğeleri kapsayacaktır. Kısaca ifade etmek gerekirse, sonu "met" ile biten her şey ("met" ifadesinin kendisi de dâhil olmak üzere) kapsama alanımıza girecektir. Bunu günlük hayatta nerede kullanabileceğinizi hemen anlamış olmalısınız. Mesela bir dizin içindeki bütün "mp3" dosyalarını bu düzenli ifade yardımıyla listeleyebiliriz:

```
>>> import os
>>> import re
>>> dizin = os.listdir(os.getcwd())
>>> for i in dizin:
...     if re.match(".*mp3", i):
...         print(i)
```

match() metodunu anlattığımız bölümde bu metodun bir karakter dizisinin yalnızca başlangıcıyla ilgilendiğini söylemiştik. Mesela o bölümde verdiğimiz şu örneği hatırlıyorsunuzdur:

```
>>> a = "python güçlü bir dildir"
>>> re.match("güçlü", a)
```

Bu örnekte Python bize çıktı olarak "None" değerini vermişti. Yani herhangi bir eşleşme bulamamıştı. Çünkü dediğimiz gibi, match() metodu bir karakter dizisinin yalnızca en başına bakar. Ama geldiğimiz şu noktada artık bu kısıtlamayı nasıl kaldıracağınızı biliyorsunuz:

```
>>> re.match(".*güçlü", a)
```

Ama match() metodunu bu şekilde zorlamak yerine performans açısından en doğru yol bu tür işler için search() metodunu kullanmak olacaktır.

Bunu da geçtiğimize göre artık yeni bir metakarakterini incelemeye başlayabiliriz.

46.2.4 + (Artı)

Bu metakarakter, bir önceki metakarakterimiz olan "*" ile benzerdir. Hatırlarsanız, "*" metakarakterini kendisinden önceki sıfır veya daha fazla sayıda tekrar eden karakterleri ayıklıyordu. "+" metakarakterini ise kendisinden önceki bir veya daha fazla sayıda tekrar eden karakterleri ayıklar. Bildiğiniz gibi, önceki örneklerimizden birinde "ahmet" ve "mehmet" öğelerini şu şekilde ayıklamıştık:

```
>>> for i in liste:
...     if re.match(".*met",i):
...         print(i)
```

Burada “ahmet” ve “mehmet” dışında “met” şeklinde bir öge de bu düzenli ifadenin kapsamına girecektir. Mesela listemiz şöyle olsa idi:

```
>>> liste = ["ahmet", "mehmet", "met", "kezban"]
```

Yukarıdaki düzenli ifade bu listedeki “met” ögesini de içine alacaktı. Çünkü “*” adlı metakarakter sıfır sayıda tekrar eden karakterleri de ayıklıyor. Ama bizim istediğimiz her zaman bu olmayabilir. Bazen de, ilgili karakterin en az bir kez tekrar etmesini isteriz. Bu durumda yukarıdaki düzenli ifadeyi şu şekilde yazmamız gerekir:

```
>>> for i in liste:
...     if re.match("."+met",i):
...         print(i)
```

Burada şu komutu vermiş olduk: “ Bana sonu ‘met’ ile biten bütün öğeleri ver! Ama bana ‘met’ ögesini yalnız başına verme!”

Aynı işlemi search() metodunu kullanarak da yapabileceğimizi biliyorsunuz:

```
>>> for i in liste:
...     nesne = re.search("."+met",i)
...     if nesne:
...         nesne.group()
...
ahmet
mehmet
```

Bir de daha önce verdiğimiz şu örneğe bakalım:

```
>>> yeniliste = ["st", "sat", "saat", "saaat", "falanca"]
>>> for i in yeniliste:
...     if re.match("sa*t",i):
...         print(i)
```

Burada yazdığımız düzenli ifadenin özelliği nedeniyle “st” de kapsama alanı içine giriyordu. Çünkü burada “*” sembolü “a” karakterinin hiç bulunmadığı durumları da içine alıyor. Ama eğer biz “a” karakteri en az bir kez geçsin istiyorsak, düzenli ifademizi şu şekilde yazmalıyız:

```
>>> for i in yeniliste:
...     if re.match("sa+t", i):
...         print(i)
```

Hatırlarsanız önceki derslerimizden birinde köşeli parantezi anlatırken şöyle bir örnek vermiştik:

```
>>> a = ["23BH56", "TY76Z", "4Y7UZ", "TYUDZ", "34534"]
>>> for i in a:
...     if re.match("[A-Z][A-Z][0-9]",i):
...         print(i)
```

Burada amacımız sadece “TY76Z” ögesini almaktı. Dikkat ederseniz, ögenin başındaki “T” ve “Y” harflerini bulmak için iki kez “[A-Z]” yazdık. Ama artık “+” metakaracterini öğrendiğimize göre aynı işi daha basit bir şekilde yapabiliriz:

```
>>> for i in a:
...     if re.match("[A-Z]+[0-9]",i):
...         print(i)
...
TY76Z
```

Burada "[A-Z]" düzenli ifade kalıbını iki kez yazmak yerine bir kez yazıp yanına da "+" sembolünü koyarak, bu ifade kalıbının bir veya daha fazla sayıda tekrar etmesini istediğimizi belirttik...

"+" sembolünün ne iş yaptığını da anladığımıza göre, artık yeni bir metakarakteri incelemeye başlayabiliriz.

46.2.5 ? (Soru İşareti)

Hatırlarsanız, "*" karakteri sıfır ya da daha fazla sayıda eşleşmeleri; "+" ise bir ya da daha fazla sayıda eşleşmeleri kapsıyordu. İşte şimdi göreceğimiz "?" sembolü de eşleşme sayısının sıfır veya bir olduğu durumları kapsıyor. Bunu daha iyi anlayabilmek için önceden verdiğimiz şu örneğe bakalım:

```
>>> yeniliste = ["st", "sat", "saat", "saaat", "falanca"]
>>> for i in yeniliste:
...     if re.match("sa*t",i):
...         print(i)
...
st
sat
saat
saaat

>>> for i in yeniliste:
...     if re.match("sa+t",i):
...         print(i)
...
sat
saat
saaat
```

"*" ve "+" sembollerinin hangi karakter dizilerini ayıkladığını görüyoruz. Şimdi de "?" sembolünün ne yaptığına bakalım:

```
>>> for i in yeniliste:
...     if re.match("sa?t",i):
...         print(i)
...
st
sat
```

Gördüğümüz gibi, "?" adlı metakarakterimiz, kendisinden önce gelen karakterin hiç bulunmadığı (yani sıfır sayıda olduğu) ve bir adet bulunduğu durumları içine alıyor. Bu yüzden de çıktı olarak bize sadece "st" ve "sat" öğelerini veriyor.

Şimdi bu metakarakteri kullanarak gerçek hayatta karşımıza çıkabilecek bir örnek verelim. Bu metakarakterin tanımına tekrar bakarsak, "olsa da olur olmasa da olur" diyebileceğimiz durumlar için bu metakarakterin rahatlıkla kullanılabileceğini görürüz. Şöyle bir örnek verelim: Diyelim ki bir metin üzerinde arama yapacaksınız. Aradığınız kelime "uluslararası":

```
metin = """Uluslararası hukuk, uluslar arası ilişkiler altında bir
disiplindir. Uluslararası ilişkilerin hukuksal boyutunu bilimsel bir
disiplin içinde inceler. Devletlerarası hukuk da denir. Ancak uluslar
arası ilişkilere yeni aktörlerin girişi bu dalı sadece devletlerarası
olmaktan çıkarmıştır."""
```

Not: Bu metin http://tr.wikipedia.org/wiki/Uluslararası_hukuk adresinden alınıp üzerinde ufak değişiklikler yapılmıştır.

Şimdi yapmak istediğimiz şey “uluslararası” kelimesini bulmak. Ama dikkat ederseniz metin içinde “uluslararası” kelimesi aynı zamanda “uluslar arası” şeklinde de geçiyor. Bizim bu iki kullanımı da kapsayacak bir düzenli ifade yazmamız gerekecek...

```
>>> nesne = re.findall("[Uu]luslar ?arası", metin)
>>> for i in nesne:
...     print(i)
```

Verdiğimiz düzenli ifade kalıbını dikkatlice inceleyin. Bildiğiniz gibi, “?” metakarakteri, kendinden önce gelen karakterin (düzenli ifade kalıbını) sıfır veya bir kez geçtiği durumları arıyor. Burada “?” sembolünü “ ” karakterinden, yani “boşluk” karakterinden sonra kullandık. Dolayısıyla, “boşluk karakterinin sıfır veya bir kez geçtiği durumları” hedefledik. Bu şekilde hem “uluslar arası” hem de “uluslararası” kelimesini ayıklamış olduk. Düzenli ifademizde ayrıca şöyle bir şey daha yazdık: “[Uu]”. Bu da gerekiyor. Çünkü metnimiz içinde “uluslararası” kelimesinin büyük harfle başladığı yerler de var... Bildiğiniz gibi, “uluslar” ve “Uluslar” kelimeleri asla aynı değildir. Dolayısıyla hem “u” harfini hem de “U” harfini bulmak için, daha önce öğrendiğimiz “[ ]” metakarakterini kullanıyoruz.

46.2.6 { } (Küme Parantezi)

{ } adlı metakarakterimiz yardımıyla bir eşleşmeden kaç adet istediğimizi belirtebiliyoruz. Yine aynı örnek üzerinden gidelim:

```
>>> for i in yeniliste:
...     if re.match("sa{3}t",i):
...         print(i)
...
saaat
```

Burada “a” karakterinin 3 kez tekrar etmesini istediğimizi belirttik. Python da bu emrimizi hemen yerine getirdi.

Bu metakarakterin ilginç bir özelliği daha vardır. Küme içinde iki farklı sayı yazarak, bir karakterin en az ve en çok kaç kez tekrar etmesini istediğimizi belirtebiliriz. Örneğin:

```
>>> for i in yeniliste:
...     if re.match("sa{0,3}t",i):
...         print(i)
...
st
sat
saat
saaat
```

sa{0,3}t ifadesiyle, “a” harfinin en az sıfır kez, en çok da üç kez tekrar etmesini istediğimizi söyledik. Dolayısıyla, “a” harfinin sıfır, bir, iki ve üç kez tekrar ettiği durumlar ayıklanmış oldu.

Bu sayı çiftlerini değiştirerek daha farklı sonuçlar elde edebilirsiniz. Ayrıca hangi sayı çiftinin daha önce öğrendiğimiz "?" metakarakteriyle aynı işi yaptığını bulmaya çalışın...

46.2.7 ^ (Şapka)

^ sembolünün iki işlevi var. Birinci işlevi, bir karakter dizisinin en başındaki veriyi sorgulamaktır. Yani aslında match() metodunun varsayılan olarak yerine getirdiği işlevi bu metakarakter yardımıyla açıkça belirterek yerine getirebiliyoruz. Şu örneğe bakalım:

```
>>> a = ['23BH56', 'TY76Z', '4Y7UZ', 'TYUDZ',
...      '34534', '1agAY54']
>>> for i in a:
...     if re.search("[A-Z]+[0-9]", i):
...         print(i)
...
23BH56
TY76Z
4Y7UZ
1agAY54
```

Bir de şuna bakalım:

```
>>> for i in a:
...     nesne = re.search("[A-Z]+[0-9]", i)
...     if nesne:
...         print(nesne.group())
...
BH5
TY7
Y7
AY5
```

Dikkat ederseniz, şu son verdiğimiz kod oldukça hassas bir çıktı verdi bize. Çıktıdaki bütün değerler, aynen düzenli ifademizde belirttiğimiz gibi, yan yana bir veya daha fazla harf içeriyor ve sonra da bir sayı ile devam ediyor. Bu farklılığın nedeni, ilk kodlarda print(i) ifadesini kullanmamız. Bu durumun çıktılarımızı nasıl değiştirdiğine dikkat edin. Bir de şu örneğe bakalım:

```
>>> for i in a:
...     if re.match("[A-Z]+[0-9]", i):
...         print(i)
...
TY76Z
```

Burada sadece "TY76Z" çıktısını almamızın nedeni, match() metodunun karakter dizilerinin en başına bakıyor olması. Aynı etkiyi search() metoduyla da elde etmek için, başlıkta geçen "^" (şapka) sembolünden yararlanacağız:

```
>>> for i in a:
...     nesne = re.search("^ [A-Z]+[0-9]", i)
...     if nesne:
...         print(nesne.group())
...
TY7
```

Gördüğünüz gibi, "^" (şapka) metakarakteri search() metodunun, karakter dizilerinin sadece en başına bakmasını sağladı. O yüzden de bize sadece, "TY7" çıktısını verdi. Hatırlarsanız aynı

kodu, şapkasız olarak, şu şekilde kullanmıştık yukarıda:

```
>>> for i in a:
...     nesne = re.search("[A-Z]+[0-9]",i)
...     if nesne:
...         print(nesne.group())
...
BH5
TY7
Y7
AY5
```

Gördüğünüz gibi, şapka sembolü olmadığında search() metodu karakter dizisinin başına bakmakla yetinmiyor, aynı zamanda karakter dizisinin tamamını tarıyor. Biz yukarıdaki koda bir "^" sembolü ekleyerek, metodumuzun sadece karakter dizisinin en başına bakmasını istedik. O da emrimize sadakatle uydu. Burada dikkatimizi çekmesi gereken başka bir nokta da search() metodundaki çıktının kırılmış olması. Dikkat ettiyseniz, search() metodu bize öğenin tamamını vermedi. Öğelerin yalnızca "[A-Z]+[0-9]" kalıbına uyan kısımlarını kesip attı önümüze. Çünkü biz ona tersini söylemedik. Eğer öğelerin tamamını istiyorsak bunu açık açık belirtmemiz gerekir:

```
>>> for i in a:
...     nesne = re.search("[A-Z]+[0-9].*",i)
...     if nesne:
...         print(nesne.group())
...
BH56
TY76Z
Y7UZ
AY54
```

Veya metodumuzun karakter dizisinin sadece en başına bakmasını istersek:

```
>>> for i in a:
...     nesne = re.search("^([A-Z]+[0-9].*)",i)
...     if nesne:
...         print(nesne.group())
...
TY76Z
```

Bu kodlarda düzenli ifade kalıbının sonuna "."* sembolünü eklediğimize dikkat edin. Böylelikle metodumuzun sonu herhangi bir şekilde biten öğeleri bize vermesini sağladık...

Başta da söylediğimiz gibi, "^" metakarakterinin, karakter dizilerinin en başına demir atmak dışında başka bir görevi daha vardır: "Hariş" anlamına gelmek... Bu görevini sadece "[" metakarakterinin içinde kullanıldığı zaman yerine getirir. Bunu bir örnekle görelim. Yukarıdaki listemiz üzerinde öyle bir süzgeç uygulayalım ki, "1agAY54" öğesi çıktılarımız arasında görünmesin... Bu öğeyi avlayabilmek için kullanmamız gereken düzenli ifade şöyle olacaktır: [0-9A-Z][^a-z]+

```
>>> for i in a:
...     nesne = re.match("[0-9A-Z][^a-z]+",i)
...     if nesne:
...         print(nesne.group())
```

Burada şu ölçütlere sahip bir öğe arıyoruz:

1. Aradığımız öğe bir sayı veya büyük harf ile başlamalı

2. En baştaki sayı veya büyük harften sonra küçük harf GELMEMELİ (Bu ölçütü “^” işareti sağlıyor)
3. Üstelik bu “küçük harf gelmeme durumu” bir veya daha fazla sayıda tekrar etmeli... Yani baştaki sayı veya büyük harften sonra kaç tane olursa olsun asla küçük harf gelmemeli (Bu ölçütü de “+” işareti sağlıyor)

Bu ölçütlere uymayan tek öge “1agAY54” olacaktır. Dolayısıyla bu öge çıktıda görünmeyecek... Burada, “^” işaretinin nasıl kullanıldığına ve küçük harfleri nasıl dışarıda bıraktığına dikkat edin. Unutmayalım, bu “^” işaretinin “hariç” anlamı sadece “[]” metakarakterinin içinde kullanıldığı zaman geçerlidir.

46.2.8 \$ (Dolar)

Bir önceki bölümde “^” işaretinin, karakter dizilerinin en başına demir attığını söylemiştik. Yani bu sembol arama/eşleştirme işleminin karakter dizisinin en başından başlamasını sağlıyordu. Bu sembol bir bakıma karakter dizilerinin nasıl başlayacağını belirliyordu. İşte şimdi göreceğimiz “dolar işareti” de (\$) karakter dizilerinin nasıl biteceğini belirliyor. Bu soyut açıklamaları somut bir örnekle bağlayalım:

```
>>> liste = ["at", "katkı", "fakat", "atkı", "rahat",  
... "mat", "yat", "sat", "satılık", "katılım"]
```

Gördüğünüz gibi, elimizde on öğelik bir liste var. Diyelim ki biz bu listeden, “at” hecesiyle biten kelimeleri ayıklamak istiyoruz:

```
>>> for i in liste:  
...     if re.search("at$",i):  
...         print(i)  
...  
at  
fakat  
rahat  
mat  
yat  
sat
```

Burada “\$” metakarakteri sayesinde aradığımız karakter dizisinin nasıl bitmesi gerektiğini belirleyebildik. Eğer biz “at” ile başlayan bütün öğeleri ayıklamak isteseydik ne yapmamız gerektiğini biliyorsunuz:

```
>>> for i in liste:  
...     if re.search("^at",i):  
...         print(i)  
...  
at  
atkı
```

Gördüğünüz gibi, “^” işareti bir karakter dizisinin nasıl başlayacağını belirlerken, “\$” işareti aynı karakter dizisinin nasıl biteceğini belirliyor. Hatta istersek bu metakarakterleri birlikte de kullanabiliriz:

```
>>> for i in liste:  
...     if re.search("^at$",i):  
...         print(i)
```

```
...
at
```

Sonuç tam da beklediğimiz gibi oldu. Verdiğimiz düzenli ifade kalıbı ile “at” ile başlayan ve aynı şekilde biten karakter dizilerini ayıkladık. Bu da bize “at” çıktısını verdi.

46.2.9 \ (Ters Bölü)

Bu işaret bildiğimiz “kaçış dizisi”dir... Peki burada ne işi var? Şimdiye kadar öğrendiğimiz konulardan gördüğünüz gibi, Python’daki düzenli ifadeler açısından özel anlam taşıyan bir takım semboller/metakarakterler var. Bunlar kendileriyle eşleşmiyorlar. Yani bir karakter dizisi içinde bu sembolleri arıyorsak eğer, bunların taşıdıkları özel anlam yüzünden bu sembolleri ayıklamak hemencecik mümkün olmayacaktır. Yani mesela biz “\$” sembolünü arıyor olsak, bunu Python’a nasıl anlatacağız? Çünkü bu sembolü yazdığımız zaman Python bunu farklı algılıyor. Lafı dolandırmadan hemen bir örnek verelim...

Diyelim ki elimizde şöyle bir liste var:

```
>>> liste = ["10$", "25€", "20$", "10TL", "25£"]
```

Amacımız bu listedeki dolarlı değerleri ayıklamaksa ne yapacağız? Şunu deneyelim önce:

```
>>> for i in liste:
...     if re.match("[0-9]+$",i):
...         print(i)
```

Python “\$” işaretinin özel anlamından dolayı, bizim sayıyla biten bir karakter dizisi aradığımızı zannedecek, dolayısıyla da herhangi bir çıktı vermeyecektir. Çünkü listemizde sayıyla biten bir karakter dizisi yok... Peki biz ne yapacağız? İşte bu noktada “\” metakarakteri devreye girecek... Hemen bakalım:

```
>>> for i in liste:
...     if re.match("[0-9]+\$",i):
...         print(i)
...
10$
20$
```

Gördüğünüz gibi, “\” sembolünü kullanarak “\$” işaretinin özel anlamından kaçtık... Bu metakarakteri de kısaca anlattığımıza göre yeni bir metakarakterle yolumuza devam edebiliriz...

46.2.10 | (Dik Çizgi)

Bu metakarakter, birden fazla düzenli ifade kalıbını birlikte eşleştirmemizi sağlar. Bu ne demek? Hemen görelim:

```
>>> liste = ["at", "katkı", "fakat", "atkı", "rahat",
... "mat", "yat", "sat", "satılık", "katılım"]
>>> for i in liste:
...     if re.search("^at|at$",i):
...         print(i)
...
at
fakat
```

```
atkı
rahat
mat
yat
sat
```

Gördüğünüz gibi “|” metakarakterini kullanarak başta ve sonda “at” hecesini içeren kelimeleri ayıkladık. Aynı şekilde, mesela, renkleri içeren bir listeden belli renkleri de ayıklayabiliriz bu metakarakter yardımıyla...

```
>>> for i in renkler:
...     if re.search("kırmızı|mavi|sarı", i):
...         print(i)
```

Sırada son metakarakterimiz olan “()” var...

46.2.11 ( ) (Parantez)

Bu metakarakter yardımıyla düzenli ifade kalıplarını gruplayacağız. Bu metakarakter bizim bir karakter dizisinin istediğimiz kısımlarını ayıklamamızda çok büyük kolaylıklar sağlayacak.

Diyelim ki biz http://www.istihza.com/py2/icindekiler_python.html adresindeki bütün başlıkları ve bu başlıklara ait html dosyalarını bir liste halinde almak istiyoruz. Bunun için şöyle bir şey yazabiliriz:

```
import re
from urllib.request import urlopen

url = "http://belgeler.istihza.com/py3/index.html"
f = urlopen(url)

regex = 'href=".*html">.*</a>'

for i in f:
    nesne = re.search(regex, str(i, 'utf-8'))
    if nesne:
        print(nesne.group())
```

Burada yaptığımız şey şu:

1. Öncelikle “<http://belgeler.istihza.com/py3/index.html>” sayfasını urllib modülü yardımıyla açtık. Amacımız bu sayfadaki başlıkları ve bu başlıklara ait html dosyalarını listelemek
2. Ardından, bütün sayfayı taramak için basit bir for döngüsü kurduk
3. Düzenli ifade kalıbımızı şöyle yazdık: ‘<href=".*html">.*’ Çünkü bahsi geçen web sayfasındaki html uzantılı dosyalar bu şekilde gösteriliyor. Bu durumu, web tarayıcınızda <http://belgeler.istihza.com/py3/index.html> sayfasını açıp sayfa kaynağını görüntüleyerek teyit edebilirsiniz. (Firefox’ta CTRL+U’ya basarak sayfa kaynağını görebilirsiniz)
4. Yazdığımız düzenli ifade kalıbı içinde dikkatimizi çekmesi gereken bazı noktalar var: Kalıbın “(.+html)” kısmında geçen “+” metakarakteri kendisinden önce gelen düzenli ifadenin bir veya daha fazla sayıda tekrar eden eşleşmelerini buluyor. Burada “+” metakarakterinden önce gelen düzenli ifade, kendisi de bir metakarakter olan

“.” sembolü... Bu sembol bildiğiniz gibi, “herhangi bir karakter” anlamına geliyor. Dolayısıyla “.” ifadesi şu demek oluyor: “Bana bir veya daha fazla sayıda tekrar eden bütün karakterleri bul!” Dolayısıyla burada “(.+html)” ifadesini birlikte düşünürsek, yazdığımız şey şu anlama geliyor: “Bana ‘html’ ile biten bütün karakter dizilerini bul!”

5. “http://belgeler.istihza.com/py3/index.html” adresinin kaynağına baktığımız zaman aradığımız bilgilerin hep şu şekilde olduğunu görüyoruz: href="kitap_hakkında.html">Bu Kitap Hakkında Dolayısıyla aslında düzenli ifade kalıbımızı yazarken yaptığımız şey, düzenli ifademizi kaynaktaki görünen şablona uydurmak...
6. Ayrıca çıktındaki Türkçe karakterlerin düzgün görünmesi için de bayt dizilerini karakter dizisine dönüştürürken ‘utf-8’ kodlamasını kullandık.

Yukarıda verdiğimiz kodları çalıştırdığımız zaman aldığımız çıktı şu şekilde oluyor:

```
b'href="kitap_hakkında.html">Bu Kitap Hakkında</a>'
b'href="python_hakkında.html">Python Hakkında</a>'
...
```

Hemen hemen amacımıza ulaştık sayılır. Ama gördüğümüz gibi çıktımız biraz karmaşık. Bunları istediğimiz gibi düzenleyebilirsek iyi olurdu, değil mi? Mesela bu çıktıları şu şekilde düzenleyebilmek hoş olurdu:

```
Başlık: ANA SAYFA; Bağlantı: index.html
```

İşte bu bölümde göreceğimiz “( )” metakarakteri istediğimiz şeyi yapmada bize yardımcı olacak.

Dilerseniz en başta verdiğimiz kodlara tekrar dönelim:

```
import re
from urllib.request import urlopen

url = "http://belgeler.istihza.com/py3/index.html"
f = urlopen(url)

regex = 'href="(.+html)">.+</a>'

for i in f:
    nesne = re.search(regex, str(i, 'utf-8'))
    if nesne:
        print(nesne.group())
```

Şimdi bu kodlarda şu değişikliği yapıyoruz:

```
import re
from urllib.request import urlopen

url = "http://belgeler.istihza.com/py3/index.html"
f = urlopen(url)

çıktı = "Başlık: {};\nBağlantı: {}\n"
regex = 'href="(.+html)">(.+)</a>'

for i in f:
    nesne = re.search(regex, str(i, 'utf-8'))
    if nesne:
```

```
print(çıktı.format(nesne.group(2),
                  nesne.group(1)))
```

Kodlarda yaptığımız değişikliklere dikkat edin ve anlamaya çalışın. Bazı noktalar gözünüze karanlık göründüyse hiç endişe etmeyin, çünkü bir sonraki bölümde bütün karanlık noktaları tek tek açıklayacağız. Burada en azından, “( )” metakarakterini kullanarak düzenli ifadenin bazı bölümlerini nasıl grupladığımıza dikkat edin.

Bu arada, elbette www.istihza.com sitesinde herhangi bir değişiklik olursa yukarıdaki kodların istediğiniz çıktıyı vermeyeceğini bilmelisiniz. Çünkü yazdığımız düzenli ifade istihza.com sitesinin sayfa yapısıyla sıkı sıkıya bağlantılıdır.

46.3 Eşleşme Nesnelerinin Metotları

46.3.1 group() metodu

Bu bölümde doğrudan düzenli ifadelerin değil, ama düzenli ifadeler kullanılarak üretilen eşleşme nesnelerinin bir metodu olan `group()` metodundan bahsedeceğiz. Esasında biz bu metodu önceki bölümlerde de kullanmıştık. Ama burada bu metoda biraz daha ayrıntılı olarak bakacağız.

Daha önceki bölümlerden hatırlayacağınız gibi, bu metot düzenli ifadeleri kullanarak eşleştirdiğimiz karakter dizilerini görme imkanı sağlıyordu. Bu bölümde bu metodu “( )” metakarakterini yardımıyla daha verimli bir şekilde kullanacağız. İsterseniz ilk olarak şöyle basit bir örnek verelim:

```
>>> kardiz = "python bir programlama dilidir"
>>> nesne = re.search("(python) (bir) (programlama) (dildir)", kardiz)
>>> print(nesne.group())

python bir programlama dilidir
```

Burada düzenli ifade kalıbımızı nasıl grupladığımıza dikkat edin. `print(nesne.group())` komutunu verdiğimizde eşleşen karakter dizileri ekrana döküldü. Şimdi bu grupladığımız bölümlere tek tek erişelim:

```
>>> nesne.group(0)

'python bir programlama dilidir'
```

Gördüğümüz gibi, “0” indeksi eşleşen karakter dizisinin tamamını veriyor. Bir de şuna bakalım:

```
>>> nesne.group(1)

'python'
```

Burada 1 numaralı grubun ögesi olan “python”u aldık. Gerisinin nasıl olacağını tahmin edebilirsiniz:

```
>>> nesne.group(2)

'bir'

>>> nesne.group(3)
```

```
'programlama'
>>> nesne.group(4)
'dilidir'
```

Bu metodun bize ilerde ne büyük kolaylıklar sağlayacağını az çok tahmin ediyorsunuzdur. İsterseniz kullanabileceğimiz metotları tekrar listeleyelim:

```
>>> dir(nesne)
```

Bu listede group() dışında bir de groups() adlı bir metodun olduğunu görüyoruz. Şimdi bunun ne iş yaptığına bakalım.

46.3.2 groups() metodu

Bu metot, bize kullanabileceğimiz bütün grupları bir demet halinde sunar:

```
>>> nesne.groups()
('python', 'bir', 'programlama', 'dilidir')
```

Şimdi isterseniz bir önceki bölümde yaptığımız örneğe geri dönelim:

```
import re
from urllib.request import urlopen

url = "http://belgeler.istihza.com/py3/index.html"
f = urlopen(url)

çıktı = "Başlık: {};\nBağlantı: {};\n"
regex = 'href="(.*html)">(.)</a>'

for i in f:
    nesne = re.search(regex, str(i, 'utf-8'))
    if nesne:
        print(çıktı.format(nesne.group(2),
                           nesne.group(1)))
```

Bu kodlarda son satırı şöyle değiştirelim:

```
import re
from urllib.request import urlopen

url = "http://belgeler.istihza.com/py3/index.html"
f = urlopen(url)

çıktı = "Başlık: {};\nBağlantı: {};\n"
regex = 'href="(.*html)">(.)</a>'

for i in f:
    nesne = re.search(regex, str(i, 'utf-8'))
    if nesne:
        print(nesne.groups())
```

Gördüğümüz gibi şuna benzer çıktılar elde ediyoruz:

```
('kitap_hakkinda.html', 'Bu Kitap Hakkında')
('python_hakkinda.html', 'Python Hakkında')
('temel_komut_satiri_bilgisi.html', 'Temel Komut Satırı Bilgisi')
('path.html', 'YOL (<em>PATH</em>) Kavramı')
('kurulum.html', 'Python Nasıl Kurulur?')
...
...
...
```

Demek ki (`nesne.groups()`) komutu bize “( )” metakarakteri ile daha önceden gruplanmış olduğumuz öğeleri bir demet olarak veriyor. Biz de bu demetin öğelerine daha sonradan rahatlıkla erişebiliyoruz...

Böylece eşleştirme nesnelerinin en sık kullanılan iki metodunu görmüş olduk. Bunları daha sonraki örneklerimizde de bol bol kullanacağız. O yüzden şimdilik bu konuya ara verelim.

46.4 Özel Diziler

Düzenli ifadeler içinde metakarakterler dışında, özel anlamlar taşıyan bazı başka ifadeler de vardır. Bu bölümde bu özel dizileri inceleyeceğiz: Boşluk karakterinin yerini tutan özel dizi: `\s`

Bu sembol, bir karakter dizisi içinde geçen boşlukları yakalamak için kullanılır. Örneğin:

```
>>> a = ["5 Ocak", "27Mart", "4 Ekim", "Nisan 3"]
>>> for i in a:
...     nesne = re.search("[0-9]\\s[A-Za-z]+", i)
...     if nesne:
...         print(nesne.group())
...
5 Ocak
4 Ekim
```

Yukarıdaki örnekte, bir sayı ile başlayan, ardından bir adet boşluk karakteri içeren, sonra da bir büyük veya küçük harfle devam eden karakter dizilerini ayıkladık. Burada boşluk karakterini “`\s`” simgesi ile gösterdiğimizize dikkat edin.

46.4.1 Ondalık Sayıların Yerini Tutan Özel Dizi: `\d`

Bu sembol, bir karakter dizisi içinde geçen ondalık sayıları eşleştirmek için kullanılır. Buraya kadar olan örneklerde bu işlevi yerine getirmek için “[0-9]” ifadesinden yararlanıyorduk. Şimdi artık aynı işlevi daha kısa yoldan, “`\d`” dizisi ile yerine getirebiliriz. İsterseniz yine yukarıdaki örnekten gidelim:

```
>>> a = ["5 Ocak", "27Mart", "4 Ekim", "Nisan 3"]
>>> for i in a:
...     nesne = re.search("\\d\\s[A-Za-z]+", i)
...     if nesne:
...         print(nesne.group())
...
5 Ocak
4 Ekim
```

Burada, “[0-9]” yerine “`\d`” yerleştirerek daha kısa yoldan sonuca vardık.

46.4.2 Alfanoümerik Karakterlerin Yerini Tutan Özel Dizi: \w

Bu sembol, bir karakter dizisi içinde geçen alfanümerik karakterleri ve buna ek olarak “_” karakterini bulmak için kullanılır. Şu örneğe bakalım:

```
>>> a = "abc123_$%+"
>>> print(re.search("\w*", a).group())

abc123_
```

“\w” özel dizisinin hangi karakterleri eşlediğine dikkat edin. Bu özel dizi şu ifadeyle aynı anlama gelir:

```
[A-Za-z0-9_]
```

Düzenli ifadeler içindeki özel diziler genel olarak bunlardan ibarettir. Ama bir de bunların büyük harfli versiyonları vardır ki, önemli oldukları için onları da inceleyeceğiz.

Gördüğünüz gibi;

1. “\s” özel dizisi boşluk karakterlerini avlıyor
2. “\d” özel dizisi ondalık sayıları avlıyor
3. “\w” özel dizisi alfanümerik karakterleri ve “_” karakterini avlıyor

Dedik ki, bir de bunların büyük harfli versiyonları vardır. İşte bu büyük harfli versiyonlar da yukarıdaki dizilerin yaptığı işin tam tersini yapar. Yani:

1. “\S” özel dizisi boşluk olmayan karakterleri avlar
2. “\D” özel dizisi ondalık sayı olmayan karakterleri avlar. Yani “[^0-9]” ile eşdeğerdir.
3. “\W” özel dizisi alfanümerik olmayan karakterleri ve “_” olmayan karakterleri avlar. Yani “[^A-Za-z0-9_]” ile eşdeğerdir.

“\D” ve “\W” dizilerinin yeterince anlaşılır olduğunu zannediyorum. Burada sanırım sadece “S” dizisi bir örnekle somutlaştırılmayı hak ediyor:

```
>>> a = ["5 Ocak", "27Mart", "4 Ekim", "Nisan 3"]
>>> for i in a:
...     nesne = re.search("\d+\S\w+", i)
...     if nesne:
...         print(nesne.group())
...
27Mart
```

Burada “\S” özel dizisinin listede belirtilen konumda boşluk içermeyen öğeyi nasıl bulduğuna dikkat edin.

Şimdi bu özel diziler için genel bir örnek verip konuyu kapatalım...

Bilgisayarımızda şu bilgileri içeren “adres.txt” adlı bir dosya olduğunu varsayıyoruz:

```
esra : istinye 05331233445 esma : levnt 05322134344 sevgi : dudullu
05354445434 kemal : sanayi 05425455555 osman : tahtakale 02124334444
metin : taksim 02124344332 kezban : caddebostan 02163222122
```

Amacımız bu dosyada yer alan isim ve telefon numaralarını “isim > telefon numarası” şeklinde almak:

```
import re
dosya = open("adres.txt")
for i in dosya.readlines():
    nesne = re.search("(\\w+)\\s+:\\s(\\w+)\\s+(\\d+)", i)
    if nesne:
        print("{} > {}".format(nesne.group(1), nesne.group(3)))
```

Burada formülümüz şu şekilde: “Bir veya daha fazla karakter” + “bir veya daha fazla boşluk” + “:” işareti + “bir adet boşluk” + “bir veya daha fazla sayı”

İsterseniz bu bölümü çok basit bir soruyla kapatalım. Sorumuz şu:

Elimizde şu adresteki yığın var: <http://www.istihza.com/denemeler/yigin.txt>

Yapmanız gereken, bu yığın içindeki gizli mesajı düzenli ifadeleri kullanarak bulmak...

46.5 Düzenli İfadelerin Derlenmesi

46.5.1 compile() metodu

En başta da söylediğimiz gibi, düzenli ifadeler karakter dizilerine göre biraz daha yavaş çalışırlar. Ancak düzenli ifadelerin işleyişini hızlandırmanın da bazı yolları vardır. Bu yollardan biri de compile() metodunu kullanmaktır. “compile” kelimesi İngilizcede “derlemek” anlamına gelir. İşte biz de bu compile() metodu yardımıyla düzenli ifade kalıplarımızı kullanmadan önce derleyerek daha hızlı çalışmalarını sağlayacağız. Küçük boyutlu projelerde compile() metodu pek hissedilir bir fark yaratmasa da özellikle büyük çaplı programlarda bu metodu kullanmak oldukça faydalı olacaktır.

Basit bir örnekle başlayalım:

```
>>> liste = ["Python2.7", "Python3.2", "Python3.3",
... "Python3.4", "Java"]
>>> derli = re.compile("[A-Za-z]+[0-9]\\.[0-9]")
>>> for i in liste:
...     nesne = derli.search(i)
...     if nesne:
...         print(nesne.group())
...
Python2.7
Python3.2
Python3.3
Python3.4
```

Burada öncelikle düzenli ifade kalıbımızı derledik. Derleme işlemini nasıl yaptığımıza dikkat edin. Derlenecek düzenli ifade kalıbını compile() metodunda parantez içinde belirtiyoruz. Daha sonra search() metodunu kullanırken ise, re.search() demek yerine, derli.search() şeklinde bir ifade kullanıyoruz. Ayrıca dikkat ederseniz derli.search() kullanımında parantez içinde sadece eşleşecek karakter dizisini kullandık (i). Eğer derleme işlemi yapmamış olsaydık, hem bu karakter dizisini, hem de düzenli ifade kalıbını yan yana kullanmamız gerekecektir. Ama düzenli ifade kalıbımızı yukarıda derleme işlemi esnasında belirttiğimiz için, bu kalıbı ikinci kez yazmamıza gerek kalmadı. Ayrıca burada kullandığımız düzenli ifade kalıbına da dikkat edin. Nasıl bir şablon oturttuğumuzu anlamaya çalışın. Gördüğünüz gibi, liste öğelerinde bulunan “.” işaretini eşleştirmek için düzenli ifade kalıbı içinde “\.” ifadesini

kullandık. Çünkü bildiğiniz gibi, tek başına "." işaretinin Python açısından özel bir anlamı var. Dolayısıyla bu özel anlamdan kaçmak için "\." işaretini de kullanmamız gerekiyor.

46.5.2 compile() ile Derleme Seçenekleri

Bir önceki bölümde `compile()` metodunun ne olduğunu, ne işe yaradığını ve nasıl kullanıldığını görmüştük. Bu bölümde ise "compile" (derleme) işlemi sırasında kullanılabilecek seçenekleri anlatacağız.

re.IGNORECASE veya re.I

Bildiğiniz gibi, Python'da büyük-küçük harfler önemlidir. Yani eğer "python" kelimesini arıyorsanız, alacağınız çıktılar arasında "Python" olmayacaktır. Çünkü "python" ve "Python" birbirlerinden farklı iki karakter dizisidir. İşte *re.IGNORECASE* veya kısaca *re.I* adlı derleme seçenekleri bize büyük-küçük harfe dikkat etmeden arama yapma imkanı sağlar. Hemen bir örnek verelim:

```
import re

metin = """Programlama dili, programcının bir bilgisayara ne yapmasını
istediğini anlatmasının standartlaştırılmış bir yoludur. Programlama
dilleri, programcının bilgisayara hangi veri üzerinde işlem yapacağını,
verinin nasıl depolanıp iletileceğini, hangi koşullarda hangi işlemlerin
yapılacağını tam olarak anlatmasını sağlar. Şu ana kadar 2500'den fazla
programlama dili yapılmıştır. Bunlardan bazıları: Pascal, Basic, C, C#,
C++, Java, Cobol, Perl, Python, Ada, Fortran, Delphi programlama
dilleridir."""

derli = re.compile("programlama",re.IGNORECASE)
print(derli.findall(metin))
```

Bu programı çalıştırdığımızda şu çıktıyı alıyoruz:

```
['Programlama', 'Programlama', 'programlama', 'programlama']
```

Not: Bu metin http://tr.wikipedia.org/wiki/Programlama_dili adresinden alınmıştır.

Gördüğünüz gibi, metinde geçen hem "programlama" kelimesini hem de "Programlama" kelimesini ayıklayabildik. Bunu yapmamızı sağlayan şey de *re.IGNORECASE* adlı derleme seçeneği oldu. Eğer bu seçeneği kullanmasaydık, çıktıda yalnızca "programlama" kelimesini görürdük. Çünkü aradığımız şey aslında "programlama" kelimesi idi. Biz istersek *re.IGNORECASE* yerine kısaca *re.I* ifadesini de kullanabiliriz. Aynı anlama gelecektir...

re.DOTALL veya re.S

Bildiğiniz gibi, metakarakterler arasında yer alan "." sembolü herhangi bir karakterin yerini tutuyordu. Bu metakarakter bütün karakterlerin yerini tutmak üzere kullanılabilir. Hatırlarsanız, "." metakarakterini anlatırken, bu metakarakterin, yeni satır karakterinin yerini tutmayacağını söylemiştik. Bunu bir örnek yardımıyla görelim. Diyelim ki elimizde şöyle bir karakter dizisi var:

```
>>> a = "Ben Python,\nMonty Python"
```

Bu karakter dizisi içinde “Python” kelimesini temel alarak bir arama yapmak istiyorsak eğer, kullanacağımız şu kod istediğimiz şeyi yeterince yerine getiremeyecektir:

```
>>> print(re.search("Python.*", a).group())
```

Bu kod şu çıktıyı verecektir:

```
Python,
```

Bunun sebebi, “.” metakarakterinin “\n” (yeni satır) kaçış dizisini dikkate almamasıdır. Bu yüzden bu kaçış dizisinin ötesine geçip orada arama yapmıyor. Ama şimdi biz ona bu yeteneği de kazandıracağız:

```
>>> derle = re.compile("Python.*", re.DOTALL)
>>> nesne = derle.search(a)
>>> if nesne:
...     print(nesne.group())
```

re.DOTALL seçeneğini sadece *re.S* şeklinde de kısaltabilirsiniz...

46.6 Düzenli İfadelerle Metin/Karakter Dizisi Değiştirme İşlemleri

46.6.1 sub() metodu

Şimdiye kadar hep düzenli ifadeler yoluyla bir karakter dizisini nasıl eşleştireceğimizi inceledik. Ama tabii ki düzenli ifadeler yalnızca bir karakter dizisi “bulmak”la ilgili değildir. Bu araç aynı zamanda bir karakter dizisini “değiştirmeyi” de kapsar. Bu iş için temel olarak iki metot kullanılır. Bunlardan ilki *sub()* metodudur. Bu bölümde *sub()* metodunu inceleyeceğiz.

En basit şekliyle *sub()* metodunu şu şekilde kullanabiliriz:

```
>>> a = "Kırmızı başlıklı kız, kırmızı elma dolu sepetiyle \
... anneannesinin evine gidiyormuş!"
>>> derle = re.compile("kırmızı", re.IGNORECASE)
>>> print(derle.sub("yeşil", a))
```

Burada karakter dizimiz içinde geçen bütün “kırmızı” kelimelerini “yeşil” kelimesiyle değiştirdik. Bunu yaparken de *re.IGNORECASE* adlı derleme seçeneğinden yararlandık.

Elbette *sub()* metoduyla daha karmaşık işlemler yapılabilir. Bu noktada şöyle bir hatırlatma yapalım. Bu *sub()* metodu karakter dizilerinin *replace()* metoduna çok benzer. Ama tabii ki *sub()* metodu hem kendi başına *replace()* metodundan çok daha güçlüdür, hem de beraber kullanılabilecek derleme seçenekleri sayesinde *replace()* metodundan çok daha esnektir. Ama tabii ki, eğer yapmak istediğiniz iş *replace()* metoduyla halledilebiliyorsa en doğru yol, *replace()* metodunu kullanmaktır...

Şimdi bu *sub()* metodunu kullanarak biraz daha karmaşık bir işlem yapacağız. Aşağıdaki metne bakalım:

```
metin = """Karadeniz Ereğlisi denince akla ilk olarak kömür ve demir-çelik
gelir. Kokusu ve tadıyla dünyaya nam salmış meşhur Osmanlı çileği ise ismini
```

verdiği festival günleri dışında pek hatırlanmaz. Oysa Çin'den Arnavutköy'e oradan da Ereğli'ye getirilen kralların meyvesi çilek, burada geçirdiği değişim sonucu tadına doyulmaz bir hal alır. Ereğli'nin havasından mı suyundan mı bilinmez, kokusu, tadı bambaşka bir hale dönüşür ve meşhur Osmanlı çileği unvanını hak eder. Bu nazik ve aromalı çilekten yapılan reçel de likör de bir başka olur. Bu yıl dokuzuncusu düzenlenen Uluslararası Osmanlı Çileği Kültür Festivali'nde 36 üretici arasında yetiştirdiği çileklerle birinci olan Kocaali Köyü'nden Güner Özdemir, yılda bir ton ürün alıyor. 60 yaşındaki Özdemir, çileklerinin sırrını yoğun ilgiye ve içten duyduğu sevgiye bağlıyor: "Erkekler bahçemize giremez. Koca ayaklarıyla ezerler çileklerimizi" Çileği toplamanın zor olduğunu söyleyen Ayşe Özhan da çocukluğundan bu yana çilek bahçesinde çalışıyor. Her sabah 04.00'te kalkan Özhan, çileklerini özenle suluyor. Kasım başında ektiği çilek fideleri haziran başında meyve veriyor."

Not: Bu metin <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=40130> adresinden alınmıştır.

Gelin bu metin içinde geçen “çilek” kelimelerini “erik” kelimesi ile değiştirelim. Ama bunu yaparken, metin içinde “çilek” kelimesinin “Çilek” şeklinde de geçtiğine dikkat edelim. Ayrıca Türkçe kuralları gereği bu “çilek” kelimesinin bazı yerlerde ünsüz yumuşamasına uğrayarak “çileğ-” şekline dönüşüğünü de unutmayalım.

Bu metin içinde geçen “çilek” kelimelerini “erik”le değiştirmek için birkaç yol kullanabilirsiniz. Birinci yolda, her değişiklik için ayrı bir düzenli ifade oluşturulabilir. Ancak bu yolun dezavantajı, metnin de birkaç kez kopyalanmasını gerektirmesidir. Çünkü ilk düzenli ifade oluşturulup buna göre metinde bir değişiklik yapıldıktan sonra, ilk değişiklikleri içeren metnin, farklı bir metin olarak kopyalanması gerekir (metin2 gibi...). Ardından ikinci değişiklik yapılacağı zaman, bu değişikliğin metin2 üzerinden yapılması gerekir. Aynı şekilde bu metin de, mesela, metin3 şeklinde tekrar kopyalanmalıdır. Bundan sonraki yeni bir değişiklik de bu metin3 üzerinden yapılacaktır... Bu durum bu şekilde uzar gider... Metni tekrar tekrar kopyalamak yerine, düzenli ifadeleri kullanarak şöyle bir çözüm de üretebiliriz:

```
import re

derle = re.compile("çile[kğ]", re.IGNORECASE)

def degistir(nesne):
    a = {"çileğ":"eriğ", "Çileğ":"Eriğ", "Çilek":"Erik", "çilek":"erik"}
    b = nesne.group().split()
    for i in b:
        return a[i]

print(derle.sub(degistir, metin))
```

Gördüğünüz gibi, sub() metodu, argüman olarak bir fonksiyon da alabiliyor. Yukarıdaki kodlar biraz karışık görünmüş olabilir. Tek tek açıklayalım...

Öncelikle şu satıra bakalım:

```
derle = re.compile("çile[kğ]", re.IGNORECASE)
```

Burada amacımız, metin içinde geçen “çilek” ve “çileğ” kelimelerini bulmak. Neden “çileğ”? Çünkü “çilek” kelimesi bir sesli harften önce geldiğinde sonundaki “k” harfi “ğ”ye dönüşüyor. Bu seçenekli yapıyı, daha önceki bölümlerde gördüğümüz “[ ]” adlı metakarakter yardımıyla oluşturduk. Düzenli ifade kalıbımızın hem büyük harfleri hem de küçük harfleri aynı anda bulması için re.IGNORECASE seçeneğinden yararlandık.

Şimdi de şu satırlara bakalım:

```
def degistir(nesne):  
    a = {"çileğ":"eriğ", "Çileğ":"Eriğ", "Çilek":"Erik", "çilek":"erik"}  
    b = nesne.group().split()  
    for i in b:  
        return a[i]
```

Burada, daha sonra `sub()` metodu içinde kullanacağımız fonksiyonu yazıyoruz. Fonksiyonu, `def degistir(nesne)` şeklinde tanımladık. Burada “nesne” adlı bir argüman kullanmamızın nedeni, fonksiyon içinde `group()` metodunu kullanacak olmamız. Bu metodu fonksiyon içinde “nesne” adlı argümana bağlayacağız. Bu fonksiyon, daha sonra yazacağımız `sub()` metodu tarafından çağırıldığında, yaptığımız arama işlemi sonucunda ortaya çıkan “eşleşme nesnesi” fonksiyona atanacaktır (eşleşme nesnesinin ne demek olduğunu ilk bölümlerden hatırlıyorsunuz). İşte “nesne” adlı bir argüman kullanmamızın nedeni de, eşleşme nesnelerinin bir metodu olan `group()` metodunu fonksiyon içinde kullanabilmek...

Bir sonraki satırda bir adet sözlük görüyoruz:

```
a = {"çileğ":"eriğ", "Çileğ":"Eriğ", "Çilek":"Erik", "çilek":"erik"}
```

Bu sözlüğü oluşturmamızın nedeni, metin içinde geçen bütün “çilek” kelimelerini tek bir “erik” kelimesiyle değiştiremeyecek olmamız... Çünkü “çilek” kelimesi metin içinde pek çok farklı biçimde geçiyor. Başta da dediğimiz gibi, yukarıdaki yol yerine metni birkaç kez kopyalayarak ve her defasında bir değişiklik yaparak da sorunu çözebilirsiniz. (Mesela önce “çilek” kelimelerini bulup bunları “erik” ile değiştirirsiniz. Daha sonra “çileğ” kelimelerini arayıp bunları “eriğ” ile değiştirirsiniz, vb...) Ama metni tekrar tekrar oluşturmak pek performanslı bir yöntem olmayacaktır. Bizim şimdi kullandığımız yöntem metin kopyalama zorunluluğunu ortadan kaldırıyor. Bu sözlük içinde “çilek” kelimesinin alacağı şekilleri sözlük içinde birer anahtar olarak, “erik” kelimesinin alacağı şekilleri ise birer “değer” olarak belirliyoruz.

Sonraki satırda iki metot birden var:

```
b = nesne.group().split()
```

Burada, fonksiyonumuzun argümanı olarak vazife gören eşleşme nesnesine ait metotlardan biri olan `group()` metodunu kullanıyoruz. Böylece `derle = re.compile("çile[kğ]", re.IGNORECASE)` satırı yardımıyla metin içinde bulduğumuz bütün “çilek” ve çeşnilerini alıyoruz. Karakter dizilerinin `split()` metodunu kullanmamızın nedeni ise `group()` metodunun verdiği çıktıyı liste haline getirip daha kolay manipüle etmek. Burada `for i in b: print(i)` komutunu verirseniz `group()` metodu yardımıyla ne bulduğumuzu görebilirsiniz:

```
çileğ  
çilek  
çileğ  
çilek  
Çileğ  
çilek  
çilek  
çilek  
Çileğ  
çilek  
çilek  
çilek
```

Bu çıktıyı gördükten sonra, kodlarda yapmaya çalıştığımız şey daha anlamlı görünmeye başlamış olmalı... Şimdi sonraki satıra geçiyoruz:

```
for i in b:
    return a[i]
```

Burada, `group()` metodu yardımıyla bulduğumuz eşleşmeler üzerinde bir for döngüsü oluşturduk. Ardından da `return a[i]` komutunu vererek "a" adlı sözlük içinde yer alan öğeleri yazdırıyoruz. Bu arada, buradaki "i"nin yukarıda verdiğimiz `group()` çıktılarını temsil ettiğine dikkat edin. `a[i]` gibi bir komut verdiğimizde aslında sırasıyla şu komutları vermiş oluyoruz:

```
a["çilek"]
a["çileğ"]
a["çilek"]
a["çileğ"]
a["çilek"]
a["çilek"]
a["çilek"]
a["çilek"]
a["çileğ"]
a["çilek"]
a["çilek"]
```

Bu komutların çıktıları sırasıyla "erik", "eriğ", "erik", "Eriğ", "erik", "erik", "erik", "Eriğ", "erik", "erik" olacaktır. İşte bu `return` satırı bir sonraki kod olan `print(derle.sub(degistir,metin))` ifadesinde etkinlik kazanacak. Bu son satırımız sözlük öğelerini tek tek metne uygulayacak ve mesela `a["çilek"]` komutu sayesinde metin içinde "çilek" gördüğü yerde "erik" kelimesini yapıştırarak ve böylece bize istediğimiz şekilde değiştirilmiş bir metin verecektir...

Bu kodların biraz karışık gibi görüldüğünü biliyorum, ama aslında çok basit bir mantığı var: `group()` metodu ile metin içinde aradığımız kelimeleri ayıklıyor. Ardından da "a" sözlüğü içinde bunları anahtar olarak kullanarak "çilek" ve çeşitleri yerine "erik" ve çeşitlerini koyuyor...

Yukarıda verdiğimiz düzenli ifadeyi böyle ufak bir metinde kullanmak çok anlamlı olmayabilir. Ama çok büyük metinler üzerinde çok çeşitli ve karmaşık değişiklikler yapmak istediğinizde bu kodların işinize yarayabileceğini göreceksiniz.

46.6.2 subn() metodu

Bu metodu çok kısa bir şekilde anlatıp geçeceğiz. Çünkü bu metod `sub()` metoduyla neredeyse tamamen aynıdır. Tek farkı, `subn()` metodunun bir metin içinde yapılan değişiklik sayısını da göstermesidir. Yani bu metodu kullanarak, kullanıcılarınıza "toplam şu kadar sayıda değişiklik yapılmıştır" şeklinde bir bilgi verebilirsiniz. Bu metod çıktı olarak iki öğeli bir demet verir. Birinci öğe değiştirilen metin, ikinci öğe ise yapılan değişiklik sayısıdır. Yani kullanıcıya değişiklik sayısını göstermek için yapmanız gereken şey, bu demetin ikinci öğesini almaktır. Mesela `sub()` metodunu anlatırken verdiğimiz kodların son satırını şöyle değiştirebilirsiniz:

```
ab = derle.subn(degistir, metin)
print("Toplam {} değişiklik yapılmıştır.".format(ab[1]))
```

Yani:

```
import re
```

```
metin = """Karadeniz Ereğlisi denince akla ilk olarak kömür ve demir-çelik gelir. Kokusu ve tadıyla dünyaya nam salmış meşhur Osmanlı çileği ise ismini verdiği festival günleri dışında pek hatırlanmaz. Oysa Çin'den Arnavutköy'e oradan da Ereğli'ye getirilen kralların meyvesi çilek, burada geçirdiği değişim sonucu tadına doyulmaz bir hal alır. Ereğli'nin havasından mı suyundan mı bilinmez, kokusu, tadı bambaşka bir hale dönüşür ve meşhur Osmanlı çileği unvanını hak eder. Bu nazik ve aromalı çilekten yapılan reçel de likör de bir başka olur. Bu yıl dokuzuncusu düzenlenen Uluslararası Osmanlı Çileği Kültür Festivali'nde 36 üretici arasında yetiştirdiği çileklerle birinci olan Kocaali Köyü'nden Güner Özdemir, yılda bir ton ürün alıyor. 60 yaşındaki Özdemir, çileklerinin sırrını yoğun ilgiye ve içten duyduğu sevgiye bağlıyor: "Erkekler bahçemize giremez. Koca ayaklarıyla ezerler çileklerimizi" Çileği toplamanın zor olduğunu söyleyen Ayşe Özhan da çocukluğundan bu yana çilek bahçesinde çalışıyor. Her sabah 04.00'te kalkan Özhan, çileklerini özenle suluyor. Kasım başında ektiği çilek fideleri haziran başında meyve veriyor."""

derle = re.compile("çile[kğ]", re.IGNORECASE)

def degistir(nesne):
    a = {"çileğ":"eriğ", "Çileğ":"Eriğ", "Çilek":"Erik", "çilek":"erik"}
    b = nesne.group().split()
    for i in b:
        return a[i]

ab = derle.subn(degistir, metin)
print("Toplam {} değişiklik yapılmıştır.".format(ab[1]))
```

46.7 Sonuç

Böylelikle düzenli ifadeler konusunu bitirmiş olduk. Buradaki amacımız, size düzenli ifadeler konusunda genel bir bakış sunabilmektir. Bu yazıları okuduktan sonra kafanızda düzenli ifadelerle ilgili kabataslak da olsa bir resim oluştuysa bu yazılar amacına ulaşmış demektir. Elbette düzenli ifadeler burada anlattıklarımızdan ibaret değildir. Bu konunun üzerine eğildiğinizde aslında düzenli ifadelerin dipsiz bir kuyu gibi olduğunu göreceksiniz. Esasında en başta da dediğimiz gibi, düzenli ifadeler apayrı bir dil gibidir. Doğrusu şu ki, düzenli ifadeler başlı başına bağımsız bir sistemdir. Hemen hemen bütün programlama dilleri öyle ya da böyle düzenli ifadeleri destekler. Python'da düzenli ifadeleri bünyesine adapte etmiş dillerden biridir. Bizim düzenli ifadeler konusundaki yaklaşımımız, her zaman bunları “gerektiğinde” kullanmak olmalıdır. Dediğimiz gibi, eğer yapmak istediğiniz bir işlemi karakter dizilerinin metotları yardımıyla yapabiliyorsanız düzenli ifadelere girişmemek en iyisidir. Çünkü karakter dizisi metotları hem daha hızlıdır hem de anlaması daha kolaydır.

Sqlite ile Veritabanı Programlama

47.1 Giriş

Bu bölümde, Python'daki ileri düzey konulardan biri olan veritabanı programlamayı (*database programming*) inceleyeceğiz. Dilerseniz öncelikle 'veritabanı' denen şeyin ne olduğunu anlamaya çalışarak işe başlayalım.

Esasında veritabanı, hiçbirimizin yabancı olduğu bir kavram değil. Biz bu kelimeyi, teknik anlamının dışında, günlük hayatta da sıkça kullanıyoruz. Veritabanı, herkesin bildiği ve kullandığı anlamıyla, içinde veri barındıran bir 'şey'dir. Günlük kullanımda, hakikaten, içinde veri barındıran her şeye veritabanı dendiğini duyarsınız.

Veritabanı kelimesinin günlük kullanımdaki anlamı dışında bir de teknik anlamı vardır. Bizi esas ilgilendiren de zaten terimin teknik anlamıdır. Mesela Vikipedi'de veritabanı şöyle tanımlanıyor:

Bilgisayar terminolojisinde, sistematik erişim imkânı olan, yönetilebilir, güncellenebilir, taşınabilir, birbirleri arasında tanımlı ilişkiler bulunabilen bilgiler kümesidir. Bir başka tanımlı da, bir bilgisayarda sistematik şekilde saklanmış, programlarca işlenebilecek veri yığındır.

Yukarıdaki tanım, veritabanının ne demek olduğunu gayet iyi ifade ediyor. Ama esasında bizim veritabanı tanımı üzerinde fazlaca durmamıza gerek yok. Biz her zaman olduğu gibi işin teknik boyutuyla değil, taktik boyutuyla ilgilenmeyi tercih edeceğiz. O halde yavaş yavaş işe koyulmaya başlayalım.

Python'la veritabanı programlama işlemleri için pek çok alternatifimiz var. Python'la hangi veritabanı sistemlerini kullanabileceğinizi görmek için <http://wiki.python.org/moin/DatabaseInterfaces> adresindeki listeyi inceleyebilirsiniz. Biz bunlar içinde, sadeliği, basitliği ve kullanım kolaylığı nedeniyle **Sqlite** adlı veritabanı yönetim sistemini ele alacağız.

47.2 Neden Sqlite?

Dediğimiz gibi, Python'da veritabanı işlemleri için kullanabileceğiniz pek çok alternatif bulunur. Ama biz bütün bu alternatifler içinde Sqlite'ı tercih edeceğiz. Peki neden Sqlite?

Sqlite'ın öteki sistemlere göre pek çok avantajı bulunur. Gelin isterseniz Sqlite'ın bazı avantajlarına şöyle bir göz gezdirelim:

- Her şeyden önce Sqlite Python'un 2.5 sürümlerinden bu yana bu dilin bir parçasıdır. Dolayısıyla eğer kullandığınız Python sürümü 2.5 veya üstü ise Sqlite'ı Python'daki herhangi bir modül gibi içe aktarabilir ve kullanmaya başlayabilirsiniz.
- Sqlite herhangi bir yazılım veya sunucu kurulumu gerektirmez. Bu sayede, bu modülü kullanabilmek için öncelikle bir sunucu yapılandırmanıza da gerek yoktur. Bazı veritabanlarını kullanabilmek için arka planda bir veritabanı sunucusu çalıştırıyor olmanız gerekir. Sqlite'ta ise böyle bir şey yapmazsınız.
- Sqlite, öteki pek çok veritabanı alternatifine göre basittir. Bu yüzden Sqlite'ı çok kısa bir sürede kavrayıp kullanmaya başlayabilirsiniz.
- Sqlite özgür bir yazılımdır. Bu yazılımın baştan aşağı bütün kodları kamuya açıktır. Dolayısıyla Sqlite kodlarının her zerresini istediğiniz gibi kullanabilir, değişikliğe uğratabilir, satabilir ve ticari olan/olmayan bütün uygulamalarınızda gönül rahatlığıyla kullanabilirsiniz.
- Sqlite'ın sade ve basit olması sizi yanıltmasın. Bu özelliklerine bakarak, Sqlite'ın yeteneksiz bir veritabanı sistemi olduğunu düşünmeyin. Bugün Sqlite'ı aktif olarak kullanan pek çok büyük ve tanınmış şirket bulunur. Mesela, Adobe, Apple, Mozilla/Firefox, Google, Symbian ve Sun bu şirketlerden bazılarıdır. Hatta GNOME masaüstü ortamının sevilen müzik ve video çalarlarından Banshee'de de veritabanı olarak Sqlite kullanıldığını söyleyelim.

Yukarıdaki sebeplerden ötürü, veritabanı konusunu Sqlite üzerinden anlatacağız. O halde hemen yola koyulalım.

47.3 Sqlite'ın Yapısı

Bu bölümün en başında verdiğimiz veritabanı tanımından da anlaşılacağı gibi, veritabanları, verileri sonradan kullanılmak üzere içinde tutan bir sistemdir. Bütün [ilişkisel veritabanlarında](#) olduğu gibi, Sqlite da bu verileri tablo benzeri bir yapı içinde tutar. Yani aslında bir Sqlite veritabanı içindeki veriler şöyle bir yapıya sahiptir:

Sütun 1	Sütun 2	Sütun 3	Sütun 4	Sütun 5
Değer 1/1	Değer 2/1	Değer 3/1	Değer 4/1	Değer 5/1
Değer 1/2	Değer 2/2	Değer 3/2	Değer 4/2	Değer 5/2
Değer 1/3	Değer 2/3	Değer 3/3	Değer 4/3	Değer 5/3
Değer 1/4	Değer 2/4	Değer 3/4	Değer 4/4	Değer 5/4

Sqlite içinde oluşturulan yukarıdakine benzer her tablonun bir de ismi vardır. Daha doğrusu, Sqlite ile bir tablo oluştururken, bu tabloya bir de ad vermemiz gerekir. Mesela yukarıdaki tabloya 'değerler' adını verdiğimiz varsayabilirsiniz.

Sqlite ile çalışırken veriler üzerinde yapacağımız işlemleri, yukarıdaki tablonun adını ve bu tablodaki sütunları kullanarak gerçekleştireceğiz. Bu yüzden Sqlite'ın yapısını anlamak büyük önem taşır. Gördüğünüz gibi, bu veritabanı sisteminin yapısını anlamak da öyle zor bir iş değildir.

47.4 Yardımcı Araçlar

Veritabanları üzerinde yapacağımız çalışmalar sırasında, işlerimizi kolaylaştırmak için bazı harici araçlara da ihtiyaç duyacağız. Gelin şimdi bu araçları tanıyalım.

47.4.1 Sqlitebrowser

Sqlitebrowser, Sqlite veritabanlarının içeriğini grafik bir arayüz aracılığıyla görüntüleyebilmemizi sağlayan bir program. Bu program sayesinde, veritabanı üzerinde yaptığınız çalışmanın doğru sonuç verip vermediğini teyit edebilir, elinizdeki veritabanının içeriğinde hangi verilerin olduğunu açık seçik görebilirsiniz.

Bu programı indirmek için ziyaret etmemiz gereken adres <http://sqlitebrowser.org/>.

Eğer siz bir Windows kullanıcısı iseniz, sitedeki .exe dosyasını indirip, programı herhangi bir Windows programı gibi kurabilirsiniz.

GNU/Linux kullanıcılarının önünde ise her zaman olduğu gibi birkaç farklı seçenek var. Öncelikle, bu program çoğu GNU/Linux dağıtımının paket deposunda zaten bulunur. Dolayısıyla bu programı dağıtımınızın paket deposu aracılığıyla rahatlıkla kurabilirsiniz. Mesela Ubuntu kullananlar şu komutla programı kurabilir:

```
sudo apt-get install sqlitebrowser
```

GNU/Linux kullanıcıları, eğer arzu ederlerse, programın kaynak kodlarını sitesinden indirip programı kendileri derlemeyi de tercih edebilir. Bunun için öncelikle <http://sqlitebrowser.org/> adresine gidip .tar.gz uzantılı dosyayı indirin.

Bu programı derlemeye geçmeden önce şu bağımlılıkları kurmamız gerekiyor:

1. cmake
2. libqt4-dev
3. libsqlite3-dev

Ubuntu'da ayrıca *build-essential* paketine de ihtiyacınız olacak. Ubuntu kullanıcıları şu komutu vererek Sqlitebrowser programının bütün bağımlılıklarını sistemlerine kurabilir:

```
sudo apt-get install build-essential cmake libqt4-dev libsqlite3-dev
```

Bağımlılıkları kurduktan sonra, indirdiğiniz .tar.gz dosyasını aşağıdaki komut yardımıyla açın:

```
tar zxvf sqlitebrowser-3.7.0.tar.gz
```

Ben burada indirdiğiniz program sürümünün 3.7.0 olduğunu varsaydım. Sizin indirdiğiniz sürüm farklıysa yukarıdaki komutu o sürüme göre vereceksiniz.

Daha sonra şu komutu vererek, açtığınız klasörün içine girin:

```
cd sqlitebrowser-3.7.0
```

Yine, burada da klasör adı ve sürüm numarası sizde farklıysa komutu düzeltin.

Ardından sırasıyla şu komutları verin (cmake komutunun yanındaki nokta işareti dikkat!!):

```
cmake .
```

```
make
```

```
sudo make install
```

Böylece Sqlitebrowser programını sisteminize kurmuş oldunuz. Programın kurulduğunu teyit etmek için şu komutu çalıştırın:

```
sqlitebrowser
```

Eğer program penceresi açıldıysa her şey yolunda demektir. Eğer programı çalıştıramadıysanız veya yukarıdaki komutları anlamakta ve işletmekte zorluk çekiyorsanız paket deponuzdaki Sqlitebrowser sürümü ile yola devam etmenizi tavsiye ederim. Ya da eğer arzu ederseniz, <http://www.istihza.com/forum> adresine uğrayıp yardım talebinde bulunabilirsiniz.

47.4.2 Örnek Veritabanı

Sqlite'ı öğrenirken, içinde örnek veriler barındıran bir veritabanının elimizin altında bulunması alıştırma yapabilmek açısından faydalı olacaktır. Bunun için <http://www.istihza.com/denemeler/kitaplar.sqlite> adresindeki örnek veritabanını bilgisayarınıza indirin. Veritabanı sorgu çalışmalarımızı bu örnek veritabanı üzerinde gerçekleştireceğiz.

Şimdi mesela biraz önce indirip kurduğunuz Sqlitebrowser programını çalıştırın ve *File > Open Database* yolunu takip ederek bu *kitaplar.sqlite* adlı veritabanı dosyasını açın. Eğer Sqlitebrowser programını Sqlite veritabanı dosyaları ile ilişkilendirdiyseniz, *kitaplar.sqlite* dosyası üzerine çift tıkladığınızda da bu veritabanı dosyası otomatik olarak Sqlitebrowser programı ile açılacaktır. Ayrıca elbette veritabanı dosyası üzerine sağ tıklayıp, 'Birlikte aç...' seçeneğini kullanarak da Sqlitebrowser programını çalıştırmayı deneyebilirsiniz.

Sqlitebrowser programını çalıştırıp, *kitaplar.sqlite* dosyasını da açtıktan sonra, program penceresi üzerindeki 'Browse Data' sekmesine tıklayarak veritabanının içinde ne tür verilerin olduğunu inceleyin. Gördüğünüz gibi, Sqlitebrowser programı, veritabanı içindeki verileri görselleştirmek açısından epey kolaylık sağlıyor. Birazdan bu verilere Python aracılığıyla nasıl erişebileceğimizi de öğreneceğiz.

47.5 Yeni Bir Veritabanı Oluşturmak

Bu bölümde *sqlite* adlı bir modül aracılığıyla yeni bir veritabanını nasıl oluşturacağımızı öğreneceğiz.

Yukarıda *sqlite* adlı bir modülden söz ettik. Dolayısıyla, tahmin edebileceğiniz gibi, bu modülü kullanabilmek için öncelikle modülü içe aktarmamız gerekiyor. Bu bölümün başında da söylediğimiz gibi, Sqlite, Python'ın 2.5 sürümünden bu yana dilin bir parçasıdır:

```
>>> import sqlite3
```

Python'da Sqlite veritabanı sistemine ait modül 'sqlite3' adını taşır. Bu yüzden, bu modülü içe aktarmak için `import sqlite3` ifadesini kullanmamız gerekiyor. Eğer bu isim size çok uzun geliyorsa veya modül adında sayıların ve harflerin birlikte bulunması nedeniyle hem sayı hem de harf girmeyi bir angarya olarak görüyorsanız elbette *sqlite3* modülünü farklı bir adla da içe aktarabileceğinizi biliyorsunuz. Mesela:

```
>>> import sqlite3 as sql
```

Veya:

```
>>> import sqlite3 as lite
```

Böylece *sqlite3* modülünü 'sql' veya 'lite' adıyla içe aktarmış olduk. Ancak ben konuyu anlatırken, okur açısından kafa karışıklığına sebep olmamak için, modülü `import sqlite3` şeklinde içe aktarmışız gibi davranacağım.

Gelelim bu modül yardımıyla nasıl veritabanı oluşturulacağına... Bunun için *sqlite3* modülünün `connect()` adlı metodundan yararlanacağız. Bu metodu şu şekilde kullanıyoruz:

```
>>> vt = sqlite3.connect('veritabanı_adı')
```

`connect()` metoduna verdiğimiz *veritabanı_adı* adlı argüman, kullanacağımız veritabanının adıdır. Eğer belirtilen isimde bir veritabanı sistemde bulunmuyorsa o adla yeni bir veritabanı oluşturulacaktır. Mesela:

```
>>> vt = sqlite3.connect('deneme.sqlite')
```

Eğer bu komutu verdiğiniz dizin içinde *deneme.sqlite* adlı bir veritabanı yoksa, bu ada sahip bir veritabanı oluşturulacaktır.

Bu arada, biz veritabanı dosyasının uzantısı olarak *.sqlite*'ı seçtik. Ama eğer siz isterseniz kendinize uygun başka bir uzantı da belirleyebilirsiniz. Veritabanı dosyasının uzantısının ne olması gerektiği konusunda kesin kurallar bulunmaz. *.sqlite* uzantısının yerine, *.sqlite3*, *.db* veya *.db3* gibi uzantıları tercih edenler de vardır. Hatta eğer siz isterseniz veritabanınızın uzantısını *.osman* olarak dahi belirleyebilirsiniz. Bu konuda herhangi bir kısıtlama bulunmaz.

Yukarıdaki örnekte *deneme.sqlite* adını verdiğimiz bir veritabanı dosyasına, `connect()` metodu yardımıyla bağlandık. Elbette isteseydik `connect()` metoduna argüman olarak tam dosya yolu da verebilirdik:

```
>>> import sqlite3
>>> vt = sqlite3.connect('/home/istihza/test.sqlite') #GNU/Linux
>>> vt = sqlite3.connect('c:/users/fozgul/desktop/test.sqlite') #Windows
```

Bu komut yardımıyla sabit disk üzerinde bir Sqlite veritabanı dosyası oluşturmuş oluyoruz. Ancak isterseniz *sqlite3* ile geçici bir veritabanı da oluşturabilirsiniz:

```
>>> vt = sqlite3.connect(':memory:')
```

Oluşturduğunuz bu geçici veritabanı sabit disk üzerinde değil RAM (bellek) üzerinde çalışır. Veritabanını kapattığınız anda da bu geçici veritabanı silinir. Eğer arzu ederseniz, RAM üzerinde değil, disk üzerinde de geçici veritabanları oluşturabilirsiniz. Bunun için de şöyle bir komut kullanıyoruz:

```
>>> vt = sqlite3.connect('')
```

Gördüğünüz gibi, disk üzerinde geçici bir veritabanı oluşturmak için boş bir karakter dizisi kullandık. Tıpkı `:memory:` kullanımında olduğu gibi, boş karakter dizisiyle oluşturulan geçici veritabanları da veritabanı bağlantısının kesilmesiyle birlikte ortadan kalkacaktır.

Geçici veritabanı oluşturmak, özellikle çeşitli testler veya denemeler yaptığınız durumlarda işinize yarar. Sonradan nasıl olsa sileceğiniz, sırf test amaçlı tuttuğunuz bir veritabanını disk üzerinde oluşturmak yerine RAM üzerinde oluşturmayı tercih edebilirsiniz. Ayrıca, geçici

veritabanları sayesinde, yazdığınız bir kodu test ederken bir hatayla karşılaşırsanız sorunun veritabanı içinde varolan verilerden değil, yazdığınız koddan kaynaklandığından da emin olabilirsiniz. Çünkü, dediğimiz gibi, programın her yeniden çalışışında veritabanı baştan oluşturulacaktır.

Dikkatinizi çekmek istediğim bir nokta da şudur: Gördüğünüz gibi Sqlite, veritabanını o anda içinde bulunduğunuz dizin içinde oluşturuyor. Mesela MySQL kullanıyor olsaydınız, oluşturulan veritabanlarının önceden tanımlanmış bir dizin içine atıldığını görecektiniz. Örneğin GNU/Linux sistemlerinde, MySQL veritabanları `/var/lib/mysql` gibi bir dizinin içinde tutulur.

47.6 Varolan Bir Veritabanıyla Bağlantı Kurmak

Biraz önce, *deneme.sqlite* adlı yeni bir Sqlite veritabanı oluşturmak için şöyle bir komut kullanmıştık:

```
>>> vt = sqlite3.connect('deneme.sqlite')
```

Eğer bu komutu verdiğiniz dizin içinde *deneme.sqlite* adlı bir veritabanı yoksa, bu ada sahip bir veritabanı oluşturulur. Eğer zaten bu adla bir veritabanı dosyanız varsa, `sqlite3` bu veritabanına bağlanacaktır. Dolayısıyla Sqlite'ta hem yeni bir veritabanı oluşturmak hem de mevcut bir veritabanına bağlanmak için birbiriyle tamamen aynı kodları kullanıyoruz.

Mesela biraz önce <http://www.istihza.com/denemeler/kitaplar.sqlite> adresinden indirdiğimiz *kitaplar.sqlite* adlı veritabanına bağlanalım.

Bu dosyanın bulunduğu konumda bir Python etkileşimli kabuk oturumu açtığımızı varsayarsak:

```
>>> vt = sqlite3.connect('kitaplar.sqlite')
```

komutunu kullanarak *kitaplar.sqlite* adlı veritabanıyla bağlantı kurabiliriz.

47.7 İmleç Oluşturma

Yukarıda `connect()` metodunu kullanarak hem Sqlite ile nasıl veritabanı bağlantısı kuracağımızı hem de nasıl yeni bir veritabanı oluşturacağımızı öğrendik.

`connect()` metodu, bir veritabanı üzerinde işlem yapabilmemizin ilk adımıdır. Veritabanını oluşturduktan veya varolan bir veritabanı ile bağlantı kurduktan sonra, veritabanı üzerinde işlem yapabilmek için sonraki adımda bir imleç oluşturmamız gerekir.

İmleç oluşturmak için `cursor()` adlı bir metottan yararlanacağız:

```
>>> im = vt.cursor()
```

İmleci oluşturduktan sonra artık önümüz iyice açılıyor. Böylece, yukarıda oluşturduğumuz `im` nesnesinin `execute()` metodunu kullanarak SQL komutlarını çalıştırabileceğiz. Nasıl mı? Hemen bakalım.

47.8 Tablo Oluşturma

Önceki bölümün sonunda söylediğimiz gibi, bir imleç nesnesi oluşturduktan sonra bunun `execute()` metodunu kullanarak SQL komutlarını işletebiliyoruz.

Dilerseniz şimdi basit bir örnek yaparak neyin ne olduğunu anlamaya çalışalım.

Öncelikle gerekli modülü içe aktaralım:

```
>>> import sqlite3
```

Şimdi de yeni bir veritabanı dosyası oluşturalım (veya varolan bir veritabanı dosyasına bağlanalım):

```
>>> vt = sqlite3.connect('veritabani.sqlite')
```

Bu veritabanı üzerinde işlem yapabilmek için öncelikle imlecimizi oluşturalım:

```
>>> im = vt.cursor()
```

Şimdi de yukarıda oluşturduğumuz imlecin `execute()` adlı metodunu kullanarak veritabanı içinde bir tablo oluşturalım:

```
>>> im.execute("CREATE TABLE adres_defteri (isim, soyisim)")
```

Hatırlarsanız, Sqlite veritabanı sisteminin tablo benzeri bir yapıya sahip olduğunu ve bu sistemdeki her tablonun da bir isminin bulunduğunu söylemiştik. İşte burada yaptığımız şey, 'adres_defteri' adlı bir tablo oluşturup, bu tabloya 'isim' ve 'soyisim' adlı iki sütun eklemekten ibarettir. Yani aslında şöyle bir şey oluşturmuş oluyoruz:

isim	soyisim

Ayrıca oluşturduğumuz bu tablonun adının da 'adres_defteri' olduğunu unutmuyoruz...

Bu işlemleri nasıl yaptığımıza dikkat edin. Burada `CREATE TABLE adres_defteri (isim, soyisim)` tek bir karakter dizisidir. Bu karakter dizisindeki `CREATE TABLE` kısmı bir SQL komutu olup, bu komut bir tablo oluşturulmasını sağlar.

Burada `CREATE TABLE` ifadesini büyük harflerle yazdık. Ancak bu ifadeyi siz isterseniz küçük harflerle de yazabilirsiniz. Benim burada büyük harf kullanmaktaki amacım SQL komutlarının, 'adres_defteri', 'isim' ve 'soyisim' gibi öğelerden görsel olarak ayırt edilebilmesini sağlamak. Yani `CREATE TABLE` ifadesinin mesela 'adres_defteri' öğesinden kolayca ayırt edilebilmesini istediğim için burada `CREATE TABLE` ifadesini büyük harflerle yazdım.

Karakter dizisinin devamında `(isim, soyisim)` ifadesini görüyoruz. Tahmin edebileceğiniz gibi, bunlar tablodaki sütun başlıklarının adını gösteriyor. Buna göre, oluşturduğumuz tabloda 'isim' ve 'soyisim' adlı iki farklı sütun başlığı olacak.

Bu arada, Sqlite tabloları oluştururken tablo adı ve sütun başlıklarında Türkçe karakter kullanmaktan kaçınmak iyi bir fikirdir. Ayrıca eğer tablo adı ve sütun başlıklarında birden fazla kelimeden oluşan etiketler kullanacaksanız bunları ya birbirine bitiştirin ya da tırnak içine alın. Örneğin:

```
import sqlite3

vt = sqlite3.connect('perso.sqlite')
im = vt.cursor()
```

```
im.execute("""CREATE TABLE 'personel dosyasi'
('personel ismi', 'personel soyismi', memleket)""")
```

Ayrıca, `execute()` metoduna parametre olarak verilen SQL komutlarının alade birer karakter dizisi olduğuna da dikkatinizi çekmek isterim. Bunlar Python'daki karakter dizilerinin bütün özelliklerini taşır. Mesela bu karakter dizisini `execute()` metoduna göndermeden önce bir değişkene atayabilirsiniz:

```
import sqlite3

vt = sqlite3.connect('perso.sqlite')
im = vt.cursor()

sql = """CREATE TABLE 'personel dosyasi'
('personel ismi', 'personel soyismi', memleket)"""

im.execute(sql)
```

Bu kodları kullanarak oluşturduğunuz *perso.sqlite* adlı veritabanı dosyasının içeriğini Sqlitebrowser programı yardımıyla görüntüleyip, gerçekten 'personel ismi', 'personel soyismi' ve 'memleket' sütunlarının oluşup oluşmadığını kontrol edin.

Bu arada, bu kodları ikinci kez çalıştırdığınızda şöyle bir hata mesajı alacaksınız:

```
sqlite3.OperationalError: table 'personel dosyasi' already exists
```

Bu hata mesajını almanız gayet normal. Bunun üstesinden nasıl geleceğinizi öğrenmek için okumaya devam edin...

47.9 Şartlı Tablo Oluşturma

`CREATE TABLE` komutunu kullanarak tablo oluştururken şöyle bir problemle karşılaşmış olabilirsiniz. Diyelim ki şu kodları yazdınız:

```
import sqlite3

vt = sqlite3.connect('vt.sqlite')

im = vt.cursor()
im.execute("CREATE TABLE personel (isim, soyisim, memleket)")
```

Bu kodları ilk kez çalıştırdığınızda, mevcut dizin altında *vt.sqlite* adlı bir veritabanı dosyası oluşturulacak ve bu veritabanı içinde 'isim', 'soyisim' ve 'memleket' başlıklı sütunlara sahip, 'personel' adlı bir tablo meydana getirilecektir.

Ancak aynı kodları ikinci kez çalıştırdığınızda şöyle bir hata mesajı ile karşılaşacaksınız:

```
sqlite3.OperationalError: table personel already exists
```

Buradaki sorun, *vt.sqlite* dosyası içinde 'personel' adlı bir tablonun zaten bulunuyor olmasıdır. Bir veritabanı üzerinde işlem yaparken, aynı ada sahip iki tablo oluşturamayız. Bu hatayı önlemek için şartlı tablo oluşturma yönteminden yararlanacağız. Bunun için kullanacağımız SQL komutu şudur: `CREATE TABLE IF NOT EXISTS`.

Örneğimizi bu yeni bilgiye göre tekrar yazalım:


```
import sqlite3

vt = sqlite3.connect('vt.sqlite')

im = vt.cursor()

sorgu = """CREATE TABLE IF NOT EXISTS personel
(isim, soyisim, memleket)"""

im.execute(sorgu)
```

Bu kodları kaç kez çalıştırırsanız çalıştırın, programınız hata vermeden işleyecek; eğer veritabanında 'personel' adlı bir tablo yoksa oluşturacak, bu adla zaten bir tablo varsa da sessizce yoluna devam edecektir.

47.10 Tabloya Veri Girme

Buraya kadar, *sqlite3* modülünü kullanarak nasıl bir veritabanı oluşturacağımızı ve çeşitli sütünlardan oluşan bir tabloyu bu veritabanına nasıl yerleştireceğimizi öğrendik. Şimdi de oluşturduğumuz bu sütun başlıklarının altını dolduracağız.

Dikkatlice bakın:

```
import sqlite3

vt = sqlite3.connect('vt.sqlite')
im = vt.cursor()

tablo_yap = """CREATE TABLE IF NOT EXISTS personel
(isim, soyisim, memleket)"""

değer_gir = """INSERT INTO personel VALUES ('Fırat', 'Özgül', 'Adana')"""

im.execute(tablo_yap)
im.execute(değer_gir)
```

Uyarı: Bu kodları çalıştırdıktan sonra, eğer veritabanının içeriğini Sqlitebrowser ile kontrol ettiyseniz verilerin veritabanına işlenmediğini göreceksiniz. Endişe etmeyin; birazdan bunun neden böyle olduğunu açıklayacağız.

Burada `INSERT INTO tablo_adı VALUES` adlı yeni bir SQL komutu daha öğreniyoruz. `CREATE TABLE` ifadesi Türkçe'de "TABLO OLUŞTUR" anlamına geliyor. `INSERT INTO` ise "... İÇİNE YERLEŞTİR" anlamına gelir. Yukarıdaki karakter dizisi içinde görünen `VALUES` ise "DEĞERLER" demektir. Yani aslında yukarıdaki karakter dizisi şu anlama gelir: "*personel* İÇİNE 'Fırat', 'Özgül' ve 'Adana' DEĞERLERİNİ YERLEŞTİR. Yani şöyle bir tablo oluştur":

isim	soyisim	memleket
Fırat	Özgül	Adana

Buraya kadar gayet güzel gidiyoruz. İsterseniz şimdi derin bir nefes alıp, şu ana kadar yaptığımız şeyleri bir gözden geçirelim:

- Öncelikle *sqlite3* modülünü içe aktardık. Bu modülün nimetlerinden yararlanabilmek için bunu yapmamız gerekiyordu. "*sqlite3*" kelimesini her defasında yazmak bize

angarya gibi gelebileceği için bu modülü farklı bir adla içe aktarmayı tercih edebiliriz. Mesela `import sqlite3 as sql` veya `import sqlite3 as lite` gibi...

- `sqlite3` modülünü içe aktardıktan sonra bir veritabanına bağlanmamız veya elimizde bir veritabanı yoksa yeni bir veritabanı oluşturmamız gerekiyor. Bunun için `connect()` adlı bir fonksiyondan yararlanıyoruz. Bu fonksiyonu, `sqlite3.connect('veritabanı_adı')` şeklinde kullanıyoruz. Eğer içinde bulunduğumuz dizinde, "veritabanı_adı" adlı bir veritabanı varsa `Sqlite` bu veritabanına bağlanır. Eğer bu adda bir veritabanı yoksa, çalışma dizini altında bu ada sahip yeni bir veritabanı oluşturulur. Özellikle deneme amaçlı işlemler yapmamız gerektiğinde, sabit disk üzerinde bir veritabanı oluşturmak yerine RAM üstünde geçici bir veritabanı ile çalışmayı da tercih edebiliriz. Bunun için yukarıdaki komutu şöyle yazıyoruz: `sqlite3.connect(':memory:')`. Bu komutla RAM üzerinde oluşturduğumuz veritabanı, bağlantı kesildiği anda ortadan kalkacaktır.
- Veritabanımızı oluşturduktan veya varolan bir veritabanına bağlandıktan sonra yapmamız gereken şey bir imleç oluşturmak olacaktır. Daha sonra bu imlece ait metotlardan yararlanarak önemli işler yapabileceğiz. `Sqlite`'ta bir imleç oluşturabilmek için `db.cursor()` gibi bir komut kullanıyoruz. Tabii ben burada oluşturduğunuz veritabanına "db" adını verdiğiniz varsayıyorum.
- İmlecimizi de oluşturduktan sonra önümüz iyice açılmış oldu. Şimdi `dir(im)` gibi bir komut kullanarak imlecin metotlarının ne olduğunu inceleyebilirsiniz. Tabii ben burada imlece "im" adını verdiğinizi varsaydım. Gördüğünüz gibi, listede `execute()` adlı bir metot da var. Artık imlecin bu `execute()` metodunu kullanarak SQL komutlarını işletebiliriz.
- Yukarıda üç adet SQL komutu öğrendik. Bunlardan ilki `CREATE TABLE`. Bu komut veritabanı içinde bir tablo oluşturmamızı sağlıyor. İkinci komutumuz `CREATE TABLE IF NOT EXISTS`. Bu komut da bir tabloyu eğer yoksa oluşturmamızı sağlıyor. Üçüncü komutumuz ise `INSERT INTO ... VALUES ...`. Bu komut, oluşturduğumuz tabloya içerik eklememizi sağlıyor. Bunları şuna benzer bir şekilde kullandığımızı hatırlıyorsunuz:

```
im.execute("CREATE TABLE personel (isim, soyisim, memleket)")
im.execute("INSERT INTO personel VALUES ('Fırat', 'Özgül', 'Adana')")
```

Burada bir şey dikkatinizi çekmiş olmalı. SQL komutlarını yazmaya başlarken çift tırnakla başladık. Dolayısıyla karakter dizisini yazarken iç taraftaki *Fırat*, *Özgül* ve *Adana* değerlerini yazmak için tek tırnak kullanmamız gerekti. Karakter dizileri içindeki manevra alanınızı genişletmek için, SQL komutlarını üç tırnak içinde yazmayı da tercih edebilirsiniz. Böylece karakter dizisi içindeki tek ve çift tırnakları daha rahat bir şekilde kullanabilirsiniz. Yani:

```
im.execute("""CREATE TABLE personel (isim, soyisim, memleket)""")
im.execute("""INSERT INTO personel VALUES ("Fırat", "Özgül", "Adana")""")
```

Ayrıca üç tırnak kullanmanız sayesinde, uzun satırları gerektiğinde bölerek çok daha okunaklı kodlar da yazabileceğinizi biliyorsunuz.

47.11 Verilerin Veritabanına İşlenmesi

Bir önceki bölümde bir `Sqlite` veritabanına nasıl veri gireceğimizi öğrendik. Ama aslında iş sadece veri girmeyle bitmiyor. Verileri veritabanına "işleyebilmek" için bir adım daha atmamız

gerekiyor. Mesela şu örneğe bir bakalım:

```
import sqlite3

vt = sqlite3.connect("vt.sqlite")

im = vt.cursor()
im.execute("""CREATE TABLE IF NOT EXISTS
    personel (isim, soyisim, sehir, eposta)""")

im.execute("""INSERT INTO personel VALUES
    ("Orçun", "Kunek", "Adana", "okunek@gmail.com")""")
```

Burada öncelikle *vt.sqlite* adlı bir veritabanı oluşturduk ve bu veritabanına bağlandık. Ardından, *vt.cursor()* komutuyla imlecimizi de oluşturduktan sonra, SQL komutlarımızı çalıştırıyoruz. Önce isim, soyisim, şehir ve eposta adlı sütunlardan oluşan, "personel" adlı bir tablo oluşturduk. Daha sonra "personel" tablosunun içine "Orçun", "Kunek", "Adana" ve "okunek@gmail.com" değerlerini yerleştirdik.

Ancak her ne kadar veritabanına veri işlemiş gibi görünsek de aslında henüz işlenmiş bir şey yoktur. İsterseniz bu durumu teyit etmek için Sqlitebrowser programını kullanabilir, tabloya verilerin işlenmediğini kendi gözlerinizle görebilirsiniz.

Biz henüz sadece verileri girdik. Ama verileri veritabanına işlemedik. Bu girdiğimiz verileri veritabanına işleyebilmek için *commit()* adlı bir metottan yararlanacağız:

```
>>> vt.commit()
```

Gördüğünüz gibi, *commit()* imlecin değil, bağlantı nesnesinin (yani burada *vt* değişkeninin) bir metodudur. Şimdi bu satırı da betiğimize ekleyelim:

```
import sqlite3

vt = sqlite3.connect("vt.sqlite")

im = vt.cursor()
im.execute("""CREATE TABLE IF NOT EXISTS
    personel (isim, soyisim, sehir, eposta)""")

im.execute("""INSERT INTO personel VALUES
    ("Orçun", "Kunek", "Adana", "okunek@gmail.com")""")

vt.commit()
```

Bu son satırı da ekledikten sonra Sqlite veritabanı içinde şöyle bir tablo oluşturmuş olduk:

isim	soyisim	şehir	eposta
Orçun	Kunek	Adana	okunek@gmail.com

Eğer *vt.commit()* satırını yazmazsak, veritabanı, tablo ve sütun başlıkları oluşturulur, ama sütunların içeriği veritabanına işlenmez.

47.12 Veritabanının Kapatılması

Bir veritabanı üzerinde yapacağımız bütün işlemleri tamamladıktan sonra, prensip olarak, o veritabanını kapatmamız gerekir. Mesela şu kodları ele alalım:

```
import sqlite3

vt = sqlite3.connect("vt.sqlite")

im = vt.cursor()
im.execute("""CREATE TABLE IF NOT EXISTS
    personel (isim, soyisim, sehir, eposta)""")

im.execute("""INSERT INTO personel VALUES
    ("Orçun", "Kunek", "Adana", "okunek@gmail.com")""")

vt.commit()
vt.close()
```

Burada bütün işlemleri bitirdikten sonra veritabanını kapatmak için, `close()` adlı bir metottan yararlandık:

```
vt.close()
```

Bu şekilde, veritabanının ilk açıldığı andan itibaren, işletim sisteminin devreye soktuğu kaynakları serbest bırakmış oluyoruz. Esasında programımız kapandığında, açık olan bütün Sqlite veritabanları da otomatik olarak kapanır. Ama yine de bu işlemi elle yapmak her zaman iyi bir fikirdir.

Eğer üzerinde işlem yaptığınız veritabanının her şey bittikten sonra otomatik olarak kapanmasını garantilemek isterseniz, daha önce öğrendiğimiz *with* sözcüğünü kullanabilirsiniz:

```
import sqlite3

with sqlite3.connect('vt.sqlite') as vt:
    im = vt.cursor()

    im.execute("""CREATE TABLE IF NOT EXISTS personel
        (isim, soyisim, memleket)""")
    im.execute("""INSERT INTO personel VALUES
        ('Fırat', 'Özgül', 'Adana')""")

    vt.commit()
```

Bu şekilde *with* sözcüğünü kullanarak bir veritabanı bağlantısı açtığımızda, bütün işler bittikten sonra Python bizim için bağlantıyı otomatik olarak sonlandıracaktır.

47.13 Parametrelili Sorgular

Şu ana kadar verdiğimiz örneklerde, veritabanına girilecek verileri tek tek elle yerine koyduk. Örneğin:

```
im.execute("""INSERT INTO personel VALUES
    ('Fırat', 'Özgül', 'Adana')""")
```

Ancak çoğu durumda veritabanına girilecek veriler harici kaynaklardan gelecektir. Basit bir örnek verelim:

```
import sqlite3

with sqlite3.connect('vt.sqlite') as vt:
    im = vt.cursor()

    veriler = [('Fırat', 'Özgül', 'Adana'),
               ('Ahmet', 'Söz', 'Bolvadin'),
               ('Veli', 'Göz', 'İskenderun'),
               ('Mehmet', 'Öz', 'Kilis')]

    im.execute("""CREATE TABLE IF NOT EXISTS personel
                 (isim, soyisim, memleket)""")

    for veri in veriler:
        im.execute("""INSERT INTO personel VALUES
                     (?, ?, ?)""", veri)

    vt.commit()
```

Burada veritabanına işlenecek veriler, *veriler* adlı bir değişkenden geliyor. Bu değişken içindeki verileri veritabanına nasıl yerleştirdiğimize dikkat edin:

```
for veri in veriler:
    im.execute("""INSERT INTO personel VALUES
                (?, ?, ?)""", veri)
```

Ayrıca her bir sütunun ('isim', 'soyisim', 'memleket') altına gelecek her bir değer için (mesela sırasıyla 'Fırat', 'Özgül', 'Adana') bir adet '?' işareti yerleştirdiğimizi de gözden kaçırmayın.

47.14 Tablodaki Verileri Seçmek

Yukarıda, bir veritabanına nasıl veri gireceğimizi ve bu verileri veritabanına nasıl işleyeceğimizi gördük. İşin asıl önemli kısmı, bu verileri daha sonra veritabanından (yani tablodan) geri alabilmektir. Şimdi bu işlemi nasıl yapacağımıza bakalım.

Veritabanından herhangi bir veri alabilmek için ilk olarak `SELECT veri FROM tablo_adı` adlı bir SQL komutundan yararlanarak ilgili verileri seçmemiz gerekiyor.

Dilerseniz önce bir tablo oluşturalım:

```
import sqlite3

vt = sqlite3.connect('vt.sqlite')

im = vt.cursor()

im.execute("""CREATE TABLE IF NOT EXISTS faturalar
              (fatura, miktar, ilk_odeme_tarihi, son_odeme_tarihi)""")
```

Şimdi bu tabloya bazı veriler ekleyelim:

```
im.execute("""INSERT INTO faturalar VALUES
            ("Elektrik", 45, "23 Ocak 2010", "30 Ocak 2010")""")
```

Verileri veritabanına işleyelim:

```
vt.commit()
```

Yukarıdaki kodlar bize şöyle bir tablo verdi:

fatura	miktar	ilk_odeme_tarihi	son_odeme_tarihi
Elektrik	45	23 Ocak 2010	30 Ocak 2010

Buraya kadar olan kısmı zaten biliyoruz. Bilmediğimiz ise bu veritabanından nasıl veri alacağımız. Onu da şöyle yapıyoruz:

```
im.execute("""SELECT * FROM faturalar""")
```

Burada özel bir SQL komutu olan `SELECT veri FROM tablo_adı` komutundan faydalandık. Burada joker karakterlerden biri olan `"*"` işaretini kullandığımıza dikkat edin. `SELECT * FROM faturalar` ifadesi şu anlama gelir: *"faturalar adlı tablodaki bütün öğeleri seç!"*

Burada *"SELECT"* kelimesi *"SEÇMEK"* demektir. *"FROM"* ise *"...DEN/...DAN"* anlamı verir. Yani *"SELECT FROM faturalar"* dediğimizde *"faturalardan seç"* demiş oluyoruz. Burada kullandığımız `"*"` işareti de *"her şey"* anlamına geldiği için, *"SELECT * FROM faturalar"* ifadesi *"faturalardan her şeyi seç"* gibi bir anlama gelmiş oluyor.

Verileri seçtiğimize göre, artık seçtiğimiz bu verileri nasıl alacağımıza bakabiliriz. Bunun için de `fetchone()`, `fetchall()` veya `fetchmany()` adlı metotlardan ya da *for* döngüsünden yararlanacağız.

47.15 Seçilen Verileri Almak

Bu bölümde, `SELECT` sorgusu ile veritabanından seçtiğimiz verileri farklı yollarla nasıl çekebileceğimizi/alabileceğimizi inceleyeceğiz.

47.15.1 fetchall() Metodu

Biraz önce şöyle bir program yazmıştık:

```
import sqlite3

vt = sqlite3.connect('vt.sqlite')

im = vt.cursor()

im.execute("""CREATE TABLE IF NOT EXISTS faturalar
(fatura, miktar, ilk_odeme_tarihi, son_odeme_tarihi)""")

im.execute("""INSERT INTO faturalar VALUES
("Elektrik", 45, "23 Ocak 2010", "30 Ocak 2010")""")

vt.commit()

im.execute("""SELECT * FROM faturalar""")
```

Burada *vt.sqlite* adlı bir veritabanında *'faturalar'* adlı bir tablo oluşturduk ve bu tabloya bazı veriler girdik. Daha sonra da `SELECT` adlı SQL komutu yardımıyla bu verileri seçtik. Şimdi de seçtiğimiz bu verileri veritabanından alacağız.

Yukarıdaki programa şu satırı ekliyoruz:

```
veriler = im.fetchall()
```

Burada da ilk defa gördüğümüz bir metot var: `fetchall()`. Gördüğünüz gibi, `fetchall()` imlecin bir metodudur. Yukarıda gördüğümüz `SELECT * FROM faturalar` komutu 'faturalar' adlı tablodaki bütün verileri seçiyordu. `fetchall()` metodu ise seçilen bu verileri alma işlevi görüyor. Yukarıda biz `fetchall()` metoduyla aldığımız bütün verileri `veriler` adlı bir değişkene atadık.

Artık bu verileri rahatlıkla yazdırabiliriz:

```
print(veriler)
```

Dilerseniz betiğimizi topluca görelim:

```
import sqlite3

vt = sqlite3.connect('vt.sqlite')

im = vt.cursor()

im.execute("""CREATE TABLE IF NOT EXISTS faturalar
(fatura, miktar, ilk_odeme_tarihi, son_odeme_tarihi)""")

im.execute("""INSERT INTO faturalar VALUES
('Elektrik', 45, '23 Ocak 2010', '30 Ocak 2010')""")

vt.commit()

im.execute("""SELECT * FROM faturalar""")

veriler = im.fetchall()

print(veriler)
```

Bu betiği ilk kez çalıştırdığımızda şöyle bir çıktı alırız:

```
[('Elektrik', 45, '23 Ocak 2010', '30 Ocak 2010')]
```

Gördüğünüz gibi, veriler bir liste içinde demet halinde yer alıyor. Ama tabii siz bu verileri istediğiniz gibi biçimlendirecek kadar Python bilgisine sahipsiniz. Ayrıca programı her çalıştırdığınızda `INSERT INTO` sorgusu tekrar işletileceği için verilerin tabloya tekrar tekrar yazılacağını, bu verileri alırken de çıktı listesinin büyüyeceğini unutmayın. Peki eğer siz bir veritabanı dosyasına verilerin yalnızca bir kez yazılmasını istiyorsanız ne yapacaksınız? Yani mesela yukarıdaki kodlarda şu sorgu yalnızca tek bir kez işletilsin:

```
im.execute("""INSERT INTO faturalar VALUES
('Elektrik', 45, '23 Ocak 2010', '30 Ocak 2010')""")
```

Böylece veritabanını her çalıştırdığınızda `('Elektrik', 45, '23 Ocak 2010', '30 Ocak 2010')` satırı dosyaya tekrar tekrar yazdırılmasın.

Bunu şu kodlarla halledebilirsiniz:

```
import sqlite3, os

dosya = 'vt.sqlite'
dosya_mevcut = os.path.exists(dosya)
```

```
vt = sqlite3.connect(dosya)
im = vt.cursor()

im.execute("""CREATE TABLE IF NOT EXISTS faturalar
(fatura, miktar, ilk_odeme_tarihi, son_odeme_tarihi)""")

if not dosya_mevcut:
    im.execute("""INSERT INTO faturalar VALUES
("Elektrik", 45, "23 Ocak 2010", "30 Ocak 2010")""")
    vt.commit()

im.execute("""SELECT * FROM faturalar""")

veriler = im.fetchall()
print(veriler)
```

Burada kodlarımızın en başında *vt.sqlite* adlı bir veritabanının mevcut olup olmadığını kontrol ediyoruz (zira eğer ortada bir veritabanı dosyası yoksa, veri de yok demektir):

```
dosya_mevcut = os.path.exists(dosya)
```

Eğer böyle bir dosya mevcut değilse (dolayısıyla veri mevcut değilse) `INSERT INTO` sorgusu işletilerek gerekli veriler yerine yerleştirilecek:

```
if not dosya_mevcut:
    im.execute("""INSERT INTO faturalar VALUES
("Elektrik", 45, "23 Ocak 2010", "30 Ocak 2010")""")
    vt.commit()
```

Eğer böyle bir dosya zaten mevcutsa bu sorgu işletilemeyecek, onun yerine doğrudan `SELECT` sorgusuna geçilecek. Böylece değerler veritabanına bir kez işlendikten sonra, programımız aynı verileri tekrar tekrar veritabanına yerleştirmeye çalışmayacak.

Bu arada, daha önce de belirttiğimiz gibi, tablo oluştururken sütun adlarında boşluk (ve Türkçe karakter) kullanmak iyi bir fikir değildir. Mesela ilk ödeme tarihi yerine `ilk_odeme_tarihi` ifadesini tercih edin. Eğer kelimeler arasında mutlaka boşluk bırakmak isterseniz bütün kelimeleri tırnak içine alın. Mesela: "ilk ödeme tarihi" veya "ilk ödeme tarihi" gibi.

Yukarıda gördüğünüz gibi, `fetchall()` metodu, bir veritabanından `SELECT` ile seçtiğimiz bütün verileri önümüze getiriyor. Eğer seçilen verilerden kaç tanesini almak istediğinizi kendiniz belirlemek istiyorsanız `fetchall()` yerine `fetchone()` veya `fetchmany()` metodlarından o anki amacınıza uygun olanını kullanmayı tercih edebilirsiniz. Birazdan `fetchone()` ve `fetchmany()` metodlarından da söz edeceğiz.

Gelin isterseniz şimdi `fetchall()` metodunu kullanarak veritabanlarından veri çekme konusunda biraz alıştırmaya yapalım. Bu alıştırmalar için, daha önce söz ettiğimiz ve bilgisayarımıza indirdiğimiz *kitaplar.sqlite* adlı örnek veritabanını kullanacağız.

Öncelikle veritabanına bağlanalım ve bir imleç oluşturalım:

```
>>> import sqlite3
>>> vt = sqlite3.connect('kitaplar.sqlite')
>>> im = vt.cursor()
```

Şimdi bu veritabanındaki tabloyu seçeceğiz. Peki ama seçeceğimiz tablonun adını nereden bileceğiz? Hatırlarsanız, bir tablodaki bütün verileri seçebilmek için şu SQL sorgusunu

kullanıyorduk:

```
"SELECT * FROM tablo_adı"
```

İşte bu sorguda 'tablo_adı' kısmına ne geleceğini bulabilmek için birkaç farklı yöntemden yararlanabiliriz.

Bir veritabanında hangi tabloların olduğunu öğrenmek için Sqlitebrowser programını kullanabiliriz. Bir veritabanı dosyasını Sqlitebrowser ile açtıktan sonra, 'Browse Data' sekmesine gidip, 'Table' ifadesinin karşısında ne yazdığına bakabiliriz.

Veritabanındaki tabloların adını öğrenmenin ikinci yolu şu komutları kullanmaktır:

```
>>> import sqlite3
>>> vt = sqlite3.connect('kitaplar.sqlite')
>>> im = vt.cursor()
>>> im.execute("SELECT name FROM sqlite_master")
>>> im.fetchall()
```

Burada şu satıra dikkat edin:

```
>>> im.execute("SELECT name FROM sqlite_master")
```

Bütün Sqlite veritabanlarında, ilgili veritabanının şemasını gösteren 'sqlite_master' adlı bir tablo bulunur. İşte bu tabloyu sorgulayarak veritabanı hakkında bilgi edinebiliriz. Yukarıdaki örnekte, bu 'sqlite_master' tablosunun 'name' (isim) niteliğini sorguladık. Bu sorgu bize şu cevabı verdi:

```
>>> im.fetchall()

[('kitaplar',)]
```

Demek ki *kitaplar.sqlite* adlı veritabanında 'kitaplar' adlı tek bir tablo varmış.

Gelin şimdi bu tablodaki bütün verileri alalım:

```
>>> im.execute("SELECT * FROM kitaplar")
>>> im.fetchall()
```

Bu şekilde tablo içinde ne kadar veri varsa hepsini ekrana yazdırdık. Ancak tabii ki, bir veritabanının tamamını bir anda yazdırmak her zaman iyi bir fikir olmayabilir. Eğer veritabanının içinde milyonlarca girdi varsa bütün verilerin seçilip yazdırılması mantıklı olmayacaktır. Gelin o halde şimdi bizim seçilen verilerin ne kadarını çekeceğimizi belirleyebilmemizi sağlayacak metotları inceleyelim.

47.15.2 fetchone() Metodu

fetchone() metodu, bir veritabanından seçilen verilerin tek tek alınabilmesine izin verir.

Bu metodun nasıl kullanılacağını 'kitaplar.sqlite' adlı örnek veritabanımız üzerinden inceleyelim:

Önce veritabanına bağlanalım:

```
>>> import sqlite3
>>> vt = sqlite3.connect('kitaplar.sqlite')
>>> im = vt.cursor()
```

Şimdi 'kitaplar' adlı tablodan bütün verileri seçelim:

```
>>> im.execute("""SELECT * FROM kitaplar""")
<sqlite3.Cursor object at 0x003C2D20>
```

Artık seçtiğimiz verileri tek tek almaya başlayabiliriz:

```
>>> im.fetchone()
('UZMANLAR İÇİN PHP', 'Mehmet Şamlı', '33,00 TL')
```

Bir tane daha alalım:

```
>>> im.fetchone()
('ADOBE AIR', 'Engin Yöğen', '28,00 TL')
```

İki tane daha...

```
>>> im.fetchone()
('WEB TASARIM REHBERİ', 'Mustafa Aydemir', '38,50 TL')
>>> im.fetchone()
('ORACLE 11g R2', 'Teoman Dinçel', '34,00 TL')
```

`fetchone()`'ın gayet faydalı bir metot olduğu her halinden belli...

47.15.3 fetchmany() Metodu

Bu metot, bir veritabanından seçtiğiniz verilerin istediğiniz kadarını alabilmenize imkan tanır. Dikkatlice bakın:

```
>>> im.fetchmany(5)
[('AS 3.0 İLE SUNUCU PROGRAMLAMA', 'Engin Yöğen', '24,00 TL'),
 ('HACKING INTERFACE', 'Hamza Elbahadır', '25,00 TL'),
 ('JAVA VE JAVA TEKNOLOJİLERİ', 'Tevfik Kızılören', '45,00 TL'),
 ('XML VE İLERİ XML TEKNOLOJİLERİ', 'Musa Çiçek', '24,50 TL'),
 ('GRAFİK&ANİMASYON', 'Anonim', '18,50 TL')]
```

Gördüğünüz gibi, beş öğeden oluşan bir liste elde ettik.

Böylece bir veritabanından seçilen verileri almanın farklı yöntemlerini öğrenmiş olduk. Bu metotların dışında, eğer arzu ederseniz *for* döngüsünden yararlanarak da veri çekebilirsiniz. Bunun için herhangi bir metot kullanmanıza gerek yok:

```
>>> for veri in im:
...     print(veri)
```

Gördüğünüz gibi, *for* döngüsünü doğrudan imleç üzerinde kuruyoruz.

Eğer amacınız alınacak verilerin sayısını sınırlamaksa yine *for* döngüsünden ve `fetchone()` metodundan birlikte yararlanabilirsiniz:

```
>>> for i in range(5):
...     print(im.fetchone())
```

Biraz sonra veri süzmeyi öğrendiğimizde, bir veritabanından veri seçip almanın daha verimli yollarını göreceğiz.

47.16 Veri Süzme

Daha önce bir Sqlite veritabanında belli bir tablo içindeki bütün verileri seçmek için şu SQL komutunu kullanmamız gerektiğini öğrenmiştik:

```
SELECT * FROM tablo_adi
```

Ancak amacımız çoğu zaman bir tablo içindeki bütün verileri seçmek olmayacaktır. Programcılık maceramız boyunca genellikle yalnızca belli ölçütlere uyan verileri seçmek isteyeceğiz. Zira içinde milyonlarca veri barındırabilecek olan veritabanlarındaki verilerin tamamını seçmek akıl kârı değildir.

Verileri süzme işini WHERE adlı bir SQL komutu yardımıyla gerçekleştireceğiz. Bu SQL komutunun sözdizimi şöyle:

```
SELECT * FROM tablo_adi WHERE sütun_başlığı = aranan_veri
```

Gördüğünüz gibi, bu sorguyu gerçekleştirebilmek için tablodaki sütun başlıklarını bilmemiz gerekiyor.

Önceki sayfalarda, *kitaplar.sqlite* adlı veritabanımızdaki tabloların adını nasıl öğrenebileceğimizi anlatmıştık. Hatırlarsanız bu iş için şu komutu kullanıyorduk:

```
>>> im.execute("SELECT name FROM sqlite_master")
```

Bu şekilde, bütün Sqlite veritabanlarında bulunan 'sqlite_master' adlı özel bir tablonun 'name' niteliğini sorgulayarak, elimizdeki veritabanında bulunan tabloların adını elde edebiliyoruz. Adını öğrendiğimiz tablodaki sütun başlıklarını elde etmek için yine buna benzer bir komuttan yararlanacağız. Dikkatlice bakın:

```
>>> im.execute("SELECT sql FROM sqlite_master").fetchone()

('CREATE TABLE "kitaplar"
(\n\t`KitapAdi`\tTEXT,\n\t`Yazar`\tTEXT,\n\t`Fiyati`\tTEXT\n)',)
```

'sqlite_master' adlı tablonun 'sql' niteliğini sorguladığımızda, ilgili tabloyu oluşturmak için kullanılan SQL komutunu görüyoruz. Bu komuta dikkatli bakarsanız, tablonun 'KitapAdi', 'Yazar' ve 'Fiyati' olmak üzere üç sütundan oluştuğunu göreceksiniz. Elbette sütun adlarını öğrenmek için Sqlitebrowser programını da kullanabileceğinizi artık biliyorsunuz.

Sütun adlarını öğrendiğimize göre gelin şimdi yazar adına göre veritabanında bir sorgu yapalım:

```
>>> im.execute("SELECT * FROM kitaplar WHERE Yazar = 'Fırat Özgül'")
```

Burada sorguyu nasıl kurduğumuza dikkat edin. Bu sorgunun ilk kısmı olan SELECT * FROM kitaplar ifadesini zaten daha önce öğrenmiştik. Yeni olan kısım WHERE Yazar = 'Fırat Özgül'. Burada da anlaşılmayacak bir şey yok. Bu şekilde, veritabanındaki 'kitaplar' tablosunun 'Yazar' sütununda 'Fırat Özgül' bulunan bütün kayıtları seçiyoruz.

Şimdi de seçtiğimiz bu verileri alalım:

```
>>> im.fetchall()

('HERYÖNÜYLE PYTHON', 'Fırat Özgül', '34,00 TL')
```

Gayet başarılı... Bu arada, verileri almak için `fetchall()` yerine *for* döngüsü kullanabileceğinizi de biliyorsunuz:

```
>>> for s in im:
...     print(s)
...
('HERYÖNÜYLE PYTHON', 'Fırat Özgül', '34,00 TL')
```

İmleç üzerinde *for* döngüsü kurabildiğimize göre yıldızlı parametrelerden de yararlanabileceğimizi tahmin etmişsinizdir:

```
>>> print(*im)

('HERYÖNÜYLE PYTHON', 'Fırat Özgül', '34,00 TL')
```

47.17 Veritabanı Güvenliği

Python'da veritabanları ve Sqlite konusunda daha fazla ilerlemeden önce çok önemli bir konudan bahsetmemiz gerekiyor. Tahmin edebileceğiniz gibi, veritabanı denen şey oldukça hassas bir konudur. Bilgiyi bir araya toplayan bu sistem, içerdeki bilgilerin değerine ve önemine de bağlı olarak üçüncü şahısların iştahını kabartabilir. Ancak depoladığınız verilerin ne kadar değerli ve önemli olduğundan bağımsız olarak veritabanı güvenliğini sağlamak, siz programcıların asli görevidir.

Peki veritabanı yönetim sistemleri acaba hangi tehditlerle karşı karşıya?

SQL komutlarını işleten bütün veritabanları için günümüzdeki en büyük tehditlerden birisi hiç kuşkusuz kötü niyetli kişilerin veritabanınıza SQL komutu sızdırma (*SQL injection*) girişimleridir.

Şimdi şöyle bir şey düşünün: Diyelim ki siz bir alışveriş karşılığı birine 100.000 TL'lik bir çek verdiniz. Ancak çeki verdiğiniz kişi bu çek üzerindeki miktarı tahrif ederek artırdı ve banka da tahrif edilerek artırılan bu miktarı çeki getiren kişiye (hamiline) ödedi. Böyle bir durumda epey başınız ağrıyacaktır.

İşte böyle tatsız bir durumla karşılaşmamak için, çek veren kişi çekin üzerindeki miktarı hem rakamla hem de yazıyla belirtmeye özen gösterir. Ayrıca rakam ve yazılara ekleme yapılmasını da engellemek için rakam ve yazıların sağına soluna “#” gibi işaretler de koyar. Böylece çeki alan kişinin, kendisine izin verilenden daha fazla bir miktarı yazmasını engellemeye çalışır.

Yukarıdakine benzer bir şey veritabanı uygulamalarında da karşımıza çıkabilir. Şimdi şu örneğe bakalım:

```
import sqlite3

#vt.sqlite adlı bir veritabanı dosyası oluşturup
#bu veritabanına bağlanıyoruz.
db = sqlite3.connect("vt.sqlite")
```

```

#Veritabanı üzerinde istediğimiz işlemleri yapabilmek
#için bir imleç oluşturmamız gerekiyor.
im = db.cursor()

#imlecin execute() metodunu kullanarak, veritabanı içinde
#"kullanıcılar" adlı bir tablo oluşturuyoruz. Bu tabloda
#kullanıcı_adi ve parola olmak üzere iki farklı sütun var.
im.execute("""CREATE TABLE IF NOT EXISTS kullanıcılar
            (kullanıcı_adi, parola)""")

#Yukarıda oluşturduğumuz tabloya yerleştireceğimiz verileri
#hazırlıyoruz. Verilerin liste içinde birer demet olarak
#nasıl gösterildiğine özellikle dikkat ediyoruz.
veriler = [
    ("ahmet123", "12345678"),
    ("mehmet321", "87654321"),
    ("selin456", "123123123")
]

#veriler adlı liste içindeki bütün verileri kullanıcılar adlı
#tabloya yerleştiriyoruz. Burada tek öğeli bir demet
#tanımladımıza dikkat edin: (i,)
for i in veriler:
    im.execute("""INSERT INTO kullanıcılar VALUES %s""" %(i,))

#Yaptığımız değişikliklerin tabloya işlenebilmesi için
#commit() metodunu kullanıyoruz.
db.commit()

#Kullanıcıdan kullanıcı adı ve parola bilgilerini alıyoruz...
kull = input("Kullanıcı adınız: ")
paro = input("Parolanız: ")

#Burada yine bir SQL komutu işletiyoruz. Bu komut, kullanıcılar
#adlı tabloda yer alan kullanıcı_adi ve parola adlı sütunlardaki
#bilgileri seçiyor.
im.execute("""SELECT * FROM kullanıcılar WHERE
kullanıcı_adi = '%s' AND parola = '%s'"""%(kull, paro))

#Hatırlarsanız daha önce fetchall() adlı bir metottan
#söz etmiştik. İşte bu fetchone() metodu da ona benzer.
#fetchall() bütün verileri alıyordu, fetchone() ise
#verileri tek tek alır.
data = im.fetchone()

#Eğer data adlı değişken False değilse, yani bu
#değişkenin içinde bir değer varsa kullanıcı adı
#ve parola doğru demektir. Kullanıcıyı içeri alıyoruz.
if data:
    print("Programa hoşgeldin {}".format(data[0]))

#Aksi halde kullanıcıya olumsuz bir mesaj veriyoruz.
else:
    print("Parola veya kullanıcı adı yanlış!")

```

Bu örnekte henüz bilmediğimiz bazı kısımlar var. Ama siz şimdilik bunları kafanıza takmayın. Nasıl olsa bu kodlarda görünen her şeyi biraz sonra tek tek öğreneceğiz. Siz şimdilik sadece

işin özüne odaklanın.

Yukarıdaki kodları çalıştırdığınızda, eğer kullanıcı adı ve parolayı doğru girerseniz 'Programa hoşgeldin' çıktısını göreceksiniz. Eğer kullanıcı adınız veya parolanız yanlışsa bununla ilgili bir uyarı alacaksınız.

Her şey iyi hoş, ama bu kodlarda çok ciddi bir problem var.

Dediğimiz gibi, bu kodlar çalışırken (teoride) eğer kullanıcı, veritabanında varolan bir kullanıcı adı ve parola yazarsa sisteme kabul edilecektir. Eğer doğru kullanıcı adı ve parola girilmezse sistem kullanıcıya giriş izni vermeyecektir. Ama acaba gerçekten öyle mi?

Şimdi yukarıdaki programı tekrar çalıştırın. Kullanıcı adı ve parola sorulduğunda da her ikisi için şunu yazın:

```
x' OR '1' = '1
```

O da ne! Program sizi içeri aldı... Hem de kullanıcı adı ve parola doğru olmadığı halde... Hatta şu kodu sadece kullanıcı adı kısmına girip parola kısmını boş bırakmanız da sisteme giriş hakkı elde etmenize yetecektir.:

```
x' OR '1' = '1' --
```

İşte yukarıda gösterdiğimiz bu işleme "SQL sızdırma" (SQL injection) adı verilir. Kullanıcı, tıpkı en başta verdiğimiz tahrif edilmiş çek örneğinde olduğu gibi, sistemin zaaflarından yararlanarak, elde etmeye hakkı olandan daha fazlasına erişim hakkı elde ediyor.

Burada en basit şekliyle bool işleçlerinden biri olan `or`'dan yararlanıyoruz. `or`'un nasıl işlediğini gayet iyi biliyorsunuz, ama ben yine de birkaç örnekle `or`'un ne olduğunu ve ne yaptığını size hatırlatayım. Şu örneklerle bakın:

```
>>> a = 21
>>> a == 22
False
>>> b = 13
>>> b == 13
True
>>> if a == 22 and b == 13:
...     print("Merhaba!")
...
>>> if a == 22 or b == 13:
...     print("Merhaba!")
...
Merhaba!
```

Örneklerden de gördüğümüz gibi, `and` işlecinin `True` sonucunu verebilmesi için her iki önermenin de doğru olması gerekir. O yüzden `a == 22 and b == 13` gibi bir ifade `False` değeri veriyor. Ancak `or` işlecinin `True` sonucu verebilmesi için iki önermeden sadece birinin doğru olması yeterlidir. Bu yüzden, sadece `b == 13` kısmı `True` olduğu halde `a == 22 or b == 13` ifadesi `True` sonucu veriyor... İşte biz de yukarıdaki SQL sızdırma girişiminde `or`'un bu özelliğinden faydalaniyoruz.

Dilerseniz neler olup bittiğini daha iyi anlayabilmek için, sızdırılan kodu doğrudan ilgili satıra uygulayalım:

```
im.execute("""SELECT * FROM kullanicilar WHERE
kullanici_adi = 'x' OR '1' = '1' AND parola = 'x' OR '1' = '1'""")
```

Sanırım bu şekilde neler olup bittiği daha net görülüyor. Durumu biraz daha netleştirmek için Python'ı yardıma çağırabiliriz:

```
>>> kullanici_adi = 'ahmet123'

>>> parola = '12345678'

>>> kullanici_adi == 'x'

False

>>> '1' == '1'

True

>>> kullanici_adi == 'x' or '1' == '1'

True

>>> parola == 'x'

False

>>> (kullanici_adi == 'x' or '1' == '1') and (parola == 'x' or '1' == '1')

True
```

'1' == '1' ifadesi her zaman True değeri verecektir. Dolayısıyla kullanıcı adının ve parolanın doğru olup olmaması hiçbir önem taşımaz. Yani her zaman True değerini vereceği kesin olan ifadeler yardımıyla yukarıdaki gibi bir sızdırma girişiminde bulunabilirsiniz.

Yukarıda yaptığımız şey, '%s' ile gösterilen yerlere kötü niyetli bir SQL komutu sızdırmaktan ibarettir. Burada zaten başlangıç ve bitiş tırnakları olduğu için sızdırılan kodda başlangıç ve bitiş tırnaklarını yazmıyoruz. O yüzden sızdırılan kod şöyle görünüyor:

```
x' OR '1' = '1
```

Gördüğünüz gibi, x'in başındaki ve 1'in sonundaki tırnak işaretleri koymuyoruz.

Peki yukarıda verdiğimiz şu kod nasıl çalışıyor:

```
x' OR '1' = '1' --
```

Python'da yazdığımız kodlara yorum eklemek için "#" işaretinden yararlandığımızı biliyorsunuz. İşte SQL kodlarına yorum eklemek için de "--" işaretlerinden yararlanılır. Şimdi dilerseniz yukarıdaki kodu doğrudan ilgili satıra uygulayalım ve ne olduğunu görelim:

```
im.execute("""SELECT * FROM kullanicilar WHERE
kullanici_adi = 'x' OR '1'='1' --AND parola = '%s'""")
```

Burada yazdığımız "--" işareti AND parola = '%s' kısmının sistem tarafından yorum olarak algılanmasını sağlıyor. Bu yüzden kodların bu kısmı işletilmiyor. Dolayısıyla da sisteme giriş yapabilmek için sadece kullanıcı adını girmemiz yeterli oluyor. Burada ayrıca kodlarımızın

çalışması için 1'in sonuna bir adet tırnak yerleştirerek kodu kapattığımıza dikkat edin. Çünkü normal bitiş tırnağı yorum tarafında kaldı.

Dikkat ederseniz SQL sızdırdığımızda "ahmet123" adlı kullanıcının hesabını ele geçirmiş olduk. Peki neden ötekiler değil de "ahmet123"? Bunun sebebi, "ahmet123" hesabının tablonun en başında yer alması. Eğer tablonun başında "admin" diye bir hesap olmuş olsaydı, veritabanına azami düzeyde zarar verme imkanına kavuşacaktınız.

Peki SQL sızdırma girişimlerini nasıl önleyeceğiz? Bu girişime karşı alabileceğiniz başlıca önlem "%s" işaretlerini kullanmaktan kaçınmak olacaktır. Bu işaret yerine "?" işaretini kullanacaksınız. Yani yukarıdaki programı şöyle yazacağız:

```
import sqlite3

db = sqlite3.connect("vt.sqlite")

im = db.cursor()

im.execute("""CREATE TABLE IF NOT EXISTS kullanicilar
(kullanici_adi, parola)""")

veriler = [
    ("ahmet123", "12345678"),
    ("mehmet321", "87654321"),
    ("selin456", "123123123")
]

for i in veriler:
    im.execute("""INSERT INTO kullanicilar VALUES (?, ?)""", i)

db.commit()

kull = input("Kullanıcı adınız: ")
paro = input("Parolanız: ")

im.execute("""SELECT * FROM kullanicilar WHERE
kullanici_adi = ? AND parola = ?""", (kull, paro))

data = im.fetchone()

if data:
    print("Programa hoşgeldin {}".format(data[0]))
else:
    print("Parola veya kullanıcı adı yanlış!")
```

Dediğimiz gibi, SQL sızdırma girişimlerine karşı alabileceğiniz başlıca önlem "%s" işaretleri yerine "?" işaretini kullanmak olmalıdır. Bunun dışında, SQL komutlarını işletmeden önce bazı süzgeçler uygulamak da güvenlik açısından işinize yarayabilir. Örneğin kullanıcıdan alınacak verileri alfanümerik karakterlerle [<http://www.istihza.com/blog/alfanumerik-ne-demek.html/>] sınırlayabilirsiniz:

```
if kull.isalnum() and paro.isalnum():
    im.execute("""SELECT * FROM kullanicilar WHERE
kullanici_adi = '%s' AND parola = '%s'""%(kull, paro))
```

Böylece kullanıcının bazı "tehlikeli" karakterleri girmesini engelleyebilir, onları sadece harf ve sayı girmeye zorlayabilirsiniz.

Her halükarda unutmamamız gereken şey, güvenliğin çok boyutlu bir kavram olduğudur. Birkaç önlemle pek çok güvenlik açığını engelleyebilirsiniz, ancak bütün güvenlik açıklarını bir çırpıda yamamak pek mümkün değildir. Bir programcı olarak sizin göreviniz, yazdığınız programları güvenlik açıklarına karşı sürekli taramak ve herhangi bir açık ortaya çıktığında da bunu derhal kapatmaya çalışmaktır.

47.18 Bölüm Soruları

1. Bir veritabanı dosyasının var olup olmadığını nasıl tespit edersiniz?
2. Bir veritabanı içinde belli bir tablonun var olup olmadığını tespit edin. Eğer yoksa o tabloyu oluşturun, varsa herhangi bir işlem yapmayın.
3. Sqlite ile test amaçlı bir veritabanı oluşturun. Bu veritabanı dosyası, programınız kapanır kapanmaz ortadan kaybolmalı.
4. Aşağıdaki kodların istenen veritabanını, tabloyu, satır ve sütunları oluşturup oluşturmadığını teyit edin:

```
import sqlite3

vt = sqlite3.connect('vt.sqlite')

im = vt.cursor()
im.execute("CREATE TABLE kullanıcılar (ad, soyad, doğumtarihi, eposta)")

vt.commit()
vt.close()
```

Eğer veritabanı içeriği beklediğiniz gibi değilse sebebini açıklayın.

5. Sqlite ile bir veritabanının oluşturulması ve bu veritabanına birtakım bilgiler girilebilmesi için sırasıyla hangi işlemlerin yapılması gerekir?
6. Aşağıdaki resimde yapılmaya çalışılan şey nedir?
7. `sqlite3.connect('kitaplar.sqlite')` boş bir veritabanının mı oluşturulduğunu yoksa varolan *kitaplar.sqlite* adlı bir veritabanı dosyasına mı bağlandığınızı nasıl teyit edersiniz?
8. Sqlitebrowser programını ne şekilde kurdunuz? Eğer Ubuntu dışında bir GNU/Linux dağıtımına bu programı kurduysanız, programın kurulum aşamalarını anlatın.
9. `cmake` komutu ile birlikte kullandığımız `.` (nokta) işaretinin anlamı nedir?
10. Yazdığınız bir programı kullanan kişilerin, programınızı ilk kez çalıştırdıklarında karşılarında görmeleri gereken verileri veritabanına yerleştirmek için nasıl bir yöntem takip edebilirsiniz? Kullanıcılarınız programınızı ikinci kez çalıştırdığında bu verileri görmemeli.
11. Bir önceki soruda uyguladığınız yöntemin herhangi bir kısıtlaması var mı? Bu yöntem hangi durumlarda işe yaramaz?
12. Bir veritabanındaki bütün tabloların adını nasıl listelersiniz?

Önemli Standart Kütüphane Modülleri

Daha önce de söylediğimiz gibi, modüller Python programlama dilinin belkemiğini oluşturur. Hatta Python'ı öğrenmek, bir bakıma modülleri öğrenmek demektir, diyebiliriz. Biz her ne kadar bu noktaya gelene kadar Python'daki bütün temel veri tiplerini ve fonksiyonları öğrenmiş olsak da modülleri öğrenmeden ve bunları etkili bir şekilde nasıl kullanacağımızı bilmeden işe yarar programlar yazamayız.

Mesela diyelim ki veritabanına kayıt yapan bir program yazacaksınız. İşte bu iş için çeşitli modüllerden yararlanmanız gerekir.

Eğer MS Excel veya MS Word gibi dosya biçimleri üzerinde çalışmalar yapacaksanız, bu dosyalar üzerinde işlem yapabilmenizi sağlayan birtakım modülleri kullanmanız gerekir.

Aynı şekilde grafik bir arayüze sahip programlar geliştirebilmek için de bazı standart modülleri veya üçüncü şahıs modüllerini kullanmalısınız.

Bu durum oyun programlama, taşınabilir cihaz programlama, ağ programlama, web programlama ve başka programlama alanları için de geçerlidir.

Geçen bölümde, modüller konusundan söz ederken Python'daki standart kütüphane modüllerine ve üçüncü şahıs modüllerine şöyle bir göz gezdirmiştik. Önümüzdeki bir kaç bölüm boyunca ise bazı önemli standart modülleri ve üçüncü şahıs modüllerini ayrıntılı olarak inceleyeceğiz. Bu sayede programcılık ufkumuz epey bir genişlemiş olacak.

48.1 os Modülü

Bildiğiniz gibi, işletim sistemlerinin çalışma mantığı birbirinden farklıdır. Örneğin Windows ve GNU/Linux işletim sistemleri aynı işi birbirlerinden farklı şekillerde yaparlar. Mesela Windows'ta bir dizin içinde hangi klasör ve dosyaların olduğunu öğrenmek için `dir` komutunu kullanırız. GNU/Linux'ta ise aynı işlev için `ls` adlı bir komut vardır.

Aynı şekilde, iki işletim sistemi arasında dizin ayraçları konusunda da farklılık bulunur. Windows'ta dizinleri birbirinden ayırmak için ters taksim (`\`) işareti kullanılırken, GNU/Linux'ta aynı iş için düz taksim (`/`) işareti kullanılır.

Not: Düz taksim işaretini Windows da kabul eder, ancak Windows'un doğal dizin ayracı ters taksimdir.

İşte biz hem Windows'ta, hem de GNU/Linux'ta çalışacak bir program yazmak istediğimizde bu farklılıkları göz önünde bulundurmamız ve farklı durumların herbiri için ayrı kodlar

yazmamız gerekirken, `os` modülü bizi bu zahmetten kurtarır ve bize ortak bir arayüz üzerinden farklı işletim sistemleri ile tutarlı bir şekilde iletişim kurabilmemizi sağlayacak pek çok fonksiyon ve nitelik sunar.

Bu nitelik ve fonksiyonların neler olduğunu `dir(os)` komutuyla görebileceğinizi biliyorsunuz.

Bu bölümde, `os` modülünün sunduğu bu fonksiyon ve niteliklerin en önemlilerini ve en yaygın kullanılanlarını olabildiğince ayrıntılı bir şekilde ele almaya çalışacağız.

Not: Burada `os` modülünü `import os` komutuyla içe aktarmış olduğunuz varsayılmaktadır.

48.1.1 `os.name`

`os` modülünün, önceki derslerde şöyle bir değinip geçtiğimiz *name* niteliği, kullanıcılarımızın, yazdığımız kodları hangi işletim sisteminde çalıştırdığı konusunda bize bilgi verir.

Bu niteliği şöyle kullanıyoruz:

```
>>> os.name
```

Eğer kodlarımız Windows işletim sistemi üzerinde çalıştırılmışsa buradan şu çıktıyı alırız:

```
'nt'
```

MacOS ve GNU/Linux işletim sistemleri ise bu komuta şu cevabı verir:

```
'posix'
```

Dolayısıyla `os.name` niteliğini kullanarak farklı işletim sistemlerinde farklı çalışan programlar yazabiliriz.

48.1.2 `os.sep`

`os` modülünün *sep* niteliği, kodlarımızın çalıştığı işletim sisteminin dizin ayracının ne olduğunu bize gösterir.

Eğer bu niteliği Windows işletim sistemi üzerinde kullanırsak şu çıktıyı alırız:

```
>>> os.sep
```

```
'\\'
```

MacOS ve GNU/Linux işletim sistemleri ise bu komuta şu cevabı verir:

```
>>> os.sep
```

```
'/'
```

Peki bu nitelik ne işe yarar?

Bu niteliği kullanarak, farklı işletim sistemlerine özgü dizin yolları oluşturabilirsiniz. Mesela:

```
>>> liste = ['aylar', 'mayıs', 'test']  
>>> os.sep.join(liste)
```

Burada karakter dizilerinin `join()` metodunu `os.sep` ile birlikte kullandığımıza dikkat edin. Bu komutu Windows'ta verdiğinizde şu çıktıyı alırsınız:

```
'aylar\\mayıs\\test'
```

Aynı komutu GNU/Linux'ta verdiğinizde ise şu çıktıyı:

```
'aylar/mayıs/test'
```

Yani yukarıdaki komutu Windows'ta verdiğinizde Python şu komutu almış gibi davranır:

```
>>> liste = ['aylar', 'mayıs', 'test']
>>> '\\'.join(liste)
```

GNU/Linux'ta ise şu komutu:

```
>>> liste = ['aylar', 'mayıs', 'test']
>>> '/'.join(liste)
```

Böylece yazdığınız programlarda hangi işletim sisteminin hangi dizin ayırıcısını kullandığını düşünmenize gerek kalmaz; bunu sizin yerinize Python düşünür...

48.1.3 `os.getcwd()`

`os` modülünün `getcwd()` fonksiyonu bize o anda içinde bulunduğumuz dizinin adını verir:

```
>>> os.getcwd()

'/home/istihza/Desktop' #GNU/Linux
```

veya:

```
>>> os.getcwd()

'C:\\Documents and Settings\\fozgul' #Windows
```

48.1.4 `os.chdir()`

`os` modülünün `chdir()` fonksiyonu bize bir dizinden başka bir dizine geçme imkanı verir.

Mesela GNU/Linux'ta, o anda bulunduğumuz dizinden `/usr/bin` adlı dizine geçmek için şu komutu kullanabiliriz:

```
>>> os.chdir('/usr/bin/')
```

veya Windows'ta `C:\\Documents and Settings\\fozgul\\Desktop` adlı dizine geçmek için şunu:

```
>>> os.chdir('C:\\Documents and Settings\\fozgul\\Desktop')
```

Gördüğünüz gibi, gitmek istediğimiz dizin adını `os.chdir()` fonksiyonuna parametre olarak vermemiz yeterli oluyor.

48.1.5 os.listdir()

os modülünün `listdir()` fonksiyonu, bize bir dizin içindeki dosya ve klasörleri listeleme imkanı verir. `listdir()`, os modülünün en kullanışlı fonksiyonlarından biridir.

Mesela o anda içinde bulunduğumuz dizindeki dosya ve klasörleri listelemek istersek bu fonksiyonu şöyle kullanabiliriz:

```
>>> mevcut_dizin = os.getcwd()
>>> os.listdir(mevcut_dizin)
```

Eğer farklı bir dizinin içeriğini listelemek istersek, parametre olarak o dizinin adını yazmamız yeterli olacaktır:

```
>>> os.listdir('/var/www')
```

Gördüğünüz gibi, `os.listdir()` komutunun çıktısı liste türünde bir veri tipidir. Dolayısıyla listelerle yapabildiğiniz her şeyi bununla da yapabilirsiniz. Mesela bu liste üzerinde bir döngü kurabilirsiniz:

```
>>> for i in os.listdir(os.getcwd()):
...     print(i)
```

Ya da bir dizin içindeki, belli bir uzantıya sahip dosyaları süzebilirsiniz:

```
>>> for i in os.listdir(os.getcwd()):
...     if i.endswith('.doc'):
...         print(i)
```

Bu kodlar bize, adı `.doc` ile biten bütün dosyaları listeleyecektir.

Bu arada karakter dizilerinin `endswith()` adlı metodunu hatırlıyorsunuz, değil mi?

48.1.6 os.curdir

Çoğu işletim sisteminde mevcut dizini göstermek için `'.'` adlı karakter dizisi kullanılır. Örneğin:

```
>>> os.listdir(os.getcwd())
```

gibi bir komut yerine şu komutu da kullanabilirsiniz:

```
>>> os.listdir('.')
```

`listdir()` fonksiyonuna parametre olarak verdiğimiz `'.'` karakter dizisi o anda içinde bulunduğumuz dizini temsil eder.

Eğer bu karakter dizisini elle yazmak istemiyorsanız os modülü içindeki `curdir` adlı nitelikten de yararlanabilirsiniz:

```
>>> os.listdir(os.curdir)
```

Bu arada `os.getcwd()` ile `os.curdir`'i birbirine karıştırmamalısınız. Bu ikisi aynı şey değildir. `os.getcwd()` çıktı olarak o anda içinde bulunduğumuz dizinin adını verir. `os.curdir` ise, bir işletim sisteminde, o anda içinde bulunan dizini temsil eden karakter dizisi ne ise onun değerini barındırır. Bu değer çoğu işletim sisteminde `'.'` adlı karakter dizisidir.

48.1.7 os.pardir

Tıpkı '.' karakter dizisi gibi, çoğu işletim sisteminde bir üst dizini göstermek için '..' adlı karakter dizisi kullanılır. Örneğin:

```
>>> os.listdir('..')
```

komutu, o anda içinde bulunduğunuz dizindeki değil, bir üst dizindeki dosya ve dizin adlarını listeleyecektir. Yine tıpkı *os.curdur* niteliğinde olduğu gibi, eğer bu karakter dizisini kendiniz elle yazmak istemezseniz, bu karakter dizisini içinde barındıran *os.pardir* adlı bir nitelikten yararlanabilirsiniz:

```
>>> os.listdir(os.pardir)
```

Bu komut, *os.listdir('..')* ile aynı çıktıyı verir.

48.1.8 os.startfile()

Uyarı: Bu fonksiyon yalnızca Windows'ta çalışır. GNU/Linux işletim sistemlerinde bu fonksiyon tanımlı değildir.

os modülü içindeki *startfile()* adlı fonksiyonun görevi bilgisayarımızda bulunan herhangi bir dosyayı, ilişkilendirilmiş olduğu programla açmaktır.

Hemen bir örnek verelim.

O anda içinde bulunduğumuz dizinde *deneme.txt* adlı bir dosya olduğunu varsayalım. Şimdi de şu komutu verelim:

```
>>> os.startfile('deneme.txt')
```

İşletim sisteminiz *.txt* uzantılı dosyaları hangi programla ilişkilendirmişse, *startfile()* fonksiyonu *deneme.txt* adlı dosyayı o programla açacaktır. Windows'ta *.txt* dosyaları genellikle Notepad programıyla ilişkilendirildiği için yukarıdaki komutu verdiğinizde muhtemelen *deneme.txt* dosyasının içeriği Notepad programı aracılığıyla görüntülenecektir.

Aynı şekilde, o anda bulunduğumuz dizin içinde *deneme.docx* adlı bir dosyanın olduğunu varsayalım ve şu komutu verelim:

```
>>> os.startfile('deneme.docx')
```

Bu komut da *deneme.docx* dosyasının Microsoft Word adlı yazılımla açılmasını sağlayacaktır.

Eğer *startfile()* fonksiyonuna parametre olarak bir dosya değil de dizin adı verecek olursanız, o dizin Windows Explorer ile açılır. Mesela içinde bulunduğumuz dizini Windows Explorer ile açalım:

```
>>> os.startfile(os.curdur)
```

Bunun yerine şu komutu kullanabileceğinizi de biliyorsunuz:

```
>>> os.startfile('.')
```

veya:

```
>>> os.startfile(os.getcwd())
```

Bu üç komut da aynı işlevi yerine getirir.

Peki bir üst dizini açmak istersek ne yapacağız?

Dikkatlice bakın:

```
>>> os.startfile(os.pardir)
```

veya:

```
>>> os.startfile('.')
```

Her iki komut da Windows Explorer yardımıyla bir üst dizinin görüntülenmesini sağlayacaktır.

Elbette `startfile()` fonksiyonuna parametre olarak belirli bir dizinin adını da verebilirsiniz:

```
>>> os.startfile(r"C:\Documents and Settings\fozgul")
```

`os.startfile()` oldukça faydalı bir fonksiyondur. Hatta bu fonksiyonu sadece dosyaları açmak için değil, internet sayfalarını açmak için dahi kullanabilirsiniz:

```
>>> os.startfile('www.istihza.com')
```

Ancak bu komutun yalnızca Windows'ta çalışacağını unutmayın. O yüzden bunun yerine, daha önce öğrendiğimiz `webbrowser` modülünü kullanmak daha doğru olacaktır.

48.1.9 `os.mkdir()`

`os` modülünün `mkdir()` fonksiyonu yeni dizinler oluşturabilmemizi sağlar.

Örneğin:

```
>>> os.mkdir('yenidizin')
```

Bu komut, o anda içinde bulunduğumuz dizin içinde 'yenidizin' adlı bir dizin oluşturacaktır.

Elbette eğer dizini o anda içinde bulunduğunuz dizin içinde değil de farklı bir konumda oluşturmak isterseniz, o konumun açık adresini belirtebilirsiniz:

```
>>> os.mkdir('/home/istihza/Desktop/yenidizin')
```

veya:

```
>>> os.mkdir(r'C:\Documents and Settings\fozgul\yenidizin')
```

Eğer oluşturmaya çalıştığınız dizin zaten varsa `os.mkdir()` hata verecektir:

```
>>> os.mkdir(r'C:\Documents and Settings\fozgul\yenidizin')
```

```
FileExistsError: [WinError 183] Halen varolan bir  
dosya oluşturulamaz: 'yenidizin'
```


48.1.10 os.makedirs()

`os.makedirs()` fonksiyonu biraz önce öğrendiğimiz `os.mkdir()` fonksiyonuna çok benzese de aralarında önemli farklar bulunur.

Biraz önce `os.mkdir()` fonksiyonunu anlatırken şöyle bir örnek vermiştik:

```
>>> os.mkdir(r'C:\Documents and Settings\fozgul\yenidizin')
```

Bu komutun çalışabilmesi için, bilgisayarımızda halihazırda *C:\Documents and Settings\fozgul\yolunun varolması gerekir. Eğer bu yolu oluşturan dizinlerden herhangi biri mevcut değilse, "mkdir()" fonksiyonu yenidizin adlı dizini oluşturamaz. Bu fonksiyonun çalışabilmesi için, varolmayan bütün dizinleri tek tek oluşturmanız gerekir.*

`os.makedirs()` ise `os.mkdir()` fonksiyonunun aksine, varolmayan üst ve alt dizinleri de oluşturma yeteneğine sahiptir. Örneğin:

```
>>> os.makedirs('/home/istihza/Desktop/aylar/mayıs/ödeme/')
```

Bu komut sırasıyla *aylar*, *mayıs* ve *ödeme* adlı dizinleri iç içe oluşturacaktır. Yani `os.makedirs()` komutunun *ödeme* adlı dizini oluşturması için *aylar* ve *mayıs* adlı dizinlerin önceden varolması zorunlu değildir. Bu dizinler varolsa da olmasa da `os.makedirs()` komutu *ödeme* dizinini oluşturabilir. Ama `os.mkdir()` fonksiyonu böyle değildir. Eğer `os.mkdir()` fonksiyonuyla *ödeme* dizinini oluşturmak isterseniz, öncelikle *aylar* ve *mayıs* adlı dizinleri oluşturmanız gerekir.

48.1.11 os.rename()

`os` modülünün `rename()` adlı fonksiyonunu kullanarak dizinlerin adlarını değiştirebiliriz. Bu fonksiyon iki parametre alır:

```
>>> os.rename('dizinin_şimdiki_adı', 'dizinin_yeni_adı')
```

Mesela mevcut çalışma dizininde 'deneme' adlı bir dizin varsa, bu dizinin adını 'test' olarak değiştirmek için şu komutu verebiliriz:

```
>>> os.rename('deneme', 'test')
```

Eğer zaten 'test' adlı bir dizin varsa (ve içi boşsa), yukarıdaki komut GNU/Linux'ta 'test' adlı dizinin üzerine yazacak, Windows'ta ise hata verecektir.

48.1.12 os.replace()

`os` modülünün `replace()` fonksiyonu biraz önce öğrendiğimiz `rename()` fonksiyonu gibi çalışır:

```
>>> os.replace('deneme', 'test')
```

Bu komut, tıpkı `rename()` fonksiyonunda olduğu gibi, *deneme* adlı dizinin adını *test* olarak değiştirecektir.

Eğer *test* adlı bir dizin zaten varsa, `replace()` fonksiyonu, hem Windows'ta hem de GNU/Linux'ta, varolan bu *test* dizinin üzerine yazmaya çalışır. GNU/Linux'ta çoğu durumda bunu başarır, ancak Windows'ta yine de çeşitli izin hataları ile karşılaşabilirsiniz.

48.1.13 os.remove()

os modülünün `remove()` adlı fonksiyonu, bilgisayarımızdaki dosyaları silmemizi sağlar:

```
>>> os.remove('dosya_adı')
```

Yalnız bu komutu çok dikkatli kullanmalısınız. Çünkü bu komut, silme işleminden önce herhangi bir soru sormadan, dosyayı doğrudan siler.

48.1.14 os.rmdir()

os modülünün `rmdir()` fonksiyonu, içi boş bir dizini silmek için kullanılır:

```
>>> os.rmdir('dizin_adı')
```

Eğer silmeye çalıştığınız dizin içinde herhangi bir başka dizin veya dosya varsa bu fonksiyon hata verecektir.

Mesela şöyle bir dizin yapısı düşünelim:

```
|__ anadizin
  |__ dizin1
    |__ dizin2
      |__ dizin3
        |__ dizin4
```

Bu arada, bu dizin yapısını kolayca oluşturmak için ne yapmanız gerektiğini biliyorsunuz:

```
>>> os.makedirs('anadizin/dizin1/dizin2/dizin3/dizin4')
```

Anadizin altındayken şu komutlar hata verecektir:

```
>>> os.rmdir('anadizin')
>>> os.rmdir(r'anadizin/dizin1')
>>> os.rmdir(r'anadizin/dizin1/dizin2/dizin3')
```

Çünkü bu dizinlerinin hiçbirinin içi boş değil; her birinin içinde birer dizin var. Ama şu komut başarılı olacaktır:

```
>>> os.rmdir(r'anadizin/dizin1/dizin2/dizin3/dizin4')
```

Bu şekilde yukarı doğru ilerleyerek sırayla bütün dizinleri silebilirsiniz:

```
>>> os.rmdir(r'anadizin/dizin1/dizin2/dizin3/')
>>> os.rmdir(r'anadizin/dizin1/dizin2/')
>>> os.rmdir(r'anadizin/dizin1')
>>> os.rmdir(r'anadizin/')
```

48.1.15 os.removedirs()

os modülünün `removedirs()` fonksiyonu, içi boş dizin yollarını silmemizi sağlar. Peki bu ne demek?

Diyelim ki elimizde şöyle bir dizin yapısı var:

```
|__ anadizin
|__ dizin1
|__ dizin2
|__ dizin3
|__ dizin4
```

Anadizin altından şu komutu verdiğimizde:

```
>>> os.removedirs('anadizin/dizin1/dizin2/dizin3/dizin4')
```

Eğer bütün dizinlerin içi boşsa, *anadizin*'den *dizin4*'e kadar olan bütün dizinler (*anadizin* ve *dizin4* dahil) silinecektir.

48.1.16 os.stat()

os modülünün stat() fonksiyonu dosyalar hakkında bilgi almamızı sağlar. Bu fonksiyonu kullanarak bir dosyanın boyutunu, oluşturulma tarihini, değiştirilme tarihini ve erişilme tarihini sorgulayabiliriz.

stat() fonksiyonunu şöyle kullanıyoruz:

```
>>> dosya = os.stat('dosya_adı')
>>> dosya
```

Buradan şuna benzer bir çıktı alırız:

```
os.stat_result(st_mode=33279, st_ino=17732923532961356,
st_dev=1745874298, st_nlink=1, st_uid=0, st_gid=0,
st_size=495616, st_atime=1416488851, st_mtime=1415275662,
st_ctime=1415275658)
```

Bu, kendi içinde birtakım nitelikler barındıran özel bir veri tipidir. Bu veri tipinin barındırdığı nitelikleri görmek için, her zaman olduğu gibi dir() fonksiyonundan yararlanabilirsiniz:

```
dir(dosya)
```

Burada özellikle işimize yarayacak olan nitelikler şunlardır:

st_atime dosyaya en son erişilme tarihi

st_ctime dosyanın oluşturulma tarihi (Windows'ta)

st_mtime dosyanın son değiştirilme tarihi

st_size dosyanın boyutu

Mesela bir dosyanın boyutunu öğrenmek için st_size niteliğini şu şekilde kullanabiliriz:

```
>>> dosya = os.stat('dosya_adı')
>>> dosya.st_size
```

Bu fonksiyon bize 'bayt' cinsinden bir çıktı verir. Bunu kilobayta çevirmek için, bu değeri 1024'e bölebilirsiniz:

```
>>> dosya.st_size / 1024
```

os modülünün stat() fonksiyonunu kullanarak bir dosyanın oluşturulma, erişilme ve değiştirilme tarihlerini de elde edebilirsiniz:

```
>>> dosya = os.stat('dosya_adı')
>>> dosya.st_ctime #oluşturulma tarihi
>>> dosya.st_atime #erişilme tarihi
>>> dosya.st_mtime #değiştirme tarihi
```

Uyarı: GNU/Linux'ta bir dosyanın ne zaman oluşturulduğunu öğrenmek mümkün değildir. Dolayısıyla `dosya.st_ctime` komutu yalnızca Windows'ta bir dosyanın oluşturulma tarihi verir. Bu komutu GNU/Linux'ta verdiğimizde elde edeceğimiz şey dosyanın son değiştirilme tarihidir.

Bu arada, yukarıdaki komutların çıktısı size anlamsız gelmiş olabilir. Birazdan, `datetime` adlı bir modülü öğrendiğimizde bu anlamsız görünen sayıları anlamlı tarih bilgilerine nasıl dönüştüreceğimizi de anlatacağız.

48.1.17 `os.system()`

`os` modülünün `system()` fonksiyonu Python içinden sistem komutlarını veya başka programları çalıştırabilmemizi sağlar. Mesela:

```
>>> os.system('notepad.exe')
```

48.1.18 `os.urandom()`

`os` modülünün `urandom()` fonksiyonu rastgele bayt dizileri elde etmek için kullanılabilir:

```
>>> os.urandom(12)
```

Bu komut, 12 bayttan oluşan rastgele bir dizi oluşturur. Buradan elde ettiğiniz rastgele değeri kriptografik çalışmalarda veya rastgele parola üretme işlemlerinde kullanabilirsiniz.

48.1.19 `os.walk()`

Hatırlarsanız önceki sayfalarda `os` modülü içindeki `listdir()` adlı bir fonksiyondan söz etmiştik. Bu fonksiyon, bir dizinin içeriğini listeleme imkanı veriyordu bize. Mesela o anda içinde bulunduğumuz dizinde hangi dosya ve alt dizinlerin olduğunu öğrenmek için şöyle bir komut kullanabiliyorduk:

```
>>> os.listdir('.')
['build.py', 'gtk', 'kitap', 'make.bat', 'Makefile',
 'meta_conf.py', 'py2', 'py3', 'theme', 'tk2', '__pycache__']
```

Gördüğünüz gibi bu fonksiyon yalnızca kendisine parametre olarak verilen dizinin içeriğini listeliyor. Örneğin yukarıdaki çıktıda görünen *gtk*, *kitap*, *py2*, *py3*, *theme*, *tk2* ve *__pycache__* birer dizin. Ama `listdir()` fonksiyonu bu dizinlerin de içine girip buradaki içeriği listelemeye çalışmıyor. Eğer biz mesela *theme* dizinin içeriğini de listelemek istersek bunu açıkça belirtmemiz gerekir:

```
>>> os.listdir('theme')
```

```
['layout.html', 'localtoc.html', 'pydocthem',
 'sidebar.html', 'static']
```

Veya *theme* dizini içindeki *static* adlı dizine de erişmek istersek bunu da şu şekilde açık açık ifade etmemiz gerekir:

```
>>> os.listdir('theme/static')

['basic.css', 'copybutton.js', 'py.png', 'sidebar.js']
```

Peki ya biz o anda içinde bulunduğumuz dizinden itibaren içe doğru bütün dizinleri otomatik olarak taramak istersek ne yapacağız?

Bunun için `listdir()` fonksiyonunu kullanarak özyinelemeli (recursive) bir fonksiyon yazabilirsiniz:

```
import os

def tara(dizin):
    başlangıç = os.getcwd()
    dosyalar = []
    os.chdir(dizin)

    for öğe in os.listdir(os.getcwd()):
        if not os.path.isdir(öğ):
            dosyalar.append(öğ)
        else:
            dosyalar.extend(tara(öğ))

    os.chdir(başlangıç)
    return dosyalar
```

Not: Bu kodlarda henüz öğrenmediğimiz tek şey `os.path.isdir()` fonksiyonu. Bu fonksiyon, kendisine parametre olarak verilen bir değerin dizin olup olmadığını tespit etmemizi sağlıyor.

Yukarıdaki kodlarda öncelikle o anda içinde bulunduğumuz dizinin konumunu *başlangıç* adlı bir değişkene atıyoruz. Çünkü daha sonra buraya dönmemiz gerekecek:

```
başlangıç = os.getcwd()
```

Ardından *dosyalar* adlı bir liste oluşturuyoruz:

```
dosyalar = []
```

Bu liste, dizinler içindeki bütün dosyaları içinde barındıracak.

Daha sonra, `tara()` fonksiyonuna parametre olarak verilen *dizin* adlı dizinin içine giriyoruz:

```
os.chdir(dizin)
```

Bu dizinin içine girdikten sonra, mevcut dizin içindeki bütün öğeleri `listdir()` fonksiyonu ile tek tek tarıyoruz:

```
for öğe in os.listdir(os.getcwd()):
    ...
```

Eğer tarama sırasında karşılaştığımız öğe bir dizin değil ise:

```
if not os.path.isdir(öge):  
    ...
```

Bu öğeyi, doğrudan en başta tanımladığımız *dosyalar* adlı listeye gönderiyoruz:

```
dosyalar.append(öge)
```

Ama eğer tarama sırasında karşılaştığımız öğe bir dizin ise:

```
else:  
    ...
```

`tara()` fonksiyonunun en başına dönüp, tanımladığımız bütün işlemleri bu dizin üzerine özyinelemeli olarak uyguluyoruz ve elde ettiğimiz öğeleri *dosyalar* adlı listeye `extend()` metodu ile işliyoruz:

```
dosyalar.extend(tara(öge))
```

Burada neden `append()` değil de `extend()` kullandığımızı anlamak için, yukarıdaki kodu bir de `append()` ile yazıp elde ettiğiniz çıktıyı değerlendirebilirsiniz.

`for` döngüsünden çıktıktan sonra da tekrar en baştaki konuma dönebilmek için aşağıdaki komutu çalıştırıyoruz:

```
os.chdir(başlangıç)
```

Eğer bu şekilde başa dönmezsek, dizin yapısı içindeki ilk alt dizine girildikten sonra programımız o konumda takılı kalacağı için öteki üst dizinlerin içeri tarayamaz. Bunun ne demek olduğunu anlamak için kodları bir de `os.chdir(başlangıç)` kodu olmadan çalıştırmayı deneyebilirsiniz.

Yukarıdaki yöntem doğru olsa da, Python'da bir dizini en dibe kadar taramanın en iyi yolu değildir. Python bize bu iş için özel bir fonksiyon sunar. İşte, bu bölümde ele alacağımız bu fonksiyonun adı `walk()`.

Walk kelimesi İngilizcede 'yürümek' anlamına gelir. `walk()` fonksiyonu da, kelimenin bu anlamına uygun olarak, dizinler içinde 'yürünmesini' sağlar. Gelin bunu biraz açıklayalım.

Şöyle bir durum düşünün: Sabit diskinizde, bir dizin içinde pek çok alt dizine dağılmış bir sürü dosya var. Yani şunun gibi:

```
+anadizin  
  | dosya.txt  
  | dosya.doc  
  | dosya.xls  
  | dosya.jpeg  
+resimler  
  | resim1.jpeg  
  | resim2.jpeg  
  | resim3.jpeg  
  | resim4.jpeg  
+başkadosyalar  
  | dosya.pdf  
  | dosya.zip  
  | dosya.mp3  
  | dosya.ogg  
  | dosya.jpeg
```

Siz bu iç içe geçmiş dosya yığını içinden, sonu *.jpeg* ile bitenleri tek bir yerde toplamak istiyorsunuz. Elbette, eğer isterseniz bu *.jpeg* dosyalarını tek tek elle bulup istediğiniz yere taşıyabilirsiniz. Ama bu yöntem bir Python programcısına yakışmaz, değil mi?

Python programcıları bu tür angaryaları kendi yapmak yerine Python'a yaptırmayı tercih eder. O yüzden biz de bu işi yapmak için Python'dan yararlanacağız.

`os` modülünün `walk()` fonksiyonunu kullanarak bu görevi rahatlıkla yerine getirebilirsiniz.

Peki ama nasıl?

Öncelikle şu kodlar yardımıyla, yukarıdaki sözünü ettiğimiz dosya-dizin yapısını oluşturalım. Böylece daha somut bir yapı üzerinde çalışma imkanı elde etmiş oluruz:

```
import os

uzantılar = ['txt', 'doc', 'xls',
            'jpeg', 'pdf', 'zip',
            'mp3', 'ogg', 'jpeg']

şablon1 = ['{}.{}'.format('dosya', i) for i in uzantılar[:4]]
şablon2 = ['resim{}.{}'.format(i, uzantılar[-1]) for i in range(1, 5)]
şablon3 = ['{}.{}'.format('dosya', i) for i in uzantılar[4:]]

dosyalar = [('anadizin', şablon1),
            ('resimler', şablon2),
            ('başkadosyalar', şablon3)]

os.makedirs(os.sep.join([dosya[0] for dosya in dosyalar]))

for dizin, şablon in dosyalar:
    for s in şablon:
        open(os.sep.join([dizin, s]), 'w')
    os.chdir(dizin)
```

Bu kodlarda, şu ana kadar görmediğimiz, öğrenmediğimiz hiçbir şey yok. Bu kodları rahatlıkla anlayabilecek kadar Python bilgisine sahipsiniz.

Dosya-dizin yapımızı oluşturduğumuza göre, `os` modülünün `walk()` fonksiyonunu bu yapı üzerinde nasıl kullanacağımıza geçebiliriz.

Şimdi 'anadizin' adlı klasörün bulunduğu dizin içinde etkileşimli kabuğu başlatalım ve şu komutları verelim:

```
>>> for i in os.walk('anadizin'):
...     print(i)
```

Buradan şu çıktıyı alacağız:

```
('anadizin', ['resimler'], ['dosya.doc', 'dosya.jpeg',
                          'dosya.txt', 'dosya.xls'])
('anadizin\\resimler', ['başkadosyalar'], ['resim1.jpeg',
                          'resim2.jpeg', 'resim3.jpeg', 'resim4.jpeg'])
('anadizin\\resimler\\başkadosyalar', [], ['dosya.jpeg',
                          'dosya.mp3', 'dosya.ogg', 'dosya.pdf', 'dosya.zip'])
```

İnceleme kolaylığı açısından bu çıktının ilk kısmını ele alalım:

```
('anadizin', ['resimler'], ['dosya.doc', 'dosya.jpeg',  
                             'dosya.txt', 'dosya.xls'])
```

Gördüğünüz gibi, burada üç öğeli bir demet var. Çıktının diğer kısımlarını da incerseniz aynı yapıyı göreceksiniz. Dolayısıyla `os.walk()` komutu bize şu üç öğeden oluşan bir demet verir:

```
(kökdizin, altdizinler, dosyalar)
```

Yukarıdaki çıktıyı incelediğinizde bu yapıyı rahatlıkla görebilirsiniz:

```
kökdizin    => 'anadizin'  
altdizinler => ['resimler']  
dosyalar    => ['dosya.doc', 'dosya.jpeg',  
                'dosya.txt', 'dosya.xls']  
  
kökdizin    => 'anadizin\\resimler'  
altdizinler => ['başkadosyalar']  
dosyalar    => ['resim1.jpeg', 'resim2.jpeg',  
                'resim3.jpeg', 'resim4.jpeg']  
  
kökdizin    => 'anadizin\\resimler\\başkadosyalar'  
altdizinler => []  
dosyalar    => ['dosya.jpeg', 'dosya.mp3',  
                'dosya.ogg', 'dosya.pdf',  
                'dosya.zip']
```

Mesela bu üç öğeli demet içinden yalnızca dosyaları almak isterseniz şöyle bir komut verebilirsiniz:

```
>>> for kökdizin, altdizinler, dosyalar in os.walk('anadizin'):  
...     print(dosyalar)
```

Burada, `os.walk('anadizin')` komutunun bize sunduğu üç öğeli demetin her bir öğesini, şu satır yardımıyla tek tek *kökdizin*, *altdizinler* ve *dosyalar* adlı değişkenlere atıyoruz:

```
>>> for kökdizin, altdizinler, dosyalar in os.walk('anadizin'):  
...     ...
```

Sonra da bu üçlü içinden, *dosyalar* adlı değişkeni ekrana yazdırıyoruz:

```
>>> print(dosyalar)
```

Bu da bize şöyle bir çıktı veriyor:

```
['dosya.doc', 'dosya.jpeg', 'dosya.txt', 'dosya.xls']  
['resim1.jpeg', 'resim2.jpeg', 'resim3.jpeg', 'resim4.jpeg']  
['dosya.jpeg', 'dosya.mp3', 'dosya.ogg', 'dosya.pdf', 'dosya.zip']
```

Gördüğünüz gibi, bu çıktıda 'anadizin' ve bunun altındaki bütün dizinlerde yer alan bütün dosyalar var. Bu konunun başında `walk()` fonksiyonunu tanımlarken dediğimiz gibi, `walk()` fonksiyonu gerçekten de dizinler içinde 'yürünmesini' sağlıyor.

Bu fonksiyonu daha iyi anlamak için birkaç deneme daha yapalım:

```
>>> for kökdizin, altdizinler, dosyalar in os.walk('anadizin'):  
...     print(altdizinler)  
...
```



```
['resimler']
['başkadosyalar']
```

Bu da bize ‘anadizin’ içindeki alt dizinlerin isimlerini veriyor.

Bir de *kökdizin* değişkeninin ne olduğuna bakalım:

```
>>> for kökdizin, altdizinler, dosyalar in os.walk('anadizin'):
...     print(yol)
...
anadizin
anadizin\resimler
anadizin\resimler\başkadosyalar
```

Burada da o üçlü değişkenler arasından *kökdizin*’i yazdırdık ve gördük ki bu değişken bize bütün kök dizinlere ilişkin yol bilgilerini, yani dizinlerin adresini veriyor. Dolayısıyla *kökdizin* değişkeni ile *dosyalar* değişkenini birleştirerek bir dosyanın tam adresini elde edebiliriz.

Dikkatlice bakın:

```
>>> for kökdizin, altdizinler, dosyalar in os.walk('anadizin'):
...     for dosya in dosyalar:
...         print(os.sep.join([yol, dosya]))
...
anadizin\dosya.doc
anadizin\dosya.jpeg
anadizin\dosya.txt
anadizin\dosya.xls
anadizin\resimler\resim1.jpeg
anadizin\resimler\resim2.jpeg
anadizin\resimler\resim3.jpeg
anadizin\resimler\resim4.jpeg
anadizin\resimler\başkadosyalar\dosya.jpeg
anadizin\resimler\başkadosyalar\dosya.mp3
anadizin\resimler\başkadosyalar\dosya.ogg
anadizin\resimler\başkadosyalar\dosya.pdf
anadizin\resimler\başkadosyalar\dosya.zip
```

Bildiğiniz gibi, *dosya* değişkeninin bize verdiği veri tipi bir listedir. O yüzden bu listenin öğelerini tek tek alabilmek için bu liste üzerinde de bir *for* döngüsü kurduğumuza dikkat edin.

Eğer yukarıdaki dizinler içinde yer alan bütün *.jpeg* dosyalarını listelemek istersek de şöyle bir kod yazabiliriz:

```
>>> for kökdizin, altdizinler, dosyalar in os.walk('anadizin'):
...     for dosya in dosyalar:
...         if dosya.endswith('.jpeg'):
...             print(dosya)
...
dosya.jpeg
resim1.jpeg
resim2.jpeg
resim3.jpeg
resim4.jpeg
dosya.jpeg
```

Gördüğünüz gibi, *os.walk()* fonksiyonu gayet pratik ve kullanışlı bir araç.

48.1.20 os.environ

os modülünün *environ* adlı niteliği, kullandığımız işletim sistemindeki çevre değişkenleri hakkında bilgi edinmemizi sağlar.

Bu nitelik ailede bir sözlüktür. Dolayısıyla bu sözlüğün içinde neler olduğunu şu kodlarla görebilirsiniz:

```
>>> for k, v in os.environ.items():  
...     print(k.ljust(10), v)
```

Sözlük içindeki istediğiniz bir değere nasıl erişeceğinizi biliyorsunuz:

```
>>> os.environ['HOMEPATH']  
  
'\\Documents and Settings\\fozgul'  
  
>>> os.environ['USERNAME']  
  
'FOZGUL'
```

Yalnız, Windows ve GNU/Linux işletim sistemlerinde çevre değişkenleri ve bunların adları birbirinden farklı olduğu için, doğal olarak *environ* niteliği de farklı işletim sistemlerinde farklı çıktılar verir. Birden fazla işletim sistemi üzerinde çalışacak şekilde tasarladığımız programlarda bu duruma dikkat etmeliyiz. Örneğin Windows'ta kullanıcı adını veren çevre değişkeni 'USERNAME' iken, GNU/Linux'ta bu değişken 'USER' olarak adlandırılır.

48.1.21 os.path

os modülü üzerinde *dir()* fonksiyonunu uyguladığınızda, orada *path* adlı bir niteliğin olduğunu göreceksiniz. Bu nitelik, kendi içinde pek çok önemli fonksiyon ve başka nitelik barındırır.

Şimdi bu bölümde *os.path* adlı bu niteliğin içeriğini inceleyeceğiz.

os.path.abspath()

abspath() fonksiyonu, bir dosyanın tam yolunun ne olduğunu söyler:

```
>>> os.path.abspath('falanca.txt')
```

os.path.dirname()

dirname() fonksiyonu, bir dosya yolunun dizin kısmını verir:

```
>>> os.path.dirname('/home/istihza/Desktop/falanca.txt')  
  
'/home/istihza/Desktop'
```

Bu fonksiyonu *abspath()* fonksiyonu ile birlikte kullanabilirsiniz:

```
>>> os.path.dirname(os.path.abspath('falanca.txt'))  
  
'/home/istihza/Desktop'
```

os.path.exists()

exists() fonksiyonu bir dosya veya dizinin var olup olmadığını kontrol eder:

```
>>> os.path.exists('/home/istihza/Desktop/falanca.txt')
```

Eğer böyle bir dosya varsa yukarıdaki kod True çıktısı, yoksa False çıktısı verir.

os.path.expanduser()

expanduser() fonksiyonu bilgisayardaki kullanıcıya ait dizinin adresini verir:

```
>>> os.path.expanduser('~')
'C:\\Documents and Settings\\fozgul'
```

veya:

```
>>> os.path.expanduser('~')
'/home/istihza'
```

Bu fonksiyonu kullanarak, Windows'ta belirli bir kullanıcı ismi ve dizini de oluşturabilirsiniz:

```
>>> os.path.expanduser('~denizege')
'C:\\Documents and Settings\\denizege'
```

os.path.isdir()

isdir() fonksiyonu, kendisine parametre olarak verilen öğenin bir dizin olup olmadığını sorgular:

```
>>> os.path.isdir('/home/istihza')
```

Eğer parametre bir dizin ise True, eğer bir dosya ise False çıktısı alınır.

os.path.isfile()

isfile() fonksiyonu, kendisine parametre olarak verilen öğenin bir dosya olup olmadığını sorgular:

```
>>> os.path.isfile('/home/istihza/falance.txt')
```

Eğer parametre bir dosya ise True, eğer bir dizin ise False çıktısı alınır.

os.path.join()

join() fonksiyonu, kendisine verilen parametrelerden, ilgili işletim sistemine uygun yol adresleri oluşturur:

```
>>> os.path.join('dizin1', 'dizin2', 'dizin3') #Windows
'dizin1\\dizin2\\dizin3'

>>> os.path.join('dizin1', 'dizin2', 'dizin3')
'dizin1/dizin2/dizin3'
```

os.path.split()

split() fonksiyonu, bir yol adresinin son kısmını baş kısmından ayırır:

```
>>> os.path.split('/home/istihza/Desktop')
('/home/istihza', 'Desktop')
```

Bu fonksiyonu kullanarak dosya adlarını dizin adlarından ayırabilirsiniz:

```
>>> dizin, dosya = os.path.split('/home/istihza/Desktop/falanca.txt')
>>> dizin
'/home/istihza/Desktop'

>>> dosya
'falanca.txt'
```

os.path.splitext()

splitext() fonksiyonu dosya adı ile uzantısını birbirinden ayırmak için kullanılır:

```
>>> dosya, uzanti = os.path.splitext('falanca.txt')
>>> dosya
'falanca'

>>> uzanti
'.txt'
```

Gördüğünüz gibi, kendi içinde pek çok nitelik ve fonksiyon barındıran *os.path*, kullandığımız işletim sistemine uygun şekilde dizin işlemleri yapabilmemizi sağlayan son derece faydalı bir araçtır.

Gelin isterseniz şimdi biraz bu *os.path* niteliğinin bazı önemli özelliklerinden söz edelim.

Hatırlarsanız önceki derslerimizde, modüllerin kaynak dosyalarını görmemizi sağlayan `__file__` adlı bir araçtan söz etmiştik. Mesela bu aracı `os` modülü üzerinde uyguladığımızda şuna benzer bir çıktı alıyorduk:

```
>>> os.__file__
'C:\\Python\\lib\\os.py'
```

Demek ki `os` modülünün kaynak kodları bu dizin içinde yer alıyormuş...

Normalde `__file__` niteliğini yalnızca modül adlarına uygulayabilirsiniz. Modüllerin nitelik ve fonksiyonları üzerinde `__file__` aracı kullanılamaz:

```
>>> os.name.__file__

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
AttributeError: 'str' object has no attribute '__file__'

>>> os.walk.__file__

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
AttributeError: 'function' object has no attribute '__file__'
```

Ama `os` modülünün *path* niteliği için durum biraz farklıdır:

```
>>> os.path.__file__
```

Eğer bu komutu Windows'ta verdiyseniz şu çıktıyı alırsınız:

```
`C:\Python35\lib\ntpath.py'
```

Ama eğer bu komutu GNU/Linux'ta verdiyseniz şuna benzer bir çıktı alırsınız:

```
`/home/python35/lib/python3.5/posixpath.py'
```

Gördüğünüz gibi, `__file__`, `os.path` üzerinde kullanılabiliyor. Yukarıdaki çıktılarından anladığımıza göre *os.path* niteliği Windows'ta *ntpath*, GNU/Linux'ta ise *posixpath* adlı bir modüle atıfta bulunuyor.

Dolayısıyla aslında biz *os.path* niteliğini kullanırken, eğer Windows'ta isek *ntpath* adlı bir modülü, ama eğer GNU/Linux'ta isek *posixpath* adlı bir modülü içe aktarmış oluyoruz.

Eğer *os.path* adlı ortak bir arayüz olmasaydı, yukarıda *os.path* başlığı altında incelediğimiz araçları kullanabilmek için, kullandığımız işletim sistemine göre *posixpath* veya *ntpath* modüllerinden uygun olanını kendimiz elle içe aktarmak zorunda kalacaktık:

```
if os.name == 'nt':
    import ntpath as path
else:
    import posixpath as path
```

Ama Python programlama dilinin bize *os.path* adlı niteliği sunmuş olması sayesinde Windows işletim sistemi için *ntpath*, GNU/Linux işletim sistemi için ise *posixpath* modülünü ayrı ayrı içe aktarmamıza gerek kalmıyor. Bütün işi bizim yerimize Python hallediyor. Böylece farklı işletim sistemlerine ilişkin birbirinden farklı işlemleri, *os.path* adlı tek bir arayüz üzerinden gerçekleştirebiliyoruz.

48.2 sys Modülü

Tıpkı `os` modülü gibi, `sys` de Python programlama dilindeki önemli standart kütüphane modüllerinden biridir. Bu modül, kullandığınız Python sürümü ile ilgili bilgi edinmenizi ve kullandığınız Python sürümü ile çeşitli işlemler yapabilmenizi sağlar.

Bütün modüllerde olduğu gibi, bu modülü de şu komutla içe aktarıyoruz:

```
>>> import sys
```

Bu modülün içinde hangi nitelik ve fonksiyonların olduğunu görmek için şu komutu kullanabileceğinizi biliyorsunuz:

```
>>> dir(sys)
```

Gördüğünüz gibi bu modül içinde de epeyce fonksiyon ve nitelik var. Biz bu bölümde, `sys` modülünün en yaygın kullanılan, en önemli fonksiyon ve niteliklerini ele alacağız.

İlk olarak `exit()` fonksiyonu ile başlayalım...

48.2.1 `sys.exit()`

`sys` modülünün `exit()` fonksiyonunu kullanarak, programınızın işleyişini durdurabilir, programınızı kapanmaya zorlayabilirsiniz. Basit bir örnek verelim:

```
import sys

sayı = input('Bir sayı girin: ')

if int(sayı) < 0:
    print('çıkılıyor...')
    sys.exit()

else:
    print(sayı)
```

Eğer kullanıcı 0'dan küçük bir sayı girerse programımız `sys.exit()` komutunun etkisiyle çalışmayı durdurup kapanacaktır.

48.2.2 `sys.argv`

`sys` modülünün `argv` niteliği, yazdığımız program çalıştırılırken kullanılan parametreleri bir liste halinde tutar.

Gelin isterseniz bunun ne demek olduğunu bir örnek üzerinde gösterelim.

Şimdi mesela masaüstünde `deneme.py` adlı bir dosya oluşturun ve içine şunları yazın:

```
import sys
print(sys.argv)
```

Bu programı şu komutla çalıştırın:

```
python deneme.py
```

Programı çalıştırdığınızda şuna benzer bir çıktı alacaksınız:

```
['deneme.py']
```

Gördüğünüz gibi, `sys.argv` komutu bize bir liste veriyor. Bu listenin ilk ögesi, yazdığımız programın adı. Yani `deneme.py`.

Şimdi aynı programı bir de şu şekilde çalıştıralım:

```
python deneme.py parametre
```

Bu defa programımız bize şu çıktıyı verecek:

```
['deneme.py', 'parametre']
```

Gördüğünüz gibi, `sys.argv` komutu, programın ismi ile birlikte, bu programa parametre olarak verilen değerleri de bir liste halinde saklıyor. Bu oldukça önemli ve kullanışlı bir özelliktir. Bu özellikten pek çok farklı şekillerde yararlanabilirsiniz.

Mesela:

```
import sys

def çık():
    print('Çıkılıyor...')
    sys.exit()

if len(sys.argv) < 2:
    print('Gerekli parametreleri girmediniz!')
    çık()

elif len(sys.argv) > 2:
    print('Çok fazla parametre girdiniz!')
    çık()

elif sys.argv[1] in ['-v', '-V']:
    print('Program sürümü: 0.8')

else:
    mesaj = 'Girdiğiniz parametre ({}) anlaşılamadı!'
    print(mesaj.format(sys.argv[1]))
    çık()
```

Burada öncelikle modülümüzü içe aktardık:

```
import sys
```

Bunu yapmadan, o modülü kullanamayacağımızı biliyorsunuz.

Ardından `çık()` adlı bir fonksiyon tanımladık:

```
def çık():
    print('Çıkılıyor...')
    sys.exit()
```

Programı sonlandırmak istediğimizde bu fonksiyonu kullanacağız.

Daha sonra şöyle bir `if` bloğu oluşturduk:

```
if len(sys.argv) < 2:
    print('Gerekli parametreleri girmediniz!')
    çık()
```

Eğer `sys.argv` listesinin uzunluğu 2'den düşükse, programımız herhangi bir parametre olmadan, yalnızca ismiyle çalıştırılmış demektir. Bu durumda kullanıcıya 'Gerekli parametreleri girmediniz!' mesajını gösterip programı sonlandırıyoruz.

Sonraki kod bloğumuz şöyle:

```
elif len(sys.argv) > 2:
    print('Çok fazla parametre girdiniz!')
    çık()
```

Eğer `sys.argv` listesi 2'den büyükse, programımız birden fazla parametre ile çalıştırılmış demektir. Bu durumda kullanıcıya 'Çok fazla parametre girdiniz!' mesajını gösterip yine programı sonlandırıyoruz.

Bir sonraki kodlarımız şöyle:

```
elif sys.argv[1] in ['-v', '-V']:
    print('Program sürümü: 0.8')
```

Eğer `sys.argv` listesinin ikinci ögesi `-v` veya `-V` ise programımızın sürüm bilgisini veriyoruz.

Son olarak da şu bloğu yazıyoruz:

```
else:
    mesaj = 'Girdiğiniz parametre ({}) anlaşılamadı!'
    print(mesaj.format(sys.argv[1]))
    çık()
```

Kullanıcının `-v` veya `-V` dışında bir parametre girmesi durumunda ise, girilen parametrenin anlaşılamadığı konusunda kullanıcıyı bilgilendirip programdan çıkıyoruz.

Aşağıda, programımızın hangi komutlara hangi karşılıkları verdiğini görüyorsunuz:

```
C:\Users\fozgul\Belgelerim> python deneme.py
Gerekli parametreleri girmediniz!
Çıkılıyor...

C:\Users\fozgul\Belgelerim> python deneme.py -a
Girdiğiniz parametre (-a) anlaşılamadı!
Çıkılıyor...

C:\Users\fozgul\Belgelerim> python deneme.py -a -b
Çok fazla parametre girdiniz!
Çıkılıyor...

C:\Users\fozgul\Belgelerim> python deneme.py -v
Program sürümü: 0.8

C:\Users\fozgul\Belgelerim> python deneme.py -V
Program sürümü: 0.8
```

48.2.3 sys.executable

Eğer, yazdığınız bir programda, programınızın çalıştığı sistemdeki Python'ın çalıştırılabilir dosyasının adını ve yolunu öğrenmeniz gerekirse bu niteliği kullanabilirsiniz:

```
>>> sys.executable
```

```
C:\Python35python.exe
```


48.2.4 sys.getwindowsversion()

Bu fonksiyon, kullanılan Windows sürümüne ilişkin bilgi verir:

```
>>> sys.getwindowsversion()

sys.getwindowsversion(major=5, minor=1, build=2600,
platform=2, service_pack='Service Pack 3')
```

Uyarı: Bu fonksiyon yalnızca Windows'ta çalışır. GNU/Linux'ta bu fonksiyon tanımlı değildir.

Bu fonksiyon kendi içinde de bazı nitelikler barındırır. Bunları görmek için şu komutu kullanabilirsiniz:

```
>>> ver = sys.getwindowsversion()
>>> dir(ver)

['__add__', '__class__', '__contains__', '__delattr__',
 '__dir__', '__doc__', '__eq__', '__format__', '__ge__',
 '__getattr__', '__getitem__', '__getnewargs__',
 '__gt__', '__hash__', '__init__', '__iter__', '__le__',
 '__len__', '__lt__', '__mul__', '__ne__', '__new__',
 '__reduce__', '__reduce_ex__', '__repr__', '__rmul__',
 '__setattr__', '__sizeof__', '__str__', '__subclasshook__',
 'build', 'count', 'index', 'major', 'minor', 'n_fields',
 'n_sequence_fields', 'n_unnamed_fields', 'platform',
 'product_type', 'service_pack', 'service_pack_major',
 'service_pack_minor', 'suite_mask']
```

Bu niteliklere erişmek için şu söz dizimini kullanabilirsiniz:

```
>>> ver.service_pack()
```

48.2.5 sys.path

Modüller konusunu işlerken `sys` modülünün *path* niteliğinden söz etmiştik. O yüzden orada söylediklerimizi tekrarlamayacağız.

48.2.6 sys.platform

`os` modülünü incelerken öğrendiğimiz *name* niteliği gibi, `sys` modülünün *platform* adlı niteliği de, kodlarımızın çalıştığı işletim sistemi hakkında bize bilgi verir:

```
>>> sys.platform
```

Eğer bu komutu GNU/Linux'ta verirse *linux* çıktısı, Windows'ta verirse *win32* çıktısı, Mac OS X'te verirse *darwin* çıktısı alırız.

48.2.7 sys.prefix

`sys` modülünün *prefix* niteliği Python'ın hangi dizine kurulduğunu gösterir:

```
>>> sys.prefix  
  
'/home/local/python'
```

Veya:

```
>>> sys.prefix  
  
'C:\\Python'
```

48.2.8 sys.ps1

sys modülünün *ps1* niteliği, etkileşimli kabuktaki '>>>' işaretini tutar:

```
>>> sys.ps1  
  
'>>> '
```

Eğer isterseniz bu işareti değiştirebilirsiniz:

```
>>> sys.ps1 = '+++ '
```

Bu komutu verdikten sonra '>>>' işaretinin '+++' olarak değiştiğini göreceksiniz.

48.2.9 sys.ps2

Etkileşimli kabukta Python bizden girdiğimiz kodların devamını beklediğini göstermek için '...' işaretini kullanır:

```
>>> a = 5  
>>> if a == 5:  
... 
```

sys modülünün *ps2* niteliği, işte etkileşimli kabuktaki devam satırlarında gördüğümüz bu '...' işaretini tutar:

```
>>> sys.ps2  
  
'... '
```

Eğer isterseniz bu işareti değiştirebilirsiniz:

```
>>> sys.ps1 = '--- '
```

Bu komutu verdikten sonra '...' işaretinin '—' olarak değiştiğini göreceksiniz.

48.2.10 sys.version

sys modülünün *version* niteliği kullandığınız Python sürümüne ilişkin ayrıntılı bilgi verir:

```
>>> sys.version  
  
'3.5.1 (default, 20.04.2016, 12:24:55)  
[GCC 4.4.7 20120313 (Red Hat 4.4.7-3)] on linux'
```

48.2.11 sys.version_info

sys modülünün *version_info* niteliği de kullandığınız Python sürümüne ilişkin bilgi verir:

```
>>> sys.version_info
```

```
sys.version_info(major=|major3|, minor=|minor3|, micro=|micro3|, releaselevel='final', serial=|serial3|)
```

Bu nitelik kendi içinde birtakım başka nitelikler de barındırır:

```
>>> dir(sys.version_info)

['count', 'index', 'major', 'micro', 'minor',
 'n_fields', 'n_sequence_fields', 'n_unnamed_fields',
 'releaselevel', 'serial']
```

Bu niteliklere nasıl ulaşacağınızı biliyorsunuz:

```
>>> sys.version_info.major #büyük sürüm numarası
>>> sys.version_info.minor #küçük sürüm numarası
>>> sys.version_info.micro #minik sürüm numarası
```

48.2.12 sys.winver

sys modülünün *winver* niteliği Python'ın büyük sürüm numarasıyla küçük sürüm numarasını verir:

```
>>> sys.winver
```

```
3.5
```

Uyarı: Bu nitelik yalnızca Windows'ta çalışır; GNU/Linux'ta tanımlı değildir.

48.2.13 sys.stdout

Önceki derslerimizden de bildiğiniz gibi *stdout*, 'standart çıktı konumu', yani programlarımızın çıktılarını standart olarak verdikleri konum anlamına geliyor.

Python'da yazdığımız programlar çıktılarını standart olarak komut satırına verir. Yani mesela:

```
>>> print('merhaba zalim dünya')
```

komutunu verdiğimizde, bu komutun çıktısı komut ekranında görünecektir.

Python'da standart çıktı konumunun neresi olacağı bilgisi sys modülünün *stdout* adlı niteliği içinde tutulur:

```
>>> import sys
>>> sys.stdout

<_io.TextIOWrapper name='<stdout>' mode='w' encoding='cp1254'>
```

Standart çıktı konumuna yazmanın en yaygın yolunun *print()* komutunu kullanmak olduğunu biliyoruz. Bu komut, standart çıktı konumu neresi ise oraya yazacaktır.

Standart çıktı konumuma yazmanın başka bir yolu da doğrudan `sys.stdout` niteliğinin `write()` metodunu kullanmaktır.

Dikkatlice bakın:

```
>>> sys.stdout.write('merhaba zalim dünya')
```

`print()` komutundan farklı olarak `sys.stdout.write()` fonksiyonu şöyle bir çıktı verir:

```
merhaba zalim dünya19
```

Burada, çıktının sonundaki `19` sayısı 'merhaba zalim dünya' karakter dizisinin uzunluğunu gösteriyor. `sys.stdout.write()` fonksiyonu etkileşimli kabukta kullanıldığında böyle bir çıktı verir. Ama eğer bu kodları bir dosyaya yazıp çalıştırırsanız sonraki `19` sayısı görünmez.

Bu arada, her ne kadar `print()` ve `sys.stdout.write()` birbirine benzese de aralarında önemli farklar bulunur. Örneğin `print()` fonksiyonu parametre olarak her türlü veri tipini alabilir. Ancak `sys.stdout.write()` fonksiyonu parametre olarak yalnızca karakter dizisi alabilir:

```
>>> sys.stdout.write(12)

Traceback (most recent call last):
  File "<stdin>", line 1, in <module>
TypeError: must be str, not int
```

Dolayısıyla `sys.stdout.write()` fonksiyonuna parametre olarak vereceğiniz değeri öncelikle karakter dizisine çevirmeniz gerekir:

```
>>> sys.stdout.write(str(12))

122
```

Not: Sondaki `2` sayısının '12' karakter dizisinin uzunluğunu gösterdiğini söylemiştik. Bu kodları dosyaya yazıp çalıştırdığınızda yalnızca `12` çıktısı alırsınız.

`print()` ile `sys.stdout.write()` arasındaki önemli bir fark da, `print()` fonksiyonu yazma işleminden sonra bir sonraki satıra geçerken, `sys.stdout.write()` fonksiyonunun geçmemesidir.

Uyarı: `sys.stdout.write()` fonksiyonu etkileşimli kabuktan çalıştırıldığında ve dosyadan çalıştırıldığında birbirinden farklı çıktılar verir. O yüzden aşağıdaki örnekleri dosyaya yazıp çalıştırmanızı tavsiye ederim.

Mesela şu örneğe bakalım:

```
for i in 'istihza':
    print(i)
```

Bu komut şu çıktıyı verir:

```
i
s
t
i
h
```

```
z
a
```

Gördüğünüz gibi, `print()` fonksiyonu, döngüye giren her öğeyi yeni satıra basıyor.

Bir de `sys.stdout.write()` fonksiyonunun ne yaptığına bakalım:

```
import sys

for i in 'istihza':
    sys.stdout.write(i)
```

Bu komutlar ise şu çıktıyı verir:

```
istihza
```

Gördüğünüz gibi, `sys.stdout.write()` fonksiyonu öğelerin hepsini aynı satıra bastı. Eğer öğelerin ayrı satırlara basılmasını istiyorsanız bunu açıkça belirtmelisiniz:

```
import sys

for i in 'istihza':
    sys.stdout.write(i+'\n')
```

`sys.stdout.write()` fonksiyonunun otomatik olarak satır başı karakterini basmıyor oluşunu kullanarak kronometre benzeri bir program yazabilirsiniz:

```
import sys

sayaç = 0

while True:
    sys.stdout.write(str(sayaç)+'\r')
    sayaç += 1
```

Burada, önceki derslerimizde öğrendiğimiz kaçış dizilerinden `\r`'yi kullanarak, her öğenin ekrana basılmasının ardından satırın en başına dönülmesini sağladık. Böylece öğeler yan yana değil de birbirlerinin üstüne basılmış oldu.

Bu arada, eğer yukarıdaki kodlar herhangi bir çıktı vermeden bekliyorsa, kodları şu şekilde yazın:

```
import sys

sayaç = 0

while True:
    sys.stdout.write(str(sayaç)+'\r')
    sys.stdout.flush()
    sayaç += 1
```

Burada eklediğimiz `sys.stdout.flush()` satırı, Python'ın tamponda beklettiği verileri çıktıya göndermesini sağlar. Siz bu 'flush' kavramını `print()` fonksiyonundan hatırlıyor olmalısınız (`print()` fonksiyonunun *flush* parametresi).

Hatırlarsanız, 'flush' kavramının yanı sıra, `print()` fonksiyonunu işlerken öğrendiğimiz bir başka kavram da standart çıktı konumunun değiştirilmesi idi. `print()` fonksiyonuna verdiğimiz *file* parametresi yardımıyla programlarımızın standart olarak çıktı verdiği konumu değiştirebiliyorduk:

```
f = open('çıkktılar.txt', 'w')
print('merhaba zalim dünya', file=f)
```

Burada *çıkktılar.txt* adlı bir dosya oluşturduk ve bunu `print()` fonksiyonunun *file* parametresine atayarak, çıktıları komut satırı yerine *çıkktılar.txt* adlı dosyaya gönderdik.

Aynı işlemi `sys.stdout` aracılığıyla da yapabileceğimizi biliyorsunuz:

```
import sys

f = open('çıkktılar.txt', 'w'):
sys.stdout = f
sys.stdout.write('merhaba zalim dünya')
```

Gerçi bu sizin bilmediğiniz bir şey değil. Zira siz bunu [print\(\) Fonksiyonu](#) konusunu işlerken de görmüştünüz...

48.2.14 sys.stderr

Önceki bölümde gördüğümüz şu kodları tekrar önümüze alalım:

```
import sys

f = open('çıkktılar.txt', 'w')
sys.stdout = f
sys.stdout.write('merhaba zalim dünya')
```

Bu kodlar, bildiğiniz gibi, çıktı olarak verilmek istenen değerlerin *çıkktılar.txt* adlı bir dosyaya yönlendirilmesini sağlıyor. Ancak kodlarımızı bu şekilde yazdığımızda sadece normal değerler yönlendirilecektir. Mesela çalışma esnasında ortaya çıkan hatalar yine komut ekranına basılmaya devam edecektir:

```
import sys

f = open('çıkktılar.txt', 'w')
sys.stdout = f
sys.stdout.write(1/0)
```

Bu kodları çalıştırdığınızda, standart çıktı konumu yönlendirilmiş olmasına rağmen, hata mesajı komut satırına basılacaktır:

```
Traceback (most recent call last):
  File "deneme.py", line 5, in <module>
    sys.stdout.write(1/0)
ZeroDivisionError: division by zero
```

Çünkü Python'da hata mesajlarının öntanımlı olarak basıldığı yer komut satırıdır. Nasıl çıktıların standart olarak basıldığı yeri teknik olarak 'standart çıktı konumu' (*Standard Output* - *stdout*) olarak adlandırırıyorsa, hataların standart olarak basıldığı yeri de teknik olarak 'standart hata konumu' (*Standard Error* - *stderr*) olarak adlandırıyoruz.

Tıpkı *stdout*'u manipüle edebildiğimiz gibi, *stderr*'i de manipüle edebiliriz:

```
import sys

f = open('hatalar.txt', 'w')
```

```
sys.stderr = f
sys.stderr.write(1/0)
```

Bu durumda, programımızın işleyişi sırasında ortaya çıkan hatalar *hatalar.txt* adlı bir dosyaya yönlendirilecektir.

Bu bilgiyi kullanarak şöyle bir kod da yazabiliriz:

```
import sys

çıktılar = open('çıktılar.txt', 'w')
hatalar = open('hatalar.txt', 'w')
sys.stdout = çıktılar
sys.stderr = hatalar

print('normal çıktı')
print('hata mesajı: ', 1/0)
```

Bu kodları çalıştırdığınızda, hata mesajı üretmeden başarıyla tamamlanan çıktıların *çıktılar.txt* adlı dosyaya, hata mesajlarının ise *hatalar.txt* adlı dosyaya yönlendirildiğini göreceksiniz.

48.2.15 sys.stdin

Python'da üç adet standart konum bulunur:

1. Standart çıktı konumu - *stdout*
2. Standart hata konumu - *stderr*
3. Standart girdi konumu - *stdin*

İlk ikisini zaten görmüştük. Üçüncüsünü de şimdi ele alacağız.

Bildiğiniz gibi Python'da kullanıcıdan veri almak için `input()` fonksiyonunu kullanıyoruz:

```
sayı = input('Lütfen bir sayı girin: ')
```

Bu fonksiyonun görevi, standart girdi konumuna girilen verileri okumaktır. Python'daki standart girdi konumu (genellikle) komut satırı olduğu için, `input()` fonksiyonu verileri komut satırından okur.

Python'da standart girdi konumunu tutan değişken *sys.stdin*'dir. Dolayısıyla eğer isterseniz, verileri kullanıcıdan `input()` fonksiyonu yerine doğrudan *sys.stdin* niteliği aracılığıyla da alabilirsiniz:

```
>>> import sys
>>> sys.stdin.read()
```

Bu komutları verdiğinizde, komut satırı sizden veri almaya hazır hale gelir. Bu şekilde istediğiniz kadar veriyi komut satırına girebilirsiniz. Veri girişini durdurmak istediğinizde ise Windows'ta *CTRL+C*, GNU/Linux'ta ise *CTRL+D* tuşlarına basmanız gerekir. Bu şekilde komut satırını terkettiğinizde, girmiş olduğunuz değerler bir karakter dizisi olarak ekrana basılacaktır.

sys.stdin niteliği, bize veri okumak için üç farklı fonksiyon sunar:

1. `sys.stdin.read()`

2. `sys.stdin.readline()`
3. `sys.stdin.readlines()`

`read()` fonksiyonu birden fazla satır içeren verilerin girilmesine müsaade eder ve çıktı olarak bir karakter dizisi verir:

```
>>> sys.stdin.read()
(Girdi)
Fırat
Özgül
Adana
(Çıktı)
'Fırat\nÖzgül\nAdana\n'
```

`readline()` fonksiyonu tek bir satır içeren verilerin girilmesine müsaade eder ve çıktı olarak bir karakter dizisi verir:

```
>>> sys.stdin.readline()
(Girdi)
Fırat
(Çıktı)
'Fırat\n'
```

`readlines()` fonksiyonu birden fazla satır içeren verilerin girilmesine müsaade eder ve çıktı olarak bir liste verir:

```
>>> sys.stdin.readlines()
(Girdi)
Fırat
Özgül
Adana
(Çıktı)
['Fırat\n', 'Özgül\n', 'Adana\n']
```

Gelin isterseniz `sys.stdin` niteliğinin nasıl kullanılabileceğine ilişkin birkaç örnek verelim:

```
import sys

with open('kayıtlar.txt', 'w') as kayıtlar:
    while True:
        satırlar = sys.stdin.readline()
        if satırlar.strip() == ':q':
            break
        else:
            kayıtlar.write(satırlar)
```

Burada *kayıtlar.txt* adlı bir dosya oluşturduk öncelikle. Daha sonra da `readline()` fonksiyonu aracılığıyla kullanıcıdan aldığımız bütün verileri bu dosyaya yazdık. Kullanıcının programdan çıkabilmesini sağlamak için de `:q` tuş kombinasyonunu ayarladık. Böylece komut satırından çalışan basit bir metin düzenleyici yazmış olduk!

Tıpkı `sys.stdout` ve `sys.stderr` konumlarını değiştirdiğimiz gibi, `sys.stdin` konumunu da değiştirebiliriz. Böylece verileri komut satırı aracılığıyla değil, mesela bir dosya aracılığıyla alabiliriz.

Aşağıdaki örneği dikkatlice inceleyin:


```
import sys

f = open('oku.txt')

sys.stdin = f

while True:
    satırlar = sys.stdin.readline()
    if satırlar.strip() == ':q':
        break
    else:
        sys.stdout.write(satırlar)
```

Bu kodları yazdıktan sonra, bu kodların bulunduğu dizinde *oku.txt* adlı bir dosya oluşturun. Ardından programınızı çalıştırın. Programınız şu anda sizden veri girmenizi bekliyor. Verileri *oku.txt* adlı dosyaya gireceksiniz.

oku.txt adlı dosyayı açıp bir şeyler yazın. Veri girerken dosyayı her kaydettiğinizde dosya içindeki verilerin komut satırına düştüğünü göreceksiniz. Veri girişini tamamladıktan sonra dosyanın en son satırına ‘:q’ yazıp dosyayı kaydettiğiniz anda da programınız kapanacaktır.

48.3 random Modülü

Eğer yazdığınız programlarda, belirli bir aralıkta rastgele sayıların üretilmesine ihtiyaç duyarsanız Python’ın standart kütüphanesinde bulunan *random* adlı bir modülü kullanabilirsiniz.

Tıpkı öteki modüllerde olduğu gibi, *random* modülü de birtakım faydalı nitelik ve fonksiyonları barındırır. Biz bu bölümde, bu nitelik ve fonksiyonlar arasında en sık kullanılanları inceleyeceğiz.

Elbette bu modülü kullanabilmek için öncelikle modülümüzü içe aktarmamız gerekiyor:

```
import random
```

Bu işlemin ardından, bu modülün bize sunduğu bütün işlevlerden yararlanabiliriz.

48.3.1 random()

random modülünün *random()* adlı fonksiyonunu kullanarak, 0.0 ile 1.0 arasında rastgele bir kayan noktalı sayı üretebilirsiniz:

```
>>> random.random()

0.8064301704207291
```

random() fonksiyonu, kendisini her çalıştırışınızda farklı bir kayan noktalı sayı üretecektir:

```
>>> random.random()

0.6825988062501599
```

Üretilen sayıların 0 ile 1 arasında olduğunu özellikle dikkatinizi çekmek isterim.

Mesela bu fonksiyonu kullanarak, 0 ile 1 arası 10 tane sayı üretelim. Bu sayıları gösterirken de noktadan sonra yalnızca dört basamak görüntülenmesine izin verelim:

```
>>> for i in range(10):
...     print("{:.4f}".format(random.random()))
...
0.3094
0.5277
0.1588
0.2832
0.8742
0.9989
0.6847
0.5672
0.5529
0.9717
```

48.3.2 uniform()

Biraz önce gördüğümüz `random()` fonksiyonu, dikkat ederseniz herhangi bir parametre almıyordu. Çünkü bu fonksiyonun tek görevi 0 ile 1 arası sayılar üretmektir. Peki ya biz üreteceğimiz sayıların farklı bir aralıkta olmasını istersek ne yapacağız?

İşte, belirli bir aralıkta kayan noktalı sayılar üretmek istediğimizde, `random()` yerine `uniform()` adlı bir fonksiyon kullanacağız. Dikkatlice inceleyim:

```
>>> random.uniform(0.5, 1.5)
```

Bu kod, her çalıştırılışında 0.5 ile 1.5 arası rastgele bir kayan noktalı sayı üretecektir:

```
>>> random.uniform(0.5, 1.5)
0.9624863371746406

>>> random.uniform(0.5, 1.5)
0.900446344810926
```

48.3.3 randint()

Şimdiye kadar öğrendiğimiz `random()` ve `uniform()` fonksiyonları bize yalnızca kayan noktalı sayılar üretme imkanı veriyordu. Ancak elbette biz kimi durumlarda kayan noktalı sayılar yerine tam sayılar üretmek de isteyebiliriz. İşte böyle bir durumda, `random` modülünün `randint()` adlı başka bir fonksiyonunu kullanabiliriz.

Mesela 45 ile 500 arasında rastgele bir sayı üretmek isterseniz, `randint()` fonksiyonunu şu şekilde kullanabilirsiniz:

```
>>> random.randint(45, 500)
```

Bu fonksiyon, her çalıştırılışında 45 ile 500 arasında rastgele bir tam sayı üretecektir.

48.3.4 choice()

`random` modülünün `choice()` adlı fonksiyonunu kullanarak, dizi niteliği taşıyan veri tiplerinden rastgele öğeler seçebiliriz. Bu tanım biraz anlaşılmasa gelmiş olabilir. O yüzden bunu bir örnekle açıklayalım.

Diyelim ki elimizde şöyle bir liste var:

```
>>> liste = ['ali', 'veli', 'ahmet',
... 'mehmet', 'celal', 'selin', 'nihat']
```

Bildiğiniz gibi, listeler, dizi niteliği taşıyan veri tipleridir. Dolayısıyla `choice()` fonksiyonunu kullanarak bu diziden rastgele bir öğe seçebiliriz:

```
>>> liste = ['ali', 'veli', 'ahmet', 'mehmet', 'celal', 'selin', 'nihat']
>>> random.choice(liste)
'ali'
>>> random.choice(liste)
'mehmet'
>>> random.choice(liste)
'selin'
```

Tıpkı bu örnekte olduğu gibi, karakter dizileri de dizi niteliği taşıyan bir veri tipi olduğu için, `choice()` fonksiyonuna cevap verir:

```
>>> kardiz = 'istihza'
>>> random.choice(kardiz)
'i'
```

Peki acaba bu 'i' harfi karakter dizisinin başındaki 'i' harfi mi, yoksa ortasındaki 'i' harfi mi? Sizce bunu nasıl anlayabiliriz?

48.3.5 shuffle()

`shuffle()` fonksiyonunu kullanarak, dizi niteliği taşıyan veri tiplerindeki öğeleri karıştırabilirsiniz (yani öğelerin sırasını karışık bir hale getirebilirsiniz). Mesela:

```
>>> l = list(range(10))
```

10 öğeli bir listemiz var. Bu listedeki öğeler 0'dan 10'a kadar düzgün bir şekilde sıralanmış:

```
>>> l
[0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9]
```

Şimdi biz `shuffle()` fonksiyonunu kullanarak öğeleri karıştıracğız:

```
>>> random.shuffle(l)
>>> l
```

```
[8, 0, 7, 9, 1, 4, 6, 5, 3, 2]
```

Burada dikkat etmemiz gereken önemli nokta, `shuffle()` fonksiyonunun, özgün listenin kendisi üzerinde değişiklik yapıyor oluşudur. Yani liste üzerinde `shuffle()` metodunu uyguladıktan sonra artık özgün listeyi kaybediyoruz. Dolayısıyla elimizde artık öğeleri 0'dan 10'a kadar düzgün bir şekilde sıralanmış liste yok. Onun yerine, öğeleri karıştırılmış bir liste var elimizde.

Liste üzerine `shuffle()` fonksiyonunu her uygulayışınızda özgün listenin öğeleri bir daha karıştırılacaktır.

Peki size bir soru...

Elinizde şöyle bir liste var:

```
arkadaşlar = ['ali', 'veli', 'mehmet', 'ahmet', 'serkan', 'selin']
```

Görevimiz bu listenin öğelerini karıştırmak. Ama biz aynı zamanda özgün *arkadaşlar* listesindeki öğe sıralamasını da kaybetmek istemiyoruz. Bunu nasıl başarabiliriz?

48.3.6 randrange()

`randrange()` fonksiyonu, yukarıda öğrendiğimiz `randint()` fonksiyonu ile aynı işi yapar. Yani her iki fonksiyon da, belli bir aralıkta rastgele tamsayılar üretir. Ancak aralarında iki ufak fark bulunur.

İlk önce birincisine bakalım...

Dikkatlice inceleyin:

```
>>> random.randrange(10)
```

5

Gördüğünüz gibi, `randrange()` fonksiyonunu tek parametre ile kullanabiliyoruz. Yukarıdaki komutu eğer `randint()` ile yazmak istersek şunu yapmamız gerekir:

```
>>> random.randint(0, 10)
```

`randrange()` fonksiyonundan farklı olarak, `randint()` fonksiyonunu iki parametre ile kullanmamız gerekir. Eğer bu fonksiyona tek parametre verirsek hata alırız:

```
>>> random.randint(10)
```

```
Traceback (most recent call last):
```

```
File "<stdin>", line 1, in <module>
```

```
TypeError: randint() missing 1 required positional argument: 'b'
```

Elbette, eğer istersek `randrange()` fonksiyonunu da çift parametre ile kullanarak, farklı bir sayı aralığı belirtme imkanına sahibiz:

```
>>> random.randrange(10, 500)
```

Bu komut, 10 ile 500 arası rastgele tam sayılar üretecektir. Ayrıca bu komut şununla da eşdeğerdir:

```
>>> random.randint(10, 500)
```

Bu iki fonksiyon arasındaki ikinci fark ise, rastgele sayı üretilecek aralığın son değeridir. Bu muğlak ifadeyi bir örnekle anlaşılır hale getirmeye çalışalım:

```
>>> random.randrange(10, 20)
```

Bu komut, 10 ile 20 arasında rastgele bir sayı üretir. Üretilcek en düşük sayı 10 iken, en büyük sayı ise 19 olacaktır. 20 sayısı asla üretilmez.

Bir de şuna bakalım:

```
>>> random.randint(10, 20)
```

Burada da yine 10 ile 20 arasında rastgele bir sayı üretilir. Tıpkı `randrange()` metodunda olduğu gibi, üretilcek en düşük sayı 10'dur. Ancak en büyük sayı 20 olacaktır.

Bu iki fonksiyonu kullanırken bu farklılığa dikkat etmemiz gerekir. Aksi halde yazdığımız programlar hatalı çalışabilir.

Peki size bir soru: Acaba `randint()` ile `randrange()` arasındaki bu farkı nasıl kanıtlarsınız?

48.3.7 sample()

'Sample' kelimesi 'numune' anlamına gelir. İşte kelimenin bu anlamına paralel olarak `sample()` fonksiyonu da, dizi niteliği taşıyan veri tiplerinden belli sayıda numune alınabilmesini sağlar. Bakınız:

```
>>> liste = range(100)
```

100 öğeli bir liste oluşturduk. Şimdi bu listeden 5 tane rastgele numune alalım:

```
>>> random.sample(liste, 5)
```

```
[56, 74, 2, 3, 80]
```

Gördüğümüz gibi, `sample()` fonksiyonunun ilk parametresi numune alınacak diziyi, ikinci parametresi ise bu diziden kaç tane numune alınacağını gösteriyor.

48.4 datetime Modülü

Bu bölümde, zaman, saat ve tarihlerle ilgili işlemler yapmamızı sağlayan önemli bir standart kütüphane modülünden söz edeceğiz. Bu modülün adı `datetime`.

`datetime` modülü; zaman, saat ve tarihlerle ilgili işlemler yapabilmemiz için bize çeşitli fonksiyon ve nitelikler sunan bazı sınıflardan oluşur. Bu modül içinde temel olarak üç farklı sınıf bulunur.

Not: 'Sınıf' kavramına çok takılmayın. İlerleyen derslerde sınıflardan ayrıntılı olarak söz edeceğiz.

`datetime` modülü içinde yer alan bu üç sınıf şunlardır:

1. *date* sınıfı; tarihle ilgili işlemler yapabilmemizi sağlayan fonksiyon ve nitelikleri barındırır.
2. *time* sınıfı; zamanla/saatle ilgili işlemler yapabilmemizi sağlayan fonksiyon ve nitelikleri barındırır.
3. *datetime* sınıfı; *date* ve *time* sınıflarının birleşiminden ve ilave birkaç nitelik ve fonksiyondan oluşur.

Buna göre, *datetime* adlı sınıf hem *date* sınıfını hem de *time* sınıfını kapsadığı için, *datetime* modülü ile işlem yapmak istediğinizde, çoğunlukla yalnızca *datetime* sınıfını kullanarak bütün işlerinizi halledebilirsiniz.

Dolayısıyla:

```
>>> from datetime import datetime
```

Komutunu vererek *datetime* modülü içindeki *datetime* adlı sınıfı içe aktarmayı tercih edebilirsiniz.

Bakalım *datetime* modülünün *datetime* sınıfı içinde neler varmış:

```
>>> dir(datetime)

['__add__', '__class__', '__delattr__', '__dir__', '__doc__', '__eq__',
 '__format__', '__ge__', '__getattribute__', '__gt__', '__hash__',
 '__init__', '__le__', '__lt__', '__ne__', '__new__', '__radd__',
 '__reduce__', '__reduce_ex__', '__repr__', '__rsub__', '__setattr__',
 '__sizeof__', '__str__', '__sub__', '__subclasshook__', 'astimezone',
 'combine', 'ctime', 'date', 'day', 'dst', 'fromordinal', 'fromtimestamp',
 'hour', 'isocalendar', 'isoformat', 'isoweekday', 'max', 'microsecond',
 'min', 'minute', 'month', 'now', 'replace', 'resolution', 'second',
 'strftime', 'strptime', 'time', 'timestamp', 'timetuple', 'timetz', 'today',
 'toordinal', 'tzinfo', 'tzname', 'utcfromtimestamp', 'utcnow', 'utcoffset',
 'utctimetuple', 'weekday', 'year']
```

Elbette, eğer isterseniz doğrudan *datetime* modülünü de içe aktarabilirsiniz:

```
>>> import datetime
```

Bu durumda, *datetime* modülü içindeki *datetime* sınıfına erişmek için modül adını da kullanmanız gerekir:

```
>>> dir(datetime.datetime)
```

İşte biz bu bölümde, yukarıdaki komutun çıktısında gördüğümüz nitelik ve fonksiyonlar arasından en önemli olanlarını inceleyeceğiz.

48.4.1 now()

datetime modülünün içindeki *datetime* sınıfının *now()* adlı fonksiyonu, bize içindeki bulunduğumuz andaki tarih, saat ve zaman bilgilerini verir. *datetime* modülünü *import datetime* şeklinde içe aktardığımızı varsayarsak bunu şu şekilde kullanıyoruz:

```
>>> an = datetime.datetime.now()
```

Bu fonksiyon bize *datetime.datetime* adlı özel bir sınıf nesnesi verir:

```
>>> an
datetime.datetime(2014, 12, 5, 9, 54, 53, 867108)
```

Bu özel sınıfın da kendine özgü birtakım nitelikleri bulunur.

Mesela *year* adlı niteliği kullanarak içinde bulunduğumuz yılı sorgulayabiliriz:

```
>>> an.year
2014
```

Aynı şekilde aşağıdaki nitelikler de, içinde bulunduğumuz ana ilişkin çeşitli bilgiler verir:

```
>>> an.month #ay
12
>>> an.day #gün
5
>>> an.hour #saat
10
>>> an.minute #dakika
20
>>> an.second #saniye
33
>>> an.microsecond #mikrosaniye
337309
```

48.4.2 today()

Bu fonksiyon `now()` ile aynı içeriğe ve işleve sahiptir. `today()` fonksiyonunu `now` fonksiyonunu kullandığınız gibi kullanabilirsiniz:

```
>>> bugün = datetime.datetime.today()
>>> bugün.year
2014
>>> bugün.month
12
>>> bugün.minute
35
```

```
>>> bugün.second
24

>>> bugün.microsecond
669774
```

48.4.3 ctime()

`ctime()` fonksiyonu, içinde bulunduğumuz ana ilişkin tarih ve zaman bilgilerini içeren okunaklı bir karakter dizisi verir. Bu fonksiyona, parametre olarak biraz önce oluşturduğumuza benzer bir *datetime.datetime* sınıfı vermemiz gerekir. Yani:

```
>>> an = datetime.datetime.now()
>>> tarih = datetime.datetime.ctime(an)
>>> tarih

'Fri Dec 5 10:30:35 2014'
```

Bu fonksiyon tarihleri İngilizce olarak gösterir. Yukarıdaki çıktıya göre tarih 5 Aralık Cuma 2014 saat 10:30:35.

48.4.4 strftime()

`strftime()` fonksiyonu, size tarih ve zaman bilgilerini ihtiyaçlarınız doğrultusunda biçimlendirme imkanı sunar.

Bu fonksiyon toplam iki parametre alır. İlk parametre, tıpkı `ctime()` fonksiyonunda olduğu gibi, bir *datetime.datetime* sınıfıdır. İkinci parametre ise, tarih/zaman bilgisini içeren karakter dizisini nasıl biçimlendirmek istediğimizi gösteren bir biçimlendiricidir. Yani:

```
>>> an = datetime.datetime.now()
>>> tarih = datetime.datetime.strftime(an, '%c')
>>> tarih

'Fri 05 Dec 2014 12:53:21 PM '
```

Burada ilk parametre olarak *an* değişkeninin tuttuğu *datetime.datetime* sınıfını, ikinci parametre olarak ise `%c` adlı biçimlendiriciyi kullandık.

`%c` dışında başka tarih biçimlendiricileri de bulunur:

- `%a` hafta gününün kısaltılmış adı
- `%A` hafta gününün tam adı
- `%b` ayın kısaltılmış adı
- `%B` ayın tam adı
- `%c` tam tarih, saat ve zaman bilgisi
- `%d` sayı değerli bir karakter dizisi olarak gün
- `%j` belli bir tarihin, yılın kaçınıcı gününe denk geldiğini gösteren 1-366 arası bir sayı
- `%m` sayı değerli bir karakter dizisi olarak ay

%U belli bir tarihin yılın kaçınıcı haftasına geldiğini gösteren 0-53 arası bir sayı

%y yılın son iki rakamı

%Y yılın dört haneli tam hali

%x tam tarih bilgisi

%X tam saat bilgisi

Yukarıdaki biçimlendiricilerle ilgili birkaç örnek verelim:

```
>>> datetime.datetime.strftime(an, '%Y') # Yıl
'2014'

>>> datetime.datetime.strftime(an, '%X') # Saat
'12:26:32'

>>> datetime.datetime.strftime(an, '%d') # Gün
'05'
```

strftime() fonksiyonu öntanımlı olarak İngilizce çıktı verecektir:

```
>>> datetime.datetime.strftime(an, '%A')
'Friday'

>>> datetime.datetime.strftime(an, '%B')
'December'
```

Eğer isterseniz, locale adlı başka bir modülü kullanarak, strftime() modülünün, sisteminizdeki tanımlı dili kullanmasını sağlayabilirsiniz.

Bunun için öncelikle locale modülünü içe aktaralım:

```
>>> import locale
```

Ardından Python'ın kullanmasını istediğimiz yerel/dil bilgisini, sistemdeki öntanımlı yerel/dil olarak ayarlayalım:

```
>>> locale.setlocale(locale.LC_ALL, '')
'Turkish_Turkey.1254'
```

Bu çıktı bize sistemimizdeki tanımlı dilin/yerelin Türkçe olduğunu söylüyor. Bu komutu verdikten sonra, artık strftime() fonksiyonu, ilgili dile/yerele uygun bir çıktı verecektir:

```
>>> datetime.datetime.strftime(an, '%B')
'Aralık'

>>> datetime.datetime.strftime(an, '%A')
'Cuma'
```

Eğer isterseniz, dili kendiniz de seçebilirsiniz. Mesela İtalyanca yapalım:

```
>>> locale.setlocale(locale.LC_ALL, 'italian')

'Italian_Italy.1252'

>>> datetime.datetime.strftime(an, '%B')

'dicembre'

>>> datetime.datetime.strftime(an, '%A')

'venerdì'
```

Ayrıca bkz.:

Yerel dil adları için Windows'ta <http://msdn.microsoft.com/en-us/library/39cwe7zf%28vs.71%29.aspx> adresine bakabilirsiniz. GNU/Linux'ta ise, desteklenen yerel/dil adlarını görmek için sistem komut satırında `locale - a` komutunu verebilirsiniz.

Yukarıda gördüğünüz tarih biçimlendiricileri kullanarak istediğiniz karmaşıklıkta tarihleri oluşturabilirsiniz. Mesela:

```
>>> datetime.datetime.strftime(an, '%d %B %Y')

'05 Aralık 2014'
```

Veya:

```
>>> datetime.datetime.strftime(an, '%d.%m.%Y tarihinde buluşalım.')
```

'05.12.2014 tarihinde buluşalım.'

Gördüğünüz gibi, `strftime()` fonksiyonu, tarihler üzerinde istediğimiz karakter dizisi biçimlendirme işlemini uygulayabilmemizi sağlıyor.

48.4.5 strptime()

Diyelim ki elimizde, herhangi bir kaynaktan gelmiş şöyle bir karakter dizisi var:

```
>>> t = '27 Mayıs 2014'
```

Amacımız, tarih bilgisi içeren bu karakter dizisini gün, ay ve yıl öğelerine ayırmak. Bunun için basitçe şöyle bir kod yazabiliriz:

```
>>> gün, ay, yıl = t.split()
>>> gün

'27'

>>> ay

'Mayıs'

>>> yıl

'2014'
```

Peki eğer elimizdeki karakter dizisi şöyle bir şeyse ne yapacağız?

```
>>> t = '27 Mayıs 2014 saat 12:34:44'
```

Bunun için de *t* değişkeni üzerine `split()` metodunu uyguladıktan sonra 'saat' kelimesini listeden atmayı tercih edebiliriz:

```
>>> gün, ay, yıl, saat = [i for i in t.split() if 'saat' not in i]
>>> gün
'27'
>>> ay
'Mayıs'
>>> yıl
'2014'
>>> saat
'12:34:44'
```

Yukarıdaki yöntemler, tarih bilgisi içeren karakter dizilerini ayıklamak için geçerli ve uygun olsa da epey meşakkatlidir. Üstelik bu şekilde ayıkladığımız verilerin kullanım alanı da oldukça kısıtlı olacaktır. Mesela bu verileri *datetime.datetime* türünde verileri bekleyen uygulamalar içinde kullanamayız.

İşte böyle bir durumda `strptime()` adlı fonksiyon devreye girerek, tarih/zaman bilgisi içeren herhangi bir karakter dizisini *datetime.datetime* türünde bir nesneye dönüştürebilmemiz için bize bir yol sunar.

Şimdi dikkatlice bakın:

Elimizdeki karakter dizisi şu:

```
>>> t = '27 Mayıs 2014 saat 12:34:44'
```

Şimdi bu karakter dizisini `strptime()` fonksiyonunu kullanarak ayıklıyoruz:

```
>>> z = datetime.datetime.strptime(t, '%d %B %Y saat %H:%M:%S')
datetime.datetime(2014, 5, 27, 0, 34, 44)
```

Gördüğümüz gibi, `strptime()` fonksiyonu iki parametre alıyor. İlk parametre, ayıklamak istediğimiz, tarih-zaman bilgisi içeren karakter dizisi. İkinci parametre ise, bu karakter dizisinin yapısını temsil eden tarih biçimlendiricilerden oluşan başka bir karakter dizisi. Bu karakter dizisi, '27 Mayıs 2014 saat 12:34:44' adlı karakter dizisinin içindeki, tarih ve saati gösteren kısımların her biri için bir biçimlendirici içeriyor:

```
27      ==> %d
Mayıs   ==> %B
2014    ==> %Y
12      ==> %H
34      ==> %M
44      ==> %S
```

Bu şekilde bir *datetime.datetime* nesnesi oluşturduktan sonra, artık bu nesnenin öğelerine, herhangi bir *datetime.datetime* nesnesi gibi erişebiliriz:

```
>>> z.month #ay
5
>>> z.day #gün
27
>>> z.year #yıl
2014
>>> z.hour #saat
12
>>> z.minute #dakika
34
>>> z.second #saniye
44
```

48.4.6 fromtimestamp()

Hatırlarsanız `os` modülünü anlatırken `stat()` adlı bir fonksiyondan söz etmiştik. Bu fonksiyonun, dosyalar hakkında bilgi almamızı sağladığını biliyorsunuz:

```
>>> os.stat('dosya_adı')
```

Mesela bir dosyanın son değiştirilme tarihi öğrenmek için şöyle bir kod kullanıyorduk:

```
>>> os.stat('dosya_adı').st_mtime
```

`st_mtime` niteliği bize şuna benzer bir çıktı veriyor:

```
1417784445.8881965
```

Bu, içinde ayrıntılı tarih bilgisi barındıran bir zaman damgasıdır (timestamp). İşte bu zaman damgasını anlamlı bir tarih bilgisine dönüştürebilmek için `datetime` modülünün `datetime` sınıfı içindeki `fromtimestamp()` adlı fonksiyondan yararlanacağız:

```
>>> zaman_damgası = os.stat('dosya_adı').st_mtime
>>> tarih = datetime.datetime.fromtimestamp(zaman_damgası)
>>> tarih

datetime.datetime(2014, 12, 5, 15, 0, 45, 888196)
```

Bu şekilde bir `datetime.datetime` nesnesi elde ettikten sonra artık bu nesneyi istediğimiz şekilde manipüle edebiliriz. Mesela:

```
>>> datetime.datetime.strftime(tarih, '%c')

'12/05/14 15:00:45'
```

Demek ki `1417784445.8881965` zaman damgası, içinde `'12/05/14 15:00:45'` tarihini barındırıyormuş.

48.4.7 timestamp()

Eğer `datetime.datetime` nesnelerinden bir zaman damgası üretmek isterseniz `timestamp()` fonksiyonunu kullanabilirsiniz:

```
>>> tarih = datetime.datetime.now()
>>> zaman_damgası = datetime.datetime.timestamp(tarih)
>>> zaman_damgası

1417790594.558625
```

Eğer daha sonra bu zaman damgasını anlamlı bir tarihe dönüştürmeniz gerekirse `fromtimestamp()` fonksiyonunu kullanabileceğinizi biliyorsunuz:

```
>>> tarih = datetime.datetime.fromtimestamp(zaman_damgası)
```

48.4.8 Tarihlerle İlgili Aritmetik İşlemler

`datetime` modülünü kullanarak, tarihler arasında çıkarma-toplama gibi çeşitli aritmetik işlemler de yapabilirsiniz. Bu bölümde bu işlemleri nasıl yapacağımızı anlatacağız.

Belirli Bir Tarihi Kaydetmek

Python'da `datetime` modülünü kullanarak bugünün tarihini bir `datetime.datetime` sınıfı olarak nasıl alabileceğimizi biliyoruz:

```
>>> datetime.datetime.now()
```

veya:

```
>>> datetime.datetime.today()
```

Peki biz mesela bugünün değil de, geçmişteki veya gelecekteki belirli bir tarihi almak istersek ne yapacağız?

Bu iş içinde yine `datetime` modülünün `datetime` adlı sınıfından yararlanacağız.

Diyelim ki 16 Şubat 2016, saat 13:45:32'yi bir `datetime` sınıfı olarak kaydetmek istiyoruz. Bunun için şöyle bir kod kullanacağız:

```
>>> tarih = datetime.datetime(2016, 2, 16, 13, 45, 32)
```

Gördüğümüz gibi, belirli bir tarihi bir `datetime.datetime` nesnesi olarak kaydetmek istediğimizde `datetime` sınıfına parametre olarak sırasıyla ilgili tarihin yıl, ay, gün, saat, dakika ve saniye kısımlarını giriyoruz.

Bu arada, eğer isterseniz bu tarih için bir mikrosaniye de belirtebilirsiniz:

```
>>> tarih = datetime.datetime(2016, 2, 16, 13, 45, 32, 5)
```

Böylece belirli bir tarihi bir *datetime* sınıfı olarak kaydetmiş olduk. Bu sınıf, *datetime.datetime* nesnelerinin bütün özelliklerine sahiptir:

```
>>> tarih.year #yıl
2016

>>> tarih.day #gün
16

>>> tarih.month #ay
2
```

İki Tarih Arasındaki Farkı Bulmak

Size şöyle bir soru sormama izin verin: Diyelim ki bugünün tarihi 9 Aralık 2014. Doğum tarihimizin 27 Mayıs olduğunu varsayarsak, acaba 2015 yılındaki doğum günümüze kaç gün kaldığını nasıl bulabiliriz?

Bunun için öncelikle bugünün tarihini bir *datetime.datetime* nesnesi olarak alalım:

```
>>> bugün = datetime.datetime.today()
```

Şimdi de doğumgünümüze denk gelen tarihi bir *datetime.datetime* nesnesi olarak kaydedelim:

```
>>> doğumgünü = datetime.datetime(2015, 5, 27)
```

Şimdi de bu iki tarih arasındaki farkı bulalım:

```
>>> fark = doğumgünü - bugün
>>> fark

datetime.timedelta(168, 34694, 719236)
```

Buradan elde ettiğimiz şey bir *timedelta* nesnesi. Bu nesne, tarihler arasındaki farkı gün, saniye ve mikrosaniye olarak tutan özel bir veri tipidir. Yukarıdaki çıktıdan anladığımıza göre, 27 Mayıs 2015 tarihi ile 9 Aralık 2014 tarihi arasında 168 gün, 34694 saniye ve 719236 mikrosaniye varmış...

Yukarıdaki *timedelta* nesnesinin niteliklerine şu şekilde ulaşabilirsiniz:

```
>>> fark.days #gün
168

>>> fark.seconds #saniye
34694

>>> fark.microseconds #mikrosaniye
719236
```

İleri Bir Tarihi Bulmak

Diyelim ki 200 gün sonra hangi tarihte olacağımızı bulmak istiyoruz. Tıpkı bir önceki başlıkta tartıştığımız gibi, bu isteğimizi yerine getirmek için de *timedelta* nesnesinden yararlanacağız.

Önce bugünün tarihini bulalım:

```
>>> bugün = datetime.datetime.today()
```

Şimdi 200 günlük farkı bir *timedelta* nesnesi olarak kaydedelim:

```
>>> fark = datetime.timedelta(days=200)
```

Burada *datetime* modülünün *timedelta()* fonksiyonunun *days* adlı parametresini *200* değeri ile çağırdığımıza dikkat edin. *days* adlı parametrenin dışında, *timedelta()* fonksiyonu şu parametrelere de sahiptir:

```
>>> fark = datetime.timedelta(days=200, seconds=40, microseconds=30)
```

Gördüğünüz gibi, gün dışında saniye (*seconds*) ve mikrosaniye (*microseconds*) ayarlarını da yapabiliyoruz. Yukarıdaki belirlediğimiz *timedelta* nesnesi doğrultusunda 200 gün, 40 saniye ve 30 mikrosaniye geleceğe gidelim:

```
>>> gelecek = bugün + fark

>>> gelecek

datetime.datetime(2015, 6, 27, 14, 47, 32, 826771)
```

Bu tarihi anlamlı bir karakter dizisine dönüştürelim:

```
>>> gelecek.strftime('%c')

'27.06.2015 14:47:32'
```

Demek ki bugünden 200 gün, 40 saniye ve 30 mikrosaniye sonrası 27 Haziran 2015, saat 14:47:32'ye denk geliyormuş...

Geçmiş Bir Tarihi Bulmak

Geçmiş bir tarihi bulmak da, tahmin edebileceğiniz gibi, ileri bir tarihi bulmaya çok benzer. Basit bir örnek verelim:

```
>>> bugün = datetime.datetime.today()
```

Bugünden 200 gün geriye gidelim:

```
>>> fark = datetime.timedelta(days=200)
>>> geçmiş = bugün - fark
>>> geçmiş

datetime.datetime(2014, 5, 23, 15, 5, 11, 487643)

>>> geçmiş.strftime('%c')

'23.05.2014 15:05:11'
```

Demek ki 200 gün öncesi 23 Mayıs 2014 imiş...

48.5 time Modülü

`time` modülü, bir önceki bölümde öğrendiğimiz `datetime` modülüne benzer. Hatta bu iki modülün aynı işi yapan ortak nitelik ve fonksiyonları vardır. Ancak `datetime` modülünden farklı olarak `time` modülünü daha çok saatle ilgili işlemleri yapmak için kullanacağız.

Her zaman olduğu gibi, bu modülü kullanabilmek için de öncelikle modülü içe aktarmamız gerekiyor:

```
>>> import time
```

Modülü içe aktardığımıza göre, artık modülün içeriğinden yararlanabiliriz.

48.5.1 gmtime()

Python'da (ve başka programlama dillerinde), zaman-tarih hesaplamalarında 'zamanın başlangıcı' (EPOCH) diye bir kavram bulunur. 'Zamanın başlangıcı', bir işletim sisteminin, tarih hesaplamalarında sıfır noktası olarak aldığı tarihtir. Kullandığınız işletim sisteminin hangi tarihi 'zamanın başlangıcı' olarak kabul ettiğini bulmak için şu komutu verebilirsiniz:

```
>>> time.gmtime(0)
```

Buradan şu çıktıyı alıyoruz:

```
time.struct_time(tm_year=1970, tm_mon=1, tm_mday=1, tm_hour=0,
tm_min=0, tm_sec=0, tm_wday=3, tm_yday=1, tm_isdst=0)
```

Bu, `struct_time` adlı özel bir veri tipidir. Bu veri tipi içindeki niteliklere şu şekilde ulaşabilirsiniz:

```
>>> epoch = time.gmtime(0)
>>> epoch.tm_year #yıl
1970
>>> epoch.tm_mon #ay
1
>>> epoch.tm_mday #gün
1
```

Demek ki zamanın başlangıcı 1 Ocak 1970 tarihi olarak alınıyormuş... İşte bilgisayarımız, içinde bulunduğumuz zaman ve saati, bu başlangıç zamanından bu yana geçen saniyeleri hesaplayarak bulur.

`gmtime()` fonksiyonunu parametresiz olarak kullandığınızda, o anda içinde bulunduğunuz tarih ve saat bilgisini elde edersiniz.

```
time.struct_time(tm_year=2014, tm_mon=12, tm_mday=10, tm_hour=12,
tm_min=5, tm_sec=33, tm_wday=2, tm_yday=344, tm_isdst=0)
```

Ancak bu çıktı, özellikle saat kısmı konusunda her zaman doğru olmayabilir. Çıktının birkaç saat saptığını görebilirsiniz.

48.5.2 time()

`time()` fonksiyonu, zamanın başlangıcından, o anda içinde bulunduğumuz ana kadar geçen toplam saniye miktarını verir:

```
>>> time.time()
1418213083.726988
```

Elde ettiğiniz bu değeri, `gmtime()` fonksiyonunu kullanarak anlamlı bir tarih değerine dönüştürebilirsiniz:

```
>>> time.gmtime(time.time())
time.struct_time(tm_year=2014, tm_mon=12, tm_mday=10,
tm_hour=12, tm_min=9, tm_sec=19, tm_wday=2, tm_yday=344,
tm_isdst=0)
```

Ancak bu çıktı da özellikle saat kısmında sapmalara uğrayabilir.

48.5.3 localtime()

Tıpkı `gmtime()` fonksiyonundan olduğu gibi, anlık tarih ve zaman bilgisini bir *struct_time* nesnesi olarak almak için `localtime()` fonksiyonunu da kullanabiliriz. Bu fonksiyon bize yerel saati doğru bir şekilde verecektir:

```
>>> time.localtime()
time.struct_time(tm_year=2014, tm_mon=12, tm_mday=10,
tm_hour=14, tm_min=24, tm_sec=21, tm_wday=2, tm_yday=344, tm_isdst=0)
```

Bu nesnenin içindeki yıl, ay ve gün gibi bilgilere tek tek nasıl erişebileceğinizi biliyorsunuz.

48.5.4 asctime()

Başta da söylediğimiz gibi, `time` modülü, `datetime` modülüne benzer. Bunların aynı işi gören çeşitli fonksiyonları vardır. Bir örnek verelim.

Hatırlarsanız, bugünün tarihini bir karakter dizisi olarak almak için `datetime` modülünü şu şekilde kullanabiliyorduk:

```
>>> import datetime
>>> an = datetime.datetime.now()
>>> datetime.datetime.ctime(an)
'Wed Dec 10 13:56:22 2014'
```

Yukarıdaki işlemi `time` modülünün `asctime()` fonksiyonunu kullanarak da yapabiliriz:

```
>>> import time
>>> time.asctime()
'Wed Dec 10 13:58:31 2014'
```

`asctime()` fonksiyonu tercihe bağlı bir parametre de alabilir. İsterseniz bu fonksiyona 9 öğeli bir demet veya bir *struct_time* nesnesi verebilirsiniz.

Yukarıda, `gmtime()` fonksiyonunun bir *struct_time* nesnesi ürettiğini öğrenmiştik. Dolayısıyla bu nesneyi `asctime()` fonksiyonuna parametre olarak verebilirsiniz:

```
>>> time.asctime(time.gmtime())
'Wed Dec 10 12:14:29 2014'

>>> time.asctime(time.gmtime(0))
'Thu Jan  1 00:00:00 1970'
```

Aynı şekilde `localtime()` fonksiyonunun da bize bir *struct_time()* nesnesi verdiğini biliyoruz. Dolayısıyla bu fonksiyon da `asctime()` fonksiyonuna parametre olarak verilebilir:

```
>>> time.asctime(time.localtime())
'Wed Dec 10 14:28:05 2014'
```

Veya, sırasıyla yıl, ay, gün, saat, dakika, saniye, haftanın günü, yılın günü, gün ışığından yararlanma durumu değerini içeren bir demet de oluşturabilir, daha sonra bunu `asctime()` fonksiyonuna parametre olarak verebilirsiniz:

```
>>> demet = (2014, 5, 27, 13, 45, 23, 0, 0, 0)
>>> time.asctime(demet)
```

Ancak özellikle haftanın günü, yılın günü ve gün ışığından yararlanma durumu bilgilerini doğru tahmin etmek zor olduğu için, bu demeti elle oluşturmanızı pek tavsiye etmem.

48.5.5 strftime()

Hatırlarsanız `datetime` modülünü anlatırken, *datetime* sınıfı içindeki `strftime()` adlı bir fonksiyondan söz etmiştik. Bu fonksiyonun, tarih-saat bilgisi içeren karakter dizilerini manipüle edebilmemizi sağladığını biliyorsunuz.

Bu fonksiyonu şöyle kullanıyorduk:

```
>>> import datetime
>>> an = datetime.datetime.now()
>>> datetime.datetime.strftime(an, '%c')
'10.12.2014 14:57:48'
```

İşte yukarıdaki işlemi, `time` modülünün `strftime()` fonksiyonunu kullanarak biraz daha pratik bir şekilde gerçekleştirebiliriz:

```
>>> import time
>>> time.strftime('%c')
'10.12.2014 14:58:02'
```

`datetime` modülünü incelerken gördüğümüz tarih biçimlendiricileri `time` modülü için de geçerlidir:

`%a` hafta gününün kısaltılmış adı

`%A` hafta gününün tam adı

`%b` ayın kısaltılmış adı

%B ayın tam adı
 %c tam tarih, saat ve zaman bilgisi
 %d sayı değerli bir karakter dizisi olarak gün
 %j belli bir tarihin, yılın kaçınıcı gününe denk geldiğini gösteren 1-366 arası bir sayı
 %m sayı değerli bir karakter dizisi olarak ay
 %U belli bir tarihin yılın kaçınıcı haftasına geldiğini gösteren 0-53 arası bir sayı
 %y yılın son iki rakamı
 %Y yılın dört haneli tam hali
 %x tam tarih bilgisi
 %X tam saat bilgisi

Uyarı: Sistem yerelinin `locale` modülü aracılığıyla Türkçeye ayarlanmış olması gerektiğini unutmuyoruz:

```
import locale
locale.setlocale(locale.LC_ALL, 'turkish')
```

48.5.6 strptime()

`time` modülünün `strptime()` fonksiyonunun yaptığı iş, `datetime` modülünün `datetime` sınıfının `strptime()` fonksiyonunun yaptığı işe çok benzer:

```
>>> import datetime
>>> t = '27 Mayıs 1980'
>>> tarih = datetime.datetime.strptime(t, '%d %B %Y')
>>> tarih

datetime.datetime(1980, 5, 27, 0, 0)
```

Burada '27 Mayıs 1980' tarihini, `strptime()` fonksiyonu yardımıyla bir `datetime` nesnesine dönüştürdük. Aynı şeyi şu şekilde de yapabiliriz:

```
>>> import time
>>> t = '27 Mayıs 1980'
>>> tarih = time.strptime(t, '%d %B %Y')
>>> tarih

time.struct_time(tm_year=1980, tm_mon=5, tm_mday=27,
tm_hour=0, tm_min=0, tm_sec=0, tm_wday=1, tm_yday=148,
tm_isdst=-1)
```

Gördüğümüz gibi, `time` modülünün `strptime()` fonksiyonu `datetime` modülü içindeki `strptime()` fonksiyonunun aksine bir `struct_time` nesnesi veriyor.

48.5.7 sleep()

`sleep()` fonksiyonu, `time` modülünün en sık kullanılan araçlarından bir tanesidir. Bu fonksiyonu kullanarak kodlarımızın işleyişini belli sürelerle kesintiye uğratabiliriz.

Basit bir örnek verelim:

```
>>> for i in range(10):  
...     time.sleep(1)  
...     print(i)
```

Bu kodları çalıştırdığınızda, 0'dan 10'a kadar olan sayılar ekrana basılırken her bir sayı arasına 1'er saniyelik duraklamalar eklendiğini göreceksiniz. Eğer arzu ederseniz bu süreyi 1 saniyenin de altına çekebilirsiniz:

```
>>> for i in range(10):  
...     time.sleep(0.5)  
...     print(i)
```

Gördüğünüz gibi, `sleep()` fonksiyonuna *0.5* parametresini vererek, duraklama süresinin 500 milisaniye olmasını sağladık.

`time` modülünün `sleep()` fonksiyonunu, kodlarınız arasına duraklama eklemek istediğiniz her durumda kullanabilirsiniz.

Katkıda Bulunanlar

Yeterince gözbebeğinin olduğu yerde tüm hatalar sığdadır.

—Linus Torvalds

Bu sayfada, Python3 belgelerine herhangi bir şekilde katkıda bulunanların isimleri bir liste halinde yer alıyor.

Lütfen siz de belgelerde gördüğünüz hataları ozgulfirat@gmail.com adresine iletmekten çekinmeyin. Katkılarınız, bu belgelerin hem daha az hata içermesini hem de daha çok kişiye ulaşmasını sağlayacaktır.

- *Barbaros Akkurt*
- *Şebnem Duyar*
- *Onur Eker*
- *Emre Erözgün*
- *Tayfun Yaşar*
- *Metin Hırçın*
- *Ahmet Öztekin*
- *Mesut İdiz*
- *Levent Civa*
- *Fırat Ekinci*
- *Talha Kesler*
- *Ömer Gök*
- *Yunus Emre Bulut*
- *Erhan Paşaoğlu*
- *Cemre Efe Karakaş*
- *Salim Yıldırım*
- *Çağatay Genlik*
- *Valeh Asadlı*
- *Halit Turan Arıcan*
- *Levent Güler*
- *Yaşar Celep*
- *Uğur Uyar*
- *Serdar Çağlar*
- *Ahmet Onur Yıldırım*
- *Anıl İlginoğlu*
- *Hüseyin Ulaş Yeltürk*
- *Nuri Acar*
- *Azat Fırat Çimen*
- *Aykut Kardaş*
- *Sezer Bozkır*
- *Alican Uzunhan*
- *Özgür Özer*
- *Kerim Yıldız*
- *Muhammed Yılmaz*
- *Ahmet Erdoğan*
- *Abdurrahman Dursun*
- *Tahir Uzelli*
- *Mehmet Akbay*
- *Mehmet Çelikyontar*
- *Savaş Zengin*
- *Tuncay Güven*
- *Cafer Uluç*
- *Nikita Türkmen*
- *Axolotl Axolotl*

49.1 Barbaros Akkurt

- `echo $HOME` komutunun, `C:\Users\falanca` şeklinde gösterilen çıktısı `/home/istihza` olarak düzeltildi.

49.2 Şebnem Duyar

- ‘dahtaa’ şeklinde yazılan ‘daha’ kelimesi düzeltildi.
- Bölme işleminde 30 olarak gösterilen değer 3 olarak değiştirildi.
- $23 + 5$ işleminin 27 olarak gösterilen sonucu 28 olarak düzeltildi.

49.3 Onur Eker

- Satırdaki kayma düzeltildi.
- *b* değişkeninin 23 olarak verilen değeri 10 olarak düzeltildi.
- `count()` örneğinin açıklamasında 2 olarak belirtilen karakter sayısı 1 olarak düzeltildi.

49.4 Emre Erözgün

- `type()` ile yazılan örnek `int()` ile yeniden yazıldı.
- Tamsayıya çevrilmesi unutulmuş öğeler sayıya çevrildi.
- Hatalı çıktı veren `count()` örneği düzeltildi.

49.5 Tayfun Yaşar

- Koyulması unutulmuş küme parantezleri karakter dizisi içine yerleştirildi.

49.6 Metin Hırçın

- ‘etkileşimli kabul’ şeklinde yazılan ifade ‘etkileşimli kabuk’ olarak düzeltildi.
- ‘içidnde’ şeklinde yazılan ifade ‘içinde’ olarak düzeltildi.
- ‘görünmüyür’ şeklinde yazılan ifade ‘görünmüyor’ olarak düzeltildi.
- ‘öğrendikce’ şeklinde yazılan ifade ‘öğrendikçe’ olarak düzeltildi.
- ‘dizilerinne’ şeklinde yazılan ifade ‘dizilerine’ olarak düzeltildi.
- Birbirinden ‘,’ işareti ile ayrılan anahtar-değer çiftleri ‘:’ işareti ile ayrıldı.
- ‘yanınıra’ şeklinde yazılan ifade ‘yanısıra’ olarak düzeltildi.

49.7 Ahmet Öztekin

- ‘yukarı’ şeklinde yazılan ifade ‘yukarıda’ olarak düzeltildi.
- `rjust()` metodunun yanlış yazılan çıktısı düzeltildi.
- *l1* şeklinde yazılan değişken adı *li1* olarak düzeltildi.

49.8 Mesut İdiz

- ‘farkedemezsiniz’ şeklinde yazılan kelime ‘farkedemezseniz’ olarak düzeltildi.
- Unutulan bir ‘a’ harfi eklendi.
- Cümle içinde “=” işleci” ifadesinden sonra yazılan “sayı2” ifadesi doğru yerine yerleştirildi.
- ‘farlıdır’ şeklinde yazılan kelime ‘farklıdır’ olarak düzeltildi.

49.9 Levent Civa

- ‘ayrıntılılarıyla’ şeklinde yazılan kelime ‘ayrıntılılarıyla’ olarak düzeltildi.
- Toplam karakter uzunluğuna ilişkin örnek koddaki mantık hatası giderildi.

49.10 Fırat Ekinci

- Örnekte ters yazılan ‘Osman’ ve ‘Mehmet’ isimlerinin sırası düzeltildi.

49.11 Talha Kesler

- Kontrol mekanizmalı `eval()` kodlarındaki hata düzeltildi.
- Hesap makinesi kodlarındaki eksik karakter dizisi düzeltildi.

49.12 Ömer Gök

- Dosya karşılaştırma kodlarındaki değişken hataları giderildi.

49.13 Yunus Emre Bulut

- ‘Önclelikle’ olarak yazılan kelime ‘Öncelikle’ olarak düzeltildi.
- Kırık bağlantı düzeltildi.
- 8 bit yerine yanlışlıkla 7 bit olarak belirtilen sayı düzeltildi.

49.14 Erhan Paşaoğlu

- ‘Bunun sebebi bir sayı ile (45) karakter dizisini (“45”) birbiriyle toplamaya çalışmamızdır’ cümlesi ‘Bunun sebebi bir sayı (45) ile bir karakter dizisini (“45”) birbiriyle toplamaya çalışmamızdır’ şeklinde düzeltilerek daha berrak bir hale getirildi.

49.15 Cemre Efe Karakaş

- `split()` olarak yazılan metot adı `strip()` olarak düzeltildi.

49.16 Salim Yıldırım

- `falanca.png` olarak yazılan karakter dizisi `"falanca.png"` olarak düzeltildi.
- `'tatlılar'` şeklinde yazılan kelime `'tatlılar'` olarak düzeltildi.
- `"{:,.}.format(1234567890)"` olarak yazılan kod `"{:,.}.format(1234567890)"` olarak düzeltildi.
- `"{:b}.format(2)"` olarak yazılan kod `"{:b}.format(2)"` olarak düzeltildi.
- Belge güncellemesi esnasında yanlışlıkla paragraftan silinen kısım tekrar eklendi.

49.17 Çağatay Genlik

- `(50087).bit_length()` kodunun 2 olarak gösterilen çıktısı 16 olarak düzeltildi.

49.18 Valeh Asadlı

- `liste` olarak belirtilen liste adları `üyeler` olarak düzeltildi.
- Demet içinde `'mehmet'` şeklinde yazılan karakter dizisi `'mehmet'` olarak düzeltildi.
- `TBMM` olarak belirtilen karakter dizisi `'TBMM'` olarak düzeltildi.
- `\n` olarak yazılan karakter dizisi `'\n'` olarak düzeltildi.

49.19 Halit Turan Arıcan

- *"Burada ikinci sıradaki sayılar ilk sıradaki sayıların ikili sistemdeki karşılıklarıdır. Üçüncü sıradaki sayılar ise her bir sayının kaç bit olduğunu, yani bir bakıma ikili sayma sisteminde kaç basamağa sahip olduğunu gösteriyor,"* cümlesinde `'sıra'` kelimeleri `'sütun'` kelimeleri ile değiştirilerek ifade tarzının daha anlaşılır olması sağlandı.

49.20 Levent Güler

- PDF için kapak tasarımı [bkz. <http://istihza.com/forum/viewtopic.php?f=40&t=2487>]
- Komutun, `'uzak çok uzak...'` olarak gösterilen çıktısı `'uzak çok uzak...'` olarak düzeltildi.
- `C:\laylar\nisan\toplam masraf` şeklinde gösterilen dizin yolu `C:\laylar\nisan\toplam masraf` şeklinde düzeltildi.
- `\n` olarak yazılan kaçış dizisi `'\n'` olarak düzeltildi.

- İki kez aynı şekilde yazılan kodlar düzeltildi.
- Yanlışlıkla `st_size` yerine yazılan `st_mtime` niteliği değiştirildi.
- Karakter dizisinin sonuna eklenmesi unutulmuş satır başı karakteri (`'\n'`) eklendi.

49.21 Yaşar Celep

- 'onlu, sekizli ve onaltılı' şeklinde yazılması gerekirken 'onlu ve onaltılı' olarak belirtilen ifade düzeltildi.

49.22 Uğur Uyar

- *'print() fonksiyonu, kendisine verilen parametreler arasına birer nokta yerleştirir,'* cümlesi *'print() fonksiyonu, kendisine verilen parametreler arasına birer boşluk yerleştirir,'* olarak düzeltildi.

49.23 Serdar Çağlar

- Program sonunda kapatılması unutulmuş bir dosya kapatıldı.
- Liste içinde yer alan sayıların bazılarındaki, hataya yol açan biçim bozukluğu giderildi.
- `print(çeviri_tablosu[i])` yerine hatalı olarak `print(i)` şeklinde yazılan kod düzeltildi.
- Uyarı üzerine, belge Python'ın en son sürümüne göre gözden geçirildi.

49.24 Ahmet Onur Yıldırım

- `'{:o}'.format(1980)` yerine hatalı olarak `' :o'.format(1980)` şeklinde yazılan kod düzeltildi.
- `closed()` olarak belirtilen nitelik *closed* olarak düzeltildi.
- `sözlük = harfler.index(i)` olarak yazılan kod `sözlük[i] = harfler.index(i)` olarak düzeltildi.
- 'ifaye' olarak yazılan kelime 'ifadeye' olarak düzeltildi.
- 'aktarmadağımız' olarak yazılan kelime 'aktarmadığımız' olarak düzeltildi
- Çıktıya eklenmesi unutulmuş *fonk8_* fonksiyonu eklendi.
- Bazı GNU/Linux dağıtımlarında *webbrowser* modülünün `open()` fonksiyonuna verilen websitesi adreslerinin 'http' önekiyle yazılması gerektiğine dair bir not eklendi.
- 'ayna' olarak yazılan kelime 'aynı' olarak düzeltildi.
- Yanlışlıkla 'prezantabl' olarak yazılan liste ögesi 'konuşkan' olarak düzeltildi.
- 'mimtarisi' olarak yazılan kelime 'mimarisi' olarak düzeltildi.

- `%PROCESSOR_ARCHITECTURE` olarak yazılan çevre değişkeni `%PROCESSOR_ARCHITECTURE%` olarak düzeltildi.

49.25 Anıl İlginöğlu

- ‘denene’ olarak yazılan kelime ‘deneme’ olarak düzeltildi.

49.26 Hüseyin Ulaş Yeltürk

- ‘listedindeki’ olarak yazılan kelime ‘listesindeki’ olarak düzeltildi.
- Yanlışlıkla çift yazılan ‘teknik’ kelimesi düzeltildi.
- ‘niteliği’ olarak yazılan kelime ‘niteliğın’ olarak düzeltildi.

49.27 Nuri Acar

- ‘niteliğın’ olarak yazılan kelime ‘niteliğın’ olarak düzeltildi.

49.28 Azat Fırat Çimen

- ‘gün_sayısı’ olarak yazılan değişken adı ‘gün’ olarak düzeltildi.

49.29 Aykut Kardaş

- *n* şeklinde yazılan kaçış dizisi, *ln* olarak düzeltildi.

49.30 Sezer Bozkır

- ‘derini’ şeklinde yazılan kelime ‘değeriını’ olarak düzeltildi.

49.31 Alican Uzunhan

- *if* bloğundaki girinti kayması düzeltildi.
- ‘gözde’ şeklinde yazılan kelime ‘göze’ olarak düzeltildi.
- Örnek bir koddaki değişken ve işleç hatası düzeltildi.
- ‘kullanmasınız’ şeklinde yazılan kelime ‘kullanmasanız’ olarak düzeltildi.
- ‘programımımızın’ şeklinde yazılan kelime ‘programımızın’ olarak düzeltildi.
- `self._personel` olarak yazılan değişken `self._personel` olarak düzeltildi.

- ‘mekanizmasına’ olarak yazılan kelime ‘mekanizmasına’ olarak düzeltildi.
- ‘konuları de’ olarak yazılan ifade ‘konuları da’ olarak düzeltildi.
- ‘akrarırken’ olarak yazılan kelime ‘aktarıırken’ olarak düzeltildi.
- `sal*t` olarak görünen düzenli ifade `sa*t` olarak düzeltildi.
- `print(im)` şeklinde yazılan `print(veri)` olarak düzeltildi.
- ‘yardınıyla’ olarak yazılan kelime ‘yardımıyla’ olarak düzeltildi.
- ‘Burada kadar’ olarak yazılan ifade ‘buraya kadar’ olarak düzeltildi

49.32 Özgür Özer

- ‘Flemenkçe’ olarak yazılan kelime ‘Felemenkçe’ olarak düzeltildi.
- ‘komutunun’ olarak yazılan kelime ‘komutun’ olarak düzeltildi.
- Yanlışlıkla iki kez yazılan ‘bir’ kelimesi teke indirildi.
- ‘fonksiyonun’ olarak yazılan kelime ‘fonksiyonunun’ olarak düzeltildi.

49.33 Kerim Yıldız

- ‘yime’ olarak yazılan kelime ‘yine’ olarak düzeltildi.

49.34 Muhammed Yılmaz

- ‘randrage’ olarak yazılan fonksiyon adı ‘randrange’ olarak düzeltildi.

49.35 Ahmet Erdoğan

- `print('a', 'b', end='')` komutunun çıktı görünümü düzeltildi.

49.36 Abdurrahman Dursun

- Cümlede yanlış yerde kullanılan ‘end’ ve ‘sep’ kelimeleri düzeltildi.
- Yanlışlıkla ‘alnımız dik’ olarak yazılan ifade ‘başımız dik’ olarak düzeltildi.
- Kendisinden önceki cümlede ifade edilen fikri tekrar eden gereksiz bir cümle paragraftan çıkarıldı.
- Karakter dizisinin, unutulmuş kapatma tırnağı yerine koyuldu.

49.37 Tahir Uzelli

- Yanlışlıkla '8 adet bir' şeklinde yazılan ifade '8 adet bit' olarak düzeltildi.

49.38 Mehmet Akbay

- Yanlışlıkla 'a1.txt' olarak belirtilen dosya adı 'hakkında.txt' olarak düzeltildi.

49.39 Mehmet Çelikyontar

- Yanlışlıkla 'satı1' olarak yazılan kelime 'satır1' olarak düzeltildi.

49.40 Savaş Zengin

- Kodlardaki eksik parantez düzeltildi.
- `[^A-Z-a-z_]` düzenli ifadesi `[^A-Za-z0-9_]` olarak düzeltildi.
- Kodlara yanlışlıkla fazladan eklenen `\` işareti kaldırıldı.

49.41 Tuncay Güven

- *python3.pdf* adlı belgenin yanlış yazılan indirme adresi düzeltildi.

49.42 Cafer Uluç

- 'GNU-dışı' ifadesi 'GNU dışı' olarak düzeltildi.
- 'websitesi' kelimesi 'web sitesi' olarak düzeltildi.

49.43 Nikita Türkmen

- Kodlardaki bir adet fazla boşluk karakteri kaldırıldı.
- Yanlışlıkla 3 milisaniye olarak belirtilen değer 300 milisaniye olarak düzeltildi.
- `Çalışan.personel` olarak belirtilmesi gerekirken `personel` olarak belirtilen değişken adı düzeltildi.

49.44 Axolotl Axolotl

- Yanlışlıkla 'yukarı' olarak yazılan kelime 'yukarıda' olarak düzeltildi.
- Kodlardaki yanlış girintileme düzeltildi.

- Gereksiz bir virgül işareti kaldırıldı.
- Yanlışlıkla 'olmadığını' olarak yazılan kelime 'oluşmadığını' olarak düzeltildi.
- Sürüm bilgisini gösteren çıktıdaki 'Python' ifadesi kaldırıldı.
- 'metodununa' olarak yazılan kelime 'metoduna' olarak düzeltildi.
- Gereksiz bir virgül işareti kaldırıldı.
- 'ilermeye' olarak yazılan kelime 'ilerlemeye' olarak düzeltildi.
- Kodun hatalı çıktısı düzeltildi.
- '<' işareti '>' olarak düzeltildi.
- Kodlardaki gereksiz bir parantez kaldırıldı.
- Cümledeki gereksiz bir virgül işareti kaldırıldı.
- Küçük harfle başlanan cümle düzeltildi.
- 'isim 5 karakterden küçükse' ifadesi 'isim 5 karakterse veya bundan küçükse' olarak düzeltildi.
- Unutulan bir 'a' harfi eklendi.
- Cümle sonunda unutulan nokta işareti eklendi.
- 'metodunu' olarak yazılan kelime 'metodu' olarak düzeltildi.
- ASCII tablosu ile ilgili bir hata düzeltildi.
- Kullanıcı adı ve parola ile ilgili kodlardaki bir hata giderildi.
- Yanlış yere koyulan nokta işareti kaldırıldı.
- Cümlede farklı nesne grupları birbirinden ayrılırken virgül yerine noktalı virgül işareti kullanıldı.
- 'işlemini' olarak yazılan kelime 'işlemi' olarak düzeltildi.
- 'işare' olarak yazılan kelime 'işareti' olarak düzeltildi.
- Unutulan kod çıktısı eklendi.
- İki nokta işaretinden sonra büyük harfle başlaması gereken cümle düzeltildi.
- 'istemiyorsanız' olarak yazılan kelime 'istemiyorsanız' olarak düzeltildi.
- 'oyununun' olarak yazılan kelime 'oyunun' olarak düzeltildi.
- 'O' olarak yazılması gerekirken 'Y' olarak yazılan karakter düzeltildi.
- 'programımın' olarak yazılan kelime 'programın' olarak düzeltildi.